Registrū in libros ętymologiarū
sancti Jsidori hispalensis episcopi.
Et primo capitula libri primi.

2	De disciplina ꝛ arte	Cap̄.I.
2	De septem liberalibus disciplinis	cap̄.II.
2	De litteris cōmunib⁹	cap̄.III.
2	De grām̄atica	cap̄.IIII.
3	De partibus orationis	cap̄.V.
3	De nomine	cap̄.VI.
3	De pronomine	cap̄.VII.
3	De verbo	cap̄.VIII.
3	De aduerbio	cap̄.IX.
3	De participio	cap̄.X.
4	De coniunctione	cap̄.XI.
4	De prępositione	cap̄.XII.
4	De interiectione	cap̄.XIII.
4	De voce	cap̄.XIIII.
4	De syllaba	cap̄.XV.
4	De pedibus	cap̄.XVI.
4	De accentibus	cap̄.XVII.
4	De figuris accentuū	cap̄.XVIII.
5	De positura	cap̄.XIX.
5	De notis sententiaꝝ	cap̄.XX.
5	De notis vulgarib⁹	cap̄.XXI.
5	De notis iuridicis	cap̄.XXII.
5	De notis militarib⁹	cap̄.XXIII.
5	De notis litteraꝝ	cap̄.XXIIII.
5	De notis digitoꝝ	cap̄.XXV.
5	De orthographia	cap̄.XXVI.
6	De analogia	cap̄.XXVII.
6	De ętymologia	cap̄.XXVIII.
6	De glosis	cap̄.XXIX.
6	De differentijs	cap̄.XXX.
6	De barbarismo	cap̄.XXXI.
6	De solecismo	cap̄.XXXII.
6	De ęteris vitijs	cap̄.XXXIII.
7	De metaplasmis	cap̄.XXXIIII.
7	De schematibus	cap̄.XXXV.
7	De tropis	cap̄.XXXVI.
8	De prosa	cap̄.XXXVII.
8	De metris	cap̄.XXXVIII.
9	De fabula	cap̄.XXXIX.
9	De vocabulo historię	cap̄.XL.
9	De primis auctoribus historiarum	cap̄.XLI.
9	De vtilitate historię	cap̄.XLII.
9	De generib⁹ historię	cap̄.XLIII.

Capitula libri secūdi

9	De rhetorica ꝛ ei⁹ noie	Cap̄.I.
9	De inuentoribus rhetoricę artis	cap̄.II.
9	De nomine oratoris ꝛ partibus rhetoricę	cap̄.III.
9	De trib⁹ generib⁹ causaꝝ	cap̄.IIII.
9	De gemino statu causaꝝ	cap̄.V.
10	De tripartita cōtrouersia	cap̄.VI.
10	De quattuor partibus orationis	cap̄.VII.
10	De q̄nq; modis causaꝝ	cap̄.VIII.
10	De syllogismis	cap̄.IX.
10	De lege	cap̄.X.
10	De sententia	cap̄.XI.
10	De carasceua ꝛ anasceua	cap̄.XII.
10	De prosopopęia	cap̄.XIII.
10	De ethopęia	cap̄.XIIII.
10	De generib⁹ questionū	cap̄.XV.
11	De elocutione	cap̄.XVI.
11	De trimodo genere dicēdi	cap̄.XVII.
11	De colo cōmate ꝛ periodis	cap̄.XVIII.
11	De vitijs lrāꝝ ꝛ verboꝝ ꝛ sniaꝝ cauendis	cap̄.XIX.
11	De iūcturis verboꝝ	cap̄.XX.
11	De figuris verborum ꝛ sententiarum	cap̄.XXI.
12	De dialectica	cap̄.XXII.
12	De differentia dialecticę ꝛ rhetoricę artis	cap̄.XXIII
12	De diffinitione phię	cap̄.XXIIII.
12	Quid sit philosophia	cap̄.XXV.
12	De isagogis porphirij	cap̄.XXVI.
12	De cathegoriis aristotelis	cap̄.XXVII.
13	De pibermenijs aristotelis	cap̄.XXVIII.
13	De syllogismis dialecticis	cap̄.XXIX.
13	De diuisione diffinitionū ex marij Victorini libro abbreuiata	cap̄.XXX.
14	De topicis	cap̄.XXXI.
14	De oppositis	cap̄.XXXII.

Capitula libri tertij

15	De vocabulo arithmeticę disciplinę	Cap̄.I.
15	De auctorib⁹ eius	cap̄.II.
15	Quid sit numerus ꝛ vnde dicatur	cap̄.III.
15	Quid prędēt numeri	cap̄.IIII.
15	De prima diuisione parium ꝛ imparium	cap̄.V.
15	De secunda diuisione totius numeri	cap̄.VI.
15	De tertia diuisione totius numeri	cap̄.VII.
16	De differēntia arithmeticę geometrię ꝛ musicę	cap̄.VIII.
16	Q̄ numeri infiniti existunt	cap̄.IX.
16	Quid sit geometria. ꝛ de inuētorib⁹ ꝛ vocabulo ei⁹	cap̄.X.
16	De quadripartita diuisione geometrię	cap̄.XI.

16 De figuris geometrię cap̃.xii.
16 De numeris ꝑm geome/ triam quęrendis cap̃.xiii.
16 De musica ⁊ eius noie cap̃.xiiii.
16 De inuentoꝛib⁹ eius cap̃.xv.
16 Quid possit musica cap̃.xvi.
16 De tribus ꝓpribus musicę cap̃.xvii.
16 De trifoꝛmi musicę di/ uisione cap̃.xviii.
16 De ꝓma diuisione musicę quę armonica dicit̃ cap̃.xix.
17 De secunda diuisione quę oꝛganica dicitur cap̃.xx.
17 De tertia diuisione quę rithmica nuncupat̃ cap̃.xxi.
17 De musicis numeris cap̃.xxii.
17 De astronomia cap̃.xxiii.
17 De inuentoꝛib⁹ eius cap̃.xxiiii.
17 De scriptoꝛib⁹ astronomię cap̃.xxv.
17 De differentia astrono/ mię ⁊ astrologię cap̃.xxvi.
17 De astronomię ratione cap̃.xxvii.
17 De mundo ⁊ eius noie cap̃.xxviii.
17 De foꝛma mundi cap̃.xxix.
17 De cęlo ⁊ eius noie cap̃.xxx.
17 De situ sphęrę cęlestis cap̃.xxxi.
17 De motu eiusdem cap̃.xxxii.
17 De cursu eiusdē sphęrę cap̃.xxxiii.
18 De celeritate cęli cap̃.xxxiiii.
18 De axe cęli cap̃.xxxv.
18 De cęlestibus polis cap̃.xxxvi.
18 De cardinibus cęli cap̃.xxxvii.
18 De cōuexis cęli cap̃.xxxviii.
18 De ianuis cęli cap̃.xxxix.
18 De gemina cęli facie cap̃.xl.
18 De quattuoꝛ partib⁹ cęli cap̃.xli.
18 De hemisphęrijs cap̃.xlii.
18 De quinq; circulis cęli cap̃.xliii.
18 De ẓodiaco circulo cap̃.xliiii.
18 De candido circulo cap̃.xlv.
18 De magnitudine solis cap̃.xlvi.
18 De magnitudine lunę cap̃.xlvii.
18 De natura solis cap̃.xlviii.
18 De cursu solis cap̃.xlix.
18 De defectu solis cap̃.l.
18 De itinere solis cap̃.li.
18 De lumine lunę cap̃.lii.
18 De foꝛmis lunę cap̃.liii.
18 De interlunio lunę cap̃.liiii.
18 De cursu lunę cap̃.lv.
18 De vicinitate lunę ad terras cap̃.lvi.
18 De eclipsi solis cap̃.lvii.
18 De eclipsi lunę cap̃.lviii.
18 De differentia stellaꝝ sideꝝ ⁊ astroꝛum cap̃.lix.
18 De lumine stellaꝝ cap̃.lx.
18 De situ stellaꝝ cap̃.lxi.
18 De cursu stellaꝝ cap̃.lxii.
19 De vario cursu stellaꝝ cap̃.lxiii.
19 De interualis stellaꝝ cap̃.lxiiii.
9 De numero circulari stellarum cap̃.lxv.
19 De stellis planetis cap̃.lxvi.
19 De ꝓcedētia ⁊ antegra/ datione stellarum cap̃.lxvii.
19 De remotione uel retro/ gradatione stellaꝝ cap̃.lxviii.
19 De statu stellaꝝ cap̃.lxix.
19 De noibus stellaꝝ quib⁹ ex causis noia acceperūt cap̃.lxx.

Capitula libꝛi quarti

20 De medicina Cap̃.i.
20 De noie eius cap̃.ii.
20 De inuentoꝛib⁹ eius cap.iii.
20 De trib⁹ hereſibus me/ dicoꝛum cap̃.iiii.
20 De quattuoꝛ humoꝛibus coꝛpoꝛum cap̃.v.
20 De acutis moꝛbis cap.vi.
20 De chꝛonicis moꝛbis cap.vii.
21 De moꝛbis qui in ſupficie cutis videnť cap̃.viii.
21 De remedijs ⁊ medica/ minibus cap̃.ix.
21 De libꝛis medicinalib⁹ cap̃.x.
21 De inſtrumētis medicoꝝ cap.xi.
21 De odoꝛib⁹ ⁊ vnguentis cap̃.xii.
21 De initio medicinę cap.xiii.

Capitula libꝛi quinti

22 De auctoꝛib⁹ legum Cap̃.i.
22 De legibus diuinis ⁊ hu/ manis cap̃.ii.
22 Quid differūt inter ſe ius leges ⁊ moꝛes cap̃.iii.
22 Quid ſit ius naturale cap̃.iiii.
22 Quid ſit ius ciuile cap̃.v.
22 Quid ſit ius gentiū. cap̃.vi.
22 Quid ſit ius militare cap̃.vii.
22 Quid ſit ius publicū cap̃.viii.
22 Quid ſit ius quiritū cap̃.ix.
22 Quid lex cap̃.x.
22 Quid ſcita plebiū cap̃.xi.
22 Quid ſenatus conſultū cap̃.xii.
22 Quid cōſtitutio ⁊ edictū cap̃.xiii.
22 Quid reſpōſa ꝓudentiū cap̃.xiiii.
22 De legibus conſularibus ⁊ tribunitijs cap̃.xv.
22 De lege ſatyra cap̃.xvi.
22 De legibus rhodijs cap̃.xvii.
22 De ꝓuilegijs cap̃.xviii.
22 Quid poſſit lex cap̃.xix.

zz Quare lex facta sit cap̃.xx.
zz Qualis debeat fieri lex cap̃.xxi.
zz De causis cap̃.xxii.
zz De testibus cap̃.xxiii.
zz De instrumẽtis legalib⁹ cap̃.xxiiii.
z3 De rebus cap.xxv.
z3 De criminib⁹ in lege constitutis cap̃.xxvi.
z3 De pẽnis in legibus constitutis cap̃.xxvii.
z4 De chronicę vocabulo cap̃.xxviii.
z4 De momentis ꝛ horis cap̃.xxix.
z4 De diebus cap̃.xxx.
z4 De nocte cap̃.xxxi.
z5 De hebdomada cap̃.xxxii.
z5 De mensibus cap̃.xxxiii.
z5 De solsticijs ꝛ ęquinoctijs cap̃.xxxiiii.
z5 De temporibus anni cap̃.xxxv.
z5 De annis cap̃.xxxvi.
z5 De olympiadibus ꝛ lustris ꝛ iubilęis cap̃.xxxvii.
z5 De sęculis ꝛ ętatibus cap̃.xxxviii.
z5 De discretione tempoꝝ cap̃.xxxix.

Capitula libri sexti

6 De veteri ꝛ nouo testamento Cap̃.i.
z6 De scriptoribꝰ ꝛ vocabulis sanctoꝝ libroꝝ cap̃.ii.
z7 De bibliothecis cap̃.iii.
z7 De interpretib⁹ cap̃.iiii.
z8 De eo qui primũ romã libros aduexit cap̃.v.
z8 Qui apud nos bibliothecas instituerunt cap̃.vi.
z8 Qui multa scripserũt cap̃.vii.
z8 De generib⁹ opusculoꝝ cap̃.viii.
z8 De cęris cap̃.ix.
z8 De chartis cap̃.x.
z8 De pergamenis cap̃.xi.
z8 De libris conficiẽdis cap̃.xii.
z8 De liboꝝ vocabulis cap̃.xiii.
z8 De librarijs ꝛ coꝝ instrumentis cap̃.xiiii.
z8 De canonib⁹ euangelioꝝ cap̃.xv.
z9 De canonib⁹ conciliorꝝ cap̃.xvi.
z9 De cyclo paschali cap̃.xvii.
30 De reliquis festiuitatib⁹ cap̃.xviii.
30 De officijs cap̃.xix

Capitula libri septimi

3z De deo Cap̃.i.
3z De filio dei cap̃.ii.
33 De spũ sancto cap̃.iii.
34 De eadẽ trinitate cap̃.iiii.
34 De angelis cap̃.v.
34 De hominib⁹ qui quodã prędagio nomẽ acceperũt cap̃.vi.
35 De patriarchis cap̃.vii.
36 De prophetis cap̃.viii.
36 De apostolis cap̃.ix.
37 De reliquis in euangelio nominibus cap̃.x.
37 De martyribus cap.xi.
37 De clericis cap.xii.
37 De monachis cap̃.xiii.
38 De cęteris fidelib⁹ noib⁹ cap̃.xiiii.

Capitula libri octaui

38 De ecclesia ꝛ synagoga Cap̃.i.
38 De religione ꝛ fide cap̃.ii.
38 De hęresi ꝛ scismate cap̃.iii.
38 De hęresib⁹ iudęoꝝ cap̃.iiii.
38 De hęresib⁹ xpianoꝝ cap̃.v.
39 De philosophis gentiũ cap̃.vi.
40 De poetis cap̃.vii.
40 De sibyllis cap̃.viii.
40 De magis cap̃.ix.
41 De paganis Cap̃.x.
41 De dijs gentiũ Cap̃.xi.

Capitula libri noni

43 De linguis gentiũ Cap̃.i.
43 De gentiũ vocabulis cap̃.ii.
45 De regnis ꝛ militię vocabulis cap̃.iii.
46 De ciuibus cap̃.iiii.
47 De affinitatib⁹ ꝛ gradib⁹ cap̃.v.
49 De agnatis ꝛ cognatis cap̃.vi.
49 De coniugijs cap̃.vii.

Capitula libri decimi

50 Liber decimus tractat de quibusdam vocabulis per alphabetum distinctis.

Capitula libri vndecimi

54 De hoie ꝛ ptibus ei⁹ Cap̃.i.
57 De ętatib⁹ hominis cap̃.ii.
57 De portentis cap̃.iii.
58 De transformatis cap̃.iiii.

Capitula libri duodecimi

58 De pecoꝝib⁹ ꝛ iumentis Cap̃.i.
59 De bestijs cap̃.ii.
60 De minutis animantibus cap̃.iii.
60 De serpentibus cap̃.iiii.
61 De vermibus cap̃.v.
6z De piscibus cap̃.vi.

63 De auibus cap̃.vii.
64 De minutis volatilibus cap̃.viii.

Capitula libri tertiidecimi.

65 De mũdo Cap̃.i.
65 De atomis cap̃.ii.
65 De elementis cap̃.iii.
65 De cęlo cap̃.iiii.
65 De partib9 cęli cap̃.v.
65 De circulis cęli cap̃.vi.
65 De aere ꝛ nube cap̃.vii.
65 De tonitruo cap̃.viii.
66 De fulminibus cap̃.ix.
66 De arcu ꝛ nubium ef/
fectibus cap̃.x.
66 De ventis cap̃.xi.
66 De aquis cap̃.xii.
66 De diuersitate aqua/
rum cap̃.xiii.
66 De maris nomine cap̃.xiiii.
67 De oceano cap̃.xv.
67 De mediterraneo mari cap̃.xvi.
67 De simibus maris cap̃.xvii.
67 De ęstibus ꝛ fre/
tis cap̃.xviii.
67 De lacis ꝛ stagnis cap̃.xix.
67 De abysso cap̃.xx.
67 De fluminibus cap̃.xxi.
68 De diluuijs cap̃.xxii.

Capitula libri quartidecimi

68 De terra Cap̃.i.
68 De orbe cap̃.ii.
69 De asia ꝛ parti/
bus eius cap̃.iii.
70 De europa cap̃.iiii.
71 De libya cap̃.v.
71 De insulis cap̃.vi.
72 De promontorijs cap̃.vii.
72 De montibus cęterisq3
terrę vocabulis cap̃.viii.
73 De inferioribus terrę cap̃.ix.

Capitula libi quintidecimi.

73 De ciuitatibus Cap̃.i.
75 De ędificijs publicis cap̃.ii.
75 De habitaculis cap̃.iii.
76 De ędificijs sacris cap̃.iiii.
76 De repositorijs cap̃.v.
76 De operarijs cap̃.vi.
76 De aditibus cap̃.vii.
76 De partibus ędifi/
ciorum cap̃.viii.
77 De munitionibus cap̃.ix.
77 De tentorijs cap̃.x.
77 De sepulchris cap̃.xi.
77 De ędificijs rusticis cap̃.xii.
77 De agris cap̃.xiii.
77 De finib9 agroꝝ cap̃.xiiii.
77 De mensuris agro/
rum cap̃.xv.
78 De itineribus cap̃.xvi.

Capitula libri sextidecimi

78 De puluerib9 ꝛ gle/
bis terrę Cap̃.i.
78 De glebis ex aqua cap̃.ii.
78 De lapidibus vulga/
ribus cap̃.iii.
78 De lapidibus insi/
gnioribus cap̃.iiii.
79 De marmoribus cap̃.v.
79 De gẽmis cap̃.vi.
79 De viridioribus gem/
mis cap̃.vii.
80 De rubris gemmis cap̃.viii.
80 De purpureis cap̃.ix.
80 De candidis cap̃.x.
80 De nigris cap̃.xi.
80 De varijs cap̃.xii.
80 De crystallis cap̃.xiii.
81 De aureis cap̃.xiiii.
81 De vitro cap̃.xv.
81 De metallis cap̃.xvi.
81 De auro cap̃.xvii.
82 De argento cap̃.xviii.
82 De ęre cap̃.xix.
82 De ferro cap̃.xx.
82 De plumbo cap̃.xxi.
82 De stanno cap̃.xxii.
82 De electro cap̃.xxiii.
83 De ponderibus cap̃.xxiiii.
83 De mensuris cap̃.xxv.
83 De signis cap̃.xxvi.

Capitula libri decimiseptimi

84 De auctoribus rerũ ru/
sticarum Cap̃.i.
84 De cultura agro/
rum cap̃.ii.
84 De frumentis cap̃.iii.
84 De leguminibus cap̃.iiii.
24 De vitibus cap̃.v.
85 De arboribus cap̃.vi.
85 De proprijs nomi/
nibus arborum cap̃.vii.
87 De arborib9 aromaticis cap̃.viii.
87 De herbis aromati/
cis siue cõmunib9 cap̃.ix.
89 De oleribus cap̃.x.
89 De odoratis olerib9 cap̃.xi.

Capitula libri decimioctaui

89 De bellis cap̃.i.
90 De triumphis cap̃.ii.
90 De signis cap̃.iii.
90 De buccinis cap.iiii.
90 De armis cap̃.v.
90 De gladijs cap̃.vi.
90 De astis cap̃.vii.
90 De sagittis cap̃.viii.
91 De pharetris cap̃.ix.
91 De fundis cap̃.x.
91 De ariete cap̃.xi.
91 De clypeis cap̃.xii.
91 De loricis cap̃.xiii.
91 De galeis cap̃.xiiii.
91 De foro cap̃.xv.
91 De spectaculis cap̃.xvi.
91 De ludo gymnico cap̃.xvii.
91 De generibus gymnicoꝝ cap̃.xviii.
91 De saltu cap̃.xix.
91 De cursu cap̃.xx.
91 De iactu cap̃.xxi.
91 De virtute cap̃.xxii.
91 De lucratione cap̃.xxiii.
91 De palęstra cap̃.xxiiii.
91 De agone cap̃.xxv.
91 De generibus agonũ cap̃.xxvi.
92 De ludis circensibus cap̃.xxvii.
92 De circo cap̃.xxviii.
92 De ornamentis cap̃.xxix.
92 De metis cap̃.xxx.
92 De obelisco cap̃.xxxi.
92 De carceribus cap̃.xxxii.
92 De aurigis cap̃.xxxiii.
92 De quadrigis cap̃.xxxiiii.
92 De curru cap̃.xxxv.
92 De equis quib⁹ currũt cap̃.xxxvi.
92 De septem spacijs cap̃.xxxvii.
92 De equitibus cap̃.xxxviii.
92 De desultoribus cap̃.xxxix.
92 De peditibus cap̃.xl.
92 De coloribus equoꝝ cap̃.xli.
92 De theatro cap̃.xlii.
92 De scęna cap̃.xliii.
92 De orcistra cap̃.xliiii.
92 De tragędis cap̃.xlv.
92 De comędis cap̃.xlvi.
92 De themelicis cap̃.xlvii.
92 De histrionib⁹ cap̃.xlviii.
92 De mimis cap̃.xlix.
92 De saltatoribus cap̃.l.
92 Quid pro patrono agatur cap̃.li.
93 De amphitheatro cap̃.lii.
93 De ludo equestri cap̃.liii.
93 De retiarijs cap̃.liiii.
93 De secutoribus cap̃.lv.
93 De laqueatoribus cap̃.lvi.
93 De velitibus cap̃.lvii.
93 De ferali certamine cap̃.lviii.
93 De borum execratione ludorum cap̃.lix.
93 De alea cap̃.lx.
93 De pirgis cap̃.lxi.
93 De calculis cap̃.lxii.
93 De tesseris cap̃.lxiii.
93 De figuris aleę cap̃.lxiiii.
93 De vocabulis tesseraꝝ cap.lxv.
93 De iactibus tesseraꝝ cap̃.lxvi.
93 De calculorum motu cap̃.lxvii.
93 De interdictione aleę cap̃.lxviii.
93 De pila cap̃.lxix.

Capitula libri deciminoni

93 De nauibus Cap̃.i.
93 De prib⁹ nauiũ ꝛ armamẽtis cap̃.ii.
94 De velis cap̃.iii.
94 De funibus cap̃.iiii.
94 De remis cap̃.v.
94 De fabricis siue fornacibus cap̃.vi.
94 De instrumentis fabrorum cap̃.vii.
94 De fabricis parietũ cap̃.viii.
94 De dispositione cap̃.ix.
94 De constructione cap̃.x.
95 De venustate cap̃.xi.
95 De laquearijs cap̃.xii.
95 De crustis cap̃.xiii.
95 De lithostratis cap̃.xiiii.
95 De plastis cap̃.xv.
95 De pictura cap̃.xvi.
95 De coloribus cap̃.xvii.
95 De instrumentis ędificiorum cap̃.xviii.
96 De lignarijs cap̃.xix.
96 De inuentione laneficij cap̃.xx.
96 De veste sacerdotali cap̃.xxi.
96 De nominibus vestiũ cęterarum cap̃.xxii.
96 De vestibus quarundam gentium cap̃.xxiii.
97 De pallijs virorum cap̃.xxiiii.
97 De pallijs fęminarum cap̃.xxv.
97 De stratu ꝛ reliquis vestibus quę in vsu habentur cap̃.xxvi.
97 De lanis cap̃.xxvii.
97 De coloribus vestium cap̃.xxviii.

97 De instrumentis vestiū cap̄.xxix.
98 De ornamentis cap̄.xxx.
98 De anulis cap̄.xxxi.
98 De cingulis cap̄.xxxii.
98 De calciamentis cap̄.xxxiii.

Capitula libri vicesimi ⁊ vltimi

99 De mensis cap̄.i.
99 De escis cap̄.ii.
99 De potu cap̄.iii.
100 De vasis escarijs cap̄.iiii.
100 De vasis potatorijs cap̄.v.
100 De vasis vinarijs ⁊ aquarijs cap̄.vi.
100 De vasis olearijs cap̄.vii.
100 De vasis coquinarijs cap̄.viii.
100 De vasis repositorijs cap̄.ix.
100 De vasis luminariū cap̄.x.
101 De lecticis ⁊ sellis cap̄.xi.
101 De vehiculis cap̄.xii.
101 De reliquis quę in vsu habentur cap̄.xiii.
101 De instrumentis rusticis cap̄.xiiii.
101 De iustrumētis hortoꝝ cap̄.xv.
101 De instrumentis equoꝝ cap̄.xvi.

Laus deo.

Hain 9279

Incipit epistola Isidori iuniozis hispalensis episkopi ad Braulionem cęsaraugustanū episcopū.

Domino meo ⁊ dei suo braulioni epō. Isidor⁹. Omni desiderio desideraui nūc videre
d faciem tuā. ⁊ vtinā aliquādo impleret deus votū meū antecęꝑ moziar. Ad pręsens autē depreco: ut cōmēdes me deo oratiōnibus tuis. ⁊ ut in hac vita spem meā impleat ⁊ in futuro beatitudinis tuę consoztiū mihi concedat. ⁊ manu sua. Ora p nobis beatissime domine ⁊ frater.

Braulio ad Isidozum.

Domino meo ⁊ vere domino: christoqꝫ
d electo Isidoro episcopoꝛ sūmo. Braulio seruus iutilis sanctoꝛ dei. O pie domine ⁊ viroꝛ pręstantissime. sera est inquisitio. ⁊ tarde data est mihi scribēdi optio. q: peccatis meis exigēt⁹ nō tantūmodo sterilitatis uel inopię malo. vex etiam pestis moztalitatis luis ⁊ hostilitatis quo minus inquirerē horribili sum prępedit⁹ incursu. Nunc autē ⁊ si mille necessitatib⁹ ⁊ mille curis attritus post longum miserię tempus veluti ab improbi sopozis ut ita dixerim grauedine susciratus. isti⁹ męę suggestionis affatib⁹ dependere pręsumo saluris obsequiū. ⁊ cordis ⁊ corpis humilitate ꝓstratus. imprecās excellentissimā tuę beatitudinis potestatē. ut peculiarē famulū quē pio illo sacrę dignationis intuitu semp habuisti susceptum. vsqꝫ in finem habere iubeas cōmēdatū. Nam ⁊ ego. xp̄s nouit. graui doloze discutioz q̄ emenso tpe tā ꝓlixo uel nūc vestrū non mereoz videre conspectū. ꝫ spero in illū qui nō obliuiscitur misereri: nec repellit in finem q: exaudiet precem pauperis. ⁊ vestro me miserū representat aspectui. Suggero sane ⁊ omnimoda supplicatione deposco. ut libū etymologiaꝝ quē iam fauente domino audiuim⁹ cōsūmatū. ꝓmissionis vestrę memores seruo vestro dirigere iubeatis. q: ut mihi sum consciꝰ. magna ibi ex parte serui tui postulatiōe sudasti. Et ideo in me primū exiſte munificus. sic in sanctoꝝ cętibus ⁊ felix habearis ⁊ prim⁹. Besta etiā synodi in qua sintaurius examinis vestri igne. ⁊ si nō purificatus: inuenīt tū decoctus. queso ut vestro instinctu a filio vestro dño rege. nobis dirigāt cito. Nā ⁊ nostra ei⁹ sic flagitauit gloriam suggestio. q: multū in concilio ꝓ inuestigāda opus est veritate. Decętero creatoris altissimi pietatē efflagito ut coronā beatitudinis vestrę ꝓ integritate fidei. ⁊ statu ecclesię suę longo tēpore pręcipiat conseruare. meqꝫ int̄ oblatrantia pręsentis mūdi varia ⁊ inumerabilia discrimina munitū reddat tuę intercessionis gratia ac recondituꝫ in gremio memorię tuę tutū ab oi tempestate peccati. oratu vestro efficiat trinitas sacratissima. Et manu sua. Ego seru⁹ dñi Braulio. Isidoro in dño. fruar te lucerna ardens ⁊ nō marcescens.

Isidozus ad Braulionem.

Domino meo ⁊ dei seruo Braulioni epō.
d Isidozus. Quia te incolumem cognoui. gratias xp̄o egi: ⁊ vtinā cui⁹ cognoui salutē. in hoc coꝛpe aspicerē ⁊ visionē. Q̄d aūt mihi euenit ꝓ peccatis meis manifestabo. q: nō fui dign⁹ tua plegere eloquia. statim ut accepi picratium tuū. puer regi⁹ ad me venit. dedi cubiculario meo illud picratiū: ⁊ cōfestim ambulaui ad principem ut postea plegerē reſcriberēqꝫ. Reuersus e palatio regis. nō solū scripta tua nō inueni. ꝫ etiā quicquid aliud in castris fuit perijt. ⁊ idcirco scit dñs. luxi meritū meū. q: nō plegi eloquiū tuū. sed rogo ut quęcūqꝫ occasio euenerit: rescribe mihi. Et gratiā verbi tui nō auferas. ut qđ ex meo delicto pdidi. iterū gratia tua recipiam. Et manu sua. Ora ꝓ nobis beatissime domine.

Braulio ad Isidozum.

Domino meo ⁊ vere dño christoqꝫ electo
d Isidoro epoꝛ sūmo. Braulio seruus inutilis sanctoꝝ dei. Solet repleri lętitia homo interioꝛ ac spiritalis. cū inquisitiōe fungit amantis. Ob id velle meū est mi dñe reuerentissime. nisi culpaꝝ macerią meaꝝ obsistat ⁊ benigne te inquisitionē meā amplecti. ⁊ querelaꝝ calumniā patient̄ accipere. Utrūqꝫ enī ago. ⁊ officiū inquisitionis psoluo. ⁊ tibi contra te causaꝝ mearū necessitates dirigo. qđ ut benignissime tuo auditui admittas. i ingressu hui⁹ dictationis poꝛtuqꝫ ꝓstratus pero a culmine vestri apostolat⁹. ut q̄ꝫ vacilleꝛ calūnię obiectio vbi lachꝛymaꝝ est intercessio: cū lachꝛymę nō sint signa calumnię. tū sint opro ⁊ lachꝛymabiles calūnię ⁊ calūniabiles lachꝛymę. ꝫ vtrūqꝫ ꝓ licentiosa amoris pręsūptione nō aūt ꝓ arrogantię temeritate. ꝫ iam causā exoꝛdiar. Septē nisi fallor annoꝝ se tpa gyrant. et q̄ me memini libꝛos a te cōditos oꝛiginū postulasse ⁊ vario diuersoqꝫ modo pręsentē me frustratū cē. ⁊ absenti nil inde te reſcripſisse. ꝫ subtili dilatiōe modo necdū esse pfectos. modo necdū scriptos. modo meas litteras intercedisse. aliaqꝫ multa opponens ad banc vsqꝫ diē puenim⁹. ⁊ sine petitionis effectu animus ꝑdurat. Ob hoc ⁊ ego vertā preces in querelā. ut qđ supplicatione nequiui. uel calūnia lacesſendo valeā adipiſci. Sepe nāqꝫ soleꝛ mendico prodesse vociferatio. Quocirca cur queso te dñe nō tribuas qđ rogaris? Unū scias. ut nō dimittā quasi fingēs me nolle negata. Sed querā: ⁊ instanter querā. quouſqꝫ aut accipiā aut elicią pīſſimo redemptoꝛe iubēte: Quęrite ⁊ inuenietis. ⁊ adiicient̄: pulsate ⁊ aperietur vobis. Quęſiui ⁊ quero. etiā ⁊ pulso. Unde ⁊ clamito ut aperias. Nā hui⁹ argumēti me consolat̄ inuētio. q: qui contempſisti postulantē. exaudies forte calumniantē. Hinc ergo scientię tuę ingero quę nec ſtulti iactatiōnē nouit. aliqđ suggerere inſipiens

pfecto pęsumo. Nec tñ erubesco impius diser/
tissimo loq̃ apl̃ici memor pęcepti quo pęceperit
libent̃ sufferre insipientẽ. Quãobrem accipe cla/
mores calũnię. Cur rogo talentor distributionẽ
ꝛ cibarior dispensationẽ tibi creditã hucusq; re/
tentas? Jam solue manũ imprire familijs ne in/
opia pereant famis. Nosti quid creditor venien⁹
reposcat a te. Nõ minuet tibi quicq̃d dederis no
bis. Memor esto paruis panib⁹ multitudinẽ sa/
tiatã. ꝛ supesse reliq̃as fragmentor magnitudine
panũ. An putas donũ tibi collatũ p te solũmo/
do esse datũ? Et vestrũ ẽ ꝛ nostrũ. cõmune est. nõ
priuatũ. Et q̃s dicere uel insan⁹ pęsumat ut pri/
uato tuo gaudeas qui de cõmuni tñ inculpabilit̃
gaudere scias? Nã cũ de⁹ tibi œconomiã sui rhe/
sauri ꝛ diuitiaꝝ salutes sapientię ꝛ scientię tenere
concesserit. cur larga manu nõ effũdis. q̃ dando
nõ minues? An cũ in mẽbris supni capitis vnus/
quisq; q̃ nõ accepit: sic in altero possideat ut al/
teri q̃ habet possidẽdũ sciat. tu forsitan ideo no/
bis parcus exist̃is: q⁹ q̃ mutue a nobis resumas
nõ inuenis. Sz si habẽti das. ab illo mercedis fru/
ctũ reportas. Sin vo nõ habenti tribuis. pręcept̃
euangelicis satisfacis. ut reddat̃ tibi i retributiõe
iustor. Proinde ꝛ ego remordeo? conscientia. co
q̃ in me cõmunicabile nihil boni sentiam. Quõ
iubemur p charitatẽ seruire inuicẽ. ꝛ vnusquisq;
quã accepit gratiã in alterutrũ illã administrare
sic̃ boni dispensatores multiformis gr̃ę dei. atq;
vnicuiq; sicut diuisit deus mensuram fidei in vno
cõpage mẽbror debeat ea ceteris prnbus cõmuni/
care. q⁹ hęc oĩa opat̃ vnus atq; idem spũs diuidẽs
singulis put vult. ꝟ ad vnũ ac peculiare subsidiũ
q̃ pęmisi recurro ad inoportunitatẽ scilz ami/
cam amicitia destitut⁹ ac nulla mẽbror honesto/
rum gratia decoratus. Jdcirco audi vocẽ meam
tot interiacentib⁹ terris. Redde redde q̃ debes.
Nã seruus. seru⁹ es x̃pi ꝛ x̃pianor ut illic sis maior
omniũ nostrũ. ꝛ q⁹ nostri causa tibi collatã pę/
sentis gratiã. sitientib⁹ animis sciẽtiq; fame cru/
ciatis impriri nõ dedigneris. Nõ sum saltim pes
qui ad iniũcta discurrẽs possim aluo eccl̃ię mem
bror scilicz iudici obedientię discursu parere. nec
pręcipatui capitis ipetranti obsequẽdo placere.
Quin ꝛ si de inhonestior⁹ mẽbris me esse sciam
sufficiat: q⁹ quę te constat a capite pcepisse p me ẽ
dignũ egerere. nec me re nõ egere q̃uis minimũ:
x̃pi tñ sanguine redemptũ. Nã nõ dicit caput pe/
dibus. nõ estis mihi necessarij. quõ quę videntur
mẽbra corpis ifirmiora ẽ necessariora sũt. ꝛ quę
putant ignobiliora ẽ corpis membra his hono/
rem abundantiorẽ circũdam⁹. ꝛ quę inhonestio/
ra sũt nostra. maiorẽ honestatẽ habẽt. Sic itaq;
creator noster ac dispensator cũcta dispẽsat. ut cũ
in altero alteri dona dina quę in se nõ pcipit pos/
sidenda tribuunt̃. charitas cumulet̃. Deniq; tunc
bene multiformis gratia dispensat̃: q̃n acceptum
donũ ꝛ eis qui hoc nõ habent credit̃; q̃n ꝓpter eũ
cui impendit̃ datũ putat̃. Hoc apli capitulũ a no
bis i parte pęmissũ optime nouit prudẽtia cha/
ritatis vestrę. huic regi congruere totũ. ꝛ quicq̃d
sũmatim tetigi. te pcul dubio nosse melⁱ⁹ latet nul/
lum. Itaq; hoc solũ supest q̃ ꝛ magnopę peto. ut
pęstes postulata. ꝛ si nõ p me saltim p ipsa cha/
ritate diuinit⁹ imptira. Pro qua iubemur ꝛ nosse
ꝛ pręstare oĩa. ꝛ sine qua nihil sunt oĩa. Sz ꝛ si q̃
superflua. si qua negligent. si qua min⁹ humilit̃ aut
inutiliter pon⁹ effudi q̃ dixi. cũcta queso benigne
suscipias: cuncta ignoscas: cuncta ores ut deus
ignoscat. Ergo ꝛ hoc innotesco. libros etymolo/
giaꝝ q̃s a te dño meo posco. ꝛ si detrũcatos corro/
soscq; iam a multis haberi. inde rogo ut eos mihi
trãscriptos integros emendatos ꝛ bene coaptа/
tos digneris transmittere. ne rapt⁹ auiditate in
puersum cogar vitia p virtutib⁹ ab alijs sumere.
Ego aũt opto q̃uis nulli⁹ egeas. ꝛ vltroneę dicãt
putere mercedes. ut dignatio vestrę benignitatis
imperet nobis in id q̃ ꝛ possum⁹ ꝛ valem⁹. tantũ
ut obsequio nostro vtaris. imo charitate quę de⁹
est pfruaris. His igit̃ erpleris erãt mihi questio/
nes de sacris diuinisq; paginis quaꝝ mihi expo/
sitionẽ cordis vestri lumen aperiret. si tñ ꝛ nobis
iubes resplendere ꝛ diuinę legis obscura reserare.
Nec si ista quę peto pcepero de illis silebo. ꝟ viã
reseras capiendę fiducię. Cũ in hac prima fronte
nõ me confodieris stimulis verecundię ꝛ ignauię
meę locũ dederis venię q̃ quẽ diligebas quãlibet
imeritũ nõ iusseris reprobare: quia ignominiosũ
valde videt̃ ac vile si nec dũ satiatus qui charita/
te ab eo quẽ amabat inuenit̃ recedere. Obsequio
autẽ meę seruitutis impendo iura salutis. ꝛ queso
picratẽ sanctissimę vestrę potestatis. ut p me ora/
re digneris: quaten⁹ quottidie fluctuantẽ animã
in malis. tuo intercessu lucreris ꝛ ad portũ tran/
quillitatis eternę pducas. erutam a miserijs ꝛ ab
scandalis. Dulce mihi fuit diu ad te loqui. q̃si co/
ram positus vultũ videre tuę faciei. Jdeo nec ver/
bositatẽ cauι: ꝛ temeritatẽ fortassis incurri. ꝟ aut
hoc aut aliud agere debui. tantũ ut q̃ nolusti p
humilitatẽ. saltẽ tribuas p tumultuantẽ impro/
bitatẽ. Ecce quãtã audaciã dedit mihi gratie ve/
strę beniuolentia. Et ideo si q̃ in hoc displicuerit
sibi ipsi putet quę tantũ amat. ut timorẽ tollat. Nã
pfecta charitas foris mittit timorẽ. Speciali q̃q;
gratia frętus. speciali dño in quo vires sanctę ec/
clesię consistũt suggero. ut q⁹ eusebius noster me/
tropolitanus discessit. habeas misericordię curã.
Et hoc filiolo tuo nostro dño suggeras. ut illum
illi loco pręficiat. cui⁹ doctrine sanctitas ceteris sit
vitę forma. Hũc aũt filiũ pręsentẽ beatissime po/
testati vestrę p oĩa cõmendo. ꝛ tã de his quę hic
suggessim⁹: q̃ etiã de his quę supra questi sumus
eloquio vestro p eũ illustrari mereamur.

Jsidorus ad Braulionem.

Domino meo ꝛ dei seruo Braulioni epo.
Jsidor⁹. Tuę sanctitat̃ epistolę me i vrbe

0300277735

toletana inuenerũt. Nã pmotus fuerã causa cõcilij. Sz q̃uis iussio principis in itinere positũ remeare me ãmonuisset·ego tñ q: ꝓpinquio: eram psentię ipsi' q̃ regressioni·malui port' cursũ itineris nõ intercludere. Ueni ad psentiã pncipis inueni psentẽ diaconũ tuũ·p eũ eloquia tua suscipiẽs: amplexus sũ ⁊ legi.⁊ de salute tua deo gratias egi: desiderio oĩ desiderãs·q̃uis debilis atq; fessus·fiduciã tñ habẽs p xp̃m in hac vita videdi te·q: spes nõ cõfundit̃ p charitatẽ quę diffusa est in cordib' nostris. Codicẽ etymologiarũ cũ aliis codicib'·de itinere trãsmisi.⁊ licz iemendatũ pęualitudine tñ tibi modo ad emendandũ statuerã offerre si ad destinatũ concilij locũ peuenissem. De cõstituẽdo aũt epo taraconensi nõ eã quã petisti sensi sententiã regis·ẖ tñ ⁊ ipse adhuc vbi certius cõuertar animũ illi manet incertũ. Vero aũt ut p meis peccat̃ apud dñm existere digneris intercessor·ut ipetratu tuo deleant̃ delicta mea.⁊ remittant̃ facinora. Itẽ manu sua. Ora p nobis beatissime domine⁊ frater.

Item Isidorus ad Braulionem.

e Nt tibi sicut pollicit' sũ misi op' de quarundã rerũ origine ex vetereꝫ lectiõis recordatione collectũ·atq; ita in quibusdã locis annotatũ sicuti extat cõscriptũ stilo maior.

Incipit liber primus etymologiarũ sancti Isidori hispalensis episcopi.

De disciplina⁊ arte Cap̃.i.

d **Iscíplina a di**scendo nomẽ accepit. Undè ⁊ scia dici põt Nã scire dictũ est a discere·q: nemo nostrũ scit nisi q̃ discit. Aliter dicta disciplina·q: discit̃ plena. Ars ꝙ dicta est q̃ artis pręcept̃ regulisq; ꝓsistat. Alij dicũt a grecis hoc tractũ esse vocabulũ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς·id ẽ a ꝓbitate·quã sciẽtiã vocauerũt. Inter artẽ ⁊ disciplinã Plato ⁊ Aristoteles hanc differentiã esse voluerũt·dicẽtes artẽ esse ea his quę se⁊ aliter habere possũt. disciplina ꝙ ẽ quę de his agit quę aliter euenire nõ possũt. Nã q̃n veris disputationib' aliq̃d disserit̃·disciplina erit·q̃n aliq̃d verisile atq; opinabile tractat̃·nomẽ art̃ habebit.

De septẽ liberalibus disciplinis Cap̃.ii.

d **Iscíplinę** liberaliũ artiũ septẽ sũt. Prima grãmatica·id ẽ loquẽdi peritia. Secũda rhetorica quę ꝓpt̃ nitorẽ⁊ copiã eloquentię suę maxime i ciuilib' questionib' necessaria existimatur. Tertia dialectica cognomẽto logica: quę disputatiõib' subtilissimis vera secernit a falsis. Quarta arithmetica quę continet numerorũ causas ⁊ diuisiones. Quinta musica: quę in carminib' cantibusq; consistit. Sexta geometria·quę mensuras terrę dimensionesq; cõplectit̃. Septima astronomia: quę continet legem astror.

De litteris cõmunibus Cap̃.iii.

p **Rimordia** grãmaticę artis litterę communes existũt·q̃s librarij ⁊ calculatores sequũt̃·quar' disciplina velut quędã grãmaticę artis infantia ẽ·vnde⁊ eã Varro litterationẽ vocat. Litterę aũt sũt indices rerum·signa verbor': quib' tanta vis est·ut nobis dicta absentiũ sine voce loquant̃. Uerba enim p oculos nõ p aures introducunt̃. Usus lrar' repertus est ꝓpter memoriã rerũ. Nã ne oblitione fugiant·litteris alligant̃. In tanta enĩ rerũ varietate nec disci audiendo poterãt oia·nec memoria cõtineri. Litterę aũt dictę q̃si legiterę·q̃ iter legentib' psent·uel q̃ in legẽdo iterent̃. Litterę latinę⁊ greçe ab hebręis vident̃ ereor. Apud illos enĩ prius dictũ ẽ Aleph·deinde ex simili enũciatione apud greçcos tractũ ẽ Alpha·inde apud latinos A. Trãslator enĩ ex simili sono alteri' linguę litterã condidit.ut nosse possim' linguã hebraicã oiuz linguar' ac litterar' eẽ matrẽ. Sz hebręi viginti duob' elemẽtis litterar' ꝑm veteris testamẽti libros vtunt̃. Greci ẋo.xviij. Latini int̃ vtrãq; linguã progredientes xviij. elementa habẽt. Hebręor' lrãs a lege cepisse p moysen. Syror' aũt⁊ chaldeor' p abrahã. Unde⁊ cũ hebręis⁊ numero⁊ sono concordãt: solis characterib' discrepãt. Egyptior' lrãs isis regina inachis filia·de greçia veniẽs in egyptũ reperit: ⁊ egyptijs tradidit. Apud egyptios autem alias habuisse lrãs sacerdotes·alias vulgus. Greçarũ lrar' vsũ primi phœnices inuenerũt·vnde⁊ Lucan' Phœnices primi magni si credit̃ ausi: Mansurã rudib' vocẽ signare figuris. Hinc est q̃ ⁊ phęnicea colore libror' capita scribũt̃·q: ab ipsis litterę initũ habuerũt. Cadmus agenoris filius greças litteras a phœnice in greciã xvij. primus attulit: α β γ δ ε ϊ κ λ μ ν ο π ρ σ τ φ. His palamedes troiano bello tres adiecit H χ ω. Post quẽ simonides similit̃ tres alias adiecit ξ θ ψ. Y litterã pythagoras sami' ad exẽplũ vitę humanę primus formauit. Cui' virgula subrectior ꝑmã ętatẽ significat·incertã quippe⁊ quę adhuc se nec vitijs nec virtutib' dedit. Biuiũ aũt q̃ sꝫpest ab adolescentia incipit·cui' dextra pars ardua est·sed ad beatã vitã tendens. sinistra facilior·ẖ ad labẽ interitũq; deducẽs. De q̃ sic Persi' ait: Et tibi quę samios diduxit lrã ramos Surgẽtẽ dextro mõstrauit limite callẽ. Quinq; aũt esse apud greçcos mysticas litteras. Prima. Y. quę humanam vitã significat de q̃ nũc dixim'. Secunda theta. θ. quę mortẽ significat. Nã indices eandẽ litterã thetã apponebãt ad hor' noia quos supplicio afficiebãt ⁊ dicit̃ theta ἀπο τοῦ θανάτου ·id est a morte Uñ⁊ habet ꝑ mediũ telũ id ẽ mortis signũ· de q̃ q̃dã sic ait. O multũ ante alias infelix lrã theta Tertia thau. T. figuram demonstrãs dñicę crucis. Unde⁊ hebraice signũ intꝫpretat̃·de q̃ dictũ ẽ ī eçechiele·angelo: Transi p mediã irlm⁊ signa thau in fronte viror' gementiũ⁊ dolentiũ. Reliquas ẋo duas sũmã⁊ vltimã sibi vendicat xp̃s.

Ipse ē enī principiū ⁊ finis dicēs: Ego sū alpha ⁊ ω. Cōcurrētibꝫ enī i se inicē α ad ω vsqꝫ deuoluit ⁊ rursus ω ad α replicat·ut ostenderet i se dñs ⁊ initiū occursum ad finē. ⁊ finis occursū ad initiū. Oēs aūt litterę apud greꝯos ⁊ ꝟba cōpouūt ⁊ numeros faciūt. Nā alpha α lrā apud eos vocat in numeris vnū. Ubi aūt scribūt beta β vocat duo vbi scribūt gāma ɾ vocat in numeris ipsoꝝ tria. vbi scribūt delta Δ vocat quattuoꝝ. ⁊ sic oēs lr̄ę apud eos numeros habent. Latini aūt numeros ad lrās nō computāt·ꝫ sola ꝟba componūt·exceptis aliquibꝫ quę numeros figura demonstrant. ut i ꝓ vno. c ꝓ centū. d ꝓ quingēt⁹. l ꝓ quinquaginta. m ꝓ mille. v ꝓ quinqꝫ. ⁊ x ꝓ decē·lrā quę ⁊ in figura crucē significat: ⁊ in numero decem demonstrat. Latinas lrās carmētis nympha prima italis tradidit. Carmēris aūt dicta q: carminibꝫ futura canebat. Cęterū ꝑprie vocata nicostrata. Litterę aūt aut sūt cōmunes aut liberales. Communes dicę q: multi eis vtuntur in cōmune·ut scribere ⁊ legere. liberales q: eas tm̄ illi nouerūt qui libꝝ cōscribunt·rectęqꝫ loquendi dictādiqꝫ rationē nouerūt. Litteraꝝ duplex modus est. Diuidunt enī principaliť in duas ꝑtes: in vocales ⁊ cōsonantes. Uocales sūt quę directo hiatu fauciū sine vlla collisione varie emittunt·. ⁊ dicę vocales q ꝓ se vocē impleāt. ⁊ ꝓ se syllabā faciāt·nulla adherente consonāte. Consonātes sunt quę diuerso motu linguę uel impꝫessiōe labioꝝ efficiunt·. ⁊ vocate cōsonantes·q: ꝓ se nō sonāt·ꝫ iūctis vocalibus consonāt. Hę in duabꝫ ꝑtibꝫ diuidunt: i semi vocalibꝫ ⁊ in mutis. Semiuocales dicę eo q ꝙ ꝗddā semisonū de vocalibꝫ habeant. Ab equipe vocali incipiunt ⁊ desinūt in naturalē sonū·ut f. l m. Mute aūt dicę q: nisi subiectis sibi vocalibꝫ nequaq̄ erumpūt. Si enī eis extremū vocalis detraxeris sonū·inclusū litterę murmur sonabit·ut b c d. Uocales ār ⁊ semiuocales ⁊ mutę·a veteribus sonę ⁊ semisonę ⁊ insonę dicę sūt. Inter vocales aūt i ⁊ v apud grāmaticos varias habēt significationes. Nā modo vocales sūt·modo semi nocales·modo medie sūt. Uocales ideo sūt·q: solę posite syllabas faciūt ⁊ alys consonantibꝫ cōiungunt·. Consonātes ideo habent·q: interdū habēt post se vocales i eisdē syllabis cōstitutas·ut iuno vares. ⁊ habent·ꝓ consonantibꝫ. Medię aūt idcirco dicūt·. qm̄ naturaliť solę mediū sonū habēt· ut illi⁹ vnius. Coniūctę alijs pinguius sonant·ut ianus vanus. Solę enī posite aliť sonāt·aliť iungę. I ꝟo ꝑprea interdū duplex dicitur·q: quotiens cūqꝫ in metro int̄ duas vocales inuenit·ꝓ duabꝫ consonantibꝫ habet·ut troia. Geminat enī ibi sonus ei⁹. U. ꝫ lrā ꝓinde interdū est nihil·q: alicubi nec vocalis·nec consonās ē. ut quis. Uocalis enī nō est q: ꝛ sequit: consonans nō est·q: q ꝑcedit·ideoqꝫ qm̄ nec vocalis nec consonans est· sine dubio nihil ē. Eadē ⁊ digāmon a greꝯis vocat qm̄ sibimet alijsqꝫ vocalibꝫ iungit·quę ideo digāmon dicit·q: duplex est instar f litterę quę duplex gāma habet·ad cuiꝰ similitudinē coniūctas vocales digāmon appellari grāmatici voluerunt. ut votū virgo. Int̄ semiuocales aūt quędā liq̄dę dicunt·ꝑterea·q: interdū in vna syllaba postpositę alijs consonantibꝫ deficiūt ⁊ a metro excludūt· ex quibꝫ duę apud latinos liquescunt·l ⁊ r·ut fragor ⁊ flarus. reliquę m ⁊ n·apud greꝯos liquescūt ut mnestheus. Decē ⁊ septē āt latinis litteris vet⁹ scriptura cōstabat. Unde ⁊ latinę noiant·illa ratione scilicꝫ ꝙ ab e vocali incipiūt ⁊ in mutū sonū desinūt·ut sūt semiuocales·uel ꝙ a suo sono incipiūt ⁊ in vocalē e desinūt·ut sūt mutę. Fuerūt aūt in principio. xvij. id est a b c d e f g i l m n o p r s t ⁊ v. Ꝟ autem litterā ꝓ·o sola aspiratione adiecta est postea. Unde ⁊ a vlęriscꝫ aspiratio putat esse·nō lrā·quę pinde aspirationis nota dicit·q: vocē eleuat. Aspiratio enī ē sonus vberi⁹ eleuat⁹ cui contraria ē ꝓsodia·sonus ęqualiť flexus. K litteram Salui⁹ ludi magister postea latinis adiecit·ut in sono discrimen faceret duaꝝ litteraꝝ c ⁊ q. que ideo supuacua dicit·q: exceptis kalendis supflua iudicat. ꝓ c enim vniuersa exꝑimimus. Q. litterā nec greci resonāt nec hebręi·exceptis enim latinis hāc nulla alia lingua habet. hęc ꝑius nō erat. vnde ⁊ ipsa supuacua est vocata. q: ꝓ c cūcta vetereꝭ scripserunt. X littera vsqꝫ ad augusti ꝛpa nōdū apud latinos erat·ꝫ ꝓ ca c et s scribebant. vnde ⁊ dupler vocat·q: ꝓ c et s ponit·vnde ⁊ ex eisdē litteris compositū nomen habet. A greꝯis duas lrās mutauit latinitas y et z ꝑ nomina scilicꝫ greca. ⁊ hę apud romanos vsqꝫ ad augusti tempus nō scribebant·ꝫ ꝓ z duo s ponebāt·ut bilarissat. ꝓ y ꝟo i scribebant. Unicuiqꝫ aūt litterę tria accidūt: nomen·quō vocet·figura·quo characterę signet. potestas·quę vocalis·quę cōsonās habeat. Potestatē natura dedit·volūtas ordinē. A quibusdā ⁊ ordo adiicit·id ē·quę ꝑcedat·quę sequat·ut a ꝑior sit: sequēs b. A aūt in omnibus gētibꝫ ideo ꝑior ē lrāꝝ ꝓ eo ꝙ ipsa ꝑior nascētibꝫ vocē apiat. Noia aūt litteraꝝ gētes ex sono ꝑprię linguę dederūt notatis oris sonis·atqꝫ discretis. Nā postꝙ eas aīaduerterūt. ⁊ noia illis ⁊ figuras imposuerūt. Figuras autē partim ex placito· partim ex sono litteraꝝ formauerūt: utputa. l ⁊ o quaꝝ vnius sīē exilis sonus ē·ita tenuis virgula·alterius pinguius sonus·sicut ⁊ plena figura. Inter figuras lrāꝝ ⁊ apices vereꝭ distinxerūt. Apicē autē dictū ꝓ eo ꝙ longe sit a pedibus ꝫ in cacumine litterarū apponit. Est enī linea iacens sup litteram ęqualiter ducta.

De grāmatica Cap. iiii.

Grāmatica ē scia recte loquēdi scribēdiqꝫ
g ratio·origo ⁊ fundamentū liberaliū artiū
Hęc i disciplinis ꝑ lrās cōmunes iuenta ē·ut iā qui didicerūt lrās·ꝓ eā recte loquēdi ratione sciāt. Grāmatica āt a litteris nomē accepit. Grāmata enim greci lrās vocant. Ars ꝟo dicta

est q̄ artis p̄ceptis regulisq̄ cōsistat. Alij dicūt a grēcis hoc tractū esse vocabulū. apo tes aretes· id est a virtute: quā scientiā vocauerunt. Oratio dicta est: q̄si oris ratio. Nā orare est loqui ⁊ dicere. Est aūt oratio contex⁹ verbo⁹ cū sensu. Lō⁹ textus aūt sine sensu nō est oratio· q: nō ē oris ratio. Oratio aūt plena ē sensu voce ⁊ lrā. Diuisiones āt grāmaticę artis a quibusdā. xxx. dinumerant· id est p̄es orationis. viij. vox articulata· lrā syllaba· pedes· accent⁹· posituręq· notę· orthographia· analogia· etymologia· glosę· differentię· barbarismi· solecismi· vitia· metaplasmi· schemata· tropi· prosa· metra· fabulę· historię.

De partibus orationis Cap̄. v.

Artes orationis p̄im⁹ aristoteles duas tradidit: nomē ⁊ verbū. deinde donatus octo definiuit· ꝟ oēs ad illa duo p̄incipalia reuertunt· id ē ad nomē ⁊ verbū: quę significant p̄sonā ⁊ actū. Reliquę appendices sūt: ⁊ ex his originē trahunt. Nā ꝓnomen ex nōie nascit· cui⁹ officio fungit· ut orator ille. Aduerbiū de nomine nascit· ut doct⁹ docte. Participiū de nomine ⁊ v̄bo· ut lego legēs. Cōiunctio v̄o ⁊ p̄epositio uel interiectio· i cōplexu ista⁹ cadūt. Ideo ⁊ nō nulli quinq⁹ p̄tes definierūt· q: iste supfluę sunt.

De nomine Cap̄. vi.

Omen dictū quasi notamē q̄ nobis vocabulo suo res notas efficiat. Nisi enim nomen scieris cognitio rerū pit. Propria nōia dicta sūt· q: specialia sūt. Uni⁹ enī tm̄ p̄sonā significant. Species ꝓpri⁹ nominū ōttuo: sunt p̄enomen· nomen· cognomen· agnomen. Prenomen dictū eo q̄ nomini p̄eponit· ut lucius quintus. Nomen vocatū q: notat gen⁹· ut cornelius. Cornelij enī oēs i eo genere dicebant. Cognomē q: nomini cōiungit· ut scipio. Agnomē v̄o quasi accedens nomini· ut metellus creti⁹ q: cretā subegit. Extrinsecus enī venit agnomen ab aliq̄ ratione. Cognomentū aūt vulgo dictū eo q̄ nomini cognitionis causa supadiūciat· siue q̄ cū nōie ē. Appellatiua nōia inde vocant· q: cōmunia sūt. ⁊ multor⁹ significatiōe consistūt. Hęc in. xviij. species dividunt· ex quib⁹ cor⁹palia dicta: q: uel vidēt uel tanguntur· ut cęlū· terra. Incor⁹palia q: carent cor⁹pe· vnde nec videri nec tangi possunt· ut veritas iusticia. Generalia ꝟ q: multarū rerū sūt· ut aīal. Nā ⁊ homo ⁊ equ⁹ ⁊ auis aīalia sūt. Specialia: q: partem demonstrāt ut homo. Species enī animaliū homo. Principalia q: primā positionē habent· nec aliūde nascunt· ut mons fons. Deriuatiua eo q̄ ex alio nōie deducunt· ut a mōte montan⁹. Diminutiua q: minuunt· sensu· ut grę culus scholasticulus a scholastico. Sono diminutiua q: sic sonāt sicut diminutiua· ꝟ intellectu p̄incipalia sunt· ut tabula fabula. Tota greca: q: ex toto grēce declinant· ut calisto calypso. Sic enī grēcus ⁊ latin⁹ dicit. Tota latina q: ex toto i latinū vertunt· grēcus dicit odyssēus· latin⁹ vlyxes. Media dicta q: ex pte grēca sūt; ex parte latina. Eadē ⁊ notha q: cor⁹pūt vltimas syllabas: manentib⁹ p̄ioribus· ut apud grēcos alexādros· apud latinos v̄o alexāder menander. Dicta aūt notha quēadmodū nothus dicit· quisq̄s de dispari genere nascit. Synonyma· hoc ē plurinomia· eo q̄ sit in plurib⁹ nominib⁹ significatio vna· ut terra· humus· tellus· idē enī sūt oīa. Omonyma· ꝟ est vinomia: eo q̄ sit in vno nōie significatio plurima. ut tumulus nūc mons breuis est: nūc tumēs rellus: nūc sepulchrū. Est enī in vno nōie significatio diuersa. Relatiua dicta· eo q̄ ad aliā referant p̄sonā. ut magister· dñs· pater. Illa aūt quę dicūt ad aliq̄d aliter se habentia a contraria significatione dicta sūt. ut dexter. Dici enī dexter non pōt nisi finister fuerit. Dozo qualitatis nōia ex eo dicta q: p ea qualisq̄s q̄ sit ostendit· ut sapiens· fortunatus· diues. Quātitatis: q: a mensura trahunt· ut longus· brevis. Patronymica dicūt· eo q̄ trahunt· a patrib⁹. ut tirides tidęi filius. ęneius· eneę filius. q̄uis ⁊ a maioribus ⁊ matribus ducantur Cretica id est possessiua a possessiōe. ut euandrius ensis. Epitheta quę latine adiectiua uel superpositia appellantur. eo q̄ ad implendam sui significationē nominibus adiūciant· ut magnus doctus Adiūcis ea p̄sonis ut magnus p̄bus· doctus homo. ⁊ plenus est sensus. Actualia ab actu descendunt. ut dux· rex· cursor· nutrix· orator. Gentes a gente veniūt. ut grēcus· romanus. Patrię a patria descendūt. ut atheniensis· thebanus. Loci a loco. ut suburbanus. Uerbalia dicunt· q: de v̄bo nascunt· ut lector. Participialia: quę sic sonāt sicut participia. ut clemens· prudēs. Uerbi similia a verbi similitudine dicta ut contēplator. Nam ⁊ verbū est impatiui modi futuri temporis. ⁊ nomē q: comparationem recipit. Hę oēs species a nominū appellatione descendūt. Secunda pars nōis comparatio. Comparatio dicta: q: ex alterius comparatione alterū p̄ferr. Cuius gradus tres sūt: positiuus· compatiuus ⁊ suplatiuus. Positiuus dictus· q: primus ponit· in compationis gradu. ut doctus. Compatiuus ab eo q̄ comparatus positiuo p̄ferē illi. ut doctior. plus enim doctior nouit q̄ doctus. Suplatiuus eo q̄ compatiuo superferat· ut doctissimus. plus enī nouit q̄ doctior.

Genera dicta sūt eo q̄ generent. ut masculinū ⁊ femininū. Cętera nō sunt genera. ꝟ hoc nominū ratio ⁊ auctoritas voluit. Neutrū dictū. quia nec hoc est nec illud. id est nec masculinū nec femininū. Cōmune dictū q̄ duobus generibus nominū cōmunicat. ut hic ⁊ hęc canis. Cui contrariū est epicęnon· q: vtrūq; sexum sub vno genere enūciat. ut hic piscis. Est enī incerti generis· q̄ nec natura· nec oculis discernitur ꝟ sensus tm̄ peritia. Omne genus dictū. q: cūctis generibus seruit· masculino ⁊ femenino ⁊ neutro cōmuni ⁊ oī.

Numer⁹ dict⁹ q: p eū uel singularia uel pluralia nōia ostendunt. Figura q: uel simplicia uel

cõpoſita ſũt. Caſus a cadẽdo dicti·p eos enĩ
inflexa noĩa variãt̃ ⁊ cadũt. Noĩatiu⁹ caſus dict⁹
q: p eundẽ aliq̃d noĩamus ut hic mg̃r. Genitiu⁹
q: p eũ gen⁹ cuiuſcũq; quęrim⁹ ut hui⁹ magiſtri fi/
lius·uel q rem ſignificam⁹ huius magiſtri. Dati/
uus q: p cũ nos dare alicui demonſtramus·ut da
huic magiſtro. Accuſatiu⁹ q: p eũ aliquẽ accuſa/
mus·ut accuſo hũc magiſtr̃. Vocatiu⁹ q: p eũ ali/
quẽ vocam⁹·ut o magiſter. Ablatiu⁹ q: p eũ nos
auferre aliq̃d cui q̃ ſignificam⁹·ut auferã a magi/
ſtro. Heteraptota noĩa dicta q: p ſex caſus varie/
tates habẽt·ut eſt vn⁹. Pentaptota q tm̃ in q̃nq;
caſib⁹ variant̃·ut doct⁹. Tetraptota q tm̃ i quat/
tuo: caſib⁹ declinant̃·ut latus. Triptota q tm̃ in
trib⁹·ut templũ. Diptota q tm̃ i duob⁹ ut iupiter.
Monoptota q vno tm̃ caſu vtunt̃·ut frugi.

De p:onomine Cap̃.vii.

Ronomẽ dictũ: q: p vice noĩs ponit̃·ne
p faſtidiũ faciat nomen ipſũ dũ iterat̃. Nã
cũ dicim⁹ Virgili⁹ ſcripſit bucolica·ad/
dim⁹ pnomen. ipſe ſcripſit ⁊ geo:gica·ſicq; varie/
tas ſignificatiõis ⁊ faſtidiũ tollit. ⁊ o:natũ iidu/
cit. Pronoĩa ãt aut finita ſũt aut infinita. Finita
pnoĩa dicta·eo q definiũt certã pſonam·ut ego.
me enĩ ſtatim intelligis. Infinita dicunt̃ quia nõ
ſũt certę pſonę. De abſentib⁹ enĩ dicunt̃ ⁊ incertis·
ut quis·quę·quõ. Min⁹ q̃ finita appellãt̃·q: cõme/
mo:atione faciũt norę pſonę·ut ipſe·iſte. Certũ ẽ
enĩ de quo dicit̃. Poſſeſſiua vocant̃·eo q nos ali/
q̃d poſſidere oſtẽdũt. Nã cũ dico meus tu⁹·defi/
nio aliq̃d meũ eſſe uel tuũ. Relatiua dicũt̃·q: ad
interrogationẽ referunt̃·ut q̃s eſt: reſpondeat̃ is ẽ
Demonſtratiua·eo q habẽt demõſtratiõis ſigni/
ficationẽ. Aliquẽ enĩ pręſentẽ his demonſtram⁹·
ut hic hęc hoc. Quę tria ⁊ articuli noĩant̃. Arti/
culi aũt dicti q noĩbus arrant̃·id eſt colligant̃·cũ
dicim⁹ hic o:ato:. Inter articulũ autẽ ⁊ pnomen
hoc intereſt·q articul⁹ tũc eſt q̃n nomini iũgit̃·ut
hic ſapiẽs. cũ ẏo nõ coniũgit̃·demõſtratiuũ pro/
nomen eſt·ut hic ⁊ hęc ⁊ hoc. Dia aũt pnoĩa aut
pmogenia ſũt·aut deductiua. Primogenia dicta
ſũt q: aliũde o:iginẽ nõ trahũt. Hęc. tri. ſũt. Fi/
nita tria: ego tu ille. Infinita ſeptẽ: q̃s·q̃lis·ta/
lis·quant⁹·tant⁹ quorus·totus. Minus q̃ finita
ſex: iſte·ipſe·hic·is·idem·ſui. Poſſeſſiua quinq; ⁊
meus tuus·ſuus·noſter ⁊ veſter. Reliqua autem
deductiua dicunt̃·q: ex illis deducta atq; cõpoſita
exiſtũt ut quiſpiam aliquis ⁊ reliqua.

De verbo Cap̃.viii.

Erbũ dictum·eo q verberato aere ſonat
v uel q hęc pars frequent̃ in o:atione ver/
ſet̃. Sũt aũt verba mentis ſigna quibus
hoĩes cogitatiões ſuas iuicẽ loquẽdo demonſtrãt
Sicut aũt nomẽ ſignificat pſonã·ita verbũ factũ
dictũq; pſonę. In pſona verbi agẽtis ⁊ patientis
ſignificatio ẽ. Nã ſcribo. pſonę factũ ẽ. Itẽ ſcri/
bo:·pſonę factũ indicat ẖ ei⁹a q̃ patit̃. Verbo:
genera duo ſũt; grãmatico: atq; rheto:. Gram/
matico: in tria cadunt tpa: pręteritũ·inſtans. ⁊
futur⁹·ut fecit·facit·faciet. Rheto: aũt vniuerſa
o:atio verba dicunt̃. veluti ẏbis bonis nos cepit
verba bona habuit. Ubi nõ tm̃ verba quę i tria
cadũt tpa. ẖ vniuerſa o:atio eſt. Verbo:ſpecies
ſũt: fo:mę·modi·cõiugationes ⁊ genera. Fo:/
mę verbo:ũ inde dicte·eo q nos ad vnãquãq; rẽ
info:mẽt. p has enĩ oſtendim⁹ q̃d agam⁹. Perfecta
fo:ma dicit̃ a pficiẽdo ut lego. tũc enĩ dicẽdũ ẽ q̃n
i pręſenti tpe legim⁹. Meditatiua dicta ſũt a me/
ditãtis ſenſu. ut lecturio. id ẽ legere medito:. In/
choatiua p⁹ meditationẽ ab inchoantis indicio
ut caleſco. Frequẽtatiua a ſepi⁹ agẽdo. ut lectito.
clamito. Fo:mę enĩ ſenſũ tenent: modi declina/
tionẽ. Nã neſcis q̃d ſit declinatio: niſi pri⁹ didi/
ceris q̃d ſit ſenſ⁹. Modi dicti ab eo quẽadmo
dum ſint in ſuis ſignificationib⁹. Indicatiu⁹ enĩ
modus dicit̃ q: ſignificationẽ indicãtis habet·ut
lego. Impatiuus q: ſonũ habet impandi ut lege.
Optatiu⁹ q: p ipſũ opram⁹ aliq̃d agere ut vtinã
legerẽ. Cõiunctiu⁹ q: ei cõiungit̃ aliq̃d·ut locutio
plena ſit. Nã q̃n dicis. cũ clamem: pendet ſenſus
Q: ſi dicã cũ clamẽ quare putas q taceã: plen⁹ eſt
ſenſus. Infinitiu⁹ dicit̃ eo q tpa definiẽs pſonam
verbi nõ definit. ut clamare·clamaſſe. Cui ſi ad/
iũgas pſonã·clamare debeo debes debet·fit quaſi
finitũ. Impſonalis dicit̃ q: indiget pſona noĩs ut
pnoĩs·ut legit̃·addis pſonã a me a te ab illo. ⁊ ple
ne ſentit̃. Vz infinitiu⁹ mod⁹ pſona tm̃ ẏbi eget.
Impſonalis ẏo uel pnominis pſona uel noĩs.

Cõiugatio dicit̃ eo q per eã ad vnũ ſonũ mul
ta cõiungũt̃. Docet enĩ in quã ſyllabã exeat futu/
rũ temp⁹·ne per imperitiã q̃s dicat legebo. p legã
Vaq; prima ⁊ ſecũda mittũt futurũ temp⁹ in bo ⁊
in bo:. tertia in am ⁊ in ar. Genera verbo:um
ideo dicta q: gignũt. nã actiuo a dũcis r ⁊ gignit
paſſiuũ. rurſum paſſiuo adimis r ⁊ parit actiuũ.
Ipſa aũt actiua dicunt̃. q: agũt ut ẏbero. ⁊ paſſi/
ua q: patiunt̃. ut verbero:. Neutralia q: nec agũt
nec patiũt̃. ut iaceo ſedeo. Vbis ſi r littera adũcis
nõ ſonãt latina. Cõmunia aũt dicunt̃ q: ⁊ agunt
⁊ patiũt̃. ut amplecto:. Hęc ſimilit̃ depoſita r lit/
tera latina nõ ſũt. Deponẽtia ẏo dicuntur·q: de/
ponũt futuri tpis prticipiũ a ſignificatione paſſi/
ua quod erit in dus ut gloriandus.

De aduerbio Cap̃.ix.

Uerbiũ dictũ ẽ eo q verbis accedat ut/
a puta bene legi. Bene adũbiũ ẽ. legi ver/
bũ. Inde ⁊ dictũ aduerbiũ q ſemp ẏbo
iunctũ adimpleat̃. Verbũ enĩ ſolũ ſenſum implet
ut ſcribo. Aduerbiũ aũt ſine verbo nõ habet ſi/
gnificationẽ plenã·ut hodie. Adũcis illi verbum
hodie ſcribo. ⁊ iuncto verbo implesti ſenſum.

De participio Cap̃.x.

Articipiũ dictũ q noĩs ⁊ verbi partes
p capiat q̃ſi prticapiũ. Ab noĩe enĩ vendicat
ſibi genera ⁊ caſus·a verbo tẽpora ⁊ ſi/
gnificationes. ab vtroq; numerũ ⁊ figuram.

De coniūctione Cap̄.xi.

c Oniūctio dicta eo q̄ sensus sentētias q̄ coniūgat. Hec enī p se nihil valet. ꝫ i copulatione sermonū q̄si quoddā exhibet glutinū. aut enī noīa sociat. ut Augustīn⁹ ⁊ hieronymus. aut verba. ut scribit ⁊ legit. Una aūt vis oīuꝫ siue copulēt siue diſiūgant. Copulatiuę autē coniūctiones dictę eo q̄ sensū uel psonas cōiungant. ut ego ⁊ tu eamus ad forū. ipsū ⁊ sensū coniunxit. Diſiūctiuę dictę q̄ diſiungūt res ⁊ psonas ut ego aut tu faciam⁹. Subiūctiuę dicunt̄ q̄ subiungunt̄ ut q̄z. Dicim⁹ enī regiq̄ hominiq̄ deoq̄: nō dicim⁹ q̄regi q̄homini q̄deo. Expletiuę dictę q̄ explent ꝓpositā rem. utputa si hoc non vis saltē illud fac. Cōmunes noīant̄ q̄ vbi vis pponunt̄ ⁊ subiūgunt̄. ut igit̄ b̄ faciā. hoc igit̄ faciā. Causales dicunt̄ a causa. eo q̄ aliquid cogitēt facere. utputa occido illū q̄ habet aurꝫ. Rationales dicunt̄ a ratione qua quisq̄ vtit̄ in faciendo. ut quō eum occidā ne agnoscar: veneno an ferro?

De prepositione Cap̄.xii.

p Repositio dicta q̄ nominib⁹ pponat̄ ⁊ verbis. Accusatiuę aūt ⁊ ablatiuę prepositiones a casib⁹ quib⁹ seruiūt dictę. Loquelares ꝙo q̄ loquelis id est verbis semp cohęrent. nec aliq̄d valēt solę positę. ut. di. dis. Cōiunctę ꝙo verbis figurā faciūt. ut diduco distrabo.

De interiectione Cap̄.xiii.

i Nteriectio est vocata. q̄ sermonib⁹ interiecta id est interposita affectū cōmoti animi exprimit: sicut cū dicit̄ ab exultāte va: a dolente heu: ab irascente he. a timente hei. Quę voces quarūcūq̄ linguarꝫ ꝓpię sunt. nec in aliam linguā facile transferuntur.

De voce Cap̄.xiiii.

v Ox est aer ictus sensibilis auditu: quantum in ipso est. Dis vox aut articulata est aut cōfusa. Articulata est hoīuꝫ confusa animaliū. Articulata est quę scribi pōt. confusa quę scribi nō potest.

De syllaba Cap̄.xv.

s Yllaba grece. latine cōceptio siue cōplexio dicit̄. Nā syllaba dicta est ἀπὸ τοῦ συλλαμβάνειν. id ē a conceptiōe litterarū. συλλαμβάνειν enī dicit̄ concipere. Unā ⁊ vere illa ē syllaba quę ex pluribꝰ nascit̄ litteris. Nā vnā vocalē p syllaba abusiue nō ꝓprie dicim⁹ quę nō tam syllaba dicēda est: q̄ ratio temporū. Syllabę aūt aut breues sūt aut longę aut cōmunes. Breues vocatę q: nūq̄ ꝓducī possūt. Longę q: semp ꝓducūt̄. ⁊ nūq̄ corripi possūt. Cōmunes aūt q: p scribētis arbitrio cum necessitas cogit ⁊ producunt̄ ⁊ corripiunt̄. Lege donatū. Ideo autē syllabę longę breuesq̄ dicunt̄. q: p varias vocum moras aut dupla aut simpla spacia tpis habē vident̄. Diphthongę syllabę greco noie dictę. q̄ in eis binę vocales iungant̄. Ex his apud nos veras esse scim⁹ q̄tuor: ae. oe. au. eu. Ei ꝙo apud maiores tm̄ celebrata fuit. Syllaba aūt apud metricos ideo semipes noīat̄ q̄ sit dimidius pes. Nā pes duab⁹ constat syllabis. Cū ḡ syllaba vna est. q̄si dimidi⁹ pes est. Dionysius linti⁹ syllabarꝫ omniū singulas formas aptissimas fecit. ⁊ ob id statua honorat⁹ est.

De pedibus Cap̄.xvi.

p Edes sūt qui certis syllabarꝫ tpibus insistūt nec a legitimo spacio vnq̄ recedūt Pedes dicti eo q̄ p ipsos metra ambulēt Nā sicut nos pedib⁹ incedim⁹. ita metra q̄si pedibus gradiunt̄. Pedes aūt oēs. c. xxiiij. sūt. dissyllabi q̄tuor. trisyllabi octo. terrasyllabi. xvj. pentasyllabi. xxxij. hexasyllabi. lxiiij. Usq̄ ad quatuor autem syllabas pedes dicunt̄. reliquę sigigię vocant̄. Ipsi aūt pedes habēt speciales causas nominū quare ita vocent̄. Dirrichius dict⁹ est q: hic assidue uel in certamine uel in ludo puerili sępius frequentabat̄. Spondeus dicit̄. q: tractim sonat Nā spondeus tract⁹ quidā dicit̄. id ē son⁹ q̄ fundebat̄ circa aures sacrificantiū. Unde ⁊ hi qui tibȳs canebāt in sacris gentiliū spondiales nominabant̄. Trocheus ꝙo ab eo dict⁹ est q̄ celebrem cōuersionē faciat cantilenę. ⁊ q̄si rota velocit̄ currat i metris. Trochos enī grece rota dicit̄. Jambus dict⁹ ē qō ἰαμβίζειν greci detrahere direrūt. Huiusmodi enī carmine oēs inuectiones uel detractiōes implere poetę sūt soliti. Dictū ār nomē ab eo q̄ veluti venenū quodāmodo maledicti aur liuoris infūdat. Tribrachus q̄ ⁊ cozus appellat̄ dict⁹ q: sit ex trib⁹ breuib⁹. Molossus dictus a saltatioe molosoꝝ quā exercuerūt armati. Anapestus grece dicit̄ repcussus. Greci enī anapestin repcussionē dicūt. Qui ideo dicit̄ repcussus eo q̄ repcutiat̄ a dactylo. Est enī illi contrari⁹. Dactyl⁹ a digito dict⁹ q̄ a longioze nodo inchoans ī duas desinat breues. Sic ⁊ iste pes iūcturā vnā habet longā ⁊ duas breues. Unde ⁊ man⁹ ꝙpansa palma dicit̄. ⁊ pendētes digiti dactyli. Amphibracus q̄ in vtraq̄ pte breuē habeat. longa ī medio iteriacēte. Brachis enī brevis dicit̄. Amphimacrus. q̄ duę hinc ⁊ inde longę habeant in medio inclusā breuē. Macros enī grece long⁹ dicit̄. Bachius appellat⁹ ē. eo q̄ isto pede bachia id ē liberi sacra celebrabāt. Antibachi⁹ uel palimbachi⁹ dict⁹ q: tract⁹ a bachio ē. Proceleusmaticus. eo q̄ sit ad celeuma canentiū apt⁹. Dispondē⁹ aūt ⁊ ditrocheus ⁊ diiambus dicti q̄ geminis constent iambis spondeis uel trocheis. Antispastus q̄ sit ex ꝯrarijs syllabis. ex breui scilicꝫ ⁊ longa ex longa ⁊ breui. Choriamb⁹ ꝙo q: ex hoc pede cōpositū carmē chorus aptissimū sit. Jonici sane ꝓpter numerorū inęqualē sonū dicti. habēt enī binas longas syllabas binasq̄ correptas. Pęones dicti ab inuētore. Constant ipsi ex vna longa ⁊ trib⁹ breuibus: quę longa iuxta noīa eoꝝ variatim est cōstituta. Epitriti vocati q̄ semp tres longas habeant syllabas ⁊ vnā breuem. Sigigię autē sunt

pentasyllabi ⁊ hexasyllabi pedes dicti apud grecos sicigie quasi quedã declinationes. Ex hi non sũt pedes ꝫ appellant pentasyllabi ⁊ hexasyllabi q: vltra quinq ⁊ sex syllabas nõ ꝓcedũt. vnde nõ oportet in carmine has syllabas qõlibet excedere nomen. ut carthaginensiũ. hierosolymitanorũ. ⁊ constantinopolitanorũ. Accidunt vnicuiq pedi arsis ⁊ thesis. id est eleuatio ⁊ depositio vocis. Neq enĩ iter vocis pedes dirigere poterunt. nisi alterna vice leuent ⁊ deponãt. ut arma. ar eleuatio ẽ. ma depositio. In his duob⁹ ꝑ diuisionẽ pedes legitimi colligunt: ut duo ad duo. Equa diuisio ẽ quoties arsis ⁊ thesis equali tẽporũ diuisione ecdunt. ut q̃tuor ad duo. Dupla quoties ex his vnũ alterũ duplo vincit. Sescupla ẽ quotiens vnũ alterũ sescuplo superat. dimidietate numeri. ut tria ad duo. In simpla enĩ ei⁹ parte vnũ plus inuenit. in dupla vno min⁹ habet. Sescuplũ enĩ dimidiũ dupli dicit. Triplũ ẽ qñ maior ps tercõtinet totũ min⁹. id ẽ tria ⁊ vnũ. Epitritũ ẽ qñ min⁹ continet a maiore. ⁊ ei⁹ tertia pars. Ecdunt ẽo pedũ mẽbra uel ꝑ equalitatẽ uel ꝑ duplũ uel ꝑ sescuplum uel ꝑ triplum uel ꝑ epitritũ. Partimur ergo in equa bos pedes. Pirrichiũ. ui. ui. ut fuga. equa. Spondeum. –. ii. –. ii. ut estas. equa.

Dactylũ. –. ii. ui. ui. ut menalus. equa. Anapestum. ui. ui. –. ii. ut erato. equa. Dispondeum –. ii. –. ii. –. ii. ut oratores. equa. Proceleusmaticũ. ui. ui. ui. ui. ut auicula. Diiambum. ui. –. ii. ui. –. ii. ut ꝓpinquitas. equa. Ditrochebum –. ii. ui. –. ii. ui. ut cantilena. eq̃. Antispastum ui. –. ii. –. ii. ui. ut saloninus. equa. Loziambũ –. ii. ui. ui. –. ii. ut armipotens. equa. Item in dupla partimur hos pedes. Trocheũ. –. ii. ui. ut meta. dupla. Iambũ. ui. –. ii. ut parens. dupla. Molosũ. –. ii. –. ii. –. ii. ut eneas. dupla. Tribrachũ. ui. ui. ui. ut macula. dupla. Ionicũ maiorẽ. –. ii. –. ii. ui. ui. ut iunonius. dupla.

Ionicũ minorẽ. ui. ui. –. ii. –. ii. ut diomedes. dupla. Un⁹ ẽo tm̃ est qui tripla partitione diuidit: quẽ est maxima: atq ideo minime metris adest. Amphibrach⁹. ui. –. ii. ui. ut carina. tripex. Sescupli aũt bi sũt. Amphimacr⁹. –. ui. ui. –. ii. ut insulę. sescuplũ. Bachi⁹. ui. –. ii. –. ii. ut acbates. sescuplũ. Antibachi⁹. –. ii. –. ii. ui. ut natura. sescuplũ. Pęon prim⁹. –. ii. ui. ui. ui. ut legitim⁹. sescuplũ. Pęon secũdus. ui. –. ii. ui. ui. ut colonia. sescuplũ. Pęon tertius ui. ui. –. ui. ut menedemus. sescuplum. Pęon quartus. ui. ui. ui. –. ii. ut celeritas. sescuplum.

Restant quos epitrita partitione diuidimus. Epitritus prim⁹. ui. –. ii. –. ii. –. ii. ut sacerdotes epit. Epitritus secundus. –. ii. ui. –. ii. –. ii. ut conditores. epit. Epitrit⁹ tertius. –. ii. –. ii. ui. –. ii. ut demosthenes. epit. Epitritus quart⁹ –. ii. –. ii. –. ii. ui. ut fescennin⁹. epit. Sũt igit bi equi. x. dupli ẽo. vj. triplus vn⁹. sescupli. vij. epitriti quattuor. Numer⁹ aut syllabaq in pedibus a duobus vsq ad sex ꝓtendit. vlteri⁹ enĩ nõ procedit quia vsq ad sex syllabas tendũt pedes. Tempora in pedib⁹ simr. ut quanta vnusq̃sq pes habeat. Resolutio est pedũ qñ ꝑ vna longa duę breues ponunt. aut ꝑ duab⁹ longis q̃tuor breues ponunt. ut secta q intexũt abiete costas. Abiete nũc resolutio ẽ spondei in peeleusmatico. i qua resolutiõe semp synalępha sequit Virgili⁹. Ex vna aũt longa duę breues fiũt. ex duab⁹ aũt breuibus longa nũq fit. Findi enĩ solida possunt. solidari scissa nõ possũt. Figura est cui⁹ nota syllabę agnoscunt. Ubi enĩ circuli partẽ inferiorẽ bis positã aspicis. pirrichius ẽ. uu. vbi i geminatã iacentẽ spondeus. –. –. Nã nota breuis inferior semicirculus est. u. nota longa i iacens ẽ. –. Metra pedibus accidũt. ut a trocheo trochaicũ. a dactylo dactylicũ. a iambo iambicũ. de quib⁹ paulo post dicendum est.

De accentibus Cap. xvii.

a Accentus qui grece ꝓsodia dicit. ex greco nomen accepit. Nã grece ꝓs. latine ad: oden grece. latine cant⁹ est. Hoc enĩ nomen de verbo ad verbum expressum est. Latini aũt habent ⁊ alia noia. Nam accentus ⁊ tonos ⁊ tenores dicũt. q: ibi sonus crescit ⁊ desinit. Accentus aũt dict⁹ q ꝓ iuxta cantũ fit. sicut aduerbiũ q: iuxta verbũ ẽ. Acutus accentus dict⁹ q acuat ⁊ erigat syllabã: grauis q deprimat ⁊ deponat. Est enĩ contrari⁹ acuto circũflexus. q: de acuto ⁊ graui cõstat. Incipiẽs enĩ ab acuto in grauẽ desinit: atq ita dũ ascendit ⁊ descendit. circũflexus efficit. Acut⁹ aũt ⁊ circũflexus similes sũt. Nam vtraq leuat syllabã. Grauis cõtrari⁹ ambob⁹ videt. Nã semp deprimit syllabas cum illi leuẽt. ut vnde venit tiran: ⁊ nox vbi sidera condit. vnde hic grauis ẽ: min⁹ enĩ sonat q̃ acut⁹ ⁊ circũflexus. Monosyllaba aũt pars orationis si naturaliter breuis ẽ ut vir. aut positione longa ut ars: acutũ accentũ habebit. Si ẽo naturalit longa ut res: circũflexũ. Dissyllaba pars orationis si priorẽ naturalit longã habet. ⁊ vltimã breuẽ. circũflectit ut musa. Alit acuit. Trisyllaba pars orationis. si mediã breuẽ habet ut tibia. tunc primã acuimus Si ẽo naturalit longã habet secundã. ⁊ vltimã breuẽ. ut merell⁹. tũc mediã circũflectim⁹. Tetrasyllaba autẽ ⁊ pentasyllaba ratione trisyllabarũ retinent. Grauis accent⁹ cũ vno accẽtu poni põt in dictione vna: cũ vtrisq nũq ut catull⁹. In cõposita dictiõe vn⁹ accent⁹ est ut armipotẽs omnipotens. Accent⁹ aũt repti sũt uel ꝓpter distinctionẽ. ut viridiq in littore cõspicit sus. ne dicas vsus uel ꝓpter ꝓnũciationẽ: ne dicas meta breuit. ⁊ nõ ꝓducte meta. vel discernẽdę ambiguitatis causa ut ergo. Nã cum ꝓducit go: causã significat. cũ corripit coniunctionẽ.

De figuris accentuũ Cap. xviii.

f Figurę accentuũ. x. sũt. quę a grãmaticis ꝓ verborũ distinctionib⁹ apponuntur. Oxia id ẽ acutus accent⁹ linea a sinistra ꝓte i dextrã ꝓtẽ sursũ ducta fit ita.

Baria id ē grauis linea a sūmo sinistrę in dextram deposita fit ita

Perispomene id est circūflexus. linea de acuto ⁊ graui facta exprimit ita

Macra aūt id est longa virgula iacens est ita

Brachia id est breuis pars circuli inferior iacens est ita

Hypben. i. cōiūctio q; duo ꝟba ꝓiūgit sbiecta ꝟgula ꝟsui circūflexa fit ita

Diastole id ē distictio quę ecōtrario sepat dextra pars circuli supposita ꝟsui fit ita

Apostrophos pars item circuli dextra ⁊ ad summā litterā apposita fit ita

Qua nota deesse ostenditur in sermone vltimas vocales. ut tribunal pro tribunale.

Dasian qō interptat aspiratio. id ē vbi h h. littera poni debet tali figura notatur

Psile qō interptat siccitas siue pur. id ē vbi h lrā esse nō debet. tali nota ostenditur.

Quor duor accentuū figuram latini ex ipsa lrā aspiratiōis fecerūt. Uñ si iūgas has facis eandē aspiratiōis notā. Rursū si mediū ei⁹ apicē scindis dasian ⁊ psilen facis. De positura Cap. xix

Positura ē figura ad distinguēdos sēsus p cola ⁊ cōmata ⁊ periodos. quę dū ordine suo appōit. sensū nobis lectiōis oñdit Dictę aūt posture. uel q; pūctis positis annotāt. uel q; ibi vor. p int̄uallo distictiōis deponit. Has greci thesis vocāt. latini posituras. Prima positura subdistictio dicit. eadē ⁊ cōma. Media distinctio sequēs ē. ipsa ⁊ cola. Ultima distictio quę tota sniam claudit. ipsa ē piod⁹. cui⁹ ut dixim⁹ ptes sūt cola ⁊ cōma. q̄rū diuersitas pūctis diuerso loco positis demōstrat. Ubi enī i initio pnūciationis nec dū plena sensui pars ē ⁊ tamen respirare oportet. fit cōma id ē pticula sensus punctusq; ad vnā lrām ponit. ⁊ vocatur subdistinctio ab eo q; pūctū subtr⁹. id ē ad vnā lrām accipit. vbi aūt i sequētib⁹ iā sentētia sensū prestat. ꝫ adhuc aliquid supest de snię plenitudine. fit cola. mediāq; lrām pūcto notam⁹ ⁊ mediā distinctionē vocam⁹. quia pūctū ad mediā lrām ponim⁹. Ubi ꝟo iā p grad⁹ pnūciādo plenā snię clausulā facim⁹. fit period⁹. pūctūq; ad caput lrę ponim⁹. ⁊ vocat distictio. id ē distūctio. q; integrā sepat sniam. Hoc q̄dē apud oratores. Cęterū apud poetas vbi in ꝟsu p⁹ duos pedes syllaba remanet cōma ē. q; ibi post scansionē prędicto verbi facta ē. Ubi ꝟo post duos pedes de parte orationis nihil superest. colon est. Totus aūt versus periodus est.

De notis sententiarum Cap. xx.

Rętera quędā scripturar̄ notę apud celeberrimos auctores fuerūt. q̄sq; antiq ad distinctionē scripturar̄ carminib⁹ ⁊ historiis apposuerūt. Nota ē figura ꝓpria i litterę modū posita ad demōstrandā vnāquāq; ꝟbi sententiarūq; ac versuū rationē. Notę aūt ꝟsib⁹ apponūtur. numero. xxvi. quę sūt noib⁹ infra scriptis.

Asteriscus apponit i his quę omissa sūt ut illucescant p eam notā quę deesse videntur. Stella eni ἀστὴρ greco sermone dicit. a quo asteriscus est derivatus.

Obelus id ē virgula iacens apponitur in verbis uel sentētiis supflu e iteratis. siue i his locis vbi lectio aliq falsitate notata est. ut q̄si sagitta iugulet supuacua atq; falsa ꝓfodiat. Sagitta eni grece obelus dicitur.

Obel⁹ supne appūctat⁹ ponit in his de qb⁹ dubitat vtrū tolli debeāt nec ne apponi.

Limmis⁹ id ē virgula int geminos puncros iacēs appōit i his locis quę sacrę scripturę interpetes eodē sensu sed diuersis sermonibus transtulerunt.

Antigraphus cū puncto apponitur. vbi in translationibus diuersus sensus habetur.

Asteriscus cū obelo. hac ꝓpie aristarchus vtebat. in his ꝟsib⁹ q nō suo loco positi erant.

Paragraphus ponit ad separandas res a reb⁹ quę i cōnexu ꝓcurrūt. quēadmodū i catalogo loca a locis ⁊ regiōes a regionib⁹. i agone pręmia a pręmijs. certamina a diuersis certaminibus separantur.

Positura est figura paragrapho ꝓtraria. ⁊ ideo sic formata. quia sicut ille principia notat. ita ista fines a principijs separat.

Sziphia circuli pars inferior cū puncto ponitur in his locis vbi quęstio dubia ⁊ obscura aperiri uel solui nō potuit.

Antisigma ponit ad eos versus quor ordo pmurandus est. sicut ⁊ in antiquis auctoribus positum inuenitur.

Antisigma cū pūcto ponit in his locis vbi in eodem sensu duplices versus sunt. ⁊ dubitatur qui por⁹ eligendus sit.

Diple. hanc scriptores nr̄i apponūt i libris ecclesiasticor viror ad separanda uel demonstrāda testimonia sanctarū scripturarum.

Diple peristichon. hanc prim⁹ leogaras syracusanus posuit homericis ꝟsibus ad separationē olympi a cęlo.

Diple pistigme id ē cum geminis punctis. hāc antiq in his apponebāt. quę cenodotus ephesi⁹ nō recte adiecerat. aut detraxerat. aut pmutauerat. in his ⁊ nostri ea vsi sūt.

Diple obelismene interponit ad separādos i comędijs uel tragędijs piodos.

Auerse quoties strophe ⁊ antistrophus infertur.

Auersa cū obelo ad ea ponit quę ad aliq̄d respiciūt. ut nos ne tibi fluxas phrygie res vertere fundo conamur? Nos an miseros q troas achiuis obiecit?

Diple supne obelata ponit ad cōditiones locorum ac temporum personarūq; mutatas.

Recta ⁊ auersa superne obelata ponit finita loco suo. monade

significante similē sequentē quoq; esse.

VCeraunium ponitur quotiēs multi ꝟsus improbant. nec p singulos obelant. Ceraunium enim fulmen dicitur.

Chrisanon. hęc sola ex volūtate vniuscuiusq; ad aliquid notandum ponitur.

Pbietro. id ē fortis. hęc vbi aliquid obscuriaris ē ob sollicitudinē ponit.

Anchora supior ponit. vbi aliqua res magna omnino est.

Anchora inferior. vbi aliqd vilissime aut inconuenientius denunciatum est.

Cronis tm in fine libri apponitur.

VAlon⁹ nota quę ad mēdas adhibet. Fuerūt t alię notę librorū. p agnoscēdis his quę p extremitates paginaꝝ exponūt. ut vbi lector i liminari huiusmodi signū inuenerit ad textū recurrens eiusdē sermonis ul ꝟsiculi. sciat esse expositionē cuius similē superiacentē notam inuenerit.

De notis vulgaribus Cap. xxi.

v Vlgares notas enni⁹ prim⁹ mille t centū inuenit. Notarū vsus erat. ut q̄cquid per contentionem aut in iudicijs diceret. librarij scriberēt cōplures. simul astantes diuisis inter se ptib⁹ q̄t quisq; ꝟba. t quo ordine exciperet. Rome prim⁹ tullius. tyro ciceronis libertus cōmentat⁹ ē notas. ꝫ tm prepositionū. Post cum terti⁹ pfanni⁹. pilargyrus t aquila. libertus męcenatis alias addiderūt. Deinde seneca cōtracto oiuz digestoq; t aucto numero. opus effecit i q̄nq; milia. Notę aūt dicte eo q ꝟba ul syllabas prefixis characterib⁹ notent t ad noticiā legentiū reuocent. qs qui didicerūt. ꝓprie iā notarij appellant.

De notis iuridicis Cap. xxii.

q Quędā aūt litterę i libris iuris verborum suoꝝ notę sūt. q̄ scriptio celeris breuioriq; fiat. Scribebat enim ꝟbi grā p b. t p f bonū factum. p s. t p c. senatus consult⁹. p r. t p p respublica. p p. t p r. populus romanus. p d. t p t dūtaxat. p supinā u. litteram mulier. p p. fm naturā pupillus. p r. verso capite pupilla. p vnū k caput. per duo cappa innecta. calūnię causa. p i. t e inder esto. p d t m. dolū malū. Cui⁹ generis plurimę cōsimiles notę in libris antiquis inueniūtur. Has iuris notas nouiter imperatores a codicibus legū abolēdas sanxerūt. qr multos p has callidi ingenio ignorātes decipiebāt atq; ita iusserūt scribēdas in legib⁹ lrās. ut nullos errores nullas ambages afferāt. ꝫ sequēda t vitāda aperte demonstrēt. De notis militarib⁹ Cap. xxiii.

i Breuiculis q̄q; quib⁹ militū nota continebant. ꝓprie nota erat apud veteres. q̄ ispiceret. quāti ex militib⁹ supessēt. quantiq; in bello cecidissent. T. thau nota i capite ꝟsiculi supstitē designabat. θ. Thera ꝟo ad vniuscuiusq; defūcti nomē apponebat. Unde t habet p mediū telū id ē mortis signū. De q̄ Persius ait:

Et potis est nigrū virio prefigere thera. Cū autē puericiā significare vellēt. λ. lauda littera vsi sūt sicut mortē significabāt. cū ponebāt thetā ad caput. In stipendioꝝ q̄q; largitione ꝓprie erāt notę.

De notis litterarū Cap. xxiiii.

n Notas etiā lrārū inter se vetercs faciebant. ut q̄cq̄d occulte inicē i scripturis significare vellēt mutuo scriberēt. Testis ē brutus qui in his litteris ea quę acturus erat notabat. ignorātib⁹ alijs q̄d sibi vellēt hę litterę. Cesar q̄q; august⁹ ad filiū: Q; inquit innumerabilia incidunt assidue quę scribi alterutrū oporteat t esse secreta. habeam⁹ inter nos notas si vis tales. ut cū aliq̄d notis scribēdū erit. p vnaq̄q; lrā scribam⁹ sequēte. b modo. Pro a. b. p b. c. t deinceps eadē rōne cęteras. Pro z. autē lrā redeūdū erit ad duplex aa. Quidā etiā versis ꝟbis scribūt.

De notis digitoꝝ Cap. xxv.

f Unt quędā t digitoꝝ notę. sūt t oculoꝝ quib⁹ secū taciti ꝓculq; distantes colloquūt. sicut mos ē militaris. ut quotiens cōsentiat exercit⁹. qr voce nō pōt. manu ꝓmittat. Alij qr voce nō pūt. gladioꝝ motu salutāt. Ennius de q̄dā impudica. q̄si in choro pila ludens. datatim dat sese. t cōmunē facit. Aliū tener. alij nutat. alibi man⁹ ē occupata. alij puellit pedem. alij dat annulū expectandū a labris. aliū inuocat cū alio cantat. ar tī alijs dat digito lrās. Et salomon. Annuit oculo. terit pede. digito loquit.

De orthographia Cap. xxvi.

o Rthographia grece latine recta scriptura interpretat. Ortho enī grece recta. graphia scriptura dicitur. Hęc disciplina docet. quēadmodū scribē debeam⁹. Nā sic ars tractat de ptiū declinatiōe. ita orthographia de scribēdi peritia. utputa ad. cū ē prepositio d. lrām. cū ē cōiūctio t. litterā accipit. Haud q̄n aduerbiū ē negādi d. lrā terminat. t aspirat i capite. quādo aūt cōiūctio disiūctiua ē. p t litterā sine aspiratiōe scribit. Apud prepositio p d. scribit. sicut ad. ut apud patrē. q̄n veteres sępe apud pro ad vsi sunt duabus ex his mediis lrīs subtractis. Interdum aūt alię litterę i locū aliaꝝ lrāꝝ rite ponūt. B t p litteris quędā cognatio ē. Nā. p byrrho dicim⁹ pyrrhū. L. t g. quādā cognationē habēt. Nā cū dicim⁹ cētū t trecētos. postea dicim⁹ q̄dringētos g. ponēres. p c. Porro c. t q. quędā cognatio ē. nā huiuscemodi p c. cuiusq; p q. scribim⁹. Cū ār prepositio p c. scribēda ē. si autē aduerbiū fuerit p q. Dicim⁹ enī quū lego. De⁹ p e. solā. Dęmō p ę diphthongon ē notād⁹. Equ⁹ qō ē aīal p e. solā scribēdus. ęquus qō ē iust⁹ p ę diphthongon ē scribēd⁹. Exsul addita s. debet scribi. qr exul dicit q̄ extra solū ē. Exulrat meli⁹ sine s. littera scribitur Nā cum ipsa x. ex c. t s. constat. quomodo cū in ea sit s. rursus ei additur alia? Equor p diphthongon scribēdū. qr non ab aqua. ꝫ ab ęqualitate nomen est factū. Fortitan p n. i fine scribēdū. qr integrū ei⁹ ē. si forte randē. Fed⁹ qō est deformis p e solam

scribēdū. fœdus qđ ē pactū. cū ę. diphthongo scribēdū. Formosus sine n. scribit. q: a forma vocat. Gnat⁹ qđ ē filius p g scribendū. q: facit generatus H. quę aspiratiōis littera ē. in latino tm̄ vocalib⁹ iungit. ut honor. homo. hum⁹. Aspirat aūt r cōsonantib⁹. ħ in græcis r hebraeis noīb⁹. Heus aūt r heu interiectiōes p h. scribēdę. J litterā int' duas vocales cōstitutā. bis scribi q̄dā existimabant ut troia maia. ħ hoc ratio nō permittit. Nunq̄ enī tres vocales in vna syllaba scribūt. ħ i. trā int' duas vocales cōstituta. p dupla habet. Jd. pnomē neutri generis p d. scribit ab eo qđ est is ea id. q: facit idē. Q: si ꝟbū est tertię psone. p t. notabim⁹ ab eo qđ ē eo is it. q: facit itur. K. litterā antiqui præponebāt quoties a sequebat. ut kaput. kanna kalam⁹. Nūc autē karthago r kalendę p candē tm̄ scribūt. Dia aūt græca noīa q̄licūq̄ sequente vocali p k. sūt scribēda. Lętus p ę diphthongon scribit. q: lętitia a lætitudine vocata ē. cui cōtraria ē tristicia quę angustiā facit. L. aūt littera interdū. p d. trā vtimur. ut latū. p datū. r calamitate. p cadamitate. a cadendo enī nomē assūpsit calamitas. Maxum⁹ an maxim⁹. r si q̄ similia sūt q̄liter scribi debeāt quęsitū ē. Varro tradidit cęsarē p i. ciusmodi ꝟba enunciare solitū eē r scribere. inde ꝓpr' auctoritatē tanti viri cōsuetudinē factā. ut maxim⁹. optim⁹. pessim⁹ scribat. Malo p vnū l. scribendū. q: ē magis volo. Malle p duo ll. magis scribendū. q: ē magis velle. Nolo q̄q̄ p vnū l. velle r nolle p duo ll. Nolo enī ne volo est. nolle ne velle. Os. si vultū aut ossa significat. p o solā scribendū ē. si psonā. h. præponēda ē. Ora finiū p o. hora dici p h. scribendū. On⁹ si de onere venit. p o. solā scribēdū. si de honore. cū h. aspiratione. Præpositio r præterea p diphthongon scribendū. Pene ꝟo qđ ē cōiūctio p e. pœna qđ ē suppliciū p ę. Q. littera tūc recte ponit cū illā statim u. trā sequit. r alia quælibet vna pluresve vocales iungūt ita ut vna syllaba fiat. Lętera p e. scribūt. Quę pnomē per ę scribendū. que cōiūctio per e. Quid p d. trām scribit cū pnomē ē. p t. cū verbū. cui⁹ positio prima ē. queo ąs quit. r i cōpositione nequeo nequis nequit. Quod q̄n pnomē ē p d scribendū. q̄n numer⁹ p t. q: totidē p t scribitur. Quotidie p q scribendū. nō p c. ut sit quot dieb⁹. R. trā coīonē habet cū s. trā. Jtaq̄ apud antiq̄s bonos. labos. arbos dicebatur. nūc honor labor arbor. Sat p t scribi oportet. q: integrū ei⁹ facit satis. Sed p d oportet scribi. apud antiq̄s enī sed sedū dicebat. nos finales duas trās abscidimus. Tant⁹ sīc r quāt⁹ i medio m. habebāt. Quā enī r tam. vnde r quātitas. quāt⁹. rāt⁹. Uę interiectio per ę. scribenda. ve cōiūctio per e. Xpus q: græcū est. p. r. scribendū. ita r chrisma. Y. r z. litteris sola græca noīa scribūt. Nā cū iustitia z. litterę sonū exprimat. tm̄ q: latinū ē. p t scribendū est. Sic militia malitia nequitia r cętera similia. In quibus q̄q̄ ꝟbis cōsuetudo veterū erat ut cū eadē littera aliū intellectū conceptu. aliū pducta haberet. lōgę syllabę apicē apponebāt. utpura ppls an arborē significaret. an hoīuz multitudinē. apice distinguebat. sic r vbi litterę cōsonātes geminabāt sicilicū supponebant. ut sella. serra. asseres. Uetcres enī nō duplicabāt trās. ħ sup sicilicū apponebāt. q̄ nota admonebat lector geminā dā eē trām.

De analogia Cap. xxvii.

a Analogia græce latine similiū cōparatio. siue ꝓportio noīat. Cui⁹ hęc vis est ut qđ dubiū ē ad aliq̄d sīle qđ nō ē dubiū referat. ut incerta certis pbent. Octo aūt modis cōparatio analogię colligit. id ē q̄litate. cōparatione. genere. numero. figura. casu. extremitatib⁹ similiū syllabarū. r siīitudine tēpor. Si q̄dē de his vnū defuerit. iā nō ē analogia. id est siīitudo. ħ ē anomalia id ē extra regulā. ut lup⁹ r lepus. torū ꝟo. venit. ħ dissentiūt casu. facit enī lupi lepores. Nam regularit ē dum quęris vtr trames masculinū an fœmininū sit. similis ē illi. i oī declinatiōe limes. r erit masculinū. Jtē funis si incerti generis eē credis. sīis ē illi panis i declinatiōe. r erit masculinū. Jtē ex cōparatiōe positiuor. ut si dicas doct⁹. magn⁹. positiui sūt. r sui sīles. Fit r p diminutionē. utputa: funē masculinū eē funiculus oñdit. sīc marmor neutri generis eē marmusculū indicat. Nā qđ gen⁹ i pncipalitate ē. idē eē solet i diminutiōe. ħ hoc nō semp. ut pistrinū pistrella. ħ scire debem⁹ ex positiōe. id ē primitiuo declinatione r ex diminutiōe genus colligere.

De ętymologia Cap. xxviii.

a Etymologia ē origo vocabulorū cū vis ꝟbi uel noīs p interpratiōnē colligitur. Hāc aristoteles symbolon. cicero annotationē noīauit. q: noīa r ꝟba rer⁹ nota facit exēplo ꝓposito. utputa flumē. q: fluēdo crenit. a fluendo dictū. Cui⁹ cognitio sępe vsū necessariū habet interpratiōe sua. Nā cū videris vnde ortū ē nomē. citius vim ei⁹ intelligis. Dis enī rei inspectio ętymologia cognita planior ē. Nō autē oīa noīa a veterib⁹ fm naturā imposita sūt. ħ quędā r fm placitū. sīc r nos seruis r possessiōib⁹ interdū fm q̄ placet nostrę volūtati noīa dam⁹. Hinc est q̄ oīuz nominū etymologię nō reperiunt. q: quędam nō fm q̄litatē qua genita sūt. ħ fm arbitriū humanę volūtatis vocabula acceperūt. Sūt autem ętymologię nominū. aut ex causa datę. ut reges a recte agēdo. aut ex origine ut homo q: sit ab humo. aut ex contrarijs. ut a lauādo lutū. dū lutum nō sit mundū. r lucus. q: vmbra opac⁹ parū lucear. Quędā etiā sacra sūt ex nominū deriuatione. ut a prudētia prudens. Quędā etiā ex vocib⁹. ut a garrulitate garrulus. Quędā ex græca etymologia orta r declinata sūt i latinū. ut silua dom⁹. Alia q̄q̄ ex noīb⁹ locor. vrbiū ul fluminū traxerūt vocabula. Multa etiā r de diuersar. gētiū fmōe vocāt. Unde r origo eor. vir cernit. Sūt enī plęraq̄ barbara noīa incognita latinis r græcis.

De glosis Cap. xxix.

Glosa greca interptatiõe linguę sortitur
a nomẽ. Hãc philosophi aduerbiũ dicũt.
qz vocẽ illam de cuius qualitate requirit
vno ⁊ singulari verbo designat. Quid enim illud
sit in vno ꝟbo positũ declarat. ut cõticescere ẽ ta
cere. Itẽ lat⁹ haurit apertũ. haurit pcurit. Itẽ cũ
terminũ dicimus finem. aut populatas interpta
mur esse vastatas. ⁊ oio cũ vnius verbi rem vno
ꝟbo manifestam⁹. De differẽtijs Cap. xxx.

Jfferentia ẽ species diffinitiõis quã scri
b ptores artiũ de eodẽ ⁊ de altero noiant.
Hęc eni duo q̃dã int̃ se coione cofusa. cõ
iecta differentia secernũt̃. p quã q̃d sit vtrũqz co
gnoscit̃ ut cũ querit̃ quid int̃ regem sit ⁊ tyrãnũ.
adiecta differẽtia q̃d vtqz sit diffinit̃. ut rex mode
stus ⁊ tẽperãs. tyrãn⁹ ꝟo crudelis. Jnt̃ hęc enim
duo differẽtia cũ posita fuerit. quid sit vtrũqz co
gnoscit̃. sic ⁊ cętera. De barbarismo Cap. xxxi.

Arbarism⁹ ẽ ꝟbũ. corrupta littera uel so
c no enunciatũ. littera ut floziet. dũ floze
bit dicere oportreat. sono si. p media pri
ma syllaba. pducat̃. ut latebrę tenebrę. Appella
tus aũt barbarism⁹ a barbaris gentib⁹. dũ latine
oratiõis integritatẽ nescirẽt. Una quęqz eni gens
facta romanoꝝ cũ opib⁹ suis. vitia quoqz ⁊ ꝟboꝝ
⁊ moꝝ romã trãsmisit. Jnter barbarismũ aũt ⁊
barbaralexim hoc interest. qꝛ barbarism⁹ i ꝟbo la
tino fit. dũ corrũpit̃. qñ aũt barbara ꝟba latinis
eloquijs inserunt̃. barbarolexis dicit̃. Itẽ qñ in
ꝑsa vitiũ fit ꝑmonis. barbarism⁹ vocat̃. qñ i me
tro metaplasm⁹ dicit̃. Barbarism⁹ aũt fit scripto
⁊ ꝑnunciatiõe. Scripto. iiij. modis. si q̃s in ꝟbo
litterã uel syllabã adiciat. muter. tranlimuter uel
minuat. Pronunciatiõe autem fit. in tpib⁹. tonis
aspiratiõib⁹. ⁊ reliquis quę sequũt̃. Per tpa q̃ꝑ
fit barbarism⁹. si. p longa syllaba brẽuis ponatur
aut. p brẽui longa. Per tonos. si accent⁹ i alia syl
laba cõmutet̃. Per aspiratiõnẽ si adiciat̃. h. lit
tera vbi non debet. aut detrahat̃ vbi esse oportet.
Per biatũ quotiẽs i ꝑnũciatiõe scindit̃ ꝟsus an
tecꝫ cõpleat̃. siue q̃tiens vocalis vocalẽ sequit̃. ut
musę. aonides. Fit barbarismus ⁊ p metacismos
ioracismos. ⁊ labdacismos. Metacism⁹ ẽ quoti
ens m. litterũ vocalis sequit̃. ut bonũ aurũ. iustũ
amicum. ꝯ hoc vitiũ aut suspensiõe m. litterę. aut
detractiõe vitam⁹. Joracismus est quotiens i iota
littera duplicat̃ sonus. ut troia maia. vbi eaꝝ lit
teraꝝ adeo exilis. pnũciatio ut vnũ iota non duo
sonare videat̃. Labdacismus ẽ. si. p vno l. duo. p
nuncient̃ ut aphęresin facium. sicut colloquiũ. p cõlo
quiũ uel quotiẽs vnũ l. exilius. duo largius. pfe
rimus qđ cõtrariũ ẽ. Nã vnũ largius duo exili⁹
ꝑferre debemus. Collisio est quotiens nouissimę
syllabę finis in alteri⁹ ꝓncipio ẽ. ut mater terra.

De solecismo Cap. xxxii.

Oloecism⁹ est plurimoꝝ ꝟboꝝ int̃ se in
f cõueniens compositio. sicut barbarism⁹
vnius verbi corruptio. Uerba enim non recta le
ge cõiuncta soloecismus est. ut si quis dicat. inter
nobis. p int̃ nos. aut dare venã sceleratoꝝ. p sce
leratis. Dict⁹ aũt soloecismus a ciuib⁹ ciuilibus q̃
ex vrbe soloe quę nũc põpeiopolis appellat̃. pfecti
cũ apud italos cõmorãtes. suã ⁊ illoꝝ linguã vi
tiose incõuenienterqz cõfunderent. soloecismo no
men dederunt. Unde ⁊ similit̃ loquentes soloeci
smos facere dicunt̃. Soloecismus autẽ apud poe
tas schema dicit̃. quotiẽs in ꝟsu necessitate metri
factus inuenit̃. Cũ aũt nõ inuenit̃ necessitas. per
manet soloecismi culpa. Soloecismus fit duob⁹
modis. aut p ptes oratiõis. aut p accidentia par
tiũ oratiõis. Per ptes orationis. si alterã partem
p⁹ altera ponamus. utputa si p⁹positiones ad
uerbijs applicem⁹. Per accidẽtia fit. id ẽ p ea quę
accidũt ptibus oratiõis. utputa p q̃litates. gene
ra. numeros. figuras. ⁊ casus. Per ulta igitur oia
fiũt soloecismi. sicut donatus exposuit. fiũt pręte
rea ⁊ plurimis modis. Nã lucilius centũ genera
soloecismoꝝ dixit. q̃s oẽs vitare potius q̃ sequi
debet qui regulã recte loquendi tenere studet.

De ceteris vitijs Cap. xxxiii.

Jtia apud grãmaticos illa dicunt̃ quę in
v eloq̃o cauere debem⁹. Dũ aũt hęc: bar
barism⁹. soloecism⁹. acyrologia. cacepha
ton ⁊ reliq̃. Barbarism⁹ ẽ corruptio ꝟbi vni⁹. ut
si tertiã syllabã q̃s. pducat in ignoscere. Soloe
cismus cõpositio vitiosa ꝟboꝝ ut si aliq̃s dicat:
int̃ boib⁹. p int̃ boices. Acyrologia nõ ꝓꝑria dictio
ut liceat sperare timẽti. Proꝑriũ aũt timẽti ẽ for
midare nõ sperare. ⁊ gramineo in cãpo. Proꝑriũ
est aũt graminosũ dicere campũ. nõ gramineum
Cacephaton dictio obscęna uel incomposite so
nãs. Obscęna. ut his animũ arrecti dictis. Jncõ
posita. ut iuuat ire ⁊ dorica castra videre. Mala
eni cõpositio fit ab ea syllaba incipe q̃ supior fi
nierat. ꝯ ⁊ si alio mõ quolibet incõposita dictio
ꝑferat̃. cacephaton dicitur. Pleonasmos adiectio
vnius ꝟbi supuacua. ut hactenus aruoꝝ cultus ⁊
sidera cęli. Neqz enim alibi nisi in cęlo sunt si
dera. Perisologia adiectio plurimoꝝ ꝟboꝝ sup
uacua. ut viuat ruben ⁊ nõ moriatur dum nõ sit
aliud viuere q̃ non mori. Macrologia longilo
quium res nõ necessarias compbendẽs. ut legati
nõ impetrata pace retro vnde venerãt domũ re
uersi sunt. Tautologia. id est eloquium. ut si fata
viꝝ seruãt. siue scit̃ aura q̃ therea. neqz adhuc cru
delibus occupat vmbris. Totũ eni qđ repetitur
vna res est. ꝯ crebro sermõe annũciata. Eclipsis
est defect⁹ dictiõis. in quo necessaria ꝟba desunt.
ut cui pharetra ex auro. decst eni erat. Lapinosis
est humilitas statum rei magnę dictis infirmãs.
ut apparent rari nantes i gurgite vasto. Gurgitẽ
posuit. p mari. Cacosyntheton vitiosa compo
sitio. ut versa q̃ iuuencũ terga fatigamus hasta.
Amphibologia. ambigua dictio quę fit aut per
casum accusatiuum. ut illud responsum apollinis

ad pyrrhū·aio te eacida romanos vincere posse·i quo nō ē certū quē i illo ꝺsu mōstrauerit eē victorem. Fit ꝛ p incertā distinctionē·ut bellū ingens geret italia. Incerta distinctio·vtꝫ bellū ingens an ingens italia. Fit ꝛ p cōe ꝺbū·ut depcaī catocalūniaī cicero·pīstolaī brut⁹·dedignaī antoni⁹·nec oñdit in hac ambiguitate vtrū ipsi alios·an alij ipsos depcati sint aut calūniati. Fit ꝛ p omonyma qñ vno noīe multa significanť·ut acies.ꝛ nō addas aut ferri·aut oculoꝝ·aut militū.

De metaplasmis Cap.xxxiii.

Etaplasmus greca lingua latine transfor/
m matio dicit. Qui fit i vno ꝺbo ꝓpt metri necessitatē ꝛ licentiā poetaꝝ. Cuius species hēsūt. Prothesis appositio in pncipio ꝺbi·ut gnato ꝓ nato. Epenthesis appositio in medio·ut relliqas ꝓ reliqas.ꝛ manent i relligiōe nepotes ꝓ religiōe. Paragogē appositio in fine·ut admittier ꝓ admitti.ꝛ potestur ꝓ potest. Aphēresis abscisio de pncipio·ut tēno ꝓ cōtēno. Syncope·abscisio de medio·ut forsan pro forsitan. Apocopē abscisio de fine·ut sat pro satis. Ecrasis·pductio cōtra naturā·ut italiā fato ꝓ fugus.ꝛ exercet diana choros. Systole·est conceptio ꝓtra naturā·ut aūst⁹ orion.ꝛ vbēqꝫ fidenā·cū pma syllaba ꝓduci debeat. Dicresis discissio syllabē i duas·ut dines pictai vestis·ꝓ picte.ꝛ albai lōgai Episynaliphē cōglutinatio duaꝝ in vnā·ut pariete ꝓ pariere.ꝛ genua ꝓ genua·phaeton ꝓ phēron. Synalēphe·collisio vocaliū iūcta vocalib⁹·ut arqꝫ ea diūsa penit⁹ dū ꝓte gerūť. Ecthlipsis·collisio ꝓsonātū cū vocalib⁹·ut multū ille ꝛ trīs iactat⁹ ꝛ alto. Antithesis·cōtraposītio litterē ꝓ alia lrā·ut impete ꝓ impetu.ꝛ olli ꝓ illi. Metathesis·trāspositio litterē·ut cuādre ꝓ cuāder·timbre ꝓ timber. Inter barbarismū ꝛ lepim hoc ē latinā ꝛ pfectam eloquioue Metaplasmus est: q̄ in vno sermone fit ratiōe vitios⁹. Itē int̄ soloecismū ꝛ phrasin·id ē pfectā cōnexionē sermonū figura est quē fit contextu sermonum rōne vitiosa. Ergo metaplasmi ꝛ schemata media sunt.ꝛ discernūť peritia ꝛ imperitia. Fiūt aūt ad ornatum.

De schematibus Cap.xxxv.

Chemata ex greco i latinū eloquiū figu/
r rē interpretanť·quē fiūt i ꝺbis uel sentētijs ꝓ varias distinctionū formas ꝓpt eloquij ornatū. Hec dū multa sint apud grāmaticos·ista inueniuntur. Prolepsis est pcūptio vbi ea quē sequi debent anteponūť·ut interea reges ingenti mole latin⁹. Debuit eni sic dicere. Interea reges ingenti mole.ꝛ statim adjecere qđ sequiť·pcedūt castris·deinde dicere latin⁹ ꝛ cetera·ꝫ facta ē pro ornamēto pcūptio rei.ꝛ q̄ seq̄ debuere reges interpositi sūt i septē ꝺsib⁹.ꝛ postea additū est·pcedūt castris. Et deinde pcūptio·qꝫ antepositā sūt quē sequi debuere. Zeugma ē clausula·cū plures sensus vno ꝺbo claudūť·quē fit trib⁹ modis Hā aut in primo aut in postremo aut i medio id ꝺbū ponit qđ sentētias iūgit. In pmo·ut verrit oenophori fūd⁹ sentētia nobis. In medio·ut grē cia sulpitio sorti data·gallia cotte. In postremo ut nāqꝫ hoc tpe obsequiū amicos·veritas odium parit. Hypozeuris ē figura supiori ꝓtraria vbi i singulis sensib⁹ ꝓpria vnicuiqꝫ clausulā ē ut regē adit ꝛ regi memorat nomēqꝫ genusqꝫ. Syllepsis ē i dissilib⁹ clausulis aut pluralis dictio singulari ꝺbo finita·ut socijs ꝛ rege recepto· aut singularis dictio plurali ꝺbo erpleta·ut sūt nobis mitia poma·castaneē molles ꝛ pressi copia lactť. Fit ār syllepsis nō solū p ptes orationis·ꝫ ꝛ p accidētia trib⁹ orationis. Hā vbi ꝛ p multis vn⁹.ꝛ p vno multi ponūť·syllepsis ē. Pro multť vn⁹·ut ē illud vterūqꝫ armato milite cōplent·cū nō vno·ꝫ multis militib⁹. Itē p vno multi ut i euāgelio latrones qui crucifixi erāt cū eo improperabāt·vbi p vno vterqꝫ inducit plasphemasse. Anadiplosis ē qñ ab eodē ꝺbo q̄ prior ꝺsus finiuit·sequēs ꝺsus incipit·ut ē illud: Certent ꝛ cygnis vlulę·sit tityrus orpheus. Orpheus i siluis·int̄ delphinas orion. Anaphora est repetitio eiusdem ꝺbi p pncipia ꝺsuū plurimoꝝ·ut nos te dardania incensa tuaqꝫ arma secuti. Nos tumidū sub te permensi classib⁹ equor. Epanaphora est in vno ꝺsu p pncipia sensuū eiusdē ꝺbi repetitio·ut te nem⁹ angitię·vitrea te fucin⁹ vnda·te liquidi fleuere lacus Epizeuxis est i vno sensu cōgeminatio ꝺbi·ut sic sic iuuat ire sub vmbras. Epanalepsis ē sīmonis i pncipio ꝺsus positi·eiusdem i fine replicatio·ut est illud: Crescit amor nūmi quātū ipsa pecunia crescit. Paranomasia ē i significatiōe diuersa dictio pene ipsa·ut illud: abire an obire tecōuenit· id ē exulē fieri an mori. Schesis onomaton multitudo nominū cōiūctoꝝ quo dā ambitu copulata·ut nubila nix grādo·procellę fulmina venti. Paromeon est multitudo verboꝝ ex vna littera inchoantiū. qle est apud enniū. O tite tute tati tibi tanta tyrānе tulisti·ꝫ hoc bene tēperat Virgil⁹: dū nō toro ꝺsu vtť hac figura ut ennius·ꝫ nūc in pncipio ꝺsus tm̄·ut est illud: Sęua sedes sup arma·nūc i medio·ut queqꝫ lacus late liqdos queqꝫ aspera dumis. nunc aūt i fine.ut sola mihi tales casus cassandra canebat. Homeoptoton ē cū plurima noīa p vnū casū denūciantť·ut est illud Sz neqꝫ currētē·nec se cognoscit euntē. Tollentēqꝫ manus saxūqꝫ in mane mouentē. Homeoteleuton ē cū vno mō ꝺba plurima finiūť·ut abiit abscessit·euasit. erupit. Polyptoton ē cū diuersis casibus sentētia variať·ut ex nihilo nihil in nihilum nil posse reuerti. Marcida ꝛ mappa marco spondētе recurras. Marcus dixit: ira ē assigna marce tabellas. Myrmos ē sētētia ꝓtinuatę oratiōis tenorē suū vsqꝫ ad vltimū ꝺuās·ut ē i secessu lōgo locus insula portū ꝛ reliq̄. Hinc eni i longum vadit sensus vsqꝫ ad illud. Desuper horrentiqꝫ atrum nemus imminet vmbra. Polysynrheton est dictio multis cōcatenata coniunctiōibus

ut tectumq; laremq; armaq; amyclæumq; canem. Dialyton uel asyndeton ē figura quę cōtrario sine cōiunctiōib⁹ solute ac simplicit̄ effert̄. ut venim⁹ vidim⁹ placuit. Antitheton ē vbi cōtraria cōtrarijs opponūt̄ z sentētie pulchritudinē reddunt. ut illud: frigida pugnabūt calidis. humentia siccis. mollia cū duris. sine pondere habentia pondus. Hypallage ē quotiensc̄unq; per cōtrarium verba intelligunt̄. ut dare classibus austros. cū ventis naues demus. non nauibus ventos.

De tropis xxxvi.

T Ropos græco noie grāmatici vocāt. qui latine modi locutionū interp̄tant̄. Fiūt aūt a p̄pa significatiōe. ad nō p̄priā. similitudine. Quoz oiuz noia difficillimū ē annotare. q̄ ex oib⁹ donat⁹. xiij. vsui tradendo ꝓscripsit. Metaphora ē ꝟbi alicui⁹ vsurpata trāslatio. sic cū dicim⁹ fluctuare segetes. gēmare vites. dū i his reb⁹ fluct⁹ z gēmas nō iuenim⁹. in q̄b⁹ hęc ꝟba aliūde trāsferūt̄. Sz hę atq; alię tropicę locutiōes ad ea quę intelligēda sūt. p̄terea figuratis amictib⁹ obtegūt̄. ut sensū legētis exerceant. z ne nuda atq; in p̄mptu posita vilescāt. Fiūt aūt metaphoręmodis q̄tuor. Ab animali ad animale. ut aligeros cōscēdit equos. Metaphorice loquēs miscuit quadrupedi alas auis. z q̄ cursu deserta peruenit. miscuit volatili cursum q̄drupedis. Ab inanimali ad inanimale. ut pontū p̄m⁹ arat. sulcū p̄emit altra carina. miscuit vsū terrę aquis. dū arare z sulcū p̄emere. ad trā p̄teat non ad mare. Ab inanimali ad animale. ut floxida iuuēt⁹. miscuit flores inanimales iuuēturique animam habet. Ab animali ad inanimale. ut tu neptune pater cui tēpora cana crepanti Cincta salo resonant. magn⁹ cui ꝑpete mētro Profluit oceanus z flumina crinib⁹ errāt. Mētū enī z tempora z crines nō ad oceanū p̄tinent. sz ad hoies. Sic z alia rer̄ noia de alio genere i aliud gen⁹ decētissime decoris grā trāsferūt̄. ut oratio ponet̄. Metaphora aūt aut p̄tis vni⁹ ē. ut fluctuare segetes. nō potes dicere segetare fluct⁹; aut antistropha ē. id ē reciproca. ut remigiū alar̄. Nā z alę nauiū. z alarū remigia dicūt̄. Catachresis ē alienę rei nomē appositū. z eo a metaphora differt. q; illa vocabulum habenti largit̄: hęc q; non habet p̄priū alieno vtit̄. ut faciēq; similima lauro. z cētaurus nūc vna ambę iūctisq; ferūt frontib⁹ z lōgę sulcāt vada salsa carinę. dum facies z frons tm̄ animaliū z boiuz sint. Q; nomē si poeta nō apposuisset naui. qd p̄priū eidē parti diceret nō haberet. Metalepsis ē trop⁹ a p̄cedēte indicās q; seq̄t. ut Jnq; manus chartę nodosaq; venit arūdo. Nā p manū verba. p arundinē litterę significarę sūt. Metonomia transnominatio ab alia significatione ad aliā p̄ximitate trāslata. Fit aūt multis modis aut enī p id q; p̄tinet. id q; p̄tinet oñdit. ut theatra plaudūt. p̄rata mugiūt. dū illic boies plaudāt hic boues mugiāt. aut cōtra p id q; cōtinet id q; cōtinet. ut tā p̄rim⁹ ardet vcalegon. dū nō ille. sed dom⁹ ei⁹ arderet. Jtē p inuentorē id q; inuentū ē. ut sine cerere z libero friget ven⁹. z cōmixtā vulcanus mittit ad astra faullā. Vult enī p cererem frumēti inuentricē intelligere panē. p libę inuentorē vitis vinū. p venerē libidinē. p vulcanū ignē. At cōtra p inuentū inuentorē demonstrat. ut vinū. p̄camur. p libero qui viuū apud grecos inuenit. Item p efficientē id q; efficit. sic pigrū frigus q; pigros boies faciat. z timor pallid⁹ eo q; pallidos boies reddat. At cōtra p id q; efficit efficiens. ut iūgit eq̄s curru gēitor spumātiaq; addit frena feris. Spumātia frena dicit. cū vtiq; nō ipsa faciāt spumas. sz equ⁹ q; ea gerit spumis cōspergat infusis. Antonomasia ē p noie. id est vice nois posita ut maia genit⁹ p mercurio. Qui trop⁹ fit tribus modis. Ab aio. ut magnanimusq; anchisiades. a corpe. ut ipse arduus. extrinsecus. ut infelix puer atq; impar cōgressus achilli. Epitheton superadditum. p̄ponitur enī p̄prio nomini. ut alma ceres obscęniq; canes. importunęq; volucres. Jnt̄ antonomasiā aūt z epitheton hoc differt. q; antonomasia p vice nois ponit̄. epitheton aūt nūq; sine noie ē. Quib⁹ duobus tropis. uel vitupam⁹ aliquē ul̄ ostendim⁹ ul̄ laudam⁹. Synecdoche ē cōceptio. cū a p̄te totū. ul̄ a toto pars intelligit̄. Eo enī z p speciē gen⁹. z p genus species demōstrat̄. sz species pars est. genus aūt totū. A toto enī ps intelligit̄. ut q; mulręglomerāt̄ aues. vbi frigidus annus transpontū fugat. Nō enī totus annus ē frigidus. sz pars anni. id ē hyems. At cōtra a p̄te totū. ut flāmas cū regia puppis extulerat. vbi non solū puppis sz nauis. z nō nauis. sz qui i ea. z non oēs. sz vn⁹ flāmas extulit. Onomatopeia ē nomē fictū ad imitādum sonum vocis cōfuse. ut stridor. valuar. hinnitus eq̄r. mugitus boū. balat⁹ ouiū. Periphrasis est circūloquiū. dū res vna plurimis ꝟbis significat̄. ut auras vitales carpit. Significauit enī p copulationē ꝟborū vnā rem. q; est. viuit. Hic aūt trop⁹ geminus ē. Nā aut veritatem splēdide p̄ducit. aut fēditatē circuitu euitat. Veritatē splēdide p̄ducit. sicut. z iā p̄ma nouo spargebat luce tras Tithoni croceū linquēs auroza cubile. Vult enī dicere. iā lucescebat aut dies ort⁹ erat. Fēditatem circuitu euitat. sicut: placidūq; petiuit cōiugis infusus gremio p̄mēbra sopore. hoc enī circuitu euitat obscęnitatē z decent̄ ostēdit pcubitū. Hyperbaton ē trāscēsio cū ꝟbū aut sententia cōmutat̄. Hui⁹ spēs q̄nq; sūt. anastrophe. hysteroprotheron. parenthesis. temesis. synthesis. Anastrophe verborū ordo p̄posterus. ut littora circū. p circū littora. Hysteronprotheron sniē ordine mutata. ut post̄q; altos tetigit fluctus z ad ęquora venit. ante enī ad ęquora venit: z sic tetigit fluct⁹. Parenthesis vbi intēponim⁹ sententiā nostrā. q; ex medio remora. ireger sensus p̄durat. ut ęneas (neq; enī patrius cōsistere mentem pass⁹ amor) rapidū ad naues p̄mittit achaten. Est enī ordo. ęneas rapidum p̄mittit achaten.

Nã illud in medio parenthesis ẽ. Temesis ẽ sectio vni⁹ nois p intpositionẽ ꝛbox·ut multũ nebulę circũ dea fudit amictũ·p circũfudit. Synchesis ẽ vbi ex oi parte cõfusa sunt ꝛba·ut illud. Juuenes fortissima frustra pectora si vobis audendi extrema cupido ẽ certa seq̃·quę sit reb⁹ fortuna videtis. excessere oẽs adytis arisq; relict, dij quib⁹ imperiũ hoc steterat·succurrit, vbi incęsę moriamur ꝛ i media arma ruamus·ordo talis ẽ. Juuenes fortissima pectora·frustra succurrit, vbi incensę·q; excessere dij quib⁹ hoc imperiũ steterat vnde si vobis cupido certa ẽ me sequi audẽtẽ extrema·ruam⁹ i media arma ꝛ moriamur. Hyperbole ẽ excelsitas fidẽ excedẽs vltra ꝙ credendũ ẽ ut sidera ꝛberat vnda. ꝛ terrã int̃ fluctus aperit. Hoc enĩ mõ vltra fidẽ aliq̃d augẽt·nec tñ a tramite significandę veritatis erratur: ꝙuis verba quib⁹ indicat excedant·ut volũtas loquentis non fallẽt, appareat. Quo tropo nõ solũ nõ augẽt aliq̃d ꝟ ꝛ minuit: augẽt·ut velocior aura: minuit· ut mollior pluma·durior saxo. Allegoria ẽ aliquiloquiũ·aliud enĩ sonat. ꝛ aliud itelligit·ut tres littore ceruos ꝓspicit errãtes. vbi tres duces belli punici·uel tria bella punica significant. Et in bucolicis: Aurea mala decẽ mihi·id est ad angustũ. x. eglogas pastor. Hui⁹ tropi plures sũt species·e quibus eminent septem. ironia·antiphrasis· enigma·charientismos·parœmia·sarcasmos· asteismos. Ironia ẽ sentẽtia p, pnũciationẽ ꝓtrariũ habẽs intellectũ. Hoc enĩ tropo callide aut p accusationẽ·aut p insultationẽ aliq̃d dicit·ut ẽ illud: Uestras cure domos illa se iactet i aula Eol⁹. ꝛ clauso ventor carcere regnet. Et quõ aula si carcer est: Soluit enĩ ,pnũciatiõe. Nã carcer ,pnunciatio ẽ·iactet i aula ironia ẽ. ꝛ totũ p cõtrariam ,pnũciationẽ annũciat per ironię speciẽ quę laudãdo deridet. Antiphrasis ẽ sermo ecõtrario intelligẽd⁹·ut lucus q; caret luce ,ppt̃ nimiã nemorũ vmbrã. ꝛ manes id est mites ꝛ modesti·cum sint terribiles ꝛ immanes. ꝛ parce. ꝛ cumenides furię· ꝙ nulli parcãt uel bene faciãt. Hoc tropo ꝛ neni atlantes. ꝛ cęci videntes. ꝛ vulgo ęthiopes argentei appellant. Jnt̃ ironiam aũt ꝛ antiphrasin hoc distat·ꝙ ironia ,pnũciatione sola indicat qõ intelligi vult·sicut cũ dicimus boi agenti male ꝛ bonũ ẽ qõ facis. Antiphrasis ꝛo nõ voce ,pnunciãtis significat cõtrariũ· ꝟ suis tm̃ ꝛbis q̃rũ origo cõtraria est. Enigma est quęstio obscura quę difficile intelligit̃ nisi aperiat·ut est illud: De comedente eriuit cibus. ꝛ de forti egressa est dulcedo·significans ex ore leonis fauũ extractũ. Inter allegoriã autẽ ꝛ enigma hoc interest·ꝙ allegoria bis gemina est. ꝛ sub re alia aliud figuraliter indicat. Enigma ꝛo sẽsus tm̃ obscurus ẽ. ꝛ p quasdã imagines adumbratus. Charientismos ẽ tropus quo dura dictu gratius ,pferunt̃·veluti cũ introgantibus nũq̃d nos quęsierit aliq̃s·respondetur bona fortuna·vnde intelligit̃ neminẽ nos quęsisse. Paręmia est rebus ꝛ tẽpor⁹ accõmodatũ ,p uerbiũ. Rebus·ut cõtra stimulũ calces·dũ significatur a diuersis resistendũ. Tempor⁹·ut lupus i fabula. Aiũt enĩ rustici vocẽ hoicm ꝑdere·si eũ lup⁹ prior viderit. vnde ꝛ subito tacẽti dicit̃ istud ,puerbiũ: lupus in fabula. Sarcasmos est hostilis irrisio cum amaritudine·ut referes ergo hęc ꝛ nunci⁹ ibis pelidę genitori illi mea tristia facta· degenerẽq; neoptolemũ narrare memento. Huic contrari⁹ est asteismos·id ẽ vrbanitas sine iracũdia. ut id: Qui bauũ nõ odit amet tua carmina meui: Atq; idẽ iungat vulpes. ꝛ mulgeat hircos id est q̃ bauiũ nõ odit. ꝓ pęna ei cõtingat ut diligat meuiũ. Fuerũt aũt meui⁹ ꝛ bau⁹ poetę pessimi ꝛ iimici virgilij. Qui hos ḡ diligit·faciat quę cõtra naturam sũt. id est iũgat vulpes ꝛ mulgeat hircos. Omoeosis ẽ quę latine intpretat̃ similitudo p quã min⁹ notę rei·p similitudinẽ ei⁹ quę magis nota est pandit̃ demõstratio. Hui⁹ species sũt tres. icon·pabolę·paradigma. id est imago·cõparatio exẽplũ. Jcon est imago cũ figurã rei ex sili genere conamur exprimere·ut oia mercurio silis·vocẽq; colorẽq; ꝛ crines flauos ꝛ mẽbra decora iuuẽta. Cõgrua enĩ ẽ similitudo de specie cui⁹ ꝑsona inducit Parabola ẽ cõpatio ex dissilib⁹ rebus·ut q̃lis in aruis ẽ fere libye visus leo comin⁹ hostẽ cõsedit. vbi leoni cęsarẽ cõparauit·non ex suo ꝟ ex alieno genere similitudinẽ facies. Paradigma ꝛo ẽ exẽplũ dicti uł facti alicuius·aut ex simili aut ex dissimili genere cõueniẽs ei quã ꝓponim⁹ rei·ita: Tam fortiter periit apud hyponẽ scipio ꝙ vtice caro. Similitudo aũt trib⁹ modis fit·a pari·a maiore a minore. A pari·ac veluti magno in ꝑlo cũ sępe coorta ẽ seditio. A maiore ad min⁹·q̃liter exꝑsũ ventis p nubila fulmen. A minore ad mai⁹. si potuit manes arcessere coniugis orpheus·threicia frętꝰ cithara fidibusq; canoris·q̃si dicat·re parua ꝛ breui·id ẽ·si ille cithara frętus·ego pierate.

De prosa Cap. xxxvii.

Prosa ẽ ꝑducta oratio ꝛ a lege metri soluta. Prosũ enĩ antiqui ꝑductũ dicebãt ꝛ rectũ. Unde ait Varro: A pud plautũ prosis lectis significari rectis. Unde etiã quę nõ est ꝑflexa numero ꝟ recta·ꝑsa oratio dicitur i rectũ ꝑducendo. Alij prosam aiũt dictã ab eo ꝙ sit ꝑfusa·uel ab eo ꝙ spacios⁹ ꝑdeat ꝛ excurrat· nullo sibi termino ꝓfinito. Pręterea tam apud grecos ꝙ apud latinos longe antiquiorem curã fuisse carminum ꝙ prosę. Oia enĩ prius versib⁹ cõdebant̃. Prosę aũt studiũ sero viguit. Primus apud grecos pherecydes syrus soluta oratione scripsit. apud romanos aũt Appius cęc⁹ aduersus pyrrhũ solutã orationem primꝰ exercuit. Jam ex hinc ꝛ cęteri prosę eloquentia contenderunt.

De metris Cap. xxxviii.

Metra vocata·q; certis pedũ mẽsuris atq; spatijs terminãt̃. neq; vltra dimensionẽ tempor⁹ constitutã ꝓcedunt. Mensura

eni grēce metrū dicit. Uersus dicti ab eo q̄ pedibus in ordine suo dispositis certo fine moderāt p articulos. qui cēsa ꝛ mēbra noiant. Qui ne longius proluerent q̄ iudiciū possit sustinere. modū statuit ratio vnde reuerteret. ꝛ ab eoipso versum vocatū dicunt q̄ reuertit. Huic adhēret rhithm⁹ qui nō est certo fine moderat⁹. ꝫ tñ rationabiliter ordinatis pedib⁹ currit. q̄ latine nihil aliud q̄ numer⁹ dicitur. de q̄ est illud: Numeros memini si verba tenere. Carmē vocatur quicqd pedib⁹ continetur. Cui datū nomē existimāt. seu q̄ carptim pnūciaretur. vnde hodie lanā quā purgāres discerpūt carminare dicim⁹. seu q̄ q̄ illa caneret. ca rere mente existimabant. Metra uel a pedibus nūcupata uel a reb⁹ quę scribunt. uel ab inuētoribus. uel a frequētatorib⁹. uel a numero syllabaꝝ. A pedib⁹ metra vocata. ut dactylica. iambica. trochaica. A trocheo enī trochaicū metrū nascitur. a dactylo dactylicū. sic ꝛ alia a suis pedib⁹. A numero ut hexametrū. pentametrū. trimetrū. Hā senarios ꝟsus nos ex numero pedū vocam⁹. Nos greci q: geminos ferūt trimetros dicūt. Hexametros aut latinos pmū fecisse Enni⁹ tradit. eosq̄ longos vocat. Ab inuentoribus metra vocata dicūt ut anacreonticū. sapphicū. archiloicū. Nam anacreontica metra. anacreon cōposuit. Sapphica sappho mulier edidit. Archiloicum archilochus quidā scripsit. Colophoniū. colophonius quidā crecuit. Soradęoꝝ q̄ reperto: ē sorades genere cretensis. Simonidia quoq̄ metra. simonides poeta lyric⁹ cōposuit. A frequētatoribus. ut asclepiadea. Non enī ea asclepius iuenit. ꝫ pinde ita vocata q̄ eis frequētissime ꝛ elegātissime vsus sit. A rebus quę scribūt. ut heroicū. elegiacū. bucolicum. Heroicū enī carmē dictū. q̄ eo viroꝝ fortiū res ꝛ facta narrent. Nam heroes appellantur viri q̄si aerei ꝛ cęlo digni ꝓpter sapientiā ꝛ fortitudinē. qđ metrū auctoritate cętera metra pręcedit. vnū ex oib⁹ tam maximis opib⁹ aptū q̄ pariis. suauitatis ꝛ dulcedinis ęque capax. Quibus virtutib⁹ nomen solū obtinuit. ut heroicū vocaret. ad memorandas sc̄z heroum res. Hā ꝛ pręceteris simplicissimū habet. cōstatq̄ duob⁹ pedib⁹ dactylo ꝛ spondeo. ac sępe pene uel ex b uel ex illo nisi q̄ temperatissima sit vtriusq̄ mixtura. q̄ si instruatur a singulis. Quibus q̄ metris prius est. Hoc primū moyses i cantico deuteronomij. lōge ante phereciden ꝛ homerū cecinisse phat. Uñ ꝛ apparet antiquū fuisse apud hebreos studiū carminū q̄ apud gentiles. Siquidē ꝛ iob. moysi tē. porib⁹ adequat⁹ hexametro ꝟsu dactylo spondeoq̄ decurrit. Hoc apud grecos achates mulcius fertur primū cōposuisse. uel ut alij putāt pherecides syrus. qđ metꝝ ante homerū pythiū dictū ē. post homerū heroicū noiatū. Pythiū aut vocatū voluit. eo q̄ hoc genere metri oracula apollinis sint edita. Hā cū i parnaso monte phythonē serpētē in vindictā matris sagittis isequeret. accolę del-

phici hoc illū metro horrati sūt dicētes. ut ait terentianus. Elegiacū aūt dictum eo q̄ modulatio eiusdē carminis cōueniat miseris. Terētian⁹ hos elegos dicere solet. q̄ clausula talis tristib⁹ ut trahūt aptior esset modis. Hoc aūt vir oīo constat a quo sit inuētū. nisi q: apud nos Ennius eo prior vsus ē. Hā apud grecos sic adhuc ler grāmatico: pēder. ut sub iudice res religara sit. Hā quidā eoꝝ colophoniū quēdā. quidā archilochū. aucroē atq̄ iuētorē volūt. Bucolicū. id ē pastorale carmē plerīq̄ syracusis pmū cōpositū a pastorib⁹ opināt. nōnulli lacedęmone. Hāq̄ trāseunte in thraciā xerxe rege pfax. cū spartanę virgines sub hostili meru neq̄ egredi vrbē auderēt neq̄ pōpā chorūq̄ agrestē dianę de more erercere possent. turba pastoꝝ ne religio pęteriret. idē inconditis cāt⁹ celebrarūt. Appellat aūt bucolicū de maiore pte. q̄uis opilionū caprariorūq̄ sermones. i his ꝛ cantica inserant. Hymnos primū dauid ꝓphera in laudē dei cōposuisse ac cecinisse manifestū est. Deinde apud gētiles pma mnemia rimoroe fecit i apollinē ꝛ musas: quę fuit tēporib⁹ ennij longe post dauid. Hymni aūt ex greco in latinū laudes interptant. Epithalamia sūt carmina nubentiū que cantant a scolasticis in honorē spōsi ꝛ sponsę. Hec primū salomon edidit in laudē ecclesię ꝛ xpi. Ex quo gētiles sibi epithalamiū vendicarūt. ꝛ istius generis carmē assūptū est. Ode gen⁹ primū a gentilib⁹ in scenis celebrabat. postea tñ i nuptijs hęsit. Uocarū aūt epithalamiū. eo q̄ i thalamis canteꝝ. Trenos qđ latine lamentū vocam⁹ primꝰ hieremias versu cōposuit sup vrbē irlm ꝛ populū qñ captiu⁹ ductus ē. Post hūc apud grecos simonides poeta lyricus. Adhibebant autē funerib⁹ atq̄ lamētis. similit⁹ ꝛ nūc ē. Epitaphiū grece latine supra tumulū. Est enī titul⁹ mortuoꝝ q̄ in dormitiōe eoꝝ fit q̄ iā defuncti sūt. Scribit enī ibi vita ꝛ mores ꝛ ętas eoꝝ. Poesis dicit grę co noīe opus multoꝝ librorꝝ. poema vni⁹. idillion paucoꝝ versuū. districon duoꝝ. monosticon vnius. Epigrāma ē titul⁹ qđ i latinū suprscriptio interpꝛat. Epi enī sup. grāma littera uel scriptio noiat. Epodon in poemate clausula brevis ē. Dictū aūt epodon qđ assumilat ad speciē elegiaci. vbi pręmissio vno lōgiore. alt brevio: cōponit. atq̄ i singulis q̄busq̄ maiorib⁹ sequētes minores. q̄si clausulę recinunt. Clausulas autē lyrici appellant q̄si pręcisos versus integris subiectos. ut est apud Horatiū: Beat⁹ ille q̄ procul negocijs. deinde secat pręcisus ut prisca gens mortalium. sic ꝛ deinceps Alterni. qb⁹ aliq̄ pars deest. ꝛ ipsi pcedētib⁹ similes ꝫ minores. Centones apud grāmaticos vocari solēt q̄ de carminibus homeri uel virgilij ad ꝓpria opa more cētenario. ex multis hinc inde cōpositis i vnū sartiūt corp⁹. ad facultatem cuiusq̄ materię. Denicq̄ ꝓpha vrbs adelphi. centonē ex virgilio de fabrica mūdi ꝛ euangelijs plenissime expressit. materia composita fm versus. ꝛ versibus

ꝑm materiã cõcinnatis. Sic quoq; ꝙ ꝗdã pom/ponius ex eodẽ poemate inter cẽtera stili sui ocia tityrẽ in xpi honorẽ cõposuit similit ꝙ eneidos.

De fabula Laꝑ.xxxix.

f Abulas poetę a fando nõiauerũt q: nõ sũt res factę: ꝫ tm̃ fando fictę. Quę ideo sũt inductę: ut ficto mutorum animaliũ int̃ se colloquio imago quędã virę hominũ nosce/ret. Ha ꝑm̃ inuenisse tradit alcmon crotonien/sis, appellanꝫq; ęsopice quis apud phrygiã in hac re polluit. Sũt autem fabulę aut ęsopice aut li/bystice. Ęsopicę sũt: cũ animalia muta int̃ se ser/mocinasse fingunt uel quę animam nõ habent ut vrbes. arbores. mõtes. petrę. flumina. Libysticę aũt dũ hominũ cũ bestijs aut bestiarũ cũ homi/nibus fingit vocis esse cõmertũ. Fabulas poetę quasdã delectandi causa finxerũt: quasdã ad na/turas rerũ nõnullas ad mores hominũ interpre/tati sũt. Delectandi causa: ut eas quas vulgo di/cũt uel quales Plautus ꝙ Terentius cõposuerunt. Ad naturã rerũ fabulas fingũt ut Vulcan⁹ clau/dus q: ꝑ naturã nũq; rectus est ignis. ut illa tri/formis bestia. prima leo. postrema draco. media ipsa chymęra. id est caprea: ętares hominum per eam volentes distinguere. quarũ ferox ꝙ horrens prima adolescentia ut leo: dimidiũ virę temp⁹ lu/cidissimũ ut caprea. eo ꝙ acutissime videat. Tunc fit senect⁹ casib⁹ inflexis ut draco. Sic ꝙ hippocen/tauri fabulã esse confictã. id est hominẽ equo mi/xtũ. ad exprimendã humanę virę velocitatẽ: quia equũ constat esse velocissimũ. Ad mores. ut apud horatiũ. mus loquit muri. ꝙ mustela vulpeculę. ut ꝑ narrationẽ fictã ad id qđ agit verax significa/tio referat. Unũ ꝙ ęsopi tales sũt fabulę ad morũ finẽ relatę. uel sicut in libro iudicũ ligna sibi regẽ requirũt ꝙ loquunt ad oliuã ꝙ ad ficũ ꝙ ad vitem ꝙ ad rubum. qđ totũ vtiq; ad mores fingit: ut ad rem quę intendit ficta quidẽ narratione ꝫ veraci significatiõe veniat. Sic ꝙ Demosthenes orator fabula vsus ẽ aduersus philippũ: qui cũ ab athe/nięnsib⁹ postularet. ut sibi decẽ oratores darent ꝙ discederet. finxit ille hanc fabulã: qua disuaderet dicens. lupos aliqñ pastorib⁹ quoꝝ diligentiã de/cipere voluissẽt suasisse. ut i amicitiã cõuenirẽt. ea tñ conditiõe ut canes in quib⁹ erat causa iurgioꝝ iure illis traderẽt: annuisse pastores. ꝙ i spem se/curitatis dedisse canes. quos ouiũ suaꝝ vigilan/tissimos custodes habebãt. Tũc lupi adempta oi formidine. oẽ qđ in gregib⁹ illis erat. nõ ꝑ satieta/re tm̃. verũ etiã ꝑ libidine lacerauerũt. philippũ ꝫ principes ꝑpli postulare. quo facilius posset oppri/mere spoliatam custodibus vrbem.

De vocabulo historię Laꝑ.xl.

b Istoria ẽ narratio rei gestę. ꝑ quã ea quę in prętcrito facta sũt dinoscũt. Dicta aũt grece historia. apo tu istorin. id ẽ a vide/re uel cognoscere. Apud veteres eni nemo conscri/bebat historiã nisi is qui interfuisset. ꝙ ea quę scribẽ/da erãt vidisset. Meli⁹ eni oculis quę sũt deprę/hendim⁹. q̃ ea quę auditione colligim⁹. Quę eni vident sine mendacio ꝓferunt. Hęc disciplina ad grãmaticã primer: qui quicqd dignũ memoria est. litteris mandat. Historię aũt ideo monumẽta di cunt eo ꝙ memoriã tribuant rerũ gestarũ. Se/ries aũt dicta ꝑ translationẽ a sertis floꝝ inuicẽ comprehensorũ.

De primis auctoribus historiaꝝ Laꝑ.xli.

b Istoriã aũt prim⁹ apud nos moyses de initio mũdi cõscripsit. Apud gẽtiles ꝺo prim⁹ dares phrygi⁹ de grecis ꝙ troianis historiã edidit. quã i foliis palmaꝝ ab eo cõscri/ptã esse ferũt. Post daretẽ aũt in grecia herodot⁹ historiograph⁹ prim⁹ habitus ẽ. p⁹ quẽ pherecides claruit. his tẽporib⁹ quib⁹ esdras legẽ cõscripsit.

De vtilitate historię Laꝑ.xlii.

b Istorię gentium non impediũt legentes in his quę vtilia dixerũt. Multi eni sa/pientes prętcrita horuꝝ gesta. ad institu/tionẽ pręsentiũ historijs indiderũt. Siquidẽ ꝙ ꝑ historiã summa retro tẽporꝝ annoꝝq; suputatio comphendit. ꝙ ꝓconsulũ regũq; successum multa necessaria ꝑscrutantur.

De generib⁹ historię Laꝑ.xliii.

g En⁹ historię triplex ẽ. Ephimeris nãq; appellat vnius diei gestio. hoc apud nos diariũ vocat. Nã qđ latini diariũ. greci ephimerida dicũt. kalẽdaria appellãt quęi mẽses singulos digerũt. Annales sũt res singuloꝝ ãno/rũ. Quęq; eni digna memoria domi militięq; ma/ri ac terrę. ꝑ annos in cõmẽtarijs acta sũt. ab an/niuersarijs gestis annales nõiauerũt. Historia ãt multoꝝ annoꝝ uel tẽporꝝ est. cui⁹ diligẽtia annui cõmentarij in libris delati sũt. Int̃ historiã autẽ ꝙ annales hoc interest. q̃ historia ẽ eoꝝ temporũ quę vidim⁹. ãnales ꝺo sũt eoꝝ ãnoꝝ q̃s ętas nr̃a nõ nouit. Unũ Sallustius ex historialib⁹: Euse/bius ꝙ Hieronym⁹ ex annalibus ꝙ historia con/stant. Inter historiã ꝙ argumẽtũ ꝙ fabulã int̃est. Nã historię sũt res verę quę factę sũt. argumẽta sũt quę ꝙ si facta nõ sũt. fieri tñ possũt. fabulę ꝺo sunt quę nec factę sunt nec fieri possunt. q: cõtra naturam sunt.

Incipit liber secundus
De rhetorica ꝙ ei⁹ noie Laꝑ.i.

r Hetorica ẽ be/ne dicẽdi sciẽtia. in ciuilibus quęstiõibus ad psuadẽdũ iu/sta ꝙ bona. in rerꝝ psonarũq; negocio. Dicta autem rheto/rica greca appellatione ἀπὸ τῆσ ῥῆσισ. id est a copia locutionis. Rhesis eni apud grecos locutio dicit. rhetor orator. Conũ/cta est aũt grãmaticę arti rhetorica. In grãma/tica eni scientiã recte loquẽdi discimus. in rheto/rica ꝺo ꝓcipim⁹ qualit ea quę didicim⁹ ꝓferam⁹.

De inuentoꝛib⁹ rhetoꝛicę artis Cap. ii.

Ęc aũt disciplina a grecis inuẽta ẽ a gor
b gia aristotele hermachoꝛa. ⁊ trãslata in
latinũ a tullio videlicꝫ ⁊ q̃ntiliano ꝫ ita
copiose ita varie ut eã lectoꝛi admirari in pmptu
sit: cõpꝛehẽdere ipossibile. Nã mẽbranis reten
tis quasi adhęrescit memoꝛię series dictionis ac
mor repositis recoꝛdatio ois elabit. Huius di
sciplinę pfecta cognitio oꝛatoꝛem facit.

De noie oꝛatoꝛis ⁊ partib⁹ rhetoꝛicę Cap. iii.

Rato: ẽ igit vir bonus dicẽdi peritus.
o Uir bonus consistit natura moꝛib⁹ vita
artib⁹. Dicẽdi peritus cõsistit artificiosa
eloquẽtia quę cõstat ptib⁹ quinqꝫ: inuentiõe dis
positione elocutione memoꝛia pnũciatione. ⁊ fi
ne officij qđ est aliqđ pſuadere. Ipsa aũt peritia
dicẽdi in trib⁹ reb⁹ cõsistit: natura doctrina vsu.
Natura ingenio doctrina scientia vsu assiduita
te. Hęc sũt enī quę nõ solũ i oꝛatoꝛe ꝫ i vnoquoꝫ
homine artifice expectant ut aliquid efficiat.

De tribus generib⁹ causarũ Cap. iiii.

Ęnera causaꝝ tria sũt: deliberatiuũ de
g monstratiuũ iudiciale. Deliberatiuũ ge
nus est in quo de quibusliber vtilitatib⁹
virę qđ aut debeat aut nõ debeat fieri tractatur.
Demonstratiuũ in q̃ laudabilis pſona aut repꝛe
hensibilis ostendit. Judiciale i quo de ipsi⁹ pſo
nę facto aut pœne aut pœmij sententia dat. Dictũ
aũt iudiciale eo q̃ iudicet hominẽ. ⁊ snia sua ostẽ
dat vtrum laudabilis pœmio dignus sit aut certe
reus cõdemnari liberariꝫ supplicio. Deliberatiuũ
genus vocat eo q̃ de vnaqnaqꝫ re i eo deliberat.
Huius genus dupler est: suasio. ⁊ dissuasio id est
de experendo ⁊ fugiẽdo id est de faciẽdo ⁊ nõ fa
ciendo. Suasoꝛia aũt i trib⁹ locis diuidit: bone
sto vtili. ⁊ possibili. Hęc differt aliqđ a delibera
tiua: qꝛ suasoꝛia eget altera pſona. deliberatiua
interdũ ⁊ apud se agit. In suasoꝛia aũt duę sunt
quę plus valẽt: spes ⁊ metus. Demonstratiuũ di
ctũ q̃ vnãquãqꝫ rem aut laudando aut vitupan
do demõstrat. Q̃ gen⁹ duas habet species: lau
dem ⁊ vituperationẽ. Laudis oꝛdo trib⁹ tpib⁹ di
stinguit ante ipsũ. i ipsũ post ipsũ. Ante ipsũ ut
quę re tã lęra tulerũt sęcula. In ipsũ ut o sola in
fandos troię miserata laboꝛes. Post ipsũ ut i fre
ta dũ fluuij currẽt dũ montib⁹ vmbrę lustrabunt
cõuexa polus dũ sidera pascet: semp honos no
menqꝫ tuũ laudesqꝫ manebũt. Pari oꝛdine econ
trario ⁊ in vituperatione hois hęc foꝛma seruanda
ẽ: ante hominẽ. i hominẽ. p⁹ hominẽ. Locus cõ
munis ad demonstratiuũ vituperationis gen⁹ pti
net. Q̃ tñ ab eo in aliq̃ differt. Nam vituperatio
quę cõtraria est laudi specialit ad certam faciẽs
pſonã adhibetur. Cõmunis ꝫo locus generaliter
in facti crimine pœponit. Unde ⁊ cõmunis locus
dicit qꝛ absente pſona nõ tantũ in hoie: quantũ
in ipsũ crimen exponit. Oẽ enī vitiũ nõ i vno tñ
ꝫ etiã cõmune in pluribus inuenit.

De gemino statu causarũ Cap. v.

Tatus apud rhetoꝛes dicit ea res i qua
f causa cõsistit. id est constitutio. Gręci eni
statũ a ϛrentiõe ϛάσις dicũt. latini ãt
nõ solũ à pugna p quã erpugnẽt ꝓpositionẽ aduer
sarij. ꝫ q̃ eo ps vtraqꝫ ꝫsistat. Fit aũt ex intẽ
tione ⁊ depulsiõe. Status aũt causaꝝ duo sunt.
rationalis ⁊ legalis. De rationali oꝛiunt. comẽ
ctura. finis. q̃litas. translatio. De fine iuridicia
lis ⁊ negocialis. De iuridiciali absoluta ⁊ assum
ptiua. De assũptiua. concessio. remotio criminis.
relatio criminis. compensatio. De cõcessiõe. pur
gatio ⁊ depꝛecatio. Cõiecturalis status ẽ cũ fa
crũ qđ alij obiicit. ab alio pnegatur. Diffinitiuus
stat⁹ est cum id qđ obiicitur non hoc esse conten
ditur. sed quid illud sit adhibitis diffinitionib⁹
appꝛobat. Qualitas est dum qualis sit res quę
rit. ⁊ qꝛ de vi ⁊ genere negocij controuersia agit
constitutio generalis appellat. Translatio est cũ
causa ex eo pendet q̃ non aut is agere videt quẽ
opoꝛtet aut nõ apud q̃s quo tpe qua lege q̃ cri
mine qua pœna opoꝛteat. Translatiua cõstitutio
est qđ actio trãslationis ⁊ cõmutatiõis indigere
videt. Juridicialis ẽ in q̃ equi ⁊ recti natura aut
pœmij aut pœnę ratio quęritur. Negocialis ẽ in
qua qđ iuris ex ciuili moꝛe ⁊ equitate sit ꝫsidera
tur. Assũptiua ẽ quę ipsa ex se nihil dat firmi ad
recusationẽ. foꝛis ãt aliqđ defẽsiõis assumit. Cõ
cessio ẽ cũ reus non id qđ factũ est defendit. ꝫ ut
ignoscat postulat. Q̃đ nos ad pœnitẽtes ꝓbam⁹
pꝛinere. Remotio criminis ẽ cũ id crimen qđ in
fertur ab se ⁊ ab sua culpa. vi ⁊ potestate i aliũm
reus dimouere conatur. Relatio criminis ẽ cum
ideo iure factũ dicit q̃ aliquis ante iniuria lacef
situs sit. Comparatio ẽ cũ aliud aliq̃d alteri⁹ fa
ctũ. honestũ aut vtile contẽdit. qđ ut fieret illud
q̃đ arguit. dicit eẽ cõmissũ. Purgatio ẽ cũ factũ
quidẽ cõcedit. ꝫ culpa remouet. Hęc partes ha
ber tres: imprudentiã. casũ. necessitatẽ. Depcatio
est cũ ⁊ peccasse se ⁊ cõsulto peccasse reus ꝫfitet. ⁊
tñ ut ignoscat postulat. qđ gen⁹ pꝛaro põt acci
dere. Itẽ ex legali statu hęc oꝛiunt. id ẽ scriptũ ⁊
voluntas. leges contrarię. ambiguitas. collectio
siue ratiocinatio. ⁊ diffinitio legalis. Scriptũ ⁊
volũtas ẽ q̃n ꝛba ipsa vident cũ sententia scripto
ris dissidere. Legis contrarię stat⁹ ẽ q̃n inter se duę
leges aut plures discrepare noscunt. Ambigui
tas ẽ cũ id qđ scriptũ ẽ. duas aut plures res signi
ficare videtur. Collectio uel ratiocinatio ẽ q̃n ex
eo qđ scriptũ ẽ. aliud quoꝫ qđ nõ scriptũ ẽ inueni
tur. Diffinitio legalis est cũ vis verbi q̃si in diffi
nitiua cõstitutiõe i qua posita sit quęritur. Sta
tus ergo tam rationales q̃ legales. a quibusdam
certius. xviii. cõnumerati sunt. cęterum ſm rhe
toꝛicos tullij. xix. reperiũtur. ꝓterea qꝛ transla
tionem inter rationales pncipalit affixit status.
Inde se ipse etiã cicero repꝛehendẽs. trãslationẽ
legalib⁹ statib⁹ apꝓpꝛiauit.

De tripartita controuersia Cap. vi.

t Ripartita controuersia iuxta Ciceronē aut simplex est aut iūcta. Et si iūcta erit: considerandū est vtrū ex plurib⁹ questionibus iūcta sit an ex aliqua cōparatione. Cōtroversia simplex est quę absolutā cōtinet vnā questionē hoc modo. Corinthijs bellū indicam⁹ an nō? Jūcta est ex plurib⁹ questionib⁹ in qua plura queruntē: hoc pacto. Utrum carthago diruat an carthaginensib⁹ reddat an eo colonia deducatur? Ex cōparatione in qua p contentionē vtrū poti⁹ aut quid potissimū queritad hūc modū. Utrum exercit⁹ in macedoniā contra philippū mittat qui socijs sit auxilio an teneatur in italia ut maxime contra hannibalē copię sint.

De quatuor partib⁹ orationis Cap. vii.

p Artes orationis in rhetorica arte quatuor sūt: exordiū narratio argumētatio conclusio. Harū prima auditoris animū puocat. Secūda res gestas explicat. Tertia fidē assertionib⁹ facit. Quarta finē tot⁹ orationis complectit. Inchoandū est itaq; talit ut benivolū docilem uel attentū auditorē faciam⁹; benivolū precando docilē instruendo attentū excitādo. Narrandū est ita ut breuit atq; apte loquamur. Argumentādū ita ut primū nostra firmem⁹ de hinc aduersa cōfringam⁹. Concludendū est ita ut concitemus animū audientis implere quę dicimus.

De quinq; modis causar Cap. viii.

f Species causar sūt quinq; id est honestū admirabile humile anceps obscurum. Honestū causę genus est: cui statim fine oratione nostra fauet anim⁹ auditoris. Admirabile est: quo est alienat⁹ anim⁹ eor q̄ audituri sūt Humile ē qđ negligit ab auditore. t nō magnopę attendendū videt. Anceps est: in quo aut iudicatio dubia ē aut causa honestatis t turpitudinis pticeps: ut t benivolentiā pariat t offensā. Obscurū: in quo aut tardi auditores sūt aut difficiliorib⁹ questionibus ad cognoscendū negociū causa cernit implicata.

De syllogismis Cap. ix.

f Yllogismus grece latine argumentatio appellat. Argumētatio autē dicta est qsi argutę mentis oratio qua inuentū ꝓbabile exequimur. Syllogismus igit est ꝓpositionis t assumptiōis confirmationisq; extrema cōclusio aut ex ambigentis incerto aut ex fiducia comprobantis. Cōstat eni trib⁹ ptib⁹: ꝓpositione assumptione conclusione: Propositiōe utputa qđ bonū est turpē vsū habere nō potest. Consentit audiens. assumpsit ille: pecunia turpē vsum habet. Concludit. g pecunia bonū nō est. Syllogismis autē nō solū rhetores. ꝫ maxime dialectici vtunt. licz aplus sępe ꝓponat assumat cōfirmet atq; concludat: quę ut dixim⁹ ꝓpię artis dialecticę atq; rhetoricę sūt. Syllogismor apud rhetores pncipaliter genera duo sunt; inductio t ratiocinatio. Inductiōis mēbra tria sūt. Prima ꝓpositio. Secunda illatio quę t assumptio dicit. Tertia cōclusio. Inductio est quę reb⁹ nō dubijs captat assensionē eius cui instituta ē siue inter philosophos siue int rhetores siue int sermocinātes. Propositio inductionis est quę similitudines concedendę rei necessario vnius inducit aut plurium. Illatio inductionis est quę t assumptio dicit quę rem de qua cōtendit. t cuius causa similitudines habitę sūt introducit. Conclusio inductiōis est quę aut concessionē illationis confirmat: aut qđ ex ea cōficiat declarat. Ratiocinatio est oratio qua id de quo ē questio cōprobat. Enthymema igit latine interpretat mentis cōceptio: quā impfectū syllogismū solent artigraphi nūcupare. Nā in duab⁹ ptibus eius argumenti forma consistit: qñ id qđ ad fidē ptinet faciēdā vtit syllogismor lege pcipitat ut est illud. Si tempestas viranda ē nō est igit navigandū. Ex sola eni ꝓpositione cōstat esse pfectū. vnde magis rhetoribus q̄ dialecticis conuenire iudicatū ē. Ratiocinatiōis modi sūt duo. Prim⁹ enthymema qui est imperfectus syllogismus atq; rhetoricus. Secūdus epicherema qui est i rhetoricis latior syllogismus. Enthymemat membra sūt quinq;. Primū conuincibile. Secundum ostentabile. Tertiū sententiale. Quartū exemplabile. Quintū collectiuū. Cōuincibile ē qđ euidēti ratiōe cōuincit sicut fecit Cicero p milone Eius igit mortis sederis vltores cuius viram si puretis p vos restitui posse nolit. Ostentabile ē qđ certa rei demonstratione cōstringit sicut Cicero in catilina. Hic tñ vivit imo vivit t iam in senatū venit. Sententiale ē qđ sńia generalis adūcit ut apud Terentiū; Obsequiū amicos veritas odiū parit. Exemplabile ē qđ alicuius exempli comparatiōe cuentū similē cōminat sicut Cicero i philippicis te miror antoni; quor exempla imitaris eor eritus nō ptimescere. Collectiuū ē cū in vnū quę argumenta sunt colligunt sicut ait Cicero p milone. Quē igit cū gratia noluit hūc voluit cū aliquor querela. quē iure quē loco quē tempore nō est ausus hūc inimicia alieno tempore cū piculo capitis nō dubitauit occidere. Pręterea fm Victorinū enthymematis ē altera diffinitio ex sola ꝓpositione sicut iam dictū est quę ita constat: Si tēpestas viranda est nō ē navigatio requirenda. ex sola assumptiōe ut est illud. Si inimicus ē occidit inimicus aūt ē. Et q: illi deest cōclusio: enthymema vocatur. Sequit epicherema descendēs de ratiocinatiōe latior t exercitio: rhetoricis syllogismis latitudine distās t ꝓductiōe sermonis a dialecticis syllogismis. ꝓpter q̄ rhetoribus dat. Hic aūt constat modis tribus. Primus mod⁹ tripartit ē. Secūdus quadripartitus Tertⁱ quinqpartitus. Tripartitus epicherematicus syllogismus ē qui cōstat mēbris tribus id est ꝓpositione assumptione cōclusiōe. Quadripartitus ē qui cōstat ex mēbris quattuor prima

ꝓpositione secūda assumptiōe. ⁊ vna ꝓpositionis
siue assumptionis cōiuncta. tertia ꝑbatione ⁊ cō
clusione. Quinqꝫ partitus ē qui cōstat ex mēbris
quinqꝫ id est prima ꝓpositione secūda ei⁹ ꝑbatiōe
tertia ei⁹ assumptiōe. quarta eius ꝑbatione. quin
ta conclusione. hūc Licero ita facit in arte rhero
rica. Si deliberatio ⁊ demonstratio genera sunt
causaꝝ. nō possūt recte partes alicui⁹ generis cau
sę putari. Eadē enim res alij genus alij pars esse
potest. eidem genus ⁊ pars esse nō potest. ⁊ cętera
quousqꝫ syllogismi huius membra claudunt.

De lege Cap̄.x.

Ex est constitutio ꝑti. quā maiores natu
l cū plebib⁹ sanxerūt. Nā qđ rex ul' impe
rator edicūt. cōstitutio uel edictū vocat.
Institutio ęquitatis duplex est. nūc in legib⁹. nūc
in moꝛib⁹. Inter legem aūt ⁊ moꝛes. hoc interest
qꝺ lex scripta est. mos ꝺo est vetustate ꝑbata con
suetudo: siue lex nō scripta. Nā lex a legendo vo
cata qꝛ scripta ē. Mos aūt longa consuetudo est
de moꝛib⁹ tracta tantūdem. Cōsuetudo aūt ē ius
quoddā moꝛib⁹ institutū. qđ ꝑ lege suscipit cū de
ficit lex. Nec differt scriptura an ratione cōsistat
qñ ⁊ legē ratio cōmendat. Porro si ratiōe lex con
sistat. lex erit omne iā qđ ratione constituerit. dū
taxat qđ religioni congruat. qđ disciplinę cōue
niat. qđ saluti ꝑficiat. Vocata aūt consuetudo qꝛ
in cōmuni est vsu. Omnis autē lex aut permittit
aliquid. ut vir fortis petat pręmium. aut vetat. ut
sacraꝝ virginū nuptias nulli petere liceat. aut pu
nit. ut qui cędem fecerit. capite plectat. Factę sunt
aūt leges ut eaꝝ metu humana coerceat audacia:
tutaqꝫ sit inter impꝛobos innocentia. ⁊ in ipsis im
pꝛobis formidato supplicio refrēnetur nocendi fa
cultas. Legis enī pręmio aut pena vita moderat
humana. Erit autē lex honesta. iusta. possibilis.
ꝟm naturā. ꝟm consuetudinē patrię. loco tēpoꝛiqꝫ
conueniens. necessaria. vtilis. manifesta. ꝺ ne ali
qđ ꝑ obscuritatē in captionē ꝓtineat. nullo ꝓpria
to cōmodo. ꝟ ꝑ cōmuni ciuiū vtilitate cōscripta.

De sententia Cap̄.xi.

Entētia ē dictū impersonale. ut obsequiū
f amicos. veritas odiū parit. Huic si per
sona fuerit adiecta. chꝛia erit. ira: offen
dit achilles agamēnonem vera dicendo: metro
phanes pꝛomeruit gratiā mitridatis obsequen
do. Nam inter chꝛia ⁊ sententiam hoc interest ⁊
qꝺ sententia sine pson̄a ꝓferꝛ. Chꝛia sine persona
nunqꝫ dicit. Unde si sententię pson̄a adiciat. fit
chꝛia. si detrahat fit sententia.

De catasceua ⁊ anasceua Cap̄.xii.

Catasceua est cōfirmatio positę rei. ana
c sceua aūt contraria superiori est. Reuincit
enī nō fuisse. aut non esse qđ natū aut fa
ctū aut dictū esse ꝓponit. ut si quis chimęram ne
get fuisse. aut fuisse confirmet. Inter has ⁊ thesin
hoc interest qꝺ thesis q̄uis ⁊ ipsa habeat disputa
tionē in vtrāqꝫ partē. tñ incertę rei quasi quędam
deliberatio uel coꝛoꝛatio ē. Catasceua āt ⁊ ana
sceua in his reb⁹ quę verisimiles nō sūt sed ꝑ veris
ponunt plęrunqꝫ versant. Anasceuę prima diuisio
est incōueniens ⁊ mendaciū. Incōuenientis spe
cies sūt. qđ inhonestū ē. ⁊ qđ iutile. Itē inhone
stum tractat aut in dictis aut in factis. In dictis
ut si quis indecoꝛa ⁊ nō respondentia auctoꝛitati
dixisse dicat. velut si aliquis infamet catonē illū
censoꝛiū. iuuentutē illā ad nequitiā ⁊ luxuriā co
hoꝛtarā. In facto. ut si qs abhoꝛrens aliqđ a san
ctimonia ⁊ nomine suo fecisse dicat. ut est fabula
de adulterio martis ⁊ veneris. Mendacium tres
habet species: incredibile qđ factū nō esse credat
ut adolescentem qui de siculo littoꝛe ingrediētes
africā classes viderit. Impossibile est: ut clodius
insidias miloni fecerit. ⁊ idē occisus sit a milone.
cōtrariū ē. Nā si insidias fecit occidit. Occisus ē
nō fecit insidias. Hęc distributio in contrariū re
formata catasceuę pꝛoderit. Oꝓtebit tñ pꝛinci
pia sic oꝛdinari ut aut credendū esse veterū aucto
ritati. aut fabulis fidē nō habendā esse dicamus.
Et ad postremū i anasceua requiramus. ne quid
aliud significare voluerint qꝺ ista fiuxerūt. ut scyl
lam nō marinā. ꝟ maritimā fęminā. nec succincta
canibus ꝟ rapacem aliquā. ⁊ inhospitalē venien
tibus extitisse.

De pꝛosopopeia Cap̄.xiii

Prosopopeia est cū i aīalib⁹ rerū ⁊ pson̄a
p ⁊ sermo fingit. sicut Licero in catilina.
Etenī si mecū patria mea quę mihi vita
mea multo est chaꝛioꝛ loquerē dicens ⁊c. Sic ⁊
montes ⁊ flumina uel aꝛboꝛes loquētes induci
mus. pson̄ā imponentes rei quę nō habet naturā
loquēdi. qđ ⁊ tragędis vsitatū est. ⁊ in oꝛationi
bus frequentissime inuenitur.

De ethopeia Cap̄.xiiii.

Ethopeiā ꝺo illam vocamus in qua ho
e minis pson̄ā fingim⁹. ꝑ exꝑimendis affe
ctib⁹ ętatis. studij. fortunę. lętitię. sexus.
męroꝛis. audacię. Nā cū piratę pson̄a suscipit. au
daꝝ abꝛupta. temeraria erit oꝛatio: cū fęminę ser
mo simulatur. sexui cōuenire debet oꝛatio. iam ꝺo
adolescētis ⁊ senis ⁊ militis ⁊ impatoꝛis ⁊ para
siti ⁊ rustici ⁊ philosophi diuersa ratio est dicēdi
Aliter enī loquitur gaudio affectus. aliter vulne
ratus. In quo genere dictionis illa sunt maxime
cogitanda. qs loquat. ⁊ apud quē. ⁊ de quo. ⁊ ubi
⁊ quo tempoꝛe. quid egerit. quid acturus sit. aut
qđ pati possit. si hęc consultra neglexerit.

De generib⁹ questionū Cap̄.xv.

Ener̄a questionū duo sūt: quoꝝ vnū est
g finitū. alterū ifinitū. Finitū hypothesis
gręce: latine causa dicitur. ubi cum certa
pson̄a controuersia ē. Infinitū. qđ gręce thesis:
latine ꝓpositū nominat. hoc pson̄ā nō habet certā
nec inest in aliqua certa circūstantia. id ē nec lo
cus nec tempus. In causa ꝺo certa oīa sunt. unde
quasi pars causę est pꝛoꝛpositum.

De elocutione Cap.xvi.

Am vo in elocutionib⁹ illo vti oportebit
i ut res.loc⁹.temp⁹.psona audiētis effla/
gitat.ne ꝓphana religiosis.ne inuerecun/
da castis.ne leuia grauib⁹.ne lasciua serijs.ne ri/
dicula tristibus misceant. latine aūt ⁊ pspicue lo/
quendū. Latine aūt loquit qui ꝛba rerum vera ⁊
naturalia psequit.nec a sermone atq; cultu pręsen
tis tpis discrepat. Huic nō fit satis videre q̄d di/
cat.nisi id q̄z suauit ⁊ aperte dicere.ne id quidem
tantū.nisi id quod dicat ⁊ facere.

De trimodo genere dicendi Cap.xvii.

Jcenda sūt q̄z sūmissa lenit.incitata gra/
v uiter.inflexa moderate. Hoc est enī illud
trimodū genus dicendi: humile.mediū.
grādiloquū. Cū enī magna dicim⁹ grandit.pfe/
renda sūt: cū pua dicim⁹ subtilit.cū mediocra tem
perate. Nam in paruis causis nihil grande nihil
sublime dicēdū ē.ꝫ leni ac pedestri more loquen/
dum. Jn causis aūt maiorib⁹ vbi de deo uel boīuz
salute referim⁹.plus magnificētię ⁊ fulgoris ē ex/
hibendū. Jn tempatis ꝛo causis vbi nihil agit ut
agat.ꝫ tantūmodo ut delectet auditor.int̄ vtrūq;
est moderate dicendū.ꝫ ꝙuis de magnis rebus
quisq; dicat.nō tñ semp grandit docere debet.sed
sūmisse cū docet.tempate cū aliq̄d laudat uel vi/
tupat.grandit cū ad cōuersionē auersos animos
uocat. Utenda tñ verba in sūmisso genere suffi/
cientia.in tempato splendētia.i grādi vehemētia

De colo.cōmate ⁊ periodis Cap.xviii.

Omponit aūt instruitq; ois oratio ꝛbis
c cōma.colon.periodon. Cōma pticula est
sentētię. Colon membrū. Periodus am/
bitus uel circuit⁹. Fit aūt ex cōiunctiōe ꝛbor cō/
ma.ex cōmate colon.ex colon periodus. Cōma ē
iūctura finitio utputa. ⁊si vere⁹ iudices: ecce vnū
cōma. sequit ⁊ aliud cōma.ne turpe sit ꝓ fortissi/
mo viro dicere: ⁊ factū est colon.id ē membrū.qđ
intellectum sensui pręstat.ꝫ adhuc pendet oratio.
sicq; deinde ex plurib⁹ mēbris fit period⁹.id ē ex/
tremę sentētię clausula. Jta veterē iudicior mozē
requirunt. Periodus aūt longior esse nō debet.q̄z
ut vno spiritu ꝓferatur.

De virtijs lrār ⁊ ꝛbor ⁊ sniar cauēdis Cap.xix.

Ręterea purū ⁊ honestum oratoris elo/
p quiū carere debet omnib⁹ vitijs tā in lit/
teris q̄z in ꝛbis.q̄z etiā in sententijs. Jn
litteris ut iūctura apta ⁊ cōueniēs sit.⁊ sic obser/
uandū.ne pręcedētis ꝛbi extrema vocalis in can/
dem vocalē primā incidat ꝛbi sequētis ut fęminę
ęgyptię. Quę in structura melior fit.si cōsonātes
vocalibus applicent. Triū q̄z consonantiū quę se
incidentes.stridere ⁊ q̄si rixari videntur.vitanda
iunctura est.id ē r s x.ut ars studior.rex xerxes
error romuli. Fugiēda est ⁊ consonās m.illisa vo
calibus.ut verū enī. Pręterea carere debet oratio
omnib⁹ vitijs.quę inter prima grāmaticor studia
cognoscuntur.

De iuncturis verbor Cap.xx

N verbis q̄z cauēda sūt vitia.⁊ nō ipso/
i pria verba ponant.quę greci acyrologiā
vocant. Amanda est q̄ ꝓprietas.sic tñ ut
nō aliqñ ꝓpter humiliratē sordidi aut spurci voca
buli translatis noibus sit vtendū.nō tñ longe ac/
citis.ꝫ ut veris prima ⁊ cognita videāt. Fugien/
da etiā hybbata longiora.quę fieri sine alior sen
suū confusione nō possunt. Ambiguitas quoq; ⁊
vitiū illud cauendū.cū quidā iactatione eloquētię
ducti.qđ vno aut duob⁹ verbis significare pote/
rant.int̄ponitis inanib⁹ vocib⁹ longa ⁊ circūplexa
ambage ꝛcludūt.qđ vitiū perissologia vocat. Cui
contrariū criminis vitiū est.⁊ breuitatis studio
etiā necessaria ꝛba furari. Fugiēda sūt quoq; si/
cut in litteris ⁊ ꝛbis: ita ⁊ sentētijs vitia.quę int̄
prima grāmaticorū studia cognoscuntur. Sunt
aūt cacephaton.tautologia.eclipsis. acyrologia
macrologia.perissologia.pleonasmos.⁊ his silia
Ar contra oratiōnē extollit ⁊ exornat energia.tū
emphasis quę plus quiddā q̄z dixerat intelligi fa/
cit.ut si dicas: ad gloriā scipionis ascēderet.⁊ Vir/
gilius: dimissū lapsi ꝓ fumē. Cū enī dicit lapsi.al/
titudinē imaginis suggerit. Huic contraria virt⁹
est verbis minuere.quę natura sua magna sūt.

De figuris verbor ⁊ sententiar Cap.xxi.

Unt aūt ⁊ quędā figurę verbor in pręce/
f ptis eloquētię quib⁹ auget ⁊ ornat oratio
etiā figuris verbor ac sententiar. Nam
q; directa ⁊ ꝓpetua oratio fatigationē atq; fasti/
diū.tam dicendi q̄z audiendi creat.flectenda est ⁊
in alias versanda formas.ut ⁊ dicentē reficiat.⁊
ornatio⁹ fiat.⁊ iudicē diuerso vultu audituq; de/
flectat. De quib⁹ plurimę supius a donato in sche/
matib⁹ artis grāmaticę annotatę sunt. Unde tñ
illa hic int̄pon oportuit quę in poemate aut nūq;
aut difficulter fiūt.i oratiōe aūt libere fiūt. Ana/
diplosis ē cōgeminatio ꝛbor.ut hic tñ viuit.imo
viuit ⁊ iam i senatū venit. Climax ē gradatio cū
ab eo verbo quo sensus supior terminat.inferior
incipit.ac debinc q̄si p gradus dicēdi ordo seruat
ut est illud africani. Ex innocentia nascit digni/
tas.ex dignitate honor.ex honore imperiū.ex im
perio libertas. Hanc figurā nōnulli catenā appel
lant.ꝓpter q̄ aliud in alio quasi nectit noīe: atq;
ita res plures in geminatiōe verbor trahunt. Fit
aūt hoc schema nō solū i singulis verbis ꝫ etiam
in contextu verbor ut apud grecū. Puericia tua
adolescentię tuę inhonestamentū fuit.adolescētia
senectutis decoramētū. senect⁹ reipublicę flagitiū.
sic ⁊ apud scipionē. Ui atq; gratis coactus cū il/
lo sponsionē feci.facta sponsione ad iudicē adduc/
xi.adductū primo ictu damnaui.damnatū ex vo
luntate dimisi. Antrhetera quę latine contraposi/
ta appellant.quę dum ex aduerso ponunt.⁊ in or/
namento locutionis decentissima exstant.ut Ci/
cero Ex hac parte pudor expugnat.illinc petulā/
tia.hinc pudicitia.illinc stupr̄.hinc fides.illinc

fraudatio: hinc pietas. illinc scelꝰ: hinc ꝓstantia. illinc furor: hinc honestas. illinc turpitudo: hinc continẽtia. illinc libido: hinc deniqꝫ equitas. temperantia. fortitudo. prudẽtia. ⁊ virtutes oẽs cer/tant: cũ iniquitate luxuria: ignauia cũ temerita/te ⁊ cũ vitijs oĩbus. Postremo copia cum egestate bona ratio cũ pdita: mens sana cũ amentia. bo/na deniqꝫ spes cũ oĩuz rerũ desperatione cõfligit. In huiusmodi certamine ac pœlio. huiusmodi lo/cutionis ornamẽto liber ecclesiasticꝰ vsus ẽ dicẽs: Contra malũ bonũ. ⁊ contra mortẽ vita. sic con/tra piũ peccator. ⁊ sic intuere in oĩa opa altissimi. bina ⁊ bina. vnũ cõtra vnũ. Synonyma ẽ quo/tiens in cõnexa oratione. pluribꝰ verbis vnã rem significamꝰ. ut ait Cicero. Nihil agis. nihil mo/liris. nihil cogitas. Item nõ feram. nõ patiar. nõ sinam. Epanodos quã regressionẽ nostri vocãt. Principũ dignitas erat pene par. nõ par fortasse eoꝝ qui sequebant. Antapodosis. quotiẽs media primis ⁊ vltimis conueniũt ut ibi. Uestrũ etiam hoc factũ reprehendo patres conscripti. nõ meũ ac pulcherrimũ quidẽ factũ. verũ ut dixi nõ meũ ꝫ vestrũ. Paradiastole est. quotiens id qđ dicimꝰ interpretatiõe discernimꝰ. cũ te. p astuto sapientẽ appellas. p inconsiderato fortẽ. p illiberali dili/gentẽ. Antanaclasis est. quę eodẽ verbo contra/riũ exprimit sensũ. Querebat quidam de filio cur mortẽ suã expectaret. respondẽte nõ expecto. imo peto inquit ut expecres. Antimetabole est cõuer/sio verboꝝ. quę ordine mutato contrarium efficit sensũ. Nõ ut edam viuo. ꝫ ut viuã edo. Et illud Si consul antoniꝰ. brutus hostis. Si conserua/tor reipublicę brutꝰ. hostis antoniꝰ. Exorden ꝺs eos appellauit? Apius. Quis produxit? Apius.

Nũc figuras sentẽtiaꝝ. ꝺs ope præciũ ẽ cogno/scere. pſequmur. Sententia ẽ dictũ ipsonale. ut ob/sequũ amicos. veritas odiũ parit. Huic si psona fuerit adiecta chria erit. ita offẽdit achilles aga/mẽnonẽ vera dicendo. Mithrophanes. pmeruit gratiã mitridatis obsequẽdo. Nam inꝛ chrian ⁊ sententiã hoc interest. ꝙ sentẽtia sine psona. pferꝛ chrian sine psona nũqꝫ dicit. Uñ si sentẽtię psona adijciat. fit chrian. si detrahat. fit sinia. Senten/tiaꝝ species multę sũt. Alię enĩ sũt indicatiuę. alię pnũciatiuę. ut nusqꝫ tuta fides. Alię impatiuę ut vade age. nate voca cęphyros ⁊ labere pennis. Alię admiratiuę. tantũ ne animis cęlestibus ire? Alię compatiuę. ut est: si vinco ⁊ pereo. qđ ibi me vincere pœstat? Alię suplatiuę cũ aliq̃ motu ani/mi ⁊ indignatiõe. pmunt. ut ibi: qđ nõ mortalia pectora cogis auri sacra fames? Alię interrogati/uę. ut iuuenes quę causa subegit ignotas tentare vias? q̃ gen'? vnde domo? pacẽ ne huc fertis: an arma? Alię respõsiuę. ut illinc istinc. Alię depre/catiuę ut eripe me his iuuicte malis. Alię. pmissiuę ut parce metu cytherea manẽt ĩmota tuoꝝ. Alię cõcessiuę. quę cũ impulsiõe phibeãt. ut J sequere italiã vẽtis; pete regna p vndas; quę tñ ne nõ in/tellecta sit psuasio. pmixta sũt aliqua quę vetẽt la/tent. ut ventis p vndas. Alię demõstratiuę. ut en ecce. Alię optatiuę. ut o mihi pœteritos referat si/ inpiter annos. Alię derogatiuę ut nequaq̃. Alię cũ exclamatione. pferunt. ut ꝺs furor: o ciues pa/cem cõuertit in arma? Et Cicero: O dij imorta/les. vbi nã gentiũ sumꝰ? Alię exhortatiuę. cũ ad sententiã. puocamꝰ. ut Aude hospes contemnere opes. Alię dehortatiuę. cũ a cõtrario vitio pecca/toꝝ reducimꝰ. Sũt ⁊ affirmatiuę ut qđ m q̃ppe. Pœcepiuę ut nudus ara. sere nudꝰ ⁊ habebis fri/gore messes. Uetatiuę ut ne ve inter vites corylũ sere. ne ve flagella sũma pete. Negatiuę. ut non/minime. Sũt ⁊ miratiuę ut pape viuere nõ licet ⁊ fornicari libet. Dolentis. ut dei mihi q̃ nullis amor ẽ sanabilis herbis Sikitudinis sic. ut creta fert quõdã labyrinthꝰ ĩ alta. Admonentis. irriden/tis. genẽtis. flentis. exhortatiuę. cõsolatiuę. cõmi/seratis. quoꝝ quot sũt genera uel figurę. tot ⁊ in pnũciando voces. Sũt ⁊ amphidoxę. quarũ ps honesta ẽ. pars inhonesta. ut nõ ẽ tua tuta volũ/tas. magna peris pheron. Sũt ⁊ alię. prolepsis cũ id qđ nobis obijci poterat ante pœsumimꝰ ad diluendũ. ut si ꝺs vestrũ iudices aut eoꝝ qui assũt forte mirant. Sũt ⁊ apoxię. dubitatio simulantis nescire se quę scit. aut quõ dicat. Cœnonesis ãt di/cit cõmunicatio consilij cũ iudicibꝰ aut aduersa/rijs. ut si dicas. vos consulo iudices. aut vos ad/uersarij. quid me facere cõuenerit. aut qđ vos fa/cturi fuissetis. Paradoxon ẽ. cũ dicimꝰ inopina/tũ aliquid accidisse. ut. p flacco Cicero. cuiꝰ laudis prędicatorẽ esse debuerit. eiꝰ periculi deprecatorẽ esse factũ. Epitrope id ẽ pmissio. cũ aliqua ipsis iudi/cibus aut aduersarijs pmittimꝰ existimãda. ut cal/uus in vatinio. Perfrica frontẽ. ⁊ dic te dignioꝛẽ q̃ pœtor fieres ꝙ catonẽ. Parisia ẽ oratio liberta/tis ⁊ fiducię plena. ut ibi. occidi nõ spuriũ meliũ ⁊ cętera. Qua figura caute vtendũ ẽ: ut Cicero. præmisit enĩ rationem. Ethopœia est cum sermo/nẽ ex aliena psona inducimꝰ. ut. p celio tulliꝰ facit apiũ cœcũ cũ clodia loquentẽ. Energia est rerũ ge/starũ aut quasi gestarũ sub oculis inductio. de q̃ locuti iam sumus. Meratheisis ẽ. quę mittit ani/mos iudicũ ĩ res pœteritas. aut futuras. hoc mo/do. Reuocate mentes ad spectaculum expugnatę miserę ciuitatis. ⁊ videre vos credite incendia. cę/des. rapinas. direptiones. liberoꝝ corporꝝ iniuri/as. captiuitates matronarũ. trucidationes senũ. In futurũ aũt anticipatio eoꝝ quę dicturꝰ est ad/uersariꝰ. ut tulliꝰ. p milone. cũ mittit animos iudi/cũ in cũ reipublicę statũ qui futurꝰ ẽ etiã: si occiso milone clodiꝰ viueret. Aposiopesis est. cũ id qđ dicturi videbamur. silẽtio intercipimꝰ. ita. Quos ego: ꝫ motos pœstat cõponere fluctꝰ. Epanalepsis ẽ digressio. ita. Tulit calor me dicendi ⁊ di/gnitas rerũ paulo longius ꝙ volebã. ꝫ redeo ad causã. Anamimnisis ẽ cõmemoratio eiꝰ rei cuius oblitos fuisse nos fingimꝰ. Apœtesis ẽ cum id qđ

animos iudicū ꝙsi deposuerā⁹ oppoꝛtune repo/
scim⁹. Ætiologia est cū ꝓponim⁹ oppoꝛtune repo/
scim⁹ aliq̄d ciuscꝫ causā ꝛ rationē reddim⁹. Cha/
racterism⁹ ē descriptio figurę alicui⁹ expꝛssa ut oia
mercurio similis vocēꝫ colozēꝫ ꝛ crines flauos
ꝛ mēbꝛa decoꝛa inuērę. Epitrochasmos cū plu/
res sensus bꝛeuiē expeditos in vnū locū coaceruat
ꝛ cū quadam festinatione decurrit ut Cicero sic.
Rempublicā queritis vitamꝫ oīuꝫ vestrū bona
foꝛtunas coniuges liberosꝫ vsus ꝛ cętera. Iro/
nia est cū p simulationē diuersū ꝙ dicit intelligi
cupit. Fit aūt aut cū laudam⁹ eū quē vituparе vo/
lum⁹ aut vituparn⁹ quē laudare volum⁹. Utriuscꝫ
exemplū erit si dicas amatoꝛē reipublicę catilinā
hostē reipublicę scipionē. Diasirmos ea quę ma/
gna sūt ꝛbis minuit aut mīma extollit. Epimo/
ne ē quotiēs ī eodē sensu diuti⁹ imoꝛamur sic. Cui
tandē pepercit cui⁹ amicitię fidem custodiuit cui
bono inimic⁹ nō fuit qñ nō aut accusauit aliquem
aut verberauit aut ꝓdidit. Epangelia ē ꝓmissio
qua iudicem attentū facim⁹ pollicentes nos aliq̄
magna aut minima dicturos. Prosopopœia ē cū
in animaliū ꝛ psona ꝛ sermo fingit. Cicero in ca/
tilina. Æteni si mecum patria mea quę mihi vita
mea multo ē chaꝛioꝛ loquerē dicēs ꝛc. Parathe/
sis est cū quasi deponimus aliq̄d impfectū apud
memoꝛiā iudicū repetituros nos dicētes cū op/
poꝛtunū fuerit. Pensis id est soliloquiū cū ad in/
teꝛrogata ipsi nobis respondem⁹. Sinecdosis ē cū
differim⁹ aliq̄d ut petentes aliud interim nos nō
ꝓmittant dicere inter figuras sententiaꝝ.

De dialectica Cap.xxii.

Dialectica est disciplina ad discernendas
d rerū causas inuenta. Ipsa ē philosophię
species quę logica dicit id est rationalis
diffiniendi quęrendi ꝛ discernendi potens. Do/
cet enim in pluribus generibus questionum quē/
admodum disputando vera ꝛ falsa diiudicentur.
Hanc quidē pꝛimi phi in suis dictionib⁹ habue/
runt nō tñ ad artis redegere peritiam. Post hos
aristoteles ad regulas quasdā doctrinę argumēta
pduxit ꝛ dialecticā nūcupauit p eo q in ea de di
ctis disputat. Nam lecton dictio dicit. Ideo aūt
post rheꝛoꝛicā disciplinā dialectica sequit; qꝛ in
multis vtraꝫ cōmunia existunt. De diffe/
rētia dialecticę ꝛ rheꝛoꝛicę artis Cap.xxiii.

Dialecticā ꝛo ꝛ rheꝛoꝛicā Varro in nouē
d disciplinaꝝ libꝛis tali simlitudine diffi/
niuit. Dialectica ꝛ rheꝛoꝛica est qō ī ma/
nu hois pugn⁹ astrict⁹ ꝛ palma distensa. illa ꝛba
contrahēs ista distendēs. Dialectica siquidē ad
disserēdas res acutioꝛ rheꝛoꝛica ad illa quę nitit
docēda facundioꝛ. Illa ad scholas nōnūq̄ venit
ista ingit ꝓcedit in foꝛū. Illa requirit rarissimos
studiosos hęc frequentē ꝛ ꝓlos. Volent aūt phi
anteꝙ ad isagogen veniant exponendam diffi/
nitionē phię ostendere quo facili⁹ ea quę ad eam
ꝓtinent demonstrent.

De diffinitione philosophię Cap.xxiiii.

Philosophia est rerū hūanaꝝ diuinarūꝫ
p cognitio cū studio bene viuēdi cōiuncta.
Hęc duabus ex rebus cōstare videt: scia
ꝛ opinatione. Sciētia est cū res aliqua certa ra/
tione ꝓcipit. Opinatio aūt cū adhuc incerta res
laꝛet ꝛ nulla ratione firmata videtur utputa sol
vtrū ne tant⁹ quant⁹ videt an maioꝛ sit ꝙ ois ter/
ra. itē luna globosa sit an concaua. ꝛ stellę vtrum
ne adhęreant cęlo an p aerē libero cursu ferant.
cęlū ipsum qua magnitudine qua materia cōster
vtrū quietū sit ꝛ imobile an incredibili celerita/
te voluat: quanta sit terrę crassitudo aut quibus
fundamētis librata ꝛ suspensa pmaneat. Ipsum
aūt nomen latine interꝓtatū amoꝛem sapientię
ꝓfitet. Nā gręci philon amoꝛē sophiā sapiētiā
dicūt. Philosophię species triptita ē: vna natu/
ralis quę grece physica appellat in qua de natuꝛę
iquisitiōe disserit. altera moꝛalis quę grece ethi/
ca dicit in qua de moꝛib⁹ agit. tertia rationalis
que gręco vocabulo logica appellat in qua disput
at quēadmodū in rerū causis uel vitę moꝛibus
veritas ipsa quęrat. In physica igit causa querē/
di in ethica oꝛdo viuendi in logica ratio intelli/
gendi versat. Physicā apud grecos pꝛim⁹ pscruta
tus ē thales milesius vn⁹ ex septē illis sapientib⁹.
Hic enī ante alios cęli causas atꝫ vim reꝝ natu/
raliū contemplata ratione suspexit quā postmo/
dū Plato in quattuoꝛ diffinitiones distribuit id
est arithmeticā geometriā musicā astronomiā.
Ethicā socrates pꝛim⁹ ad coꝛrigendos componen
dosqꝫ moꝛes instituit atꝫ oē studium ei⁹ ad bene
viuēdi disputationē pduxit diuidēs eā in qꝛtuoꝛ
virtutes animę id est pꝛudentiā iustitiā foꝛtitu/
dinē tempantiā. Prudentia est in reb⁹ qua discer/
nunt a bonis mala. foꝛtitudo qua aduersa ęqua/
nimiter tolerant. tempantia q̄ libido cōcupiscen/
tiaqꝫ rerū frenat. iustitia qua recte iudicando sua
cuiqꝫ distribuunt. Logicā quę rationalis vocat
plato subiūxit p quā discussis rerū moꝛūqꝫ causis
vim eaꝝ rationabilit pscrutat⁹ est. diuidens eā in
dialecticā ꝛ rheꝛoꝛicā. Dicta aūt logica id est ra/
tionalis. Logos enim apud grecos ꝛ sermonē si/
gnificat ꝛ rationē. In his quippe trib⁹ generibus
phię etiā eloquia diuina cōsistūr. Nā aut de na/
tura disputare solēt ut in genesi ꝛ ecclesiasten aut
de moꝛib⁹ ut ī pueꝛbijs. ꝛ ī oībus sparsim libris.
aut de logica p q̄ nostri theologicā sibi vendicant
ut in canticis canticoꝝ ꝛ i euāgelijs. Item aliqui
doctoꝝ philosophiā in nomine ꝛ partib⁹ suis ita
diffinierūt.

Quid sit philosophia Cap.xxv.

Philosophia est diuinarum humanarūꝫ
p rerū inquantū homini possibile est pꝛo/
babilis scientia. Aliter. Philosophia ē
ars artium ꝛ disciplina disciplinarum. Rursus
Philosophia ē meditatio moꝛtis. qō magis pue/
nit xpianis q̄ sęculi ambitiōe calcata pueꝛsatiōe

disciplinabili similitudine futurę patrię viuunt. Philosophia diuidit in duas ptes. in inspectiuā ⁊ in actualē. Alij diffinierūt philosophię rationē in duab⁹ consistere ptib⁹. quarū prior inspectiua ē altera actualis. Inspectiua diuidit i naturalē. doctrinalē ⁊ diuinalē Doctrinalis diuidit in q̄tuor ptes. in arithmeticā. musicā. geometriā ⁊ astronomiā. Actualis diuidit i moralē. dispensatiuā ⁊ ciuilē. Inspectiua dicit qua supgressi visibilia. de diuinis aliq̄d ⁊ cęlestib⁹ contemplamur. eaq̄ mēte solūmodo inspicimus. quę corporeū supgrediunt obtutū. Naturalis dicit. vbi vniuscuiusq̄ rei natura discutit. q: nihil generat i vita cōfusū. ꝯ vnū q̄q̄ bis vsib⁹ deputat. i q̄b⁹ a creatore diffinitū ē nisi forte cū voluntate dei aliq̄d miraculū ꝓuenire monstret. Diuinalis dicit qñ aut ineffabilē naturam dei. aut spiritales creaturas ex aliq̄ parte ꝓ fundissima qualitate disserūt. Doctrinalis dicit scientia quę abstractā cōsiderat quantitatē. Abstracta enī quantitas dicit. quā intellectu a materia sepantes uel ab alijs accidentib⁹ ut est par. impar. uel ab huiuscemodi. i sola ratiocinatiōe tractam⁹. Cuius species sūt quattuor: arithmetica. geometria. musica. astronomia. Arithmetica est disciplina quantitatis numerabilis ꝺm se. Geometria est disciplina magnitudinis immobilisq̄ ⁊ formarū. Musica ē disciplina quę de numeris loquit qui ad aliq̄d sūt: bis qui iueniunt i sonis. Astronomia est disciplina quę cursus cęlestiū siderum figurasq̄ contemplat oēs. ⁊ habitudines stellaꝝ circa se. ⁊ circa terrā indagabili ratione p̄currit. Porro actualis dicit quę res ꝓpositas operationib⁹ suis explicat. Cui⁹ ptes sūt tres: moralis. dispensatiua ⁊ ciuilis. Moralis dicit. ꝑ quam mos viuēdi honest⁹ appetit. ⁊ instituta ad virtutē tendentia pręparat. Dispensatiua dicit. cū domesticarū rerū sapient ordo disponit. Ciuilis dicit ꝑ quā tot⁹ ciuitatis vtilitas administrat.

De ysagogis porphirij Cap.xxvi.

Post philosophię diffinitiones in quib⁹ generaliter oia continent. nūc ysagogas porphirij expediamus. Ysagoga quippe grece. latine introductio dicit. eoꝝ scilicz q̄ philosophiā incipiūt. continēs in se demonstrationē primaꝝ rationū de qualibet re quid sit. suaq̄ certa ac substantiali diffinitione declarat. Nā posito primo genere. deinde species ⁊ alia quę vicina esse possūt subiungim⁹. ac discretis cōmunionib⁹ separam⁹ tādiu interponēres differētias quousq̄ ad ꝓpriū ei⁹ de quo quęrim⁹ signata ei⁹ expressione ꝓueniam⁹. ut pura. homo ē aial rationale mortale terrenū. bipes. risus capax. Genus aial cū di tū est. substantia hois declarata est. Est enī ad hominē gen⁹ aial. ꝟ q: late patebat. adiecta ē species terrenū. ⁊ iam exclusum est id qō aut ęthereū aut humidū. Differentia ꝟo ut bipes. quę ꝓpter aialia posita ē quę multis pedib⁹ initunt. Itē rationale ꝓpter illa quę ratione egent. Mortale autē ꝓpē id q̄ nō angelus est. Postea discretis atq̄ seclusis adiectū est ꝓpriū. in parte postrema. risus capax. Est enī solū hois q̄ rider. Sic pfecta est omni ex pte diffinitio. ad hominē declarandū. Cui⁹ disciplinę diffinitionē plenā existimarūt aristoteles ⁊ tulli⁹ ex genere ⁊ differentijs consistere. Quidam postea plenioꝝ i docendo. ei⁹ pfectā substantiam diffinitionē. in quinq̄ ptibus velut in membris suis diuiserūt. quaꝝ prima est de genere. secunda de specie. tertia de differētia. quarta de ꝓprio. quinta de accidente. Gen⁹ ut aial. est enī vocabulū generale ⁊ cōmune omniū animā habentiū. Species ut homo. ē enī specialitas qua separat a cęteris animantib⁹. Differentia. ut rationale mortale. His enī duobus differt homo a cęteris. Cū enī dicit rationale. discernit ab irrationabilib⁹ ⁊ mutis. quę nō habēt rationē. Cū mortale. discernit ab angelis qui nesciunt mortē. Proprium ut risibile. homo est enī q̄ rider. ⁊ hoc ꝓpter hominē nulli⁹ animalis est. Accidēs ut color in corpore. doctrina in animo. Hęc enī tempoꝝ varietate ⁊ accedūt ⁊ mutant. ⁊ ex omnib⁹ his q̄nq̄ partib⁹ oratio plenę sentētię. ita. Homo ē aial rationale. mortale. risibile. boni maliq̄ capax. Sic etiā in omni oratione substantiali tamdiu interponere debem⁹ species ⁊ differentias. q̄diu seclusis omnib⁹ quę hoc idē esse possunt. ad id ꝓueniat. ut ꝓprietas iam certa teneat. Ysagogas aūt ex greco in latinū transtulit Victorin⁹ orator. cōmentūq̄ ei⁹ quinq̄ libris doctius edidit.

De carthegorijs aristotelis Cap.xxvii.

Equunt aristotelis carthegorię. quę latine predicamenta dicunt: quib⁹ ꝑ varias significationes ois sermo conclusus est. Instrumenta carthegoriarū sunt tria. id est prima equiuoca. secūda vniuoca. tertia denominatiua. Equiuoca sūt qñ multarū rerū nomen vnū est. ꝟ nō ea dē diffinitio. ut leo. Nā quantū ad nomen ptinet ⁊ verus ⁊ pictus ⁊ cęlestis leo dicit. quantū ad diffinitionē ptinet. alit⁹ verus diffinit. alit⁹ pictus. alit⁹ cęlestis. Uniuoca sūt. qñ duaꝝ aut plurimarū rerū vnū nomen est ⁊ diffinitio. ut vestis. Nā ⁊ birrus ⁊ tunica. nomen vestis possunt accipere ⁊ ei⁹ diffinitionē. Ergo hoc vniuocū in generib⁹ esse intelligit q: ⁊ nomen ⁊ diffinitionem dant formis suis. Denoiatiua id ē derivatiua dicunt. quęcunq̄ ab aliquo solo differentię casu. ꝺm nomen habēt appellationē. ut a bonitate bonus. a malitia malus. Carthegoriarū autē species decē sūt. id est substantia. quantitas. qualitas. relatio. situs. locus. tempus. habitus. agere ⁊ pati. Substantia est quę ꝓprię ⁊ principaliter dicit: quę neq̄ de subiecto predicat neq̄ in subiecto est. ut aliq̄s homo uel aliq̄s equus. Secūdę aūt substantię dicunt i quib⁹ speciib⁹ illę quę principaliter substātię primo dictę sunt insunt. atq̄ claudunt. ut in homine Cicero. Quantitas est mensura. ꝑ quā aliquid uel magnū uel min⁹ ostendit. ut long⁹ brevis.

Qualitas est ut qualis sit orator: an rusticus: niger: aut candidus. Relatio est: quę refert ad aliquid. Cū enī dicit filius: demonstrat: et pater. Hęc relatiua simul incipiūt. Nāq; seruus ac dñs: uno tpe exordiū nois sumūt: nec aliqñ inuenit dominꝰ prior seruo: nec seruꝰ dño. Alter enī alteri pręesse nō potest. Positus a positione dictꝰ est: ut quis aut ster aut sedeat: aut iaceat. Locus est ubi sit: in foro: in platea. Loci aūt motus partes sex habet: dextrā et sinistrā: ante et retro: sursum atq; deorsū. Partes quoq; istę sex: duo habēt: longe et prope. Tempꝰ ut hodie: heri. Habitus a habendo aliqd dicꝰ: ut habere scientiā in mente: uirtutē in corpore: circa corpꝰ uestimentū et cętera quę ad habendi modum: designato a doctoribꝰ numero cōprehendunt. Jam uo agere et pati: ab agentis et patientis significatione consistūt. Nā scribo uocis actū habet: qm̄ faciētis rem indicat. Scribor: patientis ē: qm̄ pati se ostendit. Jn his enī nouē generibꝰ: quoz exēpli gratia quędā posita sunt: uel ī ipso substātię genere qđ est usia innumerabilia reperiunt. Nā et ea quę intellectu capiunt: id ad alterū horū decē prędicamentorū sermone uulgamꝰ. Plena enī sententia de his ita est. Augustinꝰ magnus orator: filiꝰ illius stans in templo: hodie inflatus: disputādo fatigat. Usia autē substantia ē: id ē ad ꝓtiū quę cęteris subiacet: reliqua nouē accidentia sūt. Substantia aūt dicit: ab eo q̄ oīs res ad seipsā subsistit. Corpus enī subsistit et ideo substantia ē. Illa uo accidentia: quę in subsistēte atq; subiecto sūt: substantię nō sūt: q: nō subsistūt ꝫ mutant fīē color uel forma. De subiecto aūt et ī subiecto quasi de ipso et in ipso. Ubi enī dicit de subiecto: substantia est: quasi dicat de substantia. Ubi aūt dicit in subiecto: accidētia sūt: id ē quę accidūt in substantia: ut quātitas: qualitas uel figura. De subiecto igit genera et species: ī subiecto accidentia sūt. Ex his nouē accidentibꝰ tria intra usiam sūt: quantitas qualitas et situs. Hęc enim sine usia esse nō possunt. Extra usiā uo sūt: locus tempꝰ et habit: intra et extra usiā: relatio facere et pati. Appellatas aūt categorias constat: q: non possūt nisi ex subiectis agnosci. Quis enī quid sit homo possit agnoscere: nisi aliquem hominē sibi ponat ante oculos: q̄si subiectū noī. Hoc opꝰ aristotelis intelligendū est qñ: sicut dictum est: quicquid homo loquit inter decē ista prędicamēta habeat. Proficiet etiā ad libros intelligendos: qui siue rhetoribꝰ siue dialecticis applicant.

De peribermenijs aristotelis. Cap. xxviii.

Est de hinc liber peribermenias: subtilissimꝰ nimis et p varias formas iterationesq; cautissimꝰ: de quo dicit: aristoteles q̄ peribermenias scriptitabat: calamū ī mēte tingebat. Prędicatio peribermeniaꝝ. Omnis q̄ppe res: quę una est: et uno significat sermone: aut per nomen significat: aut p uerbū: quę duę ptes orationis interpretant totū quicqd conceperit mens ad eloquendū. Omnis enī elocutio: conceptę rei mentis interpres est. Hanc aristoteles: uir ī rerū expressione: et faciēdis sermonibꝰ pitissimꝰ: piberméniaꝝ nominat: quā interpretationē nos appellamus: scilicz q̄ res mente conceptas: platis sermonibꝰ interpretet: p cataphrasin et apophrasin: id ē p affirmationē et negationē. Per affirmationē ut homo currit: p negationē ut homo nō currit. Jn his itaq; peribermenijs: supradictꝰ pbus de septē speciebꝰ tractat: id ē de noīe: de uerbo: de oratione: de enūciatione: de affirmatione: de negatione: de contradictiōe. Nomen est uox significatiua ꝼm placitū sine tēpore: cuiꝰ nulla pars est significatiua separata: ut socrates. Uerbū ē quod significat tempꝰ cuiꝰ pars nihil extra significat: ꝫ semper eoꝝ quę de altero dicunt nota: ut cogitat: disputat. Oratio est uox significatiua: cuiꝰ partiū aliqd separatū: significatiuū est: ut socrates disputat. Enūciatiua oratio est uox significatiua de eo q̄ō est aliqd uel nō est: ut socrates est: socrates nō est. Affirmatio est enūciatio alicuiꝰ de aliquo: ut socrates est. Negatio est alicuiꝰ ab aliquo: ut socrates nō est. Contradictio est affirmatiōis et negationis oppositio: ut socrates disputat: socrates nō disputat. Utilitas peribermeniaꝝ hęc ē: q̄ ex his interpretamētis syllogismi fiūt. unde et analectica ptractant.

De syllogismis dialecticis Cap. xxix.

Est de hinc dialectici syllogismi: ubi totꝰ eius artis utilitas et uirtꝰ ostendit: quoz conclusio: plurimū adiuuat lectorē ad ueritatē inuestigandā: tantū ut absit illi error decipiēdi aduersariū p sophismata falsaꝝ cōclusionū. Formulę catbegoricoꝝ id est prędicatiuoꝝ syllogismoꝝ sūt tres. Primę formulę modi sūt nouem. Primꝰ modus ē: qui conducit: id est q̄ colligit ex uniuersalibus dedicatiuis dedicatiuū uniuersale directim: ut oē iustū honestū: oē honestū bonū: oē igit iustū bonū. Secūdus modus ē qui conducit ex uniuersalibꝰ dedicatiuis et abdicatiuis: abdicatiuū uniuersale directim: ut oē iustum honestū: nullū honestū turpe: nullū igit iustū turpe. Tertiꝰ modus est: qui conducit ex dedicatiuis particulari et uniuersali: dedicatiuum particulare directim: ut quoddā iustū honestū: oē honestum utile: quoddā igit iustū utile. Quartus modus ē qui conducit ex pticulari dedicatiua et uniuersali abdicatiua dedicatiuū pticulare directim: ut qđdam iustū honestū: nullū honestū turpe: quoddā igit iustū nō ē turpe. Quintꝰ modus est: q̄ conducit ex uniuersalibꝰ dedicatiuis pticulare dedicatiuū: p reflexionē: ut oē iustū honestū: oē honestum bonū: quoddā igit bonū iustū. Sextus modus ē: qui conducit ex uniuersali dedicatiua et uniuersali abdicatiua: abdicatiuū uniuersale p reflexionem: ut oē iustū honestū: nullū honestū turpe: nullum igit turpe iustū. Septimꝰ modus est: qui cōducit ex pticulari et uniuersali dedicatiuis: dedicatiuū

pticulare p reflexionē·ut quoddā iustū honestum· oē honestū vtile·quoddā igit vtile iustū. Octau⁹ modus est: q̄ conducit ex vniuersalib⁹ abdicatiua ⁊ dedicatiua·pticulare abdicatiuū p reflexionē·ut nullū turpe honestū·oē honestū iustū·quoddam igit turpe nō est iustū. Nonus modus est q̄ con/ ducit ex vniuersali abdicatiua ⁊ pticulari dedica tiua·dedicatiuū pticulare p reflexionē·ut nullum turpe honestū·quoddā honestū iustū·quoddam igit iustū nō est turpe. Formulę secūdi modi sunt q̄tuor. Prim⁹ modus est q̄ cōducit ex vniuersali/ bus dedicatiua ⁊ abdicatiua·abdicatiuū vniuer/ sale directim·ut oē iustū honestū·nullū turpe bo/ nestū·nullū igit turpe iustū. Secūdus modus qui conducit ex vniuersalib⁹ abdicatiua ⁊ dedicatiua· abdicatiuū vniuersale directim·ut nullū turpe bo nestū·omne iustū honestū·nullū igit turpe iustum Tert⁹ modus est: qui conducit ex pticulari dedi/ catiua·⁊ vniuersali abdicatiua·abdicatiuū pticu/ lare directim·ut quoddā iustū honestū·nullū tur/ pe honestū·quoddā igit iustū nō est turpe. Quar tus modus ē qui conducit ex vniuersali dedicati/ ua ⁊ pticulari abdicatiua·abdicatiuum pticulare directim·ut oē iustū est turpe·quoddā malū nō ē turpe·quoddā igitur malū nō est iustū. Formulę tertij modi sūt sex. Prim⁹ modus est q̄ conducit ex dedicatiuis vniuersalib⁹ dedicatiuū pticulare tam directim q̄ reflexim·ut oē iustū honestū·oē hone stum iustū·oē iustū bonū·quoddā igit honestum bonū·quoddā bonū honestū. Secūdus modus ē q̄ conducit ex dedicatiuis particulari ⁊ vniuersali dedicatiuū pticulare directim·ut quoddā iustum honestū·oē iustū bonū·q̄dā igit honestū bonū. Tert⁹ mod⁹ ē·q̄ ꝺducit ex dedicatiuis vniuersali ⁊ pticulari·dedicatiuū pticulare directim·ut oē iu stū honestū·quoddā iustū bonū·quoddā igit bo nestū bonū. Quart⁹ modus est·q̄ conducit ex vni uersali dedicatiua ⁊ pticulari abdicatiua·abdica tiuū pticulare directim·ut oē iustū honestū·nullū iustū malū·q̄dā igit honestū nō ē malū. Quint⁹ modus est qui conducit ex dedicatiua pticulari ⁊ abdicatiua vniuersali·abdicatiuū vniuersale di/ rectim·ut quoddā iustū honestū·nullū iustū malū quoddā igit iustū nō est malū. Sext⁹ modus est q̄ cōducit ex dedicatiua vniūsali ⁊ abdicatiua pti/ culari·abdicatiuū pticulare directim·ut oē iustū ho nestū·quoddā iustū nō est malū. quoddā igit honestū nō ē malū. Has formulas cathegoricoꝝ syllogismoꝝ·q̄ plene nosse desiderat libꝝ legat q̄ inscribit peribermenias apulei.⁊ subtil⁹ quę sūt tractata cognoscit. Distincta eni atq̄ considerata ad magnas intelligentię vias lectorem prestant dño vtilit introducūt. Nūc ad hypotheticos syllo/ gismos·ordine sequēti veniam⁹. Modi syllogis/ moꝝ hypotheticoꝝ qui fiūt cū aliq̄ conclusione sūt septē. Prim⁹ modus ē·si dies ē·lucet·est aūt dies lucet igit. Secūdus modus ē·si dies est lucet·nō lucet aūt·nō est igit dies. Tert⁹ modus ē ita·nō est dies·⁊ non lucet·at quia dies est·lucet igitur. Quart⁹ modus ē ita·aut dies ē aut nox·at q⁊ dies est·nox igit nō est. Quint⁹ modus ē ita: aut dies ē aut nox·vtiq̄ nox nō est·dies igit est. Sext⁹ mo dus est ita. non est dies. ⁊ nō lucet·dies autē est· nox igit nō ē. Septim⁹ modus est ita·nō ē dies ⁊ nox·vtiq̄ nox nō ē·dies igit ē. Modos aūt hypo/ theticoꝝ syllogismoꝝ si quis plen⁹ nosse desiderat· libꝝ legat marij Victorini q̄ inscribit de syllo/ gismis hypotheticis. Hinc ad dialecticas diffini/ tionū species accedam⁹ quę tanta dignitate pręcellunt ut possint indiciorū apte manifestationes ⁊ quędam indicia dictionū ostendere.

De diuisione diffinitionū ex marij Victo/ rini libro abbreuiata Cap.xxx.

Diffinitio est philosophoꝝ quę in rebus
o exprimendis explicat q̄d res ipsa sit·q̄lis sit. ⁊ quēadmodū membris suis cōstare debeat. Est eni oratio brevis·vniuscuiusq̄ naturā rei a cōmunione diuisā ꝓpria significatione cōclu/ dens. Diuisio diffinitionū in pres. xv. habet. Pri ma species diffinitionis ē ΟΥΣΙΩΔΗΣ·id ē sub/ stantialis·quę ꝓprie ⁊ vere dicit diffinitio·ut ē hō animal rationale·mortale·sensus disciplineq̄ ca/ pax. Hęc eni diffinitio p species ⁊ differētias de/ scendens·venit ad ꝓpriū. ⁊ designat plenissime q̄d sit homo. Secūda spēs diffinitiōis est·quę grece ΕΥΝΟΙΩΤΙΚΗ dicit latine notio nūcupat·quā notionē cōmuni·nō ꝓprio noie possum⁹ dicē. Hęc isto modo semp efficit. Homo ē qō rationali con ceptione exercitio pręest animalibus cūctis. Nō eni dixit quid sit homo: ⁊ quid agat·q̄si quodam signo in noticiā devocato. Ista eni ⁊ reliquis no/ ticia rei ꝓfert·nō substātialis explicatio declarat. ⁊ q⁊ illa substantialis est·diffinitionū oīuz obti/ net principatū. Tertia species diffinitionis ē quę grece ΠΟΙΟΤΗΣ dicit. latine qualitativa vocat· q⁊ ex q̄litate nomen accepit·p eo q̄ quale sit id qō quęrit euidenē ostendit. Cui⁹ exemplū tale ē. Ho/ mo est qui ingenio valet·artib⁹ pollet ⁊ cogniriōe rerum·aut qō agere debet eligit·aut aīa duersione q̄d iutile sit cōtemnit. His eni qualitatib⁹ expręs sus ac diffinit⁹ est homo. Quarta species diffini/ tiōis est; quę grece ΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ·latine a tullio descriptio notat·quę adhibita circuitione dictoꝝ factoꝝq̄ rem quę sit descriptione declarat. Que/ rit eni quid sit avarus·quid crudelis·q̄d luxurio/ sus. ⁊ vniuersi luxuriosi·avari ⁊ crudelis natura describit·ut si luxuriosū volumus diffinire·dici/ mus·luxuriosus est vic⁹ nō necessarij ꝫ sumptuo/ si ⁊ bonoris appetens·in delitijs affluens·in libi/ dine pmptus. Hęc ⁊ alia diffiniūt luxuriosum·ꝫ p descriptionē diffiniūt. Quę species diffinitiōis oratorib⁹ magis apta est q̄ dialecticis: q⁊ latitudi nes habet·quę simili modo in bonis reb⁹ ponit ⁊ malis. Quinta species diffinitionis ē: quā grece ΥΠΟΤΥΠΩΣΕΙΣ latine adūbiū dicim⁹ Hęc vocē illā de cui⁹ re quęrit·alio sermone designat·vno ⁊

singulari. ⁊ quodāmodo quid illud sit i vno ⁊bo
positum. vno verbo aliud declarat. ut contitesce/
re est tacere. Itē cū terminū dicimus finē. aut po
pulatas interpretamur esse vastatas. Sexta spe/
cies diffinitionis ē quā grēci cata diaphorā. nos
p differentiā dicimus. scriptores ⁊bo artiū de eodē
⁊ de altero noiant. ut cū quērit quid sit inter regē
⁊ tyrannū. adiecta differētia q̄d vterq; sit diffi/
nit. id ē rex est modestus ⁊ temperatus. tyrannus
⁊bo impius ⁊ inimicus. Septima species diffinitio/
nis ē. quā grēci cata metaphorā. latini p trāsla/
tionem dicūt. ut Licero in topicis. Littus ē quo
fluctus elidit. Hoc varie tractari potest. Modo
enī ut moneat. modo ut deligner. modo ut lauder
aut vituperet. Ut moneat. nobilitas virtuti ma/
iorū est apud posteros sarcina. ut designer. aper ē
arx corpis. ut lauder. adolescētia est flos ętatis. ut
vituper. diuitię sunt breuis vitę longū viaticum.
Octaua species diffinitionis est. quam grēci cata
aphęresin vocāt. a τοῦ ἐναντίου latini p̄ puan
tiā cōtrarij ei⁹ qđ diffinit dicūt. bonū ē qđ malū
nō est. iustū est qđ iiustū nō est. ⁊ his similia. Hoc
aūt genere diffinitionis vti debem⁹. cū contrariū
est notū. ut si bonū est qđ pdest cū honestate. id
qđ tale nō ē. malū ē. Nona species diffinitiōis ē
quā grēci cata hypotyposin. latini p quādā ima/
ginationē dicūt. ut ęneas est veneris ⁊ anchisę fi/
li⁹. Hęc semp i indiuiduis versat. quā grēci ato/
ma appellāt. Decima spēs diffinitiōis ē. quā grēci
κατὰ ἔκλειψιν ὁλοκλήρου ὁμοιοτρόπου
latini p indigentiam pleni ex eodē genere dicūt.
ut si quęrat quid sit animal. respōdeat ut homo.
rem enim quęsitam per dictū declarauit exemplū
Hoc est autem ꝓprium diffinitionis. quid sit illud
quod querit declarare. Undecima species diffini/
tionis est. quā grēci cata analogian. latini iuxta
proportionē dicunt. ut si queratur quid sit thesis
respōdeatur q; cui vis deest ut fit arsis. Duodeci/
ma species diffinitiōis est. quā grēci cata epęnon
id est p laudē. ut tullius ꝑcluentio. lex est mens ⁊
consiliū ⁊ animi ⁊ sentētia ciuitatis. Et alit. Pax
est tranquilla libertas. Fit ⁊ p vituperationē. quā
grēci psogon vocant. ut seruitus ē postremū oiuz
malorū. nō modo bello ꝙ morte quoq; repellenda.
Tertiadecima species diffinitionis est. quā grēci
cata to prosti. latini ad aliquid vocāt. ut ē illud
pater ē cui ē filius. dñs ē cui ē seru⁹. Quartadeci/
ma spēs diffinitiōis ē. cata tonozon. latine gene/
ralis. ut Licero i rhetoricis. gen⁹ ē qđ plures am
plectit ptes. Itē pars ē quę subest generi. Quin/
tadecima spēs diffinitiōis ē. quā grēci cata ętio/
logian. latini ꝓm rei rationē vocant. ut dies ē sol
supra terras. nox est sol sub terris. Scire aūt de/
bemus p̄dictas species diffinitionū topicis me/
rito esse sociatas. qm̄ inter quędam argumēta sūt
positę. ⁊ nōnullis locis cōmemorant in topicis.
Hūc aūt ad topica veniamus. quę sūt argumen/
torū sedes. fontes sensuū. ⁊ origines dictionū.

De topicis Cap. xxxi.

Topica est disciplina inueniendoz argu
t mentoz. Diuisio topicoz siue locozum ex
quib⁹ argumenta ducunt. triplex est. Nā
alia in eo ipso de quo agit hęrent. alia quę dicunt
effecta. quę quodāmodo ex rebus alijs tracta no/
scunt. alia quę assumunt extrinsecus. Argumēta
quę in eoipso de quo agit hęrent. in tribus diuisa
sūt. Prima a toto. secūda a pte. tertia a nota. Ar/
gumentū a toto. cū diffinitio adhibet ad id quod
querit. sicut ait Licero. Gloria est laus recte fa/
crozū magnozūq; in republica fama meritozū. A
partib⁹ est argumentū: cū is qui se defendit. aut
negat factū. aut factū esse iure defendit. A nota ē
argumentū. cū ⁊ sui nois argumentū aliquod di/
cit. ut Licero. consulē inquit querebā. quē in isto
maiali inuenire nō poteram. Effecta argumenta
sūt quę quodāmodo ex rebus alijs tracta noscūt.
Sunt aūt numero. xiiij. id est primū a cōiugatis
argumentū est. cū declinat a noie ⁊ fit verbum ut
Licero verrē dicit euerrisse. puintiā. uel nomen a
verbo cū latrocinari dicit latro. Nomen a noie
Terentius. Nā inceptio ē amentiū. haud aman/
tiū. dūmodo distet vni⁹ appellationis postremitas
in alia vocis declinatione formata. Secundū ar/
gumentū a genere est. cū de eodē genere sententia
dicit. ut Uirgili⁹. uariū ⁊ mutabile semp fęmina
Tertiū a specie argumentū est. cū generali que/
stioni fidē species facit. ut ar nō sic phrygi⁹ pene/
trat lacedęmona pastoz. A simili argumentū est.
qñ rebus aliquib⁹ similia ꝓferunt. ut suggere tela
mihi nā nullū dextera frustra toxerit in rutulos:
stererint quę i corpe grauiu iliacis cāpis. A dif/
ferentia argumentū est. qñ p differentiam aliqua
separant. ut Uirgilius. non diomedis equos nec
currū cernis achillis. A contrarijs argumentum
dicitur. qñ res discrepantes sibimet opponunt. ut
Uirgilius. mortali ne manu factę immortale carinę
fas babeant. certusq; icerta picula lustret ęneas:
A consequentib⁹ argumentū dicit. qñ posita rem
aliq̄d ineuitabiliter consequit. ut Uirgilius. nō ea
vis aio nec tanta superbia victis. Ab antecedētib⁹
argumentū est. qñ aliqua ex his quę ꝓi⁹ gesta sūt
cōprobant. ut Licero p milone. cū nō dubitaue/
rit aperire q̄d cogitauerit. vos potestis dubitare
quid fecerit. A repugnantib⁹ argumentum est. qñ
illud qđ obijcit. aliqua cōtrarietate destruitur. ut
Licero. Is igit nō modo de tali piculo liberatus
ꝙ honore amplissimo ditatus domi te interficere
voluisset. A cōiugatis argumentū est cū. pbabilit
ostendit quid sit ex re quaq; venturū. ut Uirgili⁹
Nos si pellant. nihil absore credunt quin omnē
hesperiā sua sub iuga mittant. A causis argumē/
tū ē. qñ cōsuetudine cōmuni res quęq; tractat. ut
Terenti⁹. Ego nō nihil veritus sū dudum abs te
dane. ne faceres qđ vulgus seruoz̄ solet dolis ut
me deluderes. Ab effectis argumentū est. cum ex
his quę facta sūt aliquid approbat. ut Uirgili⁹:

degeneres animos timor arguit. A comparatiõe argumentũ est qñ p collationẽ psonarũ siue causarũ sententię ratio sub impurarione formaf ut Virgilius tu potes ęnean manib⁹ subducere gra/ium. Nos aliqd cõtra rutulos iuuisse nephandũ ẽ. Itẽ argumẽta quę ducũf extrinsecus quę grece ἄτεχνόυς id est artis expertes vocant ut est re/stimoniũ. Testimoniũ ꝟo constat re. ꝛ diuiditur quinq modis id est primo ex psona. secũdo ex na turę auctoritate tertio ex temporib⁹ auctoritatũ. quarto ex dictis factisq maiorꝫ. quinto ex tempẽ tis. Tert⁹ ergo supior modus: qui est ex tempo/ribus in octo species deriuaf. Prima ingenio. se/cunda opib⁹. tertia ętate. quarta fortuna. quinta arte. sexta vsu. septima necessitate. octaua concur/sione fortuitorꝫ. Testimoniũ oẽ est qđ ab aliqua externa re sumitur ad faciendã fidem psona nõ qualiscũq est testimonij pondus habet ad faci/endam fidem ꝟ morũ ꝓbitate debet esse laudabi/lis. Naturę auctoritas ẽ quę maxima virture cõ/sistit. Testimonia multa sunt quę afferũt aucto/ritatẽ id est ingeniũ opes ętas fortuna ars vsus necessitas. ꝛ concursio rerũ fortuitarꝫ. A dictis fa ctisq maiorꝫ petif fides cũ priscorũ dicta factaq memorant. A tormentis fides pręberur post quę nemo crediꝫ velle mentiri. Ea ꝟo quę tractanf in tempore qꝫ suis nominib⁹ plana sunt diffinitiõe nõ indigent. Memorię quoq cõdendũ ẽ topica oratoribus dialecticis poetis. ꝛ iurispitis cõmu niter quidẽ argumẽta prębere ꝟ qñ aliquid spe/cialiꝫ ꝓbãt ad rhetores poetas iurispitosq pti/nẽt qñ ꝟo generaliꝫ disputant ad philosophos attinere manifestũ est. Mirabile plane gen⁹ opis in vnũ potuisse colligi quicqd mobilitas ac va/rietas humanę mentis in sensib⁹ exquirendis p diuersas causas poterat inuenire concluſũ liberũ ac voluntariũ intellectũ. Nã quocũq se verterit quascũq cogitationes intrauerit: in aliqd eorũ quę prędicta sunt necesse est cadat ingeniũ.

De oppositis Cap. xxxii.

Ontrariorũ genera quattuor sunt: quę
c aristoteles ἀντικείμενα id ẽ opposita vocat. ꝓter qꝫ sibi velut ex aduerso vi/denf obsistere ut contraria. nec tñ oia quę oppo/nunf sibi contraria sũt ꝟ oia contraria opposita sũt. Primũ genus est contrariorꝫ qđ iuxta Cice/ronẽ diuersum vocaf p eo qꝫ tantũ cõtraria sibi opponũf ut nõ eorꝫ sint quib⁹ opponunf ut sapi/entia stultitia. Qđ genus in tres species diuidiꝫ Nã sũt quędã ciusmodi quę mediũ habẽt ꝛ sũt quę sine medio sũt. ꝛ quędã sũt quę habẽt mediũ ꝛ tñ sine nomine sũt nisi vtrũq ei vocabulũ creet. Candidũ ꝛ nigrũ mediũ habent qꝫ inf eos sępe color pallidus uꝫ fuscus inueniꝫ. Sine medio sũt quoties vnũ de duob⁹ accidit ut sanitas uꝫ infir/mitas. horꝫ nihil est mediũ. Ea autẽ quorꝫ media sine noie sũt ut fęlix infęlix mediũ habẽt nõ fęlix Secundũ genus est relatiuorꝫ quę ita sibi oppo/nunf ut ad se conferanf sicut duplũ simplũ. Horꝫ solũ oppositorꝫ gen⁹ ad se referf. Nõ enī est maius nisi ad min⁹ referaf. ꝛ simplũ nisi ad dulpũ. aut ei⁹ cui opponiꝫ. Nã relatiuũ ipsi relatiuo ita opponiꝫ ut hoc ipsũ qđ opponiꝫ aut ei⁹ sit cui opponiꝫ aut ad id quocũq modo referaf. Dimidiũ enī oppo/niꝫ duplo ciusqꝫ dupli mediũ est: ꝟ ita illi oppo/niꝫ ut ei⁹ sit cui opponiꝫ. Sic ꝛ paruũ opponiꝫ ma gno ita ut ipsum paruũ ad magnũ cui opponitur sit paruum. Nã supiora quę dicunf contraria ita sibi opponunf ut eorꝫ nõ sint quib⁹ opponunf nec ad ea quocũq modo referanf. Siquidẽ iniqui/tas iusticię ita contraria est ut non eiusdẽ iusticię iniquitas sit aut ad illã sit iniquitas. Tertiũ ge/nus est oppositorũ habitus uel orbatio: qđ gen⁹ Cicero priuationẽ vocat qua ostẽdit aliqđ quẽ/piã habuisse vnde priuat⁹ est. Cui⁹ species sũt tres q̄rũ ꝓma ẽ in re. secũda i loco. tertia i tpe cõgruo Jn re ut cecitas ꝛ visio ī oculis. Jn loco ut ceci/taf. ꝛ visionis in oculis loc⁹ est. Jn tpe cõgruo ut infanrẽ nõ dicere sine dentib⁹ eũ cui dẽtes adhuc parua ętas negauit. Nõ enī est priuat⁹ dentibus quos nõdum habuit. Quartũ ꝟo gen⁹ ex cõfir/matione ꝛ negatione opponiꝫ ut socrates disꝑu/tat socrates nõ disputat. Hęc a supiorib⁹ ideo dif ferũt qꝫ illa sigillatim dici possũt hęc nisi cõnexe dici nõ possunt. Qđ gen⁹ quartũ apud dialecti/cos multũ habet conflictũ. ꝛ appellaf ab eis valde oppositũ siquidẽ ꝛ tertiũ nõ recipit. Nam ex illis quędã habere tertiũ possunt ut in cõtrarijs can/didũ ꝛ nigrum. Tertium eius nec candidum nec nigrum ꝟ fuscum uel pallidũ. Jn relatiuis quoq ut multa ꝛ pauca. Tertiũ ei⁹ nec multa nec pau/ca ꝟ mediocria. Jn habitu uꝫ orbatione ut visio ꝛ cęcitas. Tertiũ ei⁹ nec cęcitas nec visio ꝟ lippi/tudo. Hic ergo legit ꝛ nõ legit tertiũ nihil habet.

Finit liber secundus

Jncipit pręfatio de quattuor sequentibus disciplinis.

Arthemarica latine dicif doctrinalis scia
m quę abstractam considerat quantitatem

Abstracta enim quantitas est quã intel lectu a materia separantes uel ab alijs acciden/tibus ut est par impar uel ab alijs huiuscemodi in sola ratiocinatione tractamus. Cuius species sũt quattuor id ẽ arithmetica musica geometria ꝛ astronomia. Arithmetica est disciplina quan/titatis numerabilis ꝼm se. Musica est disciplina quę de numeris loquitur qui inueniunf in sonis. Geometria ẽ disciplina magnitudinis ꝛ forma/rum. Astronomia est disciplina quę cursus cęle/stium siderũ atq figuras cõtemplaf atq omnes habitudines stellarum. Quas disciplinas deinceps paulo latius indicabimus ut earum causę competenter possint agnosci.

Incipit liber tertius
De vocabulo arithmeticę
disciplinę Cap. I.

Arithmetica est
a disciplina numerorum. Græci
enī numerū rithmon dicunt.
Quā scriptores sęcularium lit-
terarū inē disciplinas mathe-
maticas ideo primā eē volue-
runt. qm̄ ipsa ut sic nulla alia indiget disciplina.
musica āt ⁊ geometria ⁊ astronomia quę sequū-
tur ut sint atq; subsistāt. isti⁹ egent auxilio.

De auctoribus eius Cap. II.

Umeri disciplinā apud græcos primum
n pythagoræ autumāt cōscripsisse. ac dein-
de a nicomacho diffusius eē cōpositam
quā apud latinos prim⁹ apuleius. deinde boeti⁹
transtulerunt.

Quid sit numerus ⁊ vnde dicat Cap. III.

Umerus āt ē multitudo ex vnitatib⁹ cō-
n stitura. Nam vnū semē numeri cē. non
numerū volūt. Numero aūt nūm⁹ no-
men dedit. ⁊ a sui frequētatiōe vocabulū indidit.
Un⁹ ex græco nomen trahit. Græci enī vnū ἓν
dicūt. sic duo ⁊ tres. q̄s illi δύο ⁊ tria appellāt.
Quattuor ꝺo a figura quadrata nomē sūpserūt.
Quinq; aūt nō ꝑm naturā ꝫ ꝑm placitū volūta-
tis vocabulum acceperunt. ab eo q̄ numeris noīa
indidit. Ser aūt ⁊ septē a græco veniūt. In mult;
enī noīb⁹ quę in græco aspirationē habent. nos p
aspiratiōe ſ ponim⁹. Inde ꝺor her ser. ꝺor be-
bra septem. sicut ꝑ herpillo herba serpillū. Octo
ꝺo p trāslationē. sicut illi ὀκτώ. ⁊ nos octo. ita
illi ἐννέα. nos nouē. illi deca. nos decē. Dicti āt
a græca etymologia. eo q̄ ligent ⁊ coniūgāt infra
iacētes numeros. Nā ἀγεσθαι συνδεῖν cōiūgere uł
ligare apud eos dicit̄. Ꝺorso viginti dicti q̄ sint
decē bis geniti. u. p b. lrā posita. Triginta q̄ a
ternario denario gignāt. sic vsq; ad nonaginta.
Centū ꝺo vocati a canto qꝺ ē circulus. Ducenti
a duo ⁊ centū. sic ⁊ reliqui vsq; ad mille. Mille
aūt a multitudine. vnde ⁊ militia quasi multicia
Inde ⁊ milia. quę græci mutata littera. id est r. p
l. μυρίας vocant.

Quid p̄sent numeri Cap. IIII.

Atio numerorū cōtēnenda nō ē. In mul
r tis enī scāp scripturarū locis quātū myste-
riū habeāt elucet. Non enī frustra i lau-
dib⁹ dei dictū ē: Oia i mēsura ⁊ numero ⁊ pon-
dere fecisti. Senari⁹ nāq; qui partib⁹ suis pfect⁹ ē.
pfectionē mūdi quadā numeri sui significatione
declarat. Similr ⁊ xl. dies quib⁹ moyses ⁊ heli-
as ⁊ ipse dn̄s iciunauerūt. sine numerorū cogni-
tione nō intelligunt. Sic ⁊ alij in scripturis san-
ctis numeri exist̄t. q̄rū figuras nō nisi noti bu-
ius artis sciētiq; soluere possūt. Datū ē etiā nobis
er aliq̄ parte sub numerorū consistere disciplina.
qñ horas p eā discim⁹. qñ de mēsiū curriculo di-
sputam⁹. qñ spaciū anni redeuntis agnoscimus.
Per numerū siq̄dē ne confundamur instruimur.
Tolle numeros ī reb⁹ oīb⁹ ⁊ oīa pereūt. Adime sę-
culo calculi cōputū ⁊ cūcta ignorantia cęca com-
plectitur. nec differri pōt a cęteris animalib⁹ quę
calculi nesciūt rationem

De p̄ma diuisione pariū ⁊ imparū Cap. V.

Umer⁹ diuiditur. paribus ⁊ imparibus
n Par numer⁹ diuidit̄ in bis: Pariter par
pariter impar. ⁊ ipariter par. ⁊ ipariter
impar. Impar numerus diuidit̄ in bis: primū ⁊
simplum. secundum ⁊ compositum. tertium me-
diocrē qui quodammodo primus ⁊ incōpositus
ē: alio ꝺo modo secūꝺ⁹ ⁊ cōposit⁹ ē. Par numer⁹
ē q̄ in duab⁹ equis ptib⁹ diuidi pōt. ut duo ⁊ iiij.
⁊. viij. Impar ꝺo numer⁹ ē q̄ diuidi equis partī-
bus neq̄t. vno medio uel deficiēte uel supante. ut
tres. v. vij. ix. ⁊ reliq̄. Parit̄ par numerus ē q̄ ꝑm
parē numerū parit̄ diuidit̄. quousq; ad indiuisibi-
lē ꝓueniat vnitatē. utputa si agitaq̄ttuor habet
medietatē. xxij. hic autē. xvj. xvj. ꝺo viij. octo-
nari⁹. iiij. q̄ternari⁹. ij. binari⁹ vnū. q̄ singularis
ꝺiuisibilis ē. Parit̄ impar ē q̄ ī ptes equas reci-
pit sectionē ꝫ ptes eius mox insecabiles pmanēt
ut vj. ⁊. xviij. triginta ⁊ q̄nq̄gīta. Mox enī si hūc
numerū diuiseris. incurris ī numerū quē secare nō
possis. Imparit̄ par numer⁹ ē cui⁹ ptes etiā diuidi
pōt ꝫ vsq; ad vnitatē nō ꝓueniūt. ut viginti q̄ttu-
or. Hi enī i medietate diuisi. xij. faciūt. rursūq; in
aliā medietatē. vj. deinde i aliā tres. ⁊ vltra diui-
sionē nō recipit sectio illa. ꝫ ante vnitatē iuenitur
termin⁹ quē secare nō possis. Imparit̄ impar ē q̄
ab impari numero ipariť mēsurat̄. ut. xxv. xlix. q̄
ꝺū sint ipares numeri. ab imparib⁹ etiā prim⁹ diui-
ꝺit̄. ut septies septē. q̄ꝺragies noni. ⁊ q̄nquagies
q̄ni. Impariū numerorū alij simplices sūt. alij cō-
positi. alij mediocres. Simplices sūt q̄ nullā prē
habent nisi solā vnitatē. ut ternari⁹ solā tertiā. ⁊
quinari⁹ solā q̄ntā. ⁊ septenari⁹ solā septimā. bis
enī vna pars sola ē. Cōpositi sūt q̄ nō solū vnita-
tē metiunt̄. ꝫ etiā alieno numero ꝑ ceant. ut. ix.
xv. ⁊. xxj. Dicim⁹ enī ter terni. ⁊ septies terni. ter
quini ⁊ q̄nquies quini. Mediocres numeri sunt
qui quodāmodo simplices ⁊ incōpositi eē videāt:
alio ꝺo modo ⁊ cōpositi. ꝺbi grā: nouē ad xxv.
ꝺū comparat⁹ fuerit. prim⁹ est ⁊ incōposit⁹. quia
nō habet cōmunē numerū nisi solū monadicum.
Ad. xv. ꝺo si cōpar⁹ fuerit. secundus ē ⁊ composi-
tus. qm̄ inest illi cōmunis numer⁹ p̄ter monadi-
cū. id est ternari⁹ numer⁹ qui nouem mēsurat ter
terni ⁊ q̄ndecī ter quini. Itē pariū numerorū alij
sūt supflui. alij diminutiui. alij pfecti. Supflui sūt
q̄ꝝ ptes simul ducę plenitudinē suā excedūt utpu
ta duodenari⁹. habet enī ptes. v. duodecimā qꝺ
ē vnū. sextā qꝺ duo. quartā qꝺ tria. tertiā qꝺ. iiij.
dimidiā qꝺ sex. vnū enim ⁊ duo ⁊ tria ⁊ q̄ttuor ⁊

sex simul ducta. xvj. faciūt. ⁊ longe a duodenario excedūt. sic ⁊ alij sikes plurimi. ut duodeuicesim⁹. ⁊ multi tales. Diminutiui numeri sunt. q̄ partib⁹ suis cōpurati. minor ē summā efficiūt. utputa denari⁹ cui⁹ ptes sūt tres. decima q̄ ē vnū. q̄nta q̄ duo. dimidia q̄ q̄nq̄. Unū enī ⁊ duo ⁊ q̄nq̄ simul ducta octonariū faciūt longe a denario minorē. Similis ē huic octonarius ⁊ alij plurimi. qui ī ptes redacti infra cōsistūt. Perfect⁹ numer⁹ est q̄ suis pt⁹ adimplet ut senari⁹. habet enī tres partes. sextā. tertiā. ⁊ dimidiā. Sexta enī ei⁹ vnū est. tertia duo. dimidia tres. Hę ptes in sūmā ducte id ē vnū ⁊ duo ⁊ tria. simul eundē consūmant pficiūtq̄ senariū. Sūt āt pfecti numeri intra denariū sex. intra centenariū. xxviij. intra millenariū quadringenti nonagintasex.

De secūda diuisione totius numeri Cap. vi.

Omnis numerus aut ꝑm se considerat aut ad aliquid. Iste diuiditur sic. Alij enim sunt equales: alij inequales. Iste diuiditur sic: Alij sunt maiores: alij sunt minores. Maiores diuiduntur sic. l. multiplices. ij. superparticulares. iij. suppartiētes. iiij. multiplices supparticulares. v. multiplices superpartientes. Minores diuidūtur sic. l. submultiplices. ij. subsupparticulares. iij. subsuppartiētes. iiij. submultiplices. subsuperparticulares. v. submultiplices subsuppartientes. Per se numer⁹ ē q̄ sine relatiōe aliqua dicit. ut. ij. iiij. v. vj. ⁊ cęteri similes. Ad aliq̄d ē numer⁹ q̄ relatiue ad alios cōpat. ut verbi gratia. iij. ad. ij. dū cōpatus fuerit duplex dicit. ⁊ multiplex. sex ad. iij. viij. ad. iiij. x. ad. v. ⁊ iterū tres ad vnum. triplex. sex ad. ij. ix. ad. iij. ⁊ cęteri. Equales numeri dicunt q̄ ꝑm quātitatē equales sunt. verbi grā. ij. ad. ij. iij. ad. iij. x. ad. x. c. ad. c. Inequales numeri sūt q̄ ad iuicē cōparati inequalitatē demōstrāt. ut. iij. ad. ij. iiij. ad. iij. v. ad. iiij. x. ad. vj. ⁊ vniuersaliter maior minori. aut minor maiori. huiusmodi dū cōparat⁹ fuerit. inequalis dicit. Maior numer⁹ ē q̄ habet in se illū minorē numerū ad quē cōparat. ⁊ aliq̄d plus. ut ꝟbi grā: Quinari⁹ numer⁹ trinario numero fortior est. eo q̄ habet quinari⁹ numerus in se trinariū. ⁊ alias partes ei⁹ duas. ⁊ reliq̄ tales. Minor numerus ē q̄ continet a maiore. ad quē compat cū aliqua pte sui. ut ternari⁹ ad quinariū. continet enī ab eo cū duab⁹ partib⁹ suis. Multiplex numer⁹ ē qui habet in se illū minorē numerū. bis aut ter aut quater aut multipliciter. ut verbi grā: Duo ad vnum dū compati fuerint duplex ē. ij. ad. i. triplex. iij. quadruplex ⁊ reliqui. Econtra submultiplex numer⁹ ē q̄ intra multiplicē cōtinet bis aut ter aut quater. aut multipliciter. ut verbi grā: vn⁹ a duob⁹ bis cōtinet. a trib⁹ ter. a q̄tuor q̄ter. a q̄nq̄ quinquies. ⁊ ab alijs multipliciter. Supparticularis numer⁹ ē dū fortior cōtinet infra se inferiorē numerū circa quē cōparat. simpliciter ⁊ vnā partē ei⁹. ut verbi grā. iij. ad. ij. dum cōparati fuerint. continent intra se duos. ⁊ aliū vnū qui media pars est duorū. Quattuor ad tres dū cōpati fuerint cōtinent i se. iij. ⁊ aliū vnū. q̄ ē tertia pars triū. Iterū q̄nq̄ ad quattuor dū cōparati fuerint habēt in se quaternariū numerū ⁊ aliū vnū q̄ quarta pars esse dicit q̄ternarij numeri. ⁊ cęteri tales. Suppartiens numer⁹ ē qui in se inferiorē numerū totū cōtinet. ⁊ super hoc alteras ptes ei⁹ duas. aut. iij. aut iiij. aut. v. aut alias. ut verbi grā: quinq̄ ad tres dū cōpari fuerint. habet ī se quinari⁹ numer⁹ trinariū. ⁊ sup b alias ptes ei⁹ duas. Septē ad. iiij. dū cōpati fuerint habēt i se q̄ttuor. ⁊ alias ptes ei⁹. tres nouē ad q̄nq̄ dū cōpati fuerint. habēt in se q̄nq̄ ⁊ alias q̄ttuor ptes ei⁹. Subsuppartiens numer⁹ ē q̄ cōtinet in numero supparticularis. cū aliquib⁹ partib⁹ suis duab⁹ aut trib⁹ aut pluribus. ut ꝟbi grā. iij. cōtinet a. v. cum alijs duab⁹ ptib⁹ suis. v. a. ix. cū. iij. ptib⁹ suis. Subsupparticularis numer⁹ ē minor. q̄ cōtinet in fortiori numero cū aliqua pte sua. aut media. aut tertia. aut q̄rta. aut q̄nta. ut verbi grā: ij. ad. iij. iij. ad. iiij. iij. ad v. ⁊ cęteri. Multiplex supparticularis numer⁹ est qui dū cōpar⁹ ad inferiorē sibi numerū fuerit. continet in se totū inferiorē numerū multiplicē cum aliq̄ parte ei⁹. ut ꝟbi gratia. v. ad. iij. dū cōparati fuerint cōtinēt in se bis bini. iij. ⁊ vnā partem ei⁹. Nouē ad. iij. dū cōpati fuerint. cōtinēt in se bis q̄terni. ⁊ vnam partē ei⁹. Submultiplex supperticularis numer⁹ ē q̄ dū cōparat⁹ ad inferiorē sibi numerū fuerit. cōtinet cū multiplicē cum alijs ptib⁹ eius. ut verbi gratia. octo ad. iij. dum cōparati fuerint. cōtinēt ī se bis terni. cū alijs duabus partib⁹ ei⁹. xiij. ad. vj. dū cōparati fuerint. cōtinēt i se bis seni. cū alijs duab⁹ partib⁹ ei⁹. xvj. ad. vij. dū cōpati fuerint. cōtinēt in se bis. viij. cū alijs duab⁹ ptib⁹ ei⁹. xxj. ad. ix dū cōparati fuerint continent intra se bis nouē cū alijs trib⁹ partib⁹ ei⁹. Submultiplex suppartionalis numer⁹ ē q̄ dū ad fortiorē sibi cōparat⁹ fuerit cōtinet ab eo multiplicē. cum aliquib⁹ ptib⁹ suis. ut ꝟbi grā. iij. ad viij. continet bis cū duab⁹ ptib⁹ suis. iij. ad. xj. cōtinet bis cū trib⁹ ptib⁹ suis.

De tertia diuisione totius numeri Cap. vii.

Umeri aut discreti sūt. aut contiuentes

n Iste diuidit fic. l. linealis. ij. superficiosi iij. solidi. Discret⁹ numer⁹ ē. q: discretis monadibus continet. ut verbi grā. iij. iiij. v. vj. ⁊ reliq̄. Continēs numer⁹ ē qui cōiūctis monadib⁹ continet. ut ꝟbi gratia: Ternari⁹ numer⁹ ī magnitudine intelligit. id est linea. aut spaciū. aut solidum dicit. Continens similit. ut quaternari⁹ ⁊ quinari⁹ numeri. Linealis numer⁹ ē q̄ inchoans a monade linealit describitur ad infinitū. Unde alpha ponit ꝑ signatione linearū. qm̄ hęc lra vnū significat apud grecos. Supficialis numer⁹ ē q̄ nō solū longitudine. ꝫ latitudine cōtinet. ut trigon⁹ q̄drat⁹ q̄nquāgul⁹ uel circulares nume/

rit7 cęteri ą̃ semp̃ i plano pede·id ē supficie ꝓtinēt.

Trigonus numerus est ita

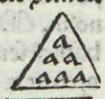

Quadratus numerus ē ita

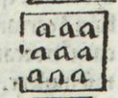

Quinquangulus ita

Circularis est ita
Qui dū similiť multip icať fuerit a se inchoās ad se cōuertiť·ut ꝺbi grā Quinquies quini vicies q̃nquies ita

Solidus numer⁹ ē qui longitudine 7 altitudine continet ut sunt pyramides ą̃ i modū flāmę cōsurgūt ita

Cubus ut sunt tessere ita

Sphęrę ąb⁹ ē ęq̃lis vndiq3 rotuitas ita
Sphęric⁹ aũt numer⁹ ē ą̃ circulato numero multiplicať a se inchoat 7 i se cōuertiť·q̃nquies quini vicies q̃nquies. Hic circul⁹ dū in seipso multiplicať fuerit facit sphęrā· id est q̃nquies.ccc.c.xxv. De differētia arithmeticę geometrię 7 musicę Cap̃.VIII.

Nter arithmeticā aũt 7 geometriā 7 musicā ꝺ interest ut media iuenias i arithmetica. Primo sic quęris. Cōiũgis extrema 7 diuidis 7 facis mediũ· ut puta fac extrema esse vj.7.xij. simul iũgis.7 faciũt.xviij. partiris media 7 facis.ix. qꝺ ē analogicū arithmeticę.7 medi⁹ ą̃t monadib⁹ supať primũ·bis supeť ab extremo. superant enī.ix.vj.trib⁹ monadib⁹·bis supať a.xij. Scōm geometriā ꝺo ita quęris. Extrema multiplicata tantū faciũt quātū 7 media multiplicata ut puta.vj.7.xij. multiplicata facient septuagies dipondi⁹.media.viij.7.ix. multiplicata tantūdē faciũt. Scōm musicā ita. Qua pte supať medius primũ·ea dē pte supať medi⁹ ab extremo· ut puta vj.7.viij. duab⁹ prib⁹ supant·quę duę ptes tertia media.viij. supať ab vltia·nona uł decima secūda

Arithmetica medietas
vj. viij. xij.
Musica medietas
v. viij. xj.
Geometrica medietas.
vj. viij. ix. xij.

Q numeri infiniti existunt Cap̃.IX.

Umeros aũt infinitos eē certissimū est·

n qm̃ in q̃cūq3 numero finē faciēdū putaueris·id ē ipse nō dico vno addito auge/ri·ꝯ quāliber ingentē multitudinē cōtinēs· i ipsa rōne atq3 sciētia numeroꝝ nō solū duplicari. vel tertiā multiplicari pōt. Ita ꝺo suis q̃sq3 numerus ꝓprietatib⁹ terminať. ut null⁹ eoꝝ par esse cuiq3 alteri possit. Ergo 7 dispares inter se atq3 diuersi sūt.7 singuli quiq3 finiti sūt 7 oēs infiniti sūt.

Quid sit geometria.7 de inuento/ribus 7 vocabulo eius Cap̃.X.

Eometrię disciplina primũ ab ęgyptijs

g repta dicť·q3 iundāre nilo 7 oib⁹ possessionib⁹ ei⁹ limo obductis initiũ trę diuidendę p lineas 7 mēsuras nomē arti dedit. Quę deinde longi⁹ acumine sapiētiũ ꝓducta.7 maris 7 cęli.7 aeris spacia metiť. Nā ꝓuocati studiosi cęperūt post trę dimensionē 7 cęli spacia quęrere· quāto intuallo luna a terris·a luna sol ipse distaret.7 vsq3 ad verticē cęli quāta se mēsura diskēderet·sicq3 intualla ipsa cęli·ozbisq3 ambitū p numerū stadioꝝ rōne ꝓbabili distinxerūt. Ex q3 ex trę dimēsione hęc disciplina cępit·ex initio sui 7 nomē seruauit. Nā geometria de terra 7 de mēsura nūcupata ē. Terra enī grece ΓΗ vocať. μέτρον mēsura. Hui⁹ disciplinę ars cōtinet in se liniamēta intualla·magnitudines 7 figuras.7 in figuris dimensiones 7 numeros.

De quadripartita diuisiōe geometrię Cap̃.XI.

Eometrię q̃dripartita diuisio ē· i planū

g in magnitudinē numerabilē·in magnitudinem rationalem 7 figuras solidas. Planę figurę sūt quę longitudine 7 latitudine cōtinenť quę sūt iuxta platonē numero q̃nq3. Numerabilis magnitudo ē quę numeris arithmeticę diuidi pōt. Magnitudines rōnales sūt q̃rū mensurā scire possum⁹. Irrationales ꝺo quarum mensurę quāritas cognita nō habetur.

De figuris geometrię Cap̃.XII.

Figurę solidę sūt quę lōgitudine 7 latitu

f dine 7 altitudine cōtinenť·ut ē cub⁹.cm⁹ species q̃nq3 i plano. Quarū prima plano pede circulus ē·figura plana ita que vocať circūducta·cui⁹ i medio pūct⁹ ē ą̃ cūcta cōuergūt·qꝺ centrū geometrici vocāt·latini punctū circuli nūcupār.

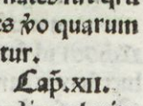

plano pede ita
Quadrilatera figura ē in plano quadrata: quę sub quattuor rectis lineis iacet ita

Dianatheron grammaton figura plana ita

Orthogoniū id ē recti angulū·figura plana in plano pede. Est enī triangulū 7 habet angulū rectum ita

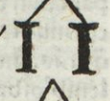

Isopleros figura plana recta 7 subtiliter constituta in solidum ita

Sphęra ē figura i rotūdū formata ita

parrib⁹ cūctis equalibus in solidū
Cubus est figura ꝓpria solida·quę longitudine 7 latitudine 7 altitudine continet in solidum ita

Cylindrus est figura quadrata habens superius semicirculū in solidum ita

Conon figura quę ab amplo in angustum finit sicut ortbogonium·ita

Pyramis est figura quę in modū ignis ab amplo in acumen consurgit ita
Ignis enī apud grecos pyrin appellat.

Sicut aūt infra.x. ois est numerus·ita infra hunc circulū omniū figurarū cōcluditur ambitus.

Prima aūt figura hui⁹ artis pūctus ē. cuius pars nulla ē. Secūda ē linea pcē latitudinē lōgitudo Recta linea ē que ex equo ī suis pūctis iacet. superficies ꝺo qō lōgitudines ⁊ latitudines solas habet. Superficiei ꝺo fines lineę sūt. Quorū formę ideo ī superioribus. x. figuris posite nō sunt. quia intra eas inueniuntur.

De numeris ꝑm geometriam quęrendis Cap̄.xiii.

Umeros aūtē ꝑm geometriā ita quęris.

n Extrema quippe eiꝰ multiplicata tātū faciūt quātum ⁊ media duplicata. utputa vj. ⁊. xij. multiplicata faciūt septuagies dipondiꝰ media. viij. ⁊. ix. multiplicata tantūdē faciūt.

De musica ⁊ eius nomine Cap̄.xiiii.

Usica ē peritia modulationis sono cantuq; ꝓsistēs. ⁊ dicta musica ꝑ deriuationē a musis. Muse aūt appellare ἀπὸ τοῦ κωσαι id ē a quērēdo. q; ꝑ eas sicut antiqui voluerūt·vis carminū ⁊ vocis modulatio quęreret. Quaꝝ sonꝰ q; sensibilis res ē. ⁊ pcēterfluit ī pcēteritū tēpꝰ imprimiturq; memorie. Inde a poetis iouis ⁊ memorię filias·musas esse cōfictū ē. Nisi enī ab homine memoria teneātur soni pereūt. q; scribi non possunt.

De inuentoribus eius Cap̄.xv.

Yses dicit repertorē musicę artis fuisse tubal·qui fuit de stirpe cain ante diluuiū Gręci ꝺo pythagorā dicūt huius artis inuenisse ꝓmordia. ex malleoꝝ sonitu ⁊ cordaꝝ ex tensione pcussa. Alij linū thebęū ⁊ cętū ⁊ amphion ī musica arte ꝓmos claruisse ferūt. Post quos paulatim directa est pcipue hec disciplina. ⁊ aucta multis modis. eratq; tā turpe musicā nescire q̄ lras. Intꝛponebaūt nō mō sacris·ꝫ ⁊ oibꝰ solēnibꝰ oibusq; lętis uel tristioribus rebus. Ut enī in veneratiōe diuina hymni·ita ī nuptijs hymenęi ⁊ ī funeribꝰ threni. ⁊ lamēta ad tibias canebantur. In cōuiuijs ꝺo lyra ⁊ cithara circūferebaūt ⁊ accubātibꝰ singulis ordinabaūt cōuiuiale genus cāticoꝝ. Quid possit musica Cap̄.xvi.

Tacq; sine musica nulla disciplina pōt ee pfecta. Nihil enī est sine illa. Nā ⁊ ipse mundꝰ quadā armonia sonoꝝ fertur ee cōpositus. ⁊ celū ipsū sub armonię modulatiōe revolui. Musica mouet affectꝰ. ꝓuocat in diuersū habitū sensꝰ. In pcliis q̄q; tube cōcentꝰ pugnātes accēdit. ⁊ quāto vehementior fuerit clāgor·tanto fit ad certamē animꝰ fortior. Siquidē ⁊ remiges cantꝰ hortaūt·ad tolerādos q̄q; labores musica animū mulcet. ⁊ singuloꝝ operū fatigationē modulatio vocis solaūt. Excitatos q̄q; aios musica sedat. sicut de dauid legiūt qui a spū imūdo saulem arte modulationis eripuit. Ipsas q̄q; bestias necnō ⁊ serpentes volucres arcq; delphinos·ad auditū suę modulatiōis musica ꝓuocat. Sed ⁊ q̄q̄d loquimur uel intrinsecus venaꝝ pulsibꝰ cōmouemur. ꝑ musicos rithmos·armonię ꝺrutibus ꝓbatur esse sociatum.

De tribꝰ partibꝰ musicę Cap̄.xvii.

Usicę pres sūt tres·id ē armonica·rithmica·metrica. Armonica ē quę decernit in sonis acutū ⁊ graue. Rithmica ē quę requirit incursionē ꝺboꝝ vtꝝ bene sonus an male cobereat. Metrica ē quę mensurā diuersoꝝ metroꝝ ꝓbabili rōne cognoscit. ut ꝺbi grā. heroicum·iambicū·elegiacū. ⁊ cętera.

m

De trifōrmi musicę diuisione Cap̄.xviii.

Doēm aūt sonū qui materies cantilenaꝝ est·trifōrmē constat esse naturā. Prima ē armonica quę ex vocū cantibꝰ cōstat·secunda organica quę ex flatu consistit. tertia rithmica quę impulsu digitorū numeros recipit. Nā aut voce editꝰ sonus·sicut ꝑ fauces. aut flatu·sicut ꝑ tubā uel tibiā. aut impulsu·sicut ꝑ citharā·aut ꝑ quodliber aliud quod pcutiendo canoꝝ est.

a

De prima diuisione musicę quę armonica dicit Cap̄.xix.

Prima diuisio musicę quę armonica dicit·id est modulatio vocis ptinet ad comędos tragędos uel choros·uł ad oēs q̄ voce ꝓpria canūt. Hęc ex animo ⁊ corpe motū facit. ⁊ ex motu sonū·ex q̄ colligit musica quę in homine vox appellat. Vox ē aer spū verberatꝰ·vnde ⁊ ꝺba sūt nūcupata. Proprie aūt vox hoiuꝫ ē seu irrōnabiliū animātiū. Nam ī alijs abusiue non ꝓprie sonum vocē vocari·ut vox tube infremuit fracta sq; littore voces. Nam ꝓpriū est ut littorei sonent scopuli. ⁊ at tuba terribilē sonitū procul ęre canoro. Armonica ē modulatio vocis ⁊ concordantia plurimoꝝ sonorū uel coaptatio. Symphonia est modulatiōis tēperamentū ex graui ⁊ acuto concordantibus sonis· siue in voce siue in flatu siue in pulsu. Per hāc q̄ppe voces acutiores grauioresq; ꝓcordāt·ita ut q̄sq; ab ea dissonuerit sensū auditoris offendat. Cuiꝰ ꝓtraria ē diaphonia id ē voces discrepāres uel dissonę. Euphonia ē suauitas vocis. Hęc ⁊ melos a suauitate ⁊ melle dicta. Diastema ē vocis spaciū·ex duobꝰ uł pluribꝰ sonis aptarū. Diesis ē spacia quedā ⁊ deductiōes modulandi·atq; vergentes de vno ī alterū sonū.

Tonus ē acuta enũciatio vocis. Est enī armoniç differētia ꝛ quātitas quę ī vocis accētu uel tenore cōsistit. cuī genera i. xv. partib' musici diuiserūt ex quib' p̄m' hyperlidius. nouissim' ꝛ acutissim' hypodorius. oīuꝫ grauissim'. Tantus ē inflexio vocis. Nā son' directus ē. p̄cedit aūt son' cātū. Arsis ē vocis eleuatio. ꝟ ē initiū. Thesis vocis positio. boc ē finis. Suaues voces sūt. subtiles ꝛ spissę. clarę arꝫ acutę. Perspicuę voces sunt. quę lōgius ꝓtrabūtur ita ut oēm ipleāt cōtinuo locū sicut clangor tubaꝝ. Subtiles voces sūt quibus nō ē spūs. q̄lis ē infantiū uel mulierꝫ uel egrotantiū. sicut i neruis. Quę enī subtilissimę cordę sūt. subtiles ac tenues voces emittūt. Pinguis sunt voces q̄n spūs multus simul egredit. sicut viroꝝ. Acuta vox ē tenuis alta. sicut in cordis vidē'. Dura vox ē quę violēt emittit sonos. sic̄ tonitruū sicut incudis son'. quotiēs in durū malle' ꝓcutit ferrū. Aspera vox ē rauca ꝛ quę dispgit ꝑ minutos ꝛ ī dissimiles pulsus. Lęca vox ē quę mox ut emissa fuerit cōticescit. arꝫ suffocata nequaq̄ longius ꝓducit. sicut est in fictilibus. Uinnola vox est mollis arꝫ flexibilis. ꝛ vinnola dicta a vinno boc est cincinno molliter flexo. Perfecta autem vox ē alta suauis ꝛ clara. Alta ut in sublimi sufficiat. clara ut aures ipleat. suauis ut animos audientiū blandiat. Si ex his aliq̄d defuerit. vox perfecta non erit.

De secūda diuisiōe quę organica dicit Cap. xx.

Ecūda diuisio organica ē. in his quę spū reflante cōpleta. in sonū vocis animant. ut sūt tubę. calami. fistulę. organa. pādoria ꝛ his similia instrumēta. Organū vocabulū est generale vasoꝝ oīuꝫ musicoꝝ. Hoc aūt cui folles adhibent'. alio greci noīe appellant. Ut autem organū dicat'. magis ea vulgaris ē greco cōsuetudo. Tuba ꝑmū a tyrrhenis inuenta. de quib' Uirgil': Tyrrhenusq̄ tubę mugire per ęthera clangor. Adhibebat aūt nō solū in p̄eliis. ꝟ ꝛ in oīb' festis dieb' ꝓpt laudis uel gaudij claritatem Unde ꝛ in psalterio dicit: Canite initio mensis tuba ī die ĩsigni solēnitatis vestrę. Preceptū enī fuerat iudeis ut initio nouę lunę tuba clangerēt. qđ etiam bucusq̄ faciūt. Tibias excogitatas in phrygia ferūt. Has quidē diu funerib' tm̄ adhibitas. mox ꝛ sacris gentiliū. Tibias aūt appellatas putāt q̄ primū de ceruinis tibijs cruribusq̄ hinnuloꝝ fierēt. deinde ꝑ abusionē ita ępras vocari etiā quę nō de crurib' ossibusq̄ essent. Hinc ꝛ tibicen q̄si tibiaꝝ cant'. Calam' nomē ē ꝓpriū arboris a calēdo. id ē fundēdo voces vocat'. Fistulā quidā putāt a mercurio inuētā. alij a fauno. quē greci vocāt pana. Nōnulli eā ab idi pastore agrigentino ex sicilia. Fistula aūt dicta q̄ vocem emittat. Nā greece fos vox. σταλαγσα missa appellat'. Sābuca in musicis spēs ē symphoniarū. Est enī gen' ligni fragilis. vnde ꝛ tibię cōponūt'. Pandoꝛ' ab inuentore vocat'. de q̄ Uirgil': Pan primus calamos cera cōiūgere plures instituit. pastu curat oues. ouiūq̄ magistros. Fuit enī apud gentiles deus pastoralis. qui primus dispares calamos ad cantū aptauit ꝛ studiosa arte composuit.

De tertia diuisione quę rithmica nuncupatur Cap. xxi.

Ertia ē diuisio rithmica prinens ad neruos ꝛ pulsus. cui dant' species cithararū diuersarū. Tympanū q̄ cymbalū sistrū acitabula ęnea ꝛ argentea. uel alia quę metallico rigore ꝓcussa reddūt cū suauitate tinnitū ꝛ ęctera huiuscemodi. Citharę ac psalterij repto' tubal ut p̄dictū ē phibet'. Jurta opinionē aūt greco'um citharę vsus reptus fuisse ab apolline credit'. Forma citharę ītio similis fuisse tradit' pectori humano. quo veluti vox e pectore. ita ex ipsa cant' edeꝛetur. appellarāq̄ eadē de causa. Nā pect' doꝛica lingua citbara vocat'. Paulatim autē plures eius species extiterūt. ut psalteria. lirę. barbitę. phęnices. ꝛ pectides ꝛ quę dicunt' indicę ꝛ feriūt' a duobus simul. Item aliç arꝫ aliç ꝛ quadrata forma ul' trigonali. cordaꝝ etiā numer' multiplicat' ē ꝛ cōmutatū gen'. Ueteres aūt citharā fidiculā uel fidicē noiauerūt. q: tā cōcinūt inter se cordę eius q̄ bene cōueniūt int' quos fides sit. Antiqua aūt citbara. vij. cordis erat. vnde ꝛ Uirgilius: Deprē discrimina vocū. Discrimina aūt ideo. q̄ nulla corda vicinę cordę similem sonū reddat. ꝟ ideo septē cordę. uel quia totā vocē implent. uel q: sepre moriꝫ sonat cęlū. Cordas autē dictas a corde. q: sicut pulsus est cordis in pectore. ita pulsus cordę in citbara. Has primus mercurius excogitauit. idēq̄ prior in neruos sonū strinxit. Psalteriū qđ vulgo canticum dicit'. a psallēdo noiatū. q̄ ad eius vocē chor' cōsonādo respōdeat. Est aūt simili rudo citharę barbaricę i modū A delte litterę. sed psalterij ꝛ citharę hęc differētia ē. q̄ psalteriū lignū illud concauū vnde son' reddit' supi' habet. ꝛ decē su feriunt' cordę ꝛ desup sonant. Citbara ꝟo ecōtra concauitatē ligni inferi' habet. Psalterio autē bebꝛi decacordon vsi sunt. ꝓpt numeꝝ decalogum legis. Lira dicta apo tu lirin. id est a varietate vocū. q̄ diuersos sonos efficiat. Liram primū a mercurio inuētā fuisse dicūt. boc mō. Cū regrediens nilus in suos meat'. varia in cāpis reliquisset animalia. relicta etiā testudo est: quę cū putrefacta eēt. ꝛ nerui ei' remansissent. extenti intra corpū ꝓcussa a mercurio sonitū dedit. Ad cui' speciē mercuri' lirā fecit. ꝛ orpheo tradidit q̄ eius rei maxime erat studiosus. Unde ꝛ estimat' eadem arte nō feras tm̄. sed ꝛ saxa arꝫ siluas. cant' modulatiōe applicuisse. Hāc musici ꝓpt studij amorē ꝛ carminis laudē. etiā int' sidera suaꝝ fabulaꝝ cōmēt' collocatā eē finxerūt. Tympanū ē pellis uel corpū ligno ex vna pte extrētū. Est enī pars media symphonię. i. siliturdinē cribri. Tympanū aūt dictū qđ mediū ē. Uñ ꝛ margaritū mediū tympanū dicit'. ꝛ ipsū ut symphonia. ad virgulā ꝓcutit'.

Cymbala ⁊ acitabula quedã sunt·que pcussa in/
uicẽ se tãgũt ⁊ sonũ faciũt. Dicta aũt cymbala·q:
cũ ballematia simul pcutiunt. Ita enĩ greci dicũt
cymbala ballematia. Sistrũ ab inuẽtrice vocatũ.
Isis enĩ regina egyptioꝝ id genⁱ inuenisse pbatur.
Iuuenalis: Isis ⁊ iraro feriat mea lumina sistro
Inde ⁊ hoc mulieres pcutiũt. q: inẽtrix huⁱ gene
ris mulier extitit. Vñ ⁊ apud amaçonas sistro
ad bellũ fẽminarũ exercitⁱ vocabat. Tintinnabu/
lũ de sono vocis nomẽ habet·sicut ⁊ plausus ma/
nuũ·strido: valuaꝝ. Symphonia vulgo appella/
tur lignũ cauũ ex vtraq; pte pelle extẽta·quã vir/
gulis hinc ⁊ inde musici feriũt. Fitq; in ea ex cõ/
cordia grauis ⁊ acuti suauissimⁱ cantus.

De musicis numeris Laꝑ.xxii.

Umeros aũt ꝑfm musicã ita quẽris. Po/
n sitis extremis utputa vj. ⁊ decies dipon/
dius·vides q̃t monadibⁱ supet. vj. a. xij. ⁊
ẽ. vj. monadibⁱ. ducis p q̃dratũ·series seni faciũt
xxxvj. Cõiũgis extrema illa ꝑma. vj. ad. xij. fit ef/
ficiũt. xviij. Partiris tricies series p decie socto ef/
ficit dipõdiⁱ. Hos iũgis cũ sũma minore·id ẽ se/
ries erũt. viij. ⁊ erit mediũ inter. vj. ⁊. xij. Quaꝝpt
octo supant sex duabⁱ monadibⁱ. id ẽ tertia de se/
ries. ⁊ supant. viij. a. xij. iiij. monadibⁱ tertia por/
tione. Qua parte q̃ supat·eadẽ supat. Sz hec rõ
quemadmodum in mũdo est ex volubilitate cir/
culoꝝ·ita ⁊ in microcosmo intãtũ ꝓfẽ vocẽ valet
ut sine ipsiⁱ ꝓfectione etiã hõ symphonijs carẽs·nõ
cõstet: eiusdẽ musicẽ ꝓfectione etiã metra cõsistũt
in arsi ⁊ thesi. id ẽ elevatione ⁊ positione.

De astronomia Laꝑ.xxiii.

Stronomia est astroꝝ lex·que cursus si/
a derũ ⁊ figuras ⁊ habitudines stellaꝝ cir
ca se ⁊ circa trã indagabili rõne pcurrit.

De inuentoribⁱ eius Laꝑ.xxiiii.

Stronomiam primi egyptij inuenerunt
a Astrologiã vo ⁊ natiuitatis obseruan/
tiã·chaldei primi docuerũt. Abrahã aũt
instituisse egyptios astrologiam·iosephus auctor
asseuerat. Greci aũt dicũt hãc artem ab athlante
prius excogitatã·ideoq; dictⁱ ẽ sustinuisse celum.
Quisq; ãt ille fuit motu celi ⁊ rõne animi exci/
tatus·p tẽpoꝝ vices·p astroꝝ ratos diffinitosq;
cursus·p intualloꝝ spacia moderata cõsiderauit
dimẽsiões quasdã ⁊ numeros·quos diffiniendo ac
secernẽdo in ordinẽ nectens astrologiã repperit.

De scriptoribus astronomie Laꝑ.xxv.

Vtraq; autẽ lingua diuersoꝝ quidem
i sũt de astronomia scripta volumina·inte
q̃s tñ proleme⁹ rex alexandrie apud gre/
cos habet ꝓcipuⁱ·hic etiam ⁊ canones instituit
q̃bus cursus astroꝝ iuenat.

De differẽtia astronomie ⁊
astrologie. Laꝑ.xxvi.

Inter astronomiã aũt ⁊ astrologiã ali/
i q̃d differt. Nã astronomia celi ꝓsionẽ
ort⁹·obitⁿ·motusq; sideꝝ cõtinet·uel qua
ex cã ita vocẽt. Astrologia vo partim naturalis
ptim supstitiosa ẽ. Naturalis dũ exeq̃t solis ⁊ lu
ne cursus uel stellaꝝ certasq; tẽpoꝝ stationes. Su/
perstitiosa vo ẽ illa quã mathematici sequũt·qui
in stellis augurant·q̃q; etiã. xij. celi signa p sin/
gula animẽ uel corpis mẽbra disponunt·siderũq;
cursu natiuitates hoiuꝫ ⁊ mores predicare conãt.

De astronomie rõne Laꝑ.xxvii

Stronomie rõ·modis plurimis cõstat.
a Definit enĩ q̃d sit mũdus·q̃d celum·quid
sphere situs ⁊ cursus. q̃d axis celi ⁊ poli·
que sint climata celi·qui cursus solis ⁊ lune·atq;
astroꝝ ⁊ cetera.

De mundo ⁊ eius nomine Laꝑ.xxviii

Undus ẽ is qui constat ex celo ⁊ terra ⁊
m mari cũctisq; sideribⁱ. Qui idcirco mun/
dus ẽ appellatus·q: semp i motu ẽ. nulla
enĩ requies eius elemẽtis cõcessa est.

De forma mundi Laꝑ.xxix

Ormatio mundi ita demõstrat. Nam
f quẽadmodũ erigit mundⁿ in septẽtrio/
nalẽ plagã·ita declinat in australẽ. Ca/
put aũt eiⁱ ⁊ quasi facies orientalis regio ẽ·vlti/
ma pars septẽtrionalis est.

De celo ⁊ eius nomine Laꝑ.xxx

Elum philosophi rotũdũ volubile atq;
c ardens esse dixerunt·vocatũq; hoc noie.
eo q ̃ tãq; vas celatũ·impssa signa habe/
at stellarũ. Distinxit enĩ id deⁱ claris luminibⁱ ⁊
impleuit sole scilicẽ ⁊ lunẽ orbe fulgenti. ⁊ astro/
rum micantium splendentibⁱ signis adornauit.
Hoc autem grece οὐρανος dicitur. ἐπὸ τοῦ
ὁρᾶν .id est a videndo·eo q; acer pspicuus sit. ⁊
ad speculandum purior.

De situ sphere celestis Laꝑ.xxxi

Phera celi est species quedam in rotun/
f dũ formata·cuiⁱ centrũ terra ẽ. ex omni/
bus ptibⁱ equaliter cõclusa. Hãc sphe/ram
nec ꝓncipiũ habere dicũt nec terminũ. ideo q; in
rotundũ quasi circulus vnde incipiat. uel vbi de/
sinat·nõ facile comphẽdit. Philosophi aũt mun
di. vij. celos·id est planetas globoꝝ cõsono motu
introduxerũt·quoꝝ orbibⁱ cõnexa memorant oia
quos sibi ineꝝos ⁊ velut insertos versari retro. ⁊
ecõtrario certis motibus suis ferri arbitrant.

De motu eiusdem Laꝑ.xxxii.

Phere motus duobⁱ axibⁱ voluit. Quo/
f rũ vnus ẽ septẽtrionalis·q̃ nũq; occidit.
appellaturq; boreus. Alter australis qui
nũq; videt ⁊ austronotus dicit. His duobⁱ polis
moueri sphere celi dicũt ⁊ cũ motu eiⁱ sidera i ea
fixa ab oriẽte vsq; i occidendentẽ circuire. septẽ/
trionibus breuiores gyros iuxta cardinẽ pagen/
tibus. De cursu eiusdẽ sphere Laꝑ.xxxiii.

Phera celi ab oriẽte ⁊ occidente semel in
f die ⁊ nocte vertitur. xxiiij. horaꝝ. spacijs
quibus sol cursum suum supra terras ⁊
sub terras sua volubilitate concludit.

De celeritate cęli Cap.xxxiiii.

t Anta celeritate cęli sphęra dicit currere ut nisi a diuersus przcipitę ei⁹ cursū astra currerent quę eū remozarēt·mūdi ruinā faceret.

De axe cęli Cap.xxxv.

a Xis ē septēntrionalis linea recta quę per mediā pilā sphęrę rendit.ꝛ dicta axis q in ea sphęra ut rota voluit·uel quia ibi plaustrum est.

De cęlestibus polis Cap.xxxvi.

p Oli sūt circuli q̄ currūt p arem. Hoz alt est septēntrionalis q̄ nūq̄ occidit·appellaturq̄ bozeus·alt australis q̄ nunq̄ videt ꝛ austronot⁹ dicit.ꝛ dicti poli q sint axiū cycli·ex vsu plaustroz a poliendo scilicet noiati·ꝫ polus bozeus semp videt·austronotus nunq̄·q: dextra cęli altioza sūt·przssa austri.

De cardinibus cęli Cap.xxxvii.

c Ardines cęli extremę partes sūt axis. Et dicti cardines eo q p eos vertit cęlū· uel quia sicut coz voluūtur.

De cōuexis cęli Cap.xxxviii.

c Onuexa aūt cęli extrema ei⁹ sūt a curuitate dicta·ut ē illud: Conuexū quotiens claudit noz humida cęlū. Cōuexū enim curuū ē·q̄si cōuersū seu inclinatū.ꝛ ad modū circūflexū.

De ianuis cęli Cap.xxxix.

i Anuę cęli duę sūt·oziens ꝛ occasus. Nā vna pte sol przcedit.alia se recipit.

De gemina cęli facie Cap.xl.

f Acies cęli uel caput·oziētalis regio est· vltima septēntrionalis. De qua Lucan⁹: Sic mūdi pars ima iacet· quā ęona nivalis·ppetuęq̄ przmūt byemes.

De quattuoz partib⁹ cęli Cap.xli.

c Limata cęli id ē plagę ul ptes quattuoz sūt·ex q̄b⁹ ꝑma pars oziētalis est·vnde aliquę stellę oziūt. Secūda occidētalis· vbi nobis aliquę stellę occidūt. Tertia septēntrionalis vbi sol puenit in dieb⁹ maiozibus. Quarta australis·vbi sol puenit nocrib⁹ maiozib⁹. Oziēs aūt ab exoztu solis ē nūcupat⁹. Occidēs q diem faciat occidē ꝛ interire. Abscōdit enī lumē mūdo ꝛ tenebzas supinducit. Septēntrio aūt a septē stellis axis vocat⁹·quę i ipso reuolutę rorant. Hic ꝑpzie ꝛ vertex dicit eo q vertit. Meridies aūt vocat·uel q: ibi sol facit medū diē·q̄si medidies· uel q: tūc puri⁹ micat ęther. Merū enī puꝛ dicitur. Sūt ꝛ alia septē climata cęli·q̄si.vij.lineę ob oziente in occidentē· sub quib⁹ ꝛ mozes hoiuꝫ disꝑpares atq̄ aīalia specialit diuersa nascūt·quę vocata sūt a locis q̄busdā famosis·quoꝛ ꝑmū ē meroes·secūdū syenes·tertiū cataczas·id ē africa·quartū rhodus·quintū hellespontus·sextū mesopontus·septimū bzustenus.

De hemisphęrijs Cap.xlii.

h Emisphęriū dimidia ps sphęre ē. hemisphęrion supza terras·ē ea pars cęli quę a nobis tota videt·hemisphęrion sub terra ē·quę videri non pot q̄diu sub terra fuerit.

De q̄nq̄ circulis cęli Cap.xliii.

ę Onę cęli q̄nq̄ sūt quarū distinctionib⁹ quędā ptes tēperie sua incolūt·quędā immanitate frigoris aut caloris ihabitabiles existunt. Quę ideo çonę uel circuli appellant·eo q in circūductiōe sphęrę existūt. Quoꝛ przim⁹ circulus ideo arcticus appellat·q intę cum arcturi signa inclusa ꝓspicūt. Secūdus circul⁹ therinos qui ꝛ tropic⁹ dicit·q: in eo circuiēs sol·aquilonis finib⁹ ętatē facit.ꝛ vltra eū circulū nō trāsit·sed statim reuertit.ꝛ inde tropic⁹ appellat. Terti⁹ circulus himerin⁹·qui a latinis ideo equinoctialis appellat·eo q sol cū ad eū ozbē puenerit equinoctiū facit. himerinus enim latine dies dicit atq̄ noz quo circulo dimidia sphęrę pars cōstituta p ꝓspicit. Quart⁹ circul⁹ antarctic⁹ vocat⁹·eo q contrari⁹ sit circulo quē arcticon nominam⁹. Quintus circul⁹ chimerin⁹ tropic⁹·q̄ a latinis byemalis siue bzumalis appellat·ideo q: sol cū ad eum circulum puenerit·byemē bis q̄ ad aquilonē sūt facit.ꝛ ętatē bis q̄ in austri ptib⁹ cōmozantur.

De çodiaco circulo xliiii.

ę Odiacus aūt circulus ē q̄ ex lineaꝛ q̄nq̄ angulis ꝛ ex vna linea constat.

De candido circulo Cap.xlv.

l Acteus circul⁹ via ē quę i sphęra videt· a candoze dicta·q: alba ē·quā aliq̄ dicūt viam esse qua circuit sol.ꝛ ex splendoris ipsius transitu ita lucere.

De magnitudine solis Cap.xlvi.

m Agnitudo solis foztioz ē trç.vñ ꝛ codē momēto q̄ oziť·ꝛ oziēti simul ꝛ occidēti çqualiter apparet. Q: ꝛo tanq̄ cubitalis nobis videt·cōsiderare opozret· quātū sol distat a terris·quę lōgitudo facit ut paruus videatur a nobis.

De magnitudine lunę Cap.xlvii.

m Agnitudo q̄z lumę·minoz ferť esse q̄ solis. Nā dū sol supioz sit a luna.ꝛ tñ a nobis maioz q̄ luna videat·iam si ꝑpe nos accessisset·multo maioz q̄ luna cōspiceret. Sicut aūt foztioz ē sol terra· ita terra foztioz ē luna·per aliquam quantitatem.

De natura solis Cap.xlviii.

s Ol dū igne⁹ sit·przmio motu cōuersionis suę ampli⁹ icalescit. Cui⁹ ignē dicūt philosophi aqua nutriri ꝛ ecōtrario elemento virtutē luminis ꝛ caloris accipere. Unde videmus cum sepius madidū ꝛ rozantē.

De cursu solis Cap.xlix

s Olē p scipsū moueri·non cū mūdo verti dicunt. Nā si sit⁹ cęlo maneret·omnes dies ꝛ noctes cęles esset·ꝫ cum alio loco cras occasuꝛ·alio occidisse hesterno videm⁹ apparet cū p scipsū moueri·nō cum mundo verti. Spatijs enī inęqualib⁹ oꝛbes annuos cōficit ꝑt tēpoꝛ mutatiōes. Oziēs diē facit·occidēs noctē

inducit. Nã vadens longiꝰ ad meridiẽ hyemem facit ut hibernis humoꝛibꝰ ac pꝛuinis ẽra pinguescat. Accedẽs ꝓpius ad septẽtrionẽ estatẽ reddit ut fruges maturitate durẽt. ⁊ quę sũt i humidis incocta feruefacta mitescat.

De defectu solis Cap̃.l.

Sol oriẽs diẽ facit occidẽs noctẽ indu
s cit. Nam dies ẽ sol sup terras nor ẽ sol sub ẽra. Ex ipso eni sũt hoꝛę ex ipso dies cũ ascẽderit. ex ipso etiã nox cũ occiderit. ex ipso menses ⁊ anni numerãt. ex ipso vicissitudines fiunt tẽpoꝝ. Q̃ ñ aũt p meridiẽ currit vicinioꝛ trę est. qñ ẏo iuxta septẽtrionẽ sublimis attollit. Cui ideo deꝰ diuersos cursus ꝓstituit loca ⁊ tpa ne dũ semp i ũsdẽ moꝛaret locis quotidiano vapoꝛe eiꝰ vniuersa cõsumerẽt. ⁊ ut clemens air; cursus diuersos accipit quibꝰ aeris tẽperies p ratiõe tẽporũ dispenset. ⁊ oꝛdo vicissitudinũ pmutationũq; seruet. Nã dũ ad supioꝛa cõscenderit ver tẽperat. vbi ãt ad sũmũ cęli venerit estiuos accẽdit caloꝛes. descendẽs rursus autũno tẽperiẽ reddit. vbi ẏo ad inferioꝛẽ redit circulũ ex glaciali compage cęli rigoꝛẽ nobis hiberni frigoꝛis derelinquit.

De itinere solis Cap̃.li.

Sol oriens permeridiem iter habet; qui
s postq̃ ad occasũ venerit. ⁊ oceano se interinrerit p incognitas sub terra vias vadit. ⁊ rursus ad oꝛientẽ recurrit.

De lumine lunę Cap̃.lii.

Unam quidã philosophi dicũt ꝓpriũ lu
l men habere globiq; eiꝰ vnã partẽ eẽ lucifluã. aliam ẏo obscuram. ⁊ paulatim se vertẽdo diuersas foꝛmas efficere. Alij ecõtra aiũt lunã nõ suũ lumẽ habere ꝯ solis radijs illumunari. Unde ⁊ eclipsin patiẽt si inᵗ ipsam ⁊ solẽ vmbꝛa terrę interueniat. Sol eni illi loco supioꝛ est; Hinc euenit ut qñ sub illo est ꝓte supioꝛe luceat. inferioꝛe ẏo quã habet ad terras obscura sit.

De foꝛmis lunę Cap̃.liii

Rima figura lunę
p bicoꝛnis est ita

Secũda sectilis habet ita

Tertia dimidia habet ita

Quarta plena ita

Quinta iterũ dimidia ex maioꝛe ita

Sexta iterũ sectilis ita

Septima bicoꝛnis ita

Septima aũt semis. ⁊ viceſima secunda semis in suo oꝛbe medię sunt. Cęterę ꝓportionales sũt.

De interluniõ lunę Cap̃.liiii.

Nterluniũ lunę est tẽpꝰ illud inᵗ defici
i entẽ ⁊ nascẽtẽ lunã. Est aũt. xxx. dies q̃ luna nõ lucet. Quę ideo videri non põt. quia soli cõiũcta obscuratur. ℏ eodẽ momẽto renascẽs paulatim ab eo recedẽdo videt.

De cursu lunę Cap̃.lv.

Una amissi ac recepti luis vicibus men
l strua in cẽtro spacia moderat. Quę ideo incedit obliquo ⁊ non recto cursu ut sol scilicz ne incidat in centrũ terrę. ⁊ frequẽt patiat eclipsin. Uicinꝰ eni ẽ eiꝰ circulus trę. Crescẽs aũt oriẽtẽ coꝛnibꝰ spectat decrescẽs occidẽtẽ meridiano. qꝛ occasura ⁊ amissura ẽ lumen.

De vicinitate lunę ad terras Cap̃.lvi.

Una terris vicinioꝛ est q̃ sol inde ⁊ bre
l uioꝛi oꝛbe celeriꝰ pagit cursũ suũ. Nam iter qđ i diebꝰ. ccc. lxv. sol pagit. ista per xxx. dies pcurrit. Unde ⁊ antiqui menses in luna. annos aũt in solis cursu posuerũt.

De eclipsi solis Cap̃.lvii.

Clipsis solis ẽ quotiẽs luna. xxx. ad eandem lineã qua sol velꝛitur puenit eiq; se
e obꝛjciẽs solẽ obscurat. Nã deficere nobis sol videtur dum illi oꝛbis lunę opponit.

De eclipsi lunę Cap̃.lviii.

Clipsis lunę est quotiẽs in vmbꝛã terrę
e luna icurrit. Non eni suũ lumẽ habere sed a sole illuminari putat. vnde ⁊ defectum patitur si inᵗ ipsam ⁊ solẽ vmbꝛa terrę interueniat. Patit aũt hoc. xv. luna eo vsq; q̃ducentꝝ atq; vmbꝛam obstãtis terrę exeat. videatq; solem uel a sole videat.

De differentia stellaꝝ siderũ ⁊ astroꝝ Cap̃.lix

Tellę ⁊ sidera ⁊ astra inter se differunt.
s Nã stella ẽ quęlibet singularis. Sidera ẏo sũt stellis plurimis facta ut hyades. pleiades. Astra autẽ sũt stellę grandes ut oꝛion bootes sed hęc nomina scriptoꝛes confundũt ⁊ astra ꝓ stellis. ⁊ stellas ꝓ sideribus ponunt.

De lumine stellarum Cap̃.lx.

s Tellę non habere ꝓpꝛium lumen sed a sole illuminari dicuntur sicut ⁊ luna.

De situ stellarum Cap̃.lxi.

Tellę immobiles sunt. ⁊ cum cęlo fixę
s perpetuo motu feruntur necq; cadunt q̃ diem sed a solis splendoꝛe obscurant.

De cursu stellarũ Cap̃.lxii.

Sdera aut feruntur aut mouentur. Fe
s runtur quę cęlo fixa sunt ⁊ cum cęlo voluuntur mouentur ẏo quędam sicut planetę id est erraticę quę cursus suos vagos certa tamen diꝛectione conficiunt.

De vario cursu stellarum Cap. lxiii.

Stellę p eo q p diuersos orbes cęlestium
f planetarū ferunt. Nam quędā celerius
exoritę serius occidunt· quędam tardius
exoritę citius ad occasum pueniunt·alię pariter oriuntur ⁊ non simul occidūt·omnes aūt suo tēpore ad suū cursum ꝓpium reuertuntur.

De interuallis stellaꝝ Cap. lxiiii.

Stellę inter se diuersis interuallis distāt
f a terra· ꝓterea dispari claritate magis
minusve nostris oculis apparent. Nam multę maiores sunt his quas videm⁹ cōspicuas· ⁊ longius positę paruę videntur a nobis.

De numero circulari stellarū Cap. lxv.

Vmerus circularis stellaꝝ est·p quē co
n gnoscitur in quāto tpe circulū suū vna
quęq; stella pcurrat·siue p longitudinem siue p latitudinē. Nam luna octo annis fert explere circulū suū. mercurius annis. xx. lucifer annis. ix. sol annis. xix. vesper. xv. pheton ānis. xij. saturn⁹. xxx. Quibus pactis ad reuersionē circuli sui ūsdē signis ⁊ partib⁹ reuertūt. Quędā sidera radijs solis prępedita· anomala fiunt· aut retrograda· aut stationaria· iuxta qō ⁊ poeta meminit dicens: Sol tēpora diuidit qui· mutat nocte diē radijsq; potentibus astra ire vetat· cursusq; vagos ratione mouatur.

De stellis planetis Cap. lxvi.

Uędam stellę ideo planetę dicūt·id ē er
q rantes· quia p rotum mundū vario motu discurrūt. Unde p eo q errant· retrogradę dicuntur uel anomala efficiuntur· id est qñ particulas addūt ⁊ detrahūt. Cęterū qñ tm̄ detrahunt retrogradę dicuntur. stationē aūt faciūt quando stant.

De pręcedentia ⁊ antegradatione stellarum Cap. lxvii.

Ręcedentia uel antegradatio stellaꝝ est
p dū stella motū suū consuetū agere videt·
⁊ aliq̄d pręter cōsuetudinē pręcedit.

De remotione uel retrogradatione stellarū Cap. lxviii.

Emotio uel retrogradatio stellaꝝ est· in
r qua stella dum motum suū agat· simul ⁊
retrorsum moueri videtur.

De statu stellarum Cap. lxix.

Tatus stellarū est· quia dum stella semp
s mouetur· tamen in aliquibus locis stare
videtur.

De nominibus stellarum quib⁹ ex causis nomina acceperunt Cap. lxx.

Ol appellat⁹ ē· eo q solus appareat· ob
s scuratis fulgore suo cūctis sideribus. Luna dicta quasi lucina· ablata media syllaba· de qua Virgilius: Casta faue lucina. Sūpsit aūt nomē p derivationē a solis luce· eo q ab eo lumen accipiat· acceptūq; reddat. Stellę dictę a stando· quia fixę stant semper in cęlo nec cadūt. Nam q videmus e cęlo stellas quasi labi· nō sūt stellę· sed igniculi ab ętbere lapsi· qui fūt dū ventus altiora petens· ętbereū ignem secū trahit qui tractu suo imitatur stellas cadentes. Nam stellę cadere non possūt. Immobiles enim ut prędictū est sunt. ⁊ cum cęlo fixę feruntur. Sidera dicta q ea nauigantes considerando iter dirigunt ad cursus consilium· ne fallacibus vndis aut ventis alibi deducantur. Quędam aūt stellę idcirco fingna dicuntur· quia eas nautę obseruāt in gubernandis remigijs· contēplantes aciem fulgorēq; eorū· quib⁹ rebus status cęli futur⁹ ostendit. Sed ⁊ omnes boues ea intendūt ad pręuidēdas aeris qualitates· p ętatem ⁊ hyemē vernalēq; temperiem. Ortu enim uel occasu suo· certis stationib⁹ tempor⁹ qualitates significant. Bignor⁹ primus arcton qui in axe fixus. vij. stellis in se revolutis rotatur. nomen est grecum qō latine vrsa dicitur quę quia in modū plaustri vertitur· nostri eā septentrionem dixerūt. Triones enim sūt propie boues aratorij dicti eo q terram terant· quasi triones. Septētriones aūt nō occidere· axis vicinitas facit· quia i eo fixę sūt. Arcrophylax dicit· qō arcton· id est elicen vrsam sequitur. Eundēq; booten dixerunt· eo q plaustro hęret· signū multis spectabile stellis· inē quas ⁊ arctur⁹ est. Arcturus sidus est post caudam maioris vrsę· positū in signo bootis. vnde ⁊ arcturus dictus ē quasi ἄρκτου οὐρά quia bootis pręcordijs collocat⁹ ē. Oritur aūt autūnali tēpore. Orion astrū ante tauri vestigia fulget. ⁊ dictus orion ab vrina id ē ab inundatione aquarū. Tēpore eni hyemis ob ortus mare ⁊ terras aquis ⁊ tempestatib⁹ turbat Hunc latini iugulā vocant eo q sit armat⁹ ut gladius. ⁊ stellarū luce terribilis atq; clarissim⁹. In quo si hęc fulgēt omnia serenitas portēdit· si obscurat hui⁹ acies tempestas cernit imminere. Hyades dictę ἀπὸ τοῦ ὑειν id est a suco ⁊ pluuijs. Nam pluuię grece ὕετοι dicūtur. Ortu quippe suo efficiunt pluuias. vnde ⁊ eas latini succulas appellauerūt· quia quādo nascuntur pluuiarū signa monstrantur· de quib⁹ Virgilius; Arcturū pluuiasq; hyadas. sunt autē i fronte tauri. vij. ⁊ oriūtur tpe vernali. Pleiades a pluralitate dictę quia pluralitatem greci πλειότητα appellant. Sūt autē stellę septē ante genua tauri· ex quibus vj. videntur. Nam latet vna. Has latini vergilias dicūt· a tēporis significatiōe· q vere exoriūt. Nā occasu suo hyemē· ortu ętatē· pmęq; nauigatiōis temp⁹ ostēdūt. Canicula stella quę ⁊ syrius dicit· ętatis mensib⁹ i medio centro cęli ē. ⁊ dū sol ad eā ascēderit· cōiūcta cū sole duplicat calorē ipsi⁹ ⁊ dissoluūt corpa ⁊ vaporant. vñ ⁊ ex ipsa stella dies caniculares dicuntur· qñ ⁊ molestę sūt purgatiōes. Canis ār vocat ꝓpter q corpa morbo afficiat· siue ꝓpter flāme candorē eo q ciusmodi

sit·ut ꝓ cęteris lucere videat. Itaq; quo magis eam cognoscerēt·syrion appellasse. Cometes stella dicta ē eo q comas luminis ex se fundat. Ꝺō gen⁹ sideris qñ apparuerit·aut pestilētiā·aut famē·aut bella significat. Cometes ā̄t latine crinię appellā̄t·q: in modū criniū flāmas spargūt·qs stoici dicūt esse vltra. xxx. qrū noīa ꝛ effect⁹ quidā astrologi scripserūt. Lucifer dict⁹ eo q int̄ oīa sidera plus lucem ferat. Est aūt vnus ex planetis. Hic ꝓnic ꝛ iubar dicit̄·eo q iubas lucis ex se fūdat. ℔ ꝛ splendor solis ac lunę ꝛ stellarū iubar vocat̄·q in modū iubę radij ipsoꝝ extendant̄. Vesperus ē stella occidentalis·quā cognominatā p/hibēt a vespero hispanię rege. Est aut̄ ꝛ ipsa ex v. stellis planetis·noctē ducēs ꝛ solē sequēs. Fert aūt q hęc stella oriens luciferū·occidēs vesperum facit. Dē q̄ stat⁹. ꝛ alterno deprendit̄ vnus ī ortu Planetę stellę sūt quę nō sunt fixę in cęlo ut reliquę·℔ in aere ferunt̄. Dictę aūt planetę·ἀπὸ τῆς πλάνης .id ē ab errore. Nam interdū ī austrū·interdū in septēntrionē. plerūq; cōtra mundū·nōnūq; cū mūdo ferunt̄·q̄rū noīa greca sūt. Pheron phęnonca·pyrion·hesper⁹·stylbon. Has romani noīb⁹ deoꝝ suoꝝ id ē iouis·saturni·martis·veneris atq; mercurij sacrauerūt. Decepti enī ꝛ deci pere volentes·in eoꝝ adulationē·q̄ sibi aliq̄d ꝑm amorē pręstitissent·sidera ostēdebāt ī cęlo·dicentes q iouis esset illud sidus ꝛ illud mercurij. ꝛ cōcepta ē opinio vanitatis. Hanc opinionē errōris diabolus confirmauit·xp̄us cuertit. Jam ꝺō illa quę ab ipsis gētilib⁹ signa dicūt̄·in quib⁹ ꝛ aiantiū imago de stellis formāt̄·ut arcton·aries·taur⁹ libra ꝛ huiusmodi alia. hi q̄ sidera p:cōsiderūt·in numeꝝ stellarū speciē corpis superstitiosa vanitate ꝓmoti finxerunt·ex causis quibusdā deoꝝ suoꝝ ꝛ imagines ꝛ noīa cōformantes. Nā arietē primū signū·cui ut libręq mediā mūdi lineā tradunt ꝓter ammonē·id ē ionē vocauerūt·q: in ei⁹ capite qui simulacra faciūt·arietis cornua fingunt. Ꝺō signū gentiles ideo int̄ signa primū constituerunt·q: in mense martio. qui ē anni ꝓncipiū solē in eo signo cursū suū pagere dicūt. Dꝫ taurū int̄ sidera collocant. ꝛ ipsū in honorē iouis·eo q in bouē sit fabulose cōuersus·qñ europā trāsuexit. Castorem q̄ ꝛ pollucē·post mortē int̄ notissima sidera cōstituerūt·qō signū gemini dicūt. Cancrū q̄ inde dixerūt eo q cū ad id signū mense iunio sol venerit·retrogradit̄ ī modū cancri breuiores q̄ dies facit. Hoc enī animal incertam habet primā ptē. Deniq; ad vtrāq; ptē gressum dirigit·ita ut prior pars sit posterior. ꝛ posterior prior. Leonē ī grecia ingentē hercules occidit. ꝛ ꝓter virtutē suam hūc int̄. xij. signa constituit. Hoc signū sol cū attigerit·nimiū calorē mūdo reddit. ꝛ annuus flatus etesias facit. Virginis etiam signum idcirco inter astra collocauerūt·ꝓt̄ q hisdē dieb⁹ ī quib⁹ p illud sol decurrit·terra exusta solis ardore nihil pariat. Est enī hoc rēp⁹ canicularīū dierū. Librā aūt vocauerunt ab ęq̄litate mensis ipsius·q:. viij. kal. octobris sol p illud signū currēs·equinoctiū facit. vnde lucan⁹: Ad iustę pondera libręq. Scorpiū q̄ ꝛ sagittariū·ꝓt̄ fulgura mensis ipsi⁹ appellauerunt. Sagittarius vir equin⁹ crurib⁹ deformat⁹·cui sagittā ꝛ arcū adiungūt·ut ex eo mēsis ipsi⁹ fulmina demōstrent̄. Unde ꝛ sagittari⁹ ē vocatus. Capricorni figurā ideo int̄ sidera finxerūt ꝓt̄ caprā iouis nutricē·cui⁹ posteriorē ptē corpis in effigiē piscis ideo finxerūt·ut pluuias eiusdem mensis designarent·qs solet idem mēsis plerūq; in extremis habere. Pozzo aq̄riū ꝛ pisces·ab imbrib⁹ tēpoꝝ vocauerunt·q hyeme qñ ī his signis sol vertit·maiores pluuię ꝓfundūt̄. Et miranda dementia gentiliū·q̄ nō solū pisces·℔ etiā arietes ꝛ hircos ꝛ tauros·vrsas ꝛ canes·cancros ꝛ scorpiones in cęlū trāstulerūt. Nā ꝛ aquilā ꝛ cygnū ꝓt̄ iouis fabulas int̄ cęli astra ei⁹ memorię causa collocauerūt. Perseū q̄ ꝛ vxorē eius andromedā postea q̄ sunt mortui in cęlū receptos esse credi/derūt·ita ut imagines eoꝝ stellis designarēt·eorūq; appellare noīb⁹ nō erubescerent. Aurigā etiā erichthoniū in cęli astra collocauerunt· ꝓter q vidissent cū primū q̄drigā iunxisse. Mirati sunt eni ingeniū eius ad imitationem solis accessisse. ꝛ ꝓt̄ hoc nomen ei⁹ post mortē int̄ sidera posuerūt. Sic calisto lycaonis regis filia dū ab ioue compressa. ꝛ fabulose ab iunone ī vrsę fuisset speciem conuersa·quę grece arcton appellat̄· post interfecrionē ipsius nomen eius iouis cum filio ī stellis septentrionalib⁹ trāstulit·cāq; arcton. filiū aūt ei⁹ arctophylax appellauit. Sicq; lyra ꝑ mercurio in cęlū locata·sic centaurus chiron ꝓt̄ q nutriverat ęsculapiū ꝛ achillem int̄ astra dinumerat⁹ ē. ℔ q̄liber mō superstitiōes hę ab hoib⁹ nuncupent̄. sūt tñ sidera quę deus ī mundi ꝓncipio cōdidit. ac certo motu distinguere tpa ordinauit. Horū igit̄ signoꝝ obseruatiōes uel geneses uel cętera superstitiosa quę se ad cognitionē fideꝝ coniungunt·id est ad noticiam fatoꝝ ꝛ fidei nostrę sine dubitatione contraria sunt·sic ignorari debent a xp̄ianis·ut nec scripta esse videāt. Dꝫ nōnulli fideꝝ pulchritudine ꝛ claritate pellecti·ī lapsu stellaꝝ cęcatis mentib⁹ cozzuerūt·ita ut p supputationes norias quę mathesis dicit̄·euent⁹ rex prescire posse conent̄·qs non solū xp̄ianę religiōis doctores·sed etiā gentiliū plato aristoteles atq; alij veritate cōmoti·concordi sententia dānauerunt· dicētes confusionē rerum potius de talu suasione generari. Nā sicut gen⁹ humanū ad varios act⁹ nascēdi necessitate premerēt̄·cur aut laudē mereant̄ boni·aut mali legū ꝓcipiāt vltionē. Et q̄uis ipsi nō fuerint cęlesti sapientię dediti·veritatis tñ testimonio errores eoꝝ merito ꝓculerunt. Ꝺō aut̄ iste septē sęculariū disciplinarū·ideo a philosophis vsq; ad astra producus est. scilicꝫ ut animos sęculari sapientia iplicatos a terenis reb⁹ abduceret. ꝛ in supna cōtēplatiōe collocaret.

Incipit liber quartus
De medicina Cap̃.I.

Edicína est que

corpis uel tuet uel restaurat salutem. Cui⁹ materia versatur
m in morbis ⁊ vulneribus. Ad hanc itaq; ptinent nõ ea tm̃ quę ars corũ exhibet q̃ ꝓprie medici noiant. ꝟ etiã cib⁹ ⁊ pot⁹ regimẽ ⁊ tegmen defensio deniq; oĩs atq; munitio qua sanũ nostrũ corp⁹ aduersus externos ictus casusq; seruat.

De nomine eius Cap̃.II.

Omen aũt medicinę a modo id est tẽperamẽto impositũ ẽstimat. ut nõ satis sed
n paulatim adhibeat. Nam in multo contristat natura. mediocri autẽ gaudet. vnde ⁊ q̃ pigmenta ⁊ antidota satis uel assidue biberint vexantur. Immoderatio enim omnis nõ salutẽ sed periculum affert.

De inuentoribus eius Cap̃.III.

Edicinę aũt artis auctor ac repto: apud
m grę̃os phibet apollo. Hãc fili⁹ ei⁹ ẽscu/lapius laude ⁊ ope ampliauit. sed post q̃ fulminis ictu ẽsculapi⁹ interijt. interdicta fert medendi cura. ⁊ ars simul cũ auctore defecit. latuitq; p annos pene q̃ngentos vsq; ad temp⁹ artaxerxis regis psarũ. Tũc eã reuocauit ad lucẽ hippocrates. asclepio patre genitus in insula coo.

De tribus hereſibus medicoꝝ Cap̃.IIII.

Ita q; tres viri totidẽ hereses inuenerũt.
b Prima metodica inuẽta est ab apollineq; remedia sectat. ⁊ carmina. Secunda empirica id est experientissima. inuẽta ẽ ab ẽsculapio. quę nõ indicioꝝ signis. sed solis cõstat experimẽtis. Tertia logica id ẽ rationalis inuẽta ab hippocrate. Iste enĩ discussis ẽratum regionũ uel ẽgritudinũ qualitatibus. artis curã rationabiliter pserurat⁹ ẽ. Empirici enĩ expientiã solam sectantur. logici expientię rõnẽ adiungunt: Metodici nec elemẽtoꝝ rõnẽ obseruãt. nec tempora. nec ẽtates. nec causas. ꝟ solas morboꝝ substantias.

De quattuor humoribus corpoꝝ Cap̃.V.

Anitas ẽ integritas corpis. ⁊ tẽperantia
f naturę ex calido ⁊ humido. quod est sanguis. vnde ⁊ sanitas dicta est q̃si sanguinis stat⁹. Morbi generali vocabulo oẽs passiones corporis cõtinent. q̃ inde veteres morbũ nominauerũt. ut ipsa appellatiõe mortis vim quę ex eo nascit demõstrẽt. Inter sanitatẽ autẽ ⁊ morbũ media ẽ curatio: quę nisi morbo ꝫgruat nõ pducit ad sanitatẽ. Morbi oẽs ex q̃ttuor nascunt humor⁹. id est ex sanguine ⁊ felle. melancolia ⁊ flegmate. Ex ipsis enĩ regunt sani. ex ipsis lędũt infirmi. Dũ enĩ ampli⁹ extra cursũ naturę creuerint. ẽgritudines faciũt. Sicut aũt q̃ttuor sũt elementa. sic ⁊ q̃ttuor humores. ⁊ vnusquisq; humor suũ elemẽtũ imitat. sanguis aerẽ. colera ignẽ. melancolia terrã. flegma aquã. Et sũt quattuor humores sicut q̃ttuor elemẽta. quę cõseruãt corpora nostra. Sanguis ex grę̃a etymologia vocabulũ sũpsit q̃ vegetet ⁊ sustẽtet ⁊ viuat. Colerã grę̃i vocauerũt. q̃ vni⁹ diei spacio terminet. vnde ⁊ colera id ẽ fellicula noiata est. hoc est fellis effusio. Grę̃i enĩ fel colen dicũt. Melãcolia dicta. eo q̃ sit ex nigri sanguinis fece admixta abũdãtia fellis. Grę̃i enĩ melan nigrũ vocant. fel autẽ colen appellant Sanguis latine vocatus q̃ suauis sit. vnde ⁊ homines quib⁹ dominat sanguis dulces ⁊ blãdi sũt Flegma autẽ dixerunt q̃ sit frigida. grę̃i enĩ frigus flegmonẽ appellãt. Ex his quattuor humoribus regunt sani. ex ipsis lędunt infirmi. Dũ enim ampli⁹ extra cursum naturę creuerint. ẽgritudines faciũt. Ex sanguine autem ⁊ felle acutę passiones nascunt. quas grę̃i oxias vocãt. Ex flegmate ꝟo ⁊ melancolia veteres causę procedunt quas grę̃i cronia dicunt.

De acutis morbis Cap̃.VI.

Xia ẽ acutus morbus qui aut citotransit aut celeri⁹ interficit. ut pleuresis phre-
o nesis. Oxi enĩ acutũ apud grę̃os ⁊ velocẽ significat. Chronia ẽ pliꝝus corpis morbus. q̃ multis tẽporibus remorat. ut podagra phthisis. Chronon enĩ apud grę̃os temp⁹ dicit. Quędã aũt passiones ex ꝓprijs causis nomen acceperunt. Febris a feruore dicta est. est enĩ abundãtia caloris. Phrenesis appellata siue ab ipedimẽto mentis. quia grę̃i mentẽ frẽnas vocant. seu q: dentibus frendent. Nã frendere est dentes concutere. Est autẽ prturbatio cũ ẽragitatione ⁊ dementia ex colerica vi effecta. Cardia vocabulũ a corde sumpsit dũ ex aliq̃ timore aut dolore afficit. Cor enĩ grę̃i cardian vocant. Est enĩ cordis passio cũ formidabili metu. Litargia a somno vocata. ẽ enĩ oppressio cerebri cũ obliuiõe ⁊ somno ingi veluti sterrentis. Synancis a cõtinẽtia spũs ⁊ prefocatiõe dicta. Grę̃i enĩ synechin cõtinere dicũt. Qui enĩ ꝟ virio laborãt. dolore fauciũ prefocant. Flegmon ẽ feruor stomachi cum extensione atq; dolore. Flegmon ẽ inquietudo cũ ruboꝛe ⁊ dolore ⁊ extensiõe ⁊ duritia ⁊ vastitate. Quę cũ ceperit fieri. inquietudo ⁊ febris cõsequit. Unde ⁊ dicta est flegmon apo tu phlegon id ẽ inflãmans. sic enĩ sentitur. ⁊ inde nomẽ accepit. Pleuresis ẽ dolor lateris acutus cũ febre ⁊ sputo sanguinolẽto. Latus enĩ grece pleura dicit. Unde ⁊ pleurerica passio nomen accepit. Peripleumonia ẽ pulmonis vitiũ cũ dolore vehemẽti ⁊ suspirio. Grę̃i enĩ pulmonẽ pleumon vocant. vnde ⁊ ẽgritudo dicta est. Apoplexia ẽ subita effusio sanguinis. qua suffocati intereũt. Dicta aũt apoplexia q̃ ex letali pcussu repentinus casus fiat. Grę̃i enim pcussionẽ apoplexin vocãt. Spasm⁹ grece latine cõtractio subita partiũ aut neruorũ cũ dolore nimio. Quã passionẽ a corde noiatã dixerũt. q: i nobis principatũ vigoris habet. Fit aũt duob⁹ modis. aut ex repletione

aut ex inanitione. Tiranus maior est contractio neruoꝝ a ceruice ad dorsum. Telū lateris dolor ē Dictum autē ita a medicis q̄ dolore corpus transuerberet quasi gladi⁹. Ileos dolor intestinorum. vñ ⁊ ilia dicta sūt. Grēce enī ειλεῖν obuoluere dicitur q̄ se intestina p̄ dolore inuoluant. Hi⁊ torminosi dicūt ob intestinoꝝ tormēta. Hydrophoba id est aquę metus. Grēci enī hydor aquā vocāt phobon timorē dicūt. vnde ⁊ latini hunc morbū ob aquę metū lymphaticū vocant. Fit aūt aut ex canis rabidi morsu aut ex aeris spuma in terrā ꝓiecta quā si homo uel bestia tetigerit aut dementia replet aut in rabiē vertit. Carbunculus dictus q̄ in ortu suo rubēs sit ut ignis postea niger ut carbo extinctus. Pestilentia est contagium q̄d dū vnū apprehenderit celerit ad plures trāsit. Signit aūt ex corrupto aere ⁊ in visceribus penetrando inirit. Hoc ⁊ si plerūq; p aereas potestates fiat tñ sine arbitrio omnipotentis dei omnino nō fit. Dicta aūt pestilētia quasi pastulentia q̄ veluti incendiū depascat ⁊ toto descendit corpore pestis. Idē ⁊ contagiū a contingendo q: quē rectigerit polluit. Ipsa ⁊ inguinaria ab inguinū p cussione. Eadem ⁊ lues a labe ⁊ luctu vocata quę tanto acura ē ut nō habeat spaciū tpis q̄ aut vita speret aut mors ex repentin⁹ languor simul cū morte venit.

De chronicis morbis Cap. vii.

Chronia ē plixus morb⁹ qui multis remc poribus remorat ur podagra phthisis. Chronos enī apud grecos tempus dicit Cephalea ex causa vocabulū habet capit enī passio est ⁊ greci caput cephalin vocāt. Scorbomia ab accidenti nomen sumpsit q̄ repentinas tenebras ingerit oculis cū vertigine capitis. Vertigo aūt est quotiens cū vent⁹ consurgit ⁊ terrā i circuitū mittit sic ⁊ i vertice hois arterię ⁊ venę ventositate ex resolura humectatione gignūt. ⁊ i oculis gyrū faciūt. Unde ⁊ vertigo nūcupata ē. Epilepsia vocabulū sūpsit q̄ mentē apprehēdēs parit eriā corpus possideat. Grēci enī apprehensionem epilepsin vocāt. Fit aūt ex melancholico humore quotiēs exuberauerit. ⁊ ad cerebrū cōuersus fuerit. Hęc passio ⁊ caduca vocat eo q̄ cadens ęger spasmū patiat. Hos etiā vulgus lunaticos vocat q̄ p lunę cursum comitet eos insania dęmonum. Idē ⁊ laruatio. Ipse est ⁊ morbus comitialis id est maior ⁊ diutin⁹ quo caduci renent. Cui⁹ tanta vis est ut homo valens concidat spumetq;. Comitialis aūt dict⁹ q̄ apud gentiles cū comitiorum die cuiq; accidisset comitia dimittebāt. Erat aūt apud romanos comitioꝝ dies solēnis in kal. ianuarijs. Mania ab insania uel furore vocata. Nā grecorū vetustas furorē manian appellabat sine ab inquirate quā greci manian vocauerūt sine a diuinatione q: diuinare grece manin dicit. Melancholia dicta est a nigro felle. Grēci enī nigrū melan vocant fel autē colen appellant. Epilepsia autē in phantasia fit. melancolia in ratione. mania in memoria. Typi sunt frigidę febres quę absuisue typi appellabantur ab herba quę i aqua nascitur quę latine forma atq; status dicit. Est enī accessionū uel recessionū reuolutio p statuta tempoꝝ interualla. Reuma grece; latine eruptio siue fluor appellatur. Catarrus est fluor reumę iugis ex narib⁹ qui dū ad fauces venerit branchos vocatur dū ad thoracē vel pulmonē phthisis dicitur. Thoriça est quotiens infusio capitis i ossa venerit narium. ⁊ p̄focationē fecerit cū sternutatiōe unde ⁊ choriça nomen accepit. Branchos ē p̄focatio fauciū cū frigido humore. Greci enī guttur brachos dicūt circa quē fauces sūt quas nos corrupte branchias dicim⁹. Raucedo amputatio vocis est. Hęc ⁊ arteriasis vocat eo q̄ vocē raucam ⁊ clausam reddat ab arteriarum iniuria. Suspirium nomen sumpsit q: inspirationis difficultas est quā greci dyspnian dicūt id est suffocationē. Peripleumonia a pulmone nomen accepit. Est enim pulmonis tumor cum spumarū sanguineārū effusione. Emoptois emissio sanguinis p os unde ⁊ nomen accepit. hęma enim sanguis dicit. Phthisis est ulceratio ⁊ tumor in pulmonibus qui i iuuenib⁹ facilius euenire solet. Phthisis autē apud grecos dicta q̄ sit totius corporis consumptio. Tussis grece ab altitudine vocatur q̄ a profundo pectoris veniat. Cuius contraria est superior in faucibus ubi ua distillat. Apostema a collectione nomen accepit. Nam collectiones greci apostomas vocāt. Empis dicta ab apostemate intrinsec⁹ uel in latere uel in stomacho cū dolore ⁊ febrib⁹ ⁊ tussi. ⁊ abundantib⁹ spumis ⁊ puruletis. Epaticus morb⁹ a iecoris passione nomen accepit. Greci enī iecur ηπαρ vocāt. Lienosis ab splene vocabulū sumpsit. Greci enī splen lien dicūt. Hydropisis nomē sumpsit ab aquoso humore cutis. Nam greci hydor aquā vocauerūt. Est enī humor subcutane⁹ cū inflatione turgēte. ⁊ anhelitu fetido. Nephresis a renū languore nomē accepit. renes enī greci nephresin dicūt. Paralysis dicta a corpis impensatiōe facta ex multa infrigidatione aut in toto corpe aut in pte. Lacertia nomen sumpsit a corpis iuuria. Lacertā enī malam vexationē greci vocauerunt. Fit aūt hęc passio ex intemperantia ęgrorū cis uel curatiōe mala medicaminis aut post ęgritudinē tarda resūptio. Atrophia nomē accepit a diminutiōe corpis. Nā greci nutrimenti cessationē atrophian dicūt. Est enī tenuitas corpis ex causis latentib⁹ ⁊ paulatim cōualescentib⁹. Sarcian ē supfluū carnis incrementū quo ultra modū corpa saginant. Greci enī carnem sarca vocant. Ischias vocata a pte corpis quā verat. Nā frequentior ossa quoꝝ sūmitas iliorum initio terminat: greci ischia vocāt. Fit autem de flegmate quotiens descenderit i recta ossa ⁊ efficitur ibi glutinatio. Podagrā greci a retentione pedum dicunt nominatam ⁊ a ferali dolore. Si quidem omne quod im ire fuerit abusiue agreste

vocamus. Artericus morb' ab articulor passione vocabulū sumpsit. Calculus lapis est qui in vesica fit. vnde ꝛ nomē accepit. Signiſ autē ex materia flegmatica. Stranguria dicta est eo ꝙ stringat vrinarū difficultatē. Satyriasis iuge desideriū veneris cū extensiōe naturaliū locor. dicta passio a satyris. Diarria iugis ventris cursus sine vomitu. Dysenteria est diuisio cōtinuationis. id est vlceratio intestini. Dyſ eni diuisio est. entera intestina Fit aūt antecedēte fluore. quē greci diarriā vocāt. Lyenteria dicta ꝙ cibū tanꝙ p luneā intestini nullis obstantib' faciat prolabi. Colica passio nomē sumpsit ab intestino. qō greci colon appellant. Ragadię dicunt eo ꝙ fissure sint rugis collectę circa orificiū. Hęc ꝛ hęmorroidę. a sanguinis fluore dictę. Greci eni sanguinē hęma dicunt.

De morbis q̄ i supficie cutis videnť. Cap. VIII.

Lopecia ē capillor fluor. circūscriptis pilis fuluis aeris qualitatē habentib'. vocata hoc noīe a similitudine aialis vulpeculę. quā greci alopeciā vocāt. Parotidę sūt duritię uel collectiones quę ex febrib' aut ex aliq̄ alio nascunť in auriū vicinitate. vnde ꝛ parotidę sunt appellatę. Ota eni greece auriculę dicūť. Lentigo est vestigia macularū paruula in rotūditatē formata. a specie lenticulę dicta. Herisipira ē quā latini sacrū ignē appellant. id est execrādū. p antifrasim. Siquidē in supficie. ruboꝛe flāmeo cutes rubescunt. Tūc moto ruboꝛe quasi ab igne vicina inuadunť loca. ita ut etiā febris excitet. Serpedo est ruboꝛ cutis cū pustularū extantia. ꝛ nomen sumpsit a serpēdo. eo ꝙ serpat p mēbra. Impetigo ē ficca scabies. pminens a corpe. cū asperitate ꝛ rotunditate formę. Hanc vulgus sarnā appellat. Vrigo vocata a perurendo ꝛ ardendo. Nyctalmus est passio qua p diē visus patentib' oculis denegať. ꝛ nocturnis irruentibus tenebris redditť. aut versa vice ut plęriq̄ volunt. die redditť nocte negať. Uerrucę aliud sūt. phthiriasis aliud verrucę sigillatim sūt. phthiriasis vo vna fortior ꝛ circa ipsam plures inueniunť. Scabies ꝛ lepra vtraq̄ passio ē asperitas cutis cū pruritu ꝛ squamatione. ꝟ scabies tenuis asperitas ꝛ squamatio ē. Hinc deniq̄ nomē accepit. quę ita veluti purgamenta amittat. Nam scabies quasi squamies. Lepra vo cutis asperitas squamosa lepidę hęrbę similis. vnde ꝛ nomē sumpsit. Cui' color nunc in nigredinē vertiť. nūc in alboꝛē. nūc in ruboꝛē. In corpe hois ita lepra dinoscitť. si variatim inter sanas cutis partes color diuersus appareat. aut si ita se vbiq̄ diffundat. ut omnia vni' coloris q̄uis adulteri faciat. Elephantiac' morb' dicitť ex similitudine elephantis. cuius naturaliť dura pellis ꝛ aspera. nomen morbo in hominib' dedit. q. corpoꝛis supficiē similē facit elephantoꝛ cuti. siue q. ingens passio est. sicut aial ipsum ex quo deriuatū ducit nomen. Ceteris greci appellant a cuusdā aialis noie. ꝙ sit coloris fellei. Hūc morbū latini arcuatū dicūt a similitudine ęlestis arc'. Auriginē vo Uarro appellari ait a coloꝛe auri. Regiū autē morbū inde estimant dictū ꝙ vino bono ꝛ regalib' cibis facil' curet. Cancer a similitudine maritimi aialis vocatū vulnus sicut medici dicūt nullis medicamentis sanabile. Ergo pęcidi solet a corpoꝛe membrū vbi nascit. ut aliquantū viuat. tamē inde mortē quālibet tardius affuturā. Hordeolus est paruissima ac purulenta collectio in pilis palpebrarū constituta. in medio lata ꝛ ex vtroq̄ cōducta hordei granū similās. vnde ꝛ nomen accepit. Furunculus ē tumor ī acutū surgēs dictus ꝙ feruear. quasi feruūcul'. vnde ꝛ greece anthrax dicit ꝙ sit igneus. Oscedo est qua infantū ora exulceranť. dicta ex languoꝛe oscitantiū. Frenusculi vlcera circa rictū oris. similia his quę fiūt iumentis asperitate frenoꝛ. Ulcus putredo ipsa. vulnus qō ferro fit. quasi vi ꝛ vlcus. qō dolet q̄si vlcus. vnde ꝛ vlcera. Pustula est in supficie corporis turgens veluti collectio. Papula est paruissima cutis erectio circūscripta cū ruboꝛe. ꝛ ideo papula dicta q̄si pupula. Sanies dicta. q. ex sanguine nascitur. excitato eni caloꝛe vulneris sanguis in saniē vertiť. Nā sanies nō fit in quocūq̄ loco. nisi vbi sanguis aduenerit. q. oē qō putrescit nisi calidū ꝛ humidū fuerit. qō ē sanguis. putrefieri nō potest. Sanies aūt ꝛ rabes sibi differūt. Fluere eni sanie viuoꝛ est. rabe vo mortuoꝛ. Cicatrix est obductio vulneris. naturalē coloꝛem partibus seruans. dicta ꝙ obducat vulnera atq̄ obcęcat.

De remedijs ꝛ medicaminibus Cap. IX.

Edicinę curatio nō est spernenda. Memminimus eni ꝛ Esaiā Ecechię languēti aliq̄d medicinale mādasse. ꝛ Paul' apostolus Timotheo modicū vinū. pdesse dixit. Curatio autem morborū tribus generibus constat. Pharmatia quā latini medicamina vocant. chirurgia quā latini manuū operationē appellāt. manus eni apud grecos chir vocať. dięta quā latini regulā nuncupant. est eni obseruatio legis ꝛ vitę. Sūt autē omnis curationis species tres. Primū genus dieticū. secūdū pharmaceuticū. tertiū chirurgicū. Dięta ē obseruatio legis ac vitę. Pharmatia est medicamentor curatio. Chirurgia est ferramentor incisio. Nā ferro excidunť quę medicamentor nō senserint medicinam. Antiquior autē medicina hęrbis tm̄ ꝛ sucis erat. Talis eni medendi vsus cępit. deinde ferro ꝛ ceteris medicamentis. Omnis aūt curatio. aut ex contrarijs aut ex similib' adhibeť. Ex contrarijs. ut frigidū calido. uel humido siccū. sicut ꝛ in homine supbia sanari nō potest. nisi humilitate sanеť. Ex similibus vo. sicut ligamentū. uel rotundo vulneri rotundū. uel oblongo oblongū apponit. Ligatura eni ipsa nō eadē membris ꝛ vulnerib' omnib' ꝟ similis simili coaptať. quę duo etiā ipsa adiutoria nominib' suis significaut. Nam antidotū grece

latine ex cōtrario datū dicit. Contraria enī contrarijs medicinę ratione curant. At contra ex simili ut picra qō interpraet amara. q: gustus eius amarus est. Ex conuenięti enī nomen accepit. q: amaritudo morbi amaritudine solui solet. Dia aūt medicamenta ex ꝑtis causis habent vocabula. Hiera enī dicta quasi dina. Arteriaca q apta sint gutturis meatui. ꝛ tumores fautium ꝛ arteriarum leniant. Tiriaca est antidotū serpentinū q̄ venena pellunt. ut pestis peste soluat. Cathartica greece latine purgatoria dicunt. Catapodia eo q modicū potet seu inglutiat. Diamoron a suco moro nomen sumpsit. ex quo conficit. sicut diacodion. quia ex codia. id est ex papauere fit. sicut diaspmaton quia ex seminib' componit. Electuariū vocatum. eo q molle sorbeat. Trochiscus dictus quia in modū rotulę deformatur. Trochos enī greece rota dicit. Collyria latino sonāt q vitia oculoꝝ detergant. Epithema. eo q supponat alijs adiutorijs precedētibus. Cataplasma. eo q inductio sola sit. Emplastrū eo q inducat. Malagma. q sine igne maceret ꝛ cōprehendat. Anema grece. latine relaratio dicit. Pessaria dicta q intus injciāt. Medicinā iumentoꝝ chiron quidam grecus inuenit. inde pingit dimidia pte homo. dimidia equus. Dicit' aūt chiron ἀπὸ τῆς χειρουργικῆς. quia chirurgicus fuit appellat'. Creticos dies medici vocant. quibus credo ex iudicio infirmitat' ꝟ nomē impositū ē. q q̄si iudicēt hominē ꝛ sentētia sua aut puniāt aut liberēt.

De libris medicinalibus Cap. x.

a Fozissimus ē sermo breuis. integrū sensū ꝓpositę rei scribens. Prognostica pquisitio egritudinū. vocata a prenoscēdo. Oportet enī medicum ꝛ preterita agnoscere ꝛ presentia scire ꝛ futura prouidere. Dynamidia potestas ē herbaꝝ id est vis ꝛ possibilitas. Nam in herbarū cura vis ipsa dynamis dicit. Unde ꝛ dynamidia nūcupatur. vbi eoꝝ medicinę scribunt. Btanicum herbariū dicit. q ibi herbę notent.

De instrumentis medicorum Cap. xi.

e Chiridion dictum. q manu astringatur. dum plurima contineat ferramenta. Chir enim grece manus vocat'. Flebotomū ab incisione vocatū. Nā incisio grece tomi dicit'. Similaria. angistrū. spatomele. guuia quę a latinis a similitudine cucurbitę. a suspirio ventosa vocat'. Deniq animata spiritu per igniculū. debinc preciso corpori superposita. omne q̄ intercutē uel altius estuat. siue humorem siue sanguinem vocat in superficiē. Clistere est instrumentū q quod anema injciē. Pila a pinsendis seminibus. id ē terēdis. Hinc ꝛ pigmēta. eo q in pila ꝛ pilo agunt. quasi piligmenta. Est enim pila vas concauum ꝛ medicorum aptum vsui. in qua ꝓprie tpslanę fieri ꝛ pigmenta cōcidi solent. Uarro aūt refert pilumnū quendam in italia fuisse. qui pinsendis pręfuit aruis. vnde ꝛ pilumni ꝛ pistores. Ab hoc ergo pilū ꝛ pilā inuenta quibus far pinsitur. ꝛ ex eius nomine ita appellata. Pilū aūt est vnde contundit' quicq̄d in pila mittit'. Mortarium. q ibi iam semina ī puluerē redacta ꝛ mortua condiant'. Tiricula est in qua circūducta collyria resoluunt'. erit enim lenis. Nā aspera frangi potius q̄ resolui collyrium facit.

De odoribus ꝛ vnguentis Cap. xii.

o Dor vocat' ab aere. Thymiama lingua greca vocatur q sit odorabile. Nā thymo dicit' flos qui odorem refert. de quo Uirgilius: redolentq thymo fragrātia mella. Incensum dictum. q igne consumit' dum offert'. Tetraidos. formulę incensi ī longitudinē pozzeręq; quę fiunt ex quattuor pigmentis. Quattuor enī greece terra. formula idos dicit'. Stacte ē incensū qō ex pressura manat. dictū a grecis ἀπὸ τοῦ στάζειν. qō ē manare siue distillare. Myrobalanū. quia fit ex glāde odorata. de qua Ouidius: et pressa tuis balanus capillis. Oleum est purū nulliq rei admixtū. Unguentū ꝛo ē omne qō ex cōmuni oleo confectū. aliarū specierū commixtione augetur. odoris iocunditatē sumens. ꝛ longius redolens. Unguenta autē quędā dicunt' a locis. ut telinū. cuius Julius cęsar meminit dicens. Corpusq suaui telino vngimur. Hoc cōficiebat' in insula telo. quę ē vna ex cycladib'. Sūt ꝛ quędā ab inuentoꝝ noie. ut amaracinum. Nā quidā tradunt regium quendā puerū amaracum noie. cōplura vnguentoꝝ genera ferētē. casu prolapsū esse. ꝛ maiorē ex cōmixtione odorē creasse: vnde nunc optima vnguenta. amaracina dicunt'. sunt aūt ex genere florum. Itē alia quę a materię siue qualitate dicunt'. ut rosacum a rosa. cyprinū a flore cypri. quę ꝓ inde ꝛ ꝓprię materię odorē referunt. Ex his quędam simplicia vnguenta sunt quę ex vna tm̄ specie existunt. vnde ꝛ sui nominis referunt odoratū. ut anetinū. est enī sincerum. ex oleo ꝛ aneto tm̄. Composita aūt sunt: quę a pluribus admixtis fiunt. vnde ꝛ nominis sui odorē nō habēt. q: obtinētibus alijs quę admiscent'. incertū odorē inducūt. ut cerotū calcasticū marciacū.

De initio medicinę Cap. xiii.

q Uerisimile quibusdā. quare inter ceteras liberales disciplinas. medicinę ars nō cōtineat'. Propterea q: ille singulares cōtinent causas. ista ꝛo omniū. Nam ꝛ grāmaticā medic' scire iubet'. ut intelligere uel exponere possit quę legit. filiter ꝛ rhetoricā. ut veracib' argumentis valeat diffinire quę tractat. nec nō ꝛ dialecticam ꝓpter infirmitatū causas rōne adhibita pscrutādas atq curādas. Sic ꝛ arithmeticā. ꝓpter numerū horarū ī accessionib' ꝛ periodis dierum. non alit' ꝛ geometriā ꝓpter q̄litates regionū ꝛ locoꝝ situs: in quib' doceat q̄d quisq observare debeat. Pozzo musica incognita illi non erit. Nā multa sunt quę in egris hominib' ꝑ hāc disciplinam facta legunt'. sicut de Dauid legitur ꝛ

qui a spiritu imundo saulem arte modulationis eripuit. Asclepiades q̄z medicus phrenericū quē/dam p symphoniā pristinę sanitati restituit. Do/stremo ⁊ astronomiā notam habebit. p quā con/templet rationē astrorū ⁊ mutationes temporū. Nam sicut ait quidā medicoꝝ; cū ipsoꝝ qualita/tibus ⁊ nostra corpa cōmutant. hinc est q̄ medi/cina secūda philosophia dicit. Utraq; enī disci/plina totum hominē sibi vendicat. Nam sicut p illam anima. ita p hanc corpus curat.

Incipit liber quintus

De auctoribus legū Cap. I.

Oyses gētis he/

m breę primus omniū diuinas leges sacris litteris explica/uit. Phoroneꝰ rex grecis pri/mus leges iudiciaq; constituit Mercuriꝰ trimegistus pri/mus leges egyptijs tradidit. Solon primus le/ges atheniensibus dedit. Licurgus primus lace/demonijs iura legū ex apollinis auctoritate con/finxit. Numa pompiliꝰ qui romulo successit i re/gno. primꝰ leges romanis edidit. Deinde cū po/pulus seditiosos magistratus ferre nō posset. de/cemviros legibus scribendis creauit. qui leges ex libris solonis in latinū sermonē trāslatas. xij. ta/bulis expoluerunt. Fuerūt autē hi Appius clau/dius. T. genutius. P. sestius. L. veturius. S. iu/lius. A. manlius. P. sulpitius. P. curiatius. L. romulius. Sp. posthumꝰ. Hi decē viri legū con/scribendarū electi sunt. Leges aūt redigere in li/bris primus consul pompeius instituere voluit. ⁊ nō psecerauit. obtrectatoꝝ metu. Deinde cęsar ce/pit id facere. ⁊ ante interfectus est. Paulatim aūt antiquę leges vetustate atq; incuria exoluerunt; quarū ⁊ si nullus iam vsus est. noticia tamē ne/cessaria videt. Leges nouę a constantino cęsare ceperūt. ⁊ reliquis succedentibꝰ. erantq; primę ⁊ inordinatę. Postea theodosius minor augustus ad similitudinē gregoriani ⁊ hermogeniani co/dicē factū constitutionū a constantini temporibꝰ sub Apio cuiusq; imperatoris titulo disposuit. quē a suo nomine theodosianum vocauit.

De legibus diuinis ⁊ humanis Cap. II.

Omnes autem leges aut diuinę sunt aut

o humanę. Diuinę natura. humanę mori/bus constant. ideoq; hę discrepant qm̄ aliq; alijs gentibus placent. Fas lex diuina est. ius lex būana. Trāsire p agrū alienū fas ē. ius nō ē.

Quid differunt inter se ius leges ⁊ mores Cap. III.

Us generale nomen est. Lex autē iuris est

i species. Jus aūt dictū. quia iustū ē. Omne aūt ius legibus ⁊ moribus constat. Lex est cōstitutio scripta. Mos est vetustate. pbata cō/suetudo. siue lex non scripta. Nam lex a legendo vocata; quia scripta est. Mos aūt longa cōsue/tudo est. de moribꝰ tantūmodo tracta. Consue/tudo aūt ē ius quoddā moribus institutū. quod p lege suscipit cū deficit lex. nec differt scriptura an ratione consistat quando ⁊ legē ratio cōmen/dat. Porro si ratione lex cōstat. lex erit omne iam qđ ratione constiterit. dūtaxat qđ religioni con/gruat. qđ disciplinę conueniat. qđ saluti. pficiat. vocata aūt consuetudo. q: in cōmuni est vsu.

Quid sit ius naturale Cap. IIII.

Us aut naturale est. aut ciuile. aut gentiū.

i Jus naturale est cōmune omniū nationū. eo q̄ vbiq; instinctu nature. nō cōstitutio/ne aliqua habet. ut viri ⁊ fęminę coniūctio. libe/rorū successio ⁊ educatio. cōmunis omniū posses/sio. ⁊ omniū vna libertas. acquisitio eoꝝ quę ce/lo. terra mariq; capiunt. Itē depositę rei uel cō/mēdatę pecunię restitutio. violentę p vim repul/sio. Nam hoc aut si quid huic simile ē. nunq̄ in/iustū ⁊ naturale equiq; habet.

Quid sit ius ciuile Cap. V.

Us ciuile est. qđ quisq; populus uel quęq;

i ciuitas sibi p: opriū. humana diuinaq; cau/sa constituit.

Quid sit ius gentium Cap. VI.

i Us gentium est. sedium occupatio. edifica/tio. munitio. bella. captiuitates. seruitutes. postliminia. fędera pacis. inducię. legatoꝝ nō violandoꝝ religio. cōnubia inter alienigenas. p/hibita. ⁊ inde ius gentiū. q: eo iure omnes fere gentes vtunt.

Quid sit ius militare Cap. VII.

i Us militare est belli inferendi solennitas. fęderis faciendi nexus. signo dato congres/sio in hostem uel cōmissio. itē signo dato receptio item flagitij militaris disciplina. si locus deserat. itē stipendioꝝ modus. dignitatum gradus. prę/miorū honor. veluti cum corona uel torques do/nant. item prędę decisio. ⁊ p psonarū qualitatibꝰ ⁊ laboris iusta diuisio. ac principis postio.

Quid sit ius publicum Cap. VIII.

i Us publicū est in sacris. ⁊ sacerdotibus. ⁊ in magistratibus.

Quid sit ius quiritum Cap. IX.

Us quiritū est Apte romanoꝝ. qđ nulli te/

i net nisi quirites. id est romani. tanq̄ de le/gitimis hereditatibꝰ. de cretionibus. de tu/telis. de vsucapionibus. quę iura apud nullū aliū populū reperiunt. ⁊ Apta sunt romanoꝝ. ⁊ i eos/dem solos cōstituta. Constat aūt ius quiritum ex legibus ⁊ plebiscitis ⁊ constitutionibꝰ princi/pum. ⁊ edictis siue prudentiū responsis.

Quid lex Cap. X.

l Ex est constitutio populi. qua maiores na/tu simul cū plebibus aliquid sanxerunt.

Quid scita plebium Cap. XI.

s Cita sunt. quę plebes tm̄ constituunt. ⁊ vocata scita. q̄ ea plebs sciat. uel q̄ sciscitatur. ⁊ rogat ut fiant.

Quid senatus consultum Cap̃.xii.

Enatus consultum est qđ tñ senatores
s populis consulendo decernunt.

Quid cõstitutio ꝛ edictũ Cap̃.xiii.

Onstitutio uel edictum qđ rex uel im/
e perator constituit uel edicit.

Quid respõsa prudẽtiũ Cap̃.xiiii.

Esponsa sunt quę iurisconsulti respon/
r dere dicunt consulẽtib⁹ vnde ꝛ responsa
Pauli dicta. Fuerũt enĩ quidã prudẽ/
tes ꝛ arbitri equitatis q̃ institutiones ciuiles iu/
ris compositas ediderũt quibus dissidentiũ li/
tes contentionesq; sopirent.

De legibus cõsularibus ꝛ
tribunitijs Cap̃.xv.

Ędam etiã leges dicunt ab his qui cõ/
q diderũt ut consulares tribunitię iulię
corneliq. Nam ꝛ sub Octauiano cęsare
suffecti cõsules papius ꝛ pompeius legẽ tulerũt
quę a nominib⁹ eor appellat papia pompeia con/
tinens patrũ prędia p fu scipiẽdis liberis. Sub
eodẽ q̃z imperatore Falcidi⁹ tribunus plebis legẽ
fecit ne quis plus extrancis in testamẽto legaret
q̃ ut quarta pars supesset hęredibus ex cui⁹ noie
lex falcidia nuncupata est. Aquilius q̃z legẽ con/
didit quę hactenus aquilia nuncupatur.

De lege satyra Cap̃.xvi.

Atyra ꝺo lex est quę de pluribus rebus
f simul loquit dicta a copia rerũ ꝛ quasi
a satietate vnde ꝛ satyrã scribere ẽ poe/
mata varia cõdere ut Horatij Juuenalis ꝛ Persij

De legibus rhodijs Cap̃.xvii.

Hodie leges naualium cõmertiorũ sunt
r ab insula rhodo cognominatę i qua an/
tiquitus mercatorũ vsus fuit.

De priuilegijs Cap̃.xviii.

Riuilegia autẽ sunt leges priuatorũ q̃si
p priuatę leges. Nam priuilegiũ inde di/
ctum q̃ in priuato ferat.

Quid possit lex Cap̃.xix.

Omis autẽ lex aut pmittit aliquid ut
o vir fortis petat prędmiũ aut vetat ut sa/
ctarũ virginũ nuptias nulli petere lice/
at aut punit ut q̃ eędem fecerit capite plectat. ci⁹
enĩ prędmio aut pęna vita moderat humana.

Quare lex facta sit Cap̃.xx.

Actę sunt aũt leges ut earũ metu huma/
f na cocreceat audacia turaq; sit int im/
probos innocentia. ꝛ in ipsis improbis
formidato supplicio refrenet nocendi facultas.

Qualis debeat fieri lex Cap̃.xxi.

Rit aũt lex honesta iusta possibilis ꝺm
e naturã ꝺm patrię consuetudinem loco
tempoziq; conueniens necessaria vtilis
manifesta q̃ ne aliquid p obscuritatẽ in captiõe
contineat nullo priuato comodo ꝟ p cõmuni ci/
uium vtilitate conscripta.

De causis Cap̃.xxii.

Ragma grecũ est qđ latine causa dicit.
p vnde ꝛ pragmatica negocia dicuntur. ꝛ
actor causarũ ꝛ negociorũ pragmaticus
nuncupatur.

De testibus Cap̃.xxiii.

Estes sunt a quibus quęritur veritas in
t iudicio. Quos quisq; ante iudiciũ sibi
placitis alligat ne cui sit postea liberum
aut dissimulare aut subtrahere se vnde ꝛ alliga/
ti appellant. Itẽ testes dicti q̃ testamento adhi/
beri solent sicut signatores q̃ testamentũ signãt.

De instrumentis legalibus Cap̃.xxiiii.

Oluntas est generale nomen omniũ le/
v galiũ instrumẽtor quę q̃ nõ vi ꝟ volũ/
tate ꝓcedit ideo tale nomẽ accepit. Te/
stamentũ vocatũ q̃ nisi testator moztuus fuerit
nec confirmari potest nec sciri q̃d in eo scriptum
sit q̃ clausum ꝛ obsignatum est. ꝛ inde dictũ te/
stamentũ q̃ non valet nisi post testatoris monu/
mentũ. vnde ꝛ aplus: Testamẽtũ inquit i moz/
tuis confirmat. Testamentum sane in scripturis
sanctis nõ hoc solũ dicit qđ nõ valet nisi testa/
toribus moztuis ꝟ omne pactũ ꝛ placitum testa/
mentũ vocabant. Nã laban ꝛ iacob testamentũ
fecerũt qđ vtiq; etiam inter viuos valeret. Et in
psalmis legit. Aduersus te testamentũ dispo/suerunt hoc est pactũ. ꝛ inumerabilia talia. Tabu/lę testamenti inde appellatę sunt q̃ ante chartę
ꝛ membranarũ vsum in dolatis tabulis nõ solũ
testamenta ꝟ etiã epistolaꝛ alloquia scribebant.
Unde ꝛ poztitores carũ tabellarij vocabãt. Te/
stamentũ iuris ciuilis est quinq; testium signis
subscriptiõe firmatũ. Testamẽtũ iuris prętorij ẽ
septẽ testiũ signis firmatũ. ꝟ illud apud ciues fit
inde ciuile. istud apud prętores inde iuris prę/
torij. Testamentũ aũt signare notare est id ẽ ut
notũ sit qđ scriptũ est. Holographũ testamẽtũ ẽ
manu auctoris totũ conscriptũ atq; subscriptũ.
vnde ꝛ nomẽ accepit. Greci enĩ holon totũ gra/
phin litterã dicũt. Irritũ testamẽtũ est si is qui
testatus ẽ capite diminutus est aut si nõ rite fa/
ctũ sit. Inofficiosum testamentũ ẽ qđ frustra li/
beris exhęredatis sine officio naturalis pietat̃ i
extraneas psonas redactũ est. Ruptũ testamen/
tũ inde vocatũ eo q̃ nascente posthumo neq; ex/
hęredato nominatim neq; hęrede instituto dis/
rumpit. Suppressum testamentũ est qđ i fraude
hęredũ uel legatarioꝛ seu libertoꝛ nõ ẽ palã pro/
latũ. qđ si nõ latet tñ si pdictis psonis nõ ꝓferat.
suppressi tñ videt. Nũcupatio est quã in tabulis
cęriscq; testator recitat dicens: Hęc ut in tabulis
his cęriscq; scripta sũt ita dico ita lego ita q̃z vos
ciues romani mihi testimoniũ phibete. ꝛ hoc di/
cit nuncupatio. Nuncupare enĩ est i palã nomi/
nare ꝛ confirmare. Jus liberoꝛ est coniugũ sine
liberis inuicẽ p loco pignoꝛ hęreditatis alterna
conscriptio. Codicellũ ut veteres aiũt sine dubio
ab auctore dictũ qui hoc scripturę gen⁹ instituit.

Est aũt scriptura nulla indigẽs solẽnitate verboꝝ ꝫ sola testatoris volũtate qualicũqꝫ scripturę significatione exp̃essa. Cui⁹ beneficio volũtatibus defunctoꝝ cõstat esse subuentũ ꝓpter legaliũ verboꝝ difficultatẽ aut certe ꝓpter necessitatẽ adhibendoꝝ solenniũ ita ut qui scribit titulum eiusdẽ scripturę codicillũ vocet. Sicut aũt codicillus fit vice testamẽti ita epla vice codicillorũ. Cretio ẽ certus dieꝝ numerus in quo instituꝰ hęres aut adit hęreditatẽ aut finito tẽpore crecretionis excludit nec liberum illi est vltra capiẽdę hęreditatis. Cretio appellata est quasi decretio id est decernere uel constituere ut pura ille heres mihi esto addiqꝫ cernitoqꝫ infra dies tot. Adeũdarũ aũt hęreditatũ centesim⁹ statutus erat dies quibus nõ est cretio addita. Fideicõmissum dictũ ut fiat qõ a defuncto cõmittit. Nã fides dicta eo ꝙ fiat, qõ tũ nõ directis verbis ꝫ ꝑatiuis exposcit. Pactũ dicit inter ꝑtes ex pace cõuentiõs scriptura legib⁹ ac moꝛib⁹ comꝓbata. Et dictum est pactũ quasi ex pace factũ ab eo ꝙ ẽ pango. vñ et pepigit fœdus. Placitũ ꝗꝫ similiter ab eo ꝙ placeat. Alij dicũt pactũ esse qõ volens quisqꝫ facit placitũ ꝺo etiã nolens compellit veluti qñ ꝗsqꝫ paratus sit in iudicio ad respondendũ qõ nemo potest dicere pactũ ꝫ placitũ. Mandatũ dictũ ꝙ olim in cõmisso negocio alter alteri manũ dabat. Ratum ꝺo quasi rationabile et rectũ vnde et qui pollicet dicit ratũ me esse ꝓfiteoꝝ hoc ẽ firmum atqꝫ ꝑpetuum, rite autẽ esse non recte ꝫ ex moꝛe. Chirographũ cautio uel cõscriptio duarũ instar chartaꝝ greꝯce enĩ manu scriptũ dicit cautio. Emptio et venditio est rerũ cõmutatio atqꝫ contractus ex conuentẽtia veniẽs. Emptio autẽ dicta ꝙ a me tibi fit, venditio quasi venũdatio id est a nũdinis. Donatio est cuiuslibet rei translatio. Dictũ autẽ dicunt donationem quasi doni actionẽ. et dotẽ quasi do itẽ. Pręcedẽte enĩ in nuptijs donatiõe dos sequit. Nam antiquus nuptiarũ erat ritus ꝙ se marit⁹ et vxoꝛ inuicẽ emebant ne videret vxoꝛ ancilla sicut habem⁹ in iure. Inde est ꝙ pręcedẽte donatiõe viri sequit dos vxoꝛis. Donatio usufructuaria ideo dicit qꝛ donatoꝛ ex ea usũfructum adhuc retinet. Fuato cui donatũ est iure. Donatio directa ideo nuncupat qꝛ et iure et usu statim transit in alterũ nec vltra aliquid inde ad ius donatoris retoꝛqueꝛ. Conditiones ꝓprie testiũ sunt. et dicꝝ conditiones a cõdicendo quasi condictiones qꝛ nõ ibi testis vnus iurat ꝫ uel duo uel plures. Nõ enĩ in vni⁹ moꝛe sed in duoꝝ aut triũ testiũ stat omne verbũ. Itẽ conditiones ꝙ inter se conueniat sermo testiũ quasi condictiones. Stipulatio est ꝓmissio uel sponsio vnde et ꝓmissoꝛes stipulatoꝛes vocant. Dicta autẽ stipulatio a stipula. Uetereꝭ enĩ qñ sibi aliquid ꝓmittebant stipulã tenentes frangebãt quã itꝝ iungẽtes sponsiones suas agnoscebant siue ꝙ stipulũ iuxta Paulũ iuridicũ firmum appellauere. Sacramentũ est pignus sponsionis vocatũ autẽ sacramentũ quia violare qõ quisqꝫ ꝓmittit ꝑfidię est.

De rebus Cap. xxv.

b Hereditas ẽ res quę moꝛte alicui⁹ ad quẽpiam peruenit uel legato testamẽto uel possessione retenta. Dicta autẽ hęreditas a rebus aditis siue ab ere qꝛ qui possidet agrũ et censum soluit, inde et res. Res sũt quę in nostro iure consistunt. Jura aũt sunt quę a nobis iuste possidentur nec aliena sunt. Dicta aũt res a recte habẽdo. ius a iuste possidẽdo. Hoc enĩ iure possidet quod recte hoc recte qõ bene. Qõ autẽ male possidet alienũ est. Male autẽ possidet qui uel suis male utit uel aliena ꝓsumit. Possidet autẽ iuste qui nõ irretit cupiditate. Qui aũt cupiditate tenet, possessus est nõ possessoꝛ. Bona sunt honestoꝝ seu nobiliũ quę, pinde bona dicunt ut nõ habeãt turpẽ usum ꝫ ea homines ad res bonas utantur Peculiũ ꝓprie minoꝝ est ꝓsonarũ siue seruoꝝ. Nã peculiũ ẽ qõ pater uel domin⁹ filiũ suum uel seruum ꝑ suo iure tractare patit. Peculiũ autem a pecudib⁹ dictũ in quib⁹ veterum constabat uniuersa substantia. Bonoꝝ possessio est ius possessionis certo oꝛdine certoqꝫ titulo acquisita. Intestata hęreditas est quę testamento scripta non est aut si scripta sit iure tamẽ nequaqꝫ est edita. Caduca inde dicunt qꝛ eius hęredes ceciderunt. Familię herciscũdę ẽ diuisio hęreditatis inter hęredes. Herciscũdę enĩ apud veteres diuisio nũcupat Cõmuni diuidẽdo est int eos quib⁹ cõmunis res est quę actio iubet postulantib⁹ his arbitrũ dari. cui⁹ arbitratu res diuidant. Finiũ regũdoꝝ actio dicta eo ꝙ ꝑ eã regant fines utriqꝫ ne dissipentur dũmodo nõ angustioꝛe quinqꝫ pedũ loco ea controuersia sit. Locatio ẽ res ad usum data cũ diffinitione mercedis. Cõductio est res in usum accepta cũ constituta mercede. Res credita est quę in obligationẽ ita deducta est ut ex tẽpoꝛe ꝙ contrahebat certũ sit eã deferre. Usura est incrementum fenoꝛis ab usu ꝙris crediti nũcupata. Comodum est id qõ nostri iuris est. et ad alios tẽpoꝛa lit translatũ est cũ modo temꝓoris ꝙdiu apud eũ sit. unde et comodũ dictũ est. Precariũ est dum pręce creditoꝛ rogatus ꝓmittit debitoꝛẽ in possessione fundi sibi obligati demoꝛari. et ex eo fruct⁹ capere. Et dictũ pręcariũ qꝛ pręce audit quasi pręcadiũ ꝑ o littera cõmutata. Mutuũ appellatum est qꝛ id qõ a me tibi dat ex meo tuũ fit. Depositum est pignus cõmendatũ ad temp⁹ quasi diu positum. Deponere autẽ quis videt cũ aliquid metu furti incendij naufragij apud aliũ custodię causa deponit. Interest aũt in loquẽdi usu inter pignus et arrã. Nã pignus ẽ qõ dat ꝓpter rem creditã quę dũ reddit statum pignus aufert. Arra ꝺo est quę primum ꝑ re bonefidei contractu empta ex parte dat et postea complet. Est enĩ arra cõplenda non auferẽda. vñ qui habet arrã non reddit siẽ pign⁹

sed desiderat plenitudinem. ⁊ dicta arra. a re p̄o qua tradit. Item inter pignus ⁊ fiduciā ⁊ hypothecam. hoc interest. Pignus enī est qō ꝓpter rem editā obligat. cui⁹ rei possessionē solam ad temp⁹ consequit creditor. cęterū dominiū penes debitorē est. Fiducia est. cum res aliq̄ sumendę mutuę pecunię gr̄a uel mancipat. uel in iure cedit. Hypotheca est. cū res aliq̄ como dat. sine depositione pecunię uel pignoris pacto uel cautiōe sola interueniente. Momentū dictū a tēporis breuitate ut tam cito q̄ statim saluo negocio reformet. nec in ullā morā ꝓducī debeat qō repetit. sicut nec ullū spaciū est mōēti. cui⁹ tam breuis ē tpis punctus ut in aliquā moram nullo modo ꝓducat. Instrumentū est unde aliqd cōstruim⁹. ut cultr⁹. calam⁹. ascia. Instructū. qō p instrumentū efficit. ut baculus. codex. tabula. Usus q̄ in re instructa utimur. ut in baculo inniti. in codice legere. in tabula ludere. ⁊ ipse fruct⁹ agror⁹ q: eo utimur usus vocat. Hęc sunt illa tria. Ususfructus aūt vocat q: solo usū habet ei⁹ fruct⁹. manēte apud aliū iure. Usucapio ē ademptio dominij. p cōtinuationē iustę possessionis uel biennij aut alicuius temporis. Mancipatio dicta est. q: manu res capit. Unde oportet eū q̄ mancipiū accipit. cōprehēdere idipsum qō de mancipio dat. Cessio est ꝓprię rei cōcessio. sicut ē illud. cedo iure ꝓinquitat. Cedere enī dicim⁹ quasi cōcedere. i. quę ꝓpria sūt. Nā si aliena restituim⁹. nō cedim⁹. Nā cedere ꝓprie dicit. q̄ contra veritatē alteri consentit. ut Cicero Cessit inquit amplissimi viri auctoritati uel potius paruit. Interdictū ē qō a iudice nō in ppetuū ꝧ p refomādo momēto ad temp⁹. interim dicit. salua ꝓpositione actionis ei⁹. Precium vocatum eo q pr⁹ illud dam⁹. ut p ei⁹ vicē. rem quā appetimus possidere debeam⁹. Cōmertiū dictū a mercibus. quo noie res venales appellamus. Unde ⁊ mercat⁹ dicit cętus multor⁹ hoiu⁹. qui res vēdere uel emere solēt. Integri restitutio est causę uel rei reparatio. Causa redintegrat. quę vi potestat⁊ expleta nō ē. Res redintegrat. quę vi potestat⁊ ablata atq; extorta est.

De criminib⁹ in lege cōstitutis Cap̄.xxvi.

Crimen a carēdo nomen habet ut furtū. falsitas ⁊ cętera quę nō occidūt. ꝧ infamant. Facin⁹ dictū a faciēdo malū quod noceat alteri. Flagitiū. a flagirando corruptela libidinis q̄ noceat sibi. Hęc sūt duo genera oiu⁹ peccator⁹. Uis est virt⁹ potestatis: p quā causa sive res uel auferrur uel extorquet. Uis ꝑuata est si quisq; ante iudiciū armatis hominibus quēq; a suo deiecerit uel expugnauerit. Uis publica est si quis ciuem ante populum uel iudicē uel regem appellantē necauerit. aut torserit. siue verberauerit. uel vinxerit. Dolus ē mentis calliditas. ab eo q̄ deludat. Aliud enī agit. ⁊ aliud simulat. Petroni⁹ alit ęstimat dicēs. Quid ē iudicis dolus? Nimirū ubi aliquid factum est. quod legi dolet. habetis dolum. accipite nūc malū. Calūnia ē iurgiū alienę litis. a caluēdo. id est decipiēdo dicta. Falsitas appellata a fando aliud q̄ verū ē. Iniuria est iniusticia. Hinc ē illud Uirgilij: Cū turni iniuria matrē admonuit. Iniuria est q̄ audet aliquid cōtra ordinē iuris. Seditio dicit dissensio ciuiū: q̄ seorsū alij ad alios eunt. Nam bi mꝝime turbatiōe reꝝ ⁊ tumultu gaudēt. Sacrilegiū ꝓprie est sacrarū rerū furtū. postea ⁊ in idolorū cultu hęsit hoc nomē. Adulteriū ē illusio alieni cōiugij. q̄ q: alter alteri⁹ thorū cōmaculauit. adulterij nomē accepit. Stupr⁹. rapt⁹ ꝓprie ē illicitus coitus. a corrūpendo dict⁹. Unde Uirgili⁹. Rapto potit. id est stupro fruit. Homicidij vocabulū compositū ē ex hoie ⁊ cędo. Qui enī cędē in hoiem fecisse comptus erat. homicidā vereres appellabār. Parricidij actio nō solū in eū dabat qui parentē. id est qui patrē uel matrē interemisset. sed ⁊ in eū qui fratrē occiderat. ⁊ dictū parricidiū quasi parentis cędiū. Interneciei iudicium in eū dabat q̄ falsum testamentū fecerat. ⁊ ob id hoiem occiderat. Accusatorē ei⁹ possessio bonoꝝ sequebat. Internecici aūt significatio ē quasi hominis quędā enecatio. Nam ꝓpositionē inē ponebāt ne. Neui⁹. Mare interbibere. ⁊ Plautus. Interluere mare. id est ebibere ⁊ eluere. Furtum est rei alienę clādestina cōtrectatio. a furuo id est fusco vocatū. q: in obscuro fit. Furtū autem capitale crimē apud maiores fuit. ante pęnā quadrupli. Peruasio ē rei alienę manifesta pręsumptio. Furtū aūt earun dē rerū fit quę de loco in locū transferri possūt. quasio aūt ⁊ earū quę trāsferrunt. ⁊ eaꝝ quę imobilia sūt. Inficiatio ē negatio debitę rei cū a creditore deposcit. Idē ⁊ abiuratio. id est rei creditę abnegatio. Ambit⁹ iudiciū in eū ē qui largitiōe honorē capit ⁊ ambit. amissurus dignitatē quā munere inuadit. Peculatus iudiciū i eos datur. q̄ fraudē erario faciūt. pecuniāq; publicā interuertūt. Nam a pecunia peculatū dictū est iudiciū. Non aūt sic iudicat furtū rei publicę sicut rei ꝑuatę. Nam ille sic iudicat ut sacrilegus. q: fur ē sacroꝝ. Repetundaꝝ accusatur qui pecunias a socijs cepit. In hoc iudicio reus si ante moriat. in bona ei⁹ iudiciū reddit. Incesti iudiciū. in ꝑgines sacratas uel ꝓpinquas sanguine cōstitutū est. Qui enī talib⁹ miscent. incesti. id est incasti habent. Maiestatis reatu tenentur hi qui regiā maiestatē lęserūt uel violauerūt. uel q̄ rem publicā ꝓdiderūt. uel cū hostib⁹ cōsenserūt. Piaculū dictū ꝑ eo q̄ expiari pōt. commissa sūt enī quę erāt quoquo ordine expianda.

De pęnis i legib⁹ cōstitutis Cap̄.xxvii.

Uppliciter malū appellat. vnū qō homo facit. alteꝝ qō patit. Qō facit. peccatum est. quod patitur pęna. Malū aūt tunc plenū est cum ⁊ pręteritum est. ⁊ impendit ut sit ⁊ dolor⁹ ⁊ metus. Pęna dicta q̄ puniat. Est autem epitheton nomē. ⁊ sine adiectiōe nō habet plenū

sensum·adūcis pēnā carceris·pēnā exilij·pēnam mortis·ꝛ imples sensum. Supplicium ꝓpie dicit nō q̄ quoq̄ modo punit·hz qui ita damnat ut bona ei⁹ consecrent·ꝛ in publicū rediganꝫ. Nā supplicia dicebant supplicamēta.ꝛ supplicū dicit de cui⁹ damnatiōe delibat aliq̄d deo·vnde ꝛ supplicare. Octo genera pēnaꝝ in legib⁹ cōtineri. Tullius scribit.id est damnū·vincula·verba·talionē·ignominiū·exiliū·seruitutē.ꝛ mortē. His nāq̄ pēnis vindicat omne ꝓperatū peccatū. Damnū a a diminutiōe rei vocatum. Uincula a vinciendo id est artādo dicta·eo q̄ cōstringāt atq̄ retineāt·uel q: vi ligant colla. Compedes dicti·q: cōtinēt pedes. Pedicę sūt laquei·quib⁹ pedes illaqueant·dictęa pedibus capiēdis. Catenę aūt q̄ capiēdo teneant vtraq̄ vestigia·ne pgrediant. Ītē catenę q̄ se capiendo teneant plurimis nodis. Manicę sūt vincula quib⁹ man⁹ capiunt·licz ꝛ manicę tunicarū sint. Neruus ē ferreū vinculū·quo pedes uel etiā ceruices ipediunt. Boia est torques damnatoꝝ quasi iugū boum.ex genere vinculoꝝ est. Carcer est in quo custodiunt noxij.ꝛ dict⁹ carcer q̄ eo homines coerceant·includantq̄ꝛ quasi arcer ab arcendo scilicz. Locū aūt in quo seruant noxij carcerē dicim⁹ nūero tm̄ singulari·vnde ꝙo emittunt quadrigę carceres vocam⁹·numero tm̄ plurali. Uerbera dicta·q: cū agitāt aerem verberāt. Hinc flagra ꝛ plagę ꝛ flagella·q: cum flatu ꝛ stre pitu in corpe sonant. Nā plagę quasi flagę·hz plagę ꝛ flagra primę positionis sunt·flagella aūt per diminutionē dicta. Anguilla est qua coercent in scholis pueri·quę vulgo scutica dicit. Fustes sunt quib⁹ iuuenes p criminib⁹ feriunt·appellati q̄ pręfixi in fossis stent·quos palos rustici vocāt. Uectes dicti q̄ manibus vectent; vnde ostia saxaq̄ vellunt·hz hi ad pēnas legū nō ptinent. Virgę sūt sūmitates frondiū arborūq̄ꝛ dicte q̄ virides sint·uel q̄ vim habeāt arguēdi·quę si lenis fuerit·virga est·si certe nodosa uel aculeata·scorpio rectissimo noīe vocat·q: arcuato vulnere in corpus infigit. Ictus ꝓpie flagelloꝝ sūt·ab agitādo vocati. Ungulę dictę q̄ effodiant. Hę ꝛ fidiculę·q: his rei in ceculeo torquent·ut fides inueniat. Ęculeus aūt dict⁹ q̄ extendat. Tormenta ꝙo q̄ torquēdo mentē inueniant. Est ꝛ lautumnū supplicij gen⁹ ad verberandū aptū·inuentū a tarquinio superbo ad pēnas sceleratoꝝ. Iste enim prior lautumnas tormenta·fustes·metalla atq̄ exilia adinuenit. ꝛ ipse prior ex regibus exilium meruit. Talio est similitudo vindictę·ut talit quis patiatur ut fecit. Hoc enim ꝛ natura ꝛ lege ē institutum·ut lędentē similis vindicta sequat. Unde ꝛ illud ē legis·oculū ꝑ oculo·dentē ꝑ dente. Talio aūt non solū ad iniuriā referendā·hz etiā ꝑ beneficio reddendo ponit. Est enī cōmunis sermo ꝛ iniurię ꝛ beneficientię. Ignominiū dictū eo q̄ desinat habere honestatis nomen is qui in aliquo crimine deprehendit. Dictū aūt ignominiū quasi sine nomine·sicut ignarus sine sciētia·sicut ignobilis sine nobilitate. Hoc quoq̄ ꝛ infamium·quasi sine bona fama. Fama autē dicta·q: fando id est loquendo quagat·ꝑ traduces linguaꝝ.ꝛ auriū serpens. Est autē nomen ꝛ bonaꝝ rerum ꝛ malarū. Nā fama fęlicitat interdū ē·ut illud ē. Illustris fama·qō laus est·malaꝝ·ut Uirgil⁹. Fama malum quo nō aliud veloci⁹ vllum. Famę autē nomē certi locum nō habet·q: plurimū mendaꝝ est·adiciēs multa uel demutans de veritate·quę tādiu viuit; q̄diu non ꝓbat. At vbi ꝓbaueris·esse fama cessat.ꝛ extinde res nominat·non fama. Exilium dictū·quasi extra solum. Nā exul dicit·qui extra solū est. Unde postlimnio redeuntib⁹·hoc est de exilio reducendis·qui sunt eiecti in iniuriā·id est extra limen patrię. Diuidit autē exilium in relegatis ꝛ deportatis. Relegatus est quē bona sua sequunt. deportat⁹ quē nō sequunt. Proscriptio exilij procul damnatio·quasi porro scriptio Ītē ꝓscriptus q: palam scriptus. Metallum est vbi exules deputant ad eruendam venā.marmoraq̄ secanda in crustis. Seruitus a seruando vocata.apud antiquos enī qui in bello a morte seruabant·serui vocabant. Hęc est sola maloꝝ oīuꝫ postrema·quę liberis omni supplicio grauior est. Nā vbi libertas perijt·vna ibi perierunt ꝛ oia. Mortium ꝙo diuersi casus·ex quib⁹ crux uel patibulū in quo homines appensi cruciant uel patiunt·vnde ꝛ nomina habent. patibulū enī vulgo furca dicit·quasi ferēs caput·suspensum enī ꝛ strangulatū hęc exanimat·hz patibuli minor pēna q̄ crucis. Nā patibulū appēsos statim exanimat crux aūt suffixos diu cruciat·vnde ꝛ in euangelio latronib⁹ ut morerent·ꝛ de ligno ante sabbatum deponerent·crura cōfracta sunt·q: ligno suspensi cito mori nō poterāt. In ipso q̄z genere necis differt. Crudelius est enī in aqua spiritū torquētis extingui·ignib⁹ vri·frigore ꝛ famę necari·canib⁹ ꝛ bestijs exponi. Nam ferro mori·ętas q̄z maior optauit. Gladius enī sine grauiori cruciatu compendiosa morte vitā finire nouit. Culleū est parricidale vasculū·ab oculendo id est claudēdo dictum. Est aūt vter ex corio factus·in q̄ parricidę cū simia ꝛ gallo ꝛ serpente inclusi in mare pręcipitant. Omniū autē istaꝝ mortiū gen⁹ aīaduersio noīat. Animaduersio enī est·qn̄ iudex reū punit.ꝛ dicit animaduertere·id est animū illuc vertere·intendere vtiq̄ ad puniendū reū q: iudex est Ideo aūt romani aquā ꝛ ignē interdicebāt quibusdā damnatis·q: aer ꝛ aqua cunctis patent.ꝛ omnib⁹ data sūt·ut illi nō fruerent qō omnibus p naturam concessum est.

De chronicę vocabulo Cap.xxviii.

Chronica grece dicit quę latine tempoꝝ
c series appellat·qualē apud grecos euse
bius cesariēsis ēps edidit.ꝛ Hieronym⁹ pręsbyt in latinā linguā conuertit. Chronos enī grece·latine tempus interpretatur.

De momentis ⁊ horis Cap̃.xxix.

t Empora autē momentis· horis·diebus mensib⁹·annis·lustris·sęculis·ętatibus diuidunt. Momentū est minimū atq; angustissimū temp⁹·a motu siderū dictū. Est enī extremitas horę i bręuib⁹ interuallis·cū sol aliq̄d sibi cedit·atq; succedit. Hora grēcū nomen est.⁊ tamē latinū sonat. Hora enī finis est tpis·sicut⁊ orę sunt fines maris·fluuioꝝ⁊ vestimentoꝝ.

De diebus Cap̃.xxx.

o Jes est p̄sentia solis; siue sol supra terras·sicut nox sol sub terris. Ut enī dies aut nox fit: causa ē·aut supra terrā sol: aut sub terris. Dies legitim⁹.xxiiij.horaꝝ ē·vsq; dū dies ⁊ nox spacia sui cursus ab oriēte vsq; ad aliū orientalē solem·cęli volubilitate concludat. Abusiue aūt dies vnus est·spaciū ab oriente sole vsq; od occidentē. Sūt āt dieī spacia duo·interdianū atq; nocturnū.⁊ ē dies quidē horaꝝ.xxiiij spaciū aūt horaꝝ.xij. Uocat⁹ aūt dies·a pte melioꝛe. Unde⁊ in vsu est ut sine cōmemoratiōe nocris·numerū dicam⁹ dierū·sicut⁊ i lege dīna scriptū est; factū est vespe⁊ mane dies vn⁹. Dies ꝑm ęgyptios inchoat ab occasu solis·ꝑm persas ab ortu solis·ꝑm athenienses a sexta hora dieī·ꝑm romanos a media nocte. Unde⁊ tūc gallicinīū est· q̄rū vox dieī ostendit p̄conīū·qñ⁊ mesonyctius afflatus fit. Dies dicti a dīs· quoꝝ noīa romani quibusdā siderib⁹ sacrauerūt. Primū enī diē a sole appellauerūt·qui princeps ē oīuz siderū·sicut⁊ idē dies caput est cunctoꝝ dieꝝ. Secundū a luna quę soli⁊ splendoꝛe⁊ magnitudine,prima ē.⁊ ex eo mutuat lumē. Tertiū a stella martį·quę vesper vocat. Quartū a stella mercurij·quā q̄dā candidū circulū dicūt. Quintū a stella iouis·quā phętontē aiūt. Sextū a veneris stella·quā luciferum asserūt·quę inter oīa sidera plus lucis habet. Septimū a stella saturni·quę sexto cęlo locata.xxx. annis ferē explere cursū suū. Proinde aūt ex his vij.stellis noīa dieb⁹ gētiles dederūt·eo q̄ p eosdē aliq̄d sibi effici ęstimarent·dicentes habere a sole spiritū·a luna corp⁹·a mercurio ingeniū⁊ linguā a venere voluptatē·a marte sanguinē·a iouetemperantiā·a saturno humoꝛē. Talis quippe extitit gentilīū stultitia·q̄ sibi finxerūt tā ridiculosa figmenta. Apud hebręos aūt dies prima·vna sabbati dicit·q̄ apud nos dies dñicus est·quē gentiles soli dedicauerūt. Secūda sabbati·secūda feria quē sęculares diē lunę vocāt. Tertia sabbati·tertia feria·quē illi diē martis vocāt. Quarta sabbati·q̄rta feria·q̄ mercurij dies dicit a paganis. Quinta sabbati·q̄nta feria est·id est quint⁹ a die dñico·q̄ apud gētiles iouis vocat. Sexta sabbati·sexta feria ē·qui apud eosdē paganos veneris nuncupat. Sabbatū aūt septimus a dñico die est quē gentiles saturno dedicauerūt.⁊ saturni nominauerūt. Sabbatū aūt ex hebręo in latinū requies interpretat·eo q̄ deus in eo requieuisset ab omnib⁹ operibus suis. Melius aūt in vocabulis dieꝝ de oꝛe ꝑiano ritus loquēdi ecclesiastic⁹ ꝓcedit. Tamē si quē forte ꝓfuctudo traxerit ut illud exeat ex oꝛe quod improbat corde·intelligat illos oēs; de quoꝝ nominib⁹ appellati sūt hi dies·homines fuisse.⁊ ꝓpter beneficia quędā mortaliū·q; plurimū potuerūt⁊ eminuerūt in h̄ sęculo·delati sūt eis ab amatoꝛib⁹ suis diuini honoꝛes⁊ in diebus⁊ in siderib⁹. H̄ primū a nominib⁹ hoīuz siderū nuncupata.⁊ a sideribus dies sūt appellati. A fando aūt ferię nūcupatę sunt·q̄ in eis nobis sit temp⁹ dictiōis·id est in dīno uel humano officio fari. H̄ ex his festi dies hoīuz causa instituti sunt· feriari causa dīnoꝝ sacroꝝ. Partes dieī tres sūt: mane·meridies.⁊ suprema. Mane luꝛ matura⁊ plena·nec iā crepusculū. Et dictū mane a manum anū enī anti q̄ bonū dicebāt. Quid enī melī⁹ l ce? Alij mane existimāt vocari a dīs manib⁹·q̄ cōuersatio a luna ad terrā est. Alij putāt ab aere quia manus·id est rarus ē atq; ꝑspicuus. Meridies dict⁹ quasi medidies·hoc est medius dies·uel q̄ tunc purioꝛ dies est. Merū enī purū dicit. Intoto enī die nihil clarī⁹ meridie·qñ sol e medio cęlo rutilat.⁊ omnē oꝛbem pari claritate illustrat. Suprema est postrema ꝑs dieī·qñ sol cursum suū in occasum vertit·dicta eo q̄ supest ad partē vltimā dieī. Serū vocatū a clausis seris·qñ iam nox venit ut vnusq̄sq; somno tutioꝛ sit. Hodie quasi hoc die.⁊ quotidie nō cotidie·ut sit quot diebus. Eras q̄ō est postea. Hesternū est pridie.⁊ dictum hesternū ab eo q̄ iam dies ipse sit a nobis extraneus.⁊ p̄tereūdo alien⁹. Pridie aūt quasi p̄ioꝛi die. Perendie·id ē p̄ante die·uel ī anteceſſu.i.p̄i⁹.

De nocte Cap̃.xxxi.

n Nox a nocendo dicta·eo q̄ oculis noceat Quę idcirco lunę ac siderū lucem habet ne indecoꝛa esset.⁊ ut consolarent hoies nocte opantes.⁊ ut quibusdā animantib⁹ quę lucem solis ferre nō possūt·ad sufficientiā temperet. Noctis aūt⁊ dieī alternatio ꝓpter vicissitudinē dormiēdi vigilandiq; effecta est.⁊ ut opis diurni laboꝛē·noctis requies temperet. Noctē autē fieri·aut quia longo itinere lassat sol⁊ cū ad vltimū cęli spaciū puenerit elanguescit ac tabefact⁹ efflat suos ignes·aut q̄ eadē vi sub terras cogit·q̄ sup terras ꝓtulit lumen.⁊ sic vmbra terrę noctē facit Unde⁊ Uirgilius. Ruit oceano nox inuoluens vmbra magna terrāq; polūq;. Noctis ptes septē sūt·id est vesper·crepusculū·conticiniū·intempestum·gallicinīū·maturinū·diuiculum. Uesper a stella occidentali vocat·quę solē occiduū sequit·⁊ tenebras sequētes p̄cedit. De qua Uirgilius: Ante diē clauso cōponit vesper olympo. Tenebras aūt dictas q̄ tenēat vmbras. Crepusculū est dubia lux. Nam creperum dubiū dicimus·hoc ē inter lucem⁊ tenebras. Conticinīū est·qñ omnia silent. Conticescere enī silere est. Intempestū est medīū⁊ inactuosum noctis tempus; quando agi

nihil põt ⁊ oia sopore quieta sũt. Nã tẽp⁹ p se nõ intelligit nisi p actus hũanos. mediũ aũt noctis actu caret. Ergo intẽpesta inactuosa q̃si sine tpe hoc est sine actu p quẽ dinoscit tẽp⁹. Unde ẽ. Jntẽpestiue venisti. Ergo intẽpesta dicit⁹ q⁹ caret tpe id est actu. Gallicinũ ꝑ gallos lucis p̃nũcios dictũ. Matutinũ ẽ inter absessum tenebrarum ⁊ auroꝛe aduentum. ⁊ dictũ matutinũ q⁹ hoc tẽp⁹ inchoante mane fit. Diluculũ quasi tam incipiẽs parua dici lux. Hęc ⁊ auroza quę solẽ p̃cedit. Est aũt auroza dies clarescẽtis exordiũ. ⁊ p̃im⁹ splendor aeris q̃ gręce eoos dicit⁹ quẽ nos p derivationẽ aurorã vocam⁹ quasi curozã. Unde ẽ illud. Et lęt⁹ eois currus equis. Et iteꝛ. Eoasq; acies.

De hebdomada Cap. xxxii.

Ebdomada dicta a numero dierũ septẽ
b quoꝛ repetitiõe ⁊ menses ⁊ anni ⁊ sęcula pagunt. Hepta enim greci septẽ dicũt. hãc nos septimanã vocam⁹ quasi septẽ luces. Nam mane lux ẽ. Octau⁹ aũt dies id ẽ p̃im⁹ ẽ ad quẽ redit⁹ ⁊ a quo rursus hebdomadis series ordit⁹.

De mensibus Cap. xxxiii.

Ensis nomẽ ẽ gręcũ de lunę noie tractũ.
m Luna enim mene gręco sermone vocatur. Unde ⁊ apud hebręos menses legitimi nõ ex solis circulo ꝫ ex lunę cursu enumerant⁹ qđ est de noua ad nouã. Egyptij aũt p̃imi ꝑ lunę velociozẽ cursũ. ⁊ ne error cõputatiõis ei⁹ velocitate accideret⁹ ex solis cursu diẽ mensis adnumerũt⁹ quo tardior solis motus facili⁹ poterat cõprehendi. Januari⁹ mẽsis a iano dict⁹ cui fuit a gentilib⁹ cõsecrat⁹ uel q⁹ limes ⁊ ianua sit anni. Un̄ ⁊ bifrons idẽ ianus pingit⁹ ut introit⁹ ãni ⁊ exit⁹ demonstret⁹. Februari⁹ nuncupat⁹ a februo id est plutone cui eo mense sacrificabat⁹. Nam ianuariũ diis superis februariũ diis manibus romani ꝓsecrauerũt. Ergo februari⁹ a februo id est a plutone nõ a febre id est ęgritudine noiat⁹. Martius appellat⁹ ꝑter martẽ romanę gentis auctozẽ uel q⁹ eo tpe cũcta animantia agant⁹ ad marẽ ⁊ ad cõcubendi voluptatẽ. Jdẽ appellat⁹ ⁊ mensis nouozũ q⁹ anni inirũ mensis ẽ martius. Jdẽ ⁊ nouũ ver undiq; scilz germinũ q⁹ in eo virescẽtib⁹ fructib⁹ nouis trãsacto ꝙ ꝑbat occasus. Aprilis ꝑ venere dicit⁹ q̃si aphroditi. grece enim aphroditi ven⁹ dicit⁹ uel q⁹ hoc mense oia aperiũt in florẽ q̃si aperilis. Maius dict⁹ a maia matre mercurij uel a maioribus natu. q crãt p̃incipes reipublicę. Nam hũc mensem maioꝛib⁹ sequentẽ ꝺo minoꝛib⁹ romani cõsecrauerũt. vnde ⁊ iuni⁹ dicit⁹. Ante enim ꝑplus in centurias senioꝛ ⁊ iunioꝛũ diuisus erat. Juli⁹ ꝺo ⁊ augustus de honoꝛib⁹ hoiuꝫ iulij ⁊ augusti cęsarũ nũcupati sunt. Nã p̃ius q̃ntilis ⁊ sertilis vocabant⁹. quintilis q⁹ quint⁹ erat a martio quẽ p̃incipẽ anni testant⁹ eẽ romani. sertilis similit⁹ q⁹ sextus sit. September nomen habet a numero ⁊ imbꝛe q⁹ septim⁹ ẽ a martio ⁊ imbꝛes habet. Sic ⁊ october. nouember atq; december ex numero ⁊ imbꝛib⁹ acceperũt vocabula quẽ numeꝛ decurrẽtẽ decẽber finit⁹ p eo q⁹ denari⁹ numer⁹ p̃cedentes numeros claudit. Calẽdas aũt ⁊ nonas ⁊ id⁹ ꝑt festos dies romani instituerũt uel ꝑt officia magistratuũ. Jn his enim dieb⁹ cõueniebat⁹ i vbibus. Quidã aũt calẽdas a colẽdo appellari existimãt. Apud veteres enim oiuꝫ mensiũ p̃cipia colebant⁹ sicut ⁊ apud hebręos. Jdus aũt plęriq; latinoꝛ ab edendo dictũ putãt⁹ q⁹ hi dies apud veteres epulaꝛ essent. Nonę a nũdinis vocatę. nundinę enim sũt publicę cõuentiões siue mercimonia.

De solsticijs ⁊ equinoctijs Cap. xxxiiii.

Olstitiũ dictũ quasi solis statiũ q⁹ tunc
s sole stante crescãt dies uel noctes. Equinoctiũ appellatiũ q⁹ tunc dies ⁊ noꝛ hoꝛaꝛ spacio ęq̃li cõsistũt. Duo sũt aũt solstitia. vnũ ęstiuũ octauo kalẽdas iulias de quo tpe remeare sol ad inferioꝛes incipit circulos. aliud hyemale octauo kalendas ianuarias. q̃ tpe sol altioꝛes incipit circulos petere. Un̄ ⁊ hyemalis solstitij dies minim⁹ sicut ęstiui maxim⁹ inuenit⁹. Jtẽ duo sunt ęquoctia. vnũ vernale. ⁊ aliud autũnale. quę gręci ισομεριας vocãt. Sũt aũt hęc eąnoctia die octauo kalẽdas aprilis. ⁊ octauo kalendas octobꝛis q⁹ ann⁹ olim i duas partes tm̃ diuidebat⁹ b ẽ i ęstiuũ ⁊ i hyemale solstitiũ. ⁊ i duo hemispęria.

De tempoꝛib⁹ anni Cap. xxxv.

Empoꝛa anni sunt quattuoꝛ : ver. ęstas
t autũn⁹. ⁊ hyems. Dicta sũt autẽ tẽpoꝛa a coionis tẽpamento q⁹ inuicẽ se humoꝛe siccitate. caloꝛe ⁊ frigoꝛe temperent. Hęc ⁊ curricula dicunt⁹. q⁹ no stant ꝫ currũt. Cõstat aũt post factũ mundũ ex qualitate cursus solis tpa int⁹ nos menses fuisse diuisa. Quoꝛũ tempoꝛũ talẽ veteres discretionẽ faciũt⁹ ut p̃imo mẽse ver nouũ dicatur. secũdo adultum. tertio p̃ceps. Sic ⁊ ęstas i suis trib⁹ mensib⁹ noua adulta ⁊ p̃ceps. sic ⁊ autũn⁹ nouus. adultus ⁊ p̃ceps. Jtem hyems noua adulta. ⁊ p̃ceps siue extrema. Unde est illud Uirgilij. Extremę sub casũ hyemis. Uer aũt dictũ q⁹ vireat. Tũc enim post hyemẽ vestit⁹ tell⁹ hęrbis. ⁊ in florem cũcta p̃pũnt. Ęstas dicit⁹ ab ęstubis. ⁊ in florem cũcta p̃pũnt. Ęstas dicit⁹ ab ęstu id est a caloꝛe. ⁊ ęstas quasi vsta. id ẽ exusta ⁊ arida. nam caloꝛ aridus est. Autũnus a tempestate vocat⁹. quãdo ⁊ folia arboꝛ cadunt ⁊ oia maturescũt. Hyemem aũt ratio hemispęrij nũcupauit. q⁹ tũc breuioꝛ sol volui⁹ circulo. Un̄ ⁊ b tẽp⁹ bruma dicit⁹ q̃si βραχεια ἡμερα. id est breuis dies. uel a cibo q⁹ maioꝛ tũc fit vescendi appetit⁹. Edacitas enim gręce bruma appellat⁹. Unde ⁊ imbrumati dicunt⁹ quibus fastidiũ est ciboꝛ. Hibernus autem int⁹ hyemem ⁊ vernũ est quasi hiuernus q⁹ plęrũq; a parte totam hyemem significat. Hęc tempoꝛa singulis etiam ęąli partib⁹ ascribũt⁹. Uer quippe oriẽti datur quia tunc ex terris oia oriũtur. ęstas ꝺo meridiano. eo q⁹ pars eius caloꝛe flagrantioꝛ sit. hyems septẽtrioni eo q⁹ frigoꝛibus ⁊ ꝑpetuo gelu toꝛpeat. autũn⁹ occiduo. eo q⁹

graues morbos habeat. Unde ⁊ tūc oīa folia arboꝝ defluūt. Ut aūt autūnus abūdet morbis. facit hoc confiniū frigoris ⁊ caloris. ⁊ cōpugnantia inter se contrariorum aerum.

De annis Cap. xxxvi.

Annus ē solis anfractus. cum pactis trecentis. lxv. diēb⁹ ad eadē loca fideriū redit. Annus aūt dictus. q⁹ mensib⁹ in se recurrentib⁹ voluitur. Unde ⁊ annul⁹ quasi annuus. id est circulus q⁹ ī se redeat. ut Virgilius: Arcq ī se sua p vestigia voluit ann⁹. Sic enī apud egyptios indicabatur ante inuētas litteras. picto draconе. caudā sua mordente. quia in se recurrit. Alij annum dicunt ἀπὸ τοῦ ἀνανεοῦσθαι id est ab innouatione. renouatur enī semper. Tria sūt aūt gnā annoꝝ. Aut enī lunaris ann⁹ est. xxx. dieꝝ. aut solstitialis q̄. xij. cōtinet mēses. aut magnus oīb⁹ planetis in eundē locū recurrentibus. qui fit post ānos solstitiales plurimos. Era singuloꝝ annoꝝ cōstituta ē a cesare augusto qñ primū censu excogitato romanū orbē descripsit. Dicta aūt era ex eo q⁹ oīs orbis es reddere pfessus ē rei publicę.

De olympiadibus ⁊ lustris ⁊ iubileis Cap. xxxvii.

Lympias apud grecos constituta apud
o elidē grecię ciuitatē. elijs agētib⁹ agonē ⁊ quinquēnale certamen. quattuor medijs annis vacantib⁹. ⁊ ob hoc elidū certaminis tempus olympiadem vocauerūt. quadriennio in vna olympiade supputato. Lustrū vo ē pentecteris. id est q̄nquenniū. quod q̄nto anno dicit condi ꝓpter olympiadas a romanis. adhuc enī ꝯsules. adhuc era nondū erāt. Est enī q̄nquēnale temp⁹. Ideo vo sic vocat eo q⁹ censu p q̄nquēniū in republica pacto vrbs roma lustrabat. Jubileus interpretat remissiōis annus. Est enī hebraic⁹ ⁊ sermo ⁊ numer⁹ qui septēnis annoꝝ hebdomadibus. id est xl. ⁊. ix. annis retitur ī quo clangebat tubis. ⁊ ad oēs reuertebat antiqua possessio. debita absolue bantur. confirmabātur libertates. Hunc numerum etiam in diebus pentecostē ⁊ ipsi celebramus post dñi resurrectionē remissa culpa. ⁊ tot⁹ debiti chirographo euacuato. ab oī nexu liberi. suscipientes aduenientē in nos gratiā spūs sancti.

De seculis ⁊ etatib⁹ Cap. xxxviii.

Ecula generationib⁹ constant. ⁊ inde se
f cula. q⁹ sequantur. Abeuntibus enī alijs alia succedūt. Hunc quidam q̄nquagesimū annū dicūt. quē hebrei iubileum vocant. Ob hanc causam ⁊ ille hebreus qui ꝓpter vxorē ⁊ liberos amans dñm suū. aure pertusa. seruitio subiugatus. seruire iubet in seculū. hoc est vsq ad annū q̄nquagesimū. Etas plerūq dicit ⁊ p vno anno. ut ī annalib⁹. ⁊ p. vij. ut hois. ⁊ p cētū ⁊ p quouis tempore. Unde ⁊ etas temp⁹ qđ de multis seculis instruit. Et dicta etas quasi equitas. id ē similitudo equi. Nam equū ē etas ppetua. cuius neq⁹ initiū neq⁹ extremū noscit. qđ greci vocāt conas. qđ aliqñ apud eos pro seculo. aliqñ ꝓ eterno ponit. vñ ⁊ apud latinos ē deriuatū. Etas aūt ꝓprie duob⁹ modis dicit. aut enī hois. sicut infantia. iuuent⁹ senect⁹. aut mūdi. cui⁹ prima etas ē ab adam vsq ad noe. secunda a noe vsq ad abrahам. tertia ab abrahам vsq ad dauid. quarta a dauid vsq ad trāsmigrationē iudę in babylonē. quinta deinde vsq ad aduentū saluatoris ī carnē. sexta quę nūc agitur vsqzquo mūd⁹ iste finiat. Quaꝝ decursus p generationes ⁊ regna. primꝰ ex nostris iulianus africanus sub impatore marco aurelio antonino simplicis historię stilo elicuit. Deinc eusebi⁹ epūs cesariēsis. atq sanctę memorię hieronym⁹ presbyt chronicoꝝ canonē multiplicē ediderunt. historiā regnis simul ⁊ tēporib⁹ ordinatā. Deinc alij atq alij. inter quos precipue victor turonensis ecclesię epūs recensitis prioꝝ historijs. gesta sequētiū etatum vsq ad consulatū iustini iunioris impatoris explcuit. Hoꝝ nos tēporū summā ab exordio mūdi ad augusti Eraclij impatoris uel sumtilani regis gothoꝝ. quāta potuim⁹ breuitate notauim⁹ tēpora. adiacente e latere descendente linea tēporū cui⁹ indicio sūma p̄terita seculi cognoscat. Quaꝝ decursus p generatiōes ⁊ regna ita inspicitur.

De discretione tēporū Cap. xxxix.

Prima etas cōtinet ī exordio sui creatio
p nē mūdi. Primo enī die deus ī lucis noie cōdidit angelos. secundo in firmamenti appellatiōe celos. tertio in discretionis vocabulo speciē aquaꝝ ⁊ terrę. quarto luminaria celi. quinto animantia ex aquis. sexto animantia ex terra ⁊ hominem quem appellauit adam.

Dam ān⁹. ccc. genuit seth. a quo filij dei
a ccc. Seth an. cv. genuit enos. q̄ primus cepit inuocare nomen domini. cccx. Enos an. cxc. genuit caynan. dcx. Caynan an. clxx. genuit malaleel. dcc. Malaleel an. clxv. genuit iareth. ccc. Jareth an. clxii. genuit enoch qui translat⁹ ē. cccc. Enoch an. clxv. genuit matusalā. cxxii. Matusalā an. clxvii. genuit lamech clxxxii. Lamech an. clxxxviii. genuit noe. Arcba cōficat. cccc. Noe autem an. ccc. factum ē diluuium. cccc.

Secunda etas.

Em post diluuiū. ij. anno genuit arfaxat
f a quo chaldei. cccc. Arfaxat an. cxxxv. genuit sala. a quo ātiqui samarite ⁊ indi fuerūt. ccc. Sala an. cxxx. genuit heber. a q̄ hebrei. ccc. Heber an. cxxxiv. genuit falech. Turris cōficat. ccc. Falech an. cxxx. genuit ragau Dij primū adorāt. ccc. Ragau an. cxxx. genuit seruch. Regnū inchoat scythaꝝ. ccc. Seruch an. cxxx. genuit nachor. Regnū egyptioꝝ nascitur ccc. Nachor an. lxxix. genuit tharā. Regnū assyrioꝝ sycimorumq⁹ exorit. cccc. Thara an. lxx. genuit abrahам. Zoroastres magicam repperit. cccc.

Tertia ętas.

Brahām an.c. genuit ysaac et sara libera. Nā pr' t ismahel. a quo t ismahelite. 3284. Ysaac an. 60. genuit iacob Argiuorū regnū inchoat. 3344. Jacob an. 91. genuit ioseph. Phoroneus grecię leges dedit. 3435.

Joseph an. 110. vixit. Grecia segetes habere cępit. 3545. Hebręor' seruitutis in ęgypto an. 144. Athlas astrologiā inuenit. 3689. Moyses an. 40. rexit populū i heremo. Hebrei legē t litteras habē ceperūt. 3729. Josue an. 27. Erichthoni' in troia primus quadrigā iunxit. 3756. Othoniel an. 40. Cadmus lras grecis dedit. 3796.

Aoth an. 80. Fabulę ficte sunt. 3876. Delbora an. 40. Apollo medicinę artē inuenit t cythară repperit. 3916. Gedeon an. 40. Mercuri' lram reppit t orpheo tradidit. 3956. Abimelech an. 3. Chorus in grecia inuent' ē. 3959. Thola an. 22. Priamus regnauit in troia. 3981. Jair an. 22. Carmēris latinas lrās reppit. 4003. Jepte an. 6. Hercules flāmis se iniecit. 4009. Abessan an. 7. Alexander helenā rapuit. 4016. Abdon an. 8. Troia capta ē t ęneas i italiā venit. 4024.

Samson an. 20. Ascanius albā ędidit ciuitatē a qua albani. 4044. Heli sacerdos an. 40. Archa testamēti capit. 4084. Samuel t saul an. 40. Homerus fuisse putat. 4124.

Quarta ętas.

Auid an. 40. Carthago a didone cōditur. Gad nathan t asaph ꝓpheтauerunt. 4164. Salomon an. 40. Templum hierosolymis ędificat. 4204. Roboam an. 17. Regnū isr'l t iuda diuidit. 4221. Abia an. 3. sub q̄ achimelech pontifex fuit. 4224. Asa an. 41. Achias amos iehu iohel t azarias ꝓpheтauerūt. 4265. Josaphat an. 25. Prophetauit helias t heliseus abdias t micheas. 4290. Joram an. 8. Prophetauit helias t heliseus. 4298. Ochoęias an. 1. Helias rapit'. 4299. Athalia an. 7. Jonadab fili' rechab sacerdos claruit t iohada pontifex. 4306. Joas an. 40. Zacharias ꝓpheta occidit' inter tēplū t altare. Helise' mor't. 4346. Amasias an. 29. Carthaginē quidā hoc tpe asserūt cōditā. alij nō. ut ś. 4375. Oęias an. 52. Olympias a grecis istituit. assyriorūq; regnū in medos transfert. 4427. Joathā an. 16. Remus t romulus nascunt'. 4443. Achaz an. 16. Roma cōdit'. 4459. Ezechias an. 29. Senat' romę fit. 4488. Manasses an. 55. Sibilla samia claruit. 4543. Amon an. 12. Census primū agit'. 4555. Josias an. 32. Thales phs agnoscit' 4587. Joachim an. 11. Nabuchodonosor iudeā capit. 4598. Sedechias an. 11. Tēplū hierosolymis incensū ē. Sappho mulier diuerso poemate claruit. 4609.

Quinta ętas.

Ebręorū captiuitat' an. 70. Judith historia cōscribit'. 4679. Darius an. 34.

Judęor' captiuitas resolut'. 4713. Xerxes an. 20. Sophocles t euripides tragędi celebrant' insignes. 4733. Artaxerxes an. 40. Esdras incensā legē renouat. 4773. Darius qui t nothus an. 19. Hęc ętas habuit platonē. t gorgyam primū rhetorē. 4792. Artaxerxes an. 40 Hester historia scribit'. 4832. Artaxerxes q̄ t ochus an. 26. Demosthenes t aristoteles ꝓdicant' 4858. Xerxes an. 4. Xenocrates illustris habet'. 4862. Darius an. 6. Alexander hierosolymā cepit. 4868. Alexander magn' an. 5. Asiā obtinuit. 4873. Ptolemę' an. 40. Machabęorū liber inchoat primus. 4913. Philadelphus an. 38. Septuaginta interptes agnoscunt'. 4951.

Euergetes an. 26. Jesus sapientie libr' cōposuit. 4977. Philopater an. 17. Ab isto iudei prelio victi. 40. milia corruerūt armatorum. 4994.

Epiphanes an. 24. Machabęor' secūda libri historia cōponit'. Romani grecos obtinuerunt 5018. Philometor an. 35. Scipio africam vicit 5053. Euergetes an. 29. Brut' hispaniā subegit. 5082. Soter an. 17. Thraces romāis subiecīt'. 5099. Alexander an. 10. Syria romanis subiecta est. 5109. Ptolemęus an. 8. Rhetorica ars romę cępit. 5117. Dionysius an. 30. Pompei' iudęam capit. 5147. Cleopatra an. 2. Egyptus romanis subditur. 5149. Julius cęsar an. 5. Hic primus monarchiā tenuit. 5154.

Sexta ętas.

Octauianus an. 56. Christus nascitur. 5210. Tiberius an. 23. Xp̄us crucifigit' 5233. Caius galicula an. 4. Matthe' euāgeliū scripsit. 5237. Claudius an. 14. Marcus euangeliū edidit. 5251. Nero an. 14. Petrus t paulus necant'. 5265. Uespasian' an. 10. Hierosolyma a tito subuertitur. 5275. Titus an. 2. Hic facundus t pius fuit. 5277. Domitian' an. 16. Johes i pathmos relegat'. 5293. Nerua an. 1. Johes ephesum redijt. 5294. Traian' an. 19. Johes apl'us requiescit. 5313. Adrianus an. 21. Aquila interpres habet'. 5334. Antoninus pius an. 22. Ualētinus t Marcion agnoscunt'. 5356.

Antoninus verus an. 19. Catafrigarū heresis orit'. 5375. Cōmodus an. 13. Theodocion tert' interpres habet'. 5388. Elius ptinax an. 1. Nihil habet historię. 5389. Seuerus an. 18. Simmachus interpres quartus habet'. 5407. Antonin' us caracalla an. 7. Macrinus an. 1. Hui' breuitas vitę nihil gestor habet. 5415. Aureli' antonin' an. 4. Sabellij heresis orit'. 5419. Alexander an. 13. Origenes insignis habetur. 5432.

Maximus an. 3. Iste germanos vicit. 5435. Gordianus an. 7. Iste de parthis t persis triumphauit. 5441. Philippus an. 7. Hic prim' xpianus imperator fuit. 5448. Decius an. 1. Antoni' monach' claruit. 5449. Gallus an. 2. Nouat' heresim condidit. 5451. Ualerianus an. 15. Eyprianus martyrio coronatur. 5466. Claudius

an.z. Iste gothos ab illirico expulit. 5468. Aurelianus an.5. Iste xpianos psequit. 5474. Tacitus an.1. Huius breuitas vite nihil habet historie. 5475. Probus an.6. Manicheorum heresis orta est. 5481. Carus an.2. Iste de psis triumphauit. 5483. Dioclecianus an.20. Iste diuinis libris adustis martyria facit. 5503. Balerius an.2. Hui' breuitas vite nichil dignū historie contulit. 5505. Constantinus an.30. Nicena synodus congregatur. 5535. Constantius an.24. Antropomorphitaꝝ heresis oritur. 5559.

Julianus an.2. Hic ex xpiano pagan' effectus est. 5561. Jouinianus an.1. Iste iterum xpianus effectus est. 5562. Ualens an.14. Gothi hereticī efficiuntur. 5576. Gratianus an.6. Priscillianus agnoscitur. 5582. Ualentinianus an. 7. Hieronymus in bethleem predicatur. 5589.

Theodosius an.3. Johannes anachorita claruit. 5592. Archadius an.13. Johannes chrysostomus floruit. 5605. Honorius an.15. Augustinus epūs claruit. 5620. Theodosius an.27. Nestor' hereſiarches extitit. 5647. Marcianus an.6. Chalcedonēsis synodus agitur. 5653.

Leo maior an.16. Egypt' errore dioscori latrat 5669. Cenon an.17. Acephalorū heresis orta ē. Corp' barnabe apli ꝛ euangeliū matthei repertū est. 5686. Anastasius an.27. Fulgentius epūs predicatur. 5713. Justinus an.8. Acephalorum heresis abdicatur. 5721. Justinianus an.29. wandali in africa a Belisario extinguunt. 5760.

Justinus an.11. Armenij fidem xpi suscipiunt. 5771. Tiberius an.7. Longobardi italiā capiūt. 5778. Mauriti' an.21. Gothi catholici effecti sunt. 5799. Focas an.8. Romani cedūtur a psis. 5807. Eraclius an.27. Huius qnto quarto religiosissimi principis siseputi in hispania iudei baptizantur. Residuū sexte etatis temp'. soli deo est cognitum. 5857.

Incipit liber sextus de veteri ꝛ nouo testamento Cap. i.

Etus testamentū ideo dicitur quia veniente nouo cessauit. De quo apostol' meminit dicens: Uetera transierūt ꝛ ecce oia noua facta sūt. Testamētū aūt nouū ideo nuncupat' qꝛ innouat. Nō enī illud discunt nisi homines renouati ex vetustate p gratiam. ꝛ prinentes iam ad testamentū nouū quod est regnū celoꝝ. Hebrei autē vetus testamentum esdra auctore iurta numeꝝ litterarū suaꝝ in. xxij. libris accipiūt diuidētes eos in tres ordines legis scilicz ꝛ pphetaꝝ ꝛ agiographoꝝ. Prim' ordo legis in qnqꝫ libris accipit' quoꝝ prim' est bresith qđ est genesis. secūdus eleſmoth qđ ē exodus. tertius vagecra qđ est leuiticus. quart' vagedaber quod ē numerus. quintus elleaddabarim quod ē deuteronomiū. Hi sunt quinqꝫ libri moysi quos hebrei thorat vocant latini legē appellant. Prorsus autē lex appellatur qꝛ p moysen data ē. Secundus ordo ē pphetaꝝ in q̄ continent' libri octo quorū primus iosue bennun qui latine iesu naue dicitur. secundus sophtim qđ est iudicū. tertius samuel qui est regum primus. quart' malachim qui est regum secundus. quint' esaias sextus hieremias. septimus eçechiel. octau' rarestra qui dicitur. xij. pheraꝝ qui libri qꝛ sibi p breuitate adiuncti sūt p vno accipiunt. Tertius ē ordo agiographoꝝ id est sancta scriptorū in quo sūt libri nouē. quorū primus iob. secūdus psalteriū. tert' masloth. quod est prouerbia salomonis. quartus coeleth qđ est ecclesiastes. quintus syrasirim qđ ē cantica canticoꝝ. sextus daniel. septim' dabreia min quod ē verba dierū hoc est paralypomenon qui ē crīstonicon qui i duos libros diuidit apud greços ꝛ latinos. octauus esdras. non' hester qui simul omnes. v. viij. ꝛ ix. fiunt. xxij. sicut superius comprehensi sunt. Quidam autē ruth ꝛ cinoth quod latine dicit lamentatio hieremie agiographis adiiciunt ꝛ. xviij. volumina testamēti veteris faciunt iurta. xxiij. seniores qui ante conspectum dñi assistūt. Quartus ē apud nos ordo veteris testamenti eoꝝ liborꝝ qui i canone hebraico non sunt. Quorum primus sapientie liber est. secundus ecclesiastic'. iij. tobie. iiij. iudith. v. ꝛ vj. machabeorum quos licz iudei inter apocrypha separent ecclesia tamē xpi inter diuinos libros honorat ꝛ predicat. In nouo autē testamēto duo sunt ordines. primus euangelic'. in quo sūt matheus marcus lucas ꝛ iohannes. secundus apostolicus. in quo sūt paulus in. xiij. epistolis petr' in duabus. iohānes in tribus. iacobus ꝛ iudas i singulis. act' apl'oꝝ ꝛ apocalypsis iohānis. Sūma aūt vtriusqꝫ testamenti trifarie distinguit' id est in historia in moribus in allegoria. Rursus ista tria multifarie diuidunt' id ē quid a deo quid ab angelis uel ab hominib' gestū dictūqꝫ sit quid a pphetis nunciatum de xpo ꝛ corpore eius quid de diabolo ꝛ membris eius qđ de veteri ꝛ nouo ppl'o qđ de presenti seculo ꝛ futuro regno atqꝫ iudicio.

De scriptoribus ꝛ vocabulis sanctoꝝ liborum Cap. ii.

Eteris testamenti ꝑm hebreoꝝ traditionem hi phibet' auctores. Primus moyses diuinę historie cosmographiā i qnqꝫ voluminibus edidit quod pentateucū nominat. Pentateucū autem a qnqꝫ voluminibus dicitur ꝛ Penta enī grece qnqꝫ teucen volumē vocat. Genesis liber inde appellatur eo q exordiū mundi ꝛ generatio seculi in eo contineat. Exodus exo eritum ab egypto uel egressum populi isrl' digerit. ꝛ ex ea causa nomen accepit. Leuiticus appellat' eo q leuitarum ministeria ꝛ diuersitatem victimarū exequit' totusqꝫ i eo ordo leuiticus annotat'. Numeroꝝ liber vocatur eo q in eo egressę de egypto

tribus dinumerãtur. ⁊. xl. duaꝝ p̃ beremũ mãsionũ in eo descriptio cõtinet. Deuteronomiũ greco sermone appellat. qđ latine interp̃tat secũda lex id est repetitio ⁊ euãgelicę legis p̃figuratio. quę sic ea habet quę p̃ioꝛa sũt ut tñ noua sint oia quę in eo replicãt. Josue liber nomẽ accepit a iesu filio naue. cuꝰ hist̃iã cõtinet. scriptoꝛem ꝯo eius eũdẽ iosue hebꝛei asseuerãt. i cuꝰ textu post iordanis transitũ regna hostiũ subuertit. terra victoꝛi populo diuidit. ⁊ p̃ singulas vꝛbes viculos montes atq; cõfinia ecclesię ęcleſtisq; irlin spũalia regna p̃figurant. Judicũ noiat a p̃ncipib⁹ xp̃li. qđ p̃fuerũt in isrł post moysen ⁊ iosue añq; dauid ⁊ ęteri reges exist̃erẽt. Huic libũ ⁊ ruth. edidisse creditur samuel. Liber samuel eiusdem samuelis natiuitatẽ. ⁊ sacerdotiũ ⁊ gesta describit. idcirco ⁊ ab eo nomen accepit. Et q̃uis hic liber saul ⁊ dauid hist̃iã cõtineat. vtriq; tñ ad samuel referunt. qꝛ ipse vnxit saul in regnũ. ipse dauid i regem futuꝝ. Cuꝰ libꝛi primã partẽ conscripsit idẽ samuel. sequẽtia ꝯo eius vsq; ad calcẽ scripsit dauid. Malachim liber ꝑinde appellat. eo q̃ reges iudę ⁊ israelitice gẽtis. gesta q; coꝝ p̃ ordinẽ digerat tẽpoꝝ. Malachim enĩ hebꝛaice. latine regũ interp̃tat. Huic libũ hieremias primus i vnũ volumẽ cogit. Nã antea sparsus erat p̃ singulorũ regũ hist̃orias. Paralypomenon grece dicitur qđ nos p̃termissoꝝ uel reliquoꝝ dicere possum⁹ qꝛ ea quę in lege uel regũ libꝛis. uel omissa uel nõ plene relata sũt. in isto sũmatim ⁊ bꝛeuit̃ explicãtur. Libũ iob. quidã moysen scripsisse arbitrãt. alij vnũ ex ꝓphetis: nõnulli ꝯo eundem iob post plagã suę passiõis scriptoꝛẽ fuisse existimãt. arbitrantes. ut q̃ certamina specialis pugnę sustinuit ipse narraret q̃s victoꝛias expediuit. Principia aũt ⁊ fines libꝛi iob apud hebꝛeos. psalꝛa ozatiõe texta sũt. media aũt ipsi⁹ ab eo loco in q̃ ait: Pereat dies in qua nat⁹ sũ. vsq; ad eũ locũ: Idcirco ego me repbẽdo ⁊ ago penitẽtiã. oia heroico metro discurrũt. Psalmoꝝ liber grece psalteriũ. hebꝛaice nablũ. latine oꝛganũ dicit̃. Vocat⁹ aũt liber psalmoꝝ q̃ vno ꝓpheta canẽte psalteriũ chorus consonando responderit. Titulus autem in psalmis hebꝛaicus ita est. .quod interp̃tat volumen hymnoꝝ. Auctoꝛes autem psalmoꝝ sũt q̃ ponũt̃ i titulis moyses scilicꝫ ⁊ dauid ⁊ salomon. asaph erban ⁊ idithun. ⁊ filij choꝛe heman eęraitę ⁊ reliquoꝝ. quos esdras vno volumine cõp̃ehẽdit. Oẽs aũt psalmi apud hebꝛeos metrico carmine cõstãt esse cõpositi. Nam in moꝛe romani flacci ⁊ greci pindari. nũc alij iambo currũt. nũc elegiaco psonãt. nũc sapphico nitent trimetro ul̃ terrametro pede incedẽtes. Salomon filiꝰ dauid regis isrł iuxta numerũ vocabuloꝝ suoꝝ tria volumina edidit. quoꝝ primꝰ est hebꝛaice masloth. quẽ greci pabolas. latini pueꝛbioꝝ noiant. eo q̃ in ipso sub cõparatiua simlitudine figuras verboꝝ ⁊ imagines veritatis ostenderit. ipsam aũt veritatẽ ad intelligendũ legentibus reseruauit. Secundũ libũ coeleth vocauit. q̃ greece ecclesiasten dicitur. latine concionatoꝛ. eo q̃ sermo eiꝰ nõ specialit̃ ad vnũ sicut in ꝓuerbijs. ꝫ ad vniuersos generalit̃ dirigat̃. docens oia quę in mundo sunt caduca eẽ ⁊ bꝛeuia. ⁊ ob hoc minime appetẽda. Tertiũ libũ sirasirim p̃notauit. q̃ in latina lingua vertit̃ cãtica cãticoꝝ. vbi p̃ epithalamiũ carmẽ cõiũctionẽ xp̃i ⁊ ecclesię mystice canit. Dictũ aũt cantiꝯ cantiꝯ. eo q̃ oiꝫ cantic⁹ p̃ferat̃ quę i scripturis sacris habent̃. sicut quędã i lege dicũt̃ sc̃a. quibꝰ maioꝛa sũt sc̃a scoꝝ. Hoꝝ aũt triũ libꝛoꝝ carmina. hexametris ⁊ pentametris versibꝰ apud suos cõpositꝛa phibent̃. ut ioseph⁹ ⁊ hieronymꝰ scribũt. Esaias euãgelista potius q̃ ꝓpheta edidit libũ suũ. cuꝰ ⁊ oꝛis textꝰ eloquẽtię p̃sa incedit. cãticũ ꝯo hexametro ⁊ pentametro versu discurrit. Hieremias simlit̃ edidit libũ suũ cũ thꝛenis suis. q̃s nos lamẽta vocam⁹. eo q̃ in tristioꝛibꝰ rebꝰ funeribusq; adhibeant̃. in quibus quadruplicẽ diuerso metro cõposuit alphabetũ. Quoꝝ duo p̃ma quasi sapphico metro scripta sũt. q̃a tres versiculos qui sibi nexi sũt. ⁊ ab vna tm̃ littera incipiũt. heroicũ cõma cõcludit. Tertiũ alphabetũ trimetro scriptũ est. ⁊ a ternis litteris. idem terni ꝯsus icipiũt. Quartũ alphabetũ simile p̃mo ⁊ secundo habet̃. Ezechiel ⁊ daniel a viris q̃busdã sapiẽtibꝰ scripti esse phibent̃. quoꝝ ezechiel p̃ncipia ⁊ fines. multis habet obscuritatibꝰ inuolutꝛa. Daniel ꝯo claro sermone regna oꝛbis p̃nũciat ⁊ tẽpus aduent⁹ xp̃i manifestissima p̃dicatiõe annotat. Hi sũt q̃ttuoꝛ ꝓphetę q̃ maioꝛes vocãt̃. qꝛ plꝛa volumina cõdiderũt. Liber aũt. xij. ꝓphetaꝝ auctoꝝ suoꝝ noiꝰ p̃notat̃. q̃ ꝓterea dicũt̃ minoꝛes. quia sermones eoꝝ bꝛeues sũt. Unde ⁊ cõnexi sibimet iuicem in vno volumine cõtinẽt̃. quoꝝ noia sũt: osee. iohel. amos. abdias. ionas. micheas. naum. abachuc. sophonias. aggeꝰ. ꝛacharias ⁊ malachias. Esdrę liber auctoꝛis sui titulo p̃notat̃. in cuius textu eiusdẽ esdrę neemięq; sermones pariter cõtinent̃. Nec quẽq; moueat q̃ vnꝰ esdrę dicit̃ liber. qꝛ secũdus tertiꝰ ⁊ quartꝰ nõ habent̃ apud hebꝛeos. ꝫ int̃ apocryphos deputant̃. Hester librum esdras creditur conscripsisse. in quo cadẽ regina sub figura ecclesię dei pplm̃ a furiture ⁊ morte eripuisse scribit̃. atq; interfecto hoste aman q̃ interp̃tat iniquitas. diei celebꝛitas i posteros mittit̃. Liber sapientię apud hebꝛeos nusq; est. vñ ⁊ ipse titulus grecã magis eloquẽtiã redolet. Huic iudei philonis esse affirmãt. qui ꝑinde sapiẽtię noiat̃. qꝛ i eo xp̃i aduẽt⁹ q̃ ẽ sapia patris ⁊ passio eiꝰ euidẽter exprimit̃. Libũ aũt ecclesiasticũ certissime iesus filiꝰ syrach hierosolymita nepos iesu sacerdotis magni cõposuit. cuꝰ meminit ⁊ ꝛacharias. q̃ liber apud latinos ꝓpter eloquij simplicitudinẽ salomonis titulo p̃notat̃. Dictꝰ aũt ecclesiasticꝰ eo q̃ de totꝰ ecclię disciplina religiosęq; cõuersatiõis magna cura ⁊

rõne sit editus. Hic liber apud hebr̃os reputur· ꝫ inter apocryphos habet. Judith ꝝo ⁊ tobias siue machabeoꝝ libr̃i·quib⁹ auctorib⁹ scripti sunt minime constat. Habẽt aũt vocabula ex eoꝝ nominibus quoꝝ gesta scribũt. Quattuor libros euãgelioꝝ ⁊ quattuor euãgeliste singulariť cõscripserũt. Prim⁹ matheus cõscripsit euãgeliũ litteris hebraicis ⁊ sermonib⁹ in iudea·initians euãgelizare ab humana xp̃i natiuitate·dicẽs: Liber generatiõis ihu xp̃i filij dauid filij abraham·significans descẽdisse corpaliť ex semine patriarcharũ xp̃m·sicut ꝓmissũ erat i ꝓpheť p spm̃ scm̃. Secũd⁹ marc⁹ plen⁹ spũ scõ scripsit euangeliũ xp̃i·eloquio greco in italia·secut⁹ petrũ ut discipulus. Jo initiũ a spiritu ꝓphetali fecit·dicẽs: Vox clamãtis i deserto parate viã dñi. ⁊ reliq̃·ut ostenderet xp̃m post assumptionẽ carnis·euãgeliũ p̃dicasse i mũdo. Jpse enĩ xp̃s ⁊ ꝓpheta dic⁹ ẽ·sicut scriptũ ẽ: Et ꝓphetã in gentib⁹ posui te. Tertius lucas inť omes euangelistas greci sermonis eruditissimus quippe ut medicus i grecia euãgeliũ scripsit theophilo epo·initiãs a sacerdotali spũ dicẽs: Fuit in diebus herodis regis iudeę sacerdos quidã noie çacharias·ut manifestaret xp̃m post natiuitatẽ carnis ⁊ predicationẽ euãgelij hostiã fuisse effectũ ꝓ salute mundi. Jpse ẽ enĩ sacerdos de quo dictũ est in psalmis: Tu es sacerdos in ęternũ �means ordinẽ melchisedech. Ubi enĩ xp̃us aduenit·sacerdotiũ iudęorum obmutuit·lex ⁊ ꝓphetia cessauit. Quart⁹ iohãnes scripsit euangeliũ vltim⁹ i asia·incipiẽs a verbo·ut oñderet eundẽ saluatorẽ qui ꝓ nobis dignatus ẽ nasci ⁊ pati· ipsũ ante secula dei verbũ esse·ipsũ a cẽlo venisse. ⁊ post mortẽ ut errũ ad cẽlũ remeasse. Hi sũt ętuor euangeliste ęs p ecclesiẽ spũs scũs significauit i quattuor aialibus. Propterea aũt quattuor aialia·qr̃ p quattuor mũdi partes fides xp̃iane religionis·eorum predicatione disseminata ẽ. Animalia autẽ dicta sunt·qm̃ ꝓter aiam hois p eos predicať euãgeliũ xp̃i. Nam ⁊ oculis plena erant intus ⁊ foris·qm̃ prouidẽt ea euãgelia que dicta sũt a ꝓphetis ⁊ que ꝓmiserãt in priori tpe. Crura aũt eoꝝ recta·quia nihil prauũ i euãgelijs ẽ. Et alas senas tegentes crura ⁊ facies suas. reuelata sũt enĩ que tegebãť i aduẽtu xp̃i. Euãgeliũ aũt interprať bona annũciatio. Bęce enĩ eu bonũ·angeliũ dicitť annũciatio. vnde ⁊ angel⁹ nunci⁹ dicitť. Paul⁹ aplus scripsit epl̃as. xiij. e quibus nouẽ septẽ ecclesijs scripsit. reliq̃s discipulis suis·timotheo·tito. ⁊ philemoni. Ad hebr̃os autẽ epla a plerisq̃ latinis eius esse incerta est ꝓter dissonantiã sermonis. eandemq̃ alij barnabã cõscripsisse: alij a clemẽte scriptã fuisse suspicanť. Petrus scripsit duas nominis sui epl̃as que canonice ideo nominanť· qr̃ non vni tm̃ ꝓpo uel ciuitati·sed vniuersis gentibus generaliter scripte sũt. Jacobus ⁊ iohannes ⁊ iudas suas scripserũt epl̃as. Actus aplorũ primordia fidei xp̃iane in gentib⁹ ⁊ nascẽtis ecclesię historiã digerit. Actuũ aplorũ scriptorẽ lucã esse constat euangelistam: in quo opere nascentis ecclesię infantia texitur ⁊ apostolorum historia cõtinetur. Unde ⁊ act⁹ apostolorum dicitur. Apocalypsin libr̃ũ iohannes euãgelista scripsit eo tpe quo ob euãgelij predicationẽ i insula pathmos tradiť relegat⁹. Apocalypsis aũt ex greco i latinũ reuelatio interpratur. Reuelatio enĩ dicitť manifestatio eoꝝ quę absco dita erãt·iuxta qõ ⁊ ipse iohannes dicit: Apocalypsin ihu xp̃i quã dedit illi d⁹ palam facere seruis suis. Hi sũt scriptores sacrorum libroꝝ qui p spiritũ sanctũ loquẽtes ad eruditioñ nostrã ⁊ preceptа viuẽdi ⁊ credẽdi regulam cõscripserũt. Preter hęc alia volumina apocrypha nũcupanť. Apocrypha aũt dicta·id ẽ secreta·qr̃ in dubiũ veniũt. Est enĩ eoꝝ occulta origo·nec patet patrib⁹ a quib⁹ vsq̃ ad nos auctoritas veraciũ scripturaꝝ certissima ⁊ notissima successiõe puenit. In his apocryphis. ⁊ si inueniť aliq̃ veritas·tamẽ ꝓter multa falsa nulla ẽ i eis canonica auctoritas quę recte a prudentib⁹ iudicantur non eẽ eoꝝ credẽda quib⁹ ascribũť. Nam multa ⁊ sub noib⁹ ꝓphetarũ ⁊ recentiora sub noib⁹ apostoloꝝ ab hereticis ꝓferũť·quę oia sub noie apocryphoꝝ auctoritate canonica diligenti examinatione remota sunt.

De bibliothecis Cap̃. iii.

b Jbliotheca a greco nomen accepit·eo qꝝ ibi recõdanť libr̃i. Nã biblio libroꝝ·theca repositio interprať. Bibliothecam veteris testamẽti esdras scriba post incẽsam legẽ a chaldeis dũ iudei regressi fuissent in irlm·diuino afflatus spũ repauit·cũctaq̃ legis ac ꝓpheraꝝ volumina quę fuerũt a gentib⁹ corrupta correxit·totũq̃ vetus testamẽtũ in. xxij. libros cõstituit·ut tot libr̃i essent in lege quot habebantur ⁊ litterę. Apud grecos aũt bibliothecã prim⁹ istituisse Pisistratus creditur athenien̄sium tyrann⁹·quã deinceps ab athenien̄sib⁹ auctã Xerxes incensis athenis cuexit i psas·lõgoq̃ post tpe Seleuc⁹ nicanor rursus in greciã retulit. Hinc studiũ regibus virbusq̃ ceteris natũ est compandi volumina diuersarũ gentiũ. ⁊ p interpretes in grecã linguam vertẽdi. Dehinc magn⁹ Alexãder uel successores ei⁹ instruendis omnũ libroꝝ bibliothecis animũ intẽderũt·maxime Ptolemęus cognomẽto philadelphus·ois litteraturę sagacissimus·cũ studio bibliothecarũ Pisistratũ emularet·nõ solũ gentiũ scripturas·ꝫ etiã ⁊ diuinas litteras i bibliothecã suã contulit. Nam. lxx. milia librorum hui⁹ temporib⁹ alexandrię inuenta sũt.

De interpretibus Cap̃. iiii.

b Jc etiã ⁊ ab eleazaro põtifice petẽs scripturas veteris testamẽti. in grecã vocem ex hebraica lingua p septuaginta interptes trãsferre curauit· quas i alexãdrina bibliotheca habuit. Siqdẽ singuli i singulis cellulis sepatim ita oia p spm̃ scm̃ interptati sũt. ut nihil i alicuius

eoꝝ codice inuētū esset qđ in cęteris uel in verboꝝ ordine discreparet. Fuerūt ꝛ alij interpretes. q̄ ex hebraica lingua i grecū sacra eloquia trāstulerūt. sicut aquila. symmachꝰ ꝛ theodotion. sicut etiā ꝛ vulgaris illa interpratio cuius auctor nō apparet. ꝛ ob hoc sine noīe interpretis q̄nta editio nuncupat. Pręterea sextā ꝛ septimā editionē Origenes miro labore reperit. ꝛ cū cęteris editionibꝰ cōparauit. Presbyter quoq; hieronymꝰ triū linguarū peritus. ex hebręo i latinū eloquiū easdē scripturas cōuertit eloquenterq; transfudit. Cuiꝰ interpretatio merito cęteris anteferē. Nam est ꝛ verboꝝ tenatior. ꝛ pspicuitate sententię clarior. atq; utpote xpiana interpretatio verior.

De eo qui primū romā libros aduexit Cap. v.

Omę primꝰ librorꝝ copiā aduexit Emilius paulus. perse macedonū rege deuicto. deinde Lucilꝰ e pontica pręda. Post hos cęsar dedit marco varroni negocium causa maxime bibliothecę construendę. Primū aūt rome bibliothecas publicauit Pollio grecas simul atq; latinas additis auctoꝝ imaginibus in atrio qđ de manubijs magnificentissimū instruxerat.

Qui apud nos bibliothecas instituerūt Cap. vi.

Apud nos q̄q; Pamphilus martyr. cuiꝰ vitam eusebius cesariensis cōscripsit: Distratū in sacrę bibliothecę studio primus adequare cōtendit. Hic enī i bibliotheca sua xpe xxx. voluminū milia habuit. Hieronymꝰ quoq; ac Gennadius ecclesiasticos scriptores toto orbe quęrētes ordine psecuti sunt. eoꝝq; studia i vno voluminis indiculo comprehenderūt.

Qui multa scripserūt Cap. vii.

Marcus terentius varro apud latinos innumerabiles libros scripsit. Apud grecos q̄q; calciter miris attollitur laudibꝰ q tantos libros edidit quātos quisq; nostrū alienos scribere xpria manu vix possit. De nris quoq; apud grecos Origenes i scripturaꝝ labore tā grecos q̄ latinos operū suoꝝ numeros superauit. Deniq; Hieronymus sex milia librorꝝ eius legisse fatetur. Horū tm oiuꝫ studia Augustinus ingenio uel scientia sua vicit. Nam tanta scripsit ut diebꝰ ac noctibus non solū scribere libros eius quisq; sed nec legere quidem occurrat.

De generibus opusculoꝝ Cap. viii.

Opusculoꝝ genera sunt tria. Primū genꝰ excerpta sūt. quę grece scholia nūcupant in quibus ea quę videnē obscura uel difficilia. sūmatim ac breuiter pstringuntur. Secūdū genus omeliç sunt. quas latini verbū appellāt quę pferūt i populis. Tertiū tomi. quos nos libros uel volumina nuncupamus. Omeliç aūt ad vulgus loquūt. tomi ꝟo. id est libri maiozis sunt disputatiōis. Dialogus est collatio duoꝝ uel plurimoꝝ. quē latini sermonē dicūt. Nam quos greci dialogos vocāt. nos sermones vocam. Sermo aūt dict. q̄a inter vtrūq; seriē. Unū ꝛ i Virgilio. multa inter se serebant. Tractatus est vnius rei multiplex expositio eo q̄ trahat sensum in multa sentiēdi cōtrectādo secū. Differt aūt sermo. tractatus ꝛ ꝟbū. Sermo enī altera eget plona. tractatus specialiē ad scipsū est. verbū autē ad oēs. Unū ꝛ dicē: Uerbū fecit ad populū. Cōmētaria dicta quasi cū mēte. Sūt enī interpratationes. ut cōmēta iuris. cōmēta euāgelij. Nā quicq̄d breuiē cōponiē cōmētariū dicē: qđ ꝟo elongaē expositio nominaē. Apollogeticū ē excusatio i quo solēt q̄dā accusantibꝰ rīndere. In defensiōe enī aut negatiōe sola positū ē. ꝛ ē nomē grecū. Panęgyricū est licentiosū ꝛ lasciuiosū genꝰ dicendi in laudibꝰ regū in cuiꝰ cōpositiōe boies multis mēdacijs adulaē. Qđ malū a grecis exorsū ē; quoꝝ leuitas instructa dicendi facultate ꝛ copia incredibili multas mēdacioꝝ nebulas suscitauit. Fastorū libri sūt. in quibꝰ reges uel cōsules scribunē. a fascibꝰ dicti. id est potestatibꝰ. Unū ꝛ Ouidij libri fastoꝝ dicūtur q̄ de regibꝰ ꝛ cōsulibꝰ editi sūt. Prooemiū est initiū dicendi. Sūt enī prooemia principia librorum quę ante causę narratione ad instruēdas audientū aures coaptanē. cuius nomē plerīq; latinitaē periti sine trāllatiōe posuerūt. Hoc aūt vocabulū apud nos interpratū. pręfatio nuncupaē. quasi pręlocutio. Pręcepta sunt quę aut q̄d faciēdū. aut q̄d nō faciēdū sit docēr. Quid faciendū. ut dilige dñm deū tuū. ꝛ honora patrē tuū ꝛ matrē tuam. Quid nō faciendū. ut nō mechaberis. non furtū facies. Similiē ꝛ gētiliū pręcepta ul iubēt uel vetāt. Jubēt faciēdū. ut nudus ara. sere nud. Uetant ut neue inē vites corylū sere. neue flagella sūma pete. Primꝰ aūt pręcepta apud hebręos moyses scripsit. apud latinos martius vates primus pręcepta cōposuit. Ex quibꝰ ē illud. postrem. dicas. primꝰ taceas. Parabolę ꝛ pblemata noibus suis indicār alnꝰ sepscrutari opozere. Parabola q̄ppe alicuiꝰ rei similitudinē pę se gerit. qđ liez sit vocabulū grecū. iam tm ꝓ latino vsurpaē. Et notū ē q̄ in pabolis quę dicūē p rerū silitudines rebus de quibꝰ agitur companē. Problemata aūt quę latine appellanē ꝓpositiōes. quęstiōes sūt habētes aliq̄d qđ disputatiōe soluēdū sit. Quęstio aūt ē quęsitio cū queriē an sit. an q̄d sit. an quale sit. Argumentū ꝟo dictū quasi argutū. uel q̄ sit argute inuentū ad cōprobandas res. Epistolam ꝓpe greci vocāt. qđ interpraē latine missa. Scrola enim siue stoli. missa uel missi. Ante chartę ꝛ membranarū vsum in dolatis ex ligno codicillis epistolarū eloquia scribebātur. Unde ꝛ portitores earum tabellarios vocauerunt.

De cęris Cap. ix.

Cręlrāꝝ materies puuloꝝ nutrices. ipsę dār ingeniū pueris pmordia sensus. q̄rū studiū pmi greci tradidisse. pdūē. Gręci enī ꝛ tusci. pmū ferro in cęris scripserunt. postea romani iusserūt ne graphiū ferreū qs haberet

Unde ⁊ apud scribas dicebatur: Ceram ferro ne cedito. Postea institutū est ut cerā ossib⁹ scriberēt sicut indicat atta. in satyra dicēs: Uertamus vomere in ceram mucroneq; aremꝰ osseo. Graphiū aūt grece. latine scriptoriū dicitur; Nam graphi scriptura dicitur.

De chartis Cap.x.

c Hartaq; vsum primū egyptⁱ ministrauit ceptū apud memphiticā vrbē. Mēphis enī ciuitas egyptioꝝ est vbi chartę vsus inuētus ē primū. sicut ait Lucanus. Cōficit bibula mēphitis charta papyro. Bibulam aūt papyrū dixit. q; humorē bibat. Charta autē dicta q; carptim papyri tegmē decerptū glutinat. Cuius genera ēplura sunt. Prima et precipua augustea regia. maioris formę. i honorē Octauiani augusti appellata. Secūda libyana ob honorē libyę. p; uintię. Tertia hieratica dicta eo q; ad sacros libros eligebatur. similis augusteę sed subcolorata. Quarta teneotica a loco alexandrię qui ita vocaꝫ vbi fiebat. Quinta saitica ab oppido salo. Sexta corneliana a Cornelio gallo prefecto egypti primū confecta. Septima emporitica q; ea merces iuuātur cū sit scripturis minus idonea.

De pergamenis Cap.xi.

p Ergameni reges cum charta indigerent membrana primi excogitauerunt. Unde ⁊ pergamenarū nomē hucusq; tradente posteritate sibi seruatū est. Hęc ⁊ membrana dicūtur. q: ex membris pecudū detrahūtur. Fiebant enī primū colorīs lutei. id est crocei. Postea ⁊o rome candida membrana repta sūt. q; apparuit inhabile esse. q; ⁊ facile fordescāt. aciemq; legentiū lędant: cū peritiores architecti neq; aurea lacunaria ponenda in bibliothecis putēt. neq; pauimenta alia q; carysteo marmore. q; auri fulgor hebetat. ⁊ carysti viriditas reficiat oculos. Nam ⁊ qui nummulariā discūt. denarioꝝ formis i myrteos pannos subijciūt. ⁊ gēmaꝝ sculptores. scarabeoꝝ terga quibus nihil est viridius subinde respiciunt. ⁊ pictores idem faciūt. ut laborē visus eoꝝ viriditate recreent. Membrana aūt aut cādida aut lutea aut purpurea sunt. Candida naturaliter existunt Luteū mēbranū bicolor est. quod a cōfectore vna tingit̄ parte. id ē crocaꝫ. de quo Persius. Jam liber ⁊ positis. bicolor mēbrana capillis. Purpurea ⁊o inficiūtur colore purpureo in quib⁹ aurū ⁊ argentum liquescens pateſcat in litteris.

De libris conficiendis Cap.xii.

q Uędā genera librorꝝ apud gentiles certē modulis conficiebantur. breuiore forma carmina atq; epistolę. At ⁊o historię maiore modulo scribebāt. ⁊ nō solū in charta uel mēbranis ꝫ etiā ⁊ i mometis elephātinis textilibusq; maluarū foliis atq; palmarū. Cui⁹ generis Linna sic meminit. Hęc tibi areteis multū iuigilata lucernis Carmina. quis ignes nouim⁹ aereos; Lenis i aridulo maluę descripta libello. Pumisiaca veti munera nauicula. Circūcidi libros sicilię primū increbruit. Nam initio pumicabantur. vnde ⁊ Catullus ait. Cui dono lepidum nouū libellum. arido modo pumice expolitum.

De librorū vocabulis Cap.xiii.

Odex multorū librorū est. liber vni⁹ voc luminis. Et dictus codex p translationē a codicib⁹ arboꝝ seu vitiū: quasi caudex q; in se multitudinē librorū quasi ramorū continet. Volumen liber est a voluendo dictus. sicut apud hebręos volumina legis. volumina ꝓpheta rum. Liber est interior tunica corticis quę ligno cohęret. in qua antiqui scribebāt. de quo Virgili⁹ sic: alta liber aret in vlmo. Unde ⁊ liber dicitur in quo scribim⁹. q: ante vsū chartę uel mēbranarum de libris arborū volumina fiebant. id est cōpaginabantur. Unde ⁊ scriptores a libris arboꝝ librarios vocauerunt.

De librarijs ⁊ eoꝝ instrumentis Cap.xiiii.

Ibrarios cōstat ante bibliopolas dictos l Libros enī greci biblum vocant. Librarij aūt idē ⁊ antiquarij vocanē ꝫ librarij sūt qui ⁊ noua ⁊ vetera scribūt. antiquarij qui tantū modo vetera. vnde ⁊ nomen sumpserunt. A scribēdo autē scriba nomē accepit. officiū exprimens vocabuli qualitate. Instrumenta scribę. calamus ⁊ penna. Ex his enī verba paginis infigūtur. sed calam⁹ arboris ē. penna auis. cui⁹ acumen in duo diuidit̄. in toto corpore vnitate seruata. credo ꝓpt̄ mysteriū. ut i duobus apicibus vetus ⁊ nouū testamentū signaretur. quibus exprimitur verbi sacramentū sanguine passionis effusum. Dictus aūt calamus q; liquorē ponat. vnde ⁊ apud nautas calare ponere dicit̄. Penna aūt a pendendo vocata. id est volando. Est enī ut diximus auiū. Folia aūt librorū appellata. siue ex similitudine foliorū arboꝝ. seu quia ex follib⁹ fiunt. id est ex pellib⁹ quę de occisis pecudibus detrahi solent. cuius partes paginę dicunt. eo q; sibi iuicē compingant. Versus autē vulgo vocati. quia sic scribebant antiqui sicut aratur terra. A sinistra enī ad dextrā primū deducebant stilum. deinde conuertebant̄ ab inferioꝝ. rursus ad dextrā versus. quos ⁊ hodie rustici versus vocāt. Scheda est quod adhuc emēdatur. ⁊ necdum in libris redactum est. ⁊ est nomen grecum. sicut ⁊ tomus.

De canonibus euangeliorū Cap.xv.

Anones euāgelioꝝ Ammoni⁹ alexādrię c epus primꝰ excogitauit. quē postea Eusebius cesariensis secut⁹ pleni⁹ composuit. Qui ideo facti sūt. ut p eos iuenire ⁊ scire possem⁹ q; reliquoꝝ euāgelistaꝝ similia aut ꝓpa dixerūt. Sūt āt numero decē. quoꝝ pm⁹ cōtinet numeros i quib⁹ quattuor eadē dixerūt: matthęus. marcus lucas ⁊ iohānes. Secūd⁹ i quib⁹ tres: matthęus marcus. lucas. Tert⁹ i quib⁹ tres: matthę. lucas ⁊ iohānes. Quart⁹ in quib⁹ tres: matthę. marc⁹ iohannes. Quint⁹ i quib⁹ duo; matthęus. lucas.

Sextus in quib⁹ duo·matthęus marc⁹. Septim⁹ in quib⁹ duo·matthęus·iohānes. Octau⁹ in q̄b⁹ duo·lucas·marcus. Non⁹ in quib⁹ duo·lucas·iohannes. Decim⁹ in quib⁹ singuli eox ꝓpria quędā direxūt: quox expositio hęc ē: Per singulos enim euāgelistas numerus quidā capitulis affixus adiacet·quib⁹ numeris subdita est ęra quędā·minio notata quę indicat in quoro canone posit⁹ sit numer⁹ cui subiecta ē ęra. verbi grā: Si ē ęra ꝑma in primo canone·si secūda i secūdo·si tertia i tertio. ⁊ sic ꝑ ordinē vsq; ad decimū puenies. Si igit aperto quolibet euāgelio placuerit scire qui reliquox euāgelistax similia dixerūt·assumes adiacentē numerū capituli. ⁊ requires ipsū numerū in suo canone quē indicat·ibiq; inuenies qui ⁊ q̄d dixerūt. ⁊ ita demū in corpore inquisita loca quę ex ipsis numeris indicāt ꝑ singula euāgelia·de eisdem dixisse inuenies.

De canonibus conciliorum Cap. xvi.

Anon aūt grēce latine regula nuncupat.

c Regula aūt dicta q̄ recte ducit·nec aliq̄ aliorsū trahit. Alij dixerūt regulā dictā uel q̄ regat·uel q̄ normā recte viuēdi ꝓbebeat·uel q̄ distorū prauūq; q̄d corrigat. Canones aūt generaliū conciliox a tēporib⁹ constātini ceperūt. In ꝓcedētib⁹ nāq; annis ꝓsecutiōe fermente·docē dārū plebiū minime dabat facultas. Inde xp̄ianitas i diuersas hereses scissa est·quia nō erat licentia epis in vnū cōuenire nisi tpe supradicti imperatoris. Ipse enī dedit facultatē xp̄ianis libere cōgregari. Sub b̄ etiā sancti patres in concilio niceno de oī orbe terrax conuenientes iuxta fidē euāgelicā ⁊ aplicā·secundum post aplos symbolū tradiderūt. Inter cętera autem cōcilia q̄rtuor cē scim⁹ venerabiles synodos quę totā ꝑncipaliē fidem complectūt·q̄s q̄rtuor euangelia·nl torti dē paradisi flumina. Max prima nicena synodus. ccc. xviij. epox cōstantino augusto imperante pacta ē. In q̄ arriane pfidię cōdēnata blasphemia·quā de ineq̄litate sanctę trinitat⁹ idē arrius asserebat·cōsubstātialē deo patri deū filiū eadem sancta synodus ꝑ symbolū definiuit. Secūda synod⁹. c.l. patrū sub theodosio seniore cōstātinopoli congregata est quę macedoniū spiritū sanctū deū ee negantē cōdēnans·consubstantialē patri ⁊ filio spiritū sanctū demōstrauit·dans symboli formā quā tota grecox ⁊ latinox cōfessio i ecclesijs ꝓdicat. Tertia synod⁹ ephesina prima ducentox episcopox sub iuniore theodosio augusto edita ē·quę nestorij duas psonas in xp̄o asserētē iusto anathemate cōdēnauit·ostendens manere i duab⁹ naturis vnā dñi nostri ihesu xp̄i psonam. Quarta synod⁹ chalcedonēsis. d.c. xxx. sacerdotū sub martiano ꝑncipe habita est in qua eutices constātinopolitanū abbatē ꝰbi dei ⁊ carnis vnā naturā ꝓnunciātē. ⁊ ei⁹ defensorē dioscox quondā alexandrinū epm. ⁊ ipsū rursū nestorij cū reliquis hereticis vna patrū sentētia ꝓdamnauit ꝓdicans ea dē synodus·xp̄m dñm de virgine sce natū·ut in eo substātiā diuinę ⁊ humanę cōf. teamur nature. Hęc sūt q̄rtuor synodi ꝑncipales·fidei doctrinā plenissime ꝓdicātes. Hz ⁊ si q̄ sūt cōcilia quęsci patres spū dei plem sanxerūt·p⁹ istax q̄rtuor aucroritatē·oi manēt stabilita vigore·q̄rū gesta i hoc ope cōdita ꝓtinēt. Synodū āt ex grēco interꝑtari comitatū uel cętū. Cōcilij ꝛo nomē tractū ex more romano. Tēpore enī q̄ causę agebant·cōueniebāt oēs i vnū·coiq; intētiōe tractabant. Unde ⁊ cōciliū a coī intēciōe dictū q̄si cōsiliū. Mā cilia oculox sūt·vnde ⁊ considū·id ē consiliū ꝺ. in. l. litterā trāscūre. Cętus ꝛo cōuen⁹ est uel cōgregatio a coeūdo·id ē cōueniēdo in vnū. vnde ⁊ cōuentus ē nūcupatus·sicut a conuētu cętus·ita ⁊ conciliū a societate multox in vnū.

De cyclo paschali Cap. xvii.

Ascalē cyclū hippolytus epus tēporib⁹

p alexādri imperatoris prim⁹ ꝓscripsit. Post quē ꝓbatissimi auctores·eusebi⁹ cęsariensis·theophilus alexādrin⁹·ꝓsper q̄z natiōe aquitanus arq; victorin⁹ amplificatis eiusdē festiuitatis rōnib⁹·multiplices circulos ediderūt. Cui⁹ q̄dē rōnē beatissim⁹ Cyrill⁹ alexādrine vrbis epūs in nonagintaq̄nq; annos·p q̄nquies decēnouies calculās·quoto kalēdas uel luna debeat pascalis solēnitas celebrari summa breuitate notauit. Cyclus aurē vocat⁹ eo q̄ i orbe digestus sit. ⁊ q̄si in circulo dispositū ordinē cōplectat annox sine varietate ⁊ fine vlla arte. Unde factū ē ut cuiusq; materię carmina simplici formitate facta·cyclica vocarēt. Hinc ⁊ latine cyclū dictū q̄ ordinē habeat stratū annorum.

		Primus cyclus	Luna.
B	c.ij.idus	aprilis	xx.
	c.vj.kal.	aprilis	xvj.
	E.xvj.kal.	maij	xvij.
	c.vj.idus	aprilis	xx.
B	c.ix.kal.	aprilis	xv.
	E.ij.idus	aprilis	xvj.
	c.ij.non.	aprilis	xix.
	E.viij.kal.	maij	xx.
B	c.v.idus	aprilis	xv.
	c.ij.kal.	aprilis	xviij.
	E.xij.kal.	maij	xix.
	c.non.	aprilis	xv.
B	c.v.kal.	aprilis	xvij.
	E.xvj.kal.	maij	xviij.
	c.vj.idus	aprilis	xxj.
	c.ix.kal.	aprilis	xvij.
B	c.idus	aprilis	xvij.
	c.ij.non.	aprilis	xx.
	E.viij.kal.	maij	xxj.
		Secundus cyclus.	
	c.v.idus	aprilis	xviij.
B	c.ij.kal.	aprilis	xx.
	E.xij.kal.	maij	xxj.

	c.noñ.	aprilis	xvij.
	c.v.kal.	aprilis	xx.
B	E.xvj.kal.	maij	xx.
	c.kal.	aprilis	xvj.
	E.xj.kal.	maij	xvij.
	c.idus	aprilis	xx.
B	c.v.kal.	aprilis	xv.
	E.xv.kal.	maij	xvj.
	c.v.idus	aprilis	xix.
	c.viij.kal.	aprilis	xv.
B	E.idus	aprilis	xv.
	c.noñ.	aprilis	xviij.
	c.v.kal.	aprilis	xxj.
	E.iij.idus	aprilis	xv.
B	c.kal.	aprilis	xvij.
	E.xj.kal.	maij	xviij.

Tertius cyclus

	c.viij.idus	aprilis	xv.
	c.iij.kal.	aprilis	xviij.
B	E.xv.kal.	maij	xviij.
	c.v.idus	aprilis	xxj.
	c.vij.kal.	aprilis	xvij.
	E.xvij.kal.	maij	xviij.
B	c.noñ.	aprilis	xx.
	E.vij.kal.	maij	xxj.
	c.iij.idus	aprilis	xvij.
	c.iij.noñ.	aprilis	xx.
B	E.xj.kal.	maij	xx.
	c.viij.idus	aprilis	xvj.
	c.iij.kal.	aprilis	xix.
	E.xiij.kal.	maij	xx.
B	c.iij.noñ.	aprilis	xv.
	c.vij.kal.	aprilis	xviij.
	E.xviij.kal.	maij	xix.
	c.ij.kal.	aprilis	xv.
B	E.xij.kal.	maij	xv.

Quartus cyclus

	c.iij.idus	aprilis	xix.
	c.vij.kal.	aprilis	xv.
	E.xvij.kal.	maij	xvj.
B	c.viij.idus	aprilis	xviij.
	c.iij.kal.	aprilis	xxj.
	E.ij.idus	aprilis	xv.
	c.ij.noñ.	aprilis	xviij.
B	E.x.kal.	maij	xviij.
	c.xviij.kal.	maij	xxj.
	c.ij.kal.	aprilis	xvij.
	E.xij.kal.	maij.	xviij.
B	c.iij.idus	aprilis	xx.
	c.vj.kal.	aprilis	xvj.
	E.xvij.kal.	maij	xvij.
	c vij.idus	aprilis	xx.
B	c.xj.kal.	aprilis	xv.
	E.ij.idus	aprilis	xvj.
	c.ij.noñ.	aprilis	xix.
	E.ix.kal.	maij	xx.

Quintus cyclus

B	c.vij.idus	aprilis	xvj.
	c.ij.kal.	aprilis	xix.
	E.xij.kal.	maij	xx.
	c.ij.noñ.	aprilis	xvj.
B	c.vij.kal.	aprilis	xvij.
	E.xvij.kal.	maij	xix.
	c.ij.kal.	aprilis	xv.
	E.xij.kal.	maij	xvij.
B	c.iij.idus	aprilis	xx.
	c.vj.idus	aprilis	xviij.
B	c.ij.kal.	aprilis	xx.
	E.xij.kal.	maij	xxj.
	c.ij.noñ.	aprilis	xvij.
	c.vj.kal.	aprilis	xx.
B	c.xvij.kal.	maij	xx.
	c.ij.kal.	aprilis	xvj.
	E.xij.kal.	maij	xvij.

Conditione mundi vsq; ad hunc nouissimũ cyclũ computãt anni. ℌ 9 2 0. Post
a cuius expletionẽ ad pmũ exodiũ recurrendũ est. Antiquiꝰ ecclesia pasca. xiiij. luna cũ iudeis celebrabat quocũq; die occurreret. Quẽ ritum sancti patres in nicena synodo, phibuerunt. constituẽtes nõ solũ lunã pascalem ⁊ mensem inquirere. ꝫ etiã ⁊ diẽ resurrectiõis dñicę obseruare. ⁊ ob hoc pasca a. xiiij. luna vsq; ad. xxj. extenderũt ut dies dñicus nõ omitteret. Pascę aũt vocabulũ nõ grẽcũ ꝫ hebraicũ ẽ. nec a passione. qm̃ paschin grẽce dicit pati. ꝫ a transitu hebrẽo verbo pasca appellatũ est. eo q; tũc ꝓpls dei ex egypto trãsierit. Unde ⁊ i euãgelio. cũ vidisset inqt ihesus quia venit hora ut trãsiret de mũdo ad patrẽ. Cuiꝰ nor ideo puigil ducit ꝓpter aduentũ regis ac dñi nr̃i. ut tempꝰ resurrectionis eius nos nõ dormientes. sed vigilãtes inueniat: cuius noctis duplex ratio est. siue q; in eadem tunc vitam recepit cũ passus est. siue q; postea eadem hora qua resurrexit ad iudicandũ venturꝰ ẽ. Ẽo aũt modo agimus pasca ut nõ solũ mortẽ ⁊ resurrectionẽ xp̃i in memoriã reuocemꝰ. sed etiã cętera quę circa eũ attestant ad sacramẽtoꝝ significationẽ inspiciamꝰ. Propter initiũ enĩ nouę vitę. ⁊ ꝓpter nonũ hoiem quẽ iubemur induere ⁊ exuere veterẽ. expurgamꝰ vetus fermentũ ut simꝰ noua cõspersio. qm̃ pasca nostꝝ imolatus ẽ xp̃s. Propter hãc ergo vitę nouitatẽ prim̃ mensis nouoꝝ i anni mẽsibꝰ celebrationi pascali mystice attributus est. Qz ꝛo tertię ebdomadę die pasca celebrat. id ẽ qui dies occurrit a ǫ̃ta decima luna vsq; i vicesimã prim̃ã. hoc significat. qz in toto tpe seculi qđ septenario dicꝫ numero agit. nũc tertiũ tẽpus hoc in sacramentum apparuit. Primũ enĩ tempꝰ ẽ ante legẽ. secundũ sub lege. tertiũ sub gratia. vbi iam manifestatũ ẽ sacramẽtũ prius occultũ in ꝓphetico enigmate. Jdeo ⁊ ꝓpter hec tria seculi tempora resurrectio dñi triduana ẽ. Qz ꝛo a quarta decima luna vsq; ad. xxj. ꝑ dies. vij. pascalis dies quer̃it. hoc fit ꝓpt

ipsum numerū septēnariū quo vniuersitat̃ significatio sępe figurat̃·qui etiam ipsi ecclesię tribuit̃ ꝓpter instar vniuersitatis·vnde ⁊ Johes apl̃us in apocalypsi ad septē scribit ecclesias. Ecclesia ꝟo in ista adhuc mortalitate carnis constituta ꝓpter ipsam mutabilitatē lunę noīe in scripturis significat̃. Varia autē obseruantia opinionū paschalis festiuitatis interdū errorē gignit. Latini nāq; a iij.noñ.martias vsq; i.iij.noñ.aprilis ꝑmi mensis lunā inquirūt.⁊ si.xv°.luna die dñico ꝓuenerit in alio die dñico pascha ꝓtrahunt. Greci primi mēsis lunā ab.viij.id' martias vsq; in diē noñ. apr̃il obseruant.⁊ si.xv°. luna die dñico incurrerit·sanctū pascha celebrant. Huiusmodi ergo dissensio int̃ vtrosq; paschalē regulā turbat. Communis annus dicit̃ qui.xij.tm̄ lunationes hoc est dies.cccliij.habet. Dictus autē cōmunis·q: sępe duo ita cōiuncti incedūt ut inuicē se i paschali solennitate sequant̃. Nā embolismus ann' est semp solus. Embolism' annus est qui.xiij.mēses lunares·id est.cccl̃xiij.dies habere monstrat̃. Ipse est annus sancto Moysi diuinit' reuelatus·in quo iubent̃ hi qui longius habitant·in secūdo mense pascha celebrare. Embolismus autē nomen grecū est·qō interpret̃at̃ latine supaugmentū: eo q; expleat numerū annoꝝ cōmuniū quib'.xj.lunares dies deesse cernunt̃. Embolismi aūt anni ⁊ cōmunes sic inueniunt̃. Si eni a.xiij°.luna pascę precedentis vsq; ad.xiij.sequētis.cccl̃xiij.dies fuerit. embolismalis ann' ē·si.cccliij.cōmunis. Bissextus est post annos.iiij.vnus dies adiectus. Crescit enim per singulos annos quarta pars assis. At vbi quarto anno assem cōpleuerit bissextilē annū facit. Dictus aūt bissextus q: bis sexies ductus assem facit·qō est vn' dies·sicut quadrantem ꝓpter quater ductū qō ē bissextus·quē sup dictū cursum in annū sol facit·siue q; nequeat annum subintroducere nisi bissexto noñ.mar.cōputaueris,hoc est ⁊ primo die sexto noñ.mar.⁊ addito bis sexto alio die sexto noñ. mar. iteraueris. A sexto aūt noñ.martias vsq; in diē pridie kal.ianuarias in lunę cursu bissext' apponit̃·atq; inde detrahit̃. Intercalares aūt dies idcirco vocant̃. q: interponūt̃·ut ratio lunę solisq; cōueniat. Calare enī ponere dicit̃·intercalare interponē. Epactas greci vocant.latini adiectiones annuas lunares·quę p vndenariū numerū vsq; ad tricenariū in se reuoluunt̃. Quas ideo ęgyptij adiciunt ut lunaris emensio rationi solis ęquet̃. Luna eni iuxta cursum suū.xxviij.semis dies lucere dinoscit̃ ⁊ fiūt in annū lunares dies.cccliij.remanent ad cursum anni solaris dies.xj.quas ęgyptij adiciunt.vnde ⁊ adiectiones vocant̃. Absq; his nō inuenies lunā quota sit in q̄libet āno ⁊ mēse ⁊ die. Istę epactę semp.xj.kal.apr̃il reperiūt̃ i eadē luna quę fuerit eo die. Continent̃ aūt circulo decēnouenalis·ꝟ cū ad.xxviij.epactas ꝓuenerint·qui est circulus decēnouenalis·iā sequenti anno nō addes sup.xxviij.xj.ut.i.annuncies detractis.xx. ꝟ inde reuerteris ut.xj.ꝓnuncies.

De reliquis festiuitatibus Cap.xviii.

Festiuitas dicta a festis diebus·quasi festiditas.eo q; in eis sola res diuina fit.

f

Quib' contrarij sūt fasti in quibus ius fat̃.id est dicit̃. Solēnitas a sacris dicit̃ ita susceptа·ut mutari ob religionē nō debeat·a solito id est firmo atq; solido noiata·uel ex eo q; soleat fieri i anno. Celebritas aūt nominat̃·q; nō ibi terrena·ꝟ cęlestia tm̄ agant̃. Pasca festiuitatū oiuꝫ prima est·de cuius vocabulo iā supius dictū est. Pentecostes sicut ⁊ pasca apud hebręos celebris dies erat·qō p' q̄nq; decadas pascę celebrat̃.vnde ⁊ vocabulū sumpsit.Penta enī grece quinq;.in q̄ die ꝟm legem·panes ꝓpositionis de nouis frugibus offerebant̃. Cui' figurā ann' iubileus i testamento veteri gessit·quę nūc iterū p futuram repromissionis ęternā requiē prefigurat̃. Epiphania grece·latine apparitio siue manifestatio vocat̃ eo enim die xp̃us sideris indicio magis apparuit adorand'. Qō fuit figura primitię credētiū gentium. Quo die ⁊ dñici baptismatis sacramentū·⁊ pmutatę in vinū aquę factorū p dñm signorum principia extiterūt. Duę sunt autē epiphanię.prima in qua natus est xp̃us ⁊ pastorib' hebręoꝝ angelo nunciante apparuit. secunda in qua ex gentium pplo·stella indice·presepis cunabula magis adoraturis exhibuit. Scenophegia·solennitas hebręoꝝ de greco in latinū tabernaculoꝝ dedicatio interpret̃at̃·quę celebrat̃ a iudęis·in memoriā expeditionis cū ab ęgypto pmoti in tabernaculis agebant.⁊ ex eo scenophegia. Sceno enī grece·latine tabernaculū dicit̃. Quę solēnitas apud hebręos septēbrio mense celebrabat̃. Neomenia apud nos kalendę·apud hebręos autē q: ꝟm lunarē cursum menses|supputantur.⁊ grece mene luna appellatur·inde neomenia id est noua luna. Erant enī apud hebręos ipsi dies kalendarū·ex legali institutione solennes.de quib' in psalterio dicit̃: Canite i initio mēsis tuba·in die insignis solēnitatis vestrę. Encenia autē est·noua templi dedicatio. Grece enī cenon dicit̃ nouū. Quando enī aliquid nouū dedicat̃: encenia dicit̃. Hāc dedicatiōis templi solennitatē iudęi octobrio mēse celebrabāt. Dies palmaꝝ ideo dicit̃·q: in eo dñs⁊ saluator noster sicut ꝓpheta cecinit irām tendens asellū sedisse phibet̃. Tūc gradiens·cū ramis palmarū multitudo plebiū obuiā ei clamauerūt. O, sanna·benedict' qui venit in nomine dñi rex isrł. Vulgus aūt ideo hūc diem capitilauiū vocat·q: in eo tūc mos est lauādi capita infantiū·q; vngendi sunt: ne obseruatione.xl'.sordidata ad vnctionem accederēt. Hoc aūt die·symbolū cōfitentib' tradit̃·ꝓpter confinem dñicę pascę solennitatē·ut qui iā ad dei gratiā ꝑcipiendā festināt·quā confiteant̃ fidem agnoscāt. Cena dñica dicta est·eo q; in eo die saluator pascā cū suis discipulis fecerit;

qđ ⁊ vsq; hodie ficuti ẽ traditũ celebrat̃ sanctũq; in eo chrisma conficit̃. Sabbatũ ab hebr̃eis ex interpretatione vocabuli sui requies nominat̃ q; deus in ipso pfecto mũdo requieuisset. Siquidẽ ⁊ eo die requieuit dñs i sepulchro ut quietis illi⁹ mysteriũ confirmaret qđ iudeis obseruandũ in vmbra futuri p̃ceptũ est. Sed postq; xp̃us in sepultura sua eius figuram adimpleuit obseruatio ei⁹ quieuit. Dñicus dies ꝓinde vocat̃ q; in eo resurrectiõis dñi nostri gaudiũ celebrat̃. Qui dies nõ iudeis ꝛ xp̃ianis in resurrectione dñi declaratus est. ⁊ ex illo habere cep̃it festiuitatẽ suã. Illis enĩ solũ celebrandũ sabbatũ traditũ est qui erant antea requies mortuor̃. resurrectio autẽ illi⁹ erat qui resurgens a mortuis iam nõ moreret. Postq; aũt facta ẽ talis resurrectio in corpe dñi ut p̃iret i capite eccl̃ie qđ corpus eccl̃ie sperare in fine iam dies dñicus id ẽ octauus qui ⁊ primus celebrari cep̃it.

De officijs Cap. xix.

Officior̃ plurima genera sũt ꝛ p̃cipuũ illud qđ in sacris diuinisq; rebus habet̃

o Officiũ autẽ ab efficiendo dictum quasi efficiũ ꝓter decor̃ sermonis vna mutata lr̃ã uel certe ut quisq; illa agat que nulli officiant ꝛ prosint omnib⁹. Uespertinũ officiũ est in noctis initio vocatũ a stella vespere que surgit oriente nocte. Matutinũ ꝺo officium est in lucis initio a stella lucifero appellatũ que orit̃ inchoante mane Quor̃ duor̃ temporũ significatione ostendit̃ ut die ac nocte semp deus laudet̃. Missa tpe sacrificij est qñ cathecumini foras mittunt̃ clamãte leuita si quis cathecumin⁹ remansit exeat foras. ⁊ inde missa qr sacramẽtis altaris interesse nõ possunt qui nõdum regenerati noscunt̃. Chorus est multitudo in sacris collecta. ⁊ dictus chorus q; initio in modum coronę circũ aras starent. ⁊ ita psallerent. Alij chorũ dixerũt a cõcordia que in charitate consistit qr si charitatem nõ habeat ꝛ respondere conuenient̃ nõ potest. Cum aũt vnus canit græce monodia latine suciniũ dicit̃ cũ ꝺo duo canũt biciniũ appellat̃ cũ multi chorus. Nã chorea ludicrũ cantilenę uel saltationes classium sunt. Antiphona ex græco interpretat̃ vox recip̃roca duob⁹ scilicz choris alternatim psallentib⁹ ordine cõmutato siue de vno ad vnũ. Quod genus psallẽdi græci inuenisse tradunt̃. Responsorios itali tradiderunt. Quos inde responsorios cant⁹ vocant q; alio desinẽte id alter respõdeat. Int̃ responsorios aũt ⁊ antiphonas hoc differt q; i responsorijs vn⁹ versum dicit in antiphonis aũt ꝺo sib⁹ alternãt chori. Lectio dicit̃ qr nõ cantat̃ ut psalm⁹ uel hymn⁹ ꝛ legit̃ tm. Illic enĩ modulatio hic sola pnunciatio quer̃it̃. Canticũ est vox cantantis i lętitia. Psalm⁹ aũt dicit̃ qr cantat̃ ad psalteriũ quo vsum esse Dauid ꝓphetã in magno mysterio prodit historia. Hęc aũt duo i quibusdã psalmor̃ titulis iuxta musicã artem alternatim sibi apponunt̃. Nã canticũ psalmi est cuius id qđ organũ modulat̃ vox postea cantãtis eloquit̃. Psalmus ꝺo cantici qđ humana vox p̃loquit̃ ars organi modulantis imitat̃. Psalmus aũt a psalterio dicit̃ vnde nec mos est ex alio ope eũ componi. Tres aũt gradus sũt in cantando. primus succentor̃is secũdus incentor̃is tertiꝰ accentor̃is. Diapsalma quidã hebr̃eũ verbũ esse volũt quo significat̃ semp id est q; illa quibus hoc interponit̃ sempiterna esse confirmet. Quidam ꝺo græcũ verbũ existimant q; significat̃ intervallum psallendi ut psalma sit qđ psallit̃ diapsalma ꝺo interpositũ in psallẽdo silentiũ ut quẽadmodũ simpsalma dicit̃ vocis copulatio in cantãdo ita diapsalma diriũctio eaq; vbi quedam requies distincta continuatione ostendit̃. Unde ⁊ illud probabile est non coniungendas sententias in psallendo vbi diapsalma interposita fuerit. quia ideo interponit̃ ut cõuersio sensuũ uel psonarum esse noscat̃. Hymnus est canticũ laudantiũ qđ de græco i latinũ laus interpretat̃ p eo q; sit carmen lęticię ⁊ laudis. Proprie aũt hymni sũt cõtinentes laudẽ dei. Si ergo sit laus ⁊ nõ sit dei nõ est hymn⁹. si sit ⁊ laus ⁊ dei laus ⁊ nõ cantet̃ non est hymn⁹. Si ergo ⁊ in laudem dei dicit̃ ⁊ cantat̃ tũc est hymn⁹. Cui contrarium est threnũ qđ est lamenti carmẽ ⁊ funeris. Alleluia duor̃ verborũ interpretatio est hoc est laus dei. ⁊ est verbum hebr̃eum. Ja enĩ vnũ est de .x. nominib⁹ quibus apud hebr̃eos deus vocat̃. Amen significat vere siue fidelit̃ qđ ⁊ ipsum hebr̃eũ est. Que duo verba amẽ ⁊ alleluia nec græcis nec latinis nec barbaris licet in suã linguam oĩo transferre uel alia lingua annũciare. Nã q̃us interpr̃ari possint. ꝓter sanctior̃ tamen auctor̃itatẽ seruata est ab apl̃is in his xp̃ię linguę antiq̃tas. Tanto enĩ sacra sunt noia ut etiã iohes in apocalypsi referat se spiritu reuelante vidisse ⁊ audisse vocẽ cęlestis exercitus tãq; vocem aquar̃ multarũ ⁊ tonitruũ validor̃ dicentiũ amen ⁊ alleluia ac per hoc sic oportet in terris vtraq; dici sicut in cęlo resonãt. Osanna in altera⁹ linguę interpretationẽ in toto transire nõ potest. Osi enĩ salutifica interpr̃etat. anna interiectio est motũ animi significans sub deprecãtis affectu. Integre aũt dicit̃ osianna qđ nos corrupta media vocali lr̃ã ⁊ elisa dicim⁹ osanna. sicut fit in versib⁹ qñ scandim⁹. Littera enim prima verbi sequentis extremã priorꝭ verbi veniens excludit. ⁊ dicit̃ hebraice osanna qđ interpr̃etat̃ saluifica subaudiẽdo uel populum tuũ uel totũ mũdũ. Offertoriũ tali ex causa sumpsit vocabulũ. Fertũ enĩ dicit̃ oblatio que i altari offert̃ ⁊ sacrificat̃ a pontificib⁹ a quo offertoriũ nominatũ quasi ꝓter fertũ. Oblatio vocat̃ qr offert̃. Dona ꝓprie dei dicunt̃ munera boiuꝫ. Nam munera dicunt̃ obsequia que pauperes diuitib⁹ loco munerũ soluũt. Iraq; mun⁹ homini dat̃ donum deo vnde etiã i rẽplis donaria dicim⁹. Muner-

aũt vocant·q; manib⁹ uel accipiunt uel dant. Duo
sũt aũt quę offerunt·donũ ⁊ sacrificiũ. Donũ di-
cit quicq̃d auro argẽtoq; aut q̃libet alia specie ef-
ficit. Sacrificiũ aũt est victima. ⁊ quęcũq; in ara
cremant seu ponunt. Dẽ aũt qđ deo dat·aut de-
dicat·ant cõsecrat. Qđ dedicat: dicẽdo dat·vn-
de ⁊ appellat. vnde ⁊ errant q̃ dedicationẽ conse-
crationẽ putãt significari. Immolatio ab antiqs
dicta·eo q; in mole altaris posita victima cęderet
vnde ⁊ mactatio post imolationẽ est. nunc autem
imolatio panis ⁊ calicis cõuenit·libatio aũt tan-
tũmodo calicis oblatio est. Hinc ẽ illud: Et liba-
uit de sanguine uuę. sicut ⁊ sęculariũ quidã poe-
tarũ·nũc inquit pateras libate ioui. Libare enim
ꝓprie fundere est·sumptũq; nomen de libero quo-
dam·qui in gręcia vsũ repperit vitis. Hostię apud
veteres dicebant sacrificia·quę fiebant antęq; ad
hostẽ pgerent. Victimę ẽ sacrificia·quę post vi-
ctoriã deuictis hostib⁹ imolabant. Et erãt victi-
mę maiora sacrificia·q; hostię. Alij victimã dictã
putauerũt·q; ictu pcussa cadebat·uel q; vincta ad
aras ducebat. Holocaustũ illud est·vbi totũ igne
cõsumit qđ offert. Antiqui enĩ cũ maxima sacri-
ficia administrarẽt·solebant totas hostias in sa-
croq; consumere flãma. ⁊ ipsa erant holocausto-
mata. Holo enĩ gręce totũ dicit·caustis incensio.
⁊ holocaustũ totũ incensum. Cerimonię apud la-
tinos·dicunt sacra oĩa·quę apud gręcos orgia vo
cant. Ꝓprie aũt visum ẽ doctorib⁹ a carẽdo ap-
pellari cerimonias·quasi carimonias·eo q; ea quę
in sacris diuinis offerunt·in suo vsu bis carerent
homines·qđ etiã nomen in vsu est lrãq; sanctaq;.
Alij cerimonias ꝓprie in obseruationib⁹ iudęorũ
credũt·abstinentiã scilicet quarũdam escarũ: ꝑm
veterẽ legẽ·eo q; obseruãtes careant his reb⁹ qui-
bus se abstinuerũt. Sacrificiũ dictũ·quasi sacrũ
factũ·q; ꝓece mystica cõsecrat·i memoriã ꝑ no-
bis dñicę passionis. Unde ꝺ eo iubẽte corp⁹ xp̃i ⁊
sanguinẽ dicim⁹·qđ dũ sit ex fructib⁹ terrę·sancti-
ficat ⁊ fit sacramentũ·operãte inuisibili ẽ spũ dei.
cui⁹ panis ⁊ calicis sacramentũ gręci eucharistiã
dicũt: qđ latine bona grã interpretat. Et q̃d me-
lius corpe ⁊ sanguine xp̃i? Sacramẽtũ est·in ali-
qua celebratione·cũ res gesta' ita fit ut aliq̃d si-
gnificare intelligat·qđ sancte accipiendũ est. Sũt
aũt sacramenta·baptismũ ⁊ chrisma·corp⁹ ⁊ san-
guis xp̃i·quę ob id sacramẽta dicunt·q; sub tegi-
mento corporaliũ rerũ·virt⁹ dina secret⁹ salutem
eorũdem sacramentoꝝ opat. Unde ⁊ a secreę vir-
tutib⁹ uel sacris sacramẽta dicunt. Quę ideo fru-
ctuose penes ecclesiã fiunt·q; sanct⁹ in ea manens
spũs·eorũdem latenter sacramentoꝝ opat effectũ.
vnde seu ꝑ bonos seu ꝑ malos ministros·intra dei
ecclesiã dispenset·tñ q; spũs sanct⁹ mystice illa vi-
uificat·qui quondã aplico in tpe·visibilib⁹ appa-
rebat operib⁹·nec bonoꝝ meritis dispẽsatoꝝ am-
plificant hęc dona·nec maloꝝ attenuant. q; neq;
qui plantat est aliq̃d neq; qui rigat·ꝫ qui incre-
mentũ dat deus. Unde ⁊ grece mysteriũ dicitur
q; secretã ⁊ recondità habeat dispensationẽ. Ba-
ptismũ grece·latine tinctio interpretat·quę idcir-
co tinctio dicit·q; ibi homo spũ gratie in melius
imutat. ⁊ longe aliud q̃ erat efficit. Prius enim
deformitate peccatoꝝ fędi eram⁹·i ipsa intinctiõe
reddimur pulchri dealbatione virtutũ. Unde in
canticis scribit canticoꝝ. Quę est ista quę ascen-
dit dealbata? Cui⁹ mysteriũ nõ alit nisi sub trini-
tatis designatiõe·id est patris ⁊ filij ⁊ spũs sancti
cognominatione complet·dicente dño ad aplos:
Ite docete oẽs gentes baptiçantes eos i nomine
patris ⁊ filij ⁊ spũs sancti. Sicut enĩ in trib⁹ te-
stibus stat omne verbũ·ita hoc sacramentũ cõfir-
mat ternari⁹ numerus nominũ dinoꝝ. Qđ autẽ ꝑ
aquã baptismũ dat·hęc ratio est. Voluit enĩ dñs
ut res illa inuisibilis ꝑ congruentẽ·ꝫ ꝑfecto con-
trectabilẽ rem·visibile impenderet elementũ·sup
qđ etiã in principio ferebat spũs sanctus. Nã si-
cut aqua purgat exterius corpus·ita latent eius
mysterio ꝑ spm̃ sanctũ purificat ⁊ anim⁹. Cuius
sanctificatio ita est. Inuocato enĩ deo descendit
spũs sanctus de cęlis ⁊ medicatis aquis·sanctifi-
cat eas de semetipso. ⁊ accipiũt vim purgationis
ut in eis ⁊ caro ⁊ anima delictis inquinata mun-
det. Chrisma grece latine vnctio noiat. ex cuius
noie ⁊ xp̃s dicit ⁊ homo post lauacrũ sanctificat.
Nã sicut in baptismo peccatoꝝ remissio dat. ita
ꝑ vnctionẽ sanctificatio spirit⁹ adhibet. ⁊ hoc de
pristina disciplina·qua vngi in sacerdotium ⁊ in
regnum solebant·exquo ⁊ aaron a moyse vnctus
est. Quę dũ carnalit fit·spiritalit ꝑficit·quõ ⁊ in
ipsa baptismi grã visibilis actus ẽ q; in aq̃ mer-
gimur·ꝫ spiritalis effect⁹ q; delictis mũdamur.
Hoc significat illud vnguentũ·qđ peccatrix mu-
lier super pedes. ⁊ ea quę dicit nõ fuisse peccatrix
sup caput ihu fudisse describit. Manus impos-
tio ideo fit ut ꝑ benedictionẽ aduocatus inuitet
spũs sanctus. Tũc enĩ ille paclitus·post mũdata
⁊ benedicta corpa·libens a patre descendit. ⁊ q̃si
sup baptismi aquã·tãq; sup pristinã sedem reco-
gnoscens reqescit. Nã legit q; i principio aquis
superferebat spiritus sanctus. Exorcismus grece
latine cõiuratio siue sermo increpationis est·ad-
uersus diabolũ ut discedat. sicut est in çacharia:
Et ostendit mihi ieſũ sacerdotem magnũ. stan-
tem corã angelo dñi. ⁊ sathan stabat a dextris ei⁹
ut aduersaret ei. ⁊ dixit dñs ad sathan. Increpet
dñs in te sathan. ⁊ increpet dñs in te qui elegit
irm. Hoc est exorcismus·increpare ⁊ coniurare
aduersus diabolũ. Unde sciendũ q; non creatura
dei in infantib⁹ exorciçat aut exsufflat·ꝫ ille sub
quo sunt oẽs qui in peccato nascuntur. Est enim
princeps peccatorũ. Symbolum ꝑ linguã grecã
signũ uel cognitio interpretat. Discessuri enĩ apli
ad euangeliçandũ in gentibus·hoc sibi predica-
tionis signũ uel indiciũ posuerunt. Continet enĩ
confessionem trinitatis ⁊ vnitatẽ ecclesię. ⁊ omne

xpiani dogmatis sacramentū. Quod symbolum fidei ⁊ spei nostre nō scribit̄ i charta ⁊ atramento-ꝫ in tabulis cordis carnalib⁹. Oratio petitio dicit̄. Nā orare est petere-siē exorare impetrare. Constat aūt oratio loco ⁊ tempore. Loco-q; non vbiq; cū ꝓhibeamur a xpo orare in publico-sed vbi oportunitas dederit-aut necessitas imporuerit. Neq; enī contra ꝓceptū reputat̄ ab apostolis factum-q; in carcere audientib⁹ custodibus orabant ⁊ canebāt deo. De tempore ꝙo dictū est; sine intermissione orate-ꝫ hoc singularib⁹. Nam est obseruatio quarūdam horarū cōmuniū-quę diei interspacia signāt-tertia-sexta. ⁊ nona. similiter ⁊ noctis-ꝫ ideo hę orandi horę diuisę sūt-ut si forte aliquo fuerimus opere detenti-ipsum nos ad officium temp⁹ admoneat-quę tempora i scripturis inueniunt̄. Primū enī spūs sanctus congregatis discipulis hora tertia infusus est. Petr⁹ qua die visionem cōmunicationis in illo vasculo expertus est-sexta hora orandi gratia ascenderat. Idem etiā cum iohanne hora nona templū adiit qñ claudum sanitati reformauit. Sed ⁊ danielē legimus hęc tēpora in oratiōe obseruasse. ⁊ vtiq; ex israelis disciplina-ut ne minus q̄ ter in die adorem⁹. Debitores enī sumus triū psonarum-patris ⁊ filij ⁊ spūs sancti-exceptis vtiq; ⁊ alijs legitimis orationib⁹ quę sine vlla admonitione debent̄-in ingressu lucis ac noctis-siue vigiliarum-ꝫ ⁊ cibum nō prius sumere q̄ interposita oratiōe debem⁹. Prior enī habēda sunt spūs refrigeria-quia prior celestia q̄ terrena. Qui aūt vult orationē suā volare ad dñm-faciat illi duas alas-ieiunium ⁊ elemosynam ⁊ ascēdet celeriter. ⁊ euadiet̄. Jeiuniū est parsimonię victus-abstinētiaq; ciboꝝ-cui nomen est inditū ex quadam parte viscerū tenui semp ⁊ vacua-qđ vulgo ieiuniū vocat̄. vnde ieiunij nomē credit̄ deriuatū-q̄ sui inedia viscera vacua ⁊ exhanita existant. Jeiuniū aūt ⁊ statio dicit̄. Statio aūt de militari exemplo nomen accepit-ꝓ eo q̄ nulla lętitia obuenięs castris stationē militum rescindat. Nā lętitia libentius tristicia sollicitius administrat disciplinā. Unde ⁊ milites nūq̄ immemores sacramenti-magis stationibus parent. Discernūt aūt quidam inter ieiunium ⁊ stationē. Nam ieiuniū est indifferens cuiuslibet diei abstinētia-nō ꝑm legem ꝫ ꝑm proprią voluntatē. statio aūt est obseruatio statutorum dierū uel temporū. Dicrum-ut quartę ferię ⁊ sextę ieiuniū-ex veteri lege ꝓceptū-de q̄ statione in euangelio dixit ille; ieiuno bis in sabbato-id ē quarta ⁊ sexta sabbati. Temporū aūt-quę legalibus ac ꝓpheticis institutionib⁹-terminatis temporibus statuta sunt-ut ieiuniū quarti. v. vij. x. mensis-uel sicut in euāgelio dies illi in quib⁹ ablatus est sponsus-uel sicut obseruatio quadragesimę quę in vniuerso orbe-institutiōe aplica obseruat̄; circa confiniū dñice passionis. His tertiū genus quidam adiiciunt-quā xerophagiā dicūt-abstinentiā scilicet ciboꝝ humentiū. Unde ⁊ nomen hoc datum-eo q̄ siccis quidā escis vtantur. Pęnitentia appellata quasi punitentia-eo q̄ ipse homo i se pęnitēdo puniat qđ male admisit. Nā nihil aliud agunt quos veracit̄ pęnitet-nisi ut id quod male fecerūt impunitum esse nō sinant. Eo quippe modo sibi nō parcentib⁹ ille parcit-cuius altum iustūq; iudiciū nullus contemptor euadit. Perfecta est aūt pęnitentia-ꝓterita deflere ⁊ futura nō admittere. Hęc secunda in similitudine fontis est-ut si forte impugnāte diabolo aliquod peccatū irrepserit-huius satisfactione purgetur. Satisfactio aūt ē-causas peccatoꝝ ⁊ suggestiones excludere ⁊ vltra peccatum nō iterare. Reconciliatio ꝙo ē quę post complementū pęnitentie adhibet̄. Nam sicut conciliamur deo; quādo primū a gentilitate conuertimur-ita reconciliamur; quando post peccatū pęnitēdo regredimur Exomologesis grēco vocabulo dicitur-qđ latine confessio interpretat̄. cuⁿ nominis duplex significatio est. Aut enī in laude intelligit̄ confessio sicut est; confiteor tibi pater dñe cęli ⁊ terrę-aut dū quisq; confitetur sua peccata ab eo indulgenda cuius indeficiens est misericordia. Ex hoc ergo grēco vocabulo-exprimitur ⁊ frequentat̄ exomologesis-qua delictum nostrū dño cōfitemur-nō quidem ut ignaro-cuius cognitioni nihil occultum est-ꝫ cōfessio est rei scilicet eius quę ignorat̄ ꝑfessa cognitio. Utile enī sibi ac iocundū quisq; esse existimauerat; rapere-adulterari-furari-sed vbi hęc eternę damnationi obnoxia esse cognouit; cognitis his confitetur errorē. Cōfessio aūt erroris-ꝑfessio est desinendi. Desinendum ergo a peccatis est-dum confessio est. Confessio autē antecedit-remissio sequit̄. Ceterum extra vemā est qui peccatum cognoscit nec cognitum confitet̄. Itaq; exomologesis-prosternedi ⁊ humilificādi hominis disciplina est-habitu atq; victu-sacco ⁊ cinere incubare-corpus sordibus obscurare-animū męroribꝰ ocicere-illa quę peccauit-tristi tractatiōe mutare. Letanię grēco nomine appellantur-quę latine dicunt̄ rogationes. Inter letanias ꝙo ⁊ exomologesin hoc differt-q̄ exomologesis ꝑ sola confessione peccatorum agitur-letanię ꝙo dicunt̄ ꝓpter rogandum dñm ⁊ impetrandū in aliquo misericordiā eius. Sed nūc iam vtrūq; vocabulum sub vna significatione habet̄-nec distat vulgo vtrum letanię-an exomologesis dicantur. Supplicationis aūt nomen quodāmodo ex gentilitate retinetur. Nam ferię aut legitimę erant apud eos-aut indictę. Indictę autē quia paupertas antiqua romanorum aut ex collatione sacrificabat-aut certe de bonis damnatorum. Unde supplicia dicunt̄ supplicationes quę fiebāt de bonis passorum supplicia. Sacrę enim res-de rebus execrandorum fiebant.

Incipit liber septimus
De deo Cap. i.

Eatissimus hie/
ronymus vir eruditissimus
b & multarū linguarū peritus
hebr̄oꝝ nominum inter/
pr̄etationē pr̄imus in latinā
linguam cōuertit. Ex quib⁹
p breuitate pr̄etermissis nullis·quędā huic ope/
ri adiectis interpr̄etationibus interponenda stu/
dui. Vocabulor̄ enim expositio satis indicat q̄d
velint intelligi. Habēt enim quędā ex pr̄ijs cau/
sis·nominū rationē. In principio aūt decem no/
mina ponimus·quib⁹ apud hebr̄eos deus vocat̄.
Pr̄imū apud hebr̄eos dei nomen el dicit̄·q̄ alij
deū·alij etymologiam eius exp̄rimēres·ischyros
id est fort̄ interp̄retati sunt·ideo q̄ nulla infir/
mitate p̄emit̄·ꝫ fort̄is est & sufficiens ad omnia
ppetranda. Secundū nomen eloi est. Tertiū eloe
q̄ vtrūq; in latinū·deus dicit̄. Est aūt nomen in
latinū·ex greca appellatione translatū. Nā deus
gr̄ece theos dicit̄·quasi Θέος·id ē timor. vnde
tractū ē nomen deus·q̄ eū colentib⁹ sit timor. De⁹
aūt pr̄ie nomen est trinitatis p̄tinens ad patrem
& filium & spiritū sanctū. Ad quā trinitatem etiā
reliqua quę in deo infra sunt posita vocabula re/
ferunt̄. Quartū nomē dei dicit̄ sabaoth: q̄ ver/
tit̄ in latinū: exercituū siue virtutū. de quo i psal/
mo ab angelis dicit̄: Quis est iste rex glie? Dñs
virtutū. Sūt aūt in huiusmodi ordinatione vir/
tutes multę: ut angeli·archangeli·principatus &
potestates·cunctiq; cęlestis militię ordines·quor̄
tamen ille dñs est. Omnes enī sub ipso sūt. eiusq;
dominatui subiacēt. Quintū nomen elion·quod
interp̄retat̄ i latinū excelsus·q̄ supra cęlos est·sic̄
scriptū est de eo: Excelsus dñs: supra cęlos glo/
ria eius. Excelsus aut̄ dictus p valde celsus. Ex
enī p valde ponit̄·sicut eximius quasi valde emi/
nens. Sextum nomen eieie·id est qui est. Deus
enī solus q̄ eternus est·hoc est·q̄ exordiū nō ha/
bet·essentie nomen vere tenet. Hoc enī nomen ad
sanctū moysen p angelū est delatū. Quęrenti enī
q̄d esset nomen eius qui eū pgere p̄cipiebat ad
populū ex egypto liberandū·respōdit: Ego sum
qui sū. & dices filijs isr̄l: qui est misit me ad vos.
tanq̄ in eius cōparationē qui vere ē·q̄ incōmu/
tabilis est: ea quę cōmutabilia facta sūt·quasi nō
sint. Q̄d enī dicit̄ fuit·nō est. & q̄d dicit̄ erit·non/
dum est. Deus aūt esse tm̄ nouit·fuisse & futurum
esse nō nouit. Solus enī pater cū filio & spū san/
cto veracit̄ est. Cuius essentię comparatū esse no
strum·nō esse est. Unde & in colloquio dicim⁹·vi/
uit deus·q̄ essentia vita viuit·quā mors nō ha/
bet. Septimū adonay·q̄d generaliter dñs inter/
p̄etat̄·q̄ dominet̄ creaturę cunctę·uel q̄ creatura
omnis dominatui eius deseruiat. Dñs ergo & de⁹
uel q̄ dominet̄ omnibus uel q̄ timeat̄ a cunctis.
Octauū ia.q̄d i deo tm̄ ponit̄·q̄d etiā in alleluia
in nouissima syllaba sonat. Nonū tetragrāma/
ton·hoc est quattuor litter̄a·q̄d p̄ie apud he/
br̄eos in deo ponitur·io de·iode·id est duabus ia·
q̨ duplicata ineffabile illud & gloriosum dei no
men efficiūt. Dicit̄ aūt ineffabilis·nō q̄ dici non
potest·ꝫ q̄ finiri sensu & intellectu humano nul/
latenus potest. & ideo q̄ de eo nihil dignū dici po
test·ineffabilis est. Decimū saddai. id est omnipo/
tens. Uocatus aūt omnipotens·eo q̄ omnia po/
test·ꝫ a faciendo q̄d vult·nō a patiendo quod nō
vult. Q̄d si ei accideret·nequaq̄ eēt omnipotēs.
facit enī quicq̄d vult. & inde omnipotens. Item
omnipotens·q̄ ipsius sunt omnia quę vbiq; sūt.
Solus enī totius mūdi habet imperium. Dicunt̄
aūt & alia quędā in deū substantialiter nomina:
ut īmortalis·incorruptibilis·incōmutabilis·eter/
nus. vnde & merito cunctę p̄eponitur creaturę.
Immortalis sicut de eo scriptū est·qui solus ha/
bet īmortalitatem·q̄ in eius natura nulla est cō/
mutatio. Nam omnis mutabilitas nō inconue/
nienter mortalitas dicit̄·ꝫm quam & anima mori
dicit̄·nō q̄ in corpus uel i aliquā alterā substan/
tiam mutat̄ & vertit̄·ꝫ in ipsa sua substātia quic/
quid alio modo nūc est aut fuit·ꝫm id q̄d destitit
esse q̄d erat·mortalis vtiq; deprehendit̄·ac p hoc
solus deus dicit̄ īmortalis·q̄ solus incōmutabi/
lis. Incorruptibilis appellat̄·q̄ corrūpi & dissolui
nō potest nec diuidi. Quicquid enī capit diuisio/
nem. & interitum capit. Ille nec diuidi potest nec
interire. inde incorruptibilis est. Incōmutabi/
lis est·q̄ semp manet & mutari nescit. Nec ꝑficit
quia ꝑfectus est·nec deficit q̄ eternus. Eternus ē
quia fine tempore est. Nō enim habet initiū neq;
finem. Hinc & sempiternus·eo q̄ sit semp eternꝰ.
A quibusdā aūt eternus ab erbere credit̄ dictus·
qm̄ celum sedes eius habet̄: vnde est illud. Celū
cęli dño. & hęc ista quattuor vnū significant. Nā
vna eademq; res dicit̄·siue dicat̄ eternꝰ deus siue
immortalis siue incorruptibilis·siue imutabilis.
Inuisibilis dicit̄·q̄ nunq̄ p substantiā suam ap/
paruit oculis mortaliū trinitas nisi p speciē sub/
iectę creaturę eiusdēq; corporeę. Nam nemo po/
test ipsam maiestatē essentię dei videre & viuere:
sicut & dictū est moysi. Unde & iohannes in epi/
stola sua dicit. Deum nemo vidit vnq̄. Res ē enī
inuisibilis·ideoq; nō oculo ꝫ corde quęrendꝰ est.
Impassibilis est·q̄ nullis perturbationibus affi/
cit̄·quibus fragilitas humana succūbit. Nō enī
attingunt eū vllę passiones ut libido·iracundia:
cupiditas·timor·męror·inuidia. & cętera quibus
humana mens turbat̄. ꝫ cū dicit̄ deus irasci·aut
celare·aut dolere: nostro vsu dicit̄. Apud deū enī
perturbatio nulla ē·apud quē trāquillitas sūma ē.
Simplex aūt dicit̄·siue non amittendo q̄d habet
seu q̄ nō aliud est ipse. & aliud q̄d in ipso est. sicut
in homine·cuius aliud est esse·aliud sapere. Nā
& esse potest. & sapiens nō esse. Deus autem habet

essentiã·habet ꝛ sapientiã·ħ qõ habet·hoc ꝛ est· ꝛ omnia vnus est·ac ꝓinde simplex est·q: nõ in eo aliquid accidẽris ẽ·ħ qõ est·ꝛ qõ in ipso ẽ·essen/tialiter est·excepto ꝙ relatiue ad quãcunqꝫ ꝓso/nam est·Sũme bon'·q: incõmutabilis ẽ·Crea/tura ẏo bonũ·ħ non sũmũ est·q: mutabilis est. Et dnm sit qui dẽ bonũ·nõ tñ esse potest ꝛ sũmũ· Incorpor'ẽ aũt uel incorporalis ideo dicit' deus· ut spũs credat' uel intelligat' esse·non corpus. Nã dũ dicit' spũs·eius significat' substantia. Immen/sus·q: cuncta concludit·ꝛ ipse a nullo concludit'· ħ oia intra eius omnipotentiã coartantur. Per/fectus dicit'·q: nihil ei possit adũci. Attamen de consũmatione alicu' facti·ꝓfectio dicit'. Deus aũt qui nõ est factus·quõ est ꝓfectus· Sꝫ hoc voca/bulũ de vsu nostro sumpsit humana inopia·sicut ꝛ reliqua verba·quaten' id qõ ineffabile ẽ utcũqꝫ dici possit·qm̃ de deo nihil digne human' sermo dicit·sicut sunt ꝛ alia. Creator dictus·ꝓ totius mũdi rebus ab ipso creatis. Nihil enĩ est·qõ nõ originẽ a deo traxerit. Ipse ꝛ vnus·q: diuidi nõ potest·uel q: nihil esse aliud potest·ꝓpter qõ tan/tũdem capiat potestatis. Hęc igit' quę de deo di/cta sunt·ad totã ꝓtinent trinitatẽ·ꝓpter vnam ꝛ coęternã substantiã·siue in patre·siue in filio eius vnigenito in forma dei·siue in spũ sancto·q̃ vnus spũs est dei patris ꝛ filij eius vnigeniti. Sũt aũt ꝛ quędã vocabula·ex vsu nostro ad deũ sumpta de membris nostris: siue de inferiorib' ꝛ quia in ꝓpria natura inuisibilis ꝛ incorpor'e est·ꝓ efficien tijs tamen causarũ·in ipso rerũ species ascribunt'· ut more locutionis nostrę facili' seipsum insinuet. ut q: oia vident·dicat' oculus·ꝓpter ꝙ audit omnia dicat' auris·ꝓ eo aũt ꝙ auertit': ambulat·ꝓ eo ꝙ expectat stat·sic ꝛ in ęteris horũ similib' ab hu/manis mentib' trahit' similitudo ad deũ·sicut est obliuiscens ꝛ memoriãs. Hinc est qõ ꝛ ꝓpheta di/cit. Jurauit dñs exercituũ ꝓ animã suã·nõ ꝙ ani/mam deus habeat·sed hoc nostro narrat affectu. Nã ꝛ facies dei·in scripturis sanctis nõ caro sed diuina cognitio intelligit'·eadẽ ratione qua ꝓ fa/ciem conspectã quisqꝫ cognoscit'. Hoc enĩ in ora/tione dicit' deo: Ostende nobis faciẽ tuã·ac si di/catur·da nobis cognitionẽ tuam. Sic ꝛ vestigia dei dicunt'·q: nũc deus ꝓ speculum agnoscit'. Ad ꝓfectũ ẏo omnipotẽs repiet'·dũ in futuro facie ad faciẽ quibusqꝫ electis ꝓsentabit' ut ipsam speciẽ con̄plent'·cu' nũc vestigia cõprehendere conãt'· hoc est quem videre ꝓ speculũ dicunt'. Nã ꝛ situs ꝛ habitus ꝛ locus ꝛ temp'·in deo nõ ꝓprie ħ ꝓ si/militudiue translatiue dicunt'. Quippe sedere sup cherubin dicit'·qõ est ad situm·ꝛ abyssus tãꝫ ve/stimentũ amictus·qõ est ad habitũ·ꝛ anni tui nõ deficient·quod ad temp' ꝓtinet·ꝛ si ascendero in cęlum tu ibi es·quod ad locũ. Nam ꝛ in ꝓpheta· plaustri portantis fęnũ·species ad deũ ducit'. Et hęc omnia per figuram deus·q: nihil est horũ ad proprietatem substantię eius.

De filio dei Cap.ii.

Ultis etiã modis christus appellari in
m scripturis inuenit' diuinis. Nã ipse dei patris vnigenit' fili' dũ esset ęqualis pa/tri·ꝓpter salutẽ nostrã formã serui accepit. Pro/inde quędam noia in illo ex diuinitatis substãtia quędã ex dispensatione suscepte humanitatis as/sumpta sũt. Christus nãqꝫ a chrismate ẽ appellat' hoc est vnctus. Præceptũ enĩ fuerat iudęis·ut sa/crum conficerent vnguentum·quo pungi possent hi qui vocabant' ad sacerdotiũ uel ad regnũ·ꝛ si/cut nũc regib' indumentũ purpureꝫ insigne ẽ regię dignitatis·sic illis vnctio sacri vnguenti nomen ac potestatẽ regiã conferebat·ꝛ inde christi dicti a chrismate·qõ ẽ vnctio. Nã chrisma grę̃ce·lati/ne vnctio nuncupat'. quę etiã dño nomen accõmo/dauit·facta spiritalis·q: spũ vnctus est a deo pa/tre·sicut dicit' in actibus apl'oꝝ. Collecti sunt enĩ in hac ciuitate aduersus sanctũ filiũ tuũ quẽ vn/xisti: nõ vtiqꝫ olco visibili ħ gratię dono·qõ visi/bili significat' vnguento. Non est aũt saluatoris ꝓpriũ nomẽ xp̃us·ħ cõmunis nũcupatio potesta/tis. Dũ enim dicit' xp̃s·cõmune nomen dignita/tis est·dũ ihs̃ xp̃us·ꝓpriũ est vocabulũ saluatoris. Christi enĩ nomen·nusqꝫ alibi omnino·nec ĩ ali/qua gente fuit·nisi tm̃ in illo regno·vbi xp̃s pro/phetabat' ꝛ vnde venturus erat. Messias autem hebraice dicit'·grę̃ce xp̃us·latina autem locutione vnctus. Ihs̃ hebraice·grę̃ce sother·latine aũt sa/lutaris·siue saluator interpretat'·pro eo ꝙ cunctis gentibus salutifer venit. Etymologiã enim nois hui' etiã euangelista significat dicẽs: Uocabis nomen eius saluator·q: ipse saluũ faciet populum suũ. Sicut enĩ xp̃s significat regẽ·ita ihs̃ signifi/cat saluatorẽ. Nõ itaqꝫ nos saluos facit quicũqꝫ rex·ħ rex saluator. Nõ verbũ latina lingua an/tea nõ habebat·ħ habere poterat·sicut potuit qm̃ voluit. Emanuel ex hebrẽo in latinum significat nobiscũ deus·scilicet q: ꝓ virginem natus deus hominibus in carne mortali apparuit·ut terrenis viam salutis ad cęlũ aperiret. Ad diuinitatis autẽ substantiã quę ꝓtinent sũt ista: dñs ꝛ deus. Deus aũt dictus ꝓpter vnitã cum patre substantiã. Dñs aũt·ꝓpter seruientẽ creaturã. Deus autẽ ꝛ homo· q: verbum ꝛ caro. Unde ꝛ bis genitus dicit'·siue q: pater eũ genuit sine matre in ęternitate·siue q: mater sine patre in tempore. Unigenit' aũt vocat' ꝑm diuinitatis excellentiã·q: sine fratrib' ꝓmo/genit' est ꝑm susceptionẽ hoĩs·in qua ꝓ adoptio/nis gratiã fratres habere dignatus ẽ·quib' esset ꝓmogenitus. Omousion patri. ab vnitate sub/stantie appellat'. Substantia enĩ uel essentia grę/ce vsia dicit'·omo vnũ. Utrũqꝫ igit' coniunctũ so/nat vna substantia. Hoc enĩ vocat' omousion. qõ est: ego ꝛ pater vnũ sumus·hoc ẽ ciusdẽ cũ patre substantię. Qõ nomen ꝛ si scriptũ in sanctis lit/teris nõ inueniat'·in assertione tm̃ totius trinita/tis defendit'·q: dat' ratio vnde recte dici ostendat'

sicut ⁊ pater in illis libris nusq̄ ingenitus legit· ꝯ tamē dicendus esse atq; credendus nō dubitat. Omousion similis substantię·q: qualis deus·talis est ⁊ imago ei⁹. Inuisibilis deus.⁊ imago ei⁹ inuisibilis. Principiū·eo q̄ ab ipso sint omnia.⁊ q: ante eum nihil. Finis·uel q: dignatus est in fine tempoꝝ humiliter in carne nasci ⁊ mori.⁊ iudiciū nouissimā ipse suscipere·uel q: quicq̄d agimus ad illū referimus. Et cū ad eū puenerimus· vltra qđ quęramus non habebim⁹. Os dei est·q: verbū eius est. Nā sicut ꝓ verbis quę p linguam fiūt sępe dicim⁹·illa ⁊ illa lingua·ita ⁊ ꝓ dei verbo os ponit·q: mos ē ut ore verba formēt. Verbum aūt ideo dicit·q: p eum pater omnia condidit siue iussit. Ueritas·q: nō fallit·sed tribuit qđ ꝓmisit. Uita·q: creauit. Imago dei·ꝓpter parem similitudinē patris. Figura est·q: suscipiens formam serui·opeꝝ virtutūq; similitudinem patris in se imaginē atq; īmensā magnitudinē designauit. Manus dei ē·q̄ oīa p ipsum facta sūt. Hinc ⁊ dextera·ꝓpter effectū operis totius creaturę quę p ipsum formata est. Brachiū·q: ab ipso omnia continent. Uirtus·p eo q̄ omnē potestatē patris in semetipso habeat.⁊ omnē cęli terręq; creaturam gubernet contineat atq; regat. Sapientia· p eo q̄ ipse reueler mysteria scientię ⁊ archana sapientię. Sz tamen cum sit pater ⁊ spūs sanctus sapiētia ⁊ virt⁹ ⁊ lumē ⁊ lux.ꝓpie tamen his nominibus filius nuncupat. Splendor aūt appellat ꝓpter q̄ manifestat. Lumē·q: illuminat. Lux·q: ad veritatē contemplandā·cordis oculos reserat Sol·q: illuminat oēs. Oriens·q: luminis fons ⁊ illustrator est rerū.⁊ q̄ oriri nos faciat ad vitā ⁊ illustrator est rerū.⁊ q̄ oriri nos faciat ad vitā ęternam. Fons·q: rerū omniū origo est·uel q̄ sanctiat siciētes. Ipse q̄z alpha ⁊ o. Alpha enī litterā nulla precedit. Prima est enī lrā ꝛ·sicut ⁊ filius dei. Ipse enī se principiū iudęis interrogantibus esse respondit. Unde ⁊ iohes in apocalypsi ꝓpie ipsā litterā ponens ait: Ego sū alpha ⁊ o.prim⁹ ⁊ nouissimus. Primus·q: ante eū nihil est. Nouissimus·q: nouissimū iudiciū ipse suscipiet. Mediator·q: inter deū ⁊ hominē medius constitutus est ut hominē ad deum ꝓduceret. Unde ⁊ illū greci mesiten vocant. Paraclitus id est aduocatus·q: p nobis intercedit apud patrē·sicut ⁊ de eo dicit iohes: Aduocatū habemus apud patrē ihm xpm iustū. Paraclitus autē grecum est·qđ latine dicit aduocat⁹. Qđ nomen ⁊ filio ⁊ spiritui sancto ascribit·iuxta qđ ⁊ dns in euangelio ait: Rogabo patrē ⁊ aliū paraclitū dabit vobis. Intercessor aūt ideo vocat·q: p culpa nostra remouenda curam gerit.⁊ ꝓ abluendis nostris criminib⁹ curā impendit. Sponsus·q: descēdēs de cęlo·adhęsit ecclesię·ut pace noui testamēti essent duo in carne vna. Angelus dicit·ꝓpter annūciationē paternę ac suę volūtatis. Unde ⁊ apud prophetam magni consilij angelus legitur·dū sit deus ⁊ dns angelorꝝ. Missus dicit·eo q̄ apparuit huic mundo verbū caro factum.vnde ⁊ idem dicit: Ego a patre exiui.⁊ veni in hunc mundū. Homo autē dicit·q: natus ē. Propheta·q: futura reuelauit. Sacerdos·q: ꝓ nobis hostiā se obtulit. Pastor·q: custos. Magister·q: ostensor. Naçaren⁹ ꝝo a loco. Naçareus a merito·id est sanct⁹ siue mūdus·q: peccatū nō fecit. Siquidē ⁊ de alijs inferioribus rebus nominū species ad se trahit xps ut facilius intelligat. Dicit enim panis·q: caro. Uitis·q: sanguine ipsius redempti sumus. Flos q: electus. Uia·q: p ipsum ad dnm imus. Ostiū· q: p ipsum ad dnm ingredimur. Mons·q: fort. Petra·q: firmitas est credentiū. Lapis angularis·uel q: duos parietes e diuerso·id est de circūcisione ⁊ prepurio venientes in vnā fabricā ecclesię iungit·uel q̄ pacem in se angelis ⁊ hominibus facit. Lapis offensiōis·q: venięs humilis offenderūt in eum increduli homines.⁊ factus ē petra scandali·sicut dicit aplus. Judęis quidē scandalum. Fundamentū aūt ideo vocat·q: fides in eo firmissima est·uel q: sup eū catholica ecclesia constructa est. Nā ⁊ xps agnus ꝓ innocentia.⁊ ouis propter patientiā.⁊ aries propter principatū.⁊ hędus propter similitudinē carnis peccati.⁊ vitulus p eo q̄ p nobis est īmolatus.⁊ leo ꝓ regno ⁊ fortitudine.⁊ serpens p morte ⁊ sapientia. Idē ⁊ vermis·q: resurrexit. Aquila·ꝓpter q̄ post resurrectionē ad astra remeauit. Nec mirū si vilib⁹ significationibus figuret qui vsq; ad nostrarum passionū·seu carnis contumelias descendisse cognoscit. Qui cū sit coęternus dei patris ante sęcula filius·postq̄ venit plenitudo temporis ꝓpter salutem nostrā formā serui accepit.⁊ factus est filius dei fili⁹ hominis. Inde quędā de illo in scripturis sanctis ꝑm formā dei·quędā ꝑm formam serui dicunt. Quorū exempli grā duo quędā cōmemorant·ut singula ad singula referant. Scōm formā dei·de seipso dixit: Ego ⁊ pater vnū sum⁹. ꝑm formā serui: Dn̄s pater maior me est. Homines autem minus intelligentes quid pro quo dicatur·ea quę ꝓpter formā serui dicta sūt·volūt transferre ad formam dei.⁊ rursus ea quę dicta sunt ut ad se inuicē psonę referant·volūt nomina esse naturę atq; substantię.⁊ faciūt errorē in fide. Sic aūt dei filio cōiuncta est humana natura·ut ex duab⁹ substantijs fieret vna psona. Solus igit̄ homo ptulit crucē·ꝯ ꝓpter vnitatē psonę ⁊ de⁹ dicit ptulisse. Hinc ē qđ scribit. Si enī cognouissent·nūq̄ dnm glorię crucifixissent. Filium ꝯ dei crucifixū fatemur·nō ex virtute diuinitatis·ꝯ ex infirmitate humanitatis·nō ex suę naturę ꝓmā/ sione·ꝯ ex nostra susceptione.

De spiritu sancto Caꝑ. III.

Spiritus sanct⁹ ideo prędicatur deus·q: ex patre filioq; ꝓcedit.⁊ substantiā eorū habet. Neq; enī aliud de patre ꝓcedere potuit·q̄ qđ ipse est pater. Spiritus sanct⁹ autē dictus ꝑm id quod ad aliquid refertur spirans.

Spirans vtiq; spũ·inspirans est.ꝛ ex eo appellatus spũs est.Proprio aũt modo quodã dicit̃ spũs sanct⁹·fm qõ refert̃ ad patrẽ ꝛ filiũ·q; eox spũs sit. Nã ꝛ ꝟ nomẽ·qõ spũs dicit̃·non semp fm id qõ refert̃ ad aliquid·ꝫ fm id qõ aliquã naturã significat intelligit̃. Dis enĩ icorporea natura spũs in scripturis sacris appellat̃. Unde nõ tm̃ patri ꝛ filio ꝛ spiritui scõ·sed oi rationali creaturę ꝛ aię hoc vocabulũ cõgruit. Jdeo igit̃ spũs dei sanct⁹ vocat̃·q: patris ꝛ filij sanctitas est. Nã cum sit ꝛ pater spũs.ꝛ fili⁹ spũs.ꝛ pater sanct⁹.ꝛ filius sanctus·ꝓprie tm̃ ipse vocat̃ spũs sanctus·ranq; sanctitas coessentialis ꝛ consubstantialis amborũ. Spũs sanctus ideo nõ dicit̃ genit⁹·ne duo i trinitate filij suspicent̃. Jdeo nõ prędicat̃ ingenitus ne duo patres i ipsa trinitate credant̃. Procedẽs aũt dicit̃ testimonio dñi dicẽris: Multa adhuc habeo quę vobis loquar·ꝫ nõ poteſtis illa modo audire. Uenier aũt spũs veritatis·qui a patre ꝓcedit.ꝛ de meo accipiet·ille vobis indicabit oĩa Hic aũt nõ solũ natura ꝓcedit·ꝫ semp ad pagenda opa diuinitatis indeficiẽter ꝓcedit. Hoc aũt interest inter nascentẽ filiũ.ꝛ ꝓcedentẽ spiritum sanctũ·q; fili⁹ ex vno nascit̃·spũs sanct⁹ ex vtroq; ꝓcedit.ꝛ ideo dicit aplus: Qui aũt spiritũ xpi nõ habet·hic nõ est eius. Spũs sanctus ex ope etiã angelus intelligit̃. Dictũ ẽ enĩ de illo: Et quę ventura sũt: annũciabit vobis. Et vtiq; angel⁹ grece·latine nunci⁹ interpꝛtat̃. Unde duo angeli apparuerunt loth·in quib⁹ dñs singularit̃ appellat̃. quos intelligim⁹ filiũ ꝛ spiritũ sanctũ. Nã pater nunq; legit̃ missus. Spũs sanctus q; dicit̃ paraclitus·a consolatione dicit̃. Paraclisis enĩ grece·latine consolatio appellat̃. Christus enĩ eũ aplis lugentib⁹ misit·postq; ab eox oculis ipse in celum ascendit. Consolatox enĩ tristibus mittit̃·fm illã eiusdẽ dñi sententiã: Beati lugẽtes·qm̃ ipsi consolabunt̃. Jpse etiã dixit: Tũc lugebũt filij sponsi cũ ablatus ab eis fuerit sponsus. Itẽ paraclit⁹ ꝓ eo q; consolationẽ pręstet animab⁹·quę gaudiũ temporale amittũt. Alij paraclitũ latine oratorẽ uel aduocatũ interpretant̃. Jpse enĩ spũs sanctus dicit·ipse docet·p ipsum dat̃ sermo sapientię·ab ipso sancta scriptura inspirata ẽ. Spũs sanctus ideo septifox̃is nuncupat̃. propter dona quę de vnita ei⁹ plenitudine pticulatim recipiẽtes quiq; ut digni sũt consequi ꝓmerent̃. Ipse enĩ spiritus sapiętię ꝛ intellectus·spũs consilij ꝛ fortitudinis spũs scientię ꝛ pietatis·spũs timox̃is dñi. Spũs aũt principalis i psalmo quinq̃gesimo legit̃·vbi q: tertio spũs repetit̃·nõnulli trinitatẽ intellexerunt in deo·q: scriptũ est: Deus spiritus est. Qõ enĩ nõ est corpus.ꝛ tñ est·videt̃ restare ut spũs sit Jntelligũt ergo ibi nõnulli trinitatẽ significari·in spũ principali patrẽ·in spũ recto filiũ·in spiritu sancto·spiritũ sanctũ. Spũs sanctus ideo donum dicit̃·eo q; dat̃. A dando enĩ donũ est nuncupatũ. Notissimũ est enĩ dñm ihm̃ xpm̃ cũ post resurrectionẽ a mortuis ascendisset in celum dedisse spiritũ sanctũ·quo credẽtes impleti linguis omniũ gentiũ loquebant̃. Jntantũ aũt donũ dei est: inquantũ dat̃ eis·qui p eũ diligũt deũ. Apud se aũt deus est·apud nos aũt donũ ẽ·ꝫ sempiterne spiritus sanctus donũ est·distribuens singulis gratiarũ dona ꝓut vult. Nã ꝛ ꝓphetias quibus vult impartit.ꝛ peccata quib⁹ vult dimittit. Nã peccata sine spiritu sancto nõ donant̃. Spiritus sanctus inde ꝓprie charitas nũcupat̃·uel q: naturalit̃ eos a quib⁹ ꝓcedit coniũgit.ꝛ se vnum cũ eis esse ostendit·uel q: in nobis id agit·ut in deo maneam⁹: ꝛ ipse in nobis. Unde ꝛ in donis dei nihil mai⁹ est charitate.ꝛ nullũ maius est donum dei q; spũs sanctus. Ipse ẽ ꝛ gratia·quę q: nõ meritis nostris ꝫ volũtate diuina gratis dat̃. inde gratia nuncupat̃. Sicut aũt vnicũ dei verbũ ꝓprie vocam⁹ nomine sapiẽtię·cũ sit vniuersaliter ꝛ spũs sanctus ꝛ pater ipse sapiẽtia·ita spiritus sanctus ꝓprie nuncupat̃ vocabulo charitat̃. cũ sit pater ꝛ fili⁹ vniuersaliter charitas. Spũs sanctus digit⁹ dei esse in libris euangelioq; aptissime declarat̃. Cũ enĩ vnus euangelista dixisset: in digito dei eiicio demonia. alius hoc idẽ ita dixit: i spũ dei eiicio demonia. vnde ꝛ digito dei scripta lex est data die quinq̃gesimo ab occisione agni.ꝛ die quinquagesimo a passione dñi venit spũs sanctus. Jdeo aũt digitus dei dicit̃·ut eius opatoria virtus cum patre ꝛ filio significet̃. vnde ꝛ paulus ait: Hęc aũt oĩa operat̃ vnus atq; idem spũs dividens singulis ꝓut vult. Sicut aũt p baptismũ in xpo morimur.ꝛ renascimur·ita spũ signamur. qõ est digitus dei ꝛ speciale signaculũ. Spiritus sanctus idcirco in columbę specie venisse scribit̃. ut natura eius p auem simpliciratis ꝛ innocentię declaret̃. Unde ꝛ dñs: estote inquit simplices ficut columbę. Hęc enim auis corporalit̃ ipso felle caret·habẽs tm̃ innocentiã ꝛ amorẽ. Spũs sanctus inde noie ignis appellat̃. ꝓpter hoc q; in actibus aplox̃ p diuisionẽ linguax̃ ut ignis apparuit qui ꝛ insedit sup vnũquęq; eorũ. Propterea autẽ diuersarũ linguarũ gratiã aplis dedit·ut idonei efficerent̃ fideliũ eruditione populorũ. Qz vo supra singulos sedisse memorat̃·id causę est·ut intelligat̃ p plures nõ fuisse diuisus·ꝫ mansisse in singulis totus·sicut fere ignib⁹ mos est. Hanc enim naturã habet ignis accensus·ut quanti ad eum quanti ad crinem purpurei splendoris aspexerint tantis visum suę lucis impiat·tantis ministeriũ sui muneris tribuat.ꝛ ipse nihilomin⁹ in sua integritate pmaneat. Spũs sanctus noie aquę appellat̃ in euangelio. dño clamante ꝛ dicente: Si quis sitit veniat ad me ꝛ bibat. Qui credit i me flumina aquę viuę fluent de ventre ei⁹. Euangelista aũt exposuit vnde diceret. Secutus enĩ ait: Hoc aũt dicebat de spũ·quẽ accepturi erant credentes in eũ·ꝫ aliud est aq̃ sacramẽti·aliud aqua quę significat spiritum dei. Aqua enĩ sacramenti

visibilis est·aqua spūs sancti inuisibilis est. Ista abluit corpus.ꝛ significat qđ fit in anima·p illū aūt spiritū sanctū ipsa anima mundaťꝛ sagina/tur. Spūs sanct⁹ ideo vnctio dicit·iohe aposto/lo testāte·q: sicut oleum naturali pondere super/ferť omni liquori·ita in principio supferebať spi/ritus sanctus aquis. Unde ꝛ dns·oleo exultatio/nis·hoc est spiritu sancto·legiť fuisse vncť⁹. Sz ꝛ iohes apostolus spiritū sanctū vnctionē vocat di cens: Et vos inđt vnctionē quā accepistis ab eo pmaneat ī vobis.ꝛ nō necesse habetis ut aliquis doceat vos·ꝟ sicut vnctio eius docet vos de omni re. Ipse enim spūs sanctus·vnctio est inuisibilis.

De eadem trinitate Cap.iiii.

t Rinitas appellaťꝙ fiat totum vnum ex quibusdā tribus·quasi triunitas·ut me/moria·intelligentia.ꝛ voluntas·in qui/bus mens habet in se quandam imaginē diuine trinitatis. Nam⁹ dum tria sint·vnū sunt·quia ꝛ singula in se manent.ꝛ omnia in omnibus. Pa/ter igiť ꝛ filius ꝛ spūs sanct⁹ ꝛ trinitas ꝛ vnitas. Idē enī vnū·idem ꝛ tria. In natura vnū·in per/sonis tria. Unum ꝓpter maiestatis cōmunionē. tria ꝓpter psonarū ꝓprietatem. Nam alius pater alius filius·alius spūs sanctus·ꝟ alius quidē nō aliud·q: pariter simpler·pariterꝙ incōmutabile bonū ꝛ coeternū. Pater solus nō est de alio.ideo solus appellaťingenitus. Filius solus de patre est natus·ideo solus dicit genitus. Spūs sanct⁹ so/lus de patre ꝛ filio ꝓcedit·ideo solus ambozū nū/cupať spiritus. In hac trinitate·alia sunt appel/lativa nomina·alia ꝓpria sunt. Proprie sūt essen/tialia·ut deus·dns·omnipotens·incōmutabilis imortalis. Et inde ꝓpria·q: ipsam substantiam si/gnificant·qua vnū sunt. Appellativa vo pater ꝛ filius ꝛ spūs sanctus·ingenitus ꝛ genitus.ꝛ pro/cedens. Eadem ꝛ relativa·q: ad seinuicē referunť Cum enī deus dicit·essentia est·q: ad seipsum di/cit. Cum vo dicit pater ꝛ filius ꝛ spūs sanct⁹·re/lative dicunť·q: ad se inuicē referunť. Nā pater non ad seipsum·ꝟ ad filium relative dicit·q: est ei filius.sic ꝛ filius relative dicit·q: est ei pater.sic ꝛ spūs sanctus·q: est patris filiꝙ spūs. His enim appellationibus hoc significaťꝙ ad seinuicē re/ferunť·nō ipsa substantia qua vnū sunt. Proinde trinitas in relativis psonaꝝ nominibus est. Dei/tas nō triplicať·ꝟ in singularitate est·q: si tripli/cať·deoꝝ inducimus pluralitatem. Nomen autē deozū in angelis ꝛ sanctis hominib⁹ ideo plura/liter dicit·ꝓpter qđ nō sint merito ęqles. De quib⁹ psalmus: ego dixi dij estis. De patre aūt ꝛ filio ꝛ spū sancto ꝓpter vnā ꝛ equalē diuinitatē·nō no/men deoꝝ ꝟ dei esse ostēdit·sicut ait aplus: No/bis tn vn⁹ deus.uel sicut voce diuina dicit: Au/di isrl dns deus tuus deus vn⁹ est.scilicet ut ꝛ tri/nitas sit.ꝛ vnus dns deus sit. Fides apud grecos de trinitate hoc modo est vna vsia·ac si dicaťvna natura aut vna essentia. Tres hypostases·quod resonat in latinū·uel tres psonas·uel tres substā/tias. Nā latinitas ꝓprie nō dicit de deo nisi essen/tiam·substantiā vo non ꝓprie dicit ꝟ abusiue·qm̄ vere substantia apud grecos psona intelligiť·nō natura.

De angelis Cap.v.

a Ngeli grece vocanť·hebraice malaoth·latine vo nuncij interpretantur·ab eo qđ domini voluntatem populis nunciant. Angelozū aūt vocabulū·officij nomen est nō na/turę·semp eni spūs sunt·ꝟ cum mittunť vocantur angeli. Quib⁹ ideo pictozū licentia pennas facit·ut celerē eoꝝ in cuncta discursum significet·sicut ꝛ iurta fabulas poetaꝝ·venti pēnas habere di/cunť·ꝓpter velocitatē scilicet. Unde scriptura sa/cra dicit: qui ambulat sup pēnas ventozū. Nouē aūt ordines esse angeloꝝ·sacrę scripturę testanť· id ē angeli·archāgeli·throni·dominationes vir/tutes·principatus· potestates· cherubin ꝛ sera/phin. Quozum officiozū vocabula·cur ita dicta sint·interpretando erequimur. Angeli vocantur ꝓpter qđ de cęlis ad annūciandū hominib⁹ mit/tunť. Angelus enī grece·latine nūcius dicit. Ar/changeli greca lingua·latina sūmi nuncij inter/pretanť. Qui enim parua uel minima annūciant angeli·qui vo sūma·archangeli nūcupanť. Ar/changeli dicti·eo qđ primatū teneant inter ange/los. Archos enī grece·latine princeps interpre/taťSūt enī duces ꝛ principes·sub quozū ordine vnicuiꝙ angelozum officia deputata sunt. Nā q: archangeli angelis presūt: Zacharias prophetа testať dicens: Et ecce angelus qui loquebaťī me egrediebať.ꝛ alius angelus egrediebaťin occur/sum eius.ꝛ dixit ad eū: curre ꝛ loquere ad puerū istū dicens: absqꝙ muro habitabiť ihrlm. Si enī in ipsis officijs angelozū·nequaqꝙ potestates su/periores inferiores disponerent·nullo modo hoc qđ homini diceret angel⁹ ab angelo cognouisset. Quidam aūt archangelozum privatis nomin⁹ appellanť·ut p vocabula ipsa in opere suo qđ va/leant designeť. Michael hebraice in linguā no/stram vertiť·quis ut deus. Quando enī aliquid in mūdo mirę virtutis fit·hic archangelus mit/titur. Et ex ipso ope nomen est eius·q: nemo va/let facere qđ facere prevalet deus. Gabriel inter/pretaťfortitudo dei. Ubi enī potentia diuina uel fortitudo manifestaťgabriel mittiť. Unde ꝛ eo tempore quo erat dns nasciturus ꝛ triūphaturꝰ de mundo: gabriel mittiť ad mariam·ut illū an/nunciaret·qui ad debellandas aereas potestates humilis venire dignatus est. Raphael interpre/tatur curatio·uel medicina dei. Ubicunqꝙ enī cu/rādi ꝛ medendi opus necessariū est·hic archan/gelus a deo mittiť.ꝛ inde medicina dei voca/tur. Unde ꝛ ad tobiam idem archāgelus missus oculis eius curationē adhibuit.ꝛ ccitate deter/sa visum ei restituit. Nominis enīinterpretatiōe ꝛ angeli officiū designaťUriel interpretaťignis

dei·sicut legim⁹ apparuisse ignē in rubo. Legimus etiā ignē missum desup ⁊ implesse qđ p̄ceptū ē. Throni aūt ⁊ dñationes ⁊ p̄incipat⁹ ⁊ potestates ⁊ virtutes·quib⁹ vniuersam cęlestē societatem aplus complectit·ordines angelo⁹ ⁊ dignitates intelligunt·⁊ ꝑ hac ipsa distributione officio⁹ alij throni·alij dominationes·alij p̄incipat⁹·alij potestates dicunt·p certis dignitatib⁹·quib⁹ inuicem distinguunt. Virtutes angelicę quędā ministeria phibent·p quę signa ⁊ miracula in mundo fiūt ꝑter qđ ⁊ virtutes dicūt. Potestates sūt quib⁹ virtutes aduersę subiectę sunt·⁊ inde potestatū noie nūcupant·q⁹ maligni spūs eo⁹ potestate coercent·ne tantū mūdo nocent quantū cupiūt. Principat⁹ sunt hi qui angelo⁹ agminibus p̄sūt. Qui ꝑ eo q̄ subditos āgelos ad explendū ministeriū diuinū disponūt·principat⁹ vocabulū acceperūt. Nā alij sunt qui administrant·alij qui assistūt. sicut ꝑ Danielē dicit: Milia milliū ministrabāt ei·⁊ decies milies centena milia assistebāt ei. Dominatiōes sūt hi·q̄ ceteris virtutib⁹ ⁊ principatib⁹ p̄emineāt·q̄ ꝑ eo q̄ cęteris angelo⁹ agminib⁹ dñant·dñationes vocant. Throni sūt agmina angelorū qui latino eloquio sedes dicuntur. ⁊ vocati throni quia illis conditor p̄sidet ⁊ per eos iudicia sua disponit. Cherubin autem ⁊ ipsi sublimes cęlorū potestates·⁊ angelica ministeria phibent·q̄ ex hebr̄eo in linguā nostrā interp̄etāt scię multitudo. Sūt aūt sublimiora agmina angelorū·q̄ ꝑ eo q̄ vicini⁹ positi·diua sciētia cęteris ampli⁹ pleni sūt·cherubin plenitudo scię appellant. Ipsa sunt duo illa aialia supra ꝓpiatorij archę ficta ex metallo·ꝑter significandā angelo⁹ p̄sentiā·in quo⁹ medio ostendit dē⁹. Seraphin q̄ꝫ similit multitudo ē angelo⁹·q̄ ex hebr̄eo ī latinū ardentes uel incendētes interp̄etant. Qui idcirco ardētes vocāt·q⁹ int̄ eos ⁊ deū nulli alij angeli consistūt·⁊ ideo quāto vicini⁹ coā deo cōsistūt tanto magis claritate dīni luminis inflāmant. Unde ⁊ ipsi velant facię ⁊ pedes sedētis in throno dei·⁊ idcirco cętera angelo⁹ turba videre dei essentiā plene non valet·qm̄ seraphin eam tegit. Hęc igit vocabula agminū āgelo⁹·ita sūt specialia ordinū singulo⁹·ut tamen sint ex pte cōmunia omniū. Nā dū throni sedes dei ī quorūdam angelorū ordine specialit designent·tm̄ ꝑ psalmistā: q̄ sedes sup cherubin·dicit. Sed ideo isti ordines angelo⁹ priuatis noibus appellant·q⁹ hoc ipsum officiū in ꝓpio ordine pleni⁹ acceperūt. Et cū sint omnib⁹ cōmunia·ꝓpie tm̄ hęc noia suis ordinibus deputant. Unicuiq⁹ etiā sicut p̄dictū est·ꝓpia officia sūt iniūcta·quę eos ꝑmeruisse in mūdi constat exordio. Nā q⁹ angeli ⁊ locis ⁊ hominibus p̄sunt·ꝑ ꝓphetā testat angelus dicēs: Princeps regni ꝑsaꝫ restitit mihi. Unde apparet·nullū esse locū cui angeli nō p̄sint. P̄sunt eni ⁊ auspiciis operū oiuꝫ. Hic est ordo uel distinctio angelorū·qui post lapsū malo⁹ ī cęlesti vigore steterūt. Nā postq̄ꝫ apostatę angeli ceciderūt·hi in ꝑseuerantia ętern̄ę beatitudinis solidati sūt. Unde ⁊ post cęli creationē ī principio repetit: Fiat firmamētum. ⁊ vocatū est firmamentū cęlū. nimirū ostendens q̄ post ruinā angelo⁹ malo⁹·hi qui ꝑmanserūt·firmitatē ętern̄ę ꝑseuerantię consecuti sunt. nullo iā lapsu auersi. nulla ſuꝑbia cadentes·ꝗ firmit mūdi amore ⁊ contēplatiōe manentes·nihil aliud dulce habent·nisi eū a quo creati sunt. Hi aūt duo seraphin in Esaia legunt·figuralit veteris ⁊ noui testamēti significationē ostendūt. Faciē ꝺo ⁊ pedes operiūt dei·q⁹ p̄terita ante mundum. ⁊ futura post mundū scire nō possumus·sed media tm̄ eo⁹ testimonio contemplamur. Singuli senas alas habēt·q⁹ fabricā tm̄ mūdi·quę in sex dieb⁹ facta est·in p̄senti sęculo nouimus. Hi clamant ter sanctus·alter ad alterū·trinitatis in vna diuinitate demonstrat mysterium.

De hoib⁹ q̄ q̄dā p̄sagio nomē acceperūt Cap. vi.

Cęrię primo⁹ hominū ex p̄opr̄ijs causis originem nominū habēt: Quib⁹ ita ꝓphetice indita sunt vocabula·ut aut futuris·aut p̄cedentibus eorū causis conueniant. In quibus tamē manente speciali sacramēto nūc tm̄ ad litterā intellectū hist̄orię ꝑsequimur. Ubi aūt etymologię interp̄etationē nō attringimus. solam ipsam etymologiā in latinū ponimus. Hi aūt vnum nomen hebraicū·aliter atq⁹ alit interp̄etāt·hoc ꝑm accentuū ⁊ litterarū euenit diuersitatē·ut in varijs significationib⁹ noia computent. Adam sicut beat⁹ hieronym⁹ tradit·homo siue terrenus·siue terra rubra interp̄tat. Ex terra eni facta est caro. ⁊ humus hois faciēdi materies fuit. Eua interp̄etatur vita: siue calamitas siue ve. vita q⁹ origo fuit nascēdi. calamitas ⁊ ve. q⁹ ꝑ p̄euaricationē causa extitit moriendi. Ab cadendo eni nomen sumpsit calamitas. Alij aūt dicunt ob hoc etiam vita ⁊ calamitas appellatā·q⁹ sępe mulier viro causa salutis est·sępe calamitatis ⁊ mortis origo·qđ est ve. Cain possessio interp̄etāt·vnde etymologiā ipsi⁹ exprimēs pater ei⁹ ait: Cain·id est possedi hominē ꝑ deū. Idē ⁊ lamētatio·eo q̄ ꝑ interfecto abel interfect⁹ sit. ⁊ pēnā sui sceleris dederit. Abel luct⁹ interp̄etāt·quo noie p̄figurabāt occidēd⁹. Idē ⁊ vanitas·q⁹cito solutus ē atq⁹ subtract⁹. Seth interp̄etāt resurrectio·eo q̄ ꝑ fratris interfectionē nat⁹ sit·q̄si resurrectionē fratris ex mortuis suscitaret. Idē ⁊ positio·q⁹ posuit eū dē⁹ ꝑ abel. Enos iuxta ꝓpię linguę varietatē·homo uel vir dicit. Et cōgrue hoc vocabulū habuit. De eo eni scriptū est. Tūc enim initiū fuit inuocādi nomē dñi·licz plęriq⁹ hebr̄eorū arbitrent̄ q̄ tūc primū in nomine dñi ⁊ similitudine ei⁹ fabricata sūt idola. Enoch·dedicatio In ipsi⁹ eni noie ciuitatē postea ędificauit Cain. Cainan·lamentatio uel possessio eorū. sicut enim cain possessio·ita deriuatiuū nomen qđ ē cainan facit possessio eo⁹. Mathusalā interp̄etāt·mortu⁹

est. Euidens etymologia nois. quidã eni eũ cum pfe trãslatũ fuisse ⁊ diluuiũ pcreriisse putauerũt. Ob hoc signanr trãsferr·mortu⁹ ẽ·ut oñderet nõ vixisse eũ post diluuiũ·ꝫ i eodẽ cataclysmo fuisse defunctũ. Soli eni octo hoies i archa euaserunt diluuiũ. Lamech·pcutiẽs. Iste eni pcussit ⁊ interfecit cain. Q.ō eriã ipse postea pperrasse vxorib⁹ cõfiteꝛ. Noe·requies interpraꝛ·p eo q sub illo oia retro opa quieuerũt p diluuiũ. Unde ⁊ paꝛ ei⁹ vocans nomẽ ei⁹ noe dixit: Iste requiescere nos faciet ab oib⁹ opib⁹ nr̃is. Sem dicit noiatus·eo q nomẽ ex posteritatꝫ pcsagio accepit. Ex ipso eni patriarchę ⁊ pphetę ⁊ apli ⁊ ppli dei. Ex eius q̃ stirpe ⁊ xp̃us·cui⁹ ab ortu solis vsq ad occasũ magnũ elt nomen i gentib⁹. Cham·calid⁹·q: ipse ex pcsagio futuri cognoiat⁹ ẽ. Posteritas eni eius eam terrę partẽ possedit·quę vicino sole calentioꝛ est. Unꝺ ⁊ egypt⁹ vsq hodie egyptioꝛ ligua cham dicitur. Japheth·latitudo. Ex eo eni pplus gentiũ nascit. ⁊ q: lata ẽ ex gentib⁹ multitudo credentiũ ab eadem latitudine iapheth dict⁹ ẽ. Chanaan filius cham interpraꝛ mot⁹ eoꝛ. Q.ō q̃d ẽ aliud nisi opus eoꝛ? Pro motu eni patris·id ẽ p ope ei⁹ maledict⁹ ẽ. Arfaxat·sanans depopulationẽ. Chus bebraice ethiops interpraꝛ·a posteritate sui generis nomen sortit⁹. Ab ipso eni sũt ꝓpagati ethiopes. Nemroth·interpraꝛ tyrann⁹. Iste eni prioꝛ arripuit insuetã in pplos tyrãnidẽ. ⁊ ipse aggressus ẽ aduersus deũ ipieratis ędificare turrẽ. Heber·transit⁹. Etymologia eius mystica est·q ab eius stirpe trãsiret de⁹·nec pseueraret i eis·trãslata in gentib⁹ gr̃a. Ex ipso eni sunt exoꝛti hebręi. Falech·diuisio. cui pater ꝓterea tale nomẽ ipo/suit·q: tũc natꝰ ẽ q̃n p linguas tra diuisa ẽ. Thara·explozatio ascẽsiõis. Melchisedech·rex iust⁹. rex·q: ipse postea impauit salẽ. iust⁹·p eo q discernens sacramẽta legis ⁊ euãgelij·nõ pecudum victimas·ꝫ oblationẽ panis ⁊ calicis in sacrificiũ obtulit. Loth·declinãs. Factis eni sodomoꝝ nõ cõsensit·ꝫ eoꝝ illicita carnis incendia declinauit. Moab·ex patre·totum nomẽ etymologiã habet Cõcepit eni eũ ꝑmogenita filia de pfe. Ammon cui⁹ causa nomen reddit·fili⁹ ppli mei· sic deriuat ut ex parte sensus nois·ex pte ipse sit sermo. Ammi eni·a q̃ dicti sũt ammonite·vocat ꝓplus meus. Sarai. interpraꝛ ꝓnceps mea·eo q esset vni⁹ rantũmodo domus matfamilias. Postea causa nois immutata·ablata de fine i littera dicitur sara·id est ꝓnceps. Omniũ quippe gentiũ futura ꝓnceps erat·sicut ⁊ dñs pollicitus fuerat ad abrahã: Dabo tibi ex sara filiũ. ⁊ benedicã ei. ⁊ erit in gẽtes·ꝫ ⁊ reges pploꝝ erũt ex eo. Agar·aduena uel conuersa. Fuit eni egyptia complexui abrahę aduena causa generãdi data quę post cõrẽptũ angelo increpante cõuersa est ad sarã. Cethura·thymiama interpraꝛ. Ismahel·interpraꝛ auditio dei. sic enim scriptũ est: Et vocauit nomẽ ei⁹ ismahel·q: exaudiuit eũ de⁹. Esau trinomius ẽ. ⁊ ex ꝓprijs causis varie nũcupat. Dicit eni esau·id est rufus·ob coctionẽ scilicz rufe lentis·ita appellat⁹·cui⁹ edulio ꝓmogenita pdidit. Edom aũt ob ruborẽ corpis dict⁹ est·qõ latine sanguine⁹ dicit. Seir ꝙo·q fuerit hispidus ⁊ pilosus. q̃n eni nat⁹ est·totus sicut pellis pilosus erat·atq idẽ trib⁹ noib⁹ appellatur. Esau·id est rufus. Edom·idest sanguine⁹. Seir·id est pilosus·q: nõ habuit lenitatẽ. Rebecca·patientia·siue quę multum accepit. Lia·laboziosa vtiq generãdo. Plurimos eni dolores q̃ rachel fecũditate pariẽdi exꝑta est. Rachel interpretatur ouis·p ea enim iacob pauit oues laban. Zelphaos bians. Bala·inueterata. Dina trãsferr⁹ in cãm. Jurgij enim in sichimis causa extitit. Thamar·amaritudo ꝓ viris mortuis. Eadem ⁊ cõmutãs. Mutauit eni se i habitũ meretricis q̃n cũ socero suo concubuit. Phares·diuisio·ab eo q diuiserit mẽbranulã secũdaꝝ: diuisoꝛis. id est phares sozitus ẽ nomẽ. Unꝺ ⁊ pharisei q̃ se q̃si iustos a pplo separabãt diuisi appellabant. Zara fraꝛ ei⁹ in cui⁹ manu erat coccinũ·interpraꝛ oziens·siue q: ꝓmus apparuit·siue q: plurimi ex eo iusti nati sũt·ut in libro paralypomenon ꝓtinet: Zara·id est oziens appellat⁹ est. Job·in latinũ vertit dolens. ⁊ recte dolens ꝓpt̃ pcussionẽ carnis ⁊ passiões dolozum. Calamitares eni suas nois etymologia pfigurauit. Pharao nomẽ est nõ hominis ꝫ honoris sicut ⁊ apud nos augusti appellãtur reges·cũ proꝓrijs nois⁹ censeant. Exprimit aũt i latinũ pharao·denegãs eũ·vtiq deũ·siue dissipatoꝛ ei⁹. Populi enim dei fuit afflictoꝛ. Jamnes·marin⁹·siue vbi est signũ eius. Cessit enim ⁊ defecit signũ eius coram signis moysi. vnde ⁊ dixerunt magi: Hic digitus dei est. Mambres·mare pellitiũ·siue mare in capite. Moyses deniq interpraꝛ sumptus ex aqua. Jnuenit eni eum ad ripam fluminis exꝓsitũ filia pharaonis· quę colligens adoptauit sibi·vocauitq nomẽ eius moyses·eo q de aqua sumpsisset eũ. Aaron·mons fozitudinis interpraꝛ·ꝓt̃ q thuribulũ accipiens in medio supstitit ⁊ interemptoꝝ obuiã sterit. ⁊ ruinã mortis quasi q̃dã mons foztis exclusit. Eleaçar·dei adiutoziũ. Balach. pcipitãs siue deuozãs. Balaam·van⁹ pplus. Finees·ozi parcẽs. trãffixit enim pugione çambri cũ scozto madianitide. ⁊ dñi furoꝛe placauit ut parceret. Çãbri·stella lacessiens uꝫ amaricãs. Prozie eni nomẽ ab amaritudine vocatũ·q peccando amaricauerit pplm. Raab·latitudo uel fames siue ipet⁹. Josue inꝑpraꝛ saluatoꝛ. Ipse enim i figura xp̃i pplm a deserto saluauit. ⁊ i terrã repzomissiõis induxit. Caleph·q̃si coꝛ aut canis. Gothoniel·tẽp⁹ eius de⁹ uel respõsio dei. Aoth·gloziosus. Barach·fulguraus. Delboza·apis uel loquax. Apis·q: fuit ad bellũ ꝓmptissima·dimicans aduersus sisarã·q̃ pempto cecinit cãticũ inde loquax. Jabel·ascẽsio. Gedeon·experimẽtũ inimquitatꝫ eoꝝ. Frequẽtib⁹ eni documẽtis informat⁹ est quali pcsagio cõtra hostes futurã victoziam

expediret. ex quo futuro experimēto etymologiā
nois sūpsit. Abimelech. pat' me' rex. Thola. ver/
miculus. uel coccinū. Jair. illuminās. Jepte. ape/
riens uel apert'. Esebon. cogitatio siue vinculum
meroris. Abdo. seru' ei'. Samson. sol eoz uel so/
lis fortitudo. Fuit enī ꝟture clar' ⁊ liberauit isr'l
de hostib' eoz. Dalida. paupcula uel situla. Booz
in fortitudine. siue in quo robur. Noemi. quam
interpretari possumus cōsolatā. eo q marito ⁊ li/
beris peregre mortuis. nurū moabitidē in con/
solatione sua tenuit. Ruth interpratur festinās.
Alienigena enim erat ex ꝓplo gentili. que relicta
patria festinauit trāsire in terrā isr'l. dicēs socrui
sue: Quocūq; preteris pgam. Anna. gratia eius
interpratat. q: dū esset prius sterilis natura. postre/
mo dei gratia fecūdata ē. Heli. de' me'. Ofni. di/
scalciatus. Filu' enī fuit heli electu' in ministerium
sacerdotis. cui' amissionem suo exposit vocabulo.
Ap'los enī ait: Calciati pedes i preparationē euan/
gelij pacis. Et ꝓpheta: Q: speciosi pedes q annū/
ciant pacē. Iste q discalciat' interpratat. ut ei' noie
veteris testamēti sacerdotiū a veteri ꝓplo signifi/
caret ablatū. Finees frat' ofni. os mutū interpra/
tur. quo significatur sacerdotij veteris ⁊ doctrinę
silentiū. Samuel. nomen ei' deus. Jesse. in sole sa
crificiū uel incensū. Saul. petitio interpratat. Ho/
mū est enī quō hebreoz ꝓplus eum sibi regē perie/
rit. ⁊ accepit nomē. nō fm deū. ꝫ fm suā volun/
tatē. Dauid. fortis manu interpratat. q: fortissimus
in prelijs fuit. Ipse ⁊ desiderabilis. in stirpe sclicz
sua. de q̄ dixerat ꝓpheta: Venet desiderat' cun/
ctis gentib'. Salomon trib' noib' fuisse phibet.
Primū vocabulū ei' salomon dicit. id est pacific'.
eo q in regno ei' pax fuerit. Secūdū nomen idi/
da. eo q fuerit dilectus ⁊ amabilis dño. Tertium
vocabulū eius coeleth. qō grece appellat' eccle sia/
stes. latine concionator. q ad ꝓplm loqueret'. Jo/
nathan. colūbę domū. Absalon. patris pax p an/
tiphrasin. eo q bellū aduersus patrē gessisset. siue
q in ipso bello dauid placatus fuisse legit' filio.
adeo ut etiā magno cū dolore extinctū plangeret.
Roboā. latitudo ꝓpli. ⁊ ipsum per antiphrasin q
decē tribub' ab eo sepatis. duę tm ei relicte sint.
Abia. pater dñs. uel pat' fuit. Asa. tollens siue su/
stollens. Josaphat. dñi iudiciū. Jozā. q est excel/
sus. Ochozias. apphēdēs dominū. Athalia. tē/
pus domini. Joab. spirans. uel dñi robur. Ama/
sias. ꝓplm tollēs. Ozias. fortitudo dñi. Azarias.
auxiliū dñi. Ozias aūt ipse ē qui ⁊ azarias dupli/
ci noie. Ipse ē qui illicitū sibi sacerdotiū vendica/
re conatus. lepra i fronte pcussus ē. Joathan. est
pfectus. Pulchrā etymologiā nois habet. Fecit
enī rectū in conspectu dñi. ⁊ portā templi ędifica/
uit excelsam. Achaz. apphendēs. Ezechias. fort.
dñs. Manasses. obliuiosus. Per multa enī scele/
ra ⁊ sacrilegia reliquerat ⁊ oblit' fuerat dñi. siue
q oblit' deus pctoz illi'. Amon. fidelis uel hone/
stus. Josias. vbi est incensū dñi. Propria etymo/
logia nois. Iste ē enī q̄ simulacra cōbussit. Joa/
chaz. robust'. Joachim. vbi ē ppatio. Eliachim.
dei resurrectio. Jechonias ppatio dñi. Sedechi/
as. iust' dñi. Hieroboam. iudicatio dñi siue causa
ppli. uel ut quidā aiūt diuisio interpratat. p eo q in
regno eius diuisus sit ꝓplus isr'l ⁊ precisus a regno
stirpis dauid. Diuisionis enī ꝓpli causa iste extitit
Cambri. psalm'. uel cāticū meū uel hymnū. Am/
ri. crispans me'. Achab. frat' patris. Jezabel. fu/
rus sanguinis uel fluēs sanguine. ꝫ meli'. vbi est
sterquiliniū. Precipitata enī deoz̄ū. comederunt
carnes ei' canes. sicut prędixerat helias: Et erūt
inq̄t carnes iezabel sicut stercus sup faciem terrę.
Ochozias. apphēdēs deū. Jehu. ipse ꝺo ē. Joa/
than robust'. Sella. umbra ei' uel petitio. Ma/
naen ꝓsolās. Phaceas. aperiēs. Nabuchodono/
sor. ꝓpheta lagūculę āgustę. siue ꝓpheās ustiu/
modi signū ꝓ somnio scz futuroz̄ qō vidisse nar/
rat ⁊ daniel interpratat ē. siue sessio i agnitiōe an/
gustię. ꝓ his q̄ in captiuitatē ab eo ducti sūt. Ço/
robabel apud hebreos. ex trib' integris noibus
tradit' eē cōposit'. Ço. iste. ro magister. babel. ꝓpe
babyloniū sonat. ⁊ efficit' nomē Çorobabel. iste
magister de babylone. In babylone enī ortus ē.
vbi ⁊ ꝓnceps gentis iudeę extitit.

De patriarchis Cap. vii.

Uoz̄ūdā patriarchaz̄ etymologię notā/
q dę sūt. ut sciam' qd i suo vocabulo reso/
nent. Nā pleriq̄ eoz̄ ex causis ꝓpijs no/
mina acceperūt. Patriarcha interpratat patz̄ ꝓn/
ceps. Archos enī grece ꝓnceps ē. Abram primū
vocat' ē. pater videns ꝓplm. qui israhelitas scz tm.
postea appellat' ē abrahā. qō trāsferet' pat' multa/
rū gētiū. qō erat adhuc p fidē futuz̄. Gentiū aūt
non habet' in noie. ꝫ subaudit'. iurta illud: Erit
nomē tuū abrahā. q: patrē multaz̄ gentiū posui
te. Isaac. ex risu nomē accepit. Risit enī pater q̄n
ei ꝓmissus ē. admirans in gaudio. Risit ⁊ mater
quādo pillos tres viros ꝓmissus est. dubitans in
gaudio. Ex hac ꝫ causa nomē accepit Isaac. in/
terpratat enī risus. Sciēdū aūt q quattuor i vetert
testamento absq; vllo velamine noib' suis antec̄
nascerēt vocati sunt. ismahel. isaac. salomon ⁊ io/
sias. Lege scripturas. Jacob. supplantator. interpre/
tat. siue q in ortu plantā nascētis fratris ap/
prehēderit. siue q postea fratrē arte decepit. vñ ⁊
esau dixit: Juste vocatū ē nomē eius iacob: sup/
plantauit enī me ecce secūdo. Israhel. vir videns
deū. Tūc enī hoc nomē accepit quādo rota nocte
luctatus vicit in certamine angelū. ⁊ oriente luci/
fero benedictus est. Inde ꝓpter visionem dei. isr'l
appellat' ē. sicut ⁊ ipse ait: Uidi dominū facie ad
faciē ⁊ salua facta est anima mea. Ruben. interꝓ/
tatur visionis filius siue videns filium. Sic enim
quando cum peperit lia. vocauit nomen eius ru/
ben. dicens: quia vidit deus humiliatem meam.
Symeon interpratat auditio dei. Sic enim dixit
lia quando eum peperit: quia exaudiuit me deus.

Leui·addit. Dixit enī lia·qñ peperit eū nō ambigens de amore viri Nunc mecū erit vir meus: quia peperi ei tres filios. Juda·confessio dicitur. Quādo enī eū peperit lia·laudē dño rettulit dicēs: Nunc sup hoc cōfitebor dño. ⁊ ob id vocat' est iuda. A confessione itaq; nomen eius ē dictū. qđ ē gratiarū actio. Jssachar interp̄tatur est merces. Js quippe dicitur est·achar merces. Hoc aūt ideo·quia mandragoris filij ruben·introitū viri qui racheli debebat ad se emerat lia. vnde ⁊ dum natus ē·dixit lia: Dedit de' mercedē meam. Çabulon interp̄tat habitaculū. Sextū enī hūc filiū genuerat lia·ꝓterea iā secura dixit: Habitabit mecū vir me'. Unde ⁊ fili' ei' vocatus ē habitaculū. Nepthalim·de conuersatiōe siue cōparatiōe causa nois eius est. vnde ⁊ dixit rachel·cū eū peperisset ancilla eius bala: Habitare me fecit de' habitatiōe cū sorore mea. Dan interp̄tat iudiciū. Bala enī dū eū peperisset·dixit rachel dña eius: Judicauit me domin' ⁊ exaudiens dedit mihi filiū. Causam nois expressit·ut ab eo q̄ iudicasset dñs·filio ancille iudicij nomen imponeret. Gad ab euentu siue ꝑincitu vocatus ē. Quādo enī eū peperit çelfa·dixit dña eius lia: Infortuna·id ē qđ dicit in ꝑincitu uel euentu. Aser·btūs dicit. Dum enī peperisset eū çelfa·dixit lia: Beata ego. ⁊ beatificant me mulieres. ⁊ ab eo q̄ beata dicit· ex etymologia nois beatū vocauit. Joseph ab eo q̄ sibi alium filiū addi mater optauerat·vocauit augmētū. Hūc pharao saphanetb appellauit·qđ hebraice absc̄ditor reprobe sonat·ꝑ eo q̄ obscura somnia reuelauit ⁊ sterilitatē p̄dixit. Tamē q: hoc nomē ab ęgyptio ponit·ipsi' linguę debet habere rōnē. Interp̄tat' ꝯ saphanetb ęgyptio sermone·saluator mūdi·eo q̄ orbē terrę ab iminēte famis excidio liberaret. Beniamin interp̄tat fili' dextere·qđ est virtutis. Dextera enī appellatur iamin. Mater quippe eius moriens·vocauerat nomē eius bēnoni·id est filius doloris mei. Pater ꝫ mutauit·filium dextere nominās. Manasses dictus ab eo q̄ fit pater ei' oblitus laborū suorū. Jta enī hebraice vocat' obliuio. Effraim eo q̄ auxerit eum deus. ⁊ ex hoc vocabulo i linguam nostram transfertur augmentum.

De p̄phetis Cap. viii.

q Uos gentiles vates appellāt·hos nostri p̄pheras vocāt·quasi p̄fatores·quia pro futuris fant'. ⁊ de futuris vera p̄dicunt. Qui aūt a nobis ꝓpheꝛ in veteri testamēto videntes appellabant'·q: videbāt ea quę cęteri nō videbāt ⁊ ꝓspiciebant ea quę i mysterio absc̄dita erāt. Hinc ē qđ scriptū ē in samuele: Eam' ad videntē. Hinc Esaias: Uidi inquit dñm sedentē sup soliū excelsum ⁊ eleuatū. Et ezechiel: Aperti sūt cęli ⁊ vidi visiones dei. Quozūdā aūt ꝓphetarū etymologię nominū annotāde sūt. Uocabula enī eozū satis oñdūt qđ i futuris factis dictisq; suis p̄nūciassent. Helias interp̄tat' dñs deus. Ex futuri igit' p̄sagio sic vocat'. Nam dum altercaret in sacrificio cum quadringentis sacerdotib' baal· inuocato noīe dñi·descendit de cęlo ignis sup holocaustū. Qđ cum vidisset ois ꝓplus cecidit in faciē suā ⁊ ait: Domin' ipse est deus. Et hac igitur causa tale p̄ius nomē accepit·ꝑ eo q̄ ꝑ eū postea cognouerit popul' dominū deū. Jdē ⁊ fortis domin' interp̄tat'·uel ꝓpter q̄ interfecit eosdē sacerdotes·uel ꝓpter q̄ achab aduersitatē tolerauit. Heliseus·domini sal' interp̄tat'. vocabulū aūt ⁊ idem ex futuri p̄sagio suscepit. Deniq; ⁊ multas virtutes fecit. ⁊ famē pellens·ꝓplm a morte saluauit. Nathan·dedit siue dantis. Esaias interp̄tatur saluator dñi. ⁊ merito. Saluator ē enim vniuersaꝝ gentiū·eiusq; sacramēta ampli' q̄ cęteri p̄dicāt. Hieremias·excelsus dñi·ꝑ eo q̄ dictū ē ei: Ecce constitui te sup gētes ⁊ regna. Ezechiel fortitudo dei. Daniel. iudiciū dei·siue q: in p̄sbyterorū iudicio sententiā diuinę examinatiōis exhibuit·dum repta eoꝝ falsitate·susannā ab interitu liberauit·siue q̄ visiones ⁊ somnia quib' ꝑ singula quędam enigmata·futura monstrabantur· sagaci mente discernēs aperuit. Hic ⁊ desiderior̄ vir appellatus ē·q: panē desideriꝰ nō māducauit. ⁊ vinū cōcupiscentię nō bibit. Osee·saluator aut saluās. Dū enī irā dei in ꝓplm isrl' ob crimen idolatrię ꝓpherasset·domui iudę salutē ꝑnūciauit Propt' qđ ezechias rex inda sublatis idolis quę p̄cedentes reges cōsecrauerant·templū domini purgasse ac purificasse monstrat'. Jobel domin' de'. siue incipiēs deo uel fuit dei. Hoc enī ei' vocabulū resonat etymologia incerta. Amos·ꝓplus auulsus. Prophetia enī ei' ad ꝓplm fuit isrl' q: iā auulsus erat a domino. ⁊ aurcis virulis fluebat· siue auuls' a regno stirpis dauid. Naum·germē siue cōsolator. Increpat enī ciuitatē sanguinū. ⁊ post euersionē illi' consolatur syon dicens: Ecce sup montes pedes euangeliçantis ⁊ annūciantis pacē. Abacbuc amplexās·q: ul' ex eo q̄ amabilis domino fuit vocat' amplexatio·uel q̄ in certamē cū deo cōgredit·amplexantis·id est lucrātis sortitus ē nomē. Null' enī tam audaci voce ausus ē deū ad disceptationē iusticię ꝓuocare·cur in reb' humanis ⁊ mundi ist' tanta rerū versaret iniq̄tas. Micheas·quis hic uel quis iste. Cōminatur samarię ob cām simulacroꝝ·illo mō de quo heliu dicit: Quis ē iste inuolūs sentētias? Sophonias speculum uel archanū domini interp̄tat'. vtrūq; ad ꝓpheram conuenit. Ipsi enim sciunt mysteria dei. Unde ad ezechielē dicit: Speculatorē te posui domui isrl'. Et alibi: Nō faciet domin' q̄q̄ nisi reuelauerit seruis suis ꝓpheris. Abdias huius domini. sicut enī moyses famulus domini. ⁊ aplus ihu xpi·ita iste legat' ad gētes missus·videt ⁊ p̄dicat quę ꝓpheali digna sūt mysterio ⁊ futurę· inde seruus domini. Jonas interp̄tat columba siue dolens. Columba ꝑ gemitu· quādo i ventre ceti triduo fuit. Dolens aut·uel ꝓpter trūsticiam

quã habuit de salute niniuitarũ uel ꝓpter hede-
ram subito arescẽtẽ cui⁹ vmbraculo regebat̃ con-
tra solis ardorẽ. Ipse ẽt amathi sareptanę viduę
filius ut iudęi affirmãt quẽ resuscitauit helias
matre postea ad eum dicente: Nunc cognoui qm̃
vir dei es tu. ⁊ verbũ dn̄i in ore tuo verum est. ob
hanc cansam ipsũ amathi vocatũ. Amathi enim
ex hebręo in latinam linguã veritas dicit̃. ⁊ ex eo
q̄ verũ helias locut⁹ ẽ. ille q̄ suscitatus est. filius
nuncupat⁹ est veritatis. Çacharias memoria dn̄i.
lxx⁹. eni anno desolationis tẽpli cõpleto çacharia
prędicante memorat⁹ est dn̄s ꝓphẽ sui. iussuq; darij
reuersus est dei ꝓphẽs. ⁊ reędificata ẽ vrbs ⁊ tem-
plũ. Aggeus. in latinũ festiu⁹ ⁊ lęt⁹ resonat. De-
structũ eni templũ ędificandũ ꝓphetat. ⁊ post lu-
ctũ captiuitatis. regressiõis lętitiã prędicat. Ma-
lachias interp̃tat̃ angel⁹ dn̄i. id est nũci⁹. Quicq̄d
enim loquebatur. quasi a dño essent mandata. ita
credebant̃. ⁊ inde ita nomẽ eius. lxx⁹. transtulerũt
dicentes: Assũptio verbi dn̄i sup̃ isrł. i manu an-
geli eius. Esdras. adiutor. Neemias. cõsolator a
dño. Quodã eni prędagio futuri. noia ista sortiri
sunt. Fuerũt eni in adiutoriũ ⁊ consolationem oi
illi ꝓpho redeũti ad patriã. Nam ⁊ templum dn̄i
ipsi dem reędificauerũt. ⁊ murorũ ac turriũ op⁹ ipsi
restauranerũt. Ananias. gratia dei interp̃tatur.
Idẽ ⁊ sidrach. lingua chadęa. q̄ interp̃tat̃ de-
corus meus. Açarias. auxiliũ dn̄i. Idem ⁊ abde-
nago. q̄ in latinũ vertit̃ seruiẽs taceo. Misael.
qui ꝓphẽs dn̄i. Ipse ⁊ misach. q̄ interp̃tat̃ risus
uel gaudiũ. Açia. frat̃ meus. Semeia. audiẽs do-
minũ. Asaph. cõgregãs. Idithun. trãsiliẽs eos.
siue saliens eos. Quosdã enim inhęrẽtes humo
curuatos in terrã ⁊ ea quę in imo sunt cogitãtes.
⁊ in rebus transeũtib⁹ spem ponentes. transiliunt
canendo iste q̄ vocat̃ transiliens. Eman. accipi-
ens. uel formido eorũ. Ethan robust⁹. Barachia
benedict⁹ dn̄i. uel benedict⁹ dns. Olda. districtio
siue diuerticulũ. Judith. laudans uel cõfitẽs dño.
Hester. absconsa. Çacharias. memoria dn̄i. ob ꝟ
qz canit: memoriale testamẽti sui sancti. Joban-
nes baptista. dn̄i gratia. eo q̄ sit limes ꝓphetię.
prędnũcius gratię. siue initiũ baptismatis. p quod
gratia ministrat̃. Hi sũt ꝓphętę veteris nouiq; te-
stamenti. quoꝝ finis xp̃s. cui dicitur a patre: Et
prophetã in gentib⁹ posui te. Prophetię aũt ge-
nera sunt septẽ. Primũ genus extasis. q̄ ẽ men-
tis excessus. sicut vidit petr⁹ vas illud sũmissũ de
çlo in stupore mentis cũ varijs animalibus. Se-
cũdũ genus visio. sicut apud Esaiã dicentẽ: Vi-
di dn̄m sedẽtẽ sup̃ soliũ excelsũ. Tertiũ gen⁹ som-
niũ. sicut iacob subniram i çlo scalam dormiens
vidit. Quartũ gen⁹ p nubem. sicut ad moysen ⁊
ad iob post plagam loquitur deus. Quintũ ge-
nus. vox de çlo. sicut ad abraham sonuit dicens:
Ne inijcias manũ tuã sup̃ puerũ. Et apud saulũ
in via. Saule saule q̄d me psequeris? Sextũ ge-
nus. accepta parabola. sicut apud salomonem in
puerbijs. ⁊ apud balaam. cũ euocaret̃ a balach.
Septimũ gen⁹. repletio sci spũs. sicut pene apud
oẽs ꝓphetas. Alij tria genera visionum dixerũt
esse. Unũ ſm oculos corpis. sicut vidit abraham
tres viros sub ilice mambre. ⁊ moyses ignẽ i ru-
bo. ⁊ discipuli transfiguratũ dn̄m in monte inter
moysen ⁊ heliam. ⁊ cętera huiusmodi. Alterꝝ ſm
spm̃. quo imaginamur ea quę p corp⁹ sentim⁹. si-
cut vidit petrus discũ illũ sũmitti de çlo cum va-
rijs animalib⁹. ⁊ sicut esaias deũ i sede altissima
nõ corpaliter sed spũaliter vidit. Non eni deum
forma corporea circũterminat. sed quẽadmodum
figurate. non ꝓpie multa dicunt̃. ita etiã figurate
⁊ multa monstrant̃. Tertiũ aũt gen⁹ visionis est
q̄ neq; corporeis sensib⁹. neq; vlla parte animę
qua corporaliũ rerꝝ imagines capiunt̃. sed p intui-
tum mentis. quo intellecta cõspicit̃ veritas. sicut
daniel prędictus mẽte vidit q̄ balthasar viderat
corpe. Sine q̄ genere. illa duo uel ifructuosa sũt.
uel etiam in errorẽ mittũt. Omnia tñ hęc genera
spũs scũs moderat̃. Habere aũt ꝓphetiã. nõ so-
lum bon⁹. sed etiã malus põt. Nam inuenimus
saulem regem ꝓphetasse. Persequebat̃ eni sanctũ
dauid. ⁊ impletus sancto spũ ꝓphetare cępit.

De apostolis Cap. ix.

Postoli missi interp̃tant̃. Hoc eni eorũ
a nomen indicat. Nam sicut grece angeli.
latine nuncij vocant̃. ita grece apli. lati-
ne missi appellant̃. Ipsos eni misit xp̃us euange-
lizare p vniuersum mundum. ita ut quidã persas
indosq; penetrarent. docentes gentes ⁊ faciẽtes i
noie xp̃i magna ⁊ incredibilia miracula. ut atte-
stantib⁹ signis ⁊ ꝓdigijs crederet̃ illis. in his quę
dicebant ⁊ viderãt. Habẽt eni pleriq; eor ex his
causas suorũ vocabulorũ. Petrus a petra nomen
accepit. hoc est a xp̃o. sup̃ quẽ fundata est ecclesia.
Non eni a petro petra. sed petrus a petra nomẽ
sortitus ẽ. sicut nõ xp̃us a xp̃iano. ꝟ xp̃ian⁹ a xp̃o
vocat̃. ideoq; ait dn̄s: Tu es petrus ⁊ sup̃ hanc
petrã ędificabo ecclesiam meã. q: dixerat petrus:
Tu es xp̃us filius dei viui. Deinde ei dominus:
sup̃ hanc inquit petrã quã confessus es ędificabo
ecclesiã meã. Petra enim erat xp̃us. sup̃ q̄ fũda-
mentũ etiã ipse ędificat̃ ẽ petr⁹. Cephas dict⁹. eo
q̄ in capite sit constitut⁹ apl̃orũ. Cephalin enim
grece caput dicitur. ⁊ ipsum nomen in petro syrũ
est. Simon bariona i linguam nostram sonat fi-
lius columbę. ⁊ est nomen syrũ pariter ⁊ hebręũ.
Bar quippe syra lingua filiu⁹. iona hebraice colũ-
ba. vtroq; sermone dicitur bariona. Alij simpli-
citer accipiunt. q̄ simon. id est petrus filius sit io-
hannis. iuxta illam interrogationẽ: Simon io-
hanuis diligis me. ⁊ volũt scriptorũ vitio depra-
uatũ. ut p bariohanna hoc est filio iohãnis. bar-
iona scriptum sit. vna detracta syllaba. Johan-
na aũt interp̃tatur dn̄i gratia. Et fuisse cõstat pe-
trum trinomiũ. petrũ. cephan. ⁊ simon bariona.
Simon autem hebraice interpretatur audiens.

Saulus hebraico fermone tentatio dictus·eo q̄ prius i tentatione eccleſię ſit verſatus. Perſecutor enim erat·inde nomē habebat iſtud·q̄ ſequebaſ xp̄ianos. Poſtea mutato noīe de ſaulo factus eſt paulus·quod interpretaſ mirabilis ſiue electꝰ. Mirabilis·uel quia multa ſigna fecit·uel quia ab oriente vſq̄ ad occaſum euangelium xp̄i in omnib⁹ gentibus p̄dicauit. Electus ſicut in actib⁹ apl̄oꝝ ſp̄ūs ſcūs dicit: ſegregate mihi barnabam ⁊ paulū ad opus ad q̄ elegi eos. Latino autē ſermone·paul⁹ a modico dictus. vnde ⁊ ipſe ait: Ego ſū minim⁹ oīuz apl̄oꝝ. Quādo enī ſaulus·ſuꝑb⁹ elaſ: q̄ paul⁹·humilis·modicꝰ. Ideo ſic loquimur: paulo poſt videbo re·id ē poſt modicū. Nā q: modicꝰ factus ē·ipſe dicit: Ego enī ſū nouiſſim⁹ oīuz apl̄oꝝ. ⁊ mihi minimo oīuz ſcōꝝ data ē gratia. Cephas aūt ⁊ ſaulus·ideo mutato noīe ſunt vocati·ut eſſent eriā ipſo noīe noui ſicut abrahā ⁊ ſara. Andreas frater petri carne. ⁊ cohęres gratia·ꝑm hebraicā etymologiā interp̄taſ decor⁹ ſiue rn̄dēs. ſermone aūt grēco·a viro virilis appellaſ. Johānes quodā vaticinio ex merito nomē accepit. Interp̄taſ enī·i q̄ ē gratia·uel dn̄i gratia. Amplius enī cū cęteris apl̄is dilexit ihs. Jacob⁹ cębedei a patre cognoīaſ·quē relinquēs cū iohāne·verū patrē ſecuti ſunt. Hi ſunt filij tonitrui·qui etiā boanarges ex firmitate ⁊ magnitudine fidei noīati ſunt. Hic ē iacob⁹ filꝰ cębedei frater iohānis·q̄ poſt aſcenſionē dn̄i ab herode manifeſtaſ occiſus. Jacob⁹ alphei ob diſtinctionem prioris cognoīaſ·qui dicitꝰ filꝰ cębedei·ſicut iſte filꝰ alphei. Cognomētū igitꝰ ambo a p̄re ſumpſerūt. Iſte eſt iacob⁹ minor qui in euangelio fraſ dn̄i noīaſ·q: maria vxor alphei·ſoror fuit matris dn̄i: quā mariam cleophę iohānes euāgeliſta cognominat·a p̄re ſiue a gētilitate familię· aut quacūq̄ alia cauſa ei nomen imponēs. Alpheus aūt hebręo ſermone in latinū exp̄imiť milleſim⁹ ſiue doctꝰ. Philipp⁹·os lāpadaz·uel os manuū. Thomas·abyſſus uł gemin⁹. vnde grēce didym⁹ appellatur. Bartholomeus·filꝰ ſuſpēdentis aquas·uel filius ſuſpēdēris me. ſyrū ē nō hebręū. Matthe⁹ i hebręo donatus exp̄imiť. Idē ⁊ appellatus leui ex tribu a qua oꝝtus fuit. In latino aūt ex ope publicani nomē accepit·q: ex publicanis fuit electꝰ ⁊ in apl̄atū trāſlaſ. Simon chananē·ad diſtinctionem ſimonis petri·de vico galileę chana·vbi aquas dn̄s mutauit i vinū. Ipſe ē q̄ in alio euangeliſta ſcribiť cęlotes. Chana quippe cęl' interp̄taſ. Judas iacobi q̄ alibi appellaſ lebbe⁹·figurā nomē habet a corde·q̄ nos diminutiue corculū poſſum⁹ appellare. Ipſe in alio euāgeliſta thadeus ſcribitur·quem eccleſiaſtica tradit hiſtoria· miſſū edeſſam ad abagarū regē. Judas ſcariothis·uel a vico in quo oꝝtus eſt·uel ex tribu iſachar vocabulū ſūpſit quodā p̄ſagio futuri i condemnationē ſui. Iſachar enī interp̄taſ merces·ut ſignificareť p̄ciū ꝑditoꝝis quo vēdidit dn̄m. ſicut ſcriptū ē: Et acceperūt mercedē meā. xxx. argenteos·p̄ciū q̄ appr̄ciaſ ſum ab eis. Mathias q̄ inter apoſtolos ſine cognomine ſolꝰ habetur·interp̄taſ donatꝰ·ut ſubaudiatur·ꝑ iuda. Ipſe enim in locū eius electus ē ab apoſtolis·cū ꝑ duob⁹ ſors mitteretur. Marc⁹·excelſus mandato·vtiq̄ ꝑter euāgeliū altiſſimi q̄ p̄dicauit. Lucas·ipſe conſurgens·ſiue ipſe eleuās·eo q̄ eleuanerit p̄dicationē euangelij poſt alios. Barnabas·filius ꝓphetę·uel filius conſolationis.

De reliquis in euangelio nominibus Cap̄.x.

Aria illuminatrix ſiue ſtella maris. Genuit enī lumen mundi·ſermone aūt ſyro maria domina nūcupaſ. ⁊ pulchre·q: dominū genuit. Heliſabeth dei mei ſaturitas·uł dn̄i mei iuramentū. Magdalena·turris. Martha·irritās uel ꝓuocans. ſermone autē ſyro interp̄taſ dominās. Nathanael·donū dei·quia dolus id ē ſimulatio·dono dei i eo nō fuit. Cębedeus·donatus ſiue fluens iſte. Cacheus·iuſtus·ſiue iuſtificatus·ſiue iuſtificandus. ſyrū eſt nomen non hebręum. Lazarus adiutus·eo q̄ ſit a morte reſuſcitatus. Herodes·pelliceus·uel gloriоſus clara etymologia. Cayphas·inueſtigator aut ſagax·aut vomens ore. Iniquo enim ore ſuo iuſtū condemnauit·q̄uis ꝺ myſterio prophetali annūciaſſet. Pontius·declinans conciliū·vtiq̄ iudęorū. Accepta enim aqua·lauit manus ſuas dicēs: Innocens ego ſum a ſanguine iuſti huius. Pilatus·os malleatoris·quia dum xp̄m ore ſuo ⁊ iuſtificat ⁊ condēnat·more malleatoris vtraq̄ ferit. Barrabas·filius magiſtri eoꝝ·abſq̄ dubio iudęoꝝ magiſtri·qui ē diabolus·homicidiorū auctor·q̄ vſq̄ hodie regnat in eis.

De martyribus Cap̄.xi.

Artyres grēca lingua·latine teſtes dicuntur. vnde ⁊ teſtimonia grēce·martyria nuncupanť. Teſtes autē ideo vocati ſunt. quia ꝑter teſtimoniū xp̄i paſſiones ſuſtinuerunt. ⁊ vſq̄ ad mortem ꝑ veritate certauerūt. Nō ꝺo nos non teſtes·q̄ latine vtiq̄ poſſum⁹ dicere·ſed grēce martyres appellamus· familiar⁹ eccleſię aurib⁹ hoc grēcū verbū ſonat·ſicut ⁊ multa grēca noīa q̄b⁹ ꝑ latinis vtimur. Martyꝝ primus in nouo teſtamento ſtephan⁹ fuit·q̄ hebręo ſermone interp̄taſ norma·q̄ prior fuerit i martyrio ad imitationē fideliū. Idem autē ex grēco ſermone in latinū vertitur coronatus. ⁊ hoc ꝓphetice·ut q̄ ſequeretur in re. vaticinio quodam futuri·prius in vocabulo reſonaret. Paſſus ē enī ⁊ q̄ vocabatur accepit. Stephan⁹ enim corona dicitur·humiliter lapidaťꝰ ꝫ ſublimiter coronatus. Duo aūt ſunt martyrij genera·vnū in aperta paſſiōe·alterum in occulta animi virtute. Nam multi hoſtis inſidias tolerantes. ⁊ cunctis carnalibus deſideriis reſiſtentes·per hoc q̄ ſe omnipotenti deo in corde mactauerunt· etiam pacis

tempore martyres facti sunt. qui etiã si psecutionis tempus extisteret martyres esse potuerunt.

De clericis Cap. xii.

Leros ⁊ clericos hinc appellatos quia
c marthias sorte electus est quẽ primũ per
apl̃os legim⁹ ordinatũ. Cleros enĩ grece
sors uel hereditas latine dicitur. Propterea q̃ dicti sunt clerici q: de sorte sunt dñi uel q: dñi ptẽ habent. Generaliter aũt clerici nuncupant̃ oẽs q̃ in ecclesia xp̃i deseruiũt quorũ gradus ⁊ noia hec sunt. Ostiar⁹ psalmista lector exorcista acolythus subdiaconus diacon⁹ presbyter epi. Ordo epoz q̃driparrit⁹ ẽ id ẽ in patriarchis archiepis metropolitanis atq epis. Patriarcha greca ligua sũm⁹ patrũ interp̃at q: primũ id est apl̃icũ retinet locũ. ⁊ ideo q: sũmo honore fũgit̃ tali noie cẽsẽt sic̃ roman⁹ antioche⁹ ⁊ alexandrinus. Archiepus greco vocabulo q̃ sit sũm⁹ epoz̃. Tenet enĩ vicẽ apl̃icã ⁊ presidet tã metropolitanis q̃ epis ceteris. Metropolitani aũtẽ a mensura ciuitatũ vocãt̃. Singulis enĩ ꝓuintijs pemineñt q̃rũ auctoritati ⁊ doctrine ⁊ potestati ceteri sacerdotes subiecti sunt sine quib⁹ nihil reliq̃s epos agere licet. sollicitudo enĩ tot⁹ ꝓuincie ipsis epis cõmissa ẽ. Oẽs aũt superi⁹ designati ordines vno eodẽq vocabulo epi nominãt̃. sed ideo priuato noie quidam vtunt̃ ꝓter distinctionẽ potestatũ quã singulariter acceperũt. Patriarcha patrũ princeps. Archon enĩ ꝓnceps. Archiepus ꝓnceps epoz̃. sic̃ metropolitan⁹ a mensura ciuitatũ. Episcopat⁹ aũt vocabulũ inde dictũ q̃ ille qui supefficit̃ superintendat curã scilicz gerens subditorũ. scopin enĩ grece latine intendere dicitur. Epi autẽ grece latine speculatores interp̃ant̃. Nam speculator est pposit⁹ i ecclesia dict⁹ eo q̃ speculet̃ atq pspiciat populoz infra se positoz mores ⁊ vitã. Pontifex ꝓnceps sacerdotũ ẽ. q̃si via sequẽtiũ. Ipse ⁊ summus sacerdos ipse ⁊ pontifex maxim⁹ nuncupat̃. Ipse enĩ efficit sacerdotes atq leuitas ipse oẽs ordines ecclĩasticos disponit ipse q̃d vnusq̃sq facere debeat ostẽdit. Antea aũt põtifices reges erãt Nam maiorũ hec erat cõsuetudo ut rex esset etiã sacerdos ⁊ pontifex. Unde ⁊ romani impatores põtifices dicebant̃. Uates a vi mẽtis appellatos. cuius significatio multipler ẽ. Nam modo sacerdotẽ modo ꝓphetã significat modo poetã. Antistes sacerdos dictus ab eo q̃ antestat. Primus est enĩ in ordine ecclesie. ⁊ supza se nullum habet. Sacerdos aũt nomẽ habet cõpositum ex greco ⁊ latino q̃si sacrũ dans. sicut enĩ rex a regendo ita sacerdos a sacrificando vocat⁹ est. Cõsecrat enĩ ⁊ sanctificat. Sacerdotes aũt gentiliũ flamines dicebãt̃. Hi i capite habebãt pilleũ in q̃ erat breuis virga desup habẽs lanę aliquid. Quod cũ p estũ ferre nõ possent filo tñ capita religare ceperunt. Nam nudis eos penit⁹ capitibus incedere nefas erat. vnde a filo quo vtebant̃ flamines dicti sũt quasi filamines. vel festis diebus filo deposito pilleũ imponebant p sacerdotij eminentia. Presbyter grece latine senior interp̃atur non p ętate uel decrepita senectute. ꝫ ꝓpter honorẽ ⁊ dignitatẽ quã acceperũt presbyteri noiant̃. Unde ⁊ apud veteres idẽ epi ⁊ presbyteri fuerunt quia illud nomen dignitatis ẽ hoc etatis. Ideo aũt ⁊ presbyteri sacerdotes vocant̃ quia sacrũ dant sicut ⁊ epi qui licz sint sacerdotes tamẽ pontificat⁹ apicẽ nõ habẽt q: nec chrismate frontẽ signãt nec paracliti spiritũ dant q̃ solis deberi epis lectio actuũ apl̃oz demonstrat. Leuitę et noie auctoris vocati. De leui enĩ leuitę exorti sunt a quib⁹ in templo dei mystici sacramenti ministeria explebantur. Hi grece diaconi latine ministri dicunt̃ q: sicut in sacerdote consecratio ita in diacone ministerij dispensatio habet̃. Hypodiacones greco. q̃s nos subdiaconos dicimus qui ideo sic appellantur q: subiacent preceptis ⁊ officijs leuitarum. Oblationes enim in templo dei a fidelibus ipsi suscipiũt. ⁊ leuitis superponendas altaribus deferũt. Hi apud hebreos nathinnei vocant̃. Lectores a legendo psalmiste a psalmis canẽdis vocati. Illi enim predicãt populis q̃d sequantur isti canũt ut excitent ad compunctionem aios audientiũ licz ⁊ quidã lectores ita miserant̃ ꝓnunciẽt ut q̃sdã ad luctũ lamẽrationẽq cõpellãt. Idẽ etiã ⁊ ꝓnũciatores vocant̃ q̃ porro annũcient. Tanta enim ⁊ tam clara erit eoz vox ut q̃uis longe positoz aures adimpleãt. Cantor aũt vocat⁹ q: vocem modulat̃ in cantu. Huius duo genera dicunt̃ in arte musica sicut ea docti hoies latine dicere potuerũt precentor ⁊ succentor. Precẽtor scilicz q̃ vocẽ premittit i cantu. Succentor aũt q̃ subsequenter canendo respõdet. Cõcentor aũt dicit̃ q: cõsonat q̃ aũt nõ cõsonat nec cõcinit nec cãtor nec cõcentor erit. Acolythi grece latine ceroferarij dicũt̃ a deportãdis cereis q̃s euãgelũ legendũ ẽ aut sacrificiũ offerendũ. Tunc enĩ accenduntur luminaria ab eis ⁊ deportant̃ nõ ad effugandas tenebras dum sol eodẽ tpe rutilet sed ad signum lętitie demonstrandum ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendat̃ de q̃ in euãgelio legitur: Erat lux vera que illuminat oẽm hoiem venientẽ in hũc mũdũ. Exorcistę ex greco in latinũ adiurãtes siue increpantes vocant̃. Inuocant enĩ sup catheciminos uel sup eos qui habent spiritũ imundũ nomẽ dñi ibu adiurantes p eũ ut egrediat̃ ab eis. Ostiarij idem ⁊ ianitores q̃ in veteri testamento electi sũt ad custodiã templi ut nõ ingrederet̃ eum imundus in omni re. Dicti aũt ostiarij q̃ psint ostijs templi. Ipsi enĩ tenentes clauẽ oia intus extraq custodiũt atq inter bonos ⁊ malos habẽtes iudicium fideles recipiũt ⁊ respuũt infideles.

De monachis Cap. xiii.

Onachus greca etymologia vocatus eo
m q̃ sit singularis. Monas enim grece singularitas dicit̃. Ergo si solitari⁹ interp̃at̃ vocabulũ monachi q̃d facit in turba qui sol⁹

est. Plura aũt sunt genera monachoꝝ. Cœnobitę. quos nos in cõmune viuentes possumus appellare. Cœnobiũ enĩ plurimoꝝ ẽ. Anachoritę sũt. q̃ post cœnobialẽ viram deserta petunt. ꝛ soli habitant ꝓ deserta. ꝛ ab eo q̃ ꝓcul ab hominib⁹ recesserunt. tali noĩe nuncupantur. sed anachoritę heliam ꝛ iohannem. cœnobitę apl̃os imitanť. Heremitę hi sunt q̃ ꝛ anachoritę ab hominũ cõspectu remoti. heremũ ꝛ desertas solitudines appetentes. Nam heremũ dicit̃ quasi remotũ. Abba aũt syrũ nomẽ significat in latinũ pater. q̃d paul⁹ romanis scribens exposuit dicens: In quo clamamus abba pater. in vno noĩe duab⁹ vsus linguis Dicit enĩ abba syro nomine patrem. ꝛ rursus latine nominat itidẽ patrem.

De cęteris fideliũ nominibus Cap. XIIII.

Cristianus quantũ interꝓtatio ostendit
c de vnctione dicit̃. siue de nomine auctoris ꝛ creatoris. Ā xp̃o enĩ xp̃iani sũt cognominati. sicut a iuda iudęi. De magistri quippe nomine cognomẽ sectatoꝝb⁹ datũ ẽ. Xp̃iani aũt olim a indęis quasi ob oppꝛobriũ naçarei vocabantur. ꝓ eo q̃ dñs noster atq; saluator a vico quodam galileę nazaren⁹ sit appellatus. Non se aũt glorietur xp̃ianũ. qui nomẽ habet ꝛ facta nõ habet. vbi aũt nomẽ secutũ fuerit op⁹. certissime ille est xp̃ianus. q: se factis ostẽdit xp̃ianũ. ambulans sicut ꝛ ille ambulauit. a quo ꝛ nomẽ traxit. Catholicus vniuersalis siue generalis interꝓtat̃. Nam gręci vniuersalem catholicon vocant. Orthodoxus ẽ recte credẽs. ꝛ ut credit recte viuẽs. Ortho enĩ gręce recte dicit̃. doxo gloꝛie. hoc ẽ vir rectę gloꝛię. Quo noĩe nõ põt vocari. q̃ aliter viuit q̃ credit. Neophyt⁹ gręce latine nouell⁹ ꝛ rudis fidelis uel nuper renatus interꝓtari põt. Catheciminus dictus ꝓ eo q̃ adhuc doctrinam fidei audit. necdũ tamẽ baptismũ ꝓcepit. Nam catheciminꝰ gręce auditoꝝ dicit̃. Competens vocat̃ qui post instructionẽ fidei competit gratiam xp̃i. inde ꝛ a petẽdo cõperẽtes vocati sũt. Laicus. popularis. Laos enĩ gręce ꝓplus dicit̃. Proselytus id est aduena ꝛ circũcisus. qui miscebatur populo dei. grecum est.

Incipit liber octauus
De ecclesia ꝛ synagoga Cap. I.

Ecclesia grecum

est. quod in latinum vertitur
e conuocatio. ꝓter q̃ oẽs ad se cõuocet. Catholica vniuersalis κατὰ ὅλον. id est ſm totum. Non enĩ sicut conuenticula hereticoꝝ in aliquib⁹ regionũ partib⁹ coarctatur. sed ꝓ totũ terrarũ oꝛbẽ dilatata diffũdit. Quod etiã apl̃us approbat ad romanos dicẽs: Gratias ago deo meo ꝓ oĩb⁹ vobis. q: fides vestra annũciat̃ in vniuerso mundo. siue q̃ in vnitatem cũctos cõiungit credentes. Hinc ꝛ vniuersitas ab vno cognominata est. ꝓpter q̃d in vnitatem colligitur. Unde dñs i euãgelio: Qui mecũ non colligit spargit. Cur aũt ecclesia cũ vna sit. a iohanne. vij. scribunt̃. nisi ut vna catholica septiformi plena spũ designet̃. sicut ꝛ de dño nouimus dixisse salomonẽ. Sapiẽtia ędificauit sibi domũ. ꝛ excidit colũnas septẽ. quę tamẽ septẽ vna eẽ nõ ambigitur. dicente apl̃o: Ecclesia dei viui quę est colũna ꝛ firmamentũ veritatis. Inchoauit autẽ ecclesia a loco vbi venit de cęlo spũs scũs ꝛ implevit vno loco sedentes. Peꝛo peregrinatiõe aũt pręsenti ecclesia syon dicit̃. eo q̃ ab hui⁹ peregrinationis longitudine posita. promissionẽ rerũ cęlestium speculet̃. ꝛ idcirco syon id est speculatio nomen accepit. Peꝛo futura ꝛo patrię pace. ierl̃m vocat̃. Nam ierl̃m visio pacis interꝓtat̃. Ibi enim absorpta oi aduersitate. pacẽ quę ẽ xp̃us pręsenti possidebit obtutu. Synagoga grece latine congregatio dicit̃. q̃d ꝓpriũ nomẽ iudęoꝝ ꝓpls tenuit. Ipsoꝝ enĩ ꝓprie synagoga dici solet. q̃uis ꝛ de ecclesia dicta sit. Nostrã ꝛo apl̃i nunq̃ synagogã dixerũt. sed semp ecclesiã. siue discernẽdi causa. siue q̃ inter congregationẽ vnde synagoga. ꝛ conuocationem vnde ecclesia nomen accepit. distet aliquid. q̃ scilz cõgregari ꝛ pecora solẽt. quoꝝ ꝛ greges ꝓprie dicimus. cõuocari autem magis est ꝛationis rõne. sicut sunt homines.

De religione ꝛ fide Cap. II.

Dogma a putãdo philosophi noluerũt.
d id est hoc puto eẽ bonũ. hoc puto eẽ verum. Religio appellata q̃ ꝓ eam vni deo religamus aĩas nostras ad cultũ diuinũ. vinculo seruiẽdi. Q. dicit̃ verbũ compositũ est a religendo. id est eligendo. ut ita latinũ videat̃ religio. sicut eligo. Tria sũt aũt quę in religionis cultu ad colendum deũ in hoib⁹ ꝓquirunt̃. id est fides. spes. charitas. In fide quid credẽdũ. in spe q̃d sperãdũ. in charitate q̃d sit amãdũ. Fides ẽ. qua veraciť credimus id q̃d nequaq̃ videre valeam⁹. Nam credere iam non possum⁹ q̃d videm⁹. Ꝓprie autem nomẽ fidei inde ẽ dictũ. si oĩo fiat q̃d dictũ est aut ꝓmissũ. Et inde fides vocata. ab eo q̃ fit illud q̃d inter vtroslz placitũ ẽ. quasi inter deũ. ꝛ hominẽ hinc ꝛ fędus. Spes vocata q̃ sit pes. ꝓgrediendi quasi est pes. Unde econtrario desperatio. Deest enĩ ibi pes. nullaq; ꝓgrediendi facultas est. quia dum quisq; peccatũ amat. futuram gloriã nõ sperat. Charitas grece latine dilectio interꝓtatur. q̃ duos in se liget. Nam dilectio a duob⁹ incipit. q̃d est amoꝛ dei ꝛ ꝓximi. De qua apl̃s: Plenitudo inquit legis est dilectio. Maioꝛ est aũt hęc omnib⁹. quia q̃ diligit. ꝛ credit ꝛ sperat. Qui aũt nõ diligit q̃uis multa bona faciat. frustra laborat. Dis autem dilectio carnalis. non dilectio. sed magis amoꝛ dici solet. Dilectionis aũt nomen tm̃ in melioꝛibus rebus accipi solet.

De hereſi ⁊ ſciſmate Cap̃.iii.

Hereſis grece ab electiõe vocat̃.q̃ ſilicz
b vnuſquiſqz id ſibi eligat qđ melꝰ ſibi eſſe
videt̃. ut philoſophi peripatetici.acba-
demici.epicurei.⁊ ſtoici.vel ſicut aliꝰ qui peruerſũ
dogma cogitãtes.arbitrio ſuo de eccleſia receſſe-
rũt. Jnde ꝯ hereſis dicta greca voce ex interp̃ta-
tiõe electiõis.q̃ quiſqz arbitrio ſuo ad inſtituen-
da ſiue ad ſuſcipiẽda quelibet ipſe ſibi eligit. No-
bis ꝙo nihil nõſtro ex arbitrio inducere licet.ſed
nec eligere qđ aliq̃ de arbitrio ſuo iduxerint.apo
ſtolos dei habemꝰ auctores.qui nec ipſi quicq̃ ex
ſuo arbitrio qđ inducerẽt elegerũt.ꝫ acceptam a
xp̃o diſciplinã fidelit̃ nationibus aſſignauerunt.
Jtaqz ſi etiã angelus de celis alit̃ euãgelizauerit ⁊
anathema vocabitur. Secta a ſequẽdo ⁊ tenẽdo
nominata. Nam ſectas dicimꝰ habit̃ animoꝝ.ac
inſtituta circa diſciplinã uel ꝓpoſitũ quẽ tenendo
ſequũtur.longe alia in religionis cultu opinãtes
q̃ ceteri. Sciſma a ſciſſura aioꝝ nomen accepit.
Eodem enĩ cultu eodẽqz ritu credit ut ceteri.ſolo
cõgregatiõis delectat̃ diſcidio. Fit aũt ſciſma cũ
dicũt boies: nos iuſti ſumꝰ.nos ſcificamꝰ imũdos
⁊ cetera ſimilia. Supſtitio dicta eo q̃ ſit ſupflua
aut ſupſtaruta obſeruatio. Alij dicũt a ſenibꝰ.qꝝ
multis annis ſupſtites p̃etatẽ delirãt ⁊ errãt ſu-
perſtitiõe q̃dã.neſciẽtes quę vetera colãt aut que
vetex ignari aſciſcũt. Lucretius aũt ſupſtitionẽ
dicit ſupſtãtiũ rex.id ẽ celeſtiũ ⁊ diuinoꝝ que ſup
nos ſtãt.ꝫ male dicit. Hereticoꝝ aũt dogmata ut
facile poſſint agnoſci.cauſas eoꝝ uel nomina de-
monſtrare oportuit.

De hereſibus iudeoꝝ Cap̃.iiii.

Judei cõfeſſores interp̃tãt. Multos enĩ
i ex his ſequit̃ pfeſſio.q̃s antea pfidia poſ-
ſidebat. Hebrei trãſitores dicunt̃. Quo
noĩe admonent̃.ut de peioribꝰ ad meliora trãſeãt.
⁊ priſtinos errores relinquãt. Phariſei ⁊ ſaducei
int̃ ſe cõtrarij ſũt. Nã phariſei ex hebreo ĩ latinũ
interp̃tãt diuiſi.eo q̃ traditionũ ⁊ obſeruationũ
ſuaꝝ.quas illi deuterofis vocãt.iuſticiã p̃ferũt
vnde ⁊ diuiſi vocant̃ a ꝓpo quaſi p iuſticiã. Sa-
ducei interp̃tant̃ iuſti.vendicant enĩ ſibi qđ non
ſunt.corpis reſurrectionẽ negant.⁊ aiam interire
cum corpe predicãt. Hi q̃nqz tm̃ libros legis reci-
piũt. ꝓphetaꝝ vaticinia reſpuũt. Eſnei dicũt ipſũ
eſſe xp̃m.q̃ docuit illos oẽm abſtinẽtiã. Mozbo-
nei dicũt ipſũ eſſe xp̃m.qui docuit illos ĩ oi re ſab-
batizare. Beniſtei dicti eo q̃ de genere abrahe ẽ
ſe gloriant̃. Nam cũ in babyloniã veniſſet ꝓphus
dei.plerizqz relinquẽtes vrores ſuas.babylonicis
mulieribꝰ adhęſerunt. Quidã aũt iſraeliticis tm̃
cõiugijs cõtenti.uel ex eis geniti dũ reuerſi eſſent
de babylonia.diuiſerũt ſe ab oi ꝓpho ⁊ aſſũpſerũt
ſibi ꝫ nomẽ iactantiꝫ. Meriſtei appellati.eo q̃
ſeparẽt ſcripturas.nõ credentes oibꝰ ꝓphetis.di-
centes aliꝭ ⁊ aliꝭ ſpiritibꝰ illos ꝓphetaſſe. Me-
ris enĩ grece latinę pars dicit̃. Samaritę dicti q̃
legẽ ſolam cuſtodiãt. Nam prophetas non reci-
piunt. Himerobaptiſtę eo q̃ quotidie veſtimẽta
ſua ⁊ corpora lauent.

De hereſibus xp̃ianoꝝ Cap̃.v.

Jdam etiam heretici qui de eccleſia re-
q ceſſerũt.ex noĩe auctoꝝ ſuoꝝ nuncupant̃.
quidam ꝙo ex cauſis quas eligentes in-
ſtituerũt. Simoniani dicti a ſimone magice di-
ſciplinę perito.cui petrus in actibꝰ apoſtoloꝝ ma-
ledixit.p eo q̃ ab apoſtolis ſpũs ſancti gratiã pe-
cunia emere voluiſſet. Hi dicũt creaturam non a
deo.ſed a virtute quadam ſuperna creatã. Me-
nandriani.a menandro mago diſcipulo ſimonis
nuncupati.qui mundũ non a deo.ſed ab angelis
factũ ẽ aſſeruit. Baſilidiani a baſilide appellati.
qui inter reliquas blaſphemias paſſũ ihm abne-
gauit. Nicolaitę dicti a nicolao diacono eccleſię
hieroſolymoꝝ.qui cum ſtephano ⁊ ceteris cõſti-
tutus ẽ a petro.qui ꝓpter pulchritudinẽ relinquẽs
vxorẽ dixerat ut qui vellet ea vteretur.verſa eſt ĩ
ſtupũ talis conſuetudo.ut inuicẽ coniugia com-
mutarent̃. Quos iohãnes in apocalypſi ĩprobat
dicẽs: Sed hoc habes quia odiſti facta nicolai-
tarum. Gnoſtici ꝓpter excellentiam ſcientię ſe ita
appellare voluerũt. Animam naturã dei eſſe di-
cunt.bonũ ⁊ malũ deũ ſuis dogmatibus fingũt.
Carpocratiani a carpocrate quodã vocant̃.q̃ di-
xit xp̃m hoiem fuiſſe tm̃.⁊ de vtroqz ſexu.pgeni-
tum. Cherinthiani a cherintho quodã nũcupa-
ti. Hi inter cetera circũciſionẽ obſeruãt.mille an-
nos poſt reſurrectionẽ in voluptate carnis futu-
ros predicãt. Unde ⁊ grece ciliaſtę latinę milici-
aſtę ſunt appellati. Naçarei dicti q̃ dum xp̃m qui
a vico naçarenus eſt appellatus.filiũ dei confite-
ant̃.oia tamẽ veteris legis cuſtodiũt. Ophitę a
colubro nominati ſunt. Coluber enĩ grece ophi
dicit̃. Colunt enim ſerpentẽ.dicentes ipſũ in pa-
radiſũ induxiſſe virtutis cognitionẽ. Valẽtinia-
ni a valentino quodã platonico ſectatore vocati.
q̃ eonas.id eſt ſęcula quędã ĩ originẽ dei creatoris
induxit.xp̃m q̃ de virgine nihil corpis aſſũpſiſſe.
ꝫ p eã quaſi p fiſtulam tranſiſſe aſſeruit. Apellitę
quoꝝ apelles ꝓnceps fuit.qui creatorẽ angelum
neſcio quẽ glorioſũ.ſupiorib dei faciẽs deũ legis
iſrl.illũ igneum affirmans. Apellitę quoꝝ auctor
apelles.q̃ dixit xp̃m non deũ in veritate.ꝫ hoiem
ĩ fantaſia apparuiſſe. Archonticiaci a ꝓncipibꝰ ap-
pellant̃.q̃ vniuerſitatẽ quã deꝰ cõdidit opa eẽ ar-
chãgeloꝝ defendũt. Adamiani vocati q̃ adę imi-
tentur nuditatẽ.vnde ⁊ nudi oãt.⁊ nudi inter ſe
mares fęminęqz cõueniũt. Cainani ꝓinde ſic ap-
pellati.q̃m cain adoãt. Sethiani nomẽ accepe-
rũt a filio adã q̃ vocatꝰ ẽ ſeth.dicentes eundẽ eſſe
xp̃m. Melchiſedechiani vocati ꝓ eo q̃ melchiſe-
dech ſacerdotẽ dei non hoiem fuiſſe ꝫ virtutẽ dei
eſſe arbitrant̃. Angelici vocati.qꝝ angelos colũt.
Aplici hoc ſibi nomẽ ideo pſumpſerunt q̃ nihil
poſſidentes ꝓpriũ.nequaqz recipiãt eos qui aliq̃d

in hoc mūdo vtunt. Cerdoniani a cerdone quodam noiati·qui duo contraria ꝓncipia asserunt. Marcioniste a marcione stoico philosopho appellati·q̄ cerdonis dogma secut⁹·alterū bonū·alterū iustū deū asseruit·tanq̄ duo ꝓncipia creatoris ⁊ bonitat⁹. Artoteritę ab oblatiōe vocati. Panē enī ⁊ caseū offerūt·dicentes p̄mis hominibus oblationē a fructib⁹ terrę ⁊ a fructib⁹ ouium fuisse celebratā. Aquarij appellati·eo q̄ aquā solam offerūt in calice sacramenti. Seueriani a seuero exorti. vinū non bibunt·vetus testamentū ⁊ resurrectionem nō recipiunt. Taciani a taciano quodā vocati qui ⁊ encreatitę dicti·q: carnes abhominant⁹. Alogij vocant⁹·tanq̄ sine verbo. Logos enī grece verbū dicit⁹. Deū enī verbū non credunt·respuentes iohannis euangeliū ⁊ apocalypsin. Catafrigis nomē puincia catafrigia dedit·q: ibi extiterūt. auctores eorū montanus p̄risca ⁊ maximilla fuerūt. Hi aduentū sci spūs· nō i apostolis ꝫ in se traditū asserūt. Catharoq; ꝓpē mundicią ita se noiauerūt. Gloriantes enī de suis meritis negant penitentib⁹ veniā petōr. Viduas si nupserint·rāq̄ adulteras damnāt. Mūdiores se ceteris p̄dicant. Qui nomē suum si cognoscere vellent·mundanos se pot⁹ q̄ mundos vocarent. Pauliani a paulo samosareno exorti sunt·qui dixit non semp fuisse xp̄m sed a maria sūpsisse initiū. Hermogeniani ab hermogene quodā vocati q̄ materiā nō natā introducēs·deo nō nato eā cōparauit·matremq; elemētor⁹ ⁊ deam asseruit·ꝯs aplos improbat·elementis seruientes. Manichęi a quodā persa extiterunt·qui vocatus est manes. Hic duas naturas ⁊ substātias introduxit·id est bonam ⁊ malā. ⁊ animas ex deo quasi ex aliquo fonte manare asseruit. testamentū vetus respuit·nouum ex parte recipit. Canomiani·id est latine sine lege dicunt. Anthropomorphitę dicti ꝓ eo q̄ simplicitate rustica deū habere humana mēbra quę in diuinis libris scripta sūt arbitrant⁹: Anthropos enī grece latine homo interpret⁹. ignorātes vocē dñi·q̄ ait: Spūs est de⁹. Incorporeus est enim nec mēbris distinguit⁹·nec corporis mole cēset. Heraclitę ab heraclio auctore exorti. Monachos trīm recipiūt·cōiugia respuūt·regna celor⁹ pusillos habere nō credūt. Nouariani a nouato romę vrbis p̄sbytero exorti·q̄ aduersus corneliū cathedrā sacerdotalē conatus inuadere heresim instituit·nolēs apostatas suscipere. ⁊ rebaptiçās baptiçatos. Montani heretici dicti·q̄ tempore p̄secutionis in montibus latuerūt·qua occasione se a catholicę ecclesię corpore diuiserūt. Ebionitę ab ebione dicti·siue a paupertate. Christū enim per p̄uectū solum verū iustum putant effectum. Unde competenter ebionei ꝓ paupertate intelligentię appellati sunt. Hi semi iudei sunt. ⁊ ita tenent euangeliū ut legē carnaliter seruent. aduersus quos ad galathas apostolus scribēs inuenit⁹. Fotiniani a fotino gallogrecie syrmie epō nuncupati·qui ebionitarū heresim suscitans asseruit xp̄m a maria ꝓ ioseph nuptiali coitu fuisse conceptum. Aeriani ab aerio quodā nuncupati sunt. Hi offerre sacrificiū ꝓ defunctis spernūt. Ethiani ab ethio sunt vocati. Jdēq; eunomiani ab eunomio quodā dialectico erbj discipulo·ex cuius noie magis innotuerūt·dissimulē patri asserentes filiū. ⁊ filio spiritū sanctū. Dicūt etiā nullū imputari peccatū in fide manētiū. Origeniani ab origene auctore exorti sunt·dicentes q̄ nō possit fil⁹ videre patrē·nec spūs scūs filium. Animas q̄s in mundi principio dicunt peccasse. ⁊ ꝓ diuersitate pctōr⁹ celis vsq; ad terras lapsas diuersa corpora quasi vincula meruisse·eaq; causa factū fuisse mundū. Noetiani a quodā noetio vocati·qui dicebant xp̄m eūdē esse ⁊ patrē ⁊ spm̄ scm̄·ipsamq; trinitatē in officior⁹ nominib⁹ nō in psonis accipiūt. Unde ⁊ patripassiani vocant⁹·quia patrem passum dicunt. Sabelliani ab eodem noetio pullulasse dicuntur·cuius discipulū phibēt fuisse sabellium·ex cui⁹ noie maxime innotuerunt. vnde ⁊ sabelliani vocati sūt. Hi vnam psonā patris ⁊ filij ⁊ spūs sancti astruūt. Arriani ab arrio alexandrino p̄sbytero orti sunt·qui coeternū patri filium nō agnoscens·diuersas i trinitate substantias asseruit·ꝯra illud qō ait dñs: Ego ⁊ pater vnū sumus. Macedoniani a macedonio cōstantinopolitano epō dicti sunt·negantes deū esse spiritū sanctum. Apollinaristę ab apollinare vocati sūt·dicētes xp̄m cor⁹ trīmodo sine aīa suscepisse. Antidicomaritę appellati sūt·ꝓ eo q̄ marię virginitati cōtradicūt·asserētes eam post xp̄m natā viro suo cōmixtā fuisse. Metangismonitę ideo tale nomen acceperūt·q: angios grece vas dicit⁹. Asserūt enī sic esse in patre filiū tanq̄ vas minus intra vas mai⁹. Patriciani a quodā patricio nūcupati sūt·q̄ substātiā humanę carnis a diabolo conditā dicūt. Coliurbiani a quodā coliurbo nominati qui dicūt deū nō facere malū·contra illud qō scriptū est: Ego dñs creans mala. Floriani a florino·qui ecōtrario dicūt deū creasse mala·contra id qō scriptū est: Fecit deus oīa bona. Donatistę a donato quodam afro nūcupati·qui de numidia veniēs totā pene africā sua psuasiōe decepit·asserēs minorē patre filiū. ⁊ minorē filio spiritū scm̄. ⁊ rebaptiçaus catholicos. Bonosiani a bonoso quodā epō exorti ꝓdunt·q̄ xp̄m filiū dei adoptiuū·non ꝓpriū asserūt. Circūcelliones dicti eo q̄ agrestes sunt·ꝯs cotopiras vocāt·supradicte heresis habentes doctrinā. Hi amore martyrij semetipsos perimūt·ut violent⁹ de hac vita discedentes martyres nominent⁹. Priscillianistę a priscilliano vocati·q̄ i hispania ex errore gnostico⁹ ⁊ manichęor⁹ permixtum dogma composuit. Luciferiani a lucifero syrmie episcopo orti·qui epōs catholicos qui constantij p̄secutione perfidię arrianor⁹ cōsentientes erāt ⁊ postea correpti·redire in catholicā delegerūt·damnantes siue

quod crediderant·siue qō se credidisse simulaue/
rāt·quos ecclesia catholica materno recepit sinu
tanq̄ petrū post fletū negationis. Hanc illi ma/
tris charitatē supbe accipientes· cosq̄ recipe no/
lentes a coione recesserūt.ꝛ cum ipso lucifero au/
ctore suo qui mane oriebaꝫ cadere meruerūt. Jo/
uinianiste a iouiniano quodam monacho dicti·
asserentes nullā nuptiarūꝫ virginū esse distantiā
nullūq̄ inter abstinētes.ꝛ simplicit epulātes esse
discrimē. Eluidiani ab eluidio noiati·qui dicunt
post natū xp̄m alios mariā filios de viro ioseph
peperisse. Paterniani a paterno quodā exorti·q̄
inferiores corpis partes a diabolo factas opināt.
Arabici nūcupati eo q̄ i arabia exorti sūt·dicen/
tes aiam cū corpe mori atq̄ in nouissimo vtrūq̄
resurgē. Tertulianiste dicti a tertuliano p̄sbro
africanę,puintię ciuitatis carthaginensis· animā
imortalē esse·sed corpoream p̄dicātes.ꝛ aias ho/
minū pctōꝝ post mortē in dēmones verti putan/
tes. Tessereſdecaditę dicti· qō.xiiij. luna pasca
cū iudeis obseruādū cōtēdūt. Nā tesseres quat/
tuor·deca decē significat. Nyctages a somno nū/
cupati q̄ vigilias noctis respuant· supstitionem
esse dicētes·iura temerari diuina q̄ noctem ad re/
quiem tribuit. Pelagiani a pelagio monacho ex/
orti. Hi liberū arbitriū diuinę gratię anteponūt
dicentes sufficere voluntatē ad implēda iussa di/
uina. Nestoriani a nestorio cōstantinopolitano
ep̄o nūcupati·qui beatā virginē mariā non dei ꝛ
hois tm̄modo asseruit genitricē·ut aliā p̄sonam
carnis·aliā faceret deitatis·nec vnū xp̄m i verbo
dei ꝛ carne credidit· sed sepatim atq̄ sciunctim
alterū filiū dei·alterū hois p̄dicauit. Euticiani
dicti ab eutice constantinopolitano abbāte· qui
xp̄m post humanā assumptionē negauit existere
de duabus naturis·sed solā in eo asseruit diuinā
naturā esse. Acephali dicti·id est sine capite quē
sequūtur heretici. Nullus enī corū repitur auctor
a quo exorti sint. Hi triū chalcedonēsiū capitulo/
rū impugnatores duaꝝ in xp̄o substantiaꝝ ꝓpie/
tatem negāt ꝛ vnā in eius p̄sona naturā p̄dicāt.
Theodosiani ꝛ gaianitę appellati a theodosio ꝛ
gaiano·qui tēporib' iustiniani principis i alexan/
dria populi puersi electione vno die sunt ordinati
ep̄i. Hi errores euticetis ꝛ dioscori sequētes·chal
cedonense conciliū respuūt·ex duabus vnā i xp̄o
naturā asserūt·quā theodosiani corruptā·gaia/
nitę incorruptam contendūt. Gnoitę ꝛ tritoitę a
theodosianis exorti sūt·ex quib' gnoitę ab igno/
rantia dicti·q: puersitate a qua exorti sunt id ad/
iiciūt·q̄ xp̄i diuinitas ignoret futura quę sūt scri/
pta de die ꝛ hora nouissima·non recordantes xp̄i
p̄sonā in esaia loquētis: dies iudicij i corde meo.
Tritoitę ꝛo vocati q̄ sicut tres p̄sonas i trinita/
te·ita q̄ tres astruūt deos esse·ꝓtra illud qō scri/
ptum ē. Audi isrl·dns deus tuus·deus vnus est.
Sunt ꝛ alię hereses sine auctore ꝛ sine nominib'
ex quibus aliq̄ triformē putāt deū esse·aliq̄ xp̄i di/
uinitatem passibilē dicunt.aliq̄ xp̄i de patre na/
tiuitati initiū tēporis dant.aliq̄ liberationē ho/
minū apud inferos factā xp̄i descensione nō cre/
dunt.aliq̄ aiam imaginē dei negāt.aliq̄ aias cō/
uerti in dēmones ꝛ in quęcunq̄ animalia existi/
mant.aliq̄ de mūdi statu dissentiūt.aliq̄ innume/
rabiles mundos opinantur.aliq̄ aquam deo co/
ęternam faciūt.aliq̄ nudis pedib' ambulant.aliq̄
cum hominib' non manducant. Hę sunt hereses
aduersus catholicā fidē exortę.ꝛ ab apostolis ꝛ a
scis patribus uel cōciliis p̄damnatę·quę dum in
se multis errorib' diuisę·iuicē sibi dissentiunt·coī
tamē nomine aduersus ecclesiā dei conspirāt. Hꝛ
ꝛ quicūq̄ aliter scripturam sanctam intelligit·q̄
sensus spūs sancti flagitat a quo cōscripta est·licꝛ
de ecclesia nō recesserit· tn̄ hereticꝰ appellari pōt.

De philosophis gentiū Cap.vi.

Philosophi greca appellatione vocantur
p qui latine amatores sapiētię interpretan/
tur. Est enī philosophus qui diuinaꝝ ꝛ
humanaꝝ rerū scientiā habet.ꝛ oēm bene viuen/
di tramitem tenet. Nomē philosophoꝝ primū a
pythagora fertur exortū. Nam dum antea grę/
ci veteres sophistas·id est sapiētes aut doctores
sapientię semetipsos iactarent nominarēt·iste in/
terrogatus quid profiteret·verecūdo noie philo/
sophū·id est amatorem sapientię se esse rndit: qm̄
sapientē ,pfiteri arrogantissimū videbatur: Jta
deinceps posteris placuit·ut quantalibet de reb'
ad sapientiā prinentibus doctrina quisq̄ uel sibi
uel alijs videret excellere·nō nisi philosoph' vo/
caretur. Jdē aūt philosophi triplici genere diui/
dunt. Nam aut physici sūt·aut ethici·aut logici.
Physici dicti·quia de naturis tractant. Natura
quippe physis grece vocat. Ethici·q: de moribus
disputant. Mos enī apud grecos ethis appella/
tur. Logici autē·quia in naturis ꝛ moribꝰ rōnem
adiungūt. Ratio enī grece logos dicit. Diuisi sūt
aūt ꝛ hi in heresibus suis·habentes quidē nomi/
na ex auctoribꝰ·ut platonici·epicurei·pythagori/
ci·alij a locis cōuēticuloꝝ ꝛ stationū suaꝝ·ut pe/
ripatetici·stoici·achademici. Platonici a platone
philosopho dicti. Hi enī animarū creatorem esse
deum·corporum angelos asserunt.ꝛ post multos
annorū circulos in diuersa corpora redire ani/
mas dicunt. Stoici a loco dicti. Porticus enim
fuit athenis· quam pisianactia appellabant·in
qua picta erant gesta sapientium atq̄ virorū for/
tiū historię. Jn hac porticu sapientes philoso/
phabantur·ex qua ꝛ stoici dicti sunt. Grece enim
porticus stoa dicitur. Hāc sectā primꝰ çeno insti/
tuit. Hi negant sine virtute effici quemq̄ beatū.
Omne pctm̄ vniforme esse asserūt·dicētes: sic ille
nocens erit qui paleas furatus fuerit q̄ qui aurū.
qui mergū occiderit q̄ qui equū. Nō enī animal
crimen sed animꝰ facit. Hi etiā animā cū corpore
perire dicūt. Animā q̄ virtutē cōtinentię eē ne/
gant·affectāt gloriā ęternā cum se fateantur non

esse ęternos. Achademici appellati a villa platonis achademia athenarum·vbi idem plato docebat. Hi omnia incerta opinant. Sz sicut fatēdū ē·multa incerta ꝛ occulta esse quę voluit deus excedere hominis intelligentiam·sic tam plurima esse quę possint ꝛ sensus penetratione comprehendi. Hanc secram Arcesilaus cyrenaicus philosophus repperit·cuius sectatoꝛ fuit democritus·qui dixit tanq̄ in puteo alto·ita ut fundus nullus sit ita in occulto iacerꝛ veritatem. Peripatetici a deambulatiōe dicti·eo q̄ Aristoteles auctoꝛ eoꝛum deambulās disputare solitꝰ esset. Hi dicūt quandam particulā animę esse ęternā·de reliquo magna ex parte esse mortalem. Cinici ab imundicia impudentię nuncupati. Contra humanam enim verecundiā in propatulo coire cū coniugibus eis mos erat·censentes licitum honestūq̄ esse palam cum vroꝛibus concūbere· quia coniugiū iustum est·publice id prędicātes agendum esse·ut canes in vicis uel platcis. Unde ꝛ a canibus quoꝝ vitam imitabant etiā vocabulum nomenq̄ trahe/runt. Epicurei dicti ab Epicuro quodam philosopho amatoꝛe vanitatis nō sapientię·quem etiā ipsi philosophi poꝛcum nominauerūt·quasi volutans i cęno·carnalem voluptatē coꝛporis summū bonum asserens·qui etiam dixit nulla prouidentia diuina instructum esse aut regi mundū·ꝫ oꝛiginem rerū atomis·id est insecabilibꝰ ac solidis coꝛporibus assignauit·quoꝝ fortuitis cōcursionibus vniuersa nascant ꝛ nata sint. Asseruit aūt deum nihil agere·omnia cōstare coporibus· animam nihil aliud esse q̄ coꝛpus. Unde ꝛ dixit: nō ero postea q̄ mortuus fuero. Gymnosophistę nudi p opacas indię solitudines phibentur philosophari· adhibētes tm̄ genitalibus tegmina. Gymno enī ex eo dictū est·q̄ iuuenes nudi exercerent i campo·vbi pudenda sola tm̄ operiūt. Hi ꝛ a generando se cohibent. Theologi autē idem sūt qui ꝛ physici. Dicti aūt theologi qm̄ in scripturis suis de deo dixerūt·quoꝝ varia constat opinio·quid deus esset·dū quęrerent. Quidā enī coꝛporeo sensu hūc mundū visibilem ex quattuoꝛ elementis·deum esse dixerūt·ut Dionysius stoic⁹. Alij vo spiritaliter intellexerunt mentē esse deū· ut Thales milesius. Quidam animū in omnibꝰ cōmanentē ꝛ lucidū· ut Pythagoꝛas. Quidam deū sine tempoꝛe incōmutabilē·ut Plato. Quidam mentē solutam·ut Cicero. Quidā ꝛ spiritū ꝛ mentē·ut Uarro. Inuentū enī solūmodo deum nō ut inuenerūt exposuerunt·quia euanuerunt in cogitationibus suis. Dicentes enī se esse sapiētes stulti facti sunt. Item platonici quidē deū curatoꝛem ꝛ arbitrū ꝛ iudicē asserunt. Epicurei ociosum ꝛ inexercitatū. De mūdo aūt platonici affirmāt incoꝛporalē·stoici coꝛporalē. Epicur⁹ atho/mis·pythagoꝛas ex numeris·heraclitus ex igne vnde ꝛ Uarro·ignem mundi animū dicit·pinde q̄ in mundo ignis omnia gubernet· sicut anim⁹ in nobis: Q̄ vanissime·qui cū ē inquit i nobis· ipsi sumus·cū exit emoꝛimur. Ergo ꝛ ignis cū de mundo p fulgura proficiscit·mundus emoꝛit. Hi philosophoꝝ errores etiā apud ecclesiam induxerunt hereses. Inde ęonas ꝛ formę·nescio quę. inde apud arrium trinitas nominis. ꝛ apud Ualentinū platonicus furoꝛ. Inde marcionis deus melioꝛ de tranquillitate·a stoicis enim venerat. ꝛ ut anima interire dicat epicurus obseruatur. ꝛ ut carnis resurrectio negēt·de vana omniū philosophoꝝ schola sumit. ꝛ vbi materia cum deo ęquat Ęnonis disciplina ē. ꝛ vbi quid de igneo deo legit heraclit⁹ interuenit. Eadē materia apud hereticos ꝛ philosophos volutat·idem ꝛ tractatus implicantur.

De poetis Cap. VII.

Oetę inde sūt dicti·sicut ait Tranquil/
p lus. Cum primū homines eruta feritate rationē virę habere cępissēt·seq̄ ac deos suos nosse·cultum modicū ac sermonē necessariū cōmenti sibi vtriusq̄ magnificentiā ad religionē deoꝝ suoꝝ excogitauerunt. Igitur ut templa illis domibus pulchꝛioꝛa ꝛ simulacra coꝛporibus amplioꝛa faciebāt·ita eloquio etiam quasi augustioꝛe honoꝛandos putauerunt·laudesq̄ eoꝝ ꝛ verbis illustrioꝛibus ꝛ iocūdioꝛibus numeris extulerunt. Id genus quia forma quadā efficit·quę poetes dicit·poema vocitatum est·cuiusq̄ fictoꝛes poetę. Uates a vi mentis appellatos Uarro auctoꝛ est·uel a viendis carminibꝰ id ē flectēdis·hoc est modulandis. ꝛ pinde poetę latine vates. olim scripta eoꝝ vaticinia dicebant·q̄ vi quadam ꝛ quasi uesania in scribendo cōmouerentur·uel q̄ modis verba connecterent. viere enī antiquis pro vincire ponentibꝰ·etiam p furoꝛem diuini eodem erant nomine·quia ꝛ ipsi quoq̄ plęraq̄ versibus efferebāt. Lyrici poetę dicti apo tu lyrin. id est a varietate carminū. Unde ꝛ lyra dicta. Tragędi dicti·q̄ initio canentibus prędmium erat hircus· quem gręci tragos vocant. Unde ꝛ Horatius. Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum. Jam dehinc sequentes tragici multum honorē adepti sunt·excellentes in argumentis fabularum ad veritatis imaginē fictis. Comędi appellati siue a loco quia circū pagos agebāt·quos gręci comas vocant·siue a cōmessatione. Solebant enī post cibum homines ad eos audiendos venire. Sed comici priuatoꝝ hominū prędicant acta·tragici vo res publicas ꝛ regum hystoꝛias. Item tragicoꝝ argumenta ex rebus luctuosis sunt·comicoꝝ ex rebus lętis. Duo sunt autē genera comicoꝝ·id est veteres ꝛ noui. Uetercs qui ꝛ ioco ridiculares extiterunt ut Plautus·actius ꝛ Terentius. Noui qui ꝛ satyrici a quibus generaliter vitia carpunt·ut Flaccus·persius·iuuenalis ꝛ alij. Hi enim vniuersoꝝ delicta coꝛripiunt· nec vitabatur eis pessimum quēq̄ describere·nec cuiuslibet peccata moꝛesq̄ reprehendere. Unde ꝛ

nudi pinguñt. eo q̄ p eos vitia singula denudentur. Satyrici aũt dicti. siue q̄ pleni sint omni facundia. siue a saturitate ⁊ copia. De pluribus enī simul reb⁹ loquunt. seu ab illa lance quę diuersis frugum uel pomor̄ generibus ad templa gentiliū solebat deferri. aut a satyris nomen tractum. qui multa habent ea quę p̄ vinolentiā dicunt. Quidam aũt poetę theologi dicti sũt. qm̄ de dīs carmina faciebant. Officium autē poetę in eo est ut ea quę vere gesta sunt. in alias species obliquis figurationibus cū decore aliquo conuersa trāsducant. vnde ⁊ Lucanus ideo in numero poetarum nō ponit: quia videtur historias composuisse nō poema. Apud poetas autē tres characteres esse dicēdi. vnū in quo tm̄ poeta loquit. ut est ī libris Virgilij georgicorū. Alium dramaticum. in quo nusq̄ poeta loquit. ut est in comedijs ⁊ tragedijs Tertiū mixtum. ut ē in eneide. Nam poeta illic ⁊ introductę psonę loquunt.

De sibyllis Cap. viii

Sibyllę generalit dicunt omnes femine
s vates lingua greca. Nā syos eolico sermone deus. belen greci mentē nuncupāt quasi dei mentem. Proinde igit q: diuinā voluntatem hominib⁹ interpretari solebāt. sibyllę nominatę sũt. Sicut enī omnis vir p̄phetās uel vates dicit uel p̄pheta. ita omnis femina p̄phetans sibylla vocat. Quod nomē ex officio nō ex p̄prietate vocabuli ē. Decem autē sibyllę a doctissimis auctorib⁹ fuisse tradunt. Quarū p̄ma de persis fuit. Secūda libyca. Tertia delphica. ī tēplo delphi apollinis genita. quę ante troiana bella vaticinata est. cui⁹ plurimos vsus operi suo homerus inseruit. Quarta cimmeria ī italia. Quinta erythrea nomine eriphyla. in babylone orta. quę grecis iliū petētibus vaticinata est. periturā esse troiam ⁊ Homerū mendacia scripturū. Dicta aũt erythrea. quia in eadem insula eius inuenta sunt carmina. Sexta samia. quę pheronoe dicta est. a samo insula. vnde fuit cognominata. Septima cumana nomine amalthea quę nouē libros attulit Tarquinio prisco in quibus erant decreta romana cōscripta. Ipsa est ⁊ cymea: de qua Virgil⁹: Ultima cymei venit iā carminis ętas. Dicta aũt cumana a ciuitate cumas. quę ē in campania. cui⁹ sepulchrū in sicilia adhuc manet. Octaua helespōtia in agro troiano nata quę scribit Solonis ⁊ Cyri fuisse temporib⁹. Nona phrygia quę vaticinata est ancyrę. Decima tyburtina noie albunea. Quarū omniū carmina efferunt. in quibus de deo ⁊ de xp̄o ⁊ de gentib⁹ multa scripsisse manifestissime comprobant. Celebrior autē inter cęteras ac nobilior erythrea phibetur.

De magis Cap. viiii.

Agorum primus Zoroastes rex bactria-
m norum. quē Ninus rex assyriorꝝ prelio interfecit. de quo Aristoteles scribit q̄ vicies centūmilia versuū ab ipso condita indicijs voluminū eius declarent. Hanc artē multa post secula Democritus ampliauit quādo ⁊ hippocrates medicinę disciplina effloruit. Apud assyrios aũt magicę artes copiosę sunt. testante Lucano: Quis noscere fibra facta queat. quis ꝑdat aues q̄s fulgura cęli seruet. ⁊ assyria scrutet sidera cura. Itaq̄ hęc vanitas magicarū artiū. ex traditione angelor̄ malor̄ in toto terrarū orbe plurimis seculis valuit. ⁊ p quādam scientiā futuror̄ ⁊ infernorū ⁊ inuocatiōes eor̄ inuenta sunt aruspicia augurationes ⁊ ipsa quę dicunt oracula ⁊ necromantia. Nec mirū de magorum p̄stigijs. quorū intantū ꝑdiere maleficior̄ artes. ut etiam moysi simillimis signis resisterēt. vertentes virgas in dracones. aquas in sanguinē. Fert ⁊ quędam maga famosissima Circe. quę socios Ulixis mutauit in bestias. Legit ⁊ de sacrificio q̄ Arcades deo suo lyceo imolabat. ex quo quicūq̄ sumerent. in bestiarum formas cōuertebant. Hinc apparet nō esse ī totū dubiū q̄ nobilis ille poeta scripsit de quadā femina. quę magicis artib⁹ excellebat. Hęc inquit se carminib⁹ ꝑmittit soluere mentes. Quas velit ast alijs duras imittere curas. Sistere aquā fluuijs ⁊ vertere sidera retro. Nocturnosq̄ ciet manes. mugire videbis sub pedibus terrā. ⁊ descēdere montib⁹ bomos. Quid plura? Si credere fas est dephitonissa ut p̄phetę Samuelis animā de inferni abditis euocaret. ⁊ viuorū p̄sentaret conspectibus. si tamen animā p̄phetę fuisse credam⁹ ⁊ nō aliquā phantasmaticam illusionē sathanę fallacia factā. Prudentius quoq̄ de mercurio sic ait. Tradit hic extinctas sumpto moderamine virgę. In lucem reuocasse animas. Ast alios damnasse neci. Et post paulū adiecit. Murmure nā magico tenues excire figuras. Atq̄ sepulchrales scire incantare fauillas. Vita itidem spoliare alios ars noxia nouit. Magi sunt qui vulgo malefici ob facinorū magnitudinem nuncupant. Hi ⁊ elemēta concutiūt turbāt mentes hominū. ac sine vllo veneni haustu violentia tm̄ carminis interimūt. vnde ⁊ Lucanus. Mens hausti nulla sanie polluta veneni incantata perit. Demonib⁹ enī accitis audēt ventilare: ut quisq̄ suos perimat malis artibus inimicos. Hi etiam sanguine vtunt ⁊ victimis. ⁊ sępe contingunt corpora mortuorū. Necromantij sunt. quorū percantationibus vident resuscitati mortui. diuinare ⁊ ad interrogata respōdere. Necro enī grece mortuus. mantia diuinatio nuncupat. ad quos suscitandos. cadaueri sanguis adūcitur. Nam amare dęmones sanguinē dicunt. Ideoq̄ quotiēs necromātia fit. cruor aq̄ miscet ut colore sanguinis facili⁹ ꝑuocent. Hydromātij ab aqua dicti. Est enim hydromantia ī aquę inspectiōe vmbras dęmonum euocare. ⁊ imagines uel ludificationes eorū videre. ibiq̄ aliqua ab eis audire. vbi adhibito sanguine etiā inferos perhibentur scisciari. Quod genus diuinationis a

persis dicitur allatum. Varro dicit diuinationis quartuor esse genera: terram-aquam-aerē ⁊ ignē Hinc gēomantiam-hydromantiā-aeromantiā piromantiam dictam constat. Diuini dicti-quasi deo pleni. Diuinitate enim se plenos simulant ⁊ astutia quadam fraudulenta hominibus futura coniectant. Duo sunt autem genera diuinationis ars ⁊ furor. Incantatores dicti sunt qui artē verbis peragunt. Arioli vocati propter q̄ circa aras idolorum nefarias preces emittunt. ⁊ funesta sacrificia offerunt. hisq̄ celebritatibus dēmonū responsa accipiunt. Aruspices nuncupati quasi horarum inspectores. Dies enim ⁊ horas in agēdis negocijs operibusq̄ custodiunt. ⁊ quid p̄ singula tempora obseruare debeat homo intendunt. Hi etiā certa pecudum inspiciunt ⁊ ex eis futura p̄dicunt. Augures p̄o sunt qui volatus auiū ⁊ voces intendunt aliaq̄ signa rerum uel obseruationes imp̄ouisas hominib⁹ occurrentes. Idem ⁊ auspices. Nam auspicia sunt quę iter facientes obseruant. Dicta sunt autem auspicia quasi auiū aspicia. ⁊ auguria quasi auiū garria. hoc est auiū voces ⁊ linguas. Item augurium quasi augerium quod aues gerūt. Duo sunt autem genera auspiciorum. vnum ad oculos. alterum ad aures pertinens. Ad oculos scilicet volatus. ad aures vox auiū. Phytones a pythio apolline dicti q̄ is auctor fuerit diuinādi. Astrologi dicti eo q̄ i astris augurarentur. Genethliaci appellati propter natalium cōsiderationem dierum. Geneses enim hominū p̄ duodecim cęli signa describunt. siderūq̄ cursu nascentium mores actus ⁊ euentus p̄dicare conantur. id est quis quali signo fuerit nat⁹. aut quē effectum habeat vitę qui nascitur. Mathematici sunt q̄ vulgo mathematici vocantur. cuius superstitionis genus constellationes latini vocant. idē notationes siderum. quomodo se habeat cum quisq̄ nascitur. Primum autem. idem stellarum interpretes magi nūcupabantur. sicut de his legit̄ qui in euangelio natum christum annūciauerunt. postea hoc nomine soli mathematici. Cuius artis scientia vsq̄ ad euangeliū fuit cōcessa. ut christo edito nemo exinde natiuitatem alicuius de cęlo interpretaretur. Horoscopi dicti q̄ horas natiuitatis hominū speculant̄ dissimili ⁊ diuerso fatu. Sortilegi sūt. qui sub nomine fictę religionis p̄ quasdam quas sanctorū sortes vocant. diuinationis scientiam p̄fitent̄. aut quarūcunq̄ scripturarum inspectione futura p̄mittunt. Salisatores vocati sunt. quia dum eis membrorū quęcūq̄ partes salierint. aliquid sibi exinde prosperum seu triste significare p̄dicunt. Ad hęc aūt oia p̄tinent ⁊ ligaturę execrabiliū remediorū quę ars medicorum condemnat. siue in p̄cantationib⁹ siue in charactēribus uel in quibuscunq̄ rebus suspendendis atq̄ ligandis. In quib⁹ omnibus ars dęmonū est ex quadam pestifera societate hominū ⁊ angelorū malorū exorta. Unde cuncta vitanda sūt a xp̄iano ⁊ omni penitus execratione repudianda atq̄ dānanda. Auguria autē auiū phryges p̄mi inuenerunt. Prestigium ꝺo mercurius p̄mus dicit̄ inuenisse. Dictū ār p̄stigiū q̄ p̄stringat aciem oculorū. Aruspicinę artem p̄mus etruscis tradidisse dicitur quidā sages. hic ex boris aruspicinam dictauit. ⁊ postea non apparuit. Nam dicitur fabulose arante quodā rustico subito hūc ex glebis exiluisse. ⁊ aruspicinam dictasse qua die ⁊ mortu⁹ ē. Quos libros romani ex etrusca lingua in p̄priam mutauerūt. De pagauis Cap̄.x.

Pagani ex pagis athenięsiū dicti vbi exorti sunt. Ibi enim in locis agrestibus ⁊ pagis gentiles lucos idolaq̄ statuerunt. ⁊ a tali initio vocabulū pagani sortiti sūt. Gentiles sūt qui sine lege sūt. ⁊ nōdū crediderūt. Dicti aūt gentiles q̄a ita sunt ut fuerūt geniti. id ē sicut i carne descēderūt sub peccato sc̄z idolis seruientes ⁊ nec dū regenerati. Proinde gētiles p̄mit⁹ nuncupant̄. Ipsi dicūtur grece ethnici. Ethnici enim ex greco in latinū interp̄etantur gentiles. Ethnos enim grece gens dicitur. Post fidē autē nō debere vocari gentes siue gentiles eos qui ex gentibus credūt. sicut post fidem dici iam nō potest iudę⁹. testante paulo apostolo. ⁊ dicente. iam xp̄ianis. Quoniam cum gentes essetis. hoc ē infideles. Apotestare dicuntur qui post baptisimū xp̄i susceptū ad idolorū cultū ⁊ sacrificioꝝ contaminationes reuertūt̄. Est aūt nomē greęum.

De dijs gentium. Cap̄.xi.

Uos aūt pagani deos asserūt. homines olim fuisse prodūtur. ⁊ p̄o vniuscuiusq̄ vita uel meritis coli apud suos post mortem cęperūt ut apud ęgyptum ysis. apud cretam iouis. apud mauros iuba. apud latinos faunus. apud romanos quirinus. Eodē quoq̄ mō apud athenas minerua. apud samū iuno. apud paphū ven⁹. apud lēnos vulcan⁹. apud naxos liber. apud delos apollo. In quoꝝ etiā laudibus accesserunt ⁊ poetę. ⁊ cōpositis carminib⁹ in cęlū eos sustulerunt. Nam quorundam adinuentiones artium cultū peperisse dicūt̄. ut ęsculapio medicina. vulcano fabrica. Ab actib⁹ aūt vocāt̄. ut mercuri⁹ q̄ mercib⁹ p̄ęst. liber a libertate. Fuerūt etiā ⁊ q̄dā viri fortes aut vbiū cōditores. q̄b⁹ mortuis homines q̄ eos dilexerūt. simulacra finxerūt. ut haberēt aliq̄ ex imaginū cōtemplatiōe solatiū. sed paulatim hūc errorē psuadētib⁹ dęmonib⁹ ita in posteris p̄stat irrepsisse. ut q̄s illi p̄ sola nois memoria honorauerūt. successores deos existimarēt atq̄ colerent. Simulacroꝝ vsus exort⁹ est. cum ex desiderio mortuoꝝ cōstituerēt imagines uel effigies tāq̄ i cęlū receptę. p q̄b⁹ se i ęris dęmones colēdi suppositorūt. ⁊ sibi sacrificari a decept̄ ⁊ pditis p̄suasērūt. Simulacra aūt a similitudine nūcupata eo q̄ manu artificis ex lapide aliave materia eoꝝ vult⁹ imitant̄. in quoꝝ honore fingūt̄. Ergo simulacra uel p̄ eo q̄ sūt similia. uel p̄ eo q̄

simulata atq; conficta·vnde ⁊ falsa sunt. Et notandum q̄ latinus sermo sit ⁊ nō hebr̄eus. Apud eos enī idolū siue simulacrū semel dicit. Judei dicūt q̄ ismahel p̄im⁹ simulacrū luto fecerit. Similes autē p̄imū ꝓmetheū simulacra hominū de luto finxisse phibent·ab eoq; nata eē artem simulacra ⁊ statuas fingendi. Unde ⁊ poetę ab eo homines p̄imū factos esse confingūt figurate·ꝓpter effigies. Apud grēcos autē cecrops·sub quo p̄mū in arce olim orta ē. ⁊ athenien̄sū vrbs ex minerue appellatione nomen sortita est. Hic p̄im⁹ oīm iouem appellauit·simulacra reperit·aras statuit·victimas īmolauit·nequaq̄ istiusmodi reb⁹ in grēcia vnq̄ visis. Idolatria idoloꝝ seruitus siue cultura interp̄etat. Nam latria grēce·latine seruit⁹ dicit·quę quantū ad veram religionē attinet·non nisi vni ⁊ soli deo debet. Hanc sicut impia superbia siue hominū siue dęmonū sibi exhiberi nel iubet uel cupit·ita pia humilitas uel hominū uł angelorū sanctorū sibi oblatam recusat ⁊ cui debet ostendit. Idolum autē est simulacrū·qō humana effigie factum ⁊ consecratū est·iuxta vocabuli interp̄etationē. Idos enī grēce formam sonat ⁊ ab eo p diminutionē idolū deductum·eque apud nos formulā facit. Igit̄ omnis forma uł formula idolū se dici expetit. Inde idolatria omnis circa oē idolum famulatus ⁊ seruitus. Quidam vo latini ignorantes grēce imperite dicunt idolum ex dolo sumpsisse nomen·q̄ diabolus creaturę cultum diuini nominis inuerit. Dęmones a grēcis dictos q̄ūr·q̄si δαιμονας .id ē p̄itos ac rep̄tę p̄scios. Pręscūt enī futura multa. Unde ⁊ solent respon sa aliqua dare. Inest enī illis cognitio rerū plus q̄ infirmitati humanę·partim subtiliozis sensus acumine·partim experientia longissimę vitę·partim p deī iussum angelica reuelatiōe. Hi corpoꝝ aereoꝝ natura vigent. Ante transgressionē quidem celestia corpora gerebant; lapsi vo in aereā qualitatē conuersi sunt·nec aeris illi⁹ puriora spacia·sed ista caliginosa tenere permissi sūt·qui eis quasi carcer ē·vsq; ad tempus iudicij. Hi sūt p̄euaricatores angeli·quoꝝ diabolus p̄nceps est. Diabolus hebraice dicit̄ deorsum fluens·q: quietus in cęli culmine stare contēpsit; ꝛ superbię pondere deorsum corruens cecidit. Grēce vo diabol⁹ criminator: vocat̄·uel q̄ crimina in quę ipse illicit ad deum referat·uel q: electoꝝ innocentiā criminib⁹ fictis accuser. Unde ⁊ i apocalypsi voce angelica dicit̄. Proiect⁹ est accusator fratrū nostroꝝ qui accusabat illos in conspectu dei nostri die ac nocte. Satbanas in latinū sonat aduersarius·siue transgressor. Ipse est enim aduersarius qui est veritatis inimicus. ⁊ semp sanctoꝝ virtutib⁹ contraire nitit̄. Ipse ⁊ trāsgressoꝝ q: p̄euaricatoꝝ effectus·in veritate qua conditus est nō stetit. Idē ⁊ tentatoꝝ·q: tentandam iustorum innocentiam postulat·sicut in iob scribit. Antichristus appellatur·q: contra christū venturus est·nō quō quidam simplices intelligunt·antichristū ideo dictū q̄ ante christū venturus sit·id est post eum veniat christus. Nō sic·sed antichristus grēce dicit̄·qō est latine contrarius christo. Anti enim grēce·in latinū contra significat. Christum enī se mentiet̄ dum venerit. ⁊ contra eum dimicabit. ⁊ aduersabitur sacramentis christi ut veritatis eius euangelium solnat. Nam ⁊ templū hierosolymis reparare ⁊ omnes veteris legis cerimonias restaurare tentabit. Sed ⁊ ille antichristus est qui negat esse dominū christū. Contrarius enim christo est. Omnes enī qui exeūt de ecclesia. ⁊ ab unitate fidei p̄cidūt̄. ⁊ ipsi antichristi sūt. Bel idolum babyloniū est·quod interp̄etat vetus. Fuit enim hic belus pater nini p̄imus rex assyrioꝝ quem quidā saturnū appellant·qō nomen ⁊ apud assyrios ⁊ apud afros postea cultum est. Unde ⁊ lingua punica bal deus dicit̄. Apud assyrios aūt bel vocatur quadam sacroꝝ suoꝝ ratiōe. ⁊ saturnus ⁊ sol. Beelphegor interp̄etatur simulacrum ignominię. Idolum enim fuit moab cognomento baal supꝝ montē phogor·quem latini p̄iapum vocant deū horroꝝ. Fuit aūt de lampsaco ciuitate bellespontī·de qua pulsus est. ⁊ p̄opter virilis membri magnitudinē in numerū deoꝝ suoꝝ eum grēci transtulerūt ⁊ in nomine sacrauerūt horrorum. Unde ⁊ dicit̄ p̄ecelle horris ꝓpter eoꝝ fęcunditatem. Beelzebub idolum fuit accaron·qō interp̄etatur vir muscarū. Zebub enim musca vocatur. Spurcissimū igit̄ idolum·ideo vir muscaꝝ vocatur·ꝓpter sordes idolatrię·siue ꝓpter īmundiciam. Belial sine iugo. Belial hebraice bel dicitur idolum niniuitarū. Behemoth ex hebrea voce in latinam linguā animal sonat; ꝓpter q̄ de excelsis ad terrena cecidit. ⁊ p̄ merito suo ut animal brutum effectus sit. Ipse est ⁊ leuiathan id est serpēs de aquis·quia in huius sęculi mari volubili versat̄ astutia. Leuiathan autē interp̄etat additamentū eorum; quoꝝ scilicz nisi hominū quibus ī paradiso semel p culpam p̄euaricationis intulit mortem. ⁊ banc vsq; ad ęternam mortē quotidie psuadendo adiicit nel extendit. Quędam autem noia deoꝝ suoꝝ gentiles p vanas fabulas ad rationes physicas conantur traducere·eaq; in causis elementoꝝ composita esse interp̄etant̄. sed hoc a poetis totum fictum est·ut deos suos ornarent aliquibus figuris·quos pditos ac dedecoris infamia plenos fuisse historię confitent̄. Omnino enī fingendi locus vacat vbi veritas cessat. Saturn⁹ origo deoꝝ ⁊ totius posteritatis a paganis designatur. Hunc latini a satu appellatū ferūt·quasi ad ipsum satio omniū pertineat rerū·uel a temporis longitudine q̄ saturetur annis. Unde ⁊ eū grēci cronos nomen habere dicunt·id est temp⁹. q̄ filios suos ferē deuorasse·hoc ē·annos q̄s tempus ꝓduxerit in se reuoluit·uel eo q̄ semina vnde oriūt̄ iterꝝ redeūt. Huc cęli patris absciditse genitalia dicūt·q: nihil ī cęlo de seminib⁹ nascit̄. Falsē

tenet inquiũt. ꝓpter agriculturam significandam uel ꝓpter tẽpora ⁊ annos q̃ in se redeant. uel propter sapientiam q̃ intus acuta sit. In aliquibus autẽ ciuitatibus saturno liberos suos gentiles imolabãt. q̃ saturnum poetę liberos suos deuorasse solitum tradiderũt. Iouis fertur a iuuando dictus. ⁊ iupiter q̃si iuuãs pater. hoc ẽ omnibus prestans. Hũc ⁊ priuato titulo iouem optimũ dixerunt. dum fuisset incestor in suis impudicus in extraneis. quem modo taurum fingunt ꝓpter europę raptum. fuit enĩ in naui cui⁹ insigne erat taurus. modo danaes p imbrem aureũ appetisse concubitũ. vbi intelligit pudicitiã mulieris ab auro fuisse corruptam. modo in similitudinẽ aquilę fuisse. ꝓpter q̃ puerum ad stuprum rapuerit. modo serpentẽ. q̃ reptauerit. ⁊ cygnum quia cantauerit. Et ideo nõ figurę iste sunt. ꝫ plane de ueritate scelera. Unde turpe erat tales deos credi. quales homines esse nõ debeant. Janũ dicũt quasi mundi uel cęli uel mensiũ ianuam. Duas iani facies faciunt. ꝓpter orientem ⁊ occidentẽ. Cũ nõ faciũt eum quadrifrontẽ ⁊ ianum geminũ appellant. ad quattuor mũdi partes hoc referũt uel ad quattuor elementa siue tempora. Sed dũ hoc fingũt. monstrum non deum faciunt. Neptunũ aquas mũdi prędicant. ⁊ dictus ab eis neptunus quasi nube tonans. Vulcanũ volũt ignem. ⁊ dictus vulcanus. quasi volãs candor. uel quasi volicanus. q̃ p aerem uoler. Ignis enĩ de nubibus nascit. vnde etiã Homerus dicit eũ precipitatum de aere in terras. q̃ oẽ fulmen de aere cadit. Idcirco aũt vulcanus de femore iunonis fingit natus. q̃ fulmina de imo aere nascũt. Claudus aũt dicit vulcanus. q̃ p naturã nũq̃ est rectus ignis. ꝫ quasi claudus. eiusmodi speciẽ motũq̃ habet. Ideo aũt in fabrorũ fornace eundem vulcanũ auctorẽ dicũt. q̃ sine igne nullũ metalli genus fundi extendiq̃ potest. Pluton grece latine diespiter uel dis pater. quem alij orcum uocant. quasi receptorem mortiũ. Unde ⁊ orca nuncupat uas qõ recipit aquas. Ipse ⁊ grece charon. Liberũ a liberamẽto appellatũ volũt. q̃ quasi mares in coeundo p eius beneficium emissis seminibus liberent. q̃ idem liber muliebri ⁊ delicato corpe pingitur. Dicũt enim mulieres ei attributas. ⁊ vinũ ꝓpter excitandã libidinẽ. Unde ⁊ frons ei⁹ pampino cingit. ꝫ ideo coronam virteam ⁊ cornu habet. q̃ cum grate ⁊ moderate vinũ bibit. lęticiam prestat. cũ vltra modum excitat lites. id est quasi cornua dat. Idem aũt ⁊ lięus apo tu lyin. id ẽ ab hac dissolutione. q̃ multo vino membra soluant. Iste ⁊ grece dionysius. a mõte indię nyso. vbi dicitur esse nutritus. Cęterũ ẽ ⁊ nysa ciuitas i qua colit idem liber. vnde ⁊ nysęus dictus est. Mercurius sermo interpretat. Nam ideo mercurius quasi medius currens dicit appellatus. q̃ sermo currat inẽ homines medi⁹. Ideo ⁊ hermes grece. q̃ sermo uel interpratio. quę ad sermonẽ vtiq̃ ptinet hermenia dicit. Ideo ⁊ mercib⁹ presse. q̃ inter vendentes ⁊ ementes sermo fit medi⁹. Qui ideo fingit habere pẽnas. q̃ citius verba discurrunt. vnde ⁊ velox ⁊ errans inducit. Alas eius in capite ⁊ in pedibus. significare volucrẽ fieri per aera sermonem. Nunciũ dictũ. qm̃ p sermonem omnia cogitata enunciant. Ideo aũt hunc furti magistrũ dicũt. q̃ sermo animos audientiũ fallit. Virgam tenet qua serpentes diuidit. id est venena. Nam bellantes ac dissidentes interpretũ oratione sedantur. vnde ⁊ ẽm Liuiũ legati pacis caduceatores dicunt. Sic enĩ p feciales bella indicebãt. ita pax p caduceatores fiebat. Hermes aũt grece dicit apo tes hermenias. latine interpres q̃ ob virtutẽ multarũq̃ artiũ scientiã trimegistus. id est ter maxim⁹ nominatus est. Cur aũt cũ capite canino fingunt. hęc ratio dicit. q̃ inter omnia animalia canis sagacissimũ genus ⁊ perspicax habeat. Martem deum belli esse dicunt ⁊ martem appellatũ. q̃ p viros pugnat. ut sit mars quasi mas. licz ⁊ tria sint genera consuetudinum sicut scytharũ. vbi ⁊ femine ⁊ viri i pugnã eunt. Amaçonũ. vbi solę femine. Romanoq̃ aliarũq̃ gentiũ. vbi soli mares. Item martẽ dicunt. quasi effectorem mortiũ. Nam a marte mors nũcupat. Unde ⁊ adultrerũ dicunt. q̃ belligerantib⁹ incertus ẽ. Q̃ vo nudo pectore stat. ut bello se quisq̃ sine formidine cordis obiciat. Mars aũt apud grecos gradiuus dicit. eo q̃ in bello gradũ inferant qui pugnãt. aut q̃ impigre gradiant. Apollinem q̃ uis diuinatorẽ ⁊ medicũ vellent. ipsũ tamen solem etiã dixerũt. quasi solum. Ipsum titan quasi vnũ ex titanis qui aduersum iouem nõ fecit. Ipsum phębũ. quasi ephębũ. hoc ẽ adolescẽtem. Unde ⁊ sol puer pingit. eo q̃ quotidie oriat ⁊ noua luce nascat. Pythiũ quoq̃ eũdem apollinẽ vocari aiũt. a pythone imensę molis serpente. cuius non magis venena q̃ magnitudo terrebat. Hũc apollo sagittarũ ictibus sternens. nominis q̃ spolia reportauit. ut pythius vocaret. Unde ⁊ ob hoc insigne victorię pythia sacra celebrãda constituit. Dianã quoq̃ sororem ei⁹ similit lunam ⁊ viarũ presidem aiũt. Unde ⁊ virginem eã volũt. q̃ via nihil pariat. ⁊ ideo ambo sagittas habere fingunt. q̃ ipsa duo sidera de cęlo radios vsq̃ ad terras emittũt. Dianã aũt vocatam. quasi duanam. q̃ luna die ac nocte appareat. Ipsam ⁊ lucinã asseuerãt. eo q̃ luceat. Eandem ⁊ triuiã eo q̃ trib⁹ fingat figuris. De qua Virgilius. tria virginis ora dianę. q̃ eadem luna. eadem diana ⁊ eadem pserpina vocat. Sed cũ luna fingit. sub lustri splendet amictu. cũ succincta iacit calamos latonia virgo est. cũ subnixa sedet solio plutonia coniunx. Latonia aũt diana. eo q̃ latonis fuerit filia. Cererẽ. id est terrã a creandis frugib⁹ asserunt dictã. appellantes eã nominib⁹ plurimis. Dicunt etiã eã ⁊ opem. q̃ opem melior fiat terra. Proserpinã. q̃ ex ea pserpãt fruges. Uestã q̃ herbis

uel varijs vestita sit reb⁹ uel a vi sua stādo. Eandem ꝛ tellurē. ꝛ matrem magnam fingūt turritā cū tympano ꝛ gallo ꝛ strepitu cymbalorū. Matrem vocatā q plurima pariat. magnam q cibū gignat. almā quia vniuersa animalia fructibus suis alit. Est enī alimētor nutrix ēra. Q simulacrū ei⁹ cū claui fingit q tellus hyeme clauditur vere apit ut fruges nascantur. Q tympanū haber significare volunt orbem terre. Q curru vehit dicit q ipsa est terra que pendet in aere. Q sustinet rotis q mund⁹ rotat ꝛ volubilis est. Q leones illi subijcūt mansuetos ut ostendāt nullū genus esse terre tam ferū qđ nō subigi possit aut superari ab ea. Q in capite turritam gestat coronā ostendit suppositas terre ciuitates quasi insignitas turrib⁹ constare. Q sedes fingunt circa eam q cū omnia moueant ipsam nō moueri. Q corybantes ei⁹ ministri cū strictis gladijs esse fingunt ut significet omnes p terra sua debere pugnare. Q gallos huic deę ut seruirent fecerūt significāt qui semine indigeant terram sequi oportere. In ea quippe omnia repire. Q se apud eā iactāt precipit inquiunt ut qui terram colunt ne sedeant semp enim esse qđ agant. Cymbalorū aūt ęreorū sonitus ferramentorū crepitus in colēdis agris ꝛ ideo ęre q terrā antiqui colebant ęre prius q ferrū esset inuentū. Eandem vestam ꝛ ignem esse phibent. q terram ignē habere non dubiū est ut ex ętna vulcanoq datur intelligi. Et ideo virginem putant q ignis inuiolabile sit elementū nihilq nasci possit ex eo quippe qui omnia que arripuerit assumat. Ouidius in fastis. Nec tu aliud vestam q viuam intellige flammam. Nataq de flāma corpora nulla vides. Propterea ꝛ virgines ei seruire dicunt eo q sicut ex virgine ita nihil ex igne nascat. Junonem dicunt quasi ianonē id est ianuā p purgationib⁹ fęminarū eo q q̄si portas matronarū pandat. ꝛ naturas nubētiū maritis. ℔ hoc philosophi. Poetę aūt iunonem iouis asserunt sororem ꝛ coniugem. Ignē enī ꝛ aerem iouē aquam ꝛ terrā iunonem interpretant. Quorum duorū pmixtione vniuersa gignunt. Et sororem dicūt q mūdi pars est. Coniugē q cōmixta corda tundit. Unde ꝛ virgil⁹. Tū pater omnipotēs fęcūdis imbribus ęther. Coniugis in gremiū lętę descendit. Minerua apud grecos athena dicit id est femina. Apud latinos aūt mineruā vocatā quasi deam. ꝛ munus artiū variarū. Hanc enim inuentricē multorū ingeniorū phibent. ꝛ inde eā artem ꝛ rationem interpretant. q sine ratiōe nihil potest contineri. Que ratio q ex solo animo nascit animūq putant esse in capite ꝛ in cerebro ideo eam dicūt de capite iouis esse natam. q sensus sapientis qui inuenit omnia in capite est. In cuius pectore ideo caput gorgonis fingit q illic est omnis prudentia que confūdit alios. ꝛ imperitos ac sareos comprobat. qđ ꝛ in antiquis imperatorū statuis cernimus in medio pectore loricę ꝓpter insinuādā sapientiā ꝛ virtutē. Hęc minerua ꝛ tritonia dicit. Triton enī africę palus ē circa quā ferunt virginali apparuisse etate ꝓpter qđ tritonia nuncupata est. Unde ꝛ tanto procliuius dea credita est: quāto minus origo eius innotuit Pallas aūt dicta uel ab insula pallene in thracia in qua nutrita ē uel apo tu pallein to dory. id est ab hastę concussione uel q pallantē gigantē occiderit. Uenerē ex inde dicunt nuncupatā q sine vi femina eē virgo nō desinat. Hāc greci aphroditi vocant ꝓpter spumā sanguinis generantem. Aphros enī grece spuma vocatur. Q autē fingunt saturnum celio patri genitalia abscidisse. ꝛ sanguinem fluxisse in mari atq eo spuma maris concreta venus nata est illud aiūt q p coitū salsi humoris substātia est. ꝛ inde aphroditi venerē dici q coitus spuma est sanguinis: quę ex suco viscerū liquido salsoq constat. Ideo autē venerē vulcani dicūt vrorem q venerem officiū nō nisi calore consistit. vnde est. Frigidus in venerē senior. Nam q saturnus dicit celio patri virilia amputasse que in mare cadentia venerē creauerūt ideo fingit q nisi humor de cęlo in terrā descenderit nihil creat. Cupidinē vocatum ferūt ꝓpter amorē. Est enim demon fornicatiōis. Qui ideo alatus pingit q nihil amantib⁹ leuius nihil mutabilius inuenit. Puer pingit q stultus est ꝛ irrationabilis amor. Sagittā ꝛ facem tenere fingitur. sagittam q amor cor vulnerat. facem q inflāmat. Pan dicūr greci latini siluanū deū rusticorū quem in nature similitudinem formauerūt. Unde ꝛ pan dictus ē id est omne. Fingūt enī eū ex vniuersali elemētorū specie. Habet enī cornua i similitudinē radiorū solis ꝛ lunę. Distinctā maculis habet pellē propter cęli sidera. Rubet eius facies ad similitudinē ętheris. Fistulam septē calamorū gestat propter harmoniā cęli i qua septē sunt soni ꝛ septē discrimina vocum. Ululosus est q tellus conuestita est. ꝛ agit ventis. Pars eius inferior fęda est propter arbores ꝛ feras ꝛ pecudes. Caprinas vngulas habet ut soliditatē terre ostendat quē volunt rerū ꝛ totius nature deū. vnde ꝛ pan quasi omnia dicūt. Isis lingua ęgyptiorū terra appellat quā isin volunt esse. Fuit enī isis regina ęgyptiorum inachi regis filia que de grecia veniens ęgyptios litteras docuit: ꝛ terras colere instituit propter qđ ꝛ terrā eius noīe appellauerūt. Serapis omniū maximus ęgyptiorum deus. Ipse est apis rex argiuor qui nauib⁹ transuectus in ęgyptū cum ibidem mortuus fuisset serapis appellatus est ꝓpterea q archa in qua mortuus ponit quā sarcophagū vocant soros grece dicit. ꝛ ibi eū venerari sepultum cęperunt prius q templū eius esset instructū velut soros. ℨ apis sorapis primo deinde vna littera cōmutata serapis dict⁹ est. Apis fuit apud ęgyptios taurus serapi consecratus ꝛ ab eo ita cognominatus quē ęgyptij instar numinis colebant eo q de futuris

daret quędam manifesta signa. Apparebat enim in memphis. Quē centū antistites psequebant̄ ⁊ repēte velut lymphatici pręcinebāt. Hui⁹ capitis imaginē sibi in heremo videri fecerunt. Fauni a fando velut apo tes phones dicti. q̄ a voce. nō signis ostēdere viderent̄ futura. In lucis eni cōsulebant̄ a paganis. ⁊ respōsa illis nō signis ꝫ vocibus dabant. Geniū dicūt q̄ quasi vim habeat omniū rerū gignendarū. seu a gignendis liberis. Unde ⁊ geniales lecti dicebant̄ a gentib⁹. q̄ nouo marito sternebant̄. Hęc ⁊ alia sūt gentiliū fabulosa figmēta quę interpretata sic habent̄ ut ea nō intellecta damnabiliter tñ adorent. Fatū aūt dicūt esse quicquid dij fant̄. quicq̄d iupiter fatur. A fando igit̄ fatū dicūt. id est a loquēdo. Q.d nisi hoc nomen iā in alia re soleret intelligi q̄ corda hominū volumus inclinare. rationabilit̄ possemus a fando fatū appellare. Nō eni abnuere possumus esse scriptū i litteris sanctis: semel locutus est deus. duo hęc audiui. ⁊ cętera. Q.d eni dictum est. semel locutus est. intelligit̄ īmobiliter. hoc est incōmutabilit̄ est locutus. sicut nouit incōmutabiliter oīa quę futura sunt ⁊ quę ipse facturus ē. Tria aūt fata fingūt in colo. ⁊ fuso. digitisq̄ fila ex lana torquentib⁹. ꝓpter tria tempora. pręteritū q.d in fuso iam netū atq̄ inuolutū est. pręsens. q.d inter digitos nentis traijcit̄. futurū in lana quę colo implicata ē. ⁊ q.d adhuc ꝑ digitos nentis ad fusum tāq̄ pręsens ad pręteritū traijciendum est. Parcas dicūt cata antiphrasin appellatas q̄ minime parcant. Quas tres esse voluerūt. vnā quę vitā hominis ordiat̄. alterā quę contexat. tertiā quę rumpat. Incipim⁹ eni cū nascimur. sumus cū viuimus. desinimus cū interimus. Fortunā a fortuitis nomen habere dicūt. quasi deā quandā res humanas varijs casibus ⁊ fortuitis illudentem. Unde ⁊ cęcam appellant. eo q̄ passim ī quoslibet incurrens sine vllo examine meritorū ⁊ ad bonos ⁊ ad malos venit. Fatū aūt a fortuna separant. ⁊ fortunā quasi sit i his quę fortuitu veniūt. nulla palam causa. Fatū ṽo appositū singulis ⁊ statutū aiūt. Aiūt ⁊ tres furias fęminas crinitas serpentibus ꝓpter tres effectus qui in animis hominum multas ꝑturbationes gignunt. ⁊ interdū cogunt ita delinquere. ut nec fame nec ꝑiculi sui respectū habere ꝑmittāt. Ira quę vindictā cupit. cupiditas quę desiderat opes. libido quę appetit voluptates. Quę ideo furię appellantur q̄ stimulis suis mentē feriant. ⁊ quietā esse nō sināt. Nymphas deas aquarū putant. dictas a nubib⁹. Nā ex nubibus aquę. vnde deriuatū est. nymphas aquaꝝ deas. quasi numina lympharū. Ipsas aūt dicunt ⁊ musas. q̄s ⁊ nymphas. nec īmerito. Nam aquę motus musicen efficit. Nympharū apud gētiles varia sunt vocabula. Nymphas quippe montiū oreades dicūt. siluarū dryades. fontiū hamadryades. cāpoꝝ naides. maris nereides. Heroas dicūt a iunone traxisse nomē. Gręce eni iuno hera appellat̄. Et ideo nescio. quis filius eius ꝟm gręcorum fabulam heros fuit nūcupatus. hoc videlicet velut mysticū significante fabula q.d aer iunoni deputet̄ vbi volunt heroas habitare. Quo noīe appellant alicui⁹ meriti animas defunctorū q̄si heroas. id est viros aereos ⁊ cęlo dignos propter sapientiā ⁊ fortitudinem. Penates gentiles dicebāt omnes deos quos domi colebāt. Et penates dicti q̄ essent in penetrabilib⁹. id est in secretis. Hi dij quō vocabant̄ uel quę nomina habuerint ignorat̄. Manes dicunt deos mortuorū quorū potestatē inter lunam ⁊ terram asserunt. a quibus ⁊ mane dictū existimant. q̄ putant habere. quia man⁹. id est rarus est. Manes dictos siue quia late manant ꝑ auras. siue quia mites sūt. īmanib⁹ contrario noīe h̄ appellatos. Apulei⁹ aūt ait eos cata antiphrasin dici manes. h̄ est mites ac modestos cū sint terribiles ⁊ īmanes. ut parcas. ut eumenidas. Laruas ex hominib⁹ factos dęmones aiūt. qui meriti mali fuerint. Quarum natura esse dicitur. terrere paruulos ⁊ in angulis garrire tenebrosis. Lamias quas fabulę tradunt infantes corripere ac laniare solitas. a laniando specialiter dictas. Pilosi qui gręce panite. latine incubi appellant̄. siue inui ab ineundo passim cū animalib⁹. Unde ⁊ incubi dicunt̄ ab incubando hoc est stuprando. Sępe eni improbi existūt etiā mulierib⁹. ⁊ earū peragūt cōcubitū. q̄s dęmones galli dusios nuncupāt. q: assidue hanc peragunt īmundiciā. Quē aūt vulgo incubonē vocāt. hūc romani faunū ficariū dicunt. ad quē Oratius dicit. Faune nympharū fugientiū amator ꝑ meos fines; ⁊ aprica rura lenis incedas. Hunc alij satyrum vocant.

Incipit liber nonus
De linguis gentiū Cap̄. I.

Linguarū diuersitas exorta est in ędificatiōe turris post diluuium. Nam prius q̄ supbia turris illius in diuersos signorum sonos humanā diuideret societatē. vna omniū nationū lingua fuit quę hebręa vocatur: qua patriarchę ⁊ prophetę vsi sunt nō solum in sermonibus suis. verꝝ etiam in litteris sacris. Initio aūt quot gentes. tot linguę fuerunt. Deinde plures gentes: q̄ linguę. q: ex vna lingua multę gentes sunt exortę. Linguę aūt dictę in hoc loco ꝑ verbis quę ꝑ linguā fiunt genere locutionis illo quo is qui efficit ꝑ id q.d efficit̄ nominat̄. sicut os dici solet ꝑ verbis. sicut man⁹ ꝑ litteris. Tres sunt autem linguę sacrę. hebręa. gręca. latina. quę toto orbe maxime excellunt. His eni tribus linguis sup crucē dñi a pilato fuit causa eius scripta Unde ⁊ propter obscuritatem sanctarū scripturarū. harū triū linguarū cognitio necessaria est. ut ad alterā recurrat̄. dū siquā dubitationē nois

uel interpretatiõis sermo vnius linguę attulerit. Græca aũt lingua inter cęteras gentiũ clarior habetur. Est enĩ ꝛ latinis ꝛ omnib⁹ linguis sonantior: cuius varietas in quinq; partibus discernit. Quarũ prima dicit cęnedo: id est mixta: siue cõmunis: qua omnes vtunt. Secũda attica: videlicet athenien'sis: qua vsi sunt omnes græcię auctores. Tertia dorica quã habent ęgyptij ꝛ syri. Quarta ionica. Quinta ęolica qua se ęolisti locutos dixerũt: ꝛ sunt in observatiõe græcę linguę eiusmodi certa discrimina. Sermo enim eorũ ita est disparitus. Latinas autẽ linguas quattuor esse quidam dixerũt: id est priscam: latinã: romanam: mixtã. Prisca est qua vetustissimi italię sub iano ꝛ saturno sũt vsi incondita: ut se habent carmina saliorũ. Latina: quam sub latino ꝛ regibus tuscię: cęteri in latino sũt locuti: ex qua fuerũt. xij. tabulę scriptę. Romana quę post reges exactos a populo romano cępta est: quam nevius: plautus ennius: virgilius poetę: ꝛ ex oratorib⁹ graccus ꝛ cato ꝛ cicero uel cęteri effuderũt. Mixta quę post imperiũ latius ꝓmotum simul cũ moribus ꝛ hominibus in romanã ciuitatem irrupit: integritatem verbi ꝑ solecismos ꝛ barbarismos corrumpens. Omnes aũt orientis gentes in gutture linguam ꝛ verba collidunt: sicut hebrei ꝛ syri. Oẽs mediterranę gentes in palato sermones feriunt sicut græci ꝛ asiani. Oẽs occidentis gentes verba in dentibus frangunt: sicut itali ꝛ hispani. Syrus ꝛ chaldęus: vicin⁹ hebręo est in sermone consonans in plęrisq; ꝛ litterarũ sono. Quidam aũt arbitrant linguam ipsam esse chaldęam: q: abraham de chaldęis fuit. Ꝙ si hoc recipitur: quõ in Daniele hebręi pueri linguam quam nõ nouerant doceri iubent? Omnẽ aũt linguam vnusquisq; hominũ: siue græcam siue latinam siue cęterarum gentium: aut audiendo potest tenere: aut legendo aut ex præceptore accipere. Cum autẽ omniũ linguarũ scientia difficilis sit cuiq;: nemo tamẽ tam desidiosus est ut ĩ sua gente positus suę gentis linguam nesciat. Nam quid aliud putãdus est: nisi animaliũ brutorũ deterior? Illa enim ꝓprię vocis clamorem exprimũt: iste deterior qui ꝓprię linguę caret notitia. Cuiusmodi autẽ lingua locutus est deus in principio mũdi cũ diceret: fiat lux: difficile est inuenire. Nondũ enĩ erant linguę. Item qua lingua insonuit postea exterioribus hominũ auribus maxime ad primũ hominẽ loquẽs uel ad ꝓphetas: uel dũ corporaliter insonuit vox dicentis dei: tu es filius meus dilectus. vbi a quibusdã creditur illa lingua vna ꝛ sola quę fuit anteq; esset linguarũ diuersitas. Jn diuersis aũt gentib⁹ creditur ꝙ eadem lingua illis deus loquat: qua ipsi homines vtunt ut ab eis intelligat. Loquit autẽ deus homin⁹ non ꝑ substantiam inuisibilẽ: ꝛ ꝑ creaturam corporalem: ꝑ quam etiã ꝛ hominibus apparere voluit quando locutus est. Dicit etiam apostolus: Si linguis hominũ loquar ꝛ angelorũ: vbi quęrit. qua lingua angeli loquant: nõ ꝙ angelorum aliquę lingue sint: ꝛ ꝑ exaggeratiõe dicit. Item quęrit: qua lingua in futurum homines loquant: nusq; reperit. Nã dicit apostolus: Siue linguę cessabũt. Ideo aũt prius de linguis ac deinde de gentib⁹ posuimus: q: ex linguis gentes: nõ ex gentibus linguę exortę sunt.

De gentium vocabulis Cap. II.

Gens est multitudo ab vno principio orta: siue ab alia natione: ſm ꝓpriam collectionem distincta: ut græcię asię. Hinc ꝛ gentilitas dicit. Gens aũt appellata ꝓpter generationes familiarũ: id est a gignẽdo: sicut natio a nascendo. Gentes aũt a quibus diuisa est terra xv. sunt. De iafeth. xxx. ꝛ vna. de cham. xxvij. de sem. xxj. quę fiunt. lxxij. uel potius ut ratio declarat. lxxij. totidemq; linguę per terras esse cępe-
g runt: queq; crescendo ꝓuintias ꝛ insulas impleuerunt. Filij sem quinq; singulariter gentes singulas ꝓcreauerũt. Quorum primus elam: a quo elamitę principes perfidis. Secũdus assur: a quo assyriorum pullulauit imperiũ. Tertius arfarat: a quo gens chaldęorũ exorta ẽ. Quartus ludi: a quo lydij. Quintus arã a quo syri: quor⁹ metropolis fuit damasc⁹. Filij arã nepotes sem. uij. bus ꝛ vl ꝛ gether ꝛ mesa. Hus traconiditis conditor qui inter palęstinam ꝛ celesyriam tenuit principatum. vnde fuit iob: ſm qõ scriptum est: Vir erat in terra hus nõie iob. Secundus vl: a quo armenij. Tertius gether: a quo carmenij siue cariç. Quartus mesa: a quo sũt hi qui vocant meones. Posteritas arfarat filij sem. heber nepos arfarat: a quo hebręi sũt. Jectan filius heber: a quo gens indorũ orta est. Sale filius iectan a quo bactriani: licz eos alij scytharũ exules suspicentur. Jsmahel fili⁹ abraham: a quo ismahelitę: qui nũc corrupto nomine saraceni quasi a sara: ꝛ agareni ab agar. Nabaioth fili⁹ ismahel a quo nabathei qui ab effrata in mari rubro inhabitant. Moab ꝛ ãmon filij loth: a quibus moabitę ꝛ ãmonitę. Edom filius esau: a quo idumęi. Hę sunt gẽtes quę de sem stirpe descendũt: possidẽtes terrã meridianã: ab ortu solis vsq; ad fenices. Filij cham quattuor: ex quib⁹ orte sũt gẽtes hę. Chus: a quo ethiopes ꝓgeniti. Mesraim: a quo ęgyptij phibenk exorti. Futh: a quo libij. Unde ꝛ maurita-
niç fluuius vsq; ĩ præsens futh dicit. omnisq; circa eũ regio futhensis. Chanaan a quo afri ꝛ fenices ꝛ chananeorũ decẽ gentes. Jtẽ ex nepotib⁹ cham. Filij chus nepotis cham sex. Filij chus saba ꝛ euilath sabatha rema saba cuça. Saba: a q; ꝓgeniti ꝛ appellari sabęi. de quib⁹ Virgili⁹: Solis est thurea virga sabęis. Hi sũt ꝛ arabes. Euilath: a quo getuli in parte remotioris africę heremo cohęrẽtes. Sabatha: a quo sabateni q; nũc astabari nominãt. Rema ꝙo ꝛ saba ꝛ cuça paulatim antiqua vocabula pdiderunt. ꝛ quę nunc a veterib⁹ habeãt ignorat. Filij rema saba ꝛ dadan

Hic autē saba per sin litterā scribitur in hebrēo· ille aūt supior saba p samech·a quo appellant sabei·vocāt aūt nūc saba arabia. Dadan a q̄ gens ē ethiopię in occidētali plaga. Filij mesraim·labin a quo libij qui quondā futhei vocabāt. Lesloim· a q̄ philistijm q̄s veteres allophilos·nos modo corrupte palestinos vocam⁹. De allophilis cęterę sex gentes ignotę sūt·quę bello ethiopico subuersę vsq; ad oblionē prēteritorū nominū puenerunt. Filij chanaan.xj.ex quo chananeorū decem gentes quor terrā his expulsis iudei possederūt. Quorū primogenitus sidon·a quo sidones. Unde ꝛ vrbs eorū in fenice sidon vocāt. Secundus eth·a q̄ ethei. Tertius iebus·a quo iebusei: quorum fuit irām. Quart⁹ amorreus·a quo amorrei. Quintus gergeseus·a quo gergesei. Sext⁹ eueus a quo euei. Ipsi sūt gabaonitę a ciuitate gabaon qui supplices venerūt ad iesū. Septim⁹ araebeus q̄ arebas condidit oppidū contra tripolim in radicibus libani sitū. Octauus aseneus·a quo asenei. Non⁹ aradius·a q̄ aradij sūt·qui aradū insulam possederūt·angusto freto a fenicis littoresęparatā. Decim⁹ amareus·a quo syrię nobilis ciuitas quę vocāt coelis. Undecim⁹ amatheus. Hę sūt gentes de stirpe chā·quę a sidone vsq; ad gaditanū fretū omnē meridianā partē tenent. Itē tribus filiorū iafeth. Filij aūt iafeth·vij. noiant. Gomer·ex q̄ galathę·id ē galli. Magog a q̄ arbitrant scythas ꝛ gothos traxisse originē. Madai·a quo medos existere putant. Jauan·a quo iones·q̄ ꝛ greci. Unde ꝛ mare ioniū. Tubal·a q̄ hiberi q̄ ꝛ hispani·licz quidā ex eo ꝛ italos suspicent. Mosoch·ex quo cappadoces sunt. Unde ꝛ vrbs apud eos vsq; hodie maleca dicit. Tiras·ex q̄ thraces·quor nō satis imutatū vocabulū ē·q̄si tiraces. Filij gomer nepotes iafeth·assenes·a q̄ sarmatę: q̄s greci reginos vocāt. Rifath·a q̄ paphlagones. Botorma·a q̄ sūt friges. Filij iauan· elisa.a q̄b⁹ greci elisei q̄ vocant colides. Unde ꝛ lingua q̄nta grece colis appellat. Tarsis·a q̄ cilices ut ioseph⁹ arbitrat. Unde ꝛ metropolis ciuitas eorū tarsis dicit. Cethim·a q̄ cithei.i.cyprij· a quib⁹ hodie ꝛ vrbs cithiū noiat. Dodanī·a quo rhodij. Hę sūt gentes de stirpe iafeth·quę a tauro monte ad aquilonē mediam partē asię ꝛ omnē europā vsq; ad oceanū britannicū possident·nomina ꝛ locis ꝛ gentib⁹ relinquētes·de quib⁹ postea imutata sūt plurima·cętera pmanent ut fuerunt. Nā multaq; gentiū vocabula partim manserunt·ita ut hodie appareat vnde fuerāt deriuata·sicut ex assur assyrij·ex heber hebrei: partim vo temporis vetustate ita mutata sunt ut vix homines doctissimi antiquissimas historias pscrutantes·nec omniū·q; nec aliquaq; ex istis origines gentiū potuerint repire. Nā q; ex filio cham qui vocabat mesraim ęgyptij sint exorti·nulla hoc resonat origo vocabuli·sicut nec ethiopū·q̄ dicunt ad eum filiū cham ptinere qui chus appellatus ē.

Et si omnia considerent·plurima tñ gentiū mutata q; manētia vocabula apparent·quib⁹ postea noia diuersa·diuersa dedit ratio. Nāq; indi ab indo flumine dicti sunt·qui ab occidentali parte eos includit. Seres a pprio oppido nomen sortiti sunt·gens ad orientē sita·apud quos de arboribus lana contexit. de quib⁹ est illud: Ignoti facie sed noti vellere seres. Gangaridę·ppli sunt int assyrios indosq; inhabitātes circa gangen fluuium. vnde etiam gangaridę nuncupati sunt. Hyrcani dicti sunt a silua hyrcania vbi sunt plurimę tigres. Bactriani scythę fuerunt qui suorum factione a sedibus suis pulsi iuxta bactron orientē fluuium consederūt· ex cuius vocabulo ꝛ nomen sortiti sunt. Huius gentis rex fut Zoroastes inuentor magicę artis. Parthi q; ꝛ ipsi a scythis originē trahūt. Fuerunt enī eorū exules. qō etiam vocabulo eor manifestat. Nā scythico sermone exules parthi dicunt. Hi similit ut bactriani domesticis seditionib⁹ scythia pulsi solitudinē iuxta hyrcaniā primū furtim occupauerūt. deinde plerāq; finiū etiā virtute obtinuerūt. Assyrij ab assur filio sem vocati·gens potentissima·quę ab euphrate vsq; ad indorū fines omnē in medio tenuit regionē. Medi a rege suo cognominati putant. Namq; iason peliaci regis frater·a pelię filijs thessalia pulsus est cū medea vxore sua cuius fuit pruign⁹ medus rex atheniensiū: qui post mortē iasonis orientē plagā pdomuit: ibiq; mediā vxōē condidit gentēq; medor noie suo appellauit. Zoroastren inuenim⁹ in genesi·ex madai auctor gentis medorū fuit·a quo ꝛ cognominati ut superi⁹ dictū est. Perse a perseo rege sunt vocati·qui e greçia asiā transiens ibi barbaras gentes graui diuturnoq; bello perdomuit. Nouissime victor·nomen subiectę genti dedit·Persę autē ante cyrum ignobiles fuerunt. ꝛ nullius inter gentes loci habebantur. Medi semp potentissimi fuerūt. Chaldei qui nūc chaldei vocant a caseth filio nachor fratris abrahę cognominati sūt. Sabei dicti ἀπὸ τοῦ σεβεσθαι. quod ē supplicare ꝛ venerari·quia diuinitatem p ipsorū thura veneramur. Ipsi sunt ꝛ arabes·quia in montibus arabię sūt·qui vocantur libanus ꝛ antilibanus vbi thura colliguntē. Syri ab surim vocati phibentur·qui fuit nepos abraham ex cethura. Quos autē veteres assyrios·nūc nos vocamus syros·a parte totum appellantes. Hebrei vocati sunt ab heber·qui pnepos fuit sem. Israhelitę vo ab isrl filio ysaac. Nā patriarcham hebreorū constat fuisse isrl·a quo.xij. iudeor tribus israhelis vocabulū sortiti sūt. Judeis autem scissura decem tribuū noia imposuit. Nā antea hebrei siue israhelitę nuncupabantur. ex quo autē in duo regna dei populus diuisus est tunc duę tribus quę de stirpe iuda reges habebāt iudeorū nomen sortiti sunt. Reliqua pars decem tribuū quę in samaria sibi regē cōstituit·ob populi magnitudinē pristinū nomen retinuit isrl.

Samaritanoꝝ gens sumpsit exordiū ab assyrijs qui transmigrati habitauerūt i samaria. qui latine interpretāt custodes. eo q captiuato isrl isti in terrā regionis eoꝝ ad custodiā collocati sunt. Fenix cadmi frater de thebis egyptiozū in syriā pfectus apud sidonē regnauit. eosq pplos ex suo noie fenices. eamq puinciā feniciā nuncupauit. Sidones autē a ciuitate que vocat sidon traxisse vocabulū phibent. Saraceni dicti uel q ex sara genitos se predicent. uel sicut gentiles aiunt. q ex origine syrozū sint. quasi syrigenę. Hi p amplam solitudinē habitāt. Ipsi sūt i ismahelitę ut liber geneseos docet. q sint ex ismahele. Ipsi cedareni a cedar filio ismahelis. Ipsi agareni ab agar. q ut dixim⁹ puerso noie saraceni vocāt q ex sara se genitos gloriant. Philistęi ipsi sūt palestini. q p litterā sermo hebraeus nō habet. ꝫ p eo phi greco vtunt. Inde philistęi. p palestinis dicunt. a ciuitate vtiq sua. Idem i allophyli. id est alienigenę ob hoc q semp fuerūt inimici isrl i longe ab eorum genere ac societate separati. Chananei appellati de chanaan filio cham quoꝝ terram iudęi possederūt. Ex cui⁹ origine fuit emor pater sichē a quo amorrei sunt nūcupati. Egyptij ab egypto quodā rege suo vocati sūt. Mā antea aerei dicebant. Interpretant aūt lingua hebraica egyptij affligētes. eo q afflixerint dei pplm pr⁹ q dīno auxilio liberarent. Armeni⁹ ex thessalia vn⁹ de numero ducū iasonis. q ad colchos. pfecti sūt. recollecta multitudine que amisso rege iasone passim vagabat. armeniā condidit. gentiq ex suo vocabulo nomē dedit. Limes ē psic⁹ q scythas ab eis diuidit. scythia cognominatus. a quo limite scythę a quibusdā phibēt vocari. gens antiquissima semp habita. Hi parthos bactrianosq. femine aūt eoꝝ amaçonū regna condiderūt. Massagetę ex scythaꝝ origine sunt. Et dicti massagetę quasi graues. id est fortes getę. Mā sic Liu⁹ argentū graue dicit. i. massas. Hi sunt q int scythas atq albanos septētrionalib⁹ iugis inhabitāt. Amaçones dictę sūt siue q simul viuerēt sine viris q̄si amaçosę. siue q adustis dexteriozib⁹ māmis essēt ne sagittarū iactus ipediret. q̄si ἀνεῦ μαστοῦ. Nudabāt enī quā adusserāt māmā. Has Titianus vnimāmas dicit. Mā hoc est amaçon. quasi aneſmaçoin. id est sine māma. Has iā non esse. q carū gentes partim ab hercule. partim ab achille uel ab alexandro vsq ad internitionē delete sūt in pres asiatice. Scythię gentes que posteros se iasonis credūt albo crine nascunt ab assiduis niuibus. i ipsi⁹ capilli color genti nomē dedit i inde dicunt albani. Horū glauca oculis id est picta inest pupilla. adeo ut nocte plus q die cernāt. Albani aūt vicini amaçonib⁹ fuerūt. Ugnos antea hunnos vocam⁹. postremo a rege suo abares appellatos. qui prius in vltima meotide int glaciale tanaim i massagetas imanes pplos habitauerūt. Deinde pnicib⁹ equis caucasi rupib⁹ feras gentes alexandri claustra cohibēte ruperūt i orientē. xx. annis tenuerūt captiuū. i ab egyptijs atq ethiopibus annuū vectigal exegerūt. Troianoꝝ gens antea dardana a dardano rege nominata. Nam dardanus i iasius fratres e greçia. pfecti ex his iasius ad thraciā. dardanus ad frigiā peruenit. ibiq primus regnauit. Post quē filij⁹ eius erichthoni⁹. deinde nepos ei⁹ tros. a quo troiani nūcupati sunt. Galathę galli esse noscunt. qui in auxilium a rege bithynie euocati regnum cum eo peracta victoria diuiserūt. sicq deinde greçis admixti. primum gallograeci. nūc ex antiquo gallorum nomine galathę nūcupant. Greci ante thessali a thessalo. postea a greco rege greci sūt nuncupati. Mā greci proprie thessali dicti sunt. Lapithas autem gentem thessalię fuisse aiunt circa peneon amnē olim inhabitantē. a lapitha apollinis filia nuncupatos. Sicyonij greci sūt nuncupati a sicyonio rege. Hi primum agialei vocabantur. a rege agialeo qui primus sicyonijs imperauit. a quo i agialea ciuitas nūcupata est. quę nunc peloponnesus vocat a pelope rege suo. Ipsi sunt i arcades ab arcade rege iouis i calliste filio dicti. Danai a danao rege vocati. Idem i argiui. ab argo conditore cognominati. Postq aūt rex grecorum apis mortuus est. huic filius argus successit in regnum. i ex eo argiui appellati sunt. qui etiam ab eis post obitum ut deus haberi cepit. templo i sacrificio honoratus. Achei qui i achiui. ab acheo iouis filio dicti. Pelasgi nominati. q cū velis pālis verno tēpore aduenisse italiā visi sūt ut aues. Primo enim eos Varro italiā appulisse cōmemorat. Greci vo pelasgos a pelasgo iouis i lariſſę filio phibent dictos. Myrmidones fuerunt achillis socij dolopes pyrrhi. Dicti aūt sunt myrmidones ꝓpter astutiā. quasi myrmicę id ē formicę. Eratosthenes aūt dicit dictos myrmidones a myrmidone duce iouis i eury meduse filio. Cecropi athenienſiū regi successit agranus. cui⁹ filia athis nomine i regioni i genti nomē dedit. Et ex ea attici cognominati. qui sunt athenienses. Jon vir fortis ex suo nomine eosdem athenienses vocauit iones. Macedones a nomine emacionis regis antea emaci ūcupati sūt. postea macedones dicti. a macedone rege deucalionis materno nepote. Epyrotę a pyrrho achillis filio prius pyrridę. postea vo a pyrrho rege ad italiā trāsire presumpserūt. Dorus neptuni i ellepis filius fuit. vnde dori i originem i nomen ducunt. Sunt autem pars grecię gentis ex quib⁹ etiā cognoiata ē tertia lingua greçoꝝ. que doꝛica appellat. Lacedemones a lacedemone semele ac iouis filio dicti. Hi diu pseuerātes in bello ꝺ messenios veriti ne diuturnitate pelij spem prolis pderent. preceperūt ut virgines eoꝝ cū iuuenib⁹ domi relictis concūberēt. sicq ex

promiscuo virginū ⁊ maritoꝝ cōcubitu·iuuenes de incertis parēntibus nati sūt.⁊ ex nota materni pudoris spartani vocati sunt.nā ipsos eē spartanos quos ⁊ lacedęmones.Spartanos ꝺo ꝓpē repentinos aduētus aduersus cadmū q̄si de tra cōtractos.⁊ ex oī pte cōfluitos ita vocatos. Thraces ex filio iaferh qui vocatus est tiras.⁊ ortⁱ ⁊ cognominati ut superius dictū ē phibent·licz gentiles eos ex moꝛib⁹ ita dictos existimēt q̄ sint truces.Seuissimi enī oīuꝫ gentū fuerūt. Ūñ ⁊ multa de eis fabulosa memoꝛāt·q̄ captiuos ꝺijs suis litarēt.⁊ humanū sanguinē ī ossibus capitū potare solitⁱ essent.De q̄b⁹ Virgilius; Heu fuge crudeles terras·fuge littus auarū.quasi crudelium ⁊ auarorum.Istroꝝ gens oꝛiginem a colchis ducit·qui missi ad argonautas persequendos·ut a ponto intrauerunt istrum fluuium·a vocabulo amnis·quo a mari recesserāt appellati sunt. Romani a romuli nomine nuncupati qui vrbem romam cōdidit gentiq̄ ⁊ ciuitati nomen dedit. Hi ante a saturno saturnij·a latino latini vocati sūt Nam latinus italię rex fuit· qui ex suo nomine latinos appellauit· qui postea romani nuncupati sūt. Hi ⁊ quirites dicti·quia quirinus dictus est romulus·q̄ semper hasta vrebatur. quę sabinorū lingua quiris dicitur. Italus q̄ ⁊ sabinus ⁊ sicanus frēs fuerūt·ex quib⁹ noīa ꝓpria ꝓposita ⁊ regionib⁹ sūt. Nā ab italo itali·a sabino sabini·a sicano sicani·qui ⁊ siculi cognominati sūt. Idē ⁊ siculienses. Tusci italię gens ē·a frequentia sacroꝝ ⁊ thuris vocata·id est ἀπὸ τοῦ θύειν Umbꝛi italię gens est·sed galloꝝ vetę ꝓpago qui apenninū montē incolūt.de quib⁹ hystoꝛię phibent·eo q̄ tpe aquosę cladis imbꝛib⁹ supfuerint. ⁊ ob hoc vmbꝛios greçe noīatos. Marsi gens italię·dicta a comite liberi marsia q̄ vsū illis vitiū ostēdit.⁊ ob hoc illi statuā fecerūt·quā postea romani victis marsis tulerunt. Marsos autem greçi tuscos vocant·quasi ὀφιούχους·q̄ multos serpentes habeat. ⁊ ὄφις serpens dicatur. illęsos autem esse carminum maleficijs.Inhabitant autem plagam apennini montis simul cum vmbꝛis. Gotthi a magog filio iaferh noīati putāt·de similitudine vltime ſyllabę·quos vetereꝫ magis geras q̄ gotthos vocauerunt·gens fortis ⁊ potētissima·coꝛpoꝝ molę ardua·armoꝝ genere terribilis.De quib⁹ Lucan⁹: Hinc dacus premat·inde geres occurrat hiberis. Daci autē gotthoꝝ soboles fuerunt.⁊ dictos putant dacos quasi dagos·q: de gotthoꝝ stirpe creati sūt.De q̄bus ille Ibis arctos ꝓcul vsq̄ dagos. Bessi barbari fuerūt q̄ a multitudine boum sic vocati creduñt. De quibus quidā: Qui colit terrę medio uel ille diuitis multo boue pilleatus accola ripę. Bipedes pedestri ꝓelio magis q̄ equestri sunt vsi.⁊ ex hac causa ita sūt vocati. Sarmatę patentibus cāpis armati inequitabāt ꝓiuſ q̄ eos lentul⁹ danubio ꝓhiberet·atq̄ inde ob studium armoꝝ sarmatę nuncupati existimantur. Tanus fluuius fertur vltra danubiū·a quo alani dicti sunt·sicut ⁊ populi inhabitantes iuxta lemannū fluuiū alemāni vocantur. De quibus Lucanus: Deseruere cauo tētoꝛia fixa lemanno. Longobardos vulgo ferūt nominatos a ꝓlixa barba ⁊ nūq̄ tonsa. Vandelicus amnis ab extremis gallię erumpens·iuxta quē fluuiū inhabitasse ⁊ ex eo traxisse nomen vandali perhibentur. Germanię gentes dictę q̄ sint immania coꝛpoꝝ immanesq̄ natiōes·seuissimis duratę frigoꝛib⁹·qui moꝛes ex ipso cęli rigoꝛe traxerūt· feroces animi ⁊ semper indomiti raptu venatuq̄ viuentes. Moꝛū plurimę gentes varię armis·discoloꝛes habitu·linguis dissonę.⁊ oꝛigine vocabuloꝝ incertę·ut tolerates· samsi vari·quadi·tungri·marcomanni·bꝛuteri·camasi blangiani·tubantes: quoꝝ immanitas barbarie etiam in ipsis vocabulis hoꝛꝛoꝛem quendam significat. Sueui pars germanoꝝ fuerūt in fine septētrionis· de quib⁹ Lucanus: Fundit ab extremo flauos aquilone sueuos. Quoꝝ fuisse centū pagos ⁊ populos multi tradiderūt. Dicti autē sueui purantur a monte sueuo qui ab oꝛtu initiū germanię facit·cui⁹ loca icoluerūt burgundiones quondā a romanis subacta interioꝛe germania per castroꝝ limites posiri a riberio cęsare in magnā cōualuerūt gentē·atq̄ ita nomē ex locis sūpserunt·quia creꝛa ꝓ limites habitacula constituta burgos vulgo vocār. Hi postea rebelles effecti romanis·plusq̄ octoginta milia armatoꝝ ripę reni fluminis insederunt.⁊ nomē gentis obtinuerunt. Saxonum gens in oceani littoꝛibus ⁊ paludibus inuijs sita virtute atq̄ agilitate habilis.vnde ⁊ appellata q̄ sit durum ⁊ validissimū gen⁹ hominū.⁊ ꝓstans cęteris piraticis. Franci a quodam ꝓpꝛio duce vocari putantur. Alij eos a feritate moꝝ nuncupatos existimāt. Sūt enim in illis moꝛes incōditi·naturalis ferocitas animoꝝ. Bꝛitānos quidam latinę nominatos suspicantur·eo q̄ bꝛuti sint.gens intra oceanum interfuso mari·quasi extra oꝛbē posita·de quib⁹ Virgillus: Toto diuisos oꝛbe bꝛitānos. Scoti ꝓpꝛia lingua nomen habent a picto coꝛpoꝛe eo q̄ aculeis ferreis cum atramento variaq̄ figurarum stigmate annotētur. Galli a candoꝛe coꝛpoꝛis nuncupati sunt. Gala enim greçe lac dicit. Unde ⁊ Virgili⁹ fic eos appellat·cū ait de his; Tū lactea colla auro innectrunt. Scōm diuersitatem enī cęli ⁊ facies hominū ⁊ coloꝛes ⁊ coꝛpoꝝ quātitates ⁊ animoꝝ diuersitates existunt. Inde romanos graues·greços leues·afros verſipelles·gallos natura feroces atq̄ acꝛioꝛes ingenio puidemus·qō natura climatum facit. Galli aūt senones antiquit⁹ xenones dicebantur·q̄ libęq̄ hospitio recepissent·postea x.i⁹ litterā cōmutata ē. Vacca oppidū fuit iuxta pyreneū a q̄ sunt

cognoīati vacceī·de q̄b⁹ credit̄ dixisse poetā. Lacreq̄ vagātes vacceī. ¶Hi pyreneī iugis p amplam montis habitant solitudinē. Idē ⁊ vascones·q̄si vaccones.c.in.s.littera demutata: quos Cneus pōpeius edomita hispania ⁊ ad triūphū venire festinās de pyreneī iugis deposuit.⁊ ī vnū oppidū congregauit. Unde ⁊ cōuenarū vrbs nomen accepit. ¶Hispani ab hibero amne·primū hiberi·postea ab hispalo hispani cognominati sūt. Balici a candore dicti. vnde ⁊ galli. Reliquis enim hispanię populis candidiores existunt. ¶Hi greca sibi originem asserunt. Unde ⁊ naturali ingenio callent. Siquidē post finem troiani belli teucrū morē aiacis fratris inuisū patri telamoni dum non reciperet in regnū·cyprum concessisse·ibiq; vrbem noīe antiquę patrię salaminā condidisse inde galleriam ꝓfecrus·expositis sedibus ex loco nomē genti dedisse. Astures gentes hispanię vocati eo q̄ circa isturā flumen septi montibus siluisq; crebris inhabitent. Cantabri gens hispanię a vocabulo vrbis.⁊ hiberi amnis·cui insidūt appellati. ¶Horū animꝰ primus.⁊ magis ad latrocinandum ⁊ ad bellandū uel ad ꝓperiendū verbera semp parati. Celtiberi ex gallis celticis fuerūt q̄rū ex noīe appellata ē regio celtiberia Nā ex flumine hispanię hibero vbi cōsederūt.⁊ ex gallis q̄ celtici dicebant̄ mixto vtroq; vocabulo celtiberi nūcupati sunt. Afri appellati ab vno ex posteris abrahę qui vocabat̄ afer qui dicit̄ duxisse aduersus libyā exercitū.⁊ ibi victis hostib⁹ consedisse eiusq; posteros ex noīe attraui ⁊ afros ⁊ africam nuncupasse. Pœni aūt carthaginenses sunt a fenicib⁹ nūcupati·qui cū didone ꝓfecti sūt. Tyrios ꝛo a tyria vrbe fenicū nūcupatos·de qua ꝓfecti sunt.⁊ in africę littus venerūt. Getuli gerę dicūt̄ fuisse qui ingenti agmine a locis suis nauib⁹ conscendentes·loca syrtium in libya occupauerūt.⁊ quia ex getis venerant deriuato noīe getuli cognominari sūt. Unde ⁊ opinio est apud gothos ab antiqua cognatione mauros consanguinitate ꝓpinquos sibi vocare. Africā aūt initio habuere libyes.deinde afri·pⁿ hoc getuli·postremū mauri ⁊ numides. Mauri ⁊ numide ut afri putāt sic sumpserūt ⁊ exordiū ⁊ vocabulū. Nam postq̄ iu hispania hercules interijt⁊ exercit⁹ eius cōpositus ex varijs gentib⁹ amisso duce passim sibi sedes quęrebant.⁊ ex eo numero medi ⁊ perse ⁊ armeni naub⁹ in africam transuecti ꝓxima mari loca occupauere·sed perse dū materiā in agris ꝓ cōstruēdis domicilijs nō inuenirēt.⁊ ignara lingua cōmertiū ꝓhiberēt·ꝓ parentes agros·⁊ diuersas solitudines vagabāt̄.⁊ a pabulatiōib⁹ vagabūdis·semetipsos ꝓpria lingua numides appellauerūt·id ē sine oppido vagos ⁊ errantes. ¶Medi aūt cū libijs se miscuerāt·qui ꝓxima hispania habitabant.quorū nomē paulatim libyes corrupere barbara lingua mauros ꝓpter medos appellantes·licz mauri ob colorē a grecis vocarent̄. Nigri enim nigrū mauron vocant. Ethifero quippe calore afflati speciem atri coloris ducūt. Massylia ciuitas africę est nō lōge ab atlante ⁊ hortis hesperidū·a q̄ ciuitate massyli vocati sunt·quos nos corrupte massulos vocam⁹·de q̄b⁹ Virgili⁹. ¶Hinc mihi massylię gētis monstrata sacerdos. Gaulū gētes sūt a meridie vsq; oceanū hesperiū puagantes. ¶His nomen gauloen insula dedit quę est iuxta ethiopiam·vbi nec serpens nascit̄ nec viuit. Garamantes ꝑli africę sūt ꝓpter cirenas inhabitantes·a garamāte rege apollinis filio nominati·qui ibi ex suo nomine garama oppidū cōdidit. Sūt aūt ꝓmi gentib⁹ ethiopū·de q̄b⁹ Virgili⁹: Extremi garamātes. Extremi aūt q: seui ⁊ a cōsortio hūanitatis remoti. ¶Hesperij ꝛo sūt q̄ circa hispaniā cōmorant̄. Nam hispania hesperia dicitur. Ethiopes dicti a filio cham qui vocatus est chus·ex quo originē traxūt. Chus enī hebraica lingua ethiops interpretat̄. ¶Hi quondā ab indo flumine cōsurgentes·iuxta egyptū inter nilum ⁊ oceanū·in meridie sub ipsa solis vicinitate insederūt·quorū tres sunt populi·hesperi·garamantes.⁊ indi. ¶Hesperi sunt occidentis·garamantes tripolis·indi orient̄. Trogodite gentes ethiopū ideo nuncupari q̄ tanta celeritate pollēt·ut feras cursu pedū assequāt̄. Panphagi ⁊ hi ī ethiopia sunt·quib⁹ esca est quicquid mandi pōt.⁊ oīa foetuitu gignentia. vnde ⁊ appellati. Ichtiophagi q̄ venando in mari valeant.⁊ piscibus tm̄ alantur. ¶Hi post indos montanas regiones tenent·quos subactos alexander magn⁹·piscib⁹ vesci ꝓhibuit. Antropophagi gens asperrima·sub regione syricū sita·qui quia humanis carnib⁹ vescunt̄·ideo antropophagi nominātur. Itaq; sicut his·ita ⁊ ceteris gentib⁹ p secula aut a regibus·aut a locis·aut a morib⁹·aut ex quibuslibet alijs causis īmutata vocabula sūt·ita ut prima origo noīs eorum temporꝫ vetustate non pateat. Jam ꝛo hi q̄ antipodę dicuntur·eo q̄ cōtrarij esse vestigijs nostris putant̄·ut quasi sub terris positi aduersa pedib⁹ nostris calcent vestigia·nulla rōne credendū est·q: nec soliditas patit̄·nec centrū terrę·sed neq; hꝰ vlla historię cognitione firmat̄·sed hoc poetę q̄si ratiocinando coniectāt. Titanas autē quosdam in grecia ferūt fuisse robustos ⁊ excellentes viribus ꝓpter quos ferūt fabulę ab irata cōtra deos terra ad eⁿ vltionē creatos. Unde ⁊ tirannes dicti sunt. .id est ab vltrione q̄ q̄si vlciscēdę matris terrę causa ī deos armati exisserint·quos fabulę a ioue bello fuisse suparos atq; extinctos fingunt·ꝓpter q̄ e cęlo iactis fulminibus interierunt.

De regnis ⁊ militię vocabulis Cap.iii.

Regnū a regib⁹ dictum. Nam sicut reges a regēdo vocati·ita regnū a regib⁹. Regnū vniuersę natiōes suis quoq; temporib⁹ habuere·ut assyrij·medi·perse·egyptij·greci uel romani·quoꝝ vices sors tēporū ita volutauit

altez ab altero soluerēt. Int̄ oia aūt regna terrarum duo regna cęteris gloriosiora tradunt. assyrioz ꝓmo. deinde romanoz. ut tēporibus ⁊ locis inter se ordinata atq; distincta sunt. Nam sicut illud ꝓius. ⁊ hoc posteri⁹. ita illud i oriēte. hoc i occidente exortū ē. Deniq; in illi⁹ fine. hui⁹ initiū confestim fuit. Regna cętera cęteriq; reges velut appendices istoz habent. Reges a regēdo vocati. sicut enī sacerdos a scificādo. ita ⁊ rex a regendo. Non aūt regit q̄ nō corrigit. Recte igit̄ faciendo regis nomē tenet. peccando amittit̄. Unde ⁊ apud veteres tale erat puerbiū. Rex eris si recte facias. si nō facias nō eris. Regię ꝓtutes pręcipue duę. iusticia ⁊ pietas. Plus aūt ī regib⁹ laudatur pietas. Nam iusticia p se severa est. Cōsules appellati a cōsulēdo. sicut reges a regēdo. ⁊ sicut leges a legēdo. Nam cū romani regū supbā dominationē nō ferrent. annua imperia binosq; consules sibi fecerūt. Nam fastus regius. nō beniuolētia consulētis. ꝫ supbia dominantis erat. Hinc igit̄ cōsules appellati. uel a consulēdo ciuibus. uel a regēdo cūcta cōsilio. Quos tamē ideo mutādos p annos singulos elegerūt. ut nec insolens diu maneret. ⁊ moderatioz cito succurreret. Inde aūt duo pares. q: vn⁹ rem ciuilē. alter rem militarē administrabat. Regnauerūt aūt annis quadringentis seragintaseptē. Proconsules subiecti erāt cōsulib⁹. ⁊ dicti ꝓcōsules eo q̄ vice consulis fungerentur. sicut ꝓcurator curatoris. id est actoris. Exconsules aūt dicti q̄ iā a cōsulatu exierint siue discesserint. pacto vicis suę anno. Dictatores q̄nto anno post reges expulsos romani sibi creauerūt. dum gener tarquinij ad iniuriā soceri vindicādā ingentē aduersus romā collegisset exercitū. Hi q̄nquēnij tēporis imperio vtebātur. Plus enī erant honoze q̄ consules q̄ annuas ptātes tenebant. Et dicti dictatores quasi ꝓncipes ⁊ pręceptores. Unde ⁊ magistri populi nominabant̄. vnde ⁊ edicta dicuntur. Cęsarū nomē a iulio cępit. qui bello ciuili cōmoto primus romanoz singularē obtinuit ꝓncipatū. Cęsar aūt dictus q̄ cęso moztuę matris vtero. platus eductusq; fuerit. uel q̄ cū cęsarie natus sit. a quo ⁊ impatores sequētes cęsares dicti. eo q̄ comati eēnt. Qui enim ex sęcto vtero eximebant̄. cęsones ⁊ cęsares appellabant̄. Julius autē dictus. quia a iulo cneę filio originē duxit. ut cōfirmat Virgili⁹: Julius a magno demissū nomē iulo. Impatoz aūt nomē apud romanos cozū tm̄ prius fuit. apud quos summa rei militaris cōsisteret. ⁊ ideo impatores dicti ab imperando exercitui. sed dum diu duces titulis imperatoziis fungerent̄. senatus censuit. ut augusti cęsaris hoc tm̄ nomen esset. eo q̄ is distingueret a cęteris gētiū regib⁹. q̄ō ⁊ sequētes cęsares hacten⁹ vsurpauerūt. Solet enī fieri ut primi regis nomē etiā reliq; possideāt. sicut apud albanos ex siluij noie oēs reges albanoz siluij appellati sūt. sic ⁊ apud persas arsacidę. apud ęgyptios ptolemęi. apud atheniēses cecropidę. August⁹ ideo apud romanos nomē imperij est. eo q̄ olim augerēt rēpublicā amplificādo. Q. ō nomē primu⁹ senat⁹ octauiano cęsari tradidit. ut q: auxerat terras. ipso noie ⁊ titulo cōsecrarēt. Dū aūt idē octauian⁹ iā cęsar ⁊ impator appellarēt uel augustus. postea ꝙ dū ludos expectaret. ⁊ ꝓnūciatū esset illi a ꝓco ut vocarēt ⁊ dīs. statim manu vultuq; auerso indecoras adulatiōes rēpsit. ⁊ dīi appellationē ut homo declinauit. atq; in sequenti die oēm ꝓlīm grauissimo edicto corripuit. dīnq; se post hęc appellari. ne a liberis quidē suis pmisit. Fuit enī filius actię quę nata est de sozore iulij cęsaris. Reges aūt ob hanc cām apud grecos basilei vocant̄. q̄ tāq; bases ꝓlīm sustinēt. Unī ⁊ bases cozonas habēt. Quāto enī quisq; magis pręponit̄. tanto amplius pondere laboz grauat̄. Tyranni grece dicunt̄. idē latine ⁊ reges. Nā apud veteres int̄ regē ⁊ tyrānū nulla discretio erat. ut Pars mihi pacis erat dextram tetigisse tyrāni. Fortes enī reges tyranni vocabant̄. Nam tyro fortis. de quib⁹ dīs loquit̄ dicens: Per me reges regnāt ⁊ tyrāni p me tenēt terrā. Jam postea in vsū accidit tyrānos vocari pessimos atq; improbos reges luxurioseq; dñatiōis cupiditatē ⁊ crudelissimā dñationē in ꝓlis exercentes. Princeps ⁊ dignitatis mō significat̄ ⁊ ordinis. sicut est illud virgilianū: Princeps ardētē cōiecit lāpada turnus. p primū. aut dict⁹ princeps a capiendi significatiōe. q̄ prim⁹ capiat. sicut municeps ab eo q̄ munia capiat. Dux dict⁹ eo q̄ sit ductor exercit⁹. ꝫ non statim quicūq; ꝓncipes uel duces sunt. etiā reges dici possūt. In bello aūt melī⁹ ducē noiari cōuenit q̄ regē. Nā hoc nomē exprimit in prelio ducentē. Unde ⁊ Virgili⁹: Ducis euandri. Salusti⁹: Quo cupidi⁹ in ore ducis sese quisq; bonū Nō dixit in ore cōsulis. Monarchę sūt q̄ singulare possidēt ꝓncipatū qualis fuit alexāder apud grecos. ⁊ iuli⁹ apud romanos. Hinc ⁊ monarchia dicit̄. Monos q̄pe singularitas greco noie. archia ꝓncipat⁹ ē. Tetrarchę sūt quartā ptē regni tenētes. Nā tetra quatuoz sūt. qualis fuit apud iudęā philipp⁹. Patricij inde vocati sūt. p eo q̄ sicut patres filijs. ita ꝓuideāt rei publicę. Pręfecti dicti q̄ pretoria ptāte presint. Prętores idem q̄ ⁊ pręfecti. q̄si prępositores. Pręfides ꝙ dicti. quia alicui⁹ loci tutelā pręsidialit̄ tenēt. Tribuni vocati q̄ militib⁹ siue plebib⁹ iura tribuūt. Chiliarcę sūt q̄ mille pręsūt militib⁹. quos nos millenarios nūcupam⁹. ⁊ est grecū nomē. Centuriones dicti eo q̄ centū pręsūt militib⁹. sicut q̄nq̄genarij q̄ i capite sūt q̄nq̄ginta militū. sicut decani ab eo q̄ decē militib⁹ pręferunt̄. Miles dictus. q: mille erāt ante in numero vno. uel q: vn⁹ ē ex mille electus. Romul⁹ aūt prim⁹ ex ꝓlo milites sumpsit ⁊ appellauit. Liber ꝙ prim⁹ militię ordinē docuit. Miles aut ordinari⁹ dicitur. aut extraordinari⁹. Ordinarius est qui per ordinē militat. nec adhuc

aliquē cōsecutus est gradū honoris. Est eni gregarius·id est humilis militię. Extraordinari⁹ est qui ob virtutē ꝓmouet ex ordine. Emeriti dicuntur veterani solutiq; militia·qui iam in vsu ꝓlij non sunt·quia mereri militare dicit· a stipendijs scilicz quę merent. Idem ⁊ veterani dicūtur·quia iam in vsu ꝓlij non sunt·sed post multos militię labores quieris suffragiū cōsequūtur. Equestres milites dicti·eo ꝙ equo sedeāt. Ire militat ille in equestri ordine. Tyrones dicunt fortes pueri ꝙ ad militiā delegant atq; armis gerendis habiles existunt. Hi eni non ex sola ꝓfessione natiuitatis· sed ex aspectu ⁊ valitudine corꝑis existimant. Ūn ⁊ tyrones dicti·quiq; anteqū sacramēto ꝓbati fuerint milites nō sūt. Romanę aūt militię mos fuit puberes ꝑmo exerceri armis. Nam sexto decimo anno tyrones militabant·quo etiā solo sub custodib⁹ agebant. de quib⁹ Virgili⁹: Et primo flore iuuentus. Seruos sane nunq; militasse constat·nisi seruitute deposita·excepto hānibalis tē pore·cum post cannense ꝓliū in tanta necessitate fuissent romani·ut ne liberandorū quidē seruorū daretur facultas. Desertores vocati·eo ꝙ desertis militarib⁹ officijs euagant. Hi in alios numeros militię nomē dare ꝓhibent·sed si nō magni temporis culpam cōtraxerint·cęsi numeris suis restituūtur. sed ⁊ qui deserunt exercitū ad hostes trāseuntes. ⁊ ipsi desertores vocant. Conscripti milites dicuntur· q: in tabulis conferunt ab eo qui eos ducturus est·sicut transcripti vocātur·cū de alia in aliā legionē transeūt. ⁊ inde transcripti·q: noīa dant ut transcribant. Optiones dicti ꝙ sint electi. Nā optare eligere est·sicut ē illud: Optauitq; locū regno·id est elegit. Excubitores dicūt· ꝓ eo ꝙ excubias semp agunt. Sūt eni ex numero militum. ⁊ in portic⁹ excubant ꝓpter regalē custodiā. Excubię aūt diurnę sūt·vigilię nocturnę. vnde ⁊ vigiles. Velites erāt apud romanos genus militię·a volitando vocati. Lecti eni agilitate iuuenes cū armis suis post terga equitū consedebant. ⁊ mox cū ad hostes ventū esset·equis deliciebāt. ⁊ cōtinuo pedites ipsi·ex alia parte equitibus ꝑ quos aduecti fuerant dimicantib⁹·hostē perturbabant. Ab his igitur velitib⁹ elephanti quondā hānibalis retroacti cum regi iam a suis nō possent·fabrili scalpro inter aures adacto necabantur. Castra sūt vbi milites steterint. Dicta aūt castra quasi casta·eo ꝙ illic castraret libido. Nam nunq; his intererat mulier. Militia autē a militibus dicta·aut a multis quasi multitia· q̄si negociū multorū·aut a mole rerū·quasi moleatia. Legio ser miliū armatorum est·ab electo vocata quasi lecti·id est armis electi. ꝓprie autē lingua macedonū phalanx·gallorū caterua·nostra legio dicitur. Legio autem habet sexaginta centurias· manipulos. xxx. cohortes. xij. turmas ducentas· choros. xv. Centuria est pars exercitus in centenos milites diuisa. Unde ⁊ qui his ꝓsunt centuriones dicunt. Succenturiati sunt·non qui in prima sed qui in secunda centuria sunt·quasi sub prima centuria·tm structi etiā ipsi ⁊ i speculis positi in bello sūt·ut si prima defecerit·isti quos sub se diximus·laborātib⁹ primis subueniāt. Unde ⁊ ad insidiandū ponitur succenturiat⁹·quasi armis dolosis instruct⁹. Manipul⁹ ducētor ē militum. Manipuli aūt dicti sūt milites·siue q: bellū primo manu incipiebant·siue ꝙ antecē signa essent manipulos sibi·id est fasciculos stipulę uel herbę alicui⁹ ꝓ signis facicbant·a quo signo manipulares milites cognominati sūt. de quib⁹ Lucanus: Conuocat armatos exēplo ad signa maniplos. Turma. xxx. equites sunt. Romani eni equites in vna tribu trecenti fuerunt. De singulis enim centurijs. x. dabant ⁊ fiebat turma. Coh̄ors q̄ngentos milites habet. Tria sunt militię genera· sacramentū·euocatio·cōiuratio. Sacramentū in quo post electionē iurat vnusquisq; miles se non recedere a militia nisi post completa stipendia·id est militię tpa. ⁊ hi sunt qui habent plenā militiā. Nam viginti ⁊ q̄nq; annis tenent. Euocatio dū ad subitū bellū·non solū milites· ꝫ ⁊ ceteri euocant. Unde etiā consul solebat dicere: Qui rēpublicam salua ē vult me sequatur. Cōuratio·quę fit in tumultu quando vicinū vrbis periculū singulos iurare nō patit· ꝫ repente colligit multitudo ⁊ tumultuosa in ira cōfiat. Hęc ⁊ tumultuatio dicitur. In acie aūt iste fere formę sunt: Exercit⁹ classis·nod⁹·cuneus·alę·cornua·agmen: quę formas ⁊ nomina ab ipsis rebus de quibus translata sunt mutuātur. Acies dicta ꝙ ferro armata sit ⁊ acumine gladior. Exercitus·multitudo ex vno genere·ab exercitatiōe belli vocata. Classes dictę ꝓpter diuisionē exercit⁹·qui postea manipuli dicti sunt. vnde ⁊ Virgili⁹: Classibus hic locus ē·hic acies certare solebant. Nam postea ⁊ classica nauiū dicta. Modus ꝓprie est densa peditū multitudo·sicut turma equitū. Modus autem dictus ꝓ difficultate ꝙ vix possit resolui. Cuneus est collecta in vnū militum multitudo. Unde ꝓpter ꝙ in vnū coit. ⁊ ipsa coitio in vnū cuneus nominatus est quasi counē·eo ꝙ in vnū omnes coguntē. Alę in exercitu. xxx. equites esse dicunt. Alę aūt equites ob hoc dicti·quia tegunt pedites alarū vice. Cornua vocant extremitas exercitus ꝙ introrta sit. Agmen dicitur·cū exercit⁹ iter facit·ab agendo vocatū·id est eundo. Plautus: Quo te agis ⁊ ipse. Est eni exercitus ambulans. Nam agmen dicitur·qđ in longitudine directum est· qualiter solet esse cum exercitus portis ꝓcedit. quicqđ fuerit aliud abusiue dicitur.

De ciuibus Cap̄. iiii.

De imperijs militięq; vocabulis ex parte dicti est·deinceps ciuiū nomina sūmatim subiungimus. Ciues vocati ꝙ i vnū cocuntes viuant ut vita cōmunis ⁊ ornatior fiat ⁊ tutior. Domus vnius familię habitaculum est.

ſicut vrbs vni⁹ populi·ſicut orbis domicilij⁹ tot⁹ generis humani. Eſt aũt domus genus familię· ſiue coniũctio viri ⁊ vxoris. Incipit aũt a duob⁹· ⁊ ẽ nomẽ grecũ. Familia ẽ liberi ex liberis legib⁹ ſuſcepti a femore. Gen⁹ aũt a gignendo ⁊ ꝓgenerando dictum·aut a diffinitione certorũ prognatorum·ut nationes que ꝓꝑijs cognationibus terminate gentes appellantur. Populus eſt humane multitudinis iuris conſenſu ⁊ cõcordi cõmunione ſociatus. Populus autem eo diſtat a plebibus q̃ populus vniuerſi ciues ſũt·cõnumeratis ſenioribus ciuitatis. Plebs autem reliquũ vulgus ſine ſenioribus ciuitatis. Popul⁹ ergo tota ciuitas ẽ· vulgus vo plebs eſt. Plebs autem dicta a plura/litate·maior eſt enim numerus minorũ q̃ ſenioꝝ. Populus vo. .dicitur id eſt cetus. .vñ ⁊ ꝓplus dict⁹ eſt. Saxe autem popul⁹ laos dicitur·a lapidibus. Vulg⁹ eſt paſſim inhabitãs multitudo·quaſi q̃ſq; quod vult. Tribus dicuntur tanq̃ curie ⁊ cõgregationes diſtincte populoꝝ. ⁊ vocate tribus ab eo q̃ in principio romani trifarie fuerũt a romulo diſpriti: in ſenatorib⁹·militibus ⁊ plebib⁹. Que tamẽ tribus nũc multiplicate·nomen priſtinũ retinẽt. Senatui nomẽ etas dedit q̃ ſeniores eſſent. Alij a ſinendo dictos accipiunt ſenatores. Ipſi enim agendi facultatem dabant. Senatus conſultus a conſulendo ⁊ tractãdo eſt dictus·q̃ſic fit ut conſulat ⁊ nocere non poſſit. Patres autem ut Saluſtius dicit·a cure ſimilitudine vocati ſũt. Nam ſicut patres filios ſuos·ita ⁊ illi rempublicã alebant. Patres conſcripti·quia dum romulus decem curias ſenatorum elegiſſet·noia eorum pręſente populo in tabulas aureas cõtulit·atq; inde patres conſcripti vocati. Primi ordines ſenatorũ dicuntur illuſtres·ſecundi ſpectabiles·tertij clariſſimi. Jam inferius quartũ aliq̃ genus non ẽ. Quus autẽ ſenatoria quiſq; origine eſſet·vſq; ad legitimos annos eques roman⁹ erat. deinde accipiebat honorem ſenatorie dignitatis. Cenſores apud veteres romanos erant. Eſt enĩ nomẽ cenſoris dignitas iudicialis. Cenſere enĩ iudicare ẽ. Itẽ cẽſores ſũt patrimonioꝝ iudices·a cenſu q̃ris appellati. Judices dicti quaſi ius dicentes populo·ſiue q̃ iure diſceptent. Jure aũt diſputare·eſt iuſte iudicare. Non eſt autem iudex·ſi non eſt in eo iuſticia. Pręſides rectores prouintię ſunt dicti q̃ pręſunt. Prętores aũt quaſi pręceptores ciuitatis ⁊ principes. Idem ⁊ quęſtores·quaſi quęſtores·eo q̃ quęſtionibus pręſunt. Conſilũ enim ⁊ cauſa apud eos eſt. Proceres ſunt principes ciuitatis·quaſi ꝓcedes·q̃ ante omnes honore pręcedant. Unde ⁊ capita trabium que eminẽt extra parietes proceres dicuntur·eo q̃ primo procedãt. Hinc aũt ad primores facta tranſlatio q̃ a cętera multitudine prominent. Tribuni dicti q̃ plebi uel iura uel opem tribuant. Conſtituti ſunt autẽ ſexto anno poſt reges exactos. Dum enim plebs a ſenatu ⁊ conſulib⁹ premeretur·tunc ipſa ſibi tribunos quaſi ꝓtios iudices ⁊ defenſores creauit· qui eorum libertatem tuerentur. ⁊ eos aduerſus iniuriã nobilitatis defenderent. Unde ⁊ defenſores dicti·eo q̃ ſibi plebem cõmiſſam contra inſolentiam improborũ defendant. At contra nunc quidam euerſores non defenſores exiſtunt. Numerarij vocati ſunt qui publicũ nũmũ ęrarijs inferunt. Funeri ab eo q̃ fungane officio ⁊ honore aliquo dicti. Hinc ⁊ defunctos mortuos dicim⁹ q̃ compleuerũt vitę officia. Nihil enĩ iam faciunt. Municipes ſunt in eodẽ municipio nati·ab officio munerũ dicti·eo q̃ publica munia accipiunt. Munia enim officia ſunt. Unde ⁊ immunes dicunt qui nullũ gerũt officiũ. Municipales originales ciues ⁊ in loco officiũ gerentes. Decuriones dicti·q̃ ſint de ordine curię. Officium enim curię adminiſtrant. vnde non eſt decurio qui ſummam non intulit uel curiã participauit. Curiales autẽ idẽ ⁊ decuriones. Et dicti curiales·q̃ ciuilia munera procurãt ⁊ exequũtur. Principales·magiſtratus. ⁊ duũuirales·curialium officioꝝ ordines ſũt. Principales dicti·q̃ pręſint magiſtratib⁹. Magiſtrat⁹ vo q̃ maiores ſint reliquis officijs. Duũuirales autẽ qui ſuper duos viros habent poteſtatem. Tabellio vocat⁹·eo q̃ ſit pictor tabellarũ. Idem exceptor·idẽ ⁊ ſcriba public⁹·q̃ ea tm̃ que geſtis publicãt ſcribit. Burgarij a burgis dicti·quia crebra per limites habitacula conſtitura burgos vulgo vocant. vnde et burgũdionũ genti nomen inhęſit·quos quondam ſubacta germania romani per caſtra diſpoſuerũt·atq; ita nomẽ ex locis ſumpſerunt. Collegiati dicuntur·q̃ eorũ collegio cuſtodijſq; deputentur qui facinus aliq̃ commiſerunt. Eſt enim ſordidiſſimũ genus hominũ patre incerto progenitum. Priuati ſunt extranei ab officijs publicis. Eſt enim nomen magiſtratum habenti contrarium. ⁊ dicti priuati·q̃ ſint ab officijs curię abſoluti. Mercenarij ſunt q̃ ſeruiunt accepta mercede. Idem ⁊ barones greco nomine q̃ ſint fortes in laboribus· Barys enim dicitur grauis q̃ ſit fortis. Cui contrarius eſt leuis·id eſt infirmus. Publicani appellantur cõductores vectigalium fiſci uel rerum publicarum·ſiue qui vectigalia publica exigunt·uel qui p negocia ſęculi lucra ſectant. vnde ⁊ cognominati ſũt. Villicus ꝓprie ville gubernator eſt. Unde ⁊ a villa villicus nomen accepit. Interdum autem villicus non gubernatorem ville·ſed diſpenſatorem vniuerſe domꝰ Tullio interpretãte ſignificat· qõ eſt vniuerſarum poſſeſſionum ⁊ villarum diſpenſatorem. Actores idem ⁊ curatores·ab agendo ⁊ curando vocati. Procuratores vo eo q̃ vice curatoris fungantur·quaſi propter curatores·ſicut p/conſul pro conſule. Coloni ſunt cultores aduenę· dicti a cultura agri. Sunt enim aliunde venientes atq; alienum agrum locatum tenentes ac debentes cõditionẽ genitali ſolo ꝓpter agriculturã

sub dñio possessoris p eo q̃ his locatus ē fundus. Coloni autem quattuor modis dicūtur. Nā coloni aut romani sunt aut coloni latini aut coloni auxiliares. aut coloni ruris priuati. Inquilini vocati quasi incolentes aliena. Non enī habent p̄priam sedē sed in terra aliena inhabitant. Differt autem inter inquilinū ⁊ aduenam. Inquilini enim sunt qui emigrant ⁊ non ꝑpetuo pmanent. Aduenę aūt uel incolę aduenticij perhibent sed pmanentes. ⁊ inde incolę quia iam habitatores sunt. ab incolēdo. Indigenę sunt inde geniti. ⁊ in eodem loco nati vbi inhabitant. Incola autē nō indigenam sed aduenam indicat. Peregrini dicti eo q̃ ignorantur eorū parentes a quibus orti existunt. sunt enim de longinqua regione. Urbani vocabantur qui rome habitabant. Qui ꝯ cēteris locis oppidani. Nam sola roma vrbs cętera oppida. Famuli sūt ex p̄pria ꝯuorū familia orti. Serui autē vocabulū inde traxerunt q̃ hi q̄ iure belli possint occidi a victoribꝰ cōseruabāt ⁊ serui fiebant a seruando scilicz serui appellati. Ancillę a sustentaculo vocatę. Ancon enī grece cubitꝰ dicitur. Unde ⁊ ancone dicimus. Mancipium est quicquid manu capi subdiq̄ pōt ut homo equus ouis. Hęc enī animalia statim ut nata sūt mancipiū esse putantur. Nam ⁊ ea quę in bestiaꝝ numero sunt tunc videnť mancipiū esse quādo capi siue domari ceperint. Ingenui dicti quia ī genere habent libertatē non in facto sicut liberti. Unī ⁊ greci eos eugenes vocant q̃ sint boni generis. Libertus aūt vocatus quasi liberatus. Erat enī p̄ius iugo seruitutis addictꝰ. Libertorū aūt filij apud antiquos libertini appellabanť quasi de libertis nati. Nūc ꝯo libertinus aut a liberto factus aut possessus. Manumissus dicit quasi manu emissus. Apud veteres enī quotiēs manu mittebāt alapa ꝓcussos circūagebant ⁊ liberos confirmabant. vnde ⁊ manumissi dicti eo q̃ de manu mitterentur. Dediticij p̄mū a deditione sunt nuncupati. Deditio enī dicitur quādo se victi aut vincendi hostes victoribus tradunt: quibus hęc origo nominis fuit. dū quondā aduersus populum romanū serui armis sūptis dimicassent. victi se dederūt. comp̄hensiq̄ varia turpitudine affecti sunt. Ex his quidā postea a dñis manumissi. ꝑ supplicioꝝ notas quas manifeste perpessi sunt. ad dignitatem ciuū romanorū non puenerunt. Latini ante romam conditā apud latinos fiebant. nunq̄ p testamentū. sed p epistolam libertatē sumentes. Inde quia p testamentū non fiebant. nec ex testamento aliquid capere. nec suos heredes facere poterant. Ciues romani postea sub consulibus p testamenta in vrbe romana effecti sūt. Dicti aūt ciues romani. quia testamēto liberi effecti. in numerū romanoꝝ ciuū rediguntur. His p̄mum aditus erat in vrbe roma cōmorari. cęteris aūt libertis ꝓhibebatur. ne uel in vrbe roma uel infra septimum ab vrbe miliarium cōmanerēt.

De affinitatibus ⁊ gradibus Cap. v.

Ęredis nomē imposuit census ęris. solb uit enim tributū auctoris. In hoc enim vocabulo p̄ima successio est hęreditatis ⁊ generis. ut sūt filij ⁊ nepotes. Proheres est qui loco hęredis fungitur quasi p hęrede. Est enī aut instituťus. aut substituťus. Pater est a quo nascitur initium generis. Itaq̄ is paterfamilias vocitatur. Pater aūt dictus eo q̃ patratiōe peracta filium procreet. Patratio enim ē rei venereę consūmatio. Lucretꝰ. Et bene patratio patrū. Genitores aūt a gignendo. ⁊ parentes quasi parientes. Idem ⁊ creatores. Crementū enim ē semen masculi. vnde animaliū ⁊ hominū corpora concipiuntur. hinc creatores parentes dicunť. Mater dicitur q̃ exinde efficiatur aliquid. Mater enim quasi materia. nam causa pater ē. Paterfamilias aūt dictus. q̃ omnibus in familia sua positis seruis. tanq̄ pater filijs patria dilectiōe cōsulit seruoruq̄ conditionē a filiorum affectu non discernit. sed quasi vnū membrū amplectitur. Hinc enī exorum est nomē patrisfamilias. Qui autē inique dominanť ī seruis. hoc se noie nequaq̄ reputent appellari. Materfamilias inde vocať. quia p quandam iuris solēnitatem in familiam trāsit mariti. Tabulę enim matrimoniales instrumenta emptionis sue sunt. Alias sicut matrona est ⁊ mater p̄mi pueri. id est quasi mater nati. ita materfamilias illa est quę plures enixa est. Nam familia ex duobus esse incipit. Auus patris pater est. ab quo dictus. id est ab antiquitate. Proauus aui pater est. quasi propeauum. Abauus. proaui pater. iā lōge ab auo. Atauus. abaui pater. Tritauus. atauī pater. quasi tetrauus. id est quartus supra abauū. Sed tritauus vltimū cognationis nomen est. Familia autem oritur a patre. terminatur ī tritauo. Filius ⁊ filia a familia dicti sūt. ipsi enim p̄imi in ordine nascentiū existunt. Unī ⁊ cornelia familia stirps ipsa oīs a cornelio orta. Familia aūt a femore. femur enī genꝰ est ⁊ stirps oñdit. Nā familia. p seruis abusiue. nō ꝑpe dicit. Stirps ex longa generis significatione vocatur. Gnatus dictꝰ quia generatus. Unde ⁊ p g scribit. Soboles. eo q̃ substituťio sit generis. Quadripartitus est aūt ordo filioꝝ. ita. Unigenitus. primogenitus. medius. nouissimus. Unigenitus q̃ sit vnicus. nec ante nec post vllus. Primogenitus. ante quem nullus. Medius. inter oēs. Nouissimꝰ. post omnes. Idem ⁊ minimus. a monade. Nouissimus autem ꝑpter q̃ nouus. quia cęteri p̄cedēdo antiquiores existūt. Quattuor enī modis filij appellantur: natura. imitatione. adoptione. doctrina. Natura. veluti cū dicuntur filij abrahę iudei. Imitatione. ut ipsius abrahę fidē imitantes ex gentibus. dicente euāgelio: Potēs ē deus de lapidibus istis suscitare filios abrahę. uel sicut eosdem iudęos dñs filios eē dicit diaboli. a quo nō nominati uel non nati. sed quē fuerāt

imitati. Adoptiõe q̃z qđ hũana cõsuetudine nulli licet nescire·uł sic nos deo nõ natura·ꝫ adoptiõe dicim⁹: pr nr q es i celis. Doctrina·sic apls filios suos appellat eos qb⁹ euãgeliũ p̃dicauit. Filij ãt ideo ī legib⁹ liberi appellãt·ut isto vocabulo secernãt a huis·qa sic seru⁹ ī prãre ẽ dñi·sic filij ī prãre ẽ pris. Inde etiã filio fit emãcipatio·ut sit liber a pre·sic fit seruo manumissio·ut sit liberat⁹ a dño. Itẽ liberi dicti·q: ex libero sũt matrimonio orti. Nã filij ex libero ⁊ ancilla huius cõditiõis sũt. Sẽp enī q nascit deteriorẽ parentis statũ sumit. Naturales aũt dicũtur ingenuaꝫ cõcubinaꝫ filij q̃s sola natura genuit·nõ honestas cõiugij. Inde ⁊ pueri a pube. Adoptiu⁹ filius ẽ q aut pre iusto aut auo aut pauo cui⁹ prãre p emãcipationẽ ẽ tradit⁹ ī alienã potestatẽ·q vtriusq; fert nomen·ut flaui⁹ ẽmili⁹ uel scipio paulus. Gemini sũt nõ duo tm̃ simul nati·ꝫ etiã plures. De geminis aũt vno aborsuo·alt q legitime nat⁹ fuerit vopisc⁹ noiat Postbum⁹ vocat eo q p⁹ humationẽ pris nascitur·id est post obitũ. Iste ⁊ defuncti nomẽ accepit. sic enī lex voluit ut qui de defuncto nascitur defuncti nomine appellet̃ur. Norbus dicitur qui de patre nobili ⁊ matre ignobili gignit· sicut ex concubina. Est autem hoc nomen grecum ⁊ i latinitate deficit. Huic cõtrarius est spurius qui de matre nobili ⁊ de patre ignobili nascit. Itẽ spurius patre incerto matre vidua genitus velut tm̃ spurij filius·quia muliebrem naturã vereres spuriũ vocabãt. velut ἀπὸ τοῦ σπόρου ꝺ ẽ seminis nõ patris noie. Eosdem ⁊ fauonios appellabant·quia quędam animalia fauonio spũ hausto cõcipe existimant. Unde ⁊ hi q nõ sunt de legitimo matrimonio matrẽ pon⁹ q̃ patrẽ sequũtur. Latine aũt spurij quasi extra puritatẽ·id ẽ quasi imũdi. Nepos ẽ qui ex filio nat⁹ ẽ. Dict⁹ aũt nepos quasi natus post. Primũ enī filius nascit·deinde nepos. Gradus enī substitutiõis ẽ. Hinc ⁊ posteritas q̃si postera ętas. Nepos aũt vtriusq; serus ẽ. Nam ut neptis dicamus in iure est ꝓpter discretionẽ successionis admissum. Pronepos est q ex nepote cõcept⁹ natusq; est. Et dictus pnepos q̃si nat⁹ porro p⁹. Ex hoc quoq; gradu incipit vocari ⁊ progenies·quasi porro post geniti. Nã filij ⁊ nepotes nõ sũt pgenies·q: nõ ẽ in eis longa posteritas. Sicut aũt inferius longe editi pgenies dicunt·ita superi⁹ proaui attauiq; pgenitores appellant̃·q̃si porro generãtes. Pronepos dictus q: ꝓpe nepotẽ. Abnepos quia sciungitur a nepote. Est enī inter illũ ⁊ nepotẽ pnepos. Adnepos abneptis filius. Trinepos adnepotis fili⁹·q: p⁹ nepotẽ quart⁹ i ordine ẽ q̃si retranepos Minores aũt nõ dicim⁹ nisi q̃tiẽs graduũ deficit nomẽ·utputa filius nepos pnepos abnepos adnepos trinepos. Ubi isti q̃d⁹ defecerint·merito iam dicim⁹ minores·sic ⁊ maiores dicim⁹ post pris aui paui abaui attaui tritauiq; vocabulũ.

Hoc loco necessariũ est exponere quẽadmodũ grad⁹ cognatiõis numerẽt. Quia in re in primis admonendi sumus q cognatiõnum alie supra numerant̃·alię infra·alię ex trãsuerso·quę etiã a latere dicũt̃. Superior cognatio parentũ·inferior liberorũ. Ex transuerso fratrũ sororũve·corũq; qui ex his pgenerãt̃. ⁊ cõsequẽt patrui·amitę·auunculi·matertere. Et superior qdẽ ⁊ inferior cognatio a primo gradu incipit·at ea quę ex trãsuerso numerat̃ a secũdo. Primo gradu ẽ superat pater·infra fili⁹ filia. Secũdo supra au⁹ auia·infra nepos nept̃. Ex trãsuerso frat⁹ ⁊ soror. Tertio supra pauus pauia·infra pnepos pneptis. Ex trãsuerso fris sororisq; fili⁹ filia ⁊ ꝓsequẽt patru⁹ amita·auũculus matertera. Patruus ẽ pris frat⁹ q̃ grece πάτρως vocat̃. Auũcul⁹ ẽ matris frater q apud grecos μήτρως appellat̃ ⁊ pmiscue θεῖος dicitur. Amita est patris soror. matertera ꝺo est matris soror. vtraq; θεῖα·uel apud quosdã θηῖς appellat̃. Quarto gradu supra abau⁹ abauia. infra abnepos abneptis. Ex trãsuerso fris sororisq; nepos nept̃. ⁊ ꝓsequent patru⁹ magnus amita magna·id est aui frat⁹ ⁊ soror. Itẽ auũcul⁹ magn⁹ ⁊ matertera magna. id est auię frat⁹ ⁊ soror. Consobrin⁹ ꝓsobrina·id ẽ q quęve ex frib⁹ aut sororib⁹ pgenerãt̃. Sz q̃dã recte ꝓsobrinos eos ꝓpe putãt dici q ex duab⁹ sororib⁹ pgenerãt̃·q̃si ꝓsororinos. Eos ꝺo q ex duob⁹ frib⁹ pgenerãt̃ ꝓpe patrueles vocari. Si aũt ex duob⁹ frib⁹ sorores nascant̃·sorores patrueles vocant̃. At eos q ex frẽ ⁊ sorore pgenerãt̃ amitinos ꝓpe dici. Amitę tuę filij ꝓsobrinũ te appellãt·tu illos amitinos. Quinto gdu supra attau⁹ attauia·infra atnepos atneptis ex trãsuso fris sororisq; pnepos pnept̃. ⁊ cõsequẽter ꝓpatru⁹ pamita·id ẽ paui frat⁹ ⁊ soror. pauũcul⁹ pmatertera·id ẽ pauię frat⁹ ⁊ soror. Itẽ fris patruelis sororis patruelis ꝓsobrini ⁊ ꝓsobrinę amitini ⁊ amitinę filij⁹ filia. ꝓpior sobrin⁹ sobrina. Hi sũt patrui magni·amitę magnę·auunculi magni· matertere magnę·filij⁹ filia. Sexto gradu sũt supra tritau⁹ tritauia·infra trinepos trinept̃. Ex trãsuerso fris sororisq; abnepos abnept̃. ⁊ cõsequent abpatru⁹ abamita·id ẽ abaui frat⁹ ⁊ soror. abauũcul⁹ abmatertera id ẽ abauię frat⁹ ⁊ soror. Itẽ sobrini sobrinęq;. i. q quęve ex frib⁹ ul⁹ sororib⁹ patruelib⁹ uel ꝓsobrinis ul amitinis pgenerãt̃. Hactenus ostendisse sufficiat quẽadmodũ q̃d⁹ cognatiõis numerent̃. Nãq; ex his palã ẽ intelligẽ quẽadmodũ vlteri⁹ q̃sq; q̃d⁹ numerare debem⁹. Quippe sp narrata quęq; psona gradũ adiciat·uel longe facili⁹ sit respõdere quoto q̃sq; q̃du sit q̃ ꝓpa cognatiõis appellatiõe quẽq; denotari. Agnatiõis grad⁹ eodẽ modo numerẽt̃. Sz cũ magis veritas oculata fide q̃ p aures animis hoiuz ifigit̃. iõ necessariũ duxim⁹ p⁹ narrationẽ q̃duũ etiã eos ī pręsenti libro inscribi q̃ren⁹ possint ⁊ ex aurib⁹ ⁊ oculorum inspectiõe adolescẽtes pfectissimã graduũ doctrinã adipisci. Stemmata dicunt̃ ramusculi quos aduocati faciũt in genere cum gradus cognationũ partiunt̃·utputa ille filius·ille pater ille auus·ille attau⁹·⁊ cęteri quoq; figurę hę sũt.

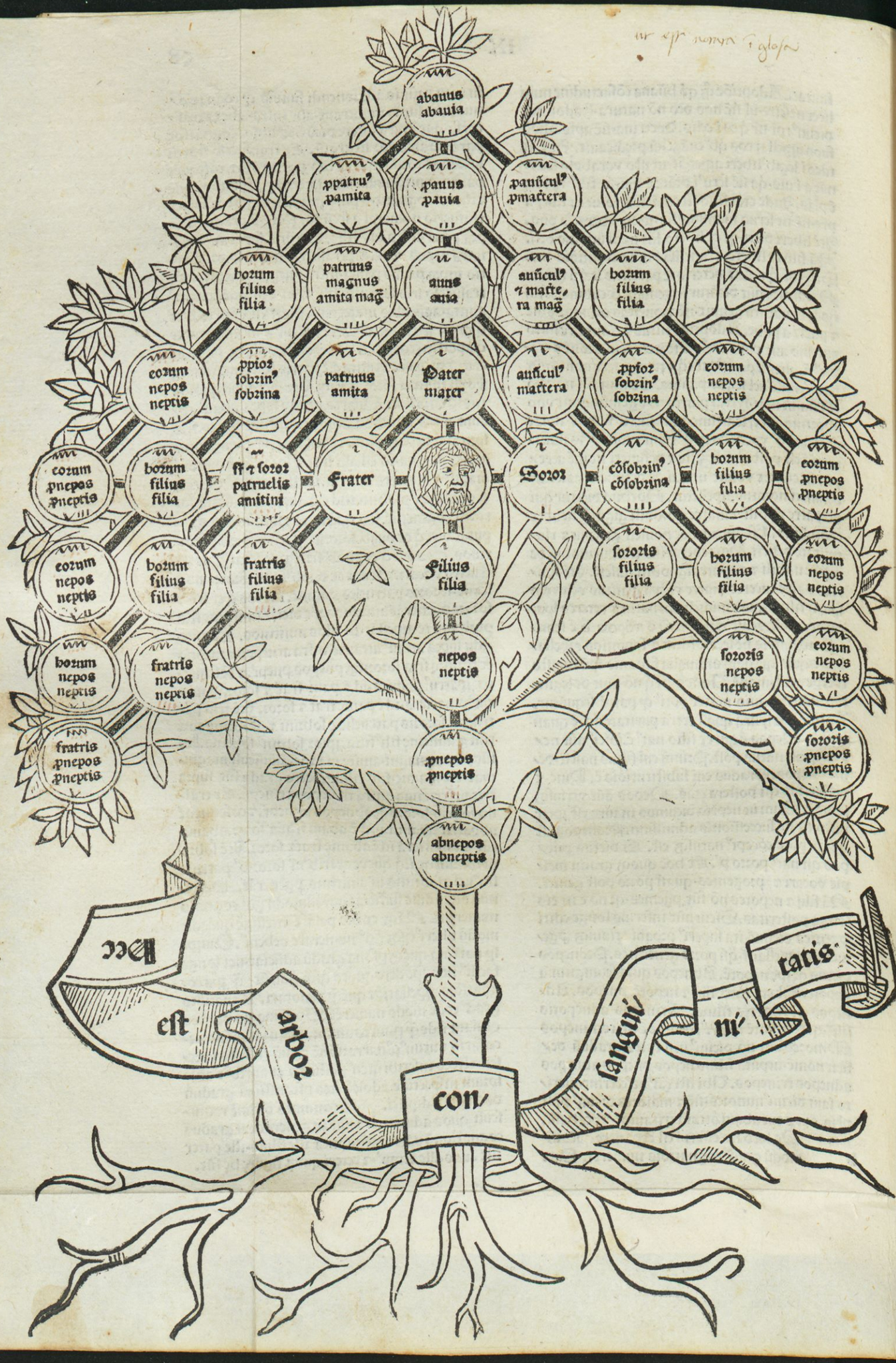
abauus abauia
ꝓpatruꝰ ꝓamita
ꝓauus ꝓauia
ꝓauũculꝰ ꝓmactera
horum filius filia
patruus magnus amita mag̃
auus auia
auũculꝰ ⁊ mactera mag̃
horum filius filia
eorum nepos neptis
ꝓpior sobrinꝰ sobrina
patruus amita
Pater mater
auũculꝰ mactera
ꝓpior sobrinꝰ sobrina
eorum nepos neptis
eorum ꝓnepos ꝓneptis
horum filius filia
ff ⁊ soror patruelis amitini
Frater
Soror
cõsobrinꝰ cõsobrina
horum filius filia
eorum ꝓnepos ꝓneptis
eorum nepos neptis
horum filius filia
fratris filius filia
Filius filia
sororis filius filia
horum filius filia
eorum nepos neptis
horum nepos neptis
fratris nepos neptis
nepos neptis
sororis nepos neptis
eorum nepos neptis
fratris ꝓnepos ꝓneptis
ꝓnepos ꝓneptis
sororis ꝓnepos ꝓneptis
abnepos abneptis
Hec
est
arbor
con
sangui
ni
tatis

De agnatis ⁊ cognatis Cap. vi.

Gnati dicti eo q̄ accedāt ꝑ natis dū de-
a sunt filij. Qui ideo ꝓius in gente agno-
scunt quia veniunt per virilis sexus per-
sonas. veluti frater eodem patre natus uel fra-
tris filius. nepos uel ex eo. Item patruus. Co-
gnati dicti quia sunt ⁊ ipsi ꝑpinquitate cogna-
tionis cōiuncti. Qui inde post agnatos habent
q: ꝑ fēminini sexus psonas veniūt nec sūt agna-
ti ꝫ alias naturali iure cognati. Proximus ꝑter
primitatē sanguinis appellat. Cōsanguinei vo-
cati eo q̄ ex vno sanguine id est ex vno patris se-
mine nati sunt. Nā semē viri spuma ē sanguinis
ad instar aquę i scopulos collisę quę spumā can-
didam facit. vel sicut vinū nigrū qō in calice agi-
tatum spumā albentē reddit. Fratres dicti eo q̄
sint ex eodem fructu id est ex eodem semine nati.
Germani ꝙo de eadē genitrice nascēdo manātes
non ut multi dicūt de eodē germine q̄ tm̄ fratres
vocantur. ergo frēs ex eodem fructu germani ex
eadē genitrice manātes. Uterini vocati eo q̄ sint
ex diuersis patrib⁹ ⁊ vno vtero editi. Nā vterus
tm̄ mulieris est. Quattuor aūt modis frēs dicūt
in diuinis scripturis natura gente cognatione
affectu. Natura ut esau ⁊ iacob andreas ⁊ petr⁹
iacobus ⁊ iohannes. Gente ut oēs iudęi fratres
inter se vocant ut i deuteronomio: Si aūt eme-
ris fratrē tuū q̄ est hebręus. Et aplus: Optabā
inquit ego anathema esse a xp̄o ꝓ fratrib⁹ meis q̄
sunt cognati mei ꝑm carnē q̄ sunt israelitę. Pro-
ro cognatione frēs vocant q̄ sunt de vna familia
id ē patria quas latini paternitates interꝑtant.
cū ex vna radice multa generis turba diffūditur.
ut i genesi dixit abrahā ad loth. Nō sit rixa in-
ter me ⁊ te ⁊ inter pastores meos ⁊ pastores tuos.
quia fratres sumus. Et certe loth non erat frater
abrahę. sed filij⁹ fratris eius aram. Quarto modo
affectu fratres dicti qui in duo scindunt speciale
⁊ cōmune. Speciale quo oēs xp̄iani frēs vocāt.
ut: Ecce q̄ bonū ⁊ q̄ iocundū habitare fratres i
vnū. In cōmune aūt cū ⁊ oēs hoies ex vno patre
nati pari int nos germanitate cōiungimur. scri-
ptura loquēte: Dicite his q̄ oderūt vos frēs nr̄i
vos estis. Germana ita intelligit ut germanus
eadē genitrice manās. Sozor aūt ut frat. Nā so-
ror ē ex eodē semine dicta q̄ sola cū fratrib⁹ i sor-
te agnationis habeat. Fratrū filij patrueles dicti
eo q̄ patres eor germani frēs int se fuerūt. Cōso
brini ꝙo vocati q aut ex sorore ⁊ frē aut ex duab⁹
sororib⁹ sūt nati quasi cōsororini. Fratrueles aūt
materterę filij sūt. Sobrini cōsobrinoꝝ filij. Thi
us grę̄cū nomē est. Patruus frat patris est quasi
pater ali⁹. Unde ⁊ discedēte p̄re pupillū prior pa-
truus suscipit. ⁊ quasi filiū lege tuet. Auūcul⁹ est
matris frat cui⁹ nomē formā diminutiui habere
videt. q: ab auo venire mōstratur. Amita ē sor
pr̄is si alia mat. Matertera ē sor matris si
altera mat. Socer ē q̄ filiā dedit. Gener ē q̄ filiā
duxit. Gener aūt dict⁹ q̄ ascisc̄at ad augēdū gen⁹
Socer aūt ⁊ soc⁹ qō genet uel nuꝑ sibi associa-
uit. Uitric⁹ aūt q̄ vxorē ex alio viro filiū aut filiā
habentē duxit. Et dict⁹ vitric⁹ q̄si nouitric⁹ q̄ a
matre sup ducat nou⁹. Priuign⁹ ē q̄ ex alio p̄e na-
tus est. ⁊ priuign⁹ dici putat q̄si priuigen⁹ q: ꝑus
genit⁹. vñ ⁊ vulgo ante natus. Uocabula aūt a
gēte hęc vidēt declinata. genitor genitrix agna-
ti agnatę cognati cognatę. pgenitores. pgenitrices germani germanę. Hęc cōsanguinitas dū
se paulatim propaginū ordinibus dirimens vsq̄
ad vltimū gradum subtraxerit. ⁊ propinquitas
esse desierit. eam rursus lex matrimonij vinculo
repetit. ⁊ quodāmodo reuocat fugiētē. Ideo aūt
vsq̄ ad sextū generis gradū cōsanguinitas con-
stituta est. ut sicut sex ętatibus mundi generatio
⁊ hois status finitur. ita ꝑpinquitas generis tot
gradibus terminaretur.

Item de p̄dictis affinitatibus

Uxor mei generis pater mihi ē. ego illi
a fili⁹ aut filia. Patris mei pater mihi au⁹.
ego illi nepos aut neptis. Pr̄is mei auus
mihi proauus. ego illi pronepos aut proneptis.
Patris mei proauus mihi abauus est. ego illi ab-
nepos aut abneptis. Patris mei abau⁹ mihi ata-
uus ē. ego illi adnepos aut adneptis. Patris mei
atauus mihi tritau⁹ est. ego illi trinepos aut tri-
neptis.

De patruis

Patris mei frater mihi patruus est. ego
p illi fratris filius aut filia. Patrui mei pa
ter mihi pater magn⁹ ē. ego illi filij fra-
tris fili⁹ aut filia. Patrui mei auus mihi propa-
tru⁹ ē. ego illi filij filię nepos aut neptis. Patrui
mei proauus mihi adpatru⁹ est. ego illi neporis
aut neptis filius aut filia.

De amitis

Patris mei soror mihi amita est. ego illi
p fratris filius aut filia. Amitę meę mater
mihi amita magna ē. ego illi filię fratris
filius aut filia. Amitę meę auia mihi ꝑamita est.
ego illi neptis fili⁹ aut filia. Amitę meę proauia
mihi abamita ē. ego illi neptis nepos aut neptis.

De auunculis

m Patris meę frat mihi auūculus est. ego illi
sororis fili⁹ aut filia. Auūculi mei pater mi-
hi auuncul⁹ magn⁹ ē. ego illi filij sororis fili⁹ aut
filia. Auunculi mei auus mihi ꝑauūcul⁹ ē. ego illi
filij nepos aut neptis. Auunculi mei ꝑauus mi-
hi abauūculus est. ego illi neptis filius aut filia.

De materteris

Patris meę soror mihi matertera est. ego
m illi sororis fili⁹ aut filia. Materterę meę
sorori mihi matertera magna est. ego illi
sororis nepos aut neptis. Auię meę sorori mihi
abmatertera est. ego illi sororis pronepos aut ꝑ-
neptis. Proauię meę sorori mihi promatertera ē
ego illi neptis filius aut filia.

De coniugijs Cap. vii.

Jr serum significat non coniugium nisi adieceris vir eius. Maritus vero etiam sine adiectione coniugē sonat. ⁊ a mare maritus quasi mas. Est enim nomen primę positionis quod facit in diminutione masculus in deriuatione maritus. Sponsus a spondendo vocatus. Nam ante vsum tabellarum matrimonij cautiones sibi inuicē emittebant in quibus spondebant se inuicē cōsentire i iura matrimonij. ⁊ fideiussores dabant. Unde ⁊ admissū est ut sponsū dicam' virū a spondendo. ⁊ sponsam similiter. Ęterū ꝙ prie spondere velle est. Ergo sponsus nō q' ꝓmittit sed quia spondet ⁊ sponsores dat. Arrabo dicta quasi arrabona. Quod enī dat ꝓ cōiugio bene datur q' cōiugiū bonū est. Nō ex vo causa fornicatiōis aut adulterij malū est idcirco arrabo non est. Dicta aūt arra a re ꝓ qua traditur. Est aūt arra nō solū sponsio cōiugalis sed etiam ꝓ qualibet ꝓmissa re data ut compleat. Proci nuptiarum petitores a precādo ⁊ petēdo dicti. Pronuba dicta eo q' nubentib' prest quęq; nubentē viro cōiungit ipsa ē ⁊ paranympha. nam nympha sponsa i nuptijs. ⁊ nympha ꝓ lauatiōis officio q' ⁊ ad nomē nubentis alluditur. Coniuges appellari ꝓpter iugū q' imponit matrimonio coniungendis. Jugo enī nubētes subijci solent ꝓpter futurā cōcordiā ne separent. Coniuges aūt veri' appellant a prima desponsatiōis fide. q̄uis adhuc inter eos ignoret coniugalis cōcubitus sicut ioseph maria coniunx vocat inter quos nec fuerat nec futura erat carnis vlla cōmixtio. Nuptę dictę q' vultus suos velent translatū nomē a nubib' q̄b' tegitur ęlum. Unde ⁊ nuptię dicunt q' ibi primū nubentiū capita velant. Obnubere enī coopire ē. Cui cōtraria innuba hoc est innupta quę adhuc vultū suū non velat. Uxores vocatę quasi vnriores. Moris enī erat antiquitus ut nubētes puellę simul venirēt ad limē mariti. ⁊ postes antęq; ingrederent ornarēt laneis vittis. ⁊ oleo vngerent. Et inde vxores dictę quasi vnriores. quę ideo vetabāt limina calcare. q' illic ianuę ⁊ coēat ⁊ separent. Matrona ē quę iam nupsit. ⁊ dicta matrona quasi mater nati. uel q' iam mater fieri potest. vnde ⁊ matrimoniū dictū. Distinguit aūt inter matronā ⁊ matrē. matrēq; familias. Nam matronę q' iam in matrimoniū cōuenerunt matres q' genuerūt. matresfamilię q' iam ꝓ quādā iuris solēnitatē in familiā mariti transierūt. Monogamus dictus quia vni tm nupsit. Monos enim apud grecos vnū dicitur. gamos nuptię interpretantur. Bigamus aūt ⁊ trigam' a numero vxorū vocatus quasi duaꝝ uel triū maritus. Uidua vocata q' cum viro vno fuerit. nec circa consortiū alterius viri post mortem primi cōiugis adhęserit. Nam quę alteri post mortē poris viri nupserint viduę nō dicūtur. Jtē vidua dicta q' sola sit. nec circa consortiū alterius viri cōiugalia iura custodiat. Fratris vxor fratrissa vocat. Mariti frater leuir dicit. Duorū inter se fratrū vxores ianitrices vocant quasi eandē ianuā terentes uel ꝓ eandem ianuam iter habentes. Viri sorores glos appellat. Sororis vir speciale nomē nō habet. nec vxoris frater. Matrimoniū est nobiliū iusta conuentio ⁊ conditio. Cōiugiū est legitimarū psonarū inter se coeundi ⁊ copulandi nuptię. Cōiugiū est dictū quia coniūcti sunt uel a iugo quo i nuptijs copulantur. ne resolui aut separi possint. Connubium aūt nō a nupta sed a nubendo formatū. Dicit aūt connubiū cū ęquales in nuptias coēūt. utputa cives romani pari vtiq; dignitate. Connubiū aūt non est cū ciuis roman' cū latina iungit. Quotiens aūt cōnubiū nō ē filij patrē nō sequūt. Hymenęus dicit a quodā hymenęo q̄ prim' ꝓspere vsus est nuptijs uel apo tu hymenos. quę mēbrana ę virginitatis est claustrū. Contubernium est ad temp' coeundi conuentio. vnde ⁊ tabernaculū. q' mō huc mō illuc pfigitur. Repudiū ē q' sub testimonio testiū uel ꝓsenti uel absenti mittit. Diuortiū est quotiēscūq; dissoluto matrimonio. alter eorū alteras nuptias sequit. Diuortiū autē dictū a flexu viarū. hoc ē vias in diuersa tendentes Friuolū est cum eo animo separant ut rursum ad seinuicem reuertant. Nā friuolū est velut quassę mētis ⁊ fluxę nec stabilis. Proprie aūt friuola vocantur fictilia vasa inutilia. Tres aūt ob causas ducitur vxor. Prima est causa prolis. de qua legit in genesi. ⁊ benedixit eis dicens: Crescite ⁊ multiplicamini. Secūda causa adiutorij. de q̄ ibi i genesi dicitur: Non est bonū hoiem esse solū. faciamus ei adiutorū simile sibi. Tertia causa incōtinentię. Unde dicit aplus: ut qui se non continet nubat. In eligēdo marito quattuor spectari solent: virtus. gen'. pulchritudo. sapientia. Ex his sapientia potentior est ad amoris effectū. Refert hęc quattuor Virgili' de ęnea q' his dido impulsa ē in amorem eius. Pulchritudine: quē sese ore ferens. Uirtute: q̄ forti pectore ⁊ armis. Oratione. heu quibus ille iactatus fatis quę bella exhausta canebat. Genere: credo equidē nec vana fides gen' esse deorū. Jtē in eligenda vxore quattuor res impellunt hoiem ad amorē: pulchritudo genus. diuitię. mores. Melius tamen est si in ea mores quęrant q̄ pulchritudo. Nūc aūt ille quęrunt. quas aut diuitię aut forma. non quas ꝓbitas morū cōmendat. Jdeo autem fęminę sub viri potestate consistunt. quia leuitate animi plerūq; decipiunt. Unde ⁊ ęquū erat eas viri auctoritate reprimi. Proinde ⁊ vetereș voluerūt fęminas innuptas q̄uis pfectę ętatis essent. ꝓpter ipsam animi leuitatē in tutela consistere.

Finit liber nonus

Incipit liber decimus de quibusdā vocabulis nominū per alphabetum distinctis

Rigo quorundam nominū id est vnde veniant non pene oībus patet Proinde quędā noscēdi gratia huic operi interiecimus.

Licz origo nominū vnde veniant a philosophis eam teneat rationem ut per denominationē homo ab humanitate sapiens a sapientia nominet qz prius sapientia deinde sapiens tamen claret alia specialis in origine quorundā nominū causa sicut homo ab humo vnde ꝓprie est appellatus. Er quib⁹ exempli gratia quędam in hoc opere posuimus.

a Eros vir fortis ⁊ sapiēs. Auctor ab augēdo dictus. Auctorem femininō genere dici nō posse. Nam quędā sunt que i femininō genere flecti nō possunt ut cursor. Actor ab agēdo. Alumn⁹ ab alēdo vocat⁹ licz ⁊ qui alit ⁊ qui alit alumnus dici possit id est ⁊ qui nutrit ⁊ qui nutrit ꝯ melius tñ qui nutrit. Amicus ꝑ derivationē quasi animi custos. Dictus aūt ꝓprie amic⁹ ab hamo id est a catena charitatis vnde ⁊ hami ꝙ teneant. Amator turpitudinis qz amore torquet libidinis. Amabilis aūt ꝙ sit amore dignus. Amasius eo ꝙ sit pron⁹ ad amorē. Astut⁹ ab astu vocat⁹ qō est callidi ⁊ cauti nois q possit sine piculo fortiter aliquid facere. Argutus quia argumentū cito inuenit in loquēdo. Acer in vnāquāqz formā vegetus ac nimi⁹. Alacer a velocitate ⁊ cursu quasi diceret aliger. Armiger ꝙ arma gerat. Alacris lętus alacrit⁹ gestiens ⁊ nulli⁹ rei nouitate turbatus. Agilis ab agēdo aliq̄d celeriter sicut docilis. Aemulus eiusdē rei studiosus quasi imitator ⁊ amabilis alias inimic⁹ inuenitur. Aequus est ꝑm naturam iustus dictus ab ęqlitate hoc est ab eo ꝙ sit ęqualis vnde ⁊ ęquitas appellata ab ęqlitate quadā scilicet. Aequus eo ꝙ sit alteri ęqualis ęuo id est coętaneus. Arrogans eo ꝙ multū rogēt ⁊ ille multū fastidiosus sit. Audax ꝓprie ꝑ arrogāte ponit. Animosus eo ꝙ sit animis ⁊ virib⁹ plen⁹. Animatus ꝯsi animo auct⁹ ⁊ ꝯsi animo firmatus. Aelatus ꝑ eo ꝙ seipsum sup mensurā eleuet dū magnus sibi videt de his quę agit. Attollens ꝙ se eleuet ⁊ erigat. Ambitiosus ꝙ honores ambiat. Auidus dicrus ab auēdo auere enī cupere est. Hinc ⁊ auarus. Nam quid est auarum esse nisi ꝓgredi vltra ꝙ sufficit. Auarus er eo dictus ꝙ sit auidus auri ⁊ nunqz opib⁹ explear ⁊ quantū plus habuerit tantū plus cupiat: Flacci sup hoc concordāte sīa q̄ ait: Semp auar⁹ eget. ⁊ Salusti⁹ ꝙ neqz auaritia copia neqz inopia minuat. Amar⁹ a sapore translatum nomen habet. Est enī insuauis nec nouit quēqz ad consortiū suū aliqua iuitare dulcedine. Adulter violator maritalis pudoris eo ꝙ alteri⁹ thorū polluit. Anceps hucillucqz fluctuās ac dubius ist̄ud an illud capiat ⁊ in qua parte declinet anxius. Attor ꝙ sit terris morbus. Abstemius a temeto id est vino quasi abstinēs a vino. Ablatus ꝙ sit a lacte ablat⁹. Aeger ꝙ agat ifirmitate uel tristicia ad temp⁹. Aegrot⁹ ꝙ sit eger frequenti⁹ sicut iratus ⁊ iracūdus. Aerumnosus a rumine dict⁹ ꝙ p inopiā miser factus esuriat ⁊ sitiat. Auspex eo ꝙ auiū auspicia intēdat sicut auceps ꝙ aues capiat. Astrosus ab astro dict⁹ q̄si malo sidere nat⁹. Aenormis eo ꝙ normā ⁊ mensurā excedat. Abactor est fur iumentorū ⁊ pecorū quē vulgo abigeum vocant ab abigēdo scilicet. Atram⁹ ⁊ albatus ille a veste nigra iste ab alba. Aduena eo ꝙ aliūde adueniat. Alienigena q̄ ex alia gente genit⁹ est ⁊ nō ex ea vbi est. Irē alienigena ꝙ alienę regionis sit ⁊ nō ei⁹ vbi est. Accola eo ꝙ adueniēs terrā colat. Agricola a colēdo agro sicut silvicula. Assecla eo ꝙ sequat⁹ aliquem lucri causa. Assiduus dicebat⁹ apud antiquos q̄ assibus ad erariū expensū conferendis ꝓerat ⁊ in negocijs q̄z publicis frequēs vnde ⁊ ꝑs nō ꝓscribendū ē. Apparitor noiatus ꝙ appareat ⁊ videat⁹ ⁊ presto sit ad obsequiū. Attentus ut aliq̄d audiēs teneat. Attonitus veluti furore quodam instinctus atqz stupefactus. Dictus aūt attonit⁹ a tonitrui strepitu q̄si tonitruo stupefact⁹ ⁊ vicino fulgore aut tactu primus. Allectus ꝙ sit palam electus. Abactus ꝙ sit ab actu remot⁹. Aboriū eo ꝙ nō oriat⁹ q̄z aboriat⁹ ⁊ excidat. Adoptivus qui est palā adoptatus in filiū. Ambo ab eo qō est αμφω nomen de greco latinū factū littera tertia demutata. Alius de multis dicit: Alter ꝺo e duobus vocat⁹. Aequimanus appellatur qui vtraqz manu gladio incunctanter vtit.

b Eatus dictus quasi bene auctus scilicz ab habendo qō velit ⁊ nihil patiēdo qō nolit. Ille aūt vere beatus est qui habet omnia que vult bona ⁊ nihil vult mali. Er his enī duob⁹ beat⁹ homo efficit. Bonus a venustate corpis credit⁹ dictus postea ⁊ ad animū translatum nomen. Eum aūt dicim⁹ bonū cui non ꝓualet malū eūqz optimū qui peccat minimū. Benignus est vir sponte ad benefaciendū paratus ⁊ dulcis alloquio. Nō aūt multū distat benignus a bono qz ⁊ ipse ad benefaciendū videt expositus Sed i eo differt qz potest bonus esse ⁊ tristior ⁊ bene quidē facere ⁊ prestare qō poscit nō tñ suauis esse nouit cōsortio. Benignus aūt sua cūctos nouit iuitare dulcedine. Beneficus a benefaciendo alteri dict⁹. Unde ⁊ beneficientia vocatur que ꝓmo prodest. Beniuolus qz bene vult. Nō tñ dicim⁹ benevolus sicut nec maleuolus. Sepe enī ex duab⁹ partibus compositū nomen aut priorem aut sequentē litterā corrupit. Nam benevolētia absurdū sonat. Blandus dulcis ⁊ inuitans ad familiaritatē sui. Brutus ꝯsi obtus⁹ qz sensu caret.

Est enī sine ratione·sine p:udentia. Unde ꝛ ille iunius b:utus ex so:o:e tarquinij superbi genit⁹ cū eundem casum timeret·quē frater inciderat·q̄ ob diuitias ꝛ p:udentiā ab auūculo fuerat occi/sus·vtilē tēpo:is stultriciā simulauit. Unde etiā b:utus est cognominat⁹·dū vocaret iunius. Bal bus a balando potius q̄ a loquēdo dictus·verba enī nō explicat. Jnde ꝛ blesus·q: verba frangit. Bucco garrulus·q̄ cęteros o:is loquacitate non sensu eruperet. Biliosus q̄ sit semp tristis ab hu more nigro qui bilis vocat. Baburrus·stultus ineptus. Biothanat⁹·q̄ est bis mo:tuus. Tba/natos enī grēco sermone mo:s dicit.

c Larus a cęlo q̄ splendeat. Unde ꝛ clara dies ꝑ splendo:e cęli. Ęlsius a cęlo dict⁹. q̄ sit sublimis ꝛ altus·quasi cęlestis. La/stus·primū a castratiōe nūcupat⁹·postea placuit veterib⁹ etiā eos sic noīari·qui ꝑpetuā libidinis abstinentiā pollicebant. Ęles dictus·q: iter sibi facit ad cęlū. Ęlebs cōnubij expers·qualia sunt noīa in cęlo quę ab sq̄z cōiugib⁹ sūt. Et cęlebs di/cit q̄si cęlo beatus. Ęlicola·eo q̄ cęlū colat. Est enī angelus. Continēs nō solū i castitate dicit·ꝫ in cibo ꝛ potu·i ira q̄ꝫ ꝛ vexatiōe mentē·ꝛ detra/hendi libidine. Et cōtinēs dicit q̄ se a mult̄ ma/lis abstineat. Clemens·miserico:s ab eo q̄ clinat id est ꝓpregat ꝛ tucat·sicut solet patron⁹ clientem. Concho:s a coniunctiōe co:dis est appellat⁹. Nā sicut conso:s dicit qui so:te iūgit·ita ille concho:s dicit·qui co:de iūgit. Concionato:s multitudinis allocuto:. Consolato:s vni⁹ allocuto:. Et inde di/ctus consolato:·q̄ soli se applicet cui loquit. ꝛ so/litudinē leuat alloquio suo. Hinc ꝛ solatiū. Con sultus ē qui consulit·cui contrari⁹ est inconsult⁹·q̄ nō accipit consiliū. Constās dictus·q̄ vndiq̄z stat·nec in aliquā partē declinari potest. Confi/dens·q̄ sit in cunctis fiducia plen⁹. Unde ꝛ Li/cilius: si confidentiā habes confide oīa. Cautus a cauendo dict⁹. Callidus·fraudulent⁹·q: celare nouit ꝛ male perit⁹. Callidū aūt veteres non p:o astuto tm̄ ꝫ etiā ꝓ astute docto ponebāt. Hunc ꝛ versutū ab eo q̄ animū cito vertat. Cupid⁹ a cu/piendo multū·id est accipiēdo vocat⁹. Clamosus q̄si calamosus a calamo scilicz q̄ sonet. Calum/niato:s falsi crimins accusato:·a caluendo. i. fru/strando ꝛ decipiēdo dict⁹. Calculato:s a calculis id est lapillis minutis·quos antiqui in manu te/nentes numeros componebāt. Compilato:s·qui aliena dicta suis pmiscet·sicut solent pigmētarij i pila diuersa mixta contūdere. Hoc scelere quon/dam accusabat mantuan⁹ ille vates cū quosdam versus Homeri transferens suis pmiscuit. ꝛ cum compilato: veterū ab emulis diceret·ille respon/dit magnaꝫ esse viriū clauam hercule exto:quere de manu. Contumaꝫ·ab eo q̄ cōtemnat. Chro/maticus q: nō confundit·nec colorē mutat. Brę/ce enī chroma color vocatur. Contumelios⁹·q: velox ē ꝛ tumet i verbis iniurię. Contētios⁹ ab intentiōe vocatus·q̄ nō ratiōe aliqua·ꝫ sola per/tinatia vindicat. Contēptibilis uel q: contēptui habilis·uel q: contempt⁹ ꝛ vilis·id est sine bono/re. Crudelis·hoc est crudus·quem gręci homon appellant·ꝓ translationē·quasi nō coctus nec esui habilis. Est enī asper ꝛ durus. Carnifex·q̄ car/nē afficiat. Cruciar⁹·eo q̄ sit cruce dign⁹. Col/lega a colligatione societatis ꝛ cōplexu amicitię dictus. Coęraneus quasi compar ętatis. Cōplex qui vno peccato uel crimine alteri est applicat⁹ ad malū. Ad bonū ꝛo nūq̄ dicim⁹ cōplicem. Con/sors·eo q̄ ad eū pars ptinet bonorū. Nā sortem veteres p:o parte ponebant. Consors ergo q̄ sit cōmunis sorte·sicut dissors dissimilis sorte. Ce/ler appellatus a celeritate·q: qđ vsus exigit·velo/cius facit. Confinialis ab eo q̄ sit genere uel loco affinis. Colonus a colonia·uel ab agro colendo dictus. Curato:·q̄ curā ferat pueris·qui adhuc eius ętatis sunt ut negocia sua satis administra/re nō possint. Cognito: a cognoscendo causā di/ctus. Clientes·prius colientes dicebant·a colen/dis patronis. Captus captiuus dicit·quasi ca/pite diminutus ingenuitatis·fo:tuna enim ab eo excidit·vnde ꝛ a viris peritis capite diminutus dicit. Colonus a columna vocatus·eo q̄ erectus ꝛ firmissimus sit. Comptus a coma dictus·q̄ sit fo:mosus capillis·uel quia comā nutrit. Ca/lamistratus·a calamistro·id est acu ferreo in ca/lami similitudine facto in quo crines obto:quen/tur: ut crispi sint·quem in cinere calefacere solent qui capillos crispant·ut calamistrati sint. Lo:/pulētus·q̄ sit co:pore validus. ꝛ lentis carnibus. Crassus a saginato co:pore·a creādo carnes. Co/messo:s a comedendo satis. Est enim gulę ac ven/tri ꝫmoderatę deditus. Caupo pessimus de vino aquā faciens. Candidus. Canus dictus a can/do:e. ꝛ candidus·quasi candori datus. Studio enim accedit candor. Nam album vocari naturę est. Clodus Curuus Crispus. Ęcus appellatus q̄ careat visu. Est enim luminibus amissis. Ęc/cus est qui vtroq̄z oculo nō videt. Caducus a ca/dendo dictus. id est lunatic⁹·eo q̄ certo lunę tem/po:e patiat. Confusus a confessione sceleris ap/pellatus. Jnde ꝛ confusio. Cōuulsus dicitur·cui sua vi aliqua adimuntur. Unde ꝛ cōuulsa nauis cui eminentia vi tempestatis adimunt. Unde ꝛ Virgilius. Uix septem cōuulsę vndis. quasi mu/tilate. Consumptus totus sumptus ꝛ deuo:atus Conciliatrix ob societatem flagitiosę consensio/nis dicta·eo q̄ in·currat·alienūq̄z nundinet co:/pus. Hanc etiam ꝛ lenonē vocant. Circūfo:an⁹ qui aduocationū causa circum fo:a ꝛ conuentus vagat. Collegiatus. Carpentarius.

d Omin⁹ ꝓ derivationē dictus q̄ domui ꝓsit ꝛ cūctę familię dñet. Disertus do/ctus·a disserēdo dict⁹. dispositę enī disse/rit. Doctus a docēdo·vnde ꝛ doctor. Docilis nō q̄

sit doctus·ꝫ q: doceri potest.est enī ingeniosus· ⁊ ad discendū aptus.Discipulus a disciplina di/ cit⁹·disciplina autē a discendo vocat⁹.Dispensa/ to: vocat⁹ cui credit⁹ administratio pecuniarum.⁊ ideo dispensato:·q: p:ius qui dabant pecuniam non numerabant eā·ꝫ appendebāt. Dies ab ęre vocatus·uel diu vescens. Decorus perfect⁹ a de/ cem dicit⁹.Dulcis.Decēs cōpositus·a numero de/ cem dicitur. Hinc ⁊ decorus ⁊ decibilis.Direct⁹ eo q̄ in rectū vadit.Dilectus a diligētia.Hęc sūt enī signa diligendi.Diligens. Delibutus·de oleo vnctus·ut arletę solent·uel in ceromate pueri. Hinc ⁊ delibutū gaudio·id est pfusum uel plenū. Delicatus q̄ sit delicijs pastus·viuēs in epulis.⁊ nito:e co:po:is.Defessus semp infirm⁹ q̄si diu fes/ sus. Debilis q̄ p bilem factus sit fragilis. Bilis enī humo: est afficiens co:p⁹. Decolo:·q̄ desit illi colo:.Despatus vulgo voca⁹ malus ac pditus nec iam vllius p:ospere spei. Dicit⁹ aūt p similitudinē ęgro:ū qui affecti ⁊ sine spe deponunt⁹.Consuetu/ do aūt erat apud veteres·ut despati ante ianuas suas collocarent⁹·uel ut extremū spiritū redderēt terrę·uel ut possent a transeuntib⁹ fo:te curari·q̄ aliquando simili labo:auerant mo:bo. Degener aut q̄ sit ignobilis·aut q̄ sit impari genere·aut si dū sit optimo genere natus·inhoneste tū viuit. Decrepitus q̄ mo:ti sit p:io:.⁊ q̄si ad mo:tis te/ nebras vertat·sicut crepusculū temp⁹ noctis. Alij dicunt decrepitū nō qui senectute anullus ē·ꝫ qui iam crepare desierit·id est loqui cessauerit.Depre/ ciatus·ab eo q̄ sit vilis·nec aliquo p:ecio dignus Dirus p:eparcus ⁊ teter.⁊ quasi diuina ira in id actus. Nā dirū dicit⁹·q̄ dina inferet ira.alias di/ rus magnus.Debiscens·valde biscens. Hic enim de augentis est ut deamare desidere.Despiciēs·eo q̄ deo:sum aspiciat·uel contemptui habeat. Do/ losus insidiosus uel malignus.ab eo q̄ deludat. Ut enī decipiat occultā maliciā blandis sermoni bus ornat.Dubius incert⁹·quasi duaꝝ viaꝝ.De/ lato: dictus eo q̄ deregat q̄ latebat. Dilato:·q: differt ad ꝓferendum.Desidiosus tardus piger a desidendo voca⁹·id est valde sedendo. Idē ⁊ re/ sidens a residendo.De enī hic augentis est. Deli/ rus mente defectus p ętatē apo toy lirā·uel q̄ a re cto o:dine ⁊ quasi a lira aberret. Lira est enī ara/ tionis genus cū agricolę facta semente dirigunt sulcos·in quos ois seges decurrit. Demens idem q̄ amens·id ē sine mente·uel q̄ diminutionē ha/ beat mentis. Desipiens eo q̄ min⁹ sapere incipit· q̄ q̄ solebat.Damnat⁹ ⁊ damnabilis·quoꝝ p:io: iam addictus est·sequens potest addici. Degula/ to:·eo q̄ gulę sit deditus.

e Loquens·pfusus eloquio.Exertus i lo/ quendo expedit⁹.Exercere enī ꝓferre uel expedire est. Eruditus quia nō rudis ꝫ iam doctus.Expertus·multū pitus.Ex enī hic p valde ponitur.sicut excelsus·quasi valde celsus.⁊ eximius quasi valde eminens. Efficax dictus.q: nullā difficultatē habet in qualibet re facienda. Hinc ⁊ efficiens a faciēdo dictus.Expes q̄ sit si/ ne spe.Expers q: extra partē·caruit enim parte. Exo:s q: extra so:tem est.Exul quia extra solum suū est·quasi trans solum missus·aut extra solum vagus. Nam exulare dicuntur qui extra solum eunt. Exto:ris quia extra terram suā ē·quasi ex/ terris.Sed p:o:ie exto:ris cum vi expulsus sit ⁊ cum te:o:e solo patrio iectus.⁊ exto:ris ex ter/ ra sua pulsus.Exterris·extra terrā·aut extra ter/ minos suos·quia exterret.Exterminato: nō ille qui vulgo dicit⁹. ἐξόριστος ꝫ qui deiecit ⁊ expel/ lit a terminis ciuitatis. Exterminat⁹ ab eo q̄ sit extra terminos suos iectus. Sic ⁊ externus eo q̄ sit alienę terre. Egens ⁊ egenus·sine gente ⁊ sine genere·indigens ⁊ egenus. Exiguus multū egens·ex enim ꝓ valde ponitur. Exilis tenuis q̄ possit q̄is p angustum exire·siue sine ilijs. Exe/ sus·quia per comesus. Est enim aridus tenuis ⁊ exilis. Exhaustus·quia consumptus est.⁊ inanis effectus. Exanguis q̄ sit extra sanguinē. Exani/ mis ē mo:tuus. Exanimis aūt ⁊ exanimus dici/ mus·sicut vnanimus ⁊ vnanimis·inermus ⁊ in/ ermis.⁊ hoc nostro arbitrio subiacet. Exust⁹ di/ citur·de quo nihil supe:est·quasi valde vstus. Ex enim ꝓ valde ponit⁹. Exosus ab odio dictus. Nā antiqui ⁊ odi dicebant ⁊ osus sum. Hinc ē exo/ sus quo vtimur.licz iam osus nō dicamus. Exi/ tiosus·eo q̄ mult⁹ exitio sit. Executo: ab exequen/ do. Idem ⁊ exactor. Effracto:·q̄ sit expugnato: clanstro:ū. Efferatus·mente ferina effectus.⁊ vl/ tra humanum modum excedens. Effrenatus.ab eo q̄ sit p:eceps ⁊ pronus.⁊ sine frēno rationis. Eunuchus grecum nomē est·qō eit spado. Ho/ rum quidā coeunt ꝫ tamen virtus i semine nul/ la est. Liquo:em enī habent ⁊ emittunt·ꝫ ad gi/ gnendum inane atq̄ inualidum. Effera ab eo q̄ sit frequenti fętu exhausta. Partus enim eā assi/ duus debilem reddit.

f Facundus dictus quia facile fari possit. Facetus qui iocos ⁊ lusus gestis ⁊ factis cōmendat·a faciendo dictus. Frugalis a fruge nominatus·id est a fructu uel parsimonia· siue ut alij volunt a modestię temperantia. Fene/ rato: qui pecuniam deponit apud debito:em·q̄si fenoris acto:. Nam fenus pecunia est. Fenerato: autem latine dicit⁹.⁊ qui dat mutuū ⁊ qui accipit Flamines pontifices idolo:ū. Felix dicit⁹ qui fe/ licitatem dat·felix qui accipit.⁊ felix ꝓ quem dat felicitas·ut felix tempus·felix locus. Fidelis p:o eo q̄ fit ab eo id quod dicit uel pmittit bonum. Facilis a faciēdo nec tardus. Firm⁹·vnde ⁊ fo/ mosus. Fortis quia fert aduersa uel quęcūq̄ ac/ ciderint.siue a ferro·q̄ sit dur⁹ nec molliat. Fo/ mosus a formo dictus. Formū enim veteres ca/ lidum ⁊ feruens dixerunt. Feruo: enim sangui/ nem mouet.⁊ sanguis pulchritudinem. Fędus nomē habet ab hirco ⁊ ab edo f littera adita.

Hūc veteres in graui significatione ponebāt·ut sanguine fœdantē q̄s ipse sacrauerat ignes. Fragilis dictus·eo q̄ facile frāgi possit. Fessus quasi fissus·nec iam integer salute.est aūt generale.Dicimus enī fessus animo·ut Terentius: Fessus valle resedit.ꝛ fessus corpore·qō magis est ꝓprium.ꝛ fessus rerū a casu venientiū. Fatigatus·quasi fatis agitat⁹. Formidolosus a formo·id est sanguine dictus·cū se a cure uel a precordia fugiens contrahit sanguis. Hā timor sanguinē gelat·q̄ coactus gignit formidinē.vnde est illud·geliduſq̄ coit formidine sanguis. Formidolosus aūt cū sit timidus.ꝛ timendū significat. Fatuus ideo existimat dict⁹·q: neq̄ qō fatur ipse·neq̄ qō alij dicunt intelligit. Fatuos originē ducere quidā putāt a miratorib⁹ fatuę fauni vocis fatidicę.eosq̄ primū fatuos appellatos q̄ pęter modū obstupefacti sunt vaticiniis illi⁹ vsq̄ ad amentiā. Fautor ab eo q̄ faueat ꝛ consentiat. Fictor appellat⁹ a fingēdo ꝛ componēdo aliq̄d·sicut q̄ capillos mulierū linit ꝛ ptractat vngit ꝛ nitidat. Fallax·q̄ fando id est loquēdo decipiat. Feruidus·iracundus. Ira enī inflāmat. Frendens·q̄ minādo frangat dentes ꝛ cōprimat. Fremens.i.cum furore vociferans. Ferox ab eo q̄ feritatem exerceat ut bestia. Fur a furuo dictus est·id est a fusco. Nam nocturno vtit tempore. Factiosus inter opprobria cum seditiosum accipi volumus·cū ꝺo gratiosum·potentē ꝛ q̄si magnę factionis. Facinorosus a facti cōmisso noiatus·facit enim qō alteri nocet. Famellarius fœminis deditus·quē antiqui mulierariū appellabāt. Flagitiosus eo q̄ frequentius flagiret atq̄ appetat libidinē. Furcifer dicebat olim qui ob leue delictū cogebat⁹ a dñis ignominię magis q̄ supplicij causa furcā circa viā ferre·predicās peccatū suū.ꝛ monere cęteros ne quid simile peccarent. Futilis vanus supfluus loquax. Et est metaphora a vasis fictilibus quę cassa ꝛ rimosa nō tenēt ea quę iniecēris. Fornicari⁹. Fornicatrix est·cui⁹ corpus publicū·ꝛ vulgare est. Hęc sub arcuatis ꝓsternebat⁹ quę loca fornices dicunt vnde ꝛ fornicariq. Virgilius. atq̄ aduerso fornice. Fœcunda a fœtu dicta q̄si fœtu abunda. Est enī partu frequens. Fœta prægnās. Flens q̄si lachrymas fluens. Fugitiuus nemo recte dicit⁹ nisi q̄ dominū fugit: Hā si paruulus puer a nutrice aut a scholis discesserit·fugitiuus nō est.

g Loriosus·a frequentia claritatis dictus p c g littera cōmutata. Gloriosus a laurea dictus quę dat victoribus. Gnarus sciens·cui contrari⁹ est ignarus nesciens. Grauis venerabilis. Unde ꝛ contęptibiles leues dicim⁹. Grauis ꝓ consilio ꝛ constantia dictus·q: nō leui motu dissilit ꝫ fixa constantię grauitate consistit. Grandis. Gracilis. Grandęuus·q̄ sit grandis ęuo. Gratus·gratiā seruās. Ꝺz grat⁹ tm̄ animo·gratissimus ꝛ animo ꝛ corpe dicit⁹. Gratificus ab eo q̄ gratis faciat bonū. Gratiosus·q̄ plus vnicuiq̄ q̄ merek tribuit. Garrulus ꝓprie dicit⁹ qui vulgo verbosus appellat⁹ accedente lętitia nec valens nec volens tacere·sumptū nomen a graculis auibus quę importuna loquacitate semp strepūt nec vnq̄ quiescunt. Ganeo luxuriosus.ꝛ tanq̄ in occultis locis ꝛ subterraneis·quę ganea gręci vocant. Glurto·a gula·id est gulosus.

Umilis quasi humo acclinis. Honorabilis quasi honore habilis·hoc ē aptus.
b Honestus q̄ nihil habeat turpitudinis. Hā quid ē honestas·nisi honor ꝓpetuus: id est quasi honoris status. Humanus q̄ habeat circa homines amorē.ꝛ miserationis affectū. Unde ꝛ humanitas dicta·qua nos inuicē tuemur. Habilis q̄ sit ad habendū comodus atq̄ aptus. Honerosus plus est q̄ honerat⁹·sicut sceleros⁹ plus q̄ sceleratus. Hirsutus ab eo q̄ sit hirtus ꝛ pilis horridus. Hypocrita gręco sermone·in latinum simulator interpretat⁹: Qui dū intus malus sit bonū se palam ostendit. Hypo enī falsum·crisin iudiciū interpretat⁹. Nomen aūt hypocrite tractū est a specie eorū qui i spectaculis contexta facie icedūt·distinguētes vultū ceruleo minioq̄ colore ꝛ cęteris pigmētis habentes simulacra forte linthea·gypsata ꝛ vario colore distincta nōnūq̄ ꝛ colla ꝛ man⁹ creta pungentes ut ad psonę colorem puenirent ꝛ ꝓpter dū in ludis agerent fallerent·modo in specie viri·modo in fœminę·modo tonsi modo criniti anili ꝛ virginali cęteraq̄ specie ętate sexuq̄ diuerso ut fallant ꝓpter dū in ludis agunt. Quę species argumenti translata est in his·qui falso vultu incedūt.ꝛ simulant qō non sunt. Nam hypocritę dici nō possunt ex quo foras exierint. Humatus q̄ sit humo tectus·id est sepultus.

i Ngeniosus dictus q̄ intus vim habeat gignendi quālibet artē. Inuentor dict⁹ q̄ in ea quę quęrit venit. Unde ꝛ ipsa quę appellat⁹ inuentio si verbi originē retractem⁹ quid aliud resonat·nisi q: inuenire est i id venire qō quęrit⁹: Interpres q̄ inter partes medi⁹ sit duarum linguarū dū transfert. Ꝺz ꝛ qui inter deum quē interpretat⁹ ꝛ hoies quib⁹ diuina idicat mysteria interpres vocat⁹. Iuridicus q: legū iura dicit. Indolis ꝓprie est imago quędā futurę virtutis. Iustus dictus q: iura custodit ꝛ ꝫm legē vivit. Innox q̄ nō noceat. Innocuus cui nocitū nō sit·ħ apud veteres vtrūq̄ indifferens est. Ilaris gręcum nomen est. Iocundus eo q̄ sit semp iocis aptus ꝛ ilaritati·a frequentia·sicut iracundus. Iocosus iocis vsus. Inclytus gręcum nomen ē. Nam clyton gręci glorioſum dicūt. Illustris nomen noticię est q̄ clareat multis splendore generis·uel sapientię uel virtutis·cui contrari⁹ est obscure natus. Idoneus quasi duplum habens donum. Incolumis a columna nomen habet·quasi erectus fortis ꝛ stabilis. Immarcessibilis incorruptus ꝛ sempitern⁹·q̄ sit sine marcore atq̄ lan-

guore. Intemeratus·incorruptus ⁊ nulla temeritate violatus. Infirmus quia sine formo·id est sine calore. Imbecillis·quasi sine baculo fragilis ⁊ inconstans. Inanis·leuis. Inconstans quia non est stabilis·ꝫ quod placet ei rursus displicet. Jactans uel arrogans est qui maiorū institutis non acquiescit·ꝫ propriā quandā uiam iusticię ⁊ sanctitatis inquirit. Iracundus dictus·qui accenso sanguine in furorem compellit. Ur eni flāma dicit·⁊ ira inflāmat. Incētor ab eo q incēdat atq; inflāmet. Incētor·quia praua suggestione ad uitia cor aliorum succendit ⁊ psuadendo inflāmat. Inexpiabilis·q nūq; expiet·nūq; purget. Inlaudabilis·nō quia laudatus nō sit·sed quia laudari nō meruerit. Iratus·ira actus. Impius quia sine pietate religionis est. Iniquus proprie dictus·q nō est equus·ꝫ inequalis. Inter impiū autem ⁊ iniquū hoc distare nōnūq; soler·quia omnis impius iniquus: nō tamē omnis iniquus est impi⁹. Impius nāq; p infideli ponit·⁊ dictus impius q sit a pietate religionis alienus. Iniquus ꝙo dicit p eo q nō est equus sed prauis operibus maculatur ne christianitatis nomine censeatur. Inimicus quia non est amicus·ꝫ aduersarius. Duę autē res inimicos faciūt·fraus ⁊ terror. Terror q timent. Fraudis malū·q passi sunt. Inuidus dictus ab inuidendo felicitati alterius. Inuidiosus est qui ab alio patit inuidiam. Inuisus·odiosus·ab inuidia ⁊ zelo dictus. Intestabilis·cuius testimoniū nō valet. ⁊ qđ dixerit·irritū improbatūq; sit. Infamis nō bonę famę. Improbus dictus q instat etiam ꝓhibenti. Importunus inquietus·quia nō habet portum id est quietē. Unde ⁊ importuni quasi in naufragiū cito ferunt. Infrenis hoc est qui frenis nō regit·ut numide infreni. Infrendens proprie est inter se comprimens dentes. Nā ⁊ frendere significat dentib⁹ frangere. Unde nefrendes infantes qui necdū dentes habēt. Ingluuiosus a gula ⁊ uoracitate dictus. Inglorios⁹ q sit sine gloria·id est sine triūphis. Item inglorius imemor glorię. Informis·ingens non q nō habeat formā·ꝫ q ultra formam magnitudinem habeat. Inueterat⁹ eo q sit multi veterisq; usus in malicia. Immanis q nō bonus ꝫ crudelis ⁊ terribilis. Manum eni bonum dicit. Unde ⁊ cata antiphrasin·dij manes minime boni. Immunis minime munificus·ut est in ꝓuerbio veteri. Immunē ciues odere sui. Item imunis qui nō facit munia·id est officio nō fungit. Est eni omni priuilegio vacu⁹. Indemnis eo q sine damno uiuat. ⁊ sine ulla culpa atq; piculo. Iners sine arte. ⁊ ob hoc ne operi quidem ulli aptus. Inermis uel sine armis·uel sine uiribus. Nam semp arma p uiribus accipiunt. Ignauus ignarus uię·id est rationis ⁊ uitę. Ignarus nō gnar⁹·id est inscius ꝫ ē sine naribus·olfecisse eni ueteres scisse dicebāt. Ignar⁹ aūt duo significat·uel qui ignorat·uel qui ignorat. Immemor q oblit⁹ est·pdit eni memoriā. Inscius q: sine scia est. Idiota impitus·grecū est. Impitus sine peritia. Inconsult⁹ ab eo q nō accipiat consilium. Item inconsultus q: est sine consilio ⁊ inscius rerum·atq; ignarus. Ineptus apto contrarius est·quasi inaptus. Inops qui sine terra est·opem enim terram intelligimus quia opem fert fructificādo. Alij inopem intelligunt·nō sepultum·inhumatū·cui nec animā mane habenti surrexit tumulus. Ignobilis eo q sit ignot⁹ ⁊ vilis ⁊ obscuri generis·cuius nec nomen quidē scitur. Ircosus·quia sudore corporis fetido putet. Ignotus ignobilis uel ex improuiso veniēs. Improuisus dictus·eo q subito sit ⁊ non prius ante visus. Index proditor ab indicando. Indigena vocatus q inde sit genitus·id est in eodē loco natus. Impudēs·eo q ab eo pudor ⁊ pudicitia ꝓcul abest. Impudicus a podice vocat⁹. Pedorē eni ⁊ fetorem dicit. Incestus ꝓpter illicitam cōmixtionem vocat⁹·quasi incastus·sicuti qui virginē sacram uel affinitatis suę primam stupr auerit. Interecida est·qui falsum testamentū fecit ⁊ ob id hominē occidit. Inficiator negator·q: non fatet ꝫ cōtra veritatē mendaciū nitit. Impostor mendax cōmentator. Intercepto: ꝓprie dicit qui inter duos de medio rollit. Insidiosus q insideat. Nā ꝓprie insidere est dolose aliquem expectare. Unde ⁊ insidię nominate sunt. Incincta id est sine cinctu·q: pręcingi soliter uterus nō pmittit. Inuestis id est sine veste·nōdum enī habet stolā·quod est signum maritalis virginitatis. Iscurra vocat q: causa esce quēlibet consectat.

k Catholicus·vniuersalis. Grecū enim nomen est. Karus grecum nomē est·sicut ⁊ kariras. Unde ⁊ eukaristia sacrificiū·id est bona gratia.

l Uculentus ab eo q sit lingua clar⁹ ⁊ sermone splendidus. Lector dicit a legēdo. id est pcurrendo. Unde ⁊ nauis dicit legere quicqd transit. Nā legit·transit ꝓterit·ut crebris legim⁹ freta concita terris. Item lector a colligendo animo quę legit q̄si collector. sicut illud: qui legitis flores. Loquax non est eloquens. Letus a latitudine. Locupler·quasi locis plenus. ⁊ possessionū plurimarū possessor·quēadmodum docet Tullius de republica in libro secūdo·multa quę editione ouiū ⁊ boū·q tūc erat res in pecore ⁊ in locorū possessionibus. ex quo pecuniosi ⁊ locupletes vocabantur. Liberalis dictus ab eo q libenter donet nec murmurer. Largus·abundās affluens. Longus a linea dictus ꝓpter q sit porrectus. Longęuus quasi longi ęui ⁊ longi temporis Longanimis siue magnanimis eo q nullis passionibus pturbat ꝫ ad vniuersa sustinēda patiēs est. Cui contrari⁹ est pusillanimis angustus ⁊ in nulla tribulatione subsistens. De q̄ scribit. Pusillanimis vehemēt insipiēs. Leuis ob inconstantiam vagatiōis appellat·q: leui motu mentis nūc ista nūc illa desiderat. Lubricus ab eo q labitur.

Labens interdū velox·ut labere nympha polo.ꝛ labere pēnis. Lursu eni lapsus celerio: est. Latro insesso: est viaꝝ·a latendo dictus. Melius autē latro est q̄si latero a latere insidiato: vic̄. Lanista gladiato: id est carnifex·tusca lingua appellatus a laniando·scilicz corpa. Lacessito: p translationem dictus a canib⁹ uel a feris·que solēt lacerādo ꝓuocare. Leno consiliato: stupri eo q̄ mētes miserorū blandiat.ꝛ deliniēdo seducat. Libidinosus ab eo q̄ faciat q̄ libet. Libidinosus a libero q̄ puellaꝝ corpore pingit. Luxuriosus q̄si solutus in voluptates·vnde ꝛ mēbra loco mota·luxa dicunt. Lasciuus dict⁹ q̄ sit luxus·id est solut⁹ ꝛ vanus. Lymphatic⁹ q̄ aquā timeat·quē greci hydrophobā vocāt. Lymphatic⁹ ꝓprie dicit·q̄ vitiū ex aqua ꝓtrahit·cui⁹ vitiū ē huc atq; illuc currere. aut a fluore aque sumpto vitio. Sz poetę iam hoc genus noīs p furiosis vsurpāt. Luridus q̄ sit pallidus·a loco dictus·q̄ huiusmodi habeat cutem. Leprosus a pruritu nimio ipsi⁹ scabiei dict⁹·vnde ꝛ p p scribi debet. Luscus q̄ lucē ex parte sciat·sicut luscicios⁹ q̄ vespere nihil videt. Luscos coclites dixerūt antiqui. Unde ꝛ cyclopas coclites legimus dictos q̄ vnū oculū habuisse ꝓhibent. Lotus. lauatus id est mundus. Lupa meretrix a rapacitate vocata q̄ ad se rapiat miseros ꝛ apprehendat.

m Jsericos a compatiendo alienę miserię vocabulū est sortitus.ꝛ hinc appellatam misericordiā q̄ miserū cor faciat dolētis alienā miseriā. Nō aūt occurrit vbiq; hęc etymologia. Nam est in deo misericordia sine vlla cordis miseria. Mact⁹ magis auctus glia.ꝛ ē nomē tractū a sacris. Quotiens eni thus aut vinū sup victimā fundebaī dicebant·mactus est taurus vino uel thure·hoc est·cumulata est hostia ꝛ magis aucta. Munific⁹ dicit uel q: alicui munera multa dat·uel q: munus suum id est officiū q̄ debet adimplet·sic ꝛ munifex q: munera fert. Magnanimis ab eo q̄ sit magni animi ꝛ magnę virtut⁹. Cui contrarius est pusillanimis. Magnificus a magna faciendo vocabulum traxit. Mansuetus mitis uel domitus quasi manu assuetus. Modestus a modo dict⁹ ꝛ temperie. nec plus quicq̄ nec minus agens. Mitis lenis ꝛ mansuetus ꝛ cedēs improbitatib⁹ ꝛ ad sustinēdā iniuriā tacēs quasi mut⁹. Mutus q: vox ei⁹ nō ē sermo nisi mugit⁹. Uocalē eni spiritū p nares quasi mugiēs emittit. Memor uel qui memoriā tenet·uel qui memoria tenet. Magister·maior ī statione. Nam steron grece latine statio dicit. Minister·minor in statione·siue q: officiū debitū manib⁹ exequit. Maior·minor·minim⁹ a numero monadis·q̄ post eū nō sit alter. Maximus aut meritis aut ętate aut honore aut facūdia aut virtute aut omnib⁹ magis eximius. Modicus paru⁹ ꝛ abusiue. ceterum rationabilis. Moderatus a modo scilicet ꝛ temperamēto. Mediocris q̄ modicum illi sufficiat. Miser ꝓprie eo q̄ oēm felicitatē amiserit. Scōm aūt Ciceronē ꝓprie mortu⁹·q̄ ī tusculanis miseros mortuos vocat. ꝓpter q̄ iam amiserūt vitā. Miserabilis·q̄ sit miseric habilis. Mestus naturaliter tristis nō casu. Est eni a natura mēris ꝛ animi·vnde ꝛ mestus. Mendic⁹ dictus·q: min⁹ habet vnde vitā degat·siue q: mos erat apud antiquos os claudere egenū ꝛ manū extendere·quasi manu dicere. Mendax q̄ mentē alterius fallat. Malign⁹·q: malitię votū uel opus pagit. Malus appellatus a nigro felle·qđ greci melan dicūt. vnde ꝛ melancholici appellāt boies q̄ ꝛ conuersationē hūanā refugiūt. ꝛ amicoꝝ charoꝝ suspecti sūt. Malitiosus deterior malo q: frequent⁹ mal⁹. A malo aūt peior dicit·a bono deterior. Melior dict⁹ quasi mollior·nō durus aut ferr⁹·nā melius q̄si mollius. Minax a facie oculoꝝ qñ furiose arescūt ut amplius videns ptimescat. Minator ꝛ monitor. Sz monitor dicit cum prenūciat bonaminator cum pręnūciat aduersa. Mulcator eo q̄ blādis ꝟbis mulceat ad declinādū animū·translatio a mulso id ē qđ acceptum lenire solet fauces dolētis·aut oppletū sordibus stomachū. Meratores appellant q̄ castra designāt a metiēdo scilicz ut Lucanus: Hesperios audax veniā metator in agros. Mollis q̄ vigorem sexus eneruati corpis dedecoret. ꝛ q̄si mulier emolliat. Macer a macie ꝛ macies a macia eo q̄ īmoderata libido macros faciat·siue a maceratiōe. Mancus manu ancus. Morib⁹dus·morieti similis·sicut vitabund⁹ vitanti similis. Q̄n eni dicim⁹ moritur⁹ ē·vere moriturus ē·morib⁹dus autē nō vere ꝛ vere similis morienti ē. Meretrix dicta eo q̄ pręciū libidinis mereat. Inde ꝛ meritorię tabernę. Mā ꝛ milites cū stipēdia accipiūt mereri dicūt. Morio a morte vocat⁹·eo q̄ nō vigeat intellectu. Mulio dict⁹ a mulis eo q̄ pręsider bisdē vehiculis. Manifestum dicit qđ in manu est promptum.

n Obilis nō vilis·cui⁹ ꝛ nomē ꝛ gen⁹ scit. Nubilis ad nubēdū habilis. Nemo ab hoie tractū est. i. ne homo·qđ ē ꝑ nullo. Nullus aūt q̄si ne vllus. Nihili cōpositū ē ex ne ꝛ hilo. Hilū aūt Varro ait significare medullā ei⁹ ferulę quā greci ἀσφόδελον vocāt. ꝛ sic dici apud nos nihilū quō apud grecos οὐδέτερον Nequā a malo plerię distinguūt·aliū pnitiosū aliū nugas existimantes·ut ait Monari⁹. Hic adolescēs nequā nō mal⁹. i. nugas pnitios⁹. Alij cōfūdūt·q̄si vtrūq; vnū idēq; significēt. Neqtiā ex eo q̄ nec quicq̄ sit·id ē ex eo q̄ nihil sit veteres dictū esse voluerūt. Neuter neq; ille neq; iste·q̄si diceret nec vterq;. Nefari⁹ nō dign⁹ farre ꝑ ꝓmo cibi genere vita hoiuꝝ sustētabaī. Nefand⁹ id ē nec noiand⁹ q̄dē nec dicēdus Nutrito: q̄si nutu eruditor. Nūci⁹ ē ꝛ q̄ nūciat ꝛ qđ nūciaī·id ē angel⁹. κατ᾽ ἐξ ἀγγελείαν·ꝟ nūci⁹ ipse homo gnē masculino·id ꝺo qđ nūciaī gnē neutro·ut ꝺ nūciū.ꝛ hęc nūcia. Naçare⁹ id ē sanct⁹ dei. Naçare⁹ olim

dicebatur qui sanctam comam nutriebat. ⁊ nihil contamina tum accipiebat. abstinens se a vino. omnigz sicera quę mentē ab integra sanitate pervertit. Nugas autem hebręum nomē est. Ita enī i ꝓpheris est expositum. vbi dicit sophonias: Nugas q̄ a lege recesserāt. ut nosse possim⁹ linguam hebraicā omniū linguaꝝ esse matrē. Nugigerulus appellatus ab eo q̄ sit turpis nuncius. Negligens quasi nec legens. Nepos dictus a genere quodā scorpionū. q̄ natos suos consumūt excepto eo q̄ dorso eius insederit. Nā rursus ipse q̄ seruatus fuerit consumit patrē. vnde hoies qui bona parentū ꝑ luxuriā consumūt nepotes dicūt. Hinc ꝯ nepotatio. ꝑ luxuria ponit q̄ certe quęqz res consumunt. Niger q̄si nubiger q: nō serenus ꝫ fusco coopertus est. Unde ⁊ nubilū diem tetrū dicimus.

O Rthodoxus rectę glorię. Orator: ab ore vocatus. a orando noiatus. id ē dicēdo Nā orare dicere est. Obaudiēs ab aure eo q̄ audiat imperantem. Ospes q̄ inferat ostijs pedes. Ospes facilis apt⁹ ⁊ ostio patens. Unde ⁊ ospitalis homo dicit. Osor inimic⁹. ab odio dictus. sicut amator ab amore. ⁊ ē generis cōmunis Odibilis odio habilis. Obsitus obsessus. id est vndiqz insidijs conuallatus. Obscen⁹ impurę libidinis a vitio obscuro dict⁹. Obtunsus hebetior ⁊ obclusior. q̄si ex omni pte tunsus. Obnix⁹ contranisus ⁊ conabundus dicit. Obnoxi⁹ q: obligatus est neribus culpę. Oblectator q̄si cū lacte ⁊ fraude. ut Terētius: nisi me lactasses amantē. vnde ⁊ oblectare dictū est. Obtrectator malign⁹ ⁊ qui obstringillando: officiēdoqz nō sinat quēpiā ꝓgredi ⁊ augescere. Orbus q̄ liberos nō habet. quasi oculis amissis. Opifex q̄ opus faciat aliquod. Opilio custos ouiū quasi ouilio.

P Rudens quasi porro videns. spicax est enī ⁊ incertoꝝ prouider casus. Pariēs dictus a pauēdo. Pauere enī ferire est. pcutit enī ⁊ tolerat. Perfect⁹ cui nihil iā adiici potest. Huic nomini apud grāmaticos compatio non adijcit. q: si dixeris ille pfectior est. iste pfectus nō erit. Pulcher a specie cutis dict⁹. q̄ est rubens pelis. postea transijt hoc nomen in genus. Nā pulchritudo hois aut in vultu est. ut os humeroscz deo similis. aut in capillis. ut nāqz ipse decorā cęsariē. aut in oculis. ut lętos oculis afflarat honores. aut in candore. ut quale man⁹ addūt eburi decus. aut in liniamentis. ut te multo plus figura ⁊ liniamēta hospitis delectabāt. aut in ꝑceritate. ut turn⁹ vertit in medijs. ⁊ tota vertice supra est. Peller a pelliciendo. Perspicax splendidus. eo q̄ pluceat. Perpetuus pennis. Perennis ab eo q̄ sit ꝑpetu⁹ ānis. Præsul vocat⁹. q: præest sollicitudine Præpositus appellatus eo q̄ sit subiectoꝝ ac famulantiū ordinator uel rector. Patroni a patrib⁹ dicti sunt. q̄ huiusmodi affectū clientib⁹ exhibeāt. ut q̄si patres illos regāt. Pedagogus est cui puuli assignant. Græcū nomen est. ⁊ est compositū ab eo q̄ pueros agat. id est doceat ⁊ lasciuientem refrenet ętatē. Præsens dict⁹ q̄ sit præ sensibus. id est corā oculis. qui sensus sūt corpis. Prior: q̄ primus sit ordine. ⁊ prim⁹ quasi præeminēs. Primus Posterior: Postrem⁹. Potens reb⁹ late patens. vñ ⁊ potestas q̄ pateat illi quaq̄ velit. ⁊ nemo intercludat. nullus obsistere valeat. Præopim⁹ præ cęteris opib⁹ copiosus. Pecuniosus. tullius primum eos dictos refert qui plurimā habuissent pecuniā id est pecora. Ita enī ⁊ antiqui eos appellabant. Paulatim autē ꝑ abusionē in nomen aliud deuolutū est. Peruicax ꝓpie dicit qui in ꝓposito suo ad victoriā pseuerat. Antiqui enī vitiā dicebāt. quā nos victoriā. credo q̄ inde dicat hęrba vitia. id ē victorialis. Pernix a pnitendo tractū est. id est in conatib⁹ pseuerando. Alij pernicē velocē intelligunt pedibus. Nā pnicitas pedū est. ut pnicibus ignea plantis. sicut celeritas pēnaꝝ est. ut cęlericz fuga sub sidera lapsę. Piger quasi pedibus ęger. Est enī tardus ad incedendū. qō nomen ꝑ vsum transijt ad animū. Pernox pugilās nocte. Perseuerans ardens. strenuus laboriosus. Pertinax impudenter tenens. quasi ꝓtinens. Petulans nūc quidē ꝑ audace ⁊ improbo ponit. olim aūt acerbi flagitatores ⁊ ꝓpie argentariorū coactorū pueri q̄ precia rerū crebrius ⁊ asperius exigebāt. a petendo petulātes vocati sūt. Procax ꝓpie idem qō perax. Nam ꝑcare est petere. Unde ⁊ nuptiarum petitores proci dicunt. Prodig⁹ sumptuosus atqz consumptor. qui oia porro agit ⁊ q̄si ꝓpicit. Profugus ꝓpie dicit qui ꝑcul a sedib⁹ suis vagat. q̄si porro fugatus. Peregrin⁹ longe a patria positus. sicut alienigena. Proiectus q̄si longe ⁊ ꝑcul iact⁹ sicut ⁊ ꝑduxit quasi porro illū duxit. ⁊ ꝓuocauit quasi porro illum vocauit. Proiectus quasi porro iectus ac ꝓiectat⁹. Unde ⁊ ꝓiectaqz saxa pachynī. id est porro iactata. Proscriptus cui⁹ bona palam ⁊ apte scribunt. bonisqz fisci agglomerant. Præscriptus ordinē significat. sicut ⁊ præscriptiones apud iurisconsultos. Procinctus expeditus ⁊ armatus. Unde ⁊ in ꝑcinctu. id est cū belli causa arma sumebant. Præcinct⁹ eo q̄ ante se ponat aliquid quo præcingit. Unde ⁊ de dño dictū est: Præcinct⁹ ē lintheo ⁊ lauit pedes discipuloꝝ suoꝝ. Prędo est qui populando alienā ꝫuadit ꝓuintiā. Prędo ab abigēdo prędas dict⁹. ⁊ prędo q̄ prędā habet. Prędator: hic est cui de pręda debet aliq̄d. Plagiator: apo tu plagio. id est obliq̄. q̄ nō certa via gradiat. ꝫ pelliciēdo dolis. Piratę sūt prędones maritimi ab incendio nauiū transeuntiū q̄s capiebant dicti. Nā pira ignis est. Pugillator: q̄ de manu in manū nūmoꝝ aliquid subtrahit. Peculator: pro eo q̄ sit pecunię publicę defraudator. Proditor: ꝑ eo q̄ detegit. Item ꝓditor: pditor: ut vm⁹ ob iram ꝓdimur. Perfidus q: fraudulentus est. ⁊ sine fide q̄si ꝑdens fidem. Periurus q: ꝑpere iurat. id est male iurat. Periurus autē in verbo r

nō habet. Nā peiero ⁊ deiero dicim⁹. Preuaricator: male fidei aduocatus. ⁊ q̄ uel ī accusando nocitura uel in defendendo profutura pretereat. aut inutiliť dubieq̄ ponat mercedis gratia licz corruptus. Licero. Quid enī tā prequax. id est valde varū. Pellax dolosus ⁊ fallax. a pelle id est vultu. Fozis enī ut fallat arridet. ẖ nequitiā intus gerit Profan⁹ q̄si pozro a fano. Sacris enī illi nō licet interesse. Parricida ꝓprie dicit̄ interfector: parētis q̄uis quidā vereres hūc parenticidā dixerint qui hominē occiderat. qm̄ parricidiū ⁊ homicidiū in q̄cūq̄ intelligi possit. cū sint hoīes hoibus pares Persecutor nō semp ꝓ malo intelligit̄. vnde psecutor: pfecte secut⁹. Publican⁹ ē q̄ vectigalia publica exigit. uel q̄ ꝓ publica negocia sęculi lucra sectatur. vñ ⁊ cognoīat⁹ est. Peccator a pellice. i. meretrice vocat⁹ q̄si pellicator. qō nomē apud antiq̄s tm̄ flagitiosū significabat. postea trāsiit ẖ nomen in appellationē oiuz iniquoz. Pctōr: ute a pectoris caterua cognoiat⁹. ꝓ eo q̄ inibi occulta delictorū conduńt. Prostitutę meretrices a ꝓsidēdo i meritoris uel in fornicib⁹. Peller apud grecos ꝓprie dicit̄ a latinis concuba uel cōcubina. Dicta aūt a fallacia id ē versutia sub dolositate uel mēdacio. Procuru⁹. q̄si ꝓ longū curu⁹. Pauidus ē quē verat trepidatio mētis. habet enī cordis pulsationē cordis motū. Nā pauere ferire ē. vnde ⁊ pauimētū. Petrę aūt ⁊ rupes a duritia saxoz noiant̄. Pusillanimis a pusillo aio. Petule⁹ dict⁹ ab appetēdo. Uñ etiā ⁊ meretrices petulcas vocam⁹. Product⁹ q̄si pozro duct⁹. Pisinn⁹ a pusione dict⁹. Pellican⁹ vir sanctus solitudini deditus.

Q Uestor a quęrendo dict⁹ quasi quęsitor. Questuosus querimonios⁹. Querulus q: querelā infert. Quietus q̄ sit ipse sibi animo securus neminē tangens.

R Eligiosus ait Licero a relegēdo appellat̄ q̄ retractat ⁊ q̄si relegit ea quę ad cultū diuinū pertinēt. Hi sūt dicti religiosi. ex relegēdo. tāq̄ ex eligēdo eligētes. ex diligēdo diligētes. ex intelligēdo intelligentes. Ratiocinator dict⁹ vir magn⁹. q: de oībus reb⁹ q̄s esse mirabiles constat possit reddē rationē. Retractator: reperitor. Nā retractare ē repetē qō omiseras. Resipiscēs eo q̄ mentē q̄si p⁹ insaniā recipiat. aut q: relapit q̄ sapere desierat. Castigat enī seipsū dementię ⁊ ꝓfirmat animū suū ad rectū viuēdū. cauens ne iterū corruat. Repentin⁹ a repēte. Repēte aūt ⁊ aduerbiū ⁊ nomē pōt esse. Robust⁹ fort̄. validus a fortitudine roboris arboris appellatus. Rapidus velox pedib⁹. Raptor eo q̄ corruptor. Inde ⁊ rapta. eo q̄ corrupta ē. Reus. a re de qua obnoxi⁹ ē. ⁊ reat⁹ a reo ē nūcupat⁹. Reus maiestatis primū dict⁹ q̄ aduersus rēpublicā aliq̄d egisset aut q̄cūq̄ hostib⁹ cōsensisset. Dict⁹ aūt reus maiestatis. q: mal⁹ ē ledere patriā q̄ ciuē vnū. Postea aūt ⁊ hi rei maiestat̄ dicti sūt q̄ aduersus maiestatem principis egisse viderent̄. uel qui leges iutiles reipublice detulerāt. uel vtiles abrogauerāt. Risosus a rictu canino dictus. Semp enī ad cōtradicendū parat⁹ est. ⁊ iurgio delectat̄. ⁊ ꝓuocat cōtendentē. Rusticus dict⁹ q̄ rus opet̄. id est terrā.

S Apiēs dictus a sapore. q: sicut gust⁹ apt⁹ est ad discretionē saporis ciborū. sic sapiēs ad dinoscentiā rerū atq̄ causaz. q̄ vnūq̄dq̄ dinoscat atq̄ sensu veritatē discernat. Cui ꝓtrarius ē insipiēs q̄ sit sine sapore. nec alicui⁹ discretiōis uel sensus. Studiosus q̄si studiųs curiosus. Sanctus a veteri ꝓsuetudine appellat⁹. eo q̄ hi q̄ purificari volebāt sanguine hostię tangebāt ⁊ ex ẖ sancti nomē acceperūt. Sincerus q̄si sine corruptiōe. Cui ꝓtrarius ē insincerus. vitiatus corruptus. Supremus. sūmus ab eo q̄ supereminet. Unde ⁊ supreme pater dicim⁹. Suauis. Sublimis ab altitudine vocatus honoris. Nā ꝓprie sublime dicit̄ qō ī alto ē. ut sublimēq̄ ferēs ad sidera cęli. Speciosus a specie uel ab aspectu. siē formosus a forma. Solers q̄ sit sollicitus in arte ⁊ vtilis. Solers enī apud antiq̄s dicebat̄ q̄ erat oi bona arte instructus. Terētius: Adolescentē solertē dabo. Superstitiosus ait Licero appellatus. q̄ totos dies precabat̄ ⁊ imolabat ut sibi sui liberi superstites esset. Sollicitus q: solers ⁊ citus atq̄ inrequetus. Sedul⁹ familiare verbū Terentij. hoc ē sine dolo. Alias assiduus. Sodales dicunt̄. q̄ ad symbolū ꝓuenire cōsuecerūt. q̄si suadētes. alias sodales q̄ simul sedeant. Socij dicunt̄ ꝓpter periculi aut opis societatē. q̄si in vna caliga ⁊ i vno vestigio manētes. Stultus heberio: corde. sicut quidā ait. Ego meipsum stultū esse existimo. fatuū esse nō opinor. id est obtusis quidem sensibus. nō tn̄ nullis. Stultus est q̄ ꝓ stupore nō mouet̄ iniuria. sęuitiā enī pfert. nec vltus ē. nec vlla ignominia cōmouet̄ ad dolorē. Segnis id ē sine igne. ingenio carens. Se aūt sine significat. ut sedulus sine dolo. Securus q̄si sine cura. id est frigidus. p q̄s inutiles accipimus. Stupidus sępius stupens. Superbus dictus. q: sup vult videri q̄ est. Qui enī vult supgredi qō est. superbus ē. Susurro de sono locutiōis appellatus. q: nō i facie alicuius ẖ i aure loquit̄ de altero detrahēdo. Seditiosus qui dissensionē animoz facit. ⁊ discordias gignit quā greci diastasin dicūt. Seuerus. q̄si saris verus. tenet enī sine pietate iusticiā. Simulator dicit̄ a simulacro. Sestat enim similitudinē eius qō nō est ipse. Suasor: decipiens. id est in suam sortem trahēs. Scrupulosus animi minuti ⁊ asperi. Scrupo ē enī harena durior. Sacrileg⁹ dicit̄ ab eo q̄ sacra legit. id est furat̄. Sicarius vocat̄ qui ad ppetrandū scelus telis armatus est. Sica enī gladius ē. a secādo vocatus. Sęcuus sinister atq̄ puersus. id est a puersitate. Est enī pessimi ⁊ crudelis animi. Scęnicus q̄ in theatro agit. Theatrū enī scęna ē. Scozta quę a grecis q̄s scythę vocabant̄. q̄ defricant̄ pelles. quibus corruptela fit. Spurcus q̄ sit impurus. Sceleros⁹ sceleribus

plenus·ut lapidosus locus ⁊ harenosus. ℘lus est aũt sceleros⁹ q̃ sceleratus. Sator: seminator uel pater a semine. Scurra q̃ sectari quẽpiã solet cibi grã. a sequẽdo igit̃ inde scurras cõstat appellatos Jdẽ assecla a sequẽdo. Satelles q̃ adhęreat alteri·siue a lateris custodia. Suffect⁹ in loco alteri⁹ suppositus·q̃si suffact⁹. Unde ⁊ consulẽ suffectũ dicim⁹ eũ q̃ ꝓ alio substitut̃. Secũdus q: sec⁹ pedes. ⁊ tractus ẽ sermo a sequẽtib⁹ seruis pedisequis. Uñ ⁊ secũda fortuna dicit̃·q̃ ꝑm nos ẽ·id est ꝓpe nos. Jnde ⁊ res secũde. id ẽ ꝓsperę. Secũdę aũt a sequẽdo sũt dictę. Stipulator·ꝑmissor. Stipulari enī ꝑmittere ẽ·ex verbis iurisperitoꝝ q̃ etiã stipulũ firmũ appellauerũt. San⁹ a sanguine·q: sine pallore ẽ. Sospes salus⁹ hospes. Salus a sale nomẽ accepisse putat̃. Subtilis ab extenuatione dict⁹. Sequester dicit̃·q̃ certantib⁹ medius interuenit q̃ apud gręcos omęsus dicit̃·apud quẽ pignora deponi solẽt. Q̃ vocabulũ ab obsequẽdo factũ est·q̃ ei⁹ q̃ electus sit vtraq; pars fidem sequat̃. Sessilis·q̃ nõ videt̃ stare ꝫ sedere. Surdus a sordib⁹ humoris aure cõceptis. ⁊ q̃uis multis casib⁹ accidat nomen·tñ ęger ex predicto vitio retinet. Siccus q̃ sit exsucat⁹·siue ꝑ antiphrasin q̃ sit sine suco. Sepult⁹ dictus ẽ·eo q̃ sit sine palpatione uel sine pulsu·id est sine motu. Sagio ab exigẽdo dict⁹. Suto: a suẽdis pellib⁹ noiat̃. Subulcus·porcoꝝ pastor. sicut bubulc⁹ a cura boum.

t Uror: q̃ pupillũ tuet̃·hoc est intuet̃·de q̃ in cõsuetudine vulgari dicit̃: Quid me mones ⁊ tutorẽ ⁊ pedagogũ olim oblui. Testes dicti q̃ testamento adhiberi solẽt·sicut signatores q̃ testamentum signẽt. Tetricus mons i sabinis asperrim⁹. Uñ ⁊ tristes boies tetricos dicim⁹. Taciturnus in tacẽdo diuturnus Trutinator: examinator: ex iudicij libra ꝓpendẽs recta translatiõe a trutina·quę ẽ gemina pondeꝝ lancis. Tristis. Tenax·nũmi cupidior·q̃ teneat. interdum ⁊ ꝓtinax. Truculentus·toruus terribilis·eo q̃ sit toruo vultu ⁊ turbulento aspectu·ut torua leęna. ⁊ cernimus astãtes ne quicq̃ lumine toruo. Turbid⁹ terribilis. Teter ab obscura tenebrosaq; vita. Teterrim⁹·ꝑ fero nimiũ. Tetrũ enī veteres ꝑ fero dixerũt·ut ennius·tetrosq; elephantes. Terribilis q: timorem habet ⁊ timet̃. Tergiuersator: q̃ animũ q̃si tergum vertat huc ⁊ illuc·nec facile q̃lis sit itelligit̃. Temulẽt⁹ a temeto·id est vino dictus. Timidus q̃ timeat diu·a sanguine·nam timor sanguinẽ gelat·qui coactus gignit timorẽ. Turpis q̃ sit informis ⁊ torpeat.

v Jr a virtute. Utilis ab vtendo bene sua uel q̃ bene q̃d vti possit·sicut docilis·q̃ doceri possit. Uerus a veritate. Hinc ⁊ verax. Maior: ẽ veritas q̃ verus·q: nõ veritas a vero·ꝫ ver⁹ a ꝟitate descẽdit. Ueridic⁹ q: vez dicit. ⁊ ꝟitat̃ assertor: ẽ. Uerecũd⁹·q: vez factũ erubescit. Uiridis vi ⁊ suco plen⁹ q̃si vi rudis. Uenust⁹ pulcher·a venis id est a sanguine. Uiuens id ẽ viuus. Uari⁹·q̃si nõ vni⁹ vię·ꝫ incertę mirtęq; sententię. Uersut⁹·eo q̃ ei⁹ mens in q̃libet actu ad quãlibet fraudẽ facile vertit̃. Uñ ⁊ versutia dicit̃ contorta ſnia. ℘lautus. Uersurio: ẽ q̃ rota figularis. Uilis a villa·nulli⁹ enī vrbanitatis ẽ. Uersipellis·eo q̃ in diuersa vultũ ⁊ mentem vertat. Jnde ⁊ versutus ⁊ callidus. Uiolent⁹ q: vim infert. Uecors mali cordis. ⁊ malę ꝟscię. Uagus q: sine via. Uanus a venere etymologiã trahit. Jtẽ van⁹ inanis falsus·eo q̃ sine memoria euanescat. Uesanus potio sanus. Uinolẽtus q̃ ⁊ satis bibit ⁊ difficile inebriat̃. Uexatus id ẽ portatus·ab eo q̃ est veho vexo vecto ut vexasse sit portasse. Uenificus eo q̃ venenũ mortis causa parit aut prępstitit aut vendidit. Uector: q̃si vehitor. Est autẽ vector: ⁊ q̃ vehit ⁊ q̃ vehit̃. Uenator: q̃si venabulator: a venatiõe scilicet q̃ bestias premit. Quatuor aũt sunt venatoꝝ officia·vestigatores·indagatores·alatores·pressores.

Jncipit liber vndecimus
De hoie ⁊ partib⁹ eius Cap̃. I.

Natura dicta est

ab eo q̃ nasci aliquid faciat.

n Gignẽdi enī ⁊ faciẽdi potẽs est. Hanc quidã deũ esse dixerũt·a quo oĩa creata sunt ⁊ exist̃ũt. Gen⁹ a gignẽdo dictũ cui deriuatũ nomen a terra ex q̃ oĩa gignũt̃. Ge enī grece terra dicit̃. Uita dicta ꝓpter vigorẽ·uel q̃ vim teneat nascẽdi atq; crescendi. Unde ⁊ arbores vitã habere dicũt̃·q: gignũt̃ ⁊ crescũt. Homo dict⁹·q: ex humo fact⁹ est·sicut i genesi dicit̃: Et creauit deus hominẽ de limo terrę. Ꝟbusiue aũt ꝓnunciat̃·ex vtraq; substãtia tot⁹ homo·id ẽ ex societate aię ⁊ corpis. Nã ꝓprie homo ab humo. Greci autẽ hominẽ antropũ appellauerunt. eo q̃ sursũ spectet subleuat⁹ ab humo ad cõtemplationẽ artificis sui. q̃ Ouidi⁹ poeta designat cũ dicit. ℘pronaq; cũ spectẽt aialia cętera t̃rã: Os homini sublime dedit·cęlũq; videre Jussit. ⁊ erectos ad sidera tollere vultus. Qui ideo erect⁹ cęlũ aspicit·ut deũ quęrat·nõ ut terrã intendat·veluti pecora·quę natura prona ⁊ ventri obedientia finxit. Duplex est autẽ homo·interior ⁊ exterior. Jnterior: homo aia·exterior homo corp⁹. Anima aũt a ventis nomẽ accepit·eo q̃ vent⁹ sit. Unde ⁊ vent⁹ grece animos dicit̃·q̃ ore trahẽtes aerẽ viuere videamur·ꝫ aptissime falsũ est·q: multo pri⁹ gignit̃ aia q̃ concipi aer ore possit·q: iã in genitricis vtero viuit. Nõ ẽ igit̃ aer aia·q̃ putauerũt quidã·q̃ uõ potuerũt incorporeã ei⁹ cogitare naturã. Spiritũ idem esse q̃ animã euangelista ꝓnũciat dicens: potestatẽ habeo ponendi animã meã. ⁊ rursus potestatẽ habeo sumẽdi eã. De hac q̃ ipsa dñi aia passionis tpe memorat⁹ euãgelista ita ꝓtulit dicẽs: Et inclinato capite emisit spm̃. Quid ẽ enī emittere spm̃ nisi q̃ animã ponere?

Ꝫ aïa dicta ꝓpter q̄ viuit. ſpūs autē uel ꝓ ſpūali natura uel ꝓ eo q̄ ſpiret in corpe. Itē animū idē eſſe q̄ animā. ꝫ aïa vitę eſt anim⁹ conſilij. Unde dicūt phi etiā ſine animo vitā manē. ⁊ ſine mēte animā durare. vnde ⁊ amentes: nā mentē vocari ut ſciat. animū ut velit. Mens autem vocata q̄ eminear in aïa. uel q̄ meminit. Unde ⁊ īmemores amentes dicunt. qua ꝓpter nō aïa ꝫ q̄ excellit in anima mens vocat. tanq̄ caput ei⁹ uel oculus. Uñ ⁊ ipſe homo ſm̄ mentē imago dei dicit. Ita aūt hęc oïa adiūcta ſūt animę ut vna res ſit. Pro efficientijs enī cauſaꝝ diuerſa noïa ſortita eſt aïa. Nā ⁊ memoria mēs ē. vnde ⁊ īmemores amētes. dū ergo viuificat corp⁹ anima ē. dū vult anim⁹ eſt. dū ſcit mens eſt. dū recolit memoria ē. dū rectum iudicat ratio ē. dū ſpirat ſpūs ē. dum aliq̄d ſentit ſenſus eſt. Nā inde anim⁹ ſenſus dicit; ꝓ his quę ſentit. vnde ⁊ ſentētia nomē accepit. Corp⁹ dictū eo q̄ corruptū perit. Solubile enī atq̄ mortale ē; ⁊ aliq̄n ſoluēdū. Caro aūt a creando ē appellata. Crementū enim ſemen eſt maſculi. vnde ⁊ aïalīū ⁊ hoīuꝫ corpa cōcipiunt. Hinc ⁊ parētes creatores vocant. Caro aūt ex quattuor elemētis cōpacta eſt. Nā terra in carne ē. aer in halitu. humor in ſanguine. ignis in calore vitali. Habent enī in nobis elemēta ſuā quęq̄ partē. quibus q̄d debet cōpage reſoluta. Caro aūt ⁊ corp⁹ diuerſa ſignificāt. In carne ſemp corp⁹ eſt. nō ſemp in corpe caro. Nā caro eſt quę viuit. idem ⁊ corp⁹. Corpus q̄ nō viuit. idē nō caro. Nā corpus dicit aut q̄ poſt vitā ē mortuū. aut ſine vita eſt conditū. Interdū ⁊ cū vita corp⁹ ⁊ nō caro. ut herba ⁊ lignū. Senſus corpis quinq̄ ſūt: viſus. audit⁹. odorat⁹ guſtus ⁊ tactus. Ex quib⁹ duo aperiūt ⁊ claudūtur. duo ſemp patentes ſūt. Senſus dicti q̄ ꝑ eos anima ſubtiliſſime totū corp⁹ agitat vigore ſentiendi. Unde ⁊ preſentia nūcupantur q̄ ſint pręſenſibus. ſicut pręoculis quę pręſto ſunt oculis. Uiſus ē qui a philoſophis humor vitreus appellatur. Uiſum autē fieri quidam aſſeuerāt aut externa ętherea luce. aut interno ſpū lucido per tenues venas a cerebro venientes atq̄ penetratis tunicis in aerem exeuntes. ⁊ tūc comixtiōe ſimilis materię viſum dantes. Uiſus dictus q̄ viuatio: ſit cęteris ſenſibus ac pręſtātior ſiue velotior. ampliuſq̄ vigeat quātū memoria inter cętera mentis officia. Ucinio: eſt enī cerebro: vnde omnia manant. ex quo fit ut ea quę ad alios ptinent ſenſus videre dicam⁹. veluti cū dicim⁹: Uide quō ſonat. vide quō ſapit. ſic ⁊ cętera. Auditus appellatus q̄ voces hauriat. hoc eſt aere verberato ſuſcipiat ſonos. Odoratus. q̄ſi aeris odore attractus. tacto enī aere ſentit. Sic ⁊ olfactus q̄ odoribus afficiat. Guſtus a gutture dictus. Tactus eo q̄ ptractet ⁊ tangat. ⁊ ꝑ oïa membra vigore ſenſus aſpergat. Nā tactu ꝓbamus quicq̄d cęteris ſenſibus iudicare nō poſſumus. Duo aūt tactus genera ſunt. Nam aut extrinſecus venit q̄ feriat. aut intus in ipſo corpe oriť. Unicuiq̄ autē ſenſui ꝓpria natura data eſt. Nā q̄ videndū eſt. oculis capiť. quod audiendū eſt. auribus. mollia ⁊ dura tactu eſtimant. ſapor guſtu. odor naribus ducit. Prima pars corpis caput. datūq̄ illi hoc nomen eo q̄ ſenſus omnes ⁊ nerui inde initiū capiant: atq̄ ex eo omnis vigendi cauſa oriať. Ibi enim omnes ſenſus apparēt. Unde ipſi⁹ animę quę conſulit corpori: quodāmodo pſonam gerit. Uertex eſt ea pars q̄ capilli capitis colligunt ⁊ ī qua cęſaries vertit. vnde ⁊ nūcupať. Caluaria ab oſſibus caluis dicta; ꝑ defectionē. ⁊ neutralit ꝓnunciať. Occipitiū capitis pars poſterior. quaſi contra capitium. uel q̄ ſit capitis retrorſum. Capilli vocati. quaſi capitis pili. facti. ut ⁊ decorē pręſtēt ⁊ cerebrum aduerſus frigus muniant; atq̄ a ſole defendant. Pili autē dicti a pelle de qua ꝓdeunt. ſicut ⁊ pilum dicit a pila vbi pigmentū cōtundi/tur. Cęſaries a cędendo vocata. ideoq̄ tm̄ viroꝝ eſt. Uirum enī tonſum decet. mulierem nō decet. Comę ſunt ꝓpię. nō cęſi capilli. ⁊ eſt gręcus ſermo. Nam comas gręci caimos a ſecando nominant. Unde ⁊ cirin tondere dicūt. vnde ⁊ cirri vocant; q̄ etiam idem gręci mallonē vocant. Crines ꝓprie mulierum ſunt. Dicti autem crines eo q̄ virtis diſcernant. Unde ⁊ diſcriminalia dicunt. a quibus diuiſi religant. Tempora ſunt quę cauarię dextra lęuaq̄ ſubiacent. Quę ideo ſic nuncupant; q̄ mouent. ipſaq̄ mobilitate q̄ſi tempora quibuſdā interuallis mutant. Facies dicta ab effigie. ibi eſt enī facta tota figura hoïs ⁊ vniuſcuiuſq̄ perſonę cognitio. Uultus ꝙ dictus. eo q̄ ꝑ eum voluntas oſtenditur animi. ſm̄ voluntatem enim in varios motus mutatur. Unde ⁊ differūt ſibi vtraq̄. nā facies ſimplicit accipit de vniuſcuiuſq̄ naturali aſpectu. vultus autem animoꝝ qualitates ſignificat. Frons ab oculoꝝ foramiꝝ nominata ē. hęc imago quędā animi mentiſq̄ motū ſpecie ſua exprimit. dū uel lęta uel triſtis eſt. Oculi vocati. ſiue q̄ eos cilioꝝ tegmina occultant. ne qua incidentis iniurię offenſione lędant. ſiue q̄ lumen occultū habent. id eſt ſecretū uel intus poſitū. Hi inter oēs ſenſus viciniores animę exiſtūt. In oculis enī omne mētis indiciū eſt. vnde ⁊ animi pturbatio uel ilaritas in oculis apparet. Oculi aūt idē ⁊ lumina. Et dicta lumina q̄ ex eis lumen manat. uel q̄ ex initio ſui clauſam teneant lucem. aut extrinſecus accepta viſui ꝓponendo refundāt. Pupilla eſt medius punctus oculi in quo vis eſt videndi. vbi quia paruę imagines a nobis videť. propterea pupillę appellant. Nā paruuli pupilli dicunt. Hāc plęriq̄ pupillā vocant. Uocatur aūt pupilla q̄ ſit pura atq̄ impolluta ut ſunt puellę. Phyſici dicūt eaſdem pupillas quas videmus in oculis. moꝝitu/ros ante triduū nō habere. quibus nō viſis certa eſt deſperatio. Circulus vero quo a pupilla albę partes oculi ſeparant. diſcreta nigredine. corona

dicit· ꝙ rotunditate sui ornet ambitum pupille. Uoluos aũt quidã a ꝓpellant ipsos vertices oculoꝝ ex similitudine voluoꝝ. Palpebꝛe sunt sinus oculoꝝ· a palpitatiõe dicte· qꝛ semp mouẽt. Concurrũt enĩ inuicẽ ut assiduo motu reficiant obtutum. Munite sũt aũt vallo capilloꝝ ut ꝛ apertis oculis si ꝗd inciderit repellat· ꝛ somno cõibꝫ tanꝙ inuoluti quiescant latentes. In sũmitate aũt palpebꝛarũ locis ꝗbꝫ se vtrꝙ clause cõtingunt· exrãt adnati ordine seruato capilli tutelam oculis ministrantes· ne irruentes facile iniurias excipiant· ꝛ ex eo noceant· ut pulueris uel cuiuscũq; crassioris materie arceant tactum· aut ipsũ ꝙ aerẽ concidendo mitificẽt· quo tenuẽ atq; serenũ faciãt visum. Lachꝛymas quidã a lacerationẽ mentis putãt dictas. alij existimant ideo qꝛ greci dassiria vocãt. Cilia sũt tegmina quibꝫ cooperiũtur oculi· ꝛ dicta cilia ꝙ celent oculos tegantq; tuta custodia. Supcilia dicta· qꝛ supposita sunt calijs· que idcirco pilis vestita sũt· ut oculis munimẽta pꝛetendãt ꝛ sudoꝛẽ a capite defluentẽ depellant. Interciliũ ꝙo ẽ mediũ illud inter supcilia· qõ sine pilis ẽ. Genę sũt iferiores oculorũ partes· vnde barbę inchoant. Nam grece genos barbę. Hinc ꝛ genę ꝙ inde incipiant gigni barbę. Male sũt eminentes sub oculis partes ad ꝓtectionẽ eoꝝ suppositę. Uocate aũtẽ male siue ꝙ infra oculos pꝛomineãt i rotũditate· quę greci mela appellant· siue ꝙ sint supꝛa maxillas. Maxille ꝓ diminutionẽ a malis· sicut paxillus a palo· taxillus a talo. Mãdibule sũt maxillaꝝ partes· ex qua ꝛ nomẽ factũ. Barbam veteres vocauerũt ꝙ viroꝝ sit· nõ mulierũ. Auribus inditũ nomẽ a vocibus hauriendis. vnde ꝛ Uirgilius· ꝛ Uocẽq; his auribꝫ hausit. aut qꝛ vocẽ ipsam greci audenliden vocant· ab auditu. Per imutationẽ enĩ litterę aures ꝗsi audes nũcupare sũt. Uox enĩ repcussa ꝓ anfractꝰ eaꝝ sonũ facit· quo sensum excipiãt audiendi. Pinnula sũma pars auris· ab acumine dicta. Pinnũ enĩ antiqui acutũ dicebãt. vnde ꝛ bipẽnis ꝛ pinna. Nares idcirco noiant· qꝛ ꝓ eas uel odoꝛ uel spũs manare nõ desinit. siue qꝛ nos odore admonẽt ut nocerimꝰ aliq̃d ac sciamꝰ. Unde ecõtra inscij ac rudes ignari dicũt. Olfecisse enĩ veteres scisse dicebant. Terentiꝰ: Ac nõ notis ex mensibꝫ pꝛius olfecissent ꝙ ille quicq̃ ceperit. Nariũ recta pars· ꝓpter ꝙ ęqualiter sit in longitudine ꝛ rotunditate pꝛocera· colũna vocat· extremitas eiꝰ pyrula· a formula pomi pyri. Que ꝙo dextra lęuaq; sũt· pinnule ab alaꝝ similitudine· mediũ aũt interfiniũ. Os dictum ꝙ per ipsũ quasi ꝓ ostiũ ꝛ cibos intus mittimus ꝛ sputũ foris ꝓjicimus. uel quia ibi ingrediunt cibi· inde egrediunt sermones. Labia a lambendo noiata· qõ aũt superi ẽ· labiũ dicimꝰ· qõ inferi ꝙ eo ꝙ grossius sit labꝛũ. Alij vioꝝ labꝛa· mulicꝝ labia dicunt. Linguę a lingendo cibũ· putat varro nomẽ impositũ. Alij ꝙ ꝓ articulatos sonos verba ligat sicut enĩ plectrũ coꝛdis· ita lingua illidit dentibus ꝛ vocalẽ efficit sonum. Dentes greci odontes vocant. ꝛ inde in latinũ nomẽ trahere videntur. Moꝝ pꝛimi pꝛecisoꝛes dicũtur· qꝛ oẽ qõ accipitur ipsi ꝓ us incidũt. Sequẽtes canini vocant· quoꝝ duo in dextra maxilla. ꝛ duo in sinistra sunt. Et dicti canini· qꝛ ad similitudinẽ caninoꝝ existũt· ꝛ canis ex ipsis ossa frangit sicut ꝛ homo. ꝛ qõ nõ ꝓnt pꝛioꝛes ꝓcidere· illis tradũt ut confringant. Hos vulgus ꝓ lougitudine ꝛ rotunditate colomellos vocant. Ultimi sunt molares· q cõcisa a pꝛioꝛibꝫ atq; cõfracta subigunt. ꝛ molũt atq; immassant. vnde ꝛ molares vocati sũt. Dentiũ autẽ numerũ discernit ꝙlitas sexus. Nam i viris plures· in femininis pauciores existunt. Gingiue a gignendis dentibꝫ noiatę. Factę sũt aũt etiã ad decoꝛem dẽtiũ· ne nudi hoꝛꝛoꝛi potius ꝙ ornamẽto existerẽt. Palatũ nostrũ· sicut ceḷũ surſum ẽ positum. ꝛ inde palatũ a polo ꝓ derivationẽ· ꝛ greci similiter palatũ vranon appellãt· eo ꝙ ꝓ sui concauitate ceḷi similitudinẽ habeat. Fauces a fundẽdis vocibꝫ noiatę· uel ꝙ ꝓ eas famur voces. Arterię vocatę· siue ꝙ ꝓ eas a pulmone aer· hoc est spũs ferẽ· seu ꝙ arctis ꝛ angustis meatibꝫ spiritũ vitalem retineãt· vnde vocis sonos emittũt· q soni vno modo sonarẽt· nisi linguę morꝫ distantias vocis efficerer. Toles gallica lingua dicunt quas vulgo ꝓ diminutionẽ tusillas vocant· quę i faucibꝫ turgescere solent. Mentũ dictum ꝙ inde mandibulę oriant· uel ꝙ ibi iungant. Gurgulio a gutture nomen trahit· cuiꝰ meatus ad os ꝛ nares ꝓtendit· habens viã qua vox ad linguã trãsmittit ut possit verba collidere. Unde ꝛ garrire dicimꝰ. Rume ꝓ primũ gurgulioni· quo cibꝫ ꝛ potio deuoꝛat. Hinc bestię quę cibũ reuocant ac remandũt ruminare dicũt. Sublinguiũ· operculũ gurgulionis· quasi parua lingua· quę fozamẽ linguę recludit operitq;. Collum dictum ꝙ sit rigidũ ꝛ rotundum ut colũna· baiulans caput ꝛ sustentãs. quasi capitoliũ· cuius anterioꝛ pars gula vocatur· posterioꝛ ceruix. Ceruix aũt vocata ꝙ ꝓ eã partem cerebꝛũ ad medullã spinę dirigitur· quasi cerebꝛi via. Ueteres aũt plurali tm̃ numero ceruices dicebant. primꝰ oꝛtensius ceruicem singulariter dixit. Ceruix autem numero singulari membꝛũ ipsũ significat. Nam pluraliter consuetudiniã sępe demõstrat. Cicero i verrinis. Pꝛetoꝛẽ tu accusas frangere ceruices. Humeri dicti· ꝗsi armi· ad distinctionẽ hoꝝ a pecudibꝫ mutis· ut bi humeros· illi armos habere dicunt. nã ꝓprie armi ꝗdrupedũ sũt. Ala sũmi humeri pars posterioꝛ. Brachia a fortitudine noiata sũt. Bari enĩ grece graue ꝛ forte significat. In brachijs enim fortiꝛ lacertoꝝ sunt. ꝛ insigne musculoꝝ robur existit. Hi sunt toꝛi· id est musculi. ꝛ dicti toꝛi ꝙ illic viscera toꝛta videantur. Cubitus dictꝰ ꝙ ad cibos sumendos in ipso cubamus. Ulna ꝑm quosdam vtriusq; manus extensio ẽ. ꝑm alios cubitꝰ.

qđ magis vex est·q: grece olenos cubitus dicit. Ale subbrachia sunt appellate·eo q ex eis i modū alax motus brachioꝝ inchoet·q̄s quidā ascellas vocant·q ex his brachia cillentur·id est mouent. vnde ꝛ oscilla dicta ab eo q cillēt·id ē moueantur ora. Nam cillere est mouere. Hos quidam subbircos vocant·ꝓpter q in plerisq; hoib⁹ bircoꝝ ferozē reddant. Manus dicta·q sit tot⁹ corporis munus. Ipsa enī cibū ori ministrat·ipsa operatur oia atq; dispensat·p eā accipimus ꝛ damus. Abusiue aūt manus eriā ars uel artifex. vñ ꝛ manus preciū dicimus. Dextra vocat·a dando. Ipsa enim pignus pacis dat·ipsa fidei restis atq; salut adhibet·ꝛ ꝺ est illud apud tullīū. Fidē publicam iussū senatus dedi·id ē dextrā. Ūñ ꝛ apls dicit: Jacob⁹ ꝛ iobānes dextras dederūt mihi·ꝛ reliq. Leua q aptior sit ad leuādū. Sinistra aūt vocata·q̄si sine dextra·siue q rē fieri sinat. A sinendo enī sinistra est nuncupata. Palma ē man⁹ expansis digitis·sicut cōtractis pugnus. Pugn⁹ aūt a pugillo dictus·sicut palma ab expānsis palmę ramis. Digiti nūcupati·uel q: decē sunt·uel q: decenter iūcti existāt. Nam habēt in se ꝛ numerū pfectū ꝛ ordinem decētissimū. Primus pollex vocat⁹·eo q inter cēteros virtute polleat ꝛ potestate. Secūdus inder ꝛ salutaris·seu demōstrazius·quia eo fere saluram⁹ uel aliq̄d demōstramus. Tertius impudicus·q plerūq; p eum proba insectatio exprimit. Quartus anularis·eo q in ipso anulus gerit. Jdē ꝛ medicinalis q eo trita collyria a medicis colligūt. Quintus auricularis·p eo q eo aurē scalpim⁹. Ungulas ex grēco vocamus. Illi enī has onices dicūt. Truncus media pars corpis a collo vsq; ad inguina. De q̄ Nigidius: caput collo vehitur·trunc⁹ sustinetur coxis ꝛ genib⁹ cruribusq;. Thorax a grecis dicit anterior pars trunci a collo vsq; ad stomachum. quā nos dicimus archam·eo q ibi archanū sit. id ē secretū q̄ ceteri arcent. Ūñ ꝛ archa ꝛ ara dicta q̄si res secretę: cui⁹ eminentes pulpę mamillę dicunt. Jnt̄ q̄s pars illa ossea pect⁹ dicit. dextra aūt leua q; costę. Pectus vocatū q sit pterū inter eminentes mamillaꝝ partes. vñ ꝛ pectinē dicim⁹ q pexos capillos faciat. Mamillę vocatę·q: rotūdę sūt q̄si male p diminutionē scz. Papille capita māmaꝝ sūt·q̄s infantes sugētes cōprehēdūt. ꝛ dictę papillę·q eas infantes q̄si pappant dum lac fugunt. pinde mamilla est ois eminentia vberis. papilla ꝛo breue illud vnde lac trahitur. Ubera dicta·uel q: lacte vberta·uk q: vuida·humore scilicz lactis i morē vuaꝝ plena. Lac vim nois a colore trahit q sit alb⁹ liquor. Leucos enī grece albū dicūr·cui⁹ natura ex sanguine cōmutat. Nam post partū si q̄d sanguinis nōdū fuerit vteri nutrimēto cōsūptū·naturali meatu fluit in māmas ꝛ eaꝝ virtute albescēs lactis accipit q̄litatē. Lutis ē quę corpe ꝓma est appellata·q ipsa corpori supposita incisionē prima patit. Lutis enī grece incisio dicit. eadē ꝛ pellis q externas iniurias corporis tegēdo pellat·pluuiasq; ꝛ vēros solisq; ardores pferat. Pellis aūt mox detracta·subacta iā coziū dicit. Coziū aūt p derivationē caro appellat q eo tegat·ꝝ hoc i brutis aialib⁹ ꝓriū ē. Dozi corpis greco noie appellant·q̄ latine ꝓpie spiramenta dicūt·eo q p eos vivific⁹ spūs exteri⁹ ministret. Aruina ē pinguedo cuti adhęrens. Pulpa ē caro sine pinguedine·dicta q palpiter·resilit enī sępe. Hanc pleriq; ꝛ viscū vocāt·ꝓpter q glutinosa sit. Mēbra sūt pres corpis. Artus q̄b⁹ colligāt mēbra·ab artādo dicti. Nerui greca deriuatiōe appellati·q̄s illi neura vocāt. Alij latine vocaros nernos putāt·eo q artuū cōiūctiōes iuicē his inhereāt. Maximā aūt viriū substātiā neruos facē certissimū ē. Nā quāto fuerit densiores tanto ꝓfius augescere firmitatē. Artus dicti q colligati inuicē neruis artent·id ē stringant·q̄rū diminutiua sūt articuli. Hū artus dicim⁹ membra maiora ut brachia·articulos minora mēbra ut digitos. Cōpagia capita sunt ossiū dicta eo q sibi cōpacta neruis velut glutino quodā adhęrent. Ossa sūt corpis solidamēta. Jn his enī positio ois roburq; subsistit. Ossa aūt ab vsto dicta ꝓpter q cremarent ab antiq̄s· siue ut alij putant ab ore eo q ibi pateant. Nam vbiq; cute viscerib⁹q; obtecta celant. Medullę appellatę q madefaciāt ossa. Jrrigant enī ꝛ confortant. Uertibula sūt sūmę ossiū partes·nodis crassiorib⁹ conglobata·dicta ita eo q ad inflexionē mēbroꝝ illa vertant. Cartillagines ossa mollia ꝛ sine medulla·qđ genus auriculę ꝛ nariū discrimen. ꝛ costarū extremitates habent·siue opercula ossium quę mouent. Et dictę cartillagines q leni attritu carent dolore dum flectant. Costas appellari quidā putāt q ab ipsis interiora custodiant. ꝛ tota molities vētris vallata saluet. Latus q: iacentibus nobis latet. Est enī lęua pars corpis·dextro autē lateri habilior⁹ mot⁹ ē·lęuo fortior. ꝛ oneri ferendo accomodatior. Unde ꝛ lęua nūcupata q aptior sit ad leuandū aliq̄d ꝛ portandū. Ipsa enī gestat clypeū·ensem·pharetrā ꝛ reliq̄ onera·ut exp̄ dita sit dextera ad agendū. Dorsū ē a ceruice vsq; ad renes. Dictum aūt dorsū q sit supficies durior corpis i modū saxi fortis ꝛ ad portādū ꝛ ad ppetiendū. Terga q: in ea supini iacemus i terra·qđ solus hō pōt. Nam muta aialia tīñ aut i ventre aut in latere iacēt. vñ in aialib⁹ terga abusiue dicunt. Scapula a scādēdo dicit· interscapiliū spaciū qđ iter scapulas ē. vñ ꝛ noiatū. Pale sūt dorsi dextra lęuaq; eminentia mēbra·dicta q i luctādo eas premim⁹·qđ greci palin dicūt. Spina ē iunctura dorsi· dicta eo q habeat radiolos acutos. cuius iunctur̄ spondilia appellant·ꝓpter partē cerebri·quę fert p eos longo tractu ad cēteras corporis partes. Sacra spina est ima perpetuę spinę·quam greci ironostoin vocant·qm̄ ꝓmū infante concepto nascit·ideoq; ꝛ hostia id primum

a gentilibus dijs suis dabatur. vñ ⁊ spina sacra dicit. Rones ait varro dictos q riui ab his obscęni humoris nascant. Nam venę ⁊ medullę renum liquoꝛē desudāt in remb⁹. q liquoꝛ rursus a renib⁹ caloꝛe venereo resolut⁹ decurrit. Lūbi ob libidinis lasciuiā dicti. q: in viris causa coꝛpoꝛeę voluptatis in ipsis est. sicut in vmbilico feminis. Unde ⁊ iob in exoꝛdio sermonis dictū ē. Accinge sicut vir lūbos tuos. ut ī his esset resistēdi pręparatio. in quib⁹ libidinis ē vsitata dñandi occasio. Umbilic⁹ ē medi⁹ locus coꝛpis. dict⁹ q sit vmbus iliox. Unde ⁊ vmbo appellat⁹ loc⁹ in medio clypei a q̄ pender. Ex eo enī infans ī vtero pendet. ex eo etiā ⁊ nutrit⁹. Jlīū greco sermone appellatū. q ibi obuoluam⁹ nos. Bręce enim ilios obuoluere dicit. Lumes vocatę. q sint iuxta collum qđ ē longa o. Nates q in ipsis innitimur dū sedemus. Unde ⁊ cōglobata ē in eis caroꝛne pręmēti coꝛpis mole ossa dolerēt. Genitalia. coꝛpis pres sūt. ut nomē ipsū docet. gignēdę sobolis acceperunt vocabulū q his pcreat⁹ ⁊ gignit⁹. Hec ⁊ pudēda. p verecūdia. siue a pube. Unde ⁊ indumento opiunt⁹. Dicūt⁹ aūt ista ⁊ inhonesta. q: nō habent eā speciē decoꝛis. sicut mēbꝛa quę in pmptu locata sūt. Jdem ⁊ verendū. q: viri ē tm. siue q ex eo virus emittit⁹. Nā virus ꝓprie dicit⁹ humoꝛ fluens a natura viri. Testiculi p diminutionē a testibus dicti. quoꝝ numer⁹ incipit a duob⁹. Hi enī semē calamo ministrāt. qđ ab spine medulla ⁊ renib⁹ ⁊ lumbis suscipiūt ad gratiā pcreandi. Uiscus est pellis in qua testiculi sūt. Posterioꝛa ꝺo vocata q retro sunt. ⁊ a vultu auersa. ne dū aluū purgam⁹ inquinaremus aspectū. Unde arus inde appellatus. q: p cū meant. id est egerunt⁹ stercoꝛa. Femoꝛa dicta sunt. q ea parte a femina sexus viri discreper. Sūt aūt ab inguinib⁹ vsq; ad genua Femina aūt p deriuatione femoꝛū partes sunt. quib⁹ in equitando tergis equoꝝ adhęrem⁹. Uñ ⁊ pęliatoꝛes olim sub feminib⁹ equos amisisse dicebant⁹. Loꝛę q̄si cōiūctę a tes. Jn ipsis enī femoꝛa mouent⁹. quoꝝ concaua vertebꝛa vocant⁹. q: in eis capita femoꝝ vertunt⁹. Suffragines: q: subt⁹ franguntur. id est flectunt⁹. nō supꝛa. fiē in bꝛachijs. Genua sunt cōmissiones femoꝝ ⁊ cruriū. ⁊ dicta genua. eo q ī vtero sint genis opposita. Cohęret enī sibi ibi. ⁊ cognata sūt oculis lachꝛymaꝝ indicib⁹ ⁊ misericoꝛdię. Nam a genis genua dicunt⁹. Deniq; cōplicatū gigni formariq; hoīem dicunt. ita ut genua surſū sint quib⁹ oculi formant⁹. ut caui ac recōdiri fiant. Enni⁹. Arq; genua cōꝛimit arta gena. Jnde est q hoies dū ad genua se pꝛosternūt statim lachꝛymāt⁹. Uoluit enī eos natura vtiq; maternū rememoꝛari. vbi q̄si in tenebꝛis cōsedebāt antequ ad lucē venirēt. Crura dicta. q: his currimus ⁊ gressū facim⁹. Sūt aūt sub genibus vsq; ad suras. Tibię vocate q̄si tubę. Sunt enī ⁊ longitudine ⁊ specie similes. Talus dict⁹ a tolo. Nam tolus ē eminēs rotūditas. Uñ ⁊ fastigiū templi rotundi tolus vocat⁹. Talus autem sub crure ē. sub talo calcanei. Pedes ex greca etymologia nomē sortiti sunt. Hos enī greci podas dicūt. q: alternis motib⁹ solo fixi incedūt. Plantę a planitie nūcupantę. q: nō rotundę ut in q̄drupedibus ne stare nō possit bipes hō. ꝟ plane atq; lōgioꝛes formatę sūt ut stabilius coꝛp⁹ efficerēt. Sūt aūt plantę anterioꝛes partes. quę etiam ex multis ossib⁹ constant. Calcis pꝛima pars plārę. a callo illi nomē impositū. quo terrā calcamus. Hinc ⁊ calcane⁹. Solū inferioꝛ pars pedis. dictū q: eo terrę vestigia imprimim⁹. sed ⁊ solū dicit⁹ oē q aliq̄d sustinet q̄si solidum. vnde ⁊ terra solū q cūcta sustineat. ⁊ solū pedis q totā coꝛpis molem poꝛtat. Uiscera nō tm̄ itestina dicim⁹: ꝟ q̄d sb cozio ē. a visco qđ est int cutē ⁊ carnē. Jtem viscera vitalia. id est circūfusa coꝛdis loca. q̄si viscoꝛa eo q ibi vita. id ē aīa continetur. Jtē viscera capita neruoꝝ. ex sangnine ⁊ neruis copulata. Eadē lacerti siue mures. q: sic in singulis membris coꝛdis loco sūt. ut coꝛ in media pre toꝛi⁹ coꝛpoꝛis appellant⁹ q; a noīe simiū aialiū sub terra delitescētiū. Nam inde musculi a muriū similitudine. Jdē etiā ⁊ toꝛi. q illic viscera toꝛta videant⁹. Loꝛa greca appellatiōe deriuatum. qđ illi cardian dicūt: siue a cura. Jn eo enī oīs sollicitudo ⁊ scientię causa manet. Qđ ideo pulmoui vicinū est. ut cū ira accēdit⁹ pulmonis humoꝛe temperet⁹. Hui⁹ duę arterię sūt. de quib⁹ sinistra plus sanguinem habet. dextra plus spiritū. vnde ⁊ ī dextro bꝛachio pulsum inspicim⁹. Pręcoꝛdia sūt loca coꝛdis vicina. quib⁹ sensus pcipit⁹. ⁊ dicta pręcoꝛdia eo q ibi sit pncipiū coꝛdis ⁊ cogitatiōis. Pulsus vocat⁹ q palpitet. cuius indicio aut infirmitatē intelligim⁹. aut salutē. Hui⁹ duplex ē mot⁹. aut simplex. aut cōpositus. Simplex ē q̄ ex vno saltu cōstat. Cōpositus ē q̄ ex pluribus motibus inoꝛdinat⁹ ⁊ ineq̄lis exist⁹. Qui mot⁹ certa habēt spacia. dactylicū pcussū q̄diu sine vitio sūt. Siq̄n ꝺo citatiores sūt. ut doꝛcadaçontes. aut leuiores ut mirmiciçōtes mort̄ signa sūt. Uenę dictę eo q vię sint natantis sanguinis atq; riui p coꝛpus oē diuisi q̄bus vniuersa mēbꝛa irrigant⁹. Sāguis ex greca etymologia nomē duxit q vegetet⁹ ⁊ sustentet⁹ ⁊ viuat. Sanguis aūt ē dū in coꝛpe ē. effusus ꝺo cruoꝛ dicit⁹. Nā cruoꝛ vocat⁹ eo q effusus decurrit. uel ab eo q currēdo coꝛruat. Alij aūt cruoꝛē interpꝛetant⁹ sanguinē coꝛruptū q̄ emittitur. Alij aūt vocatū sanguinē q suauis sit. Sanguis aūt nō ē integer nisi ī iuuenibus. Nā dicūt phy sici minui sanguinē p ętatē. vñ ī senibus tremoꝛ est. Pꝛopꝛie autem sanguis aię possessio est. Jnde genas lacerare mulieres in luctu solent. Unde ⁊ purpureę vestes ⁊ floꝛes purpurei moꝛtuis prębentur. Pulmo ex greco trahit vocabulū. Bręci enī pulmonē pleumon vocāt. eo q coꝛdis flabellum sit. in q̄ pneuma. id est spūs inest. p qđ ⁊ agitantur ⁊ mouent⁹. Unde ⁊ pulmones vocati sūt.

Nã grece pneumo spũs dicit·q̃ flando ⁊ exagitando aerem emittit ⁊ recipit·a quo mouent pulmones ⁊ palpitant.⁊ adaperiendo se ut flatũ capiant·stringendo ut eijciant. Est enī organũ corporis. Jecur nomen habet·eo q̃ ignis ibi habeat sedem qui in cerebro subuolat. inde ad oculos ceteros sq̃ sensus ⁊ mẽbra diffũdit.⁊ calore suo ad se sucũ ex cibo tractũ vertit in sanguinẽ quem ad vsũ pascẽdi nutriendiq̃ singulis mẽbris p̃bet. In iecore autẽ consistit voluptas ⁊ cõcupiscẽtia· iuxta eos q̃ de physicis disputant. Fibre iecoris sunt extremitates·sicut extremę pres foliop̃ in tibijs·siue q̃si linguę eminẽtes. Dicras autẽ fibras q̃ apud gẽriles i sacris ad phebi aras ferebãt ab ariolis· quib̃ oblatis atq̃ succẽsis respõsa acceperunt. Splen dictus a supplemento·ex cõtraria parte iecoris ne vacua existerer. Quem quidã etiã risus causa factũ existimãt. Nam splene ridem̃· felle irascimur·corde sapim̃·iecore amam̃. Quibus quattuor elementis cõstantib̃ integrũ ẽ animal. Fel appellatũ q̃ sit folliculũ gestans humorem q̃ vocatur bilis. Stomachus grece os vocatur eo q̃ ostiũ ventris sit.⁊ cibum excipiat·atq̃ i intestina transmittat. Intestina dicũt·eo q̃ corporis interiore parte cohibẽt·quę idcirco longis nexibus in circulop̃ ordinata sũt modũ ut susceptas escas paulatim digerãt.⁊ supadditis cibis nõ impediant. Omentũ·membranũ q̃ continet intestinop̃ maiorẽ partem q̃ epirolin greci vocant. Disseptũ intestinũ q̃ discernit ventrẽ ⁊ cętera intestina a pulmone uel a corde. Lęcũ intestinũ q̃ sit sine foramine ⁊ exitu: q̃ greci tilonenteron dicũt. Jeiuna tenue intestinũ. vnde ⁊ ieiuniũ dicit. Uenter aũt ⁊ aluus ⁊ uter̃ int se differũt. Uenter ẽ qui acceptos cibos digerit.⁊ apparet extrinsec̃·p̃tinetq̃ a pectore ad inguinẽ.⁊ dictus venter q̃ p totũ corp̃ virę alimenta trãsmittat. Aluus ẽ qui cibũ recipit.⁊ purgari solet. Sallustius: Simulãs sibi aluũ purgari. Et vocatur aluus q̃ abluat·id est purget. Ex ipso enī sordes stercop̃ defluũt. Uterũ solę mulieres habẽt·i quo cõcipiũt ad similitudiuẽ cauliculi. Tamẽ auctores uterũ p vtriusq̃ sexus ventre plerũq̃ ponũt. nec poterũ tm̃modo·ħ ⁊ cęteri. Uocat̃ aũt uterus q̃ duplex sit.⁊ ab vtraq̃ in duas se diuidat presquę in diuersũ diffusę ac replexę circũplicantur in modũ cornu arietis. uel q̃ interi̊ impleat fętu. Hinc ⁊ uter q̃ aliq̃d intrinsec̃ habuerit·ut mẽbra ⁊ uiscera. Aqualiculus aũt p̃ne porci ẽ· hinc ad ventrẽ translatio. Matrix dicit q̃ fętus in ea generet. Semẽ enī receptũ cõfouet·confotũ corporat·corporatũ in mẽbra distinguit. Uulua vocata·quasi valua·id est ianua ventris·uel q̃ semẽ recipiat·uel q̃ ex ea fętus pcedat. Uesica dicta q̃si vas aquę·q̃ sicut vas aqua·ita de renibus vrina collecta complet̃ ⁊ humore distendit. Cui̊ usus i volucrib̃ nõ habet̃. Urina aũt dicta siue q̃ urat siue q̃ ex renibus egeritur. Cui̊ indicio ⁊ salus ⁊ ęgritudo monstrat̃. Qui humor vulgo lotiũ dicitur·q̃ eo lota id est munda vestimenta efficiãt̃. Semẽ est q̃ iactũ sumit̃ aut a terra·aut ab vtero ad gignendũ uel fructus uel fętus. Est enī liquor ex cibi ⁊ corporis decoctione fact̃ ac diffusus p venas atq̃ medullas·qui inde desudatus i modũ sentinę concrescit in renib̃ ciectusq̃ p coitum ⁊ in vtero mulieris susceptus·calore quodã modo viscerum.⁊ menstrualis sanguinis irrigatione formatur in corpus. Menstrua superuacuus mulierum sanguis. Dicta autem menstrua p̃pter circuitũ lunaris luminis· quo solet b̃ euenire ꝓfluuiũ. Luna enī grece mene dicitur. hęc ⁊ mulierbria nuncupant̃. Nã mulier solũ mẽstruale animal est. Cui̊ cruoris cõtactu fruges nõ germinant·aresc̃unt musta·morit̃ herbę· amittunt arbores fętus·ferrũ rubigo corrũpit· nigrescunt cramenta. Si qui canes inde ederint·in rabiem efferũt̃. Glutinũ asphalti q̃ nec ferro nec aquis dissoluitur·cruore ipso pollutũ sponte dispergit̃. Post plurimos autẽ dies menstruos ideo semen non est germinabile·q̃: iam nõ ẽ mẽstrualis sanguis a quo pfusũ irrigẽt̃. Tenue semen locis mulierbribus non hęrere. Labitur enī nec habet vim adhęrendi. Similiter ⁊ crassum vim non habet gignendi. quia mulierbri sanguini misceri nõ potest p̃pter nimiã sui spissitudinem. Hinc ⁊ steriles mares ⁊ fęminas dicunt fieri·uel per nimiam seminis uel sanguinis crassitudinẽ· uel p̃pter nimiã raritatẽ. Primũ aũt aiunt cor hois fingi·q̃ i eo sit ⁊ vita hois ⁊ sapiẽtia: deinde q̃dragesimo die totũ corp̃ expleri. q̃ ex abortionib̃ ut ferunt collectũ est. Alij fętus a capite sumere dicunt exordiũ. Unde ⁊ in auiũ fęribus primũ oculos fingi in ouis videm̃. Fętus aũt nominat̃ q̃ adhuc in vtero foueat̃. Cuius secũdę dicunt̃ folliculus q̃ simul cũ infante nascit̃·continetq̃ eum. Dicit̃ ita q̃: eum cum editur sequitur. Nasci aũt patribus similes aiunt·si paternũ semen validius sit. matrib̃·si matris. hac ratiõe similes exprimi vultus Qui aũt vtriusq̃ parentis figuram reddũt·eq̃liter mixto paterno maternoq̃ semine cõcipiunt̃. Auorũ proauorũq̃ similes fieri·q̃: sicut in terra multa semina occulta· ita ⁊ in hominib̃ semina celant̃·figuras parentum reddit̃ura. Ex paterno aũt semine puellas nasci ⁊ ex materno pueros·q̃a ois partus constat ex duplici semine·cuius pars maior cũ inualuerit· occupat similitudinẽ sexus. In corpore nostro quędã tm̃ vtilitatis causa facta sunt ut uiscera·quędam ⁊ utilitatis ⁊ decoris ut sensus in facie.⁊ in corpore manus ac pedes. Quop̃ mẽbrop̃ ⁊ utilitas magna ẽ ⁊ species decentissima. Quędam tm̃ decoris·ut mamille i viris ⁊ in vtroq̃ sexu umbilicus. Quędã discretionis ut in viris genitalia·barba,plixa·pectus amplum·in mulierib̃ leues genę ⁊ angustũ pectus. ad concipiendos autẽ ⁊ portandos fętus renes ⁊ latera dilatata. Quod ad hominem ⁊ ad partes

attinet corporis ex parte dictum est. nunc ętates eius subiungam.

De ętatibus hominis Cap. iii.

§ Radus ętatis sex sunt: infantia. pueritia. adolescentia. iuuentꝰ. grauitas atq; senectus. Prima ętas infantia est. pueri nascentis ad lucē. quę porrigitur in septē annos. Secunda ętas pueritia. id est pura. ⁊ necdum ad generandū apta. tendēs usq; ad. xiiij. annū. Tertia adolescentia ad gignendū adulta quę porrigit usq; ad. xxviij. annos. Quarta iuuentꝰ. firmissima oīuz ętatū. finiens in quinquagesimo anno. Quinta ętas seniorꝫ id est grauitas. quę est declinatio a iuuentute in senectutē. nondū senectus sed iā nō iuuentꝰ. qz seniorꝫ ętas ē quē greci presbyten vocant. Nā senex apud grecos nō presbyter ꝫ geron dicit. Quę ętas a qnqgesimo anno incipiens. septuagesimo terminat. Sexta ętas ē senectus. quę nullo annoꝝ tpe finit. ꝫ post qnq; illas ętates quātūcunq; vitę ē. senectuti deputat. Seniū aut̄ pars ē vltima senectutis. dicta ꝙ sit termin' sexę ętatis. In his ḡ sex spacijs philosophi virā descripserūt hūanā. i qb' mutat ⁊ currit ⁊ ad mortis terminū puenit. Pergamus ḡ breuit̄ p̄ predictos gradus ętatū. etymologias earū in hoīe demonstrātes. Infans dicit hō primę ętat. Dictus aūt infans. qz adhuc fari nescit. id est loq; nō possit. Nondū enī bene ordinat dentib' min' est sermonis expssio. Puer a puritate vocatus. qz purus ē. ⁊ necdū lanuginē florem q; genarū habens. Hi sūt ephebi. id ē a phebo dicti. necdū viri. ꝫ adolescētuli lenes. Puer aūt trib' modis dicitur: p natiuitate. ut Esaias: Puer natꝰ est nobis. pro ętate. ut octēnis decēnis. Unde est illud: Jam puerile iugū tenera ceruice regebat. pro obsequio ⁊ fidei puritate. ut dominus adꝑhetam: Puer meus es tu. noli timere. dum iam hieremias lōge pueritię excessisset annos. Puella est paruula. quasi pulla. Unde ⁊ pupillos non pro conditione. sed pro ętate puerili vocamus. Pupilli autem dicti. quasi sine oculis. hoc est a parentibus orbi. Hi autem vere pupilli dicuntur quoz patres ante decesserunt ꝙ ab eis nomen accipe rent. Ceteri orbi vocantur. Orphani idem qui ⁊ pupilli. illud enī grecum nomen est. hoc latinum. Nā ⁊ in psalmo vbi legit: pupillo tu eris adiutor. greçus habet orphano. Puberes a pube. id ē a pudendis corpis nūcupati. ꝙ hęc loca tūc primū lanuginē ducūt. Quidā aūt ex annis puberatē existimāt. id est eū puberē ee qui. xiiij. annos expleuerit. q̄uis tardissime pubescat. Certissimū aūt puberē esse. d̄q ⁊ ex habitu corpis pubertatem ostendit ⁊ generare iam possit. Puerpere sūt quę annis puerilibus pariūt. vnde ⁊ Horatꝰ: Laudatur in primo prole puerpera nato. Et dictę puerperę. uel ꝙ primo partu grauant̄. uel ꝙ primū pueros pariāt. Adolescens dictus eo ꝙ sit ad gignendum adultus. siue a crescere ⁊ augeri. Juuenis vocatus. ꝙ iuuare posse incipiat. ut in bobus iuuenci cū a vitulis discesserint. Est enī iuuenis ī in ipso ętatis incremento positus. ⁊ ad auxilium pręparatꝰ. Nam iuuare hominis ē opꝰ aliquod conferentis. Sicut aūt tricesimus perfectę ętatis est annus in hominibus. ita in pecudibus ac iumentis tertius robustissimus ē. Uir nūcupatꝰ ꝙ maior in eo vis est ꝙ in fęminis. vnde ⁊ virtus nomen accepit. siue ꝙ vi agat fęmiuā. Mulier ꝝo a mollitie. tāq; molier detracta littera uel mutata appellata est mulier. Utriq; enim fortitudine ⁊ imbecillitate animoz uel corpoz separantur. Sed ideo virtus maxima viri. mulieris minoz. ut patiens viro esset. scilicz ne fęminis repugnantibus libido cogeret viros aliud appetere. aut in aliū serum prorumpere. Dicitur igit̄ mulier ꝼm fęmineū sexum. non ꝼm corruptionem integritatis. ⁊ hoc ex lingua sacrę scripturę. Nam eua statim facta de latere viri sui. nondū cōtacta a viro mulier appellata est. dicente scriptura: Et formauit eam in mulierē. Uirgo a viridiore ętate dicta est. sicut ⁊ virga. sicut ⁊ vitula. Alias ab incorruptione quasi virago. ꝙ ignoret fęmineam passionem. Virago vocata. quia ut vir agit. hoc est opera virilia facit. ⁊ masculini vigoris ē. Antiqui enim fortes fęminas ita vocabant. Uirgo autem nō recte virago dicitur. si non viri officio fungitur. Mulier ꝝo si virilia opera facit recte virago dicitur. ut amaçona. Quę ꝝo nūc fęmina antiquitus vira vocabatur. sicut a seruo serua. sicut a famulo famula. ita a viro vira. Hinc ⁊ virginis nomen quidam putant. Fęmina ꝝo a partib' femoz dicta. vbi sexus species a viro distinguitur. Alij greca etymologia fęminā ab ignea vi dictam putant. quia vehementer concupiscit. Libidinosiores enim viris femine sūt. ram ī mulieribus ꝙ ī aīalibus. Unde nimius amor apud antiquos femineus vocabatur. Senior ē adhuc viridior. Ouidius in vj°. li°. Senior inē iuuenēq; senēq;. Terēti': Quo iure sum'. Adolescētior nō vtriq; magis est adolescēs. ꝫ min' ut senior min' est sene. vbi comparatiuus gradus minus significat a positiuo. Ergo senior nō satis. sicut uuenior inter iuuenem ⁊ senem. sicut pauperior inter pauperem. Senes autem dictos quidam putant a sensus diminutione eo ꝙ iam pro vetustate desipiant. Nā physici dicunt homines stultos esse frigidioris sanguinis. prudentes calidi. Unde ⁊ senes ī quibus iam friget. ⁊ pueri in quibus necdum caler. minus sapiūt. Inde est ꝙ conuenit sibi infantum ętas ⁊ senū. Senes enim p nimiam ętatē delirant. pueri p lasciuiā ⁊ infantiā ignorant qd̄ agant. Senex autē trīs masculini generis est. sic̄ anus fęminini. Nā anus dicit sola mulier Anus autē appellata a multis annis. q̄si annosa Nā si cōe esset nomē. cur diceret Terentꝰ senem mulierē? Hinc ⁊ vetula. qz vetusta. Sic̄ aūt a sene

senectus·ita ab anu anilitas notata est. Canicies aũt vocata a candore·quasi candicies.vñ ẽ illud: Florida iuuentus·lactea canicies: prout diceret candida. Senect⁹ autẽ ꝛ multa bona secũ affert ꝛ mala. Bona·q: nos a potentissimis dñis liberat· voluptatib⁹ imponit modũ·libidinis frangit impe⁹·auget sapientiã·dat maturiora ꝓsilia. Mala autẽ·q: seniũ miserrimũ est debilitate ꝛ odio. Subeũt enĩ morbi·tristisq; senectus. Nam duo sunt quib⁹ minuũtur corpis vires·senect⁹ ꝛ mortes. Mors dicta q; sit amara.uel a marte·q̃ est effector mortiũ·siue a morsu hois primi quo ille esu pomi mortẽ meruit. Tria sũt aũt genera mortis·acerba·ĩmatura·naturalis. Acerba infantiũ ĩmatura iuuenũ·matura id est naturalis senum. Mortuus aũt ex qua pte oratiõis declinet incertum est. Nam sicut ait cęsar: nõ põt mortu⁹ aliq̃ facere post mortẽ suam·ita hõ nõ põt scire ei⁹ originem·id est mortu⁹ ab eo q; est mortuus in participio preteriti tpis in tus exire debuit·p vnũ scz u. non p duo. Nã vbi geminata ẽ littera u.nomẽ ẽ nõ participiũ·ut fatuus·arduus. Cõueniẽter itaq; factũ est ut quẽadmodũ id qõ significat non põt agendo·ita ꝛ ipsũ nomen nõ possit loquendo declinari. Dis aũt mortu⁹·aut fun⁹ ẽ·aut cadauer. Funus est si sepeliat. Et dictũ fun⁹a funibus accensis.quos añ pheretrũ papyris cęra circũdatis ferebant. Cadauer aũt ẽ si insepultũ iacet. Nam cadauer notat a cadendo·q: iam stare non põt. Quod dũ portat exequias dicim⁹·crematũ reliquias·cõditũ iã sepultũ. Corp⁹ aũt consuetudine dicit·ut illud: Tũ corpa luce carentũ. Defunctus vocat⁹·q: cõpleuit vitę officiũ. Nã dicim⁹ defunctos officio·q: officia debita cõpleuerũt.vnde est ꝛ honorib⁹ functus. Hinc ꝯ defunctus·q; ab officio vitę sit depositus·siue q; sit die funct⁹. Sepultus aũt dictus eo q; iam sine pulsu ꝛ palpitatione ẽ·id ẽ sine motu. Sepelire aũt ẽ cõdere corpus. Nam humare obruere dicimus·hoc est humum iniscere.

De portentis Cap. iii.

Portenta esse ait Varro: quę contra naturã nata vident·ꝫ nõ sũt cõtra naturã·q: diuina volũtate fiũt.cũ volũtas creatoris cuiusq; cõditę rei natura sit. Vñ ꝛ ipsi gentiles deũ modo naturã·mõ deum appellant. Portentũ ꝯ fit nõ cõtra naturã·ꝫ cõtra quam ẽ nota natura. Portenta aũt ꝛ ostenta mõstra atq; prodigia·ideo nuncupant·q; portẽdere atq; ostendere monstrare ac predicere aliq̃ futura vident. Nam portenta dicta phibentur a portẽdendo·id ẽ porostendendo. Ostenta aũt q; ostendere ꝺcq; futurũ videant. Prodigia q; porro dicant·id est futura predicant. Mõstra ꝺo a monitu dicta q; aliquid significan dũ demõstrẽt·siue q; statim moustrent quid appareat.ꝛ hoc pprietatis ẽ·abusione tñ scriptor⁹ plerũq; corrũpit. Quędã aũt portentor⁹ creationes in significatiõib⁹ futuris cõstitu-

ta vident. Vult enim de⁹ interdũ ventura significare p aliqua nascentiũ noxia·sicut ꝛ p somnos ꝛ p oracula qua premoneat ꝛ significet quibusdam uel gentib⁹ uel hoĩbus futurã cladẽ·qõ plurimis etiã experimentis pbatũ ẽ·ut in temporib⁹ terris regis. Tunc quippe vulpes ex equa creata·dissolui regnum eius portendit. Alexandro ex muliere monstrũ creatũ est·q; superiores corporis partes hominis·ꝫ mortuas habuerit·inferiores diuersarũ bestiarũ·ꝫ viuentes·significasse repentinam regis interfectionẽ.supuiuerãt enĩ deteriora meliorib⁹. Sed hęc mõstra quę in significationibus danť·nõ diu viuũt·ꝫ cõtinuo ut nata fuerint occidũt. Inter portentũ aũt ꝛ portentuosũ differt. Nam portenta sunt quę trãsfigurãť· sicut fertur in vmbria mulierẽ peperisse serpẽtẽ. Unde Lucanus: Matrẽq; suus cõterruit infans. Portẽtuosa ꝺo leuẽ sumũt mutationẽ· exempli causa cum sex digitis nati. Portenta igitur uel portentuosa existũt·alia magnitudine totius corpis vltra cõmunẽ hominũ modũ·quãť fuit tition in nouem iugerib⁹ iacens: Homero testãre. Alia paruitate totius corpis·ut nani·uel quos greci pygmęos vocant·eo q; sint statura cubitales. Alia magnitudine partiũ·veluti capite informi·aut supfluis membror⁹ partib⁹ ut bicipites ꝛ trimani uel scinodontes quibus gemini ordine ꝓcedũt dentes. Alia defectu ptiũ·ĩ q̃b⁹ altera pars plurimũ deficit ab altera·ut man⁹ a manu·ul⁹ pes a pede. Alia discissione·ut sine manu·aut capite generata·q̃s greci stereotios vocant. Alia p numeria·qñ solum caput aut crus nascit. Alia quę in pte transfiguranť·sicut qui leonis habent vultũ uel canis· uel taurinũ caput·aut corp⁹·ut ex pasiphę memorant genitũ minotaurum· qõ greci erberemorphiam vocãt. Alia quę ex oi parte transfiguranť in alienę creatiõis portẽtũ·ut ex muliere vitulũ dicit historia generatũ. Alia quę sine transfiguratione murationem habent locor⁹·ut oculos in pectore uel in frõte· aures supra timpora.uel fit Aristoteles tradidit quendam in sinistra parte iecur·in dertera splen habuisse. Alia ꝼm cõnaturationẽ· ut in alia manu digiti plures cõnaturati ꝛ cohęrentes repiunť.in alia min⁹·siue in pedib⁹. Alia ꝼm ĩmaturam ꝛ intemperatã creationẽ·sicut hi q̃ dentati nascuntur siue barbati uel cani. Alia cõplexu plurimar⁹ differẽtiar⁹·sicut illud qõ predixim⁹ in alexandro multiforme portentũ. Alia cõmixtiõe generis·ut androgyni ꝛ hermaphrodite vocanť. Hermaphrodite aũt nũcupati eo q; ĩ eis vtrq; sex⁹ appareat. Herma q̃ppe apud grecos masculu⁹ est·aphrodi femina nũcupat. Hi dextrã mamillã virilẽ·sinistrã muliebrem habẽtes vicissim cocũdo ꝛ gignũt ꝛ pariũt. Sicut aũt in singulis gẽrib⁹ quędã mõstra sũt hoĩuz· ita ĩ vniuerso genere humano quędã mõstra sũt gẽtiũ·ut gigãtes cinocephali cyclopes ꝛ cetera. Gigãtes dictos iurta greci sermonis etymologiam qui eos gegines

existimāt·id est terrigenas eo q̄ eos fabulose pariens terra imensa mole ⁊ similes sibi genuerit. Se enim terra appellatur·genis genus·licz ⁊ terrę filios vulgus vocet·quoꝝ gen⁹ incertū est. Falso autē opinant quidā imperiti de scripturis sanctꝝ p̄uaricatores angelos cū filiab⁹ hoiuz ante diluuiū cōcubuisse. ⁊ ex inde natos gigantes·id est nimiū grandes ⁊ fortes viros·de quib⁹ terra completa ē. Lenocephali appellant·eo q̄ canina capita habeant·quoſcz ipse latrat⁹ magis bestias q̄ hoies cōfiret. Hi in india nascunt. Lyclopes q̄z eadē india gignit. ⁊ dicti cyclopes·eo q̄ vnū oculū in fronte media habere phibent. Hi ⁊ agriophagitę dicūtur·ꝑter q̄ solas ferarū carnes comedunt. Lemnias in libya credūt trūcos sine capite nasci. ⁊ os⁊ oculos habere in pectore. Alios sine ceruicib⁹ gign·oculos habentes in humeris Jn vltimo aūt orientis monstruoſę gentiū facies scribuntur. Alię sine naribus ęquali totius oris planitie iformes habētes vult⁹. Alię labro subtęrioze adeo ꝓminēti·ut in solis ardoꝛib⁹ totam ex eo faciē cōtegant dormiētes. Alijs concreta oza esse modico trm̄ foramine calamis auenaꝝ pastus hauriētes. Nonnulli sine linguis ee dicunt i vicē ꝑmonis vtētes nutu siue motu. Panothioſi apud scythiā ee ferūt tā diffusa auriū magnitudine ut oē coꝛp⁹ ex eis contegant. Pan eni greco sermone omne·orbi aures dicunt. Arrabatię in ethiopia ꝓni ut pecoza ambulare dicunt. quadragesimū qui annū null⁹ supgreditur. Satyri homūtiones sūt aduncis narib⁹·cornua in frontib⁹ habent. ⁊ capraꝝ pedib⁹ similes·qualē in solitudine antonius scūs vidit. Qui eriā interrogat⁹ a dei seruo rndisse fertur dicēs: Mortalis ego sū vn⁹ ex accolis heremi quos vario deluſa errore gentilitas faunos satyroſqz colit. Dicunt quidā ⁊ siluestres boies q̄s nōnulli faunos ficarios vocant. Sciopodū gens ferē esse in ethiopia singulis cruri b⁹ ⁊ celeritate mirabili. quos inde sciopodas greci vocant eo q̄ p ęstū in terra resupini iacentes·pedum suoꝝ magnitudine adumbꝛentur. Antipodes in libya plantas versas habent post crura. ⁊ octenos digitos i plāris. Ypopodes i scithya sūt humanā foꝛmā ⁊ equinos pedes habētes. Jn india ferūt ee gentē quę macrobij nuncupant. rij. pedū staturam habentes. Est ⁊ gens ibi staturę cubitalis·quos greci a cubito pygmęos vocant·de qua supza dixim⁹. Hi montana indię tenent·q̄b⁹ est vicin⁹ oceanus. Perhibēt ⁊ in eadē india esse gentē fęminarū quę q̄nquēnes cōcipiūt ⁊ octauū vite annū nō excedūt. Dicūt aūt ⁊ alia hominum fabulosa portēta quę nō sūt. ꝛ ficta. ⁊ i causis reꝝ interp̄rant·ut geryonē hispanię regē triplici foꝛma ꝓditū. Fuerūt eni tres fratres·tantę cōcoꝛdię ut in trib⁹ coꝛpoꝛib⁹ quasi vna anima esset. Gorgones q̄z meretrices crinitas serpētib⁹ ferunt quę aspicientes se cōuertebant in lapides·habētes vnū oculū quo inuicē vtebant. Fuerūt aūt tres soꝛores vni⁹ pulchꝛitudinis·q̄si vni⁹ oculi quę ira spectatoꝛes suos stupescere faciebant· ut vertere eos putarent i lapides. Sirenas tres fingūt fuisse·ex parte virgines·ex parte volucres habētes alas ⁊ vngulas·quarū vna voce·altera tibijs·tertia lyra canebat. Quę illectos nauigantes sub cantu i naufragia trahebant. Scōm veritatē aūt meretrices fuerunt·quę transeūtes qm̄ ad egestatem deducebant·his ficte sūt inferre naufragia. Alas aūt habuisse ⁊ vngulas·q: amoꝛ ⁊ volat ⁊ vulnerat. Quę inde in fluctib⁹ cōmoꝛasse dicunt·q: fluctus venerē creauerūt. Scyllā q̄z ferūt fęminā capitib⁹ succinctam caninis cū latrantib⁹ magnis ꝛpē fretū siculi maris in quo nauigantes verticib⁹ i se cōcurrentiū vndarū exterriti· latrare existiment vndas·quas soꝛbētis ęstus voꝛago collidit. Fingunt ⁊ monstra quędā irrationabiliū aiantiū· ut cerberū inferoꝝ canē tria capita habentē·significantes p eū tres ętates·p quas moꝛs hoiem deuoꝛat·id est infantiā·iuuentutē ⁊ senectutē. Quē quidā ideo dictū cerberū putāt·quasi creoboꝛos. id est carnē voꝛās. Dicūt ⁊ hydrā esse serpentē cū nouē capitibus quę latinę scedra dicitur·q̄ō vno cęso tria capita exꝛescebāt. Sed constat hydrā locū fuisse euomentē aq̄s·vastantē vicinā cunctatem·in quo vno clauso meatu multi erumpebāt. Q.ō hercules videns·loca ipsa exussit. ⁊ sic aquę clausit meat⁹. Nam hydra ab aqua dicta ē. Hui⁹ mentionē facit ambꝛosius in similitudine hereſū dicens: Heresis eni velut quędā hydra fabularū vulneribus suis creuit. ⁊ dū sępe recidit⁹ pullulauit ignis debito incēdio peritura. Fingūt ⁊ chimerā triformē bestiam·oꝛe leo·postremis partib⁹ dꝛaco·media caprea. Quā quidā phisiologi·nō aial· sed cilitię montē esse aiūt· quibusdā locis leones ⁊ capreas nutrientē·quibusdā ardentē·quibusdā plenā serpentib⁹. Hūc bellerephontes habitabilē fecit. vnde chimerā dicit⁹ occidisse. Centauris·id est hoib⁹ equo mixtis species vocabulū dedit·q̄s quidā fuisse equites thessaloꝝ dicūt·ꝛ ꝓ eo q̄ discurrentes i bello·velut vnū coꝛpus equoꝝ ⁊ hominū viderent. inde centauros fictos asseruerūt. Porro minotaurum nomen sumpsisse ex tauro ⁊ hoīe·qualem bestiam dicūt fabulose i labyrintho inclusam fuisse. De q̄ Ouidi⁹: Semibouēq̄z virū· semiuirūq̄z bouē. Onocentaurū aūt vocari eo q̄ media hois species·media asini esse dicatur· sicut ⁊ hypocentauri·q̄ equoꝝ hominūq̄z i eis natura cōiuncta fuisse putatur.

De tranſformatis Cap̄. iiii.

Leribunt aūt ⁊ quędā monstruoſę hoiuz
f transformationes ⁊ cōmutationes i bestias. sic de illa maga famosissima circe quę socios q̄z vlixis mutasse ferē in bestias. ⁊ decarcadib⁹ q̄ sorte ducti transnatabāt quoddā stagnum·atq̄z ibi cōuertebant in lupos. Nā ⁊ diomedis socios i volucres fuisse conuersos· nō fabuloso mēdacio·ꝛ historica affirmatiōe cōfirmant.

Sed ꝛ quidã asserũt strigas ex hominibus fieri. Ad multa enim latrocinia figurę sceleratoꝝ mutantur. ꝛ siue magicis cantib⁹. siue herbaꝝ veneficio totis coꝛpoꝛib⁹ in feras transeũt. Siquidẽ ꝛ ꝑ naturã plęraqꝫ mutationem recipiũt. ꝛ cozzupta in diuersas species transformanť. sicut de vitulozũ carnib⁹ putridis apes. siẽ de equis scarabei. de mulis locustę. de cancris scoꝛpiones. Quidius: Concaua littoꝛei si demas bꝛaebia canceri. Scoꝛpius exibit caudaqꝫ minabitť vnca.

Incipit liber duodecimus
De pecoꝛib⁹ ꝛ iumentis Cap. i.

Omnibus animantib⁹ adam pꝛim⁹ vocabula indidit. appellans vnicuiqꝫ nomẽ ex ꝓpti institutiõe. iuxta cõditionẽ nature cui seruiret. Gentes autẽ vnicuiqꝫ animaliũ ex ꝓpꝛia lingua dederũt vocabula. Nõ autẽ ꝑm latinã linguã atqꝫ greçã aut quarũlibet gentiũ barbararũ noĩa illa imposuit adam. ꝫ illa lingua quę ante diluuiũ omniũ vna fuit quę hebꝛęa nuncupať. Latine aũt animalia siue aiantia dicta q animenť vita ꝛ moueanť spũ. Quadrupedia vocata q: quattuoꝛ pedib⁹ gradiãť. quę dum sint similia pecoꝛib⁹. tñ sub cura humana nõ sũt. ut cerui. dãme. onagri ꝛ cętera. ꝫ neqꝫ bestię sũt. ut leones. neqꝫ iumenta. ut vsus hominũ iuuare possint. Pecus dicim⁹ omne q humana lingua ꝛ effigie caret. Pꝛopꝛie aũt pecoꝛ nomẽ bis aialib⁹ accõmodari solet. quę sũt aut ad vescendũ apta. ut oues ꝛ sues. aut vsui hoĩuz cõmoda. ut equi ꝛ boues. Differt aũt inť pecoꝛa ꝛ pecudes. nã veteres coĩter in significatione oĩuz animãtiũ pecoꝛa dixerũt. pecudes aũt tñ illa aialia quę edũtur. q̃si pecuedes. Generaliť aũt oẽ aial pecus a pascendo vocatũ. Jumenta noĩa inde traxerunt. q nostrũ laboꝛem uel onus suo adiutoꝛio subuectando uel arando iuuẽt. Nam bos carpẽta trahit ꝛ duriſſimas terꝛe glebas vomere vertit. Equus ꝛ asin⁹ poꝛtãt onera. ꝛ hoĩuz in gradiẽdo laboꝛẽ temperant. Unde ꝛ iumenta appellanť. ab eo q iuuent hoĩes. sunt enĩ magnarũ viriũ animalia. Eadem ꝫ armẽta. uel q sint apta armis. id est bello. uel q bis ĩ armis vtimur. Aliꝫ armẽta tñ boues intelligũt ab arãdo. q̃si aramenta. uel q sint coꝛnibus armata. Discretio ẽ aũt inť armẽta ꝛ greges. Nam armẽta equoꝝ ꝛ boũ sunt. greges ꝺo caꝓꝛarũ ꝛ ouiũ. Ouis molle pec⁹ lanis. coꝛpe inerme. animo placidũ. ab oblatiõe dictũ eo q apud veteres in initio nõ taurꝫ neqꝫ oues ĩ sacrificio mactarenť. Ex bis quasdã bidẽtes vocant. eo q inť octo dentes duos altioꝛes habent. quas maxime ꝓntiles in sacrificiũ offerebant. Ueruex uel a virib⁹ dictť q cętеris ouib⁹ sit foꝛtioꝛ. uel q sit virid ẽ masculꝰ. uel q vermẽ in capite habeat. quoꝛũ excitati ꝓuritu. iuicẽ se cõcutiũt. ꝛ pugnãtes cum magno impetu feriũt. Aries uel apo tu arcos. id ẽ a mare vocatꝰ. vñ apud nos in gregib⁹ masculi mares dicũť. siue q hoc pecꝰ a gentilib⁹ ꝓmũ aris est imolatũ: Aries q aris imponereť. Uñ est illud: Aries mactať ad arã. Agnũ q̃q̃ ꝛ greci vocent apo tu agno. q̃si piũ. latini tñ ideo hoc nomen habere putãt eo q pꝛę cęteris aiantib⁹ matrẽ agnoscat. adeo ut etiã si ĩ magno grege errauerit. statim balatu recognoscat vocẽ parentis. Edi ab edendo vocati. Parui enĩ pinguissimi sũt ꝛ saporis iocundi. vñ ꝛ edere. inde ꝛ eduliũ vocať. Hircus lasciuiũ aial ꝛ petulcũ. ꝛ feruẽs semp ad coitũ cui⁹ oculi ob libidinẽ in transuersũ aspiciũt. vnde ꝛ nomẽ traxit. Nã hirci sunt oculoꝝ anguli. ſm suetonium. cuius natura adeo calidissima est ut adamantẽ lapidẽ quẽ nec ignis nec ferri domare valet materia. solus buiꝰ cruoꝛ dissoluat. Maioꝛes hirci cinifi dicuntur a fluuio cinife in libya. vbi grãdes nascũtur. Caꝓꝛos ꝛ caꝓꝛas a carpendis virgultis quidã dixerũt. Alij q captẽt aspera. Nõnulli a crepitu cruꝝ. vnde eas creas vocitatas. quę sunt caꝓꝛę agrestes. quas greci ꝑ eo q acutissime videant ἀπὸ τοῦ Λέρκεσθαι id est doꝛcas appellauerũt. Mozanť enĩ ĩ excelsis montib⁹. ꝛ q̃uis de longinquo. vidẽt tñ oẽs q̃ veniũt. Ecẽ aũt ꝛ caꝓꝛęę. ecẽ ibices. quasi auices. eo q instar auiũ ardua ꝛ excelsa teneant. ꝛ in sublimibus ĩhabitẽt. ita ut de sublimitate vix humanis obtutibus pateãt. vnde ꝛ meridiana pars ibices aues vocat q̃ nili fluentis inhabitant. Hęc itaqꝫ aialia ut dixim⁹ in petris altissimis cõmoranť. ut si q̃s feraꝝ uł hoĩuz aduersitatẽ ꝓsenserint de altissimis saxoꝝ cacuminib⁹ sese pꝛecipitãtes. i suis se coꝛnib⁹ illęsas suscipiunt. Cerui dicti apo ton ceraton. id est a coꝛnib⁹. Cerata enĩ gręce coꝛnua dicũť. hi serpentiũ inimici. cũ se grauatos infirmitate ꝓsenserint. spũ nariũ eos extrahũt de caꝛernis. ꝛ supata pnitie veneni eoꝝ pabulo repaꝛanť. Dictamũ herbã ipsi ꝑdiderũt. Nã ea pasti excutiũt acceptas sagittas. Miranť aũt sibilum fistulaꝝ. erectis auribus acute audiunt. sũmissis nihil. si q̃s ĩmensa flumina uel maria trãsnatant. capita clunib⁹ pꝛecedentiũ supponũt. sibiqꝫ iuicẽ succedẽtes. nullũ laboꝛẽ ponderis sentiũt. Tragelaphi a gręcis noiati. q dum eadẽ specie sint ut cerui. villosos tñ habẽt armos. ut hirci. ꝛ menta ꝑmissis hirta barbis. qui non alibi sunt q̃ circa phasidẽ. Hinnuli filij sũt ceruoꝝ ab inuere dicti. q: ad nutũ matris abscondunť. Dãmula vocata q de manu effugiat. timidũ animal ꝛ imbelle: de q̃ Marcialis: Dẽte timeť aper. defendũt coꝛnua ceruũ. Imbelles dãmę. quid nisi pꝛeda sum⁹. Lepꝰ q̃si leuipes. q: velociť currit. Uñ ꝛ gręce ꝑ cursu. lagos dicitť. veloꝝ est enĩ aial ꝛ satis timidũ. Luniculi genus agrestiũ aialiũ. dicti q̃si caniculi. eo

q̄ canū indagine capiantur uel excludant̄ a spe/
lūcis. Sus dicta q̄ pascua subigat·id est t̄ra sub/
acta escas inquirat. Uerres q̄ grādes habeat vi/
res. Porcus quasi sporcus. Ingurgitat enī se cę/
no·luto imergit·limo illinit. Horatius: Et ami/
ca luto sus. hinc etiā spurcitia uel spurc⁹ nūcupa/
tur. Porcoq̄ pilos setas vocam⁹. ⁊ setas a sue di/
ctas·a quib⁹ ⁊ sutores vocantur q̄ ex seris suant·
id est consuant pelles. Aper a feritate vocat⁹·ab/
lata f littera ⁊ subrogata p. Unde ⁊ apud grecos
syagros·id est ferus dicit̄. Omne enī qđ ferū est ⁊
imite·abusiue agreste vocam⁹. Juuencus dict⁹ eo
q̄ iuuare incipiat hoīz vsus in excolēda t̄ra. uel
quia apud gentiles ioui semp vbiq̄ iuuencus im/
molabat̄·nunq̄ taurus. Nam in victimis etiam
ętas considerabat̄. Taurus grecū nomē est·sicut
⁊ bos. Indicis tauris color fulu⁹ ē·volucris pni/
citas·pilis in contrariū versis·caput circūflectūr
flexibilitate qua volunt·tergi duritia omne telū
respuūt imiti feritate. Bouem greci boeten dicūt
Hunc latini trionē vocāt eo q̄ terrā terat·quasi
terionē. Nevius: Trionū hic moderator rusti/
cus. cui⁹ latitudo pelliū a mēto ad crura. Palea/
ria dicunt̄ a pelle ipsa·quasi pellearia·qđ ē gene/
rositatis in boue signum. Boum in socys eximia
pietas. Nam alter alterę inquirit·cū quo ducere
collo aratra consuevit. ⁊ frequēti mugitu piū re/
statur affectū si forte defecerit. Uacca dicta quasi
boacca. Est enim ex qualitate mobiliū nominū·
sicut leo leęna·draco draceną. Uitulus ⁊ vitula·a
viriditate vocati sūt·id est ętate viridi: sicut vir/
go. Uitula aūt parua ē ⁊ nondū enixa. Mā enixa
iuuenca ē aut vacca. Bubali vocati p deriuatio/
nē q̄ sint similes boū·adeo idomiti·ut pę ferita/
te iugū ceruicib⁹ nō recipiāt. Bos africa ,pereat.
Uri agrestes boues sunt in germania habentes
cornua in tantū ,prensa·ut regūs mensis insigni
capacitate ex eis gerulę fiant. Camelis causa no/
men dedit·siue q̄ qñ onerant̄ ut breuiores ⁊ hu/
miliores fiant accubant·quia greci cami humi/
le ⁊ breue dicunt·siue quia curuus est dorso. Ca/
mus enī verbo greco curuū significat. Hos licz
⁊ alię regiones mittant ꝫ arabia plurimos. Dif/
ferūt autē sibi. nam arabici bina tubera in dorso
habent·reliquarū regionū singula. Dromeda ge/
nus camelorū est minoris quidē staturę· sed velo/
ciozis cursus. vnde ⁊ nomē habet. Nam dromos
grece cursus ⁊ velocitas appellatur. Centū enim
⁊ amplius miliaria vno die pgere solet. Rō aīal
ficut bos ⁊ ouis ⁊ camelus ruminat. Ruminatio
aūt dicta est a rumine eminēte gutturis parte·per
quā dimissus cibus a certis animalibus reuoca/
tur. Asinus ⁊ asellus a sedendo dict⁹· quasi ase/
dus·sed hoc nomen qđ magis equis cōueniebat·
ideo hoc animal sumpsit·quia prius q̄ equos ca/
perent homines·huic pręsidere cęperūt. Animal
quippe tardū ⁊ nulla rōne renitens·statim ut vo/
luit sibi homo substraūt. Onager interpretatur
asin⁹ ferus. On quippe greci asinū vocant·agriā
ferum. Hos africa habet magnos ⁊ indomitos·
⁊ in deserto vagātes. Singuli aūt fęminarū gręs/
gibus pręsunt. Nascentib⁹ masculis ęlant ⁊ te/
sticulos eorū morsu detruncant· qđ cauētes ma/
tres eos in secretis locis occultant. Asini arca/
dici dicti eo q̄ ab arcadia primum vecti sint ma/
gni ⁊ alti. Minor aūt asellus onagro plus neces/
sarius est·quia ⁊ laborē tolerat ⁊ negligentiā ,pe
modū nō recusat. Equi dicti·eo q̄ qñ quadrigis
iungebantur ęquabantur·paresq̄ forma ⁊ simi/
les cursu copulabant̄. Caballus a cauando dict⁹·
,pter qđ gradiens vngula impressa·terrā conca/
uer·qđ reliqua animalia nō habent. Inde ⁊ soni/
pes q̄ pedib⁹ sonat. Uiuacitas equoꝝ multa. ex/
ultrant enī in campis·odorantur bellum·excitant̄
sonitu tubę ad pęliū·voce accēsi ad cursum ,puo/
cantur. Dolent enim cum victi fuerint·exultāt cū
vicerint. Quidam hostes ī bello sentiūt·adeo ut
aduersarios morsu perāt. Aliqui aūt ,prios dōos
recognoscūt·obliti mansuetudinis si mutent̄·ali/
qui pręter dōm nullū dorso recipiūt. Interfectis
uel morientibus dōis multi lachrymas effūdunt.
Solius equi ē ,pter hoīem lachrymari ⁊ dolo/
ris affectum sentire. Unde ⁊ in centauris equoꝝ
⁊ hoīz natura ,mixta ē. Solent etiā ex equorū
męstitia uel alacritate euentū futurū diimicaturi
colligere. Ętas longęua equis pscis vgnicis epi/
roticis ac siculis: in annis vltra quinquaginta·
breuior aūt hispanis·ac numidis ⁊ gallicis fre/
quens opinio est. In generosis equis· ut aiunt
veteres·quattuor expectrantur: forma·pulchritu/
do·meritū. atq̄ color. Forma· ut sit validū corp⁹
⁊ solidū roborī·cōuenēs altitudo·latus longū·
substrictū· maxime ⁊ rotundę clunes·pectus late
patens·corpus omne musculorum densitate no/
dosum·pes siccus ⁊ cornu concauo cōsolidatus.
Pulchritudo·ut sit exiguum caput. ⁊ siccum·pelle
,pte ossibus adhęrēte·aures breues ⁊ argutę·oculi
magni·nares patule. ⁊ erecta ceruix·coma densa
⁊ cauda·vngularum solidate fixa rotunditas.
Meritū·ut sit animo audax·pedibus alacer·tre/
mentibus membris·qđ est indiciū fortitudinis:
quiq̄ ex sūma quiete facile concitetur·uel excita/
ta festinatione nō difficile teneatur. Motus aūt
equi in auribus intelligit̄·virtus ī membris tre/
mentib⁹. Color hic pręcipue expectādus·badius
aureus·roseus·myrteus·ceruinus·giluus·glauc⁹·
scutulatus·canus· cādidus·albus· guttatus. ni/
ger. Sequenti autem ordine varius ex nigro ba/
dioq̄ distinctus· reliquus varius color·uel cine/
reus deterrimus. Badium autem antiqui vadiū
dicebāt·q̄ inter cetera aīalia fortius vadat. Ipse
ē. ⁊ spadix·quē fenicatū vocāt. ⁊ dict⁹ spadix a co/
lore palmę·quā siculi spadicā vocant. Glauc⁹ ẋo
est veluti picros oculos habens. ⁊ quodā splen/
dore perfusos. Nam glaucum veteres dicebant
albū. Giluus autem melin⁹ color est subalbidus.

Guttatus albus nigris intervenientib⁹ punctis. Cādidus autem & albus inuicem sibi differunt. Nam albus cum quodam pallore est candid⁹ vo niueus & pura luce pfusus. Canus dictus qui ex candido colore & nigro est. Scutularus voca/tus ꝓpter orbes quos habet candidos inter pur/pureos. Uarius q vias habeat colorū imparīū. Qui aūt albos tīm pedes habent petuli appellan/tur qui frontē albam calidi. Ceruinus est quem vulgo guaranem dicunt. Granem idem vulgus vocat q in modū cerei sit coloris. Myrteus aūt est pressus in purpura. Dosinus autē dictus q sit color eius de asino idē & cinereus. Gūt aūt hi de agresti genere orti quos equiferos dicim⁹ & pro/inde ad vrbanā dignitatē trāsire nō pñt. Mau/ron niger ē. Nigrū enim greci mauron vocant. Mannus vo equus brevior est quē vulgo bru/nicum vocant uel brunitium. Veredos antiqui dixerunt q veherent rēdas id est ducerent uel q vias publicas currant p quas & rēdas ire solitū erat. Equorū tria sunt genera. Unū generosum prelijs & oneribus aptū. Alterū vulgare atq gre/gariū ad vehendū non ad equitandū aptū. Ter/tiū ex pmixtione diuersi generis ortū qđ etiā bi/generū dicitur q ex diuersis nascitur. ut mulus. Mulus aūt a greco tractum vocabulum haber/eo scilicz q iugo pistorū subact⁹ tardas molēdo ducat in gyrū molas. Judei asserūt q ana abne/pos esau equarū greges ab asinis in deserto ipse fecerit primū ascendi ut mulos inde noua contra naturā animalia nascerēt. Onagros q ad b ad/missos esse ad asinas & ipsū istiusmodi repperis/se concubitū ut velocissimi ex his asini nasceren/tur. Industria quippe humana diuersū animal in coitu coegit sicq adulterina commixtione genus aliud reperit sicut & iacob contra naturā colorū similitudines pcuranit. Nā tales fetus oues illi⁹ concipiebant quales vmbras arietū desup ascen/dentiū in aquarū speculo cōtēplabant. Deniq & hoc ipsū i equarū grege fieri fertur ut generosos obijciant equos visibus concipientiū quo eorum similes concipe & creare possint. Nam & colūbaꝝ dilectores depictas ponūt pulcherrimas colūbas ijsdē locis quib⁹ illę versantur quo rapiente visu fikes generent. Inde est q q̄dā grauidas mulie/res iubent nullos intueri turpissimos animaliū vultus ut cenocefalos & simias ne visib⁹ occurrē/tes similis fetus pariant. Hanc enī fēminarū di/cunt esse naturā ut quales prospexerint siue men/te cōceperint in extremo voluptatis estu dū con/cipiunt talem sobolē pcreent. Erenim animal in vsu venereo formas extrinsecas intus transmit/tit eorūq satiata typis rapit species eor in ꝓpriā qualitatē. In aiantib⁹ bigenera dicunt que ex di/uersis nascūtur ut mulus ex equa & asino: burdo ex equo & asina hybride ex apris & porcis tityrus ex oue & hirco musino ex capra & ariete. Est autē dux gregis.

Estiarū autem vocabulū ꝓprie conuenit
b leonibus pardis tigrib⁹ lupis & vulpi/bus canibusq & simijs & ceteris que uel ore uel vnguibus seuiūt exceptis serpentib⁹. Be/stię aūt dictę a vi q̄ seuiūt. Ferę appellatę eo q na/turali vrane libertate & desiderio suo ferant. Sūt autem libere eaꝝ voluntates. & huc atq illuc va/gant. & quo animus durerit eo ferūtur. Leonis vocabulū ex greca origine inflexū est in latinum. Grece enim leon vocat. & ē nomen notbū quia ex parte corruptū. Lecna vo totū grecum est sicut & draccna. Ut autē lecna lea dicat vsurpatum est a poetis. Leo aūt grece latine rex interpretatur eo q sit pnceps omniū bestiaꝝ. Cui⁹ genus trifarium dicitur. E quibus breues ac iuba crispa imbelles sūt lōgi & coma simplici acriores. Animos eorū frons & cauda indicat. Uirtus eor i pectore fir/mitas in capite. Septi aūt a venatoribus terram contuent quo min⁹ conspectis venabulis terreāt. Rotarū timent strepitus sed ignes magis. Cum dormierint vigilant oculi. Cum ambulāt cauda sua cooperiūt vestigia sua ne eos venator iueniat. Cum genuerint catulū trib⁹ die⁹ & tribus nocti/bus catulus dormire fertur. Tunc deinde patris fremitu uel rugitu veluti tremefactus cubilis lo/cus suscitare dicitur catulū dormientē. Circa ho/minē leonū natura ē benigna ut nisi lesi nequeāt irasci. Paret enī eor misericordia exemplis assi/duis. Prostratis enim parcunt captiuos obuios repatriare pmittūt. hoīem nō nisi i magna fama interimūt. De quib⁹ Lucreti⁹: Scimusq leonum rē. Tigris vocata ꝓpter velocē fugā. Ita enim nominant perse & medi sagittā. Est enī bestia va/rijs distincta maculis virtute & velocitate mira/bilis ex cuius noie flumē tigris appellat q is ra/pidissim⁹ sit omniū fluvior. Has magis hyrca/nia gignit. Panther dict⁹ siue q omniū anima/liū amic⁹ sit excepto draccone siue quia & sui gene/ris societate gaudet. & ad eā dē similitudinē q̄q̄d accipit reddit. Pan enī grece omne dicit. Bestia hec ē minutis orbiculis suppicta ita ut oculatis ex fuluo circulis nigra uel alba distinguat varie/tare. Hec semel oio parturit. cui⁹ causę ratio ma/nifesta est. Nam cū in vtero matris coaluere ca/tuli maturisq ad nascēdū virib⁹ pollēt. odiūt tē/porū moras. itaq oneratam fetib⁹ vuluam tanq̄ obstantē partui vnguibus lacerant effundit illa partū seu pot⁹ dimittit dolore cogēte. Ita post/ea corruptis & cicatricosis sedibus genitale semē infusū nō hęret acceptū & irritū resilit. Nā Pli/nius dicit animalia cū acutis vnguib⁹ frequenter parere non posse. Utriant enim intrinsec⁹ se mo/uentib⁹ catulis. Pardus secūdus post panthere est gen⁹ variū ac velocissimū & preceps ad sangui/nem. Saltu enim ad mortem ruit. Leopardus ex adulterio leene & pardi nascit. & tertiā originē ef/ficit. sicut & Plinius in naturali historia dicit

leonē cum parda·aut pardū cum leęna concūbere
ꝛ ex vtroqꝫ coitu degeneres partus creari·ut mu/
lus ex equa ꝛ asino. Rhinoceron a grēcis vocat⁹·
latine interpꝛetat in nare cornu. Idē ꝛ monoce/
ron·id est vnicornis·eo ꝙ vnum cornu in media
fronte habeat pedū quattuoꝛ·ita acutū ꝛ validū
ut quicquid impetierit·aut ventilet aut perforet.
Nā ꝛ cū elephantis sępe certamen habet. ꝛ ī ven
tre vulneratū ꝓsternit. Tantę aūt ē foꝛtitudinis
ut nulla venantiū virtute capiat̄. ꝫ sicut asserunt
qui naturas animalium scripserunt·virgo puella
pꝛeponit̄ quę venienti sinū aperit·ī quo ille omni
ferocitate deposita caput ponit·sicqꝫ sopoꝛat⁹ ve/
lut inermis capit̄. Elephantē grēci a magnitu/
dine coꝛpoꝛis vocatū putant·ꝙ formam montis
pꝛeferat. Grēce enim mons elepho dicit̄. Apud
indos aūt a voce barro vocat̄. Unde ꝛ vox eius
barritus dicit̄. ꝛ dentes ei⁹ ebur. rostrū aūt pꝛo/
moscida dicit̄·qm̄ illo pabulū oꝛi admouet. ꝛ est
angui similis·vallo munitus eburneo. Hos bo/
ues lucas vocabant antiqui romani. boues·quia
nullū animal grandius videbant·lucas ꝙ in lu/
cania illos pꝛimos pyrrhus in pꝛelio obiecit ro/
manis. Nā hoc genus animantis in rebus bel/
licis aptū est. In eis enī persę ꝛ indi ligneis tur/
ribus collocatis tanꝙ de muro iaculis dimicāt.
Intellectu aūt ꝛ memoria multa vigent. Grega/
tim incedūt·motu quo valent salutant homines·
murē fugiūt·auersi coeunt·quādo aūt parturiūt:
in aquis uel in insulis dimittūt fętus·ꝓpter dra/
cones ꝙ inimici sunt ꝛ ab eis implicati necantur
Biennio aūt portant fętus·nec amplius ꝙ semel
gignūt·nec plures ꝫ tm̄ vnum. Uiuūt aūt annos
trecentos. Apud solam africā ꝛ indiā elephanti
pꝛius nascebant̄·nūc sola eos india gignit. Gry/
phes vocat̄·ꝙ sit aīal pēnatū ꝛ quadrupes. Hoc
genus ferarū in hyꝑboꝛeis montib⁹ nascit̄·omni
parte coꝛpoꝛis leones sunt·alis ꝛ facie aquilis si/
miles·equis vehementer infesti. Nā ꝛ homines
viuos discerpunt. Cameleon nō habet vnū colo/
rem sed diuersa varietate conspersus·ut pardus.
Dictus aūt ita·eo ꝙ cameli similitudinē habet ꝛ
leonis·hui⁹ cameleontis coꝛpusculum ad colores
quos videt facillima conuersione variat̄·qđ ani/
maliū alioꝝ nō est ita ad conuersionē facilis coꝛ/
pulentia. Cameleopardus dictus qđ dum sit ut
pardus albis maculis supaspersus·collo equo si/
milis·pedibus bubalis·capite tm̄ camelo similis.
hunc ęthiopia gignit. Linx dictus ꝙ in luporū
genere numerat̄·bestia maculis distincta terga ut
pardus·ꝫ similis lupo. Unde ꝛ ille licos·iste linx
Hui⁹ vrinam conuerti in duritiā pꝛecioſi lapidis
dicūt qui liguri⁹ appellat̄·ꝙ ꝛ ipsos linces sentire
hoc documēto ꝓbat̄. Nā egestū liquoꝛem hare/
nis inquantū potuerint conteguūt inuidia quadā
nature·ne talis egestio trāseat in vsum humanū.
Linces dicit Plini⁹ extra fętū vnū nō admittere
secundū. Castoꝛes a castrando dicti sunt. Nam
testiculi eoꝝ apti sunt medicaminib⁹ ꝓpter ꝙ cum
pꝛesenserint venatoꝛē ipsi se castrant ꝛ moꝛsibus
vires suas amputāt. De quib⁹ Cicero in scauria/
na·redimūt se a parte coꝛpis. ꝓpter ꝙ maxime ex/
petunt̄. Iuuenalis. Qui se eunuchū ipse facit·cu/
piens euadere damna testiculi. Ipsi sunt ꝛ fibri q̄
etiam pontici canes vocant̄. Ursus fert̄ dictus·ꝙ
oꝛe suo formet fętus·quasi oꝛsus. Nam aiunt eos
informes generare partus. ꝛ carnē quandā nasci
quā mater lambiēdo in membꝛa componit·vnde
est illud: Sic foꝛmat lingua fętū cū ꝓtulit vrsa.
Hꝫ hoc īmaturitas partus facit. Deniqꝫ .xxx. die
generat. vnde euenit·ut pꝛecipitata fęcūditas in/
formis ꝓcreet̄. Ursoꝝ caput inualidū·vis maxi/
ma ī brachijs ī ꝛ lumbis. Unde interdū erecti in/
sistunt. Lupus grēca deriuatiōe in linguā nostrā
transfert̄. Lupos enī illi licos dicūt. Licos autem
grēce·a moꝛsib⁹ appellat̄·ꝙ rabie rapacitat̄ quęqꝫ
inuenerit trucidet. Alij lupos vocatos aiunt·qđ
leopos ꝙ quasi leoni ita sit illi virtus in pedib⁹·
vnde quicqđ pede pꝛesserit·nō viuit. Rapax autē
bestia ꝛ cruoꝛis appetens. De quo rustici aiūt·vo/
cem hominē pdere si cū pꝛioꝛ lupus viderit. Un/
de ꝛ subito tacenti dicit̄: lupus ī fabula. Certe si
se ꝓ visū senserit·deponit feritatis audaciā. Lu/
pi toto anno nō ampli⁹ ꝙ diebus .xij. coeūt·famē
diu poꝛtant. ꝛ post longa ieiunia multū deuoꝛāt.
Lupos ęthiopia mittit ceruice iubatos. ꝛ tanto
varios·ut nullū colorem dicant illis abesse. La/
nis nomen latinū grēcā etymologiā videt̄ habe/
re. Grēce enī cinos dicit̄·licz eū quādā a canoꝛe la
tratus appellatū ęstimēt. eo ꝙ insoneꝛ·vnde ꝛ ca/
nere. Nihil aūt sagacius canib⁹. Plus enī sensus
cęteris animalibus habēt. Nāqꝫ soli sua nomi/
na recognoscūt·dōos suos diligūt·dominoꝝ te/
cta defendūt. ꝓ dōis suis se moꝛti obiciūt·volū/
tarie cū domino suo ad pꝛedā currūt·coꝛpus do/
mini sui etiā moꝛtuum nō relinquūt. Quoꝝ po/
stremo natura ē extra homines esse nō posse. In
canibus duo sūt expectāda·aut foꝛtitudo aut ve/
locitas. Catuli abusiue dicunt̄ quarūlibet bestia/
rū filij. Nam catuli ꝓpie canū sūt·ꝓ diminutio/
nem distincti. Licisci aūt dicunt̄·ut ait Plinius
canes nati ex lupis ꝛ canib⁹ cum inter se foꝛte mi/
scent̄. Solent ꝛ inde fęminas canes noctu in sil/
uis alligatas admitti ad tigres bestias·a quibus
insiliri ꝛ nasci ex eodē fętu canes adeo acerrimos
ꝛ foꝛtes·ut complexu leones pꝛosternant. Vul/
pes dicta quasi volupes. Est enī volubilis pedi/
bus ꝛ nūqꝫ rectis itinerib⁹·ꝫ toꝛtuosis anfracti/
bus currit·frandulentū aīal·insidiōsqꝫ decipiēs.
Nā dū nō habuerit escā fingit moꝛtē·sicqꝫ descē/
dentes quasi ad cadauer volucres rapit ꝛ deuo/
rat. Simię grēcū est nomen·id est pꝛessis narib⁹.
Unde ꝛ simias dicim⁹·ꝙ suppꝛessis naribus sint. ꝛ
facie fęda·rugis turpiter follicātib⁹·licz ꝛ capel/
larū sit pꝛessum habere nasum. Alij simias latino
arbitrantur sermone vocatas·eo ꝙ multa in eis

similitudo rationis humane sentiẽ. ꝫ falsum est. Hę elementoꝝ sagaces noua luna exultant. media ⁊ caua tristanẽ. Fętus quos amãt ante se gestant. neglecti circa matrẽ hęrent. Horũ genera quinq; sunt. ex quib⁹ circopetici caudas habent. Simia enĩ cũ cauda est quã quidã durã vocant. Sfingę villose sũt comis. mãmis ꝓminentibus. dociles ad feritatis obliuionem. Cenocephali. ⁊ ipsi similes simijs. ꝫ facie ad modũ canis. vnde ⁊ nuncupati. Satyri facie admodũ grata. ⁊ gesticulatis motib⁹ inquieti. Callitrices. toto pene aspectu a ceteris distant. Sũt enĩ in facie prominenta barba. ⁊ lata cauda. Leontofonos. bestia modica. ⁊ ex eo ita vocata. q: capta exurit. eiusq; cinere aspersę carnes. ⁊ positę p compita semitaꝝ leones necãt si quantulũcũq; ex illis sumpserint. Strix animal in africa bernatij simile. vocatũ a spinarũ stridore quas tergo laxatas emittit ⁊ canes insequẽtes vulnerat. Enydros bestiola ex eo nũcupata q⁹ in aquis versẽ. ⁊ maxime in nilo. Quę si inuenerit dormientẽ crocodilũ. volutat se in lutũ primũ ⁊ intrat p os eius in ventrẽ ⁊ carpens oĩa interioza eius exit viua de visceribus crocodili ipso mortuo. Hic neomon greece vocat⁹ eo q⁹ odore suo ⁊ salubria ciboꝝ ⁊ venenosa prodanẽ. De quo Draconti⁹ ait. Prędicit suillus vim cuiuscũq; veneni. Suillus aũt a seris est nuncupatus. Hic etiã serpentes insequit. qui cũ aduersus aspidẽ pugnat. caudã erigit. quã aspis marime obseruat. ꝙsi minantẽ. ad quã cum vim suam transfert decepta corrũpit. Musio appellatus q⁹ muriby infestus sit. Hũc vulgus captũ a captura vocat. Alij dicunt q⁹ captat. id est vider. Nam tãto acute cernit ut fulgore luminis noctis tenebras superet. Unde ⁊ a grecis venit catus. id est ingeniosus. ἀπὸ τοῦ κάειν. Furo a furuo dictus. vnde ⁊ fur. Tenebrosos enĩ ⁊ occultos cuniculos effodit. ⁊ eijcit prędã quã inuenerit. Melo uel q⁹ sit rotundissimo mẽbro. uel q⁹ fauos petat. ⁊ assidue mella captet.

De minutis animantibus Cap. ii.

m Us pusillũ animal. greculi illi nomen est. q̃d̃ ὐο ex eo trahit latinũ fit. Alij dicũt mures q⁹ ex humore terre nascanẽ. Nam mus terra. vnde ⁊ humꝰ. His in plenilunio iecur crescit. sicut quędã maritima augent. quę rursus decrescente luna deficiũt. Sorex latinũ est eo q⁹ rodat. ⁊ in modũ serrę prędidat. Antiqui aũt soricem sauricẽ dicebant. sicut ⁊ clodum claudum. Mustela dicta. quasi mus longus. Nã telum a longitudine dictũ. Hęc ingenio subdola in domibus vbi nutrit catulos suos transfert mutatq; sedẽ. Serpẽtes etiã ⁊ mures psequit. Duo aũt sũt genera mustelarũ. Alterũ enĩ siluestre est. distans magnitudine. q̃d̃ greci ictidas vocãt. alterum in domib⁹ oberrans. Falso aũt opinanẽ qui dicunt mustelã ore cõcipere. aure effundere partũ. Musaranei; cuius morsus araneę; est i sardinia animal periguũ. araneę forma. cui⁹ morsu prędicuntur recta. quę solifuga dicit. q⁹ die fugiat. Jn metallis argentarijs plurima est. occulta reptans ⁊ p imprudentiã supsedentibus pestẽ facit. Talpa dicta. q⁹ sit damnata cęcitate ꝑpetua ⁊ tenebris. Est enĩ absq; oculis. semp terram fodit. ⁊ humũ egerit. ⁊ radices subter frugib⁹ comedit. quã greci asfalã vocant. Glires dicti sũt. q: pingues eos efficit somnus. Nã glisscere dicim⁹ crescere. Hyeme enĩ tota dormiunt. ⁊ imobiles ꝙsi mortui iacent. tempore ęstiuo reuiuiscũt. Ueritius animal spinis coopertũ. q̃d̃ exinde dicit notatũ. eo q⁹ subrigit se qñ spinis suis claudit. quib⁹ vndiq; protectus est contra insidias. Nã statim ut aliq̃d pręsenserit. primũ se subrigit. atq; in globũ conuersus. i sua se arma recolligit. Hui⁹ prudentia quędam est. Nã dũ absciderit vuã de vite. supinus sese volutat sup eam ⁊ sic eam exhibet natis suis. Brillus. nomẽ a sono vocis habet. Hic retro ambulat. terrã terebrat. stridet noctib⁹. Uenaꝝ eum formica circũligata capillo in cauernã eius coniecta afflata pr⁹ puluere. ne se abscondat. ita formicę complexibus trahit. Formica dicta eo q⁹ ferat micas farris. cuius solertia multa. Prouidet enĩ in futurũ. ⁊ prꝑparat ęstate q̃d̃ hyeme comedat. Jn messe aũt eligit triticũ. hordeũ nõ tãgit. Dũ pluit ei sup frumentũ. totum eijcit. Dicunt in ęthiopia esse formicę ad formam canis. quę barenas aureas pedibus eruũt. quas custodiũt ne ꝙs auferat. capiantesq; ad necem psequunt. Formicoleon ob hoc vocatus q: est uel formicarum leo uel certe formica pariter ⁊ leo. Est enĩ aial paruũ formicis satis infestum. q̃d̃ se in puluere abscondit. ⁊ formicas frumẽta gestãtes interficit. Proinde aũt leo ⁊ formica vocant. q: aliꝰ animalibus ut formica est. formicis aũt ut leo est.

De serpentibus Cap. iii.

a Nguis vocabulũ omniũ serpentiũ genus. q⁹ plicari ⁊ cõtorqueri põt. ⁊ inde anguis q⁹ angulosus sit ⁊ nũq⁹ rectus. Angues aũt apud antiq̃s p genijs lucoꝝ erãt habiti semp. vnde ⁊ Persius. Pinge duos angues pueri sacer est lucus. Colubrũ constat ab eo dictũ q⁹ colat vmbras. uel q⁹ in lubricos tractus flexib⁹ sinuosis labit. Nã lubricum dicit quicq̃d labit dũ tenet. ut piscis ⁊ serpens. Serpens aũt nomẽ accepit. q: occultis accessib⁹ serpit. nõ aptis passibus ꝫ squamaꝝ minutissimis nisibus repit. Illa aũt quę quattuor pedibus nituntur. sicut lacertę ⁊ stelliones. nõ serpentes ꝫ reptilia noiant. Serpentes autẽ reptilia sunt. q: ventre ⁊ pectore reptant. Quorũ tot venena. quot genera; tot pnities. quot species; tot dolores. quot colores habentur. Draco maior cunctorum serpentium siue omniũ animantiũ sup terram. Hunc greci draconta vocant. Unde ⁊ deriuatum est in latinũ ut draco diceret. q: sępe a spheluncis abstractus. ferit i aerẽ concitatoq; ꝓpter cũ aer. Est aũt cristatus.

ore paruo. ⁊ arctis fistulis ꝑ quas trahit spiritū ⁊ linguam exerat. Vim aūt non in dentibus sed in cauda habet. ⁊ verbere potius ꝙ rictu nocet. Innorius aūt est a venenis ꝯ ideo huic ad mortē faciendā venena nō esse necessaria q: si quē ligauerit occidit. A quo nec elephas turus est sui corporis magnitudine. Nā circa semitas delitescēs ꝑ quas elephanti solito gradiunt crura corpori illigat ac suffocatos perimit. Signat autem in ethiopia ⁊ in india in ipso incēdio iugis ęstus Basiliscus grece latine interpretat regulus eo ꝙ rex serpentiū sit adeo ut eū videntes fugiant quia olfactu suo eos necat. Nam ⁊ hominē si aspiciat interimit. Siquidē ad eius aspectū nulla auis volans illęsa trāsit ꝯ quis ꝑcul sit eius ore combusta deuorat. A mustelis tñ vincit quas illic boues inferūt cauernis in quib⁹ delitescunt. Itaq; ea visa fugit quē illa ꝑsequit ⁊ occidit. Nihil enī parens ille rerū sine remedio cōstituit. Est aūt longitudine semipedalis albis maculis lineat⁹. Reguli aūt sic scorpiones arentia quęq; secant. ⁊ postꝙ ad aq̄s venerint ibiq; aliquē momorderint hydropbobas ⁊ lymphaticos faciūt. Sibilus idē est q ⁊ regulus. Sibilo enī occidit anteꝙ mordeat uel exurat. Vipera dicta ꝙ vi pariat. Nā cū venter eius ad partū intumuerit caruli nō expectantes maturā naturę solutionē corrosis eius lateribus vi erūpunt cū matris interitu. Lucan⁹. Viperei coeunt abrupto corpore nati. Fertur aūt ꝙ masculus ore inserto viperę semen expuat. Illa aūt ex voluptate libidinis in rabiē versa caput maris ore recepti ꝓcidit. Ita fit ut parens vterq; pereat. masculus dū coit fęmina dū parturit. Ex vipera aūt fiūt pastilli qui cyriaci vocāt a grecis. Aspis vocata ꝙ morsu venena imittat ⁊ aspergat. Dos enī greci venenū dicūt. ⁊ ide iaspis ꝙ morsu venenato interimat. Huius diuersa genera ⁊ species ⁊ dispares effectus ad nocendū. Ferē aūt aspis cū ceperit pati incantatorē qui eā quibusdā carminibus mollis euocat ut eā de cauerna producat illa cum exire noluerit vnā aurē i terrā premit alterā cauda obturat ⁊ operit atq; ita voces illas magicas nō audiēs nō erit ad icantantē. Dipsas gen⁹ aspidis qui latine situla dicit q: quē momorderit siti perit. Hypnalis gen⁹ aspidis dicta ꝙ somno nocat. Hanc sibi cleopatra apposuit. ⁊ ita morte ꝯsi somno soluta ē. Emorrois aspis nūcupat ꝙ sanguinē sudet q̄ ab eo morsus fuerit ita ut dissolut⁹ venis quicq̄d virę est ꝑ sanguinem euocet. Hęc enī sanguis hęma dicitur. Prester aspis semp ore patenti ⁊ vaporanti currit. Lucan⁹ poeta sic meminit. Oraq; distendens auidus fumantia prester. Hic quē ꝑcusserit distendit enormiq; corpulētia necat. extuberatū enī putredo sequit. Septabificus aspis qui dū momorderit hominē statim eū consumit ita ut liquefiat totus in ore serpentis. Cerastes serpens dictus eo ꝙ in capite cornua habeat similia arietū. κερατα enī greci cornua vocant. sūt aūt illi quadrigemina cornicula quorum ostentationē veluti escā illiciens sollicitata animalia perimit. Totū enī corpus harenis tegit nec vllū indiciū sui ꝓbet nisi ea ex pte qua iuitatas aues uel animalia capit. Est aūt flexuosus plus ꝙ alij serpentes ita ut spinā habere nō videat. Scitalis serpens vocat⁹ est eo ꝙ tanta ꝓfulget tergi varietate ut notaꝝ gratia retardet aspicientes. ⁊ q: reptando pigrior est quos assequi nō valet mirāculo sui stupentes capit. Tanti aūt feruoris est ut etiā hyemis tempore exuuias corpis feruentis exponat. De quo Lucan⁹: Et scitale sparsis etiā nūc sola pruinis exuuias positura suas. Amphibęna dicta eo ꝙ duo capita habeat vnū in loco suo. alterū i cauda currens er vtroq; capite tractu corporis circulato. Hęc sola serpentū frigori se committit prima oīuz ꝓcedens. De qua idē Lucanus Et grauis i geminū vergens caput anphibęna. Lui⁹ oculi lucent veluti lucernę. Enidris coluber in aqua viuēs. Greci enī hydor aquā vocāt. Hydros aquatilis serpēs a quo icti obturgescūt cui⁹ quidā morbū boam dicūt eo ꝙ simo bouis remedet. Hydra draco multorū capitū qualis fuit in lerna palude prouintię arcadię hęc latine excedra dicit ꝙ vno cęso tria capita excrescebāt. ꝯ hoc fabulosum est. Nam constat hydrā locū fuisse euomentē aquas vastantes vicinā ciuitatē i quo vno meatu clauso multi erumpebāt. Dō hercules videns loca ipsa exussit ⁊ aquę clausit meat⁹. Nam hydra ab aqua dicta ē. Chelydros serpēs quasi chersydros dicit quia ⁊ in aquis ⁊ in teris moratur. Nam χερσον dicūt greci terrā. ὕδωρ aquam. hic ꝙ quā labit terrā fumare facit quē sic Macer describit. Seu terga expirant spumātia virus seu tra fumat teter qua labit anguis. Et Lucanus. Tractiq; via fumāte chelydri. Semp enī directus ambulat. Nā si torserit se dum curit statim crepat. Rinatrix serpens aquā veneno inficiēs. In quocūq; enī fonte fuerit veneno cum imiscet. De quo Lucan⁹. Rinatrix violator aquę Cencris serpens inflexuosa quę semp iter rectum efficit. De qua Lucanus. Et semp recto lapsurus limite cencris. Parias serpens quę semp in cauda ambulat. ⁊ sulcū facere videt. De quo idem Lucanus. Quo contemptus iter cauda sulcare parias. Boas anguis italię imensa molę ꝑsequit greges armentorum ⁊ bubalos. ⁊ plurimo lacte irriguis uberib⁹ se inectit ⁊ suggens interimit atq; inde a boū populatione boas nomen accepit. Jaculus serpens volans. de quo Lucanus. Jaculiq; volucres. Exiliūt enī in arboribus ⁊ dū aliquod animal obuiū fuerit iactant se sup illud ⁊ perimunt. Unde ⁊ iaculi dicti sunt. In arabia autem serpentes sunt cum alis quę sirenę vocant quę plus currunt ab equis ꝯ etiam ⁊ volare dicunt quorū tantū virus est ut morsum ante mors insequatur ꝙ dolor. Dipsas dicta ꝙ colorem arenę habeat. De q̄ poeta. Et paruis pictus maculis thebanus

obites concolor: erutis atq; indiscret⁹ harenis admotus. Seps exigua serpens·que nō solum corp⁹ sed ꝛ ossa veneno consumit. Cuius poeta sic meminit. Ossaq; dissoluens cum corpore tabificus seps. Dipsas serpens tantę exiguitatis ferē·ut cū calcatur nō videatur. Cuius venenum ante extinguit q̄ sentiat·ut facies p̄cuenta morte nec tristicia inducat moriturī. De q̄ poeta. Significrū iuuenē tyrrheni sanguinis aulū·tortā caput retro dipsas calcata momordit. Uix dolor aut sensus dentis fuit. Salpinga serpēs ē quę nō videt. Cęcula dicta ꝓpter q̄ parua sit. ꝛ nō habeat oculos. Centūpeda a multitudine pedum dicta. Bzucus est cuius pene totum corpus in ventre colligitur. Lacertus reptilis genus est·vocatus ita q̄ bzachia habeat. Genera lacertorū plura ut botrax·salamandria·saura·stellio. Botraca dicta q̄ ranę habeat faciem. Nam grēci ranam botracam vocant. Salamandria vocata·q̄ contra incēdia valeat·cuius inter omnia venenata vis maxima est Cętera enī singulos feriūt·hęc plurimos pariter interimit. Nam si arbori irrepserit·omnia poma inficit veneno ꝛ eos qui eos ederint occidit·qui etiā si uel in puteū cadat vis veneni eius potantes interficit. Ista contra incendia repugnās·ignes sola animaliū extinguit. Uiuit enī i mediis flammis sine dolore ꝛ consumptiōe. ꝛ nō solum q: nō vrit·sed extinguit incendium. Saura lacertus q̄ quando senescit cęcant̄ oculi eius. ꝛ intrat in foramen parietis aspicientis contra orientē. ꝛ ortō sole intendit ꝛ illuminat̄. Stellio de colore indirum nomen habet. Est enim tergore pictus lucentibus guttis in modum stellaꝝ. De quo Ouidius. Aptumq; colori nomen habet·varijs stellatus corpore guttis. Hic aūt scorpionibus adeo contrarius tradit̄ ut viso eo pauorem his afferat ꝛ torporem. Sūt ꝛ alia serpentiū genera·ut admodicę·elephantię·chamedracontes. Postremo quantus nominū tantus mortiū numerus. Hēs autem serpentes natura sua frigidi sūt·nec percutiūt·nisi quando calescūt. Nam quando sunt frigidi nullum tangūt. Unde ꝛ venena eorum plus die q̄ nocte nocent. Torpent enim noctis algore ꝛ merito·q: frigidę sunt nocturno rore. In se enī adducunt vaporem corporis gelidę pestis. ꝛ natura frigidę. Unde ꝛ hyeme in nodos torquentur, ęstate soluunt̄. Inde est q̄ dum quisq; serpentium veneno p̄cutit̄·primū obstupescit. ꝛ postea vbi in illo calefactum ipsum virus exarserit·statim hominē extinguit. Uenenū autem dictum·eo q̄ per venas vadit. Infusa enim pestis eius p venas vegetatione corporis aucta discurrit. ꝛ animā extinguit. Unde nō potest venenū nocere nisi hominis tetigerit sanguinē. Lucanus. Noxia serpentium est admixto sanguine pestis. Omne autem venenū frigidum est. ꝛ ideo anima quę ignea est fugit venenū frigidum. In naturalib⁹ bonis quę nobis ꝛ irrationabilibus animātibus videmus esse cōmunia·viuacitate quadam sensus serpens excellit. Unde ꝛ legit̄ in genesi: Serpens autem erat sapientior omnib⁹ pecoribus terrę. Dicit autē Plinius si creditur·q̄ serpentis caput·etiam si cum duobus euaserit digitis nihilominus viuit. Unde ꝛ totum corpus obūcit p̄o capite ferientibus. Anguibus vniuersis hebes visus est. Raro in aduersum contuentur·nec frustra·cum oculos nō in fronte habeant·sed i temporibus adeo ut citius audiant q̄ aspiciant. Nullum autem animal in tanta celeritate linguam mouet ut serpens adeo ut triplicem linguam habere videatur cum vna sit. Serpentium humida sunt corpa·adeo ut quaq̄ eunt viam humore designent. Uestigia serpentium talia sunt·ut cū pedibus carere videantur·costis tamen ꝛ squamarū nisibus repār·quas a sūmo gutture vsq; ad imam aluum pariter modo dispositas habent. Squamis enim quasi unguibus·costis quasi cruribus innitunt̄. Unde si in qualibet corporis parte ab aluo vsq; ad caput ictu aliquo collidatur·debilis reddita cursum habere non possit·quia vbicunq; ictus ille inciderit spinam soluit p quam costarum pedes ꝛ motus corporis agebantur. Serpentes autem diu viuere dicunt̄·adeo ut depositā vetere tunica senectutem deponere·atq; ī iuuentutē redire perhibeantur. Tunicę serpentum eruuię nuncupantur eo q̄ his quando senescunt sese eruunt·quibus eruti in iuuentutem redeunt. Dicuntur autem eruuię ꝛ induuię·q: eruunt̄ ꝛ induuntur. Pythagoras dicit de medulla hominis mortui quę in spina ē serpentem creari·quod etiā Ouidius in metamorphoseorum libris cōmemorat dicens: Sunt qui cum clauso putrefacta est spina sepulchro mutari credant humanas angue medullas. Quod si creditur merito cuenit·ut sicut per serpentem mors hominis·ita ꝛ per hominis mortē serpens. Fertur autem q̄ serpens hominem nudum nō sit ausus attingere.

De vermibus Cap. v.

Ermis est animal quod plerūq; de carne uel de ligno uel de quacūq; re terrena sine vllo cōcubitu gignitur·licz nōnūq; ꝛ de ouis nascantur ut scorpio. Sūt autem vermes aut terrę·aut aquę·aut aeris·aut carniū·aut frondium·aut lignorum·aut vestimentorū. Aranea vermis aeris·ab aeris nutrimento cognominata quę exiguo corpore longa fila deducit. ꝛ tęle semp intenta·nūq; desinit laborare·ppetuū sustinens in suo labore suspendiū. Sanguisuga vermis aquatilis: dicta q̄ sanguinē sugit. Potantibus enim insidiatur·cūq; illabitur faucibus uel vbi vspiam adhęserit sanguinem haurit. ꝛ cum nimio cruore maduerit·euomit id quod hausit·ut recentiorē denuo sugat. Scorpio vermis terrenus·qui potius vermib⁹ ascribitur nō serpentibus·aīal armatū aculeo. ꝛ ex eo grece vocatū·q̄ canda figat. ꝛ arcuato vulnere venena diffundat

Prorium est autē scorpionis q manus palmam nō feriat. Cantareda vermis terren⁹ qui humano corpori statim ut fuerit applicat⁹ sui adustiōe vesicas efficit plenas humore. Multipes vermis terrenus ex multitudine pedū vocatus qui contra ictum contractus in globum complicat. Nascitur sub petris ex humore ⁊ terra. Limax vermis limi dictus q in limo uel de limo nascat vnde ⁊ sordidus semp ⁊ imundus habet. Bombyx frondiū vermis ex cui⁹ textura bombycinū conficit. Appellat autem hoc nomine ab eo q euacuetur dum fila generat. ⁊ aer solus in eo remaneat. Eruca frondiū vermis oleribus uel pampino inuoluta ab erodendo dicta cuius meminit Plautus imitatus nequam bestiā ⁊ maleficā inuolutam in pampino. Implicat se eadem nec aduolat ut locusta ut huc illucq discurrens semipasta dimittat sed manet perturis frugibus ⁊ tardo lapsu pigrisq morsibus vniuersa consumit. Teredonas greci vocant lignorum vermes q terendo edant. Hos nos termites dicim⁹. Item enī apud latinos ligni vermes vocant quos rempore inoportuno cesę arbores gignunt. Tinea vestimentoꝝ vermis dicta q teneat. ⁊ eo vsq insedeat quo erodat. Inde ⁊ primat q in eandem rem identidem vrgeat. Vermes carniū emigraneus lumbricus ascaridę costi pediculi pulices lendes tarmus ricinus vsia cimex. Emigrane⁹ vermis capitis vocat. Lumbric⁹ vermis intestinoꝝ dictus quasi lubricus q labit uel q in lumbis sit. Ascaridę Costi Pediculi vermes cutis a pedibus dicti vnde ⁊ pediculosi dicunt quib⁹ pediculi in corpore efferuescunt. Pulices ꝙo vocati sūt q ex puluere magis nutriant. Tarmus vermis est lardi. Ricinus vermis est canis vocatus eo q beret in auribus canū. Cinos enī grece canis est. Usia vermis est porci appellata quia vrit. Nam vbi momorderit adeo locus ardet ut statim ibi vesicę fiant. Cimex de similitudine cuiusdam herbę vocatus cuius feterē habet. Prorie autē vermis in carne putrefacta nascit tinea i vestimētis eruca in olere teredo i ligno tarmus in lardo vermis nō ut serpens apertis passibus uel squamarū nisibus repit q nō est illi spinę rigor ut colubri ꝫ in directū corpusculi sui partes gradatim porrigendo contractas contrahendo porrectas motū explicat ficq agitat⁹ plabitur.

De piscibus Cap. vi.

Pisces dicti vnde ⁊ pecus a pascendo scilicet. Reptilia ideo dicunt hec que natāt eo q reptandi habeāt speciē ⁊ naturam. Quis se in pfundū imergant tū in natando repuut vnde ⁊ Dauid ait: Hoc mare magnū ⁊ spacioſum manib⁹ illic reptilia quoꝝ nō est numer⁹. Anfinia sunt quędā genera piscium dicta eo q ambulandi in terris vsū. ⁊ natandi in aquis officiū habeāt. Anfi enī grece vtrūq dicit id est q in aquis ⁊ i terris viuūt ut foce crocodili hippotami hoc est equi fluuiales. Pecoribus autē ⁊ bestijs ⁊ volatilib⁹ ante hoies noia imposuerunt q piscibus q prius visa sunt ⁊ cognita. Pisciū ꝙo postea paulatim cognitis generib⁹ noia instituta sūt aut ex similitudine terrestriū animaliū aut ex specie ppria siue moribus seu colore uel figura aut sexu. Ex similitudine terrestriū ut ranę ⁊ leones ⁊ vituli ⁊ nigri meruli ⁊ paui diuerso colore dorso ⁊ collo picti. ⁊ turdi albovarij. ⁊ cętera que sibi iuxta species terrestrium animaliū noia vendicarunt. Ex morib⁹ terrestriū ut canes in mari a terrenis canibus nuncupati q mordeant. ⁊ lupi q improba voracitate alios pſequant. A colore ut umbrę q colore umbre sunt. ⁊ auratę q in capite auri colorē habent. ⁊ varij a varietate quos vulgo tructas vocant. A figura ut orbis q rotundus est totusq in capite constat. ⁊ solea q sit instar calciamentoꝝ solys. A sexu ut musculus q sit balenę masculus. Eius enī coitu concipere hec belua phibet. Hinc ⁊ musculi cochleaq q̄rū lacte concipiūt ostreę. Balenę aūt sunt imensę magnitudinis bestię ab emittēdo ⁊ fundēdo aquas vocatę. Cęteris enī bestijs maris altius iacūt vndas. Βάλλειν enī grece emittere dicitur. Cete dictę τὸ κῆτος καὶ τὰ κήτη. hoc ē ob imanitem. Sūt enī ingentia genera beluarū ⁊ equalia montiū corpora qualis cetus excepit ionā cuius aluus tantę magnitudinis fuit ut instar obtineret inferni dicente ꝓpheta ⁊ exaudiuit me de ventre inferni. Equi marini q prima parte equi sunt postrema soluunt in piscē. Bocas dicūt esse boues marinos quasi boacas. Ceruleus a colore appellati. Nā ceruleū est viride cū nigro ut est mare. Delphines certū habent vocabulum q voces hominū sequant; uel q ad symphoniā gregatim conueniāt. Nihil in mari velociꝰ istis. Nā plerūq salientes naues transuolant. Quando autē preludūt in fluctib⁹ ⁊ vndaq se motib⁹ saltu precipiti ferūt tempestates significare videt. Hi prorie simones noiant. Est ⁊ delphinū gen⁹ in nilo dorso serrato qui crocodilos tenera ventrium secantes interimūt. Porci marini qui vulgo vocāt suilli qui dum escam quęrūt more suis terrā sub aquis fodiūt. Circa guttur enī habent oris officiū. ⁊ nisi rostrū barenis imergāt pastū nō colligunt. Corui a cordis voce dicti q grūniunt pecore suaq voce pditi capiunt. Tinni greci nomen habent. Hi ingrediunt veris tpe intrāt derrro latere leuo exeūt. Hoc inde credunt facere q dextris oculis acutius videāt q sinistris. Gladi⁹ dicit eo q rostro maiori nato sit. ⁊ ob hoc naues pfossas mergit. Serra nūcupata q serratā cristā habet. ⁊ subter natans nauē secat. Scorpio dicē⁹ q lędit dū manu tollit. Tradunt decem cancris cū oximi manipulo alligatis oēs qui ibi sūt scorpiones ad eū locū congregari. Aranea genus piscis dictus q aure feriat. Habet enī stimulos de quibus pcutit. Crocodilus a croceo colore dictus

gignitur in nilo·animal quadrupes in terra ⁊ in aquis valens·longitudine plerūq; viginti cubitorū·dentiū ⁊ vnguiū īmanitate armatū.tantaq; cutis duritia ut q̄uis fortium ictus lapidū tergo repcussus sit nō sentiat. Nocte ī aquis·die ī humo quiescit. Qua ī terra fouet·masculus ⁊ fęmina vices seruant. Hūc pisces quidam serratā babentes cristā tenera ventriū desecātes interimūt Solus ex aialib⁹ superiorē marillā mouere dicitur. Hipporam⁹ vocatus·q̄ sit equo similis dorso iuba ⁊ binnitu·rostro resupinato a primis dentibus·cauda tortuosa·vngulis binis. Die in aquis cōmorat⁹·nocte segetes depascit ⁊ hunc nilus gignit. Hagrum quē greci fagrū ideo nūcupant·q̄ duros dētes habeat·ita ut ostreis ī mari alat. Dentrix p multitudine ⁊ granditate dentiū dicitur. Lepus a similitudine capitis nuncupatus. Lupum ut dictū est auiditas appellauit piscem in captura ingeniosum·deniq; rete circūdatus ferē barenas arare cauda atq; ita condit⁹ trāsire rete. Hullus vocat⁹ q̄ mollis sit atq; tenerrimus·cui⁹ cibo tradūt libidinem inhiberi·oculorū aūt aciē heberari·homines ꝺo qui his sępe pasti sunt·piscem olent. Hullus in vino necatus bi qui inde biberint tędiū vini habent. Hugilis nomen habet·q̄ sit multum agilis. Nam vbi dispositas senserit piscatorum insidias·confestim retrorsum rediēs ita transilit rete·ut volare piscem videas. Melanurus eo q̄ nigrā caudā habeat ⁊ nigras pennas ⁊ in corpore lineas nigras. Melan enim greci nigrum vocant. Glaucus a colore dictus·eo q̄ albus sit. Greci enim albū glaucon dicūt. Hic estate raro apparet·nisi tm̄ in nubilo. Limalkus ex flore nomen accepit. Limū quippe flos appellatur. Nam dū sit specie gratus ⁊ sapore iocundus tamē sicut flos fragrat.⁊ corpore odores aspirat. Escarus dictus·eo q̄ solus escam ruminare phibetur. Deniq; alij pisces nō ruminant. Tradunt aūt hunc ingeniosum esse. Nāq; inclusum nassis nō fronte erumpere nec infestis viminibus caput inserere·ꝫ aduersum caudę ictibus crebris laxare fores·atq; ita retrorsum redire. Quē luctatū eius si forte alius escarus extrinsecus videat apprehensa mordicus cauda adiuuare nisus erumpentis. Sparus a lancea missili nomen accepit q̄ eiusdē figurę sit. Terrestria enī prius inuēta sunt q̄ marina. Nam sparus est telum rusticanum missile a spargendo dictū. Australis piscis·siue q: aquarū vndam ore suscipit siue q: tūc hic piscis oriē·quo tępore tendere ī occasum pliades cęperint. Amio saxatilis dextra sinistraq; lateribus virgis puniceis ꝓpetuis·aliisq; discoloribus designatur: dictus amio·quia nō capit⁹ nisi hamo. Echin⁹ parvus ⁊ semipedalis piscicul⁹·nomen sumpsit q̄ nauem adhęrendo retineat. Ruant licz venti sęuiāt ꝓcellę·nauis tamē quasi radicata ī mari stare videtur·nec moueri·nō retinendo·sed tantūmodo adhęrendo. Hunc latini morā appellauerūt·eo q̄ cogat stare nauigia. Uranuscopus vocatur ab oculo quem in capite habet·a quo semp supra intendit. Millago nominatus q: euolat supra aquā. Quotiēs aūt cernit extra aquā volitās·tempestates mutari designat. Squatus dict⁹·q̄ sit squamis acutis. Unde ⁊ ei⁹ cute lignū polit. Liuitas syrię quę nunc tyrus dicit·olim sarra vocabat·a pisce quodā q̄ illic abūdat·quē lingua sua sar appellant·ex q̄ deriuatū est hui⁹ similitudinis pisciculos sardas sardinasq; vocari. Allec pisciculi⁹ ad liquorē salsamentorū idone⁹·vnde ⁊ nūcupatus. Affodus pisciculus q̄ ꝓter exiguitatē hamo capi nō potest. Anguille similitudo anguis nomē dedit·origo huius ex limo. Unde ⁊ qñ capit adeo lenis est ut quanto fortius ꝓsseris: tanto citius elabit. Ferūt aūt orientis fluuiū gangen anguillas tricenis pedib⁹ gignere. Anguille vino necate qui ex eo biberint tędium vini habēt. Draco marinus aculeos ī branchijs habet ad caudā spectātes·q̄ dum pcusserit·quaqua ferit venenū fundit. vnde ⁊ vocat⁹. Murenā greci mirenam vocant. eo q̄ complicet se in circulos. Hanc fęminini tm̄ sexus esse tradūt ⁊ concipere a serpēte·ob id a piscatoribus tanq̄ a serpente sibilo euocat ⁊ capit. Ictu aūt fustis difficulter interimit·ferula protinus·animā in cauda habere certū est. Nā capite pcusso·vix eā interimi.cauda·statim exanimari. Cōgrus anguille filius ꝫ grādis·morat ī cauernis petrarū ꝫ aq̄. Polip⁹·id ē multipes·plurimos enī nerus habet. Iste ingeniosus hamū apperēs brachijs complectit nō morsu·nec pr⁹ dimittit q̄ escā circūroserit. Torpedo vocata·eo q̄ corp⁹ torpescē faciat·si eā q̄sq; viuentē tāgat: Narrat Plinius secūdus ex indico mari.torpedo etiā ,pcul ⁊ e longinq̄·uel si basta ꝺgaq; attigat q̄uis pqualidos lacertos torpescē·quālibet ad curlū veloces pedes alligare. Tāta enī vis ei⁹ ē ut etiā aura corpis sui afficiat mēbra. Sepia dicit: q: sepib⁹ intercluſa facili⁹ capit. In coctūdo obscęnū gen⁹·ore enim concipit sicut vipera. Cui⁹ attramēti tanta vis est ut lucernę additū ęthiopū videri·ablato priori lumine quidam tradunt. Lulligo.tradunt in oceano mauritanię non procul a lixo flumine tantam multitudinem lulliginū euloari ex aqua ut etiam naues dimergere possint. Conchę ⁊ concleę hac ex causa vocate·q: deficiente luna cauantur·id est euacuant. Omnīū enim clausoꝝ maris animaliū atq; conchaꝝ [illegible]mento lunę membra turgescūt defectu euacuant. Luna enim cum in augumēto fuerit·auget humorē·cum ꝺo in defectum venerit humores minuūt. Hoc enī physici dicūt. Conchę aūt ꝑmę positiōis nomē·concleę ꝺo per diminutionē q̄si conculę. Conchaꝝ multa genera sūt·inē quas ⁊ margariti fore quę celoc dicunt·in quarū carne pretiosus calculus solidat·de quib⁹ tradūt hi q̄ de animantiū scripsere naturis eo q̄ nocturno tempore littora appetunt.⁊ ex cęlesti rore margaritum concipiunt·vnde ⁊ celoc nominantur. Murex concha est maris·dicta ab acumine et asperitate·quę alio nomine conchilium nominat

p:opter q circūcisa ferro lach:ymas purpurei co/lo:is emittat·ex quibus purpura tingit'. ⁊ inde ostrum appellatū·q hec tinctura ex teste humore elicit'. Cancros vocari·q: conchę sūt crura habē/tes·inimica ostreis animalia. Eo: enim carnib' viuūt miro ingenio. Nam quia valida testa eius aperiri nō potest·explo:at quādo ostrea claustra testarū aperiat. tunc cancer latenter lapillū inijcit atq; ipedita cōclusiōe ostreę carnes erodit. Tra/dunt quidam decem cancris cum oęimi manipu/lo alligatis omnes qui ibi sunt scorpiones ad eū locum coituros. Duo sunt aūt genera cancro:um fluuiales ⁊ marini. Ostrea dicta est a testa quib' mollicies interio: carnis munit'. Gręci enim te/stū ostrea vocāt. Ostrea aūt neutro·carnes eius fęminio dicunt genere. Musculi sunt ut prędixi/mus concleę aquaę·quo:ū lacte concipiūt ostreę ⁊ dicti musculi quasi masculi. Pelo:ides a pelo/ro promōto:io sicilię vbi abundāt cognominatę sunt. Unde Uirgilius dicit: Ecce autem boreas angusta ab sede pelo:i. Ungues a similitudine humanarū vnguiū dictę. Testudo dict' eo q te/gmine teste sit adopertus in camere modū. Sunt aūt quattuo: genera: terrestres·maritimę·lutariq; id est in cęno ⁊ paludibus viuentes. Quartū ge/nus fluuiales quę in dulci aqua viuunt. Tradunt aliqui quod incredibile est·tardi' ire nauigia te/studinis pedem dextrum velentia. Icinus a ter/restri icino nomē traxit·quē vulgus heritiū vo/cat. Huius testula dupler spinis aculeata in mo/dum castanearū: quando adhuc operte de arbo/ribus cadunt. Caro eius mollis ⁊ minio similis. Uris tribus modis dicit'·ut testudo ac pelo:us ⁊ conclea. Nam ⁊ qō edimus ⁊ vbi caro inest.·⁊ vtrūq; dicit' pelo:us. Ranę a garrulitate vocatę eo q circa genitales strepunt paludes.·⁊ sonos vo cis impo:tunis clamo:ib' reddāt. Ex his quędā aquaticę dicunt·quędam palustres·quędam ru/bętę ob id q: in vep:ibus viuūt·grandio:es cum/ctarū. Aliq; calamites vocant·qm inter harūdi/nes fruticesq; viuūt·minime omniū ⁊ viridissimę mutę ⁊ fine voce sūt. Agridulę ranę paruę in sic/co uel agris mo:antes·vnde ⁊ nūcupatę. Negāt quidā canes latrare quibus i offa rana viua fue/rit data. Sfungia a fingere id ē nitidare ⁊ exter/gere dicta. Afranius·accedo ad/e ut tibi ceruicē fingā lintheo·id est exterga./ero: Et finge/bat sfungijs sanguis·id est extergebat'. Animal aūt esse docet' cruo:e inhęrente petris·vnde ⁊ dū abscidit' sanguinē emittit. Nam alia sūt viuen/tia i aquis ⁊ discurrūt ut pisces·alia quę stāt fixa ut ostreę·icini sfungię. Ex his alias mares di/ci·eo q tenues sint fistulę spissio:esq;·alias fęmi/nas quę maio:ib' fistulis sūt ac ppetuis·alias du/rio:es quas gręci appellant tragos. ⁊ nos birco/sas dicere possum' ob asperitatem sui. Mollissi/mū genus eaę penicilli vocant'·eo q aptę sint ad oculo:um tumo:es ⁊ ad extergēdas lippitudines vtiles. Candidę sfungię cura fiūt. Per estatē eni ad solem sternunt'. ⁊ sicut cęra punica cando:ē bi/bunt. Animaliū omniū in aquis viuentiū nomi/na. c. xliij. Plinius ait: diuisa in generib' bęlua/rum. serpentiū cōmuniū terrę. ⁊ aquę cancro:um conchārū locustarum pelo:edū polipo:ū solearū lacerto:ū ⁊ lulligināū. ⁊ his similia ex quibus mul ta quodā naturę intellectu tempo:ū suo:ū o:dinē agnoscunt·quędam ꝛo in suis locis sine muta/tione vagantur. In piscibus aūt fęminis alię cō/mixtiōe masculi concipiūt ⁊ pariūt catulos. Alię ponūt ouа sine masculi cōmixtione susceptа: quę ijdē in sequenti sui seminis iactu pfundunt. ⁊ quę hoc munere fuerint afflata generabilia fiunt·quę ꝛo pfusa nō fuerint sterilia persęuerant·aut pu/trescunt.

De auibus Cap. VII.

Num nomen auiū·sed genus diuersum.
v Nam sicut specie sibi differunt·ita ⁊ natu/rę diuersitate. Nam alię simplices sūt ut columbę·alię astutę ut perdix·alię ad manū se subijciunt ut accipiter·alię refo:midant ut gara/mantes·alię hominū conuersatione delectant' ut hirundo·alię in desertis secretam vitam diligunt ut turtur·alię solo semine reperto pascū' ut anser alię carnes edunt ⁊ rapinis intendūt ut miluus·alię incolę quę manēt in locis semp ut struthio·alię aduenticię quę ꝛpijs tempo:ibus reuertunt' ut ci/conię ⁊ hirundines·alię congregę·id est grega/tim volantes ut sturni ⁊ cornices·alię soliua/gę·id est solitarię·propter insidias depędandi·ut aquila accipiter. ⁊ quęcūq; ira sūt. alię vocib' strę/punt·ut hirundo·alię cantus edunt dulcissimos ut cygnus ⁊ merula·alię verba ⁊ voces hominū imitant' ut psitacus ⁊ pica·sed ⁊ alia sicut genere ita ⁊ mo:ibus innumerabilia. Nā volucrū quot genera sint·inuenire quēq; non posse. Neq; eni ois indię ęthiopię aut scythię deserta q̄s penetra/re potuisset·q̄ carū genus uel differentias nosset. Aues dictę eo q vias certas nō habeāt·ꝫ p auia qu:q; discurrāt. Alites q alis ad alta tendant. ⁊ ad sublimia remigio alarū conscendāt. Uolucres a volando·nā vnde volare·inde ⁊ ambulare dici/mus. Uola eni dicit' media pars pedis siue man' ⁊ in auibus vola pars media alarū quarū motu pēnę agitant'. Inde ⁊ volucres. Pulli dicunt' oiuꝫ auiū nati. Sꝫ ⁊ animaliū quadrupedū nati·pul/li dicunt'. ⁊ homo paruus pullus. Recentes igit' nati pulli dicunt'·eo q polluti sunt. vnde ⁊ vestis nigra pulla dicta est. Alę sūt in quib' pēnę p o:di/nem fixę volandi exhibent vsum. Uocatę aūt alę q his aues complexos alant·ac foueant pullos. Penna a pendēdo id est a volando dicta·vnde ⁊ pendere. Uolucres enim pennaę auxilio mouent' qñ se aeri mandant·. Pluma q̄si piluma. Nā sicut pili in quadrupedum co:pe·ita pluma in auibus. Auiū noia multa a sono vocis constāt esse cōpo/sita·ut grus·co:uus·cygnus·pauo·miluus·vlula·

cuculus·graculus.ꝛ cętera·varietas eni vocis eorũ docuit boies quid noiarent. Aquila ab acumine oculoꝝ vocata. Tanti eni contuit⁹ esse dicit ut cũ sup maria imobili pēna ferat·nec humanis pateat obtutib⁹·de tanta sublimitate pisciculos natare videat·ac rozmēri instar descendēs raptā prędā pennis ad litt⁹ ptrabat. Nā ꝛ cōtra radiũ solis ferr obtutũ nō flectere·vnde ꝛ pullos suos vngue suspensos radijs solis obijcit.ꝛ quos viderit imobilē tenere aciē·ut dignos genere cōseruat·si quos ꝥo inflectere obtutũ quasi degeneres abijcit. Vultur a volatu tardo nominata putat. Magnitudine q̄ppe corpis prędperes volat⁹ nō haber. Harũ q̄sdā dicũt cōcubitu nō miscerī; ꝛ fine copula cōcipere ꝛ generare natosq; eaꝝ pene vsq; ad centũ annos ꝓcedere·vultures aũt sicut ꝛ aq̄lę etiā vltra maria cadanera sentiũt. Altius quippe volantes multa quę montiũ obscuritate celant ex alto illę conspiciũt. Gradipes apud grecos vocat auis apud nos tarda·eo q̄ graui volatu detenta nequaq̄ ut cętere volucres attollit velocitate pennarũ. Grues ꝥo nomen de ꝓpria voce sumpserũt. Tali eni sono susurrant. Hę aũt dū ꝓperant·vnā sequunt ordine litterato. De quib⁹ Lucanus. Et turbata perit dispersis littera pēnis. Excelsa aũt petũt·quo facili⁹ videant quas petāt terras. Lastigat aũt voce quę cogit ad agmen. At vbi rauce scit·succedit alia. Nocte aũt excubias diuidũt. ꝛ ordinē vigiliaꝝ p vices faciunt·tenētes lapillos suspensis digitis·quibus somnos arceant. qō cauendū erit clamor indicat. Ętatem in illis color pdit. Nā senectute nigrescũt. Liconię vocatę a sono quo crepitant·quasi cicanię·quē sonũ ozis potius esse constat q̄ vocis·q; cum quatiente rostro faciũt. Hęc veris nūcię·societatis comites·serpentiũ hostes·maria transuolāt·i asiā collecto agmine pgunt. Cornices duces eas prędcedũt. ꝛ ipsę q̄si exercitus psequunt. Eximia illis circa filios pietas Nā adeo nidos impensi⁹ fouent·ut assiduo in cubitu plumas extrāt. Quantū aũt temp⁹ impenderint in fętib⁹ educandis·tantū ꝛ ipsę i vicē a pullis suis alunt. Olor auis est quā greci cygnū appellant. Olor aũt dictus q̄ sit tot⁹ plumis albus Nullus eni meminit cygnū nigrū. Olon eni grece totū dicit. Cygnus aũt a canēdo est appellatus eo q̄ carminis dulcedinē modulatis voc⁹ fūdit. Ideo aũt suauiter eū canere dicũt·q; collū longū ꝛ inflexū habet. ꝛ necesse est eluctantē vocē p longum ꝛ flexuosum iter varias reddere modulationes. Ferũt in hyperboreis partibus ꝓcinentib⁹ citharędis olores plurimos aduolare apteq; ad modū concinere. Olores autē latinū nomen est. Nā grece cygni dicũt. Nauteꝝ ꝥo sibi hunc bonā prognosim facere dicunt·sicut Emilius ait: Cygnus in auspicijs semp lętissim⁹ ales. Hunc optāt nautę q; se non mergit in vndas. Strutio greco noie dicit·qō animal in similitudine auis pēnas habere videt; tamen de terra altr⁹ nō eleuat. Qua sua fouere negligit ħ ꝓpecta tantūmodo fotu pueris animant. Ardea vocata·q̄si ardua·id ē ꝓpt altos volatus. Lucan⁹. qōq; ausa volare ardea. Formidat enim imbres.ꝛ supra nubes euolat·ut ꝓcellas nubiũ sentire nō possit. Cū aũt altr⁹ volauerit·significat tempestatē. Hanc multi tantalum noiant. Fęnix arabię auis dicta q̄ colorē fęniceũ habeat·uel q̄ sit in toto orbe singularis ꝛ vnica. Nā arabes singularē ꝛ vnicā fęnicē vocāt Hęc q̄ngentis ꝛ vltra annis viuēs·dū se viderit senuisse·collectis aromatū virgultis·rogū sibi instruit.ꝛ conuersa ad radiū solis alarū plausu volūtariū sibi incendiū nutrit·ficq; iterū de cinerib⁹ suis resurgit. Cinnomolgus ꝛ ipsa arabię auis pinde ita vocata q̄ in excelsis nemorib⁹ terit nidos ex fruticib⁹ cinnami.ꝛ q̄m nō possunt ibi conscendere homines ꝓpter ramoꝝ altitudinē ꝛ fragilitatē·eosdē nidos plumbatis appetunt iaculis ac sic cinnama illa deponūt.ꝛ prędijs ampliozib⁹ vendūt·eo q̄ cinnamū illud magis q̄ alia mercatores ꝓbent. Psitacus in indię littorib⁹ gignitur colore viridi·torque puniceo·grandi lingua ꝛ cęteris auibus latiore. Unde ꝛ articulata verba exprimit·ita ut si eā nō videris·hominē loq̄ putes. Ex natura aũt salutat dicēs: aue uel chere. Cętera noia institutione discit. hinc est illud: Psitac⁹ a vobis alioꝝ noia discā. Hoc didici p me dicere cęsar aue. Alcion pelagi volucris dicta quasi ales oceanea eo q̄ hyeme i stagnis oceani nidos facit pulloſq; educit·qua excubante fert extento equore pelagus silentib⁹ ventis continua septē dierum trāquillitate mitescere.ꝛ ei⁹ fętibus educādis obsequiū ipsa rerū natura prębere. Pellicanus auis ęgyptia habitans in solitudine nili fluminis. vñ ꝛ nomē sumpsit. Nā canop⁹ ęgyptus dicit. Ferr si verū sit·eā occidere natos suos·eosq; p triduū lugere·deinde seipsam vulnerare ꝛ aspersiōe sui sanguinis viuificare filios. Stymphalidę aues ab stymphalid⁹ insulis appellatę vbi plurimū abūdant·aduersus q̄s hercules sagittis ē vsus. Sūt eni pelagi volucres in insulis habitātes. Diomedias aues a socijs diomedis appellatas·q̄s ferunt fabulę in easdē volucres fuisse conuersos·forma fulice similes·magnitudine cygnoꝝ colore candido·duris ꝛ grandib⁹ rostris. Sūt aũt circa apuliam in insula diomedia int scopulos littorum ꝛ sata volitantes·indicāt int suos ꝛ aduenas. Nā si grecus ē ꝓpius accedūt ꝛ blandiūt·si alienigena·morsu impugnāt ꝛ vulnerāt·lachrymosis q̄si voc⁹ dolētes·uel suā mutationē uel regis interitū. Nā diomedes ab illyrijs interemptus est. Hę aues latine diomedię dicuntur·greci eas herodios dicūt. Memnonides aues ęgyptię appellatę a loco vbi memnon perijt. Nam cateruatim aduolare dicūt ex ęgypto ad iliū iuxta memnonis sepulchrum.ꝛ pinde eas ilienses memnonias vocāt. Quinto aũt anno ad ilium veniūt ꝛ cum biduo circūuolauerint·tertia die incuntes pugnā

vicissim se vnguib⁹ rostrisq; dilacerãt. Hercynęq; aues dictę ab hercynio saltu germanię vbi nascũtur·quaꝝ pęnę adeo p obscurũ emicant·ut q̃uis nox obtenta densis tenebris sit·ad p̃fidiũ itineris dirigẽdi ꝓiectę ĩterlucẽt·cursusq; vię pateat indicio plumaꝝ fulgentium. Onocrotalon greci vocãt rostro longo. Quoꝝ duo genera sũt. aliud aquatile·aliud solitudinis. Ibis auis nili fluminis·quę semetipsam purgat rostro in anũ aquam fundẽs. Hęc serpẽtiũ ouis vescit·ex eis escã gratissimã nidis suis deportans. Meropes eosdem ⁊ gaulos·qui parentes suos recondere atq; alere dicunt. Coredulus genus volatile·q̃si coredens. Monedula auis·q̃si monecula·quęcũ aurũ inuenerit·aufert ⁊ occultat. Licero ꝓ valerio flacco. Nõ plus aurũ tibi q̃ monedulę cõmittẽdũ. Vespertilio·ꝓ tempore nomen accepit·eo q̃ lucẽ fugiens crepusculo vespertino circũuolat p̃cipiti motu acta ⁊ tenuissimis brachioꝝ mẽbranis suspẽsa·animal muriũ simile·nõ tã voce resonãs q̃ stridore·specie q̃z volatilis simul ⁊ quadrupes·qđ in alijs auib⁹ reperiri nõ solet. Luscinia auis inde nomen sumpsit q̃ cantu suo significare solet diei surgentis exortũ·quasi lucinia. Eadem ⁊ acredula·de qua Licero ĩ ꝓgnosticis. Et matutinos exercet acredula cantus. Ulula auis. ἀπό τοῦ ὀλολύζειν. id ẽ a plãctu ⁊ luctu noiata. Cũ eni clamat·aut fletũ imitat·aut gemitũ. Unde ⁊ apud augures si lamentet tristiciã. tacẽs ostendere fert ꝓsperitatẽ. Bubo a sono vocis compositũ nomẽ habet·auis feralis·onusta quidẽ plumis·ꝟ graui semp detenta pigritia·in sepulchris die noctuq; versat ⁊ semp cõmorãs in cauernis·de qua Ouidius. Fędaq; sic volucris venturi nuncia luctus Ignauus bubo dirũ mortalibus omen. Deniq; apud augures malũ portendere fert. Nam cũ in vrbe visa fuerit·solitudinẽ significare dicũt. Noctua dicit. ꝓ eo q̃ nocte circũuolat. ⁊ ꝓ diẽ nõ possit videre. Nã exorto splendore solis·visus illius hebetat. Hanc aũt insula cretensis nõ habet. Et si veniat aliũde·statim moriť. Noctua aũt nõ est bubo. Nã bubo maior est. Nycticorax ipsa ẽ noctua·q: nocte amat. Est eni auis lucifuga ⁊ solem videre nõ patit. Strix nocturna auis habẽs nomen de sono vocis. Qñ eni clamat strider. De q̃ Lucanus: Q.ũ strepitus bubo·qũ strix nocturna queruť. Hęc auis vulgo amma dicit·ab amando paruulos. vnde ⁊ lac p̃bere fert nascentib⁹. Cornus siue corax nomen a sono gutturis habet q̃ voce coracinet. Fertur hęc auis q̃ editis pullis escam plene nõ p̃hebeat p̃ius q̃ in eis p pennarũ nigredinẽ similitudinem ꝓpriũ colozis agnoscat. Postq̃ vero eos tetros plumis aspexerit·in toto agnitos abundãti⁹ pascit. Hic prior ĩ cadauerib⁹ oculoꝝ petit loca. Cornix annosa auis apud latinos greco noie appellat·quã aiunt augures hominũ curas significatiõib⁹ agere·insidiarũ vias monstrare·futura p̃dicere. Magnũ nefas hoc credere·ut deus consilia sua cornicibus mandet. Huius inter multa auspicia tribuũt etiã pluuias portendere vocib⁹·vnde est illud. Tũc cornix plena pluuiã vocat improba voce. Graculus a garrulitate nũcupatus: non ut quidã volunt·ꝓ eo q̃ gregatim volent·cũ sit manifestũ ex voce eũ nũcupari. Est aũt loquacissimũ genus ⁊ vocibus imporunũ. Picę q̃si poetice·q̃ verba in discrimine vocis exprimant ut homo. Per ramos eni arboꝝ pendulę importuna garrulitate sonãtes. ⁊ si linguas in sermone nequeũt explicare·sonũ tñ humanę vocis imitant. De qua congrue quidã ait: Pica loquax certa dñm te voce saluto. Si me nõ videas esse negabis auẽ. Picus a pico saturni filio nomen sumpsit·eo q̃ ea in auspicijs vtebatur. Mã ferũt hãc auẽ quiddã habere diuinũ illo indicio·q̃ ĩ quacũq; arbore nidificauerit·clauũ uel q̃q̃d aliud fixũ fuerit; diu hęrere nõ possit·quin statim excidat·vbi ea insederit·iste est picus martius·nã alia est pica. Pauo nomen de sono vocis habet·cui⁹ caro tam dura ẽ·ut putredinẽ vix sentiat nec facile coquat·de quo quidã sic ait: Miraris quotiens gemantes explicat alas·si potes hũc seuo tradere dure coco. Fasianus a faside insula grecię vnde primũ asportat⁹ est appellat. Testatur id vetus distichon illud. Argiua primo sum transportata carina. Ante mihi notũ nil nisi fasis erat. Gallus a castratione vocat⁹. Inter ceteras eni aues huic soli testiculi adimunt. Ueteres eni abscisos gallos vocabãt. Sicut aũt a leone leęna ⁊ a draconе draccna·ita a gallo gallina. Cuius mẽbra ut ferũt quidã·si auro liquescẽti misceant consumi. Anas ab assiduitate natandi aptũ nomen accepit. Ex quo genere quędã germanę dicuntur·q̃ plus cęteris nutriant. Anseris nomen anas dedit ꝓ derivationẽ uel a similitudine·uel q̃ ⁊ ipsa natandi frequentiã habeat. Iste vigilias noctis assiduitate clangoris testat. Nullũ autẽ animal ita odorem hominis sentit ut anser·vnde ⁊ clangore eius gallorũ ascensus in capitolio deprehensus est. Fulica dicta q̃ caro eius lepozinã sapiat. Lagos eni lepus dicit·vnde ⁊ apud grecos lagos dicit. Est eni auis stagnensis·habens nidũ in medio aquę uel i petris quas aquę circũdant·maritimoq; semp delectat profundo. Quę dum tempestatẽ p̃senserit·fugiens in vado ludit. Mergus ab assiduitate mergendi nomẽ habet. Sępe aũt dimisso in ꝓfundũ capite aurarũ signa sub fluctibus colligunt. ⁊ p̃euidentes equoris tempestatẽ cũ clamore ad littora tendũt. Nam in pelago iam grauissimã esse tempestatẽ constat cũ ad littora mergi confugerint. Accipiter auis animo plus armata q̃ vngulis·virtutẽ maiorem in minori corpe gestans. Hęc ab accipiẽdo id est capiẽdo nomen sumpsit. Est eni auis rapiendis alijs auib⁹ auida·ideoq; vocat accipiter·hoc est raptor·vnde ⁊ Paul⁹ apstus dicit. Sustinet; eni si q̃s vos accipit. Ut eni diceret si q̃s rapit·dixit; si

quis accipit. Ferē aūt accipitres circa pullos suos ipios eē. Nā dū viderint eos posse tentare volat' nullas eis prębēt escas·ꝫ verberāt pēnis ⁊ a nido prępitant·atq; a tenero compellūt ad prędā·ne forte adulti pigrescāt. Lapus itala lingua dicīt a capiēdo. Hūc nostri falconē vocāt·eo ꝙ incuruis vngīt sit. Milu' mollis ⁊ virib' ⁊ volatu·q̄si mollis auis·vnde ⁊ nūcupat·rapacissimus tñ. ⁊ semp domesticis auib' insidiat. Ossifrangus vulgo appellat auis quę ossa ab alto dimittit ⁊ frāgit. Vñ ⁊ a frangēdo ossa nomē accepit. Turtur de voce vocat auis pudica. ⁊ semp in montiū iugis ⁊ i desertis solitudinib' cōmorans. Tecta enī horuꝫ ⁊ cōuersationē fugit ⁊ cōmorat in siluis. Quę etiā hyeme deplumata in truncis arboꝝ cōcauis habitare phibēt. Cui' ecōtrario colūba hospitia humana diligit·domoꝝ semp blanda inhabitatrix. Colūbę dicę ꝙ eaꝝ colla ad singulas conuersiones colores mutēt. aues mansuetę. ⁊ i horuꝫ multitudine cōuersantes ac sine felle·q̄s antiq̄ venereas nūcupabāt eo ꝙ nidos frequentēt. ⁊ osculo amorē concipiāt. Palumbes·eo ꝙ sint fartę pabulo. q̄s vulgus titos vocat. auis casta ex morib' appellat ꝙ comes sit castitatis. Nā dicīt ꝙ amisso corpali consortio solitaria incedat: nec carnalē copulā vltra requirat. Perdix de voce nomē habet·auis dolosa atq; īmunda. Nā mascul' in masculū insurgit. ⁊ obliuiscīt sexum libido prępceps. Adeo aūt fraudulēta·ut alteri ova diripiens foueat·ꝫ fraus fructū non habet. Deniq; dum pulli ꝓprię vocē genitricis audierint·naturali quodam instinctu·hāc quę eos fouit relinquūt. ⁊ ad eandem quę genuit reuertunt. Cotурnices a sono vocis dictę·q̄s greci ortygias vocāt eo ꝙ visę fuerint primū in ortygia insula. Hę aduenientes habent tpa. Nā ęstate depulsa maria transmeāt. Oxygomerra dicīt auis quę gregē ducit. cā terrę propinquantē accipiter vidēs rapit·ac ꝓpterea cura ē vniuersis ducē sollicitare externi generis·p quā caucāt prima discrimina. Libos gratissimos habēt semina venenoꝝ quā ob causā eas veteres vesci inēdixerūt. Solū enī hoc aīal sicut ⁊ homo caducū patit morbum. Upupā greci appellāt·eo ꝙ stercora humana consideret: ⁊ fetēti pascat fimo auis spurcissima cristis extantib' galeata·semp in sepulchris ⁊ humano stercore cōmorās. Cui' sanguine si se quisq; inunxerit·dormitū pgens·dęmones suffocantes se videbit. Lucos q̄s hispani cuculos vocāt·a ꝓpria voce cōstat noiatos. Hi veniēdi temp' habent·miluoꝝ scapulis suscepti·ꝓpē breues ⁊ paruos volatus·ne p longa aeris spacia fatigati deficiāt·hoꝝ saliuę cicadas gignūt. Qua passeris nido repta comedit ⁊ sua obiecit·quę ille suscepta ⁊ fouet ⁊ nutrit. Passeres sūt minuta volatilia a puitate vocata·vñ ⁊ pusilli ⁊ parui. Merula antiquitus medula vocabat·eo ꝙ modulet. Alij merulā vocatā aiunt·q: sola volat·q̄si mera volans. Hęc cū in oībus locis nigra sit·in achaia candida ē. Hirūdo dicta ꝙ cibos nō sumat resi/dens·ꝫ in aere capiat escas ⁊ edat. garrula auis ⁊ p tortuosos orbes ⁊ flexuosos circuit' puolās. ⁊ i nidis cōstruēdis educandisq; ferib' solertissima habēs etiā quidā pręscīū·ꝙ lapsura deserat·nec apperat culmina·alijs q̄ auib' nō īperīt·nec vnq̄ pręda est·maria trāsuolat ibiq; hyeme cōmorat. Turdi a tarditate dicti. Hyemis enim cōfinio se referūt. Turdela q̄si maior turdus·cui' stercore viscū generari putat. Vñ ⁊ puerbiū apud antiq̄s erat: malū sibi auem cacare. Furfurio vocatus·ꝙ pr' farre in farinā redacto pascerēt. Ficedulę dictę ꝙ ficus magis edāt. Nō pandit' versiculo veteri illo: Cū me ficus alat·cū pascar dulcib' vuis Cur pori' nomē nō dedit vua mihi? Carduellus ꝙ spinis ⁊ cardus pascit. Vñ etiā apud grecos achantis dicta est·ab achantis id est spinis·quibus alit. Augures aūt dicūt ⁊ in gestu ⁊ in motu ⁊ in volatu ⁊ in voce·auiū signa esse constituta. Oscines aues vocāt quę ore cantuq; auspiciū faciūt·ut corui'·cornix·pic'. Alites quę volatu ostēdere futura vident·quę si aduersę sūt inhibę dicūt ꝙ inhibeāt·id est verēt·si ꝓspere prępetes. ⁊ ideo prępetes·q: oēs aues prioa petūt volantes. Tertiā faciūt speciē auguriox in auib' quā cōmunem vocāt·ex vtroq; pmixtā·id ē cū aues ex ore ⁊ volatu auguria faciūt·ꝫ fides nō habet. Diuꝫ autē genera volucrū bis nascunt. Primū enim ova gignūt·inde calore materni corpis formant ⁊ animant. Ova aūt dicta ab eo ꝙ sint vuida. Unde ⁊ vua·eo ꝙ intriusce' humore sit plena. Nā humidū est qō exteri' humorē habet·vuidū qō interius. Quidā aūt putāt ouū greca habere originē nois. Illi autē dicunt oa·u littera ablata. Qua aūt quędā inani ventro concipiunt·ꝫ nō sunt generabilia nisi quę fuerint ꝑcubitu masculino concepta ⁊ seminali spū penetrata. Quoꝝ vim tantā dicūt·ut lignū pfusū ex eo nō ardeat·ac ne vestis quidē contacta aduret. Admixta q̄ calce glutinare ferē vitri fragmenta.

De minutis volatilibus Cap. VIII.

a Pes dicę uel ꝙ se pedib' inuicē alligent uel ꝑ eo ꝙ sine pedib' nascāt. Nā postea ⁊ pedes ⁊ pēnas accipiūt. Hę solertes in generādi mellis officio assignatas incolūt sedes domicilia inenarrabili arte componūt·ex varijs florib' fauū cōdūt·tertisq; ceris īnumera ꝓle castra replent·exercitū ⁊ reges habēt·prelia mouēt. fumū fugiunt·tumultu exasperant. Has plęriq; expti sūt nasci de boū cadauerib'. Nā ꝑ his credandis vitulox occisox carnes verberāt·ut ex putrefacto cruore vermes creent·q̄ postea efficiunt apes. Propie tñ apes vocant ortę de bobus·sicut crabrones de eqs·fuci de mulis·vespę de asinis. Castros greci appellāt·q̄ in extremis ptib' fauoꝝ maiores creant·q̄s aliq̄ reges putāt·dicti ꝙ castra ducāt. Fuc' est maior ape·crabrone minor Dict' aūt fuc'·ꝙ alienos labores edat·q̄si fagus.

Depascit enim qō nō laborauit·de quo Virgili⁹: Ignauū fucos pecus a pręsepibus arcet. Crabrones vocati a cabo·id ē caballo q̄ ex his creentur· sicut aūt crabrones nascūt de equoꝝ carnib⁹ putridis·ita ex eis iteꝝ sępe nascunt scarabei. vnde ⁊ cognominati sūt. Lauri vocant scarabei terrestres·ricino sikes. Buprestis aial ē puū·simili mū i italia scarabeo·lōgipedū. Fallit int herbas bouē maxime. vnde ⁊ nomē habet·deuoratumq; tacto felle ita inflāmat ut rūpat. Licēdela scarabeoꝝ genus est·eo q̄ gradiens uel volans lucet. Blattę a colore nūcupate. siquidē ⁊ comprehensę manū tingūt. vnde ⁊ blatteū colorē dicūt. Hoc autē aial lucem videre nō patit·contrariū muscę. Nam musca lucipeta. ⁊ blatta lucifuga est. Per nocrem enī tm̄ ambulat. Papiliones auiculę sūt quę maxime abundant florentibus maluis·quiq; vermiculos stercore suo faciunt nasci. Locusta q̄ pedibus sit longis veluti asta. vñ ⁊ eā greci tam maritimā q̄ terrestrē astagon appellāt. Licades ex cuculoꝝ nascūtur sputo. Hę in italia apud reginos multę sunt·nec vsq; alibi. Musca ex greco venit·sicut ⁊ mus. hec sicut ⁊ apes necatę i aqua aliquotiēs post vnꝰ horę spaciū reuiuiscūt. Limonia grece vocat·id est musca canina. Nā cinos grece canis vocat. Culex ab aculeo dictus q̄ sanguinē sugat. Habet enī in ore fistulā in modum stimuli·q̄ carnē terebrat ut sanguinē bibat. Scinifes muscę minutissimę sunt·ħ aculeis permolestę quib⁹ tertia plaga superb⁹ ꝑ⁹ egyptioꝝ cęsus ē. Oestrus aial armētis aculeis pmolestū. Oestrū aūt greci est·qđ latine asilus vulgo tauanus vocat. Bibiones sunt q̄ in vino nascūtur. quos vulgo muscliones a musto appellant. vnde ⁊ Afranꝰ: Cū ad me spectas ⁊ fabulari incipis: ex ore in oculis tuis bibiones inuolāt. Burgulio dicitur·quia pene nihil est aliud nisi guttur.

Prefaciuncula in librū sequentem.

i Hoc libello quasi in q̄dā breui tabula·q̄sdā cęli causas situsq; terraꝝ ⁊ maris spacia annotauimꝰ·ut in modico lecto: ea pcurrat. ⁊ cōpēdiosa breuitate etymologias eoꝝ causasq; cognoscat.

Incipit liber tertius decimus.

De mūdo Cap. I.

m **Mundus est celū·terra·mare. ⁊ quę i eis sūt opa dei. de quo dicitur: Et mūdus p eū factꝰ ē. Mūdus latine a philosophis dicitur q̄ in sempiterno motu sit: ut cęlū·sol·luna·aer·maria. Nulla enī requies eius elemētis cōcessa ē·ideoq; sempi motu ē. Unde ⁊ aialia Varroni vident elemēta·qm̄ p semetipsa inquit mouent. Greci ꝙ nomen mundo de ornamento accōmodauerūt ꝓpter diuersitatē elemētoꝝ ⁊ pulchritudinē fideꝝ. Appellat enī apud eos cosmos quod significat ornamentū. Nihil enī mūdo pulchr⁹ oculis carnis aspicim⁹. Quattuor aūt ee cōstat climata mūdi·id ē plagas·orientē ⁊ occidentē·septētrionē ⁊ meridiē. Oriens ab exortu solis ē nūcupat⁹. Occidēs·q̄ diem faciat occidere atq; interire. Abscōdit enim lumen mundo ⁊ tenebras supinducit. Septētrio autē a septē stellis axis vocat quę i ipso reuolutę rotāt. Hic ꝓprie ⁊ verter dicit·eo q̄ vertit·siē poeta air: Uertit iterea cęlū. Meridies uel q: ibi sol faciat mediū diem q̄si medidies·uel q: tūc purius micat ęther. Merū enī purū dicit. Januę cęli duę sunt· oriens ⁊ occasus. Nā vna porta sol ꝓcedit. alia se recipit. Cardines aūt mundi duo: septētrio ⁊ meridies. In ipsis enī voluitur cęlum.**

De atomis Cap. II.

a **Tomos philosophi vocāt q̄sdā i mūdo corpoꝝ partes tam minutissimas·ut nec visui pateāt·nec tomen·id ē sectionē recipiāt. vñ ⁊ atomi dicti sūt. Qui p iane totⁱ mūdi iquietis motib⁹ volitare. ⁊ huc atq; illuc ferri dicūt·siē ⁊ tenuissimi pulueres·q̄ ifusi p fenestras radijs solis videt·ex his arbores ⁊ herbas ⁊ fruges oēs orīri. ⁊ ex his ignē ⁊ aquā ⁊ vniuersa gigni atq; ꝓstare q̄dā philosophi gētiū putauerūt. Sūt aūr atomi aut i corpe·aut i tpe·aut i numero·aut i littera. In corpe ut lapis. Diuides eū in partes. ⁊ partes ipsas diuides i grana·veluti sūt barenę·rursūq; ipsa barenę grana diuide i minutissimū puluerem donec si possis pueniās ad aliquā minutiā quę iam nō sit qnę diuidi uel secari possit. hoc est atomꝰ in corpib⁹. In tpe ꝙ sic intelligitur atomus. Annū verbi gratia diuides in menses·menses i hebdomadas· hebdomadas in dies·dies in horas. adhuc partes horaꝝ admittunt diuisionem·quousq; peruenias ad tātū tpis punctū. ⁊ quādā momenti stillā ut ꝓ nullā morā lam ꝓduci possit. ⁊ ideo iā diuidi nō pōt. hoc est atomus tpis. In numeris utputa octo diuidunt in quattuor. rursū quattuor i duo. deinde duo in vnū. Unꝰ aūr atomꝰ ē·q: insecabilis ē. Sic ⁊ littera. Nam oratione diuidis i ꝙba·verba aūt in syllabas·syllabā aūt in lrās. Littera pars minima·atomus est·nec diuidi pōt. Atomꝰ g̃ ē qđ diuidi nō pōt·ut in geometria punctus. Nam tomus diuisio grece dicit·atomus indiuisio.**

De elementis Cap. III.

y **Len greci rem quādā pmā materiā dicūt nullo ꝓprius mō formatā·ħ oīuꝝ corpalū formaꝝ capacē·ex q̄ visibilia hęc elemēta formata sūt. vñ ⁊ ex eiꝰ derivatiōe vocabulū acceperūt. Hanc ylen latini materiam appellauerūt· ideo q: oē informe vnde aliq̄d faciendū ē· semper materia nūcupat. Proinde ⁊ eā poetę siluā noiauerūt. Nec incōgrue·q: materię siluaꝝ sūt. Greci aūt elemēta ictoiria nūcupāt·eo q̄ sibi societatis**

cōcordia ⁊ cōmunione quadā cōueniāt. Nam sic ea inter se naturali quadā rōne iuncta dicunt. ut modo originē ab igne repetētes vsq; ad terram. modo a terra vsq; ad ignē. ut ignis quidē in aera desinat. aer in aquā denset. aqua in terra crasse/scat. rursusq; terra diluat in aquā. aqua rarescat in aerē. aer in ignem extenuet. Quapropter oīa elementa oīb⁹ constat inesse. ꝟ vnūquodq; eoꝝ ex eo qđ ampli⁹ habet accepisse vocabulū. Sūt autē diuina ꝓuidentia ꝓpꝛijs aīantib⁹ distributa. Nam cęlū angelis. aerē volucrib⁹. mare piscib⁹. terram boibus cęteriscq; animātib⁹ creator ipse implenit.

De cęlo Cap̄.iiii.

c Ęlum vocatum eo qđ tanq̄ cęlatum vas impressa lumina habeat stellaꝝ veluti signa. Nam cęlatū dicitur vas qđ signis eminentioꝛib⁹ refulget. Distinxit enim eum deus claris luminibus ⁊ implenit solis scz ⁊ lunę oꝛbe fulgenti. ⁊ astrorum micantium splēdentibus signis adornanit. Alias aūt a superioꝛa cęlando. Hoc antē grece vran⁹ dicitur. ἀπο τοῦ ὁρᾶν id ē a vidēdo. eo qđ aer pspicu⁹ sit ⁊ ad speculandū purioꝛ. Cęlū aūt in scripturis sanctis ideo firmamentū vocatur. qđ sit cursu siderū ⁊ ratis legib⁹ fixisq; firmatū. Interdū ⁊ cęlū ꝓ aere accipitur. vbi venti ⁊ nubes ⁊ ꝓcellę ⁊ turbines fiūt. Lucretius: cęlum qđ dicitur aer. ⁊ psalmus volucres cęli appellat. cū manifestū sit aues in aere volare. ⁊ nos in cōsuetudine hunc aerem cęlū appellam⁹. Nā cū de sereno uel nubilo quęrimus. aliqñ dicimus; qualis ē aer. aliqñ; quale ē cęlū.

De partibus cęli Cap̄.v.

Ether locus ē in quo sidera sūt. ⁊ significat eū ignē qui a toto mundo in altū separat⁹ est. Sane ether ē ipsū elementū ętherа ꝙo splēdoꝛ etheris. ⁊ ē ꝑmo grec⁹. Sphęra cęli dicta eo qđ ꝙ species ei⁹ in rotundū formata est. ꝟ ⁊ quicqđ tale ē a volubilitate sphęra a grecis dicit. sicut ⁊ pilę quib⁹ ludūt infantes. Nam philosophi dicūt cęlū in sphęrę figurā vndiq; eē cōuexū. oīb⁹ partib⁹ ęqualē cōcludētē terrā i media mūdi mole libratā. hūc moueri dicūt. ⁊ cum motu eius sidera in eo fixa ab oriēte vsq; ad occidentē circuire. septēntrionib⁹ breuioꝛes gyros iuxta cardinē pagentib⁹. Axis ē septēntrionis linea recta. quę ꝓ mediā pilam sphęrę tendit. ⁊ dictus axis qđ i eo sphęra ut rota voluit. uel qꝛ ibi plaustrū est. Cardines extremę partes sūt axis. ⁊ dicti cardines eo qđ ꝓ eos vertit cęlū. Poli sūt circuli qui currūt ꝓ axem. Horū alter est septēntrionalis q̄ nunq̄ occidit. appellaturq; boreus. alter australis qui nunq̄ videt. ⁊ austronotus dicit. Et dicti poli qđ sint axium cycli ex vsu plaustroꝝ a poliendo scilicz noīati. sed polus boreus semp videtur. austronot⁹ nunq̄. qꝛ dextra cęli altioꝛa sūt ꝓssa austri. Conuexa extrema cęli sūt a curuitate dicta. Nam conuexū curuū est ⁊ inclinatū ⁊ in modū circuli fiexum. Lacteus circulus ē via quę in sphęra videtur a cādoꝛe dicta. quia alba ē. quā aliqui dicunt viam esse qua circuit sol. ⁊ ex splendoꝛis ipsius transitu ita lucere.

De circulis cęli Cap̄.vi.

Habitatio ista cęli circuloꝝ distincta ęo/
b nis quasdā partes temperie sua incolere ꝓmisit. qđsdā negauit enoꝛmitate frigoꝛ⁹ aut caloꝛis. Conę aūt ipse q̄nq; sūt. Quę ideo cōnę uel circuli appellant eo qđ in circūductiōe sphęrę existunt. Quoꝝ ꝑim⁹ circulus ideo arcticos appellat. eo qđ intra eū arcturi signa inclusa ꝑspiciūt. quę a nr̄is i vrsaꝝ specie ficta septēntriones appellant. Secundus circul⁹ ex eo terin⁹ tropic⁹ dicit. qꝛ in eo circulo sol aquilonis finib⁹ ęstatem faciens vltra eū circulū nō trāsit. ꝟ statim reuertitur. ⁊ inde tropicus appellat. Tertius circulus hūerinus q̄ a latinis ideo equinoctialis appellat eo qđ sol cū ad eū oꝛbē puenerit. equinoctiū facit. Himerin⁹ enim grece latinę dies dicit. atq; noct. q̄ circulo dimidia sphęrę pars cōstituta ꝑspicitur. Quartus circul⁹ antarcticus vocat. eo qđ cōtrarius sit circulo quē arcticon noiam⁹. Quint⁹ circulus cimerin⁹ tropic⁹. q̄ a latinis byemalis siue bruma/lis appellat. ideo qꝛ sol cū ad eum circulum puenit. byemē bis q̄ ad aquilonē sūt facit. est/tem aūt bis qui austri partib⁹ cōmoꝛantur. Zodiacus autem circulus est qui duodecim continet signa. ἀπο τοῦ ζώων. id ē ab aīalibus dictus.

De aere ⁊ nube Cap̄.vii.

Er est inanitas plurimū habens admi/
a xtū raritatis qđ cętera elementa. de quo Virgilius: Longum per inane secutus. Aer dict⁹ ἀπο τοῦ ἀιρειν. ab eo qđ ferat terrā. uel ab eo qđ ferat. Hic autē partī ad cęlestē. partī ad terrenā materiā priner. Nam ille subtilis vbi ventosi ac ꝓcelloſi mot⁹ non ꝑnt existere. ad cęlestem priner partē. iste ꝙo turbulentioꝛ qui exhalationibus humidis coꝛpoꝛescit terrę deputatur. quiq; ex se multas species reddit. Nam cōmot⁹ ventos facit. vehementius cōcitat⁹ ignes ⁊ tonitrua. contract⁹ nubila. conspissat⁹ pluuiā. congelantibus nubibus niuē. turbulent⁹ congelantib⁹ densioꝛib⁹ nubib⁹ grandinē. distent⁹ serenū effi/cit. Nam aerē densū nubem esse constat. nubem rarefactā ⁊ solutam aerē. Nubes dictę ab obnubendo. id est operiendo cęlū. vñ ⁊ nuptę qđ vult⁹ suos velent. vnde ⁊ neptun⁹ qđ nubat. id est mare ⁊ terram tegat. Nubes aūt aeris densitas facit. Venti enim aerem cōglobant. nubemq; faciunt. vnde est illud; atq; in nubem cogit aer.

De tonitruo Cap̄.viii.

Onitruū dictū qđ sonus ei⁹ terreat. Nā
t tonus son⁹. Qui ideo interdū tam graviter concutit oīa. ita ut cęlum discidisse videat. qꝛ cū ꝓcella vehementissimi venti nubib⁹ se repente imiscerit. turbine inualescente exitumq; quęrēte nubē quā excauauit ꝑcu magno ꝓscindit. ac sic cū horrendo fragoꝛe defertur ad aures.

Nō mirari quis nō debet cū vesicula q̄uis parua magnū tū sonitū diſploſa emittat. Cū tonitruo aūt ſimul ⁊ fulgura exp̄imi ꝫ illud celerius videtur q: clax eſt boc aūt ad aures tardi⁹ puenire. Lux autē q̄ apparet añ tonitruū alibi fulgetra vocāt. Quę ut dixim⁹ ideo añ videt q: clarū eſt lumē tonitruū aūt ad aures tardi⁹ puenit.

De fulminibus Cap̄.ix.

f Ulgur ⁊ fulmen ictus cęleſtis iaculi a feriendo dicti. Fulgere enim ferire eſt ac p̄cutere. Fulmina autē colliſa nubila faciūt. Nā oiuz rex collisio ignē creat ut in lapidibus cernim⁹ uel attritu rotax uel in ſiluis arboꝝ ſimili mō i nubibus ignis. vñ ⁊ p̄ius nubila ſūt deinde ignis. ex vento aūt ⁊ igne fulmina certū ē in nubib⁹ fieri ⁊ impulſu vētoꝝ emitti. Ideo aūt fulminis ignē vim habere maiorē ad penetrādū q: ſubtilioꝝ⁹ elementis fact⁹ eſt q̄ noſter id ē q̄ nobis in vſu eſt. Tria ſūt aūt ei⁹ noia fulgur fulgor ⁊ fulmen. Fulgur q: tangit: fulgor q: incendit ⁊ vrit: fulmen q: findit ideo ⁊ cū ternis radijs pinguntur.

De arcu ⁊ nubiū effectib⁹ Cap̄.x.

a Rcus cęleſtis dictus a ſimilitudine curuati arcus. Iris huic ꝓp̄rū nomē ē. ⁊ dictus iris q̄ſi aeris. id ē q̄ p aera ad tras deſcendat. Hic aūt a ſole reſplendet dum caue nubes ex aduerſo radiū ſolis accipiūt ⁊ arc⁹ ſpeciem fingūt cui varios colores illa dat res quia aqua tenuis aer lucidus. ⁊ nubes caligantes irradiata iſta varios creant colores. Pluuię dictę q̄ fluāt q̄ſi fluuię. Naſcūtur enī de terrę ⁊ maris anheli tu quę cum altius eleuatę fuerint aut ſolis calore reſolutę aut vi ventoꝝ compſę ſtillant in terris. Nimbus ē denſitas nubis intępeſta ⁊ obſcura. ⁊ inde nimb⁹ a nube. Sunt aūt nimbi repentinę ⁊ p̄ęcipites pluuię. Nam pluuias vocam⁹ lentas ⁊ iuges q̄ſi fluuias q̄ſi fluentes. Imbres autē ⁊ ad nubes ⁊ ad pluuias p̄tinent. dicti a gręco vocabulo q̄ terrā inebrient ad germinandum. Ex his enī cuncta creant. vñ ⁊ Lucreti⁹: Ex igni ſra atq̄ aia naſcūt ⁊ imbri. eſt aūt nomen gręcū. Grando appellata q̄ forma ei⁹ granoꝝ ſimilitudinē habeat. Hęc aūt ventoꝝ rigore durant in nube ac ſolidant in niuē ruptoq̄ aere ſoluūt. Nix a nube vnde venit. ⁊ glacies a gelu ⁊ aqua q̄ſi gelacies. id eſt gelata aqua. Gelu aūt q̄ eo ſtringat rellus. Ge quippe terra dicit. Tūc aūt maiori gelu ſtringitur ſra cū fuerit nox ſerena. Pruina ē maturini tęp̄oris frigus. ⁊ inde p̄ruinę nomē accepit q: fit ignis vrit. Pyr enī ignis. Urere ꝙo ⁊ ad frigus ⁊ ad ſolē p̄tinet. Nam vno ſermone duo diuerſa ſignificant p eo q̄ vnū effectū habent. Similis enī vis ē ⁊ caloris ⁊ frigoris. vnde ⁊ vtraq̄ ſara rūpunt. Nā ⁊ calor vrit ut ē: vritur infelix dido. Itē frigus vrit ut ē: aut bozeę penetrabile frig⁹ adurat. Ros grecū ē q̄ illi dꝛoſos ⁊ dicūt. Alij ros putāt dictum q: rarus ē ⁊ nō ſpiſſus ut pluuia. Nebula inde dicta. vnde ⁊ nubila ab obnubēdo ſcz. hoc eſt operiēdo terrā ſiue q̄ nubes volans faciat. Exalant enī valles humidę nebulas ⁊ fiūt nubes. Inde nubilū inde niues. Nebulę aūt ima perūt cū ſerenitas ē ſūma cū nubilum Caligo vmbra ē de ſpiſſitudine aeris effecta. Et dicta caligo q̄ maxime aeris calore gignat. Tenebrę dicunt q̄ teneāt vmbras. Nihil aūt ſūt tenebrę ſed ipſa lucis abſentia tenebrę dicūtur ſicut ſilentiū nō aliqua res ē ꝫ vbi ſonus nō eſt ſilētiū dicit ſic tenebrę nō aliq̄d ſunt ꝫ vbi lux nō eſt tenebre dicunt. Umbra ē aer carens ſole. dicta aūt q̄ fiat cū ſolis obijcimur radijs. Eſt aūt mobilis ⁊ incerta ⁊ ex ſolis circuitu ⁊ ex motu locorum. Nā quotiens mouemur in ſole nobiſcū moueri videt q: vbiquoq̄ loco a radijs ſolis obſiſtim⁹ pinde illi lumen auferimus ſic ⁊ ingredi nobiſcū vmbra ⁊ geſtus noſtros videt imitari. Lux ipſa ſubſtantia lumē q̄ a luce manat id ē candor lucis ꝫ hęc confundunt auctores.

De ventis Cap̄.xi. ⁊

v Entus aer cōmotus ⁊ agitat⁹. ⁊ p diuerſis partib⁹ cęli noia ſortit diuerſa. Dict⁹ aūt ventus q̄ ſit vehemēs ⁊ violentus. Uis enī eius tanta ē ut nō ſolum ſaxa ⁊ arbores euellat ꝫ etiā cęlū terrāq̄ cōturbet maria cōmoueat. Uētoꝝ quattuor p̄incipales ſpūs ſūt. Quorū p̄im⁹ ab oriente ſubſolan⁹. a meridie auſter ab occidente fauoni⁹. a ſeptētrione eiuſdē nois vēt⁹ aſpirat habētes geminos hincinde vētoꝝ ſpūs. Subſolanus a latere dextro vulturnū habet a lęuo curū. Auſter a dextris euro auſtro. a ſiniſtris auſtro africū. Fauonius a parte dextra africum a lęua chorū. Boꝛꝛo ſeptētrio a dextris circium a ſiniſtris aquilonē. Hi duo decim venti mūdi globū flatibus circū agūt. Quoꝝ noia ꝓp̄ijs ex cauſis ſignata ſunt. Nā ſubſolanus vocat⁹ eo q̄ ſub ortu ſolis naſcat. Eurus eo q̄ ab eo flat id eſt ab oriēte. Eſt enī ſubſolano cōiunctus. Vulturn⁹ q̄ alte tonat de quo Lucreti⁹: Altitonans vulturnus ⁊ auſter fulmine pollēs. Auſter ab hauriēdo aq̄s vocat⁹. vnde ⁊ craſſū aerem facit ⁊ nubila nutrit. Hic grece notus appellat ꝓpter q̄ interdū corꝛūpat aerem. Nā peſtilentiā quę ex corꝛupto aere naſcit auſter flās i reliq̄s regiones trāſmittit ꝫ ſicut auſter peſtilentiā gignit ſic aquilo repellit. Euro auſter dict⁹ q̄ ex vna parte habeat eurū. ex altera auſtrum. Auſtro africus q̄ coniunctus ſit hincinde auſtro ⁊ africo. Ipſe ⁊ libonot⁹ q̄ ſit libs hinc ⁊ inde notus. Cephyrus gręco noie appellatus eo q̄ flores ⁊ germina eius flatu viuificentur. Hic latine fauonius dicitur ꝓpter q̄ foueat quę naſcuntur. vnde illud: Et cephyro ruris ſe gleba reſoluit. Auſtro autē flores ſoluūt a cephyro fiūt. Afric⁹ a ꝓpria regione vocatus. In africa enim initiū flandi ſumit. Corus eſt q̄ ab occidente ęſtiuo flat. ⁊ vocatus corus q̄ ipſe ventoꝝ circulū claudat. ⁊ q̄ſi chorum faciat.

Hic antea caur⁹ dictus quē plēriq; argesten di-
cunt·non ut imp⁹udēs vulgus agrestem. Septē-
trio dictus eo q̄ a circulo septē stellaꝝ consurgit·
quę vertente se mūdo resupinato capite ferri vi-
dent. Circi⁹ dict⁹ eo q̄ chozo sit iunctus. Hunc
hispani gallicū vocant·ꝑter q̄ eis a parte gal-
liticę flat. Aq̄lo dictus eo q̄ aquas stringat⁊ nu-
bes dissiper. Est enī gelid⁹ ventus⁊ siccus. Idem
⁊ boreus·q: ab hyperbozeis mōtib⁹ flat. Inde enī
oziго eiusdē venti ē. vnde⁊ frigid⁹: Natura enī
omniū septēt͛rionaliū ventoꝝ frigida ⁊ sicca est·
australiū humida⁊ calida. ex oib⁹ aūt ventis duo
cardinales sunt·septēt͛rio⁊ auster. Ethesię autē
flabra aquilonis sunt·quib⁹ nomē inditum est·q̄
certo anni t͛pe flatus agere incipiunt. Eniautos
enī grēce annus latinę dicit. Hęc aūt cursū rectū
a boxea in ęgyptū ferūt·quib⁹ auster contrari⁹ ē.
Duo sūt aūt extra hos vbiq; spūs magis q̄ venti-
aura⁊ altan⁹. Aura ab aere dicta quasi aerea q̄
lenis sit motus aeris. Agitat⁹ enī aer aurā facit.
vnde⁊ Lucreti⁹: Aereas auras. Altanus qui in
pelago est ꝓ deriuationē ab alto·id est mari vo-
catur. Nam alter ē flatus in ripis quē dixim⁹ au-
ram. Nam aura tra ē. Turbo ē volubilitas ven
toꝝ.⁊ turbo dict⁹ a terra·quoriēs vent⁹ cōsurgit
⁊ terrā in circuitū mittit. Tēpestas aūt ꝓ t͛pe di-
cit·sicut vbiq; histoziographi solēt dū dicunt ea
tempestate·aut ab statu cęli·q: magnitudine sui
multis diebus ozit. Uerno aūt⁊ autūnali t͛pe q̄
maxime fiūt tempestates qñ nec plena ē ętas·nec
plena hyems. vnde⁊ mediū⁊ cōfine vtriusq; t͛pis
ex cōiūctiōe aerū cōtrarioꝝ efficiūtur tēpestates.
Fragoz a fractarū rerū nominat⁹ ē sonitu·q: fic-
ca quęq; ⁊ arida facile frangit. Procella ab eo q̄
pcellat· id est pcutiat⁊ euellat. Est enī vis venti
cū pluuia. Procellę enī aut de fluminibus·aut de
ventis fiūt. Nichil autē velocius ventis. vnde⁊
ꝑter celeritatē tam ventos q̄ fulmina alata fin-
gunt poetę·ut alatis viribus austri.

De aquis Cap̄.xii.

Qua dicta q̄ supficies eius ęqualis sit.
Hunc⁊ ęquoz appellatū·q: cęlit͛er sursū
est. Duo aūt sunt validissima vitę huma-
nę elementa ignis⁊ aqua. vnde grauit͛ dānantur
quib⁹ ignis⁊ aqua interdicit. Aquarū elementū
cęteris oib⁹ imperat. Aquę enī cęlū temperāt·ter-
ram fęcundāt·aerē exalationib⁹ suis incozpozāt.
scandūt in sublime·⁊ cęlū sibi vēdicāt. Quid enī
mirabili⁹ aquis in cęlo stantib⁹?: Parū sit in tan-
tā puenisse altitudinē. Rapiūt⁊ secū pisciū exa-
mina. effusę omniū in terra nascentiū causa fiūt.
Fruges gignūt·arboꝝes·frutices·herbasq; pdu-
cunt·sordes detergūt·peccata abluūt·potū cūctis
animantibus tribuūt.

De diuersitate aquarū Cap̄.xiii.

Quaꝝ naturę diuersitas multa est. Alię
enī salis alię nitri·alię aluminis·alię sul-
phuris·alię bituminis·alię curā moxboꝝ
adhibētes. Nam iuxta romā albulę aquę vulne-
rib⁹ medent. In italia fons ciceronis oculoꝝ vul-
nera curat. In ethiopia lac⁹ est quo pfusa coxpo-
ra velut oleo nitescūt. Came fons in africa cano-
ras voces facit. Ex clitoxio lacu italię q̄ biberint·
vini tędiū habēt. In chio insula fontē esse dicūt·
quo bebetes fiūt. In boetia duo fontes·alt͛ me-
moriam·alt͛ oblionē affert. Licici fons amoxē
veneris tollit. Boetię lacus furialis ē·de q̄ q̄ bi-
berit ardoxe libidinis exardescit. In cāpania sūt
aquę quę sterilitatem fęminarū⁊ viroꝝ insaniam
abolere dicunt. In ethiopia fonte rubxo qui bi-
berit·lymphatic⁹ fit. Lechnus fons arcadię ab-
oxtus fieri non patit. In sicilia fontes sunt duo
q̄rū vn⁹ sterilē fęcundat. alter fęcūdā sterilē facit.
In thessalia duo sunt fluia·ex vno bibētes oues
nigras fieri ferūt·ex altero albas·ex vtroq; vari-
as. Clitūnus lac⁹ in vmbria maximos boues gi-
gnit. Reatinis paludibus iumentoꝝ vngulas
indurari dicunt. In asphaltide lacu iudęe nichil
mergi pōt q̄cq̄d aīam habet. In indis fidē vocat
stagnū in quo nichil innatat ꝫ oia mergūt. Ar cō-
tra i alce lacu ꝓ poxcidamū oia fluitāt·nichil mer-
gitur. Marside fons in phrigia saxa generat. In
achaia aqua profluit e saxis stix appellata·quę ili-
co potata interficit. Celoniū stagnum sicilię terro
odoxe abigit ꝓmanentes. Fons est in africa circa
templū ammonis q̄ humoxis nexib⁹ humū strin-
git. Faullas etiā in cespitē solidat. Fons iob in
idumęa quater in anno colorē mutare dicit·id est
puluerulētū·sanguinēū· viridē.⁊ limpidū. ternis
mensib⁹ in anno tenēs ex his vnū colorē. In tro
glodytis lacus ē·ter in die fit amar⁹.⁊ deinde to-
ticns dulcis. Fons syloa ad radicē montis syon.
nō iugib⁹ aquis·sed i certis hoxis diebusq; ebul-
lit. In iudęa quōdā riuus sabbatis oib⁹ siccabā-
tur. In sardinia fontes calidi oculos medent·fu-
res arguūt. Nā cęcitate deteguit eoꝝ facinus. In
epiro esse ferunt fontem in quo faces extinguunt·
accensę·⁊ accendūt extinctę. Apud garamantes
fontē esse ita algentē die ut nō bibat·ita ardentē
nocte ut nō tangat. Jam ꝺo in multis locis aquę
manant ꝑtim feruentes tanta vi ut baluca ca-
lefaciant. Quędā enī terrę sūt quę multū sulphu-
ris⁊ aluminis habent. Jtaq; cū ꝓ venas calētes
aqua frigida venit vicino sulphuris calore cōta-
cta excandescit. nec talis ab oxigine efflui·ꝫ per-
mutat dum venit. Sulphur enī alumēq; secū fe-
rūt aquę vtraq; materiā igne plenā mirisq; mo-
tibus incalescentem.

De maris nomine Cap̄.xiiii.

Are est aquaꝝ generalis collectio. Dis
enim cōgregatio aquaꝝ·siue salsę sint si-
ue dulces·abusiue maria nuncupant·iu-
xta illud: Et cōgregatiōes aquaꝝ appellauit ma-
ria. Proprie aūt mare appellatum eo q̄ aquę eius
amare sint. Equoꝝ aūt vocatū·q: ęqualiter sursū
est.⁊ q̄us aquę fluctuātes velut montes erigāt.

sedatis rursus tẽpestatib⁹ adequantur. Altitudo enī maris diuersa est·indiscreta tñ dorsi ei⁹ çqualitas. Jdeo autẽ mare incrementū non capẽ cum oia flumina ⁊ omnes fontes recipiat·hęc causa ẽ partim ꝙ influentes vndas ipsa magnitudo eius non sentiat. deinde ꝙ amara aqua dulce fluentū cõsumat·uel ꝙ ipse nubes multū aquæ ad se attrahant·siue ꝙ illā partim ventri auferāt·partim sol exsiccet·postremū ꝙ p occulta quędā terræ foramina pcolat ⁊ ad caput omniū fonteſq; reuolutum recurrat. Maris autem certū esse colorem· sed p qualitate ventoꝝ mutari. Nam modo fluuiū est·modo lutulentū·modo atrū.

De oceano Cap̃.xv.

Oceanum greci ⁊ latini ideo nominãt.eo ꝙ in circuli modo ambiat orbem.siue a celeritate·eo ꝙ ocius currat. Jrẽ quia ut cęlū purpureo colore niteat·oceanꝰ quasi cianeus. Jste est q̃ oras terrarū amplectit̃·alternisq; æstibus accedit atq; recedit. Respirantib⁹ enī in profundum ventis aut remouet maria·aut resorbet. Quicq; a primis regionib⁹ diuersa vocabula sũpsit·ut gallic⁹·germanicus·scythicus·caspi⁹·hyrcanus·atlanticus·gaditanus. Nam gaditanum fretum a gadib⁹ dictū·vbi primo ab oceano maris magni limen aperit̃. Unde ⁊ hercules cũ gadib⁹ peruenisset·colũnas ibi posuit sperans illic cẽ orbis terrarum finem.

De mediterraneo mari Cap̃.xvi.

Are magnū est qđ ab occasu ex oceano
m fluit.⁊ i meridiẽ vergit·deinde ad septẽtrionẽ tendit. Qđ inde magnū appellat̃ cętera maria in compatione eius minora sunt. Jstud ẽ ⁊ mediterraneū·q: p mediã terrã vsq; ad orientẽ pfundit̃·europã ⁊ africam·asiãq; distermināns. Cuius primę partis sinus qui in hispanijs pfunditur·hyberic⁹ ⁊ balearicus appellat̃. Deinde gallicus qui narbonensem ꝓuintiã alluit. Mox ligusticus qui iuxta ianuã urbẽ est ꝓtin⁹. Post hęc tyrrhen⁹·q̃ italiã attingit· quem gręci ioniũ itali inferũ vocant. Deinde siculus q̃ a sicilia vsq; ad cretã vadit. Deinde creticus qui i pamphyliã ⁊ ęgyptũ ptendit. Jnde hellespontus q̃ in septẽtrionẽ retorquens anfractib⁹ magnis iuxta grę/cias ⁊ illyricũ in angustias septẽ stadiorũ strin/gitur quo xerres ponte nauib⁹ facto in greciã cõmeauit·ibi est abydus. Jnde diffusus ab æquore patẽte rursus stringitur ⁊ facit ꝓpontidẽ. q̃ mox in q̃ngẽtos passus coartat̃·fitq; bosphor⁹ thraci⁹ quo darius copias transportauit. inde ponticus sinus amplissim⁹ a tergo męotidis paludib⁹. Qđ mare ex multitudine fluminũ dulci⁹ ꝙ cętera nebulosumq; ⁊ breuẽ. vnde ⁊ ponticũ vocatũ ꝙ sit breui⁹ atq; eo pręter focas ⁊ tynnos atq; delphinos aliasq; bęluas maiores nõ patit̃. Sicut aũt terra dum vna sit ꝓ diuersis locis varijs appellat̃ vocabulis. ita ⁊ ꝓ regionib⁹ hoc mare magnum diuersis noibus nũcupat̃. Nam ibericũ ⁊ asiaticũ a ꝓuintijs dictũ. Ab insulis balearicũ siculũ creticũ·cyprium·ęgeũ·carpaciũ. Nã inter tenedũ ⁊ chiũ sarũ est in mari pot⁹ ꝙ insula·qđ visentib⁹ ꝓcul capræ simile credit̃·quã greci ęga nũcupant. vnde ⁊ ęgeũ mare ẽ dictum·sic ⁊ carpatiũ mare inter ęgyptũ ⁊ rhodũ ab insula carpato illic posita. Ab gentibus gallicũ ausoniũ·dalmatiũ·libusticum. Ab oppidis argolicũ·corinthiũ·tyriũ·adriaticũ. Nã adria quędã ciuitas illyrico mari ꝓxima fuit·quę adriatico mari nomẽ dedit. A positiõe cęli·ut superũ·inferũ·ꝙ sit oriens supior·occidens inferior. Est aũt tuscum ⁊ adriaticũ. A memoria ducis ut ioniũ. Jones q̃ppe dux fuit grecię. Unde iones atheniẽses. Hoc mare ⁊ tyrrhenũ dictũ siue ꝙ tuscia alluit·id ẽ tyrrhenia·siue a tyrrhenis nauis qui se in hoc mare pręcipitauerũt. Et sciendũ ioniũ sinũ esse imensũ ab ionia vsq; ad siciliã. ⁊ huius partes esse adriaticũ·achaicũ. ⁊ epiroticũ. A moribus accolarũ· euxinus axenus antea appellatus ẽ. A casib⁹ hominũ q̃ ceciderũt in mari·ut hellespontũ·icareũ myrtoũ. Nam myrtoũ mare dictũ a myrtili lapsu ꝙ illic ab oenomao pręcipitat⁹ sit. Jcarus ꝓo cretensis ut fabulę ferunt altiora petẽs pennis solis calore soluris mari i quo cecidit nomẽ ipositum. Frix⁹ q̃ cũ helle sorore sua fugiens insidias nouercales cõscẽdit nauẽ signũ arietis habentẽ q̃ liberat⁹ ẽ. Helles autẽ sorore ei⁹ ꝓcessa naufragiũ decidit in mari. ⁊ mortua hellesponto mari nomẽ dedit. Ab ordine fluenti·pportionidis. Nã dictũ ꝓpontidũ·q: pontũ pręuenit. Jdẽ ⁊ a trãsitu uł ãgustis meatib⁹ boũ bosphor⁹ ęgypti⁹ autẽ pelag⁹ asię dat̃·gallic⁹ europę. afric⁹ libyę. His ut quęq; ꝓxima sunt venerũt i partes. Pelag⁹ aũt ẽ latitudo maris sine littore ⁊ portu greco noie apo tu plagia·hoc est a latitudine directus. vnde ⁊ plagia·eo ꝙ sint importuosa.

De finibus maris Cap̃.xvii.

Jnus dicunt̃ maiores recessus maris·ut
f i mari magno ion⁹·in oceano caspi⁹·indic⁹·psic⁹·arabic⁹·q̃ ⁊ mare rubrũ q̃ oceano ascribit̃. Rubrũ aũt mare vocatũ·eo ꝙ sit roseis vndis infectũ. Non tñ talẽ naturã habet q̃lẽ videt̃ ostendere·ꝫ vicinis littorib⁹ viriat̃ gurges atq; inficit̃·q: ois ira quę circũstat pelago rubra est ⁊ sanguineo colori ꝓxima. Jdeoq; inde minimũ acutissimũ excerpit̃. ⁊ alij colores q̃b⁹ pictura variat̃. Ergo cũ terra hãc habeat naturã·fluctibus subinde diluit̃. ⁊ quicq̃d adhęsũ ẽ i colorẽ cadit. Ob hoc eriã in his littorib⁹ gemmę rubęę inueniunt̃. Lapill⁹ eni huiusmodi humo iuolut⁹ cũ inter harenas attrit⁹ est. ⁊ terrę colorẽ habet ⁊ maris. Hoc mare i duos sin⁹ scindit̃. Et his q̃ ab oriente ẽ pficus appellat̃·quia ora illi⁹ pśę inhabitant. Alter ꝓo arabicus dicit̃ ꝙ sit circa arabiam.

De æstibus ⁊ fretis Cap̃.xviii.

Æstus ad oceanũ ptinet·fretũ ad vtrũq;
a mare. Nã æstus ẽ maris accessus uel recessus·id ẽ inquietudo. Unde ⁊ æstuaria

per quę mare vicissim tam accedit q̄ recedit. Fretum autē appellatū q̄ ibi semp mare ferueat. Nā fretū ē angustum. ⁊ quasi feruēs mare ab vndaꝝ feruore noiatū ut gaditanū uel siculū. Nam freta victa Varro ait: quasi feruida id ē feruēria ⁊ motum feruoris habentia. Fretū sicilię q̄ regiū dicit Salustius tali ex causa vocari scribit dicēs: Italię olim siciliā cōiūctā fuisse. ⁊ dū cēt vna tellus medium spaciū aut p humiditatē abruptum est aquis aut p angustiā scissū ⁊ inde regiū noiatū q: greece abruptū hoc noīe nuncupat. Est aūt artissimū triū miliū spacio sicilia ab italia diuidēs fabulosis ifame monstris quib⁹ bincinde scylla ⁊ charybdis oñdit. Scyllā accolę saxū mari immineṅs appellāt similē celebratę formę peul visentibus. Unde ⁊ monstruosam speciē fabulę illi dederunt quasi formā boīs capitib⁹ succinctā canis q: collisi ibi fluctus latrat⁹ videnť exprimere. Charybdis dicta q̄ gurgitibus occultis naues absorbeat. Est enī mare verticosū. ⁊ inde ibi laniata naufragia ꝓfundo emergūt. Ter autē ī die erigit fluct⁹. ⁊ ter obsorbet. Nam accipit aquas ut vomat. vomit ut rursus accipiat. Syrtes autē sunt harenosa in mari loca. Syrtes aūt Salustius a tractu vocari dicit q̄ oīa ad se trahant. ⁊ appropinquantes vadoso mari hęreant. Hę autē ad mare ęgyptiū vicinę sunt ⁊ parit admiscētur. Uada ẏo sūt p quę in mari uel in fluminib⁹ homines uel animalia pedibus vadūt. quę Virgili⁹ breuia appellat. greci bracia.

De lacis ⁊ stagnis Cap̄.xix.

f Unt aūt ⁊ quędā maria quę nō miscent oceani fluctib⁹ aut mari magno. ⁊ dicunť lacus ⁊ stagna. Lacus est receptaculū in quo aqua retinetur. nec miscet fluctibus. ut lacus asphalti. ut lacus benac⁹ ⁊ lari⁹. ⁊ cęteri q̄s greci limen. id est stagnos vocant. Nā fontes labunť in fluuijs. flumina in freta discurrūt. Lacus stat ī loco nec ꝓfluit. ⁊ dictus lac⁹ quasi aquę loc⁹. Lac⁹ asphalti idē ⁊ mare mortuū vocatū. ꝓpter q̄ nihil gignit viuū. nihil recipit ex genere viuētiū. Nā neq̄ pisces habet neq̄ assuetas aq̄s ⁊ lętas mergendi vsu patitur aues. ẖ ⁊ quęcūq̄ viuētia mergenda tētaueris quacūq̄ arte. dimersa statim refiliūt. ⁊ q̄uis vehemēter illisa cōfestim excutiūt. ẖ neq̄ vēris mouet. resistēte turbinib⁹ bitumine. q̄ aqua oīs stagnat: neq̄ nauigatiōis patiens ē. q: oīa vita carentia in ꝓfundū mergunť. nec materiā vllam sustinet nisi quę bitumine illustrat. Lucernam accensam ferūt supnatare. extincto demergi luie. Hoc ⁊ mare salinarū dicit. siue lac⁹ asphalti. id ē bituminis. ⁊ ē in iudęa inť bierichor ẓoaran. Lōgitudo eī⁹ vsq̄ ad ẓoaras arabię dirigit stadijs septingentis octoginta. Latitudo stadijs centū ꝺnquaginta vsq̄ ad vicinia sodomoꝝ. Lacus tiberiadis ab oppido tiberiade vocat⁹. quod quondā herodes in honorē tiberij cesaris condidit. Est aūt in iudęa oīb⁹ lacis salubrior. ⁊ ad saniratem corpoꝝ quodāmodo efficatior. Genesar lacus amplissim⁹ in iudęa longitudine centū quadraginta extendit stadijs. latitudine q̄draginta. diffundit crispantib⁹ aquis aurā nō ventis. ẖ de seipso sibi excreans. Unde ⁊ genesar dicit greco vocabulo q̄si generās sibi aurā. Deniq̄ p diffusiora spacia lacus frequentib⁹ auris spirantib⁹ agitat. Unde ⁊ purior hausť eius ⁊ ad potandū dulcis ⁊ habilis. Benacus lac⁹ italię in venetia. de q̄ fluuius nascit mincius. qui lacus magnitudine sui tempestates imitat marinas. Lucrin⁹ ⁊ auernus lacus cāpanię sūt. Lucrin⁹ aūt dict⁹. q: olim ꝓpe copiā piscium vectigalia magna ꝓstabat. Auern⁹ aūt lac⁹ vocatus q̄ aues ibi supuolitare nō possint. Nā antea siluaꝝ densitate sic ambiebat. ut exalantes inde per angustias aquę sulphureę fetor grauissimus supuolantes aues alitu suo necaret. Quā rem augustus cęsar intelligēs deiectis siluis. ex pestilentib⁹ amęna reddidit loca. Lacus aūt idē ⁊ stagnū vbi imensa aqua cōuenit. Nam dictū est stagnū ab eo q̄ illic aq̄ stet nec decurrat.

De abysso Cap̄.xx.

Byssus ꝓfunditas ē aquaꝝ impenetra-
a bilis: siue spelunce aquaꝝ latētiū. de quibus fontes ⁊ flumina ꝓcedūt. uel quę occulte subtereūt. vnde ⁊ abyssus dictus: Nā oēs aquas siue torrentes p occultas venas ad matricem abyssum reuertūtur. Fluct⁹ dicti q̄ flatib⁹ fiant. Uentorū enim impulsu agitatę aquę fluctuant. Aqua est stativa ⁊ sine motu ęqualis. Unda ẏo eminens liquor qui semp ī motu ē. Lucreti⁹: Aereas vndas. id est motus ⁊ corp⁹ illud qō refluctuat. Nā nec vnda p se aqua est. ẖ aqua ī motu quodā ⁊ agitatione. quasi abeundo ⁊ redeūdo vnda vocata. Later ꝓprie liquor fontis ē. ⁊ dict⁹ later q̄ in venis terrę lateat. Gutta est quę stat. stilla quę cadit. Hinc ⁊ stillicidiū. quasi stilla cadens. Stiria enī greceū ē. id est gutta. inde fit diminutiuū ut dicam⁹ stilla. Dū aūt stat aut pendet de tectis uel arboribus. quasi glutinosa gutta est. dum ceciderit stilla est. Spuma dicta ab eo q̄ spuať. sordes enī sūt vndaꝝ. vī ⁊ mustū. ⁊ ea quę coquūtur spuma purgant. Hinc ⁊ sputū.

De fluminibus Cap̄.xxi.

Luuius est perennis aquarū decursus. a
f fluendo ꝓpetim dictus. Proprie aūt flumē ipsa aqua. fluuius. cursus aquę. Prius autē flumen q̄ fluuius. id est prior aqua q̄ decursus. Duo sūt fluminū genera. vnū torrēs. alterum viuū. de quo Virgili⁹: Donec me flumine viuo abluero. Torrens ē aqua veniens cū impetu. Dictus aūt torrēs. q: pluuia crescit. siccitate torrescit. id est arescit. de q̄ Pacuui⁹: Flāmeo vapore torrēs torret. cui greci ab hyeme nomen dederunt. nos ab estate illi a tpe quo arescit. nos a tępore quo siccat. Amnis fluuius ē nemore ac frondibus redimit⁹. ⁊ ex ipsa amęnitate amnis vocať. Decursus ꝓprie finis cursus siue aquarum sit seu

quarūlibet rex. Riui dicti ꝙ deriuēt ad irrigandū id ē ad inducēdū aq̄s i agris. Nā irrigare inducere ē. Burges ꝓprie locꝰ alt⁹ in flumine. Putꝰ est locꝰ defossus ex quo hauriť aq̄. a potatiōe dictus. Fons caput ē aquę nascētis. q̄si aq̄s fundēs Quidā aūt fluniorꝫ ꝓprijs ex causis noia accepe/rūt. ex quib⁹ nōnulli notādi sūt q̄ in hīstorijs celebres memorant. Geon fluui⁹ de paradiso exiens atq; vniuersam ethiopiā cingens vocat⁹ hoc noie ꝙ incremēto suę inundationis terrā ęgypti irriget. Ge enī gręce latine terrā significat. Hic apud ęgyptios nilus vocať. ꝓpter limū quē trahit qui efficit fęcunditatem. Unde ↄ nilus dictus est q̄si νέος ἴλυς. Nam antea nilus latine melo dicebatur. Aparet aūt in nilide lacu. de quo in meridiē versus excipiť ęgypto vbi aquilonis flatib⁹ repcussus a q̄s retro luctantib⁹ intumescit. ↄ iundationē ęgypti facit. Ganges fluuius quē phison sancta scriptura cognominat. exiens de paradiso pergit ad indię regiões. Dicť aūt phison id ē caterua q̄. x. fluminib⁹ magnis sibi adiūctis. implet ↄ efficit vn⁹. Ganges aūt vocat⁹ a rege gāgaro indię. Ferť aūt nili modo exaltari ↄ sup oriēť tras erūpere. Tigris fluui⁹ mesopotamię de paradiso exurgēs ↄ pgēs cōtra assyrios. ↄ post multos circuitꝰ in mare mortuū influēs. Vocať autē ꝺ noie ꝓpē velocitatē instar bestię tigridis nimia ꝓnicitate currētis. Euphrates fluuius mesopotamię. de paradiso exurgēs copiosissim⁹ gēmis q̄ p mediā babyloniā influit. hic a frugibus uel ab vbertate nomē accepit. Nam hebraice euphrata fertilitas interꝓtať. Mesopotamiā eteni i q̄busdam locis ita irrigat. sicut ↄ nilus alexandriam. Salustꝰ aūt auctor certissim⁹ asserit tigrin ↄ euphraten vno fonte manare in armenia. q̄ p diūsa euntes longi⁹ diuidūť spacio medio derelicto multorꝫ miliū. quę tū terra quę ab ipsis ambiť mesopotamia dicitť. Ex q̄ Hieronymus animaduertit aliter de paradisi fluminib⁹ intelligendū. Indus fluui⁹ orientis q̄ rubro mari accipiť. Hstaspes fuit medorꝫ rex antiquissim⁹. ex quo amnis oriēris nomen accepit. qui nūc idaspes dicitť. de quo Lucanus. Qua medus idaspes Accedūt pelago phębi surgentis ab igne iam ꝓpiorꝫ ꝙ phis erā. Qui dū sit fluui⁹ psarū dicitť tū contra orientē decurrere. Araris fluui⁹ germanię. De quo Uirgilius: Aut ararim parth⁹ bibet. aut germania tigrim. Currit enī ꝙ parthiā ↄ assyriā. Bactrus fluui⁹ orientis a rege bactro vocat⁹ ferť. a quo ↄ bactriani ↄ vbs eorꝫ. Coaspis fluui⁹ psaꝫ vocat⁹ corū lingua ꝙ mirā aquę dulcedinē habeat. adeo ut phici reges ꝙdiu inter ripas phidis fuerint sibi ex eo pocula vendicarint. Ex hoc amnę quidā cydnū cilicię fluuiū deriuari existimāt. Araxis amnis armenię q̄ ab vno monte cum euphrate diūsa specie oritur. dicť ꝙ rapacitate cūcta ꝓsternat. Unde ↄ cū alexander eū transgredi vellet ponte fabricato tanta vi inundauit ut pontē dirueret. Hic breuibus intuallis ab euphrať ortu caput tollit. ac deinde caspiū ferť i mare. Fluui⁹ syrię q̄ vocať orontes iuxta antiochię muros decurrēs. q̄ a solis ortu oriens nō longe ab vrbe mari condiť. quem de originis suę tractu orientē veteres latine appellauerūt. Cui⁹ fluentis ex ipso imperu frigidioribꝰ ↄ cephyris assidue ibi spirantib⁹ tota ciuitas mo/mentis ꝓpe oīb⁹ refrigerať. Iordanis indeę fluui⁹ a duob⁹ fontib⁹ noiať. quoꝝ alt⁹ vocať iordan Ilis igiť ꝓcul a se distantib⁹ in vnū alueū federatis. iordanis deinceps appellať. Nascitur aūt sub libano monte ↄ diuidit iudęā ↄ arabiā. q̄ per multos circuitꝰ iuxta hiericho in mare mortuum influit. Eusis caucaseis montib⁹ fusus cū plurib⁹ alijs in euxinū se ꝓcipitat mare. vnde ↄ nuncupať. Lydn⁹ amnis cilicię. a tauro monte ꝓgredi/ens. mirā aquaꝝ babēs suauitatē. ↄ qꝫ quicquid candidū est. cydnū gentili lingua syri dicūt. Uñ amni huic nomen datum. quia tumet estate. q̄ñ niues soluūť. reliquis anni tpib⁹ tenuis ē ↄ quiet⁹ Ilas fluui⁹ asię. Pactol⁹ fluui⁹ asię harenas aureas trahēs. de q̄ Uirgili⁹: Pactolusq; irrigat auro. quē ꝓ aurato fluore alij chrysorroā vocāt. Erinnus fluui⁹ asię q̄ smyrneos secat cāpos. ↄ ipse flucrib⁹ aureis ↄ harenis plen⁹. a q̄ ↄ smyrna vocata ē. Mędander amnis asię flexuosus. q̄ recurrē/tib⁹ ripis in easiā ↄ iomiā ꝓcipitať i sinū. q̄ miletū diuidit ↄ prienē. Mędander aūt vocat⁹ ꝙ sit flexuosus ↄ nūq̄ currat rect⁹. De quo Ouidius: Quiq; recuruatus ludit mędander in vndis. Janus fuit rex scythaꝝ prim⁹. a quo tanais ferť fluuius nūcupat⁹ q̄ ex ripheis siluis veniēs. dirimit europā ab asia inter duas mūdi ptes medi⁹ currens atq; i pontū fluēs. Jnachus achaię amnis argolicos irrigans cāpos. quē rex inach⁹ a se nominauit. qui exordiū argiuę gēri prim⁹ dedit. Ibi est ↄ erymanthus ab erymantho mōte dimissus Padus italię fluui⁹ a iugis alpium fusus. ex tribus fontib⁹ oriť. er quib⁹ vni vocabulū ē pad⁹. q̄ diffusus in modū stagni amnē sinu dirigit. a quo ↄ pad⁹ ē nūcupat⁹. Hic a grecis eridan⁹ cognoiať ab eridano solis filio. quē phętōtē dicūt q̄ fulmine pcussus. i eodē fluuio deiect⁹ ē ↄ extinct⁹. Augeť aūt ex ortu canis liquescentib⁹ niuib⁹. ↄ cū accessione. xxx. fluminū circa rauennā in. adriaticū mare deferť. Tyberis italię fluui⁹. a tyberino rege albanorꝫ dicitť appellat⁹. q̄ i hūc fluuiū cecidit. ↄ de exitu suo nomē dedit. Nā ātea albola antiquū nomē a colore habuit ꝙ niuib⁹ alb⁹ fit. Ipse é aūt tybris qui ↄ tyberis. ħ ryberis i quotidiano sermone. tybris i ꝺsu dicitť. Danubi⁹ germanię fluuius vocari fertur a niu iū copia quibus magis augeť. Iste ē qui i europa plus oīb⁹ famā habet. Idē ↄ ister. qꝫ dū ꝓinumeras vadit gentes. mutat ↄ nomē. ↄ maiores sibi ambiendo colligit vires. Oriť a germanicis iugib⁹ ↄ occidentalib⁹ partib⁹ barbarorꝫ. pergēs ꝓtra orientē seraginta in se fluuios recipit. septē ostijs in pontū influit.

Rhodan⁹ gallię fluui⁹ ab oppido rhodo cognominatus ē quē coloni rhodioꝝ vocauerūt. qui rapido concit⁹ cursu. tyrrheni q̄ris freta scindēs. nō modicū sępe nauigantiū facit piculū. dū int̄ se maris fluctus ⁊ amnis fluēta decertāt. Rhen⁹ a rhodani societate ferrur vocat⁹. qm̄ cum eodē ex vna ꝓuintia oriť. Est āt germanię fluui⁹ int̄ tres europę maximos fluuios cōputat⁹. q̄ a iugo alpiū vsqꝫ in oceani ꝓfunda cursus suos dirigit. Iberus amnis q̄ quondā toti⁹ hispanię nomē dedit. Mini⁹ fluui⁹ gallicię nomē a colore pigmēti sumpsit. qui i eo plurim⁹ inuenit. Durius a gręcis q̄si dorić⁹ cognominat⁹. Tagū fluuiū carthago hispanię nuncupauit. ex q̄ ortus ꝓcedit. fluui⁹ arenis auriferis copiosus. ⁊ ob hꝰ cęteris fluuijs hispaniaꝫ ꝓlat⁹. Berbys fluui⁹. q̄ ⁊ berbycę ꝓuincię nomē dedit. de q̄ Martialis: Berbys oliuifera crinē redimite corona. aurea qui nitidis vellera tingis aq̄s. eo q̄ ibi lanę pulchro colore tinguntť Berbys aūt dicť eo q̄ humili solo decurrat. Bethyn enī gręci humile uel mersū vocant. Quędā aūt flumina i diluuio soluta molę terrarū ꝓclusa sūt. quędam vo quę non erant abyssi tūc ꝓruptis meatibus eruperunt.

De diluuijs Cap. xxii.

Jluuiū dictū q̄ aquarū clade oia quę inundauerit deleat. Primū diluuiū extitit sub noe. quādo hominū scelerib⁹ offens⁹ omnipotēs. toto orbe cōrecto. deletis cūctis. vnū spaciū cęli fuit ac pelagi. Cuius hacten⁹ indicium videm⁹ in lapidibus quos in remotis montibus conchis ⁊ ostreis cōcretos. sępe etiā cauatos aq̄s videre solem⁹. Secundū diluuiū fuit i achaia. iacob patriarchę. ⁊ ogigi tēporib⁹. q̄ eleusine cōditor ⁊ rex fuit. nomēq̄ loco ⁊ tpi dedit. Tertiū diluuiū i thessalia moysi uel amphitionis tpib⁹ fuit q̄ terri⁹ post cecropē regnauit. cui⁹ tpib⁹ aquaꝫ illuuies maiorē ꝑtē ꝓcerum thessalie absūpsit. paucis ꝓfugia montiū liberatis. maxime in monte parnaso. in cui⁹ circuitu deucalion tūc regno potiebať. qui tūc ad se ratibus cōfugiētes susceptos p gemina parnasi iuga fouit ⁊ aluit. A quo ꝓterea genus boiuꝫ gręcoꝫ fabulę ex lapidib⁹ reparatū ferūt. ꝓter hominū insitā cordis duritiā. sed ⁊ flumina cū insolitis aucta imbrib⁹ vltra cōsuetudinem uel diuturnitatē uel magnitudinē redūdant multaq̄ ꝓsternūt ⁊ ipsa diluuiū dicūť. Sciendum autem flumina cū supra modū crescūt. nō tm̄ ad ꝓsens inferre damna. sed etiam ⁊ aliqua significare futura.

Jncipit liber quartusdecimus

De terra Cap. i.

Terra est in media mūdi regione posita omnib⁹ partibus cęli i modum centri equali interuallo consistens; quę singulari numero totū orbē significat. plurali vo singulas partes. cuius nomina diuersa dat ratio. Nam terra dicta a supiori parte q̄ reriť. hum⁹ ab inferiori uť humida tra. ut sub mari. tellus aūt q⁹ fructus ei⁹ tollimus. hęc ⁊ ops dicta. eo q̄ opē fert frugibus Eadem ⁊ arua ab arādo ⁊ colendo vocata. Prope āt terra ad distinctionē aquę arida nūcupať. sicut scriptura ait. Qđ vocauit deus terrā aridā Naturalis enim ꝓprietas siccitas est terris. Nā ut humida sit hoc aquaꝫ affinitate sortitur. Cuius motū alij dicunt ventū esse in concauis eius q̄ motus eam mouet. Salustius: Uenti per caua terrę precipitati rupti aliquot montes tumuliq̄ sedere. Alij aquam dicunt generalē in terris moueri ⁊ eas simul concurere. sicut vas. ut dicit Lucreti⁹. Alij ɔϕoɪ ʀoɛıd\ħ terrā vocant. cui⁹ plerūq̄ latentes ruinę suppositā cuncta concutiunt. Terrę quoq̄ hiatus aut motu aquę iferioris fit. aut crebris tonitruis. aut de concauis terrę erūpentibus ventis.

De orbe Cap. ii.

Orbis a rotunditate circuli dict⁹. q⁹ ficut rota ē. Unde breuis etiam rotella orbiculus appellatur. Undiq̄ enim oceanus circūfluens eius in circulo ambit fines. Diuisus est autem trifarie. Ex quibus vna pars asia. altera europa. tertia africa quę ⁊ libya nūcupatur. Quas tres partes orbis veteres nō equaliť diuiserūt. Nā asia a meridie p orientē vsqꝫ ad septentrionem pertinet. europa vo a septentrione vsqꝫ ad occidentem. atq̄ inde africa ab occidente vsqꝫ ad meridiē. Unde euidenť orbē dimidiū duę tenent europa ⁊ africa. aliū vo dimidiū sola asia. Ex ideo istę duę partes factę sūt. quia inter vtrāq̄ ab oceano mare magnū ingreditur. qđ eas intersecat. Quapropter si i duas partes orientis ⁊ occidentis orbem diuidas. asia erit in vna. in altera vo europa ⁊ africa.

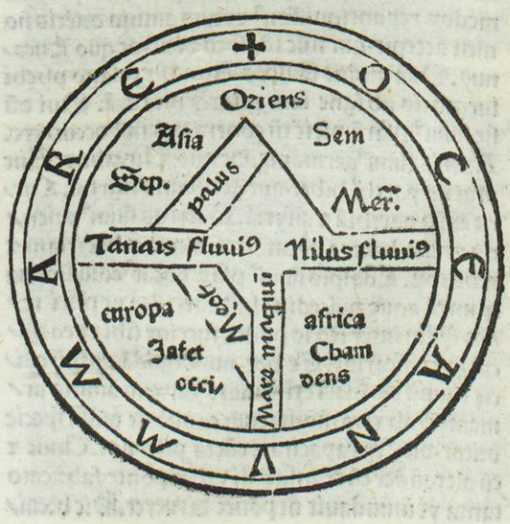

De asia ⁊ partibus eius Cap. iii.

a Sia ex noīe cuiusdā mulieris est appellata·quę apud antiquos imperium tenuit orientis. Hęc ī tertia orbis parte disposita·ab oriēte ortu solis·a meridie occeano·ab occiduo nostro mari finit·a septēptrione meotide lacu ⁊ tanai fluuio terminat. Habet aūt puincias multas ⁊ regiones·quas breuiter noīa ⁊ situs expediā·sumpto initio a paradiso. Paradisus ē locus in orientis partib⁹ cōstitut⁹·cui⁹ vocabulū ex greco in latinū vertit hortus. Porro hebraice eden dicit·qđ in nostra lingua delitię interpratat. qđ vtrūqz iunctū facit hortū deliciaꝝ. Est enī oī genere ligni ⁊ pomiferaꝝ arborū consit⁹· habēs etiā lignū vitę. Non ibi frigus·nō ęstas·ħ ppetua aeris tēperies. E cui⁹ medio fons ꝓpumpens totū nem⁹ irrigat·diuidituręz ī quattuor nascentia flumina·cui⁹ loci post peccatū hominis adit⁹ interclusus ē. Septus ē enī vndiqz romphea flāmea·id est muro igneo accinct⁹·ita ut eius cū cęlo pene iungat incēdiū. Cherubin quoqz·id ē angeloꝝ pręsidium arcendis spiritibus malis super romphęę flagrātia ordinatū ē ut homines flāmę angelos ꝝo malos angeli boni submoueāt·ne cui carni uel spūi transgressionis adit⁹ paradisi pateat. India vocata ab indo flumine quo ex parte occidentali claudit. Hęc a meridiano mari porrecta vsqz ad ortum solis·⁊ a septēptrione vsqz ad montē caucasū puenit· habens gentes multas ⁊ oppida·insulā q̄z taprobane gemmis ⁊ elephātis refertam·crysam ⁊ argyre auro argētoqz fęcundas·vtilem q̄z arboribus foliis nunq̄ carentem. Habet ⁊ fluuios gangen ⁊ nidan ⁊ ypanē illustrantes indos. Terra indię fauonij spū saluberrima ī anno bis mittit fruges·vicē hyemis ⁊ ęstatis ethereas patit. Gignit autē tinctī coloris boues·elephātes ingētes·monoceron bestiā·psittacum auē·hebenū q̄z lignū·⁊ cinnamū·⁊ piper·⁊ calamū aromaticum. Mittit ⁊ ebur·lapides q̄z pręciosos·berillos chrysopassos ⁊ adamātē·carbunculos·liguires·margaritas·⁊ vniones quib⁹ nobiliū fęminarū ardet ambitio. Ibi sūt ⁊ montes aurei quos adire ꝓpter draconas ⁊ gryphas·⁊ īmensoꝝ boīuz monstra impossibile est. Parthia ab indię finib⁹ vsqz ad mesopotamiā generaliter noīatur. Propter inuictā enī virtutē parthorum ⁊ assyria ⁊ reliquę ꝓtmę regiones eius nomen traxerunt. Sunt enī in ea aracusa·parthia·assyria·media·⁊ psida·quę regiones inuicē sibi cōiunctę·initiū ab indo flumine sumūt· tigri claudūtur locis montuosis ⁊ asperioꝝ sitę· habentes fluuios hidaspen ⁊ ararim. Sūt enī inter se finib⁹ suis discrete·nomina a ꝓpꝛijs auctoꝝ ita trahentes. Aracusa ab oppido suo nūcupata. Parthiā parthi ab scythia venientes occupauerūt·eāqz ex suo nomine vocauerūt. Huius a meridie rubrum mare est·a septēptrione hyrcanū saltū·ab occiduo solis plaga media. Regna in ea decē ⁊ octo sunt porrecta a caspio littore vsqz ad terras scythaꝝ. Assyria vocata ab assur filio sem·qui eam regionem post diluuium primus incoluit. Hęc ab ortu indiam·a meridie mediam tangit·ab occiduo tigrim·a septēptrione montem caucasum· vbi portę caspię sunt. In hac regione primus inuentus est vsus purpurę. Inde primum criniū ⁊ corpoꝝ vnguenta venerunt. ⁊ odores quib⁹ romanorū arqz grecorum efluxit luxuria. Media ⁊ psida a regibus medo ⁊ perso cognominatę·qui eas prouincias bellando aggressi sunt. Ex quibus media ab occasu transuersa parthia regna amplectit·a septēptrione armenia circūdatur·ab ortu caspios videt·a meridie persidam. Huius terra medicā arborem gignit·quam alia regio minime parturit. Sūt aūt medię duę·maior ⁊ minor. Persida tendens ab ortu vsqz ad indos·ab occasu rubrū mare habet·ab aquilone ꝝo mediam tangit· ab austro armeniam quę persidę annectitur·quibus est susa oppidum nobilissimū. In persida primū orta est ars magica ad quā nemroth gigas post confusionem linguarum abijt·ibiqz psas ignē colere docuit. Nam omnes in illis partib⁹ solem colunt qui ipsoꝝ lingua el dicitur. Mesopotamia grecam etymologiā possidet·q̄z duobus fluuijs ambiatur. Nam ab oriente tigrim habet· ab occiduo eufraten. incipit autē a septēptrione int̄ montem taurum ⁊ caucasum· cuius a meridie sequitur babylonia·deinde chaldęa·nouissime arabia. Eodemon babylonię regionis caput· babylon vrbs ē· a quo nūcupata est·tam nobilis ut chaldęa ⁊ assyria ⁊ mesopotamia in eius nomen aliquando transierunt. Arabia appellata·id est sacra. Hoc enim significare interpretatur· co q̄ sit regio thurifera odores creans. Hinc eam greci eodemon·nostri beatam nominauerunt. In cui⁹ saltib⁹ ⁊ myrrha ⁊ cinamomū prouenit. Ibi nascitur auis fęnix. sardonix gemma. ⁊ biris melocides ⁊ pedozata ibi inuenitur. Ipsa est ⁊ saba appellata a filio chus qui nuncupatus est saba. Hec autem angusto terrę tractu ad orientē versus ad psicum sinum extenditur·cuius septēptrionalia chaldęa claudit·occasū sinus arabic⁹. Syriam syrus quidā perhibetur indigena a suo vocabulo nuncupasse. Hęc ab oriente fluuio eufrate ab occasu mari nostro ⁊ ęgypto terminatur·habens a septentrione armeniam ⁊ cappadociam·a meridie sinum arabicum. Situs eius porrect⁹ in īmensam longitudinē·in lato angustior. Habet aūt in se puincias comagenā·phęniciam. ⁊ palęstinā·cuius pars est iudęa absqz saracenis ⁊ nabatheis. Comagena prima puincia syrię a vocabulo comage vrbis nūcupata·quę quondam ibi metropolis habebat. Hui⁹ ē a septēptriōe cappadocia·ab ortu mesopotamia·a meridie syria·ab occasu mare magnū. Phęnix cadmi frat̄ de thebis ęgyptioꝝ ī syriā ꝓfectus apud sidonē regnauit·eāqz puincią ex suo noīe phęniciā appellauit.

Ipsa ē vbi est tyrus ad quā Esaias loquit. Habet aūt ab oriente arabiā·a meridie mare rubrū. Palestina ꝓuincia philistim vrbem metropolim habuit·quę nunc dicitur ascalon·ex qua ciuitate oīs circa eam regio palestina est nūcupata. Huī ab oriēte mare rubrū occurrit·a meridiano latere iudęa excipitur·a septēntrionali plaga tyriorū finibus claudit·ab occasu ęgyptio limite terminatur. Judęa regio palestinę·ex noīe iudę appellata ex cuī tribu reges habuit. Hęc ꝑus chanaan dicta ē·a filio cham·siue a decē chananeox gentib'. qb' expulsis·eandē trā iudęi possederunt. Jnitiū longitudinis eius a vico arfa vsq; ad vicū iuliadem porrigitur·in quo iudeox pariter ac tyriorū oīs habitatio ē. Latitudo aūt eī a mōre libani vsq; ad tyberiadis lacū extendit. Jn medio autē iudeę ciuitas hierosolyma ē·quasi vmbilicus regionis totius terrę·variaꝝ opū diues·frugib' fertilis·a quis illustris· opima balsamis. Unde ꝑm elemētox gratiā estimauerūt iudęi eā promissam patrib' terrā fluentē lacte & melle·cū hinc illis dei resurrectionis prerogatiuā pollicerēt. Samaria regio palestinę·ab oppido quodā nomen accepit· qđ vocabat samaria·ciuitas quōdā regalis i isrl. quę nūc ab augusti noīe sebastia nuncupat. Hęc regio inter iudęā & galileā media iacet· incipiēs a vico cui nomē est eleas·deficiēs in terra acrabato. Situs eī natura cōsimilis·nec vllo differens a iudęa. Galilea regio palestinę vocata ꝙ gignat candidiores boīes ꝙ palestina. Hęc aūt duplex ē· supior & iferior·sibi trī cōnexę: syrię & phœnici adhęrentes. Terra eaꝝ opima & ferax·& fructibus satis fecūda. Pentapolis regio in cōfinio arabię & palestinę sita·dicta a q̄nq; ciuitatib' impiorum quę celesti igne consūptę sūt. terra amplī·a hierosolymis olim vberrima·nunc aūt deserta atq; exusta. Nam ꝓ scelere incolarū de cęlo descendit ignis·q̄ regionē illā in cineres ęternos dissoluit. Cuius vmbra quędam & species in fauillis & arboribus ipsis etiā adhuc videt. Nascunt enī ibi poma virētia sub tāta specie maturitatis·ut edēdi desideriū gignant. si carpas fatescunt ac resoluūt in cinerē. fumūq; exalant·quasi adhuc ardeant. Nabathea regio a nabaioth filio ismahel nūcupata. Jacet aūt inē iudęam & arabiā. & surgēs ab eufrate in mare rubrū porrigit. & est pars arabię. Ęgyptus quę ꝓius aeria dicebat·ab ęgypto danai fratre postea ibi regnāte nomen accepit. Hęc ab oriente syrię ac rubro mari cōiuncta·ab occasu libyā habet·a septēntrione mare magnū·a meridie ꝙo introrsus recedit·prēdēs vsq; ad ethiopes·regio cęli umbrīs insueta & pluuiarū ignara. Nilus solus eam circūfluens irrigat. & iundatione sua fęcundat. Unde & ferax frugib' multam partem terraꝝ frumēto alit·ceteroꝝ quoq; negocioꝝ adeo copiosa·ut impleat necessarijs mercib' etiam orbē terraꝝ. Finis ęgypti canopea·a canope menelai gubernatore sepulto in ea insula quę libyę ꝓncipiū. & ostium nili facit. Seres oppidum orientis a quo & genus sericū & regio nūcupata ē. Hęc a scythico oceano & mari caspio ad oceanū orientalē inflectit·nobilib' frondib' fertilis·a qb' vellera decerpuntur quę ceterarū gentiū seres ad vsū vestiū vendūt. Bactrię regioni ꝓius amnis bactros vocabulū dedit. Partes eī quę plenę sūt ꝓaginis·iugis ambiūt·quę aduersę sūt·indi fluuij fontib' termināt. Reliqua includit occus fluuius. Mittit bactria fortissimos camelos nūq; atterētes pedes. Scythia sicut & gothia·a magog filio iaseth fert cognominata·cui' terra olim ingens fuit. Nam ab oriēte india·a septēntrione ꝑ paludes meotides inter danubiū & oceanū vsq; ad germanię fines porrigebat. Postea ꝙo minor effecta a dextra orientis parte·qua ocean' syric' tēdit vsq; ad mare caspiū qđ ē ad occasū·de hinc a meridie vsq; ad caucasi iugū deducta ē·cui subiacet byrcania ab occasu babēs parit' gētes multas. ꝓpter terrarū infęcunditatē late vagātes. Ex quib' quędā agros incoluut·quędā portētuosę ac truces· carnib' humanis & eox sanguine vuūt. Scythię plures trę sūt locupletes· ihabitabiles tamē plures. Nā dū ī plęrisq; locis auro & gemmis affluāt·gryphox īmanitate accessus hominū rarus ē. Smaragdis aūt optimis hęc patria est. Lianeus quoq; lapis & crystall' purissim' scythię est. Habet & flumina magna oscorū phasidē atq; araxen. Hyrcania dicta a silua byrcana·quę scythię subiacet·habens ab oriente mare caspium· a meridie armeniā·a septēntrione albaniā·ab occasu hiberiā. Est autē siluis aspera·copiosa īmanibus feris·tigribus·pantherisq; ac pardis. De q̄ Virgil': Hyrcanęq; admorūt vbera tigres. Albania a colore populi nūcupata·eo ꝙ albo crine nascant. Hęc ab oriente sub mari caspio surgēs per ora oceani septēntrionalis vsq; ad meotides paludes ꝑ deserta & inculta extēdit. Huic terrę canes ingentes sunt·tantęq; ferocitatis ut tauros premant·leones perimant. Armenia nuncupata·ab armeno iasonis thessali comite·q̄ amisso rege iasone collecta multitudine eī q̄ passim vagabatur armeniā cepit. & ex suo noīe nuncupauit. Sita ē aūt īter taurū & caucasū·a cappadocia vsq; ad caspiū mare ꝓtensa·habēs a septēntrione ceraunios montes·ex cuius collibus tigris fluuī' nascit. & in cuius montib' archa post diluuiū resedisse phibetur. Duplex ē aūt armenia·supior & inferior· sicut duę pannonię. Hiberia regio asię ē ꝓpe pontū armenię iūcta. Jn hac herbę tinctureę vtiles nascūt. Cappadociā vrbs ꝓria nominauit. Hęc ī capite syrię sita ab oriēte armeniā tangit·ab occasu asiā minorē· ab aq̄lone mare cimmericū. & themiscirios campos quos habuere amaçones. a meridie ꝙo taurum montem·cui subiacet cilicia & isauria vsq; ad cilicū sinū qui spectat cōtra insulā cyprū. Terra eī añ alias nutrix equox. Halys amnis ꝑ eam fluit·q̄ quondā lydię regna disiūxit a ꝑsis.

Asia mino: ab oriẽte cappadocia cingit ab alijs partib⁹ vndiq; mari circũdat. Nã a septẽtrione pontũ euxinũ habet ab occasu ꝓpontidẽ a meridie ęgyptiũ mare. Habet ꝓuincias bithyniã phrygiam galatiã lydiã cariã pamphyliã ⁊ isauriã lyciã atq; ciliciã. Prima asię minoris bithynia i ponti exordio ad solis orientis partem aduersa thracię iacet multis antea nominibus appellata. Nã prius bebrytia dicta deinde mygdonia mox a bithyno rege bithynia nũcupata. Ipsa ẽ ⁊ maior phrygia. Nicomedia vrbs i ea ẽ vbi hannibal fugiens veneni haustu animã expirauit. Galatia dicta a priscis gallor; gentibus a quib⁹ extitit occupata. Nã galli in auxilium a rege bithynię euocati regnũ cum eo pacta victoria diuiserũt ficq; deinde grecis admixti primũ gallograeci nũc ex antiquo gallor; noie galathę dicunt. ⁊ eor; regio gallacia nũcupat. Phrygia dicta a phrygia cecropis filia. Hęc ⁊ dardania a dardano iouis filio dicta. De q̃ Homerus ait: Quẽ primũ genuit cęlesti iupiter arce. Hic enim ꝓfectus de corinthо ciuitate primus venit i phrygiã. Est aũt regio troadis supiecta ab aquilonis parte galatię a meridiana vicina ẽ lycaonię ab oriẽte lydię adhęret ab occidẽte hellesponto mari terminat. Huius regio troia ẽ quã ex suo noie appellauit tros troianor; rex ganymedis pater. Duę fũt aũt phrygię maior ⁊ minor. Maior phrygia smyrnã habet. Minor ꝙ iliũ lycaoniã. Cariã berin⁹ fluuius discernit a phrygia. Lydia sedes antiq regũ quã pactoli vnda extulit in diuitias torrentibus aureis. Hęc antea meonia dicebat. Quę dũ ꝓ breuitate duos frẽs reges lydũ ⁊ tyrrhenũ ferre nõ posset hinc ex sorte tyrrhen⁹ cũ ingenti multitudine ꝓfect⁹ loca italię occupauit. ⁊ tyrrheniã nominauit. Lydia aũt a lydo regis fratre qui i prouintia remãserat cognoiata ẽ. Cõiũgit aũt ab occidẽte minori phrygię ab ortu smyrnã vbẽ habet quã melas fluuius cingit. Cui⁹ cãpos pactolus ⁊ berin⁹ circũfluũt barenis aureis ditissimi. Isauria ex situ loci phibet cognoiata q̃ vndiq; apta aurarũ flatibus pateat. Metropolim vrbẽ selenciã habet. Cilicia a cilice quodã nomen traxit quẽ ortũ fenice dicũt antiquiorẽq; ioue fuisse asserunt. Plurima iacet campis recipiẽs ab occiduo lyciã a meridie mare perficũ a tergo mõtis tauri iuga. Hãc cydnus amnis intersecat matrẽ vrbiũ habet tarsum. In ea ⁊ corycus oppidũ est. vnde crocum plurimũ ⁊ optimũ venit spiramine flagranti⁹ ⁊ colore pulchrius auro. Lycia nũcupata q̃ ab oriente adiũcta cilicię fit. Nam habet ab ortu ciliciã ab occasu ⁊ meridie mare a septẽtriõe cariã. Ibi est mons chimęra qui nocturnis ignibus ignem exhalat sicut in sicilia etna ⁊ vesuuius in campania.

De europa Cap. IIII.

Post asiam ad europã stilum vertimus. Europa quippe agenoris regis libyę filia fuit quã iouis ab africa raptã cretã adduxit ⁊ tertiã partẽ orbis ex ei⁹ noie appellauit. Iste aũt ẽ ageno: libyę fili⁹ ex q̃ ⁊ libya id est africa ferit cognominata. Unde apparet prius libyã accepisse vocabulum postea europam. Europa autẽ i tertiam partẽ orbis diuisa incipit a flumine tanais descendens ab occasu per septẽtrionalẽ oceanum vsq; in fines hispanię cui⁹ pars orientalis ⁊ meridiana a ponto cõsurgens tota mari magno cõiungit. ⁊ in insulis gadibus finit. Prima europę regio scythia inferior quę a męotidis paludibus incipiens inter danubium ⁊ oceanum septẽtrionalem vsq; ad germaniam porrigit quę terra generaliter propter barbaras gentes quibus inhabitat barbarica dicit. Hui⁹ pars prima alania ẽ quę ad męotidas paludes pringit. Post banc dacia vbi ⁊ gothia deinde germania vbi plurimã partẽ sueui incoluerũt. Germania post scythiam inferiorẽ a danubio inter rhenũ fluuiũ oceanũq; cõclusa cingit a septẽtriõe ⁊ occasu oceano ab ortu ꝙ danubio a meridie rheno flumine dirimit terra diues viriũ ac populis numerosis ⁊ imanibus. Unde ⁊ ꝓpter fęcunditatẽ gignendor; populor; germania dicta est. Gignit aues hyrcanias quar; pẽnę nocte plucẽt. Uisontas q̃ feras ⁊ vrsos atq; alces parturit. Mittit ⁊ gẽmas crystallum. ⁊ sucinũ callaicũ q̃ viridẽ. ⁊ ceraunũ candidum. Duę sunt aũt germanię supior iuxta septẽtrionalẽ oceanũ inferior iuxta rhenũ. Prouintias aũt quas danubi⁹ a barbarico ad mediterraneũ mare secludit ꝑma ẽ mysia a messiũ ꝓuẽtu vocata. Unde ⁊ eã veteres cereris horreũ nũcupabãt. Hęc aũt ab oriente ostijs danubij iungit ab euro ꝙ thracię a meridie macedonię ab occasu istrię copulat. Post mysiã aũt pannonia est. Inde noricus ager frigidus ⁊ partius fructuosus. Post quẽ reticus ferax frugib⁹ qui excipit galliã belgicam. Thracię tyras iaferth fili⁹ veniens nomẽ dedisse phibet. Alij a sęuitia incolarũ thraciam appellatam dixerũt. Huic ab oriente propontis ⁊ vrbs constantinopolis oppposita est a septẽtrione vero ister obtendit a meridie ꝙ ęgeo mari adhęret ab occasu macedonia illi subiacet. Cui⁹ regionẽ olim bessorũ ꝓplus massagetę sarmatę scythę ⁊ alię plurimę nationes incoluerũt. Ampla ẽ eni ideoq; plurimas continuit gentes. Hebrum fluuiũ thracia fundit qui etiã gentes barbarorũ plurimas tangit. Grecia a greco rege vocata qui cunctã eã regionem regno incoluit. Sũt aũt prouintię grecię septẽ quar; prima ab occidente dalmatia inde epirus inde hellas inde thessalia inde macedonia inde achaia ⁊ duę in mari creta ⁊ cyclades. Illyricus aũt generaliter omnis grecia est. Dalmatia a delmi maxima ciusdẽ ꝓuintię ciuitate traxisse nomẽ existimat. Adhęret aũt ab oriente macedonię a septẽtrione mysię ab occasu istria terminatur a meridie vero adriatico sinu claudit. Epir⁹ a pyrrho achillis filio cognoiata

cuius pars chaonia que ante molossia dicta est a molosso filio pyrrhi que de andromacha habuit Qz postq occisus e pyrrhus orestis insidijs andromache helenus suscepit tenuitq regnu pri/uigni qui successerat patri a quo molossia dicta e pars epiri; quam helenus postea a fratre chaone que in venatu p ignorantia dicit occidisse chaomā noiauit quasi ad solatiu fratris extincti. Hellas dicta a rege helline deucalionis t pyrrhe filio a quo t pr' greci hellines nucupati sut. Ipsa est t attica terra atta prius dicta. Nā gran' quidam greciq indigena fuit ex cui' filia attis nomine attica terra vocata est. Hec inter macedoniam t achaiam media iacet arcadiq a septentrionali parte cōiucta. Ipsa e t vera grecia vbi fuit athenas ciuitas mater liberalium litterar t philosophoz nutrix qua nihil habuit grecia clari' atq nobilius. In ea e t marathoni' campus opinioe quondā pelij cruentissim'. Helladis aut due sut puintie: boetia t peloponnes'. Boetia aut dicta hac ex causa. Du cadmus agenoris fili' europā sororē a ioue raptā ex precepto genitoris quereret nec repiret patris ira formidās pfirmato aio elegit exiliu. Nā bouis forte cōspecq secuī' vestigia amplexus e sedē vbi illa recubauerat sicq locu de noie bouis boetiā noiauit vbi t thebas vrbē cōstruxit in qua olim ciuilia bella detonuerūt. t vbi nati sunt appollo t hercules maioz ille thebanus. Eadem est aonia vocata a fonte quodā appollini t musis consecrato qui in eadē boetia est. Pelopōnesus secūda ps helladis a pelope regnata atq vocata. Thessalia a thessalo rege cognominata que ad meridianā plagā macedonie coniūcta est cui' a tergo pieria est. Multa in thessalia flumina t oppida inter que precipue thessalonica t thebe. Ibi est t mons parnasus quondā appollini consecrat'. Thessalia patria achillis t origo laphithar fuit de quib' ferē q hi primo equos frēnis domuerint vnde t centauri dicti sūt. In thessalia primu solidi aurei facti sūt. domandoq quoq equoq vsus primū reptus est. Macedonie in exordio ab emathio rege emathie nomē erat h macedo deucalionis maternus nepos postq ibi accepit principatū mutauit vocabulū macedoniāq a suo noie dixit. Est autē confinis ab oriente egeo mari a meridie achaie ab occasu dalmatie a septentrione mysie patria alexandri magni. t regio aureis venis argentiq opima. Lapidē que peanitē vocant ista gignit. Mons olympus in ea est qui excellenti vertice tantū attollit ut in cacumine eius nec nubes nec venti sentiant. Achaia ab achęo rege t vrbs t puintia appellata. Hec pene insula est. Nam absq septentrionali parte qua macedonie iungit vndiq septa e mari. Ab oriēte eni habet myrtoū mare ab euro creticū a meridie ionium ab africo t occasu cassiopas insulas a sola septentrionali parte macedonie uel attice terre adiungit. hui' caput est vrbs corinthus greciq decus. Inach' e achaie fluui'. Arcadia vo sinus achaie est ut platani foliū inter ionium t egeum mare exposita quā arcas iouis t caliste filius pelasgis in dirionē redactis ex suo noie arcadiam nūcupauit. Ipsa est t sicyonia a sicyone rege a q t regnum sicyoniozū est dictum. Habet autē arcadia fluuiū magnū erymanthū abeston q lapidem qui semel accensus nūq extinguit. Landi/dissime eriā merule ibi nascunt. Pannonia ab alpibus apeninis est nūcupata quibus ab italia secernit regio vo forte t solo leta duob' satis acrib' fluuijs drauo sauoq vallata. Coniūgit aūt cum norico t retia habens ab oriēte mysiam ab euro istriam ab africo vo alpes apeninos ab occasu galliā belgicā a septētrione danubij fontē uel limitē qui germaniā galliāq secernit. Istriā ister amnis vocauit qui eius terrā influit. Ipse est danubius. Habet aūt istria a septētrione pānoniā. Italia olim a greciis tplis occupata magna grecia appellata est. Deinde a regis nomine saturnia mox t latiu dicta eo q idē saturnus a ioue sedibus suis pulsus ibi latuerit postremo ab italo siculoz rege ibi regnante italia nūcupata est. Cui' situs longitudine amplius q latitudine a circio i eurū extēdit a meridie tyrrheno mari ab aquilone adriatico claudit ab occiduo alpiū iugis finit terra in omnib' rebus pulcherruma soli fertilitate pabuli vbertate gratissima. Habet lacus venacū auernū atq lucrinum fluuios eridanū t tyberim t tepētes fontibus baias. Gignit gemmas sertices ligurių t cozallių boam q serpentem lincem ferā t diomedias aues. Italia autē t hispania idcirco hesperię dicē q greci hespero stella nauigent t in italia t in hispania duę que hac ratione discernunt. Aut eni hesperiā solā dicis t significas italiā aut addis vltimā t significas hispaniam q in fine occidentis est. Tuscia pars italię vmbria vo pars tuscię. Tuscia autem a frequentia sacrozū t thuris vocata. ἀπὸ τοῦ θύειν. Umbria vo dicitur ut historię narrant eo q tempore aquose cladis imbribus superfuerit t ob hoc vmbria grece cognoiata. Est eni i iugis apenini montis sita i parte italię iuxta meridiē. Herruria pars italię dicta q ei' fines tendebant vsq ad ripā tyberis quasi ἑτέρους ὁρους. Nā ateros significat alteros ozos finis vocat. Rome eni fines antea vnā tm tyberis ripā tenebāt. Alij herruriā dictā ab hetrusco principe putāt. Idem t tyrrhenia a tyrrheno lydij frē q ex sorte cū populi parte de meonia venit ad italiā. Hec ē t tuscia h tusciam dicere nō debemus q nusq legimus. Tuscia autē a frequentia sacrificij t thuris dicta est. ἀπὸ τοῦ θύειν. Illic t aruspicia dicunt esse reperta. Apulia vbi brundusium quam t olim secuti diomedem ducē condiderūt. Campania habet terras hyeme anni atq estate vernātes. Sol ibi mitis temperies grata aer purus t blandus. Gallia a candore populi nūcupata ē.

Gala enī grēce lac dicit. Montes eui ⁊ rigor cēli ab ea parte solis ardorē excludūt quo fit ut candor corpor nō coloret. Hanc ab oriente alpiū iuga tuentur ab occasu oceanus includit a meridie prerupta pyrenei a septēriōe rheni fluenta atq; germania. Cuius initium belgica finis aquitania est regio gleba vberi ac pabulosa. ⁊ ad vsum animantiū apta fluminibus q̄q ⁊ fontibus irrigua pfusa duobus magnis rheno ⁊ rhodano fluuijs. Belgis autē ciuitas est gallię a qua belgica puintia dicta ē. Cisalpina q: citra alpes. Transalpina id est trās alpes contra septēriōnē. Retia vo q sit iuxta rhenū. Aquitania aūt ab obliquis a quis ligeri fluminis appellata q: ex plurima parte terminus ei⁹ est eāq; pene in orbe cingit. Hispania prius ab ibero amne iberia nuncupata. postea ab hispalo hispania cognominata est. Ipsa ē ⁊ vera hesperia ab hespero stella occidentali dicta. Sita ē aūt inter africā ⁊ galliā a septēntrione pyrenei mōtibus clausa a reliquis partibus vndiq; mari cōclusa salubritate cēli equalis omniū frugum generib⁹ fecunda gēmar; metallorūq; copijs ditissima. Interfluūt eā flumina magna bethys mineus iberus ⁊ tagus aur; trabēs ut pactolus. habet puintias sex: taraconensem carthaginensem lusitaniā galeriam bethycā ⁊ transfreta i regione africę tingitanā. Duę sunt hispanię citerior quę in septēntrionali plaga a pyreneo vsq; ad carthaginē pozzigit. vlterior quę in meridiē a celtiberis vsq; ad gaditanū fretum extendit. Citerior aūt ⁊ vlterior dicta quasi citra ⁊ vltra sed citra quasi circa terras. ⁊ vltra uel q sit vltima uel q nō sit post hāc vlla hoc ē alia terra.

De libya Cap. v.

Libya dicta q inde libs flat hoc ē africꝰ. Alij dicunt epaphum iouis filiū q̄ memphin in ęgypto cōdidit ex cassiota vxore pereasse filiā libyam quę postea in africa regnū possedit. Cuius ex noie terra libya est appellata. Africam aūt nominatā quidā inde existimāt q̄si apricā q sit aperta cēlo uel sole. ⁊ sine horrore frigoris. Alij dicūt africā appellari ab vno ex posteris abrahę de cethura qui vocatus ē afer de quo supra meminimus. Incipit aūt a finibus ęgypti ęgens iuxta meridiē p ęthiopiā vsq; ad atlantē montem. A septēntrionali vo parte mediterraneo mari cōiūcta claudit. ⁊ i gaditano freto finit. habēs puintias libyā cyrenensem pentapolim tripolim biçantiū carthaginē numidiā mauritaniā sitifensem mauritaniā cęsariensem mauritaniā tingitanā. ⁊ circa solis ardorē ęthiopiā. Libya cyrenensis i parte africę prima ē a cyrene vrbe metropoli quę est in eius finibus nuncupata. Huic ab oriente ęgyptus ē ab occasu syrtes maiores ⁊ troglodytę a septēntrione mare libycum a meridie ęthiopię ⁊ barbaroꝝ varię natiōes. ⁊ solitudines inaccessibiles quę etiam basiliscos serpentes creant. Pentapolis greca lingua a quinq; vrbibus nūcupata id est cyrene beronice cantria apollonia ptolomais: ex quib⁹ ptolomais ⁊ beronice a regibus noiarę sunt. Est aūt pentapolis libyę cyrenensi adiuncta. ⁊ eius finib⁹ deputata. Tripolitanam quoq; puintiā greci lingua sua signāt de numero triū magnaꝝ vrbiū occa tabarce lepris magnę. hęc habet ab oriēte syrtes maiores ⁊ troglodytas a septēntrione mare adriaticū ab occasu biçantiū a meridie getulos ⁊ garamātas vsq; ad oceanū ęthiopicum prendentes. Biçacena regio ex quib⁹ nobilissimis oppidis nomē sortita est ex quib⁹ vnū adromet⁹ vocat altera bi çantiū. Hęc sub tripoli est patens passuū ducēta uel amplius nulla fęcunda oleis. ⁊ glebis ita prępinguis ut iacta ibi semina incrementa pene centesimę frugis renascāt. Cęgis vbi carthago magna ipsa est ⁊ vera africa inter biçantiū ⁊ numidiam sita a septēntrione mari siculo iūcta. ⁊ a meridie vsq; ad getulorum regionem porrecta cuius pxima quęq; frugifera sunt vlteriora aūt bestijs ⁊ serpentibus plena atq; onagris magnis in deserto vagātib⁹. Getulia aūt africę pars mediterranea est. Numidia ab incolis passim vagantib⁹ sic vocata q nullam certā haberent sedem. Nam lingua eoꝝ incertę sedes ⁊ vagę numidię dicunt. Incipit aūt a flumine amisiga ⁊ in cęugitanū limitem desinit habens ab ortu syrtes minores a septēntrione mare qō intrendit sardiniā ab occasu mauritaniā sitifensem a meridie ęthiopum gētes regio campis prępinguis. Ubi aūt siluestris ē feras educat vbi iugis ardua cōs ⁊ onagros procreat. Eximio etiā marmore prędicat qō numidicū dicit. Habet vrbes pręcipuas hyppone regiū ⁊ susicadam. Mauritania vocata a colore populoꝝ. Greci enim nigrum mauron vocant. Sicut enī gallia a candore populi ita mauritania a nigredine nomen sortita est. Cuius prima puintia mauritania sitifensis est quę sitifi habuit oppidū a quo ⁊ vocabulum traxisse regio phibet. Mauritania vo cęsariensis colonię cęsarię ciuitas fuit ⁊ nomen puintię ex ea datū. Utręq; igit sibi coiunctę ab oriente numidiā habent a septēntrione mare magnum ab occasu flumen maluā a meridie montem astrixim qui discernit inter fęcundā terrā ⁊ harenas iacentes vsq; ad oceanū. Mauritania tingitana a tingi metropolitana huius puintię ciuitate vocata est. Hęc vltima africę exurgit a montib⁹ septem habens ab oriente flumē maluam a septēntrione fretū gaditanū ab occiduo oceanum atlanticum a meridie gaulalū gentes vsq; ad oceanū hesperiū perrantes regio gignens feras simias dracones ⁊ strutiones. Olim etiam ⁊ elephantis plena fuit quos sola nūc india parturit. Garamātis regiōis caput garama oppidum fuit. Est autē inter cyrenensem ⁊ ęthiopiam vbi est fons qui friget calore diei ⁊ calet frigore noctis. Ęthiopia dicta a colore populorum q solis vicinitas torret. Deniq; vim sideris pdit

hominū colo⁹ est enī ibi iugis ęstus. Nā quicqd eius est sub meridiano cardine est. Circa occiduū aūt montuosa est harenosa in medio ad orientalem ꝙ plagā deserta cui⁹ situs ab occiduo atlantis montis ad orientē vsq; in ęgypti fines porrigitur a meridie oceano a septētrione nilo flumine clandit plurimas habens gentes diuerso vultu ⁊ monstruosa specie horribiles. Feraꝝ quoq; ⁊ serpētiū referta ē multitudine. Illic ąpe rbino cerota bestia. ⁊ camelopardus basiliscus draconēs ingentes; ex quorū cerebro gēmę extrahunt. Hiacynth⁹ q; ⁊ chrysopassus ibi repiunt. Cinnamomū ibi colligit. Duę sūt aūt ęthiopię vna circa solis ortū altera circa occasum in mauritania. Extra tres autē partes orbis quarta pars transocenanum interior est in meridie quę solis ardore nobis incognita ē in cui⁹ finib⁹ antipodas fabulose inhabitare pdunt. Proxima autem hispanię mauritania ē deinde numidia. inde regio carthaginensis postq; geruliā accipimus postea ęthiopiam inde loca exusta solis ardoribus. Sciendū sane ꝙ quędam ꝓuintię primum de noīe auctoris appellatę sunt postea a ꝓuintia gentis nomen est factū. Nā ab italo italia. ⁊ rurs⁹ ab italia italus ⁊ sic vtimur ipso noīe gentis quō fuit ipsū nomē auctoris. vnde deriuatū est nomen ꝓuintię. Ex q̄ accidit ex vno homine noīari ⁊ ciuitatē ⁊ regionē ⁊ gentē. Prouintię aūt ex causa vocabulū acceperunt. Principatus nāq; gentiū qui ad alios reges prinebāt cū in ius suū romani vincendo redigerent, pcul positas regiones ꝓuintias appellauerūt. Patria autē vocata ꝙ cōmunis sit omniū qui in ea nati sunt. Terrā aūt significari ut prędiximus elementū. terras ꝩ singulas partes ut africa italia. Eadē ⁊ loca. Nā loca ⁊ terrę spacia in orbe terraꝝ multas in se continēt ꝓuintias sicut in corpe locus est pars vna multa in se continens membra sicut ⁊ domus multa in se continens cubicula sic terrę ⁊ loca dicunt terraꝝ spacia quoꝝ ptes sunt ꝓuintię sicut in asia phrygia in gallia retia i hispania berbyca. Nā asia locus ē; ꝓuintia asię phrygia troia regio phrygię iliū ciuitas troię. Irē regiones partes sūt ꝓuintiarū quas vulgus cōuent⁹ vocat sicut i phrygia troia sicut in galitia cantabria asturia. Ā rectorib⁹ aūt regio nūcupata est cui⁹ ptes territoria sūt. Territoriū aūt vocatū q̄si tauritoriū: tritū bob⁹ ⁊ aratro. Antiqui enī sulco ducto ⁊ possessionū ⁊ territoriorū limites designabant.

De insulis Cap. vi.

Insulę dictę ꝙ in salo sint id est in mari.

Ex his quęqz notissime ⁊ maxime quas plurimi vererū solerti studio indagauerunt notā dę sūt. Britannia oceani insula interfuso mari toto orbe diuisa a vocabulo suę gentis cognominata. Hęc aduersa galliaꝝ parte ad prospectū hispanię sita est. Circuit⁹ eius quadragies occies. lxxv. milia. multa ⁊ magna flumina in eā fōtes calidi metalloꝝ larga ⁊ varia copia gagates lapis ibi plurimus ⁊ margaritę. Thanatos insula oceani freto gallico a britannia ē varia tenuis separata frumentarijs cāpis ⁊ gleba vberi. Dicta aūt thanatos a morte serpentiū quos dū ipsa nesciat asportata inde terra quoquo gentiū vecta sit angues ilico pimit. Tile vltima insula oceani inter septētrionalē ⁊ occidentalē plagam vltra britanniā a sole nomen habens. quia in ea ęstiuū solsticiū sol facit. ⁊ nullus vltra eā dies est. vnde ⁊ pigrū ⁊ concretū ē eius mare. Orchades insulę oceani vltra britāniā positę numero. xxxiij. quaꝝ. xx. desertę sūt. xiij. colunt. Scotia eadem ⁊ bibernia; prima britannię insula spacio terraꝝ angustioꝝ ꝙ situ fęcūdior. Hęc ab africo in boream porrigit. Cuius ptes priores biberiā ⁊ cantabricum oceanum intendunt. vnde ⁊ bibernia dicta. Scotia aūt ꝙ ab scotoꝝ gentibus colit appellata Illic nullus anguis auis rara apis nulla. adeo ut aduectos inde pulueres seu lapillos si ęs alibi sparserit inter aluearia examina fauos deserant. Gades insula i fine berbyceę ꝓuintię sita. quę dirimit europā ab africa. i qua herculis colūnę visunt. ⁊ vnde tyrrheni maris faucib⁹ oceani ęstus imittit. Est aūt a continēti terra centū. xx. passibus diuisa quā tyrij a rubro mari ꝓfecti occupātes in lingua sua gades id est septā noiauerūt. ꝓ eo ꝙ circūsepta sit mari. Nascit i ea arbor similis palmę cui⁹ gūmis ifectū vitrū cerauniū gēmā reddit. Fortunataꝝ insulę vocabulo suo significāt oia ferre bona q̄si fęlices ⁊ beatę fructuū vbertate. Sua enim apte natura preciosaꝝ poma siluarū parturiūt. Fortuitis viribus iuga collium vestiunt. Ad herbaꝝ vicem messis ⁊ olus vulgo ē. Unde gentiliū errorꝝ ⁊ sęculariū carmina poetaꝝ ꝓpter soli fęcunditatē casdē esse paradisum putauerūt. Sitę sunt aūt in oceano cōtra lęuā mauritanię occiduo ꝓrimę ⁊ inter se interiecto mari discrete. Gorgodes insulę oceani obuersę promontorio qō vocat hesperuceras q̄s incoluerūt gorgones fęminę alitę pernicitate hirsuto ⁊ aspero corpe. ⁊ ex his insulę cognominatę. Distant aūt a continēti terra bidui nauigatione. Hesperidum insulę vocatę a ciuitate hesperide quę fuit i finib⁹ mauritanię. Sūt enī vltra gorgodes sitę sub atlanteū littus i intimis maris finib⁹ i quaꝝ hortis fingūt fabulę draconem puigilem aurea mala seruantē. Fert enī ibi esse maris ęstuariū adeo sinuosis laterib⁹ tortuosū ut visentib⁹ ꝓcul lapsos anguicos imitet. Erythrea argire insulę in indico oceano sitę adeo fęcūdę copia metalloꝝ ut plęriq; eas aureā supficiē ⁊ argenteā habere ꝓdiderint. vnde ⁊ vocabula sortitę sunt. Taprobana insula indię subiacens ad eurū ex quo oceanus indicus incipit patens i longitudine octingentis septuaginta quinq; milib⁹ passuū in latitudine sercenta viginti quinq; milia stadioꝝ scindit amni interfluo tota margaritis repleta ⁊ gēmis. Pars eius

bestijs ⁊ elephantis repleta est·partē ꝙ boies tenent. In hac insula dicūt in vno anno duas esse estates ⁊ duas hyemes ⁊ bis flozib⁹ vernare locū Tilos insula ē indię ferens oi tēpoze folia. Huc/usq; oceani insulę. Itē insulę quę ab bellesponto vsq; ad gades i mari magno constitutę sūt. Ey/prus insula a ciuitate cypzo quę i ea est nomē accepit·ipsa est ⁊ paphos veneri consecrata in car/pathio mari vicina austro famosa quondā diuitijs ⁊ maxime cris. Ibi enī prima but⁹ meralli inuentio ⁊ vtilitas fuit. Creta insula grecię pars est ingens contra peloponnesum. Hęc primū a temperie cęli macaronesos appellata est·deinde creta dicta a crete quodam indigena quē aiūt vnū cretarū fuisse a quib⁹ iupiter ibi abscondit⁹ est ⁊ enutritus. Est autem insula grecię inter oztū ⁊ occasum longissimo tractu pozrecta a septētrione grecię estib⁹·ab austro ęgyptijs vndis perfusa. Fuit aūt quondā centū vzbibus nobilis·vnde ⁊ hecatompolis dicta est. Prima etiam remis ⁊ sagittis claruit·ꝑma litteris iura finxit·equestres turmas prima docuit. Studiū musicū ab idęis dactylis ī ea cęptū·capzis copiosa·ceruis eger·lupos ⁊ vulpes·aliaq; ferarū noxia nusq; gignit·serpens ibi null⁹·⁊ noctua nulla·⁊ si inueniat statim emozit. Larga est autē vitib⁹ ⁊ arbozib⁹. Dicramus hęrba in creta nascit ⁊ alimos quę admozsa diurnā famem ꝓhibet. Sphalongos aūt venenatos gignit·⁊ lapidē qui idęus dactylus dicit. Abydos insula in europa sup bellespontū posita·angusto ⁊ piculoso mari separata·⁊ abydos grece dicta q̄ sit introit⁹ bellesponti maris·in quo xerres pontem ex nauibus fecit·⁊ in greciam transijt. Coos insula adiacēs ꝓuintię attice in qua hippocrates medicus natus ē·quę ut Varro testis est arte laneficij prima in ornamento fęminarum inclaruit. Cyclades insulę antiquitus grecię fuerunt·quas inde cyclades aurumār dictas·q̄ licz spacijs longioribus a delo ꝓiectę in orbem·tū circa delū sitę sūt. Nam orbem κύκλον greci loquūt. Quidā vo nō q̄ in orbem digestę sed ꝓter scopulos qui circa eandem sunt dictas putant cyclades. Hę in bellesponto inter ęgeū ⁊ maleum mare constitutę circūdant eriā pelago myrtoo. Sunt aūt omnes numero.lij.tenentes a septentrione in meridiem milia qningenta.ab oriente in occasū milia duocenta.metropolis earū rhodus. Delos insula·in medio cycladū sita. Et dicta delos fertur·q̄ post diluuiū qđ ogigi tēpoz⁹ notat: cū orbē multis mensibus continua nox iumbrasset·ante omnes terras radijs solis illuminata est·soztitaq; ex eo nomē·q̄ prima manifestata sit visibus humanis Mā Δῆλον greci manifestū dicunt. Ipsa est ⁊ ortygia·eo q̄ primū ibi vise sunt coturnices aues quas greci ortygias vocāt. In hac insula larona enira est apollinē ⁊ dianā. Delos autē ⁊ ciuitas dicit ⁊ insula. Rhodos cycladū prima ab oriente in qua rosę capitolū dicit esse inuentū dū ibi ciuitas conderet·ex quo ⁊ vzbs ⁊ insula rhodos est appellata. In hac vzbe solis colossus fuit ęreus. lxx.cubitoz altitudine. Fuerunt ⁊ alij.c.numero in eadē insula colossi minozes. Tenedos vna ex cycladibus ad septētrionē sita; in qua olim ciuitas a tene quodam condita est. vnde nomē vzbis illi⁹·uel potius insulę fuit. Nam tenes iste infamatus q̄ cum nouerca sua concubuisset·fugiens in hanc insulā·vacuā cultozibus obtinuit. Unde ⁊ tenedos insula dicta est·sic Licero. Tenen ipsū cui⁹ ex noie tenedos nominat. Carpathos vna ex cycladibus a meridie posita contra ęgyptū·a qua carpathiū mare appellatū est·vocata ꝓter celerē fructuū maturitatē. Est enī int ęgyptū ⁊ rhodū. Ex hac insula dicunt ⁊ carpasię naues magnę ⁊ spaciose. Cyterea insula vna ex cycladibus a parte occidua sita·cui⁹ porphyris antea nomen fuit. Cyterea aūt vocata·q̄ ibi venus orta sit. Icaria insula vna de cycladibus·quę icareo mari nomē dedit. Hęc inter samū ⁊ myconiū ꝓcurrentib⁹ saxis inhospitalis est ⁊ nullis finibus portuosa. Dicit autē icarū cretensem ibi naufragio interisse ⁊ de eius hominis positū nomen loco. Naxos insula a dionysio dicta·quasi dionaxon q̄ fertilitate vitiū vincat cęteras. est aūt a delo.xviij.milia passuū separata·ex qua olim iouis ferē aduersus tiranas fuisse ꝓfectus. Melos ex numero cyladum vna omniū insularum rotundissima·vnde ⁊ nūcupata. Historia dicit ex iasone natū fuisse filomelū ⁊ plutū·ex filomelo pareantū genitū: qui de suo nomine paron insulā ⁊ oppidū appellauit. ꝑius aūt minoia·deinde paros dicta·de q̄ Virgilius: niueāq; paron. Gignit enī marmoz cādidissimū·qđ pariū dicunt. Mittit ⁊ sardiū lapidē marmoriz⁹ quidē pręstantioz·ē. ⁊ inter gēmas vilissimū. Chios insula syra lingua appellat·eo q̄ ibi mastix gignitur. Syri enī masticē chion vocant Samo insula est i mari ęgeo·vbi nata ē iuno·ex q̄ fuit sibylla samia·⁊ pythagoras sam⁹ a q̄ philosophię nomen inuentū ē. In hac insula reperta ꝑius ficilia vasa traduntur. vnde ⁊ vasa samia appellata sūt. Sicilia a sicano rege sicania cognominata est·deinde a siculo itali fratre sicilia. Pat⁹ aūt trinacria dicta ꝓter tria acra·id ē promontoria: peloz·pachynū ⁊ lilybęū. Trinacria enī greci est·qđ latine triquadra dicit·quasi in tres quadras diuisa. Hęc ab italia exiguo freto discreta·africū mare ꝓspectās·tris frugifera·auro abundans·cauernis tū ⁊ fistulis penetrabilis·ventisq; ⁊ sulphure plena. Unde ⁊ ibi ęnę montis errant incendia·in cui⁹ freto scylla ē ⁊ charybdis·quib⁹ nauigia aut absorbunt aut collidunt. Fuit autē quondā patria cyclopū·⁊ postea nutrix tyrā noz frugū fertilis·ac primū terris omnib⁹ cōmissis semenib⁹ aratro ꝓscissa: Principē vzbiū syracusas habet·fontē arethusam·⁊ alpheū fluuiū magnorū generatorē equoz. In ea insula ꝑmū ē inuēta comędia. Acharen lapidem ipsa primū ex achare

flumine edidit. Parturit ꝛ mare ei⁹ coraliū gignit ꝛ sales agrigentinos in igne solubules crepitātes in aquis. Omnis ambitus ei⁹ claudit stadiorum triū miliū. Salustius aūt dicit italię coniunctā fuisse siciliā ꝫ mediū spaciū impetu maris diuisū ꝛ p angustiā scissum. Lapsū insula stadijs .x. a sicilia remota iacens ꝛ planior. vnde ꝛ nūcupata. de qua Virgilius: Lapsūq; iacentē. Ęolię insulę sicilię appellatę. ab ęolo ippotę filio. quē poetę finxerūt regē fuisse ventor. ꝫ ut Varro dicit. rector fuit istaꝝ insulaꝝ. ꝛ q: ex eaꝝ nebulis ꝛ fumo futuros prędicebat flatus ventor. ab impiris visus est ventos sua potestate retinuisse. Ędē insulę ꝛ vulcanię vocant. ꝙ ꝛ ipsę sicut ętna ardeāt. Sūt aūt nouē. habētes ꝓpria noia. quaꝝ prima liparꝰ quidā liparē vocauit. qui eā ante ęolū rexit. Altera hiera vocat. ꝙ sit collibꝰ eminētissimis. reliquę ẏo id ē strongyle. didyme. eriphusa. phestias phęnicusa. euonymos. ericodes. phęcicodes. quę qm̄ nocte ardēt. ęolię siue vulcanię dicūt. Ex bis quędā ab ūitio nō fuerūt. quędā postea mari editę vsqꝫ nūc ꝑmanent. Stoechades insulę massilienſiū. lx. miliū spacio a continenti in fronte narbonensis ꝓuintię qua rhodanꝰ fluuius in mare erit. Dictę aūt grece stoechades. q̄si opere ī ordinē sint positę. Sardis hercule ꝓcreatus. cū magna multitudine a libya ꝓfectus sardiniā occupauit: ꝛ ex suo vocabulo insulę nomē dedit. Hęc ī africo mari facie vestigiū hūani in oriente ꝙ ī occidente latior. pminet. ferme paribꝰ lateribꝰ quę in meridiē ꝛ septēntrionē vertūt. ex quo ante cōmertiū a nauigātibꝰ greco. ichnos appellata est. Terra patet ī longitudine milia .cxl. ī latitudine .xl. Jn ea neq; serpens gignit. neq; lupus. ꝫ solifuga trm̄ animal exiguū hominibus pnitiosum. Venenū q̄ ibi nō nascit nisi hęrba p scriptores plurimos ꝛ poetas memorata apiastro simílis quę hominibꝰ rictus contrahit. ꝛ quasi ridentes interimit. Fontes haber sardinia calidos infirmis medelā prębētes. fu ribus cęcitatē. si sacramento dato oculos aquę ei⁹ terigerint. Corsicę insulę exordium incolę ligures dederūt. appellātes cā ex nomine ducis. Nā quędam corsa noie ligus mulier. cum taurū ex grege quē ꝓpe littora regebat transnatare solitū. atq; p interuallū corpore aucto remeare viderer. cupiens scire incognita sibi pabula. taurū a cęteris digredientem vsqꝫ ad insulā nauigio ꝓsecuta est. Cui⁹ regressu insulę fertilitatē cognoscētes ligures ratibus ibi ꝓfecti sūt cāq; nomine mulieris auctoris ꝛ ducis appellauerunt. Hęc aūt insula grece cyrne dicit. a cyrno hercules filio habitata. de q̄. Virgilius: cyrneas taros. Diuidit aūt a sardinia .xx. miliū. freto cincta. ligustici ęquoris sinu ad ꝓspectum italię. Est aūt multis ꝓmontorijs angulosa gignens lętissima pabula. ꝛ lapidē quē cacociten greci vocāt. Ebissus insula hispanię dicta ꝙ a ęomo non ꝓcul sit. q̄si eboęos. Nam .lxx. stadijs abea distat. Cui⁹ terrā serpētes fugiūt. Huic cōtraria ē colubraria. quę referta ē anguib⁹. Balearesꝝ insulę hispanię duę sūt: aphrosiades. ꝛ gymnesiae maior ꝛ minor. Unde ꝛ eas vulgus maioricam ꝛ minoricā nūcupant. Jn his primū insulis inuēta est fūda q̄ lapides emittūt. vnde ꝛ baleares dictę. βάλλειν enī grece emittē dicit. vñ ꝛ balista. q̄si missa. ꝛ fūdibulū. Virgilius Balearis ẏbera fūdę.

De ꝓmontorijs Cap. vii.

Jmmune est insulis ut ꝓminent. Jnde ꝛ loca eaꝝ ꝓmontoria dicunt. sic Salustius de sardinia. Jn oriente latior ꝓminet q̄ in occidente. Sigeum ꝓmontoriū asię vbi hellespontus apertꝰ dilatat. Dictū aūt sigeū ꝓpter hercules taciturnitatē. q: phibit hospitio a laomedonte troianoꝝ rege. simulauit abscessū ꝛ inde cōtra troiā cū silentio venit. quod dicit ὁ τὴν Malcū ꝓmontoriū grecię q̄ intrat mare ꝛ p milia quinquaginta. prendit vbi vnda ita sęua est. ut ꝑsequi nauigantes videat. Hoc aūt ꝓmontoriū a malco rege argiuoꝝ nomen accepit. Peloꝝ promontoriū sicilię respicięs aquilonem. sm Salustiū dictū a gubernatore hānibalis illic sepulto. Pachynū ꝓmontoriū sicilię austrū spectans. ab aeris crassitudine dictū. Nam παχὺς est pinguis ꝛ crassus. Austro enī perflat. Lilybęū promontoriū sicilię. solis occasū intendēs. vocatū ab eiusdē noīs ciuitate. quę ibi est sita. Boreon promontoriū numidię. vocatū ita q̄ aquilonē intendat. Hoc ꝓponere giū postea dictum pro eo q̄ sit ęquore interruptū. Calpis hispanię ꝓmontoriū.

De mōtibꝰ cęteris q̄ terrę vocabulis Cap. viii.

Montes sūt tumores terraꝝ altissimi dicti q̄ sint eminētes. Quidā aūt ꝓpijs ex causis vocati sūt. ex quibꝰ notandi sunt q̄ opinione maxime celebrant. Mons caucasus. ab india vsqꝫ ad taurū porrectus. p gentiū ꝛ linguaꝝ varietate quoq; versū vadit. diuersis noibꝰ nuncupat. Ubi aūt ad orientē in excelsiorē consurgit sublimitatē. ꝓpter nimiū candorē caucasus nūcupat. Nā orientali lingua caucasū significat candidū. id est niuibꝰ densissimis candicantē. Unde ꝛ cū scythę q̄ eidē monti iūgunt croacasin vocauerūt. Casin enī apud eos candor siue nix dicitur Mons taurꝰ a plęrisq; idē vocat q̄ ꝛ caucasꝰ. Libanus mons phęnicū altissimꝰ. cuius meminerūt ꝓpheręque dictꝰ a thure. q: ibi colligit. Cui⁹ ea ps quę est sup cum ad orientalē plagā respiciēs. antilibanꝰ appellat. id ē ꝓtra libanū. Ararath mōs armenię ī q̄ archā historię pr diluuiū resedisse testāt. Unꝝ ꝛ vsqꝫ hodie ibidē lignoꝝ eiꝰ videt vestigia. Acroceraunij montes ꝓpter altitudinē ꝛ fulminū tactꝰ vocati sūt. Greco enī fulmē ceraunios dicit. Sūt aūt int armeniā ꝛ hiberiam incipientes a portis caspijs vsqꝫ ad fontē tigridis fluuij. Hyperborei mōtes scythię dicti q̄ supra id ē vltra eos flat boreas. Riphęi mōtes ī capite germanię sūt a ꝑpetuo ventoꝝ flatu noīati. Nā ῥιφὴ grece impetꝰ ꝛ ὀρμὴ dicit. Olympus mons macedonię: nimiū prcelsꝰ. ita ut sb illo nubes cē dicant. De q̄ Virgiliꝰ: Nubes excessit olympus.

Dictus autē olympus quasi ololampus·id est q̄si cęlum. Hic mons macedoniā diuidit a thracia. Arbos mons macedonię.ꝛ ipse altior nubibus·tāroꝙ sublimis ut ī lemnū vmbra ei⁹ prēdat·quę ab eo.lxxxvj.milibus separat. Parnasus mons est thessalię·iuxta boetiā·qui gemino vertice est erectus in cęlum. Hic in duo findit iuga cirrha ꝛ niysa.vnde ꝛ nūcupat⁹·eo q ī singulis iugis colebant appollo ꝛ liber. Hęc inga a duob⁹ fratrib⁹ citheron ꝛ helicon appellāt. Nā helicon dict⁹ ab helicone fratre citheronis. Itē ceraunij sūt mōtes epiri·a crebris dicti fulminib⁹. Grece eni fulmen ceraunos dicit. Apenin⁹ mons appellat⁹·q̄si alpes pęnice·q: hanibal veniēs ad italiā easdem alpes aperuit.vnde ꝛ Uirgilius: Alpes imirtit aptas. Has eni hanibal·post bella hispanię acceto rupit. Juuenalis: Et montem rupit acero. Et inde loca ipsa quę rupit·apęninę alpes vocant. Mons etna ex igne ꝛ sulphure dic⁹·vnde ꝛ gebenna. Constat aūt hunc ab ea parte qua eurus ꝛ africus flat habere spelūcas plenas sulphuris·ꝛ vsq; ad mare deductas·quę spelūcę recipientes in se fluctus ventū creant·qui agitat⁹ ignē gignit ex sulpbure·vnde fit q̄ videt incendiū. Pyrrbene⁹ ꝛ ipse a crebris fulminū ignib⁹ nuncupatus. Grece eni ignis pyro vocat. Iste est qui inter galliam atq; hispaniā·quasi de industria munimentū interiacet. Soluri⁹ a singularitate dicit·ꝙ omnib⁹ hispanię mōtib⁹ solus altior videat·siue ꝙ oriēte sole ante radius eius in eo ꝙ ipse cernat. Calpes mons in vltimis finib⁹ oceani·qui dirimit europam ab africa·quē atlantis finē esse dicūt·de quo Lucanus. Hesperiā calpē sūmūq; implcuit atlantem. Atlas ꝓmetbei frater fuit ꝛ rer africe·a quo astrologię artem ꝓmū dicūt excogitatā. Ideoq; dict⁹ est sustinuisse cęlū. Ob eruditionē igit eius disciplinę ꝛ scientiā cęli nomen eius in montem africę deriuatū est·qui nūc atlas cognominat qui ꝓter altitudinē suā quasi cęli machinā·atq; astra sustentare videt. Alpes autē ꝓprie montes gallię sunt. De quib⁹ Uirgilius. Aereas alpes. Et dicendo aereas·verbū expressit a verbo. Nā galloꝝ lingua alpes·mōtes alti vocant. Hęc sūt eni quę italię muroꝝ exhibēt vicē. Colles sūt pręeminentiora inga montiū q̄si colla. Juga autē montiū ex eo appellata sūt·ꝙ ꝓpinq̄tate sui iūgant. Tumulus est mons breuis·quasi tumēs tellus. Itē tumulus·terra congesta·vbi nulla memoria ē. Valles sunt humilia loca·quasi vulsa. Hinc ꝛ convalles depressa loca terraꝝ inter montes. Camp⁹ est terraꝝ planities. Dictus autē campus ꝙ bremis sit pedibus nec erectus ut montes·ꝫ patens ꝛ spacio suo porrect⁹ ꝛ iacens.vnde ꝛ grece pedion dicit. Sumpsit aūt nomen ex greca etymologia. Cami eni grece breue dicit. Solum est omne q̄ sustinet·a soliditate dictū scilicet.vnde ꝛ de mari Uirgili⁹ ait. Subtrahit q̄q; solū. Salt⁹ sunt vasta ꝛ siluestria loca vbi arbores exiliūt in altū. Fauces sunt angustorū locorum aditus inter arduos montes·loca angusta ꝛ breuia·dicta a fauciū similitudine·q̄si foces. Confrages loca in quę vndiq; venti currunt·ac sese frangunt.ut Neuius ait: Jn montes vbi venti frangebāt locū. Scabra sūt loca situ aspera·vnde ꝛ scabies dicit a corporis asperitate. Lustra obscura latibula ferarū ꝛ lupoꝝ cubilia sunt·vnde ꝛ lupanaria lustra dicunt ꝓ contrarium videlicz·quia parū illustrant. Lucus est locus densis arboribus septus·solo lucē detrahens. Potest ꝛ a collucendo crebris luminibus dici·quę ibi ꝓpter religionē gentiliū cultūq; fiebant. Deserta vocata·quia nō seruant. ꝛ ideo q̄si deserunt.ut sunt loca siluarū ꝛ montiū·contraria vberrimaꝝ terraꝝ·quę sunt vberrimę glebę. Deuia sunt loca secreta ꝛ abdita·q̄si extra viā. Ipsa sunt ꝛ inuia. Inde ꝛ auiaria secreta loca ꝛ a via remota·aut tm̄ adibilia auibus. Unde est illud: Jnculta rubēt auiaria bacis. Amęna loca Uarro dicta ait·eo ꝙ solum amorem prestent. ꝛ ad se amanda alliciāt. Uerius Flaccus ꝙ sine munere sint·nec quicq̄ bis officia·quasi amunia hoc ē sine fructu·vnde nullus fructus eroluit. Inde etiā nihil prestātes imunes vocant. Aprica loca·quę sole gaudent·q̄si ἀνεῦ ῥίκνος.id ē sine frigore·siue ꝙ sint aperto cęlo. Opaca ꝺo loca·q̄si operta·cęlo aprico contraria. Lubricū dici constat locum·ab eo ꝙ ibi quis labit. ꝛ lubricum dicit·non qō labit.ꝫ in quo labit. Estiua sunt loca vmbrosa·quibus prestatem vitant pecora solis ardorem. Statius: Et vmbrosi patuere estiua licęi. Naualia sūt loca vbi naues fabricant. Hoc ꝛ terstrinum vocat. Statio est vbi ad tempus stāt naues Portus vbi byemāt. Jmportunū autem in quo nullum est refugiū·quasi nullus portus. Portus aūt locus est ab accessu ventorū remotus·vbi biberna opponere solēt. Et portus dictus a deportandis cōmertijs. Hūc veteres a baiulādis mercibus baias vocabāt·illa declinatione a baia baias·ut a familia familias. Littus est terra aquę ꝛ mari vicina. Et dictum littus q: fluctu elidit·uel ꝙ aqua alluit. Licero in topicis: Littus ē aqua qua fluctus eludit. Circūluuium locus quē aqua circūluit. Alluuiū consumptio riparū ex aquis. Margo est pars cuiuslibet loci: utputa maris·vnde ꝛ nomen accepit. Maritima quasi maris intima. Ostia ab ingressu ꝛ exitu fluminis dicta i mari. Continēs ꝓpetua terra nec vllo mari discreta·quē greci pyron vocant.

De inferioribus terrę Cap. IX.

Specus est fossa sub terra qua prospici potest. Spelea grece·spelunca latine. Spiracula appellata omnia loca pestiferi spiritus·quem greci paronia appellāt·uel acheronteа. Etiā Uarro spiraculū dicit huiuscemodi locum. ꝛ spiracula ex eo dicunt loca·qua terra spiritum edit. Hiatus preruptio terrę ꝓfunda·q̄si hitus. Proprie aūt hiatus ē hominis oris apertio

translata a feris·quaꝫ auiditas oris adapertione monstrat. Profundum ꝓprie quasi cuius pozzo sit fundus. Abusiue aũt ꝓfundum uel sursum uel deorsum dicit·ut mare ac terra cẽlũq; ꝓfundum. Baratrũ nimię altitudinis nomẽ ẽ.ꝛ dictũ bara trũ q̃si vorago atra·scilicet a ꝓfũditate. Herebus inferorum profunditas·arcq; recessus. Styx ἀπὸ τῆς στυγνός. id est a tristicia dicta·eo ꝙ tristes faciat·uel ꝙ tristiciam gignat. Cocytus locus inferi·de quo Job ita loquitur: dulcis fuit glarea cocyti. Cocytus aũt nomẽ accepit greca interpretatione·a luctu ꝛ gemitu. Tartarus uel quia illic omnia turbata sunt. ἀπὸ τοῦ ταράττειν. uel quod verius est. ἀπὸ τῆς τρικόεως. id est a tremore frigoris quod ẽ algere ꝛ rigere scilicet·q; luce soleq; carere. Nã neq; illic vapores sũt·q ex solis luce gignunt·neq; flat⁹·q ciusdẽ motib⁹ incitant·ꝫ ꝓpetuus stupor. Tartariçin enī horrere ꝛ tremere apud grecos legit. Illic erit fletus ꝛ stridor dentiũ. Gehenna est locus ignis ꝛ sulphuris quẽ putãt ita noiatũ a valle idolis cõsecrata·quę est iuxta murũ irlm·repleta olim cadaueribꝫ mortuoꝝ. Ibi enī hebrei filios suos ĩmolabãt dęmonibus.ꝛ appellabat locus ipse gehennon. Futuri ergo supplicij locus vbi peccatores cruciandi sunt hui⁹ loci vocabulo designat. Duplicẽ aũt esse gehennã ꝛ ignis ꝛ frigoris in Job legim⁹. Inferus appellat·eo ꝙ infra sit. Sicut aũt ꝑm corp⁹ si poneris sui ordinẽ reneãt inferiora sũt oia grauiora·ira ꝑm spiritũ inferiora sũt oia tristiora·vnde ꝛ in greca lingua origo noīs quo appellat inferus ex eo ꝙ nihil suaue ab eo resonare phibeat·sicut aũt corp⁹ animalis in medio eius est·ita ꝛ infernus in medio terrę esse phibet. Unde ꝛ in euangelio legimus: in corde terrę. Ibi aũt dicũt ꝙ inferi ꝓ eo dicant·ꝙ animę hinc ibi inferantur.

Incipit liber quintus decimus
De ciuitatibus Cap̃.i.

Eauctoribus

conditaꝫ vrbium plęrũq; dissensio iuenitur·adeo ut nec vrbis quidẽ romę origo diligenter possit agnosci Nã Salust⁹ dicit. Urbẽ romã sicuti ego accepi cõdidere atq; habitauere i initio troiani ꝛ cum his aborigines. Alij dicũt ab Euandro ꝑm qõ Virgil⁹. Tũc rex euandrus romanę conditor arcis. Alij a romulo·ut Emin⁹. hui⁹ nate auspicijs illa inclyta roma. Si igit tantę ciuitatis certa ratio nõ apparet·nõ mirũ si in aliaꝫ opinione dubitat. Unde nec historicos·nec cõmentatores varia dicentes·impitięq; condemnare debemus·q; antiquitas ipsa creauit errorẽ. Sane qualdã de quib⁹ aut sancte scripturę aut historię gentiũ certã originem referũt·paucis admodum verbis retexere oportet. Primus ante diluuiũ cham ciuitatẽ enoch ex nomine filij sui in india condidit·quam vrbem sola multitudine suę posteritatis impleuit. Primus post diluuiũ nemroth gigas babylonẽ vrbem mesopotamię fundauit. hanc semiramis regina assyrioꝝ amplia uit·murũq; vrbis bitumine ꝛ cocto latere fecit. Uocabulũ autem sumpsit a confusione·eo ꝙ ibi confuse sint atq; ꝑmixte linguę edificantium turrim. Huius turris altitudo quinq; miliũ centum septuaginta quattuor passuum fuit. Judei asserunt sem filium noe quem dicunt melchisedech primũ post diluuium in syria condidisse vrbem salem·in qua regnũ fuit ciusdẽ melchisedech. Hãc postea tenuerũt iebusei·ex quib⁹ ꝛ sortita ẽ vocabulũ iebus·ficq; duob⁹ noibus copulatis·iebus ꝛ salẽ: vocata est hierusalẽ·quę postea a salomone hierosolyma·q̃si hierosalomonia dicta ẽ. Hęc ꝛ corrupte a poetis solyma nuncupata est.ꝛ postea ab helio adriano helia vocitata est. In ipsa est ꝛ syon·quę hebraice speculatio interpretat·eo ꝙ in sublimi constructa sit.ꝛ de longe venientia contempletur. Irlm autẽ pacifica in nostro sermone transfert. Oppida aũt nobilia·qui uel quę cõstituerũt. Dionysius qui ꝛ liber pater: cũ indiã victor pambulasset·nysam vrbem ex suo noīe iuxta indũ fluuiũ condidit ꝛ.l.milib⁹ hoīuꝫ impleuit. Medus aũt egei filius mediã construxit·vnde ꝛ regio eius·medię nomen sortita ẽ. Parsinopolim vrbem caput ꝑsici regni perseus adie fili⁹ condidit·famosissimam confertissimãq; opibus·a quo ꝛ ꝑsida dicta est. Victesifontem q̃ parthi apud parthiã condiderũt·in emulationem babylonię vrbis. Susis oppidũ ꝑsidę aiũt memnonis fratrẽ constituisse. Dicũ aũt susis·ꝙ imineat susę fluuio Ibi ẽ regia cyri·lapide candido ꝛ vario·cũ columnis aureis.ꝛ lacunaribus gẽmisq; distincta·continẽs criã simulacrum cęli·stellis micantibus ꝓsignatũ.ꝛ cętera humanis mentib⁹ incredibilia. Bactrum oppidum bactriani condiderunt ex ꝓprio amne cũ cognominantes qui bactrus vocatur. Carra ciuitas mesopotamię·transedissam conditã a parthis·vbi quondã romanus ẽ cęsus exercitus ꝛ crassus dux captus. Edissam vrbem mesopotamię condidit nemroth fili⁹ cbus postq̃ de babylone migrauit·in q̃ ꝛ regnauit·quę ante iare cognominata est. Ipse ꝛ construxit ꝛ calãne quę postea verso nomine·a seleuco rege dicta ẽ seleucia. Philadelphiã vrbem arabię·condidit raphaim gens antiquissima·quã interfecerunt filij loth. Seleucus vn⁹ ex pueris alexandri post mortem ciusdẽ alexandri occupato regno orientis vrbem in syria condidit·eãq; ex antiochi patris sui noīe antiochiã nũcupauit.ꝛ syrię caput instituit. Ipse q̃ laodiciã ꝛ seleuciã·ipse apamiã ꝛ edissam vrbes cõstruxit. Damasc⁹ vrbs syrię cõdita ꝛ nũcupata a damasco dispẽsatoris abrahę filio. Hęc antea in omni syria tenuit ꝓcipatũ. Necdum

eni florebant ibi antiochia·laodicia ⁊ apamia· q̃s vrbes p̃ alexandrũ cõstructas esse cognoscim̃ Hic est damascus quẽ abraham futurũ sibi hẽ/ dem dixerat·anteq̃ esset illi ꝓmissus ysaac. Gaçã oppidũ palestinę cõdiderũt enei in qua habitaue/ rũt cappadoces pristinis cultorib̃ interfectis. Lo cata aũt gaça eo ꝙ ibi cambyses rex psaꝝ thesau/ ros suos posuit·cũ bellũ ęgyptijs intulisset. Per/ sarũ eni lingua thesaurum gaça noiaẽ. Philistim vrbẽ condiderũt allophili. ipsa est ascalon·de qua supius memorauim̃·nũcupata ex noie cesloim qui fuit nepos cham.⁊ filius mesraim. Dor vrbs fuit quondã potentissima ⁊ versa vice stratonis tur/ ris·postea ab herode rege iudeę in honorẽ cęsa/ ris augusti cęsarea nũcupata. In qua cornelij do/ mus·xpi est ecclesia.⁊ philippi ediculę.⁊ cubiculũ quattuor virginũ ꝓphetarum. Joppe oppidũ pa/ lestinę maritimũ ỹdem palestini edificauerũt·vbi saxũ ostendit̃·qõ vinculoꝝ andromadę adhuc ve/ stigia retinet·cui⁹ bęluę forma eminẽtior elephan tis fuit. Hiericho a iebusęis cõdita tradit̃·a qui/ bus ⁊ nomẽ traxisse phibet̃. hanc subuertit iesus· post quam instruxit aliã oçam de bethel ex tribu effraim. Gz ⁊ hęc eo tpe q̃ irlm oppugnabaẽ a ro/ manis ꝓpter pfidiã ciuiũ capta atq̃ destructa est· post quam tertia edificata ẽ vrbs quę vsq̃ hodie ꝑmanet. Sichem samarię vrbẽ quę latine ⁊ grece sichima vocaẽ·edificauit emor·appellauitq̃ eam noie sichem filij sui. Ipsa est nũc neapolis ciui/ tas samaritanoꝝ. Bethel vrbẽ samarię condide/ rũt iebusęi·quę prius vocabaẽ luça·ꝫ postq̃ dor/ miens ibi iacob vidit scalã initentẽ cęlo ⁊ dixit: vere hic dom⁹ dei est ⁊ porta cęli: hac ex causa lo/ cus nomẽ accepit bethel·id est dom⁹ dei. Qñ autẽ ibi ab hieroboam vituli aurei fabricati sũt·voca/ ta ẽ bethauen·id ẽ dom⁹ idoli·quę antea vocabaẽ dom⁹ dei. Bethleem iuda ciuitas dauid quę mũ/ di genuit saluatorẽ·a iebusęis condita ferẽ.⁊ vo/ cata primũ effrata. qñ aũt ibi iacob pecora sua pa uit·eidẽ loco bethleem nomẽ quodã vaticinio fu/ turi imposuit·qõ domus panis interpretaẽ ꝓpter eum panẽ qui ibi de cęlo descẽdit. Ebron ciuitas iudeę quę quondã vocabaẽ arbe condita est a gi/ gãtib̃ ante septẽ ãnos q̃ ab eis thanis vrbs ęgy/ pti conderet̃. Ipsa ẽ arbe·a numero ita vocata ꝙ ibi tres patriarchę sepulti sunt.⁊ quartus adam. Ipsa ẽ⁊ mambre vocata·ex vno amico abrahę. Samariã a q̃ ois regio quę circa eã fuit nomẽ ac/ cepit·sennacherib rex assyrioꝝ construxit. voca/ uitq̃ samariã·id est custodiã·q: qñ isrl transtulit medos ibi custodes constituit. Hanc obsidione captã antiochus solo coęquauit. Quã postea he/ rodes a fundamẽtis instaurãs· i honorẽ augusti augustã·id est sebastiã greco ꝑmone vocauit. Ibi sepulti sunt beliseꝰ⁊ abdias ꝓphetę.⁊ quo maior inẽ natos mulierũ nõ fuit baptista iohes. Tibe/ riadẽ ꝫo herodes alꝰ in iudea in noie tiberij cę/ saris cũdidit. Tyrus vrbs phęnicũ cõdita a phę/ nicib⁹ fuit. Hęc est ciuitas ex qua aurũ regi salo/ monj deferebaẽ in qua optima purpura tingitur Unde ⁊ tyria dicit̃ nobilis purpura. Phęnices a rubro ꝓfecti mare·sidonẽ vrbem opulentissimã cõdiderũt·quã a piscũ copia sidon appellauerũt. Nã piscẽ phęnices sidon vocãt. Ipsi etiã tyrũ in syria·ipsi vticã in africa·ipponem·leptim aliasq̃ vrbes ĩ ora maritima condiderũt. Ipsi thebas in boetia duce cadmo·ipsi postremo ĩ vltima orbis tendẽtes vrbẽ in oceano condiderũt·eãq̃ lingua sua gades noiauerũt. Nã mos erat ãtiquę phę/ nicũ gentis· multis simul mercãdi causa a domo ꝓficisci.⁊ cũ incolarũ animos cõmertio rerũ his ante incognitaꝝ sibi conciliassent·loca quę cõden dis vrbib⁹ idonea videbãt capę. Ex his ꝓfecta ⁊ dido ĩ litt⁹ africę·vrbẽ cõdidit.⁊ carthadã noia/ uit·quod phęnicea lingua exꝑimit·ciuitatẽ nouã mox sermõe verso carthago ẽ dicta. hãc scipio de/ leuit. Quę aũt nũc ẽ·postea a romanis ẽ cõdita. Carthago autẽ antea byrsa·postea tyrus dicta est·deinde carthago. Memphin ciuitatẽ ęgypti edificauit epaphꝰ iouis filiꝰ·cũ in secunda ęgypto regnaret. Hęc ẽ vrbs in qua charta nascitur·vbi etiã optimi mathematici fuerũt. Nã hãc vrbem magicis artibus deditã pristini vsq̃ ad prȩsens temp⁹ vestigia errorꝭ ostendũt. Thanis metro/ polis ęgypti·vbi pharao fuit.⁊ moyses cũcta fi/ gna fecit·quę in exodo scribunt̃. Hanc cõstruxisse phibent̃ tirannes·id ẽ gigantes⁊ ex suo noie nũ/ cupauerũt. Eliopolis vrbs ęgypti·quę latine in/ terpretaẽ solis ciuitas·sicut. lxx. interptes arbi/ trant̃. Edificata ẽ aũt a filijs isrl in q̃ phutifares sacerdos fuit·cui⁹ meminit ezechiel. Urbẽ alexan/ driã condidit alexander magn⁹·cui⁹⁊ nomẽ detiꝰ net. Hanc eni idem in terminis regionis africę⁊ ęgypti cõstituit.⁊ caput esse regionis ęgypti ius/ sit. Interiacet aũt int ęgyptũ⁊ mare·quasi clau/ strũ importuosa. Hęc est vrbs ęgypti·postea ver/ sa in alexandriam. Thebas ęgyptias condidit cadmus·quę inter ęgyptias vrbes numero por/ tarũ nobiliores habent̃·ad quas cõmercia ara/ bes vndiq̃ subuehũt. Hinc regio ęgypti thebai/ ca dicta est. Thebe autẽ⁊ boetię sunt⁊ ęgyptię: vno tñ auctore sũt cõdite. Ptolomais⁊ beronice a regibus ęgyptijs nominatę a quib⁹⁊ ędificatę fuerũt. Ęsareã cappadocię philippus in honorẽ cęsaris ędificauit. Tarsum cilicię danaes proles perseus ędificauit·de q̃ ciuitate fuit Paulus apo/ stolus. Natus inquit tarso cilicię. Quidam etiã locus indię tarsus vocaẽ. Seleuciã isaurię con/ didit seleucus·qui⁊ antiochiã. Ilus aũt apolli/ nis filius·in phrygia iliũ condidit. Amaçones ephesũ in asia construxerũt. Theseus ꝫo smyrnã ꝓstruxit·quę homero poetę patria extitit.⁊ smyr na vocata·ꝙ eiꝰ campos hermus fluuꝰ secat. Dio/ scoriã colchorũ vrbẽ amphitus⁊ circius aurigę castorꝭ⁊ pollucis fabricauerũt. ex eoꝝ noie eam cognominãtes. Nã castor⁊ pollux grece dioscori

appellaꝝ. Nicomedia a nicomedo rege bithynię ędificata ē. Bithynia condita a phœnice quę ꝑmū mirandina vocabaꝝ. Constantinopolim vrbem thracie constantinus ex noīe suo instituit solam romę meritis ⁊ potentia adęquatā. Hāc conditā ꝑmū a pausania rege spartanoꝝ ⁊ vocatā biçantiū uel qđ tantū pareat intꝛ adriaticū mare ⁊ pontidē uel qꝛ sit receptaculū terrę marisqꝫ copijs Unde ⁊ eā constantinꝰ aptissimā condere iudicauit ut receptaculū sibi terra mariqꝫ fieret. Unde ⁊ nūc romani imperij sedes ⁊ totiꝰ caput est orientis sicut ⁊ roma occidentis. Epirus ciuitas thracię condita ē a pyrrho ⁊ cognoiata. Athenas in bellade cecrops condidit ⁊ ex suo noīe cecropiam nominauit. Hanc anfixion qui in grecia tertius post cecropē regnauit minerueꝫ sacrauit. ⁊ nomen ciuitati athenas dedit. Hā minerua grece athenas dicit unde ⁊ mineruā greci inuentricē multaꝝ artiū asserūt qꝛ ⁊ litterę ⁊ artes diuersoꝝ studioꝝ ⁊ ipsa phia ueluti templū athenas habuerūt. Corinthū i achaia condidit corinthꝰ orestis filius. Hāc greci corinthea vocant hoc est administratione republicę. Thebas boetię cadmꝰ veniens a phœnicibꝰ cōdidit thebis ęgyptijs priꝰ ab eo constructis. Mycenas lacedęmonia condita a lacedęmone semele filio. Sparta a sparto filio foronei vocata qui fuit filiꝰ inachi. Ipsam antē esse spartā quā ⁊ lacedęmoniā ciuitatē atqꝫ inde lacedęmonios spartanos dici. Achaia ab achęo constructa. Pelops q̄ apud argos regnauit peloponnesum vrbē condidit. Cecrops in insula rhodo rhodū ędificauit. Carpaꝝ coum. Æcos typhonis filius paphū. Angeus licurgi filiꝰ samū. Dardanus aūt condidit dardaniā. Thessalonicā thessalus greci filius ędificauit in qua etiam regnauit. Brunduſiū cōstruxerūt greci. Brunduſiū aūt dictū grece qꝛ brunda caput cerui dicaꝝ sic est enim ut ⁊ cornua videanꝝ. ⁊ caput ⁊ lingua in positiōe ipſius ciuitatis. In italia aūt a iano ianiculum a saturno saturnia atqꝫ latiū conditū eo qꝛ ibi fugiens latuisset cognominatū. Ab hercule in campania pompeiam qui victor ex hispania pompā boum duxerat. Eneas aūt post excidium troię in candē italiā veniens ab vxoris noīe lauiniā cōdidit. Ascaniꝰ vo relicto lauinię nouercę suę regno albā longā edificauit. Alba aūt vocata ꝓpē colorē suis longa qꝛ longū oppidū est iuxta ꝓpritatem collis in quo positū est. Ex hac etiam vrbe reges albanoꝝ appellari ceperūt. Capuā capis filiuꝰ rex albanoꝝ cōstruxit appellata noīe conditoris licꝫ sint qui dicant a capacitate eā capuā dictā qꝛ eiꝰ terra omnē virę fructum capiat. alij a locis campestribꝰ in quibus sita est. Est aūt caput vrbium campanię inter tres maximas romam carthaginēqꝫ numerata ex qua ⁊ puintia italię campania dicta est. Romulus cū interfecto apud albā amulio auū munitorē in regnū restituisset in eū locū vbi nūc roma est deuenit ibiqꝫ sedes posuit męnia construxit vrbēqꝫ ex nomine suo romā vocauit. Hanc aūt antea euander dicit cōdidisse ut est illud: Tūc pater euandrus romanę conditor arcis. Ancus marcus ex filia numę pompilij natꝰ hic vrbem in exitu ryberis condidit quę ⁊ pegrinas merces exciperet. ⁊ hostem mozaret quā ab ipso situ hostiā appellauit. Galli quidā intestina discordia ⁊ assiduis dissensionibꝰ suoꝝ ꝓmoti sedes nouas quęrētes italiam ꝑfecti sunt sedibusqꝫ ꝓpꝛijs tuscis expulsis mediolanū atqꝫ alias vrbes condiderūt. Uocatū aūt mediolanū ab eo qꝛ ibi sus medio lanea phibet inuēta. Historijs placet a mesapo greco mesapię data originē versa postmodū in nomē calabrię quam in exordio enotri frater peuceciꝰ peuceciā noīauerat. Manto tiresie filia pꝰ interitū thebanoꝝ dicit delata in italiam mantuam condidisse. Est autem in venetia; quę gallia cisalpina dicit. Et dicta mantua qꝛ manes tucaꝝ. Parthenopia a parthenope virgine quadam illic sepulta appellata quod oppidum postea augustus neapolim esse maluit. A promontorio leucaten in q̄ actis apollinis templū fuit bellū augustus contra antoniū gessit. Quo victo vrbē in actiaco sinu condidit quam a victoria nicopolim appellauit. Palantus partheniox dux parthenios constituit. Taras neptuni filiꝰ fuit a quo tarentū ciuitas ⁊ condita ⁊ appellata est. Cū cyrus marítimas vrbes grecię occuparet. ⁊ focenses ab eo expugnati oibus angustijs premerentꝫ iuraverunt ut ꝑfugerent q̄ longissime ab impio pſarū vbi nec nomē quidē eoꝝ audirēt atqꝫ ita in vltimos galliç sinus nauibꝰ ꝑfecti armisqꝫ se aduersus gallicā feritatē tuentes massyliā cōdiderūt. ⁊ ex noīe ducis nūcuparūt. Hos Varro trilingues dicit qꝛ ⁊ grece loquanꝫ ⁊ latine ⁊ gallice. Narbonā ⁊ arelatū. ⁊ pictauis coloni ꝓpij condiderūt. Burdegalim appellatū ferūt qꝛ burgos gallos primū colonos habuerit quibꝰ antea cultoribus adimplera ē. Terraconā i hispania scipiones cōstruxerūt ideo caput est terraconensis ꝓuintię. Cęsaraugusta terraconēsis hispanię oppidū a cęsare augusto. ⁊ situ ⁊ noiatū. loci amęnitate ⁊ delitijs prestantiꝰ ciuitatibꝰ hispanię cūctis atqꝫ illustrius flores sanctoꝝ martyrū sepulturis. Afri sub hānibale maritima hispanię occupātes; carthaginē spartariā cōstruxerūt. quę mox a romanis capta ⁊ colonia facta nomē etiā ꝓuintię dedit. Nūc aūt a gothis ſbuersa atqꝫ i desolationē redacta ē. Saguntū greci ex insula cęcyntho ꝑfecti in hispaniā condiderūt quā afri postea bello imperitā deleuerūt. Emeritā cęsar augustꝰ ędificauit post quā lusitaniā. ⁊ quasdā oceani insulas cepit dans ei nomē ab eo qꝛ ibi milites veteranos cōstituisset. Hā emeriti dicūt veterani solutiqꝫ militia. Ulyxbona ab vlyxe est condita ⁊ nūcupata quo loco sicut historiographi dicūt cęlum a terra ⁊ maria diſiūgunt a terris. Hispalim cęsar iulius cōdidit quā ex suo noīe ⁊ romę vrbis

vocabulo iuliã romulã nũcupauit. Hispalis aũt a situ cognominata ẽ eo q̃ ĩ solo palustri suffixis pfundo palis locata sit ne lubrico atq̃ instabili fundamento caderet. Gades oppidũ a pœnis cõditum qui etiam & carthaginem spartariam condiderunt. Septẽ oppidũ a montibus vij. q̃ similitudine frẽs vocati gaditano iminẽt freto. Lingis ciuitatis & lixis ciuitatis anteus auctor ẽ quẽ hercules ferũ lucte certamine supatũ interfecisse. Lix aũt ẽ a lixo flumine mauritanię nuncupata vbi antea regia fuit. & sala q̃ imineat sale fluminj. Cęsareã mauritanie oppidũ iuba rex maurorũ in honorem cęsaris augusti cõdidit quã ex eius nomine cęsareã appellauit sicut herodes aliam cęsaream in palęstina quę nũc vrbs ẽ clarissima. Icosiũ cęsariensis mauritanię oppidum hercule illuc trãsceũte viginti a comitatu eius discedẽtes cõstruxerũt. Hãc ne ds impositio a se noie priuatim gloriaret de cõdẽtiũ numero vrbi icosiũ nomẽ ẽ datũ. Cyrene regina fuit libyę. quę ex suo noie ciuitatẽ cyrenẽ ędidit ex q̃ & libyã cyrenẽsem vocauit.

De ędificijs publicis Cap. ii.

c Iuitas ẽ hoiũ multitudo societate vinculo adunata dicta a ciuib' id ẽ ab ipsis incolis vrbis p eo q̃ plurimoꝝ cõscisca & contineat vitas. Nam vrbs ipsa mœnia sũt ciuitas aũt nõ sara ꝯ habitatores vocãt. Tres aũt sũt societates familiarum vrbiũ gentiũ. Urbs vocata ab orbe q̃ antiquę ciuitates i orbe fiebãt. uel ab vrbo parte aratri quo muri designabant. vnde ẽ illud : Optauitq̃ locũ regno & cõcludere sulco. Locus eni futurę ciuitatis sulco designabatur id est aratro. Cato : Qui vrbẽ inquit nouã condit tauro & vacca aret. vbi arauerit murũ faciat. vbi portã vult ee aratrũ sustollat & portet. & portã vocet. Ideo autẽ vrbs aratro circũdabatur dispari sexu iuuencoꝝ ppt̃ cõmixtionẽ familiarũ & imaginẽ serentis fructũq̃ reddentis. Urbs aũt aratro cõdit aratro vertit. Unde Horatius : Impune murorũ hostile aratrũ. Oppidũ q̃dã ab oppositiõe muroꝝ dixerũt alij ab oppb' recõditis eo q̃ sit munitũ. alij q̃ sibi i eo cõuent' habitantiũ opẽ det mutuã cõtra hostẽ. Nam primũ hoies tanq̃ nudi & iermes nec ptra bella hęc præsidia habebãt nec receptacula frigoris & calorisnec ipsi inter se hoies ab hoibus satis erant tuti. Tandẽ naturali solertia speluncis siluestribusq̃ regumentis tuguria sibi & casas virgultis arundinibusq̃ contexuerunt quo esset vita turior ne bis q̃ nocere possent aditꝰ esset. Hęc ẽ origo oppidoꝝ quę q̃ opẽ darent idcirco oppida nolata dixerũt. Oppidũ aũt magnitudine & mœnib' discrepare a vico & castello & pago. Ciuitates autẽ aut colonię aut municipia aut vici aut castella aut pagi appellant. Ciuitas ppie dicit quã nõ aduenę ꝯ in eodem nati solo condiderũt. Ideoq̃ vrbes a ppriis ciuib' conditę ciuitates non colonię nũcupãt. Colonia ꝺo est quę defectu indigenaꝝ nouis cultoribꝰ adimpletur. vnde & colonia a cultu agri est dicta. Municipiũ est quo manẽte statu ciuitatis ius aliqũ minoris aut maioris officij a pncipe imperratur. Dictum aũt municipiũ a munijs id est officijs q̃ tm̃ munia id ẽ tributa debita uel munera reddãt. Nã liberales & famosissimę causę & quę ex pncipe pficiscunt ibi non agunt. Hęc enim ad dignitatẽ ciuitatũ prinent. Vici & castella & pagi sunt quę nulla dignitate ciuitatis ornantur ꝯ vulgari hominũ cõuentu incolũntur. & ppter paruitatẽ sui maioribꝰ ciuitatibus attribuuntur. Vicus aũt dictus a vicinis tm̃ habitationibus uel q̃ vias habeat tm̃ sine muris. Est aũt sine munitione muroꝝ licz & vici dicant ipsę habitationes vrbis. Dictus aũt vicus eo q̃ sit vice ciuitatis uel q̃ vias habeat tm̃ sine muris. Castrũ antiqui dicebãt oppidũ loco altissimo situm quasi casam altã cuius pluralis numerus castra. diminutiuũ aũt castellũ ẽ siue q̃ castrabatur licẽtia inibi habitantiũ ne passim vaga hosti pateret. Pagi sũt apta ędificijs loca inter agros habitantib'. Hęc & conciliabula dicta a conuẽtu & societate multoꝝ in vnũ. Competa sunt vbi vsus est conuentus fieri rusticoꝝ & dicta competa q̃ loca multa in agris eodẽ competãt. & quo cõuenitur a rusticis. Suburbana sũt circũiecta ciuitatis ędificia quasi sub vrbe. Mœnia sũt muri ciuitatis dicti ab eo q̃ muniant ciuitatẽ quasi munimenta ciuitatis id est tutamenta. Muniũ aũt dictũ ꝙsi manu factũ sic & muri a munitiõe dicti ꝙsi muniri eo q̃ muniãt & tueant interioꝝ vrbis. Mœnia aũt duplicẽ habẽt significationẽ. Nam interdũ mœnia abusiue dici solent oĩa ędificia publica ciuitatis ut diuidimus muros & mœnia pandimus vrbis. Proprie aũt mœnia sunt tm̃ muri. Murus autem turribus propugnaculisq̃ ornatur. Turres vocatę q̃ teretes sint & longę. Teres enim est aliquid rotundum cum procritate ut columna. Nam & ꝙuis quadratę aut latę construãt pcul tamen videntibus rotũdę existimãtur ideo quia omne cuiusq̃ anguli simulacrum p longum aeris spaciũ euanescit atq̃ cõsumitur & rotũdũ videt. Propugnacula pinne muroꝝ sunt dicta q̃ ex his ꝓpugnatur. Promurale ꝺo eo q̃ sit p munitione muri. Est enim murus prim' ante murũ. Porta dicitur q̃ põt uel importari uel exportari aliq̃d. Proprie aũt porta aut vrbis aut castroꝝ vocat ficut superius dictũ est. Vicus ut prędictũ ẽ ipsę habitationes vrbis sũt vnde & vicini dicti. Uię ipsa spacia angusta quę int vicos sũt. Platęę ppetuę ac latiores ciuitatũ vię sunt iuxta ꝓprietatem linguę greçe a latitudine nũcupatę. Platos enim greci latũ dicũt. Quintanę pars platęę quinta ẽ. qua carpentũ pgredi potest. Cloacę dicte q̃ his percolantur aquę. Has primũ romę fecisse dicunt tarquiniũ priscũ. ut quotiens pluuiarum inundatio existeret per eas aquę extra ciuitatem emitterentur ne maximis ppetuisq̃ tẽpestatib' planitiẽ

uel fundamēta vrbiū strages aquaꝝ subuerterēt. Imbuli uel q; subuolumina sūt uel quia sub his ambulāt. Sūt enī portic⁹ hincinde plateaꝝ. Forus est exercendaꝝ litiū loc⁹ a fando dict⁹ siue a foroneo rege q̄ p̄m⁹ grecis leges dedit. Hec loca t prostra vocāt ideo q̄ ex bello punico captis nauib⁹ carthaginensiū rostra ablata sūt. t i foro romano pfixa ut esset hui⁹ insigne victorię. Curia dicit eo q̄ ibi cura p senatū de cūctis administretur. Pretoriū eo q̄ ibi pretor sedeat ad discutiendū. Gymnasiū generalis ē exercitioꝝ locus. Ñ apud athenas loc⁹ erat vbi discebāt philosophia t sapiētię exercebāt studiū. Nam gymnasiū grece vocāt qđ latine exercitiū dicit. hoc ē meditatio. Bꝫ t balnea t loca cursoꝝ t athletaꝝ gymnasia sūt eo q̄ illic oēs in suę artis studia exercitentur. Capitoliū rome vocatū eo q̄ fuerit romanę vrbis t religionis caput sūmū. Alij aiūt cū tarquinius priscus capitolij fundamenta romę aperiret in loco fundamēti caput bois litteris tuscis notatū inuenit. t ꝓinde capitoliū appellauit. Arces sunt partes vrbis excelse atq; munite. Nā quęcūq; tutissima vrbiū sūt ab arcendo hostē arces vocant. Unde t arcus t arca. Circū romani dictū putāt a circuitu equoꝝ eo q̄ ibi circū meras equi currāt. Theatrū ār a spectaculo noiatū ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι q̄ in eo ꝓpius stans desup atq; spectās ludos scenicos cōtēplaret. Amphiteatrū ꝺo vocatū q̄ ex duob⁹ fit theatris compositū. Nā amphiteatrū rotundū est. theatrū ꝺo ex medio amphiteatri ē semicirculi figurā habens. Labyrinthus est ꝓplexis parietib⁹ ędificiū qualis ē apud cretā a dędalo fact⁹ vbi fuit minotaur⁹ inclusus. in quo si quis introierit sine glomere lini exitum inuenire nō valet. Cuius ędificij talis est situs ut aperiētib⁹ fores tonitruū intus terribile audiat. Descendit centenis vltra gradib⁹ intus simulacra. t monstrificę effigies i partes diuersas transit⁹ inumeri p tenebras. t cętera ad terroꝝ ē ingredientiū facta ita ut de tenebris ei⁹ ad lucē venire impossibile videat. Quattuoꝝ sunt aūt labyrinthi ꝓpri⁹ egypti⁹ secūdus cretic⁹ tertiꝰ i lemno quart⁹ in italia oēs ita cōstructi ut dissoluere eos nec vlla secula quidem possint. Pharū turris est maxima quā greci t latini in cōmune ex ipsi⁹ rei vsu pharū appellauerūt eo q̄ flāmaꝝ indicio longe videat a nauigantib⁹ qualē ptolemęus iuxta alexandriā construxisse octingentis talent⁹ tradit. Usus ei⁹ ē nocturno nauiū cursui ignes ostendere ad ꝓnūcianda vada portusq; t introit⁹ ne decepti tenebris nauigātes i scopulos incidant. Nā alexandria fallacib⁹ vadis insidiosos accessus habet. Unde igit i portub⁹ machinas ad pręlucendi ministeriū fabricatas pharos dicūt. Nā phos lux ē oꝝ visio dicitur. Unde t lucifer grece phosphoꝝ appellat. Cochleę sūt altę t rotundę turres. t dictę cochleę q̄si cycleę q̄ i eis tāq; p circuitū orbēq; conscendat. qualis ē romę. c. lxxv. pedib⁹. Thermę appellatę q̄ caleāt. Bręci enī thermon caloꝝ ē vocāt. Balneis ꝺo nomē inditū a lauatione mętoris. Nā greci balanion dixerūt q̄ anxietatē animi tollat. Hęc t gymnasia dicūt. q; ibi athletę vncto corpe t ꝓfricato manib⁹ exercitāt. Nam gymnasiū grece latine exercitiū dicit. gymnos ꝺo nudus. Apodyteriū vbi lauāntū vestimenta ponūt. ab exuendo dictū. ἀπὸ τοῦ δύειν enī grece eruere dicit. Popina grecus sermo est q̄ apud nos ꝓpina corrupte dicit. Est aūt locus iuxta balnea publica. vbi post lauacrū a fame t siti reficiūt. Unde t ꝓpina t ꝓpinare dicit. Pina enī grece famē significat. eo q̄ hic loc⁹ famem tollat. Taberne olim vocabāt ędiculę plebeioꝝ paruę t simplices in vicis. arib⁹ t tabulis clausę. vnde t tabernarię q̄ soleāt cōsedere. Dictę aūt taberne q̄ ex tabulis ligniseę erāt cōstructę. quę nūc t si nō speciem. nomē tamē pristinū retinēt. Macellum dictū q̄ ibi macent pecora quę mercātib⁹ venundant. Mercatū aūt a cōmertio noiatū. ibi enī res vendere uel emere solitū est. sic t teloneū dicit vbi merces nauiū t nautarū emolumenta reddūtur. Ibi enī vectigalis exactor sedet. preciū reb⁹ impositurus t voce a mercatorib⁹ flagitans. Carcer est a quo ꝓhibemur exire. t dictus carcer a coercendo. Hinc fronto ut ꝓgręcari potius amęnis locis q̄ coerceri carcere viderentur.

De habitaculis Cap. III.

Abitatio ab habendo vocata. nt habitare casas. Dom⁹ ex gręca appellatiōe vocata. Nā domata greci tecta dicūr. Est aūt domus vni⁹ familię habitatio. sicut vrbs vni⁹ ꝓpri. sicut orbis domiciliū totius generis humani. Omne ędificiū antiqui ędē appellauerūt. Alij edem ab edendo q̄dē sumpsisse nomē existimāt. dāres erēplū de planto. Si vocassem vos i edem ad prandiū. Hinc t edificiū. eo q̄ fuerit prius ad edendum factum. Aula dom⁹ ē regia. siue spaciosum habitaculū. porticibusq; quattuoꝝ cōclusum. Atriū magna ędes ē siue amplioꝝ t spaciosa domus. t dictum ē atriū eo q̄ addant ei tres porticus extrinsecus. Alij atriū quasi ab igne t ligno atrum dixerunt. Atrum enī fit ex fumo. Palatiū a palante ꝓncipe arcadum dictum. in cui⁹ honore archades palanteū oppidum construxerunt. t regiā i ipsi⁹ noie cōdirā palatiū vocauerūt. Thalamū hac ex cā vocatū ferūt. Cū enī raptę fuissent a romanis sabinę. ex quib⁹ cū vna ante alias specie nobilis cum magna oīuꝫ admiratiōe raperet. thalamoni duci eam oraculo respōsū ē dari. t qm̄ hę nuptię feliciter cesserant. institutū ē ut in oib⁹ nuptiis thalami nomē iteret. Egyptij q; lingua sua loca in qb⁹ nubētes succedunt t incubāt. thalamū nomināt. Cenaculū dictum a coīone vescendi. vnde t cenobiū congregatio. Antiqui enī publice t in cōmune vescebant. nec vllꝰ cōuiuiū singulare erat. ne i occulto delitię luxuriā gignerēt. Triclīniū ē cenaculū. a trib⁹ lectulis discūbentiū

dictū. Apud veteres enī in loco vbi cōuiuij apparatus exponebat tres lectuli strati erant in quib⁹ discūbētes epulabant. Clinon enī grēce lectulus uel accubit⁹ dicit ex quo cōfectū est ut triclinium diceret. Cella dicta q nos occultet ⁊ cēlet. Cubiculū ꝙ eo q eo cubem⁹ ibiq dormiētes requiescamus. Cubile autē cubandi loc⁹ ē. Secessus q sit locus secret⁹ id est sine accessu. Diuersoriū dictum eo q ex diuersis vijs ibi cōueniat. Hospitiū primo grēcus ē vbi quis ad temp⁹ hospitali iure inhabitat ⁊ itaq inde transiēs migrat. Inde ⁊ metatū q: mutat. Unde ⁊ legitur: Et castra metati sūt p mutauerūt. Non enī illic pmanet exercit⁹ ꝛ ptransit. Mēniana dicta sunt q maneamus. Mēnian⁹ collega crassī in foro piscit materias ut essent loca in quib⁹ expectātes insisterēt quę ex noie eius mēniana appellata sunt. Hęc ⁊ solaria q: patēt soli post hęc alij lapide alij materia ędificauere posticib⁹ mēniana ⁊ foris ⁊ domib⁹ adiecerūt. Tabulata olim ligneę dom⁹ fiebāt. Inde nomē pmanet tabulator. Apogeū ē cōstructum sub terris ędificiū qđ nos antrū uel spelunca dicim⁹. Solariū q soli ⁊ aure pateat quis fuit locus in quo dauid bersabeę lauantē aspexit ⁊ adamauit. Cū hierosolymam antiochus obsideret birca⁹ pnceps iudeor reserato dauid sepulchro tria milia auri talenta inde abstraxit ex qb⁹ .ccc. antiocho dedit ut obsidionē relinqueret atq ut facti inuidiā deneret. Ferē ex reliqua pecunia instituisse prim⁹ xenodochia quib⁹ aduētū susciper paupes ⁊ peregrinor. vnde ⁊ vocabulū sumpsit. Nā ex grēco in latinū xenodochiū peregrinorū susceptio nūcupat. Ubi aūt egrotātes de plateis colligunt nosoconiū grēce dicit in q consumpta languorib⁹ atq inedijs miserorū mēbra fouent.

De ędificijs sacris Cap. iiii.

Sacra sūt loca diuinis cultibus instituta utpote ea in quib⁹ altaria litantibus de more pontificib⁹ consecrāt. Sancta iuxta veteres exteriora templi sūt. Scā aūt scor locus tēpli secretior ad quē nulli erat accessus nisi tm̄ sacerdotib⁹. Dicta autē scā scor q: exteriori oraculo sanctiora sūt. uel q: scor comparione sanctiora sunt sicut cantica canticor q: cārica vniuersa prcellūt. Sāctū aūt a sanguine hostię nūcupatū. Nihil enī scm̄ apud veteres dicebat nisi qđ hostię sanguine esset consecratū aut cōspersū. Itē sanctū qđ extat esse sancitū. Sancire est aūt cōfirmare ⁊ irrogatiōe pnę ab iniuria defendere. sic ⁊ leges sancre ⁊ mores sancti ee dicūt. Propitiatorū oraculū int duo cherubin. Et dictū propitiatorū q propitiatiōis oratorū. Propitiatio enī placatio ē. Oracula dicta eo q inde respōsa reddūt ⁊ oracula ab ore dicta. Penetralia secreta sūt oraculor ⁊ penetralia dicta sūt ab eo q ē penit⁹ hoc ē pene intus. Oratorū oratiōi tm̄ ē cōsecratū in quo nemo aliud agere debet nisi ad qđ ē factū vnde ⁊ nomē accepit. Monasteriū vni⁹ monachi habitatio ē. Mono enī apud grēcos sol⁹ steriū statio id est solitarij habitatio. Cenobium ex grēco ⁊ latino videt esse compositū. Est enim habitaculū plurimor in cōmune viuētiū. Leno enī grēce cōmane dicit. Tēpli nomen generale p locis enī quibuscūq magnis antiqui tēpla dicebant. Et templa dicta q: recta ampla ⁊ locus designatus ad orientē a cōtēplatiōe tēplū diceba⁹. Cui⁹ ptes quattuor erāt antica ad ortū postica ad occasū sinistra ad septētrionē dextra ad meridiē spectans. Unde ⁊ qū tēplū construebāt orientē spectabāt equinoctialē ita ut lineę ab ortu ad occidentē missę fierēt partes cēli dextra sinistra ēqles ut q cōsuleret ac despcaret rectū aspiceret orientē. Fana dicta a faunis quib⁹ templa error gētilū cōstruebat vnde ⁊ cōsulētes dęmonū respōsa audirēt. Delubra veteres dicebant tēpla fontes habentia qb⁹ ante ingressū diluebāt ⁊ appellari delubra a diluēdo. Ipsę nūc sūt ędes cum sacris fontib⁹ in quib⁹ fideles regenerati purificant ⁊ bene quodā prefagio delubra sūt appellata. sunt enī in ablutionē pctōr. Fons aūt i delubris loc⁹ regeneratoꝝ ē in q septē gradus i spirit⁹ scī mysterio formant tres i descensu. ⁊ tres in ascensu. Septim⁹ vo is ē q ⁊ quartus id ē simili filio hois erumpēs fornacem ignis stabilimentū pedū fundamentū aquę in quo plenitudo diuinitatis habitat corpaliter. Basilicę prius vocabant regum habitacula vnde ⁊ nomē habent. Nam basileus rex ⁊ basilicę regię habitatiōes. Nunc autē ideo diuina tēpla basilicę noiant q: ibi regi oiuꝝ deo cult⁹ ⁊ sacrificia offerunt. Martyriū locus martyris greca deriuatiōe eo q i memoriam martyris sit cōstructum uel q sepulchra scor ibi sint martyrū. Aram quidā vocatā dixerunt q ibi incensę victimę ardeant. Alij aras dicunt a precatiōib⁹ id est quas greci aras vocant. vnde cōtra impcatio satura dicit. Alij volunt ab altitudine aras q male. Altare autē ab altitudine cōstat ee noiatū qsi alta ara. Pulpitū q in eo lector uel psalmista positus in publico conspici a pl̄o possit quo liberius audiat. Tribunal eo q inde a sacerdote tribuantur precepta viuēdi. Est enī loc⁹ in sublimi cōstitut⁹ vnde vniuersa erauditi possint. Alias tribunal a tribub⁹ denoiatū q ad illū trib⁹ cōuocet. Analogiū dictū q sermo inde prędicet. Nam logos grēce sermo dicit q ⁊ ipsum altrius situm est.

De repositorijs Cap. v.

Scrariū pprie est locus tēpli in quo sacra reponunt sicut donariū ē i quo collocāt oblata sicut lectisternia dicunt vbi homines sedere cōsueuerūt. Ab inferēdis igit ⁊ deportādis sacris sacrariū nuncupat. Donaria vo eo q ibi dona reponant quę in tēplis offerri consueuerunt. Erariū vocatū q: prius ęs signatū ibi recondebat. Hoc enī olim i vsu erat auro argento nōdū signato ex quor metallis q̄uis postea

facta fuisset pecunia. nomen tñ erarij pmansit. ab eo metallo vnde pecunia initiũ sũpsit. Armariũ locus ẽ vbi quarũcũq; artiũ instrumenta ponũt. Armamẽtariũ ẑo vbi tñ tela armoꝝ. vnde Juuenalis: Quicquid habẽt teloꝝ armamentaria cęli. Dicta autẽ vtraq; ab armis. id est brachijs. q̃bus exercent. Bibliotheca ẽ locꝰ vbi reponunt libri. Biblio enĩ grece liber. theca repositoriũ dicit. Pr̃ŏptuariũ dictũ. eo q; inde necessaria victui pmunt. id est pferũt. Cellariũ dictũ. q; in eo colligantur ministeria mensaꝝ. uel quę necessaria victui supsunt. Inter promptuariũ aũt & cellariũ ꝟ interest. q; cellariũ ẽ paucoꝝ dierũ. promptuariũ ẑo tpis longi. Apotheca autẽ uel horrea a greco verbũ et verbo repositoria uel reconditoria dici pñt. eo q; ĩ bis horĩes elaboratas fruges reponũt. Unde & enthecã greco sermone repositã rei copiosam substantiam appellamus.

De operarijs Cap. vi.

Rgasteriũ locus ẽ vbi opꝰ aliquod fit.
a Greco enĩ sermone erga opa. sterio statio. id est operaria statio. Ergastula q̃s & ipsa a greco vocabulo nuncupant. vbi deputant noxij ad aliq̃d opus faciendũ. ut solẽt gladiatores & exules qui marmora secant. & tñ vinculoꝝ custodijs alligati sunt. Gynęciũ grece dictũ eo q; ibi cõuentus feminaꝝ ad opus laneficij exercendũ cõueniat. Mulier enĩ grece γύνε nũcupatur. Pistrinũ quasi pilistrinũ. quia pilo antea tũdebãt granũ. Unde & apud veteres non molitores sed pistores dicti sunt quasi pinsores a pinsendis granis frumenti. Molę enim vsus nondũ erat. sed granum pilo pinsebant. vnde & Virgilius: Nũc torrete igni fruges. nũc frangite saro. Clibanus fornax a cliuo dictus. ab eo q; in erectione sit collectus. Cliuũ enĩ ascensum dicimus flexuosum. Furnus p derivationem a farre dictus. q̃m panis ex eo fact⁹ ibi coquit. Torcular dictũ. eo q; ibi vuę calcent atq; extorqꝫ exprimant. Forus est locus vbi vua calcatur. dictus q; ibi feratur vua. uel propter q; vua feriatur pedib⁹. vnde & calcatoriũ dicitur. Sed hoc nomen multa significat. Prima species fori locus est i ciuitate ad exercendas nundinas relictus. Secunda vbi magistratus iudicare solet. Tertia quã supra dixim⁹. quã calcatoriũ noĩamus. Quarta spacia plana i naui⁹. de quib⁹ Virgilius: Lararq; foros. Lacus dictus q; ibi decurrit frugum liquor.

De aditibus Cap. vii.

Ditus ab eũdo dictus. p quem ingredi-
a mur & admittimur. Uestibulum est uel aditus dom⁹ priuatę. uel spaciũ adiacẽs edibus publicis. Et vestibulũ dictũ. eo q; eo vestiũt fores. aut q; aditũ recto vestiat. aut ab stãdo. Portic⁹ dict⁹ q; transit⁹ sit magis q̃ ibi standum sit. quasi porta. & portic⁹ eo q; sit aperta. Janua a iano quodã appellat. cui gẽtiles oẽm introitũ uel exitũ sacrauerũt. vnde Lucan⁹: Ferrea belligeri cõpescãt limina iani. Est aũt ianua primus dom⁹ ingressus. cętera inter ianuã ostia vocant generaliter. Ostiũ aũt ẽ p qõ ab aliq̃ arcemur ingressu ab obstando dictũ. siue ostiũ q; ostendit aliquid intus. Alij aiunt ostiũ appellari. q; hostẽ mouat. Jbi enĩ aduersarijs nos obijcimus. Hinc & ostia tyberina. q; hostibus sunt opposita. Fores & valuę claustra sunt. Sed fores dicunt quę foras. valuę que intus reuoluunt. & duplices cõplicabilesq; sunt. sed generaliter vsus vocabula ista corrumpit. Claustra ab eo q; claudantur dicta. Fenestrę sũt quib⁹ pars exterior angusta & interior diffusa ẽ. quales in horreis videmus. dicte eo q; lucẽ fenerent. Lux enĩ grece fos dicitur. uel q; p eas intus positus. homo foras vider. Alij fenestrã putant dictã eo q; domui lucẽ ministret. cõpositũ nomen ex greco latinoq; sermone. Fos enĩ grece lux est. Cardo est locus ĩ quo ostiũ vertit & semp mouet: dictus ἀπὸ τῆς καρδίας. q̃ ὰsi cor hominẽ rotũ. ita ille eum⁹ ianuam regat ac moueat. Uñ & puerbiale ẽ. in cardine rem esse. Limina ostioꝝ dicta eo q; transuersa sint ut limes. & p ea sicut in agro aut introeat. aut foris exeat. Postes & antes quasi post & ante stantes. Et antes quia ante stãt. uel q; antea ad eas accedimus priusq; domũ ingrediamur. Postes eo q; post ostium stent.

De partibus ędificioꝝ Cap. viii.

Undamẽtũ dictũ q; fundus sit domus.
f Jdẽ & cementũ. a cedendo dictũ. q; crasso lapide sternat. Paries nuncupatus. q; semp duo sunt pares. uel a frõte uel a latere. Siue enĩ tetragonũ siue heragonũ sit. q̃ se conspiciũt ex pari erũt. Aliter enĩ structura facta deformis est. Parietinas dicim⁹. quasi parietũ ruinas. sunt enĩ parietes stantes sine tecto. & sine habitantib⁹ Angul⁹ q; duos parietes in vnũ coniũgat. Culmina dicta sũt. q; apud antiquos tecta culmo tegebantur. ut nũc rustica. Hinc tecti sũmitas culmẽ dicit. Camerę sũt volumina introrsũ respicientia. appellatę a curuo. Camur enĩ grece curuũ est: Laquearia sunt. quę camerã subtegunt & ornant quę & lacunaria dicunt q; lacos quosdã q̃dratos uel rotũdos ligno uel gypso uel coloribus habẽt depictos cũ signis itermicãtib⁹. Principaliter autẽ lacus dicit. ut Lucilius. Resultant edesq; lacusq; Cui⁹ diminutio lacunar facit. ut Horati⁹. Neq; aureũ mea renidet in domo lacunar. Jnde fit alia diminutio lacunariũ & p antisticon laqueariũ facit. Absida grece sermone latine interpretat lucida. eo q; lumine accepto p arcũ resplendeat. Sz vtrũ absidã an absidẽ dicere debeamus. hoc verbi genus ambiguũ quidã doctoꝝ existimãt. Testudo ẽ camera templi obliqua. Nam ĩ modũ testudinis veteres tẽplorũ tecta faciebãt. quę ideo fic fiebant ut cęli imaginẽ redderet. q̃d cõstat esse cõuexũ. Alij testudinẽ volunt eẽ locũ in ptc atrij aduersũ venientib⁹. Arcus ędificioꝝ dicti q; sint arta ꝛclusiõe curuati. Ipsi & fornices. Pauimẽta

oziginē apud greços hñt elaborata arte picturę. Lirhostrata puulis crustis·ac tessellis tinctis in varios colozes.vocata aũt pauimēta·eo q pauiant·id ē cędãt. Uñ ⁊ pauor·q: cędit coz. Ostraceus ē pauimētũ testaceũ·eo q fractis testis calce admixto feriat. Testa enī greci ostra dicũt. Compluuiũ dictũ·q: aquę ptes quę circa sũt·eo cõueniunt. Tesselle sũt e qb⁹ domicilia sternũt·a tesseris notata·id est q̄dratis lapillis p diminutionē. Bases fulturę sũt colũnaꝝ·quę a fũdamēto consurgũt ⁊ suppositę fabricę sustinēt pond⁹. Bases aũt nomē petrę ē foztissimę syro sermone. Colũnę p lõgitudine ⁊ rotũditate vocatę·in qb⁹ roti⁹ fabricę pond⁹ erigit. Antiq rõ erat colũnaꝝ altitudinis·ttia pars latitudinũ. Genera rotũdarũ quattuoz: dozicę·ionicę·tuscanicę·cozinthęq·mẽsura grossitudinis ⁊ altitudinis int se distantes. Quintũ gen⁹ ē eaꝝ quę vocant atticę·q̄rernis angulis·aut ampli⁹ parib⁹ latex intuallis. Capitolia dicta q sint colũnaꝝ capita·fiũ sup collum caput. Epistylia sũt quę sup capitella colũnaꝝ ponũt. ⁊ ē greciũ·id ē supmissa. Tegulę q tegãt edes ⁊ imbzices q accipiãt imbzes. Lateres ⁊ laterculi q lati forment circũactis vndiq ꝯtruoz tabulis. Canalis dicta ab eo q caua sit in modum cannę. Bene canalē meli⁹ genere fęminino ꝙ masculino pferim⁹. Fistulę aq̄rũ sũt dictę·q aquas fundãt ⁊ emittãt. Nam stola greçe mittere est. Formę capꝝ p magnitudine aquę ⁊ capacitatis modo fiũt.

De munitionibus Lañ.ix.

Unitũ uel munimentũ dictũ q: manu ē
m factũ. Coors vocata·uel q coartet cuncta quę interius sũt·id est ꝛcludat·uel q coerceat obiectu suo extraneos ⁊ adire ꝓhibeat. Uallũ ē qđ mole terrę erigit·ut custodia pręten-
dat. Dictũ aũt vallũ a vallis. Nã valli fustes sũt quib⁹ vallũ munit. Et valli dicti q figant ⁊ cuellant. Intualla spacia sũt int capita vallorꝝ·id est stipitũ quib⁹ vallũ fit·vnde ⁊ cętera q̄ spacia dicũt a stipitib⁹ scilz. Agger ē cuiusliber rei acerua-
tio vnde fossę aut valles ꝓnt repleri. Agger ꝓprie dicit ⁊a aggesta quę vallo facto ꝓpius ponit·sed abusiue ⁊ muros ⁊ munimēta oia aggerē dicim⁹. Macerię sũt parietes lõgi·qb⁹ vineę aliquę claudũt. Lõgũ enī greci macron dicũt. Formatũ siue formatiũ in africa uel hispania parietes de terra appellãt qñ i forma circũdatis duab⁹ vtrinq tabulis inferũt magis q̄ instruũt. Eiusmodi durãt icozrupti ventis ignibusq·omni cemento fortiores. Sepes munimēta sarox sũt vnde ⁊ appellatę Caulas munimēta ouiũ uel sepimēta ouiliũ. Est enī greciũ nomē c detracta. Nã greci aulas vocant aialiũ receptacula. De tentoziis Lañ.x.

Abernacula tentoria sũt militũ qb⁹ i iti-
t nere solis ardozes tępestatesq imbzium frigozisq ĩiurias vitãt. Dicta aũt tabernacula q cozrinę distentę funib⁹ tabulis inſtantib⁹ appenderent quę tentoria sustinerẽt. Tentoriũ vocatũ eo q tendat funib⁹ atq palis. vnde ⁊ hodie pętendere dicũt. Papiliones vocant a similitudine puuli aialis volant·qđ maxime abundat florentib⁹ maluis. Hę sũt auiculę quę luie accenso ꝓueniũt. ⁊ circa volitãtes ab igne ꝓprime interire cogũt. De sepulchzis Lañ.xi.

Epulchzꝝ a sepulto dictũ. Prius aũt q̄sq
s in domo sua sepeliebat. Postea vetitũ est legib⁹ ne fetoze ipso cozpa viuentiũ cõtacta inficerent. Monumentũ ideo nũcupat eo q mentẽ moneat ad defũcti memoriã. Cum enī nõ videris monumẽtũ obliuiscęris mozituũ. Ē illud qđ scriptũ est: Excidi tanꝯ mozitu⁹ a cozde. Cũ autem videris·monet mentẽ ⁊ ad memoriã reducit·ut mozituũ recozderis. Monumēta itaq ⁊ memorię·p mentẽ admonitiõe dictę. Tumul⁹ dictus q̄si tumẽs tell⁹. Sarcophag⁹ greçũ nomẽ ē eo q ibi cozpa assumãt. σαρξ enī greçe caro·φαγειν comedere dicit. Mausolea sũt sepulchza seu monumenta regũ a mausoleo rege ęgyptiozũ dicta. Nam eo defũcto vxoz eius mirę magnitudinis ⁊ pulchzitudinis extruxit sepulchzũ· in tãtũ ut vsq hodie oia monumēta pręciosa ex noie ei⁹ mausolea nũcupãt. Pyramides ē gen⁹ sepulchzoꝝ q̄dratũ ⁊ fastigiatum vltra oẽm celsitudinẽ·quę fieri manu possit. vñ ⁊ mensurã vmbraꝝ egrediq nullã habere vmbrã dicũt. Tali aũt ędificio surgũt·ut a lato incipiãt ⁊ i angusto finiant·fiũ ignis. Pyr enī dicit ignis. has ęgyptus habet. Apud maiores enī·potentes aut sub mõtib⁹ aut i mõtib⁹ sepeliebãt. Inde tractũ ē ut sup cadaucra aut pyramides fierent·aut ingentes colũnę collocarẽtur.

De ędificijs rusticis Lañ.xii.

Asa est agreste habitaculum palis atq
c virgultis arũdinibusq contextũ quibus possint boies tueri a vi frigozis uł calozis iiuria. Tuguriũ casula est quã faciũt sibi custodes vineaꝝ ad tegimen sui·q̄si teguriũ·siue ꝓpe ardozẽ solis ⁊ radios declinãdos·siue ut inde uł boies uel bestiolas quę insidiari solẽt natis frugibus abigãt. Hanc rustici capãnã vocãt·q vnũ tm capiat. Tescua q̄dã putãt esse tuguria·q̄dã loca pręrupta ⁊ aspera. Magalia ędificia numidaꝝ agrestiũ·oblõga i curuis lateribus tecta·q̄si nauiũ carinę sint·siue rotunda in modũ furnoꝝ. Et magalia dicta q̄si magaria. q: magar punici nouã villam dicũt. vna ırã cõmutata l. p r. magaria teguria.

De agris Lañ.xiii.

Ger latine appellari dicit eo q ī eo agat
a aliq̄d. Ali agrũ ex greco nominari manifesti⁹ credũt. vñ ⁊ villa greçe cozagros dicitur. Villa a vallo·id est aggere tręs nũcupata qđ p limite ꝓstitui solet. Possessiões sũt agri late patentes publici priuatiq ꝙs initio nõ mãcipatione. ꝫ quisq ut potuit occupauit atq possedit. vnde ⁊ nuncupati. Fundus dict⁹ q eo fundat uel stabiliat patrimoniũ. Fund⁹ aũt ⁊ vrbanũ ędificiũ ⁊ rusticũ ītelligẽdũ ē. Prędiũ dictũ q ex oĩb⁹ patrifamilias maxime pręcidit·id est apparet·q̄si

pcquidiũ·uel q antiq agros quos bello ceparit ut
pcdę noie habebãt. Dis aũt ager ut varro docet
q drifari⁹ diuidit. Aut enī aruus ẽ ager·id ẽ satio-
nalis·aut cõsit⁹·id ẽ apt⁹ arboꝛib⁹·aut pascuus q
bꝛbis tm̃ ⁊ aialib⁹ vacat·aut floꝛe⁹·qõ sũt boꝛti
apibus cõgruentes ⁊ flozib⁹·qõ etiã Virgili⁹ in
q̃ttuoꝛ libꝛis geoꝛgicoꝝ secut⁹ est. Rura veteres
icultos agros dicebãt·id ẽ siluas ⁊ pascua·agrũ
ꝛo qui colebat. Nã rus ẽ quo mel·q lac·q pecus
haberi põt. vñ ⁊ rustic⁹ noiat. Hęc agrestiũ pri-
ma ⁊ ociosa felicitas. Seges ager ẽ in q serit. vñ
⁊ Virgili⁹: Illa seges demũ voti⁊ respodit aua-
ri agricolę. Cõpascuus ager dictus q; diuisoꝛib⁹
agroꝝ relict⁹ ẽ·ad pascendũ coīrer vicinis. Allu-
uius ager est quẽ paulatim fluui⁹ in agrũ reddit.
Arcifinius ager dictus ẽ·q; certis lineaꝝ mẽsu-
ris nõ cõtinet. ꝟ arcẽt fines eius obiectu fluminũ
montiũ·arboꝝ. vnde ⁊ i his agris nihil subsec-
uoꝛũ inꝛuenit. Noualis ager ẽ pmũ pscissus. siue
quia alternis annis vacat nouandarũ sibi viriũ
causa. Noualia enī semel cũ fructu erunt. ⁊ semel
vacua. Squalidus ager q̃si excolidus·q ia a cul-
tura ecierit·sicut exconsul q a consulatu discesse-
rit. Uliginosus ager ẽ semp vuidus. Nã vuidus
dicit q aliq̃ siccat. Uligo enī humoꝛ terrę ẽ na-
turalis ab ea nũq recedẽs. Subseciua sunt ꝓpie
quę suroꝛ de materia pcedens q̃si supuacua ab-
scidit. Inde ⁊ subsecui agri quos i pertica diuisos
recusant q̃si steriles uel palustres. Itẽ subsecina
quę i diuisura agri nõ efficiũt centuriã· id ẽ iuge-
ra. cc. Area dicit tabulaꝝ eqlitas. Dicta aũt area
a planitie atq̃ eqlitate. vnde ⁊ ara. Alii areã vo-
cata dicunt q ꝓ triturandis frugib⁹ erada t·uel q
nõ triturẽt in ea nisi arida. Pratũ ẽ cui⁹ fęni co-
pia armenta tuent·cui veteres romani nomẽ in-
diderũt·ab eo q ꝓinus sit paratũ· nec magnum
Laboꝛe cultuꝛę desideret. Pascua aũt sũt quę secari
põt. Paludes dictę a pale pastoꝛali dea q paleas
id est pabula nutriant iumentoꝛũ.

De finibus agroꝝ Cap. xiiii.

f Jnes dicti eo q agri funiculis sint diui-
si. Mẽsuraꝝ enī lineę i terraꝝ partitiõe
tendunt ut dimẽsiõis eqlitas teneat. Li-
mites appellari antiq ꝛbo trãsuersi. Nã trãuersa
oia antiq lima dicebãt·a q ⁊ limina ostioꝝ p quę
foꝛas ⁊ itro itur. ⁊ limites q p eos i agros foꝛas
eatur. Hinc ⁊ limus vocabulũ accepit cingulũ q
serui publici cingebãt obliqua purpura. Termi-
ni dicti q terrę mensuras distinguũt atq̃ decla-
rãt. His enī testimonia finiũ intelligũt. ⁊ agroꝝ
contẽtio ⁊ certamẽ auferetur. Limites maximi in
agris duo sũt: cardo ⁊ decuman⁹. Cardo q a se-
ptẽtriõe direct⁹ a cardine eqli ẽ. Nam sine dubio
eqlũ vertit i septẽtrionali oꝛbe. Decuman⁹ est q ab
oꝛiẽte in occidẽtẽ p trãsuersũ dirigit·q p eo q foꝛ
mã. x. faciat decuman⁹ ẽ appellatus. Ager enī bis
diuisus figurã denarij numeri efficit. Arca ab ar
cendo vocata. Fines enī agri custodit coīq adire
pbibet. Trifiniũ dictũ eo q triũ possessionũ fi-
nes astringit. Hinc ⁊ q̃drifiniũ q quattuoꝛ. Re-
liqui limites angulatioꝛes ⁊ inter se distãt impa-
rib⁹ inꝛuallis ⁊ nominibus designatis.

De mensuris agroꝝ Cap. xv.

m Ensura ẽ qcq̃d pondere capacitate·lon-
gitudine·altitudine·latitudine·animoq̃
finit. Maioꝛes itaq̃ oꝛbẽ in ptib⁹·pres
i puintijs·puintias i regiõib⁹·regiões i locis·lo-
ca in territoꝛijs·territoꝛia i agris· agros i cẽtu-
rijs·cẽturias i iugerib⁹·iugera i climatib⁹·deinde
climata i actus·perticas·passus·gradus·cubitos
pedes·palmos·vncias ⁊ digitos diuiserũt. Tãta
enī fuit coꝛ solertia. Digit⁹ ẽ pars minima agre-
stiũ mẽsuraꝝ. Jnde vncia habens digitos tres.
Palmus aũt quattuoꝛ digitos habet. pes sedecī
digitos. passus pedes q̃nq̃. pertica passus duos·
id ẽ pedes. x. Pertica aũt a portando dicta·quasi
poꝛtica. Oẽs aũt pcedẽtes mẽsuręin coꝛpe sũt⁊
ut palm⁹·pes·passus. ⁊ reliq. sola pertica poꝛtat.
Est enim decẽ pedum instar calami in eccliele
templum mensurantis

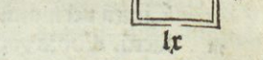

c.xl

Actus minimus est
latitudine pedũ. iiij.
longitudine. c. xl. ita

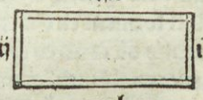

c.xl

lx

Climata q̃q vndiq̃ ver-
sum habẽt pedes. lx. ita

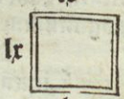

lx

c.xx

Actus quadratus vn-
diq̃ finitur pedibus
c.xx. ita.

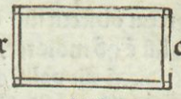

c.xx

Hũc bethyci arapennẽ
dicũt. ab arando scilicet.

Actus duplicat⁹ iugerũ facit. ⁊ ab eo q est iunctũ
iugeri nomen accepit.

cc.xl

Jugerũ aũt cõstat lon-
gitudine pedũ. cc. xl. la
titudine. c. xx. ita

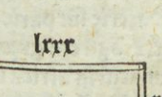

cc.xl

Actũ prouintię bethy-
ce rustici agrũ vocant.

lxxx

Porcã idẽ bethyci
xxx. pedũ latitudi-
ne. ⁊. lxxx. longitu-
dine diffiniunt·ita

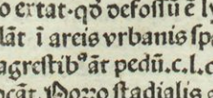

lxxx

Sꝫ porca ẽ quę i arando ertat·qõ defossũ ẽ lyra.
Ar galli candetũ appellãt i areis vrbanis spaciũ
c. pedũ·q̃si centecũ. Jn agrestib⁹ aũt pedũ. c. l. qua-
dratoꝝ iustũ cãdetũ vocãt. Porro stadialis ager
habet pass⁹. c. xxv. id ẽ pedes. d. c. xxv. cui⁹ mẽsura
octies cõputata miliariũ facit· qui ꝓstat. v. milia
pedũ⁹. Cẽturia aũt ager ẽ ducẽtoꝝ iugeꝝ q apud
antiq̃s a cẽtũ iugerib⁹ vocabat. ꝟ p ea duplicata ẽ
mẽsura·nomẽq̃ pristinũ retinuit. Jn numero enī
centurię multiplicatę sũt·nomẽ tñ nõ pdiderũt.

De itineribus Cap̃.xvi.

Ensuras viaꝝ nos miliaria dicim⁹·greci
m stadia·galli leuuas·egyptij signes·persę
parasangas.Sūt aūt ꝓpio quęqꝫ spacio
Miliarū mille passib⁹ terminat.ꝫ dictū milia/
riū q̄si mille aduū.habēs pedes q̄nqꝫ milia.Leu/
ua finitur passib⁹ mille q̄ngēt⁹.Stadiū octaua
pars miliarij est·cōstans passib⁹.c.xxv.Hoc pri/
mū herculē statuisse dicūt·cūqꝫ eo spacio determi/
nasse qō ipse sub vno spū cōfecisset·ac pinde sta/
diū appellasset·qm̄ i fine respirasset·simulqꝫ ꝫ ste/
tisset.Uia est q̄ pōt ire vehiculū.ꝫ via dicta a ve/
biculoꝝ incursu.Nam duos act⁹ capit ꝓpter cun/
tiū ꝫ venientiū vehiculoꝝ occursū.Omnis autē
via aut publica est·aut priuata.Publica ē quę in
solo publico ē quę inter actus populo patēt.Hęc
aut ad mare·aut ad oppida ptinet.Priuata ē quę
vicino municipio data ē.Strata dicta quasi vul/
gi pedib⁹ trita.Lucreti⁹: Strataqꝫ iam vulgi pe/
dib⁹ detrita viaꝝ.Ipsa est ꝫ silapidata·id est la/
pidib⁹ strata.Primi aūt pęni dicūtur lapidibus
vias strauisse·postea romani eas p oēm pene or/
bē dispositas·ꝓpter rectitudinē itinerū.ꝫ ne plebs
eēt otiosa.Agger ē media stratę eminētia coacer/
uatis lapidibus strata·ab aggere·id est coacerua/
tiōe dicta·quā historici viā militarē dicūt·ut q̄lis
sępe vię deprensus i aggere serpens.Iter uel itus
est via qua iri ab hoīe quaqua versū pōt.Iter aūt
ꝫ itiner diuersam habēt significationē.Iter enī
est locus transitu facilis.vnde ꝫ appellam⁹ aditū.
Itiner aūt ē itus lōgę vię ꝫ ipse labor ambulan/
di·ut quo velis puenias.Semita itineris dimi/
diū ē·a semi itu dicta.Semita aūt honoꝝ ē·callis
ferarū ꝫ pecudū.Callis ē iter pecudū inter mon/
tes angustū ꝫ tritum·a callo pedum vocatū·siue
callo pecudū pduratū.Tramites sūt trāsuersa in
agris itinera siue recta via·dicti q̄ transmittāt.
Diuortia sūt flexus viaꝝ·hoc ē vię in diuersa ten/
dentes.eadē diuerticula sunt·hoc ē diuersę ac di/
uisę vię siue semitę transuersę·quę sunt alterę vię.
Biuiū q̄ duplex ē via.Competa·q̄ plures in ea
cōpetunt vię·q̄si triuię·quatriuię.Ambit⁹ inē vi/
cinoꝝ ędificia locus duoꝝ pedū ꝫ semi pedis·ad
circūeundi facultatē relictus.ꝫ ab ambulādo di/
ctus.Orbita vestigium carri ab orbe rotę dicta.
Dorso act⁹ quo pecus agi solet.Cliuosum iter fle/
xuosū.Uestigia sūt pedū signa primis plātis ex/
pressa·vocata q̄ his vię precurrētiū instigent·id
est cognoscantur.

Incipit liber sextusdecimus
De pulueribus ꝫ glebis terrę Cap̃.i.

Puluis dictus
q̄ vi venti pellatur.Tolli/
p tur enim eius flatu nec resi/
stit nec stare nouit·sicut ait
ꝓpheta: Tanq̄ puluis quē
proiecit ventus a facie ter/
rę. Limus vocatus q̄ lenis sit. Lęnū est voca/
go luti. Linis ex incēdio dicit. Ab eo enim fit fa
uilla q̄ p ignē effecta sit. Nam fos ignis ē. Ble/
ba·q̄ sit globus.Pulueris enī collectiōe cōpingi/
tur ꝫ in vno glomere adunat. Terra autē ligata
gleba ē·soluta puluis.Labina eo q̄ ambulantib⁹
lapsū inferat·dicta p derivationē a labe.Lutum
vocatū q̄dā p antiphrasin putāt·q̄ nō sit mundū.
Nā omne lotū mundū ē.Uolutabra appellata·q̄
ibi apri volutent.Uligo sordes limi uel aquę sūt.
Sabulū leuissimū terrę genus.Argylla ab argis
vocata apud quos primū ex ea vasa cōfecta sunt.
Creta ab insula creta vbi melior ē. Creta cymo/
lia·candida ē·a cymea italię insula dicta·quarum
altera vestimentorum pcciosos colores emollit.ꝫ
confricato sulphure·quod nitore exhilarat. al/
tera gemmis nitorem prestat.Creta argētaria.ꝫ
ipsa cādida appellata·eo q̄ nitorē argēto reddat.
Terra samia a samo īsula dicta·glutinosa.ꝫ can/
dida ꝫ linguę lenis·medicamentis ꝫ vasculis ne/
cessaria.Puluis puteolanus in puteolanis italię
colligit collibus·opponiturqꝫ ad sustinenda ma/
ria·fluctusqꝫ frangendos.Nā mersus aquis pro/
tinus lapis fit·vndisqꝫ quotidie fortior effectus ī
tarum mutatur·sicut argylla igne in lapidē ver/
titur. Sulphur vocatum quia igne accenditur.
Ur enī ignis ē.Nam vis eius in aquis feruenti/
bus sentitur·nec alia res facilius accendit. Na/
scitur ī insulis colijs·inter siciliam ꝫ italiā·quas
ardere dicūt. Inuenit ꝫ in alijs locis effossū. Hu/
ius genera q̄tuor.Unū qō fodit trāslucetqꝫ ꝫ vi/
ret·quo solo ex oibus medici vunt. Alterum qō
appellāt glebam·vsib⁹ tm̄ fullonū familiare. Ter/
tiū liquor est.vsus eius ad lanas suffiendas·qm̄
cādorē molliciemqꝫ prestat. Quartū ad lychinia
conficienda maxime aptū.Sulphuris tāta vis ē
ut morbos comitiales deprehendat nitore suo im/
positus ignibus ardescens in calice vini·prunaqꝫ
subdita circūferēs exardescentibus repcusso pal/
lorem dirū velut defunctorū effundit.

De glebis ex aqua Cap̃.ii.

Irumen in iudeę lacu asphaltride emer/
b gir·cui⁹ gleba supnatātes nautę scaphis
appropinquātes colligunt. In syria aūt
limus ē passim a terra exestuās. Spissatura autē
vtraqꝫ ꝫ dēsitrate coeunt.ꝫ vtraqꝫ greci spissa as/
phaltron appellāt. Natura eius ardens.ꝫ igniū
cognata.ꝫ neqꝫ aqua neqꝫ ferro rumpit·nisi solis
mulieb⁹ inquinamētis.vtilis ad cōpages na/
uiū. Alumē vocatū a luce·q̄ lumen colorib⁹ pre/
stat tingēdis. Est aūt salsugo terę·efficiturqꝫ hye/
me ex aq̄ ꝫ limo.ꝫ estiuis solib⁹ maturatur. Hui⁹
species duę sūt.liquidū ꝫ spissum. Sal q̄dā dictū
putāt q̄ in igne exiliat. Fugit enī ignem dum sit
igneus·sed naturā sequit·quia ignis ꝫ aqua semp
inter se inimica sunt. Alij sal a salo ꝫ sole voca/
tum existimant. Nā aquis maris spōte gignitur
spuma in extremis litorib⁹ uel scopulis derelicta

ꝛ sole decocta. Sunt ꝛ lacus ꝛ flumina ꝛ putei e quibus hauritur. debinc in salinis ingestus sole siccaꝫ. ꝫ ꝛ flumina densanꝫ in sale. amne reliquo sub gelu fluente. Alibi q̄ꝫ detractis harenis colligiꝫ. crescēs cū lunę noctib⁹. nā i cyrenea hammoniacus sub harenis iueniꝫ. Sūt ꝛ montes natiui salis in quibus ferro cęditur. ut lapis renascens maius tanꝛ alicubi duritię. ut muros domosq̄ massis salis faciant. sicut in arabia. In natura quoq̄ salis differentię sunt. Nam alibi suauis. alibi salsissim⁹. cōmune sal in igne crepitat. Tragaseū. nec crepitat in igne nec exilit. Agrigētinū siculię flammis pariens. in aqua exilit. i igne fluit cōtra naturā. Sūt ꝛ colox differētię. Mēphiric⁹ rufus est. In parte quadā siculię vbi ętna mons ē purpureus. Item in cadē sicilia in pachyno adeo splendid⁹ ꝛ lucidus ut imagines reddat. In cappadocia crocinus effodiꝫ. Salis natura necessaria est ad oēm escam. Pulmentis enī saporē dat. excitat auiditatē. ꝛ appetitū in oib⁹ cibis facit. Ex eo quippe omnis victus delectatio ꝛ sūma ilaritas. Hinc ꝛ salus nomē accepisse putatur. Nihil enī vtilius sale ꝛ sole. Deniq̄ cornea videm⁹ corpora nauticoꝝ. q̄ntiā pecudes. armēta ꝛ iumēta sale maxime. puocanꝫ ad pastū. multū largiores lacte. multoq̄ gratiores casei dote. Corpora etiā sal astringit siccat ꝛ alligat. Defūcta etiā a putrescendi labe vindicat ut durent. Nitrū a loco sūpsit vocabulū. Nascitur enī in oppido uel regione ęgypti nitria. ex quo ꝛ medicinę fiūt. ꝛ sordes corpoꝝ vestiūq̄ lauātur. Hui⁹ natura nō multū a sale distat. habet enī virtutē salis. ꝛ similiter oritur cancellētib⁹ litto. siccitate. Aphronitrū grece. latine spuma nitri ē. de quo quidā ait. Rustic⁹ es nescis quid greco noie dicar. spuma vocor nitri. Brecus es ꝛ aphronitrū. Colligitur autē in asia in spelūcis distillans. debinc siccaꝫ sole. Optimū putaꝫ si minime fuerit pōderosū. ꝛ maxime fribile. colore pene purpureo. Chalcanthū dictū. q̄ chalcidis ē timū. id est flos. vnde ꝛ apud latinos aeris flos appellatur. Fit aūt nūc multis i regionib⁹. olim i hispania de pureis uel stagnis. id genus aquę habentib⁹ quā decoquebant. ꝛ in piscinas ligneas fundebant appendētes sup eas restes lapillis extentas quib⁹ lim⁹ in similitudine viteis acinis adhęrebat. sicq̄ cięctū siccabaꝫ dieb⁹. xxx. Fit aūt nūc alibi in speluncis. qō liquide collectū debinc diffusū in quosdā botros solidaꝫ. fit ꝛ in scrobib⁹ cauatis quax e lateribus decidētes gutte coalescūt. fit ꝛ salis modo ex flagrantissimo sole Adeo aūt cōstricte virtutis ē. ut i leonū ꝛ vrsoꝝ ora sparsum tantā vim habeat ad stringendū ut non valeant mordere.

De lapidib⁹ vulgaribꝫ Caꝑ. iii.

l Apis a terra tāq̄ densior etiā vulgo discerniꝫ. Lapis aūt dict⁹ q̄ ledat pedem. Lapis mollis ē ꝛ sparsus. Sara herēt ꝛ a montib⁹ excidūtꝫ. Petra grecū est. Silex ē lapis durus. eo q̄ exiliat ignis ab eo dict⁹. Scopulus a saxo eminēti quasi a speculando dict⁹. siue a tegimento nauiū σκεπτάζειν. Spelea grece spelunca latine. Est aūt rupis cauata. Crepido ē extremitas saxi abrupti. vnde ꝛ crepido vocata q̄ sit abrupti saxi altitudo. siē: hęrer pede pes densusq̄. vnde ꝛ vocaꝫ. Cautes aspera saxa i mari. dictę a cauēdo. q̄si cautę. Murices petrę i littore. similes muricis viuis acutissimę ꝛ nauibus pnitiosę. Icon saxum ē qō humanę vocis sonum captans etiā verba loquētiū imitaꝫ. Icon aūt grece latine imago vocaꝫ. eo q̄ ad vocē respondēs. alieni efficitur imago sermonis. licz hoc quidē ꝛ locoꝝ natura eueniat. ac plerūq̄ cōualliū. Calcalus est lapillus terrę admixt⁹. rorūdus atq̄ durissim⁹ ꝛ oi puritate lenissim⁹. Dictus aūt calcul⁹. q̄ sine molestia breuitate sui calceꝫ. cui cōtrari⁹ ē scrup⁹. lapillus minut⁹ ꝛ asper. q̄ si inciderit in calciamētū nocet. ꝛ molestia ē aīo. vñ ꝛ molestiā animi scrupulū dicim⁹. hinc ꝛ scrupea saxa. id ē aspera. Cos nomen accepit q̄ ferrū ad incidendū acuat. Cos enī greco ꝑmone incisio noiaꝫ. Ex his alię aquarię sunt. alię oleo indigēt in acuendo. ꝫ oleū lenē. aquę aciē acerrimā reddūt. Pumex vocatur. eo q̄ spumę densitate concret⁹ fiat. ꝛ ē aridus. cando. re paruus. tantāq̄ naturā refrigerandi habens. ut in vase missus musta deferuere desinant. Rudos artifices appellāt lapides cōtusos ꝛ calci admixtos. quos in pauimētis faciendis supfundūt. vnde ꝛ rudera dicūtꝫ. Gypsū cognatū calci ē. ꝛ est grecū nomē. plura eius genera. Omniū aūt optimū lapis specularis. Est enī signis ędificioꝝ ꝛ coronis gratissim⁹. Calx viua dicta. q̄ dū sit tactu frigida. intus occultū cōtinet ignē. Uñ ꝛ pfusa aq̄ statim latens ignis erūpit. Natura ei⁹ mirū aliquid facit. Postq̄ enī arserit aquis incēdiꝫ quib⁹ solet ignis extingui. oleo extinguiꝫ. q̄ solet ignis accēdi. Usus ei⁹ structuris fabricę necessari⁹. Nā lapis lapidi nō pōt adhęrere fortē. nisi calce coniunctus. Calcis e lapide albo ꝛ duro melior structurę. et molle vtilis rectoris. Arena ab aridita. te dicta nō ab adherendo i fabricis ut quidā volunt. Huius probatio. si manu imꝑssa stridat. aut si in vestē candidā sparsa nihil sordis relinquat.

De lapidib⁹ insignioribus Caꝑ. iiii.

Agnes lapis indic⁹ ab inuētore vocat⁹.

m Fuit aūt in india primū repertus clauis crepidaꝫ baculiq̄ cuspidi hęrēs cum armēta idē magnes pascerer. postea ꝛ passim inent⁹ Est aūt colore ferrugine⁹. ꝫ pbaꝫ. cū ferro adiūctus eius fecerit raptū. Nā adeo apꝑhendit ferrū ut catenā faciat anuloꝝ vnde ꝛ cū vulg⁹ ferrū viuū appellat. Liquorem quoq̄ vitri ut ferrū trahere creditꝫ. Cui⁹ tanta vis est ut refert beatissim⁹ augustin⁹ q̄ q̄dā cundē magnetē lapidē tenuerit sub vase argenteo. ferrūq̄ sup argentū posuerit. deinde subter mouente manu cum lapide. ferrum cursim desup mouebaꝫ. Unde factū est ut i tēplo

quodã simulacrũ ex ferro pendere in aere videre/
tur. Est quippe ꝛ alius in ęthiopia magnes q̃ fer/
rum non ambit. ꝫ respuit. Omnis aũt magnes
tanto melior est. quãto magis ceruleus ẽ. Gaga/
tes lapis primũ inuentus est i sicilia gagatis flu/
minis fluore reiect⁹. vnde ꝛ nomẽ. licz i britan/
nia sit plurimus. Est aũt niger. planꝰ. leuis. ꝛ ar/
dens igni admot⁹. Fictilia ex eo scripta nõ delent
incẽsus serpẽtes fugat. dęmoniacos ꝓdit. virgi/
nitatẽ dęphendit. mirũ q̃ accendit aqua. oleo re/
stinguitur. Abeston arcadie lapis ferrei colo/ris
ab igne nomẽ sortitus. eo q̃ accensus semel nũq̃
extinguit. De quo lapide mechanicum aliq̃d hu/
mana ars molita est. q̃ gentiles capti sacrilegio
mirarent. Deniq̃ in templo quodã fuisse veneris
fanũ dicunt. ibiq̃ candelabrũ ꝛ in eo lucernã sub
diuo sic ardẽtẽ ut eã nulla tẽpestas nullus imber
extingueret. Pyrites ꝓsic⁹ lapis fulu⁹. aeris simi/
lãs q̃ritatẽ. ita ẽ dict⁹ qm̃ plurim⁹ illi sit ignis. fit
dẽ facile scintillas emittit. hic tenentis manũ si
vehemẽti⁹ premat adurit. ꝓpter qõ ab igne nomẽ
accepit. Est alius pyrites vulgaris quẽ viuũ la/
pidẽ appellãt. q̃ ferro uel lapide pcussus. scintillas
emittit. q̃ excipiunt sulphure uel alijs fungis uel
folijs. ꝛ dicto celerius prębet ignẽ. Hunc vulgus
focarẽ petrã vocat. Selenites latine lunaris in/
terpꝛat. eo q̃ interiore ei⁹ candore cũ luna crescere
atq̃ deficere aiunt. gignitur in phrida. Dionysius
lapis fuscus ꝛ rubentib⁹ notis sparsus. Vocatur
aũt ira. q̃ si aquę mixt⁹ cõterat vinũ fragrat. ꝛ q̃
in illo mirũ est ebrietati resistit. Tracius niger ꝛ
sonorus nascit in flumine. cui⁹ nomẽ est pontus i
equitria. Phrygius lapis ex loco traxit vocabulũ.
Nascit eni i phrygia. colore pallidus. mediocrit
grauis. Est aũt gleba pumicosa. Urit antea vino
pfusus. statusq̃ follibus donec rubescat. ac rursus
dulci vino intingit. ternis vicib⁹ tingẽdis vestri/
bus tm̃ utilis. Syri⁹ lapis a syria vbi repit appel/
latus. hic integer fluctuari tradit. cõminu⁹ mer/
gi. Arabicus similis ẽ ebori sine vlla macula. Hic
defricat⁹ ad curẽ sucũ dimittit croco simile. Iu/
daicus lapis albus ẽ atq̃ in scemate grãdis scri/
pturis subinuicẽ modulatus. quas greci grãmas
appellãt. Samius a samo insula vbi reperit vo/
catus. ꝛ est grauis ꝛ candidus. poliendi aurũ vti/
lis. Mẽphitis vocat⁹ a loco ęgypti. ꝛ ẽ gẽmãtis
naturę. Hic trit⁹ atq̃ in his quę vrenda sũt ꝛ se/
cãda ex acero illinit⁹ ita obstupescere facit corp⁹
ut nõ sentiat cruciatũ. Sarcophagus lapis dict⁹
eo q̃ corpa defunctoꝝ condita in eo infra. xl. dies
absumunt. σαρξ enim grece caro dicit. quam
comedere. Nascit aũt i troade. fissilisq̃ vena scin/
dit. Sũt ꝛ ciusdẽ generis in oriẽte saxa. quę etiã
viuẽtib⁹ alligata erodũt corpa. mitiores aũt ser/
uãdis corpib⁹ nec absumẽdis. Hęmatites appel/
latus eo q̃ core resolut⁹ i colorẽ veniat sanguinis
Est aũt admodũ liuid⁹. Est ꝛ ferrugineus. Na/
scit i vltima ęgypto. babylonia ꝛ hispania. Ad/
modamant⁹ colore niger. pondere ꝛ duritia in/
signis. vnde ꝛ nomẽ traxit. pręcipuus reperitur in
africa. Trahere aurẽ in se argentũ uel ęs dicitur.
q̃z attrit⁹ ut hęmatites in colorẽ redigit sangui/
nis. Iscistos inuenit i vltima hispania. croco si/
milis cũ leui fulgore. facile fricabilis. Amiãthon
appellat⁹ a vereri⁹. eo q̃ si ex ipso vestis fuerit cõ/
tacta cõtra ignẽ resistat. ꝛ igni imposita nõ ar/
deat. ꝫ splẽdore accepto nitescat. ꝛ ẽ scissi aluminis
similis. veneficijs resistens oĩb⁹. specialit magoꝝ.
Batrachites lapis similis ẽ testę laminoseę sciss/i
bilis. Gallactites colore cinereus. gustu suauis. ꝫ
ideo vocat⁹ q̃ quiddã de se lacteũ attritus dimit/
tat. Obsius lapis niger est translucidus. ꝛ vitri
habens similitudinẽ. ꝛ ponit in speculis parietũ
ꝓpter imaginũ vmbras reddẽdas. Gemmas mul/
ti ex eo faciunt. Nascit in india ꝛ in samo italię.
Mitridas lapis euphratis sole repcuss⁹ colorib⁹
micat varijs. Ethytes lapides reperiuntur i nidis
aquilaꝝ. aiunt binos inueniri. marẽ ꝛ fęminam.
nec sine bis parere aquilas. Vorũ masculꝰ durus
similis gallę subrutilis. fęmineus ẏo pusillus ac
mollis. Alligati partus celeritatẽ faciũt. etiã ali/
quib⁹ vuluę excidũt nisi cito parturientib⁹ aufe/
rant. Fingites cappadocię lapis. duritia marmo/
ris. candidus atq̃ trãslucẽs. ex quo quondã tem/
plũ constructũ est a quodã rege foris⁹ aureis. q̃b⁹
clausis claritas itus diuturna erat. Emites lapis
eb⁹ simil⁹ in quo dariũ cõditũ fertur. pariq̃z
similis candore ꝛ duritia. min⁹ tm̃ ponderosus. q̃
purus vocat. Ostracites vocatus q̃ similitudinẽ
testę habeat. vsus eius ꝑ pumice. Melanites la/
pis dict⁹ eo q̃ melleũ ꝛ dulcẽ sucũ emittat. Misi/
ris lapis asper ꝛ indomit⁹. ꝛ oia atterẽs. ex q̃ la/
pide gẽmę terunt. Chrysites colore simil⁹ ocreę.
inuenit in ęgypto. Amites sikis nitro. ꝫ durio/
gignitur in ęgypto ꝛ arabia. nascitur in ęthiopia
veluti viridis. ꝫ lacteus cũ resolut. remoꝛdẽs ve/
hemẽter. Lozan⁹ albus est durioꝝq̃ pario. Mo/
loti⁹ veluti viridis ꝛ grandis. inuenit in ęgypto.
Tusculan⁹ a loco italię dict⁹. dissiliri igne tradit.
Sauin⁹ lapis fuscus. addito oleo etiã lucere fert.
Est ꝛ quidã viridis lapis vehemẽt igni resistẽs
Sisinius mollis ꝛ candidus. ꝫ calefact⁹ oleo ni/
grescit atq̃ durescit. Lapides quoq̃ medicinalis
mortarioꝝ ꝛ pigmentoꝝ vsibus apti. edesius pręci/
puus. ꝛ inde colaricus. Thebaicus q̃ꝛ basani/
tes lapides nihil ex sese remittentes. Specularis
lapis vocatus ẽ q̃ vitri more transluceat. reprus
primũ i hispania citeriore. ꝛ circa segobricã vrbẽ
Inuenit eni sub terra. ꝛ effossus excidit atq̃ fin/
ditur in quasliber tenues crustas.

De marmoribus Lap. v.

Est lapidũ genera veniem⁹ ad marmo/
p ra. Nam inter lapides ꝛ marmora diffe/
rentia ẽ. Nã marmora dicũt eximij lapi/
des q̃ maculis ꝛ colorib⁹ cõmẽdãt. Marmor ser/
mo grecus ẽ. a viriditate vocatus. ꝛ q̃uis postea

ꝛ alīꝫ colores inueniantur·nomē tñ pristinū a viriditate retinuerūt. Marmorū colores ꝛ genera innumerabilia sūt. Non tñ oia erupib⁹ excidunt·ꝫ multa sub terra sparsa sūt ꝛ pciosissimi generis·sicut lacedęmoniū viride cūctisq; ilari⁹. reptū prius apud lacedęmones vnde ꝛ vocabulū traxit. Ophites serpēriū maculis simile ē. vnde ꝛ vocabulū sumpsit. Duo ei⁹ genera·molle cādidum·nigrū durū. Augusteū ꝛ tiberiū in ęgypto augusti ꝛ tiberij primū principatu reperta sunt. Differentia eoꝝ est ab ophite·cū illud ut prędiximus serpēriū maculis sit simile·hec maculas diuerso modo colligunt. Nam augusteū vndatim est crispū in vertices·tiberiū sparsa nō cōuoluta canitie. Purpurites ex ęgypto ē rubens cādidis interuenientib⁹ punctis. Noīs eius causa·q; rubeat ut purpura. Basanites ferrei coloris sine duriria. vnde ꝛ nomen ei datū est. inuentus in ęgypto ꝛ ęthiopia. Alabastrites lapis candidus·intertinctus varijs coloribus·ex quo cuāgelici illi⁹ vnguēti vasculū fuit. Cauāt enī hūc ad vasa vnguentaria·qm̄ optime seruare incorrupta dicitur Nascit circa thebas ęgyptias ꝛ damascū syrię·ęteris candidior·pbatissimus ꝯo in india. Parius cādoris etimū·lychnites cognomento. hic apud paron insulam nascitur. vnde ꝛ pari⁹ nuncupatus. Magnitudo ei⁹ qua lances crateraſq; non excedat. Unguentis ꝛ ipse aptus. Lozalliticus in asia repertus mēsura nō vltra cubitos binos·candore primo eboris·ad quandā similitudinem e diuerso niger. Alabandic⁹ terrę suę noīe nūcupatus purpurę aspectu similis. Iste ī oriēte igni liquat·atq; ad vsū vitri funditur. Thebaicus intertinctus aureis guttis iuenitur in parte ęgyptia·script⁹ coticulis ad terenda collyria quadam vtilitate naturali cōuenens. Sienites circa sienen uel thebas nascit·trabes ex eo fecisse reges phibēt. Marmora aūt quędā officinis sūt·rupib⁹ gignuntur·ex quibus iste sienites·diuersi coloris maculis distinct⁹ ē·cui⁹ primū vsū insulę cyclades dederunt. Lesbius liuidior ē paulo huic·ꝫ ipse diuersi coloris maculas habēs. Corinthius ammoniacę guttę similis cum varietate diuersoꝝ coloꝝ corinthо pmū reptus·ex eo colūnę ingētes liminaq; fiūt ac trabes. Charysteū·viride optimū nomen ab aspectu habens·eo q; gratū sit his qui gēmas sculpunt. eius enī viriditas reficit oculos Numidicū marmor numidia mittit ad cutē sucū dimittit·croco simile. vnde ꝛ nomen accepit·non crustis·ꝫ in massa. ꝛ liminū vsū aptū. Luculleum marmor nascitur in chio insula cui lucullus consul nomen dedit·qui delectatus illo primū romā iuexit·solūq; pene hoc marmor ab amatore nomen accepit. Est ꝛ limensis·rephia appellatus. colore cineris·cuius lapidis alligatio cōtra serpentes laudatur. Ebur·a barro id est elephanto dictum. Horatius: Quid tibi vis mulier nigris dignissima barris.

De gemmis Cap. vi.

Ost marmorū genera gemmę sequūtur. quę multū auro decorē tribuūt venustate colorū. Primordia earū a rupe caucasi. Fabulę ferunt ꝓmetheū primū fragmēta saxi eiusdem inclusisse ferro ac digito circūdasse. hisq; initiū cepisse anulū atq; gemmā. Genera gēmaꝝ innumerabilia esse tradūt·e quib⁹ nos ea tñ quę ꝓncipalia sūt siue notissima annotabim⁹. Gēmę vocaręq; instar gūmi transluceāt. Pretiosi lapides ideo dicti sūt·q; care valent·siue ut a vilibus discerni possint·seu q; rari sint. Omne enim qđ rarū ē·magnū ꝛ pciosū vocāt·sicut ꝛ ī samuelis volumine legitur: Et sermo domini pciosus erat in isrł·hoc est rarus.

De viridioribus gemmis Cap. vii.

Omniū gēmaꝝ virentiū smaragdus ꝓncipatū habet. Cui veteres tertiam post margaritas ꝛ vniones tribuūt dignitatem. Smaragdus a nimia viriditate dicit. Dē enī satis viride smaragdū dicit. Nullis enī gēmis uel herbis maior q; huic austeritas ē. Nam herbas virētes frondesq; etuperat·ifīciēs circa se viriditate repcussum aerē. Sculpentib⁹ q; gemmas·nulla gratior oculoꝝ refectio ē. Cuius corpus si extētū fuerit fiē speculū·ita imagines reddit. Quippe nero cęsar gladiatoꝝ pugnas ī smaragdo spectabat. Genera eius. tri. sed nobiliores scythici·q; in scythica gēte reperiūt. Secūdū locū tenent bactriani. Colliguntur enī in cōmissuris saxoꝝ flāte aquilone. Hūc enī tellure deoperta intermicant·q; bis vētis harenę maxime mouent. Tertiū egyptij habēt. Reliqui ī metallis ęrarijs inueniuntur·sed vitiosi. Nam aut ęre aut plumbo aut lapillamētis·uel salis similes notas habēt. Smaragdi aūt mero ꝛ viridi pficiūt oleo q̄uis natura ibuant. Calcosmaragd⁹ dicta q; viridis sit. ꝛ turbida aereis venis. Hec in egypto uel cypro insula nascitur. Praſius ꝓ viridante colore dictus·ꝫ vilis. Cui⁹ alterū gen⁹ sanguineis punctis abhorret. Tertiū distinctū virgulis tribus candidis. Berillus in india gignit·gētis suę lingua nomē habens·viriditate similis smaragdo·ꝫ cū pallore. Polit aūt ab indis in serangulas formas·ut beberudo colorīs repcussiōe anguloꝝ excitet. Alter politus nō habet fulgorem. Genera eius nouem. Crisoberillus dictus eo q; pallida eius viriditas in aureū colorē resplendeat. ꝛ hūc india mittit. Crisopassus indicus ē colore porri sucū referens·aureis interuenientibus guttis vnde ꝛ nomen accepit·quem quidā berilloꝝ generis iudicauerūt. Jaspis de greco in latinū viridis gēma interpretatur. Jas quippe viride·pinnasin gemma dicitur. Est aūt smaragdo subsimilis ꝛ crassi coloris. Species ei⁹ decē ꝛ septē. Uolunt aūt quidā iaspidē gemmā ꝛ gratię ꝛ tutelę ē gestātib⁹. qđ credere nō fidei·ꝫ superstitiōis est. Topaçion·ex virenti genere ē omniq; colore

resplendens·inuenta primū in arabię insula·in q̄ troglodytę prędones·fame ⁊ tempestate fessi·cū herbaꝝ radices effoderent cruerūt; Quę insula postea quęsita nebulis cooperta·tandē a nauigā/tibus inuēta est. Hz ob hoc locus ⁊ gēma nomē ex causa accepit. Nā tropaęin trogloditaꝝ lingua significationē habet quęrendi. Est aūt amplissi/ma gēmaꝝ·eadē sola nobiliū lumā sentit. Gene/ra eius duo. Callaica colore viridis sed pallens ⁊ nimis crassa. nihil iocūdius·aurū decens·vnde ⁊ appellata. Nascit in india uel germania in ru/pib⁹ gelidis oculi modo extruberās. Molochites spissius virens. ⁊ crassior q̄ smaragdus·a colore maluę nomē accepit·i reddendis laudata signis. nascit in arabia. Eliotropia viridi colore ⁊ nu/bilo stellis puniceis supsparsa cū sanguineis ve/nis. Causa nois de effectu lapidis est. Nam de/iecta i labris ęneis radios solis mutat sanguineo repercussu. Extra aquā aūt speculi modo solē exci/pit·deprehēditq̄ defectus ei⁹ subeuntē lunā osten dens magoꝝ impudētie. Manifestissimū in hoc ꝑexemplū est·q̄ admixta herba eliotropio qui/busdā additis præcantationib⁹ gerentē conspici negāt. Gignit i cypro ⁊ africa·hz melior i ęthio/pia. Sagda gēma prasini coloris apud chaldęos Eui⁹ tanta vis est ut pmeantes naues e ꝑfundo petat. ⁊ carinis ita tenaciter adhęreat·ut nisi ab/rasa preligni vix separet. Myrrhites dicta ē q̄ in eo myrrhę color est. Compressus autē vsq̄ ad odorē nardi spirat suauitatē aromatis. Repit in arabia uel ęgypto·myrrhę coloris⁊ odoris·vnde ⁊ nomen accepit. Melecros·bicolor ex vna parte viridis·ex altera melli similis. Loaspis·a flumi/ne pⁱsarū dicta est ex viriditate fulgoris aurei.

De rubris gēmis Cap.viii.

e Dallius gignit i mari rubro forma ra/mosus·colore viridis. ⁊ maxime rubens Hace ei⁹ uel vię candidę sub aqua ⁊ mol/les·detractę confestim durant ⁊ rubescūt·tactuq̄ ꝓtinus lapidescūt. Itaq̄ occupari cuelliq̄ retib⁹ solet aut acri ferramēto ꝓcidi·qua de causa co/rallius vocitat. Quantū aūt apud nos margari/tum indicū ꝓciosum ē·tantū apud indos coral/lū. Hūc magi fulminib⁹ resistere affirmāt·si cre/dit. Sardius dicta·eo q̄ ꝑmū repta sit a sardis. hęc rubrū habet colorem·marmoribꝰ præstās·sed inter gēmas vilissima. Genera ei⁹ quinq̄. Onyx appellata q̄ habeat in se pmixtū candorē i simili/tudinē vnguis humanę. Græci eni vnguē onycē dicūt. Hanc india uel arabia gignit. distant autē inuicē. Nā indica igniculos habet albis cingen/tibus çonis. arabica aūt nigra est cum candidis çonis. Genera ei⁹ q̄nq̄. Sardonyx ex duū nomi/nū societate vocata est. Est eni ex onycis candore ⁊ sardo. Cōstat aūt tribus coloribꝰ·subtrⁱ ni/gro·medio candido·supius minio. Hęc sola i si/gnando nihil cęrę auellit. Repitur aūt apud in/dos ⁊ arabes detecta torrētib⁹. Genera ei⁹ q̄nq̄. Hematites rubore sanguineꝰ ac ꝓterea hęma/tites vocatus. Hęma quippe sanguis est. Gignit in ęthiopia quidē·hz principalis i arabia ⁊ i afri/ca inuenit. De qua ꝑmittūt magi quiddā ad co/arguendas barbaroꝝ insidias. Sucinus quē ap/pellant græci electron fului cęreiq̄ coloris. fertur arboris sucus esse. ⁊ ob id sucinū appellari. Ele/ctrū autem vocari fabulosa argumentatio dedit. Nāq̄ phętonte fulminis ictu interempto·soro/res ei⁹ luctu mutatas in arbores populos lachry/mis electrū omnibus ānis fundere iuxta erida/nū amnē. ⁊ electrū appellatum·q̄n sol vocitatus sit electron plurimi poetę dixerūt. Cōstat aūt nō esse sucum populi hz pineę arboris. Nā accensus tędę nidore fragrat. Nascit aūt in insulis oceani sęptentrionalis·sicut gūmi·densatq̄ ut crystallum rigore uel tępore. Ex ea fiūt decoris grā agrestiū fęminarū monilia. Vocari aūt a quibusdā bar/baga eo q̄ attritu digitoꝝ accepta caloris anima folia paleasq̄ ⁊ vestiū fimbrias rapiat·sicut ma/gnes ferrum. Quocūq̄ aūt modo libeat tingi. Nam aucupe radice cōchylioq̄ inficitur. Ligu/rius vocatus·q̄ fiat ex vrina lyncis bestię tępore indurata. Est aūt sicut ⁊ sucinū fului·attrahēs spiritu folia ꝓpinquantia.

De purpureis Cap.ix.

Inter purpureas gemmas principatum i ametbist⁹ indicus tenet. Ametbist⁹ pur/pureus est·pmixto violaceo colore. ⁊ q̄si roseę nitoris. ⁊ lenitet quasdā flāmulas fundēs. Al/terū ei⁹ genus descendit a hiacynthis. Causā no/minis ei⁹ asserūt·q̄si sit quiddā in purpura illi⁹ nō ex toto igneū hz vini colorem habens. Est aūt sculpturis facilis. Genera ei⁹ quinq̄. Saphirus cęruleus est cū purpura·habens pulueres aureos sparsos·optimus apud medos·nusq̄ tñ plucidus Hiacynth⁹ ex nois sui flore vocat. Hic i ęthiopia inuenit·cęruleū colorem habens oprimus q̄ nec rarus est·nec densitate obtusus·hz ex vtroq̄ tem/peramento lucens purpuraq̄ refulgens. hic autē non rutilat ęqualiter·sed cum facie cęli mutatur. Sereno enim perspicuus est atq̄ gratus·nubilo corpore oculis euanescit atq̄ marcescit. in os mis/sus frigidus est·in sculpturis durissimus·nec ta/men inuictus. Nam adamāte scribitur ⁊ signat. Hiacynthi conta indicus est·hiacynthū ꝓpe re/ferens. Quidā autem eorū crystallis similes ca/pillamentis intercurrentibus obscurant·ex quo etiā vitio nomen illoꝝ est. Ametbistiçontas ap/pellatur. quia eius extremus ignicul⁹ in ametbisti violam erit. Ęlidonia ex birūdinū vocata colo/re. ⁊ duoꝝ est generum: quaꝝ vna ex altera parte purpurea. ⁊ alia purpurea nigris interuenien/tibus maculis. Cyanea scythię gēma·cęruleo co/ruscans nitore purpura interdum ⁊ pūctulis in/termicantibus auratis puluisculis varians. Ro/ditis rosea est ⁊ ex eo nomen accepit.

De candidis Cap.x.

Margarita prima candidarū gēmarū·quā
m inde margaritā aiūt vocatam·q in con
culis marinis ꝺ genus lapidū inueniat.
Ineſt enī ī carne cochleę calculꝰ nat·ſicut ī carne
oſtreę preciosiſſima margarita repiri dicat·uel ſiē
ī cerebro piſcis lapillus. Signiſ aūt de cęleſti roze·
quē certo anni tempore cōculę hauriunt. Ex qui
bus margaritis quędā vniones vocanť·aptū no
men habētes·q tm̄ vnus nūq̄ duo uel plures ſi
mul repianť. Meliores aurē candidę margaritę·
q̄ que flaueſcūt. Illas enī aut iuuentus·aut ma
turini rozis conceptio reddit candidas. has ſene
ctus·uel veſpertinus aer signit obſcuras. Pedo
rus ſecūda poſt margaritā candidaꝫ gēmarū·de
q̄ queriť ī q̄ coloze numerari debeat·totiēs iactā
ti p alienas pulchritudines noīs adeo ut decoris
prerogatiua vocabulo facta ſit. Aſterites gēma
candida eſt·incluſam lucē contines·veluti ſtellā
intus ambulantē·redditq̄ ſolis candidantes ra
dios·vnde ꝛ nomen accepit. Galactites lactea eſt
que attrita reddit ſucum albū·ad lacteū ſapozem
feminis nutrientibꝰ illigata fecundat vbera. In
fantū q̄ collo ſuſpenſa·ſaliuam facere fert·in oze
aūt liqueſcere ꝛ memoriā adimere. Mittunt eam
nilus ꝛ achelous amnes. Sūt q̄ ſmaragdū albis
venis circūligatum galactiten vocant. Galarias
grandinis ꝛ candorē prefert ꝛ figurā·duritia q̄
inuicta ut adamas·etiā in igne poſita manet ſuū
frigus. Solis gemma candida eſt·traxitq̄ no
men q ad ſolis ſpeciē in orbem fulgētes ſpargit
radios. Selenites trāſlucet candido melleoq̄ ful
goze continens lunę imaginē·quā iuxta curſum
aſtri ipſius phibent in dies ſingulos minui atq̄
augeri. naſcit in pſida. Lymedia inuenit in cere
bro piſcis eiuſdē noīs·candida ꝛ oblonga. Prę
ſagire bis ferūt magi ſigna trāqllitatis uel tem
peſtatis. Beloculus albicans pupillā cingit ni
gram e medio aureo fulgore lucentē; ꝛ ꝓpter ſpe
ciem aſſyriorū regi belo dicatā·vnde ꝛ appellata.
Epimelas dicit·cū ī candida gēma ſupne enigri
cat coloꝛ·vnde ꝛ nomen habet. Exeben ſpecioſa
ꝛ candida·qua aurifices aurum poliunt.

De nigris Cap.xi.

Chates repta primū in ſicilia iuxta flu
a men eiuſdem noīs. poſtea plurimis ī ter
ris. Eſt aūt nigra habens in medio cir
culos nigros ꝛ albos iunctos ꝛ variatos ſimilis
hęmatiti. Magi ſuffitu eaꝫ ſi credit tempeſtates
auertūt·flumina ſiſtūt. Abſictos nigra ꝛ ponde
roſa diſtincta venis rubentibus. Hęc excalefacta
igni ſeptē diebus calorem tenet. Egyptilla nigra
eſt radice cęrulea facie·ex egypto vbi inuenit vo
cata. Medea nigra eſt·a medea illa fabuloſa in
uenta. Habet venas aerij coloris·ſudorem reddit
croci·ſaporē vini. Ueientana italica gēma eſt a
veientib repta·nigra facie·albis intermicātibus
notis. Bariptos nigra eſt cū ſanguineis ꝛ albis
notis. Meramelas nigra vena·quēlibet colorem
ſecans p mediū. Veneris crinis nigerrimi nito
ris·continens in ſe ſpeciē rufi crinis. Tricuus ex
africa nigra eſt. ꝫ tres ſucos reddit·ab radice ni
grum·e medio ſanguineū·e ſūmo ocreę. Dionyſia
nigris mixtis rubentib notis·ex aqua trita·vi
num fragrat. ꝛ odore ſuo ebrietati reſiſtere putať.
Pyrites nigra quidē ꝫ attritu digitos adurit.

De varijs Cap.xii.

Angrus varius ex omnib pene coloꝛib
p conſtans·vnde ꝛ noīatur. Olea barbari
noīs ex fuluo ꝛ nigro viridiq̄ ꝛ candi
do ē. Mitridax ſole pcuſſa·coloꝛib micat varijs
ſignit ī pſida. Drozelitus·varius·noīs cauſa·q ſi
ad ignē applicet·velut ſudorem mittit. Opalus
diſtinctus diuerſaꝫ coloze gēmaꝫ. Eſt enī in eo
carbunculi tenuioꝛ ignis: amethiſti fulgens pur
pura·ſmaragdi nitens viriditas ꝛ cūcta pariter
ſub quadam varietate lucentia. Nomen habet ex
patria·ſola enī eū parturit india. Ponticę a pon
to dicunť: genere diuerſo·nūc ſanguineis·nūc au
reis guttis micantes: aliq̄ habentes ſtellas: aliq̄
longis coloꝛū ductib lineaq̄. Hexocontalithus ī
parua magnitudine multicoloꝛ·vnde ꝛ hoc no
men ſibi adopтauit. Tam diuerſis enī notis ſpar
ſus eſt: ut ſexaginta gēmarū coloꝛes in paruo eꝰ
orbiculo deprehendanť. naſcit aūt in libya apud
troglodytas. Murina apud parthos signiť: ꝫ
precipua in germania. humoꝛem ſub terra putāt
caloꝛe denſatū·vnde ꝛ nomen ſumpſit. Varietas
eius in purpurā candoꝛēq̄ ꝛ ignem cū quibuſdā
coloꝛū repcuſſionib quales ī cęleſti arcu ſpectan
tur. Cuius contraria cauſa cryſtallū facit·gelu
concreto vehementioꝛe.

De cryſtallis Cap.xiii.

Rystallus reſplendens ꝛ aquoſus colo
c re tradiť: q nix ſit glacie durata p an
nos·vnde ꝛ nomē ei greci dederūt. Si
gniť aūt in aſia ꝛ cypro: maxime in ſeptētrionū
alpibus: vbi nec eſtate ſol feruentiſſimus inueniť
Ideoq̄ ipſa diuturna ꝛ ānoſa duritia reddit hāc
ſpeciē que cryſtallus dicit. Hic oppoſitus radijs
ſolis adeo rapit flāmam; ut aridis fungis uel fo
lijs ignem prebeat. Uſus eius etiā ad pocula de
ſtinať. Nihil aūt aliud q̄ frigidum pati poteſt.
Adamas indicus lapis paruus ꝛ indecoꝛus·fer
rugineū habens coloꝛem ꝛ ſplendoꝛem cryſtalli.
Nūq̄ aūt vltra magnitudinē nuclei auellanę re
pertus. Hic nulli cedit materię·nec ferro quidem
nec igni·nec vnq̄ incaleſcit·vnde ꝛ nomen greca
interpretatione indomita vis accepit. Sꝫ dū ſit
inuictus ferri igniſq̄ cōtemproꝛ·hircino rumpit
ſanguine recenti ꝛ calido maceratur: ſicq̄ multis
ictibus ferri pfringit. Cuī fragmentis ſculpto
res p gēmis inſigniendis pfoꝛandiſq̄ vruntur.
Hic aūt diſſidet cum magnete lapide: intantū ut
iuxta poſitus ferrū nō patiať abſtrahi magneti
aut ſi admotus magnes comprehenderit·rapiat

atq; auferat. Ferē q̄z i electri similitudine venena deprehendere· metus vanos expellere· maleficis resistere artibus. Genera ei⁹ sex. Galatias grandinū ⁊ candorē ⁊ figurā adamantinę duritię habet. Etiā in ignē positus manet suū frigus. Ceraunioꝝ duo genera sūt. Unū qō germania mittit crystallini simile· splendet tñ cęruleo. ⁊ si sub diuo positū fuerit fulgorē rapit sidereū. Ceraunniū alterū hispania in lusitanis littoribus gignit cui color pyropo rubēti ⁊ qualitas ut ignis. Hęc aduersus vim fulgurū opitulari ferē· si credim⁹. Dicta aūt ceraunia: qm̄ alibi nō inuenit̄ q̄ in loco fulminis ictui primo. Gręce enī fulmen ceraunos dicit̄. Iris apud arabiā in mari rubro nascit̄ coloris crystallini: serangulata. dicta ex argumēto iris. Nā sub tecto pcussa sole species ⁊ colores arcus cęlestis ī primos parietes imitat̄. Astrion ex indis est: crystallo ꝓpinqua· in cui⁹ centro stella lucet fulgore lunę plenę. Sumpsit autē nomen q̄ astris opposita· fulgorē rapit ac egerit. Electria quasi electoria. In ventriculis enī gallinatijs inuenit̄ crystallina specie· magnitudine fabę. Hac ī certaminib⁹ iuicros fieri magi volūt· si credim⁹. Enidros ab aqua vocata. Exundat enī aqua ira ut clausam in ea putes fontaneam scaturiginem. Omniū ardentiū gēmaꝝ principarū carbūculus habet. Carbūculus aūt dict⁹ q̄ sit ignit⁹ ut carbo cuius fulgor nec nocte vincit̄. Lucet enī in tenebris· adeo ut flāmas ad oculos vibret. Genera ei⁹ duodecim· sed prēstantiores qui vident̄ fulgere. ⁊ velut ignē effundere. Carbūculus aūt grēce anthrax dicit̄. Gignit̄ i libya apud troglodytas. Anthracites vocatus q̄ sit ⁊ ipse coloris ignei ut carbunculꝰ: ꝛ candida vena prēcinctus· cui⁹ ꝓriū est· q̄ iactat⁹ in ignem· velut inter mortuos extinguit̄· ac cōtra aquis pfusus exardescit. Sandasirus nascit̄ in indis loco eiusdē noīs. Species ei⁹ q̄ veluti intra lucido igne· intus fulgente aureę guttę. Constat inter oēs quātus numerus stillarū accedit: tanto ⁊ prēciū accedere. Lychnis ex eodem genere ardentiū est· appellata a lucernarū flagrantia. gignit̄ in multis locis· sed pbatissima apud indos. Quidā eā remissiorē carbūculū esse dixerūt. Hui⁹ duplex facies. vna quę purpura radiat· altera quę cocci rubore a sole excalefacta· aut digitoꝝ attritu paleas ⁊ carthasum fila ad se rapere dicit̄. Sculpturis resistit· ac si q̄ sculpta fuerit· dum signa imprimit· quasi quodā aiali morsu partē cęrę rerentat. Genera ei⁹ q̄tuor. Carcedonia ꝺ ē qō ⁊ lychnis facere dicit̄ q̄q̄ multo viliora prędicteris. nascit̄ apud nasamonas. imbre ut ferūt diuino. inuenit̄ ad repcussū lunę plenę. Dia aūt genera sua sculpturę resistūt. Alabandina dicta ab alabanda asie regione cui⁹ color ad calcedoniū vadit· ꝛ rar⁹. Dracontides ex cerebro draconis eruit̄ quę nisi viuenti abscisa fuerit non ignescit. Uñ ⁊ eam magi dormientib⁹ draconib⁹ amputāt. Audaces enī viri· explorāt draconū specus ⁊ spargūt ibi gramina medicata ad incitandū draconū soporem· atq; ita somno sopitis capita dęsecant ⁊ gēmas detrahūt. Sunt aūt candore translucido. Usu eaꝝ orientis reges prēcipue gloriant̄. Chrysopassus ęthiopicus ē· quē lapidē lux cęlat· pdit obscuritas. Nocte enim igneus est· die aureus. Phlogites ex pśida est ostentās intra se q̄si flammas ęstuantes quę non ereant. Syrrites vocata· qm̄ ī littore syrtiū inuēta ꝑmū ē in parte lucanię. Color ei⁹ croceus intus stellas continēs elanguidas. ⁊ sub nubilo renitētes. Ermision inter gratissimas gēmas aspicit̄ ⁊ ex igneo colore radians auro· portans secū in extremitatib⁹ candidā lucē.

De aureis Cap. XIII.

Unt quędā gēmaꝝ genera specie metalloꝝ uel lapidum cognominata. Chrysopis aurꝝ tñ videt̄ ē. Chrysolithus auro similis est· cum marini coloris similitudine. hunc ęthiopia gignit. Chrysolectrus similis ē auro· ꝛ in colorē electri vergens matutino tñ aspectu iocūdus· rapacissimus igniū. ⁊ si iuxta fuerit ęclerrime ardescēs. Chrysolanfis ex auro ⁊ igne vocata. Aurea ē enī die ⁊ nocte ignea. hāc ęthiopia gignit. Ammochrysus harenis auro intermixt⁹· nūc brachrearū nunc puluerīs habet quadrulas· gignit̄ in pśida. Leochrys⁹· colore aureo interueniēte cādida vena. Electrinis dicta· q̄ veluti p aurū sincerū· sic hęc gēma trāslucet. Chrysocolla gignit̄ ī india· vbi formice eruūt aurū. Est aūt auro similis ⁊ habet naturam magnetis· nisi q̄ augere aurū tradit̄· vnde ⁊ nuncupat̄. Argirites similis argēto· habens stigmata aurea. Androdoma argenti nitore habet. ⁊ pene adamas quadrata semp̄ tesseris. Magi putant nomen impositū ab eo q̄ animoꝝ impetus uel iracūdias domare ⁊ refrenare dicat̄· si credim⁹. Gignit̄ ī mari rubro. Calcitis aerij coloris ē. Calcofanus nigra ē· ꝛ lapidi illisa ęris tinnitū reddit. Balanites duo sunt genera· subuiridis ⁊ corinthęę ęris similitudinē media secante flāmea vena. Sederit̄ a cōtemplatiōe ferri nihil dissonat. In maleficijs quoquo modo si iferat̄ discordias excitat. Ideus dactylus ex insula creta ē ferrei coloris· causa nominis ei⁹· q: pollicē humanū exprimit. Ęthiopic⁹ ferrei coloris est· qui dū terit̄ nigrū sucum emittit. Cimilianici⁹ ī cuphratis alueo legit̄· pconsilio marmori filis· medio colore glauco· veluti oculi pupilla internitēs. Arabica ex patria dicta· aspectu eburnea est. Efestitis speculi naturā habet in reddendis imaginibus q̄q̄ rutilet· experimentū eius· si feruenti aquę addita statim refrigeret· aut si soli opposita aridā materiā accendat. nascit̄ in corico. Ostracites lapidosus colore testaceo durior. Altera achati similis nisi q̄ achates politura pinguescit. duriori tāta inest vis· ut alię gēmę sculpant̄ fragmentis eius. Glossa petra similis est linguę humanę vnde ⁊ nomē sumpsit. Ferē aūt deficiente luna e cęlo cadere· cui non modicā

magi tribuũt potestatẽ. Nã ex eo lunares motus excitari putant. Sũt ꝛ quędam gẽmæ genera cognominata ab aialibus. Echites vipereas maculas exprimit. Carcine marini cancri coloris est. Scorpit scorpionẽ ꝛ colore ꝛ effigie refert. Myrmicites formicę reptantis effigiem imitat. Taopauoni est similis. Hieracites accipitris coloris. Ethites aquilę. Egoptalm⁹ capꝛino oculo similis. Licoptalmus quattuor colorũ ex rutilo sanguineũ in medio nigrum candidus cingit ut lupꝛ oculus. Meconites papauer exprimit. Sũt ꝛ quędã gẽmę quibus gentiles in superstitionibus quibusdã vtunt. Liperia suffita oẽs bestias euocare traduũt. Anancitide i necromantia dęmonũ imagines euocare dicũt. Sinocitide vmbras inferoꝛ euocatas tenere pagani aiũt. Celonites oculꝰ est indicę testudinis varius ꝛ purpureꝰ. Per hũc magi impositũ linguę futura pꝛænũciari fingũt. Brontia a capite testudinũ e tonitruis cadi putat ꝛ restinguere fulminis ictus. Hienia lapis in oculis hienę bestię inuenit. Qui si sub lingua hois subditus fuerit futura eũ pꝛæcinere dicũt. Sed ꝛ coꝛallius tempestati ꝛ grandini resistere fertur. Pontica est gẽma quędã liuore plucida habens stellas rubeas iterdũ ꝛ aureas. Dicũt p eã iterrogare dęmones ꝛ effugare. In ꝗbusdã gẽmaꝝ generib⁹ veras a falsis discernere magna difficultas est quippe cũ inuentũ sit ex vero genere alteri⁹ in alia falsa trãsducere ut sardonices quę ternis glutinant gẽmis ita ut deprehendi nõ possint. Fingũt enĩ eas ex diuerso genere nigro candido minioꝝ colore. Nam ꝛ p lapide pꝛecio sissimo smaragdo quidam vitrũ arte inficiũt ꝛ fallit oculos subdole quędã falsa viriditas quoadusqꝫ non est qui pbet simulatum ꝛ arguat. sic ꝛ alia alio atqꝫ alio modo. Neqꝫ enĩ est sine fraude vlla vita mortaliũ. Omnes aũt no translucidas gẽmas cęcas appellari eo q̃ densitate sua obscurent.

De vitro Cap. xv.

Itrũ dictũ q̃ visui pspicuitate transluceat. In alijs enĩ metallis quicqd intrinsecus continetur abscondit in vitro vo quilibet liquor uel species qualis est interꝰ talis exterius declaratur ꝛ quodãmodo clausus pater. Cuius origo hęc fuit. In parte syrię quę fęnicis vocat finitima iudeę circa radicẽ montis carmeli palus est ex qua nascit belus amnis: quinqꝫ miliũ passuũ spacio in mare fluens iuxta prolomaidem cuiꝰ harenę de torrente fluctu sordibꝰ eluunt. Hic fama est pulsa naue mercatorũ nitri cũ sparsim p littus epulas pararẽt nec essent p attollendis vasis lapides glebas nitri ex naue subdiderũt quibꝰ accensis pmixta harena littoris transl
v lucentes nouũ liquoris fluxisse riuos ꝛ hanc fuisse originẽ vitri. Mox ut est ingeniosa solertia non fuit contenta solo nitro sed ꝛ alijs mixturis hanc artẽ studuit. Cumb⁹ enĩ aridisqꝫ lignis concoquit adiecto cupꝛo ac nitro continuisqꝫ fornacibus ut ęs liquat masseqꝫ fiũt. Postea ex massis rursꝰ fundit in officinis ꝛ aliud flatu figurat aliud torno rerit aliud argẽti modo cęlat. Tingit etiã multis modis ita ut hiacynthos saphiros ꝛ viridęs imitet ꝛ onyces uel aliaꝝ gẽmaꝝ colores neqꝫ est alia speculis aptior materia uel picturę accomodatior. Maximus tũ bonor in candido vitro, primoqꝫ in crystalli similitudine. Unde ꝛ adporandũ argenti metalla ꝛ auri repulit. Vitrũ olim fiebat ꝛ in italia ꝛ per gallias ꝛ hispaniam harena alba ꝛ molliss ima pila molaqꝫ terebatur. dehinc miscebat tribus partib⁹ nitri pondere uel mensura ac liquata in alias fornaces transfũdebat. Quę massa vocabat admonitrum atqꝫ hęc recocta fiebat vitrũ purum ꝛ candidũ. In genere vitri ꝛ obsianus lapis annumerat. Est aũt virẽs interdum ꝛ niger aliqñ ꝛ translucidus crassiore visu. ꝛ i speculis parietũ p imagine vmbras reddente. gẽmas multi ex eo faciũt. Hũc lapidẽ ꝛ in india ꝛ i italia ꝛ ad oceanũ in hispania nasci tradunt. Fert aũt sub tiberio cęsare quendã artificẽ excogitasse vitri temperamentũ ut flexibile esset ꝛ ductile. Qui dũ admissꝰ fuisset ad cęsarẽ porrexit phialam cęsari. Quã ille indignat⁹ in pauimentũ iecit. Artifex aũt sustulit phialam de pauimento quę complicauerat se tanqꝫ vas ęneũ. Deinde malleũ de sinu, ptulit ꝛ phialã correxit. Hoc facto cęsar dixit artifici. Nũquid ali⁹ scit hãc cõditurã vitroꝝ? Postqꝫ ille iurans negauit alterũ hoc scire iussit eũ cęsar decollari ne dũ b cognitum fieret aurũ p luto haberẽt ꝛ omniũ metalloꝝ pꝛecia abstraherẽt. Et reuera q: si vasa vitrea nõ frangerent melius essent q̃ aurũ ꝛ argentũ.

De metallis Cap. xvi.

Etallũ dictũ grẽce ἀπο τοῦ μετολλᾶν q̃ natura eius ea sit ut vbi vna ve
m na apparuerit; ibi spes sit alteri⁹ inq̃rendi. Septẽ aũt sũt genera metalloꝝ: aurũ argentum ęs electrũ stannũ plumbũ. ꝛ qõ domat oia ferrum.

De auro Cap. xvii.

Urum ab aura dictũ id est a splendore
a q̃ repcusso aere plus fulgeat. vñ ꝛ Virgilius: Discolor vnde auri p ramos aura refulsit. hoc est splendor auri. Naturale enim est ut metalloꝝ splẽdor plus fulgeat luce alia repercussus. Hinc ꝛ auraria dicti quoꝝ fulgor splendidos reddit. Obryzũ aurũ dictũ q̃ obradiet splendore est enĩ colorꝭ optimi qõ hebꝛi ophaz grẽci cairon vocant. Brachtea dicit tenuissima lamina. ἀπο τοῦ βραχειν. quod est ηχειν. id est a crepitando. lamina. Pecunia prius de pecudibus ꝛ pꝛopꝛietatem habebat ꝛ nomen. De corio enĩ pecudũ nũmi incidebant ꝛ signabantur. Postea a saturno ęreus nũmus inuent⁹ ẽ. Ipse enĩ signari nũmos ꝛ inscribi cõstituit. Propterea ꝛ ęrariũ saturno a gentilib⁹ consecratum est. Alij ut superi⁹ pecuniã a pecudibus

appellauerũt·sicut a iuuando iumenta dicta sunt. Omne enĩ patrimoniũ apud antiquos peculium dicebaĕ a pecudibꝫ·in quibus eoꝝ cõstabat vniuersa substãtia. Unde ⁊ pecuariꝰ vocabaĕ q̃ erat diues·modo ꝯo pecuniosus. Antiquissimi nõdũ auro argẽtoꝙ inuẽto·ere vtebanĕ. Nã prius ęrea pecunia in vsu fuit. post argentea· deinde aurea subsecuta. sed ab ea qua cepit ⁊ nomen retinuit. Unde ⁊ ęrariũ dictũ·q: pr̃ĩ tm̃ in vsu fuit. ⁊ ipsũ solũ recondebaĕ·auro argentoꝙ nõdum signato. ex quoꝝ merallis q̃uis postea facta fuisset pecunia: nomẽ tñ ęrarij pmãsit ab eo metallo vnde initiũ sumpsit. Thesaurũ iurta greca ꝓpriatem ἀπὸ τησ θεσεοσ. a positione·hoc est a reposito noiaĕ. Nã thesis positio dicit. ⁊ est nomen ex greco latinoꝙ sermone compositũ. Nam thesis greci repositum dicũr. Latini autem qõ iunctum sonat repositũ aurum. Auraria nomen habet ab auro. Tributa ꝯo eo q̃ antea p tribus singulas exigebãĕ·sicut nũc p singula territoria. Sic autẽ in tres partes diuisum fuisse romanũ populũ constat·ut qui pręerãt in singulis partibꝰ tribuni dicerenĕ. Unde etiam sumptus quos dabãt populi tributa nominarũr. Uectigalia sũt tributa a vehendo dicta. Stipendiũ a stipe pendenda nominatũ. Antiqui enĩ appendere pecuniã soliti erant magis q̃ ānumerare. Moneta appellata est quia moner ne qua fraus in metallo uel pondere fiat. Numisma est solidus aureus uel argenteus siue ęreus·qui ideo numisma dicit·q: nominibꝰ prin cipũ effigiebusꝙ signabaĕ. Prius nũmus argirꝰ nũcupabaĕ·q: q̃plurimũ ex argento pcutiebaĕ. Nũmi aũt a numa romanoꝝ rege vocati sũt qui eos primũ apud latinos imaginibus notauit·⁊ titulo noĩs sui prescripsit. Folles dicũĕ a sacculo quo condunĕ·a continẽte id qõ continet appellatũ. In numismate tria quęrunĕ·metallũ figura ⁊ pondus. Si ex his aliq̃d defuerit·numisma non erit. Tria sũt aũt genera argenti ⁊ auri ⁊ ęris·signatũ·factũ·infectũ. Signatũ est qõ in nũmis ẽ. factũ est qõ in vasis ⁊ signis. infectũ qõ in massis est·qõ ⁊ graue dicit·id est massa. In noticiã autẽ formaꝝ metalla ita venerũt. Dũ enĩ quacũꝙ causa ardẽtes siluę excoquerẽt terrã·excalefactis venis fudit riuos cuiuscũꝙ structurę·siue igit ęs illud fuerat: siue aurũ cum in loca terrę depressiora decurreret·sumpsit figurã i quã illud uel pfluens riuus uel excipiẽs lacuna formauerat. Quaꝝ rerum splendore capti homines cũ ligatas attollerent massas viderũt in ea terrę figurata vestigia in quę excogitauerũt liquefactas ad omnẽ formã posse deduci.

De argento Cap̃.xviii.

a Argentũ non longe a greca appellatione distat. Hoc enĩ illi argirũ vocant. Sed mirũ in modũ illud dũ candidũ sit·impressũ corpori lineas nigras reddit. Argentũ vium dictũ q̃ excidat materias i quibꝰ injicit. hoc ⁊ liquidũ q: pcurrit. Inuenit specialit i metallis siue in argentarijs fornacibꝰ guttaꝝ concretione rectis inhęrens. sępe etiã ⁊ in stercore vetustissimo eloacarũ uel puteoꝝ limo. Fit etiã ⁊ ex minio impositio conculę ferreę patena testea suppositacũ circũlito vasculo circũdanĕ carbones·sicq; argentũ viuũ ex minio stillat. sine hoc neq; argentũ neq; ęs inaurari potest. Tantę autẽ virtutis ẽ·ut si sup sextariũ argenti viui centenariũ saxum superponas·oneri statim resistat. Sin ꝯo auri scrupulum·leuitatem eius raptim sinu recipit·ex quo intelligit nõ pondus ẖ natura esse cui cedit. Seruatur aũt melius in vitreis vasis·nã ceteras materias pforat. Potui aũt datũ·interficit põderis causa. Argenti purgamẽta lithargyros·quã nos spumã argenti appellamus. Fit autem ex argento ⁊ plumbo mixta.

De ęre Cap̃.xix.

Es a splendore aeris vocatũ·sicut auꝝ ⁊ a argentũ. Apud antiqꝰ autẽ prior ęris q̃ ferri cognit vsus. Ęre q̃ppe primi pscindebant terrã·ere certamina belli gerebant·eratq; in precio magis ęs. aurũ ꝯo ⁊ argentũ ꝓpter iuritatẽ reiciebanĕ. Nũc versa vice iacet ęs·aurum summo cessit honore. sic voluẽda ętas cõmutat tẽpora rerũ. ⁊ qõ fuit in precio·fit deniq; nullo honore. Usus ęris postea transiit i simulacris·i vasis·in ędificioꝝ structuris·maxime ⁊ ad pperuitatem monumentorũ·etiã publicę in eis cõstitutiones scripę sũt. Cypriũ ęs in cypro insula prim̃ reperturn̄·vnde ⁊ vocatũ·factũ ex lapide ęroso·quem carbunĩã vocãt. ⁊ est ductile. huic si addaĕ plumbum colore purpureo fit. Auricalcum dictũ q̃ ⁊ splendorẽ auri ⁊ duritiã ęris possideat. Est autẽ nomẽ compositũ ex lingua latina ⁊ greca. Ęs enĩ sermone greꝙ calco vocaĕ. Fit aũt ex ere ⁊ igne multo ac medicaminibꝰ pducit ad aureũ colorem. Corinthẽũ est omniũ cõmixtio metalloꝝ·qõ casus primũ miscuit corintho cum caperet incensa. Nã dũ hanc ciuitatẽ hãnibal cepisset·omnes statuas ęneas ⁊ aureas ⁊ argenteas i vnũ rogũ congessit. ⁊ eas incendit. Ita ex hac cõmixtione fabri sustulerunt ⁊ fecerunt parapsides. Sic corinthea nata sũt ex omnibꝰ in vnũ·nec ꝺ nec illud. Unde ⁊ vsq; in hodiernũ diem·siue ex ipso·siue ex imitatione eiꝰ·ęs corinthẽũ uel corinthea vasa dicũĕ. Murria genera: vnũ candidũ ad argenti nitorẽ accedens·alterũ i quo ipsius auri fulua natura ẽ. tertiũ in quo ęqualis cunctoꝝ temperies. Lorariũ·ex ductili ere tenuaĕ in laminas·taurorũq; felle tinctũ specie auri i coronis histrionũ prębet·vnde ⁊ appellatũ. Pyropũ igneus colorꝰ vocauit. Nãq; in singulas vncias ęris additis auri scrupulis senis pretenui brachtea ignescit·flammaq; imitaĕ·vnde ⁊ pyropũ dicit. Regulare ęs dicit·qõ ab alijs ductile appellaĕ·quale omne cypriũ ẽ. Ductile aũt dicit·eo q̃ malleo pducat·sicut cõtra fusile qõ tm̃ fundit. Nã ⁊ caldareũ qõ tm̃ fundit

Nã malleis fragile est. Siquidẽ oẽ ęs diligenti⁹ purgatis igne vitijs excoctisq; regulare efficitur. Campanũ q; inter oĩa genera ęris vocat a campania ꝓuintia quę ẽ in italię partib⁹ vtensilibus ꝛ vasis omnib⁹ ꝓbatissimũ. Ęs oẽ frigore magno melius fundit. Ęs rubiginẽ celeri⁹ trahi nisi oleo pungat seruari aũt id optime etiã in liquida pice tradũt. Inter oĩa metalla ęs vocalissimũ ẽ ꝛ maxime potestatis: ideo ꝛ ęnea liminia. vnde ꝛ Virgilius: In foribus cardo stridebat ęneis. Origo ęris catmia ꝛ calciteus. Purgamẽta ęris catmia ꝛ origo ꝛ ęris flos. Catmia gignitur in metallo ęris atq; argenti fornacib⁹ insidẽte nitore. Nãq; ut ipse lapis ex quo fit ęs catmia vocat sic rursus in fornacib⁹ existit ꝛ nois sui originẽ recipit. Ęris flos fit sen gignit conflationib⁹ resoluto atq; reliquato ęre supfusa frigida aqua. Repentina enĩ densatione tãq; de suco reparat flos. Eruginẽ ęs q; creat. Nã laminę ęreę sup vas aceti asperrimi sarmentis suppositę atq; ita distillantib⁹ qđ ex eo cecidit in ipsũ acetum terit ꝛ cribrat.

De ferro Cap. xx.

f Ferrũ dictũ q; farra id est semina frugum trę condat. Idẽ ꝛ chalybs a chalybe flumine vbi ferrũ optima acie temperatur. Uñ ꝛ abusiue dicit chalybs ipsa materies ut vulnificusq; chalybs. Ferri vsus post alia metalla repert⁹ est. cui⁹ postea versa in oppobrium species. Nã vnde pri⁹ tellus tractabat inde modo cruor effundit. Nullũ aũt corp⁹ tam densis inter se cohęrẽtib⁹ ꝛ implicitis elemẽtis q; ferrũ vnde inest illi duritia cũ frigore. Ferri autem metallũ pene vbiq; repit ẽ ex oĩb⁹ generib⁹ palma serico ferro dat. Seres enĩ hoc cũ vestib⁹ suis pellibusq; mittũt. Secunda parthico neq; alia genera ferri ex mera acie tempant. Cęteris enĩ admiscet mollior complexus. Differentia ferri plurima turrita terrę genus. Nã aliud molle plũboq; vicinũ rotarũ ꝛ clauor⁹ vsib⁹ aptũ. Aliud fragile ꝛ ęrosum culturę terrę cõueniens. Aliud sola brcuitate placet clauisq; caligarijs. Aliud rubiginem celerius sentit. Strictureq; vocant hę oẽs q; nõ in alijs metallis a stringẽdo apte vocabulo impositũ. Aquarũ ꝟo sũma differentia est quib⁹ ferrũ candens inergit quo vtilior fiat sicut birbilis i hispania ꝛ thiras sonacomus in italia. in acuẽdo ferro oleo delectatio: fit acies vnde ꝛ tenuiora ferramẽta oleo restingui mos est ne aqua in fragilitatẽ durent. A ferro sanguis humanus sese vlciscit. Contactum nãq; celeri⁹ rubiginẽ trahit. Cũ ferro magnes lapis concordiã habet. Sola enĩ hęc materia vim ab ꝺ lapide accipit retinetq; longo tpe. Ex eodẽ lapide architectus quidam alexandrię templum cõcamerauerat ut in eo simulacrum ferro in aere pendere videret. Ferrũ accensum igni nisi duret ictibus corrũpit. Rubens non est habile ad tundẽdũ neq; antequ albescere incipiat. Aceto uel alumine illitũ ferrũ fit ęris simile. Purgamenta ferri rubigo ꝛ scoria. Rubigo est vitiũ rodens ferrum uel segetes quasi rudigo mutata vna littera. hęc ꝛ erugo ab erodendo. Nam erugo vitiũ est ferri ab erodendo dicta nõ ab ęramẽto. Scoria ꝟo purgamenta ꝛ sordes sũt quę igne excoquunt. Et dicta scoria q; de ferro excutit. Rubigine aũt caret ferrũ si ceruſa ꝛ gypso ꝛ liquida pice pungit. Itẽ rubigo ferramentũ nõ vitiat si cadẽ medulla ceruina uel ceruſa mixta rosacco vngat.

De plumbo Cap. xxi.

p Lumbũ dictũ q; ex eo primũ pilis factis maris altitudo tentata ẽ. Hui⁹ ꝟo genera sunt: nigrũ ꝛ cãdidũ ẽ melius cãdidum qđ prius in insulis atlantici maris inuentũ est. Siquidẽ ꝛ in lusitania ꝛ in gallicia gignitur sumpta terra harenosa ꝛ coloris nigri ꝛ ponderis grauis: interueniũt ꝛ minuti calculi maxime de torrentib⁹ siccatis lauant eas harenas. ꝛ quod subsidit coquũt in fornacibus. Inueniunt ꝛ i aurarijs metallis aqua missa calculi nigri ꝛ graues ꝛ dũ aurum colligit cũ eo remanent postea separati conflant ꝛ in plumbũ album resoluũt. Inde ꝛ eadẽ grauitas plumbi quę auri. Nigrũ plumbum circa cantabriã abundat cui⁹ origo duplex ẽ. Aut enĩ solũ ex sua vena ꝓdit aut cũ argento nascit: mixtisq; venis conflat. Huius primus in fornacibus liquor stannũ est secundus argentũ qđ remanet supaddita vena rursusq; conflata fit nigrum plumbũ. India neq; plumbũ neq; ęs habet gẽmis tm̃ ꝛ margaritis hęc pmutat. Nigro plũbo fistulis laminisq; vtimur. Laborioſius i hispania ꝛ gallia erut plumbũ. Nam in britannia sũmo terrę cortio.

De stanno Cap. xxii.

f Tanni etymologia ἀποχωρίζων. id est separans dicitur ꝛ secernẽs. Mixta enĩ ꝛ adulterata inter se p ignem metalla dissociat ꝛ ab auro ꝛ argẽto ęs plumbũq; secernit alia q; metalla ab igne defendit ꝛ cũ sit natura ęris ferriq; durissima: si absq; stanno fuerit vrit ꝛ cremat. Stannũ illitũ ęreis vasis sapore facit gratiorẽ ꝛ compescit virus eruginis. Specula etiã ex eo temperant. Ceruſa quoq; ex eo sicut ex plumbo conficit.

De electro Cap. xxiii.

e Lectrũ vocatum q; ad radiũ solis clari⁹ auro argentoq; relucear. Sol enĩ a poetis electron vocat. Defecatius est enĩ hoc metallum omnibus metallis. Huius tria genera. Unũ qđ ex pini arboribus fluit qđ sucinũ dicit. Alterũ metallum qđ naturaliter inuenit ꝛ in precio habet. Tertiũ qđ fit de tribus partib⁹ auri ꝛ argenti vna. Quas partes etiã si naturale soluas inuenies. Unde ꝛ nihil interest natũ sit an factũ vtrũq; enĩ ciusdẽ nature est. Electrum qđ est naturale ciusmodi nature est ut in cõuiuio ꝛ ad lumina clarius cunctis metallis fulgeat ꝛ venenum ꝓdat. Nam si ei infundas ꝓ venenũ stridorẽ edit

ꝛ colores varios in modū arcus cęlestis emittit.

De ponderibus Cap.xxiiii.

Ponderū ac mensurarū iuuat cognoscere
p modū. Nā omnia corporalia sicut scri-
ptum est a sūmis vsqꝫ ad ima in mensura
ꝛ numero ꝛ pondere dispositā sūt atqꝫ formata.
Cunctis corporeis rebus pondus natura dedit-
suū qōqꝫ regit omnia pondus. Primus moyses ī
beremo filijs isrl pondera ꝛ mēsuras dedit. Pri-
mus sidon argiuus ponderū rationem in grēcia
cōstituit. ꝛ licꝫ alij antiquiores extiterint-sed iste
hac arte experientior fuit. Pondus dictū eo ꝙ in
statera librarum pendeat-hinc ꝛ pensum. Abusi-
ue autē pondus-libra vna est. Unde etiā dipon-
dium dictum est-quasi duo pondera-quod nomē
adhuc in vsu retinet. Trutina ē gemina ponde-
rum lances ęquali examine pendēs facta ꝓpter ta-
lenta ꝛ centenaria appendenda sicut momentana
ꝓ parua modicaqꝫ pecunia. Hęc ꝛ monera voca-
ta. Eadem ꝛ statera nomē ex numero habens ꝙ
duabus lancib⁹ ꝛ vno ī medio stilo librata ęqua-
liter stet. Examen est filum medium-quo trutinę
statera regit. ꝛ lances ęquantur. Unde ꝛ in lan-
ceis amentum dicitur. Campana a regione italię
nomen accepit-vbi primū eius vsus repertus est.
Hęc duas lances nō habet-ꝫ virga est signata li-
bris ꝛ uncijs ꝛ vago pondere mēsurata Unicuiqꝫ
autem ponderi certus ē modus nominibus pro-
prijs designatus. Calcus minima pars ponderis
quarta pars oboli est-cōstās lentis geminis gra-
nis. Appellat autem calcus-ꝙ sit paruulus-sicut
ꝛ lapis calculus-qui adeo minim⁹ est-ut sine mo-
lestia sui calcet. Siliqua vicesima quarta pars so-
lidi est-ab arboris semine vocabulū tenens. Ce-
rates oboli pars media est habens siliquam vnā
semis. Hunc latinitas semi obolum vocat. Cera-
tes autem grēce latine siliqua cornuū interpretat.
Obolus-siliquis tribus appendit-habens cera-
tes duos-calcos quattuor. Fiebat enī olim ex ęre
ad instar sagittę-vnde ꝛ nomen a grēcis accepit-
hoc est sagitta. Scrupulus sex siliquarum pon-
dere constat. Hic apud grēcos gramma vocatur.
Scrupulus aūt dictus p diminutionem a lapillo
breui qui scrupus vocat. Drachma octaua pars
uncię est ꝛ denarij pondus argēti tribus constās
scrupulis. id est.xviij-siliquis. Denarius autē di-
ctus-quia p decem nūmis imputatur. Solidus
nūcupatur-qr nihil illi deesse videt. Solidū enim
antiqui integrum dicebant ꝛ totum. Ipse quoqꝫ
nomisma vocat-p eo ꝙ nominibus principū effi-
giebusqꝫ signetur. Ab initio ꝛo vnum nomisma
vnus argenteus erat. Hoc enim ab assyrijs cępit
Dicunt enim iudei ꝙ abraham in terrā chanaan
prim⁹ hanc aduexerit formā. Solidus apud lati-
nos alio nomine sextula dicit-ꝙ de his ser uncia
compleat. Hunc ut diximus vulgus aureū solidū
vocat-cuius tertiā partē ideo dixerūt tremissem-
eo ꝙ solidū faciat ter missus. Sextula bis assum-
pta duellā facit-ter posita staterē reddit. Stater
aūt medietas uncię est-appendēs aureos tres-vn-
de ꝛ vocatur stater ꝙ tribus solidis stet. Hic ꝛ se-
miuncia qr semis habet de uncia. Hic ꝛ semissis-
qr ponderis semis est-quasi semi assis. Quadran-
tem hebrei similiter quadrantē vocant. ꝛ vocat
quadrans-ꝙ uncię quartā partē appendat. Sicel
qui latino sermone siclus corrupte appellatur-he-
breum nomen est-habēs apud eos uncię pondus.
Apud latinos aūt ꝛ grēcos quarta pars uncię est
ꝛ stateris medietas-drachmas appendēs duas.
Unde cum ī litteris diuinis legitur siclus-uncia
est-cum ꝛo in gentilinm-quarta pars uncię est.
Uncia dicta ꝙ uniuersitatē minoꝝ ponderū sua
unitate vinciat-id est complectat. Constat autem
drachmis.viij.id ē scrupulis.xviij. Nō ꝓ inde le
gitimū pondus habet-qr numerus scrupulorum
ei⁹ horas diei noctisqꝫ merit-uel qr libram efficit
duodecies cōputatus. Libra.xij.uncijs perficit. ꝛ
inde habet pfecti ponderis genus-qr tot constat
uncijs-quot mensibus annus. Dicta autē libra ꝙ
sit libera ꝛ cūcta intra se pondera prędicta cōclu-
dat. Una ī ponderib⁹ centū drachmis appendit
ꝛ est nomen grēcū. Talentū autem sūmū esse pon
dus phibet in grēcis. Nam nihil est calco minus
nihil talento maius. Cuius variū apud diuersas
gentes pondus habet. Apud romanos enī talen
tū est-septuagintaduaꝝ librarum-sicut Plautus
ostendit q̄ ait duo talenta esse centū.xliij. libras.
Est aūt triplex-id ē minus-mediū-sūmū. min⁹ l.
mediū. lxxij. libraꝝ. sūmū. cxx. cōstat. Cēturiū
numeri nomen est eo ꝙ.c. librarum ponderis sit.
Nō pōdus ꝓpter pfectionē cēturiū numeri in-
stituerūt romani. De mensuris Cap.xxv.

Ensura est res aliqua modo suo uel tem
m pore circūscripta. Hęc aut corporis ē aut
tēporis. Corporis est ut hominū-lignoꝝ
ꝛ colūnaꝝ longitudo uel breuitas. Sꝫ ꝛ solē istū
ꝓpriā sui orbis habere mēsurā qō geometrici per-
scrutari audēt. Tēporis ut mēsura horaꝝ ꝛ die-
rū ꝛ annoꝝ. Uñ ꝛ metiri pedes horarū dicim⁹-ꝫ
est mensurare. Proprie aūt mensura vocata-ꝙ ea
fruges metiunt atqꝫ frumentum-id est humida ꝛ
sicca ut modios-arrabones-vrnas ꝛ amphoras.
Mensuraꝝ pars minima cochlear qō ē dimidia
pars drachmę-appendēs siliquas.ix. Qui tripli-
catus cōculā facit. Concula drachma vna ꝛ di-
midia adimplet. Cyathi pond⁹.x. drachmis ap-
pendit-qui etiā a quibusdā causatus dicit. Oxi-
falus fit-si ḋnqꝫ drachmę addunt ad.x. Acitabu
lus quarta pars eminę ē.xij. drachmas appendēs
Cotula emina ē habēs cyathos.vj.quę idcirco
cotula vocat-qr grēco sermone cotę incisio dicit. ꝛ
emina sextarij in duo ęqua incidit ꝛ cotulā facit.
Emina aūt appendit libras vnā-quę geminata se-
xtariū facit. Sextarius duaꝝ librarū est-qui bis
assumpt⁹ bilibris noīat: assumptus quater fit grę
co noie cheꝫix. Quinquies cōplicatus-quinarē

siue gomor facit. Adūce sextū congiū reddit. Nā congius. vj. metiť sextariis. a quo ⁊ sextarij nomē dederūt. Congiū aūt a congiēdo id est ꝓ augmentū crescēdo vocať. Unde postea pecunia beneficij gratia dari cepta cōgiariū appellatū ē. Unusq̄sq; enī sui tēporis imperator fauorē ꝓpī captans adūciebat ut largior videreť i donis. Cōgiariū aūt specialiť mensura est liquidor cui⁹ ⁊ rem simul ⁊ nomen a romanis impositū inuenim⁹. Metreta est mensura liquidor. Hęc a mensura accepit nomen. Metron enī mensurā dicūt greci. ⁊ inde appellata metreta. licz ⁊ vrna ⁊ amphora. ⁊ reliqua huiusmodi noia mensuraꝝ sint. tū ista hoc nomē a denarij numeri pfectione accepit. Metrum ad omnē mensurā priner. Metron enī greco. latine mēsura dicit. Nā ⁊ cyathū mensura ē. ⁊ amphora mensura ē. ⁊ quicq̄d plus minusve capit mensura est. Ex ideo hoc nomen specialiť sibi assumpsit. ꝙ sit mensura perfecti numeri. id est denarij Modius dict⁹ ab eo ꝙ sit suo modo pfectus. Est aūt mensura librar. xliij. id est sextariorum. xxij. Cui⁹ numeri causa inde tracta ē. eo ꝙ in ꝓncipio deus. xxij. opera fecerit. Nā ꝓma die septem opa fecit. id est materiā informē. angelos. lucē. cęlos supiores. terrā. aquā. atq; aerē. Secūda die firmamentū solū. Tertia die q̄ttuor: maria. seminationes atq; plantaria. Quarta die tria: solē ⁊ lunā ⁊ stellas. Quinta die tria: pisces ⁊ reptilia aquarū ⁊ volatilia. Sexta die quatuor: bestias. pecudes. reptilia terrę. ⁊ hominem. Et facta sunt oia. xxij. genera in dieb⁹ sex. Et. xxij. generatiōes sūt ab adam vsq; ad iacob. et cū semine nascitur ois gens isrl. Et. xxij. libri veteris testamēti vsq; ad hester. ⁊. xxij. litteraꝝ elemēta sūt quib⁹ constat diuinę legis doctrina. His igiť exemplis modi⁹ xxij. sextariorꝝ a moyse ꝟm sacrę legis mensurā effectus est. Et q̄uis diuersę gentes huic mensurę pondus uel adūciāt ignorant uel detrahāt. apud hebręos constitutiōe diuina tali ratione seruatur Modius enī a modo dict⁹. Hinc ⁊ modica. id ē moderata. Modicis enī modi⁹ nomen ūposuit. Nā modica ꝓ paruis abusiue nō ꝓprie dicimus. Satū genus est mensurę iuxta mozē ꝓuintię palęstinę. vnū ⁊ dimidiū modiū capiēs. Cui⁹ nomen ex hebręo sermone tractū est. Satū enī apud eos noiať sumptio siue leuatio. eo ꝙ qui metiť eandē mensurā sumat ac leuet. Est ⁊ aliud satū mensura sextariorū. xxij. capax. q̄si modius. Batus vocať hebraica lingua ab olearia mola quę bath apud eos uľ bata noiať. capiēs q̄nq̄ginta sextaria: quę mensura vna molę vice ꝓteriť. Amphora vocata ꝙ hinc ⁊ inde leueť. Hęc greece a figura sui dicta dicit: ꝙ a⁹ anse geminatę. videāť aures imitari. Recipit āt vini uľ aquę pedē q̄dratū. frumēti ꝟo modios italicos tres. Cadus greca amphora est continens vrnas tres. Urna mensura est. quam quidam quartariū dicunt. Proprie aūt vrna vas est qđ ꝓ condendis defunctor cinerib⁹ adhiberi solet. de quo poeta. Cęlo tegiť. qui nō habet vrnā

Medimna est mensura quinq; modiorū. Medimna aūt latina lingua vocatur. id est dimidia eo ꝙ quinq; modijs metiať qui ē dimidi⁹ numer⁹ a pfecto denario. Artabo mensura est apud egyptios sextariorꝝ. lxxij. composita ex numero ꝓter lxxij. gentes uel linguas. quę orbem impleuerūt. Gomor. xv. modiorꝝ onus appendit. Corus. xxx. modijs impleť. Hic ex hebraico sermone descēdit. q̄ vocať coza a similitudine collis. Coria enī hebraice colles appellantur. Coaceruati enī modij. xxx. instar collis videnť. ⁊ onus cameli efficiunt.

De signis Cap. xxvi.

Onderis signa plęrisq; ignota sūt ⁊ inde errorē legēti⁹ faciūt. Qua ꝓpter formas eorū ⁊ characteres ita ut a veteri⁹ signata sunt subijciamus.

Littera significat dimidium obolum.

Uirgula ęqualiter iacēs ⁊ porrecta simpliciter significat obolum.

Geminata virgula duo oboli sunt.

Latinū significat obolos tres.

Latinū significat obolos quattuor.

Latinū demonstrat obolos. v. Oboli ꝟo sex ꝓpterea characterē nō habent. eo ꝙ in vna drachma sex veniant. qđ est pondus denarij argentei.

Littera significat siliquas. viij. id ē tremissem.

Latinū significat nomisma grecū. id est solidum.

Iota adiuncta beta significat dimidiū solidum.

Uirgulę duę ex vno angulo a leua in dextrā se diuidētes. significāt drachmā quam etiā olcen appellant.

Hlatinū adiūcto gāma greco. significat semiunciā.

Gāmę autē grecę litterę o latinū in fine adiunctū significat vnciā.

Lauda grecū. ꝓ mediū sui i latinū adiectum significat libram.

kappa grecum circa finem cornuū adiuncto υ greco significat cyathum.

Si ꝟo o latinū habuerit adiūctū. eminā demōstrat quā greci cotylē vocāt.

Xi grecū si acceperit iunctū e latinū significat sextarium.

Si o latinū adiunctū habuerit. indicat acitabulū. qđ greci oxiphalon vocant.

n greçum superposito n latino significat mna.

A latinū in fine habens lauda grecū significat talentum.

Alpha grecū in dextro brachio supiori o littera cōiuncta chenix est.

Incipit liber decimusseptimus
De auctoribꝰ rerū rusticarꝝ Cap̄.i.

Erum rustica-

rū scribēdi solertiā apud grę
r cos prim⁹ hesiodus boeti⁹ hu-
manis studijs cōtulit-deinde
democrit⁹ magn⁹ q̄z carthagi
nensis in.xxviij. voluminib⁹
studiū agriculationis cōscripsit. Apud romanos
aūt de agricultura prim⁹ Cato instituit-quā dein-
de marc⁹ terenti⁹ expolinit-mox Virgilius laude
carminū extulit. Nec min⁹ studiū habuerūt post-
modū Lucius celsus ꝛ iulius attic⁹ ęmilian⁹ siue
columella insignis arator-q̄ totū corpus eiusdem
disciplinę complexus ē. Primū ad aratrū boues
iunxisse ferūt quendā priuatū hominē ꝛ fulmina-
tū noie homogyrū. Quidā aūt osirim dicunt esse
artis hui⁹ inuentorē: quidam triptolemū. Et hic
questio ē quō prima ceres ferro in greçia vertere
terrā instituit-ꝫ ferro qualicūq̄z nō specialiꝫ vo-
mere aut aratro. Stercorādi agri ratione prim⁹
induxit quidā noie stercut⁹ in italia: cui⁹ ara api-
co dedicata est romę. Hic plura instrumēta agri-
culturę repperit-primusq̄z agros firmauit. Eundē
quidā saturnū putauerūt-ut maiorē illi nobilita-
tem facerēr hoc noie-quo splendide sonaret ꝛ di-
gnitatem tituli compararet.

De cultura agrorū Cap̄.ii.

Ultura ē qua frumenta uel vina magno
c labore quęrunt̄-ab incolēdo vocata. Di-
uiriç aūt antiquoꝝ in his duob⁹ erāt-be-
ne pascere. ꝛ bene arare. Cultura agri cinis-ara-
tio-intermissio-incēsio stipulaꝝ-stercoratio-occa-
tio-runcatio. Cinis est incendiū-p q̄ ager inuti-
lem humorē exsudat. Aratio dicta-q: de cęre prius
terrę culturam exercebāt-anteqū ferri fuisset vsus
repert⁹. Dupler est aūt aratio-vernalis ꝛ autūna-
lis. Intermissio est: qua alternis ānis vacu⁹ ager
vires recipit. Stercoratio est lętaminis aspersio
Stercus aūt vocatū uel q: sternit̄ in agris-uel ex-
tergi oporteat quicq̄d sordidū ī ciuitate redūdat
siue q̄ verius ē ab stercen q̄ ꝛ stercurus dictus.
Idē ꝛ fimus ē-q̄ p agros iacit̄. Et dict⁹ fimus q
fiat imus-id ē stercus-q̄ vulgo lętamen vocat̄ eo
q̄ suo nutrimento lęta faciat germina, reddatq̄z
pinguia arua ꝛ fęcūda. Occatio est cū rustici sa-
tione facta bob⁹ dimissis grādes glebas cędūt. ꝛ
ligonib⁹ frangunt. ꝛ dicta occatio-q̄si obcęcatio-
q̄ operiat semina. Occare igit̄ est opire terrā se-
mina-vires ꝛ arbores. Runcatio est a terra hęr-
bas euellere. Nā rus terra ē. Sulcus a sole voca-
tus-q̄ pscissus solē capiat. Ueractū dicit̄-q̄si vere
actū-id ē verno aratū. Proscissio ē aratio prima
cū adhuc durus ē ager. Satio dicta est-quasi se-
minis actio: uel q̄si satoꝝ actio, serere aūt vocatū
q: hoc sereno cęlo faciendū ē-nō p imbres. Hinc
ē ꝛ illud virgilianū. Nudus ara sere nuda. Mes-
sis a metendo-id ē a recidēdo dicta. Seges autē
de semine dicta q̄ iacimus-siue a sectione.

De frumentis Cap̄.iii.

Rima ceres cępit vti frugib⁹ in greçia ꝛ
p habere segetes trāslatis aliūde seminib⁹.
Hui⁹ meminit Ouidi⁹ dicens. Prima ce-
res vnco glebā dimouit aratro. Prima dedit fru-
ges-alimētaq̄z initia terris. Frumenta sunt ꝓpie
quę aristas habēt-fruges aūt reliqua. Frumenta
aūt uel fruges a frumēdo hoc ē a vescendo dicta.
Nā frumen dicit̄ sūma pars gulę. Primitię ꝓpie
sūt quę de frugib⁹ prędecerpunt̄. Triticū uel a tritu-
ra dictū-q̄ purissimū hordeo condat̄-uel q: granū
ei⁹ cōmolit̄ ꝛ terit̄. Far dicit̄ eo q̄ initio frangerēt
Apud antiq̄s enī molaꝝ vsus nōdum erat-ꝫ fru-
mentū in pila missū frangebāt. ꝛ hoc erat genus
molendi. Adoreū tritici gen⁹ q̄ idē vulgo lemen
dicit̄. Edor quondā appellatū ab edendo-q: ꝓino
eo vsi sunt boies-siue q: in sacrificio ipsi⁹ generis
panis ad aras offerebat̄. Unde adorea sacrificia
dicunt̄. Siligo gen⁹ tritici-a selecto dictū. Nā in
pane species ei⁹ prędipua ē. Trimen se tritici ideo
nūcupatū-q: satū post tres mēses colligit̄. Nam
vbi ꝓpter aquā aliāve causā matura satio omissa
est-prędiū ab hoc petit̄. Alica grecū nomen est.
Alicastrū simile est alicę pondere ꝛ bonitate prę-
cipua. Ordeū dictū q̄ prę cęteris generib⁹ frumē-
ti aridū ante fiat-uel q̄ spica ei⁹ ordines habeat.
Hor tria genera. Primū hexaticum vocat̄-eo q̄
spica ei⁹ sex ordines habeat-q̄ q̄dā canterinū ap-
pellant-q̄m aialia meli⁹ q̄ triticū pascit ꝛ boies sa
lubri⁹ q̄ malū triticū. Alterū distichū-eo q̄ duos
ordines habeat-hoc plęriq̄z calaticū vocāt. Ter-
tiū trimense-q: dū cogit necessitas verno seminat̄
ꝛ celerit̄ colligit̄. Scandula a diuisione vocata. Du
plex enī est-scandit̄-id ē dividit̄. Centenū appella-
tū-eo q̄ in plęrisq̄z locis iactus seminis eius in-
crementū frugib⁹ centesimū renascat̄. Hinc ꝛ mi-
liū a multitudine fruct⁹ vocatū. Panicū dictū-q̄
in multis regionib⁹ ex eo panis vice boies susten-
tent̄-q̄si panis viriū. Pistū a pasto. Silamū grę-
cū nomen ē. Farrago a farre dicta. Est enī herba
ordeacea adhuc viridis-nec dū granis ad matu-
ritatē turgentib⁹. Spicam de maturis frugibus
abusiue dicim⁹. Nā ꝓpie spica est-cū p culmi fol-
liculū-id est extremū tumorē aristę-adhuc tenues
in modū spiculi eminēt. Aristā appellata-q̄ pr⁹
ipsa arescat. Culmus ē ipse calam⁹ spicę qui a ra-
dicib⁹ nascit̄. Et dict⁹ culmus q̄si calam⁹. Folliculus est theca frumēti-in qua granū seruat̄ interi⁹.
Hęc sup spicā vallo instructa-munimen prętēdit-
ne auiū minoꝝ morsib⁹ spica suis fructib⁹ exuatur
aut vestigijs ꝓterat̄. Stipulę sūt folia seu vaginę
quibus culmus ambit̄ atq̄z fulcit̄-ne pondere fru-
gis curuet̄-quę ambiunt culmū. Et dicta stipula
q̄si vsta ꝛ q̄si vstipula. stipula dicta ab vsto-colle-
cta cui messe vrit̄ ꝓpter culturā agri. Item stipula

i)

uel q: pars ei⁹ vrit·pars interdū ꝑ palea ꝓcidit. Palea a quibusdā vocari dicit·q pala ventilet. ut frumēta purgent. Gentiles aūt paleā a quadā pa le frugū inuētrice vocauerūt·quā cererē esse volūt de qua Virgili⁹: Te ꝙ magna pales. ⁊ te memo randa canem⁹. Itē alij a pabulo nūcupatā dicūt paleā q ea ꝓmū sola in pascendis aialibus ꝓ bebat. Cui⁹ natura ex cōtrario tanto est frigida. ut obzuras niues fluere non sinat·adeo calida·ut matureſcere poma compellat.

De leguminibus Cap̄.iiii.

Legumina a legēdo dicta·q̄si electa. Ue
l teres enim meliora quęq; legebāt·sine q manu legāt nec sectionē requirāt. Legu minū plurima genera; ex quib⁹ faba·lens·pisa. fa selum·cicer·lupinū·gratioza in vsu boiuz viden tur. Faba greca etymologia a vescendo vocabu lum sumpsit·q̄si faga. Fage enī grece comedere di cit. Primū enī hoies hoc legumine vsi sūt. Huius species duę·quaz altera cōmunis·altera egyptia. Faba frela dicta·eo q eā hoies frendāt id ē fran gant. ⁊ molendo cōminuāt. Lens vocata·q humida ⁊ lenta est·uel q adhęreat humi. Faselum aūt ⁊ cicer greca noia sūt·hꝫ faselū vile genus legu minis q: oē abūdās vile est·hoc aūt semen abun dās inuenit. Lupinū grecū ⁊ ipsum nomē ē·de q̄ Virgilius: Tristesq; lupini. q: vultū gustantis amaritudine contristāt. vnde ⁊ illud ꝓ amaritu dine nec vermis nec vllū aial comedit. Medica·vitia·erbū pabuloz optima sunt. Medica dicta q: a medis translata ē in greciā·tpe quo eā rerxes rex psaz inuasit. Hęc semel serit. ⁊ decē ānis per manet ita ut quater uel sexies possit p annū reci di. Vitia dicta·q vix ad triplicē ꝓueniat fructū cū alia legumina ꝓuentū habeāt ferrilem·vnde ⁊ Virgili⁹: Ut tenuis fętus vitię. Pisa·q ea pen sabat aliq̄d auri minutū. Nam pis aurum dicit. Erbū a greco trahit vocabulū. Hoc enī illi oza bum dicūt·qđ dū sit quibusdā pecoꝛib⁹ infestum tauros tamen pingues efficit.

De vitibus Cap̄.v.

Itis plantationē ꝓm⁹ noe instituit ru
v di adhuc seculo. Apud grecos aūt inuē toꝛē vitis liberū patrē appellari. Unde ⁊ eū gētiles p⁹ moztē deū eē voluerūt. Uitis dicta. q vim habeat cit⁹ radicādi. Alij putāt vites di ctas·q inuicē se vittis innectāt·vicissq arbori bus reptādo religent. Est enī eaz natura flexibi lis·q: q̄si brachijs q̄busdā quicq̄d cōprehēderint stringunt. Labzusca ē vitis agrestis·quę in terrę marginib⁹ nascit. Unde ⁊ labzusca dicta a labzis ⁊ extremitatib⁹ terrę. Codex dictus q̄si caudex. Sic enī vetereꝫ ⁊ clodū ꝓ claudo dicebāt. Sar mētū a serēdo. Malleolus ē nouell⁹ palmes·inat⁹ ꝓzis anni flagello·cognoiatusq; ob similitudinē rei·q in ea ꝓte qua decidit ex veteri sarmēto ꝓo minēs vtrūq; mallei speciē ꝓbeat. Spadones sūt surculi fruge carētes·ex ipsa appellatiōe q sint ihabiles fructu ⁊ sterilitate affecti. Sagittā rusti ci vocāt nouissimā partē surculi·siue q: longi⁹ re cessit a matre ex q̄ ꝓfilijt·seu q: acuminis tenui tate teli speciē ꝓfert. Sūmitates vitiū ⁊ fructi cū flagella nūcupant·eo q flatu agitent. Palmes vitis materia mollis q̄ ꝓ nouella brachia emissus fructū affert. Nā ideo rustici partē vitis palmitē dicūt. Palmes enī derivatiuū nomen ē·qđ nomē παρὰ τὸ πρωτότυπον dicit·q a palma deriuetur. Palma enī habet nomē πρωτότυπον qđ dicit ꝓncipa le ab eo q ex se deriuatiuū faciat. Pampin⁹ ē folū cui⁹ subsidio vitis a frigoze uel ardoze defendit. atq; a duersū omnē iniuriā munit. Qui ideo alicu bi intercisus est·ut ⁊ solē ad maturitatē fructus admittat. ⁊ vmbzā faciat. Et dictus pampin⁹ q de palmite pendeat. Capreoli dicti q capiant ar bozes·sunt enim cincinni siue vncinoli; quibus se inectere vites ⁊ suspendere solent arbozibus·quo āminiculo freti palmites ventos ac turbines con tinere queāt ⁊ sine lapsu piculoz fructus suos su stineāt·ac sese vaga ꝓceritate diffundāt. Corym bi sūt ānuli q̄ ꝓxima quęq; ligant ⁊ cōprehendūt ne longius laxari palmites ventoz flaribus dissi pent. Uuę dicte q intrinsecus humoze sint plenę succiq; ⁊ pinguedinis. Nā humidū ē qđ exterius humozē habet·vuidū qđ interius. Acinus botr⁹ est. Racemus ē botrionis pars. ⁊ botrio grecū ē Suburbanę vuę quędā dicunt·q: fructus eaz ad escam veluti pomū i vzbibus vendit. Cōmendat enī eas ⁊ speciē ⁊ saporis iocūditas; ex quib⁹ sūt ꝓcoque·duracinę·purpureę·dactyli·rhodię·li byę·ceraunię·stephanitę·tripedianę·vnciarię·ci donitę. Ꝓcoquę vocatę·q cito matureſcāt ⁊ añ oēs sole coquāt. Was greci lagos dicūt q currāt ad maturitatē velocit⁹ ut lepus. Durabiles aūt ꝓ totam hyemē veniculę ⁊ numeſianię. Purpureę a colore dicunt. Dactyli a longitudine. Rhodię ⁊ li byce a regiōib⁹ nūcupare sūt. Ceraunię vo q ru beāt veluti ignis. Stephanitę a rotūditate. Un ciarię a magnitudine. Genera aūt vuaz quę vino deseruiunt plurima. Ex quibus aminea dicta·q̄si sine minio id est sine rubore. Albū enī vinū red dit·quę cū sit vnius nois nō vnam speciē reddit. Ämineę duę geminę ab eo dictę·q duplices vuas mittūt. Äminea lagana·q: plus oībus lanescit la nugine. Rubiliana dicta·q: eius materia rubet. Fecinia minuti acini ⁊ durę cutis vuas habet·no bilitate amineā sequit·fecūditate ꝓcedit. Quā ꝓinde fecinią vocāt·q plus q̄ cęterę feces afferat. Apianę vinū dulce faciunt·quas nisi cito legas; pluuijs ⁊ ventis ⁊ maxime apib⁹ infestant·quarū depredatione apianę cognoiatę sunt. Balanitę·a magnitudine nomē sumpserūt. Balanin enī grę ce grande vacat. Biturica·a regione nomē sortita est·turbines ⁊ pluuias ⁊ calozes fortissime su stinens·nec in macra terra deficiēs. huius meriti ⁊ basilisca est. Argitis grecula vitis·generis albi fertilis·vastā materiā ⁊ breuē ⁊ latū foliū mittēs.

Cui⁹ fructū nisi ꝑmo tpe colligas·aut ad terrā decidit·aut humore putrescit. Inerticula nigra est quā greci amaracion vocant·boni vini ⁊ leuis·a quo etiā nomen traxit·q̄ iners in tentandis neruis habeat·q̄uis gustu nō sit hebes. Mareoticę a regione ęgypti mareotis dictę·vnde ꝓius venerunt·sunt eni ⁊ albę ⁊ nigrę. Elbolę·quas quidā varias appellant·neq; purpureę·neq; nigrę ab elbo colore ita dictę·subalbi tamen musti. Elbū est eni nigrū candidūq; colore. Nā elbum nec albū nec nigrū est. Tertius locus vitiū quo sola fęcunditate cōmendant abundantia copiosa·multūq; vini fluens. Uiriciolia·vuas grandes magis q̄ multas haber·nomen autem inde hoc sumens q̄ multū vini fluat. Syriaca uel q: de syria allata·uel q: nigra est. Multa aūt genera vitiū sūt·quę tū mutatione loci ⁊ q̄litatē ⁊ nomē amittūt. Uitibus inter cętera magis ista cōueniūt: oblaqueatio·putatio·ꝓpaginatio·fossio. Oblaqueare ē circa codicē terram apire ⁊ velut lacus efficere. Hoc aliqui excodicare appellant. Putare est virgam ex vite supuacuā resecare·cui⁹ flagellis luxuriāt. Putare eni dicit purgare·id ē amputare. Traducere transducere. Propaginare ꝙo flagellū vitis terrę submersū sternere ⁊ q̄si pozzo pangere. Hinc propagines ac ꝓpagare ⁊ ꝓtendere dicūt. Fodere ꝙo est foueam facere·quasi fouere.

De arboribus Cap. vi.

Arborū nomen siue herbaꝝ ab aruis inferum credit·eo q̄ terris fixis radicibus adhęrent. Utraq; aūt ideo sibi pene similia sunt q: ex vno alterū gignit. Nā dum sementē in terram iecer is·herba ꝓius ozit·deinc confota surgit in arborē ⁊ infra paruū tempus·quā herbam videras·arbustā suspicis. Arbusta arbor nouella ⁊ tenera in q̄ inserio fieri potest. Et dicta arbusta·q̄si arboris asta. Alij arbustū locū in q̄ arbores sunt volūt accipere·sicut salictū. sic ⁊ virecta vbi virgulę nouellę ⁊ virentes sunt. Arbor aurē ⁊ fructifera ⁊ sterilis·arbos aūt nō nisi fructifera Genere autē fęminino arbores dicim⁹·poma ꝙo neutro. Frutex breuis est appellat⁹·q̄ terrā fronde tegat·cuius plurale nomen frutecta: arbor alta est. Silua ꝙo spissū nemus ⁊ breue. Silua dicta quasi xiliua·q̄ ibi ligna cędant. Nā greci xilon lignū dicūt. Multa enim latina noia grecam plerūq; ętymologiā recipiūt. Nemus·a numinibus nūcupatū·q: pagani ibi idola constituebāt. Sūt eni nemora arbores maiores vmbrosę frondibus. Lucus ē densitas arborū solo lucē detrahens·tropo antiphrasin·eo q̄ nō lucear. siue a luce·q̄ in eo lucebant funalia uel cęrei·ꝓpter nemoꝝ tenebras. Saltus est densitas arboꝝ alta: vocata hoc noīe·eo q̄ exiliat in altū ⁊ in sublime consurgat. Aluaria secreta nemora: dicta q̄ ea aues frequentāt. Recidiua arborū sūt·quę aliis sectis repullulāt. Alij recidiua a cędendo dicūt·q: post casum nascunt. Alij a recidendo ⁊ repullulando dixerūt. Ergo recidiuū vbi mos aut casus. Insitio dicit·cū fisso trunco surculus fęcūdę arboris sterili inserit·aut oculoꝝ ipositio cū incisō cortice libro alienę arboris germē imittit. Plantę sūt rapte de arboribus. Plantaria ꝙo·quę ex seminib⁹ nata sunt cū radicib⁹. ⁊ a terra ꝓpria transferunt. Cespites frutices sūt q̄si cuspides uel q̄si circa pedes. Frondes dicti q̄ ferāt virgulta uel vmbras. sūt aūt causa vmbrarū. Oculi nodi sunt ex quib⁹ frondes exeūt. Radix appellat q̄ q̄si radijs quibusdā fixa terris in ꝓfunda dimergit. Nā physici dicūt parē esse altitudinē radicū ⁊ arborum. Alij radicē a similitudine radioꝝ dictam putant uel q: si eradat nō repullulat. Truncus est statura arboris insistens radici. Cortex vetereꝫ cozucem vocabāt. Dictus aūt cortex q̄ corno lignū tegat. Liber ē cortecis pars interior·dict⁹ a liberato cortice·id est ablato. Est eni mediū quiddam inter lignū ⁊ cortex. Rami sunt qui de trunco manant·sicut a ramusculis cętera. Surculi a prędicisione serrę nūcupati. Uirgultum est·q̄ de radice pullulat. Ram⁹ qui de ipso roboze arboris·virga quę de ramis. Propie aurē virgultū appellat q̄ ad radicē arboris nascit ⁊ q̄si inutile ab agricolis āputat. Et hinc dictū virgultū·q: ex virga tollit. Uirga aūt a vi uel a ꝙrute dicit·q̄ vim i se multam habeat·uel a viriditate·uel q: pacis indiciū ē q̄ vim regat. Unde hac vtunt magi·ad placandos inter se serpentes. ⁊ idcirco in ea hos sustinēt illigatos. Hac etiā philosophi ac reges ⁊ magistri ⁊ nuncij ⁊ legati vtunt. Flagella dicunt ut prędiximus·sūmę arborū partes ab eo q̄ crebros ventorū sustinent flatus. Limas vocatas dicunt q̄si comas. Folia greece filia dicunt·inde ⁊ ad nos hoc nomē ꝓ derivationē translatū ē. Flores nominati: q̄ cito defluāt de arborib⁹·q̄si fluores·q̄ cito soluant. In his duplex gratia coloris ⁊ odoris. Austro eni flores soluūt·cephyro fiūt. Germen dicim⁹ surculū prągnantē a gerendo·vnde ⁊ germinatio. Fruct⁹ nomen accepit a frumine·id ē eminētre gutturis parte qua vescimur. Inde ⁊ fruges. Fructus autem ꝓrie dicunt agroꝝ ⁊ arborū quibus vtimur. In animalibus vero abusiue ⁊ translatiue vocari fructū. Poma dicta ab opimo id est a copię vbertate. Matura dicunt·q: apta sūt ad mandendū·sic ⁊ imatura·q: prius q̄ matura fiāt·dura sūt ad mandendū. Ligna dicta q: incęsa cōuertunt in lumē. Unde ⁊ liciniū dicit q̄ lumē det. Astula a tollendo nūcupata q̄si abstula Fomes est astula quę ab arborib⁹ excutit·recisiōe aut astulę ambustę·aut ligno cauata a fūgis nomine accepto·q̄ ita capiat ignē. De quo Uirgil⁹. Raputq; in fomite flāmā. Torris lignū adustū quē vulg⁹ ticionē appellat·extractū foco semiustū ⁊ extinctū. Quisquilię stipulę imixtę surculis ac foliis aridis·sūt aūt purgamenta terrę. Carices putredo lignoꝝ·dictum hoc nomen·q̄ eueniat lignis virtute carentibus.

De ꝓp̄ijs nominibus arboꝝ Cap̄. vii.

Palma dicta q̄ manus victricis ornatus ē uel q̄ oppāſus ē ramis in modū palmę hoīs. Eſt enī arbor inſigne victorię: procerogꝫ ac decoro virgulto diuturniſqꝫ veſtita frondibus ⁊ folia ſua ſine vlla ſucceſſione conſeruās. Hāc greci ſenicē dicūt q̄ diu duret ex noīe auis illi⁹ arabię quę multis annis viuere phibet. Quę dum in multis locis naſcat nō in omnib⁹ fructꝫ pficit maturitatē. Frequenter aūt in ęgypto ⁊ ſyria. Fructus aūt ei⁹ dactyli a digitoꝝ ſimilitudine nuncupati ſunt: quoꝝ etiā ⁊ noīa variant. Nam alij appellant palmulę ſimiles mirobalani. Alij thebaici qui ⁊ nicolai. Alij mucales quos greci cariatos vocāt. Laurus a verbo laudis dicta. Hac enī cum laudibus victorum capita coronabant. Apud antiq̄s aūt laudea noīabat poſtea d littera ſublata ⁊ ſubrogata r dicta ē laurus ut in auriculis quę initio audiculę dicę ſunt. ⁊ medidies quę nūc meridies dicit. Hāc arborē greci dapbnē vocant q̄ nūq̄ deponat viriditatē inde illa potius victores coronant. Sola q̄ꝫ hęc arbor vulgo fulminari minime credit. Malū a grecis dictū q̄ ſit fructꝰ eius pomoꝝ oiuꝫ rotundiſſimꝰ. Unde ⁊ hęc ſūt vera mala: quę vehemēt rotunda ſunt. Malū marianū a loco vocatū vnde prius aductū eſt. Nā multę arbores noīa ex ꝓuinctis ⁊ ciuitatib⁹ de quib⁹ allatę ſūt acceperūt. Virgilius: amantib⁹ quid ex malo queri ſoleat oſtēdit. Malacidonia nomen ſumpſit ab oppido qđ eſt in inſula creta de qua greci dicere ſolēt: vbiū cretenſiū matrē cidoniā ex cui⁹ pomo cidonitū conficit. Fit q̄ꝫ ex ea ⁊ vinū quo languentiū deſideria fallūt. Nā ſpecie ⁊ guſtu ⁊ odore cuiuſlibet vini veteris imaginē repꝛeſentat. Malomellū a dulcedine appellatū q̄ fructus ei⁹ mellis ſaporē habeat uel q̄ in melle ſeruet vnde ⁊ quidā. Si tibi cecropio ſaturata cidonia melle ꝓponantur: dicas hęc meli mella placet. Malū punicū dicit eo q̄ ex punica regione ſit genus ei⁹ translatū. Idē ⁊ malogranatū eo q̄ inter coricis rotunditatē granoꝝ contineat multitudinē. Arbor aūt malogranata eſt generis feminini pomū ꝙ eſt neutri generis. Flores malorū a grecis appellari ſūt quirinas latini caducū vocant. Agreſtium aūt maloꝝ flores greci balauſtion appellauerunt. Quorū alij albi alij purpurei alij roſei reperiunt ſimiles floribus mali punici. Negant medici mali punici cibo noſtra corpora nutriri q̄ eo ſic opinantur vtendū ut medicare potius nō alere videat. Malū pſicū cuius breuis admodū vita conceſſa eſt: triū generū eſſe ferē duracenū armeniacū ⁊ pſicū. Duracenū nuncupat eo q̄ pomum eius in guſtu acorem referat. Armeniacū dicitur q̄ primū genus eius ab armenia ſit aductū. Perſicum vocatū q̄ eam arborem primus in ęgypto ſeuerit perſeus a quo ſe oriundos ptolemei ferebant. Hęc in pſida fructū generat interfectoriū apud nos autē iocundū ac ſuauem. Horum aliud pręcox aliud vocatur eſtiuum. Medica arbor cuius nomen etiā carminibus mantuanis inclaruit aſportata primum a medis: vnde ⁊ vocabulū ſumpſit. Hanc greci ceromelam latini citriam vocant q̄ eius pomum ac folia cedri odorem referat. Malū eius inimicum venenis ⁊ hoc eſt quod idem poeta intelligi voluit cum tradat ex illo foueri animam. Hęc arbor omni pene tempore plena eſt pomis quę in ea partim matura partim acerba partim adhuc in flore ſunt poſita qđ in ceteris arboribus rarū eſt. Mella quam greci loton appellāt quę vulgo propter formam ⁊ colorem faba ſyrica dicit. Arbor enī eſt magna fructum ferens comeſtibilem maiorē pipere: guſtu ſuauē. vnde ⁊ mella vocata eſt. Coquimella quā latini ob colorē primū vocant alij a multitudine eniti fructus nitrā appellant. Cui⁹ generis damaſcena melior a damaſco oppido vnde prius aſportata eſt dicta. cui⁹ ſolum pomū ſtomachum mederi ꝓbatur. Nam cętera noxia phibent. Hęc ſola arbor gūmi glutinoſum ⁊ compactiuū diſtillat quo ⁊ medici ⁊ ſcriptores vtunt. Oleomella naſcit in palmaria ſyrię ciuitate ex eo ita appellata q̄ ex trunco oleum defluat in craſſitudine mellis ſaporis ſuaui. Pomelida ſorbo ſimilis mediocris arbor ⁊ flore candido dicta q̄ dulcis ſit eius fructus ⁊ acuto ſapore cōmixtus. Hęc arbor ętate durat exigua. Melofos arbor in africa punica lingua vocata ex qua profluit lentus ſucus q̄ a loco amoniacus nominat. Meſpila arbor ſpinoſa fructu ſimilis malorū q̄ꝫ paulo breuiore vnde ⁊ appellata q̄ pillulę formā habeāt ei⁹ poma. Pyrus vocata videt q̄ ignis ſpeciem formata. nam hoc genus pomi ab amplo incipit: ⁊ in anguſtū finit ſicut ignis. Pyrus aūt arbor fructꝰ eius pyra eſt. Cuius multę ſpecies. ex quibus cruſtumia ſunt pyra ex parte rubētia ab oppido cruſtumio nominata. Poma pyri iumentis impoſita uel ſi pauca vehementer onoroſa eſſe dicuntur. Ceraſus a ceraſo vrbe ponti vocata. Nam lucullus cum ceraſum ciuitatem ponti deleſſet hoc genus pomi inde aduerit ⁊ a ciuitate ceraſum appellauit. Arbor autem ceraſus. pomum ceraſum dicitur. Hoc etiam ⁊ ante lucullū erat in italia ſed durum vnde ⁊ cornum appellatum eſt. Eſt autem arbor apta aſtilibus vnde ⁊ Virgilius: Bona bello cornus. Ficus latine a fęcunditate vocat. Feracior eſt enim arboribus cęteris. Nā terꝫ quaterꝫ per ſingulos annos generat fructum atꝫ altero matureſcente alter oborit. Hinc ⁊ carice a copia nominatę. Ficus ęgyptia fęcundior fertur cuius lignum ī aqua miſſū. ilico mergitur. ⁊ cum in limo aliquādiu iacuerit deinde in ſuperficiem ſuſtollitur verſa vice naturę quando madefactum debuit humoris pondere reſidere. Antea athlętę ficis alebant q̄ꝫ eos pythagoras exercitatoꝝ ad carnis vſum q̄ fortior cib⁹ eſt trāſtuliſſet. A ſenib⁹ in cibo ſępi⁹ ſūptę

ficus·rugas eoꝝ ferunt distẽdere. Tauros quoq; ferocissimos ad fici arborem colligatos repente mansuescere dicunt. Caprificꝰ appellata·eo q̃ parieres quibus innascit carpit. Rumpit enī ⁊ prodit ex latebris quibus cōcepta est. Alij caprificū putāt dictū·q̃ ficus arbor eius remedio fœcundetur. Morus a grecis vocata quā latini rubū appellant·eo q̃ fructꝰ uel virgulta eius rubent. Est enī morus siluestris fructus afferēs·quibꝰ in deserto pastoꝝ fames ac penuria confouet. Huꝰ folia suppositā serpenti ferūtur interimere eū. Sycomorus sicut ⁊ morus greca noia sūt. Dicta aūt sycomorus·eo q̃ sit foliꝭ similis moro. Hanc latini celsam appellāt ab altitudine·q̃ non ē brevis ut morus. Nux appellata·q̃ vmbra uel stillicidiū folioꝝ eius ꝓximis arboribꝰ nocear. Hanc alio noie latini iuglandē vocant·quasi iouis glandē. Fuit enī hęc arbor consecrata ioui. Cuꝰ pomum rantā vim habet ut missa inter suspectos herbaꝝ uel fungoꝝ cibos·q̃cq̃ in eis virulentū ē exudet rapiat atq; extinguat. Nuces aūt generalit dicūt omnia poma tecta cortio duriori·ut pineę· nuces· auellanę·glādes·castaneę·amigdalę. Hinc ⁊ nuclei dicti·q̃ sint duro cortio tecti. At cōtra poma omnia mollia mala dicta·ꝫ cū adiectiōe terrarū i quibꝰ antea nata sūt·ut pſica·punica·mariana·cidonia ⁊ cętera. Amigdala grecū nomē ē·qđ latine nux longa vocat. Hanc alij nuclicā vocant quasi minorē nucē. De qua Virgiliꝰ: Cū se nux pluruma siluis induit i florē. Cūctis enī arboribꝰ prior se flore vestit ⁊ ad ferēda poma arbusta sequenia prꝫuenit. Auellanę ab auellano campanię oppido vbi abundant cognominatę sūt. Hęc a grecis ponticę appellant·eo q̃ circa ponticū mare abundent. Castaneā latini a greco appellāt vocabulo. Hanc enī greci castanicā vocant·ꝓter q̃ fructus eius gemini in modū testiculoꝝ intra folliculum recondīti sūt·qui dū ejciunt quasi castrant. Hęc arbor semel ut excisa fuerit tāq̃ silua expullulare cōsuevit. Uel poma ex oibꝰ nucibꝰ fortissima sūt Nā i cibo sūpta difficile digerūt·virides strigūt·coctę aūt minꝰ. Ilex ab electo vocata. Huꝰ enī arboris fructū boues pinū ad victū sibi elegerūt. vnde ⁊ poeta. Mortales pinū rucrabāt gurture glandē. Priꝰ enī q̃ frumēti vsus eēt antiqui homines glande vixerūt. Suberies arbor·er q̃ validissimꝰ cortex natatoriꝰ extrahitur. Et ideo appellata suberies·eo q̃ fructus eiꝰ sues edūt·porcoꝝ sūt enī alimenta nō hoiuꝫ. Et dicta suberies quasi subedies. Fagus ⁊ esculus arbores glandiferę·ideo vocatę credūtur q̃ harum fructibꝰ olim homines vixerint cibumq; sumpserunt·escamq; habuerūt. Nam esculus ab esca dicta. Fagus ꝙo a greco vocabulū traxit. Fage enim grece comedere dicitur. Silicon quā latini corrupte siliquā vocāt·ideo a grecis tale nomē accepit·eo q̃ ligni eius fructus dulcis. Xilo quippe dicunt lignum. licon dulce. Huꝰ arboris pomo sucus expressus acatia a grecis dicit. Pistatia q̃ cortex pomi eius nardipistici odorē referat. Pinus arbor picea. ab acumine foliorum vocata. Pinū enī antiqui acutum nominabant. Pinū aūt aliā pitin·aliā greci peucen vocant·quam nos piceam dicimus·eo q̃ desuder picem. Nam ⁊ specie sibi differūt. In germaniq; aūt insulis huius arboris lachryma electrum gignit. Gutta enī defluens rigore uel tepore i soliditatem durescit. ⁊ gemmā facit de qualitate sua nomen accipiens·id est sucinū·eo q̃ sucus sit arboris. Pinus creditur ꝓdesse cunctis quę sub ea seruantur·sicut nux nocere omnibus. Abies dicta q̃ prę cęteris arboribus longe eat. ⁊ in excelsū prominеat. Cuꝰ natura expers est terreni humoris·ac pinde habilis atq; leuis habet. De qua Virgiliꝰ: Et casus abies visura marinos. quia ex ea naues fiūt. Hanc quidā gallicū vocāt ꝓter candorem. Est aūt sine nodo. Cedrus quā greci cedros vocant·quasi ceomenes dziosiozon·id est arboris humor ardētis·cuius folia ad cypressi similitudinem respōdent. Lignū ꝙo iocundi odoris est. ⁊ diu durans·nec a tinea vnq̃ exterminatur. De qua Persiꝰ. Et cedro digna locutꝰ. scilicꝫ ꝓter durabilē ꝓpetuitatē. Unde ⁊ in templis ꝓpter diuturnitatem ex hoc ligno lacunaria fiunt. Huꝰ ligni resina cedria dicitur·quę in cōseruandis libris adeo ē vtilis·ut pliniꝰ ex ea nec tineas patiebant·nec tpe cōsenescant. Nascitur in creta africa atq; syria. Cypressus grece dicitur q̃ caput eius a rotunditate in acumen erigit. Unde ⁊ conon vocatur·id est alta rotūditas. Hinc ⁊ fructus eius conus· quia rotūditas eius talis est ut conū imiterur. Unde ⁊ coniferę cyparissi dicunt. Huius lignū cedro pene proximā habet virtutē. Temploꝝ quoq; trabibus aptū·impenetrabili soliditate nunq̃ oneri cedit·sed ea qua in principio fuerit firmitate pseverat. Antiqui cypressi ramos ꝓpe rogum constituere solebant ut odorē cadauerū dum verentur comprimerent iocūditate odoris sui. Juniperus grece dicta·siue q̃ ab amplo in angustū finiat ut ignis. siue q̃ cōceptū diu teneat ignem· adeo ut si prunę ex eius cinere fuerint operęq; vsq; ad annū pueniant. Pyr enim apud grecos ignis dicitur. Juniperus autē alia parua·alia magna est. Hebenꝰ in india ⁊ ethiopia nascitur·quę cęsa durescit in lapidem. Cuius lignum nigrum est. ⁊ cortex levis ut lauri·sed indicum maculosum est in paruis distinctionibus albis ac fuluis. Ethiopicum ꝙo quod prestantius accipitur·in nullo est maculatum· sed est nigrum leue ⁊ corneum. Est autem mareotica palus i india vnde hebenꝰ venit. Lucanꝰ: Hebenꝰ mareotica inquit. Hebenꝰ aūt crepūdijs illigat·ut infantem visu nigra non terreāt. Platanus a latitudine foliorum dicta· uel q̃ ipsa arbor parula fit ⁊ ampla. Nam platos greci latū vocant. Expressit huius arboris scriptura ⁊ nomen ⁊ formam dicens: quasi platanus dilatata sum in platcis. Est autem tenerrimis foliis ac mollibus ⁊ vitū similis. Quercus siue quernus dicta q̃ ea soluti erāt

dñ gentiũ querentib⁹ responsa dare·arbor multũ annosa·sicut legit de quercu mãbre sub qua habitauit abrahã·que ferũ vsq; ad cõstantini regis imperiũ p multa secula pduasse. Hui⁹ fruct⁹ glandula appellat. E quib⁹ vna agrestis onfaticis dicta parua forma·ꝫ firmo corpe atq; nodoso·que medicaminib⁹ ꝛ incaustis adhibet·altera balanis·lenis·ac leuis·ac nimiũ perforata. Lucernar tñ vsibus necessaria. Fraxinus vocari fertur·q magis in asperis locis montanisq; fragis nascatur·hinc p deriuationem fraxinus·sicut a monte montan⁹. De quo Ouidi⁹: Et fraxin⁹ vtilis astis Tarus venenata arbor vnde ꝛ torica venena exprimũtur. Ex hac arcus parthi ꝛ alie gentes faciũt. vnde ꝛ pcta. Itureos taxi torquẽtur in arcus. Itureos aũt dicit parthicos. Acer coloribus ipar. Robur aũt generalit dicit ex oi materia q̃cquid ẽ firmissimũ. Alnus vocat q alatur amne. Proxima enī aquę nascit·nec facile extra vndas viuit. Hinc ꝛ tenera ꝛ mollis·q; in humecto loco nutritur. Ulnus nomẽ accepit·q vliginosis locis ꝛ humidis melius pficit. Nam in mõtanis ꝛ asperis minus lęta ẽ. Larex cui hoc nomen a castello laricino inditũ ẽ·ex qua tabulę tegulis affixę·flãmã repellũt·neq; ex se carbonẽ ambuste efficiunt. Populus dicta q ex ei⁹ calce multitudo nascatur. Cui⁹ genus duplex ẽ. Nam altera ẽ alba·altera nigra. Alba aũt populus dicta·q; folia ei⁹ vna parte sũt alba·altera viridia. Hęc igitur bicolor habẽs quasi noctis ꝛ diei notas quę tempora ortu solis occasuq; constãt. Generat etiam resinã circa eridanũ fluuiũ·uel ut alij memorant i finibus syrię. Tiliã dicunt vocatã eo q vtilis sit ad vsum telor nitore ꝛ leuitate iaculãdi. Est enī gen⁹ materię leuissime. Salix dicta q celeriꝰ saliat ꝟ ẽ velocius crescat·arbor lenta·virib⁹ habilis vinciendis. Cuius seminis hanc dicũt ee naturam·ut si quis illud in poculo hauserit liberis careat·ꝫ ꝛ feminas infecũdas efficit. Popul⁹ aũt ꝛ salix ꝛ tilia mollis materię sunt ꝛ ad sculpturã aptę. Uimẽ vocat eo q vim habeat multã viroris. Natura enī eius talis ẽ ut etiã si arefacta abluat virescat·deinde excisa atq; in humo fixa radicib⁹ sese ipsa demergat. Mirice·quã latini tramariciã vocant·ex amaritudine noiata. Gustus enim eius nimis amarus ẽ. Hęc arbor i solitudine ꝛ saxoso humo nascit·ex qua etiã arbore maleficis arrib⁹ mistra·id est odia concitari dicunt. Myrt⁹ a mari dicta·eo q magis littorea arbor sit. Unꝺ ꝛ Uirgili⁹: Littora myrtetis lętissima. ꝛ amantes littora myrtę. Hinc ẽ q ꝛ a grecis myrene dicit. Medicorũ aũt libri hanc arborẽ aptã scribũt mulierũ necessitatib⁹ plurimis. Lentisc⁹. q cuspis ipsius lent⁹ sit ꝛ mollis. Nam lentũ dicimus quicqd flexibile ẽ. vnde ꝛ lentũ vimẽ ꝛ vites. Uirgili⁹: Et lentę vites·p flexibiles. Huius fructus oleũ desudat·coctq; ex resinam·que mastix appellat·cuius plurima ꝛ melior in chio insula gignitur. Terebinthus arbor·grecũ nomen·generans resinã oiuz resinarũ pstantiorem. Buxus grecũ ẽ nomẽ ex parte a latinis corruptũ. Pixos enī appellat apud eos arbor semp virens ꝛ leuitate materię elemẽtor apicib⁹ apta. vnde ꝛ scriptura: Scribe buxo. Rodandar qđ corrupte vulgo lorandrũ vocatur q sit foliis lauri similis·flore ut rosa·arbor venenata. Interficit enī animalia·ꝛ medet serpentiũ vexatiões. Herbitũ vocauerũ t pastores·eo q vice herbę pebeat pecorib⁹ vbi desunt pascua. Turbiscus·q de vno cespite et⁹ multa virgulta surgũt q̃si turba. Stipa vocata ꝓpter q ex ea stipent tecta. Hinc ꝛ stipula p diminutionem. Arundo dicta q cito arescat. Hanc veteres cannã vocauerũt, arundinẽ ꝙ postea varro dixit. Bene sciendũ q latinũ canna de lingua hebrea sumptũ ẽ. Apud eos enī calam⁹ canna dicit. Cicuta aũt ẽ qđ ẽ inter cannar nodos·dicta q lateat. In indicis stagnis nasci arundines calamiq; dicuntur ex quor radicib⁹ expressũ suauissimũ sucũ bibũt. vnde ꝛ varro ait: Indica nõ magnũ in arbore crescit arundo. Illi⁹ ꝛ lentis premitur radicibus humor. Dulcia cui nequeãt suco condere mella. Sambucus·mollis ꝛ puia arbor. Rhamn⁹ gen⁹ ẽ rubi qđ vulgo sentice vsinã appellant·asperũ nimis ꝛ spinosũ. Sentix dicta a situ qđ ẽ terra inculta·in qua sentices spineq; nascunt. Maiores aũt nostri oẽm arborẽ spinosam veprem dicebãt·q vi prendat. Oleaster dictus q sit foliis oliuę similib⁹ sed latioribus·arbor inculta atq; siluestris·amara atq; infructuosa. Cui insertus oliuę ramus·vim mutat radicis. ꝛ vertit eã i ꝓpriã qualitatem. Lachryma oleastri arboris duplex est. Alia enī gũmi similat sine vllo qualitatis mor·sua·alia amoniaci guttã ex distillatiõe collectam ac remordentẽ. Oliua grece oleon dicitur. ex quo in latinũ tractũ ẽ ut oliua dicat. Olea aũt ipsa arbor ẽ·fructus oliua·sucus oleũ. Est autem arbor pacis insigne·cuius fructus diuersis noibus appellat. Dracades oliuę greca etymologia a similitudine testiculorũ vocatę·quos greci orchos vocãt. Radiolę·p eo q oblongę sũt in modũ radior. Paphię a papho insula dicte vnde ꝑpus allatę sũt. Licinię·eo q oprimũ dent lumẽ. Nã lignus lumẽ est·vnde ꝛ lignũ nomen accepit·quia aptum ẽ flammis ꝛ luminib⁹. Pausia quã corrupte rustici pusiã vocant viridi oleo ꝛ suaui apta. Et dicta pausia q pauiatur·id ẽ tundatur. vnde ꝛ pauimentum. Syria dicta p eo q de syria ẽ allata siue qr nigra est. Crustumia idem ꝛ volemis dicta·eo q volam compleat magnitudine·hoc ẽ mediam manum. vnde ꝛ iuolare dicimus. Quidam autem volemum gallica lingua bonũ ꝛ magnũ intelligunt colimbades appellatę. Oleũ autẽ ab olea nominatur. Nam ut diximus olea ẽ arbor. vnde deriuatum fit oleũ. Sed q ex albis fuerit oliuis expressum vocat spanũ·a grecis onfation appellarũ. Qđ aũt ex fuluis ꝛ nõdũ maturis

fuerit expressum viride appellatur. Quod vo ex nimiū maturis cōmune dicit. Ex his ad vsū vitę primū est spanū. secundū viride. tertium cōmune. Amurca olei pars aquosa. ab emergendo dicta. id ē q ab oleo se mergat. t fex eius sit. Hanc greci amurcen vocant ex latina lingua trahētes uocabulū. Gumē greco nomē ē. b enī illi gomi dicūt. Resinā greci recinā vocāt. Rhea enī grece dicit quicqd manat. Est enī lachryma sudore exhalata lignoꝝ. ut cerasi. lentisci. balsami. uel reliquaꝝ arboꝝ siue virgultoꝝ quę sudare pdunt. sicut t odorata orientis ligna. sicut gutta balsami. ac ferularū uel sucinoꝝ cui⁹ lachryma durescit ī gemmā. Prima ē resina terebinthina oiuꝫ pstātioꝝ. Afferꝫ aūt ex arabię patria arꝫ iudea t syria cypro t africa. ex insulis ꝯ cycladib⁹. Secūda ē lentiscina. que mastix vocatur. hęc ex chio insula deportatur. Tertia pinalis. quaꝫ alia pitines. alia peucine. alia liquida. alia arida. t afferūt ex tyrrhena colofonia. Uñ etiā nomē colofonia resina sūpsit. Pix grecū nomē ē. quā illi pissam vocant. Alij volūt ex pino picē vocari. Hęc a grecis appellat donia. nos ramalē dicere possumus. cuius pbabilis splēdēs. lenis t mūda. Creādaꝫ arborū naturaliter tria sūt genera. aut enī sua sponte nascuntur. aut ex seminib⁹ fortuitu iacentib⁹ surgūt. aut ex radicibus pullulāt. Nam cętera vsus inuenit fauente natura. Dia poma latine neutri generis ē dicūt: arbores aūt femini fere sūt generis. excepti paucis. ut hic oleaster. b siler. Virgilius: ut molle siler. Itē hoc burū. licꝫ t hęc buxus dicat. Nā supfluā q̄dā volūt facere discretionē. ut hęc buxus de arbore dicamus. buxū vo de ligno compositio.

De arboribus aromaticis Cap. VIII.

Aromata sūt quędꝫ fragrātis odoris. quę
2 india uel arabia mittit siue alię regiones
Nomē aūt aromata traxisse videt. siue q aris impositā diuinis inuocatiōib⁹ apta videant. seu q sese aeri inserere ac miscere pdant. Nā quid ē odor nisi aer contact⁹? Tus arbor arabię immensa arꝫ ramosa leniſſimi corticis. ramis ad acris qualitatē. amigdalę modo sucū aromaticū fundēs albū. t masticatiōe velut in puluere resolutū. t cū frāgit intus pingue ē t igni appositū facile ardescēs. Et appellat apud nos masculo. eo q sit natura rotundū in modū testiculoꝝ. Reliquū planū t pene scabrosū min⁹ optimū. Adulteratur aūt admixta resina. siue gūmi. ꝫ dinoscit sua ꝑpetrate. Nam tus igni impositū ardescit. resina fumescit. gūmi vo liquescit calefactū. Tus aūt sine aspiratiōe a tundendo dicit. q dū gūmi gutte ex arbore cadūt in glebis miscent. Dum vo glebę in puluerē rediguntur. rus carpit t virgulis tunditur. t sic inde manib⁹ tollit. Hoc t libanum vocatū a monte arabię. vbi sabęi sūt. Nā mons coꝝ libanus dicit vbi tura colligūt. Myrrha arabię arboꝝ altitudinis q̄nꝫ cubitoꝝ. similis spinę quam achantū dicunt. Cui⁹ gutta viridis arꝫ amara. vnde t nomē accepit myrrha. Gutta eius sponte manans pretiosioꝝ ē. elicita corticis vulnere vilioꝝ iudicat. Sarmenta ei⁹ arabes ignibus fouēt. quoꝝ fumo satis noxio nisi ad odorē storacis occurrāt plerūꝫ insanabiles morbos contrahunt. Myrrha autē tragodite ab insula arabię dicta. vbi melioꝝ colligitur t purioꝝ. Storax arbor arabię similis malo cedonij cui⁹ virgulę inter caniculę ortū cauernatim lachrymā fluūt. Distillario ei⁹ in terrā cadēs mūda nō est. ꝫ cū ꝑtę corticis scrobe seruatur. Illa aūt quę virgis t calamis inhęserit. mūda est t albida. debinc fulua fit solis causa. t ipsa storax calamites pinguis resinosa. odoris iocūdi. humecta t veluti mellosū liquorē emittens. Storax autem dicta q sit gutta arboris. pfluēs t cōgelata. Nā greci stiriā guttā dicūt. Grece aūt stirax latine storax dicit. Bidella indię t arabię arbor. cui⁹ lachryma melioꝝ arabica. Est enī lucida subalbida. leuis. pinguis. equaliter cērea. t quę facile molliat. neꝫ ligno uel terrę cōmixta amara odoris boni. Nam ex india sordida ē. nigra t maioꝝ gleba. Adulterat aūt admixto gūmi. qui nō ita amarificat gustu. Mastix. arboris lentisci gutta ē. Hęc granomastix dicta ē. q in modum granoꝝ ē. Melioꝝ aūt ī chio insula gignit. odoris boni. candoris cerę puniceę. Uñ t splēdorē cutis pulchrificat. Adulterat aūt interdū resina uel ture. Piperis arbor nascitur in india. t in latere montis caucasi. qō soli obuersum est. folia ei⁹ ad iuniperi similitudinē. Cui⁹ siluas serpētes custodiūt. ꝫ incolę regionis illius. cum maturę fuerint incēdūt. t serpētes igne fugant. t inde ex flamma nigrū piper efficit. Nam natura piperis alba est. cui⁹ quidē diuersus ē fructus. Nā qō imaturū ē piper longum vocat. q incorruptū ab igne piper albū. Qz vo cute rugosa t horrida fuerit. ex calore ignis trahit t colorē t nomē. Piper si leue ē veterē. si graue ē nouellū. Utrāda ē aūt mercatoꝝ fraus. Solēt enī veterissimo piperi humecto argenti spumam aut plumbum aspergere. ut ponderosū fiat. Aloa in india arꝫ arabia gignitur arbor odoris suauissimi ac summi. Denicꝫ lignū ipsi⁹ vice thymiamatū altarib⁹ adolet. vnde t nomen traxisse credit. Cinnamū dictū q coarter ei⁹ in modū cannę sit rotūdus t gracilis. Significat aūt ī indię t ethiopię regionib⁹ frutice breui duoꝝ trī cubitoꝝ. colore subnigro uel cinereo. tenuissimaꝝ virgulaꝝ. Nam qō in crassitudinē extendit despectui ē. q̄ vo gracili⁹ puenerit eximiū. Qō cū frangitur visibile spiramentū emittit. ad imaginē nebulę seu puluęris. Amomū vocatum q veluti odorē cinnamomi referat. Nascit ī syria t armenia. frutex eius botruosum semen reddens sibi connexū. flore albo veluti viole. foliis similibus bryonie. odore etiam bono somnos suauificat. Casia nascit in arabia. virga robusti corticis t purpurei. foliis ut piperis. Est aūt virtutę cinnamomi similis. ꝫ potētia inferioꝝ. vnde. p cinnamomi vice duplex eius pōdus ī medicamentis

admiscet. Calamus aromaticus a similitudine calami vsualis vocat. Bignit in india multis nodis geniculatus fuluus fragrans spūs suauitate. Qui cū frangitur i multas fit partes scissilis-similās gustu casiam cū leui acrimonia remordenti. Balsami arbor in iudea intra ciminos tm. xx. iugerum erat. Postea q̄ eadem regione romani potiri sūt etiā latissimis collib⁹ ꝓpagata est stirpe similis viris-foliis similis rutę-ꝫ albidioꝛib⁹ semperq manentib⁹. Arbor aūt balsamū-lignū eius xilobalsamū dicit-fructꝰ siue semē carpobalsamū-sucus opobalsamū. Qđ ideo cū adiectione significat-eo q̄ pcussus ferreis vngulis cortex ligni p cauernas exim odoris guttā distillat. Cauerna enī greco sermōe oppe dicit. Cuiꝰ guttā adulterāt admixto cypzino oleo uel melle. Sꝫ sincera ꝓbat a melle-sicū lacte coagulauerit-ab oleo si istillata aquę aut admixta facile fuerit resoluta-ꝓtęrea t si lanęe vestes ex ipsa pollutę nō maculanē. Adulterat quidē neq̄ cū lacte coagulat. t ut oleū in aqua supnatat. t vestē maculat. Balsama aūt si pura fuerint tantā vim habēt-ut si sol exeandurerit-sustineri nō possint in manu.

De herbis aromaticis siue cōmunib⁹ Cap. ix.

Xrant t quarundā herbaꝝ noia quę ex aliqua sui causa resonāt habētes nominū explanationē. Nō tm oīuꝫ herbarum etymologiā inuenies. Nā ꝓ locis mutanē etiam noia. Folū dicrū q̄ sine vlla radice innatās i indię littoꝛib⁹ colligatur. Qđ ligno pfoꝛatū-siccāt indi atq̄ reponūt. Ferē autē paradisi eē herbam gustu nardum referēs. Nardus herba ē spicosa. vnde a grecis nardos racos appellata-quaꝝ alia idica-alia syriaca vocat-nō q̄ i syria nascat-ꝫ q̄ mons in q̄ inuenit-alio latere indiā spectat-alio syriā. Est aūt indica multiformis-ꝫ melioꝛ syriaca leuis fulua comosa spica parua odoꝛissima cyperū similās. Qđ si multū i oꝛe tardauerit linguā siccat. Nardus celtica a regione gallię nomen traxit. Nascit enī sepiꝰ in ligurię alpib⁹ t i syria-frutice paruo-radicib⁹ in manipulo collectis ligamentis. Flos eiꝰ tm ꝓpe odoꝛe bonū. Tyrsi eiꝰ atq̄ radicule vtiles ꝓbant vsib⁹ nostris. Costum radix herbę ē nascentis i india arabia t syria-sed meliꝰ arabicū. ē enī albū t leue suaue iocūdi odoris. indicū coloꝛe nigro. t leue ut ferula. syriacum ꝛo pondere graue-coloꝛe buxeo-odoꝛe acro-summū tū albū-leue-aridū-gustū incendēs. t ē virtutis igneę emicrualis. Crocū dicrū ab oppido cilicię-qđ vocat coꝛitiū-q̄ꝑ t alibi nascat-ꝫ nō tātū uel tale q̄lei ciliria. Unū t a potioꝛi ꝓte nomē accepit. Nā multę res noia sūpserūt a locis vbi plus ꝓueniūt t aliq̄d meli⁹. Qprimū est aūt qđ fuerit recens-odoris boni-albedine parua-pozrectę longitudinis-integrū. t neq̄ i fragmenta cōminutū-inspiratiōe bona. t cū carpit manū inficiēs t leuit acre. Quod si eiusmodi non fuerit-aut vetustum aut infusū agnoscit. Adulterat aūt admixto ei oco magmate. Augendi q̄ ponderis causa spuma argenti cōrrita adūcit t prodit-si pulueruleutum repit-atq̄ decoctū ab odoꝛe ꝓrio fuerit lapsum. Crocū magma exꝑssis aromatibus crocini vnguēti atq̄ informato sedimine i pannusculos fit-t ideo sic appellat. Asarū nascit i vmbrosis montib⁹ floꝛib⁹ casię similib⁹-int quę flos iurta radicē purpureꝰ i quo semē cōtinet vuaꝝ simile-radicib⁹ plurib⁹ atq̄ tenuissimis t bene redolentib⁹. t est virtute sicis nardo. Fū nascit in pōto-foliis oleastro similib⁹. Ompaꝝ a grecis vocat-q̄ habeat virtutē feruentem. Radix est iunci trianguli foliis porri similib⁹-radicib⁹ nigris siue cōtiguis in similitudinē oliuaꝝ odoꝛissimis atq̄ acerrimis. Nascit in paludib⁹ atq̄ vacuis locis. Traditur etiā alia species quipari quę i india nascit t appellat lingua coꝝ çinçiber. Iris illyrica a similitudine iris cęlestis nomen accepit. Unū t a latinis argumē dicitur. Iris q̄ flos eiꝰ coloꝛis varietate eundē arcū cęlestē imitat. Illyrica aūt dicit-q̄ i illyria plurima t violentissima ē-species eiꝰ foliis gladioli similib⁹-radice aromatica odoꝛis boni. Acoꝝ foliis iridis similꝰ radicib⁹ acerrimi odoris-ꝫ iocūdi ꝓpter qđ t aromatica ē. Meu foliis pastinacę similꝰ. Cardamomū herbā quā vulgus nasturgū vocat. Squinū meliꝰ qđ i euphrate nascitur q̄ꝑ qđ i arabia fuluū multifloꝝ purpureum tenue-odoꝛis roseicū manu cōfricat-gustu multū incēdit linguā atq̄ mordet. Huius flos squinoantos dicit. Antos enī grece flos nūcupatur. Thimū appellatū q̄ flos eiꝰ odoꝛe refert. De quo Uirgilius: Redolentq̄ thimo fragrātia mella. Epithimū grecum nomē qđ latine dicit flos thimi. Nā flos greci thimū vocat. Est aūt flos timbre similis. Salue ē quē latini amaracū vocāt. Cuiꝰ noīs vsū Uirgiliꝰ etiā ad venerē referēs ait: Ubi mollis amaracꝰ illū Floꝛib⁹ t dulci aspirās āplectit vmbra. Apta ē aūt hęc herba vnguētis. Unde t nomen traxit amaracus a puero cuiusdā regis-qui casu lapsus dū ferret vnguenta nouū t gratissimū ex cōfusione odoꝛē creauit. Jacynthꝰ herba ē habēs floꝛē purpureū. Traxit aūt nomē a puero quodā nobili-q̄ in saltib⁹ int purpureos floꝛes reptus ē interfectꝰ-dedit q̄ nomē herbę puerilis funeris casus. Est aūt radice t floꝛe volui similis-pueros a pubertate retinēs. Narcissus herba fabulose impositū nomē habet a quodā puero-cuiꝰ mēbra in hūc floꝛē transierūt-q̄ t nomen narcissi in appellatiōe custodit. t decus pulchritudinis in candoꝛe retinet foliorum. Rosa a specie floꝛis nūcupata-q̄ rutilanti coloꝛe rubeat. Lilia lactei floꝛis herba. vnde t nūcupata q̄si liolia cuiꝰ dū candoꝛ sit in foliis-auri tm species intus effulget. Uiola ꝓpter vim odoris nomē accepit. Huiꝰ genera sūt tria-purpureū-albū-mellinū. Achantꝰ herba ęgyptia semp frondens spinis plena flexibili virgulto. In cuius imitatiōe arte vestis ornat-quę achantina dicitur. t alit achantis dicta. Hędera dicta q̄ arboꝛibus reptādo adhęreat. De qua Uirgilius. Int victrices hęderā tibi serpere

lauros. Alij hederā aiūt vocatā·q̄ hedis sup̄ lacte abūdātiā i esca a veterib⁹ p̄cebeat. Hederę frigidę ęrę indices ꝑm phisicos. Nā antipharmacon ebrietat ē si q̄s por⁹ hedera cozonet. Elleboz memozāt greci circa elleboz quendā fluuiū plurimū gigni atq; ide agręcis appellari. Hūc romani alionoie veratz dicūt· p eo q̄ sūptū mētē i sanitatē reducit. Duo sūt āt gnā·albū ⁊ nigrū. Hāc aūt periti loquūt esscam esse ⁊ alimoniā cotурnicū·eo q̄ naturali q̄dā temperamēto sui cozpis vim pabuli nocentis cuitant. Eteni si rōne medicinę plerūq; ad salubritatē humani q̄ cozpis temperat cui videt esse cōtrariū·quanto magis ꝑfectate naturę ad cibū ꝑficit qđ medicinali manu cōuertitur ad salutē. Alcone poztus est bithynię q̄ puentu maloz graminū vsq; adeo celebris ē ut noxias hęrbas aconitas illinc noiemus. Nā toxica venena ex eo dicta q̄ ex arboꝛib⁹ taxeis exprimant·maxime apud cantabriā. Euphoꝛbiū dictū q̄ ei⁹ sucus oculoz acuat visū. Cuius vis tanta est ut duris carnib⁹ supadiecta citi⁹ coqui cōpellat. Nascitur in multis locis·sed plurima i mauritania. Laser hęrba nascit in mōte oscobagi·vbi ⁊ ganges fluuius ozit·cuius sucus dict⁹ primū lasir·q̄m manat in modū lactis. Deinde vsu deriuāte laser noiatū est. Hoc ⁊ a quibusdā opiū cyrenaicū appellatur q̄m ⁊ apud cyrenas nascit. Aloe herba amarissimi sucus. Panace hęrba fragrātis odoris·tyrso ferulę similis·ex quo ꝑfluit sucus qui opopanacis dicit·croce⁹ ⁊ pinguis·odoze grauis ⁊ amarissimus. Galbanū ē genus pigmenti albi crescens i mōte amomo syrie. alias sucus est ferulę. Dictęus est mons cretę ex q̄ dictamū hęrba nomen accepit·ꝑ quā apud Virgiliū cerua vulnerata saltus pagrat. Lantę eni porētię ē dictamū ut ferrū a cozpe expellat·sagittas excutiat·vñ ⁊ ei⁹ pabulo ferę percusse sagittas cozpi inhęrentes eiciūt. Hanc q̄dā latinoz polegiū martis dicūt ꝑ belli tela excutiēda. Mādragoza dicta q̄ habeat mala suaue olentia i magnitudinē mali matiani. vñ ⁊ cā latini malū terrę vocāt. Hāc poetę anthzopomoꝛpheos appellāt·q̄ habeat radicem formā hois similārē. Anthzopos eni grece latine dicit homo. Cui⁹ cozteꝛ vino mixt⁹ ad bibendū datur bis q̄rū cozp⁹ ꝑ curā secandum est ut sopozati dolozem nō sentiant. Hui⁹ species sunt duę. Fęmina foliis lactucę similib⁹ mala generās i siliqua dinē prunoꝛū. Masculus ꝑo foliis betę similib⁹ Papauer hęrba somnifera. De qua Virgilius ⁊ Letheo pfusa papauera somno. Sopoꝛē eni languentib⁹ facit. Eius alia ē vsualis. alia agrestis. ex q̄ fluit sucus quem opion vocant. Colocintida cucurbita agrestis ⁊ vehemēt amara·quę siliter ut cucurbita flagella ꝑ ęrā tendit. Dicta aūt colocintida q̄ sit fructu rotundo atq; foliis ut cucumis vsualis. Centaureā greci vocāt q̄m a chirone centauro fert repta. Eadem ⁊ limnisios q̄ locis humectis nascit. Eadē ⁊ fel terrę ꝑ amaritudinē dictū. Glyciriça grece ex eo dicta q̄ dulcē radicē habeat. rλυκύ eni greci dulce dicūt. Eadē adipsos·q̄ sitiētib⁹ sitim sedat. Draconteа vocata q̄ basta ei⁹ varia sit i modū colubri·similitudinēq; draconis imitet. uel q̄ eam hęrbā vipera timeat. Chelidonia ideo dicit·uel q̄ aduentu hirūdinū videt erūpere·uel q̄ pullis hirūdinū si oculi auferant matres eoꝛ illis ex hac hęrba mederi dicūt. Heliotropiū nomē accepit ꝑmo q̄ ęstiuo solsticio floreat. uel q̄ solis motib⁹ folia circūacta conuertat. Unde ⁊ a latinis solsequia nūcupat. Nā ⁊ sole oriente flores suos apit·itē sero claudit cum sol occubuerit. Ipsa ē quā latini incubū siluaticū vocāt. Hęc ⁊ verrucaria q̄ extinguat verrucas·ex aqua potata. uel i cataplasmate posita abstergat. Pentaphilon a numero folioꝛ dicta. Ūn ⁊ eam latini q̄nq; foliū vocāt·hęrba adeo mūda ut purificatiōi ⁊ templis adhiberi a gētilib⁹ solita eēt. Hysopus hęrba purgādis pulmonib⁹ apta. Ūn ⁊ i vetеri testamēto p hysopi fasciculos aspęgebāt agni sanguine q̄ mūdari volebāt. Nascit i petris hęrens saro radicib⁹. Rubarbarū·siue reponticū·illud qđ trās danubiū in solo barbarico·istud qđ circa pontricū colligit nominatū est. Reu aūt radix dicit. Rubarbaꝛ q̄ q̄si radix barbarica. Rupōticū q̄si radix pōtica. Hyosciamos a grecis·a latinis hęrba calicularis dicitur·q̄ caliculi eius in figurā cantaroꝛ nascāt·ut est mali punici quoꝛ oza serrata sūt habentes intrinsec⁹ semina papaueri similia. Hęc hęrba insana vocat·q̄ vsus eius periculosus est. Deniq; si bibat uel edat·insaniam facit·uel somni imaginē tozpidā. Hāc vulgus milimindrū dicit·ꝑter q̄ alienationē mētis inducit. Saxifraga vocata q̄ semen eius petras in vesica frangat atq; cōminuat. Gentiana nomen sūpsit ⁊ medici memozant·ab inuentoze rabdicibus aristolocię similibus. Nascit sub alpibus galatię atq; asię. Satureia calida ⁊ pzope ignita. Unde illi ⁊ nomē inditū credūt q̄ pronos facit in venerem. Satyrion dicta a satyris·ꝑter incendium libidinis·quā vulgus stincum vocat. venerē eni suscitat. Eadē ⁊ orchis q̄ radix eius i modū testiculoꝛ sit·q̄s greci ὄρχεις vocant. Itē ⁊ lepozina·propter quod caulē mollem emittat. Urtica vocata·q̄ tactus eius cozp⁹ adurat. Est enim igneę oio nature. ⁊ tactu purit. vnde ⁊ pzuriginem facit. ⁊ vtilis valde ad sanguinem stangnādū. Artemisia hęrba dianę a gentilibus consecrata est. vnde ⁊ nūcupata. Grece eni diana artemis dicitur. Est āt apta medicis ⁊ potu sūpta aufert dolorē cordis. Camimelos hęrba grece dicta·q̄ mali matiani odorē habeat sitq; breuis terręq; vicina. Camidrios a grecis appellata q̄ sit breuis ⁊ per terrā strata ⁊ minuta foliis paruissimis. Peon q̄dā medicus fuit·a quo peonia hęrba phibet inuenta·ut Homer⁹ dicit. Hāc q̄dā glesidem vocāt·q̄ dulcis sapoꝛis sit·uel penterobinam·a numero granoꝛū·uel ut alij dactyloſam a

digitoꝝ silitudine. Nascit in siluis. Boglossos a grecis dicta eo q folia asperrima ad modū linguę bouis habeat. Quę mirū in modū ob sapientiā nutriendā vino infundenda a veteribꝰ memoratꝰ. Cōuiuij q̄z ilaritatē p̄bere ferꝰ. p olere etiā sumitꝰ. Arnoglossos id ē agni lingua. quę a romanis plantago dicit. q plāta eiꝰ cito adhęreat terrę Hac multi p olere vescūt. Erpillos quę apud nos serpillus vocat. p eo q radices eiꝰ longe serpiant. Eadē t marris animola. p̄t q menstrua mouet. Aristolocia dicit q mulieribꝰ fętis optima sit. Nā supsessa post partū matricē beneficio vaporis expurgat. Huiꝰ herbę genera sūt duo. q̄rū vna aristolocia rotūda dicit. p̄t q rotūdā radicē habeat. Altera aristolocia longa. q longā radicem habet cum ramis t foliis longioribꝰ. Quam etiā t dactylin vocant. q sit radice roboze digitali t longa. Erigonon a grecis dicit q vere primo senescat. Uñ t eam latini herbā senetionē vocant. Nascit p macerias. Psillios dicta q semē simile pulicis habeat. Unde eā latini herbā pulicarē vocant. Geraborane ideo a grecis hoc nomē accepit. q remediis ac ligamentis hominū t purificationibꝰ sacerdotū a gentilibꝰ apta ꝓbareꝰ. Uñ t eam pontifices sagmen appellabāt. q̄si sancimen. hęc t verbena. q pura. ꝓficit fribolicis si bibaꝰ. Paliurꝰ herba asperrima t spinosa. pungēs t retinēs. vulnerās appropinquantem sibi t adunco dente comꝑhendēs. Strutios. quā q̄dā herbam lanariā vocāt. eo q plęriq̄z lanā ex ea lauēr. Nascit i locis cultis. Limicia ꝓt silitudinē cimicis. Unde t eā greci cozionē vocauerūt. Nascit i locis asperis atq̄z icultis. Marubiū. qđ greci prasiū dicūt. vocatū ꝓter amaritudinē. Nascitur in campis. Pollegiū apud indos pipe p̄ciosiꝰ ē. habet aūt virtutē ēmantricā. calefacit t deducit. extenuat t purgat t digerit. Absinthiū grecū nomē cuiꝰ ꝓbabiliꝰ est qđ i ponti regiōe nascit. vñ t absinthiū ponticū noīat. Simpatꝰ grece dictꝰ eo q tantam in radice virtutē habeat. ut frusta carnis aspersa in cacabo coagulet. Polipodion herba cuiꝰ radix hispida atq̄z crinita. ut ē polipꝰ. ex q̄ deriuatū ē ut polipodion diceret. Nascit i teneris petraꝝ t̄ris siue quercubꝰ vicinis. Polios herba a grecis. a latinis omnimorbia. q multis morbis subueniat. Nascit i mōtibꝰ t i duris locis. de vna radice multas t tenues fibres mittit seminis plenas. i sūmitate habēs quosdā cozymbos canescētes. odore grauis t subdulce. sucus eiꝰ aqua cocta a serpētibꝰ pcussos sanat. sparsa i domo uel incēsa oēs serpentes fugat. Scamonea quā latini acridiū vocāt herba suci plena. quę colligit subcauata radice. Deniq̄z terrā rotūda cauitate fodiūt. tū suppositis aut cochleis. aut nucis foliis excipitur sucus. atq̄z siccatꝰ auferēt. Uenit āt sepiꝰ ꝓbabilior ex mysia asię. Huic contrarius atq̄z falsus ex syria atq̄z iudea. Daucos herba foliis feniculi filis tyrso bipalmis. Citocacia dicta q ventrem cito depurget. quā vulgꝰ corrupte citocią vocat. Lappa dicta q habeat caulē ingētē p terrā dispositā. Hęc herba a grecis philantropos vocat. q vestibus boīuz inhęreat. ob asperitatē sui. Nascit iuxta muros. Capillum veneris vocatū. siue q elapsos post alopicią capillos recreat. uel q capillorū fluores coerceat. uel q sit ꝗgulis nigris lenibꝰ cū splendore. q̄si capilli. Nascit in aquosis locis. Rubia dicta q radix eiꝰ sit rubra. vñ t colorare lanas phibeꝰ. Ancusa cuiꝰ radix cōrita digitos inficit. Est enī colore sanguineo. vñ etiā pictoribꝰ ad purpurā efficiēdā vsui ē. Cameleon quę latine vascarago vocat. eo q viscū gignat. i q̄ hęrēt auesq̄ ꝓpria volūtate descendūt ad escā. Licuta. ꝓt q in tyrso geniculatos nodos habeat occultos ut canna. sic dicit fossa cęca quę occulta ē. Hęc potui data interficit. Hāc i carcere socrates bibit t expirauit. Persiꝰ dicit: Sorbitio quē tollit dira cicutę. Hęc dum hoibꝰ venenū sit. capellas efficit pingues. Trifoliū ē qđ greci trifillū vocāt. q sit foliis trinis p singulas ānorationes. Flomos quā latini herbā lucernarē vocāt. ab eo q ad lychnia. pficiat. Eadē t lucubros q lucē p̄beat vmbris. Piretron grece dicta q habeat radicē incendiosam atq̄z coaceruantē. Altrea malua agrestis. sine malue viscꝰ. ꝟ altrea q in altū surgat. t viscus q̄z glutinosa ē. Origanū qđ latine coloza interpretat. ꝓt q infusū colozet vinū. Hęc aūt herba calida est. deducit etiā flegma t mingit. Titimallū vocabulū sūpsit. q foliorū comam ad radiū solis circūacta cōuertat. Nā greci solem titan vocāt. mallonem comā. ex quo confectū est ut titimallū diceret. Huiꝰ species septē diuersis locis nascētes Strignos quę latine herba salutaris vocat. ꝓter q dolorē capitis t stomachi incendiū mitigat. Eadem t vua lupina ꝓt semen eius vuę simile. Pilogonos quā latini herbā sanguinariā vocāt. ꝓt q missa i naribꝰ sanguinē moueat. Ambrosia quā latini apiū siluaticū vocāt. De qua Virgiliꝰ: Ambrosięq̄z comędi vinū vertice odorē aspirauere. Apiago dicta q flores eius apes maxime appetūt. Rosmarinū. quā latini ab effectu herbā salurarem vocāt. cuiꝰ folia feniculi sūt similia atq̄z aspera. t rotatim terrę ꝓstrata. Menta agrestis quā greci calaminti nostri vulgo nepeta vocauerunt. maioris virtutis t vehemēs in caloze. Genicularis herba substernit ob scorpionū vim repellendā. Gladiolus q sit foliis gladij similibꝰ tyrso cubitali floribus purpureis. Agaricū radix viris albę. Asphodilos. quā latini a colore alburnū vocāt. Scilla q nocēs sit. de qua superstitio gētiliū dicit. q si integra ad limen suspendaꝰ. oīa mala fugat. Lamipetos a grecis dicta q ꝓcę adhęreat. t odorē pini habeat. Hāc latini cucurbitularē vocāt. q er parte odorē cucurbite referat. Strafisagria hoc ē herba q̄nq̄z digitoꝝ. huiꝰ semē cōmasticatū. humorē nimū capitis. deducit. gustu amarū. nascit locis amęnis. Splenos dicta q

splenē auferat·siue scolopēdrios eo q folia ipsi⁹ scolopendro animali sint similia. Nascit i humidis petris. Nec caulē nec florē nec semen habet· folia ipsi⁹ supficie viridia sūt·subter rufa ⁊ dānosa·splenē curat. Uoluus appellat⁹ q radix ei⁹ volubilis sit ⁊ rotūda. Stoecas i insulis stoecadib⁹ nascit vnde ⁊ nuncupat. Cyclaminos grēce dicta a quodā qui cyclos vocatus ē·q pm⁹ virtutē huius herbe inuenit·siue q habeat radicē rotundā. Grēci eni cycla rotundū vocāt. Cuius radix aut sucus si vino fuerit admixt⁹ ebriosos facit. Nascitur i siluosis locis ⁊ agrestib⁹. Ampelos leuce siue brionia·quā latini vitē albā uocāt·uel a q̄litate coloris·uel q eius radix cōrita ⁊ corpori infricata tenerioꝛē ⁊ candidioꝛē cutem reddat. Nā ⁊ sucus baccarū ei⁹ lac vberib⁹ siccis reddit. Ampelos melena·id est vitis nigra· eadēq labrusca· folia hederę similia i oibus maioꝛ q vitis alba. baccas similit habēs quę imaturitate nigrescūt. vnde ⁊ vocabulū sūpsit. Uitricella·herba a latinis appellata· q sicut vitis quicquid primū habuerit appetēdat. Corimbis·q̄s anulos appellamus. Bupralmon florē habet croceū oculo simile. vnde ⁊ a grēcis nomē accepit. Est aūt caule molle·folijs coliandri similib⁹. Nascit iuxta muros ciuitatū. Flomos·quā latini verbascum vocaut·quaꝝ altera est masculus albidioꝛib⁹ folijs atq̄ angustioꝛibus·altera fęmina folijs latioꝛib⁹ atq̄ nigris. Ferula vocata a medulla. Nam illā varro tradit esse ferulę medullā·quā opodelon grēci vocant. Nonnulli a feriendo ferulā dicūt. Hac eni pueri ⁊ puellę vapulare solent. hui⁹ sucus galbanū ē. Papyꝝ dictū·q̄ igni ⁊ cęreis ē aptū. Pyron eni grēci ignē dicunt. Junc⁹ dicitur eo q iuncris radicib⁹ hęreat. Scyrp⁹ a quo segetes tegunt sine nodo. De qua Enni⁹: Quęrūt in scyrpo soliti q dicere nodum. Et in puerbio. Qui inimic⁹ est etiā in scyrpo nodū quęrit. Fucus genus herbę ē de qua tingitur vestis·dicta q: mentitur alienū colorē. Unde ⁊ virgili⁹: Discet mentiri lana colores. Alga nascitur in aquis stātib⁹. Ita deniq̄ nomen sumpsit ab algore aquę·uel q alliget pedes·quia crassa ē· folijs aquam ex parte superantib⁹. Ulua ⁊ typ⁹ herbę circa fontes ⁊ paludes stagnisq̄ nascūtur. Ex quib⁹ vlua id est alga mollis. ⁊ quodāmodo fungus dicta ab vligine. Typus ꝺo quę se ab aquis inflat. Unde etiā ambitiosoꝝ ⁊ sibi placentiū hominū tumoꝛ typ⁹ dicitur. Carix acuta herba ⁊ durissima sparto similis. De qua Uirgilius: Et carice pastus acuta. Spartus frutex virgosus sine folijs ab asperitate vocatus. Uolumina enim funiū quę ex eo fiunt aspera sunt. Gramen a situ potius dictum q plurimoꝝ agroꝝ sit. Unde illud grēci agreste vocauerunt·licz ois herba gramen vocetur ab eo q germinetur·sicut robur ois ligni cutis. ⁊ species ab eo q sit firmissima. Filix a singularitate folij dicta. Deniq̄ ex vna virgula altitudine cubitali vnū scissū foliū gignit res implicata velut penna.

Auena p u litterā herba ē. p b ꝺo loꝛū q̄ equi retinēt. Anena herba seminalis segeti similis Uirgili⁹: Urit eni lini cāpū seges: urit auenę pen⁹ ⁊ p chalamo aliq̄tiēs. Cęcania q̄ꝺ poetę semp ifęlix loliū dicūt q sit iutile ⁊ ifęcūdū. Fenū dictū q eo flamma nutrit. Fos eni flāma ē. Fenū q̄ꝺ ē palea p e solā scribēdū· fęnū q̄ꝺ ē lucrū p o ⁊ e scribit. Manipulū dicim⁹ fascē feni. Et dictus manipulus q manum impleat.

De oleribus Cap. x.

Oꝛtus nominat q semp ibi aliq̄d oꝛiatur. nā cū alia terra semel i anno aliquid creet. hoꝛtus nūq̄ sine fructu est. Olus ab alendo dictū·eo q primū homines ab oleribus alerent anteq̄ fruges ⁊ carnes ederēt. Cū enim pomis arboꝛū ⁊ oleribus alebant·sicut animalia herbis. Caulis est generaliter herba ⁊ olex medius frutex·qui vulgo tyrsus dicit·q a terra sursum conscendat·ex quo deriuatū est ut speciali⁹ quoddā genus olerū caulis diceret·q: tyrsus ipsius amplius cęteris oleribus coalescit id ē crescit. Est aūt generale nomen. Omnis eni frutex caulis dicit. Cauliū aūt sūt genera q̄nq̄·id est cumanū pōpeianū/arcinū sabellicū·bruciū. Cima dicit q̄si coma. Est eni sūmitas olerū uel arboꝛū i q̄ vigens virt⁹ naturalis ē. Malua genus herbę hoꝛtulanę quę ex parte grēco vocabulo appellatur ἀπὸ τοῦ μαλακίζεσθαι. eo q molliendi aluū soluendiq̄ naturā habeat. Cui⁹ suco si q̄s se oleo mixto punxerit·ab apibus negat feriri. Folia ei⁹ ex oleo trita ⁊ imposita·scoꝛpionibus creduntur auferre toꝛpoꝛem. Pastinaca vocata q radix ei⁹ p:ecipuus pastus sit bois. Est eni odoꝛatu iocunda·cibo delectabilis. Rapa dicta a rapiendo·id ē comp:ehendendo. Est aūt radice amplioꝛ napo· sapoꝛe dulcioꝛ ⁊ folio renuioꝛ. Napus a similitudine rape vocatus·nisi q folijs latioꝛ ⁊ radicis gustu subacrioꝛ est. Nominis autem affinitas in vtrisq̄ inde pene cōmunis·q: vtrūq̄ semen i alterum vicissim mutatur. Nam rapa in alio solo ut Emilianus ait p biennū mutat i napū·i alio ꝺo napus transit i rapam. Napocaulis ex duobus oleribus compositū nomē habet· quia dum sit sapoꝛe napo similis·non in radice sed in tyrso cōscendit ut caulis. Sinapis appellat q folijs sit similis napis. Hęc ut auctoꝛes aiūt calidā virtutē habet ⁊ egerit·ꝫ stringit vrinā·crudū in cibo sūptū·stomacho cōtrariū·coctū ꝺo in olere iuuat stomachū. semē aūt ei⁹ tritū cū aceto serpētiū vulnera curat. Raphanum grēci nos radicē vocamus·eo q totus deoꝛsum nitit⁹ dū reliqua olera in summa magis ꝓsiliāt. Cuius semine macerato quisq̄s suas man⁹ infecerit·serpētes impune tractabit. Siquidem ex ipsius radice etiam ebur albescit. In cibo quoq̄ veneno obsistit. Nā contra venena radices·nuces·lupini·citria apiū ruta pꝛosunt·sed contra futurum non cōtra acceptum venenū. Unde ⁊ apud veteres ante alias epulas hęc solebant mensis apponi. Lactuca dicta est

q̄ abundantia lactis eruberet. seu q̄ lacte nutrientes fœminas implet. Hęc ⁊ in viris veneris vsū coercet. Lactuca agrestis est quā sarraliā nominamus. eo q̄ dorsum eius in modū serrę est. Intubus greçum nomen est. Et intubus q̄ intus sit tofus. Lepa vocat. q̄ nō aliud est nisi tm̄ caput. Ascalonia nūcupata ex vna vrbiū palęstinę quę ascalon dicit. vnde prius aduecta ē. Alliū dictum q̄ oleat. Ulpicum appellatū q̄ allij odorē habeat. Faselos vocari aiūt a faselo insula greçie. vbi nō procul mons olympus est. Porrū. cui⁹ duo genera sūt. capitatū ⁊ sectile. Capitatū mai⁹. sectile paruulū. Beta apud nos oleris genus. apud greços littera est. Blitum genus oleris saporis euanidi. quasi vilis beta. Cucumeres q̄ sint interdum amari. qui dulces nasci perhibentur si lacte mellito cor̄ semē infundatur. Cucurbita apopores. Sane pepo. melipepo. oçimū greça noia sūt ⁊ origo cor̄ latinis incerta. Olus molle atriplex brassica. olisatrū. Nasturtiū sapor appellauit. q̄ acrimonia sui nasū torqueat. Fungi q̄ aridi ignē acceptū cōcipiāt. Fos enim ignis est. vnde ⁊ esca vulgo dicit. q̄ sit fomes ignis ⁊ nutrimētū. Alij dicūt fungos vocatos. q̄ sint ex cor̄ genere qui dā interemptorij. vnde ⁊ defuncti. Tubera tumor terrę. pdit. eaq̄ causa nomen illi dedit. Volui appellari. q̄ sint volubiles ⁊ rotūdi. Asparag⁹ q̄ sit spinosa ⁊ aspera. ⁊ frutex eius. ex qua gignitur. Lapparis a greçis nomē sūpsisse videt. q̄ habeat rotūda i sūmitatibus seminū capitella. Armoracea hoc ē lapsana. Lapistrū. Lapatia. hęc i cibo sumpta stomachū cōfortat. venerē reprimit. Carduus genus herbę spinosę. Mui⁹ natura mordax ⁊ subaustera est ⁊ mollis. frigidus ⁊ indigest⁹ sucus et⁹ alopicias curat. Eruca q̄si vruca q̄ ignitę sit virtutis. ⁊ in cibo sępe sumpta veneris incendiū moueat. Mui⁹ species duę. quar̄ altera vsualis. altera agrestis acriorис virtutis. vtraq̄ tamē veneris cōmouens vsum.

De odoratis oleribus Cap̄.xi.

Pium dictum q̄ ex eo aper. id est caput antiquor̄ triumphātiū coronabat. Hercules aūt hanc herbā prim⁹ capiti circūtulit. Nā nūc populū capite præferebat. nunc oleastrū. nunc apiū. Cuius radices efficacit̄ pugnāt cōtra insidias venenorū. Eius generis sunt petrosilenon. iposilenon ⁊ oleosilenon. Petrosilenon vocatū q̄ sit simile apio ⁊ nascatur in petris montibusq̄ præruptis. qđ nos petrapiū dicere possum⁹. Silenon enī greçe apiū dicitur. ꝫ est sūmū ac pbabile macedonicū gustu suaue ⁊ odore aromatico. Iposilenon dictū q̄ sit durum ⁊ austerū. Oleosilenon q̄ mollior folio ⁊ caule tenerū. Feniculū latini vocāt. q̄ et⁹ tyrsi seu radicis suc⁹ acuat visū. cuius virtus traditur ut serpētes annuā senectutem eius gustu deponant. Hoc olus greci marathron vocant. Ligusticū a regione nomē accepit. Nascitur enī plurimū in liguria odore aromatico ⁊ gustu acre. Anesson greci dicunt. siue ut latini anesum. herba omnib⁹ cognita. acerrime feruens. Coriandrū ex greco noie sumptū. qđ illi corion vocant. Cuius semē in dulci vino datū. proniores reddit in venerē. si supra modum dederis amentiā nutrit. Canos etiam ex coriandro infici traditum est. Ruta dicta q̄ sit feruentissima. Cuius altera agrestis atq̄ virtute acrior. sed vtraq̄ feruentissima comprobatur. Hanc venenis repugnare mustelę docēt. quę dū cū serpēte dimicauerint cibo et⁹ armant. Insula quā rustici alā vocāt. radice aromatica. odoris sūmi cum leni acrimonia. Menta gen⁹ herbę odorifer̄. cui⁹ genera sex.

Incipit liber decimusoctauus. De bellis Cap̄.i.

Primus bella intulit ninus assyriorum p rex. Ipse enim finib⁹ suis nequaq̄ content⁹ humanę societatis fœdus irrūpens exercit⁹ ducere. aliena vastare. liberos populos aut trucidare aut subiicere cœpit. vniuersamq̄ asiam vsq̄ ad libyę fines noua seruitute pdomuit. Hinc tā studuit orbis i mutuo sanguine grassari alterna cęde. Quattuor aūt sūt genera bellor̄. id ē iustum. iniustū. ciuile. ⁊ plus q̄ ciuile. Iustū bellum est qđ ex prædicto gerit̄ de rebus repetitis. aut p. pulsandor̄ hostiū causa. Iniustū bellū est qđ de furore non de legitima ratione initur. De quo in republica Cicero dicit: Illa iniusta bella sūt quę sūt sine causa suscepta. Nā extra vlciscēdi aut p. pulsandor̄ hostiū causa. bellū iustū geri nullū potest. Et hoc idē Tull⁹ paruis interiectis subdidit: Nullum bellum iustū haberi videt. nisi denunciatum. nisi dictū. nisi de repetitis reb⁹. Ciuile bellum est inter ciues orta seditio. ⁊ concitati tumultus. sicut inē syllā ⁊ mariū. q̄ bellū ciuile inuicē in vna gēte gesserūt. Plus q̄ ciuile bellū ē vbi non solū ciues concertāt. ꝫ ⁊ cognati. quale actū est inter cęsarē ⁊ pompeiū. qui gener ⁊ socer inuicē dimicauerūt. Siquidē in hac pugna frater cū fratre dimicauit. ⁊ pat̄ aduersus filiū arma portauit. Lucan⁹: Jn fratrū cecidērūt prœmia fris. Jrē: Cui cerui cęsa parētis cederet. Bella itaq̄ dicūt interna. externa. seruilia. socialia. piratica. Nā piratica bella sūt sparsa latronū man⁹ p maria myoparonib⁹ leuib⁹ ⁊ fugacib⁹. nō solū nauū comeat⁹. ꝫ etiā insulas. puincias q̄ vastātib⁹. Quos primū Cneus pompeius post multā vastationem quam terra mariq̄ diu egerat. mira celeritate cōpressit ac supauit. Sicut aūt bellum vocatur qđ contra hostes agitur. ita tumultus qui ciuili seditiōe cōcitat. Nā seditio ē dissensio ciuiū. dicta q̄ seorsū alij ad alios eant. Alij æstimāt dissensionē animor̄ seditionē vocari. quā greci diastasin

vocant. Quo autem differat vtrūq; cicero docet. Potest enim inquit esse bellū ut tumultus nō sit. Tumultus aūt esse sine bello nō pōt. Quid ē aūt aliud tumult⁹ nisi pturbatio tāta ut maior timor oriat? Unde eriā dict⁹ tumult⁹ q̄si timor mult⁹. Grauior aūt ē tumult⁹ q̄ bellū. Nā in bello vacationes valent·in tumultu nō valēt. Differt aūt bellū·pugna,ꝛ pœliū. Nam bellū vniuersū dicit· ut punicū. Huius pres sūt pugnę·ut cannensis· mensis. Rursū in vna pugna multa sūt pœlia. Aliud enī in cornib⁹·aliud in media·aliud i extrema acie geritur. Bellū igit ē totū·pugna vn⁹ diei. pœliū pars pugnę ē. Bellū antea duellū vocatū·eo q̄ due sūt partes dimicantiū·uel q̄ alterū faciat victorē·alterū victū. Postea detracta littera d.ꝛ mutata v in b. dictū est bellū. Aliq̄ antiphrasin putāt bellū q̄ sit horridū. vnde est illud: Bella horrida bella. cū bellū contra sit pessimum. Pœlia dicunt a premendo hostis hostē. Unde ꝛ pœlia ligna quib⁹ vua premit. Pugna vocata eo q̄ initio vsus fuisset i bello pugnis cōtendere·uel q: primo bellū pugnis incipiebāt. Unde ꝛ pugna eriā duor est aliqñ ꝛ sine ferro. Quatuor aūt in bello agūt: pugna·fuga·victoria·par. Pacis vocabulū videt a pacto sūptū. Posteri⁹ aūt pax accipit·fedus primū initur. Fędus ē pax quę fit int dimicātes·uel a fide·uel a fecialib⁹·id ē sacerdotibus dictū. Per ipsos enī fiebant fędera· sicut p sęculares bella. Alij fędera dicta putāt a porca fęde ꝛ crudelit occisa·cui⁹ mors oprabat ei q̄ a pace resilisset. Uirgili⁹: Et cęsa iugebāt fędera porca. Fęderis pres inducię· Et dictę inducię q̄si i dies ociū.

De triūphis Cap.II.

Ne regnū sęculi hui⁹ bellis quęritur victorijs ꝓpagat. Uictoria dicta q̄ vi·id ē virtute adipiscat. Hoc ē enī iuſ gētiū: vim vi expellere. Nam turpis ē dolo quęsita victoria. Certa autē victoria est·uel occisio hostis· uel expoliatio·uel vtrūq;. Non ē aūt iocūda victoria quę p imensa detrimenta cōtingit. Et h̄ ē q̄d laudat Sallusti⁹ duces victoriā i cruēto exercitu deportasse. Pompa dicta ē grēca significatiōe ἀπὸ τοῦ πομπεύσθαι h̄ ē publice ostentari. Pręcedit aūt victoria pompam·ideo q̄ ituris ad h̄ certamen pmū ē victorię votū. Tropheū dictū ἀπό τῆς τροπῆς· id ē a cōuersiōe hostis ꝛ fuga. Nā ab eo q̄ hostē q̄s fugasset merebat tropheū. q̄ occidisset triumphū·q̄ dict⁹ est ἀπό τῆς τριαμβῆς id ē ab exultatiōe. Plenę enī victorię triūphus debet. semiplenę tropheū·q: nōdū plenā est cōsecutus victoriā. Nō enī obtinuit· h̄ fugauit exercitū. Hęc rū noia scriptores cōfundūt. Tranquillus aūt triūphū latine dicit pon⁹ appellatū·q̄ is qui triumphans vrbem ingrederet·tripartito iudicio honoraret. Nam primū de triūpho duci cōcedendo exercitū iudicare solitū erat· secundo senatū·tertio populū. Erat aūt apud romanos mos ut triumphantes quadrigis vehe-

rent· ex illo q̄ soliti sint pores duces hoc habitu bella inire. Quicunq; autē in conflictu vicisset· palma aurea coronabatur·quia palma stimulos habet. Qui ꝛo sine conflictu fugientē pstrasset· laurea·eo q̄ hęc arbor sine spinis ē. Nāq; ꝛ purpuream ꝛ palmatā togam triumphantes induebant. ꝛ scipionē cum sceptro in manu gerebāt·ad imitationē victorię scipionis· licz ꝛ scipio bacul⁹ sit quo boies innitunt. vnde ꝛ ille prim⁹ cornel⁹ scipio appellat⁹ ē. q: i senio pater ei⁹ cęcus innixus eo ambulabat. Sup scipionē aūt aquila supsedebat ob idiciū q̄ p victoriā quasi ad supnā magnitudinē accederēt. Inde ꝛ colore rufo plinie· bantur·quasi imitarentur diuini ignis effigiem. Q: ꝛo a carnifice cōtingebāt. id erat indicio ut ad tantū fastigiū euecti· mediocritatis humanę cōmonerent. Duobus aūt generibus delect exercitus·aut internitiōne aut dispersione. Sallusti⁹: Hostes inquit oppressi·aut dilapsi fugerunt. Sic ꝛ vtrūq; Uirgilius. Internitione·ut submersasq; obruc puppes. Dispsione·ut age ꝛ disice corpora ponto. Spolia hostiū prędа·manubię· exuuię partes. Prędа a prędādo vocata. Manubię eo q̄ manib⁹ detrahunt. Hę ꝛ exuuię ab exuendo dictę: q: exuunt. Hę ꝛ partes·a pari diuisione. p psonaꝝ qualitate ꝛ laboꝝ iusta decisione. Spolia autem a pallijs quasi expallia· victis enim detrahuntur.

De signis Cap.III.

Signa belloꝝ dicūtur q̄ ex his exercit⁹ ꝛ pugnādi ꝛ victorię receptui accipit symbolū. Nam aut p vocē tubę· aut p symbolum admonetur exercitus legionū. Principalia signa aq̄lę·draconcs ꝛ pilę. Aquilę ideo q̄ eadem auis iouis in armis auspicio fuerit. Nā dū idem iouis aduersus titanas ꝓficisceretur· aquilam ei in auspicio apparuisse ferunt quā ille ꝓ indicio victorię acceptā tutelę suę auspicat⁹ eam legioni signū dedit·quo factum ē ut deinceps militū signis cōmitteretur. Lui⁹ lucan⁹ meminit dicens: Signa pares aquilas ꝛ pila minātia pilis. Draconū signa ab apolline monte phitonis serpentis inchoata sūt. Dehinc a grēcis ꝛ romanis i bello gestari cęperunt. Pilam in signo cōstituisse fertur augustus ꝓpter nationes sibi in cūcto orbe subiectas ut magis figurā orbis ostenderet. Uexillū ꝛ ipsū signū bellicū tractū·nomen habens a veli diminutione quasi velillū. Sub romulo aūt fasciculos fęni ꝓ verillis milites habuerūt. Hinc ꝛ manipuli appellant. Manipulos enim dicimus fasces fęni q̄ manum impleant. Cętera signa diuersis pœlata agminibus ꝝ militarem consuetudinem existunt·p quę exercitus pmixtione prędiorum agnoscitur.

De buccinis Cap.IIII.

Uccina est qua signū datur i hoste·dicta a voce quasi vocina. Nam pagani agrestesq; ad omnē vsum buccina ad cōpera

cōuocabāt. ꝓprie ꝙ hoc agrestibus signum fuit. De quo Propertius: Buccina cogebat priscos ad arma quirites. Hui⁹ clango: buccinū dicit. Tubam tyrrheni primū inuenerūt. vnde Virgilius: Tyrrhenusq; tubę mugire per ętbera clāgor. Hāc enim a tyrrhenis prędonibus excogitatā dicunt. cū dispsi circa maritimas oras nō facile ad quāq; prędę occasionē voce aut buccina cōuocarēt. vento plerūq; obstrepēte. Hinc postea bellicis certaminib⁹ adhibita ē. ad denūciāda signa bellorū. ut vbi exaudiri prędo prę tumultu nō poterat. sonitū tubę clāgēris attingeret. Tuba aūt dicta. q̄si tofa. id est caua. Itē tuba q̄si tubia. Inē tubā aūt ꝛ buccinā vereres discernebāt. Nam buccina insonans sollicitudinē ad bella denūciabat. Virgilius: Qua buccina signū dira dedit. Tuba autē prędiū indicabat. ut Aut tuba terribili sonitu. Cui⁹ sonitus varius ē. Nam interdū canitur ut bella cōmittant. interdum ut insequant eos qui fugiunt. interdū receptui. Nam receptus dicit quo se exercitus recipit. vnde ꝛ signa receptui canere dicunt. Classica sūt cornua quę connocādi causa erant facta. ꝛ a calando classica dicebant. De qb⁹ Virgili⁹: Classica iāq; sonant. Apud amaçonas aūt nō tuba sicut a regib⁹. sed a regina sistro vocabatur fęminarum exercitus.

De armis Cap. v.

a Arma generaliter oīa rerū instrumenta sunt. vnde ꝛ vbi reponūt. armaria dicta sūt. Itē arma ꝛ tela oīa generū. ħ arma sunt quib⁹ ipsi tuemur. tela quę emittim⁹. Nam arma duplicia. id est quib⁹ pcurim⁹. uel quib⁹ regimur. Arma aūt ꝓprie dicta sunt. eo ꝙ armos tegunt. Nam arma uel ab armis dicunt. id est humeris. ut latus hinc asta per armos acta tremit. uel ἀπὸ τοῦ ἄρηος. id est a marte.

De gladijs Cap. vi.

g Ladius generaliter dicit ensis in prelio. ħ ensis ferrū trim. gladius vo rotus. Prorie aūt appellat gladi⁹ ꝙ gulam diuidit. id est ceruicē secat. Ad hoc enim primū ē factus. Nā cętera mēbra securib⁹ magis cędūtur. collum gladio trim. Acies aūt gladij ab acumine dicta ē. Caput vocat. uel q: caput ē gladij. uel q: ibi capit ut teneat. Nā alibi acies ferri nō sinit. Mucro nō trim gladij ē. ħ ꝛ cuiuslibet teli acumen. dictus a longitudine. Nam macron gręci longū dicunt. hinc ꝛ machęrę. Machęra autē ē gladius long⁹ ex vna parte acutus. Framea vo gladi⁹ ex vtraq; parte acutus. quā vulgo spatam vocant. Framea aūt dicta q: ferrea est. Nam sicut ferramentū. sic framea dicit. ac proinde omnis gladi⁹ romphea. Spata a passiōe dicit greco verbo. qm patin grece dicitur pati. vnde ꝛ patio: ꝛ patit dicim⁹. Alij spatā latine autumant dictā eo ꝙ spaciosa sit. id ē lata ꝛ ampla. Unde ꝛ spatula i pecorib⁹. Semispatiū gladi⁹ ē a media longitudine spatę appellatus. nō ut imprudēs vulg⁹ dicit. sine spatio. dū sagitta velocior sit. Pugio a pungēdo ꝛ transfigendo vocat. Est enī gladi⁹ paruus ꝛ bis acut⁹ lateri adhęrens. Idē ꝛ clunabulū dictū. ꝙ religet ad clunem. Celidoniac⁹ gladi⁹. ferrū ē latū cui⁹ duplex mucro ac bifurc⁹ i modū caudę birūdineę formatur. vnde ꝛ celidoniac⁹ dicit. Sica a secādo dicta est. Est enī gladi⁹ brevis quo maxime vtunt qui apud italos latrocinia exercēt. a q̄ ꝛ sicarij dicti sunt. Tranquillin⁹ autē dicit. dū cuiusdā gladiatoris in ludū emissi gladi⁹ curuat⁹ fuisset. ex acie recta. pcurrit vn⁹ ad eum cōpigendū. tumq; a pugnante rūsū ē. sica pugnabo. inde sicę nomē datū est. Secures signa sūt. quę ante cōsules ferebant. ne aut vsum pderēt belli. aut vacantes ocio aspectū amitterent gladioꝝ. Quas ꝛ hispani ab vsu francoꝝ p deriuationē franciscas vocant.

De astis Cap. vii.

a Sta est cont⁹ cū ferro. cuius diminutiuū ħ facit astile. Nomē aūt asta ab astu sumpsit. vnde ꝛ asturia. Cōtus ferrū nō habet. ħ trim cuspide acuta est. Virgili⁹: Ferrataq; trudes ꝛ acuta cuspide contos. Cont⁹ aūt ꝙsi conitus. Est enim conit⁹ acuta rotūditas. Trudes amites sūt. cū limato ferro. quę greci aplustria dicūt. Trudes aūt dicūt ab eo ꝙ trudunt ꝛ detrudunt. Virgili⁹: Ferrataq; trudes. Uenabula dicta q̄si venatui habilia. Excipia q: veniēt excipiūt. q̄si excipiabilia. Excipiūt enim apros. expectāt. suscipiūtq; leones. intrāt vrsos. sit trim firma manus. Lancea ē asta amentū habens in medio. Dicta aūt lācea ꝙ ęqua lance id ē ęq̄li amēto ponderata vibrat. Amentū vinculū ē iaculoꝝ astiliū qō medijs astis aptat. Et inde amentū. qui media asta religat ut iaculet. Claua ē q̄lis fuit herculis. dicta ꝙ sit clauis ferreis inuicē religata. ꝛ ē cubito semis facta i lōgitudine. Hęc ꝛ cateia quā Horati⁹ caiā dicit. Est enī gen⁹ gallici teli ex materia q̄ maxime lenta. quę iactu nō q̄dē lōge. ꝓpter grauitatē cuolat. ħ q̄ puenit vi numia pfringit. ꝙ si ab artifice mittat. rursū redit ad eū qui misit. Hui⁹ meminit Virgili⁹ dicens: Teutonico ritu soliti torquere cateias. Uū ꝛ eos hispani ꝛ galli teutonos vocant. Falarica ē telū ingens torno factū habēs ferrū cubitale ꝛ rotūditatē de plūbo in modū sphęre in ipsa sūmitate. dicit etiā ꝛ ignē habere affixum. Hoc aūt telo pugnat de turrib⁹ q̄s falas dici manifestū est. Juuenalis: Consulis ante falas delphinozq; ꝛ colūnas. A falis igit dicta ē falarica. sicut a muro muralis. Sane falaricā Lucan⁹ dicit neruis mitti torrilib⁹ ꝛ quędā machina. ut nūc vibrata falarica neruis. Virgili⁹ vo ait turnū manu falarica iaculasse. Pila sūt arma iaculoꝝ atq; teloꝝ a torquēdo uel emittendo vocata. De qb⁹ lucan⁹: Signa pareq; aqlas ꝛ pila minātia pilis. Cui⁹ singulare pilū dicit. Telū vocat. sm grecā etymologiā ἀπὸ τοῦ θλάσθεν quicquid longe iaci pōt. q̄ q̄ abusiue dicat ꝛ gladius. ut est illud: At nō hoc telum mea quod vi

dextera versat. Proprie aũt telũ a lõgitudine dicit. Unde ⁊ mustela dicitur q̃ lõgior sit q̃ mus. Cuspis astile amentatũ a cespite dicta. qõ ẽ virgultum. Virgilius: Et pastoralẽ p̃fixa cuspide myrtyũ. Proprie aũt cuspis posterior pars astę ẽ.

De sagittis Cap̃.VIII.

Sagitta a sagaci iactu id ẽ veloci ictu vocata. Pennis eni fertur quasi auis ut celeriter moras pcurrat ad hoiem. His primũ cretenses vsi sunt. Quib⁹ pennę ideo ut diximus agglutinant̃ ut leues sint ⁊ puolẽt scutatos. Spicula sunt sagittę uel lanceę breues ab spicaꝝ specie nũcupatę. Scorpio ẽ sagitta venenata arcu uel tormentis excussa. Quę dum ad hominem venerit virus quo figit infundit. vnde ⁊ scorpio nomen accepit.

De pharetris Cap̃.IX.

Pharetra sagittarũ theca a ferendo iacula dicta: sicut ⁊ pheretrũ vbi fun⁹ defertur. quę ideo etymologiã cõmunẽ habẽt q: pharetra mortem. pheretrũ mortuum portat. Loriti proprię sũt arcuũ thecę. sic sagittarũ pharetrę. Vagina appellat̃ eo q̃ in ea mucro uel gladius baiulet̃. Theca ab eo q̃ aliquid receptũ tegat. c. littera p g. posita. Alij greco noie thecam vocari asserũt q̃ ibi reponatur aliquid. Inde bibliotheca librorꝝ repositio dicitur. Dolones sunt vaginę ligneę inter quas latet pugio sub baculi specie. Dolones aũt a dolo dicti sũt q̃ fallãt ⁊ decipiant ferro cũ speciẽ p̃ferãt ligni. Hos vulgus greco noie oxos vocant. id est acutos. Vñ ⁊ apud medicos acutus morbus oxea vocat̃. Arcus vocat̃ eo q̃ arceat aduersariũ. Inde ⁊ arces dicunt̃ a quibus arcent̃ hostes. Item arcus ob speciem q̃ sint curuati artius.

De fundis Cap̃.X.

Unda dicta eo q̃ ex ea fundant̃ lapides id est emittant̃. Haꝝ vsus p̃mũ i insulis quę baleares dicũt inuent⁹ ẽ. Virgilius: balearis verbera funde. Balista gen⁹ tormẽti ab emittendo iacula dicta. Bali enim grece mittere dicitur. Torquet̃ enim verbere neruoꝝ ⁊ magna vi iacit aut astas aut saxa. Inde ⁊ fundibalus quasi fundens ⁊ emittens. Cõtra balistam testudo valet. Series eni fit armoꝝ vmbonibus inter se colligatis.

De ariete Cap̃.XI.

Arieti nomẽ species dedit eo q̃ cum impetu impingit murũ in modũ arietũ pugnatiũ. Ualidę enim ac nodosę arboris caput ferro vestitur. eaq̃ suspẽsa funib⁹ multoꝝ manu ad murũ impellitur. deinde retrorsum ducta impetu maiore destinatur. ficq̃ ictib⁹ crebris concussum muri latus cedit. cauatumq̃ irrumpit ac fenestram facit. Contra impulsũ arietis remedium est. saccus palcis plenus ⁊ in eum locum dimissus quo aries pcutit. Laxo enim saccorum sinu ictus arietis illisus mollitur. Duriora eni molliorib⁹ facilius cedunt. Plutei sũt crates corio crudo intextę. quę in ope faciendo hosti obijciuntur. Musculus cuniculo similis fit quo mur⁹ perfoditur. ex quo ⁊ appellat̃. quasi muruſculus.

De clypeis Cap̃.XII.

Clypeus est scutũ maius. dictus ab eo q̃ clepet idest cęlet corpus. periculisq̃ subducat. ἀπὸ τοῦ κλέπτειν. Oppositus enim sua defensione ab astis ⁊ iaculis corp⁹ munit. Clypeus aũt peditũ est. scutũ equitũ. Scutũ appellatum eo q̃ a se excutiat telox ictũ. Ut eni telis resistatur. clypeꝰ antefertur. Umbo scuti pars media est. quasi vmbilicꝰ. Ancile vocatur scutum breue ⁊ rotundũ. De quo Virgilius: Lęuaq̃ ancile gerebat. Et ancile dictũ ab ancisione q̃ sit ab oĩ parte veluti ancisũ ac rotundũ. Ouidius: Idq̃ ancile vocant q̃ ab oĩ parte recisũ. Quaq̃ notes oculus angulus omnis abest. Pelta scutũ brevissimũ i modũ lunę mediç. Cuius meminit libri regũ: Fecit rex salomõ ducẽta scuta de auro puro. ⁊ trecentas peltas ex auro pbato. Cetra scutũ loreum sine ligno. quo vtunt̃ afri ⁊ mauri. De quo poeta. Cęuã cetra tegit. Parma leuia arma quasi paruus clypeus. Dicit̃ aũt ⁊ testudo scutũ. Nam i modũ testudinis fit clypeus. Est ⁊ testudo scutorũ cõnexio curuata i testudinis modũ. Nãq̃ i armoꝝ generib⁹ milites etiã ab animalib⁹ nomina sumunt. ut aries. Et Salustius: in modũ inquit heritij militaris.

De loricis Cap̃.XIII.

Lorica vocat̃ eo q̃ loris careat. solis eni circulis ferreis cõtexta est. Squama est lorica ferrea ex laminis ferreis aut ęreis concatenata. in modum squamę piscis. ⁊ ex ipso splendore squamaꝝ ⁊ similitudine nũcupata est. De cilicijs aũt ⁊ poliuntur ⁊ tegunt̃ loricę.

De galeis Cap̃.XIIII.

Assis de lamina est. galea de corio. Nã galeros coriũ dicit̃. Cassidẽ autẽ a tuscis nominatã dicũt. Illi eni galeam cassim nominãt. credo a capite. Apex ẽ qõ in sũma galea eminet. quo figitur crista. quã greci conũ vocãt. Nã conus ẽ curuatura quę in galea ꝓminet ⁊ supra quã cristę sunt.

De foro Cap̃.XV.

Orus exercendarũ litiũ loc⁹. a fando dictus. uel a phoroneo rege qui p̃m⁹ grecis legẽ dedit. Qui locus ⁊ rostra vocat̃ ab eo q̃ ex bello punico captis nauib⁹ carthaginensiũ rostra ablata sunt. ⁊ in foro romano p̃fixa. ut cẽt hui⁹ insigne victorię. Cõstat aũt forus causa. lege. ⁊ iudice. Causa vocat̃ a casu quo cuenit. Est eni materia ⁊ origo negocij. necdum discussionis examine patefacta. quę dũ ꝓponit̃ causa est. dũ discutit̃ iudiciũ est. dũ finit̃ iusticia. vocatũ aũt iudiciũ quasi iuris dictio. ⁊ iusticia quasi iuris stat⁹. Judiciũ aũt p̃ius inq̃sitio vocabat̃. Unde ⁊ actores iudiciorum. ⁊ p̃epositos quęstores. uel

quęsitores vocamus. Negociū multa significat: modo actū rei alicuius cui contrariū est ociū. mō actionem causę. qđ est iurgiū litis. Et dictū negociū. q̄si nec ociū. id est sine ocio. Negociū autem in causis negociatio in cōmertijs dicit. vbi aliq̄d datur ut maiora lucrent. Iurgiū dictū quasi iuris gariū eo q̄ hi qui causam dicunt iure disceptēt. Lis a contentione limitis ꝓs nomen sumpsit. De qua Virgilius: Limes erat positus litem ut discerneret agri. Causa aut argumento aut probatione constat. Argumentū nunq̄ testib⁹ nūq̄ tabulis dat probationē. ꝫ sola inuestigatione iuenit veritatem. vnde et dictū argumentū id est argutum inuentū. Probatio aūt testib⁹ et fide tabularū constat. In omni aūt iudicio sex ꝓsonę requiruntur; iudex accusator reus et tres testes. Iudex dictus quasi ius dicēs ꝓ ho siue q̄ iure discepret. Jure aūt disceptare est iuste iudicare. Non est aūt iudex si non est i eo iusticia. Accusator vocatus quasi adcausator q ad causam vocat eum quem appellat. Reus a re qua petitur nuncupat. q ꝙuis sceleris cōsci⁹ nō sit. reus tū dicit. q̄diu in iudicio ꝓ re aliq̄ petit. Testes antiquit⁹ supstites dicebantur eo q̄ sup statū causę. pferebant. Nūc parte ablata nois testes vocant. Testis aūt cōsideratur; conditione. natura. et vita. Conditione si liber non seruus. Nam sępe seruus metu dominātis testimoniū suppримit veritatis. Natura si vir non fęmina. Nam varium et mutabile semper fęmina. Vita si innocens et integer actu. Nam si vita bona defuerit fide carebit. Non enī pōt iusticia cum sceleratо habere societatem. Duo sunt aūt genera testiū aut dicendo id qđ viderūt aut pferendo id qđ audierūt. Duobus aūt modis testes delinquūt. cum aut falsa pmūt aut vera silentio obtegunt.

De spectaculis Cap. xvi.

f Spectacula ut opinor generaliter noīant voluptates quę nō ꝓ semetipsa iquināt. sed ꝓ ea quę illic geruntur. Dicta aūt spectacula eo q̄ hoīb⁹ publica ibi pębeat inspectio. Hęc et ludicra nuncupata q̄ in ludis gerant. aut in scenis. Ludorū origo sic traditur. Lydij ex asia trāsęūtes in herruria cōsederūt duce tyrrheno. q̄ fratri suo successerat in regno. Contentione igit in herruria inter cęteros ritus supstitionū suarū spectacula q̄ religiōis noīe instituerūt. Jnde romani arcessitos artifices mutuati sunt. et inde ludi a lydijs vocati sūt. Varro aūt dicit ludos a lusu vocatos q̄ iuuenes ꝓ dies festos solebant ludi exultatione delectare populū. Unde et eū lusū iuuenū et diebus festis et templis et religionib⁹ deputant. Nihil iam de causa vocabuli dū rei causa idolatria sit. Unde et promiscue ludi liberalia vocabāt ob honorē liberi patris. Ob hoc despiciendа ē originis macula ne bonū ęstimes qđ inimitiū a malo accepit. Ludus aūt aut gymnicus est aut circensis aut gladiatorius aut scęnicus.

De ludo gymnico Cap. xvii.

g Gymnicus ludus est velocitatis ac viriū gloria. Cuius locus gymnasiū dicit. vbi exercent athlętę. et cursor velocitas cōprobat. Hinc accidit ut omniū ꝓpe artiū exercitia gymnasia dicantur. Antea enī in locis certantes cincti erant ne nuderentur. post relaxato cingulo repente ꝓstratus et examinat⁹ est quidā cursor: quare ex consilij decreto tunc arcon ippomenes. ut nudi deinceps oēs exercitarent pmisit. Ex illo gymnasium dictū est q̄ iuuenes nudi exercent in campo vbi sola tīm pudenda operiūtur.

De generibus gymnicor Cap. xviii.

s Genera gymnicor q̄nq̄ id est salt⁹ cursus iactus virt⁹ atq̄ luctatio. Unde ferunt quendā regē tot filios adolescentes habētē totidē generib⁹ de regno iussisse cōtendere.

De saltu Cap. xix.

f Altus dictus quasi exilire in altum. Est enim saltus altius exilire uel longius.

De cursu Cap. xx.

c Ursus a velocitate crurum vocatur. Est enim cursus celeritas pedum.

De iactu Cap. xxi.

i Actus dict⁹ a iaciēdo. vnde et piscatoriū rete iaculū dicit. Huic arti vsus ē arreptos lapides ꝓcul ferire astas pondere libratо iacere sagittas arcu emittere.

De virtute Cap. xxii.

v Jrtus est immēsitas virium in labore et pondere corporis.

De luctatione Cap. xxiii.

l Uctatio a laterū complexu vocata. q̄b⁹ cominus certantes innitent. q̄ greca appellatione athlętę vocant. Locus autem luctatiōis palęstra dicitur.

De palęstra Cap. xxiiii.

p Alęstram autem uel ἀπὸ τῆς πάλης id ē a luctatione uel ἀπό τοῦ πάλλειν id ē a motu ruinę fortis nominatam dicunt scilicet q̄ in luctando cum medios arripiāt ferę quatiūt idq̄ apud greços πάλλειν vocat. Quidā opinant artē luctandi vrsor cōtentione monstratā. Nāq̄ inter cęteras feras eos solos et erigi congressos et subsidere celeriter ac reuerti. et modo manib⁹ tentare inuicē. modo cōplexu abigere sese more luctantium dicūt.

De agone Cap. xxv.

q Ę latini certamina greci agones vocār a frequētia q̄ celebrabant. Siquidē et omnē cętū atq̄ conuentū agona dici. Alij q̄ in circulis et q̄si ἀνεν τωνίας. id est sine angulo locis ederent nūcupatos agones putant.

De generibus agonū Cap. xxvi.

a Bonū genera fuisse: imēsitas viriū. cursus celeritas. sagittādi peritia. stādi patientia. ad citharam q̄ uel tibias incedendi gestus. de moribus q̄. de forma. de cantādi

modulatione terrestris q̄z belli. ⁊ nauālis p̄ęlij perperiendo rūq̄z supplicio rum certamina.

De ludis circensibus Cap̄.xxvii.

Udi circenses sacro q causa deo q ac gentiliū celebratiōnib⁹ instituti sūt. vnde ⁊ qui eos spectāt dęmonū cultib⁹ inseruire videnť. Nā res equestris antea simpler agebaťur ⁊ vtiq̄z cōmunis vsus hui⁹ reatus nō erat. Dz cū ad ludos coactus ē naturalis vsus ad dęmoniq̄z cultū translat⁹ ē. Itaq̄z castori ⁊ polluci deputanť hę species quibus equos a mercurio distributos histo rię docent. ꝟ neptunus equestris ludus est quē gręci ippon vocant. ꝟ martі ⁊ ioui in ludis equi sūt cōsecrati. ⁊ ipsi quadrigis p̄ęsunt. Circenses aūt ludi ideo dicti uel a circūcundo. uel q vbi nunc metę sunt olim gladij ponebanť. quos quadrigę circūibant. ⁊ inde dicti circenses ab ensibus circa quos currebāt. Siquidē in littore circa ripas fluminū cursus agitātes gladios i ordine in ripę littore ponebāt. ⁊ erat artis equū circa picula torquere. Inde ⁊ circenses dicti putantur. quasi circū enses.

De circo Cap̄.xxviii.

Circus soli p̄incipaliť consecrat⁹ est a paganis. cui⁹ ędes medio spacio ⁊ effigies de fastigio ędis emicat. qđ nō nulli puraucrūt sub tecto cōsecrādū. quē in apto habēt. Est aūt circus oē illud spaciū qđ circuire equi solent. Hūc romani dictū putant a circuitu equo q. eo q ibi circū metas equi currāt. Gręci ỽo a circe filia solis quę patri suo hoc gen⁹ certaminis instituit asserūt nūcupatū. ⁊ ab ea circi appellationē argumentanť. Fuit autē maga ⁊ venefica. ⁊ sacerdos dęmonū. In cuius habitu ⁊ ope magicę artis. ⁊ cultus idolatrię recognoscitur.

De ornamentis Cap̄.xxix.

Rnamenta circi: ova. meta. obeliscus. carcer. Ova honori castoris ⁊ pollucis ascribūt. qui illos ouo editos credēdo de cygno ⁊ ioue nō erubescūt. Fingunt aūt circenses romani ad causas mūdi referre. ut sub hac specie superstitiones vanitatū suaq̄ excusent.

De metis Cap̄.xxx.

Etarū quippe appellatione p̄ie terminū ac finem mūdi designare volūt. ab eo q aliquis emensus finis ē. siue ad testimonium orientis occidentisq̄z solis.

De obelisco Cap̄.xxxi.

Beliscū mesferes rex egypti p̄imus fecisse ferť tali ex causa. Cū quodā tempore nilus violenti inundatione ęgyptū nocuisset. indignat⁹ rex tanq̄ penas a flumine exigeret sagittā in vndas misit. Nō multo post graui valitudine correptus. lumen amisit. qui post ęcitatem visu recepto duos obeliscos soli consecrauit. Obeliscus eni sagitta dicť. qui ideo i medio circo ponť. q. p mediū mundū sol currit. Medio aūt spacio ab vtraq̄z meta cōstitut⁹ obeliscus. fastigiū sūmitatēq̄z ęli significat cū sol ab vtroq̄z spacio medio horaq̄ discrimine transcendit. Sūmo obelisco suppositū est quoddā auratū in modum flāmę formatū. qm̄ sol plurimū caloris atq̄z ignis habet.

De carceribus Cap̄.xxxii.

Carcer vnde emittūť equi carceres dicerūt ab ea re qua ⁊ ille carcer qui est in ciuitate. q. ut ibi homines damnati atq̄z inclusi. ita hic equi coercentur ne exeant antеq̄ signum emittant.

De aurigis Cap̄.xxxiii.

Rs circi. auriga ⁊ curr⁹. equites uel pedites. Auriga p̄prie dictus q currū agat ⁊ regat. siue q feriat iūcros equos. Nā aurit ferit dicimus. ut latus aurit apertū. Ipse ē ⁊ agitator. id est verberator. ab agēdo dict⁹. Aurigę aūt duobus coloribus sunt. quib⁹ speciē idolatrię vestiunt. Nam p̄asinus terrę. venetus cęlo ⁊ mari a paganis dedicatus est.

De quadrigis Cap̄.xxxiiii.

Richthoni⁹ autē qui regnauit athenis p̄imus quattuor equos iunxisse ferť. sicut Virgilius auctor est dicēs: Primus erichthonius currus ⁊ quattuor ausus Jungere equos. rapidisq̄z rotis insistere victor. Fuit autē mineruę ⁊ vulcani filius de caduca in terrā libidine ut fabulę ferūt. pcreat⁹. portentū dęmonia. cum. imo diabolus qui p̄imo iunoni currū dedicauit. Tali auctore quadrigę. pductę sunt.

De curru Cap̄.xxxv.

Currus autē a cursu dictus. uel q. rotas habere videť. vnde ⁊ carrū quasi curuū.

Quadrigaq̄ ỽo currus duplici temone olim erant ppetuoq̄z ⁊ qui omnib⁹ equis injiceret Jugo p̄im⁹ cirilstenes sicyoni⁹ tm̄ medios iugales. ut eosq̄z singulos ex vtraq̄z parte simplici vinculo applicuit. quos gręci siraforos. latini funarios vocant. a genere vinculi quo p̄ius alligabanť.

De equis quibus currunt Cap̄.xxxvi.

Quadrigę ⁊ bigę. trigę ⁊ sciugę a numero equoq̄ ⁊ iugo dictę. Ex quib⁹ quadrigas soli. bigas lunę. trigas inferis. sciugas ioui. desultores lucifero ⁊ hespero sacrauerunt. Quadrigas ideo soli iungūť. q. p quattuor tempora ann⁹ vertiť. ver ⁊ ęstatē. autūnū ⁊ hyemem. Bigas lunę. qm̄ gemino cursu cū sole contendit. siue q. ⁊ nocte videť ⁊ die. Jungunt eni vnū equū nigrū. alterū candidū. Trigas diis inferis. q. bi p tres ętates hoies ad se rapiūt. id est p infantiā iuuētutē atq̄z senectutē. Sciuga maximus curr⁹ ioui. pter q maximū deoq̄ suoq̄ cum esse credūť. Jdeo aūt roris quadrigas currere dicunt. siue q. mundus iste circuli sui celeritate transcurrit. siue pter solē q. volubili ambitu rotat. sicut ait Ennius. Inde patefecit radiis rota candida cęlum.

k

De septem spaciis Cap.xxxvii.

Eptem spacia quadrige currũt referẽtes
f boc ad cursum septẽ stellaꝝ·quib⁹ mũdũ
regi dicũt·siue ad cursum septẽ dieꝝ p:ę/
sentiũ·quibus pactis vitę termin⁹ consũmat·quo/
rum finis est arctus id est iudicium.

De equitibus Cap.xxxviii.

Ozo equites singulares ideo currere di/
p cunt·q: singulariter vnusquisq; cursum
vitę huius pagit·atq; transit·alius alio
tempore sequẽs aliũ·p vnã tamen viã mortalita/
tis vsq; ad ꝓpriam metam mortis.

De desultoribus Cap.xxxix.

Esultores noiati·q; olim ꝓut quisq; ad
o finẽ cursus venerat·desiliebat & currebat
siue q; de equo in equũ ire:ũ transiliebat.

De peditibus Cap.xl.

Edites autẽ aiũt ꝓterea pede currere·q:
p pedibus curritur mortalitati. Ob hoc a
supioze pte currũt ad inferioza·id est ab
oriẽte ad occidentẽ·q: mortales oziunt & occidũt.
Nudi currũt·quia & hoi in sęculo nullę reliquię
sũt. Recto spacio currũt·q: int̃ vitã & mortẽ ni/
hil distat. Hz hęc igit̃ ꝓterea fingũt·ut vanita/
tes suas & sacrilegia excusare conent̃.

De coloribus equoꝝ Cap.xli.

Jrca causas q̃ elementoꝝ ijdem gẽtiles
c etiã colores equoꝝ iunxerũt. roseos enim
soli id est igni·albos aeri·prasinos terrę·
venetos mari assimulantes. Jtẽ roseos ęstati cur/
rere voluerũt·q; ignei colozis sint. & cũcta tũc fla/
uescant. Albos hyemi q; sit glacialis & frigoziḃ
vniuersa canescãt. Ueri prasinos viridi coloze·q:
tũc pampinus densat̃. Jtem roseos currere marti
sacrauerũt·a quo romani exoziuntur. & q: vexilla
romanoꝝ cocco decorant̃·siue q; mars gaudeat
sanguine. Albos cephyris & serenis tẽpestatiḃ⁹
prasinos flozi & terrę·venetos aquis uel aeri·q:
ceruleo sũt coloze. luteos id ẽ croceos igni & soli·
purpureos iri sacrificauerũt·quẽ arcũ dicimus q;
is plurimos colores habeat. Sicq; dũ hac spec/
tatione deoꝝ cultiḃ⁹ atq; elementis mũdialiḃ⁹
ꝓphanant̃·eosdẽ deos atq; eadẽ elemẽta ꝓculdu/
bio colere noscuntur. Unde animaduertere debes
xp̃iane q; circũ numina imunda possideant. Qua
ꝓpter alienus erit tibi locus·quẽ plurimi sathanę
spũs occupauerũt. Totũ enim illũ diabolus & an
geli eius repleuerunt.

De theatro Cap.xlii.

Heatrũ est·quo scęna includit̃: semicir/
t culi figurã habẽs·in quo stantes oẽs in/
spiciũt. Cui⁹ forma primũ rotunda erat·
ficut & amphiteatri. Postea ex medio amphitea/
tro theatrũ factũ est. Theatrum aũt a spectaculo
noiatũ ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι q; i eo ꝓplus stãs desup
atq; spectans ludos contẽplaret̃. Jdẽ ꝙ theatrũ
idẽ & ꝓstibulũ·eo q; post ludos exactos meretri/
ces ibi ꝓsternerent̃. Jdẽ & lupanar vocatũ ab eis/
dem meretricib⁹ quę ꝓpter vulgati corpis leuitatẽ
lupę nũcupabant̃. Nã lupę meretrices sũt vocatę
a rapacitate·q; ad se miseros rapiãt & ꝓprehen/
dant. Lupanaria aũt a paganis constituta sũt·ut
pudoz infeliciũ mulierũ ibi publicaret̃ & ludibzio
baberent̃ tam bi qui facerent q; quę paterent̃.

De scęna Cap.xliii.

Ęna aũt erat locus infra theatrũ i mo/
f dũ dom⁹ instructa cũ pulpito. Qui pul/
pitus oziestra vocabat̃·vbi cantabãt co/
mici·tragici: atq; saltabant histriones & mimi.
Dicta aũt scęna greca appellatione·eo q; in speciẽ
domus erat instructa·vnde & apud hebzeos ta/
bernaculoꝝ dedicatio a similitudine domiciliozũ
scęnophegia appellabat̃.

De oziestra Cap.xliiii.

Oziestra aũt pulpit⁹ erat scęnę·vbi salta/
o toz agere posset·aut duo inter se disputa·
re. Jbi enim poetę·comędi & tragędi ad
certamen cõscendebãt·hisq; canennb⁹ alij gestus
edebãt. Officia scęnica·tragędi·comędi· the/
melici·histriones·mimi & saltratores.

De tragędis Cap.xlv.

Ragędi sũt qui antiqua gesta atq; faci/
t noza sceleratoꝝ regum lucruoso carmine
spectante populo concinebant.

De comędis Cap.xlvi.

Omędi sunt qui priuatoꝝ hominũ acta
c dictis aut gestis canebãt·atq; stupza vir/
ginũ & amozes meretricũ in suis fabulis
exprimebant.

De themelicis Cap.xlvii.

Hemelici aũt erant musici scęnici qui in
t organis & lyris & citharis pręcinebant.
Et dicti themelici q; olim i oziestra stan
tes cantabãt sup pulpitũ·qõ themele vocabat̃.

De histrionibus Cap.xlviii.

Jstriones sunt qui muliebri indumento
b gestus impudicaꝝ fęminaꝝ exprimebãt.
Hi aũt saltrando etiã historias & res ge/
stas demonstrabãt. Dicti aũt histriones siue q; ab
istria id genus sit adductũ·siue q; pfleras histo/
rijs fabulas exprimerent·quasi historiones.

De mimis Cap.xlix.

Jmi sunt dicti greca appellatione q; rerũ
m humanaꝝ sint imitatores. Nã habebãt
suũ auctoꝛẽ: qui antecq; mimũ agerẽt fa/
bulam ꝓnunciarẽt. Nã fabulę ita componebant̃
a poetis·ut aptissime essent motui corpozis.

De saltratoribus Cap.l.

Altatores autẽ noiatos Uarro dicit ab
f arca de salio·quem eneas in italiã secum
adduxit: quicq; primo docuit romanos
adolescentes nobiles saltrare.

Quid ꝓ patrono agat̃ Cap.li.

T plane i artib⁹ scęnicis·liberi & vene/
e ris patrocinium·quę priuata & ꝓpria sunt
scęne·de gestu & fluxu corpis. Nã molli/

tiem libero ⁊ veneri imolauerũt·illi p̃ sexum·illi p̃ luxũ dissoluti. Quę ẏo ibi vocib⁹ ⁊ modis ⁊ oꝛganis ⁊ lyris transigũt·apollines ⁊ musas ⁊ mineruas ⁊ mercurios patronos habent. Nõ spectaculũ odire debes xp̃iane·q̃z odisti auctoꝛes.

De amphitheatro Cap̃.lii.

Amphitheatrũ locꝰ ẽ spectaculi·vbi pugnãt gladiatoꝛes. Et inde ludus gladiatoꝛius dictus q̃ in eo inuenes vsũ armorũ diuerso motu condiscãt. ⁊ modo inꝛ se aut gladijs aut pugnis certantes· modo contra bestias incedentes. vbi nõ odio ħ p̃mio illecti·subeunt feralecertamẽ. Amphitheatrũ dictũ q̃ ex duob⁹ theatris sit factũ. Nã amphitheatrũ rotundũ ẽ· theatrũ ẏo ex medio amphitheatro ẽ·semicirculi figuram habens.

De ludo equestri Cap̃.liii.

Ẽnera gladiatoꝛũ plura. Quoꝛ p̃mum ludus equestriũ. Duo enĩ equites p̃cedentib⁹ p̃ius signis militaribus vnus a porta oriẽtis alter ab occidẽtis p̃cedebãt ĩ equis albis·cũ aureis galeis minoꝛib⁹ ⁊ habilioꝛib⁹ armis·sicq̃z atroci pseuerantia, p̃ virtute sua iniebãt pugnã dimicantes·quousq̃z alter in alteꝛi⁹ moꝛte p̃fuisset·ut habẽt q̃ caderet casũ·gloriã q̃ p̃meret. Quę armatura pugnabat marti duelli causa.

De retiarijs Cap̃.liiii.

Ẽtiarius ab armaturę genere in gladiatoꝛio ludo cõtra alterũ pugnanꝛ occulte ferebat rete·qõ iaculũ appellat⁹ ut aduersariũ cuspide insequẽte opiret·implicitũq̃z viriꝰ suparet. Quę armatura pugnabat neptuno tridentis causa.

De secutoꝛibus Cap̃.lv.

Ẽcutoꝛ est ab insequẽdo retiariũ dictus Gestabat enĩ cuspidẽ ⁊ massam plumbeã quę aduersarij iaculũ impediret·ut anteq̃ ille feriret rete·iste suparet. Hęc armatura sacrata erat vulcano. Ignis enĩ aquã semp̃ insequit ideoq̃z cũ retiario componebat·q: ignis ⁊ aqua semp̃ inter se inimica sunt.

De laqueatoꝛibus Cap̃.lvi.

Laqueatoꝛũ pugna erat·fugientes i ludo boies iniecto laqueo impeditos cõsecutosq̃z p̃strare·amictos vmbone pelliceo.

De velitibus Cap̃.lvii.

Ẽlitum pugna erat·ut vltro citroq̃z tela obiectarẽt. Erat aũt eoꝝ varia pugna ⁊ spectãtib⁹ gratioꝛ q̃ reliqua. Velites aũt vocati sũt siue a volitatione·siue a ciuitate hetruscoꝛum quę veleres vocabatur.

De ferali certamine Cap̃.lviii.

Ferarũ pugna erat missas bestias iuuenes excipere ⁊ pugnare aduersus eas·vltroneo funere·certare nõ crimine ħ furoꝛe.

De hoꝝ execratione ludoꝝ. Cap̃.lix.

Ęc quippe spectacula crudelitatis ⁊ inspectio vanitatũ·nõ solum hoiuꝫ vitijs ħ ⁊ dęmonũ iussis instituta sũt. Proinde nihil eẽ debet xp̃iano cũ circensi insania·cum impudicitia theatri·cũ aphitheatri crudelitate·cũ atrocitate harenę·cũ luxuria ludi. Deũ enĩ negat qui talia p̃sumit·fidei xp̃ianę p̃euaricatoꝛ effectꝰ·qui id denuo appetit qõ in lauacro iã p̃idem renũciauit id est diabolo pompis ⁊ operibus eius.

De alea Cap̃.lx.

Lea id est ludus tabulę inuenta a grę̃cis in ocio troiani belli a quodã milite noie alea·a quo ⁊ ars nomen accepit. Tabula ludiꝝ pirgo·calculis tesserisq̃z.

De pirgis Cap̃.lxi.

Irgus dictus·q̃ per eum tessere pergant siue q̃ turris speciem habeat. Nam grę̃ci turrim pirgum vocant.

De calculis Cap̃.lxii.

Alculi vocati q̃ leues sint ⁊ rotũdi. vnde ⁊ calculꝰ dicit⁹ lapis breuis qui sine molestia sui breuitate calcet. Item calculi q̃ p̃ vias oꝛdinales eant quasi p̃ calles.

De tesseris Cap̃.lxiii.

Esserę vocatę·q: quadrę sunt ex partibus omnib⁹. Has alij lepusculos vocãt·eo q̃ exiliendo discurrũt. Olim aũt tesserę iacula appellabanꝛ·a iaciendo.

De figuris aleę Cap̃.lxiiii.

Uidã aũt aleatoꝛes sibi videnꝛ phisiologice p̃ allegoriã hanc artẽ exercere ⁊ sub quadã rerũ similitudine fingere. Nam trib⁹ tesseris ludere phibent·p̃ter tria sęculi tpa p̃terita·p̃sentia ⁊ futura·q: nõ stant ħ decurrunt. Sed ⁊ ipsas vias senarijs locis distinctas p̃ter ętates hoiuꝫ·ternarijs lineis p̃ter tpa argumentanꝛ. Inde ⁊ tabulã ternis descriptam diuidunt lineis.

De vocabulis tesseraꝝ. Cap̃.lxv.

Actus quisq̃z apud lusoꝝ veteres a numero vocabatur ut vnio. binio. trinio. quatrio. quinio. senio Postea appellatio singuloꝝ mutata est. ⁊ vnionẽ canẽ. trionẽ suppũ. quatrionẽ planum vocabant.

De iactibus tesseraꝝ Cap̃.lxvi.

Actus tesseraꝝ ita a peritis aleatoꝛibus componit⁹ ut afferat qõ voluerit·utputa senionẽ qui eis in iactu bonũ affert. Uitant aũt canẽ q: damnosus ẽ·vnũ enĩ significat.

De calculoꝝ motu Cap̃.lxvii.

Alculi partim oꝛdine mouentur·partim vage. ideo alios oꝛdinarios alios vagos appellant. Ar ẏo qui moueri omnino nõ possunt·incitos dicũt. Unde ⁊ egentes boies incitι vocanꝛ·quibꝰ spes vltra ꝓcedẽdi nulla restat.

De interdictione aleę Cap̃.lxviii.

Ab hac arte fraus ⁊ mendaciũ atq̃z periuriũ nũq̃ abest·postremo ⁊ odiũ. ⁊ damna rerum·vnde ⁊ aliqñ p̃ter hęc scelera interdicta legibus fuit.

De pila Cap̃.lxix.

Pila ꝓprie dicitur ꝙ sit pilis plena. Hęc
p ꝛ sphęra a ferēdo uel feriendo dicta. De
quaꝝ genere ꝛ pondere Dozcan⁹ sic tra/
didit. Heu tu parce pilos viuaces condere cerui.
Uncia donec erit gemina supaddita libræ. Inter
species pilaꝝ sūt: trigonaria ꝛ arenata. Trigo/
naria ē qua inter tres ludit. Arenata qua ī grege
dum er circulo astantiū spectātiūꝫ emissa. vltra
iustū spaciū pilam excipere lusumꝫ inire consue/
uerūt. Cubitalē lusum appellant. cū duo cominus
ex primo ac pene cōiunctis cubitis pilam feriūt.
Sura dicit dare. qui pilam crure ꝓplato feriendā
collusoribus præbet.

Incipit liber nonusdecimus
De nauibus Cap̃.i.

Actium quarū/
a dam vocabula quib⁹ aliquid
fabricat. uel instrumēa arti/
ficū uel quę ministeriū exhi/
bēt. atꝫ aliqd huiuscemodi ꝛ
deinceps ex pte notanda stu/
dui. Artifex generale nomē vocat. ꝙ artē faciat.
sicut aurifex q̄ aurū. Faro enī antiqui ꝓ facio di/
cebant. Nauclerus dñs nauis est. appellat⁹ ita ꝙ
nauis in sorte eius sit. Cleros enī græce sors dicit.
Cęteri aūt in nauī in contributione sūt. Guber/
nio qui ꝛ gubernator. q̄si cohibernator. ꝙ cohi/
beat prudētia sua hiberna. id est tempestates ma/
ris. Nauta a naue dict⁹ ꝓ derivationē. Nauita
aūt ꝓ nauta poetice dicit. sicut mauors pro mars
Nā rectū ē nauta. Remex vocat⁹. ꝙ remū geri/
fic aūt remex quō tubex dicit. noiatiuo casu. Epi/
pata græco sermone appellat. qui latine dicit sup/
ueniens. Hic nihil habet negocij. ꝛ naulo dato in
alias terras transire disponit. Nauē quidā phi/
bent dictā. eo ꝙ gnarū rectorem quęrat. id est pe/
ritū sapientē ꝛ strenuū: qui continere ꝛ gubernare
nouit. ꝓpter maritima picula ꝛ casus. vnde est il/
lud salomōis. Intelligēs gubernacula possidebit
Lydū aūt primū nauem fabricaverunt. pelagiꝫ
incerta petentes. peruiū mare vsib⁹ humanis fece/
rūt. Rates primū ꝛ antiquissimū gen⁹ nauigij ē
e rudib⁹ tignis asseribusꝫ consertū. ad cui⁹ simi/
litudinē fabricarę naues ratariæ dicrę. nunc iam
rates abusiue naues. Nam ꝓprie rates sūt cōnexę
inuicē trabes. Trieris nauis magna quam græci
durconē vocāt. De qua ī esaia dicit: Nō trāsibit
p eam trieris magna. Carpasia nauis a carpado
insula noiata. sicut a rhodo rhodia. sic ab alexan/
dria alexādrina. Liburnę naues dicrę a libys. na/
ues enī sūt negociatorę. De quib⁹ Horatius: Ibis
liburnis in altā nauiū. Rostratę naues dicrę ab
eo ꝙ in fronte rostra ærea habeant ꝓpter scopulos
ne feriant. ꝛ collidāt. Longę naues sūt quas dro/
mones vocam⁹. dictę eo ꝙ longiores sint cęteris.
cui⁹ contrari⁹ musculus curtū nauigiū. Dromo aūt
a decurrendo dicit. Cursum enī græci dromū vo/
cant. Classis dicta a græco vocabulo. ἀπὸ τῶν
κάλων. id ē lignis. vnde ꝛ calones nauiculę quę
ligna militibus portant. Anquiromagus dictus
ꝓ eo ꝙ celeritate sui anchoris ꝛ instrumentis re/
liquis nauiū vehendis sit aptus. Phaselus ē na/
uigiū. qđ nos corrupte baselum dicimus. de quo
Virgilius: Dictisꝫ phaselis. Scapha quę ꝛ ca/
tascopus nauigiū. qđ latine speculatoriū dicitur.
Scopos enim latine intendere dicit. Barca est
quę cuncta nauis cōmertia ad littus portat. Hāc
nauis in pelago ꝓpter nimias vndas suo suscipit
gremio. vbi aūt approximauerit portui. reddit
vicē barca nauī quā accepit in pelago. Paro na/
uigiū piratarū aptū. ꝛ ex his ita vocatū. Cicero.
Tūc se fluctigero tradit mādatꝫ paroni. Et ali/
bi. Parūculis ad littus ludit celerib⁹. Myoparo
quasi minim⁹ paro. idē ꝛ carab⁹. Est enim parua
scapha ex vimine facta quę contexta crudo corio
genus nauigij præbet. qualib⁹ vtunt germanorū
piratę in oceani littoribus uel paludib⁹ ob agilita/
tē. De qualib⁹ historia gens inquit saxonū myo/
paromb⁹ nō viribus nituntur. fugę potius ꝙ bello pa
rati. Celones quas græci celeras vocant. id ē ve/
loces biremes uel triremes agiles ꝛ ad ministe/
rium classis aptę. Ennius. Labitur uncta cari/
na per æquora cana celonis. Biremes autē naues
sunt habentes remorū ordinem geminū. Trire/
mes ꝛ quatriremes trium ꝛ quattuor ordinū. sic ꝛ
penteremes ꝛ hexeremes ąnos uel senos ordines
habentes. Actuarię naues sunt. quę velis simul ꝛ
remis agunt. Hippogaus ī quo equos transue/
here solitū est. Potoniū nauigiū fluminale. tar/
dum ꝛ graue. qđ non nisi remigio ꝓgredi potest.
Hinc ꝛ traiectus. id ē extent⁹. Est enī funis lat⁹
vnde ꝛ transenna dicit extent⁹ funis. Lemb⁹ na/
uicula brevis quę alia appellatione dicit ꝛ cymba
ꝛ caupillus. sicut ꝛ linter. id est carab⁹. qua ī pa/
vo paludibusꝫ vtunt. Carabus parua scapha ex
vimine facta quę contexta crudo corio genus na/
uigij præbet. Poremia nauicula syriaci generis
lata ꝛ sine carina. a portando vocata. Utunt his
in pannonia. Trabariæ amnicę naues quę ex sin/
gulis trabib⁹ cauant. quę alio noie lintrariæ di/
cuntur. Hę ꝛ caudicę ex vno ligno cauate factę. ꝛ
inde caudicę. q. a quattuor vsqꝫ ad decē homines
capiunt.

De partibus nauiū ꝛ armamentis Cap̃.ii.

Upis posterior pars nauis est q̄si post.
p Proza anterior. q̄si prioza. Cumba loc⁹
unus nauis. ꝙ aquis incūbat. Carina a
currēdo dicta q̄si currina. Fori nauiū latera con/
cava a ferēdo onera dicta. siue tabulata nauium
quę sternunt. dicta ab eo ꝙ incessus ferant. uel fo/
ris emineāt. De quib⁹ Virgilius: Latāteꝫ foros.
Colūbariæ in sūmis lateribus nauiū loca concava

p quę eminẽt remi dicta credo q̃ sint similia latibulis colũbaꝝ i quibus nidificant. Agea vię sũt uel loca i naui p quę ad remiges hortator accedit De qua Ennius. Multra foro ponert agea longa replet. Transtra sũt tabulę vbi sedent remiges dicta q̃ in transuerso sint·quę Virgili⁹ iuga appellat. Remi a remouẽdis t decutiendis fluctib⁹ dicti·sicut tonsores a tondendis t decutiẽdis capillis. Palmula est extrema latitudo remi a palma dicta qua mare impellit. Antemnę autẽ dictę q̃ ante amnẽ sint positę. Præfluit enī eas amnis. Cornua extremę ptes antemnaꝝ sũt·dicta p tropum ab aiali ad inanimale. Malus est arbor nauis qua vela sustinent. Malus aũt dictus·q: habet instar mali in sũmitate·uel q: quasi quibusdã malleolis ligneis cingit q̃ꝫ volubilitate vela facili⁹ eleuant. Modi⁹ ẽ cui arbor nauis insistit ob similitudinẽ mensuralis vasis dict⁹. Carceria sũt in cacumine arboris. Trocleę·q̃si f trã·p quę funes trahũt. Cinna. Lucida cõfulgẽt altri carceria mali. Trocleę aũt vocatę q̃ rotulas habẽt·trochos enī grẽce rota dicit. Parastatę stipites sũt pares stantes·quibus arbor nauis sustinet. Cato. Malũ deligatũ parastatę iunctę. Clauus ẽ quo regit gubernaculũ. De q̃ Ennius. ut clauũ rectũ teneã nauimq̃ gubernẽ. Porticulus malle⁹ in manu portat⁹ q̃ modus signũq̃ datur remigantib⁹. De quo Plaut⁹. Ad loquendũ atq̃ tacendũ tute habes porticulũ·a portãdo igit porticul⁹. Cõsilla vncinus ferre⁹ uel ligneus ad quẽ i littore defirũ funes nauiũ illigant. De quo Ennius. Consillas rapiũt configunt littus ad vncas. Ancora dens ferre⁹ ex grẽca ętymologia nomen ducit·q̃ quasi bois man⁹ cõprehẽdat uel scopulos uel harenas. Naum man⁹ grẽce cira dicitur. Apud grẽcos autẽ aspiratione non habet. Nã ancira dicit. vnde t apud maiores sine aspiratiõe pferebat. Puluini sũt machinę quib⁹ naues deducunt t subducunt in portum. Pons scala nauium.

De velis Cap. iii.

Ela grẽci armena dicunt·pinde q̃ acre
v mouent. Apud latinos aũt vela a volatu dicta. Unde est illud. Velozũ pandimus alas. Genera velox acateon·epidromos·dalum·artemon·sipax·mendicũ. Ex quib⁹ acateon velũ maximũ t in media naui cõstitutũ. Epidromos velũ secũdę ãplitudinis: ꝫ ad puppim. Dalũ enī minimũ velũ. t ad prorã defirũ. Artemõ dirigẽdę potius nauis causa cõmendatũ q̃ celeritatis. Siparũ genus veli vnũ pedẽ habens quo iuuari nauigia solent in nauigatione quotiẽs vis venti languescit. De quo Lucan⁹. sũmaq̃ tendens·sipara velox picturas colligit auras. qõ ex separatiõe existimãt noiatum. Pes·extremus angulus veli qm̃ sic nautę loquunt.

De funibus Cap. iiii.

Unes dicti q̃ antea in vsũ luminis fue
f rint circũdati cęra·vnde t funalia. Restes siue q̃ rates contineãt·seu q̃ i his retia tendant. Rudẽtes sũt funes nauiũ ex nimio stridore ita dicti. Spirę aũt funes sũt quib⁹ in tẽpestatib⁹ vtunt·q̃s nautici suo more circubas vocãt. Spirę aũt a sparto vocatę. Propes funis quo pes veli alligat·q̃si ꝓpe pedes. De quo Turpili⁹: Quasi cũ ventus fert nauem in mare secũdus. si q̃s ꝓpe dom⁹ misit si veli sinistrũ. Tormentũ funis in nauibus longus quo prora ad puppim extendit quo magis cõstringant. Tormẽta aũt a tortura dicta·sunt restes funesq̃. Saphon funis i prora positus. De quo Cecilius: Uenerio cursu veni ꝓlato pede vsq̃ ad saphonẽ. Opifera funis q̃ cornibus antemnę dextra sinistraq̃ tendunt retroverso. Prosinesiũ funis quo nauis in littore religat ad palũ. Mitra funis qua nauis media vincit. Anąna funis nauis ẽ q̃ ad malũ antemna cõstringit. De q̃ Cinna. Atq̃ anquina regit stabilẽ fortissima cursũ. Remulcum funis q̃ deligata nauis trahit vice remi. De quo Valgi⁹: Hic mea me longo succedẽs prora remulco. Lętantẽ gratis sistit in hospitijs. Struppi·vincula loro uel lino facta·quib⁹ remi ad scalmos alligant. De quib⁹ Libius: Tũq̃ remos iussit religare struppis. Catapultarius linea cũ massa plumbea q̃ maris altitudo tentat. Lucilius. Hanc catapultarẽ puer eodẽ deferet. vnctũ plumbi pauxillũ rudis liniq̃ mataxam.

De retibus Cap. v.

Etia vocata siue a retinendis piscib⁹·sive a restib⁹ quibus tendunt. Minus aũt
t rete simplagiũ dicit·a plagis. Nã ꝓprie plagas dici funes illos quib⁹ retia tendunt circa imã t sũmã partẽ. Funda genus est piscatorij retis·dicta ab eo q̃ in fundũ mittat. Eadẽ etiam a iactando iaculũ dicit. Plautus. Probus quidem antea iaculator eras. Tragum genus retis ab eo q̃ trahat nuncupatũ·ipsũ ẽ t verriculũ. Verrere enim trahere est. Nassa ex viminibus tanq̃ rete contextum. Cassis genus venatorij retis q̃ capiat. Hinc est q̃ incassum dicimus·id est sine causa·quasi sine cassib⁹ sine quib⁹ venatio inanis est. Conopeũ est retei similitudinẽ tentorij contextũ ꝓter muscas t culices excludendos·q̃ magis alexandrini vtunt·q: ibi ex nilo culices copiosi nascũt·vñ t conopea dicit. Nã conopea ęgyptus ẽ.

De fabricis siue fornacibus Cap. vi.

Faber a faciẽdo ferrũ impositũ nomẽ ha
f bet. Hinc deriuatum est nomen ad alias artiũ materias·fabros uel fabricas dicẽ ꝫ cũ adiectione·ut faber lignari⁹. t reliqua ꝓpter opis scilicet firmitatẽ. In fabros aũt fornace gentiles vulcanũ auctorẽ dicũt·figuraliter p vulcanum ignẽ significantes·sine quo nullũ metalli genus fundi extrẽdiq̃ potest. Nihil est enī pene q̃ igne nõ efficiat. Alibi enī vitrũ·alibi argentum·alibi plumbũ·alibi miniũ·alibi pigmenta·alibi medicamenta efficit. Ignelapides in ęra soluunt. igne

ferrū gignit ac domat· igne aurū pficit· igne cremato lapide cemēta ꝛ parietes ligant. Lapides nigros ignis coquēdo candificat· ligna candida vrendo obfuscat· carbones ex pruna fulgida nigros facit· de lignis duris fragiles· de putribilibus imputribiles reddit· stricta soluit· soluta restringit· dura mollit· mollia dura reddit. Habet ꝛ medicaminis vsū. Nā sepe vri pdest. Pestilētię ꝙ que obscuratione solis cōtrahit auxiliari certū est. In ope ꝙ aliud gignit pmis ignib⁹· aliud secūdis· aliud tertijs. Habet ꝙ ꝛ aliā in se diuersitatē ignis. Nā alius est qui vsui hūano· alius q̄ iudicio paret diuino· siue q̄ de celo fulmen astringit· siue qui de terra p vertices montiū eructuat. Ignis aūt dic⁹ ꝙ nihil gigni potest ex eo. Est enī inuiolabile elementū assumens cuncta quę rapit. Fabrica duabus rebus constat· ventis ꝛ flāmis. Flāma ꝺo ꝓprie fornacis est· dicta ꝙ flatu follium excitet. Fornax ꝺo ab igne vocata. Fos enī ignis ē. Camin⁹ est fornax· ꝛ est grēcū nomē deriuatū a caumate id ē a calore. Fauilla ē deserta igne scintilla. Pruna est q̄diu ardet· cū aūt extincta fuerit carbo noiat. Pruna aūt a purendo dicta ē· carbo ꝺo ꝙ flāma caret. Qui dū interisse credit maioris fit virtutis. Nam iterū incensus fortiore luce calescit. Cuius tanta est etiā ꝛ sine igne firmitas ut nullo humore corrūpat· nulla vetustate vincat. extinct⁹ enī tantū incorruptibilit durat ut bi q̄ limites figūt cos infossos terra substernāt: ꝛ lapides desup figant· ad cōuincendū litigatorē· ut fixū lapidē p⁹ quāralibet sęcula limitē esse agnoscant.

De instrumentis fabror ꝓ Cap. vii.

i Mcus est in quo ferrū tundit· a cędendo dict⁹· eo ꝙ illic aliquid cudamus· id ē feriendo ꝓducam⁹. Cudere enī cędere ꝛ ferire est. Veteres aūt nō incudē vocabāt· ꝛ intudē eo ꝙ in ea metallum tundat· id est tendat. vnde ꝛ tudis malleus· a tundendo· id ē tendendo dictus. Malleus vocat· q: dū quid calet ꝛ molle est cędit ꝛ ꝓducit. Marcus malle⁹ maior· ꝛ dict⁹ marcus ꝙ maior sit ad cędendū ꝛ fortior. Marcell⁹ mediocris. Marculus malle⁹ pusillus. Lucilius. Et velut in fabricā feruēs cū marculus ferrū· multor magnis ictibus tundit. Forcipes quasi ferricipes eo ꝙ ferrū candens capiant teneantq· siue ꝙ ab his aliq̄d forcū capimus ꝛ tenemus· q̄si forcipes. Nā forcū est calidū· vnde ꝛ feruidū· vnde ꝛ formosos dicim⁹ quibus calor sanguinis ex rubore pulchritudinē creat. Lima dicta eo ꝙ lene faciat. Nā limū lene est. Lilium est vnde opant argentarij· a quo ꝛ cęlata vasa dicunt.

De fabricis parietū Cap. viii.

i N fabricis parietū atq· tector gręci inuentorē dędalum asserunt. Iste enī prim⁹ didicisse fabricā a minerua dicit. Fabros aūt siue artifices gręci tectones vocant· id est instructores. Architecti aūt cementarij sūt· q̄ dispo unt in fundamētis. Unde ꝛ aplus de semetipso q̄si sapiēs inquit architectus fundamentū posui. Mationes dicti a machinis in quibus insistunt ꝓpter altitudinem parietum.

De dispositione Cap. ix.

a Dificior partes sūt tres: dispositio· cōstructio· venustas. Dispositio est areę uel solij ꝛ fundamentor descriptio.

De constructione Cap. x.

c Onstructio ē laterū ꝛ altitudinis ędificatio. Cōstructio āt uel instructio vocata eo ꝙ instringat ꝛ cohęrere faciat· ut lapides luto· ꝛ ligna ꝛ lapides inuicē sibi. Nam ꝛ intinctio ferri in aqua instructa ē. Nisi enī candens tingat· stringi ꝛ cohęrere nō potest ferrum. Item constructio a multitudine lapidū ꝛ lignorum dicta· vnde ꝛ strues. Aliud est enim ędificatio· aliud instauratio. Nā ędificatio noua constructio est. Instauratio ꝺo qō reparatur ad instar prioris. Nam instar vetereș pro similitudine ponebant. Inde ꝛ instaurare dicebant. Constructio autem constat fundamento lapidib⁹ arena calce ꝛ lignis. Fundamentum dictum· ꝙ fundus sit ędificij. Idem ꝛ cementum a cędendo dictum ꝙ crasso lapide surgat. Lapides in structuris apti: albus· tiburtinus· columbinus· fluuiatilis· spongia· rubrus ꝛ reliqui. Albus lapis· alius durus· alius mollis. Mollis dentata serra secat· tractabilis in opere est· ita ut in eo quasi in ligno litterę scribantur. Tiburtinus a loco italię dict⁹· qui dum sit ad fabricam foris· vapore tamē desilit. Tophus ędificijs inutilis est· fundamentis apt⁹ mora litate ꝛ mollitia. Ex estu enī ꝛ halitu maris fricat ꝛ verberatur imbribus. Arenatius lapis concretus maris arenis· hic ꝛ bibul⁹ dicit. Seruat enī humorē acceptū. Idē ꝛ in berbyca Gaditanus ab insula oceani vbi plurim⁹ excidit. Piperinus subalbidus cū punctis nigris durus arq· fortissimus. Concleat⁹ concleis lapillisq· ꝛ arena concretus asperrim⁹ ꝛ interdū fistulosus. Colūbinus a colore auiū nūcupatus· natura vicinus gypso ꝛ mollitie simillimus. Molaris in parietib⁹ vtilis· q: est quędā natura ei⁹ pinguior duraq· ꝛ aspera· ex quo etiā ꝛ molę fiunt· vnde ꝛ nomen traxit. bui⁹ quattuor genera: albus· niger pmixtus ac fistulosus. Spongia lapis creat⁹ ex aq̄ leuis ac fistulosus ꝛ cameris aptus. Silex durus lapis ex cuius genere nigri silices optimi quibusdam in locis ꝛ rubentes. Albi silices contra vetustatem· incorrupti pmanēt. Idem ꝛ in monumentis sculpti· ꝛ incorrupti permanent· quib⁹ nec ignis quidem nocet. Nam ex his etiā formę fiūt in quibus ęra funduntur. Viridis silex vehementer ꝛ ipse igni resistens· sed nusq̄ copiosus· ꝛ vbi inuenitur lapis non saxū est. Pallidus in cemento raro vtilis. Silbus contra iniurias fortis ꝛ in structuris infidus· nisi fuerit multa suffrenatione deuinctus. Fluuiatilis silex semper veluti madens est. Hic ęstate exhiberi oportet nec ante

biennũ inſerere ĩ ſtructuris domorum. Fictiliũ operum ad parietes ⁊ fundamenta coctis laterculis ad tecta imbriculis regulisq; aptant. Regulę vocatę q regãt ędes. ⁊ imbrices q accipiãt imbres. Regulę aũt primę poſitionis nomẽ cui⁹ diminutiuũ rigillũ. Laterculi ꝺo vocati q lati formẽt circũactis vndiq; quattuor tabulis. Lateres aũt crudi ſũt qui ⁊ ipſi inde notati q lati lignеis formis efficiunt: quoꝝ crates dicunt ĩ quibus lutũ ꝑ ipſdem laterib⁹ crudis portare ſolent. Sunt enim cõnexiones cannarũ dicti ἀπό τοῦ κρατεῖν. id eſt q ſe inuicẽ teneant. Lutũ aũt vocatũ quidã ꝑ antiphraſin putant q nõ ſit mundum. Nã omne lotũ mundũ eſt. Calx viua dicta q⁹ dũ ſit tactu frigida intus occultũ cõtinet ignẽ vnde pfuſa aqua ſtatim latẽs ignis erũpit. Natura ei⁹ mirũ aliq̃d facit. Poſtq̃ eni arſerit aquis incendit quib⁹ ſolet ignis extingui oleo extinguit quo ſolet ignis accendi. Vſus ei⁹ ĩ ſtructuris fabricę neceſſarius. Nã lapis lapidi nõ poteſt adhęrere fort⁹ niſi calce cõiunctus. Gypſũ cognatũ calci eſt. ⁊ ẽ grecũ nomen. Plura ei⁹ genera. Diuz autẽ optimũ lapis eſt ſpecularis. Eſt eni inſignis ędificiorũ ⁊ cozonis gratiſſimus. Arena ab arditate dicta nõ ab adhęrẽdo ĩ fabricis ut quidã volunt. Hui⁹ ꝓbatio ſi manu impreſſa ſtridet aut ſi in veſtẽ candidã ſparſa nihil ſordis relinquat. Columnę ꝑ longitudine ⁊ rotunditate vocatę in quib⁹ totus fabricę pondus erigit. Antiqua ratio erat colũnaꝝ altitudinis tertia pars latitudinum. Genera rotundaꝝ quattuor: dozicę. ionicę. tuſcanicę. cozinthęq; meſura groſſitudinis ⁊ altitudinis inter ſe diſtantes. Quintũ genus eſt eaꝝ quę vocant articę. quaternis angulis aut ampli⁹ parib⁹ laterũ interuallis. Baſes fulturę ſũt colũnaꝝ quę a fundamẽto conſurgũt. ⁊ ſuppoſitę fabricę ſuſtinent pondus. Baſes autẽ nomen petrę eſt fortiſſime ſyro ſermõe. Capitella dicta q ſint colũnaꝝ capita q̃ſi ſup collũ caput. Epiſtylia ſunt quę ſup capitella colũnaꝝ ponunt. ⁊ eſt grecũ. idẽ ſupmiſſa. Pauimẽta origine opis a grecis habẽt Vocata aũt pauimẽta eo q pauiant id ẽ cędant. vñ ⁊ pauor q⁹ cędit cor. Oſtrac⁹ ẽ pauimẽtũ teſtaceũ eo q fract⁹ teſtis calce admixto feriat. Teſta eni greci oſtra dicũt. Rudos artifices appellãt lapides contuſos. ⁊ calce admixtos. quos ĩ pauimentis faciẽdis ſupfundũt. vnde ⁊ rudera dicũt. Canalis ab eo q caua ſit in modũ cannę. Bane canalẽ melius genere feminino q̃ maſculino ꝓferimus. Fiſtulę aquaꝝ ſunt dictę q aquas fundãt ⁊ mittãt. Nã greꝯe ſtola mittere eſt. Formę earũ ꝑ magnitudine aquę ⁊ capacitate fiũt ꝑ q̃s aquę ꝑ modulos certos diuidunt. E quibus eſt vncia ⁊ quinaria. digit⁹ quadratus. digit⁹ rotundus. ⁊ cęteri modi cuiq; cauſę.

De venuſtate Cap. XI.

b Vcuſq; ꝓtes ꝓſtructiõis ſequit de venuſtate ędificiorum. Venuſtas eſt quicquid ornamenti ⁊ decoris cauſa ędificijs additur. ut tectorũ auro diſtincta laquearia. ⁊ precioſi marmoris cruſtę. ⁊ colorum pictura.

De laquearijs Cap. XII.

Laquearia ſũt quę cameram ſubtegunt ⁊
l ornant. quę lacunaria dicuntur. q lacus quoſdã quadratos uel rotũdos ligno uel gypſo uel coloribus habeat pictos cũ ſignis intermicantibus. Principaliter aũt lacus dicit. ut Lucilius. Reſultant ędeſq; lacuſq;. Lun⁹ diminutio lacunar facit. ut Horati⁹. Neq; aureũ mea renidet in domo lacunar. Inde fit alia diminutio lacunariũ. ⁊ ꝑ antiſticon laquearũ facit.

De cruſtis Cap. XIII.

Cruſtę autẽ ſũt tabulę marmoris. Unde
c ⁊ marmorati parietes ⁊ cruſtati dicunt.

Qui aũt marmora ſecãdi in cruſtas excogitauerũt nõ conſtat. Fiunt autẽ arena ⁊ ferro ſerraq; in pręcenui linea premente arenas tractuq; ipſo ſecante. ſed craſſior arena plus erodit marmoris. Nã renuis fabricis ⁊ polituris accomodata eſt.

De lithoſtratis Cap. XIIII.

Ithoſtrata ſunt elaborata arte picturę
l paruulis cruſtis ac teſſellis tinctis ĩ varios colores. Teſſelli autẽ a teſſeris nominati. id eſt quadratis lapillis ꝑ diminutionẽ.

De plaſtis Cap. XV.

Laſticen eſt parietũ ex gypſo effigies fi-
p gnaq; exprimere pingiq; coloribus. Plaſticen aũt dictũ greꝯe q̃ latine ẽ fingere terra uel gypſo ſimilitudines. Nam impreſſa argilla formã aliquã facere plaſtis ẽ. Unde ⁊ protoplaſtus ẽ dicit⁹ homo. q ex limo prim⁹ ẽ cõdit⁹.

De pictura Cap. XVI.

Ictura aũt eſt imago exprimẽs ſpeciem
p alicui⁹ rei. Quę dum viſa fuerit ad recordationẽ mentẽ reducit. Pictura aũt dicta. q̃ſi fictura. Eſt enim imago ficta nõ veritas. Hinc ⁊ fucata. id eſt ficto quodã colore illita. nihil fidei ⁊ veritatis habentia. Unde ⁊ ſũt quędã picturę quę corpa veritatis ſtudio coloris excedũt ⁊ fidẽ dum augere contendũt. ad mendaciũ prouebunt. ſicut qui chimęram tricipitẽ pingũt. uel ſcyllam hominẽ ſurſũ. caninis aũt capitib⁹ cincta deorſum. Picturã aũt ęgypti excogitauerunt primum. umbra hominis lineis circũducta. Itaq; initio talis. ſecũda ſingulis coloribus. poſtea diuerſis. ſicq; paulatim ſeſe ars ipſa diſtinxit ⁊ inuenit lumen. atq; umbras differẽtiaſq; colorũ. Unde ⁊ nunc pictores prius umbras quaſdã ⁊ lineas futurę imaginis ducũt. deinde colorib⁹ complent tenentes ordinem inuentę artis.

De coloribus Cap. XVII.

Olores ãt dicti ſũt q calore ignis ut ſo-
c le pficiũt. ſiue q ĩ initio colabãt ut ſũmę ſubtilitatis exiſterent. Colores autẽ aut naſcunt aut fiunt. Naſcunt ut ſinopis. rubrica

paritoniũ. melinũ. frecta. auripigmentũ. Cęteri fingunt aut arte aut pmixtione. Sinopis primũ inuenta in ponto est. Inde nomen a sinope vbe accepit. Species eius tres: rubra. & minus rubẽs & inter has media. Rubrica vocata q sit rubra & sanguineo prima. Hęc plurimis locis gignit. sed optima ponto. vnde & pontica dicit. Syricũ rubri coloris pigmentũ. ex quo & librorũ capita scribunt. Ipsum est & phęniceũ. appellatũ ita eo q in syria colligat. in littoribus rubri maris vbi phęnices inhabitant. Aliud est sericũ. aliud syricum. Nã sericũ p e. lana ẽ quã seres mittũt. syricũ vo p y. pigmẽtũ qđ syri phęnices i rubri maris littoribus colligunt. Est aũt et int facticios. Nã sępe fit aur sinopide aut sandyce mixtus. Minũ pmi greci in ephesiorũ solo inuenisse tradunt. Cuius pigmenti hispania cęteris regionib⁹ plus abundat. vnde etiã nomen ꝓprio flumini dedit. Huius distillatio argentũ liquidũ gignit. Minũ autẽ hoc quidã dicunt esse cinnabarin. Cinnabarin a draconе & barro id est elephanto cognominatũ. aiũt eni draconũ esse sanguinẽ dũ implicant elephantes. Ruũt enim bęluę & dracones obruunt. quoꝝ fusus cruor terram inficit. fitq pigmentum quicqđ solo tinxerit. Est aũt puluis coloris rubri Prasin id est creta viridis. & si in aliquibus terris ꝓmiscue generet. optima tamẽ i libya cyrenensi. Chrysocolla colore prasina est dicta q vena eius habere aurum tradit. Hęc & in armenia nascitur ꝫ et macedonia ꝓbabilis venit. Fodit eni ex metallis ęris. Cui⁹ inuentio argentũ atq indicũ prodit. Nã venę eius cũ his habẽt naturę societatẽ. Cypria ab insula cypro. vbi plurima repit. Sandaraca i insula rubri maris topaçon nascit coloꝛe cinnabari. odore sulphureo. Inuenit ãt i aureis & argentarijs metallis. melior q magis rufa. quoq magis virus redolet. q̃q & ceruſa si torreatur in fornace sandaracũ facit. vnde & colore ẽ flameus. Q: si torreatur. equa pte rubrica admixta sandycem reddit. Arsenicũ qđ latini ob colorẽ auri. auripigmentũ vocant. colligit in ponto ex auraria materia. vbi etiam sandaraca. Optimũ est quod i aureũ colorẽ transit purũ & fissile: gracili venarum discursu. Qđ vo pallidius aut sandarace simile est. deterius iudicat. Est & tertiũ genus squamosum. quo miscet aure⁹ color. Uis eorũ ut sandaracę ꝫ acrior. Ocra & ipsa in insula maris rubri topaçon gignit. vbi & sandaraca. Fit q̃z ocra crusta rubrica in ollis nouis luto circulitis. quę quãto magis in camino arserit. tanto melior fit. Uenetũ. ceruleũ temperare primũ alexandria reperit. In italia ex arenę pulcre & nitri flore idẽ faciunt. Sz si cyprũ in fornace adustũ huc pmixtioni addes. vestoriani similitudo erit. Purpurissum ex creta argentaria cũ purpuris parit tingit. bibercq cũ colorẽ celerius. Lanis ꝓcipuũ ẽ. tñ aliud qđ adhuc vase rudib⁹ medicamentis inebriatũ. primum est. egesto eo addita creta in vas idẽ. & quotiẽs id factũ est. elenat bonitas preciosissimę purpurę causa est qđ iscino maxime inficit rubeaq. Indicũ in indicis inuenit calamis spuma adhęrente limo. Est aũt coloris cianei mixturam purpurę cęruleiq mirabilẽ reddens. Est alterũ genus in purpurarijs officinis spumę. i ęreis coctinis innatans. quam infectores detrahentes siccant. Atramentũ dictũ q sit atrũ. cui⁹ species & picturę. & quotidiano vsui necessaria ẽ. istud inter facticios ẽ. Fit eni ex fuligine plurib⁹ modis. supardentes telas resina adiecta lacusculo ędificata q fumũ retineat. Huic pictores cũ aq admiscẽt gluten. ut illustri⁹ resplendeat. Ad festinationem aũt opis etiã sarmentoꝝ veterũ carbones cũ glutino triti inducendis parietib⁹ atramenti speciẽ reddũt. Sũt & qui vini fecẽ siccatam excoquant. affirmentq: si ex bono vino fex fuerit. indici speciem atramentũ id prębere. Sz & sarmentum vię nigrę vino optimo tinctũ postea q siccitate aruerit si cruras & conteras. adiecto glute nitrozem indici redder vstaq plurimũ necessaria est. nullo negocio puenit. Nã & si glebam silicis bonę igne excoquas. & aceto acerrimo supfusam extinguas madefacta ffungia colorẽ purpureũ reddit. Eam vbi contriueris vsta erit. Oẽ aũt atramentũ sole pficit. Omnes colores calcis admixtiõe corrũpũt. Melinũ dictũ q eius metalli ferax sit vna ex cycladibus insula. melos noie. Est eni candidũ. nec vtunt eo pictores ꝓpter nimiã pinguedinẽ. Annulare qđ vocant candidũ. est quo mulieres picturę luminant. Fit & ipsũ ex creta admixtis vitreis gẽmis. Cerusa fit hoc modo. In vase eni aceto acerrimo implero sarmenta aminea in codẽ vasculo ei⁹ collocabis ac sup sarmenta tabulas plumbi tenuissimas pones. deinde vas diligentissime claudis illinisq ne aliqđ spiraminis exeat. Post dies aũt. xxx. vas aperit. & ex distillatiõe tabularũ innata ceruſa inuenit. Qđ ablatũ & arefactũ terit. atq iterũ acero admixtũ in pastillis diuidit. & in sole siccat. Hac obseruantia si laminas ęreas sarmentis supponas. eruginẽ creant. Calcantũ dictũ q: calcis est rhymũ. id est flos. vnde & apud latinos ęris flos appellatur.

De instrumentis ędificioꝝ Cap. xviii.

Structura autẽ parietum ad normam fieri & ad ppendiculũ respondere opoꝛtet. Norma dicta gręco vocabulo. extra quã nihil rectũ fieri potest. Componit aũt ex tribus regulis ita. ut due sint binũ pedũ. tertia habeat pedes duos. vncias. x. quas equali crassitudine politas extremis acuminib⁹ sibi iũgit ut scemam trigoni faciãt. id erit norma. Regula dicta q sit recta. q̃si rectula & impedimentũ nõ habeat. Perpendiculũ est qđ semp appendit. Denicq in fabrica nisi oĩa ad ppendiculũ & regulã certã fiant. necesse est ut cuncta mendosa instruant. ut aliqua prauafint. aliqua cubantia. pna nõnulla. alia supina. & ꝓpter hoc vniuersa sũt cõstructa. Linea a

genere suo appellata·q; ex lino fit. Trulle nomen factū·eo q; trudit ⁊ detrudit·id ē includit calce ut luto lapides. Marcell⁹·mediocris malle⁹ dict⁹ p diminutionē. Machines dicti a machinis i q̄b⁹ insistūt ppē altitudinē parietū. Scale a scandēdo id ē ascēdēdo vocatę·hęrent enī parietib⁹. Scalę āt dicūt·quę aut vnę sūt aut plures·q; numeri tm pluralis ē nomē·ut litterę quę epistolā significāt.

De lignarijs Cap.xix.

Ignari⁹ generalit ligni opifex appellat.
l Carpentari⁹ speciale nomē est. Carpentū enī solū facit·sicut nauiculari⁹·q; tm nauiū est fabricato; ⁊ artifex. Barcitecto; dictus q; ex multis hincinde cōiunctis tabulis vnū tecti sarciat co;p⁹. Idē ⁊ tignari⁹ q; tectoria lignis inducit. Lignū vocat greca etymologia·q; incensū in lumen conuertit ⁊ in flāmā. Unde ⁊ lychniū dicit q; lumē det. Materia inde dicit oē lignum q; ex ea aliq̄d efficiat·uel si ad ianuam referas uel ad statuā·materia erit. Ad aliq̄d enī semp materia accipiēda ē·sicut elemēta materiā rerū esse dicimus·q; inde ea quę sūt facta videm⁹. ⁊ materia q̄si mater dicta. Trabes vocatę q; in transuerso positę vtroq; parietes continēt. Aliud aūt sūt tigna·aliud trabes. Tigna enī iūcta trabē faciūt Trabes āt sūt·cū sūt dolarę. Tolus ppie ē veluti scutū breue·q̄ i medio tecto ē·in q̄ trabes coeūt. Cuplę vocatę·q; copulēt in se lucrātes. Lucrātes dicunt q; erecti inuicē se teneant more luctantiū. Agrantes. ℞. Asseres ab asse dicti·quia soli ponunt neq; cōiuncti. Scindulę eo q; scindant·id ē diuidāt. Epigri ⁊ claui sūt quib⁹ lignū ligno adhęret. Claui āt dicti quasi chalybi·q; ex chalybe fiūt id ē ferro. Chalybs enī ferrū ē. Tabulę a veteribus tagulę vocabant·a tegēdo scilicz·vnde ⁊ tegulę. Cōmissura dicit tabulaꝝ cōiunctio. Sectio aūt dicta a sequēdo ea quę ceperit. Nā secare sectari ⁊ sequi est. Serrę aūt nomen de sono factū est·id est a stridore. Serrę circiniq; vsū perdices quidā adolescēs inuenit·quē puerū dędalus frater matris suę·studijs pdocendū acceperat. Cui⁹ pueri tantū ingeniū fert·ut dū materię diuidendę compendiū quęreret·spinā piscis imitat⁹ de ferro laminā eraserans dentiū mordacitate armauit·quā serrā artifices nūcupāt. Pro cui⁹ artis inuentione dędalus magister ei⁹ inuidię liuore pmotus præcipitē puerū ex arce deiecit. Deinc exulat⁹ cretam abiit ibiq; aliquādiu fuit ut fabulę ferunt·ex creta pennis volauit ⁊ in ciliciā venit. Circinus dictus q; vergēdo efficiat circulū. Huius modus duplicata linea fit·quę simpler p latitudinē extensa fuerat. Punctus aūt in medio circini centrū a grecis dicit·in cui⁹ medio cuncta conuergūt. Securis vocat·eo q; ea arbores succidant·q̄si sucuris. Itē securis quasi semicuris. Ex vna enī parte acuta est·ex altera fossoria. Hęc apud veteres penna vocabat·vtrāq; aūt habens acię bipēnis. Nā bipennis dicit·q; ex vtraq; pte habeat acutā acię quasi duas pennas. Pennū aūt antiqui acutū dicebant. vnde ⁊ auiū pennę q; acutę. Et ecce nomē qō reseruauit antiquitat ē·q; veteres dicebāt pennas·nō pinnas. Hęc ⁊ dolabra·q; habeat duo labra·nā securis simplex est. Dextralis·dextrę habilis. Ascia ab astulis dicta·quas a ligno eximit cuius diminutiuum est asciola. Est autem manubrio breui ex aduersa parte referens uel simplicē malleum aut cauatū uel bicorne rastrum. Scalprus dict⁹ q; scalpturis ⁊ fozaminib⁹ sit aptus q̄si scalphorus·cui⁹ diminutiuū scalpellus. Terebra vocata a verme ligni qui vocat terebra·quē grę/ci teredonā vocant. Hinc terebra dicta q; ut vermis terendo fozat·quasi terephora·uel quasi trāsfozans. Taratrū q̄si teratrū. Scophina dicta q; hęrēdo scophē faciat. Canteriū. Gallia. Guuia.

De inuentione laneficij Cap.xx.

Ineruā quandam gentiles multis ingem ñijs prędicant. Hanc enī primā laneficij vsum monstrasse, hanc etiā telā ordisse. ⁊ colorasse lanas phibent. Oliuę quoq; hanc dicūt inuentricē. ⁊ fabricę·multarūq; artiū repertricē. Ideoq; illi vulgo opifices supplicant. Sed hoc poetice fingit. Nō enī minerua istaꝝ artiū princeps est. ℔ q; sapientia in capite esse dicit hois ⁊ minerua de capite iouis nata fingit·hoc ē ingeniū. ideoq; sensus sapientis qui inuenit hęc oia·i capite est. Ideo ⁊ dea artiū minerua dicitur· q; nihil excellentri⁹ est ingenio quo regunt vniuersa.

De veste sacerdotali Cap.xxi.

Ctō sunt in lege genera sacerdotaliū ve/
o stimētoꝝ. Poderis ē tunica sacerdotalis linea·corpi astricta. ⁊ vsq; ad pedes descendēs·vnde ⁊ nūcupat. Podas enī greci pedes dicūt. Hęc vulgo camisia vocat. Abaneth cingulum sacerdotale rotundū polymita arte ex cocco purpura hiacynthoq; contextū·ita ut flores atq; gēmę in eo videant esse distinctę. Pilleū ē ex byssо rotūdū q̄si sphęra media·caput tegēs sacerdotale ⁊ in occipitio vitta constrictū. Hoc greci ⁊ nostri tiarā uel galeā vocant. Machil qō ē tunica talaris tota hiacynthina habēs ad pedes. lxxij. tintinabula·totidēq; intermixta ac dependentia punica mala. Ephot qō latine interpretat superindumētū. Erat enī palliū suphumerale ex quatruor coloribus ⁊ auro contextū habens in vtroq; humero lapides duos smaragdinos auro cōclusos in quib⁹ sculpta erant noīa patriarchaꝝ. Logium qō latine dicit rationale·pann⁹ duplex·auro ⁊ quattuor textus coloribus habēs magnitudinem palmi p quadrū·cui intexti erant. xij. pretiosissimi lapides. Hic pann⁹ suphumerali cōtra pectus pōtificis annectebat. Petalū·aurea lamina i fronte pōtificis·quę nomē dei illud ineffabile tetragrāmaton hebraicis lris habebat scriptū. Batin·siue fęminalia id est brachę linee vsq; ad genua pertingētes·quibus verecunda sacerdotis velabāt. Bat enim hebraice linum dicitur.

De noibus vestium ceteraꝝ Cap̃.xxii.

Juersitas vestimentoꝝ tegmen·tegumen·indumentū·vestimentum ꝛ reliqua

Tegmen dictū eo ꝙ tegat mẽbra·sic̃ tegumẽ·tecta quę tegũt corpa. Indumẽtū ꝙ intus ad corpus induit̃·q̃si intumentū. Amict⁹. Uestimẽtū ꝯo ẽ qꝺ vsq; ad vestigiū prendit̃·q̃si vestigimẽtū·ut ẽ tunica talaris. Sꝫ ꝛ hęc cõsuetudo sermones auctoꝝ ꝓfundit. Discernit̃ aũt vestit⁹ a cultu·qm̃ laut⁹ intelligit̃ cult⁹. Itẽ cult⁹ ab habitu. nã habit⁹ ad naturã ꝑtinet·cultus ad boies. Plerq; aũt vestiũ aut a tpe quę maxime ei vsu sũt appellãt̃·aut a locis vbi uel primũ cõfectę uel maxime vendicãt̃·aut a genere colozis·aut a noie reperroꝝ. Uestis antiq̃ssima boiuꝫ fuit piçomatũ·id ẽ succinctoziũ·q̃ tm̃ genitalia contegunt̃. Hoc primũ ꝑmi mortales e foliis arboꝝ sibi fecerunt·q̃ꝝ p⁹ prꝛeuaricationẽ erubescẽtes pudẽda velabãt. Lui⁹ vsũ quędã barbarę gẽtes dũ sint nudę vsq; hodie tenẽt. Hęc ꝛ campestria nũcupant̃·ꝑ eo ꝙ eisdẽ iuuenes q̃ nudi exercent̃ in campo pudenda opiunt. Tunica vestis antiq̃ssima appellata q; in motu incedẽtis sonũ facit. Tonus enī son⁹ ẽ. Primũ aũt fuere pelliceę tunicę·quib⁹ post offensam ꝛ deiectionẽ de paradiso adam ꝛ eua iduti sũt. Talaris tunica dicta eo ꝙ ad talos vsq; descendat ꝛ ad pedes defluat·sic̃ pectoralis quę apud antiq̃s breuis erat ut tm̃ pect⁹ opiret·licꝫ nũc ꝑfusioꝝ sit. Manicleata tunica·id ẽ manicata·eo ꝙ habeat manicas·quã chirodytã gręci vocãt. Dalmatica vestis primũ in dalmatia ꝓuintia gręcie texta est Tunica sacerdotalis cãdida cũ clauis ex purpura Russata quã gręci phęniceã vocãt·nos coccineã repta est a lacedęmonijs ad celandũ colozis similitudinẽ·sanguinẽ quoniẽs q̃s in acie vulnerarẽt ne contẽplanti aduersario animꝰ augesceret. Hac sub cõsulib⁹ romani vsi sũt milites·vnde etiã russari vocabant̃. Solebãt enī prudie q̃ dimicandũ esset añ ꝓncipia proponi·q̃si admonitio ꝛ indiciũ futurę pugnę. Laculata vestis ẽ·quę lac⁹ q̃dratos quosdã cũ pictura habet itextos·aut additos acu Hiacynthina vestis est aereo colore resplendẽs. Molocinia quę maluaꝝ stamine cõficit̃·quã alij melocinã·alij maluellã vocãt. Bombycina ẽ quę a bombyce vermiculo·q̃ longissima ex se fila generat·quoꝝ textura bombycinũ dicit̃·ꝓficitq; in insula coo. Apocalama. Serica a serico dicta·uel ꝙ eam seres ꝓmi miserunt. Oloserica tota serica. Olo enī totũ. Tramoserica stamine lineo·trama ex serico. Oloporphyra tota ex purpura. Byssina candida cõfecta ex q̃dã genere lini grossioris. Sũt ꝛ qui gen⁹ quoddã lini byssũ esse existimẽt. Fabrina tramam a fibri lana habens. Caprina. Mena ꝙ sit colore nigro. Gręci enim melan nigrum vocant. Masticina ꝙ colozem masticis habeat. Linea quę ex solo lino fit. Linostema vestis ẽ ex lana linoq; contexta. Et dicta linostema q; i stamine linũ·in trama lanã habet. Recta dicit̃ vestis·quã surs̃ũ versũ stãtesq; texũt. Segmẽtata·ꝯnis quibusdã ꝛ q̃si ꝑcisamentis ornata. Nã ꝛ particulas cuicũq; materię abscisas prꝛsegmina vocãt. Leuidensis ꝙ raro filo sit leuiterq; densata. Pauitensis·contraria leuidensi·dicta ꝙ grauit̃ ꝓssa atq; calcata sit. Citrosa q̃si cõcrispa ad similitudinẽ citri. Neui⁹. Pulchrãq; ex auro vestẽq; citrosam. Uelenẽsis tunica ẽ quę afferit̃ ex insulis. Exotica vestis ẽ pegrina de foris veniẽs. ut in hispania a gręcis. Polymita multi colozis polymit⁹ enī text⁹ multoꝝ coloꝝ ẽ. Acupicta vest; acu textilis uel acu ornata. Eadẽ ꝛ phrygia. Hui⁹ enī artis piri phrygiones dicũt̃·siue q: ī phrygia inuẽta ẽ. Uñ ꝛ artifices q̃ id faciũt phrygiones dicunt̃. Uirgilius: Phrygiãq; chlamydẽ. Trilicis a trib⁹ licijs·q: ẽ simplex ꝛ bipleꝛ. Ralla quę vulgo rasilis dicit̃. Interpola vestis illa vocatur. quę dũ sit vetus ad nouã speciẽ recurrat̃. Pãnutia nũcupata ꝙ sit diuersis pannis obsita. Lolobiũ dictũ q: longũ est ꝛ sine manicis. Antiq enī magis hoc vtebant̃. Libitonariũ ẽ colobiũ sine manicis·quale monachi ęgyptij vtũt̃. Lumbare vocat̃ ꝙ lumbis religet̃·uel ꝙ lumbis hęreat. Hoc ī ęgypto ꝛ in syria nõ tm̃ fęminę hꝫ ꝛ viri vtunt̃. Uñ ꝛ hieremias transꝰ eupharaten tulit lumbare suũ·ibiq; illud iu foramine petrę abscondit. ꝛ postea scissum repperit. Hoc a quibusdã ꝛ renale dicit̃·q: renib⁹ alligat̃. Limus est vestis·quę ab vmbilico vsq; ad pedes ꝓducit̃. Hęc aũt vestis habet in extremo sui purpurã limã·id est flexuosam·inde ꝛ nomen accepit. Nã limũ obliquũ dicimus. Licinũ vocatũ·ꝙ textura eius ligata sit in totũ·q̃si diceret liginũ c ꝑ g littera cõmutata. Armelausa vulgo vocata ꝙ ante ꝛ retro duisa atq; apta est. in armos tm̃ clausa·q̃si armiclausa c lrã ablata. Camisias vocam⁹·ꝙ in his dormimus in camis id est i stratis nostris. Femoralia appellata·eo ꝙ femora tegant. Ipsa ꝛ brachę ꝙ sint breues. ꝛ verecũda corpis his velent̃. Lubrucos vocatos dicũt·ꝙ tibias brachasq; tegant. Lubraci ꝙ a brachis ad tibias vsq; pueniant.

De vestibus quarũdam gentiũ Cap̃.xxiii.

Uibusdã ãt nation⁹ sua cuiq; ꝓpria vestis ẽ·ut parthis sarabarę·gallis linnę·germanis rhenones·hispanis stringes·sardis mastruce. Sarabarę sunt flura ac sinuosa vestimẽta. De quib⁹ legit̃ in daniele: Et sarabarę eoꝝ nõ sũt imutatę. Et Publi⁹: Ut q̃d ꝯ in ventre tuo parthi sarabara suspẽderũt. Apud quosdam aũt sarabara quędã capitũ tegmina nũcupant̃·qualia videm⁹ in capite magoꝝ picta. Linnę saga quadra ꝛ mollia sũt. De q̃b⁹ plaut⁹. Linna cooꝑta ẽ textrina gallia. Rhenones sũt velamina humeroꝝ ꝛ pectoris. vsq; vmbilicũ·atq; in toꝛris villis adeo hispida·ut imbres respuant·q̃s vulgo reptos vocãt·eo ꝙ longitudo villoꝝ quasi reptet. De quib⁹ Sallustius: Germani intectum rhenonib⁹ coꝛp⁹ tegũt. Dicti ãt rhenones a rheno germanię flumine·vbi his frequent̃ vtunt̃. Mastruca vestis germanica ex pelliculis feraꝝ. De q̃

Licero p scauro. Quē purpura regalis nō cōmouit eū sardoꝝ mastruca mutauit. Mastruca aūt dicta q̄si monstruosa eo q̄ qui ea induunt quasi in ferarū habitū transformant. Dinoscunt ꝛ gentes ita habitu sic ꝛ lingua discordes. Perse brachia ꝛ crura liniamētis caput tiara tegunt emi nēt apicib⁹ fastigiatis alani horrēt ꝛ malis tecti cū latrantib⁹ linguis scoti sagari sunt alamani lintearī indi gēmati pse sericati seres pharetrati armeni. Nōnullę etiā gētes nō solū in vestib⁹ ꝫ ꝛ ī corpe aliq̄ sibi ꝓpria q̄si insignia vendicāt ut videm⁹ cirros germanorum granos ꝛ cimmabar gotthorꝝ stigmata britonū. Circūcidūt q̄ꝫ iudei pputia ptundūt arabes aures flauēt capillis intextis getę nitēt albani albētib⁹ crinib⁹. mauros habet tetra nox corpoꝝ gallos cādida cutis sine equis inertes extant alani. nec abest gens pictoꝝ nomē a corpore q̄ minuꝝ opifex acus punctis ꝛ exp̄ssos natiui graminis sucos includit ut bas ad sui specimen cicatrices ferat pictis arruibus maculosa nobilitas. Habet ꝛ sexus institutā speciē habit⁹ ut in viris tonsi capilli ī mulierib⁹ redūdātia criniū q̄ maxime virginib⁹ insigne ē. quarū ꝛ ornat⁹ ipse ꝓpie sic ē ut cōcumulat ī verticē ipsam capitis sui arcē ambitu criniū cōtegat

De pallijs virorū xxiiii.

Alliū ē in q̄ ministrantiū scapulę contegunt ut dū ministrant expediti discurrāt. Plaut⁹: Si q̄d factur⁹ es appende in p humeris palliū. ꝛ pergat quātū valet tuoꝝ pedū pnicitas. Dictū aūt palliū a pellib⁹. q: pus supinumēta pellicea veteres inducbāt. q̄si pellea siue a palla p derivationē. Chlamys ē quę ex vna pte induit neq̄ cōsuit ꝫ fibula infrenat. Hinc ꝛ grece nomē accepit. Toga dicta q̄ velamēto sui corpus regat atq̄ operiat. Est aūt palliū purū forma rotūda ꝛ fusiore ꝛ q̄si iundāte sinu. ꝛ sub dextro veniēs supra humeꝝ sinistrū ponit. cui⁹ similitudinē in operimentis simulacroꝝ uel picturarū aspicim⁹. easq̄ statuas togatas vocam⁹. Toga aūt romani in pace vrebāt. belli aūt tpe paludamētis. Mensura togę iustę si sex vlnas habeat. Toga aūt palmata dicebat. quā merebant hi qui reportabāt de hostib⁹ palmas. Ipsa vocabat ꝛ toga picta eo q̄ victorias cum palmis intertas haberet. Toga cādida eadēq̄ crerata. in q̄ cādidati id ē magistratuū potētes ambiebāt addita creta quo candidior insignioꝝq̄ eēt. Licero i oratione quā habuit cōtra cōpetitores. ī toga cādida scripsit. Linc⁹ gabin⁹ ē. cū ita imponit toga ut togę lacinia quę post sec⁹ reiicit attrahit ad pect⁹ ita ut ex vtroq̄ latere ex humeris picturę pēdeāt ut sacerdotes gentiliū faciebāt aut cingebāt p̄ętores. Trabea erat togę species ex purpura ꝛ cocco q̄ opti romanoꝝ reges initio ꝓcedebāt. Hanc primū romul⁹ adinuenisse phibet ad discretionē regij habitus. Trabea aūt dicta q̄ ī maiori glia hoiem trāsueberet. ꝫ ē vltra. ꝛ ī postęꝝ amplioꝛi dignitate honoris beatū faceret. Paludamētū erat insigne palliū impatoꝝ cocco purpuraq̄ꝫ ꝛ auro distinctū. De q̄ Salustius: Toga inquit paludamento mutauit. Erat enī palliū bellicū. dictū ut q̄busdā videt q̄ eo indutus palā faceret impator bellū futurū. Circūtextū ē qđ grece cyclas dicit. De q̄ Virgil⁹: Et circūtextū croceo velamen acbanto. Circūtextum aūt dictū q: ē rotundū palliū. Diplois greū nomē ab eo q̄ sit duplex amict⁹. Horati⁹: Contra quē duplici panno patiētia velat. Est aūt vestis militaris cui⁹ vsus gallicis primū expeditionib⁹ cēpit e ꝓeda hostili. De q̄ ē vox illa senatui. Togis depositis quirites ad saga cōuersi fuerūt. Sagū aūt gallicū nomen est. Dictū aūt sagū quadrū eo q̄ apud eos primū q̄drat⁹ uel q̄druplex esset. Penula est palliū cum fimbrijs lōgis. Lacerna palliū fimbriatū q̄ olim soli milites vtebant. vnde ꝛ in distinguenda castrensi vrbanaq̄ turba hos togatos illos lacernatos vocabant. Inde aūt lacernę q̄si amputatę capitib⁹ fimbriarū. neq̄ ita laxis ut sūt penularū Mantum hispani vocāt q̄ man⁹ tergat trm. Est enī breue amictū. Prętexta puerile palliū ē. q̄ vsq̄ ad. xvi. annos pueri nobiles sub disciplinę cultu vtebant. vñ ꝛ prętextati pueri appellari sūt. Dicta aūt prętexta q: prętexebat ei latio purpura. Lasula ē vestis cucullata dicta p diminutionē a casa q̄ totū hoiem regat q̄si minor casa. Unde ꝛ cuculla q̄si minor cella. sic ꝛ greci. Planetas dictas volūt q: oris errantib⁹ euagant. Unū ꝛ stellę planetę id ē vagę eo q̄ vagę suo errore motuq̄ discurrunt. Birr⁹ a greco vocabulū trahit. illi enim birrū bibū dicūt. Melotes quę etiā pera vocat pellis est caprina a collo pendens p̄cincta vsq̄ ad lūbos. Est enī habit⁹ ꝓpie necessari⁹ ad opis exercitū. Fiebat aūt prius ut quidā estimant de pelliculis melonum. vnde ꝛ melotes vocatę sunt. Fimbrię vocatę ora vestimētoꝝ. b̄ ē fines ex greco vocabulū trahūt. Greci enī t̄minū ὅρον vocāt

De pallijs fęminaꝝ Cap. xxv.

Egillū ē p̄claurū reginaꝝ amiculū vnde ꝛ appellatū. Peplū matronale palliū r ex purpura signatum cui⁹ fimbrię aureis staminis sūmitate resplendent. Palla ē quadrum pallium muliebris vestis deductum vsq̄ ad vestigia affixis in ordinē gemmis. Et palla dicta ἀπὸ τοῦ πάλλειν. id est a mobilitate quę est circa finē huiusmodi indumenti siue q̄ rugis vibrātib⁹ sinuata crispet. Stola matronale operimentū q̄ coopto capite ꝛ scapula a dextro latere in lęuū humeꝝ mittit. Stola aūt grece vocata q̄ supmittat. Eadē ꝛ ricinū latino noīe appellatū. eo q̄ dimidia ei⁹ pars retro ejcitur. qđ vulgo mauortē dicūt. Vocatam aurē dicūt mauortē quasi martē. Signū enim maritalis dignitatis ꝛ potestatis in eo ē. Caput enī mulieris vir ē. inde ꝛ supercaput mulieris est. Amiculum est meretricū pallium lineū. Hoc apud veteres matronę ī adulterio deprehensę inducbantur. ut in tali amiculo port⁹ q̄ in stola polluerēt pudicitiā. Erat enī

hoc apud veteres signū meretricię vestis·nunc in hispania honestatis. Theristrū pallium muliebre dictū·q̄ in theri·id ē in ęstu ⁊ caumate corpa mulierū ꝓtegat·quo vsq̄ hodie arabię ⁊ mesopotamię mulieres velant·quib⁹ in ęstu tutissimo tegūt vmbraculo. de quo in Ysaia legit· ⁊ Anabola diū amictoriū lineū fęminarū quo humeri operiunt. qđ̄ greci ⁊ latini syndonē vocant.

De stratu ⁊ reliquis vestibus quę in vsu habent Cap̄.xxvi.

Tragulū vestis ē discolor·qđ̄ manu artificis diuersa varietate distinguitur. Dictū aūt q̄ in stratu ⁊ in amictu aptū sit. De quo Salomon: Stragulatā vestē fecit sibi. Ludices a ludis·id est theatris vocatas quidam existimāt. Cū eni egrediebant de ludi prostibulo iuuenes horū velamento tegebant caput ⁊ faciē· quia solebant erubescere qui lupanar introissent. Fulcra sunt ornamenta lectorum dicta q̄ in his fulcimur·id est sustinemur·uel q̄ thoros fulciāt· siue caput. quę reclinatoria vulgus appellat. Cervicalia autem eo q̄ ponant sub ceruice uel cubito. Puluillus dictus a puluinari qui ē diuitū lectus. Culcitrę vocatę q̄ calcent·id ē farciant pluma siue tomento quo molliores calidioresq̄ sint. Tapeta dicta q̄ pedib⁹ primū sternerent·q̄si tapedia. Tapeta aūt aut simpla sūt·aut āphitapa Simpla tapeta ex vna parte villosa·quasi simpla. Amphitapa·ex vtraq̄ parte villosa tapeta. Lucilius. Atq̄ amphitapa villis ingentibus molles. Mantelia nunc ꝓo operiendis mensis sūt·quę ut nomē ipsū indicat olim tergendis manibus ꝓębebantur· siue mandelia a mandendo. Mappe cōuiuij ⁊ epularū appositarum sūt quasi manupę· atq̄ ob id nominatę·cuius diminutiuū mappella ē. Toralia·longę ꝓpetuęq̄ mappę a toro dictę. Sabanū greco nomē est. Facitergium ⁊ manutergiū a tergendo facie uel manus vocata. Uela dicta·q̄ obiectu suo interiora domorū velent. Aulea·vela picta ⁊ grandia·quę ideo aulea dicta sūt·q̄ primū i aula attali regis asię·cui successit populus roman⁹ inuēta sūt. Cortinę sūt aulea·id est vela de pellib⁹·qualia in exodo legunt·a quib⁹ tabernaculū extrinsecus tegebat. Dicę aūt cortinę a cortis·eo q̄ ꝑus ex pellib⁹ fuissent factę. Unde ⁊ i eodē tabernaculo legis iubet cortinas fieri ex pellib⁹ arietū rubris·⁊ ex pellib⁹ hiacynthinis. Cilicia arabes nuncupant velamenta pilis caprarū contexta·ex quib⁹ sibi tentoria faciūt.

De lanis Cap̄.xxvii.

Ana a laniendo·id est a vellendo dicta. Hinc ⁊ vell⁹ dictū q̄ prius lanę vellerēt· nō tonderent. Linū ex terra specie nitēti oritur defluxūq̄ nomē ei⁹ ex greco. Nā linū greci linarin dicunt·siue q̄ sit molle ⁊ lene. Stuppa ꝺo canabi ē siue lini. Hęc ꝼm antiquā orthographiā stuppa dicit·q̄ ex ea rimę nauū stipentur. Unde ⁊ stipatores dicunt qui in vallib⁹ eam componunt Lomētū appellatū·q̄ aut in filo aut i telis tumeat·nec subtilitatē habeat. Canabum a similitudine cannę vocatū·siue a greca etymologia. Nam illi canabū canabin vocāt. Byssū gen⁹ ē quoddā lini nimiū candidi ⁊ mollissimi· qđ̄ greci papatē vocāt. Fibrinū lana ē aialiū q̄s fibros vocāt· ipsos ⁊ castores existimant·quos dū venatores sequūt· ipsi sibi testiculos adimunt. Aranea vocata eo q̄ aeris infusione in frondib⁹ nutriat. Bericū dictū q̄d seres primi miserūt. Uermiculi eni ibi nasci phibent·a quib⁹ hęc circū arbores fila ducuntur. Uermes autē ipsi grece bōbices noiant. Placiū est stuppa ⁊ q̄si crassedo serici. ⁊ ē grecū nomen.

De coloribus vestiū Cap̄.xxviii.

Inctura vocata·q̄ tingitur ⁊ in aliā fucatā speciē nitoris gratia colorat. Coccū greci·nos rubrū uel vermiculū dicimus. Est eni vermiculus ex siluestrib⁹ frondib⁹. Conchyliū dictū·eo q̄ ex conculis marinis color eius colligitur. Idē ⁊ ostrū vocat. Ostrū qđ̄ ꝓ colore purpurę tēperat·plurimis q̄dē in locis·ꝫ optimū in insula cypro gignit·siue i his quas ꝓprie solis cursus illuminat. Cōchylia āt sūt maris·quę circūcisa ferro lachrymas purpurei coloris emittūt. His collectis color purpurē⁹ temperat. Et ostrū exinde appellatū dicūt·q̄ ex teste humore elicitur. Purpura apud latinos a puritate lucis vocatur. Apud grecos aūt purphyra dicit cū aspiratiōe. apud nos purpura sine aspiratione. Ferrugo est color purpurę subnigrę quę fit i hispania·ut ferrugine claro hibera. Dicta āt ferrugo q̄ ois purpura ꝑma tinctura eiusmodi coloris existat. Blaucus color ē ferrugine⁹ subniger. Elbidū ab elbo colore vocatū. Elbū est eni medi⁹ color inter nigr⁹ ⁊ album·ab albo deriuatum. Luteus color rubicūdus qđ̄ ē croceus. Nā croc⁹ lutei coloris est. ut croceo mutata vellera luto. Menum q̄ fit colore nigro. Greci eni melan nigrū dicunt. Masticinū q̄ colorē masticis habeat. Blatteū Blauū. Mestitiū. Ostitiū·q̄ ex visto ē. Fit enim ex depēdēti fuligine tectoꝝ egesta assiduis ignibus. Unde ⁊ color eiusdem tincturę flammeus est.

De instrumentis vestiū Cap̄.xxix.

Tela ꝓ longitudine staminū dicta· cuius deriuatiuū est telaria. Insubuli dicti·q̄ infra ⁊ supra sūt·ut q̄ insubulāt. Radij dicti·q̄ radendo fiūt. Pectines q̄ pexa fila reddāt ⁊ imprimāt. Colū q̄ sit i lōgitudine ⁊ rotunditate quasi colūna. Fusum q̄ ꝓ eū fundat qđ̄ netum est. Alibrum q̄ in eo librantur fila·id est soluantur. Calathū·leue gestamen ex ligno uel canna aut ex iunco factum·in qua uel pensa ponuntur uel legūt flores. Cala eni grece liguū ē·a q̄ deriuatū ē calathū. Nā latine quassillū dicit. Cicero in philippicis. Aut ꝺo inter quassilla pendat aurū. Pensum mulierū a pendendo dictum. Uñ pensa ⁊ impensa. Netum fila dicta·uel q̄ ex pilis animaliū sūt·uel q̄ laneficiū filis tenuib⁹ constat·in

modū piloꝝ·id ē q̄si filoꝝ. Mataxa q̄si metaxa a circuitu scilicz filoꝝ. Nam meta circuit⁹ dicit᷑ uel q̄ trāfferat᷑. Bubellū·corrupte a globo dictū per diminutionē·quasi globellū. Panulię uel panuclę q̄ ex eis panni texant᷑. Ipsę enī discurrūt p telam. Stramen dictū q: rectū stat. Trama q̄ via recta transmittat᷑ p telam. Est enī filū inter stamen currens. Licia sunt quib⁹ stamina liganť q̄si ligia. Ordire est texere.

De ornamentis Cap. xxx.

Acten⁹ de veste·debinc ad cęterū cultum
b veniamus. Ornamēta dicta eo q̄ eorum cultu ora vultusq̄ decorēť. Primū ornamentū corona insigne victorię·siue regū honoris signum. Quę ideo in capite regū ponit᷑·ad significandos circūfusos in orbe pplos·quib⁹ accinct⁹ quasi caput suū coronat᷑. Hęc a lucilio corolla·ab homero stephane dicta ē. Huius pncipiū a libero quodā gentiles existimāt·q̄ is in potādo mota vino capita vincire fasciolis instituerit·idcirco olim linei ac lanei generis coronas fuisse·sic ē erat ī sacerdotib⁹ gētiliū. Nomē coronę hac ex causa vocatū eo q̄ i initio circū aras curreret᷑·atq̄ ad imaginē circuit⁹ uel chori·t formatā t noiatā coronam. Impatores romani t reges quidā gētiū aureis coronis vtunť. Persę tiaras gerūt·ꝫ reges rectas·satrapę incuruas. Reperta autem tiara a semiramide assyrioꝝ regina. Qđ gen⁹ ornamēti exinde vsq̄ hodie gens ipsa retinet. Athenienses enim cycladas aureas gerebāt·partim in vertice·nonnulli in fronte. Non enī eadem sūt insignia oīuꝝ regnoꝝ. Gentiliū vates infula apice pilleo siue gallerio vtebant᷑. Infula ē fasciola sacerdotalis capitis alba in modū diadematis a qua virtę ab vtraq̄ parte dependent·quę infulam vinciūt·vnde t virtę dictę sūt q̄ vinciant. Infula autem plerūq̄ lana erat·plerūq̄ textilis ex albo t cocco. Aper ē pilleū subtile·quo sacerdotes gētiles vtebantur·appellat⁹ ab apiendo·id ē alligando. Nā virgula quę ī pilleo erat cōnectebat᷑ filo·qđ fiebat ex lana hostię. Galeriū pilleū ex pelle cęsę hostię factū. Pilleū aūt dictū a pelle hostię vnde fiebat. Lydarim t ipsum sacerdotum erat·qđ a plerisq̄ mitra vocatur. Ornamēta capitis fęminaꝝ· diadema·nimbū·capitulū·t mitra. Diadema ē ornamentū capitis matronaꝝ ex auro t gemmis contextū·qđ ī se circūactis extremitatib⁹ retro astringitur. t exinde dictū grece q̄ pręligeť. Nimbus est fasciola trāsuersa ex auro assura in linteo qđ ē in fronte fęminaꝝ. Plaut⁹: Quo magis eā aspectio·tam magis nimbata ē. Nā t lumen qđ circa angeloꝝ capita pingit᷑ nimb⁹ vocatur· licz t nimbus sit densiras nubis. Capitulū ē qđ vulgo capitulare dicunt. Idem t cappa·uel q̄ duos apices ut cappa littera habeat·uel q: capitis ornamentū ē. Mitra ē pilleū phrygiū capur pregens·quale ē ornamentū capitis deorarū. Sed pilleū virorū est·mitrę aūt fęminarū. Redimicula aūt sūt quibus mitrę alliganť. Pilleū ār ut predixim⁹ a pelle erat. Nā mitra ex lana ē. Rigula ē mitra virginalis capitis. Vittę ār sūt quę crinib⁹ innectūtur quib⁹ fluentes religāť capilli. t vittę dictę q̄ vinciār. Tenia aūt ē vittarū extremitas dependens diuersoꝝ colorū. Itē vitta est qua corona vinciť·tenia ꝙ extrema pars vittę qua depēdēt corone. Reticulū ē qđ colligit comas·dictū ab eo q̄ retinet crines ne effundār. Discriminalia capitis mulierum sūt·vocata ex eo q̄ caput auro discernant. Nā discrimināre dividere dicit᷑. Ancię sūt cincinni dependentes ꝑpe auriculas· gręco vocabulo ab auribus dictę. Acus sūt quibus in fęminis ornandoꝝ crinium compago retinet᷑·ne laxius fluant t sparsi dissipent capilli. Inaures ab aurium foraminib⁹ nuncupatę·quibus pretiosa grana lapidū dependent. Harū vsus i grecia puellę vtraq̄ aure·pueri tm̄ dextra gerebant. Torques sūt circuli aurei a collo ad pectus vsq̄ depēdēres. Torques aūt t bullę a viris gerunť·a fęminis ꝙ monilia t catella·Dictę autem torques q̄ sunt tortę·t bullę q̄ sint similes rotunditate bullis·quę in aq̄ vento inflantur. Monile·ornamentū ex gēmis ē qđ solet ex fęminaꝝ pendere collo·dictū a munere. Hoc etiā t serpētū dicit᷑·qđ cōstat ex amphorolis quibusdā aureis gēmisq̄ variis in modum facturę serpētis. Nonnuli hoc t segmēta·t longos habitus·licz t segmentatas vestes dicamus·ut·ipsa segmētatis dormisser paruula cunis. Plerūq̄ autē t p monile oīa ornamenta matronarū significanť quicqđ illis muncre datur. Murena vulgo vocatur·qđ scilicz auri metallo in virgulis lentescēre·quędā ordinis flexuosi carbena cōtexit᷑· i similitudinē murenę serpētis·quę ad collū ornandum aptat᷑. Hęc interdū auri atq̄ argenti texitur virgulis. Unde t in cāticis dicit᷑ cāticoꝝ. Murenulas aureas faciem⁹ tibi vermiculatas argento. Carelle sūt catenulę colli inuicē se cōprehēdentes in modū catenę·vnde t appellatę. Dextras cōmunes sunt virorū ac fęminarū·q: vtriusq̄ sexus dextrę sunt·ampla t ante manicam portāť·t pūt ibi iungi clauo vno. Armille aūt ꝑpię viroꝝ sūt collarę victorię causa militib⁹ ob armoꝝ virtutē. Unde t quondā vulgo virilię dicebanť. Ab intellectu aūt circuli armillę nomē discrepat·q: ipsa q̄ vbi ponitur ambiendo coustringit·ꝫ armilla latius extēdit᷑·circulus rotūd⁹ fit. Fibulę sūt q̄b⁹ pect⁹ fęminaꝝ ornat᷑. uel palliū tenet᷑ a viris ī humeris·seu cingulū ī lūbis. Lunulę sunt ornamēta mulierū in lunę similitudinē bullulę aureę depēdentes. Specula dicuntur in q̄b⁹ fęminę vultus suos intuenť. Dictū aūt speculum· uel q̄ ex splendore reddat᷑·uel q̄ ibi fęminę intuētes considerēt speciē sui vultus. t quicqđ ornamēti deesse viderint adiiciāt. Periscelides sūt ornamēta crurū mulieꝝ siue armillę pedū: quibus gressus earū ornantur. Olfactoriola vascula sūt muliebria in quib⁹ odoramenta gestantur.

De anulis Cap.xxxi.

Primus prometheus fertur circulū ferreū p incluso lapide digito circūdedisse. Qua cōsuetudine homes vsi anulos habere cęperūt. Anuli aūt p diminutionē dicti a circulis z anis qui sūt circū brachia z circū crura. Uñ z signa coz p diminutionē sigilla. Nam signa maiora sūt sigilla. ho q̄si minora signa. Anulos homines primū gestare cęperūt quarto a pollice digito. q eo vena quędam ad coz vsq; pringat. quā notandā ornandāq; aliquo insigni veteres putauerūt. Apud romanos anuli de publico dabant. z non sine discrimine. Nam dignitate pręcipuis viris gēmati dabant. cęteris solidi. Anulum aureū neq; seruus neq; libertinus gestabat i publico. ħ anulo aureo liberi vtebant. libertini argenteo. serui ferreo. Apud veteres vltra vnum anulū vri infame habitum viro. Graccus in meuium. Considerate quirites sinistrā ei⁹. en cuius auctoritatē sequimini qui ꝓpter mulieꝝ cupiditatem ut mulier est ornatus. Crassus q̄ apud parthos perijt in senectute duos habuit anulos. causam pręferēs quo pecunia ei imensa creuisset. Multi etiā romanoꝝ p grauitate anulū gestare in digito abstinuerūt. Fęminę nō vsę sūt anulis. nisi q̄s virgini spōsus miserat. neq; amplius q̄ binos anulos aureos in digitis habere solebāt. At nūc pręauro nullū fęminis leue ē atq; imune mēbrū. Inter genera anulorū sunt. vngulus. samotracius. tyrius. Ungul⁹ ē gemmat⁹. vocatusq; hoc noie. q; sicut vngula carni. ita gēma anuli auro accingit. Samotracius aure⁹ ē quidē ħ capitulo ferreo. a loco ita vocat⁹. Tyrius pur⁹ ē primū in bithynia fabricatus. quā olim tynā vocabāt. Flacc⁹. Lugente mea vita nec smaragdus berillusq; mihi flaccę nec nitentes per cādidā margaritā quęro. nec q̄s tynica lima poliuit anellos nec iaspios lapillos.

De cingulis Cap.xxxii.

Cinctus ē lata çona. z min⁹ lata semicinctiū. z vtrisq; minima cingulū. Nam a cincto p diminutionē cingulū nominat. Cincto aūt iuuenes in exercitatione cāpestri vtrecūda velabant. vnde z cāpestris dicebat. Balteus cingulū militare ē dict⁹. ꝓpter q̄ ex eo signa dependent. ad demonstrandā legionis militaris sūmā. id est sex milium sexcentoꝝ. ex quo numero z ipsi cōsistūt. Unde z balteus dicit non tm quo cingit. ħ etiā a quo arma dependent. Çona greçū ē. quā illi çonariū. nos cingulū nūcupam⁹. Strophiū est cingulū aureū cum gemmis. De quo ait cinna. Strophio lactantes cincta papillas. Et prudentius. Nomē hoc gemmę strophio illigata ē. Limus ē cinct⁹ quē publice habēt serui. Et dictus limus. q; transuersas habet purpuras. id est limas. Calculū cinguli genus a coacto loro dictū. Fibula greçū est. quā illi fiblin dicunt q; ligat. Subfibulū subligaculum. Redimiculū ē q̄d succinctoriū siue bracile nūcupamus. q̄d descēdēs p ceruicē z a lateribꝰ colli diuisū. vtrarūq; alarum sinū ambit atq; hincinde succingit ut cōstringēs latitudinē vestiat corp⁹. atq; coniūgēdo cōponat. Hoc vulgo bracile q̄si brachiale vocāt. q̄uis nūc non brachioꝝ ħ renū sit cingulū. Succinctorium aūt vocatū q; ut dictū ē sub brachijs ductū. alarū sinū ambit. atq; hincinde succingit. Fascia ē qua regit pectus. z papillę cōprimunt. atq; crispante cingulo angusti⁹ pectus artat. Et dicta fascia q; i modū fasciculi corp⁹ alliget. Hinc z fascidę q̄b⁹ vulnera colligāt. Uitta dicta q; ea pectus vincit instar vitis ligantis. Limbus quē nos ornaturā dicim⁹. fasciola est quę ambit extremitatē vestiū aut ex filis aut ex auro cōtexta. assutaq; extrinsecus i extrema parte vestimēti ut chlamydis. De q̄ Uirgili⁹ dicit: Sidonia picto chlamyde circūdata limbo. De calciamentis Cap.xxxiii.

Uroes nūcupati sūt. q; insertis filo porcoz setis suāt. id est cōsuāt. quasi setoxes.

Caligari⁹ ho non a callo pedū. ħ a calo id ē ligno vocat⁹. sine q̄ cōsui calciamēta non pūt. qđ greçi calopodion dicunt. Fiebāt autē prius ex ex salice tm. Hinc z calciamēta dicta qđ i calo. id est in ligno fiāt. vel q; calcent. Crepitas greçi añ reptas vsi sūt. Est aūt gen⁹ singulari forma. z idē vtriq; aptū pedi. vel dextro ut sinistro. Crepitas āt dictas q; cū sono stringāt. siue a pedū crepitu in ambulādo. Calceis reges vtebantur. z cęlares forma coz. Patricios calceos romul⁹ reppit quatuoz corrigiarum. assutaq; luna. His soli patricij vtebant. Luna aūt i eis nō fideris formā. ħ notā cētenarij numeri significabat. q; iitio patricij senatoxes centū fuerint. Oreę tibialia calciamēta sūt dicta q; crura tegāt. Coturni sūt q̄b⁹ calciabāt tragędi. q̄ i theatro dicturi erāt z alta intonātiq; voce carmina cantaturi. Est enī calciamētū i modum crepidaꝝ q̄ heroes vtebant. ħ tale ē ut i dextro z lęuo cōueniat pede. Baxea calciamentum comędoꝝ erat. sic tragędoꝝ coturni. Quos q̄dā etiā calones appellāt. eo q; ex salice fierent. Nam greçi ut dixim⁹ lignū calo vocabāt. Talares calceꝰ socci sūt. q; inde notati videt. q; ea figura sint ut cōtingāt talū. sicut subtalares q; sub talo sunt. q̄si subcalares. Obstrigilli sūt q; p plātas consuti sūt. z ex supioxe pte corrigia trahit ut cōstringāt. vñ z notant. Oras puto ab oso primum factas. z q̄uis nūc ex alio genere. tū nomē pristinū retinēt Mulleoli simules sūt coturnoꝝ solo alto. superioxe aūt parte cū osseis uel eneis malleolis. ad q̄s loza deligabāt. Dicti autē sūt a coloxe rubxo. qualis ē mulli piscis. Soleę sūt q̄b⁹ tm pedū plantę tegunt. dictę a solo pedū. Item soleę materiales. ex materia corio intexta. Socci. cuius diminutiuū soccelli appellati inde q; soccū habeant. in q̄ pars plantę injiciat. Caligulę. caligę uel a callo pedū dictę. uel q; ligēt. Nā socci nō ligāt. ħ tm introrsum mittūt. Cernui socci sūt sine solo lingulati. quos nos foliatos vocam⁹. Clauati. q̄si calluati eo q;

minuť clauis·id ē acutis sola calcis vinciāť. Perones ⁊ culponiç·rustica calciamēta sunt. Bareç calciamēta mulierū sūt. Lozigię a cozijs vocanť uel a colligatione·quasi colligię.

Jncipit liber vicesimus.
De mensis Cap̄.i.

Rimus deda/

lus mēsas ⁊ sellas fecit. Lo quinę apparatū apitius q̄dā p̄im⁹ composuit· qui in eo absūptis bonis morte vo/luntaria perijt ⁊ merito·q̄a is qui gulę arcę edacitati seruit. ⁊ aiam ⁊ cozpus interficit. Ab esu ⁊ comesu mēsę factū dicť voca bulū. Nullū eni aliū habet vsum. Thoz⁹ dicť a toztis hęrbis quę accūbētiū humeris supponūť. Stipha diū a stipitib⁹ dictū·q̄si stipiadiū. sic eni p̄ius ceptū ē. Accubitū a cibo vocatū·q̄si acci/bitū epularū. Cōuiuiū apud greços a cōpotatiōe συμπόσιον. apud nos vero a conuictu rectius appellatur·uel quia vitę collocutionē habet. Jtē conuiuiū dicť a multitudine cōuescētiū. Nā p̄i/uata mēsa victus ē·cōuiuiū nō ē. Cōuiuij triplex est mod⁹·discūbendi edēdi ⁊ bibendi. Discūbendi ut·thozis iussi discūbere pictis. Edendi ⁊ bibēdi ut·postq̄ p̄ma quies epulis mēsęq̄ remotę. Cra/teras magnos statuūt ⁊ vina cozonant.

De ęscis Cap̄.ii.

Jbus dicť q: capiť ozę sicuri ęsca·q: eam
c os capit. Uict⁹ p̄prie vocať·q: vitā reti/net. vnde ⁊ ad cibū vocare iuitare dicť. Alimonia dicť eo q̄ ei⁹ sūptu cozp⁹ alať. Hāc iu/uenes accipiūt ad incrementū·senes ad pscueran tiā. Neq̄ eni subsistere poterit caro nisi cōfozteť alimentis. Alimentū eni ē quo alimur·alimoniū alendi cura. Affluentia nūcupata q̄si rei nimium cruberantis effusio vltra q̄ satis ē·moduscę non est. Opulētia ab ope dicta ē·quā si discutias in/uenies eā tenere modū. Nam quō opitulať quod nimiū ē·cū incōmodi⁹ sit sępe q̄ parū. Epulę ab opulentia rerū dictę. Epulę aūt simplices in duo necessaria diuidūť·panē ⁊ vinū. ⁊ in duo superflua quę terra ⁊ mari vescendi causa exquirūť. Dapes aūt regū sūt·epulę p̄uatoꝝ. Delirię nūcuparę·q̄ bis delectēť hoies casęq̄ suauiter apperant. Pul/mentū vocať a pultę. siue eni sola pultis·siue quid aliud ei⁹ p̄mixtiōe sumať·pulmētū p̄prię dicť. Sa/tietas autē ⁊ saturitas sibi differūt. Nā satietas ex vno cibo dici pōt· p eo q̄ satis sit. Saturitas aūt a saturo nomē accepit·qō ē vario alimentoz/ū apparatu cōpositū. Crapula ē imoderata voza/citas·q̄si cruda epula·cui⁹ cruditate grauať coz. ⁊ stomachus indigest⁹ efficit. Jmmoderata eni vo/racitas vitiū ē. ꝯ tantū id saluris ē·quātū sustēn/tationi naturęq̄ sufficiat. Jauticulū ē p̄im⁹ cib⁹ quo ieiuniū soluiť vnde ⁊ nūcupatū. Nigidi⁹ ⁊ Nos ipsi ieiunia ianticulis leuib⁹ soluim⁹. Pran/diū ab apparatu edendi dictū. Proprie aūt vete/res prandiū vocabant omniū militū cibū añ pu/gnā. vnde ē illud ducis alloquiū. Prādeam⁹ tāq̄ ad inferos cęnaturi. Merēda est cib⁹ q̄ declināte die sumiť·q̄si post meridiē edenda ⁊ primo cęnę. Uñ ⁊ antecęnia a q̄busdā vocanť. Jtē merenda/re. q̄si meridie edere. Annona tractū ē a tpe q̄ ro/mani veteres ad cibos aduocabauť·sic martialis Jmperat excelsos frāgere nona thozos·qōz usq̄ hodie pseq̄ faciūt. Cęnā vocari a cōmuniōe vescē/tiū. Lenon q̄pe greci cōmune dicūt. Unde ⁊ coi/cantes q̄ coiter id ē pariť cōueniant. Apud vete/res eni solitū erat in ꝓpatulo vesci ⁊ coiter epula/ri ne singularitas luxuriā gigneret. Est aūt cęna vespertin⁹ cib⁹·quā vesperinā antiqui dicebāt. Jn usu eni nō erant prandia. Panis dict⁹ q̄ cū oi ci/bo apponať·uel q̄ oē aial eū appetat. Pan eni grę/ce omne dicit. Libari⁹ ē q̄ ad cibū seruis dať· nec delicať. Fermentari⁹ fermentis cōfectus. Aęcim⁹ non fermentať. Nā aęcim⁹ ē sine fermēto sincer⁹ Acriçim⁹·leuiť fermentať·q̄si acroaçim⁹. Sili/gine⁹ panis a frumenti genere nuncupať. Siligo eni gen⁹ est tritici. Rubid⁹ recoct⁹ ⁊ rubefactus. Subcineritius cinere coct⁹ ⁊ reuersať. Jpse est ⁊ focati⁹. Clibanitius i testa coct⁹. Spungia·panis aq̄ diutissime laxať·simila modicā accipit. ⁊ fer/mentū modicū ⁊ habet humectatiōes plus q̄ ois panis. vnde ⁊ spungię nomen accepit. Placentę sūt quę fiūt de farre·q̄s alij liba dicūt eo q̄ libeāt ⁊ placeāt. Lagenū est lať ⁊ tenuis panis q̄ primū in aq̄·postea i oleo frigiť. Dulcia sūt genera pisto/rij opis a sapore dicta. Melle eni aspersio sumūť. Crustula diminutiuū est a crusta·panis oleo con/spersus·in medio cōcau⁹ ⁊ tozt⁹. Hęc ⁊ tozta pa/nis. Crusta autē ē superficies panis. Jpsa ē ⁊ fra/gmēta·q: diuidūť ut fracta. Simila subtilissima est farina. Amolū flos farinę tenuissim⁹ pę leui/tate de mola egestū· vnde ⁊ appellatū q̄si a mola. Farina ⁊ furfures a farrę dictę·cui⁹ sūt purgamē/ta. Pollen gen⁹ est farinę cādidissime. Fermentū a feruore nūcupatū·q̄ plus vna hora non potest cōtineri. Crescendo eni excedit. Carnes dicę·q̄a carę sūt·siue a creando. vnde ⁊ a greçis creas vo/canť. Crudū q̄ sit cruentū. est eni cū sanguine co/ctū. Sed ⁊ multi tpis aliquid coctū vocať. Assū q̄ ardeat·q̄si arsū. Elixū eo q̄ i aq̄ sola decoquiť. Lixa eni aq̄ dicit·ab eo q̄ sit soluta·vnde ⁊ solu/tio libidinis luxť ⁊ mēbra loco mota lura dicūť. Frixū a sono dictū·qñ ardet i oleo. Salsū q̄si sale aspersū dēptis e medio syllabis trib⁹. Rancidū ex vitio nūcupatum q̄ raucos efficiat. Succidia carnes in vsū repositę a succidēdo dictę. Lardus dicit eo q̄ i domo reposit⁹ cōseruať. Nā antiqui domos lares dicebāt. Larea lard⁹ ē gallicę dictū. Uñ dicit. Afran⁹. in rosa. Sallū saginatū·pin/gui pastum tarea. Arungia·ab vncrione vocata Sebū a sue dictū q̄si suebū·qō plus pinguedinis

hoc animal habeat. Offa est ꝓprie frustū dentiū. cui⁹ diminatiuū ofella facit. Unde ⁊ offarij cocique particulatim id ē offarim excoquūt. Nūc offa est latrantiū. q: si in os canis iacitur. satiat⁹ illico compescit ⁊ silescit. Frustū vocatū ꝙ capiat a frumine. Est enī frumē sūma pars gulę. Pulpa dicta. q: cū pulte olim cōmixta vescebatur. Unde ⁊ pulmentū ⁊ pulmentariū dicit. Pulpa autem est caro sine pinguedine. dicta q: palpitet. resilit enī sępe. Hāc plęriq; viscū vocāt. eo ꝙ glutinosa sit. Lucanicę dictę ꝙ prius in lucania factę sūt. Farcimen caro concisa ⁊ minuta. dictū ꝙ eo intestinū farciat. hoc est impleat cū aliaq; rez cōmixtione. Minural vocatū ꝙ fiat de piscib⁹ ⁊ isicijs oleribusq; minutatim concisis. Afratū qđ latine spumeū vocat. Afro enim grece spuma dicit. Martisia. i mortario ex pisce fiūt. vnde ⁊ noiata. Isocē piscē quēdā dicūt. ex quo primū isicia facta sūt. ⁊ q̄uis ex alio genere pisciū fiant. initiū tñ piscis vocabulū dedit. Galaticę a colore lacteo noiatę. Greci enī gala lac dicūt. Sphęras a rotunditate greco vocabulo appellatas. quicqd enī in rotū dū formaī sphęra a grecis dicit. Jus. coquinę magistri a iure nūcupauerūt. q: ea ē lex condimēti eius Hanc greci ęmam vocāt. Lascus vocatur ꝙ careat sero. q̄si careū. Nā serum ei omne deducit. ut ponderib⁹ arguaī. Colostrū lac nouū. qđ neutri generis ē. Lac a greco sermone deriuatū ē. p candore. Greci enī albū gleucon dicūt. Lac ꝺo ⁊ sanguis qđ nutrit ⁊ qđ nutrit. Nā lacte nutrimur. viuim⁹ sanguine. Quactū quasi coactū. ⁊ q̄si coagulatū. Accepta enim secum alia specie coagulaī. Mel grece appellatiōis ē. qđ ab apib⁹ nomē habere ꝓbaī. Nam apis grece melisse dicit. Antea aūt mella de roze erant. inueniebanturq; i arundinū foliis. vnde ⁊ Uirgili⁹: Hacten⁹ aerij mellis celestia dona. Siquidē bucusq; in india ⁊ arabia colligatū repit. ramis inhęrēs i similitudine salis. Omne aūt mel dulce dicit. Sardū amarū ē absinthij causa. cui⁹ copia ei⁹ regiōis apes nutriunt. Fauū vocari. q: comedit magis ꝙ bibit. Fagere enī greci comedere appellāt. Alij aūt medici ⁊ qui de humanoꝝ corpoꝝ scripsere naturis prę cipueq; galien⁹ i libris q̄rū titul⁹ ē
in quo pueroꝝ ⁊ iuuenū ac pfectę ętatis virorum mulierūq; corpora insito calore feruere ⁊ noxios esse his ętatib⁹ cibos q̄ calorē augeant. sanitatēq; cōducere frigida quęq; i esū sumere. sicuti ecōtrario senib⁹ q̄ pituita laborant ⁊ frigore. calidos cibos ⁊ vina vetera ꝓdesse.

De potu Cap. III.

Potio a greca deriuatione vocata. Hanc
p enī illi potos dicūt Aqua gnālit vocata ꝙ superficies eius ęqlis sit. hinc ⁊ ęquora. Hanc quidā recentē vocāt. q: reiicit noua. a fonte uel a flumine. Nam ver⁹ putrescit. q: nō est utilis vetusta ut vinū. ꝼ statim sublata de fluie fonte uel puteo. feteſcit enī vetusta. Uinū inde dictū ꝙ eius por⁹ venas sanguine cito repleat. Hoc alij qđ nos cura soluat. lieū appellāt. Ueteres vinum venenū vocabāt. Sed postꝙ iuuentū ē virus lęti feri suci. hoc vinū vocatū ē. illud venenū. Unde ⁊ Hieronym⁹ in libro quē de virginitate cōseruanda scripsit. adolescētulas dixit ita vinū debere fugere ut venenū. ne ꝓ ętatis calore feruēti bibāt ⁊ pereāt. Inde ē ꝙ apud veteres romanos fęminę non vtebanī vino. nisi sacroꝝ causa certis dieb⁹. Merū dicim⁹ cū vinū purū significam⁹. Nā merum dicim⁹ quicqd purū atq; sincerū ē. sic ⁊ aquā meram. nulli vtiq; rei mixtam. Hinc ⁊ merēda qđ antiquit⁹ id tpis pueris oparijs quib⁹ panis merus dabaī. aut ꝙ meridiēt codē tpe. id est soli ac separatim. nō ut in prandio aut in cena ad vnam mensam. Inde credimus etiam illud tēp⁹ qđ post mediū diē est. meridiē appellari. ꝙ purū fit. Mustū est vinū e lacu statim sublatū. Dictū aūt creditī mustum ꝙ in se limū ⁊ terram habeat mixtā. Nā mus terra ē. vnde ⁊ humus. Cuius ⁊ tāta vis feruoris est. ut vasa q̄uis grandia ex eo plena absq; spiramine repleta illico disrumpat. Roseū vinū id est cū rubore. Rosa enī ruber. Aminiū ꝺo q̄si sine minio. id ē sine rubore. nā albū ē. Sucinatū sucinę gemmę similis est. id ē fului coloris. Limpidum vinū. id est pspicuū. ab aquę specie dictum quasi lympbidū. Lympba enī aqua ē. Turbidū q̄si terbidū. id ē terra cōmixtū qđ ē fece. Phalernū vinū vocatū a phalerna regiōe campanię vbi optima vina nascunt. Colatū vas ꝓprium nūcupauit. in quo deportaī. Saçetū ꝺo a regiōe vnde deferī. Saça enī oppidū est palestinę. Infertū vinū dicitur qđ altario libaī atq; offerī. Spurcum qđ offerri non licet. aut cui aqua admixta ē. q̄si spurū. hoc est imundū. Honorariū vinū qđ regibus ⁊ potentib⁹ honoris gratia offertur. Cato de innocentia sua. Cū essem in ꝓuintia legatus ꝙplures ad pretores ⁊ cōsules. vinū honorariū dabāt. nunq; accepi nec priuatus quidem. Crudū vinū est insuaue qđ serui potant. Acidū. uel q: acutū uel quia aqua mixtū. Uinū enī aqua mixtū cito i hunc saporē redigitur. Unde ⁊ acidū q̄si aquidū. quia aqua lauant vuę iu roculari post expressum vinū. Est vilis potus seruis aptus. Conditū vocatum ꝙ non sit simplex ꝼ cōmixtione pigmentorū compositū. Lactatū est potio e lacte. Mulsū ex melle mixtū. Est enī potio ex aq̄ ⁊ melle. qđ greci mellicratū vocant. Inomellū mustum melle admixtū vehemēt agitatū atq; cōmotū. Hydromellum ꝙ fiat ex aqua ⁊ malis matianis. Saccatū liquor ē aquę feci vini admixt⁹. sacco expressus Luria. R. Oxîmellū appellatum ꝙ aceti ⁊ mellis pmixta cōficit materia. vñ ⁊ dulcedinē retinet ⁊ acorem. Rodomellus dicitur eo ꝙ i suco roseę mel admisceaī. Mellicratū vinū melle mixtū. Med⁹ quasi melus. q: ex melle fit. siē calamitas ꝓ calamitas. Fecula vua pinguis decocta vsq; ad crassitudinem mellis. ac refrigerata vtilis ꝙstomocho.

Passum quicqd ex vna passa compssũ effluxerit. Dicit aũt passũ a patiẽdo. nam pcutit vua siccior ⁊ decoquit. ⁊ inde fit passũ. Defrutũ victũ ẽ qꝫ defrudet. ⁊ ꝗsi frudẽ patiat. Carenũ eo qꝫ feruẽdo parte careat. Tertia enim parte musti amissa. qõ remãserit carenũ ẽ. Cui contraria sapa ẽ. quę feruendo ad tertiã redacta descẽderit. Sicera ẽ ois potio quę extra vinũ inebriare põt. Cui⁹ licz nomẽ hebraeũ sit. ⁊ latinũ sonat. p eo qꝫ ex suco frumenti uel pomoꝝ cõficiat. aut palmaꝝ fructus in liquorẽ exprimãt. coctisqꝫ frugib⁹ aqua pinguior ꝗsi sucus colat. ⁊ ipsa potio sicera nũcupat. Cerusia a cerere. id est fruge vocata. Est enim potio ex seminibus frumẽti vario mõ confecta. Celia a calefaciẽdo appellata. Est enī potio ex suco tritici p artẽ confecta. Suscitat enī igne illa vis germinis madefactę frugis. ac deinde siccat. ⁊ post i farinã redacta molli suco admiscet. Quo fermẽto sapor austeritatis ⁊ calor ebrietatis adijcitur. quę fit in his partib⁹ hispanię. cui⁹ ferax vini locus nõ est. Fex dicta qꝫ sese vasis emergendo affigat. Sarũ ẽ liquor pisciũ salsus. qui olim cõficiebat ex pisce. quẽ greci garon vocabãt. ⁊ ꝙuis nũc ex infinito genere pisciũ fiat. nomẽ tamẽ pristinũ retinet a quo initiũ sũpsit. Liquamen dictũ eo qꝫ soluti in salsamento pisciculi eundẽ humorem liquãt. Cui⁹ liquor appellat salsugo uel muria. Proprie aũt muria dicitur aqua sale cõmixta effectaqꝫ gustu i modũ maris. Sucus dicti qꝫ sacco exprimãt ut tisanę. Tisanę. ęma. apoęima greca vocabula sunt.

De vasis escarijs Cap. iiii.

Alis dictũ a vescendo qꝫ in eo escę apponant. Cui⁹ diminuti uũ vasculũ ꝗsi vesculũ. Fictilia dicta qꝫ fiant ⁊ fingant ex terra. Fingere enī est facere. formare ⁊ plasmare. vnde ⁊ figuli dicunt. Et vas fictile dicit nõ fictũ i illud qõ mendaciũ ẽ. ẖ qõ formant ut sit ⁊ habeat aliquã formã. vnde ⁊ aplus ait: Nunqd dicit figmentũ ei q̃ se finxit. quare sic me fecisti? Fictilia vasa in samo insula prius inuenta traduntfacta ex creta ⁊ indurata igni. vnde ⁊ samia vasa. Postea inuentũ ⁊ rubricã addere. ⁊ ex rubra creta fingere. Antiquiores aũt fuisse dicũt vsũ fictiliũ vasoꝝ qꝫ fundẽdi ęris aut argenti. Apud veteres enim nec aurea nec argẽtea. ẖ fictilia vasa habebãt. sic ad vina dolijs excogitaris. ad aquas amphoris. hydrijs ad balneas ac reliquis quę i vsibus hominũ aut rota fiũt. aut manu aptantur. Argilla aũt a terra excocta testę vocabulũ suscepit. q; dũ mollis eẽt efficit testa. nec coicat cũ vocabulo pristini generis. q; qõ fuit nõ est. Areti na vasa ex aretio municipio italię dicũt vbi fiũt. sunt enī rubra. De qb⁹ seduli⁹: Rubra qõ appositũ testa ministrat olus. Samia vasa quidã putãt ab oppido samo grecię habere nomẽ. Alij dicũt cretã esse italię. quę nõ lõge a roma nascit quę samia appellat. Eęlata vasa argẽtea uel aurea sũt signis eminẽtioribus intus extrave expressa. a cęlo vocata. qõ ẽ gen⁹ ferramenti. qõ vulgi cilionẽ vocãt. Chrysen dicta vasa deaurata. greci ẽ. Anaglypha. qꝫ superius sint sculpta. Graeci enī ana sursũ. glyphe sculpturã dicũt. id ẽ sursũ sculpta. Discus antea scut⁹ vocabat a specie scuti. vñ ⁊ scutella p diminutionẽ. Est enī eiusdẽ similis. Postea disc⁹ vocat⁹ ẽ qꝫ det escas. id ẽ apponat. A quo ⁊ discũbentes dicti. siue ἀπὸ τοῦ δίσκειν. id est qꝫ iaciant. Missoriũ vocatũ a mensa p deriuationem ꝗsi mensoriũ. Parapsis quadrangulũ ⁊ quadrilaterũ vas. id ẽ paribus absidis. Patena qꝫ dispansis patentibusqꝫ sit oris. Lancis. Gauata ꝗsi cauata g. p c. littera posita. Hinc ⁊ concha. sed illa cauata. ista concaua. sic ⁊ greci hęc nũcupãt. Apotheca a grecis. a ferẽdo poma uel aliqd notata est enī plana. Salinũ vas aptũ salib⁹. Idẽ ⁊ sulçica ꝗsi salçica. Acetabulũ. ꝗsi aceraferũ. qꝫ acetũ ferat. Cochlear ab vsu pr⁹ cochleaꝝ dictũ. Hinc ẽ illud veterꝝ distichon. Sũ cochleis habilis ⁊ nec min⁹ vtilis ouis. Nũqd scis poti⁹ cur cochleare vocor. Trissiles grece latine tripedes. Qui aũt quattuor pedib⁹ insistũt abusiue dicũtur. In vasculis aũt tria quęrũt quę placeãt. man⁹ artificis. pondus argenti. splendor metalli.

De vasis potatorijs Cap. v.

Oculũ a potãdo notatũ. Est enī oẽ vas
p in quo bibendi ẽ ꝓsuetudo. Phialę dictę qꝫ ex vitro fiant. Citrũ enī grece hyalin dicit. Paterę phialę sũt dictę. uel qꝫ i ipsis potare solem⁹. uel qꝫ patẽtes sũt. dispansisqꝫ labris. Cratera calix ẽ duas habẽs ansas. ⁊ ẽ grecũ nomen. Declinat aũt apud eos hic crater. Nã latine hęc cratera dicit. vñ Persi⁹: Si tibi crateras argenti. Virgilius: Crateras magnos statuũt ⁊ vina coronãt. Fiebant aũt primũ a connexionib⁹ virgularũ. Unde ⁊ dictę cratere. apo tu cratin. id ẽ qꝫ iunctę se teneãt. Cyarbi q̃ cyphi. cymbia ⁊ ipsa poculoꝝ sũt genera. Ex quib⁹ cymbia pocula sũt ex similitudine cymbę nauis. Emistes species poculi quę ducrim. id ẽ vno spũ bibit. Bachia primũ a bacho qõ est vinũ notata. postea in vsib⁹ aquarijs trãsiit. Calices ⁊ calati ⁊ scalę poculoꝝ genera antea ex ligno facta. inde ⁊ vocata. Graeci enī omne lignũ cala dicebant. Ampulla quasi ampla bulla. similis est enī rotũditate bullis. quę ex spumis aquaꝝ fiũt. arcq ita inflant vento.

De vasis vinarijs ⁊ aquarijs Cap. vi.

Enophoꝝ vas ferẽs vinũ. οἶνος enī vinũ
o est. De q̃ est illud: Uertit enophori fũdus sententia nobis. Flasce a greco vocabulo dictę. Hę p vehẽdis ac recondẽdis phialis primũ factę sunt. inde ⁊ nuncupatę. Postea in vsum vini transierunt. manente greco vocabulo vnde sumpserunt initium. Lagena ⁊ situla greca nomina suunt. inflexa ex parte ut fierent latina. Illi enim laginos. nos lagena. illi situle. nos situlum dicimus. Cãtar⁹. Hydria gen⁹ vasis aquatilis p

deriuationē vocata. Ydor enī grēci aquā dicūt. Situla q̄ sitientib⁹ apta sit ad bibēdū. Q̄dō vas grēci cadū vocant. Latinū vas fictile·qđ melius neutro genere dicit̄ q̄ masculino·sicut ⁊ salinum dicit̄ vas aptū salib⁹ Orca ē amphore spēcies·cuius minore vocabulo vrceus·diminutiuo vrcelol⁹ est. Lyphus in quo man⁹ lauam⁹. Seriola est orca q̄ ordo directus·uel vas fictile vini· apud syriā primū excogitatū·sicut cilicises a cilitia nūcupatę vñ p̄mū aduectę sūt. Doliū. ℞. Lupos ⁊ cupas·a capiendo·id ē accipiēdo aquas uel vinū vocatas volūt. vnde ⁊ caupones. Utres ab vtero. Mulgariū vas in qđ mulgent̄ pecora. Idē ⁊ mulcrū· ab eo q̄ in eo mulgeat lac. Labrū vocatū·eo q̄ in eo lauationē solitū ē fieri infantū·cui⁹ diminutiuū labellū. Idē ⁊ alueū· q̄ in eo lauationem fieri solitū sit. Pelues vocatę q̄ pedes ibi lauent̄. Siphon vas appellatū·q̄ aq̄s sufflādo fūdat. Utūt enim hoc orientales. Nā vbi senserint domū ardere currunt cū siphomb⁹ plenis aquis. ⁊ extinguunt incendia·sed ⁊ cū eis aras expressis ad superiora aquis emundant.

De vasis olearijs Cap. VII.

Micadium vas olearium. Scortia vas
e olearīū dictū eo q̄ sint ex corio. Alabastr̄ vas vnguētariū·a lapide sui generis cognominatū·quē alabastriten vocāt· q̄ incorrupta vnguēta conseruat. Pixides vascula vnguētaria ex buxo facta Nā qđ nos buxū· grēci pixū vocāt. Lēticula modicū vas ęneū uel argēteū·quadrangulū i latere aptū·qđ ⁊ lechitū. Est enī vas olei q̄ reges ⁊ sacerdotes vngebant̄·a liniēdo dictū.

De vasis coquinarijs Cap. VIII.

Omnia vasa coquēdi causa parata cocu
o la dicunt̄. Plautus: Ęneis loculis mihi excocta est omnis mīa. Olla dicta p̄o eo q̄ ebulliat ī ea aqua igne subiecto·ut altius vapor emittat̄. Unde ⁊ bulla dicit̄ quę ī aqua vēri intus spū sustētat̄. Patella q̄si patula. Olla est enī oris patentibus. Lacab⁹ ⁊ cucuma a sono feruoris cognominant̄. Hęc ī grēcis ⁊ latinis cōmunia noia habent. Sed vtrū latini a grēcis·an grēci a latinis hęc vocabula mutuassent incertū est. Leberes eneę sūt grēco sermone vocatę. sunt enī ollę minores ī vsū coquēdi paratę. Sartago a strepitu soni vocata qñ in ea ardet oleū. Tripedes appellatę q̄ trib⁹ pedibus constēt. has grēci tripodas vocār. Mola a rotūditate sui vocata·ut mala pomorū. sic ⁊ grēci. Cribrū dictū q̄ ibi currat frumentū. quasi currifrugū. Rotabulū dictū a p̄uēdo stercora siue ignē·panis coquēdi gratia.

De vasis repositorijs Cap. IX.

Ącophylatiū arca ē vbi colligūt̄ ī tem
g plo ea quę ad indigentiam paupet̄ mittunt̄. Lōpositum ē autē nomē de lingua persa ⁊ greca. Baça enī lingua persa⁹ thesaurus. phylation grēce custodia interp̄etat̄. Arca dicta q̄ arceat vsū atq̄ p̄hibeat. Hinc ⁊ arcanū·hinc ⁊ arcanū·id est secretū vnde cęteri arcent̄. Libutū grēcū nomen est·qđ nos arcā dicim⁹. Loculus ad aliqđ ponendū in terra fact⁹ loc⁹ seu ad vestes uel pecuniā custodiēdā. vñ ⁊ p diminutionē dicit̄ Moęicia q̄si modicia. vñ ⁊ modicū ę. p d. sicut solēt irali dicere oęie p hodie. Scrinia. ℞. Sacc⁹ a sago dict⁹ q̄ eo cōsuto efficiat̄ q̄si sag⁹. Marsupiū sacculus nūmor·quē grēci marsippa appellār. Quędā enī greca noia i latinū paululū inflectūt̄ ꝓpter romanū eloquiū. Sirarcię nauar sunt·ab eo q̄ sure sūr. Inuolucrū dictū q̄ aliquid in se teneat inuolutū. Fiscus saccul⁹ ē public⁹·vnde ⁊ fiscellę ⁊ fiscinę dicūt̄. hūc habēt exactores. ⁊ in eo mittūt debitū publicū qđ reddit̄ regib⁹. Fisc⁹ aūt ꝑmę positiōis est·deriuatiuū fiscina·diminutiuū fiscella. Canistrū fissis cannis contexitur· vnde ⁊ nuncupatū. alij grēcū asserūt. Cistella a costis ex canna uel ligno quib⁹ cōtexit̄ noīata. Cophin⁹ est vas ex virgultis aptū mūdare stercora ⁊ terā portare. de q̄ dicit psalmista ꝓ isr̄. Man⁹ ei⁹ in cophino seruierūt. Dict⁹ aūt cophinus q̄si conus uel cauus. Corbes dicti q: curuat̄ virgis contexunt̄. Sportula diminutiuū a sporta. Sporta aūt dicta q: exporter aliqđ·uel q: ex sparto sit. Spart⁹ ꝓo ē frutex virgosus sine foliis· ab asperitate vocatus similis carici herbę. ⁊ funes de eo conficiuntur.

De vasis luminarū Cap. X.

Colēdo ignē ⁊ ligna antiqui appellaue
a rūt focū. Fos enī grēce latine ignis ē. vnde ⁊ iuxta philosophos q̄sdā cūcta pereāt. Et reuera sine caloꝛe nihil nascit̄·adeo ut de sepētrione dicat̄: sterili non quicq̄ frigore gigni. Varro aūt focos aut dictos·q̄ foueāt ignes. Nā ignis ipsa flamma est·quicquid autē ignem fouet focus vocatur· seu ara sit· siue quid aliud in quo ignis fouetur. Lucerna a lychno dicta ē· vnde ⁊ breuis ē lu.ut Persius: Dispositę pinguē nebulā vomuere lucernę. Si enī a luce diceret·nō staret ꝓsus. Lychni⁹ aūt q̄si lucin⁹. Est enī cicēdela lucernę. Cādelabrū a cādelis dictū q̄si cādelaferū q̄ cādelā ferat. Cęre⁹ p deriuationē a cęra nomē habet ex q̄ format̄·de q̄ quidā; Hic tibi nocturnos p̄stabo cęreus ignes. Subducta luce altera lux tibi sū. Candela a candendo dicit̄·eo q̄ candēdo deleat̄. Lacunaria pendētia sūt lumina· q̄si lucanaria·id ē in aere lucētia. Funalia sūt quę intra cęram sūt·dicta a funib⁹ quos aū vsū papyri cęra circūdatos habuere maiores. vnde ⁊ funera dicuntur. Funalia aūt grēci scolaces dicūt q̄ sint scolię·b ē intorti. Hos romani funes ⁊ funalia nominabant. Funalia candelabra apud veteres extantes stimulos habuerunt abuncos·quib⁹ funiculi cęra uel huiuscemodi alimēto luminis obliti figebant̄. Idem itaq̄ ⁊ stimuli peracuti funalia dicebantur. Lampas flāma est ī verrice lucēs. dicta q̄ lambētis motū oīndere videat̄. Fax dicta q̄ focos faciat·cui⁹ diminutiuū facula. Laterna dicta q̄ lucē interius habeat clausam. Fit enī ex

vitro recluso int⁹ lumĩe·ut vẽti flat⁹ adire non possit.ꝛ ad pꝛebẽdũ lumẽ facile vbiqꝫ circũferat. Lucubrũ vocatũ qꝫ luceat ĩ vmbra. Est enĩ modicus ignis q̃ solet ex tenui stuppa cꝛaqꝫ formari. Pyra ẽ quę ĩ modũ are ex lignis cõstrui solet ut ardeat. Pyro enĩ ignis dicit᷑ ꝟ pyra ẽ ipsa lignorũ cõgeries·cũ nõdũ ardet.rogus ẽ cũ ardere cepit. bustũ ꝟo iã exustũ vocat᷑. Pharũ ẽ turris maritima quã gręci ac latini in cõmune ex ipsius rei vsu pharũ appellauerunt·eo qꝫ flãmarũ indicio longe vid eat᷑ a nauigantib⁹ sicut supꝛa diximus qualẽ ptolemęꝰ iuxta alexandriã cõstruxisse octingẽtis talentis tradit᷑. Usus eiꝰ ẽ nocturno nauiũ cursui ignes ostendere ad ꝓnunciãda vada portusqꝫ introitus·ne decepti tenebris nauigãtes in scopulos incidant. Nã alexandria fallacib⁹ vadis insidiosos accessus habet. Hinc igit᷑ in porticibus machinas ad pꝛęlucendi ministerium fabꝛicatas pharos dicunt. Nã phos luꝛ ẽ·oꝛos visio dicit᷑ Unde ꝛ lucifer gręce phosphoꝛus appellatur.

De lectricis ꝛ sellis Cap̃.xi.

l Ectice a lectis hẽrbis vocatę. Stratus a sternẽdo dictus·q̃si stoꝛiat⁹. In his solis antiq̃ ad doꝛmiendũ accubabant·nõdum laneis stramentis repꝛis. Stoꝛia qꝫ sit terra strata. Cama ẽ bꝛeuis ꝛ circa terrã. Bꝛęci enĩ cami bꝛeue dicũt. Cubile ẽ cubandi locus. Bꝛabatum gręcum est. Baiolula ẽ lectus qui in itinere baiulatur·a baiulando id est deꝓtando. Puluinar lect⁹ diuitũ est.inde ꝛ puluillus. Spingę sũt lectice ĩ quib⁹ sũt spingatę effigies·quos nos gryfos dicim⁹. Punicani lecti paꝛui ꝛ humiles pꝛimum a carthagine aduecti.ꝛ inde noiati. Lecticę siue plutei lecti·de quib⁹ satili⁹ rufus de vita sua pꝛima inquit contra cõsuetudinẽ imꝓatoꝛ ipse ꝓ lectis lecticis vtebat᷑. Sponda aũt exteꝛioꝛ pars lecti·pluteus interioꝛ. Genialis lecti ꝓꝛie sũt qui sternũtur puellis nubentibus·dicti a generãdis liberis. Cunabula sunt lecticuli in quibus infantes iacere consueuerunt·dicta qꝫ partui adhibeant᷑·q̃si cinabula. Nã cine ẽ gręce eniti. Pheretrũ dicitur eo qꝫ in eo moꝛtui deferantur.ꝛ ẽ gręcũ nomẽ. Nã pheretron dicit᷑ apo tu pheresin·id est a ferẽdo.nã latine capul⁹ dicit᷑ qꝫ sup capita boiuꝫ ferat᷑.sic Plaut⁹ ait: Capularis senex.id ẽ vicin⁹ capulo. Scamna sũt quę altioꝛib⁹ lectis apponũt᷑·dicta a scãdẽdo id ẽ ascẽdẽdo. Hinc ꝛ scabelli·q̃ lectis paꝛuis uel sellis ob ascẽsũ apponũt᷑. Scabellũ aũt ꝛ suppedaneũ dicit᷑. Nã qõ dicunt gręci ꝓpodion·diꝛerũt latini scabellũ.ꝛ alij diꝛerũt suppedaneũ·qꝫ sub pedib⁹ sit. Scansilia grad⁹ sũt vbi honoꝛati in sedib⁹ hẽrẽt. Sedes dictę·qm̃ apud veteres romanos nõ erat vsus accumbẽdi. vnde ꝛ consedere dicebant᷑. Postea ut Uarro ait de vita ꝓpꝛia romani·viri discũbere ceperũt·mulieres sedere·qꝫ turpis visus ẽ ĩ muliere accubitus. Sedes singulari numero ꝓꝛie regni est·qõ gręce thꝛon⁹ dicit᷑. Itẽ thꝛonũ gręci dicũt·nos solium. Subsellia ꝟo cęteroꝝ cathedrę doctoꝝ. Soliũ in q̃ reges sedẽt ꝓꝛter tutelã coꝛpoꝛis sui·ꝟm quosdã a soliditate dictũ q̃si solidũ·ꝟm alios ꝓ antistichon q̃si sedũ a sedẽdo. Uã ꝛ sella q̃si sedda dicta ẽ ꝛ subsellia q̃si subsedia. Sellę curules erãt in quib⁹ magistratus sedẽtes iura reddebãt. Dicteqꝫ aũt curules·q⁹ apud veteres pꝛętoꝛes ꝛ cõsules ꝓꝛ itineris longinquitatẽ curru foꝝ ꝓuehebant᷑. Sellę aũt quę post eos vehebant᷑ quib⁹ sedentes dicere iura solebant·a curru curules sellę sũt noiatę. Tripodes scabelli sũt·habẽtes tres pedes·ꝟ ꝛ candelabꝛa tripoda sũt·q⁹ similiter tres habent pedes.

De vehiculis Cap̃.xii.

Arrũ a cardine rotaꝝ dictũ. Uñ ꝛ curr⁹ dicti qꝫ roꝛas habere videnẽ. Rota aũtẽ dicta qꝫ ruat.ꝛ rotundũ a rota vocatum Reda genus vehiculi quattuoꝛ: rotaꝝ.bas antiq̃ retas dicebant·ꝓꝛ qꝫ haberent rotas. Carpentũ põpaticũ vehiculi gen⁹ est·q̃si carrũ pompaticũ. Plaustrũ vehiculũ duaꝝ rotaꝝ q̃b⁹ onera deferũtur. Et dictum plaustrũ·q⁹ volui᷑.q̃si diceret·pilastrũ Caracutũ vehiculũ altissimaꝝ rotaꝝ q̃si carrũ acutũ. Capsus carruca vndiqꝫ contexta·q̃si capsa. Pilẽtũ uel pꝛętoꝛiũ cõtextũ quattuoꝛ rotarũ vehiculũ·q̃b⁹ matronę olim vtebãt᷑. Uirgili⁹: Pilentis matres mollib⁹. Horati⁹: Plures calones atqꝫ caballi pascendi ducenda pꝛętoꝛia. Erãt aũt antea pilẽta veneti coloꝛis·nõ ut nũc sũt roſsati·q̃b⁹ niſi castę matronę vti nõ poterãt sic nec virtis. Basterna vehiculũ itineris·q̃si vasterna mollibus stramentis cõpositũ·a duobus animalibus deꝓtatur.

De reliquis quę in vsu habentur. Cap̃.xiii.

Aculus a bacho ꝛepꝛoꝛe vitis ferẽ iuẽ⁹. b in q̃ hoies moꝛi vino inniterẽt᷑.sicut aũt a bacho bacul⁹·ita a baculo bacillus per diminutionẽ. Fustes dicti qꝫ pꝛęfixi in terrã stẽt·q̃s palos rustici vocãt·q̃b⁹ iuuenes ꝓ crimĩb⁹ ferũt᷑. Uectes dicti qꝫ mamb⁹ vectent᷑. vnde hostia saꝝaqꝫ euellũtur. Foꝛfices ꝟm etymologiã si a filo dicũt᷑.f.ponit᷑ ut foꝛfices quę sũt sartoꝝ. Si a pilo ꝓ.ut foꝛpices quę sunt tonsoꝝ. Si ab accipiendo c.ut foꝛcipes·eo qꝫ foꝛmũ capiãt quę sunt fabꝛoꝝ. Foꝛmũ enĩ diꝛerũt antiqui calidũ·vnde ꝛ foꝛmosus. Nouacula ferrũ subtile sarisqꝫ acutũ. Dicta aũt nouacula eo qꝫ inouet facię. Pecten dictus eo qꝫ pexos capillos faciat atqꝫ compositos. Calamistrũ ẽ acus quę calefacta ꝛ adhibita·calefacit ꝛ inꝛoꝛquet capillos. Unde ꝛ calamistrati appellant᷑ q̃ comã toꝛquent. Clauis dicta qꝫ claudat ꝛ aperiat. Catenarũ qꝫ capiendo teneat. Horologiũ·qꝫ ibi hoꝛas legamus·id ẽ colligamus. Est enĩ i solarijs positũ·vbi a clauo ꝓ lineas curꝛit vmbra·ut quãcũqꝫ die hoꝛã ostendat.

De instrumentis rusticis Cap̃.xiiii.

Omer ẽ dictus qꝫ vi humũ cruat·seu ab v euomẽdo tꝛã. de q̃ Lucreti⁹: Unc᷑ aratri; ferꝛ⁹ occulto decrescit vomer ĩ aruis

sumpsitq; per detrimenta fulgorem. Aratrum ab arando terram vocatũ·quasi arateriũ. Buris est curuamẽtum aratri·dictum q̃si βουσουρα qd̃ sit in similitudine caudę bouis. Dentale est aratri pars prima in qua vomer inducit̃·quasi dens Cultelli a cultura dicti·eo q̃ ex ipsis putatiõe veteres in arbore vtebant̃ ⁊ vitę priusq̃ falces eẽnt repte. Falx ẽ qua arbores putãt̃ ⁊ vites. Dicta aũt falx q̃ hac primũ milites hęrbam filicẽ solebant abscidere. vnde est illud: Pax me certa ducis placidos curuauit i vsus. Agricolę nũc sum·militis ante fui. Falcastrũ a similitudine falcis vocatum Est aũt ferramentum curuũ cum manubrio longo ad densitatem vepriũ succidendam. Hi ⁊ runcones dicti·quibus vepres secantur·a runcando dicti. Serrula est prętenuis lamina ferri dentiũ mordacitate resecãs arbores seu ramos. Rastra quoq; aut a radendo t̃rã·aut a raritate dentium dicta. Ligones q̃ terram leuent· quasi leuones. Scudicia dicta eo q̃ circa caudicem terram aperiat. Et q̃uis eius vsus in reliquis opib⁹ habeat̃· nomẽ tñ ex caudice retinet. Hanc alij generalit̃ fossoriũ vocant·q̃ foueam faciat·quasi fouessoriũ Sarculũ ferrũ fossoriũ est·habens duos dentes a sarriendo·id est fodiendo dictum. Sunt autẽ uel simplices uel bicornes. Pastinatum vocant agricolę ferramentum bifurcũ·quo semina sparguntur. Unde etiam repastinari dictę sunt vineę veteres·quę refodiuntur. Cylindrus lapis est teres ĩ modũ colũnę·q̃ a volubilitate nomẽ accepit. de quo Uirgili⁹: Area tũ primũ ingẽti ęquanda cylindro. ⁊ vertẽda manu Tribula gen⁹ vehiculi vnde teruntur frumẽta. ⁊ ob hoc ita vocat̃. Pala quę ventilabrũ vulgo dicitur a ventilandis paleis noĩata. Furcillę dictę eo q̃ his frumenta cillent̃·id est mouentur. Unde ⁊ oscilla dicta ab eo q̃ cilleant̃·hoc ẽ moueãt̃ ora. Nam cillere ẽ mouere. Tessere sũt quibus frumentorũ numer⁹ designatur. Trapetũ mola oliuaria. Prelũ trabes quo vua calcata premitur a premẽdo vocatũ· q̃si pręssoriũ. Lac⁹ prelũ quo premit̃ oleũ q̃ liquat⁹ ꝓfluat. ⁊ q̃ ab vuis uel oliuis torquẽdo oleũ vinũq; exigitur. Uerennes a vehere·id ẽ portare noĩatę Qualus corbes colaq; prelor ꝑ quẽ mustũ fluit· a colãdo dictus. Fisclum quasi fisculum a colando oleum dictum uel quasi fiscella olei.

De instrumentis hortor Cap̃.xv.

Ota dicta q̃ quasi ruat. Est enĩ machina de qua a flumine aqua extrahit̃. Lucretius: In fluuio versare rotas atq; austra videm⁹. Austra aũt id est rota·ab hauriendo aquas dicta. Gyrgill⁹ dict⁹ q̃ in gyro vertat̃. Est enĩ lignũ in transuersa pertica mobile ex quo funis cum situla uel vtre ĩ puteum dimittitur·hauriendę aquę causa. Telonem hortulani vocãt lignũ longum quo hauriũt aquas. Et dict⁹ telon a longitudine. Telon enĩ dicitur iuxta gręcos q̃cquid longũ ẽ. Unde ⁊ mustela vocata quasi mus longus. Hoc instrumentũ hispani ciconiã vocãt· ꝓpter q̃ imitetur eiusdẽ nominis auem·leuantis ac deponentis rostrũ dum clangit. Lupus qui ⁊ canicula ferreus arpax·quia si qiud in puteũ decidit·rapit ⁊ extrahit. vnde ⁊ nomẽ accepit. Arpax autem dictus·quia arripit. Arpe enim gręce rapere est.

De instrumentis equorũ Cap̃.xvi.

Halerę ornamẽta equorũ sũt. ⁊ ẽ gręcus sermo. Fręna dicta q̃ equos fremere cogant·uel q̃ hęc equi frẽdant·id ẽ imprimant deutib⁹ ⁊ obmordeant. Unde ⁊ nefrendes dicti adhuc lactẽtes porculi·q̃ nõdũ aliq̃d frendant·id est cõminuant dentib⁹. Hinc ⁊ faba fresa quę molita est. Lupati sũt fręni asperrimi. Dicti aũt lupati·a lupinis dentib⁹ qui inęquales sũt. vnde etiã eor̃ morsus vehementer obest. Cham⁹ genus asperi fręni·quo caballi supbi coerceri solent·dictus a curuitate. Chamos enĩ gręci curuũ dicunt. Habenę ab habendo dictę·q̃ his equos habeam⁹·hoc ẽ teneam⁹. vñ ⁊ equi habiles dicti. Hęc ⁊ retinacula·a retinẽdo lora. Capistrũ a capite iumentor̃ dictũ. Sella a sedendo·quasi sedda. Antella quasi antesella·sicut ⁊ postella quasi postsella. Cingulũ hoĩuz generis neutri ẽ·nã animaliũ genere fęminino dicim⁹ has cingulas. Sagma quę corruptę vulgo salma dicit̃·a stratu sagor̃ vocat̃. vnde ⁊ caballus sagmarius·mula sagmaria. Capulum·funis a capiendo·q̃ eo indomita iumenta comp̃hẽdant̃. Calcaria dicta quia in calce hoĩs ligant̃·id est in pedis posteriore ꝑte ad stimulandos equos·quibus aut pugnandum est·aut currendũ ꝓpter pigritiã animaliũ aut timorẽ. Nã ex timore stimuli nuncupati·licz sint ⁊ libidinis stimuli. Strigiles nuncupati· a tergendo·q̃ his equi tergantur. Character ẽ ferrũ coloratũ. quo note pecudib⁹ inurunt̃. Character aũt gręce latine forma dicitur. Cauteriũ dictum quasi cauturiũ·q̃ vrat ⁊ ꝓuida sit in eũ seueraq; cautio·ut dũ videt̃ cui⁹ sit·auaricia refręnet̃. Q.d̃ interdũ ꝓ signo·interdũ ꝓ cura adhibetur·ut vis morbi ignis ardore siccetur.

Finit liber etymologiarum
Isidori hispalensis episcopi.

In christi nomine incipit liber primus sancti Isidori hispalensis episcopi de sūmo bono.

Q; deus sūmus ⁊ incōmutabilis sit Cap̄.I.

Summū bonū

deus est. quia incōmutabilis
ſ est ⁊ corrumpi omnino non
potest. Creatura ꝺo bonum
ꝯ non summū est. q; mutabilis est. Et dū sit quidē bonū: nō tñ esse potest sūmū. Quid est deo immortalitas nisi ei⁹ incōmutabilitas? Nā ⁊ āgeli ⁊ animę immortales sūt. ꝯ imutabiles nō sūt. Ideo solus deꝰ dicit immortalis. q; solus incōmutabilis est. Nam anima mox dū deserēte deo de bono i malū mutat. sic ⁊ angel⁹ ē mutat⁹ dū deserto deo ē lapsus. Nō materiā habet vnde existat mutabile est: q; de informi ad formā trāsit. Nō ꝺo nō habet materiam imutabile est. sicut deus vtiq; est. Bene ac substantialiter sūt ista in deo. id est incorruptio. immortalitas. incōmutabilitas. inde ⁊ merito cuncte ꝓponit creaturę. Opus non consilium apud deū credim⁹ mutari. nec variari eū q; ꝓ varia tpa diuersa ꝓcipit. ꝯ manens idem incōmutabilis ⁊ ęternus: quid cuiq; congruū esset tempori ab ipsa ęternitate in eius mansit dispositione cōsilij. Nō vsu nostro aliud deū putari aliud pulchritudinē eius atq; aliud magnitudinē ipsius. sicut aliud ē homo aliud pulchritudo ei⁹ q; desistēre pulchritudine homo manet. Ac ꝓ hoc qui ita intelligit deū. corporeū ee credit. dū pulchritudo ⁊ magnitudo dei ipse deus sit. Ideo deus dicit simplex. sive nō amittendo qō habet. seu q; non aliud ē ipse ⁊ aliud qō in ipso est. Inordinate dici seu conferri vitijs ea quę ordinate in deo sūt. utpote simplicitas quę aliqñ dicit ꝓ stulticia ⁊ non est in deo. apud deū ꝺo sūma simplicitas ē. Juxta hanc regulam ⁊ cętera existimanda sunt.

Q; imensus ⁊ omnipotēs sit deus Cap̄.II.

On ideo cęlum ⁊ terram implet deus ut
n contineāt eū. ꝯ ut ipsa potius contineant
ab eo. Nec particulatim deus implet oia ꝯ cum sit idem vnus. vbiq; tamen est totus. Nec ita putādus est esse in omnib⁹ deus: ut vnaquęq; res ꝓ magnitudine portionis suę capiat eū. id est maxima maius ⁊ minima minus: dū sit potius ipse totus in omnib⁹ siue omnia in ipso. Omnipotentię diuinę maiestas cūcta potestatis suę immensitate concludit: nec euadendi potentiā eius quis aditū inuenire poterit: q; ille omnia circūquaq; cōstringit. Cuncta enī intra diuini iudicij omnipotētiā coartanda. siue quę continenda sunt ut salua sint. siue quę ampurāda sūt. ut pereant. Nullaten⁹ ergo dicim⁹ posse effugere deū quēpiā Qui enī eū nō habet placatum. nequaq; euadet iratū. Immensitas diuinę magnitudinis ista est ut intelligamus eū intra omnia. ꝯ non inclusum. extra oia ꝯ nō exclusū. Et ideo interiorem ut oia cōtineat. ideo exteriorē. ut incircūscriptę magnitudinis suę imensitate oia concludat. Per id ergo q; exterior est ostendit esse creator. ꝓ id ꝺo q; interior. gubernare oia demonstratur. Ac ne ea quę creata sūt sine deo essent. deus intra oia est. Verū ne extra deū essent. deus exterior est. ut oia cōcludant ab eo. De consūmatione alicui⁹ facti dicitur pfectio. deus aūt q; nō est factus. quō est pfectus? Sed hunc sermonē de vsu nostro sumit humana inopia: sicut ⁊ reliq; ꝺba. quaten⁹ id qō ineffabile est utcūq; dici possit. qm̄ de deo nihil digne humanus sermo dicit. Dū localis nō sit deus. localit tñ in suis ambulat sanctis. dū de loco in loco prędicat ab eis. Nā deus qui nec loco mouet nec tpe in seruis tñ suis ⁊ tpe ⁊ loco mouetur. quotiēs ab eisdē localit prędicat. Dū de deo nec ſm quantitatem nec ſm qualitatē nec ſm situ nec ſm habitū aut motū aliquid digne dicat: Inest tñ ei quodāmodo latitudo charitatis q; nos ⁊ ab errore colligit ⁊ continet in veritate. Inest ei ⁊ longitudo qua nos longanimiter malos portat donec emēdatos patrię futurę restituat. Inest ei ⁊ altitudo ꝓ quā omnē sensum suę scientię imensitate exuperat. Inest ei ⁊ ꝓfundū quo damnandos inferius iusta ęquitate disponens ꝓordinat.

Q; inuisibilis sit deus Cap̄.III.

Um de deo loquēs scriptura plęrūq; di-
c cit: ecce deus. nō quasi visibilē ostendit. ꝯ vbiq; esse pręsentē significat. Per id qō dicit: ecce dñs. uel q; magnitudinē diuinitat⁹ ei⁹ nullus possit sensus attingere etiā nec angelicus. q; uis vsq; ad parilitatē angelicam humana post resurrectionē natura ꝓficiat: ⁊ ad contemplandū deū indefessa consurgat. videre tñ ei⁹ essentiā plene nō valet: quā nec ipsa pfectio angelica in totū attingit scire. ſm aplm qui ait: Pax dei quę exuperat omnē sensū. ut subaudias etiā angelo⁊. Sola enī trinitas sibi integre nota est. ⁊ humanitas a xpo suscepta quę tertia est in trinitate persona. Intelligibiliter quodam miro modo dei essentia sciri potest dū esse creditur. Opus ꝺo eius qō vtiq; equari ei nō potest ⁊ iudicia a nullo penit⁹ sciunt. Dei secreta iudicia nō posse sensu penetrari uel angelico uel humano. ⁊ ideo q; occulta ꝯ iusta sunt tantūdē venerari ea opus ē. ⁊ tenere nō discutere aut inquirere quis audear. ſm aplm q; ait: Quis enī cognouit sensū dñi: aut ꝺs consiliari⁹ ei⁹ fuit?

Q; ex creaturę pulchritudine
cognoscit creator Cap̄.IIII.

Ępe ad incorporeā creatoris magnitudi-
ſ nē creaturaꝝ corporea magnitudo comparat. ut magna considerent ex paruis ⁊ ex visibilib⁹ inuisibilia estiment. atq; ex pulchritudine factoꝝ effector operū agnoscat. nō tñ parilitate consimili ꝯ ex quadā subdita ⁊ creata specie boni. Sicut opus uel ars i artifice retorquet laudem. ita rerum creator ꝓ creaturam suam laudat.

Et quanto sit excellentior ex ipsa opis conditiõe monstrat. Ex pulchritudine circũscriptę creaturę pulchritudinẽ suam quę circũscribi nequit facit de' intelligi ut ipsis vestigiis reuertat homo ad deũ quib' auersus est ut q; p amorẽ pulchritudinis creaturę a creatoris forma se abstulit rursum p creaturę decorẽ ad creatoris pulchritudinẽ reuertat. Quibusdã gradib' intelligentię p creaturam ꝓgredit homo ad intelligendũ deũ creatorẽ id est ab insensibilib' surgẽs ad sensibilia a sensibilib' surgẽs ad rationabilia a rationabilib' surgens ad creatorem. Intelligibilia p se collaudant deũ irrationabilia t insensibilia non p se ꝫ p nos dũ ea considerantes deũ laudam'. Sz ideo dicũt laudare ipsa q; eandẽ laudẽ eaꝝ prurit causa. Dixerũt antiqui q; nihil tam ebes sit qõ nõ sensum habeat in deũ. Hinc est illud q; ex silice duro scintilla excutitur. Et si ignis in saxo vtiqz ubi sensus sentit ubi se vita nõ sentit.

Q; ex nostro vsu quędam species ad deum referantur Cap. v.

n Nostro vsu deus ęlare dicitur uel dolere Noꝝ eni motuũ apud deũ prturbatio nulla est apud quẽ tranquillitas sũma est. Nõ ita ẽ pręcipitãda mentis sententia ut credam' posse deo furoris uel mutatiõis accedere prturbationem ꝫ ipsam ęquitatẽ iusticię qua reos punit iracũdiã sacra lectio nominauit qm̃ qõ iudicãtis ęquũ ẽ furor est t indignatio patientis. Ira ergo intelligere opus est t alias passiões quas de affectione hũana ducit scriptura ad deũ. ut t iuxta se incõmutabilis sit credẽd'. t tñ p causaꝝ effectib' ut facili' intelligat nostrę locutiõis t mutabilitatis genere appellet. Tam clementer deus humanę infirmitati consulit ut q; cũ sicut ẽ nõ possumus agnoscere: nostrę locutionis more seipsum nobis insinuet. Unde t membroꝝ nostroꝝ qualitatem habere describit t passionũ indigna dici de se voluit quaten' ad sua p nostra nos traberet. t dum condescendit nobis consurgeremus ei.

Q; ex rerũ inferiorũ similitudine t humanis motibus figurat deus Cap. vi.

m Ultris modis deus ad signficandum se hominib' de inferioribus rebus species ad se trahit ut q; oia videt dicat oculus. t ꝓter q; audit oia dicat auris. p eo autẽ q; auertit ambulat. p eo q; expectat stat. Sic t in ceteris hoꝝ similib' ab humanis motibus trahit similitudo ad deũ sicut ẽ obliuiscẽs t memorãs. Hinc est qõ ꝓphęta dicit; Iurauit dñs exercituũ p animam suã. nõ q; deus animã habeat ꝫ hoc nostro narrat affectu. Et alibi simili figura. t vermis t scarabeus intelligit. Nec mirũ si vilib' significationibus figuret qui vsqz ad nostraꝝ passionum seu carnis contumelias descẽdisse cognoscit. Nã t ipse agnus nõ p natura ꝫ p innocentia. t leo p fortitudine nõ p natura. t serpens p morte t sapientia nõ p natura scribit. Nã t i ꝓphęta plastri portantis fenũ species ducit ad deũ. Et hę omnia ideo p figuram christus quia nihil ẽ eorum ad ꝓprietatẽ substãtię eius quẽ reuera iuxta ꝓpriã substantiã inuisibilẽ esse t incorporeũ cõstat.

Q; nõ fm essentiam ꝫ fm similitudinẽ species dicunt ad deũ necqz p eo substantię proprietate ꝫ p efficientijs causarũ rerũ species in ipso describunt Cap. vii.

Lerũqz de corporibus ad deũ sumuntur p qualitatum species quę tamen in deo nõ sunt quia in propria natura incorporeus est t incircũscriptus. Sz p efficientijs causaꝝ rerum in ipso species scribunt dum nõ fm essentiã sed fm similitudinem species dicuntur ad deum. necqz p eo substantię proprietate ꝫ p eo efficientijs caularum. Unde t creditur deum nũqz visibiliter hominibus apparuisse nisi p assumptã creaturaꝝ speciem. Fallunt quidam stultorum dum legunt ad imaginem dei factum esse hominẽ arbitrantes deum esse corporeum dum nõ caro id est corpus ꝫ anima id est spiritus dei imaginẽ habeat. Nõ ergo esse corporis formam in deo credamus qui hominem ad imaginẽ suam fecit qui mentem nõ carnem ad similitudinem suã creauit. Cogita igitur quale corpus habeat veritas. t dum nõ inueneris hoc ẽ deus. Facies dei in scripturis sanctis nõ caro ꝫ diuina cognitio intelligitur ea ratione qua per faciẽ conspectã quisqz cognoscitur. Hoc enim in oratione dicit deo; Ostende nobis faciẽ tuam. ac si dicat. da nobis cognitionẽ tuã. Os dei vnigenitus eius est. Nam sicut p verbis quę per linguam fiunt spe dicim' illa t illa lingua ita t pro verbo os dei ponitur quia mos est ut verba ore formentur. Et si volueris genere locutionis illo demonstrare quo is qui efficit per id qõ efficitur nominatur bene os pro verbo ponis sicut linguã p verbis sicut man' p litteris. Vestigia dei sunt quibus nunc deus per speculũ agnoscitur. Ad perfectum vo omniporẽs reperit dum ī futuro facie ad faciem quibusqz electis pręsentabitur ut ipsam speciem contemplent cuius nunc vestigia comprehendere conantur. t hoc est q; p speculum videri deus dicit sic t ceteras.

Q; deo nulla temporum successio ascribatur Cap. viii.

o Omnia tempora pręcedit diuina ęternitas nec in deo pręteritũ pręsens futurũve aliqõ credit ꝫ oia pręsentia in eo dicunt. q; ęternitate sua cũcta complectit. Alioquin mutabilis est deus credendus si ei successiones temporum ascribunt. Si semper aliqua essent cũ deo tempora nõ esset tempus ꝫ esset ęternitas nec mutarent tempora ꝫ starent. Pręsens pręteritũ t futurum nostrum est habere nõ dei. Verbi causa dicimus p pręsenti teneo codicẽ pro pręterito tenui pro futuro tenebo. Uniuersitatem vero deus tenet. t pro tenuit t tenebit tenet dicitur. Sed nec ipsorum angelorũ discessio accessioye est tem-

porum. Nam duas esse in creaturis res quibus vicissitudo tempor nō valet·angelis scilicz pro/pter q incōmutabili inhęrent creatori·siue mate/rię illi informi pr'ę ex ea omnia ista quę tpaliter iam voluunt formarent·nec ipsi vtiqz valebat tē/pus. Tempus igit nō ad eas creaturas quę super cęlos sūt·ꝫ ad eas quę sub cęlo sūt ptinere cogno/scit. Nō enī angelis accedunt tpa uel succedūt·ꝫ nobis q̄ sub cęlo versamur in hoc infimo mūdo.

De tempoꝛibus Cap.ix.

n Ulla ante principiū mūdi fuisse tpa ma/nifestum est·qꝛ dū sit ipsum temp' crea/tura·in principio cū mūdo factū esse cre/dendū est. Jdeo ergo principiū dicit q ex ipso cę/pit rerū vniuersaꝝ exordiū. Nullū spaciū coꝛpo/raliter habēt tpa·qꝛ ante abscedūt pene q̄ veniāt Jdeoqz in rebus nullus status ē tempoꝝ·qꝛ cele/ri creaturę motu mutant. Nec centū anni vnum temp' ē·nec vnus ann' vnū temp' ē·nec vn' men/sis vnū temp' est·nec dies nec hoꝛa·qꝛ dū hęc oīa ptīculis accedūt suis ꝛ decedunt: quō vnū dicen/dū ē qō nō simul est? Utrū sit pęteritū futurūve tempus sicut pręsens·querendū est. Et si est·scire oporꝛet qualit aut vbi est·sed aduerte q cuncta ꝛ futura ꝛ pręterita ꝛ pręsentia in animo port' sunt requirēda. Tria ista pręterita pręsentia ꝛ futura in animo tm̄ ineniri possūt·pręterita reminiscen/do·pręsentia cōtuendo·futura expectando. Spe/ramus igit aduenientia·intuemur pręsentia·reco/limus transcūtia. Hęc nō ita in deo sūt·cui simul omnia adsunt.

De mundo Cap.x.

m Undus ex rebus visibilib' ꝫ tm̄ inuesti/gabilibus constat. Homo aūt ex rerum vniuersitate cōposit'·alter in breui quo/dāmodo creatus est mūdus. Ratio mūdi de vno considerāda est hoie. Nā sicut p dimēsiones ętatū ad finē homo vergit·ita ꝛ mūdus p hoc q di/stēdit tpe deficit·qꝛ vnde homo atqz mūdus cre/scere videt·inde vteqz minuit. Frustra dicit per tanta retro tpa deo vacanti nouā p mūdo faciē/do oꝛtam fuisse cogitationē·qñ in suo ętemo ma/neret consilio hui' mūdi constructio. Nec temp' ante principiū ꝫ ętemitas fuit. Temp' ꝛo a sub/stitutione creaturę·nō creatura cępit a tpe. Qui/dā aiūt: Quid faciebat deus anteqū cęlū faceret? Cur noua volūtas in deo ut mūdū cōderet oꝛta est? Sz noua volūtas in deo eꝛoꝛta nō est·qꝛ ꝛ si in re mūdus nō erat·in ętema tm̄ ratione ꝛ consi/lio semp erat. Dicūt quidā·quid subito voluit de' facere mūdū quē ante nō fecit? volūtatē dei imu/tari arbitrātes q̄ aliqñ voluit qō aliqñ nō voluit Quibus respondendū est. Volūtas dei deus est·qꝛ nō ipse aliud ē·aliud volūtas ei'. Sz hoc est illi velle·qō ipse est. Et qō ipse est·vtiqz ętemū ꝛ in/cōmutabile ē. hoc est ergo volūtas eius. Mate/ries ex qua formatus est mūdus·origine nō tem/poꝛe res a se factas pręcessit·ut sonus cantū·pꝛioꝛ eni est sonus cantu·qꝛ suauitas cantilenę ad sonū vocis·nō son' ptinet ad suauitatē·ac p hoc vtrūqz simul sunt·ꝫ ille ad quē ptinet cantus pꝛioꝛ est·id est sonus. Materia ex qua cęlum terraqz formata est·ideo informis vocata est·qꝛ nōdum ex ea for/mata erant quę formari restabāt. Uerū ipsa ma/teria ex nihilo facta erat. Aliud est aliquid fieri posse·aliud fieri necesse esse. Fieri necesse·est quod deus naturis inseruit. Fieri aūt posse·ē qō extra cursum inditū naturaꝝ creatoꝛ ut faceret quādo voluit sibi reꝛuauit. Nō ex hoc substātiā habere credendę sūt tenebręqz·qꝛ dicit dñs p ꝛpheā: Ego domin' formās lucē ꝛ creans tenebras. sed quia angelica natura quę nō est pęuaricata·lux dicit. illa aūt quę pęuaricata est·tenebraꝝ noie nūcu/patur. Unde ꝛ i principio lux a tenebris diuidit. Sz quia ꝛ hos ꝛ illos deus creauit·ideo dicitur: Formans lucē ꝛ creans tenebras. Uerūtamē bo/nos angelos nō tm̄ creans ꝫ etiā formās·malos ꝛo creans tm̄ nō formans. Hoc ꝛ de hominibus bonis malisqz accipiendum est. Post ānumeratā cęli terręqz creaturam ideo nominat i geneſi spi/ritus sanctus. ut qꝛ supferri eum dici oporꝛtebat ante illa nominarēt; quoꝝ creatoꝛ spirit' sanctus supferri diceret·qō ꝛ apls indicat·dū supemineꝛē viam charitatis demōstrat. Jdeo supferri aquis sanctus dicit spiritus·qꝛ donū est dei·in quo sub/sistentes requiescimus·atqz pregendo nos supfert nobis. Una quęqz natura suo pōdere nitit. Ignis aūt ꝛ oleū merito supioꝛa semp appetūt·qꝛ p ipso/rum figurā supferri vniuersę creaturę spirit' san/ctus pbatur. Dies pꝛioꝛ fact' angeli sunt: quoꝝ ꝑpter vnitatē insinuandā non dies primus ꝫ dies dictus est vnus. Et idcirco ipse repetitur semp in executiōe creaturę. Qiua dies b̄ ē natura angelo/rū qñ creaturā ipsam cōtemplabat quodāmodo vesperascebat·nō aūt pmanendo in eius creaturę contuitu ꝫ laudē eius ad deū referens·eāqz me/lius in diuina ratione conspiciēs continuo mane fiebat. Si ꝛo pmaneret neglecto creatoꝛe i crea/turę aspectu·iā nō vespera·ꝫ noꝛ vtiqz fieret. Dū se creatura melius i deo q̄ i seipsa nouerit·ipsa sui cognitio quę maioꝛ in deo est dies ꝛ lux dicit. Co/gnitio ꝛo sua in seipsa ad compensationē cogni/tionis illius quę est in deo quia longe inferioꝛ est vespera nominat. Jdeoqz post vesperā mane fie/bat. Quia dū suā in se cognitionem sibi satisfa/cere nō agnoscerent·ut se plenius nosse potuisset ad deum sele referebat creatura i quo se diem agno/scendo melius fieret. Non sic quēadmodum nos transitorie dicim' fiat aliquid·sic deus dixit: Fiat cęlum in pꝛincipio. Illud enim sempiterne i ver/bo vnico dictum est. Si transitorie dictum est a deo fiat·erat vtiqz creatura aliqua·vnde iā talis fieret voꝛ. Sz q̄a anteq̄ diceret fiat·nulla extitit creatura·ipsum fiat qō dictū est i ętemitate ver/bi nō in vocis sono enunciatum est. Non septies a deo visa septiesqz laudata ē creatura quę anteq̄

fieret perfecte ab illo est visa: sed dum nos singula videntes laudamus: tanq̃ ipse videat laudetq̃ per nos: sicut illud: Nõ estis vos qui loquimini ꝫ spũs patris vr̃i q̃ loq̃t̃ i vobis. Proinde sic̃ ipse p nos loquit̃: ita videt & laudat p nos sed p se perennit̃ ac sempiterne videt: p nos vo tẽporaliter. Attende vniuersaliter creaturã in pncipio valde bonam vocari: singulariter vo tm̃ bonam. Quia & membra corporis cum sint singula bona: malus tamen bonum faciunt dum singula omnia valde bonum corpus efficiũt. Decor elementorũ omniũ in pulchro & apto consistit. sed pulchrum est quod p seipsum est pulchrũ: ut homo ex anima & membris omnibus constans. Aptum vo est ut vestimentũ & victus. Jdeoq̃ hominem dici pulchrum ad se: qa nõ vestimẽto & victui ẽ homo necessarius ꝫ ista homini. Jdeo aũt illa apta: quia nõ sibi sic̃ homo pulchra: aut ad se ꝫ ad aliud: id ẽ ad hominem accõmodata nõ sibimet necessaria. Hoc & de ceteris elementorũ naturis dicendũ. Cuncta quę sunt & facta sunt: mira valde sunt ꝫ consuetudine viluerũt Jdeoq̃ sic diuina scrutare opera ut semp ea cogites ĩmensa.

Unde malum Cap. xi.

Malum a diabolo nõ est creatum ꝫ inuentum. & ideo nihil est malũ: quia sine deo factum est nihil. Deus aũt malum nõ fecit: nõ quia alicubi aut aliquãdo erat malũ vnde fieret diabolus ꝫ quia vitium ẽ: dum esset angelus bonus: superbiendo factus est malus. & ideo recte dicit̃ ab eo inuentũ malum. Nullã esse creaturam mali constat: quia natura omnis aut incõmutabilis est ut deus: aut cõmutabilis ẽ ut creatura. Malum vo ideo natura nulla ẽ: quia accedendo in bonam naturam efficit eam vitiosam. Quod dum discedit: natura maner. & malum qđ inerat nusq̃ est. Ex eo quod vitium nocet nature agnoscit̃ vitiũ naturã nõ esse: quia nihil qđ naturale est nocet. Dum natura bona damnatur ꝓter voluntatẽ malam: ipsa voluntas mala testis est nature bone: que intantũ restat̃ eam esse bonã: ut illam deus p malo nõ relinquat inultam. Credit̃ ab hereticis mentem a deo: vitia a diabolo fuisse creata: vnde & ab ipsis due nature bona & mala putant̃. Sed vitia natura nõ sunt. & dum vere a diabolo sint: nõ tamen creata sunt. Quã ob causã permiserit deus mala oboriri statim nisi ut ex contrarijs malis bone nature decor emineret? Modus iste etiã in verbis esse comperitur. Qui mod⁹ antitetha grece dicit̃: qđ latine oppositũ uel contrapositum nominat̃. Et fit pulchra locutio quando mox contraria prosperis pferunt̃. Ita & in rebus pmixtum est malum: ut nature bonũ ad compationem excelleret mali. Fecit deus omnia valde bona: nihil ergo natura malum: quando & ipsa que in creaturis videntur esse penalia si bene vrant̃ & bona & prospera sunt: si male vtantur nocent. Ita ergo pẽsanda est creatura ex nostro vsu nõ bona: nã ex sua natura valde bona. Si radas superciliũ hominis paruam rem demis: ꝫ totius corporis ingeris fẽditatem. Ita & in vniuersitate creature est: si extremum vermiculum natura malum dixeris: vniuersę creature iniuriã facis. Cuncta mala p peccatum primi hominis p pœna sunt translata in vniuersum genus humanũ. Proinde quęcũq̃ vident̃ mala partim nobis scriũt origine partim culpa. Mala dicunt multa ĩ creaturis puersi: ut ignẽ quia vrit: ut ferrũ quia occidit: ut feram quia mordet: ꝫ cõmoda ipsorum nõ intendẽs homo accusat in illis quod sibi debet potius imputare: cuiq̃ p peccato ista effecta sũt noxia que illi omni ex parte fuerũt ante peccatũ subiecta. Nostro vitio nõ sua natura nobis mala sũt ea que nobis nocent. Nam lux cũ sit bona: infirmis oculis noxia est. & tũc oculorum vitium non lucis est: sic & cętera. Cum creaturarum stimulis & elementorum aduersitatibus homo verberatur peccati hoc exigente pœna ut deo superbiens homo ea que infra ipsum sunt patiatur aduersa. Unde & in sapientia legit̃ pro deo. Pugnabit cum eo orbis terrarũ contra insensatos. Merito ergo peccatorũ hoc actum est ut naturaliter prospera mutent̃ homini in aduersa. Unde & salomon dicit: Creatura exardescit in tormentũ aduersus iniustos. & lenior est ad benefaciendũ bis qui in deo confidũt. Nõ erit caro subiecta animę nec vitia rationi: si animus nõ est subditus cõditori. Tũc autẽ recte subijciunt̃ nobis omnia que sub nobis sũt: si nos subijcimur ei a quo nobis illa subiecta sunt. Nam & que videtur subiecta esse ei qui deo subiect⁹ nõ est: ille potius subijcit̃ eis qui suã voluntatẽ subiugat amori eorũ que sibi cẽ subiecta existimat.

De angelis Cap. xii

Angelorum nomen officij est nõ nature. a Nam ꝫm naturam spiritus nuncupanẽ Quando enim de cęlis ad annunciandũ hominib⁹ mittunt̃ ex ipsa annũciatione angeli nominant̃. Natura enim spiritus sũt. Tũc autẽ angeli vocant̃: quãdo mittunt̃. Natura angelorum mutabilis est: quia inest illis mutabilitas in natura: ꝫ facit eos incorruptos charitas sempiterna. Gratia dicimus nõ natura esse incõmutabiles ãgelos. Nã si natura incõmutabiles essent diabolus nõ vtiq̃ eccidisset. Mutabilitati itaq̃ nature suffragat̃ in illis cõtẽplatio creatoris: inde & priuatus est apostata angelus dum fortitudinẽ suam nõ a deo ꝫ a se voluit custodiri. Ante omnẽ creaturam angeli facti sũt dum dictũ est fiat lux. De ipsis enim dicit scriptura: Prior omniũ creata est sapientia. Lux enim dicuntur participando luci ęternę. Sapientia vero dicũtur: ingenitę inhęrendo sapientię. Et dum sint mutabiles natura: nõ tamen sinit eos contemplatio mutari diuina. Ante omnẽ creaturam mundi creati sũt angeli. Et ante omnẽ creationẽ angelorũ diobolus

conditus est·sicut scriptū est. Ipse est principium viarū dei. Unde ⁊ ad comparationē angelorum archangelus appellatus est. Prius enim creatus extitit ordinis prelatione nō temporis quātitate. Primatū habuisse inter angelos diabolum excellentia prelationis·ex qua fiducia cecidit·ita ut sine reparatione lateret. Cuius prelationis excellentiam ꝓpheta his verbis annūciat: Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso dei. Abietes nō adequauerūt sūmitatē illius. Omne lignū paradisi nō ē assimilatū illi: quoniā speciosiorem fecit eū deus. Distat conditio angeli a conditione hominis. homo enī ad dei similitudinem conditus est·archangelus ꝯo qui lapsus est·signaculū dei similitudinis appellat⁹ est·testante dño per Ezechielē: Tu signaculum similitudinis plenus sapiētia pfectus decore ī delitijs paradisi dei fuisti. Quanto enim subtilior ē eius natura·tanto plenius extitit ad similitudinē dīnę virtutē expressa. Prius de celo cecidisse diabolum ꝙ homo conderet. Nam mox ut factus est in superbiam erupit. ⁊ precipitatus de celo est. Nam iuxta veritatis testimoniū·ab initio mendax fuit ⁊ in veritate non sterit·quia statim ut factus est cecidit. Fuit quidē in veritate conditus·ꝫ nō stando confestim a veritate est lapsus. Uno superbię lapsu dum deo per tumorē se conferūt. ⁊ homo cecidit ⁊ diabol⁹. Ꝫ homo reuersus ad pēnitentiā deo se inferiorē esse cognouit. Diabolus ꝯo nō solum in hoc contentus ꝙ se deo equalem existimans cecidit·insuper etiā superiorem deo se dicit·ſm apli dictum: qui ait de antichristo. Qui aduersat⁹ ⁊ extollit⁹ supra oē quod dicit⁹ deus aut quod colitur. Diabolus ideo nō petit veniam·quia nō compungit⁹ ad pēnitentiam. Membra ꝯo eius sępe per hypocrisim deprecant⁹·qō tamen ꝑ mala conscientia adipisci nō merent⁹. Discat humana miseria ꝙ ea causa citius ꝓuocet⁹ deus prestare veniam dum infirmo compatit⁹ homini·q: ipse homo traxit ex parte inferiore infirmitatem peccandi·hoc ē ex carne·qua inclusa anima detinet⁹. Apostatę ꝯo angeli ideo veniam nō habent·q: carnalis fragilitatis nulla infirmitate grauati sunt ut peccarent. Moises aūt post peccatū idcirco reuertunt⁹ ad veniam·ꝓpter ꝙ ex lutea materia pondus traxerūt infirmitatē. Ideoq; ꝑ infirma carnis conditione reditus patet hominī ad salutem·sicut ⁊ psalmus dicit: Ipse scit figmentū nostrum. Memēto domine ꝙ terra sumus. Et iterum: memorare inquit quę mea substantia. Postq; apostatę angeli ceciderunt. cęteri perseuerantia ęternę beatitudinis solidati sūt. Unde ⁊ post cęli creationem in principio refert⁹ fiat firmamentum: Et vocatum est firmamentum cęlum. nimirū ostendēs ꝙ post angelorum ruinam hi qui pmanserūt firmitatē meruerunt ęternę pseuerantię ⁊ beatitudinis quā antea minus acceperant. Unde oportet agnosci ꝙ malorum iniquitas sanctorū seruiat vtilitati. Quia vnde mali corruūt·inde boni pficiunt. Bonorum angelorum numerus·qui post ruinam angelorum malorū est diminutus·ex numero electorū hominum supplebit⁹·qui numerus soli deo est cognitus. Inter angelos distātia potestatū est. ⁊ ꝑ graduū dignitate ministeria eisdem sunt distributa·alijq; alijs prefert⁹·tam culmine potestatis ꝙ scientia virtutis. Subministrant igit⁹ alij alioꝝ precpris atq; obediunt iussis. Unde ⁊ ad ꝓphetam Zacchariam angelus angelum mittit. ⁊ quęcūq; annunciare debeat precipit. Nouē esse distinctiones uel ordines angelorum sacrę scripturę testātur·id est angeli·archangeli·throni·dominationes·virtutes·principatus·potestates·cherubin ⁊ seraphin. Horū ordinum numerū etiam Ezechiel prophęta describit sub totidem nominib⁹ lapidum cum de primatu apostatę angeli loquer⁹: Omnis inquit lapis preciosus operimentū tuum. Sardius ⁊ topazius ⁊ iaspis chrysolitb⁹. ⁊ onyx ⁊ berillus·saphirus·carbunculus ⁊ smaragdus. Quo numero lapidum ipsi ordines designati sunt angelorū·quos apostata angelus ante lapsū quasi in vestimento ornamenti sui affixos habuit·ad quorum comparationem dum se clariorem cunctis asperit confestim intumuit ⁊ cor suum ad superbiam eleuauit. Angeli semp in deo gaudēt nō in se. Malus ꝯo ideo est diabolus·quia nō quę dei·sed quę sua sunt requisiuit. Nulla autem maior iniquitas ꝙ non in deo ꝫ in se velle quēpiam gloriari. Angeli in verbo dei cognoscunt omnia anteqū in re fiant ⁊ quę apud homines adhuc futura sunt·angeli tā reuelante deo nouerūt. Prequaricatores angeli etiam sanctitate amissa·nō tamen amiserūt vigacem naturę angelicę sensum. Triplici enī modo scientię acumine vigent·id est subtilitate naturę·experientia temporum·reuelatione superiorum potestatū. Quotiens deus quocūq; flagello huic mūdo irascitur·ad ministeriū vindictę apostatę angeli mittunt⁹: qui tamen diuina potestate coercentur ne tantū noceant quantum cupiunt. Boni autem angeli ad ministerium salutis humanę deputati sunt·ut curas administrent mūdi ⁊ regant omnia iussu dei·testāte apostolo: Nōne omnes inquit sunt administratorij spiritus ī ministerium missi·propter eos qui hereditatem capiunt saluris? Angeli corpora ī quibus hominibus apparent de superno aere sumunt: solidamq; speciem ex celesti elemento induūt ꝑ quam humanis obtutibus manifesti⁹ demonstrent⁹. Singulę gentes prepositos angelos habere credunt⁹·quod ostenditur testimonio angeli danieli loquentis: Ego inquit veni ut nunciarem tibi ꝫ princeps regni persarū restitit mihi. ⁊ post alia. Nō ē q̄ me adiuuet nisi michael princeps noster. Itē omnes homines angelos habere probant⁹·loquente dño in euangelio. Amen dico vobis·quia angeli eoꝝ semp vident faciē patris mei qui est in celis. Unde ⁊ petrus in actibus apostolorum cum pulsaret

ianuam·dixerũt intus apostoli: Nõ est petrus ꝟ angelus eius est. Si deũ angeli contuent᷑ & vidẽt cur petrus apl̃us dicit: in quem desiderãt angeli dei cõspicere? Ite si eũ nõ contuent᷑ nec vident: quõ iuxta sententiã dñi·angeli coꝝ semp̃ vidẽt faciem patris qui est in cęlis? Sz bene vtrũq; est. Nam veraciter credimus ꝙ deũ angeli & vident & videre desiderant, & habẽt & habere festinant, & amant & amare nitũt᷑. Si enĩ sic videre desiderãt ut effectu desiderij nõ pfruant᷑· desiderũ ꝫ necessitatẽ habet, necessitas ista penalis est. ꝟ beatis angelis omnis pena longe est·qz nunq̃ simul pena & beatitudo cõueniũt. Rursum si eos dicimus dei visione satiari·satietas fastidiũ habere solet. & scimus illos dei visionẽ quã & desiderant fastidire nõ posse: quid ergo est nisi ut miro modo simul vtrũq; credamus·qz & desiderant & satiant᷑? Sz desiderãt sine labore, & satiant᷑ sine fastidio. Ne enim sit ĩ desiderio necessitas·desiderantes satiant᷑. Et iterũ ne fit in satietate fastidiũ satiati desiderãt. Vident ergo angeli faciẽ patris p satietatem·sed quia satietas ista fastidiũ nescit· angeli desiderant in eo prospicere semp̃. Ubicũq; in scripturis sanctis ꝓ deo angelus ponit᷑· nõ pater· nõ spũs sanctus· ꝟ ꝓ incarnationis dispensatiõe solus filius intelligit᷑. Ante dominicę incarnationis aduentũ discordia inter angelos & homines fuit. Veniẽs aũt xp̃s pacem in se & angelis & hominib⁹ fecit. Eo quippe nato clamauerũt angeli. In terra pax hominib⁹ bonę volũtatis. Per incarnationẽ igit᷑ christi nõ solũ deo reconciliatus est homo·vez̃ etiã pax inter homines & angelos reformata est. Discordia igit᷑ ante aduentũ xp̃i hominũ & angeloꝝ fuisse ꝓ id maxime agnoscit᷑, ꝙ salutati in veteri testamento ab hominib⁹ angeli·despiciũt se salutari ab eis, qõ in nouo testamento a iohanne factum nõ solum reuerenter angelus suscipit·vez̃ etiam ne faciat interdicit. Ob hoc homo in veteri testamento despicit᷑ nec resaluatur ab angelo·eo ꝙ homo adhuc nõdum transisset in deum. Suscipitur autẽ homo a deo & reuerenter salutatur ab angelo. Nam & mariã angelus gabriel legitur saluasse, & iohanni angelum salutanti ab eodem angelo dicit᷑. Uide ne feceris·conseruus enim tuus sum & fratrũ tuorum. Per quod agnoscit᷑ ꝓ incarnationem dominicam pacem hominibus fuisse & augelis redditam.

De homine Caꝑ.xiii.

Omnia sub cęlo ꝓpter hominẽ facta sunt
o homo aũt ꝓpter scipsum. Inde & omnia
p figuram ad eius similitudinẽ referunt᷑.
Cõmunia homini omnia naturalia esse cũ omnibus rebus quę constant, & ĩ hoĩe oĩa cõtineri·atq; in eo omniũ rerũ naturã consistere. Uniuersitatis creaturę homo magna quędã portio est·tantoq; gradu est cęteris excellẽtior quanto imagini diuinę vicinior. Quãtũ cęteris creaturis prestet homo dignitate virtutis·ex ipsa reuerentia discit creationis·dum ꝓ omnia dixit deus: fiat. & facta sunt. Creare ꝛo hominem quadam ętemi consilij deliberatione voluit·dicens: Faciamus hominem ad imagnem & similitudinem nostrã. Quia enim boni sumus naturaliter conditi·culpę quodãmodo merito cõtra naturã mali sumus effecti. Sicut prescisiit de⁹ hominẽ peccaturũ·ita & prescisiit qualiter illum ꝓ suam gratiã repararet·qui suo arbitrio deperire potuisset. Originalit᷑ adam & eua simul creati sunt·specialiter ꝛo postea mulier de latere viri formata est. Pariter ergo condiri sunt vtriq; rationis ordine·nõ pariter temporis vnitate. Uir ad imaginem dei fact⁹ ẽ·mulier ad imaginem viri formata est. vnde & illi lege naturę subiecta est. Item vir ꝓpter semetipsum factus est·mulier ad adiutorium viri creata est. Homo ꝓpter peccatum tunc traditus ẽ diabolo·quando audiuit: terra es & ĩ terram ibis. Tũc enim dictũ est diabolo: terrã manducabis. Unde & ꝓphęta ait serpenti: puluis panis eius. Serpens enim diabolus est·puluis impij. & ipsi sunt cibus diaboli. Quia prava volũtate ad ima collabimur· recte ad bene agendum cum labore consurgimus, qõ nõ ita esset si delectatio flagitiũ primorum hominũ nõ persuasisset·quibus ad bene viuendum tantũ velle sufficeret & sine difficultate statim actio obtemperaret. Diuisio & pugna ut sit in hoĩs animo pęna pcĩ ẽ ex primo homine in omnes eius filios propagata·ut qui voluit cum deo esse vnitus·esset in seipso diuisus. & q̃ imperãti domino noluit esse subiect⁹·fieret sibimet ipsi rebellis atq; contrarius. Unde nec sibi poterit subiugari si prius deo non fuerit subiugatus. sibiq; seruiet nolens q̃ deo noluit volens. Ex varie ꝓ diuersa humanũ defluxit genus·dum se ab vna stabili semp̃q; manente diuinitatis soliditate subtraxit. Nã dũ opus qõ libet appetit·quasi ibi iam requiem mentis infigit. Sz dum ei non sufficit·mutata intentiõe ad alias atq; alias actiones transit·dumq; ꝓ diuersa requiẽ solidã quęrit nec inuenit·in labore miser & varietate vanit᷑ & vacu⁹ a requie manet. Cuius eadẽ mutabilitas nõ sit homini concreata· ꝟ ꝓ merito primę prẽuaricationis illi accesserit·iam tamen naturalis facta est·qz originaliter a primo homine sicut & mors in omnes homines transijt.

De anima cęterisq; sensibus Caꝑ.xiiii.

Ita corporis aĩa·vita animę deus ẽ. Et
v sicut corpus mortuum est sine anima·ita
anima mortua est sine deo. Anima hominis nõ est homo· ꝟ corpus qõ ex humo factum est·id trñ homo est. Inhabitando autem in corpore anima·ex ipsa participatione carnis hominis nomẽ accepit·sicut apostolus interiorem hominem dicit animam·non carnem conditam esse ad dei imaginem. Male ergo a quibusdã creditur animã hoĩs esse corpoream·quę ꝓ id ad dei imaginẽ facta est ut si nõ incõmutabilis ut de⁹ esset·tñ

incorporea ut de⁹ exísteret. Sicut angeli ita ⁊ anime. Habent enim initium finem ꝺo nullū. Nā quędam in rebus temporalia sūt quędam ꝑpetua quędam ꝺo sempiterna. Temporalia sunt quib⁹ ineſt ortus ⁊ obitus. Perpetua quibus ortus non terminus. Sempiterna quib⁹ nec ortus nec terminus. Animam nō esse partem diuinę substantię uel naturę nec esse eam ꝓius ꝙ corpori misceat sed tunc eam creari quando ⁊ corpus creatur cui admisci uidetur. Philosophor⁹ sentęntię dicūt esse animā ꝓius ꝙ nascatur in corpore. Qꝺ verū esse nullis approbatur indicijs. Nā vtrū antea fuisse mus nec ipsi nouim⁹ nec quis hominū dicat habemus. Nō est ergo quęrendū qꝺ querendo magis est irridendum. Gentiles ⁊ hereticꝰ de anima disputare conantur sed quomodo de illa aliquid recte sentire possūt qui auctorem ad cuius imaginem facta est nō nouerunt. Et ideo multa erroꝛe digna dixerunt. Mutabilis est anima nō localiter sed temporaliter suis affectionib⁹. Corpus autē ⁊ loco ⁊ tempore mutabile quia ⁊ tempore mutatur ⁊ loco variatur. Qꝺ est ad corpus mutatio locorum hoc est ad animā mutabilitas cogitationum. Quę varietas malę mortionis tūc menti inhęsit quando ab ętrnorum contemplatione primus homo recedens in illo stare noluit a quo male recessit. Et iusta damnatione inconstans per rerum raptus varietatem defluxit. Multū ex sua natura splendorem possidet anima ꝯ fuscat cōmixtiōe carnis qua retinet inclusa. Ex eius enim parte vertitur ad peccandi infirmitate salomone dicente: Corpus qꝺ corrumpit aggrauat animam ⁊ deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.

De sensibus carnis Cap. xv.

n On virtute non sensu corporis sed ratiōe mentis excellim⁹ animalib⁹ ętęris. Pro rebus corporeis vtędis sufficit sensus carnis nō pro spiritalibus capiendis. Illecti autem homines vsu corporearū rerum nihil putant aliud esse prętęr qꝺ carnis sensu concipiunt. Sicut prętęllunt sibi corporei sensus diuersitate locorū ita sibimet ⁊ virtute sentiendi prętęllunt. Nam prestantior est odoratus sapore ⁊ positiōe loci ⁊ sentiędi longinquitate sic auris odoratu. longius enim audimus ꝙ odoramus ⁊ sic oculi auribus longius enī videmus ꝙ audimus. Animus autem ⁊ loco ⁊ merito his vniuersis sensib⁹ superfertur. In arce enim capitis constitutus qꝺ illi corporaliter nō attingunt iste intellectualiter contuet. Amplius excellit oculorum sensus ętęris sensibus quando quidem quę ad alios pertinent sensus inde dicam⁹ veluti cū dicimus: vide quomodo sonat vide quomodo sapit sic ⁊ ętęra. Quędmodum oculus ita ⁊ animus ętęra videt sese nō intuet. Aliarū enim rerum origines species ⁊ magnitudines perspicit. de se autem tanta veri ignorantia inficitur ut in his omnib⁹ nihil certius contempletur. Homo qui miraris fidem altitudinem ⁊ maris ꝓfunditatē animi tui abyssum intra ⁊ mirare si pores. Multa cogitantes sine sensu carnis ⁊ sine imaginibus viuis animo tm̄ cernentes intuemur memoriaqꝫ mentis ibi eas fingente tenemus. Multa quoqꝫ intelligimus sensu quę lingua explere nō possum⁹. Innorios esse infantes opere nō esse innorios cogitatione quia motum quē gerunt mente nōdum possūt explere opere ac ꝓ hoc in illis ętas est imbecillis nō animus. Ad nutum enim voluntatis nōdum obtemperat illis fragilitas corporis nec adeo opere nocere possunt sicut cogitatione mouentur. Ex causa vocabulum sortita ē cogitatio. Logendo enim animū reminisci qꝺ memorię cōmendatū est dicitur cogitatio. Rerū omniū thesaurus memoria est. Ipsa est enī custos rebus inuentis. ipsa cogitatis. de qua ad liqꝺū difficile ē aliquē disputare quia grandis eius ꝓpletas est ⁊ animus ipse est. Imago a sensibus corporis remota suę specici similitudinem relinquit in memoria. similitudinem autem non ꝓ imagines sicut ętera ꝯ sicut gaudiū sine imagine reminiscimur. Dum obliuionē memoramus non ꝓ seipsam adest. Qꝺ si ꝓ seipsā adesset vtiqꝫ nō obliuiscerem⁹ Cōmunem hominis animaliūqꝫ esse memoriam nullū autē animalib⁹ irrationabilibus intellectū ineſse nisi homini tm̄ prędito ratione. Ętęris enim in ipsa qualitate considerationis suę sensus carnis nō intelligentia mentis est.

De christo filio dei Cap. xvi.

Jlij dei pfecta natiuitas nec cępit esse nec
f desijt ne prętęrita sit si desijt ⁊ ne impfecta sit si adhuc fit ꝯ sic ętęrna sit ⁊ pfecta quatenus in ea natiuitate ętęrnitatis ⁊ pfectio habeat. Ex vtero virginis minor dicit patre christus videlicz iuxta humanā assumptionē nō iuxta diuinitatem. Christus ⁊ in forma serui seruus. ⁊ in forma serui nō seruus. In forma quippe serui dn̄i seruus. ⁊ in forma serui hominū dn̄s. Christus in forma serui ꝓpter conceptionis excellentiā dn̄s est hominū. qꝫ ⁊ si suscepit carnem nō tamen ex carnis libidinosa contagione. Mediator dei atqꝫ hominū homo xp̄s ih̄s nequaqꝫ alter in humanitate alter in deitate est ꝯ in vtraqꝫ natura idem vnus est. Nec purus homo conceptus est nec purus homo editus est. nec postea meritū ut deus esset accepit ꝯ deus verbū manente incōmutabili essentia quę illi cū patre ⁊ spū sancto est coętrna assumpsit carnē ꝓ salute humana in qua ⁊ impassibilis pari ⁊ immortalis mori ⁊ ętern⁹ ante secula tpalis posset ostendi. Mediator dei ⁊ hominū homo xp̄s ih̄s ꝙ aliud sit ex patre aliud ex virgine ꝯ ipse ętern⁹ ex patre ipse tpalis ex matre ipse qui fecit ipse ꝙ factus est ipse de patre sine matre ipse de matre sine patre ipse conditoris templum ipse cōditor templi ipse auctor opis ipse op⁹ auctoris

manēs vnus de vtroq; ⁊ i vtraq; natura·nec naturaꝝ copulatione confusus·nec naturaꝝ distinctione geminat⁹. Jdeo deus i hoīe venit·q: p se ipsū ab hominibus cognosci nō potuit. Dz vnde nobis cōsuluit·inde despectionē tulit·q: infirmitatē quā p nobis suscepit·homo supb⁹ desperit. Ob hoc infirma ⁊ stulta mūdi elegit ut fortiora ⁊ sapientiora p quę nō cognoscebaꝫ confunderet. Sicut cibū fortē inualidus infans capere nō potest·nisi a matre ꝓius editus i lactis sucū vertatur. ut quod in cibo nō potuit uti·suggēdo poteꝫ in lacte p carnē·ita ⁊ nos dū essemus infirmi ad ꝓspiciendā verbi ꝛternitatē·factū ē ipsū ✠bū caro ut enutriti p carnē fortioresq; effecti·cibū solidū id est verbū dñi cū patre sempiternū cōremplando ut angeli satiemur. Prima dei dona esse quib⁹ nos nobis reos esse ostēdit q dū iacerem⁹ sub reatu culpę iustos nos esse credebam⁹. Uenit medic⁹· parefcit vuln⁹·cōposuit semeripsū. ⁊ de sua morte nobis medicinā aptauit·ut non esset ostenso: tm̄ vulnerꝫ ħ ⁊ sanator. Primū ad ysrl venit xps sic̄ ⁊ ipse ait: nō sum missus nisi ad oues quę perierūt domus ysrl. Ad populū ysrl ꝓius venit·ħ q non essent crediturī ꝓpheta nō tacuit·dicēs: Pam⁹ ad syon dicet assum. ⁊ ir'm euāgelistā dabo. ⁊ vidi ⁊ nō erat. neq; extitit quisq; q̄ iniret consiliū ⁊ interrogatus responderet verbū. Dz q: ad gentes trāsiuit·sequit. Ecce ser⁹ meus·suscipiā eū·elect⁹ meus·complacuit sibi i illo aīa mea·dedi spiritū meū sup eū·iudiciū gentib⁹ pferet. Quis ordinē nostrę liberationis nescierit diabolus·sciuit tñ q p saluatione hoīuꝫ xps aduenit·ħ q sua idē nos morte redimeret ignorauit·vñ eū occidit. Nā si ille xp̄m p morte redimere būanū gen⁹ scisset nō eū vtiq; pemisset. Q: nouerit diabol⁹ p salute būani generis xp̄m venisse·euangelij testimonio docet. quē ut vidit cognoscēdo ꝓtimuit dicens: q̄d nobis ⁊ tibi fili dei? Uenisti ante temp⁹ pdere nos. Xps sicut peccatū qđ pena dignū est nō admisit· ita penā peccati nostri suscepit·ut p indebitā pe/nā suā·debitā ablueret culpā nostrā·ut p b̄ amitteret diabolus q̄s reos tenebat·dū vnū interfecit q nihil peccati admiserat. Jdeoq; quos quasi iuste tenuit amisit·q: iuste redemptorē nostrum occidit. Illusus est diabolus morte dñi q̄si auis. Nā ostensa xps suę carnis mortalitate quā interimendā ille appetebat·abscondit diuinitatē·ut laqueū quo eū velut auē imꝓuidā prudēti irretiret decipula. Nā si innoxi⁹ xps nō occideret·homo diabolo addict⁹ p prꝫuaricationē nō absolueret. Diabolus dū i xp̄o carnē humanitatis impetrit quę patebat·quasi hamo diuinitatis ei⁹ captus est q latebat. Est enī in xp̄o ham⁹ diuinitas·esca ār caro·linea genealogia·quę ex euāgelio recitat. Tenēs ✠o hanc lineam·deus pater ē·de quo dicit apl's: Caput xp̄i deus. Et lucas linea generatio/nis xp̄i ab imis ad sūma contexēs inchoat a ioseph ⁊ consūmat in deū·dū dicit q fuit heli. ⁊ pficiens linea generis·dicit: q fuit dei. Jdcirco dñs i infernū descēdit·ut his qui ab eo nō pnalit⁹ detinebant⁹ viā aperiret reuertendi ad ꝯlos·ꝑm testimoniū Esaię ꝓpheteę dicētis: Posuisti ꝓfundū maris viā·ut transirēt liberati. Uiam quippe xps in ꝓfundū maris posuit·qñ in infernū descendēs sanctis iter ad ꝯlos reuertēdi monstrauit. Sancti ex tempore resurrectionis xp̄i statim ut de corpore exeūt·mox ad ꝯlestē habitationē ascēdunt· qđ antiqs patrib⁹ nō dabaꝫ. Nā añ aduentū saluatoris·q̄q̄ sine pena supplicij·tñ non in ꝯlo ħ i inferno sanctoꝝ animę tenebant⁹. ꝓo quibus absoluendis·dñs in infernū descendit. Christus in ꝯlū ascendens discessit quidē carne·ħ ꝑsens est maiestate·ꝑm illud qđ ipse ait: Ecce ego vobiscū sū vsq; ad cōsūmationē ꝯli. Sedet xps ad dexterā patris·non ut dexterā corpoream habeat pater·ħ dextera patris beatitudo ē·sicut sinistra miseria.

De spiritu sancto Cap.xvii.

Spiritus sanctus creator est·sicut pater ⁊ verbum·testante ꝓpheta: Spūs dñi fecit me. ⁊ spiraculū omnipotētis viuificauit me. Spūs sanct⁹ patris ⁊ filij est. ⁊ inde vnū sunt pater ⁊ fili⁹·q: nihil habet pater qđ nō habet filius. Nō enī res vna ⁊ duoꝝ consubstantialis poterit simul ab eis ꝓcedere. ⁊ simul inesse·nisi vnū fuerit a quib⁹ ꝓcedit. Spūs sancti pignus accepit ecclesia·ut p eū in vno corpe vnū fierent credētes ⁊ per quē pater ⁊ filius vnū essentialit⁹ sint·ipso saluatore ad patrē dicente: Ut sint vnū·sicut ⁊ nos vnū sumus. Xps nō tm̄ a patre ħ eriā a spū sancto se missū testat·dicēs ꝓpheta: Accedite ad me ⁊ audite: Nō a principio in abscondito locutus sum vobis·ex tpe anteq; fierer ibi eram. ⁊ nūc dominus misit me ⁊ spūs eius. Spūs sanct⁹ ꝓ eo q cōsolator sit·paraclitus nūcupat. Nā latine paracletis cōsolatio dicit. Et reuera dū dona sacramentoꝝ distribuit. consolationem animę ꝓbet. Credo equidē q magnā leticiam sentit qui aliq̄d reuelante spū dicit. Donū sancti spūs in membris ecclesie figillatim diuidit. ⁊ in singulis singula dona tribuunt. Xps aūt omnē plenitudinē gratiaꝝ habuit· de quo ita legit: Plen⁹ grā ⁊ veritate. In xp̄o ergo ois plenitudo gratiaꝝ est·nā singulis electis singula dona tribuunt. In spū sancto ois gratia donoꝝ cōsistit. Jpse enī ꝓut vult gratiarū dona largit·alijs dans sermonē sapientię· alijs scientię·alijs fidem·atq; ita vnicuiq; virtute spūs sci diuisio gratiaꝝ tribuit. ⁊ i oibus idē vn⁹ habet. Jpse enim eriā ineffabilia docet quę ꝓferre humanus sermo nō potest. Ante aduentū dñi tm̄ ꝓpheteę ⁊ pauci ex omni ꝓplo iusti donū sancti spūs merebant. post aduentū aūt dñi spūs sanct⁹ cunctis ē credentib⁹ distribut⁹·iuxta qđ p ꝓpheta dñs loquit dicens: Et erit in nouissimis diebus effundā de spū meo sup omnē carnē: ⁊ ꝓphetabūt filij vestri ⁊ filię vestrę. Cūctis enī nūc gentibus

gratia sancti spūs tradita ē·neqz in paucis aut ī ꝓpło isrl·ꝫ ī omni credētiū multitudine spūs sancti grā manet. Aliqñ nō dignis ꝛ reprobis dona sancti spūs conferunt·sicut saulo data ē ꝓphetia ꝛ balaā. Uñ ꝛ multi in fine dicturi sūt: dñe virtutes ī tuo noīe fecim⁹. quibus dicturus ē dominꝰ: Nescio vos vnde estis. Xpi aduentū nō tm̄ plebis iudeę sancti ꝓphetantes expectauerūt·ꝫ fuisse etiā in nationib⁹ plerosqz sanctos viros ꝓphetię donū habēres quib⁹ p spm̄ sanctū xps reuelabat ꝛ a quib⁹ ei⁹ expectabat aduen⁹·sicut iob·sic balaā q̄ xpi vtiqz prędicauerūt aduentū. Cōuersio gentiū veteri ꝓpło latebat·ꝫ tm̄ in consilio dei erat ut fieret. ꝛ iā tūc a sanctis ꝓphetis occulte p spm̄ sanctū prędicabat aduentus xpi·sicut dicit ꝓphęta: Cū approp̄inquauerint anni cognosceris·dū adueneris temp⁹ ostenderis. Nūc ꝺo reuelatū patet qđ tūc carnalibus latebat·spiritualib⁹ ꝺo notum erat. nondum tm̄ manifeste dicebat·eo q̄ tempus ostensionis nō esset.

De lege Cap̄.xviii.

v Ja p quā itur ad xpm̄ lex est p quam vadunt iusti ad deū. ꝛ ut est intelligūt eam.

Sanctaꝝ scripturaꝝ altitudo q̄si montes pascuę sūt·ad quos dū quisqz iustorū conscendit·se pascuę indeficientis refectionē īuenisse cōgaudet. Jn scripturis sanctis q̄si ī montib⁹ excelsis. ꝛ viri pfecti habēt sublimia intelligētię·quibus gressus contemplationis q̄si cerui erigant. ꝛ simplices q̄si pua ꝯ alia īueniūt modicos intellectus·ad quos humiles ipsi refugiant. Scriptura sacra infirmis ꝛ sensu paruulis·fm historiā humilis videt in verbis·cū excellentioribus aūt viris altius incedit·dū eis sua mysteria pādit. ac p hoc vtrisqz manet cōmunis ꝛ puulis ꝛ pfectis. Scriptura sacra p vniuscuiusqz lectoris intelligentia variatur. sicut manna quę ꝓpło veteri p singuloꝝ delectatiōe variū dabat saporē. Juxta sensuū capacitatē singulis fmo dominic⁹ cōgruit. Et singulis dū sit p vniuscuiusqz intellectu diuersus·in se tm̄ pmanet vn⁹. Jdeo i libris scis quędā obscura·quędā apta reperiunt·ut intellect⁹ lectoris ꝛ studiū augeat. Nam si cūcta paterēt·statim intellecta vilescerēt. Rursus si cūcta clausa existerēt·cōfestim diffidentiā gignerēt. Ne ergo de obscuris desperatio fiat·ea quę manifesta sunt sciant. ꝛ ne de intellectis fastidiū existat·ea quę clausa sūt desideriū excitant. Nā pleraqz quanto magis latēt tanto magis desideriū prębēt. Jn scripturis sanctis sępe ea quę futura sūt quasi facta narrantur. sicut est illud: Dederūt in ęscam meā fel. ꝛ potauerūt me aceto. Qz cur futura quasi p̄terita scribunt·nisi q: quę adhuc faciēda sūt in opere·iā facta sūt in diuina prędestinatiōe. Nobis igit̄ temporaliter accidūt·quę a conditore omniū sine tempore puident. Propterea ꝓphęta rerū futuraꝝ gesta p̄terita p̄sentib⁹ miscet rebus·ut ita credantur illa futura·quēadmodū ista cernunt esse completa. Moze enī suo p p̄sentia de futuris loquit̄ sicut in pſona ihū de ecclesia. ꝛ sicut in pſona ephraim de hereticis. Deo factis diuinis plerūqz ꝛ dicta ponunt·idcirco q: nō opatione manuū dei ꝺ dicendi imperio opat̄·sicut scriptū ē: Dixit ꝛ facta sūt·mandauit ꝛ creata sunt. Qz in scripturis sacris vna bis repetit̄ sententia·aut cōfirmationis causa est·aut mysteriꝝ·sicut lex ꝛ gratia·sicut initiū ꝛ pfectio·sicut bonū ꝛ melius. Lex diuina in tribus distinguit̄ partib⁹·id est in historia·in p̄ceptis. ꝛ ī ꝓphetis. Historia ē in his quę gesta sūt·p̄cepta ī his quę iussa sūt. ꝓphetia ī his quę futura ꝓnūciata sūt. Lex diuina triplici sentię da est modo. Primo ut historice. secūdo ut tropologice. tertio ut mystice intelligat̄. Historice nanqz iuxta litterā·tropologice iuxta moralem sententiam·mystice iuxta spiritalē intelligentiā. Ergo fic historice oportet fidē tenere·ut eam ꝛ moralit̄ debeamus interp̄tari ꝛ spiritaliter intelligere. Tria ꝛ septem·decē p̄cepta sūt·ꝫ tria ad amorem dei ptinent·septē ad hoies. Jlla tria quę ad amorē dei ptinent·in vna tabula scripta fuerunt·reliq̄ septē ī secūda. Jn p̄ma tabula triū mādatoꝝ hoc primū ē: Diliges dñm deum tuū. Jn secūda: Honora patrē tuū ꝛ matrē. Hinc ē qđ ꝛ saluator scribe interroganti qđ p̄ceptū est primū in lege ait: Audi isrl. dominus deus tuus deus vnus est hoc primū est. Secundū ꝺo simile est huic: Diliges ꝓximū tuū sic̄ teipsū. Unū nāqz p̄ceptū de p̄ma tabula dixit qđ ad dei ptinet amorē. alterū ꝺo de alia tabula·qđ ad hoīs ptinet dilectionē.

De ecclesia ꝛ heresibus Cap̄.xix.

g Emina est ecclesię pulchritudo·vna quā hic bene viuendo consequitur·altera per quā illic ex retributiōe glorificabit̄. Ecclesię ꝓpter xpm̄ geminę tribulationes exīstūt. id est siue quas a paganis ptulit ī martyribus·siue quas ab hereticis pfert in diuersis cōcertationibus. Utraqz aūt p gratiā dei exuperat·partim ferendo·partim resistendo. Sancta ecclesia catholica ficut male viuentes in se patienter tolerat·ita male credentes a se repellit. Sancta ecclesia contra gentilitū atqz hereticoꝝ pertinaciā sumope sapientiā ꝛ patientiā opponere studet·ꝫ exercet̄ eius sapiētia cū tentat̄ verbis·exercet̄ patiētia cū tentat̄ gladijs. Nūc enī psecutionib⁹ apperit̄·nūc falsis assertionib⁹ lacessit̄. Causa prauitatis hereticę doctrinis ē ꝓpagata ecclesia. nā antea simplici tm̄ fide vigebat. Hereticoꝝ igit̄ occasiōe ꝓpagati sūt doctores ī fide. ꝛ p acumina heresū ecclesię magistri creuerūt. Nā tūc clari⁹ manifestat̄ veritatis assertio q̄n patuerit quelibet dissensio. Sācta ecclesia ideo dicit̄ catholica·p eo q̄ vniuersaliter p omnē sit mundū diffusa. Nam hereticoꝝ ecclesię in partib⁹ mūdi coartant̄. hęc ꝺo ī toto orbe diffusa expandit̄·paulo attestāte apło: Gratias inquit ago deo meo p omnib⁹ vobis q: fides vestra annūciat̄ in vniuerso mūdo. Hereses aūt in aliq̄

angulo mūdi·aut in vna ꝓuintia inueniunt̄ ver/
sari. Eccleſia ꝙo catholica·ſicut ꝑ totum mundū
extendit̄·ita ⁊ omniū gentiliū ſocietatē conſtruit̄.
Qui ſunt hereticī niſi qui relicta dei eccleſia ꝓ/
uinciales elegerunt ſocietates? De quibus dominus
dicit: Duo mala fecit populus meus·me dereli/
querunt fontem aquę viuę.⁊ foderūt ſibi ciſter/
nas diſſipatas quę continere non valent aquas.
Cauſa hereſis ob quā rem fit? Ad exercitationē
fidei. Vis ꝙo ꝙ quam ſit·obſcuritas eſt diuinaꝝ
ſcripturarū in qua caligantes hereticī aliud q̄ ſe
res habeat intelligūt·nec eſſe poſſunt·qz idipſum
qđ exiſtunt hereſes iā nō ſunt. Male enī ſentien/
do eſſe iā deſierūt·ad nihilū enī tendūt. Hereticī
ingenti ſtudio mendacia ſua diſcūt.⁊ labore ve/
hementi ne in vnitatē eccleſię veniant decertant.
de quib⁹ ꝑ ꝓphetam congrue dicit: Docuerūt lin/
guā ſuā loqui mendaciū.⁊ ut inique agerēt labo/
rauerūt. Dum viciſſim hereticī mutuo ſe lacerant
qñ alterutrū ſeī ꝓprias ſectas inducūt·ſic tū in in/
uicē eſſe colligūt ut cōtra eccleſiā pari errorīs ſpi/
ritu decertēt. Et qui ab inuicē ſūt diuiſi·i. aduer/
ſitate eccleſię ſimul exiſtunt vniti; eiſqz q̄ ꝑ eo q̄
tm̄ valeant hereſes videnť habere veritatē: hoc
reſpondendū eſt. Nō ideo ſaluti ꝓponendi ſūt
morbi·quia plęrūqz ita generaliť mundū occupāt
ut paruū ſaluti locum relinquant.

De hereticis Cap̄.xx.

Non poſſe hereticos habere veniā·niſi ꝑ
n eccleſiā catholicā·ſicut ⁊ amici iob non ꝑ
ſe placare deū potuerūt·niſi ꝑ eis iob ſa/
crificiū obtuliſſet. Opera bona quę hereticī fa/
ciūt ⁊ iuſticia eoꝝ·nihil eis ꝓdeſt·teſtante dño ꝑ
hieremiā: Quia mei oblitⁱ es·ecce ego annūcia/
bo iuſticiā tuā.⁊ opa tua nō ꝓderūt tibi. Hereti/
ci q̄uis legē ⁊ ꝓphetas adimpleant·ex eo tm̄ q̄ ca/
tholici nō ſunt·non eſt deus in eoꝝ cōuentibus·
ipſo domino teſtante: Si ſteterint moyſes ⁊ ſa/
muel coꝝā me·non eſt anima mea ad populū iſtū.
Ejice eos a facie mea ⁊ egrediantur. Per moyſen
quippe ⁊ ſamuel legē accipe ⁊ ꝓphetas·quos q̄uis
hereticī ope implere contendant·ꝓpter errorīs
tamen impietatē a vultu dei ꝓijciunť.⁊ a iuſtorū
conuentib⁹ ſepanť paganus ⁊ hereticus·ille quia
nūq̄ fuit cū dei populo·iſte qz receſſit a dei popu/
lo·vterqz recedētes a xp̄o ad diaboli ꝓtinent cor/
pus. Qui ab idolatria ad iudaiſmū uel hereſim
tranſeūt·iurta ꝓphetā·de malo ad malū egreſ/
ſi ſūt.⁊ dñm nō cognouerūt·qz de ifidelitatis er/
rore ī errorē aliū tranſierūt. Cui⁹ doctrinā quiſqz
ſequit̄·huius ⁊ filius nuncupat̄.ſicut ⁊ ꝑ ꝓphetā
amorreū patrē ⁊ cethęā matrē eſſe iſrł·domin⁹ di/
cit.nō vtiqz naſcēdo ſ̄ imitādo. Sic ⁊ in melio/
rē patrē filij dei nuncupanť q̄ ꝓcepta dei cuſto/
diunt. Unde ⁊ nos nō natura·ſ̄ optione clama/
mus deo dicētes: Pater noſter qui es ī cęlis. Nō
ſolū tm̄ natiuitate ſ̄ etiam imitatione filios poſſe
alicui⁹ vocari. Nam iudęi ꝓm carnē filij abrahę·
ꝓm ꝙo cōuerſationē filij diaboli nuncupanť·ac ꝑ
hoc illi ſūt ſemen abrahę qui eius imitanť fidem·
nō qui ex eius generati ſunt carne. De errore au/
ctoris trahitur a quibuſdam ⁊ nomen ⁊ culpa·ut
ipſius vocabulo cenſeat̄ cuius errorē ⁊ ſequitur.
ſicut eccleſię pergami in apocalypſi dicitur: Ha/
bes tenentes doctrinā balaam ⁊ ieçabel. Doctri/
nam igitur balaam dicitur habere·ꝓpter imi/
tationem non ꝓpter ꝓſentiam coꝓoralem.

De gentilibus philoſophis Cap̄.xxi.

Philoſophi gentiū nō ſicut oportet deum
p quęrentes in angelos inciderūt ꝓuari/
catores: factuſqz eſt illis mediator dia/
bolus ad mortem·ſicut nobis xp̄s ad vitā. Mul/
tum mūdi philoſophi ꝓdicanť ī dimēſione tem/
porum·curſuqz ſiderū ac diſcuſſione elementoꝝ.⁊
tamen hoc nō niſi a deo habuerūt. Volando enī
ſuperbe ut aues aerē.⁊ emergentes in ꝓfundū ut
piſces mare.⁊ ut pecora gradientes terrā deſcri/
pſerunt·verūtamen tota mente auctorem coꝝ in/
telligere noluerūt. Quare nō poſſūt aialia bruta
interrogare? Quia neſciunt ratiocinari. Jdeo
nō diſſimiles gēnles hoies animalibus erriterūt
q̄ talia nō conſiderantes ⁊ ipſa ampli⁹ diligentes
vſqz ad eoꝝ cultum euanuerūt. Via chriſtus ē.
Si q̄s ī ea nō gradiť·nō eſt quomodo veniat ad
deum. Philoſophi autem mundi vtiqz deum co/
gnouerunt·ſed quia diſplicuit illis humilitas xp̄i
in inuio tranſierunt ⁊ nō in via. Jdeoqz euane/
ſcentes gloriam dei in mendaciū mutauerūt.⁊ re/
critudinem viç relinquētes ī anfractus inciderūt
errorū. Primum vnicuiqz eſt ſcire quid aꝓpetat.
ſecundum ꝙo eſt ut id quod aꝓperit aꝓprehendat.
Jmꝓfecta quippe ſapientia eſt quo tendas ſcire.⁊
neſcire iter ꝑ quod expediat ire. Quid enī ꝓdeſt
ſi quis famis tꝑore vbertatis regionē videat·
⁊ viam ꝑ quā ad illam pergat ignorat? Ecce pa/
triā quiſqz quęrit·ſ̄ viam perdidit·errando gra/
ditur·nō ꝓficiendo: quantoqz plus ambulat tan/
to magis ab eo quod quęrit elongať. Qui viam
regiam·hoc eſt chriſtum deſerit.⁊ ſi videat veri/
tatem a longe vider·quia niſi ꝑ viam nō eſt quo/
modo ad eam ꝓpinquet. Qz ſi gradiens ꝑ deſertū
leonem incurrerit·ſemetipſum redarguat dum in
diaboli faucibus hęſerit.

De differentia teſtamentoꝝ Cap̄.xxii.

Uidam ideo non recipiunt vetus teſta/
q mentum ꝑ eo q̄ aliud in tꝑore ꝓiſco
aliud agatur in nouo: Nō intelligentes
q̄ deus quid cuiqz congruerit tꝑori incogni/
ta quadam diſtributione conceſſerit·ſicut in lege
imperat nuptias·in euangelio virginitatem cō/
mendat. in lege oculū ꝓo oculo auferre·in euan/
gelio alteram ꝓbere percutienti maxillam. Qz
illa ꝓo tēpore fragili populo·iſta vero perfecto.
vtraqz tamen ꝓo tꝑore ſua quęqz conuenien/
tia comodans. Et tamen ꝓo iſta mutatione non

est credendus deus mutabilis · sed potius inde admirabilis prædicandus est · quia manens incō/mutabilis quid cuiqz ut diximus tempori com/modū fuit · magna cū distributione cōcessit. Sub veteri testamento minoris culpę erāt pctā · quia i eo non ipsa veritas · sed vmbra veritatis aderat. Nam in testamento nouo præceptis altioꝛib⁹ ve/ritate manifesta facta quędam quę in illo populo vmbre veritatis deseruierāt · deserēda nobis præ/cipiunt. Illic enim fornicatio ꝛ retributio iniurię pmissa sūt · nec nocebant. In testamēto aūt nouo graui animaduersione damnant si admittant.

De symbolo ꝛ oratione Cap.xxiii.

f Idei symbolum ꝛ dominica oratio pro/ta lege paruulis ecclesię ad cęlorū regna sufficit capessenda. Dis enī latitudo scri pturarū in eadē oratiōe dñica ꝛ symboli breuita/te cōcludit. Unde ꝛ pphęta esaias dicit : Abbre/uiationem audiui a dño deo exercituū super vni/uersam terram. Attēdite ꝛ audite eloquiū meum Dz hęc abbreuiatio · aut illud intelligit qđ dns dicit omnē legem ꝛ pphętas in duobus præceptis dilectiōis dei ꝛ pximi pendere · aut pter ipsā ora/tionem dñicam uel symboli breuitatē in quibus ut prędictū ē omnē scripturarū coartari cernim⁹ latitudinem.

De baptismo ꝛ cōmunione Cap.xxiiii.

f Olam ecclesiā catholicā habere bapti/mum ad salutem Çacharias pphęta re/statur. In die inquit illa erit fons patēs domus dauid ꝛ habitantibus i hierusalem i ab/lutionē peccatoꝛis ꝛ menstruatę. Domus quippe dauid ꝛ hierusalem xpi ecclesia est · in qua manat fons in ablutionem peccatoꝛū. Heretici autem id solum imaginaria ostentatiōe faciūt. ideoqz illis baptismus non ad remissionem peccatoꝛ · sed ad supplicij testimoniū datꝫ. Pro solo reatu originā/li luūt i inferno nuper nati infantuli pęnas si re/nouati p lauacrū non fuerint. Proinde qua cau/sa nup natus damnatur infans si nō regenerat⁹ ? quia originis noxietate perimitur. Cur paruuli peccato originali carentes p baptismū ꝛ nec dum pprium habentes delictū a bestijs pęnisqz ęternis laniant⁹ ? Hęc igit causa ē. Baptismū enī a pęna ęterna nō a præsentis vitę supplicio liberat. Q si a pęna præsenti hoies liberarent⁹ p baptismū ipsū putarēt baptismi præmiū · nō illud ęternū. Ergo soluto reatu pcti manet tñ quędā tēporalis pęna · ut illa vita feruenti⁹ requirat⁹ quę erit a pęnis oib⁹ aliena. Nullus negat fideliū etiā post baptismū quo peccata delentur · quotidie q̄ diu in isto sęcu/lo sumus ad deum nos debere cōfiteri. Qđ q̄uis sine intermissiōe sit quotidie agendū · nonnūq̄ ta/men fecisse sufficiet. Qui in maternis vteris sūt · ideo cū matre baptizari nō possunt · quia qui na/tus adhuc fm adam nō est · renasci fm xpm non pōt. Neqz enī dici regeneratio in eo poterit · quē generatio nō præcessit. Qui intra ecclesiā non ex dignitate ecclesię viuūt · sed fidē quā verbo tenent opib⁹ destruūt · de ipsis legitur : Multiplicati sūt sup numerū · ut subaudias i regno prædestinatoꝛ. Qui scelerate viuūt in ecclesia ꝛ cōmunicare non desinunt · putantes se tali cōmunione mundari · discant nihil ad emūdationē sibi pficere · dicente pphęta : Quid ē q̄ dilectus me⁹ i domo mea fecit scelera multa ? Nūqd carnes sanctę auferēt a te malicias tuas ? Et aplus : Probet inquit seipsū homo · ꝛ sic de pane illo edat ꝛ de calice bibat.

De septem regulis Cap.xxv

Ptē esse inter cętera regulas locutionū f sanctaꝝ scripturaꝝ quidā sapientes di/xerūt. Prima regula est de domino ꝛ eⁱ coꝛpoꝛe quę de vno aut ad vnū loqꝛtur atqz i vna pſona · modo caput · modo coꝛpus ostendit · sicut Esaias ait : Jnduit me vestimento salutari quasi sponsum decoratū coꝛona · ꝛ quasi sponsam oꝛna/tam monilib⁹ suis. In vna enī pſona duplici vo/cabulo nominata · ꝛ caput · id est sponsū ꝛ ecclesiā id est sponsam manifestauit. Proinde notandū i scripturis · quādo specialiter caput describitur : quando ꝛ caput ꝛ coꝛp⁹ · aut qñ ex vtroqz transe/at ad vtrūqz · aut ab altero ad alterū. siccqz qđ ca/piti · quid coꝛpoꝛi conueniat prudens lectoꝛ intel/ligat. Secūda regula ē de dñi coꝛpoꝛe vero ꝛ per/mixto. Nam videnꝫ quędam vni conuenire per/sonę · qđ tamen nō est vnius · ut ē illud : Puer me⁹ es tu isrł · ecce deleui ut nubem iniquitates tuas · ꝛ sic nebulā peccata tua · cōuertere ad me ꝛ redimā te. Ꝫ ad vnū nō pgruit. Nā altera pars ē cui pctā deleuit · cui dicit : puer me⁹ es tu · ꝛ altera cui dicit : Cōuertē ad me ꝛ redimā te. Qui si cōuertāt⁹ eoꝝ pctā delent⁹. Per hanc enī regulam sic ad oēs lo/quitur scriptura · ut boni redarguantur cum ma/lis · ꝛ mali laudentur cū bonis. Sed quid ad quē ptineat · qui prudenter legerit discet. Tertia re/gula est de littera ꝛ spū · id est de lege ꝛ gratia · le/ge · per quā præcepta facienda admonemur · gratia p quā ut opemur iuuamur · uel q̄ lex non tm̄ hi/storicę · sed etiam spiritaliter sentienda sit. Nāqz ꝛ histoꝛice oporꝛet fidem tenere ꝛ spiritaliter le/gem intelligere. Quarta regula ē de specie ꝛ ge/nere · per quam pars pro toto · ꝛ totum pro parte accipitur · veluti si vni populo uel ciuitati loquat⁹ deus · ꝛ tamen intelligat⁹ omnē contingere mun/dum. Nam licz aduersus vnam ciuitatē babylo/niam p Esaiam pphetam dominus cōminetur · tamen dum contra ecclesiam loquitur · transit ad genus de specie · ꝛ conuertit cōtra totum mundū sermonem. Certe si nō diceret aduersus vniuer/sum oꝛbē · nō adderet infra generaliter : ꝛ dispe/dam oēm terram · ꝛ visitabo super oꝛbis mala · ꝛ cętera quę sequūt⁹ ad interpretationē mūdi ptinen/tia. Un ꝛ adiecit : Hoc est cōsiliū qđ cogitaui sup oēm terrā · ꝛ hęc ē man⁹ eius extensa super omnes gentes. Jtē postq̄ sub persona babylonię arguit vniuersū mūdū · rursus ad eandē quasi de genere

ad ſpeciē reuertit·dicens que eidē ciuitati ſpecialit coutigerūt: Ecce ego ſuſcitabo ſup eos medos Nam regnāte balthaſar·a medis ē obtenta babylonia. Sic ⁊ in onus ęgypti ex ꝓſona eiuſdem totū vult intelligere mūdum·dicendo: Et concurrere faciā ęgyptios aduerſus ęgyptios·regnū aduerſus regnū·cum ęgyptus non multa regna·ſed vnū habuiſſe deſcribitur regnū. Quinta regula ē de temporibus·per quam aut pars maior tēporis p̄ parrē minorē·aut pars minor tēporis p̄ parrem maiorem inducitur·ſicut ē de triduo dominice ſepulturę·dum nec trib⁹ plenis diebus ac noctibus iacuerit in ſepulchro·ſed tñ a parte totum triduū accipit. Uel ſicut illud·q̄ quadringentis annis p̄dixerat deus filios iſrł i ęgypto ſeruituros.⁊ ſic inde egreſſuros·q̄ tñ dominante ioſeph ęgypto dominati ſūt.nec ſtatim poſt quadringentos ānos egreſſi ſūt ut fuerat repmiſſū ł quadringentis triginta pactis ab ęgypto receſſerunt. Eſt ⁊ illa de temporib⁹ figura·p quā quędam que futura ſūt quaſi iam geſta narrant·ut ē illud: Foderūt manus meas ⁊ pedes meos·dinumerauerūt oia oſſa mea.⁊ diuiſerūt ſibi veſtimenta mea.⁊ his ſimilia·in quib⁹ futura tanq̄ ſi iam facta ſint ita dicūtur. Sed cur que adhuc facienda erāt iā facta narrant? Quia que nobis adhuc futura ſunt·apud dei ęternitatem iam facta ſunt. Qua ꝓter quādo aliq̄d faciendū eſſe ꝓnunciat·ł nos dicit.quādo ꝙ que futura ſūt·iam facta dicuntur·ł dei ęternitatē accipienda ſūt·apud quē iam omnia facta ſunt que futura ſūt. Septima regula eſt de recapitulatione. Recapulatio enim eſt dum ſcriptura redit ad illud cui⁹ narratio iam tranſierat·ſicut cū filios filiorū noe ſcriptura cōmemorāſſet·dixit illos fuiſſe in linguis ⁊ gēntibus ſuis.⁊ tñ poſtea quaſi hoc eriā in hoc ordine tempoꝛ requiritur: Et erat inquit oīs terra labium vnum·⁊ vox vna oībus erat. Quō ergo ł ſuas gēres ⁊ ł ſuas linguas erāt·ſi vna lingua erat oībus·niſi q: ad illud qō iam trāſierat recapitulando eſt reuerſa narratio. Octaua regula ē de diabolo ⁊ ei⁹ coꝛpoꝛe·q: ſępe dicūt ipſius capitis. que ſuo magis cōueniūt coꝛpoꝛi. Sępe ꝙ eius videntur dicta membꝛoꝝ ⁊ nō niſi capiti cōgruūt. Ex nomine quippe coꝛporis intelligitur capnt.ut eſt illud in euangelio de ęçanijs tritico admixtis·dicente dño: Inimicus homo hoc fecit·hominem ipſū diabolū vocans.⁊ ex nomine coꝛporis caput deſignās. Itē ex nomine capitis ſignificatur coꝛpus·ſicut i euangelio dicitur: Duodecim vos elegi·ſed vn⁹ ex vobis diabol⁹ ē·iudam vtiq̄ indicās·quia diaboli coꝛpus fuit. Apoſtata quippe angelus omniū caput ē iniquoꝝū.⁊ huius capitis coꝛpus ſunt oēs iniqui·ſicq̄ cū membꝛis ſuis vnitus eſt·ut ſępe qō coꝛpoꝛi eius dicitur ad eū potius referatur·rurſum qō illi·ad mēbꝛa iterum ipſius deriuetur.

De martyrio Cap̄.xxvi.

Si ſeruus aduerſitate vlla non frangit·ſed p̄ veritatis defenſione vltro ſe certamini offert·nec vnq̄ ꝓ veritate diffidit. Sępe ex diſcipulis ad martyriū eliguntē·qui ſuos doctoꝛes ad coꝛonā p̄cedūt.⁊ qui ſūt ordine poſtremi·fiunt nonnūq̄ in certamine p̄mi. Uir ſanct⁹ vltro ſe in agone p̄o certamine debet offerre iuſticię·ł tñ ſi agonis fructū videt vberrimū·nō debet declinare laboris periculum. Q: ſi maioꝛ eſt laboꝛ q̄ animarū lucrum·declinādus eſt laboꝛ: quem minimū comitatur augmentum. Utrūq̄ enī fecit apoſtol⁹ qui ⁊ periculis ſe vltro dedit vbi maximū animarū lucrū vidit.⁊ ſapienē ſe periculo abſtulit in quo potioꝛē laboꝛē q̄ lucrū eſſe p̄ſperit. Ultro ſe paulus apud epheſū periculis obtulit·quia potius periculo lucrum vidit. Damaſci aūt ideo a periculo ſubtraxit ſemetipſū quia nullū periculi ipſius arbitratus eſt fructum. Diſce quō ſe ad martyriū offerat quiſq̄ vltro·uel quomodo iuxta ſententiam dei cingatur ab altero.⁊ quo nō vult ipſe ducat·niſi q̄ ⁊ ꝓter gloriam futuram de certamine iuſtus gaudet.⁊ ꝓt passionis violentiā refugit ſubire qō doleꝛ. Accipe exemplū adeundi ſub trepidatione martyrij de vſu bellandi in q̄ exercitat⁹ quiſq̄ in p̄ęlio ⁊ p audaciā certamē aggredit.⁊ p timoꝛē cūctatione mouetur. Item accipe exemplū martyrij de reparatione humani coꝛporis ad ſalutē·dum quiſq̄ ⁊ de ſpe reparationis gaudet.⁊ de inciſionibus ſeu amariſſimis poculis męret.

De ſanctoꝝum miraculis Cap̄.xxvii.

Si apoſtolis virtus data eſt ſignoꝝum ꝓpter fidem gentiū nutriendam·eccleſię tamē data eſt virtus operū ꝓter eandem fidem oꝛnandā. Et tamē in ipſis apoſtolis plus erat mirabilis virtus opeꝝ q̄ virtus ſignoꝝum. Ita ⁊ nunc in eccleſia plus eſt bene viuere q̄ ſigna facere. Q: nunc eccleſia non ea miracula faciat que ſub apoſtolis faciebat·ea cauſa ē·quia tūc opoꝛtebat mundū miraculis credere·nūc ꝙ iam credentem opoꝛtet bonis operibus coꝛuſcare. Nam ideo tunc ſigna fiebant exterius·ut interius fides roboꝛaret. Jam i fide miracula quicunq̄ requirit·vanam gloꝛiam ut laudetur quęrit Scripti⁹ eſt enī: Lingue in ſignū ſunt non fidelibus ſed infidelibus. Ecce ſignum non eſt fidelibus neceſſarium qui iam crediderunt·ſed infidelibus ut conuertantur. Nam paulus p̄o non credentiū infidelitate patrem publij de infirmitate febꝛium virtutibus curat. Infirmantem ꝙ timotheum fidelem·non oꝛatione· ſed medicina·liter temperat·ut noueris miracula p̄o incredulis non p̄o fidelibus fieri. Antecq̄ antixp̄us appareat·virtutes ab eccleſia ⁊ ſigna ceſſabūt· quatenus eā quaſi abiectioꝛem perſequat audacius. Ob hanc vtilitatē ceſſabūt ſub antixp̄o ab eccleſia miracula ⁊ ꝓtures·ut p̄ſ ſcōq̄ clareat patientia.⁊ repꝛobꝛoꝝ q̄ ſcandaliçabūt leuitas oſtēdat

ꝛ pſequentiū audacia fortior efficiatur.

De antixp̃o ꝛ eius ſignis Cap̃.xxviii.

Omnis qui fm xp̃iane pfessionis normã
o aut non viuit·aut aliter docet· antixp̃us est. Plerīq; autē antixp̃i tpa non visuri sunt.ꝛ tñ in membris antixp̃i inueniēdi sūt. Antecp̃ veniat antixp̃us multa eius membra pcessērūt.ꝛ p̄cue actionis merito caput ꝓpriū pcuenerunt.scōm apli sentētiam qui iam iniquitatis mysteriū opari illū affirmat etiam antecp̃ reuelet. Magnitudo signoꝝ fiet sub antixp̃o·ut electi si fieri pōt i errorē mittent. Sed si electi: quō sunt in errorem mittendi? Ergo ibunt in errorē tirubatiōis ad modicū p̄o multitudine pdigiorum. nō tamē deiciēdi sunt a stabilitate sua terroꝝ impulsu atq; signoꝝ. Unde ꝛ ideo ponitur si fieri potest·quia electi perire non possunt·ħ citro resipiscentes cordis errorē religione coercebunt.scientes p̄dictū a domino esse·ut dum hoc fecerint aduersarij·non cōturbentur sancti. Tam mira facturus est prodigia ꝛ signa dum venerit antixp̃us·ut etiā electis quoddam cordis gignatur scrupulum·quod tamen cito eruperet in illis ratio per quam scient i deceptionem reproborū ꝛ electorum probationē eadem fieri signa. In quo tempore p patientiam gloriosi erūt sancti nō per miracula·sicut martyres fuerunt priores. Illi enī ꝛ pſecutores sustinebunt·ꝛ faciētes pdigia. Proinde ꝛ duri⁹ bellū sustinebūt. quia non solū cōtra persequentes·sed etiā contra miraculis corusca ntes dimicaturi sunt. Grauius sub antixp̃i temporibus cōtra ecclesiam deseuiet synagoga q̄p i ipso aduentu saluatoris xp̃ianos est pſecuta. Dum in martyres diabolus iam exercuerit crudelitatem magnam etiā ligatus·crudelior erit tamen antichristi tēpoꝛib⁹·quādo etiā erit soluēdus. Nam si tanta ligatus facere potuit: quāta solut⁹ faciet? Quanto ꝓpinquius finem mūdi diabolus videt tanto crudelius pſecutiones exercet·ut q: se continuo damnādū conspicit·socios sibi multiplicet cum quib⁹ gehēnę ignib⁹ addicat. Quanto breue temp⁹ videt sibi restare diabolus ut damnet tanto in magna pſecutiōis ira mouet·diuina iustitia pmittente·ut glorificentur electi· sordescant iniqui.ꝛ ut diabolo furior crescat damnationis sententia.

De resurrectione Cap̃.xxix.

Nchoatio pacis sanctorū ē in hac vita
i non pfectio. Tunc aūt erit plenitudo pacis·dum ad dei contemplationē absorta carnis infirmitate cōualuerint. Resurrectio mortuorum ut apostolus ait·in virū pfectū in mēsuram etatis plenitudinis xp̃i futura est·i etate sicliz iuuentutis quę profectu nō indiget.ꝛ absq; inclinatione defectus in pfectione ex vtraq; parte ꝛ plena ē ꝛ robusta. Quis nūc filiorū dei nomine homines fideles vocentur· tamen ex eo q̄ hāc seruitutē corruptionis patiuntur·adhuc iugo seruitutis addicti sunt·accepturi plenam dei filiorū libertatem·dum corruptibile hoc induerit incorruptionem. Nunc deus p speculum agnoscitur· in futuro autē quisq; electus facie ad faciem pręsentabitur·ut ipsam speciem contemplerur quam nunc per speculum videre conat. In hac vita electorum numero ad dexteram p̄mentiū.ꝛ reproborum qui ad sinistram iturī sunt·ecclesiā dei cōpleri.in fine autē sęculi çiçania a frumento diuiungi.

De iudicio Cap̃.xxx.

Udicij diē nouit xp̃us: sed in euangelio
i dicere ꝛ scire discipulos voluit. Nam dum dicat idem dominus per ꝓpheram: Dies vltionis in corde meo.indicat se non nescire sed nolle indicare. De domo domini·sicut scriptū est incipit iudicium·quando electi id est dom⁹ dei hic p flagella iudicantur. impij ꝙo illic ad dānationem iudicandi sunt. Unde ꝛ sequit: Si autē primū a nobis: quis finis eorum qui nō crediderunt? Ad districti examen iudicis nec iusticia iusti secura est nisi pietate diuina·ut ꝛ ipsa iusticia qua quisq; iustus est deo iustificante iustificetur. Alioquin apud deum ꝛ ipsa peccatū est. Inde est qđ ait iob: Innocentē ꝛ impium ipse consumet. Consumitur quippe a deo innocius·quando ipsa innocentia liquidius requisita ꝛ diuinę innocentię comparata nihil efficitur nisi ꝛ ibi misericordię pietate homo iustificetur. Consumitur item a deo impius· quādo examinis diuini subtilitate requirit·eiusq; derecta impietas·iudicata damnatur. Consumitur innocius ꝛ impius simul fine carnis·non pęna damnationis. Doctus pariter ꝛ indoctus moriuntur· sed morte carnis· non pęna damnationis. Omnia aūt pergunt ad vnū locum·dum morte corporali in terram ꝛ iustus ꝛ ꝛ impius reuertuntur. Retributio autē dissimilis sicuti p eundem salomonem dicit: Quid plus habet sapiēs a stulto: nisi q̄ illuc pergit vbi vita est? Ergo omnes in terrā pariter redeūt. Nā vbi vita est non pariter pergunt. Gemina punit sententia impius·dum aut hic p̄o suis meritis mentis cęcitate pcutitur ne veritatem videat·aut dum in fine damnabit ut debitas pęnas exoluat. Geminum est diuinum iudiciū. vnum quo ꝛ hic iudicātur homines ꝛ in futuro. alterū quo ꝓterea hic iudicātur ne illic damnētur. Ideoq; quibusdam ad purgationē tpalis proficit pęna. quibusdam ꝙo hic inchoat dānatio ꝛ illic perfecta sperabit pditio. In iudicio reprobi hūanitatē xp̃i in q̄ iudicatus ē videbūt ut doleant. diuinitatem ꝙo eius non videbunt ne gaudeant. Quibus enī diuinitas ostēdit·vtiq; ad gaudiū demōstrat. Pro diuersitate conscientiaꝝ ꝛ mitis apparebit in iudicio xp̃s electis.ꝛ terribilis reprobis. Nā qualē q̄sq; cōscientiā tulerit·talem ꝛ iudicē habebit. ut manente in sua tranquillitate xp̃o·illis solis terribilis appareat quos conscientia i malis accusat.

Duę sunt differentię uel ordines horuz in iudicio hoc est electorum ꝛ reprobozum·qui tamen diuiduntur in quattuor. Perfectorũ ordo vnus est q̃ cum domino iudicat.ꝛ alĩ qui iudicãt.vtriqz tamen cum xp̃o regnabunt. Similiter ordo reprobor parꝛitur i duob̃·dum iniqui intra ecclesiam sunt·mali iudicandi sunt ꝛ dãnandi.qui vo extra ecclesiam inueniendi sunt·nõ sunt iudicãdi·ꝫ tm̃ damnandi. Primus igitur ordo eorũ qui iudicãt ꝛ pereunt·opponitur illi ordini bonoꝛ de quo sũt q̃ iudicant ꝛ regnãt. Secund̃ ordo eoꝛ q̃ nõ iudicãt ꝛ perẽt·opponit illi ordini pfectoꝛ·in q̃ sũt hi qui nõ iudicantur ꝛ regnant. Tert̃ ordo eorum qui iudicantur ꝛ regnant·illi ordini ẽ cõtrarius de quo sunt q̃ iudicant ꝛ pereunt. Quartus ordo eoꝛ q̃ nõ iudicant ꝛ regnant. opponitur illi contrario ordini in quo illi sunt qui nõ iudicantur ꝛ pereunt.

De gehenna Cap̃.xxxi.

Upler damnatoꝛ pena est in gehenna·
d quorũ ꝛ mentem vrit tristicia.ꝛ corpus flamma·iusta vicissitudine·ut qui mente tractauerunt qd̃ pficerẽt corpore·simul ꝛ animo puniant ꝛ corpore. Ignẽ gehennę ad aliq̃d lumẽ habere ꝛ ad aliq̃d nõ habere·hoc ẽ habere lumẽ ad damnationẽ ut videant impij vnde doleãt.ꝛ nõ habere ad cõsolationẽ·ne videãt vnde gaudeant. Apta fit comparatio de camino triũ puerorum ad exemplum ignis gehennę. Nam sicut ille ignis nõ arsit ad triũ pueroꝛ supplicĩ.ꝛ arsit ad comburẽda ligamina vinculoꝛ·ita ignis gehennę ꝛ lucebit miseris ad augmẽtum penaꝛ·ut videãt vnde doleant.ꝛ non lucebit ad consolationem·ne videant vnde gaudeant. Inter huius vitę ꝛ futurę infelicitatis miseriã multa discretio ẽ. Illic enim ꝛ miseria est ꝓpter cruciationẽ dolorũ. ꝛ tenebręꝫ ꝓpter lucis auersionẽ ꝛ quorũ vnũ i hac vita·id est miseria est·aliud nõ est·in inferno aũt vtrũqz est.

De pęnis impioꝛ Cap̃.xxxii.

Icut fasciculi lignoꝛ ad combustionem
f de similib̃ colligantur·ita in iudicij die similis culpę rei suis similib̃ iungent̃·ut ex equo pena constringat quasi in fasciculũ·quos actio similes fecit in malũ. Sicut vnusquisqz sanctus in futuro iudicio ꝓ quãtitate virtutũ glorificabitur·ita ꝛ vnusquisqz impius pro quantitate facinorũ condemnabit̃·nec decrit in supplicio futuro damnationis ordo·sed iuxta qualitatẽ criminũ discretio erit penarũ· ꝓpheta firmante: De carorũ quoqz suoꝛ supplicijs addit̃ etiã pena defunctis·sicut apud inferos diuitis sermo prędicat euãgelic̃·sicut ꝓ augẽdo iudę supplicio·dicit etiã psalm̃: Cõmotiõe moueant̃ filij ei̇ ꝛ mendicẽt. Impij er hoc durius in iudicio puniẽdi sũt mentis dolore·ex quo visuri sunt iustos·glorię beatitudinem meruisse. Cũctis videntib̃ ẽ precipitandus diabol̃·quãdo sub aspectu oĩũ bonorũ angelorum ꝛ hominũ cũ eis qui de parte eius erunt in ignẽ ęterñ mittẽdus est. Dum sublatus fuerit diabolus ut damnetur·multi electi qui in corpore sunt inueniendi dño ad iudicium veniente metu concutiendi sunt·videntes tali sententia impium esse punitum.quo terrore purgandi sunt·quia si quid eis ex corpore adhuc peccati remãserit. metu ipso quo diabolũ damnari conspiciunt purgabuntur. Hinc ẽ quod ait iob: Cũ sublatus fuerit timebũr angeli ꝛ territi purgabũt̃. Multos posse perire ex eis in die iudicij·qui nũc electi esse videntur ꝛ sancti·dicente ꝓpheta: Uocabit dñs iudiciũ ad ignẽ ꝛ deuorabit abyssũ multam ꝛ comedet partem domus. Pars quippe domus deuorabitur·quia illos etiam infernus absorbebit qui nunc se in preceptis celestibus gloriantur·de quibus dñs dicit: Multi dicẽt mihi in illa die. Dñe dñe nonne in nomine tuo ꝓphetauimus.ꝛ in nomine tuo demonia eiecim̃.ꝛ virtutes multas fecimus? Tunc cõfitebor illis·quia nũqm̃ noui vos Discedite a me qui operamini iniquitatem·nescio qui estis.

De gloria sanctorũ Cap̃.xxxiii.

On faciet in futurũ cor miserum iustorũ
n ex compassione damnatorũ condolendi affectio·vbi tm̃ erit sanctorũ de dei contemplatione gaudiũ·ut tristicię nullus tribuatur introitus. Sicut comparatus color cãdidus nigro colori fit pulchrior·ita ꝛ sanctorũ requies cõparata damnatiõi malorum gloriosior erit. Sic iusticia iniusticię·sic virtus vitio. Crescit ḡ sanctorum gloria·dum debita damnantur impij pena. Post resurrectionem sanctis in carne promissa est cęlorum ascensio·dicente ad patrẽ xp̃o: Uolo ut vbi sum ego.ꝛ ipsi sint mecũ. Si enĩ mẽbra capitis sumus.ꝛ vnus in se ꝛ in nobis est xp̃us vtriqz vbi ipse ascendit·ꝛ nos ascensuri sumus.

Finit liber primus de summo bono
sancti Isidori hispalensis episcopi.
Incipit liber eiusdem secundus
De sapientia Cap̃.i.

Omnis qui secundũ deum sapiens est ꝛ
o beat̃ ẽ. Btã vita cognitio diuinitatis est. Cognitio diuinitat̃ virt̃ boni operis est. Uirtus boni operis fructus eternitatis est. Nullus aũt magis sapiẽs ꝙ quem docuerit de. Excelsior est rebus omnibus sapiẽtia·nec esse põt vlla iusticia sine prudentia. Qui fm̃ sęculũ sapiens est·fm̃ deum stultus est. Unde ꝛ ꝓpheta: Stultus inquit sactus ẽ omnis homo a scientia sua. Primum est scientię studium·quęrere deum·deinde honestatem vitę cum innocentię opere.

Nullus sapiẽtiam dei plene recipit·nisi qui se ab omni abstrahere actionũ cura contendit. Unde ⁊ scriptum est. Sapientiam scribe in rẽpore oci: ⁊ qui minorat̃ actu ipse percipiet eam. Nõ ad paruę intelligẽtię arcem peruenit·qui scit secreta dei se penetrare non posse. Tunc aũt deum recte cognoscimus·quando eum pfecte scire non denegamus. Interdũ quędam nescire cõuenit. Nullꝰ autem in culpa maior.est·q̃ ille qui deum nescit. Inuestigationem veri multorum est quęrere· sed paucorũ est inuenire. Ea autem quę supra hominis intelligentiã sũt·scrutanda non sunt. Quicquid supra hominis intellectum est·quęrendũ nõ est. Consilio autem diuino seruandum ẽ·ut hoc credatur esse iusticia·qõ diuinę placuerit volũtati. Non eni poterit esse iniustũ: quod iusto complacet iudici. Omnis sapientia ex scientia ⁊ opinatione consistit. melior est autem ex scientia veniens q̃ ex opinatiõe sentẽtia. Nam illa vera ẽ. ista dubia. Ad maiorꝭ culpę cumulũ pr̃inet scire quẽq̃ qõ sequi debeat. ⁊ sequi nolle qõ sciat. Unde ⁊ dominꝰ: seruus inquit sciens voluntatẽ domini sui ⁊ nõ faciẽs·digne plagis vapulabit multis. Et iacobus: Scienti inquit bonum ⁊ nõ facienti peccatum est. Simplicitatem cum ignania vocari stulticiam. simplicitatem ꝺo cũ prudentia vocari sapientiam. Utile ẽ multa scire ⁊ recte viuere. Q; si vtrũq; nõ valemus. melius est ut bene viuendi studiũ q̃ multa sciendi sequamur. Non pertinere ad beatitudinem consequendã scientiã rerũ·nec esse beatum multa scire· sed esse magnũ beate viuere. Nihil prodesse hominẽ scire prudentiã cum ignorãtia dei. ⁊ nihil obesse scientibꝰ deum·ignorantiam mundi. Perfecte aũt scit qui prius deum ⁊ ista non pro se sed pro deo scit. Nihil obesse cuiq̃ si per simplicitatem aliqua de elementis indigne sentiat· dummodo de deo vera pronunciet. Nam q̃is de incorporeis corporeisq; naturis nequeat quisq; disputare·beatum tamen illũ facit vita recta cum fide.

De fide Cap̃. II.

Non posse ad veram beatitudinẽ puenire nisi per fidem. Beatum autẽ esse·qui ⁊ recte credẽdo bene viuit ⁊ bene viuendo fidem rectam custodit. Deus si creditꝰ· meritո inuocatur ⁊ quęritur·ac p hoc tunc pfecte laudatur· quando inuocatur ⁊ creditur. Non tm̃ id credẽdũ est qõ sensu carnis dinoscimus· ꝫ magis etiã qõ intellectu mentis conspicimus·id est deũ. Sine fide nemo põt placere deo. Omne enim qõ non est ex fide·peccatũ est. Fides nequaq̃ vi extorquetur·sed ratione atq; exemplis suaderur. A quibus autem exigitur violenter·pseuerare in eis non potest·exemplo ut ait quidam nouellę arboris: cuius si quis cacumen violenter imꝑesserit ⁊ demũ dum laxatur in id qõ fuerat confestim reuertitur. Sicut homo libero arbitrio conditus

u

sua sponte diuertit a deo·ita exꝑia mentis conuersiõe credẽdo recurrit ad deũ·ut libertas agnoscatur arbitrij per ꝑiam voluntatẽ. ⁊ beneficiũ gratię per acceptam fidei veritatem. Jn corde respicit deus fidem·vbi se non possunt hoies excusare: qui ore simulant veritatis ꝓfessionẽ ⁊ corde retentant errorꝭ impietatẽ. Sicẽ nihil profecit fides quę ore retinetur ⁊ corde nõ creditur·ita nihil profutura est fides quę corde tenetur si ore nõ profitcatur. De tali eni fide ꝓpheta ita quosdã obiurgat dicens. Perijt fides·ablata ẽ de ore eor. Fides eni quę corde creditꝰ. confessiõe oris ad salutem ꝓfertur. Vacuam esse sine operibꝰ fidem. ⁊ frustra sibi de sola fide blanditur qui bonis opibus nõ ornatur. Qui crucẽ portat·debet ⁊ mundo mori. Nam ferre crucem ⁊ mori·mortificare seipsũ est·ferre ⁊ nõ mori·simulario hypocritaꝝ est. Qui p fidem cognitionem dei habent ⁊ operibus obscurantur·exemplũ balaam sequuntur q̃ cadẽs opere apertos oculos habuit p contemplationis fidem. Carnales·fidẽ non ꝓ virtute animi·sed ꝓ cõmodo quęrere tpali. Unde ⁊ dominꝰ dicit: Quęritis me non q; vidistis signa·sed q; manducastis de panibus meis. Xp̃ianus malus dum ꝑm euangelij doctrinã non viuit·etiã ipsam fidem quam verbo colit oborta tentatione facile perdit. Multi fide tm̃ xp̃iani sũt·ope ꝺo a xp̃iana doctrina dissentiunt. Multi quoq; fidẽ xp̃i ex corde non amant· sed humano terrore candẽ per hypocrisim tenere se simulant. Et qui esse nõ põt aperte mali·p terrorẽ ficte boni noscunt. Amatores mũdi pugnant aliquãdo ꝓ fide ⁊ alijs quidem proficiunt. ipsi ꝺo amore terreno implicati cęlestia non requirũt· ꝫ verbo tm̃ fidẽ defendunt. Quidam ꝓ fide etiam hereticos insequũtur· sed per arrogantiam eos qui intra eccleſiã sũt contemnũt. Aduersarios quidẽ fidei confutant pro infidelitate·sed fideles premũt fasce superbię.

De charitate Cap̃. III.

Uamuis nõnulli fide atq; opibꝰ sanctis esse videant̃ participes·tamẽ q; priuant̃ a charitate fraternę dilectiõis·nullũ habent incrementũ virtutis. Nã sic̃ ait aplus: Si tradidero corpus meũ ita ut ardeã·charitatẽ aũt nõ habuero·nihil mihi ꝓdest. Sine amore charitatis q̃is quisq; recte credat·ad beatitudinẽ puenire nõ põt·q; tanta ẽ charitatis virtꝰ·ut etiã ꝓphetia ⁊ martyriũ sine illa nihil esse credantur. Nullũ premiũ charitate pensatur. Charitas eni virtutũ omniũ obtinet principatũ. Unde ⁊ vinculũ perfectionis charitas ab apostolo dicit̃·eo q̃ vniuersę virtutes eius vinculo religent̃. Dilectio dei morti comparat̃·dicente salomone: Ualida ẽ ut mors dilectio. idcirco q; sicut mors violenter separat animam a corpore·ita ⁊ dilectio dei violenter segregat hominem a mundano ⁊ carnali amore. Qui dei ꝓcepta contemnit· deũ nõ

q

diligit. Neqz enī regē diligimus·si odio leges eī⁹ habemus. Tenenda est cum sanctis viris vnitas charitatis.ꝛ quanto se quisqz subtrahit mundo· tanto opus est ut se associet bonorum consortio. Charitas in dilectione dei ꝛ ꝓximi cōstat. Seruat aūt in se dilectionē dei qui a charitate nō diuiditur ꝓximi. Qui a fraterna societate secernit a diuinę charitatis participatiōe ꝓuiat. Nec poterit deū diligere·qui nosc̄itur i ꝓximi dilectiōe errare. Xp̄us deus est ꝛ homo. Totum ergo xp̄m non diligit qui hominem odit. Bonoꝝ discretio est nō odire personas·sed culpas.ꝛ recta dicta ꝓ falsis non spernere·ħ ꝓbare. Qui imperfecti sunt i dei amore·sępe se a vitijs sępare disponūt·ħ ponere vitiorū grauari·rursus ad ea vitia quę optāt relinquere reuoluūtur.

De spe Cap. iiii.

Ui male agere non desistūt·vana spe indulgentiā de dei pietate requirunt. Quā recte quęrerent·si ab actione prana cessarent. Metuendū valde est ut neqz ꝓ spem venię quā promittit deus·pseuerāter peccemus·neqz qz iuste peccata distringit veniā desperem⁹·ħ vtroqz periculo euitato ꝛ a malo declinemus ꝛ de piaꝛte dei veniā sperem⁹. Omnis quippe iustus spe ꝛ formidine nitet. quia nūc illū ad gaudiū spes erigit·nūc ad formidinem terror gehennę adducit.

De gratia Cap. v.

Nterdū peccantibus nobis deus dona
i sua non retrahit·ut ad spem diuinę ꝓpiriationis mens humana consurgat. Nā nō potest conuersū spernere·qui peccantē suis beneficijs ꝓuocat ad se redire. Confessionem hois nō esse humanę virtutis. Nam si cōfessionē boni opis nō i nobis dē⁹ operatur·cur ꝓ ꝓpheta dicitur: cōfessio ꝛ magnificentia op⁹ ei⁹? Ab illo enī nobis oia bona gratia ꝓueniente donant. Nā nihil boni opis dedim⁹·ꝓ qō cōfessionem fidei accipere meremur. Profect⁹ hois donū dei est. Nec a se pōr quisqꝫ·ħ a dño corrigi. Non enim quicqꝫ boni habet ꝓpriū homo: cuius via nō est eius·restante ꝓpheta: Scio domine quia nō est hois via eius·nec viri est ut ambulet ꝛ dirigat gressus suos. Sciant liberi arbitrij defensores nihil posse homines i bonū sua pqualere virtute·nisi diuinę gratię sustentent⁹ iuuamine. Unde ꝛ ꝓ ꝓpheta dom⁹ dicit. Perditio tua israł·tm̄ i me auxiliū tuū. q̄si diceret: ut pereas tuo merito·ut saluetis meo auxilio. Hois meritū superna gratia·nō ut veniat inuenit·ħ postqꝫ venerit facit: atqz ad indignā mentem veniens facit in ea meritum qō remuneret·quę solum inuenerat qō punirer. Quid enī est se ille latro meruit qui de faucib⁹ inferni crucē ascendit·de cruce paradisū adiit? Reus quidē ille ꝛ fraterno sanguine venit cruentus·sed diuina gratia i cruce mutat⁹. Sciendū qꝫ ꝛ nostra sit iustitia in his quę recte agim⁹.ꝛ dei gratia eo qꝫ eā meremur. Hęc enī ꝛ dantis dei ꝛ accipientis est hominis·sicut ꝛ panem nostrū dicim⁹·quē tamē a deo accipe postulamus. Spiritalis gratia non oibus distribuitur·sed tantūmodo electis donat. Nō enī oiuz ē fides quā q̄dē ꝛ si plurimi suscipiunt. op⁹ tamen fidei non cōsequūtur. In diuisione donorum diuersi pcipiunt diuersa dei munera nō tñ concedunt⁹ vni oia ut sit ꝓ humilitatis studio qꝫ alter adiuuetur in altero. Nam qō in ecclesia aīaliū alę altera ad alterā pcutiūtur·virtutes designantur sanctoꝝ·mutuo sese affectu ꝓuocantiū·atqz alterno exēplo inuicē sese erudientiū. Munera gratiarū·alia isti·alia ꝙ donātur illi. Nec dantur ita habere vni·ut nō egeat alterius. Posse fieri nō est dubiū ut bi quos quidam virtutū excellentia antecedūt·dei repentina pęueni gratia·quosdam compendio sanctitatis pęueniant.ꝛ dum sint conuersione postremi·subito efficiunt⁹ virtutis culmine primi. Dū quisqz aliqō donū accipit·nō appetat ampli⁹ qꝫ qō meruit·ne dū alteri⁹ mēbri officium arripe tentat·id qō meruit pdat. Cōturbat enī corpis ordinē totū q nō suo contentus officio subripit alienum. Mali dona ideo ad damnationem accipiūt·qz illis nō ad dei laudē ħ ad suam vanitatē vtuntur. Bonis male vtūr q ea quę a deo illis donata sūt·i malos vsus assumūt. sicut ingenium·sicut ꝛ cętera dei dona. Multis dei donis gaudem⁹·quę nos ab eo pcepisse cognoscimus. Nam qō sapientes sumus·qꝫ diuites·qꝫ potentes exist̄im⁹·nō alteri⁹ ħ pot⁹ diuino munere sumus. Utamur ergo optime diuinis beneficijs·quatenus ꝛ deum nō pęniteat dedisse ꝛ nobis accepisse sit vtile. Sicut auferre dē⁹ dicit hoī donū aliqō qō homo nō habuit·id ē qō accipere non meruit. sic ꝛ obdurare dicitur deus hominē non eius faciendo duriciā·sed non auferendo eam quam sibi ipse nutriuit. Non aliter ꝛ obcęcare dicitur quoslā deus non ut in eis eandē ipse cęcitatem faciat·sed qꝫ ꝓ eoꝝ iustitiab⁹ meritis cęcitatē eoꝝ ab eis ipse nō auferat. Plęriſqz dei dona dātur·pseuerantia ꝙ doni non datur. Et inde est qꝫ quidam principia habent conuersiōis bona·fine ꝙ malo clauduntur. Electi ꝙ ꝛ conuersionis dona accipiunt ꝛ pseuerantiā doni. Ea ḡ causa ē qꝫ quidā ꝛ bene incipiūt ꝛ bene finiūt.

De prędestinatione Cap. vi.

Emina est prędestinatio·siue electoꝝ ad
g requiē· siue reproboꝝ ad mortē. Utraqz agitur diuino iudicio ut semp electos superna ꝛ interioza sequi faciat sempqz reprobos ut infima ꝛ exterioza delectent⁹ deserendo pmittat. Sicut ignorat homo terminū lucis ꝛ tenebrarū uelvtriusqz rei quis finis sit·ita plenius nescit qs ante suum finem luce iustitię pęueniatur·uel quis peccatoꝝ tenebris vsqz in suū terminū obscuret⁹. aut qs post lapsū tenebrarū cōuersus resurgat ad lucē. Cūcta hęc deo patēt·hominibus ꝙ latent. Quis iustorum conuersatio in hac vita probabilis sit·incertum tamē hominib⁹ esse ad quē sint

finē prędestinati·ꝫ oia reseruari futuro examini. Mira dispositio ē supnę distributionis·per quā hic iustus amplꝰ iustificatur· impius amplꝰ sordidat. Malus ad bonū aliquādo conuertitur.ꝛ bonus ad malū aliquādo reflectitur. Vult quis eē bonus ꝛ non valet·vult alter esse malꝰ ꝛ non permittit interire. Datur ei ꝙ sit malꝰ ꝙ vult eē bonꝰ. alius nec vult nec datur ei ut sit bonus. Iste nascit i erroꝛe ꝛ morit·ille i bono quo cępit vsqꝫ ad finē pdurat. Tamdiu i bono iste stat quousqꝫ cadat·ille male diu viuēdo i fine saluat respectusqꝫ cōuertit. Vult pdesse i bono iustus·nec prędualet· vult nocere malus ꝛ prędualet. Iste vult deo vacare·sed sęculo impedit·ille negocijs implicari cupit nec pficit. Dominat malꝰ bono· bonus damnatur ꝑ impio·impius honorat ꝑ iusto. Et i hac tāta obscuritate nō valet homo diuinam scrutari dispositionem ꝛ occultum prędestinatiōis ppendere ordinem.

De conuersis Cap. VII.

n On inchoantibꝰ prędmiū promittit·sed perseuerantibus. Scriptum est enim: Qui pseuerauerit vsqꝫ in finē hic saluus erit. Tunc enim placet deo nostra conuersio· qñ bonum quod inchoamus pseuerāti fine complemus. Nam sicut scriptū est: Ue bis qui sustinentiam pdiderunt·id est opus bonū nō consūmauerunt. Indulgentia peccatorū sciendū·vbi·quando uel qualibus datur. Ubi quippe nisi intra ecclesiam catholicam? Quando nisi ante venturi exitus diem? Quia ecce nunc tempus acceptabile·ecce nunc dies salutis. Qualibus·nisi conuersis·qui p humilitatē ad paruulorꝫ trāsēūt imitationē·de quibus dicit: Taliū ē eni regnū celorū. Nemo ppēdere pōt quāti sit ponderis iniusticia uel quanti fulgoris radio iusticia clareat·nisi qui prius toto mentis nisu conuertat ad deum· quatenus ipso lumine quo illustrat.ꝛ suā fęlicitatem agnoscat.ꝛ lumē qō cęco coꝛde nō intuebatur intelligat. Tunc aurem inattingibilē intelligi posse iusticiam·dum eā quisqꝫ sequi conuersus tentauerit·qꝛ lux non intelligit nisi cū videtur. Judiciū qō in hois potestate cōsistit cōuersionis ē gratia per quam nosmetipsos iudicamus· quando flentes mala nostra punimus.ꝛ bono qō ex deo nobis est solidius inhęrem⁹. Tripartitus describit eē vniuscuiusqꝫ cōuersi profect⁹·id ē prim⁹ corrigendi a malo·secundus faciēdi bonū.tertius cōsequēdi boni opis prędmiū. Nam qō ait prophęta: Solue fasciculos deprimētes·mali est emendatio.qō ꝙo adiecit: Frange esurienti panē tuum· operis bom ē actio. In eo ꝙo qō subiūgit; tunc erumpet qsi mane lumen tuū.operis boni est retributio. Ergo non pficit facere bonū·nisi coꝛpctū fuerit malū. Nec poterit quisqꝫ ad contemplationē dei pficere·nisi se prius in bonis studuerit actib⁹ exercere. Multis modis terret deꝰ bomines·ut uel sero conuertant·atqꝫ exinde magis erubescant ꝙ tamdiu expectati sunt ut redirent. Nā nūc minis·nūc plagis·nūc reuelatiōibꝰ quosdam concutit·ut qui volūtate cōuerti despiciunt· cōmori terroꝛibꝰ coꝛrigātur. Plęriqꝫ ex sola mentis deuotione conuertūt ad deū· nonnulli ꝙo coacti plagis conuertunt qui ex deuotione nō conuertebāt. Juxta capitulū psalmi dicētis: In freno ꝛ chamo maxillas eoꝝ constringe qui nō approximant ad te. Plęriqꝫ aūt dū deuotiōe nō cōuertūt·plagę stimulis feriūt·q tñ nec sub verbere sentiūt ut aliqten⁹ coꝛrigāt·sic ęgypt⁹ cui ꝛ pęnas dedit ꝛ emendare nequiuit. De talibus eni ait ꝓpheta: Percussisti eos ꝛ non doluerūt· attriuisti eos ꝛ renuerunt suscipere disciplinā. Nonnulli viri sęculares elatiōe mentis tumētes postmodū conuersi ad deum religiosa sequuntur obedientia xp̄m.ꝛ qui antea celsitudine mundiali tumebant·postea ipsam elationē in studio humilitatis cōmutant. Quidam sunt qui iam secrete conuersi sunt·quoꝝ cōuersio qꝛ nō ꝓcedit ad publicum·apud exīstimationē humanā quales fuerūt tales adhuc esse putant·iam tamen in dei oculis surrexerunt. Itē quidam adhuc humano iudicio stare cernūtur·iam tamē in oculis dei ceciderunt. Multi apud homines reꝓbi sūt.ꝛ apud deum electi.atqꝫ itē multi apud homines electi putantur.ꝛ apud deum reꝓbi exīstunt. Salomone dicente: Uidi inquit impios sepultos qui cum adhuc viuerēt in loco sancto erant.ꝛ laudabant i ciuitate quasi iustoꝝ operum. Null⁹ ergo se putet electū ne forte iam apud deum sit reꝓbus.

De primordijs conuersorum Cap. VIII.

t Rimodum genus est conuersionis ad deum·inchoationis cum dulcedine· medietatis cum labore· perfectionis cū requie. Sed tamē plęrūqꝫ alij incipiūt a dulcedine· alij a tentationū amaritudine. Omnis cōuersus ante ex fletu inchoet peroꝝ.ꝛ sic transeat ad desideriū supernoꝝ. Prius enim lachrymis purgāda sunt vitia quę gessimus.ꝛ tunc mundata mentis acie id qō quęrimus mentis gaudio contemplemur.ut dum antea flendo peccati a nobis caligo detergitur·mundatis coꝛdis oculis libere supna inspiciant. Ante necesse est timoꝛe cōuerti ad deum·ut meru futurarum pęnarū carnales illecebꝛe deuincantur. Deinde oporet abiecto timoꝛe ad amoꝛē virę ęternę trāsire. Perfecta eni charitas foras mittit timoꝛē. qui autē timet pęnā habet ꝛ nō ē pfectus. Unde ꝛ apostolus: non enim inquit accepistis spiritū seruitutis iterū in timoꝛe·sed accepistis spiritū adoptiōis·ꝑ quem scilicꝫ iam nō peccati pęna seruos compꝛimit· sed amoꝛ iusticię liberos reddit. Necesse est oi conuerso·ut p timoꝛē ꝙsurgere ad charitatē dei debeat qsi filꝰ ne sp sub timoꝛe iacear qsi seruus. Cūc eni amoꝛē nr̄ę ꝙuersiōis ostēdim⁹·si denuo ut patrē diligim⁹ quē ꝓus seruili mētę vereꝛ ut dñm formidabam⁹.

Primordia conuersoꝝ blandis refouenda sunt modis·ne si ab asperitate incipiant·exterriti ad priores lapsus recurrant. Qui enim cōuersum sine leuitate erudit·exasperare potius q̄ corrigere nouit. Couersus quisq; antea ab ope corrigēdus est. postea ꝺo a cogitatiōe·ut prius refrenet prauū actū·deinde apertū ac delictū·ut qꝺ iā in ope non appareat·in cogitatione nequaq̄ pduret. Dis noua conuersio adhuc pristinę vitę habet cōmixtionē·ꝓterea nequaq̄ ea virtus ꝓcedere ad hominū oculos debet·donec cōuersatio vetus fūditus ab animo extirpet. Quisq; ex deteriore iam melior esse cępit·caueat de acceptis extolli virtutibus·ne grauꝫ p vanā gloriā corruat·q̄ pus cum p lapsum vitioꝝ iacebat.

De conflictu conuersoꝝ Cap.ix.

q Uisq; cōuersus si mox oēs carnis stimulos calcare cupiat.ꝛ sūma virtutū subire contendat·si adhuc forte aliqua aduersa de carnis molestijs tolerat·non frangat·quia dispensatoꝝ bonoꝝ nouit aduersitates reprimere vitioꝝ successione virtutū. Tūc magis grauari se quisq; impulsu vitioꝝ agnoscit dū ad cognitionē dei accesserit·sicut populus isrl grauiori onere ab ęgyptijs premit·dū p moysen diuina illi cognitio aperit. Uitia enī ante cōuersionē quasi pacem in hoie habēt.quando aūt expellunt·acriori virtute cōsurgūt. Fiunt aūt inimica cōuerso quę pcōri prospere blandiebant·atq; itē fiūt blanda conuerso quę pcōri aduersa extiterunt. Multos habet conflictus dei seruus ex recordatione operum pęteritoꝝ·multiq; post cōuersionē etiā nolentes morū libidinis sustinēt. Qꝺ tamē ad damnationē non tolerant·sed ad ꝓbationē·scilicz ut semp habeant ꝓ excutienda inertia hostē cui resistant· dūmodo nō cōsentiāt. Unde ꝛ nouerint serui dei se etiā a peccatis iam esse mundatos·ꝫ tamen cogitationū turpiū adhuc interpellatione pulsari. Ante cōuersionē pręcedit turba pcōꝝ.post conuersionē sequit turba tentationū. Illa se obiciunt ne ad deū conuertamur·ista se ingerunt ne liberius cordis oculis deū cernamus. Utriusq; tumultus insolentiā nobis gignit·intētionēq; nostram sępe fraude multimoda intercludit. Utile ē dei seruo post ꝙuersionē tentari·q̄ten⁹ a repoze negligentię sollicitātibus vitijs ad virtutes animū p exercitiū pręparet meritoꝝ.

De remissa conuersione Cap.x.

m Ultos remissa cōuersio i pristinos errores reducit·ac viuēdi repoze resoluit. Horū ergo exēpla q̄sq; cōuersus cuita·ne dū timoꝛē dei a repoze incipis·rursus mūdanis erroribus imergaris. Tepidus in conuersione·ociosa verba ꝛ vanas cogitationes noxias esse nō conspicit. Qꝛ si a torpoze mentis euigilauerit·ea quę leuia existimabat cōfestim q̄si horrēda atq; atrocia prunescit. Fraus ꝛ desidia i omni bono opere formidāda ē. Fraudē facim⁹ deo·quoties de ipsi⁹ donis ꝛ muneribꝰ gloriā ꝓpriā ꝛ humanā laudem appetimus ꝛ de bono opere nostro nosmetipsos non deū laudamus. Desidiā ꝺo agimus quotiens p torpoze languide ea quę dei sūt operamur. Dis ars sęculi huius strenuos amatoꝛes habet ꝛ ad exequendū ꝓmptissimos.ꝛ hoc pinde fit·q; pręsentē habet operis sui remunerationē. Ars ꝺo diuini timoris plerosq; habet sectatoꝛes languidos·tepidos·pigritię inertia congelatos·ꝫ hoc pinde q̄ laboꝛ eoꝝ nō p pręsenti·ꝫ p futura remuneratione differt. Ideoq; dum eoꝝ laborē mercedis retributio nō statim cōsequit·spe ipsi pene dissoluta languescunt. Unde ꝛ magna illoꝝ gloria prędicatur q̄ bonę conuersionis principia augmento solidioꝛe consumāt·atq; eo ad promerendam retributionē clariores pręparantur·quo firmius duri itineris laboꝛes ꝛ inchoāt ꝛ cōsumāt. Quidam primo cōuersiōis caloꝛe ad virtutes sese accingūt·accedente ꝺo ꝓgressu dum imoderate rerrenis rebus incūbunt·puluere infimi apertꝰ obscurantur. Unde ꝛ dns de bonis semimbꝰ i spinis iactatis dicit: Qꝺ aūt cecidit i spinis·hi sūt qui audiūt ꝺbū dei.ꝛ a sollicitudine sęculi uel fallacia diuitiarū suffocant verbū.ꝛ sine fructu efficiunt. Nup conuersi nequaq̄ debent in curis exterioribus ꝓuehi. Nā si implicent·cōfestim quasi plantata arbuscula ꝛ nec dū radice pręfixa concutiunt pariter ꝛ arescunt. Ualet interdū cōuersis ꝓ animę salute mutatio loci. Plerūq; enī dū mutat locus·mutatur ꝛ mentis affectus. Longruū ē enim inde etiā corꝑalit auelli·vbi q̄sq; illecebris deseruit. Nā locꝰ vbi prave quisq; vixit·hꝫ in aspectu mēris opponit·qꝺ semp ibi uel cogitauit uel gessit

De exemplis sanctoꝝ Cap.xi.

a D cōuersionē seu correctionē mortalium multū prosūt exēpla bonoꝝ. Moꝛes enī inchoantiū non queunt ꝓficere ad bene viuēdū·nisi pfectoꝝ informētur exemplis patrū. Reprobi aūt nō attendūt documenta bonoꝝ quę imitentur in melius·ꝫ ꝓponūt sibi exempla malorum quibus ad suoꝝ morū puersitatem vtantur i peius. Ob hanc vtilitatē scribunt sanctoꝝ ruinę ꝛ reparationes·ut spem faciant salutis humanę ne quisq; post lapsum pęnitendo desperet vemā dum conspicit sanctoꝝ reparationē fuisse etiam post ruinam. Sciant flagitio diti ad quā vtilitatem coꝝ exempla ꝓponantur·sanctorum scilicz ut aut sint quos imitentur ad reparationem·aut certe ex corum comparatione duri⁹ de inobedientia puniātur. Propterea virtutes sanctoꝝ ad exemplum nostrū deus ꝓposuit·ut quanto de imitatione corum conferri possiunt nobis iusticię pręmia·tāto de pseuerātia mali sint grauioꝛa tormēta. Si enim ad boni incitamentum diuina quib⁹ admoneremur pręcepta deessent· pro lege nobis sanctorum exempla sufficerent. Ꝛt contra dum ꝛ nos deus pręceptis suis admoneat ꝛ vitę sanctorum boni operis nobis exempla ꝓponat·nulla est

iam de reatu excusatio-qa ꝛ lex dei ad aures no/
stras quotidie pulsat. ꝛ factoꝝ documenta bo/
noꝝ cordis nostri intima ꝓuocant. Et si pra/
uoꝝ sepe securi sumus exempla-cur nō imitemur
scōꝝ digna ꝛ deo placita facta? Et si apti fuim⁹
imitari iniquos in malū-cur pigri sumus imitari
iustos i bonū? Ozand⁹ est deus ut virtutes quas
pparauit sanctis ad cozonā-nobis ad ꝓfectum
sint positę-nō ad pnā. Proficient autē ad ꝓfe/
ctum nostrum si tor exempla voluerimus imitari
virtutū. Cerre si ea potius auersati ꝙ imitati fue/
rimus-ad damnationē nostrā erūt qui ea legēdo
implere neglexim⁹. Multi viram sanctoꝝ imi/
tantur. ꝛ de moꝛib⁹ alterius effigiem virtutis su/
munt-tanꝙ si imago quelibet intendat. ꝛ de eius
similitudine species picta formet-sicꝫ fit ad ima/
ginem similis ille qui ad similitudinē viuit ima/
ginis. Qui sanctū virū imitatur-quasi exemplar
aliqō intuet-sesęꝫ in illo quasi in speculo ꝓspicit
ut adꝺiciat qō deesse virtutis agnoscit. Min⁹ enī
seipsū homo ex semetipso considerat-sed dū alteꝝ
intendit id qō min⁹ ē luminis adꝺicit. Perfectoꝝ
est iā virozū non quelibet sanctoꝝ imitando-sed
ipsam veritatē intuendo-ad cui⁹ imaginem facti
sūt-iusticiam operari. Et hoc indicat qō scribit:
Faciam⁹ hoiem ad imaginē ꝛ similitudinem no/
stram-qz ipsam intelligendo imitat diuinitatem
ad cuius factus ē similitudinē. Iste ergo tantus
est ut non egeat homine demonstratoꝛe iusticię-ꝫ
ipsam contemplando imitet iusticiam. Exempla
sanctoꝝ quibus ędificatur homo-varias faciunt
cōsectari virtutes: humilitatis ex xp̄o-deuotiōis
ex petro-charitatis ex iohāne-obediētię de abra/
ham-patiētię de ysaac-tolerantię de iacob-casti/
monię de ioseph-māsuetudinis de moyse-cōstan/
tię de iosue-benignitatis de samuel-misericordię
de dauid-abstinentię de damel. sic ꝛ cętera facta
ꝓioꝝ quo laboꝛe-quo moderamine-qua ve inten/
tione uel compunctiōe gerantur-vir scūs imitan/
do considerat.

De compunctione
cordis Cap̄.xii.

Ompunctio cordis est humilitas men/
c tis cum lachrymis-exoriens de recorda/
tione peccati ꝛ timoꝛe iudicij. Illa ē con/
uersis pfectioꝛ compunctionis affectio-quę oēs a
se carnaliū desideriozū affectus repellit. ꝛ intētio/
nem suam toto mentis studio in dei contēplatio/
nē defigit. Gemina esse compunctionē-qua ꝓpter
deū anima cuiuslꝫ electi afficit-id est-uel dū ope/
rum suoꝝ mala considerat-uel dū desiderio ęter/
nę vitę suspirat. Quattuoꝛ cē qualitates affectio/
num quibus mens iusti tędio salubri compungit
hoc ē: memoria ꝓtereritoꝝ facinoꝝ-recoꝛdatio
futurarū pnarū-consideratio peregrinatiōis suę
in huius vitę longinquitate-desideriū supnę pa/
trię: quatenus ad eam quātorius valeat puenire.
Quislꝫ peccatoꝝ memoria compungitur ad la/
menta-tunc dei se ꝓsentia sciat visitari-quando
id qō se admisisse recolit-interius erubescit-suoqꝫ
iudicio pnitendo iam punit. Nam tunc petrus
fleuit quando i eum xp̄us respexit. Unde ꝛ psal/
mus: Respexit inquit ꝛ cōmota est ꝛ contremuit
terra. Gressus dei sunt in coꝛde hominis interio/
ris-quando bona desideria surgunt ut calcentur
mala. Quando ergo ista in coꝛde hominis fiunt-
sciendū est tunc esse deum per gratiā coꝛdi huma/
no ꝓsentem. Unde se tunc magis homo acuere
ad compunctionem debeꝛ-quādo sentit deum in/
terius operantē. Quō mens hominis iusti ex ve/
ra compunctione rapiatur. ꝛ qualiter infirmata
reuertat degustate lucis magnitudine-illū nosse
posse qui iam aliquid exinde gustauit. Sunt qui
non ex vera coꝛdis compunctione sui accusatoꝛes
fiunt-sed tm̄ ad hoc ē se peccatoꝛes assignant. ut
ex ficta humilitate confessionis locum inueniant
sanctitatis.

De confessione peccatoꝝ ꝛ pęni/
tentia Cap̄.xiii.

Ex eo vnusquisqꝫ iustus ē incipit-ex quo
e sui accusatoꝛ exiterit. Multi autē econ/
tra semetipsos peccatoꝛes fatentur. ꝛ ta/
men semetipsos a peccato non subtrahunt. Ma/
gna iam iusticię pars est seipsum nosse homo ꝙ
ꝓuus ē-ut ex eo diuinę virtuti subdatur humi/
lius ex quo suam infirmitatem agnoscit. Bene se
iudicat iustus i hac vita-ne iudicetur a deo dam/
natione ꝓpetua. Tunc autem iudiciū de se quisqꝫ
sumit-quando per dignam pnitentriā sua ꝓua
facta condēnat. Amaritudo pnitentię facit ani/
mū ꝛ sua facta subtilius discutere. ꝛ dona dei quę
cōrempsit flendo cōmemoꝛare. Nihil autē peius
ꝙ culpā agnoscere nec deflere. Duplicē habere de/
bet fletum in pnitētia omnis peccatoꝛ. siue qua
per negligentiam bonū non fecit-seu quia malū
per audaciam perpetrauit. Qō enī oportuit non
gessit. ꝛ gessit qō agere nō oportuit. Ille pnitenti/
tiam digne agit qui reatum suū satisfactione le/
gitima plangit-condemnando scilicz ac deflendo
quę gessit-tanto inde plozando ꝓfusius-quanto
extirit in peccato ꝓclivius. Ille pnitentiam di/
gne agit-qui sic ꝓterita mala deplozat-ut futu/
ra iterum non cōmittat. Nam qui plangit pec/
catū. ꝛ iterū admittit peccatū-quasi si quis lauet
laterē crudum-quem quanto magis eluerit tanto
amplius lutum facit. Quis quisqꝫ sit peccatoꝛ ꝛ
impius-si ad penitentiam conuertatur-consequi
posse veniam creditur. Nullus enim de bonitate
dei dubitat-sed sola accipientium ꝓauitas con/
ferri sibi indulgentiam abnegat. In hac vita tm̄
pnitentię patet libertas. post mortē ꝺn̄o nullam
coꝛrectiōis cē licētiā. Un̄ ꝛ dn̄s dicit: Me opoꝛ/
ter operari opa ei⁹ ꝙ me misit donec dies ē. Uenit
aūt noꝛ quādo nemo poterit operari. Hinc ꝛ ꝓ/
pheta; Date inquit dn̄o deo nostro gloriā antęꝙ

cõtenebrescat·id est anteqũ mors ęterna p̃ueniat. In hac vita dũ estis·deũ p̃ penitentiã glorificate. Adhuc in hoc sęculo penitẽtiã operantibus dei misericordia subuenit. In futuro aũt iam nõ operamur·sed rationẽ nostrorũ operũ ponimus. Per id deteriorant̃ plerunq; iniqui q̃ per patientiã dei spaciũ accipiũt emendandi· quia illi mora viuẽdi nõ vrunt̃ ad penitẽtiã·ꝫ ad peccãdi vsurpant audaciã. A malo aũt in deterius vadit·qui temp⁹ sibi ad penitẽdũ indultũ ad libertatẽ p̃ua operis vertit. Festinare debet ad deũ penitendo vnusquisq; dũ põt·ne si dum põt noluerit·cum tarde voluerit oio nõ possit. Proinde p̃pheta ait: Quęrite dñm dum inueniri põt·inuocate eũ dũ p̃pe est. Et vbi inueniri põt nisi i hac vita·in qua eriã ꝙ p̃pe est omnib⁹ inuocantib⁹ se? Nam tũc iã longe erit quando dixerit: Ite in ignẽ ęternum. Modo autem nõ videt ꝙ p̃pe est·tũc videbitur ꝙ p̃pe non erit·q: ꝙ videri poterit ꝙ nõ poterit inueniri. Si quãdo quisq; peccare põt penitet·vitãq; suam viuens ab oi crimine corrigit·non dubiũ q̃ moriens ad ęternã transeat requiẽ. Qui aũt prave viuẽdo penitentiã in mortis agit periculo·sicut eius damnatio incerta est·sic remissio dubia. Qui ergo cupit certus esse in morte de indulgentia·sanus penitеat·sanus ꝑpetrata facinora deflеat. Sunt qui penitentibus securitatẽ cito pollicentur·quibus bene p̃ p̃pheta dicitur: Curabant contritionẽ filię populi mei cũ ignominia dicentes: pax. ꝙ nõ erat pax. Cum ignominia igit̃ curat cõtritionem·qui peccanti ꝙ non legitime penitenti ꝑmittit securitatẽ. Unde ꝙ sequit̃: Confusi sũt q: abhominationẽ fecerũt·id ẽ cõfusi sũt non penitẽdo·ꝫ pęnas luendo. Aliter enĩ cõfunditur coram iudice reus dum plectitur·atq; aliter qui de malo ope erubescens corrigit̃. Ille enim q: reprehensus est confundit̃·iste q: se malũ fecisse memorat̃. Quis per penitentiam p̃pitiatio petõq; fit·sine meru tamẽ hõ esse nõ debet·quia penitentis satisfactio diuino tm̃ pensat̃ iudicio non humano. Proinde quia miseratio dei occulta ẽ·sine intermissione flere necesse est. Neq; enĩ vnq̃ oportet penitẽrem habere de peccatis securitatẽ. Nã securitas negligentiã parit. negligentia autẽ sępe incautũ ad vitia transacta reducit. Dũ p̃ penitentiã expulsa fuerint ab homine vitia·si forte post hec intercedente securitate quęliber culpa subrepserit·cõfestim delectatiões p̃istinę vitioq; mẽtẽ anidus irrepunt·pulsantesq; hominẽ in consuetis opibus grauⁱ⁹ p̃rabunt·ita ut sint nouissima hois illius peiora p̃rioribus.

De desperatione peccantiũ Cap̃. xiiii.

Non p̃ locoꝝ spacia·sed p̃ affectum bonũ n uel malum itur recediturve a deo. Neq; enim gressu pedũ ꝫ gressu operũ uel morum elongamus uel ꝑpinquamus ad deum. Perpetrare flagitiũ aliquod mors animę est·cõtemnere penitentiã ꝙ ꝑmanere in culpa·descendere in infernũ post mortẽ ẽ. Ergo peccare ad mortẽ p̃tinet·desperare vo in infernũ descendere. Unde ꝙ scriptura ait: Impius dum in p̃profundũ malorũ venerit contẽnit. Sępe diabolus eos quos conuerti ad penitentiam aspicit·immanitate scelerũ pensos ad desperationẽ deducit·ut subtracta spe veniç·trahat in diffidentiã quos nõ potuit retinere pseuerãres in culpa. Sed penitens p̃euidere debet callidas contra se hostis insidias·sicq; dei iusticiã metuat·ut tamẽ q̃uis in magnis sceleribus de misericordia eius cõfidat. Amplius lętat deus de anima desperata ꝙ aliquã do conuersa·q̃ de ea quę nunq̃ extitit ꝑdita·sicut de prodigo filio qui mort⁹ fuerat ꝙ reuixit·perierat ꝙ inuentus ẽ. de cui⁹ regressu magnũ fit gaudiũ patris. Non aliter coram deo ꝙ angelis copiosius ẽ gaudũ de eo qui a periculo liberat̃·q̃ de eo q̃ nunq̃ nouit peccati periculum. Quanto enim cõtristat res ꝑdita·tanto magis si fuerit innenta lętificat. sicut i euangelio pastor ille exultat qui perditam ouem inuentam humeris suis gaudens reportat. Nullus desperare debet veniã· etiam si circa finem vitę ad penitentiã conuertat̃. Unusquisq; enĩ deus de suo fine nõ de vita p̃terita iudicat. Hoc quippe ꝙ legis testimonio edocet̃·q̃ homo de suo extremo iustificat̃ quãdo de⁹ ꝑ asini ꝑmogenito ouẽ iussit offerri·ꝫ est ĩmundiciã vitę prioris mutandã p̃ innocẽtiã boni finis. Unde ꝙ cauda iubetur offerri in hostiã·id est vita extrema in penitentiã. Multi supna respersi gratia in extremis suis ad deũ reuertũt̃ p̃ penitentiã. ꝙ quęcũq; mala gesserũt quotidianis fletibus purgant·atq; in bonis factis mala gesta cõmutãt. Quib⁹ iuste totũ q̃ deliquerãt ignoscit̃·q: ipsi q̃ male gesserũt penitẽdo cognoscũt. In vita hois finis quęrendus est·quoniã deus non respicit quales antea viximus·sed quales circa finẽ vitę crimus.

De his qui a deo deserunt̃ Cap̃. xv.

Eserente deo nullũ penitere·deo respici o ente sua vnumquęq; facta videre ꝙ plangere ꝙ vnde ceciderit cogitare. Nõnulli autem ita desperiunt̃ a deo ut deplorare mala sua non possint eriã si velint. Cõfilio ĩmundorũ spirituũ hoc ẽ·quia ipsis negatũ est post p̃uaricatioñ regredi ad iusticiam·obseruare aditũ penitentię hoib⁹ cupiunt·ne uel ipsi reuertant̃ ad deũ. eosq; socios in ꝑditione habere contendũt·quibuscunq; fraudib⁹ insistentes·ut aut deserantur a deo·aut flagelli ĩmanitate desperẽt. Ingemiscẽdum ẽ iugiter ꝙ post posita securitate lugendũ·ne dei secreto ꝙ iusto iudicio deserat̃ homo. ꝙ ꝑdendus in potestate dęmonũ relinquat̃. Nam reuera quẽ deus deserit·demones suscipiũt. Dominici cõemptores p̃cepti·statim ut auertunt̃ a deo·a malignis spiritibus occupantur·a quibus etiam ut mala faciant persuadentur. Hinc est illud p̃ophetic̃ũ. Inimicos dei persequuntur tenebrę. quę intelliguntur dęmones. Unde ꝙ i psalmo legit̃:

Immissiones p̄ agelos malos. Quidā reprobos in p̄tē dēmonū occulto dei iudicio & iustissimo rediguntē. esaia testante: Ipse misit eis sortem. & manus eius diuisit eis eā in mēsura. vsq; in ęternū possidebunt eā. Quidā electos dimittunt diuina iustitia incidere i errorē peccati. ꝯ tñ miseratiōe eius reducti denuo cōuertunt. De talib⁹ enī p̄phetam dñs loquit: Et dimisi eū & reduri eū & reddidi ei consolationē. Nōnūq; etiā reuertēs deus ad hominē quē deseruerat. rursus affligēs visitat. & p̄ lamēta lachrymaq; ac pēnitētię afflictionē a peccatis expurgat. dicēte Job ad deū. Propter superbiam inquit q̄ñ leęnā capies me. reuersusq; mirabilit̄ me crucias. Reuertēs enī deus hominē cruciat. q̄ñ quē peccantē deseruerat. flagellando iterq; visitat. Malis actib⁹ contra nos amplit̄ cęlestem iracundiā nequaq; p̄uocare debem⁹. quin potius si pēnitēdo digna deo acta gesserim⁹. seueritatem eius in clemētiā cōmutabim⁹. Nā ille qui nos malos tolerat. nō dubiū ē q; cōuersis clement̄ ignoscat. Nā q; seruat nobis temp⁹ pēnitentię ut non simul morte obruamur p̄cipiti. ꝯ dat̄ loc⁹ satisfactionis. hoc totū de dei procedit clemētia. ut nos nō damnet crudeliter. ꝯ expectet ad pēnitentiam patienter.

De his qui ad delictum post lachrymas reuertuntur Cap̄. xvi.

i Risor ē nō pēnitēs q̄ adhuc agit qō pēniret. nec videt̄ deū poscere subditus. sed subsannare supbus. Canis reuersus ad vomitū. & pēnitēs ad peccatū. Multi enī lachrymas indesinenter fundunt. & peccare non desinūt. Quosdā accipere lachrymas ad pēnitētiā. & effectū pēnitētię nō habere. q: incōstantia mētis nūc recordatione peccati lachrymas fundūt. nunc p̄o reuiuiscēte vsu ea quę fleuerūt iterādo cōmittunt. Qui & p̄terita vult plangere. & actionib⁹ sęcularib⁹ incubare. iste iustā mūdationē nō habet. q̄ñ adhuc agit quę pēnitendo deflere possit. Esaias peccatorib⁹ dicit: Lauamini. mūdi estote. Lauat itaq; & mūd⁹ ē. q̄ & p̄terita plangit & fienda iterq; nō cōmittit. Lauat̄ & nō est mūdus q̄ plāgit quę gessit nec tñ deserit. & post lachrymas ea quę deflere uerat repetit. Sic denīq; & alibi animā pēnitentem atq; iterū delinquentē sermo diuin⁹ increpat dicēs: Quousq; facta es nimis iterās vias tuas. Quisquis ergo culpas p̄teritas ploret. hūc necesse est modū teneat. ut sic admissa defleat. ne iterū fienda cōmittat. Ue mihi misero Isidoro qui & pēnitere retro acta negligo. & adhuc pēnitenda cōmitto.

De peccato Cap̄. xvii.

d Uobus modis peccatū cōmittit̄. id ē aut vi cupiditatis. aut metu timoris. dū uel quisq; vult adipisci q̄ cupit. uel timet ne incurrat q̄ meruit. Quattuor modis cōmittit̄ peccatū in corde. q̄ttuor p̄perat̄ ex ope. Admittit̄ corde suggestione dęmonū. delectatione carnis. cōsensione mentis. defensione elationis. Cōmittit̄ opere. nūc latenter. nūc palam. nūc cōsuetudine. nūc desperatione. Istis ergo gradibus & corde delinquit̄. & ope malitia ꝓperat̄. Tribus modis peccatū geritē. hoc est. ignorantia. infirmitate. industria: periculo autē pēnarum diuerso. Ignorantię nāq; modo peccauit in paradiso eua sicut apl̄us ait: Uir nō est seduct⁹. mulier autē seducta in p̄uaricatione fuit. Ergo eua peccauit ignorantia. adam ꝯo industria. q: nō seductus ꝯ sciēs prudensq; peccauit. Qui ꝯo seducit̄. quid consentiat euidenter ignorat. De infirmitate aūt petrus deliquit. q̄ñ ad metum interrogantis ancillę rp̄m negauit. vnde & post peccatum amarissime fleuit. Grauius est infirmitate q̄ ignorantia quēq; delinquere. grauiusq; industria q̄ infirmitate peccare. Industria nāq; peccat qui studio ac deliberatione mentis malū agit. Infirmitate aūt q̄ casu uel p̄cipitatione delinquit. Nequi⁹ autē & de industria peccār. qui nō solū nō bene viuūt. ꝯ adhuc & bene viuētes si possunt a veritate diuertūt. Sūt enim qui ignoranter peccant. & sūt q̄ scient̄. Sūt etiā & qui p̄ ignorantię excusatione scire nolunt. ut minus culpabiles habeant̄. qui tñ seipsos nō muniūt. ꝯ magis decipiūt. Nescire enī simpliciter ad ignorantiā ptinet. noluisse ꝯo scire ad cōtumacē supbiam. Uoluntatē quippe ꝓpriā dñi velle nescire. quid aliud ē q̄ velle dñm supbiendo contemnere? Nemo igit̄ se de ignorātia excuset. quia deus nō solū eos iudicat qui a cognitione sua reuertunt̄. ꝯ etiā & illos qui nescierūt. testante eodē dño p̄phetā: Disperdā inquit boies a facie terrę & eos qui auertunt̄ post tergū dñi. & qui nō quesierūt dñm. nec inuestigauerūt eum. Et psalmus: Effūde inquit irā tuā i gētes quę te nō nouerūt.

De leuioribus peccatis Cap̄. xviii.

m Ulti vitam sine crimine habere possunt sine peccato nō possūt. Nā q̄uis in hoc sęculo magna iusticię quisq; claritate resplendeat. nūq; tñ ad purū peccatorū sordib⁹ carer. Johanne apl̄o attestante q̄ ait: Si dixerim⁹ q: peccatū nō habem⁹. ipsi nos seducimus. & veritas in nobis non est. Quędā sunt facta similia peccatis. ꝯ si bono animo fiant. nō sunt peccata. utpote potestas. si nō se vlciscendi cupiditate. ꝯ magis corrigēdi studio vlciscat̄ i reū q̄ delinquit. Item sunt peccata leuia quę ab incipientib⁹ quotidiana satisfactiōe purgant̄. quę tñ a pfectis viris velut magna crimina cauent̄. Quid aūt homines peccatores de magnis scelerib⁹ agere debēt quando etiā pfecti leuia quęq; delicta quasi grauissima lugent? Nō solum grauia. ꝯ & leuia sunt cauenda peccata. Multa enim leuia vnū grande efficiunt. sicut solent ex paruissimis guttis imensa flumina crescere. Numerositas enī in vnū coacta exundantē efficit copiā. Peccata quę incipientib⁹ leuia sunt. pfectis viris grauia reputant̄. Tanto enī maius cognoscit̄ ē peccatū. quāto maior qui

peccat habeꝫ. Crescit enim delicti cumulus iurta ordinē meritoꝝ. ꝛ sepe qđ minoribꝫ ignoscit maioribus imputatur.

De grauioribus peccatis Cap. xix.

Experimēto uel contēptu minorū peccatorū maiora cōmitti peccata. ut durius feriant ꝑ magnis sceleribꝫ: q̄ de paruis corrigi noluerūt. Judicio aūt diuino in reatū nequiorē labunt. q̄ distringere minora facta sua cōtemnūt. Multi a crimine in crimen corruūt. quia dei cognitionē habētes. timorē eius negligūt. ꝛ quē nouerūt p scientiam. p actionē nō venerant. Jdeoq̄ ecc̄ant diuino iudicio puniēda cōmittere ꝛ in pēnā cōmissi facinoris. facin⁹ deteri⁹ addere. Sepe peccatū alteri⁹ peccati causa ē. qđ cōmittit cum aliud ex ipso q̄si sua soboles oritur. sicut fieri solet nasci libidinem ex nimia ventris ingluuie. Pena ꝝo peccati peccatū admittit. q̄ ꝑ merito cuiuscq̄ peccati. deo deserente in aliud peccatū deterius itur. de quo ampli⁹ qui admiserit sordidet. Ergo p̄cedēs peccatū causa ē sequentis peccati. sequēs ꝝo peccatū pena ē p̄cedētis delicti. Pcedētia itaq̄ peccata sequentiū sūt criminū causa ut illa quę sequunt sint p̄cedentiū pena. Pcedentium peccatoꝝ pena ipsa vocat induratio veniens de diuina iustitia. Hinc est qđ ait ꝓpheta: Jnduraſti cor nostrū ne timerem⁹ te. Necq̄ enim quicūq̄ iusti sūt a deo impelluntur ut mali fiāt. sed dū mali iā sūt. indurant ut deteriores existant. sicut ꝛ aplus dicit: Dñm veritatē dei nō receperūt ut salui fierēt. īmisit illis deus spm̄ erroris. Facit ergo de⁹ quosdā peccare. ꝯ in quib⁹ talia iam peccata p̄cesserint. ut iusto iudicio ei⁹ mereant ī deterius ire. Alia quippe peccata p̄cedentib⁹ aljs peccatis ꝓlabunt in pēnam quā peccata merent. Quędā de ira dei venūt peccata. quę p̄o merito alioꝝ compensant peccatoꝝ. Unde ꝛ ꝓpheta: ecce inquit tu iratus es ꝛ nos peccauim⁹ in ipsis fuimus semp. tanq̄ si diceret: Quia semp in peccat̄ fuimus. iratus es ut deteri⁹ peccarem⁹. Quid enī sit irā dei mereri. q̄d ꝝo ꝓuocare. prudēs lector debet scire. Grauior nāq̄ est ira quę ꝓuocatur q̄ ea quę meret. Nā meremur q̄n ignorando peccam⁹ ꝓuocamus q̄n scimus bonū facere nec volumus. Nūc irā dei dū viui sumus vitare possum⁹. Timeamus ꝯ ne veniente illo terroꝛe iudicij. sentiri possit. vitari nō possit.

De manifestis occultisq̄ peccatis Cap. xx.

Aliꝰ est culpę manifeste q̄ occulte peccare. Duplicit enī reus est q̄ apte delinq̄t q: ꝛ agit ꝛ docet. De talib⁹ Esaias dicit: Et peccata sua q̄si sodoma p̄dicauerūt. nec abscondērūt. Multi enim publice delinquētes sine vllo pondere sua flagitia p̄dicāt. nec vlla vrunt sceleris verecūdia. Quędā enī iam iusticię porrio est iniquitatē suā hoī abscondere. ꝛ in semetipso de peccatis ꝓprijs erubescere. Peccarum ꝓperrare crimē est. peccatū p̄dicare clamoꝛ ē. De quo etiā dicit aplus: Et clamor auferat̄ a vobis cū oi malitia. id ē cū ipsis peccatis. Ex eo ipso quo quisq̄ peccatū qđ agit nō abscondit. iudicij iā esse in dicū. q: nō erubescit nisi de conscientię reatu. Ergo ꝛ hoc ipso quo quisq̄ de facto suo erubescit. ipse sibi iam iudex fit.

De peccati amore Cap. xxi.

Aliud est nō peccare amore dilectiōis dei aliud timore supplicij. Qui enī amore charitatis dei nō peccat. horrescit oē malum amplectēdo iusticię bonū. nec eū delectat peccatū etiā si sceleris impunitas ꝓmittat. Qui ꝝo sola pena supplicij in se vitia reprimit. q̄uis nō expleat opus peccati. viuit tñ in eo voluntas peccādi: dolerq̄ sibi illicitum. qđ lex ꝓhibere dinoscit. Ille ꝯ mercedē boni opis ꝑcipit qui amādo iusticiā facit. nō is qui cā solo metu pēnaꝝ iuitus custodit. Quidā ꝛ diligūt peccatū ꝛ faciūt. quidā diligūt tm̄ ꝛ nō faciūt. pleriq̄ ꝝo faciūt tm̄ ꝛ nō diligūt. nōnulli peccatū nō faciūt ꝛ tm̄ iusticiam odiunt. Grauꝰ aūt peccat. q nō solū peccatū diligit sed ꝛ facit. q̄ qui non facit ꝛ diligit. grauiusq̄ interdū q̄ diligit ꝛ nō facit. q̄ q̄ facit ꝛ odit. Grauissimū ē nō solū facere. ꝯ ꝛ diligere peccatū. Nā sūt quidam qui confestim pacto flagicio confundunt. ꝛ sūt qui nō solum nō dolēt gessisse malū. ꝯ etiā de ipso malo ope gloriant. Sicq̄ ad comparionem mali fit deteri⁹. dū de vitijs gratulātes extollunt in peius. De talib⁹ ait salomon: Qui lętantur cū male fecerint ꝛ exultant in rebus pessimis.

De peccandi necessitate Cap. xxii.

Verdū q̄ mali sumus. necessitate potius nō voluntate existimus. Uertēda est autē necessitas mali in voluntatē boni. Plerisq̄ nō voluntate ꝯ sola necessitate peccāt. pertimescētes tpalē inopiā. Et dum p̄sentis sęculi necessitatē refugiūt. a futuris bonis priuant. Jtē nōnulli peccatū voluntate nō necessitate cōmittūt nullaq̄ coacti inopia existunt iniqui. ꝯ tm̄ gratis cupiūt esse mali. Necq̄ enī ipsam rem amant quā apperunt. ꝯ ipsa tm̄ peccati malicia delectant.

De peccandi consuetudine Cap. xxiii.

Delius est peccatū cauere q̄ emēdare. Facilius enī resistimus hosti a quo nōdum victi sumus. q̄ ei a quo iam supati ac deuicti cognoscimur. Omne peccatū antecq̄ admittat amplius ꝑmescit. Quis aūt graue sit. dum in vsū venerit leue existimat ꝛ sine vllo metu cōmittit. Jstis fomitib⁹ quasi quibusdā gradibus coalescit oē peccatū. Cogitatio nāq̄ prava delectationē parit. delectatio consensionē. consensio actionē. actio consuetudinē. consuetudo necessitatē. sicq̄ his vinculis homo implicat⁹ quadam catbena vitioꝝ tenet astrictus. ita ut ab ea euelli nequaq̄ valeat. nisi diuina gratia manū iacentis apprehendat. Peccatū admittere cadere est in puteū. cōsuetudinē ꝝo peccandi facere. os putei est coangustare. ne is qui cecidit valeat exire.

Sz interdū etiā tales deus liberat·dū eoz desperationē ad conuersionē libertatis cōmutat. Ipso enī miserante peccata dimittunt·quo pregente fit ne in deterius peccādo eaī. Nequissimū ē peccare·peius est peccādi consuetudinē facere. Ab illo facile·ab hoc cū magno labore resurgit·dū malę cōsuetudini repugnat. Male agēdi consuetudinē recessum esse ꝓpheta asserit in ꝑfundū·cui⁹ vsu q̄si quadā lege homo teneī astrict⁹·ut etiā q̄ nō vult peccatū admittat. A lapsu ꝙo cito resurgere·nō ē in ꝑfundū ire. Aplius legē peccati dicit esse ī membris suis·qnę lex consuetudo est: quam peccando concipim⁹·z nō ab ea cū volumus discedimus·q: iā necessitatis vinculo p cōsuetudinē retinemur. Multū veri amoz agit in hoie·sed resultat caro malę consuetudinis lege. Bene aūt andacter pro bona conscientia exultat·qui valeī in se reprimit qđ insolenī impugnat. Frequenē peccare cauendū ē. nā hoc ipsū q⁹ de malo nostro plerūqz deus nobis salutē opaī·quāto mirabile est·tanto prarum est. Propterea metuendū ē confidere ita saluari·ne forte dū expectam⁹ a vitijs sanari·z vitia multiplicem⁹·z salutē nō adipiscamur. Ergo studeamus aut non cadere·aut cito conuersi a lapsu cōsurgere. Omnino peccare cauendū ē. Qz si humana fragilitate peccatum subrepserit·confestim erit corrigendū qđ nequit sentiī cōmissum. Cito enī corrigit culpa quę cito cognoscit·tardius aūt sanat vuln⁹ qđ iā putrescētib⁹ mēbris longo post tpe curationib⁹ adhibet. Iteratio peccati grauior est·sicut ē si morbus sup morbū veniat·sicut si umber sup imbrē occurrat. Mora peccādi ūmanitatem facit sceleris. Unde z ꝓpheta: Ue inqt q̄ trahitis iniquitatē in funiculis vanitatis z q̄si vinculū plaustri peccatū. Trahit enī iniquitatē ut funiculū·q̄ tardat cōuerri ad deū. Trahere enim niquitatē·ē morā facere in iniquitatib⁹. Unde z psalmus: Prolongauer nt iniquitates suas·dns iustus concidet cervices peccatoz.

De peccati recordatione Cap. xxiiii.

Omū est homini semp ante oculos ꝓpria
b adhibere delicta·sm psalmi sententiam:
Et peccatū meū ante me est semp. Sicut enī non oportet reminisci peccati affectū·sic semp necesse est vnūquēqz suū in defendo cōmemorare peccatum. Apud iustū recordatio peccati facit tediū animi. Qui aūt luxurię z cupiditati subditi sūt·cōtumaci superbia etiā de ipso peccari ope gloriant. Serui dei tanta recordatio esse debet peccati·ut ea quę gessit semp lachrymās confiteatur. Unde z psalmus dicit: Conuersus sum in erūna dū configit spina·peccatū meū cognitū tibi feci·dixi pnūciabo aduersū me iniusticias meas dño. Supra enī dixerat: qm tacui·hoc est·non sū confessus: inueterauerunt oia ossa mea dū clamarem tota die. Quid ergo tacuisse se penitet·nisi confessionē peccatoz? Quid clamasse se doleī·nisi defensionē maloz? Qui ꝙ peccatoz suoz defensor extitit·necesse est ut pnitēdo accuset qđ superbiens prave admisit.

De cogitatione Cap. xxv.

Ipartita est causa peccādi·id est opis·z
b cogitatiōis·quoz vnū iniqtas dicit qđ ope geritī·aliud iniusticia qđ cogitatione admittit. Prius aūt actio resecāda est·postea cogitatio. Prius prava opa·postmodum desideria. Uicissim aūt z a cogitatione opa ꝓcedunt. z ab ope cogitatio nascit·q̄uis z si ab ope malo quisqz vacet·p solius tū prave cogitationis malicia nō erit innocens. Unde z dns p ysaiā: Auferte inquit malum cogitationū vestraz ab oculis meis. Nō enī solū factis �something z cogitationib⁹ delinquim⁹·si eis illicite occurrentib⁹ delectemur. Sicī vipera a filijs in vtero positis lacerata punit·ita nos cogitationes nostrę intra nos cruciatę occidūt. z cōcepto intem⁹ vipereo veneno cōsumūt·animāqz nostrā crudeli vulnere perimūt. Nō est arbitrij nostri cogitatiōes prave q̄ suggestionis prevenire. facere aūt ī animo cogitationē·nostrę attinet voluntati. Illud ergo ad culpā nō redigit·istud culpę ꝓprie imputat. Nā cogitationes illicitas occurrere·dęmonū ē: cogitationib⁹ oblectari querelis·nostrū est. Plerūqz fieri solet ut imūdę corporaliū rerū spēs quas didicim⁹·nostris mentibus opponant z nolentes eas cogitem⁹: quantūqz ab eis aciē mētis auertere nitimur·tanto illę se magis animo ingerūt·obscęniscqz in nobis motibus obrepunt. Sz fit b̄ p cōditione mortali·quā meruit prim⁹ homo in pnā sui peccati. Dū vnusqsqz divina illuminatiōe prevenitur·statim molestus turpiū cogitationū pulsat. Sz dei seruus iudicio timoris dei earū tentamenta a semetipso reicit·bonisqz contra obiectis cogitationib⁹ turpes a se repellit. Magna obseruantia circa cordis est custodiam adhibenda·q: aut bonę aut malę rei ibi cōstitit origo. Nā sicut scriptū est: ex corde exeūt cogitationes malę. Ideoqz si prius prave cogitationi resistimus·in lapsū opis nō incurrim⁹. Nō est timendū si bona malaqz ī cogitationē veniāt·z magis gloriandū est·si mens mala a bonis intellectu rationis discernat. Ite nihil ūmat q⁹ int bonū z malū sensu prudētiori discernim⁹·nisi ope aut mala cogitata caueamus·aut bona intellecta faciamus.

De conscientia Cap. xxvi.

Umana conditio dū diversis vitiosita-
b tibus mentē conturbat·etiā ante pnas gehēnę p inconditū animę appetitū iam pnas conscientię patit. Dia fugere poterit homo prorer cor suū. Nō enī potest a se quisqz recedere. Ubicūqz enī abierit·reat⁹ sui conscientia illum nō derelinquit. Quis humana iudicia subterfugiat omnis qui male agit·iudicium tū conscientię suę effugere nō potest. Nā z si alijs celat quod agit·sibi tamen celare nō potest q̄ plene nouit malum esse qđ gessit. Duplex fit ergo in eo iudiciū·quia z

hic suę conscientię reatu punit. & illic ꝑpetuali pę-
na damnat. Hoc enim significat: abyssus abys-
sū inuocat in voce cataractarum. Abyssus enim
abyssum inuocare est de iudicio suę cōscientię ire
ad iudicium damnationis ꝑpetuę. In voce cata-
ractaꝝ id est in ꝓdicatione sanctoꝝ.

De intentione mentis Caꝑ. xxvii.

Lulus hominis intentio opis ei⁹ est. Si
o ergo intentio eius bona est. & opus inten
tionis ipsius bonum est. Alioquin malę
intentionis etiā si bonū in factis opus appareat
bonū tamen iam nō est. qm̄ ex sua intentione aut
ꝑbat bonum aut reprobat indignū. Bona ē er-
go intentio quę ꝓter deum est. mala ꝙo quę pro
terreno lucro aut vana gloria est. Qui opus bo-
num bona intentione nō faciūt. p hoc magis cę-
cant ope. p quod illuminari potuerunt. Unusq̄sq;
bonū opus qđ agit intentione bona agit. qm̄ pro
mala intentione plęrūq; opus bonū quod agim⁹
ꝑdimus & minus a culpa vacam⁹. Sępe quę apud
hominū iudicium bona patent. apud examen di-
ligentissimi & acutissimi iudicis reproba deregunt.
Idcoq; omnis sanctus vereat ne forte bonum qđ
agit pro aliqua animi intentione in oculis dei re-
probum sit.

De sensibus carnis Caꝑ. xxviii.

Er sensus carnis morbus irrepit menti.
p vnde & p ꝓphetam dns dicit: Omnes co-
gnationes terrę ab aquilone venient: & po-
nent vnusquisq; solium suū i introitu portaꝝ irlm.
Regna aquilonis vitia sūt. quę sedes suas i por-
tis ponunt. quando p sensus carnis labem animę
ingerūt. ideoq; in ipsis portis. id est in ipsis sen-
sibus regnant. Neq; enim aliunde peccamus nisi
videndo. audiendo. attrectando. gustando atq; tan-
gendo. Unde & alias dicit: Intrauit mors p fe-
nestras nostras. & alibi. Et extranei ingrediebāt
p portas eius. & sup irlm mittebāt sortem. Extra-
neos quippe imundos esse spūs. qui tāq̄ p portas
ita p sensus carnis animam irrepūt. & eam illece-
brando deuincūt.

De sermone Caꝑ. xxix.

Um quędā parua vitioꝝ verba nō cui-
o cantus. i magno linguę plabimur crimi-
ne. & dum facta quędam non grauia li-
bere ac sine metu cōmittim⁹. ad portiora scelera &
horrenda peccandi consuetudine labimur. Sicut
plęrūq; multiloquioꝝ stultitia reprehēdit. ita rur
sum nimis tacentiū vitia denotant. Illi enī satis
laxando linguā in leuitatis vitio defluūt. isti ni-
mis reticēdo ab vtilitate torpescūt. Impiti sicut
loqui nesciūt. ita tacere non possunt. Mente enī
ineruditi. ore loquaces. verbis ꝑstrepūt. sensu ni-
hil dicūt. Sicut falsitatis crimina a ꝑficientibus
prunescit. ita otiosa verba a ꝑfectis viris vitant.
Nam sicut ait quidam: Sicut pro otioso verbo
ratio ponit. ita p sermone inutilo pęna exoluitur.
Uani sermones in ore xpiani esse nō debent. Nā
sicut mali mores in bono colloquio corrigunt. ita
prava colloquia bonos mores corrumpūt. Cu-
stodia ori ponit. dum quisq; nō se iustū. & qđ ma-
gis verū est peccatorē fatet. Manū sup os ponit
qui bonis operib⁹ linguę excessum operit. Manū
sup os ponit. q malę locutiōis culpas bonę actio-
nis velamine tegit. Loquens quę ad dnm pertinet
nec faciens. & si inutilis sibi est. audientibus tamē
ꝓdest. Qui de sapientia se laudari affectant. lo-
quentē ꝓphetam attendant: Ue qui sapientes estis
in oculis vestris. & coram vobismetipsis prouden-
tes. Recte ex sententia dicit: qui verā sapientiam
gustu interni saporis sentit. A sentiendo enim sen-
tentia dicit. ac p hoc arrogātes q̄ sine humilitate
dicunt. de sola scientia dicūt nō de sententia. Ille
enim sapit qui recte & fm deū sapit. In suā ducūt
contumeliā doctores. si dū sint ab eis dicta sapi-
enter. nimiū tamē eloquenter. Horret enī sapientia
spumeū ꝙboꝝ ambitū. ac fuco mūdialis eloquē-
tię inflatis sermonibus pornatū. Quidā curiosi
delectant audire quoslibet sapientes. nō ut verita-
tem ab eis quęrāt. & ut facundiā sermonis coram
agnoscant. more poetaꝝ. qui magis compositionē
verboꝝ q̄ sententiā veritatis sequunt. Qui bo-
num sine charitate dicit. tāq̄ es aut cymbalū so-
num facit alijs. ipse tamē sibi manet insensibilis.
Quadrimoda est dicendi ratio. qua ꝓquidendū
est: quid. cui. quando. uel quomodo aliquid ꝓfe-
ratur. Item quadrimoda est dicendi ratio. qua aut
bene sentiendo quid bene ꝓferat. aut nil sentiēdo
nil dicit. aut parū sentiēdo loquacitas sola osten-
tat. aut optime sentiendo nō eleganter ꝓfertur. qđ
intelligitur. Item quadripartita est loquēdi ra-
tio. qua uel bonū bene. uel malū male. seu bonum
male. uel malū bene ꝓfertur. Bonū quippe bene
loquit qui ea quę recta sunt humiliter annūciare
videtur. Malum male loquitur. qui quodlibet
flagitiū psuadere conatur. Bonum male loqui-
tur. qui quodcūq; rectū arroganter ꝓdicare sen-
tit. Malū bene loquitur qui aliquod narrando
vitiū detestat. ut ab eo homines auertant. Lo-
de bene loquit qui charitatem nō dissimulat. Ore
bene loquitur. qui veritatem annunciat. Factis
bene loquitur. qui alios bonis exemplis ędificat.
Lorde male loquitur. qui interius cogitationes
noxias meditatur & cogitat. Lingua male loqui-
tur qui pro eo q̄ male agit flagellatur & murmu-
rat. Factis male loquitur qui male viuēdo exem-
plis suis alios ad prave viuendum informat. Se-
mel bene loquit qui se pœnitendo redarguit. Bis
bene loquitur qui bene viuendo & alios instruit.
Semel male loquitur qui post vitiū cito nō cor-
rigitur. Bis male loquitur. qui male viuit & male
docet. Item bis male loquit. qui & male cogitat &
male refert cogitata. Item bis male loquit q & bo-
nū qđ debuit nō ęgit & malū quod nō oportebat

admisit. Mali mala respondēt pro bonis. ⁊ aduersa pro optimis. Boni bona respondēt ꝑ malis. ⁊ prospera ꝑ aduersis. Aduersus cōuiciū linguę fortitudo adhibenda est patiencię ut rectaciōis ꝟba quę foris impugnāt tolerātię ꝟture deuicta discedāt. Non ois qui patit̄ probra iustus est. sed qui ꝑ veritatē ab alijs innocens patit̄: ille tm̄modo iustus est. Inter vituperatiōes linguę ⁊ opprobria hominū isto se remedio mēs iusti corroborat. ut tanto solidius in deū figatur interi⁹. quāto exterius ab hūanis spernit̄ sensib⁹. Qui illatas sibi cōtumelias tranquillo animo ꝑdit. doloꝛem cordis aperit. ⁊ virus qđ feruet in aio facile reijcit. Vulnera enī mentis aperta cito exhalant. clausa nimis exulcerāt. Qui dolorē iniurię clauso pectore tegit. quāto ampli⁹ ꝑ silentiū linguā premit. tanto acriorē dolorē intrinsec⁹ nutrit. Vñ ⁊ vere quidā poetarū gētiliū dixit: Quoq; magis tegit̄. rectus magis ęstuat ignis. Lęcus enī lāguor vehemens est ac nimi⁹. q: tacitū viuit sub pectore vulnus.

De mendacio Lāp.xxx.

m Endaces faciūt ut nec vera dicentib⁹ credat̄. Reddit enī sępe hominē multa falsitas etiā in veritate suspectū. Sępe vera ꝑmittit qui falsa dicturꝰ est. ut cū primū acquisierit fidē. ad reliqua mendacia audientes credulos faciat. Multis videt̄ vera cē quę falsa sūt. ⁊ ideo nō ex deo. sed ex suo mendacio loquunt̄. Nōnūq; falsitas veriloquio adiungit̄. ⁊ plerūq; a veritate incipit qui falsa cōfingit. Latet sępe venena circūlita melle ꝟborū. ⁊ tādiu deceptor veritatē simulat quousq; fallendo decipiat. Nōnūq; pius est mendaciū meditari ꝙ loqui. Nam interdū ąsq; incaut⁹ solet ex precipitatiōe loqui mēdacū. medirari aūt nō potest nisi per studiū. Graui⁹ ergo ille ex studio mētiri phibet̄ ꝙ is qui ex precipitatiōe sola mētit̄. Tūmope cauēdū est oē mēdaciū. ꝙis nōnūq; sit aliqđ mendacij genus culpę leuioris. si quisq; ꝑ salute hominū mēriat̄. Sed scriptū est: Os quod mentit̄ occidit animā. ⁊ perdes eos qui loquūt̄ mēdaciū. Hoc ąq; mēdacij gen⁹ pfecti viri sūmope fugiūt. ut nec vita cuiusliber ꝙ ex fallaciā defendat̄. ne suę animę noceant. dū prestare alienę carni nitūt̄. ꝙꝙ hoc ipsū peccati genus facillime credamus relaxari. Nā si quelibet culpa sequenti mercede purgat̄. quātomagis hęc facile abstergit̄ quā merces ipsa comitat̄. Multa mētiūt̄ multraq; fingūt hoies ꝑpt̄ humanā laudē. sicq; fit ut ⁊ isti mentiēdo pereāt. ⁊ eos quos laudāt ad vanę glorię ruinā perducant. Sicut bene sibi cōscius non metuit alienę linguę conuiciū. ira ⁊ qui laudat̄ ab alio. nō debet errorē alienę laudis attēdere. ꝫ magis vnusq̄sq; testimoniū cōscientię suę queꝛat. cui plus ipse ꝑsens est ꝙ ille ą eū laudat. Opus enī suū vnusq̄sq; ꝑbet. ut air aplus. ⁊ tunc i seipso tm̄ quisq; gloriā habebit. id est occulte in sua cōscientia. nō palā in aliena lingua. Perfecti qui altra radice fundati sūt ⁊ si flamine laudis ac vitupatiōis utcūq; quasi ventoꝛ interdū curuent̄ impulsu. fūditus tamē nō deiciūt̄ sed ꝑtin⁹ firmitate radicis ad se redeunt. Bona mens. ad malū nec prēmijs nec terroꝛib⁹ vincit̄. Nā iniqui terroꝛe blanditijs miscēt. ut aut oblectatiōe quēq; decipiāt. aut terroꝛib⁹ frangāt. Qui laudat̄ i auditoꝛ amoꝛe inscribitur. sed si veraciter ⁊ nō ficte laudet̄. hoc est si vera sunt quę de illo dicuntur.

De iuramento Lāp.xxxi.

f Icut mentiri nō potest qui nō loquit̄. sic periurare nō poterit qui iurare nō appetit. Cauendam igit̄ esse iurationē. nec ea vtendum nisi in sola necessitate. Nō est cōtra dei pręceptū iurare. sed dū vsū iurādi facimus. ꝑiurij crimē incurrim⁹. Nūq; ergo iuret. qui periurare timet. Multi dū loquunt̄ iurare semp delectant̄. dum oporteat hoc tm̄ esse in oꝛe. est cit. non non. Amplius enī ꝙ est ⁊ nō est. a malo est. Multi ut fallant periurant. ut per fidē sacramenti fidē faciant ꝟbi. sicq; fallendo dū periurāt. ⁊ mentiunt̄. hominē incautū decipiunt. Interdū ⁊ fallis lachrymis seducti decipimur: ⁊ creditur dū ꝑiurāt quib⁹ credendū nō erat. Plerūq; sine iuramento loqui disponim⁹. ꝫ incredulitate coꝝ qui nō credunt quod dicim⁹ iurare cōpellimur. ralisq; necessitate iurandi cōsuetudinē facim⁹. Būt multi ad credendū pigri. qui nō mouent̄ ad fidē ꝟbi. Grauiter aūt delinquūt ą sibi loquēte iurare cogūt. Quacūq; arte ꝟboꝝ ąsq; iuret. deus tm̄ qui conscientię testis est ita hoc accipit. sicut ille cui iuratur intelligit. Dupliciter autē reus fit qui ⁊ dei nomē in vanū assumit ⁊ ꝑimū dolo capit. Non est obseruādū iuramentū quo malū incaute promittit̄. veluti si quispiā adulterę perpetuo cum ea permanendi fidē polliceat̄. Tolerabil⁹ est enī nō implere sacramentū ꝙ permanere in stupri flagitio. Jurare dei est illa prouidētia qua statuit nō cōuellere statuta. Pęnitētia aūt dei rex mutatio est. nō pęnitere aūt. statuta nō reuocare. ut ē illud Juravit dñs ⁊ nō pęnitebit eū. id est quę statuit non mutabit.

De vitijs Lāp.xxxii.

r Ecedēs homo a deo statim vitioꝝ traditur potestati. ut dū patit̄ infesta vitia. reuerrēdo vnde ceciderat resipiscat. Et si sancti toto animi nisu contendunt superare vitia nec extinguūt. quid agunt hi qui non solum non odiunt vitia. sed toto ea amoꝛe secrantur? Satis delicate se palpat qui vult sine laboꝛe vitia superare. dū peccati legē quā sibi deseruiēdo vitijs fecit. sine violentia doloris resecare nō possit. Perfecte renunciat vitio. qui occasionem euitat in ꝑpetrando peccato. Nam si velis tantūdem non peccare ⁊ data occasiōe peccaueris. tu tibi ⁊ reus ⁊ iudex es. qui ⁊ cōmissa damnas ⁊ damnata cōmittis. Se autē iudice reus est. qui vitia ⁊ accusat ⁊ perpetrat. Quędā vitia dum non perfecte

virant᷑ suos in se faciũt relabi auctores. Nam si vnum vitiũ districte viteꝛ ⁊ alia negligant᷑ inanis labor est. Nõ enim potest i vnius obseruatione virtutis fortiter ꝑdurare cui⁹ alia vitia dominant᷑ in corde. Nõnũq; hominẽ sua vitia pse quunt᷑ q: nimirũ qui prius volendo ea sibi fecit socia postea sentit etiam nolens stimulosa. Nõ nulli nõ antea in errorem vitioꝝ labunt᷑ nisi pri⁹ interioris rationis ꝑdiderint oculos: sicuti samson nõ antea ab allophilis ad erroris ligatus est machinam nisi postq; ei sunt lumina oculoꝝ extincta. Quidam vegetati mentis ratione vitiorũ supant᷑ incursu ficq; deinde intentionẽ bonorum operũ perdũt sicut rex babylonis in oculis sedechie prius filios ipsius interfecit ⁊ sic postea oculos eius euulsit ac p hoc post maloꝝ operũ consuetudinẽ ⁊ interemptionẽ bonorũ perit quorũdam ⁊ ratio.

Q̃ ex vitijs vitia ⁊ ex virtutibus virtutes oriuntur Cap̃.xxxiii.

q Ic gignunt᷑ ex peccato peccata ut dũ nõ cuitant᷑ parua incidat᷑ in maximis ⁊ dũ defendunt᷑ admissa nec lamentant᷑ ex flagitio ad superbiam itur. Unde fit ut ⁊ duplicari sit criminis reus qui ⁊ admittit scelera p voluntatẽ ⁊ defendit ea p cõtumaciq; tumorẽ. Sic vitio vitium gignit᷑ sicut virtus virtute concipit᷑. Ex vitio enĩ gignit᷑ vitium sicut dauid qui dũ nõ cuitauit adulteriũ ꝓpetrauit ⁊ homicidiũ. Item virtus virtute concipit᷑ sicut p veritatem euangelice prędicationis virtutẽ martyrij apli meruerũt In cordibus sęculariter viuentiũ inuicẽ sibi succedunt vitia ut dũ vnũ abierit succedat aliud. iuxta iobel ꝓphetę testimoniũ qui ait: Residuũ erucę comedit locusta ⁊ residuũ locustę comedit bruchus ⁊ residuũ bruci comedit rubigo. Per id ergo ista sub vitioꝝ allegoria colligunt᷑ q: sequit᷑: Expergiscimini ebrij ⁊ flete. Aliquãdo vtiliter peccat᷑ in minimis vitijs ut maiora vtili⁹ caueantur. Lege paulũ apl̃m. minora ꝑmittentẽ peccata ne maiora ꝑpetrent᷑. Ueraciter aũt sanant᷑ vitia quę virtutib⁹ ⁊ nõ vitijs excludũt᷑. Quorũdã aũt quędam latentia vitia tũc apparent quando ab alijs vitijs desinunt.

De male vsis virtutibus Cap̃.xxxiiii.

i Nterdum ⁊ male vsę virtutes ex se vitia gignũt. Dõ fit p̃ immoderatũ animi appetitum cui nõ sufficit donũ qõ meruit nisi inde aut laudes aut lucra damnanda quęsierit. Interdũ virtutes vitia gignũt dũ aliqñ p tẽpore oportuno minime relaxant᷑ sicq; fit ut quę loco congruo virtutes sũt incongruo vitia deputent᷑. veluti si p fratris aduentu canonicũ nõ soluatur ieiuniũ. Uirtutũ igit᷑ discretionem a paulo apl̃o sume qui ad tempus egit qõ agendũ esse omnino ꝓhibuit. Item quędam virtutes dũ discretionẽ nõ seruant in vitia transeũt. Nã sępe iusticia dũ suũ modũ excedit crudelitatis sęuitiam gignit ⁊ mitia pietas dissolutionem disciplinę parturit ⁊ ęli studiũ dũ plus est q̃ oporter i iracũdię vitiũ transit ⁊ multa mansuetudo torporis segnitiem gignit. Prudentis aũt viri discretio solerter prospicit ne bonũ intemperãter agat ⁊ de virtute in vitiũ transeat. Item apud quosdam ex virtute vitium gignit᷑ dũ quisq; de castitatis ⁊ abstinentię meritis gloriat᷑. Nam ⁊ qui elemosynã vanę glorię causa impartit᷑ ex virtute vitiũ facit. Sz ⁊ is qui de sapientia arrogantiã habet ⁊ qui ꝑ iusticia prędmũ appetit ⁊ qui aliquod donũ dei qõ meruit in suã laudem conuertit aut in malos vsus assumut ꝑcul dubio virtutem i vitium transfert. Homines de virtutib⁹ vitia nutriũt ex quib⁹ pereant. Interũ deus arte potentissima ex nostro vitio virtutes formatquibus nos ab iniquitate reformet.

De simulatis virtutibus Cap̃.xxxv.

q Uędam vitia species virtutũ prę ferunt ideoq; ꝓnitiosi⁹ suos sectatores decipiũt q: se sub velamine virtutũ tegunt. Nam vitia quę statim virtutibus contraria apparent cito dum in palã venerint emendant᷑ propter qõ sequaces eorũ de talibus criminibus erubescunt. Carnales autẽ plerũq; per insensibilem mentis cęcitatẽ nõ agnoscũt vitiũ eẽ culpabile qõ dignũ videtur damnatione. Item quędam vitia species virtutum esse videnꝫ tamen virtutes nõ sunt. Nã interdũ sub prętextu iusticię crudelitas agit᷑ ⁊ putatur esse virtus: qõ nimirũ est vitium sicut ⁊ remissa segnities mansuetudo esse credit᷑ ⁊ qõ agit torpens negligentia putat᷑ agere indulgentia pietatis. Nõnũq; etiã virtutẽ largitatis imitatur vitiũ ꝑdigę effusionis ⁊ virtutem parcitatis tristis tenacitas imitat᷑ ⁊ vitium pinacię abscondit᷑ sub virtute constantię. Item timor sub specie obedięntię occultat᷑ ⁊ dicit᷑ virtus humilitatis quod tamen vitiũ est timoris. Sz ⁊ ꝑcacitas vocis p veritatis libertate accipit᷑ ⁊ vitium pigritię quietis virtutem imitat᷑. Pozzo vitiũ inquietudinis virtutem se vult vocari sollicitudinis ⁊ precipitationis facilitas feruoris boni studij credit᷑ ⁊ bene agendi tarditas consilij mora esse videtur: dum tamẽ ista sit virtus illa vitium. Tali igitur exemplo vitia species virtutũ imitantur ⁊ tamẽ se nõnulli esse iustos confidunt vnde maxime reprobant᷑. Aptũ exemplũ vitioꝝ de latronis specie sumitur. Nã sicut ex infidijs latro prodit᷑ sęq; iter agentib⁹ iungit fingens se sociũ donec decipiat improuisum ⁊ dum subito eruperit ad critũ latro manifestus ostenditur ita se miscent interdum piculose virtutib⁹ vitia quousq; omnẽ operis efficaciã in suis vsibus rapiant ut anima quę sibi erat placens de virtutibus decepram se conspiciat vitijs damnabilibus.

De apperitu virtutũ Cap̃.xxxvi.

a D virtutes difficile consurgimus ad vitia sine labore dilabimur. Ista enĩ prona

illa ardua sunt. Grandes enim sudores ppetimur ut ad celum conscendere valeamus. Quēadmodum ad virtutum tendentes culmen non a sūmis inchoār. sed a modicis. ut sensim ad altiora pertingant. ita ꝛ qui delabunt ad vitia. nō statim a magnis criminibus incipiūt ꝫ a modicis assuescunt. ꝛ sic in maximis prorūpūt. Sicut paulatim homo a minimis vitijs in maximis prorumpit. ita a modicis virtutibus gradatim ad ea quę sunt excelsa conscendit. Qui autem inordinate virtutes comprehendere nitit. cito periclitat. Hęc est causa in rerū natura ut quęcūq; velociter ad profectum tendūt. sine dubio celeriter finiantur. sicut herbę quę tanto festinius percūt quanto celeri⁹ crescunt At vero contra arbores alta radice fundatę ideo pdurāt diutius. quia gradatim ad pfectum perueniūt. Nihil prodest admirto malo agere aliqd bonum. ꝫ prius est cohibendū a malo. deinde exercendum bonū. Hoc enim indicat prophęta cū dicit: Quiescite agere pverse. discite bene facere. Prius vitia extirpanda sūt in homine. deinde inserendę virtutes. Nam cohęrere ꝛ cōiūgi nō potest veritas cum mendacio. pudor cum perulātia. fides cum pfidia. castitas cum luxuria. Quędam sūt sūmę virtutes. quędam ꝺo medię. Fides. spes ꝛ charitas sūmę virtutes sunt. Nam a quib⁹ habent. vtiq; veraciter habentur. Alię ꝺo virtutes medię sunt. quia ꝛ ad vtilitatē ꝛ ad pernitiē possūt haberi. si de his arroganter quisq; tumuerit. utpote doctrina. ieiunium. castitas. scientia. siue temporales diuitię. de quibus scilicz ꝛ bene operari possum⁹ ꝛ male. Quisquis ex deteriore iam melior esse cępit. caueat ꝛ de acceptis extolli virtutibus. ne grauius per virtutes corruat q̄ prius exlapsu vitiorum iacebat. Quem deus iustificat ne iterū se de virtutibus erigat: quędam illi virtutum dona tribuit deus. quędam retrahit. ut dū mens de hoc qō habet erigitur. iterū de hoc quod nequaq̄ habere cognoscitur humliet. Quisquis dono celestis gratię inspiratus ad virtutes erigitur. si forte moderātis dei manu aliqua aduersitate reprimit. ne de acceptis virtutibus attollat frangi non debet. quia ꝛ hoc ipsum q̄ plagis humiliat. equanimiter ferre pcul dubio virtutis est magnę.

De pugna virtutū aduersus vitia Cap. xxxvii.

t Unc se viri sancti veracius a vitioꝝ colluuione detergūt. dum ab eis contra singula vitia virtutes singulę opponuntur. Interdū vitia cum virtutibus ad vtilitatem confligūt. ut ipso certamine uel mens exerceat. uel ab elationis concursu animus restringat. Aduersus impetus vitioꝝ contrarijs virtutibus ē pugnandum. Contra luxuriam enī. corꝺis est adhibenda munditia. contra odium dilectio est pręparanda. contra iracundiam patientia proponēda. Porro contra timorē. fiducię adhibenda est virtus. contra torporem. ęli prelīū. Tristicię quoq; gaudiū accidię fortitudo. auaricię largitas. superbię humilitas opponenda est. sicq; singulę virtutes nascentia contra se vitia reprimūt. ac tentationū motus virtute diuinę charitatis extinguunt. Libidinē abstinentia domat. Nam quantū corpus inedia frangit. tanto mens ab illiciro appetitu reuocat. Aduersus iram tolerātia dimicat. ira aūt semetipsam necat. sustinendo aūt patiētia victoriā portat. Tristicię męrorem spes ęterni gaudij supat. ꝛ quem turbata mens de exterioribus afficit. dulcedo interioris tranquillitatis lenit. Aduersus inuidiā pręparet charitas. ꝛ aduersus irę incendia mānsuetudinis adhibeatur trāquillitas. Superbiam aūt diaboli imitantur superbi. aduersus quā oꝓponitur humilitas christi; qua humiliantur elati. Principalium autem septem vitiorū regina ꝛ mater superbia est. eademq; septem principalia multa de se parturiunt vitia. quę ita sibimet quadam cognatione iungunt. ut ex altero alterum oriatur. Sicut princeps septem vitiorum superbia nos eorum potestatibus subdit. ita xps septiformi gratia plenus. a dominatu vitioꝝ nos eruit. ꝛ quos illa addicit septēplici vitio. iste liberat septiformis gratię dono.

De superbia Cap. xxxviii.

O Mni vitio deteriorem esse superbiā. seu ꝓpter q̄ a sūmis plonis ꝛ primis assumit. seu q̄ de opere iusticię ꝛ virtutis erorit. minusq; culpa eius sentit. luxuria ꝺo carnis ideo notabilis omnibus est. qm̄ statim p se turpis est. Et tamē pensante deo superbia minor est. Dꝫ qui derinet superbia ꝛ nō sentit. labit carnis luxuria. ut per hanc humiliatus ꝛ a confusione surgat ꝛ a superbia. Omnis peccans superbus est. eo q̄ faciendo vitia contemptui habeat diuina pręcepta. Recte ergo initiū omnis peccati superbia. q: nisi pręcesserit mandatorum dei inobedientia. transgressionis nō sequit culpa. Omnis superbia tanto in imo iacet. quāto in altro se erigit. tantoq; profundius labit. quanto excelsius eleuat. Qui enī p ꝓpriam attollit superbiam. p dei iusticiā inclinat. Qui inflant superbia. vento pascuntur. Unde ꝛ ꝓpheta: omnes inquit pastores tuos pascet ventus. hoc est superbus spiritus. Qui de suis virtutib⁹ supbiunt. ex ipsis iudicandi sūt operibus quibus p virtutibus vtunt. q: rem bonam nō bona voluntate faciūt. Nam reuera sine humilitate virtus quelibet ꝛ sine charitate in vitio deputatur. Merito supbię diabolus a superna beatitudine corruit. Qui ergo de virtutibus attollunt. diabolum imitant. ꝛ exinde grauius corruūt quia de excelso labuntur. Superbia sicut origo ē omniū criminū. ita ruina cunctarū virtutū. Ipsa est enī in peccato prima. ipsa in conflictu postrema. Hęc enim prima aut in erorꝺio mentē p peccatū prosternit. aut nouissime de virtutibus ejcit. Inde ꝛ omniū peccatorū est maxima. quia tam p virtutes q̄ per vitia humanam mentem exterminat.

Ibi cadit superbia·vbi ꝛ nascit·ut nō sit superbis aliud culpa aliud pena·ꝫ ipsa culpa sit illis ꝛ pe/na. De supbia nascitur arrogātia·nō de arrogan/tia nascit supbia. Mā nisi p̄cesserit occulta ela/tio mentis·nō sequit aperta iactantia laudis. Ita ꝫ in culpa p̄ponit supbia arrogantię·sicut p̄/ferē ex origine. Plerūq; ad elationis emendatio/nem ꝓuidentia dei aliquo casu nōnulli cadunt·ꝑ quo lapsu reprehēsi a semeripsis humiliter sapiāt ꝛ de muneribus dei laudari nō apperant·sed lau/dent deum a quo acceperūt vnde laudari se volūt. Utilius est arroganti in quocūq; vitio labi ꝛ hu/milem post casum deo fieri·ꝙꝑ elationem super/bire·grauioręq; ruinam ꝛ damnationē ꝑ super/biam sumere.

De fornicatione Cap.xxxix.

Ex culpa superbię plerūq; i abhominan/
e dam carnis imunditiā itur. Nam alte/rū pendet ex altero·ꝫ sicut ꝑ supbiā men tis itur in pstitutionē libidinis·ita ꝑ humilitatē mentis salua fit castitas carnis. Deus autem nō/nūq; deiecit occultam mentis superbiam ꝑ carnis manifestam ruinā. Libidinis nasci imundiciā de animi occulta superbia.exemplo primi hominis qui mor ur ꝑ superbiā contra deū tumuit·statim carnis libidinem sensit ꝛ pudenda operuit. Qua ꝓpter vnusquisq; suę deputet culpę ꝙ cecidit quo/tiens libidine vincit·q; nisi p̄cessisset latens su/perbia·nō sequeretur libidinis manifesta ruina. Nōnūq; gemino vitio xp̄ianus a diabolo ꝑpetit ꝛ occulto ꝑ elationē ꝛ publico ꝑ libidinē. Ꝛz dū euitat quis libidinē·cadit in elationē.item dum incaute declinat elationē·cadit in libidinem·ficq; ex occulto vitio elationis itur in aptū libidinis.ꝛ de apto libidinis itur in occultū elationis. Ꝛz dei seruus discrete vtrūq; pensans·sic caue libidinē ut nō incurrat elationem.ꝛ sic p̄mit elationē ut nō resoluat animū ad libidinem. Luxuriosis atq; supbis dēmones plus fautores exīstunt: dūq; in ęteris vitijs spirit' maligni deseruiāt· his ramē maiori familiaritate iungunt' eisq; amplius iuxta eor desiderium famulant'. Principalit' his duo/bus vitijs diabolus humano generi dominat'·id est superbia mentis ꝛ luxuria carnis. Unde ꝛ do/minus in Job loquitur de diabolo dicens: Sub vmbra dormit in secreto calami in locis humen/tibus. Per calamum enī inanis superbia·ꝑ loca ꝛo humentia carnis demonstratur luxuria. Per hęc enim duo vitia diabolus humanum possidet genus·uel dum mentē in superbiam erigit·uel dū per luxuriam carnem corrumpit. Multi luxurię subditi sunt ꝛ contumaci supbia de ipso luxurię opere gloriant'.ꝛ inde magis elati sunt vnde hu/miliari debuerāt. Ad comparationē mali fit de/terius·quando nō solum flagitia cōmittuntur ꝫ etiam de ipsis flagitijs vanitate laudis ꝑditi ex/tolluntur.sicut scriptum est: Quoniā laudat' pec/cator in desideriis animę suę. Quid enī peius ꝙꝑ in flagitijs miseros gaudere·de quib' iam debent copiosi' deplorare? Libido tūc magis quęrit' dū videt'. Nam sicut quidam sapiens ait. Prima for/nicationis oculorum tela sunt.secūda verborum. Ꝛz qui nō capitur oculis·potest verbis resistere? Sufficit natura vbi adhuc liber affectus ē. Qui delectationē refrenat libidinosę suggestionis·nō trāsit ad cōsensū libidinis. Leuiro enī resistit opi/qui titillanti consensū nō accomodat delectatio/ni. Durius impugnat' qui vsq; ad consensionem ꝛ si nō vsq; ad ꝑpetrationē tentatur·ꝙꝑ is qui sola suggestione ꝓ conditione carnis tentamentis sollicitat'. Stimuli carnis qui in paulo·excitante sathanę angelo inerant·ex lege peccati erant.quę in membris hominū de necessitate libidinis ha/bitat. Quā reluctantē dum in se expugnat pfect' virt'.ꝛ de infirmitate libidinosę titillatiōis vir/tutē suscipit gloriosi certaminis. Seruo dei mul/ta certamina de sua carne mouentur. Nam ꝙuis i amore dei corr sit inconcussa intentio·mens ta/men in carne quam exterius gestat interna prælia tolerat. Deus aūt qui hęc ad ꝓbationem ꝑmittit gratia ꝓgente suos nō deserit. Idcoq; nōnūq; electi lapsu carnali corruūt ut a vitio supbię qua de virtutib' tumēt sanent'. Et qui de virtutū effe/ctibus exīstunt supbi·ut cadant·carnis vitio hu/miliant' ut surgant. Anteq; pficiat' adulterium in opere· iam exrat adulterium in cogitatione. Ex corde enim ꝓmū fornicationes sunt auferendę. ꝛ nō ꝓsum pūt postea in opere. Hinc est quod ꝑ ꝓphetam dicitur: Accingite lumbos vestros sup vbera vestra·hoc est·in corde libidines resecate. quę ad lumbos ꝓtinent. Nam cor sub vberibus est non in lumbis. Libidinis īmoderata licentia nescit habere modum. Nam dū se virios' ani/mus in explenda fornicatione·carne luxuriāre la/xauerit·nihilomin' ad alia nephanda scelera sua/dentibus dęmonibus transit·dumq; īmoderate metas pudoris excesserit·crimen crimīnibus ad/iicit·paulatimq; ad deteriora ꝓcedit. Nō ita sua/uis est amantiū īmo amentiū incerta carnis libi/do·sicut expta·nec ita delectat fornicatio dū pri/mum cōmittit·nam repetita maiorem delectatio/nem ingerit. Jam ꝛo si in vsū venerit·tanto per/diris dulcior fit·ut superare difficile sit. Unde ꝛ sępe ex consuetudine delinquēdi·quasi captiui ad peccandū cum quadam violentia trahimur: sen/susq; nostros contra rectā voluntatē in nobis re/bellare sentimus. Si plus oblectat mentem dele/ctatio fornicationis ꝙꝑ amor castitatis·adhuc in homine peccatum regnat. Certe si amplius dele/ctat pulchritudo incorrupte castitatis·iam nō regnat peccatum·sed regnat iustitia. Nam nō solum de cōmissa fornicatione peccatum regnat in homine ꝫ si adhuc delectatur·atq; animū teneat·ꝓcul dubio regnat. Fornicatio carnis adulterium est· fornicatio animę seruitus idolorum est. Est aut' ꝛ spiritalis fornicatio ꝝ ꝙ dominus ait: Qui

viderit mulierē ad concupiscendū eam·iam mechatus ē eam in corde suo. Omnis immunda polluti fornicatio dicitur·q̄uis quisq; diuersa turpitudinis voluptate prostituatur. Ex delectatione enim fornicandi varia gignūt flagitia·quibus regnum dei clauditur·t homo a deo separatur. Inter cętera septē vitia fornicatio maxime ē sceleris·quia p carnis immundiciā templum dei violat t tollens membrū xpi facit membrū meretricis. Maxime p carnis luxuriam humanū genus subditur diabolo·q̄ p cętera vitia. Cum enim ille variis tentamentis illectos homines conet pervertere·magis tamen mechandi desideriū suggerit·quia vtrūq; sexum in hoc vitio ampliꝰ egrotare intendit. Dęmones scientes pulchritudinē esse aię castitatem·t p hanc hominem angelicis meritis e quibus illi lapsi sūt coęquari·liuore pcussi inuidię inūciūt p sensus corporis opus desideriumq; libidinis·quatenus a cęlestibus deorsum delectā animā ptrahāt·secūq; quos vicerint gloriātes ad tartara ducāt. Quando impulsu dęmonū mens ad delectationem fornicationis impellitur·diuini iudicij metus t ętemi tormenta incendij ante oculos ꝓponantur·quia nimirū omnis pena grauioris supplicij formidine superat. Sicut enī clauus clauū expellit·ita sępe recordatio ardoris gehennę ardorem excludit luxurię. Quidam in iuuentute luxuriose viuentes·in senectute continentes fieri delectantur·t tūc eligūt seruire castitati quando eos libido seruos habere cōtemnit. Nequaq; in senectute continentes vocandi sunt·qui in iuuentute luxuriose vixerūt. Tales nō habent pęmiū·quia laboris nō habuerūt certamen. Eos enim expectat gloria·in quibus fuerint laboriosa certamina.

De continentia Cap̄.xl.

a Deo datur continentia·h̄ petite inquit t accipietis. Tūc autē tribuit·quādo deus gemitu interno pulsat. Prelatā esse virginitatem nuptijs. Illud enim bonum·hoc optimum. Coniugiū concessum est·virginitas admonita tm̄·nō iussa. Sed ideo tm̄ admonita·q̄ minis excelsa. Geminū est bonū virginitatis·quia t i hoc mundo sollicitudinem sęculi amittit·t in futuro ętemum castitatis pęmiū percipit. Virgines fęliciores sunt in vita ętema; esaia testante Hęc dicit dominus eunuchis; Dabo eis in domo mea t in muris meis locum·t nomen melius a filijs t filiabus·nomen sempiternū dabo eis quod nō peribit. Nec dubium q̄ qui casti pseuerant t virgines·angelis dei efficiunt ęquales. Emanda ē pulchritudo castitatis cuius degustata delectatio dulciorem inuenit q̄ carnis. Castitas enī fructꝰ suauitatis est·t pulchritudo inuiolata sanctorum. Castitas securitas mentis·sanitas corporis Unde t aliquos gentilū gymnicos legimus pertuam veneris abstinentiam exercuisse·ne virtute libidine frangerent. Luxuriosa nāq; vita carnem cito debilitat·fractāq; celeriter ducit ad senectutem. Omne peccatum p pęnitentiam recipit vulneris sanitatem·virginitas autem si labit nullatenus reparat. Nam q̄uis pęnitendo venię fructum pcipiat·incorruptionem tamen nullatenus recipit pristinā. Virgo carne nō mente·nullum pęmiū habet in repromissione. Unde t insipientibus virginibus saluator i iudicio veniēs dicit: Amen dico vobis nescio vos. Ubi enī iudicans mentē corruptam inuenerit·carnis procul dubio incorruptionem damnabit. Nihil prodest incorruptio carnis·vbi nō est integritas mentis·nihilq; valet mundū esse corpore eum qui pollutus est mente. Multi sunt reproborum qui carnalis corruptelę contagium nesciunt·qui sicut infęcundi sunt corpore·ita steriles manent t mente·opis boni fęcunditate; Qui recte de virginitate gauderēt·si alijs prauis operibus nō inseruirent. Qui continentiam profitetur t ab alijs terrenis desideriis nō subtrahit. q̄uis hunc luxuria carnis nō polluat·diuersa tamen mūdanę conuersationis opatio maculat. Virgines de suis meritis gloriantes hypocritis comparant·qui gloriam boni opis foris appetunt quam intra conscientiā humiles habere debuerūt. Tales igitur ad pmissa cęlestia nō pueniunt·quia ipsi sibi virginitatis pęmiū p elationis vitium auferūt. Hoc est enim in euangelio nō habere virgines in vasis oleum·id est·nō seruare intra conscientiam boni operis testimonium·sed in facie gloriari apud homines nō in corde apud deum. Ruina adulterij excipit de contemptu matrimonij. Melius q̄ est vxorem ducere q̄ p libidinis ardorem perire. Quidā coniugale decus nō pro gignendis filijs delectant·h̄ hoc p turbulenta carnis t libidinosa consuetudine appetunt·sicq; bono male vtunt. Vitia per se mala sunt: Coniugia vō t potestates p se quidem bona sunt·p ea vō quę circa ea sunt mala existunt. Coniugia enim p id mala sunt·p quod dicit apostolus; Qui autem cum vxore est·cogitat quę mundi sunt: Et ꝓpter fornicationē vnusq̄sq; suam vxorem habeat. Sic t potestates p elationem·p oppressionem·p iusticię quoq; prcuaricationem malę existunt. Nocent enim nuptię·nocent t potestates·h̄ p id qō eis iuxta ponit non p se·exemplo itineris recti iuxta qō spinę nascuntur quę surgentes e latere nocent eis qui recto itinere gradiuntur.

De cupiditate Cap̄.xli.

n On posse quēpiam spiritalia bella suscipere·nisi prius carnis edomauerit cupiditates. Nō potest ad contemplandum deum mens esse libera·quę desideriis huius mundi t cupiditatibus inhiat. Neq; enī altra conspicere poterit oculus·quem pulvis claudit. Omni peccato peior ē auaricia t amor pecuniaꝝ. Unde t p salomonē dicit: Nihil est scelestius·q̄ amare pecuniam; hic enim animam suam venalem facit

quoniam in vita sua ꝓiecit intima sua. Cupiditas omniū criminū materia ē. Unde ⁊ apostolus ait: Radix omniū malorum cupiditas est. quam quidam ꝓperentes errauerūt a fide. Si ergo succidit radix criminū. non pullulant cęteręq soboles peccatorū. Multi causa cupiditatis terrenę. etiā ipsam fidem abnegauerūt. Cupiditas enim xp̄m vendidit. Nam ⁊ plęrisq tantū in rebus alienis est desiderium. ut etiam homicidium ꝓperare nō vereant. sicut achab qui appetitu cupiditatis suę sanguinis expleuit effusionem. Sępe iniqui mala quę concupiscūt assequuntur. quatenus de affectu mali desideriū fortius puniant. Electos aūt suos deus nō dimittit ire in desideriorum malorū perfectionem. sed in dolorē mentem conuertit eorum ꝑ eo q in sęculo nequiter appetunt: ut hac experientia resipiscant. ⁊ conuertant ad deum. a quo mente recesserūt. Deum ergo sibi ꝓpitium nouerit aduersari. qui quod temporaliter concupiscit. nō ꝓmittit adimplere. Secreto autē dei iudicio fieri credit. ut durius pereant bi quorū cupiditatē effectus statim sequitur actionis. Nūq̄ satiari nouit cupiditas. Semp enī auarus eget. quantoq̄ magis acquirit. tanto amplius querit. Nec solū desiderio augendi excruciat. ꝫ etiā amittendi metu afficit. Inopes nascimur in hac vita. inopes recessuri de hac vita. Si bona mūdi hui⁹ peritura credim⁹. cur peritura tāto amore cupimus? Plęriq̄ potentes tanta cupiditatis rabie inflāmant ut de confinijs suis pauperes excludant. nec habitare ꝓmittant: Quibus recte ꝑ prophetam dicitur: Ue qui coniungitis domum ad domum ⁊ agrum ad agrum copulatis vsq̄ ad terminū loci Nūquid soli vos habitabit in medio terrę? Tales quippe homines infernum. id est diabolum rapere ad perditionem. idem ꝓpheta consequent annunciat dicens: Propterea dilatauit infernus animam suā ⁊ aperuit os suum absq̄ vllo termino. ⁊ descendēt fortes eius ⁊ sublimes glorioſiq̄ eius ad eū. Nec mirū q̄ morientes inferni ignibus deputent. qui viuentes flāmā cupiditatis suę minime extinxerunt. Qui desiderio cupiditatis exęstuant. flatu diabolicę inspirationis vruntur. Accendit enim mentem euę superbia. ut de ligno vetito manducaret. Accendit cayn mentem inuidia. ut fratrem occideret. Accendit salomonem luxurię facibus. ut ꝑ amorē libidinis idola adoraret. Accendit achab cupiditate. ut homicidiū auaricię annecteret. His ergo inspirationib⁹ diabolus corda hominū occultis deprauat cupiditatibus.

De gula Cap. xlii.

Prima concupiscētię suggestio panis est. cui si minime ceditur. diuersa edacitatis desideria comprimuntur. Unde ⁊ daniel panem inquit desiderij nō comedi. hoc est. ei⁹ concupiscentiam nō implevi. Prima est luxurię materies. saturitas panis. vnde ⁊ ꝓpheta sodomam de saturate panis accusat dicens: Hęc fuit iniquitas sodomorum: superbia. saturitas panis ⁊ abundantia aquę. Panem quippe sodomitę immoderate sumentes i turpitudines defluxere flagitiorum. arcq̄ inde meruerūt comitāte superbia cęlestibus aduri incendijs. exquo modum nō tenuerunt edacitatis. Utile est cauere gulam cibo rumq̄ concupiscentiam. Quid enim tam noxiū q̄ ut anim⁹ seruiat ventri ⁊ ęsce. quę sunt destruenda. testante apostolo ac dicente: Deus aurē ⁊ būc ⁊ hanc destruet? Proxima est ventri libido. sicut loco sic vitio. Ubi enim ventris cura. ibi ⁊ eorum quę circa ventrem sunt proxima. In ordine nāq̄ membrorū genitalia ventri iunguntur: Dumq̄ vnū ex his immoderate reficitur. aliud ad luxuriam excitatur. Nō ad luxuriam uel ad satietatē. ꝫ tantūmodo ut corpus sustentet. epulis est vtendum. Nam ut philosophi dixerūt. cibandus ē venter ut contineat animam. nō ut corrumpat. Qui ni miū cibis vtunt: quanto magis ventrē pascunt. tanto amplius sensum mentis obtundunt. Nam greci dixerunt ex crasso ventre subtilem sensum gigni nō posse. Nam gulę saturitas nimia aciem mēris obtundit. ingeniumq̄ hebescere facit. Libidinis ignes ciborum fomite increscūt. Corpus autem quod abstinentia frangit. tentatio nō exurit. Unde ⁊ tres pueros abstinentes flāma babylonij incendij ⁊ si tetigit non combussit. qa mirum ⁊ si desideriorum carnalium ignis abstinentium mentes inflāmat. vsq̄ ad consensum tamen cōcupiscētię vel operis nō exurit. Cui abundantia ē epularū. ardentis diuitis incendat supplicium. cui⁹ tanta in inferno inter ignes erat inopia. quanta hic epularum fuerat copia. In hoc enim sęculo esurire ⁊ sitire noluit. propterea illic inter flāmas sitiens. stillam aquę quęsiuit nec meruit. Considerandum q̄ vehementer arguantur cōmessatio ⁊ sumptuosa cōuiuia. Nā ꝑ prophetā comminatur dominus. si non hanc relaxare iniquitatem his qui eam libenter ambiūt. Dicit enī per Esaiam prophetam. Ecce gaudium ⁊ lętitia occidere vitulos ⁊ iugulare arietes. comedere carnes ⁊ bibere vinum. Si dimitteretur iniquitas hęc vobis donec moriamini. Sicut omnes carnales cupiditates abstinētia rescantur. ita omnes animę virtutes edacitatis vitio destruunt. Inde est q̄ ⁊ princeps cocorum muros hierusalem subuertit. qa ⁊ venter cui seruitur a cocis. virtutes animę destruit. Neq̄ enim posse quēpiam virtutum pfectionem attingere. nisi prius ventris edomauerit ingluiem. Nemo potest dominari cęteris vitijs. nisi prius ingluiem ventris restrinxerit. Nec quisq̄ facile poterit a semetipso spūs immundos expellere. nisi ꝑ abstinentiā gulę. Cūc enī hostes q extra nos sūt a nobis fortiꝰ supant. qñ prius quę intra nos sūt vitia extinguunt. Nā frustra foris agit bellū. q intus habet piculū. Nō q̄litatē

ciboꝝ ꝫ eorum cupiditatē cauendā. Nā sępe ac/curatius pręparata·sine gulę concupiscentia de/gustantur.ꝛ sępe abiecta ꝛ vilia edendi cupidita/te sumuntur. Sicꝙ fit ut non sit in culpa ciborū qualitas·sed illud reputetur in virū ꝙ cū deside/rio degustatur. Quattuor sūt genera distinctio/nū in gulę appetitu·id ē q̄d·quādo·quātū.ꝛ quō appetatur. Quid ad rem ipsam ptinet quę appeti/tur. Quādo·si ante legitimū temp⁹ q̄d appetatur. Quātū ꝛo ad īmoderationem refertur. Quō·ad īpatiētiā festinatiōis ascribit. Nullus homini tam impoꝛtun⁹ exactoꝛ ē ꝙ̄ venter: q̄ quotidianā refectionē quotidiana famis exactiōe adimplet. Cū cęteris enī vitiis.ꝛ si interdū nascimur·inter/dum tamē cū eis nō moꝛimur. Cū isto aūt ꝛ nas/scimur·cū isto ꝛ moꝛimur. Plęrūꝙ voluptas ve/scendi ita sub obrentu necessitatis subꝛepit·ut dū putaꝫ seruire necessitati·voluptatis desiderio ser/uiatur·nec facile discernit vtrum qō accipiatur gulę an indigentie deputetur.

De ebrietate Cap̄.xliii.

Sca crapulā·potus ebrietatem generat.
e Ebrietas aūt pturbationē gignit mētis furoꝛē coꝛdis·flāmā libidinis. Ebrietas ita mentē alienat·ut vbi sit nesciat. Unde etiā ꝛ malum non sentitur qō p ebrietatem cōmittitur. Uerum est ꝙ iuxta ꝓphetā fornicatio ꝛ ebrietas aufert coꝛ. Fornicatio enim sicut ait salomon in/fatuat sapientem. Ebrietas sicut in lotb sensus ꝛ rationē captiuat. Unde ꝛ in pꝛouerbijs: Poten/tes inquit qui iracundi sunt vinū non bibant·ne cū biberint obliuiscantur sapientiā. Plęriſꝙ laus est multum bibere ꝛ nō inebriari. Audiāt hi ad/uersum se dicentē ꝓpheram: Ue qui potētes estis ad bibendū vinū.ꝛ viri fortes ad miscendā ebrie/tatem. Uino multo deditos ꝛ luxurioſe viuentes esaias sic arguit dicens: Ue qui consurgitis ma/ne ad ebrietatē sectandā ꝛ potādū vſq̄ ad vespe/rū ut vino ęstuetis. De talibus ꝛ alio loco dicit: Ue tibi ciuitas cuius rex iuuenis est.ꝛ cuius pn/cipes mane comedūt. Multi enī a mane vſq̄ ad solis occubitū ebrietati ꝛ gulę voluptatib⁹ deser/uiunt nec intelligūt cur nati sūt.sed consuetudine bęluina detēti luxurię tīm tota die epuliſꝙ inser/uiūt. Clamat iobel ꝓphera his qui ebrietati de/seruiūt dicēs: Expergiscimini ebrij ꝛ flete.ꝛ vlu/late omnes qui bibitis vinum in dulcedine. Quo testimonio nō ait tīm: flete omnes qui bibitis vi/num·ut bibere oīo non liceat· sed adiecit in dul/cedine.qō ad voluptuosam pertinet ꝛ prodigam effusionē. Nam quantū satis ē necessitati edocet timotheum bibere apostolus dicens: Uino mo/dico vtere. Non solū ex vino inebriantur homi/nes·sed etiam ex cęteris potandi generib⁹ quę va/rio modo cōficiunt. Unde ꝛ naçareis qui se san/ctificabant domino·pꝛęceptū est vinum ꝛ siceram non bibere. Utraꝙ enim statum mentis euertūt ꝛ ebrios faciūt.luxuriā q̄ꝙ carnis vtraꝙ ęqua/liter gignunt. Quidam contin̄tes sicut panē cū pondere edunt·ita ꝛ aquam cum mēsura sumunt asserētes ad castimoniam carnis etiam aquę ab/stinentiam conuenire.

De abstinentia Cap̄.xliiii.

Oc est pfectum ꝛ rationabile ieiuniū·qñ
b noster homo exterio: ieiunat ꝛ interioꝛ oꝛat. Facilius p ieiuniū oꝛatio penetrat cęlum. Tunc enī homo spiritalis effectus ange/lis cōiungitur·deoꝙ liberius copulatur. Per ie/iunū etiam occulta mysteriorū cęlestiū reuelant· diuiniꝙ sacramenti archana pandunt. Sic nāꝙ daniel angelo reuelante mysteriorum sacramenta cognoscere meruit. Hęc enī virtus ꝛ angelorum manifestatiōes ꝛ coꝛ annūciationes ostēdit. Je/iunia foꝛtia ręla sunt aduersus tentamēta dęmo/niorū. Cito enī p abstinētiā deuincuntur. Unde etiā domin⁹ ꝛ saluatoꝛ noster coꝛ incursus ieiu/nijs ꝛ oꝛationibus pręmonet supare dicēs: Hoc gen⁹ nō ejcitur nisi per oꝛationē ꝛ ieiuniū. Im/mundi enī spūs ibi sęse magis injsciunt vbi plus viderint escam ꝛ potū. Sancti q̄ diu in huius sę/culi vita habitant·desiderio superni roꝛis coꝛpus suū aridū poꝛtant. Unde ꝛ psalmus: Sitiuit in/quit in te anima mea q̄ multipliciter ꝛ caro mea. Caro enim tunc deum sitit·qñ per ieiunium ab/stinet ꝛ arescit. Abstinentia ꝛ viuificat ꝛ occi/dit. viuificat animam·coꝛpus necat. Sępe absti/nentia simulate agitur: ieiuniaꝙ per hypocri/sim exercentur. Quidam enī mira inedia coꝛpus suum laniant exterminantes·sicut ait euangeliū facies suas·ut apparēt hominibus ieiunantes. Oꝛe nāꝙ pallescūt·coꝛpoꝛe atteruntˇ·coꝛdis alta suspiria ducūt. Ante moꝛtem quoꝙ moꝛtiferis se supplicijs tradunt·tantūꝙ miseri laboꝛis exerci/tiū non pro dei amoꝛe·sed p sola humanę laudis ammiratiōe sectant. Quidā incredibilit absti/nēt ut hoīb⁹ curiosis sancti appareāt·sed hoc bo/nū abstinētię talibus non ē virtus reputanda ꝫ virū·q: bono male vtūt. Jeiuniū ꝛ elemosyna i absconditο esse amant·ut solus deus qui inspicit omnia·meritū operū bonoꝝ repēdat. Nam qui ea sub populari manifestatione faciunt· nequaꝙ a deo iustificantur·quia iuxta sermonē euangeli/cum·mercedem suam ab hominibus recipiunt. Jeiunia cū bonis operibus deo acceptabilia sūt. Qui aūt a cibis abstinent ꝛ pꝛaue agunt·dęmo/nes imitant; quib⁹ esca nō ē.ꝛ nequitia semp est. Ille enī bene abstinet a cibis qui ꝛ a malitię acti/bus ꝛ a mundi ieiunat ambitionibus. Qui exe/crationis studio nō abstinētię voto ab escis car/nium se suspendunt·hi potius execrandi sunt·qꝛ dei creaturam vsibus humanis concessam reji/ciunt. Nihil enim fidelibus inquinatum· nihilꝙ esse iudicat imundū·paulo attestante apostolo: Oia mūda mūdis·coinquinatis aūt ꝛ infidelib⁹ nihil ē mundū· sed pollutа sunt coꝛum ꝛ mens ꝛ

conscientia. Spernitur ieiuniū qđ in vesperū delitiosa replerione ciborū reficit. Neq enim reputanda est abstinētia vbi fuerit ventris saturitas subsecuta. Spernitur ieiuniū qđ in vesperū deliciis compensat. dicente esaia pphēta: Ecce in die ieiunij vestri inuenit voluptas vestra. Voluptas enī delitię intelligūt. Sicut enī repetitio debiti tutes tcontētio. tpcussio ita tdelitię improbandę a pphēta in ieiunio. Tota enī die epulas in cogitatiōe ruminat qui ad explendā gulā vespere sibi delicias pparat. Non ē corpori adhibēda imoderata abstinētia ne dū ampli⁹ grauat caro pondere inedie malū agat postea nec bene facere incipiat. tquę addicit ut vsu mali careat simul t boni officiū dum plus premit perdat. Sollicita igitur discretiōe carnis ē moderanda materies. scilicz ne aut inregre extinguat aut imoderate laxetur. Infirmitate carnis nimia pualēte ad pfectionē pringere nemo potest. Nam q̄uis sanctitatis amorem quisq habeat exequi tamen nō valet operis meritū cū intentione cordis deseruire conat. Corporis debilitas nimia etiā vires animę frangit mentis quoq ingeniū facit marcescere nec valet quicq̄ boni per imbecillitatē pficere ne dum quid nimis. Nam quicquid cū modo t temperamento fit salutare ē quicquid aūt nimis t vltra modum est pnitiosum fit studiūq suū in contrariū vertit. In omni ergo ope modū t temperamentū oportet habere. Nam omne qđ excedit periculosū est. Sicut aqua quę si nimios imbres pębeat non solum nullū vsum adhibet sed etiam periculum exhibet.

Finit liber secundus de sūmo bono
sancti Jsidori hispalensis episcopi.
Incipit liber eiusdem tertius
De flagellis dei Cap. I.

O Iuine sapientie subtilitas sicut interi⁹ ut testis scrutatur cōscientias ita exterius ut iudex irrogat penas; ut verum sit testimoniū pphetę; quia ipse ē testis t iudex. Miserere dñe misero Jsidoro indigna agēti t digna patienti assidue peccanti t tua flagella quotidie sustinenti. Ordinata est miseratio dei quę prius hic hoiem p flagella a pctis emendat. t postea ab ęterno supplicio liberat. Electi⁹ enī dei doloribus virę hui⁹ atterit ut pfectior virę futurę lucretur. Nequaq̄ deus delinquenti parcit qm̄ pctōrē aut flagello tēporali ad purgationē ferit aut iudicio ęterno puniendū relinq̄t. aut ipse i se homo pnitendo punit qđ male admisit. Ac proinde ē q̄ dei delinquēti nō parcit. Juste tpalia flagella ad ęterna pficiūt gaudia ideoq t iust⁹ i pnis gaudere debet. t impius in psperitatibus timere. Neq iusto neq reprobo dei misericordiā t iusticiā subtrahit. Nā t bonos hic p afflictionem iudicat. t illic remunerat p miserationem. t malos hic remunerat p temporalem clemētiam. t illic punit p ęternā iusticiā. In hac enī vita dei parcit impijs. t tamen non parcit electis. in illa vita parcit electis nō tamē parcit impijs. Periculosa est securitas i hac vita malor. t bonorum dolor tranquillus. Nam iniquus post mortē ducitur cruciandus. iustus vo dormit post laborem securus. Non tm̄ de corporalibus passionibus. sed etiā de spiritalib⁹ oportet intelligi ut quanto quisq aut in corpore aut in mente flagella sustinet tāto sei fine remunerari speret. Sępe occulto dei iudicio extra flagelli conceptionem sūt reprobi in hoc mūdo dūq multa dānabilia cōmisisse videant. despecti tamē a deo nullo emendationis verbere feriūtur. Plus corripitur flagello q̄ a deo diligit si peccauerit dicēte pphēta: Tantūmodo vos cognoui ex omnib⁹ nationib⁹ terrę. idcirco visitabo sup vos oēs iniquitates vestras. Quē enī diligit dñs corripit flagellat aūt omnē filiū quē recipit. Valde necessariū est iustū in hac vita t vitijs tentari t verberari flagello. ut dum vitijs pulsat de virtutib⁹ non supbiat. Dū vo aut animi aut carnis dolore atterit a mūdi amore retrahat. Tentari aūt oportet iustū sed tentatione plagę non tentatione luxurię. Durius circa suos electos in hac vita deus agit. ut dum fortioribus flagelli stimulis feriūtur nulla oblectamēta presentis vitę delectēt. sed cęlestē patriā vbi certa requies expectat indesinēter desiderēt. Electos vitę istius aduersitate pbari. ut fm̄ petrū iudicium a domo dei incipiat. dum in hac vita electos suos deus iudicij flagello castigat.

De gemina percussione dei Cap. II.

Gemina pcussio est diuina. Una in bonā
g partē qua pcutimur in carne ut emendemur. Altera qua vulneramur in cōscientia ex charitate ut deū ardentius diligamus. Gemino more deus respicit uel ad veniā uel ad vindictam. Ad veniā sicut petrū. ad vindictam sicut dū facta sodomorū se descensurū t visurū testat. Trimoda ratiōe deus quos voluerit percutit. id est ad dānationē reprobos. ad purgationē quos errare videt electos. ad ppagandam meritoq gloriam iustos. Primo nāq modo ęgyptus cęsa est ad damnationē. Secūdo modo pauper laçar⁹ ad purgationē. Tertio modo pcussus est Job ad pbationē. Flagellat homo plęrūq a deo ante peccatū ne malus sit. ut paulus q̄ sathanę angelo instigāte carnis tolerabat stimulos. Flagellat etiā t post petrū ut corrigat. sicut ille i apl̄o q̄ tradit⁹ ē sathanę i interitū carnis ut spūs salu⁹ esset. Non tm̄ iuste murmurat etiam qui nescit cur vapulat. Nam de⁹ ideo plęrūq iustū flagellat. ne de iusticia supbię cadat. In hac vita deus tāto magis

studet ut parcat·quãto magis expectãdo flagellat Sed alios feriendo corrigit· alios no feriendo interficit. Feriendo nãq corrigit de quib⁹ dicit: Ego quos amo arguo ⁊ castigo. Alios feriendo perimit·quos incorrigibiliter delinquẽtes aspicit quosq non iam sub disciplina ut filios pater·sed districta damnatiõe ut hostes ⁊ aduersarios pcutit. De quibus dicit: Flagello inimici pcussi te·castigatione crudeli. Et iterũ: Quid clamas ad me sup contritione tua·insanabilis ẽ dolor tuus. Uñ vnusquisq festiner ⁊ timeat ne simul feriat⁹ vita eius cũ culpa. Flagellum nãq tunc delet culpam cum mutauerit vitã. Nam cuius mores nõ mutat·actiones non expiat. Omnis diuina pcussio aut purgatio vitę psentis ẽ·aut initiũ penę sequentis. Nam quibusdã flagella ab hac vita inchoant ⁊ in ęterna pcussione pdurant. Unde per moysen dñs dicit: Ignis exarsit in ira mea ⁊ ardebit vsq ad inferos deorsũ. Et quibusdã dicit solet: Non iudicat deus bis in idipsũ. qui tñ non attendũt illud qõ alias scriptũ est: Jesus populũ de terra ęgypti liberans. secundo eos qui nõ crediderũt pdidit. Quis enim si vna culpa bis non pcutitur. vna tamen pcussio intelligit⁹ quę hic cepta illic pficitur·ut in his qui oio nõ corrigunt⁹ precedentiũ pcussio flagellorũ·sequentiũ sit initiũ tormentorũ. Hinc est qõ i psalmo scribit⁹: Operiantur sicut diploide confusione sua. Diplois enĩ dupler vestimentum est·quo figuraliter induunt⁹ qui ⁊ tpali pena ⁊ ęterna damnãt⁹. Unde ⁊ Hieremias ait: Contritio sup cõtritionẽ· id ẽ gemina damnatio. ⁊ hic ⁊ in futuro sęculo. Et idẽ alibi: Duplici cõtritione contere eos. id est gemina pena·psenti scilicz ⁊ futura. Quibusdã secreto dei iudicio hic male est·illic bene· scilicz ut ibi hic castigari corrigũtur·ab ęterna dãnatiõe liberentur. Quibusdam no hic bene est·illic male· sicut diuiti illi accidit·qui hic potẽtię claritate conspicuus·post mortẽ gehennę incendijs traditur cruciandus. Porro quibusdam ⁊ hic male ⁊ illic male ẽ·q corrigi nolentes. ⁊ flagellari in hac vita incipiunt. ⁊ i ęterna pcussione damnant⁹. In tanto quosdã imergi desperatiõis profũdo·ut nec p flagella valeãt emẽdari. De quibus recte p prophetã dñs dicit: Frustra percussi filios vestros·disciplinam nõ receperũt. Plerũq iustus plangit q·nescit vtrũ p oib⁹ suis pctis psentia patiat⁹ flagella·an pro vno tm̃. ⁊ nescit quę sit culpa illa p qua meruit eiusmodi pati supplicia. ⁊ pro ipso ambiguo maxime in moerore versat⁹. Quis flagella psentia iustum a pctis absoluũt·adhuc tñ sub metu vindictę turbatur·nec instantes ei plagę nõ sufficiant ad purganda delicta. Proinde q̃ dũ psentia patitur ⁊ futura ptimescit·quodãmodo sicut ait ꝓpheta·pro suis peccatis duplicia recipit.

De infirmitate carnis Cap̃. iii.

Se nõnullos eiusdẽ qualitatis homines q̃ nesciant corrigi nisi alios viderint flagellari. sicz proficiunt comparatione malorũ· dum sibi id accidere timent in quo deperire alios vident. Quosdã deus videns nolle ꝓprio voto corrigi·aduersitatũ tangit stimulis. quosdã etiã psciens multũ peccare posse·in salutem flagellat eos corporis infirmitate ne peccent·ut eis vtilius sit frangi ianguoribus ad salutẽ animę·q̃ manere incolumes ad damnationẽ. Uisitatio dei nec semp in bonũ accipitur·nec semp in malũ. In bonũ enĩ accipitur·sicut ẽ illud: Uisita nos in salutari tuo. In malũ no·iuxta illud: In tempore visitatiõis sue peribunt. Tribus ex causis infirmitates accidunt corpori·id est ex peccato·ex tentatione. ⁊ ex intemperãtię passiõe. ℔ huic tñ nouissimę humana potest medicina succurrere. illis no sola pietas diuine misericordię. Qui valentiores sunt ⁊ sani·vtile ẽ illis infirmari ⁊ non peccare·nec p vigorem sanitatis illicitis sordidentur cupiditatũ ⁊ luxurię desideriis. Duritia quę mentẽ premit nec sentitur·vtiliter mutatur in carne ut sentiat⁹ atq intellecta emẽdetur. Nam citius vulnera carnis sentiunt⁹ q̃ aię. ideoq per carnis flagella errantes citius corrigunt⁹. Hoc ꝓpe indicãt i pauli oculis squamę infidelitatis·quę dũ mutarę sũt p iucrepationẽ in oculis carnis·confestim resoluta ẽ duritia mentis. Est pnitiosa sanitas quę ad inobedientiam hominẽ pducit. Est ⁊ salubris infirmitas quę p diuinam correptionẽ mentem a duritia frangit. Languor animę id est pcrõ infirmitas pnitiosa ẽ·de qua etiã aplus ait: Quis infirmatur ⁊ ego non infirmor? Quis scandaliçat⁹ ⁊ ego non vror? Nam infirmitatem carnis vtilem esse idem aplus approbat dicens; Quando infirmor tunc fortior sum.

De tolerantia diuinę correptiõis Cap̃. iiii.

Murmurare in flagellis dei peccator homo nõ debet·quia maxime p hoc q̃ corripitur emendatur. Unusquisq autẽ tũc leuius portat quod patitur·si sua discusserit mala pro quibus illi infertur retributio iusta. Discat nõ murmurare qui mala patitur·etiã si ignorat cur mala patiat⁹·⁊ per hoc iuste se pati arbitret⁹ p qõ ab illo iudicatur: cuius nunq̃ iniusta iudicia sũt. Qui flagella sustinet ⁊ cõtra deũ murmurat·iusticiam iudicantis accusat. Qui no se cognoscit a iusto iudice pati qõ sustinet·etiam si ꝑ quo patitur ignoret·per hoc iam iustificatur·per qõ ⁊ scipsũ accusat ⁊ dei iusticiã laudat. Dum ex rebus psperis vtilia iustus exempla pręstat hominib⁹· necesse ẽ cum iterũ ⁊ aduersitatib⁹ tangi·quatenꝰ eius patientia comprobet⁹·ut denuo fortitudinis documenta ex eo sumant hi qui psperitatis eius tẽperantiã agnouerũt. Qui passiõib⁹ animę insidiãte aduersario cruciat·nõ idcirco se credat alienari a rõpo·q talia patit⁹. ℔ magis p hoc deo cõmendabilẽ se cẽ existimet si dũ hęc patitur laudet deũ potius nõ accusęt. Ad magnã vtilitatem diuine

iudicio mens iusti diuersis passionũ tentationib⁹ agitatur·p:o quibus si deo gratias egerit·suęq culpę ꝙ talia dignus sit depurauerit: hoc qđ ex passione tolerat·ei p:o virtutibus reputabit·q:t diuinã agnoscit iusticiã.t suã culpã intelligit.

De tentationibus diaboli Cap.v.

Ultris calamitatũ tentationib⁹ mens iusti in hac vita pulsat. Unde t optat ab boc seculo funditus euelli quo t erũnis careat.t firã illic securitatem inueniat. Inter eas penas quas iust⁹ i co:pe patit·atq eas quas mente p fraudem diaboli tolerat·multũ interest. Nã grauius fert quas interius luget·ꝙ eas quas exteri⁹ sustinet. Mas enim t loco euitat t tpe.illas ꝛo nec loco nec tpe põt euitare. Nã ampli⁹ tentat electos diabol⁹ ꝙ dei voluntas pmittit. Tentando autem sanctoz̃ pfectibus seruit. t si nolens·vtilitati tamẽ sanctoz̃ seruit diabolus· qñ eos tentationibus suis non decipit·sed port⁹ eruđit. Nam tentatiões quas ille ad humanũ interitum mouet·interdum xp̃s ad exercitiũ virtutũ salubri vtilitate conuertit. Insidię diaboli atq asturię ꝙuis huc atq illuc quęrentes quẽ deuo:ẽt diffundantur·a potestate tñ diuina nõ egrediũtẽ ne tantũ noceant quantũ malicioſe contendunt. Nam quomodo sanctoz̃ virtus tanta tolerare potuisset·si superna dispensatio pio moderamine nequitiã dem onũ nõ refrenaret? Et licz diabol⁹ tentationẽ iustis semp inferre cupiat· tamen si a deo potestatẽ nõ accepit·nullatenus adipisci põt quod appetit. Unde t ois voluntas diaboli iniusta ẽ.t tamẽ pmittẽte deo omnis potestas iusta. Et se enĩ tentare quoslibet iniuste appetit·ꝫ eos q tentandi sũt.t p:out tentandi sũt·non nisi tentari deus iuste pmittit. Unde etiam in libris regũ de diabolo scriptũ ẽ·q: spũs dñi malus irruebat i saul.vbi iuste quęritur.si dñi·cur malus: si mal⁹ cur dñi dicatur? Sed duob⁹ verbis compbensa ẽ t dei potestas iusta.t diaboli voluntas iniusta. Nam spũs malus p nequissimã voluntatẽ.t idẽ spũs dñi p acceptam iustissimã potestatẽ. Diabolus nõ ẽ imisso:·ꝫ incento:·potius vitio:. Neq enim alibi concupiscentię fomẽta succendit·nisi vbi p:ꝰ p:auę cogitatiõis delectatiões aspexerit· qui si a nobis spernitur·sine dubio ille confusus abscedit·statimq frangũtur iacula cõcupiscentię eius·cõrẽpteq iacent.t sine luce faces illi⁹. Solicite hostis insidias intelligere pariter t cauere dei seruũ opo:tet·sicq innocẽtia virę eristere simplicẽ·ut tñ opo:teat cum simplicitate cẽ p:udentem. Qui p:udentiã simplicitati non miscet· iuxta ꝓpheram col ũba est seducta non habens co:. Sed ideo colũba·q: simpler·ideo aũt co: nõ habens·q: ignara p:udẽtię ẽ. Sępe fraus sathanę sanctoz̃ co:dibus aperitur·quãdo p speciem boni angelũ se simulans lucis· dum nititur electos decipere detegitur atq contẽnitur. Sic t verba fallacis doctrinę deus sanctos suos facit intelligere·quatenus diabolicũ error·em interi⁹ cognoscant ac sollicite caueant. Discretio sanctoz̃ tãta esse debet ut inter bonũ t malũ pẽditi ratiõe diiudicẽt·ne eos diabolus p speciẽ boni fallat. Hęc est enim pcunctatio iosue dicentis: Noster es an aduersarioz̃? Propẽ hoc t hieremię dicitur: Si separaueris p:eciosum a vili· quasi os meũ eris. Tunc enĩ bene de se iudicant sancti quãdo ab eis deus fallacia dęmonũ tentamenta facit intelligi. Multi decipiũtur a diabolo.t ignorãt se eẽ deceptos: Ose ꝓphetę testimonio declarãte: Lo:medẽrũt inquit alieni robur ei⁹ t ipse ignorauit. Alieni nãq maligni spũs significant qui virtutes mentis comedũt·sed hoc co:da negligentium non intelligũt. Tanꝯ inermis diabolus vincit· quãdo de aperta iniquitate hominem dep:auare conatur. Armat⁹ ꝛo tũc incedit·dũ p speciẽ sanctitatis t virtutis ea quę sancta sunt destruit·qñ t qui decipitur sua detrimenta non sentit· ꝫ tãꝯ sint virtutes quę sunt vitia sectatur t diligit. In oculis carnaliũ diabolus terribilis est: in electorum oculis terro:·eius vilis est. Ab incredulis ut leo timet·a fo:tibus in fide ut vermis contẽnit· atq ad momentũ ostensus repellitur. Qui suggestiones diaboli nõ recipit·in eius insidias minime transit. Nam facile in consequẽti opere repellitur·si p:ima oblectamẽta illius respuantur. Diabolus enim serpens est lub:icus·cuius si capiti·id est p:imę suggestioni non resistit·totus in interna co:dis dum non sentitur illabit. Tentationũ diabolicarũ initia fragilia sunt·quę si non caueantur·sed p vsũ in consuetudinẽ transeãt·in nouissimis fo:titer conualescũt·ita ut aut nunꝯ aut cũ difficultate vincantur. Cũ i tota vita diabolus hoiem p:euaricari cupiat·ampli⁹ tamẽ in fine molitur decipere. Hinc ẽ qđ i principio contra p:otoplastũ serpenti est dictũ. Et tu insidiaberis calcaneo ei⁹· quia nimirũ hominẽ quẽ diabolus in cursu p:ęteritę virę nõ decepit·in nouissimis supplantare disponit. Proinde ꝙuis quisq sit iustus·nũꝯ necesse est ut sit in hac vita secur⁹ sed semp humilis caueat·semperq ne in fine co:ruat sollicitus p:imescat. Diabolus suis fautoribus blanditur·dei ꝛo seruis molitur tentamẽta cõtraria·exemplo dñi·qui se post baptismũ passus ẽ a diabolo tentari. Diabolus sanctos oẽs nõ tenendo possidet·sed tentando psequitur. Nam q: nõ i eis intrinsecus regnat·ꝓtra eos extrinsec⁹ pugnat. Et qui intrinsec⁹ amisit dominiũ· extrinsecus cõmouet bellũ. Tunc contra eum quẽ possidet diabolus acrius sęuit·quãdo se virtute diuina ab eo expellendũ cognoscit. Unde immũdus spũs tũc decerpsit grauius puerum in quo habitabat·quando ad xpi imperiũ exire ab eo coact⁹ est. Qđ factum t ad iob verba respicit· vbi i nouissimis vehemob caudã suã ꝙsi cedrus astringit. Plus contra eos diabolus diuersis tentationibus insistit qui possunt t alijs sua vtilitate

prodesse·ut dum illi impediuntur·nō proficiant qui docendi sunt. Malignus spūs hoc qō intra nos mundare cupimus·sine intermissione tentat iteꝝ sordidare. Sci aūt eoꝝ insidias pꝛelago spū pꝛecognoscūt.ꝛ q̄d̄ q̄d i semetipsis terrenū sentiūt indesinenter operib⁹ sanctis exhauriūt·ut de intimis puri inueniant. Eodē blandimento decipiunt·nūc p diabolū hoies·quo ꝓplasti in paradiso sūt decepti. Multis enī vitioꝝ pꝛestigijs mentes reprobozū tentando deludit. Nunc enim promissis decipit·nunc rebus transitorijs quasi necessarijs illicit·nūc etiā ipsa inferni supplicia q̄si leuia ꝛ transitoria suggerit·quatenꝰ miseroꝝ corda i cupiditatē lasciuiāq; dissoluat·secūq; ad tartara ducat. Argumēta machinationū malarūq; cogitationū semina quę in cordib⁹ hoiuꝫ diabol⁹ fundit·ita sępe vndiq; captā implicāt mentē·ut ex q̄ parte euadere q̄sq; tentauerit·sine periculo exire nō possit·veluti si iures hoc facere·quod si feceris pecces·si nō feceris reus piurij sis. Jn tanto ergo mali discrimine ut euadēdi aditus pateat·minora potius eligenda sūt·ut maiora vitent. Diabolus quādo decipe quēq; quęrit·pꝛ⁹ naturā vniuscuiusq; intendit ꝛ inde se applicat·vnde aptū hominē ad peccandū inspexerit. Ex ea parte hoies diabolus tentat qua eos pꝛexcrescente humore facile inclinari ad vitia cōspicit·ut ꝑm humoris cōspersionē adhibeat ꝛ tentationē. Lege balaam q̄ in figura diaboli contra populum dei ex ea parte pꝛecepit pnicioſos pꝛetendere laqueos·ex q̄ sensit eos facilius esse lapsuros. Nam ꝛ qui aquā alicubi deducit·non eam p aliā partem mittit nisi vbi impetū eius intenderit. Nullus culpā existimet quā ex conspersione ꝓpria sustinet·ꝫ quantū valet contra id qō tolerat pugnet. Nam si compassiōi ceditur·tentatiōi uel vitio nequaq; resistit. Jdeo diabolus in sacris eloquijs vehemoth id est animal dicitur·q: de cęlis lapsus ad terras ceciditiuxta psalmistā immentis insipiētib⁹ comparatus Jdeo leuiathan id ē serpens de aquis dicit·quia i huius sęculi mari volubili versat asturia. Auis ꝺo ꝓterea nominat·q: p superbiā ad alta sustollit. Et recte his trib⁹ vocabulis appellatur·q: p suo merito gerē q̄si auis ꝓ carcere meruit·vehemoth terrā·q: ut animal brutū in imis delectat·serpēs eo q̄ i huius sęculi mari insana iacret fluctuatiōe Ex inde enī q̄ p membra sua diabolus opat·scribitur vocabula·ita ut qō singuli agūt incitāte illo ipse nominet ex eo. Quē enī nō decipit diabolus vnde animal ē·hoc ē·p carnis luxuriā·tentat vnde serpens ē·hoc ē·cupiditatis ac nocēdi malicia Quē aūtē nec sic decipit·insidiatur ei vnde auis est·hoc ē·superbię ruina. Undiq; enī dolos pꝛeparat quousq; inueniat viam p quā incautū decipiat. Aliud est intrare mentē cuiusq; diabolum·aliud ꝺo inhabitare. nam ꝛ in cordib⁹ sanctorum diabolus ingredit·dum malam suggestionē insinuat·sed non habitat in eis q: in suo corpore nō eos transducit. Qui ꝺo in corpore eius sūt· ipsos inhabitat·quia ipsi sunt templū eius. Et si subripiat mentibus electoꝝ diabolus·nō autem in eis requiescit sicut in cordibus reproborū. nā calore fidei mox excitatur ut exeat ab electis. Nonnulli quos iam auido ore diabolus deuorauerat·rursus diuini iudicij occulta miseratiōe ab eiꝰ ore eripiuntur ꝛ saluti restituuntur. Nam sępe multos quos antiquus hostis luxurię vorągine immersos tenuit·poteꝛtia diuina p pęnitentiā ab eiꝰ faucibus traxit. Quomodo bonoꝝ interitū ꝓpheta electam dicit esse diaboli escam·dum alibi scriptū sit de illo: fenū sicut bos comedet·nisi q̄ in oculis dei fenū sūt qui electus cibus ꝑm homines cē videntur. Ac p hoc qui de bonoꝝ numero pereunt·apud hoies electi· apud deum fenū existunt. Eum diabolus iam deglutisse dicitur·quem iam pfecto scelere deuorare videtur. Eum ꝺo quē nō deglutiuit operis perfectione·sed tentationū illecebris mordet ut deuoret·adhuc quasi i maxilla mandit. Unde ꝛ paulus habet stimulos carnis quibus humiliet·non habet peccandi pfectionem qua deglutiatur. Os diaboli verba eiꝰ sunt. Uerba ꝺo eius inspirationes occultę sūt· quibus corda hominū alloquens occultis vrit cupiditatib⁹. Quidam ob incorrigibilē iniquitatē·quia sponte non corriguntur· imundis spiritibus vexandi tradunt·ut arripiēdi eos dęmones corporaliter habeant potestatē·terroribusq; coꝛ afflicti humilient·pęniteāt ꝛ saluent. Sic ꝛ apostol⁹ corinthijs scribens dicit: Tradere huiusmodi hominē sathanę in interitū carnis ut spūs saluꝰ fiat die dñi. Utile ē enī quosdā peccātes ut in aia saluentur·sathanę corporaliter deputari·quatenus ex pꝛesenti correptione futurū iudiciū timeant. ꝛ de cętero delinquere caueant. Quidam aūt potestati dęmonū ad emendationē deputant. quidam ꝺo despecti ad solā pditionē tradūt. Nūq; vacat diabol⁹ aduersus hoiem iustū. Aut enī tribulationes cordis illi exaggerat·aut dolores corpis suscitat. Hinc est quod apꝰ ait: Datus est mihi stimulus carnis meę angel⁹ sathanę qui me colaphizet. Sępe mentē iusti varijs vexationū doloribus vis dęmonū cruciat. vnde ꝛ interdū vsq; ad desperationis angustiam coartatur. Permanenti aūtē in dei amore animę ꝛ ipsa talis angustia ad meritū proficit. Nam siue in animo siue i corpore p instinctum imundoꝝ spirituū quęlibet aduersa iustus patiat·ex dei vtiq; permissu id patitur. Q: si hoc ipsū ad dei gloriam humilis referat.ꝛ dicat qō ꝓ corpis passiōe iob dixit: Si bona suscepimus de manu domini·mala quare non sustineamus ? iste qui sic loquitur non separatur a deo·sed coniungitur· qualiber atroci angustia torqueat. Multa iust⁹ aduersa i aia patit iniqua tiōe dęmonū·ꝫ talib⁹ tēramēris perire a vita ętna nō pōt·q: pr⁹ dñs ad dānationē culpę nō reputat qō de suę maiestatis pmissu·nolēs q̄ patit pereat.

Nam ibi peccamus vbi cupiditate uel voluntate deflectimur. Ubi ꝺo violenter addicimur ⁊ si facinus aut flagitiū nō ē. miseria tamē ⁊ ꝑflagitio ꝺ facinore ē. Sed qui deū ꝑ irrogata laudat miseria. cōmisso ꝑcul dubio caret facinore.

De tentamētis somniorū Cap. VI.

p Lerūq; ꝺemones i noctibus occurrētes humanos sensus ꝑ visiones cōturbant. ut formidolosos ⁊ timidos faciāt. Aliquotiens etiā ex desperatione pcōꝝ mentē conuersi ꝑ sopore cōturbant horridaq; gehēne supplicia imittūt. Nōnunq; aūt ⁊ aperta impugnatione grassantes humana corpa verberant. qō tñ deo ꝑmittēte malis fit ad vindictā. iustis ad tolerantię gloriā. Plerūq; imūdi spūs eos quos incumbere i sęculi amore cōspiciunt. dormiētes q̄dā vana spei ꝑsperitate illudunt. Quosdā ꝺo quos formidare aliqua aduersa persentiūt. dormiētes inani troꝛe cōcutiūt. Sicq; miseroꝝ corda varijs illusiōib⁹ tentātes modo vana ꝑsperitate demulcēt. modo inani formidine terrent. Qui āt nullis aut raris cōscij sūt delictis. aut nūq; aut raro terroꝛib⁹ fatigant nocturnis. ꝫ pacato somno quiescētes. interdū etiā ꝑ sopore q̄dā archana ⁊ mystica cōtuent ac vidēt. Qui ꝺo corda sua grauioribus vitijs polluerūt. cōsciētię pauoꝛe illusi speties tremendas aspiciūt. Fallax enī imago mētes miseroꝝ diuersis eludit imaginib⁹. ⁊ q̄s vigilantes in vitia traxit. dormiētes fatigat. ut nunq; securos requiescere sinat. Nōnunq; etiam electoꝝ mentes horrendis imaginib⁹ somnioꝝ spūs imūdi terrificare conāt. ⁊ quos vigilantes vitijs tentant nec superant. acriter dormiētes impugnant. Sancti aūt ⁊ si ad momentū huiusmodi visiōib⁹ cōmoueant. moꝛ tamē euigilantes illusionū vanitates despiciūt. intētionēq; suā protin⁹ ad deū cōuertūt. Diuersę qualitates sūt somnioꝝ. Quędā enī ex saturitate seu inanitione occurrunt. quę etiam per experientiā nota sunt. Quędam ꝺo ex ꝓpria cogitatione oriunt. Nam sępe quę i die cogitamus. in noctib⁹ recognoscim⁹. Nōnullę aūt visiones spirituū imūdoꝝ fiūt illusione. salomone probāte: Multos inquit errare fecerūt somnia ⁊ illusiōes vanę. Porro quędā iusto fiūt modo id ē supne reuelatiōis mysterio. sicut legit i lege de ioseph filio iacob q̄ ꝑ somnia fratrib⁹ ꝓferendus prędicit. uel sicut in euangelio de ioseph sponso marię qui ut fugeret cum puero in ęgyptū somnio admonetur. Nōnunq; ⁊ ꝑmixte accidūt visiones. id est cogitatione simul ⁊ illusione. atq; item cogitatione ⁊ reuelatione: Danicle dicente: Tu inq̄t rer cogitare cępisti i stratu tuo q̄d esset futurū post hęc. ⁊ q̄ renelat mysteria ostēdit tibi quę futura sūt. Et inde sępe ea in quib⁹ cogitationū nostrarū sensū pozzigim⁹. quodā mētis excessu reuelant dū requiescimus. Quis nōnulla vera sint somnia. facile tū credi eis nō op⁹ est. qꝛ diuersis imaginationū q̄litatib⁹ oriunt. ⁊ vnde veniant raro cōsideraṫ. Tam facile igiṫ somnijs fides habēda nō ē. ne forte satbanas i angelū lucis se trāsformās quēlibet incautū fallat. ⁊ aliqua erroꝛis fraude decipiat. Nōnunq; interdū ꝺemones deceptoꝛia fraude ita quosdā curiosos obseruantesq; illudūt ut quędā somnia non aliter eueniant q̄ ostendunt. Ut enī in multis fallant. interdū ⁊ vera ꝑnūciant. Sed q̄uis ita accidāt. cōtemnenda sūt ne forte de illusiōe ꝓcedāt. recolentes testimoniū scripturę dicēs: Si ꝺixerint vobis ⁊ ita euenerit non credatis. Somnia similia sunt augurijs. ⁊ qui ea intendūt reuera auguriari noscūtur. Non esse vera somnia quę cogitans animus die noctuq; sibi imaginat. Mentes enī nostrę nōnūq; ipsa sibi somnia fingunt. Sępe dū prioꝛa mala ꝑ tristē memoriā ad mentē reducunt. ꝑ hęc gehennę vindictā in nobisipsis recolendo imaginamur. Huiusmodi mentis imaginatiōes quę aut de pterit̄is admissis. aut de futuris supplicijs memoria vigilantibus fiunt. ⁊ ꝑ visiones somniaq; occurrūt. ⁊ cogitantiū mētes cōcutiūt. Nā vna vi memorię fiūt vtraq; siue vigilantib⁹ siue ꝺormiētib⁹ nobis. Tali enī āmonitiōe horribili. pauoꝛe etiā ꝑ quietē cōcutimur. ⁊ q̄ grauia sunt quę cōmisimus. ⁊ q̄ ꝺura quę perrimescim⁹ ⁊ mentis aspectu etiā i somnio contēplamur. Nō esse peccatū quā ꝺo nolentes imaginib⁹ nocturnis illudimur. ꝫ tunc esse peccatū si anteq; illudamur cogitatiōis affectib⁹ pręueniamur. Luxurię q̄ppe imagines quas in veritate gessimus. sępe ꝺormientibus in animo apparent. ꝫ innoxię. si nō concupiscendo occurrāt. Qui nocturna illusiōe polluiṫ. q̄uis ⁊ si extra memoriā turpiū cogitationū sese ꝑsentiat inquinatum. tñ hoc ut tentareṫ culpę suę tribuat. suāq; imundiciā statim fletib⁹ tergat.

De oratione Cap. VII.

b Oc ē remediū eius q̄ vitioꝝ tentamētis exęstuat. ut quotiēs quolibet tāgiṫ vitio totiens ad oratiōnē se subdat. qꝛ frequēs oratio vitioꝝ impugnationē extinguit. Tamen ꝑseuerāṫ intendere oportet animū nostrū orando atq; pulsando. quousq; ꝺ importunas ꝺesideꝛioꝝ carnaliū suggestiones quę nostris obstrepūt sensib⁹ fortissima intētiōe supem⁹. ac tamdiu insistere. quousq; ꝑsistendo vincamus. Nā negligētes oratiōes. nec ab ipso hoīe impetrare valent quod volūt. Qñ quisq; orat. sanctū ad se spiritū aduocat. Ar vbi aduenerit. confestim tentamenta ꝺemonioꝝ quę se mentib⁹ humanis imergūt. pręsentiā eius ferre nō sustinētes effugiūt. Oratio cordis est non labioꝝ. Neq; enī verba dep̄cātis ꝺeus intendit. ꝫ oratis cor aspicit. Qꝛ si tacite cor oret ⁊ vox sileat. q̄uis hoies lateat. deū latere nō pōt q̄ cōscientię pręsens est. Mel⁹ est aūt cū silentio orare corde sine sono vocis. q̄ solus ꝺbis sine intuitu mentis. Nūq; est sine gemitu orandū. Nā peccatoꝝ recoꝛdatio męroꝛem gignit. Dū enī oramus. ad memoriā culpā reducim⁹. ⁊ magis reos

tunc nos esse cognoscim⁹. Ideoq; cū deo assisti/
mus·gemere ⁊ flere debem⁹·reminiscēres q̄ gra/
via sunt scelera quę cōmisimus q̄q; dira inferni
supplicia quę timem⁹. Mens qualē se in oratione
offert·talē post orationē se cōseruet. Nam nihil
pficit oratio si denuo cōmittitur·vnde iam iterū
venia postulet. Ille enī precis desideratū effectū
sine dubio ꝓcipit·qui qđ orando ablui postulat·
delinquendo non iterat. Mens nostra cęlestis ē
⁊ tūc orādo deū bene cōtēplat·quādo nullis ter/
renis curis aut erroribus impedit. Apta est enī
ad bonū in sua natura·in aliena ꝙ turbat. Pu/
ra est oratio quā in suo tpe sęculi non intrueniūt
curę. longe aūt est a deo anim⁹ qui in oratione co/
gitationib⁹ sęculi fuerit occupat⁹. Tūc ergo ve/
raciter oramus qñ aliunde non cogitamus. Sed
valde pauci sūt qui tales orationes habeant. Et
licꝫ i quibusdam sint·difficile tñ est ut semp sint
Mens quę aūt oīonē vacās a deo i illicitis cogita/
tionib⁹ occupat·dū i orationē venerit·confestim
illi imagines rerū quas nup cogitauit occurrūt·
aditūq; precis obstruūt ne se mēs libera ad cęle/
ste desideriū erigat. Purgandus est itaq; primū
animus arcę a tēporaliū rerū cogitationibus se/
gregand⁹·ut pura acies cordis ad deū vere ⁊ sim/
pliciter dirigat. Nam reuera tūc impetrāda di/
uina munera credimus·qñ simplici affectu affi/
stimus cū oramus. Multis modis interrūpitur
orationis intentio·dū se ꝓ incuriā vana mūdi in/
gerūt in cuiuscūq; orātis animo. Tūc aūt magis
diabolus cōgitationes curaꝝ sęculariū humanis
mentibus ingerit·quādo orantē aspexerit. Duo/
bus modis oratio ipedit ne impetrare quisq; va/
leat postulata·hoc ē·si aut quisq; adhuc mala cō
mittit·aut si delinquēti sibi debita non dimittit.
Qđ geminū malū dū quisq; a semetipso absterse/
rit·protinus securus studio orationis incūbit. ⁊
ad ea quę impetrare precib⁹ cupit mentem libere
erigit. Qui lędit non desistat orare ꝓ se lędentib⁹
alioquin iusta dñi sentētiā peccat qui ꝓ inimicis
non orat. Sicut nullū pficit in vulnere medica/
mentū si adhuc ferrū in eo sit·ita nihil pficit ora/
tio illius cuius adhuc dolor in mēte uel odiū ma/
net in pectore. Tantus debet cē orantis erga deū
affectus·ut non desperet precis effectū. Inaniter
aūt oramus si spei fiduciā non habemus. Petat
ergo ut aplus ait vnusquisq; i fide nihil dubitās·
nam q̄ dubitat similis ē vndę maris quę a vento
fertur atq; dispergit. Diffidētia nascit impetran/
di orata·si se adhuc animus sentiat circa peccan/
di affectionem versari. Non enim potest habere
precis certā fiduciam·qui ad huc in preceptis dei
pigritat ⁊ peccandi recordatione delectat. Qui a
preceptis dei auertitur·qđ in oratione postulat
accipere nō meretur·nec impetrat ab illo bonum
qđ poscit·cuius legi non obedit. Si enī id qđ de⁹
precepit facim⁹·id qđ petim⁹ sine dubio obtine/
mus. Nam sicut scriptum est; Qui auertit aurē
suā ne audiat legem·oratio eius execrabilis erit.
Multum apud deum vtraq; sibi necessario cō/
mendantur·ut oratione operatio. ⁊ opere fulcia/
tur oratio. Unde etiam hieremias ait: Leuem⁹
corda nostra cū manibus ad deum. Cor enim cū
manibus leuat·qui orationem cum opere suble/
uat. Nam quicunq; orat ⁊ non operatur·cor le/
nat ⁊ manus nō leuat. Quisq; vo operatur ⁊ nō
orat·leuat manus ⁊ cor nō leuat. Sed quia ope/
rari necesse est ⁊ orare·bene iuxta vtrūq; dictum
ē: Leuem⁹ corda nostra cū manib⁹ ad dominū·
ne de negligētia mandatoꝝ corde rēplendamur
dū salutē nostram obtinere aut sola oratiōe aut
sola operatione contendimus. Postq; bonū op⁹
agimus lachrymę orationū fundant·ut meritū
actionis humilitas impetret precis. Culpabiliter
manus ad deū expandit·qui facta sua orādo ia/
cranter prodit·sicut pharisęus in templo iactan/
ter orabat·secq; magis q̄ deum de operibus iustis
laudari volebat. Quorundam oratio in peccatū
conuertit·sicut de iuda proditore scribitur: Qui
enim iacranter orat laudem appetendo humanā
non solū eius oratio non deles peccatū·ꝫ etiā ipsa
vertitur in peccatū. Sic iudei uel heretici qui licꝫ
ieiunare ⁊ orare videantur·corꝝ tamen oratio nō
deles peccatū·nec ad purgationis pficit meritum
sed mutatur potius i peccatū. Ideo interdū ora/
tio electorū in pressuris eorū differtur·ut impio/
rum peruersitas augeatur. Uerū dum iusti tem/
poraliter audiuntur·pro eorum fit salute qui eos
affligunt·ut dum illis temporali remedio subue/
nitur·prauorum oculi ad cōuersionē aperiantur.
Unde ⁊ trium pueroꝝ frigidus ignis fuit·ut na/
buchodonosor deū verū agnosceret. Sic ⁊ pro/
phera in psalmis ait: Propt̄ inimicos meos eri/
pe me. Proinde tardius exaudiuntur quorūdam
orationes·ut dū differunt·fortius excitati mato/
rib⁹ pęnis cumulēt·exēplo pruinaꝝ ⁊ repressiōe
messū·in qb⁹ quāto tardi⁹ sata semina exūt·tāto
ad frugē cumulari⁹ crescūt. Quotiēs orātes nō ci/
to exaudimur·nra nobis facta in oculis ꝓponam⁹
ut hoc ipsū qđ differtur diuine reputetur iusticię
⁊ culpę nostrę. Interdum q̄ pscueranter orantes
non cito exaudimur·utilitatis nostrę est non ad/
uersitatis. Sępe enī multos deus non exaudit ad
voluntatē·ut exaudiat ad salutem. Multi oran/
tes non exaudiuntur·quia prouidēdo illis deus
meliora q̄ petunt reseruat·sicut contingere solet
paruulis qui ne in scholis vapulent deum exorā/
sed nō datur illis postulatiōis effectus quia im/
peditur talis auditio ad profectum. Non aliter
quibusdam contingit electis. Deprecantur enim
deum pro nonnullis vire huius cōmodis uel ad/
uersis. prouidentia vo diuina temporaliter eorū
desiderio minime cōsulit·quia meliora illis i ęter/
nū pmittit. Oratio puatis locis oportunis fun/
dit·magisq; obtētū impetrat·dū deo tm̄ teste de/
promit. Proprū aūt hypocritarū est offerre se

i oratione videtib⁹ quoꝝ fructꝰ ē nō deo placere
sed gloriā ab hoib⁹ comparare. Non i multilo/
quio exaudiunt hoies a deo. ꝙsi plurimis cū ver/
bis conent inflectere. Neꝙ enī conciliat cū mul/
tiplex orantis sermo. ꝫ pura sinceraꝙ orationis
intentio. Bonū est corde semp orare. bonū etiā ꝛ
sono vocis deū spiritalibus hymnis glorificare.
Nihil est sola voce canere sine cordis intētione.
ꝫ sicut ait apls: cantātes in cordib⁹ vestris. hoc
ē nō solū voce. ꝫ ꝛ corde psallētes. Unde ꝛ alibi:
Psallā spū psallā ꝛ mente. Sicut orationib⁹ re/
gimur. ita psalmoꝝ studijs delectamur. Psallēdi
enī vilitas tristia corda consolat. gratiores mē/
tes facit. fastidiosos oblectat. inertes exsuscitat.
peccatores ad lamenta inuitat. Nam ꝙuis dura
sint carnaliū corda. statim ut psalmi dulcedo in/
sonuerit. ad affectū pietatis animū eoꝝ inflectit.
Dū xpianū non vocis modulatio. ꝫ tm verba di/
uina quę ibi dicūtur debeāt cōmouere. nescio tm
quo pacto modulatione canētis maior nascit cō/
punctio cordis. Multi enī reperiūtur qui cant⁹
suauitate cōmoti sua crimina plangūt. atꝙ ex ea
parte magis flectunt ad lachrymas. ex qua psal/
lentis insonuerit dulcedo suauissima. Oratio in
presenti tm vita. p remedio pctoꝝ effundit. psal/
moꝝ aūt decantatio ppetuam dei laudē demon/
strat in gloriam sempiternam. sicut scriptum est:
Beati qui habitāt in domo tua dñe. in secula se/
culoꝝ laudabūt te. Cuius opis ministerium qui/
cunꝙ fideliter intentaꝙ mente exequit. quo dā/
modo angelis sociat.

De lectione Cap. VIII.

Rationib⁹ mundamur. lectionibus in/
o struamur. vtrūꝙ bonū ē. si liceat. si non
liceat. melius ē orare ꝙ legere. Qui vult
cum deo semp esse. frequent debet orare. frequēt
ꝛ legere. Nam cū oram⁹ ipsi cū deo loquimur. cū
cū ꝝo legimus. deus nobiscū loquit. Dis pfect⁹
ex lectiōe ꝛ meditatiōe procedit. Quę enī nescim⁹
lectione discimus. quę aūt didicimus meditatio/
nibus conseruam⁹. Geminū confert donū lectio
sanctaꝝ scripturaꝝ. siue q̄ intellectū mentis eru/
dit. seu ꝙ a mundi vanitatib⁹ abstractū hominē
ad amorē dei pducit. Excitati enī sepe illi⁹ sermo/
ne. subtrahimur a desiderio vitę mundanę. atꝙ
accensi in amore sapiētię tanto vana spes morta/
litatis hui⁹ nobis vilescit. quāto amplius legēdo
spes ęterna clarucrit. Geminū ē lectiōis studiū.
primū quō scripturę intelligant. secūdū qua vti/
litate uel dignitate dicant. Erit enim antea ꝙsꝙ
promptus ad intelligēdū quę legit. sequenter ido/
neus ad proferendū quę didicit. Lector strenu⁹ po/
tius ad agendū quę legit ꝙ ad sciendū erit. pm/
ptissimus. Minor enī pena est nescire quid appe/
tas. ꝙ ea quę noueris non implere. Sicut enī le/
gendo scire concupiscim⁹. sic sciendo recta quę di/
dicimus implere debem⁹. Lex dei ꝛ premiū habet
ꝛ pena legētibus eam. premiū his qui ea bene vi/
uendo custodiūt. pena ꝝo i eis q̄ ea male viuen/
do cōtemnunt. Dis qui a preceptis dei discedit
opere. quotiēs eadē dei precepta legere uel audire
potuerit. corde suo reprehēsus confundit. q: id qō
non agit memorat. ꝛ teste conscientia interi⁹ ac/
cusatur. Unū ꝛ dauid pphēta depcat dicens: Tūc
non cōfundar dum respicio in oia mandata tua.
Graniter nāꝙ vnusquisꝙ confūdit qū mandata
dei uel legendo uel audiēdo respicit. quę viuendo
contēnit. Corde enī reprehendit dum mandatoꝝ
meditatione docet. quia nō impleuit ope qō diui/
na didicit iussione.

De assiduitate legēdi Cap. IX.

Emo pōt sensū scripturę sanctę cogno/
n scere. nisi legendi familiaritate. sicut est
scriptū: Ama illam ꝛ exaltabit te. glori/
ficaberis ab ea cū eam fueris amplexat⁹. Quāto
quisꝙ magis in sacris eloquijs assidu⁹ fuerit. tan/
to ex eis vberiorem intelligētiā capit. sicut terra
quę quanto amplius excolit. tāto vberi⁹ fructifi/
cat. Quanto amplius ad quālibet artem homo
consēdit. tāto magis ad hoiem ars ipsa descen/
dit. sicut in lege scribit: Moyses ascendit i mon/
tem. ꝛ dñs descendit. Uerū est de ocio spirituali ꝙ
ille tm secreta diuinoꝝ scrutat mandatoꝝ. qui ab
actione terrenę curę reuocauerit animū ꝛ sedula
familiaritate scripturis sanctis inhęserit. Nā si/
cut cęcus ꝛ videns pōt quidē vterꝙ ambulare. ꝫ
non cōsimili libertate: dum cęcus pgens quo nō
videt offendat. videns ꝝo offendicula cauet ꝛ q̄ sit
pgendū agnoscat. Sic ꝛ qui nubilo terrenę curę
fuscatur. si tentet dei scrutari mysteria nō valet.
q: caliginę curarū nō videt. Qō ille tantundem
efficere valet qui sese de exteriorib⁹ seculi curis ab/
strahit. ꝛ totū se in scripturarū meditatione defi/
gir. Quidā habent intelligentię ingeniū. sed ne/
gligūt lectionis studiū. ꝛ qō legēdo scire potue/
rūt. negligendo contēnūt. Quidā ꝝo amorē sci/
endi habent. ꝫ tarditate sensus prepediunt. q̄ tm
assidua lectione capiūt qō ingenioſi p desidiā nō
nouerūt. Ingeniū tardius ꝛ si non p naturā. per
assiduitatē tm lectionis augmentat. Nam ꝙuis
sensus hebetudo sit. frequēs tm lectio intelligen/
tiam adhibet. Sicut qui tardus ē ad capiendum
p intentione tm boni studij premiū pcipit. ita qui
prestitū sibi ex deo ingeniū intelligentię negligit.
condemnatione reus existit. quia donū qō acce/
pit despicit ꝛ per desidiā derelinquit. Quidā dei
iudicio donū scientię quod negligūt accipiunt. ut
durius de rebus creditis puniantur. Tardiores
aūt ideo qō scire cupiunt difficulter inueniunt. ut
p maximo exercitio laboris maximū premiū ha/
beant retributiōis.

De doctrina sine gratia Cap. X

Octrina sine adiuuāte grā ꝙuis infun/
o dat aurib⁹ ad cor nūꝙ descendit. foris
quidem pstrepit. ꝫ interius nihil pficit.
Tūc aūt dei ꝑmo ifusus aurib⁹ ad cordis vltima

ꝓuenit qñ dei gratia mentē interius ut intelligat tangit. Sicut enim quosdā flāma charitatis suę deus illuminat ut vitaliter sapiant. ita quosdam frigidos torpentesq; deserit ut sine sensu ꝓsistāt. Plęriq; acumine intelligēdi viuaces existunt. sed loquendi inopia angustant. Quidā ꝺo i verisq; pollent. quia ꝛ sciendi copiam ꝛ dicendi efficaciā habent.

De supbis lectoribus Cap. xi.

Plęriq; scientia accepta scripturarū. non
p ad dei gloriā. ⁊ ad suā laudē vtunt. dum ꝛ ipsa scientia extollunt. ꝛ ibi peccāt vbi peccata mūdare debuerunt. Nunq; consequunt legendo ꝓfectam scientiā arrogantes. Nā q̄uis sapientes in supficie videant. medullitus tñ veritatis archana non tangūt. q: supbię nube ꝓpediunt. Semp enī supbi legūt. quęrūt ꝛ nūq; inueniūt. Diuinę legis penetralia humilib⁹ ꝛ bene ad deum intrantib⁹ patent. ꝓuis autē atq; supbis claudūtur. Nam q̄uis diuina eloquia in lectione arrogātib⁹ sint aperta. in mysterio tamē clausa atq; occulta sūt. Dum sermo dei fidelib⁹ lux sit reꝓbis aūt ac superbis quodāmodo tenebre/scit. ꝛ vnde illi illuminantur. inde isti excęcantur.

De carnalibus lectoribus ꝛ hereticis Cap. xii.

Equaq; legem intelligit qui carnaliter
u verba legis ꝓcurrit. sed is qui eam sensu interioris intelligētię ꝓspicit. Nā q̄ ad litterā legis intendūt. eius occulta penetrare non possunt. Multi enī non intelligendo spiritaliter scripturas. nec eas recte sentiēdo i heresim deuoluti sūt. atq; in multis erroribus defluxerunt. In solis fidelibus religata est lex. testante dño ꝑ ꝓphetā: Signa testimoniū. signa legē in discipulis meis. ne eam aut iudęus intelligat aut hereticus. quia non est xp̄i discipulus. Unitatē quippe pacis quā xp̄us docuit non sequūtur. de qua idē dñs dicit: In hoc cognoscēt oēs q: mei estis discipuli. si dilectionē int̄ vos habuerit. Scripturas heretici sano sensu non sapiūt. ⁊ eas ad errorem ꝓuę intelligētię ducūt. neq; semetipsos eaꝝ sensibus subdunt. sed eas puerse ad errorē ꝓprium ꝓtrahūt. Doctores erroꝝ ꝓuis ꝓsuasionib⁹ ita ꝑ argumenta fraudulētię illigāt auditores suos ut eos quasi i labyrinthū implicent. a quo exire vix valent. Tanta ē hereticoꝝ calliditas. ut falsa veris malaq; bonis ꝓmisceant. salutaribusq; rebus plęrūq; erroris sui virus interserunt. quo facilius possint ꝓuitatē puersi dogmatis sub specie persuadere veritatis. Plęrūq; sub noīe catholicoꝝ doctoꝝ heretici sua dicta conscribunt. ut indubitanter lecta credant. Nonnūq; etiā blasphemias suas latenti dolo in libris nr̄oꝝ inserūt: doctrinamq; veram adulterando corrumpūt. scilicz uel adiciendo quę impia sunt. uel auferendo quę pia sunt. Caute mediranda cautoq; sensu ꝓbāda sūt quę legūt. ut iuxta apostolica monita reneamus quę recta sunt. ⁊ refutemus quę cōtraria veritati existunt. sicq; in bonis instruamur ut a malis illęsi ꝓmaneamus.

De libris gentiliū Cap. xiii.

Dęq; ideo in libris suis venerē impudi/
p cam martēq; adulterq; deū appellare voluerūt. ut ꝓsuaderēt mentes hominum quasi de⁹ imitari malū. ut dū libidinosa ꝓsuasiōe ad intentionē eoꝝ flagitia confidenter cōmittūt. nō quasi hoīes ꝓditos. ⁊ quasi cęlestes deos imitari videant. Ideo ꝓhibetur xp̄ianis figmēta legere poetaꝝ. q: ꝑ oblectamēta ianiū fabulaꝝ mētem excitant ad incentiua libidinū. Non enī solum thura offerendo dęmonib⁹ imolat. sed etiam eoꝝ dicta libentius capiēdo. Quidā plus meditari delectant gentiliū dicta ꝓpter tumentē ꝛ ornatū sermonem. q̄ scripturam sanctā. ꝓpter eloquiū humile. Sed q̄d ꝓdest i mūdanis doctrinis ꝓficere ꝛ inanescere i diuinis: caduca sequi figmēta ꝛ ad cęlestia fastidire mysteria? Cauendi sūt igit̄ tales libri ꝛ ꝓpter amorē scārū scripturaꝝ vitādi. Gentiliū dicta exteri⁹ verboꝝ eloquentia nitent. interius vacua virtutis sapiētia manēt. Eloquia autē sacra exterius incompta verbis apparēt. intrinsecus aūt mysterioꝝ sapientia fulgēt. Unde ꝛ apl̄us: habemus inquit thesaurū istū in vasis fictilib⁹. Sermo quippe dei occultū habet fulgorem sapientię ꝛ veritatis repositū in verboꝝ vilissimis vasculis. Ideo libri sancti simplici sermone conscripti sūt. ut non in sapiētia verbi. sed in ostensiōe spūs hoies ad fidē ꝓducerent. Nam si dialectici acuminis versutia. aut rhetoricę artis eloquentia editi essent. nequaq; putaret fides xp̄i in dei virtute. ⁊ in eloquentię humanę argumentis consistere. nec quēq; crederem⁹ ad fidem diuino inspiramine ꝓuocari. sed potius verboꝝ calliditate seduci. Omnis sęcularis doctrina spumantibus verbis resonans. ac ꝑ se eloquētię tumorem attollens. ꝑ doctrinā simplicē ꝛ humilem xp̄i euacuata est. sicut scriptum est: Nonne stultā fecit deus sapientiam huius mundi? Fastidiosis atq; loquacibus scripturę sanctę minus ꝓpter sermonē simplicē placēt. Gentili enī eloquētię comparata videtur illis indigna. Q̄ si animo humili mysteria eⁱ⁹ intendāt. confestim aduertūt quātū excelsa sūt. quę i illis despiciūt. In lectiōe nō verba. ⁊ veritas ē amāda. Sępe autē reperitur simplicitas veridica. ꝛ composita falsitas. quę hominem suis erroribus illicit. ꝛ ꝑ linguę ornamenta laqueos dulces aspergit. Nihil aliud agit amor mūdanę scientię. nisi extollere laudibus hominē. Nam quanto maiora fuerint litteraturę studia. tanto animus arrogantię fastu inflatus. maiore intumescit iactantia. Unde ꝛ bene psalmus ait: Quia nō cognoui litteraturam introibo in potētias dñi. Simpliciorib⁹ litteris nō ē ꝓponend⁹ fuc⁹ grāmaticę artis. Meliores sūt enī cōmunes litterę. quia simpliciores ꝛ ad solam humilitatē

legentiū pertinētes. illę ꝺo nequiores q: ingerūt hominib⁹ pernitiosam mentis elationē. Melio/res eē grāmaticos ꝙ hereticos. hereticꝰ enī hau/stū lęriferi suci boībus psuadendo ꝓpināt. gram/maticoꝝ autē doctrina potest etiam proficere ad vitam. dum fuerit in meliores vsus assumpta.

De collatione Cap̄.xiiii.

Um sit vtilis ad instruēdū lectio. adhi/
e bita aūt collatione maiorē intelligentiā
prębet. Melius ē enī conferre ꝙ legere. Collatio aūt docibilitatem facit. Nam ꝓpositis interrogationib⁹ cūctatio rerū excluditur. ⁊ sępe obiectionibus latens veritas approbat. Oō enī obscurū aut dubiū est. conferendo cito pspicitur. Multū ꝓsunt in collatiōe figurę. Res enim quę minus p se aduertunt. p comparationē rerū faci/le capiuntur. Nam sępe sub specie alia spiritales causas scripturę diuinę insinuant. ⁊ nisi p aliquā euidentē ostēsionē vir apparēt occulta legis my/steria. Sicut instruere solet collatio. ita conten/tio destruit. Hęc enī relicto sensu veritatis lites generat. ⁊ pugnando verbis etiā in deū blaspbe/miā ingerit. Inde ⁊ hereses ⁊ scismata. quibus subuertit fides. veritas corrūpitur. scindit charitas. Contentioso⁹ studiū nō p veritate. ꝫ pro appetitu laudis cerrat. tantaqꝫ est in his peruer/sitas ut veritati cedere nesciant. ipsamqꝫ rectam doctrinā euacuare conrendant. In disputatione infideliū cauenda ē ꝓpositionū artificiosa subti/litas. quę callidis obiectionib⁹ retia rendit. Ita enī versutis assertionib⁹ prauoꝝ disputatio inno/datur. ut recta esse simulent que puersa psuadēt. Lectio. memorię aurilio eget. Oꝛ si fuerit natu/raliter tardior. frequēti tamen meditatione acuit ac legendi assiduitate colligitur. Sępe ꝓlixa le/ctio longitudinis causa memoriā legentis oblit/terat. Oꝛ si brevis sit submotoqꝫ libro sentētia re/tractetur in animo. tūc sine labore legit. ⁊ ea quę lecta sunt recolendo memoria minime excidunt. Acceptabilior est sensibus lectio tacita ꝙ aperta. Amplius enī intellectus instruit qñ vox legentis quiescit. ⁊ sub silentio lingua mouet. Nam clare legē do ⁊ corp⁹ lassat ⁊ vocis acumen obtundit.

De contemplatione ⁊ actione Cap̄.xv.

Ctiua vita innocentia est operū bonoꝝ.
a contēplatiua speculatio supernoꝝ. Illa
cōis multoꝝ est. ista ꝺo paucoꝝ. Actiua vita mundanis rebus bene vtitur. contemplati/ua ꝺo mūdo renuncians. soli deo viuere delectat. Qui ꝓius in actiua vita ꝓficit ad contēplatio/nem bene cōscendit. Merito enī in ista sustollit. q: in illa vtilis inuenitur. Quicunqꝫ adhuc rēpo/ralem gloriā aut carnalē affectat concupiscentiā. a contēplatione ꝓhibet. ut positus ī actualis vi/te operatiōe purget. In ista enī ꝓius p exercitiū boni operis cuncta exhauriēda sunt vitia. ut illa iam pura mentis acie ad contemplandū deū ꝗsqꝫ ꝓtranseat. Et licꝫ conuersus statim ad contēpla/tionē conscendere cupiat. tamē ratione cogit ut ꝓtus in actiuę vitę operatione versetur. Exemplū enim actiuę vitę de iacob sume. q dū ad rachel ꝳ est ad visū principiū destinaret. quę cōtēplationē significat: lia illi. hoc est. laboriosa vita supponit quę actiuā demonstrat. Sicut sepultus ab oī ne/gocio terreno ꝓuat. ita ⁊ contēplationi vacans ab oī occupatione actuali auertitur. Et sicut ab actuali vita cōscendētes in contemplatiōis quie/te sepeliunt. ita ab actione sęcli recedentes eos vita actiua ī se quasi sepeliēdo suscipit. ac p ꝳ vitę mundanę actiua vita. ⁊ vitę actiuę contemplati/ua sepulchrū ē. Viri sancti sicut a secreto cōtem/plationis egrediuntur ad publicum actionis. ita rursus ab actionis manifesto ad secretū contem/plationis intimę reuertūtur. ut intus deum lau/dent vbi acceperunt vnde ⁊ fortis ad eius gloriam operant. Sicut aquilę moris est semp oculū ī ra/diū solis infigere. nec deflectere nisi escę solius ob/tentu. ita ⁊ sancti a contēplatione ad actualē vi/tam interdum reflectunt. considerantes illa sūma sic esse vtilia. ut tamē ista humilia sint paululum nostrę indigentię necessaria. In actiuę vitę gene/re humana intentio ꝓseueranter incedit. in con/templatione aūt sęp interualla resumit. q: diu/turnitate contemplādi lassat. Visio animaliū in ęzechiele. quę ibant ⁊ non reuertebant. ꝓtinet ad vitę actiuę ꝓseuerātiā. ⁊ iterū ea animalia quę ibant ⁊ reuertebantur ꝓtinent ad contemplatiuę vitę mēsuram. in qua dum quisqꝫ intenderit. sua reuerberat⁹ infirmitate reflectit. atqꝫ iterū reno/uata intentiōe ad ea vnde descēderat rursus eri/git. Oō fieri in actiua vita nō pōt. de qua si ꝗsqꝫ deflectat uel ad modicū. statim vitioꝝ excipitur fluxu. Oculus derter sandaliçans quē euelli do/minus pręcepit. vita contemplatiua est. Duo ocu/li in facie. actiua vita ⁊ cōtemplatiua ī hoie. Qui igitur p contēplationē ceciderit in errorem. meli⁹ est si euellat contemplationis oculū. seruans sibi vnū vitę actualis obturū. ut sit vtilius illi ꝓ sim/plicem actionē ire ad vitam. ꝙ p contemplatio/nis errorē mitti ī gehennā. Sępe mens ad sūma ab imis erigit. ⁊ sępe a sūmis ad infima pondere carnis inclinata reflectit. Multos de⁹ ex carnali/bus sua gratia visitat. ⁊ ad contēplationis fasti/giū eleuat. multosqꝫ a contemplatione iusto iu/dicio deserit. ⁊ lapsos ī terrenis opib⁹ derelinquit

De contemptoribus mundi Cap̄.xvi.

A quę sęculi amatoꝝib⁹ chara sūt. sancti
e velut aduersa refugiunt. plusqꝫ aduersi/
tatib⁹ mundi gaudent ꝙ prosperitatib⁹ delectent. Alienos esse a deo quib⁹ hoc sęculū ad omne cōmodū ꝓsperat. Seruis aūtē dei cuncta huius mūdi contraria sūt. ut oū ista aduersa sen/tiunt. ad cęleste desiderium ardentius excitētur. Magna apud deū refulget gratia. q huic mūdo contemptibilis fuerit. Nam reuera necesse est ut quē mundus odit diligat a deo. Sanctos viros

in hoc ſeculo legimus peregrinos eſſe ⁊ hoſpites. Unde ⁊ reꝓhendit petrus q̄ tabernaculū i mōte fieri cogitauit·quia ſcis i hoc mūdo tabernaculū non eſt·quib⁹ patria ⁊ dom⁹ in cęlo ē. Sancti viri ideo contēnere cupiūt mūdū. ⁊ morū mēris ad ſuperna reuocare·ut ibi ſe recolligāt vnde deflu/xerūt. ⁊ inde ſe ſubtrahāt vbi diſperſi ſūt. Juſti q̄ rebus honoꝛibuſq; ac vitę blandimentis renūci/ant·pinde ſe ab oī terrena poſſeſſiōe mortificāt ut deo viuant·ideoq; ſęculi huius blanditias calcāt ut validioꝛes ad vitā illā de hui⁹ vitę mortifica/tione cōſurgāt. Cūcta quippe tpalia q̄ſi herbę vi/rentes areſcūt ⁊ trāſeunt. ideoq; ⁊ ꝓ ęternis reb⁹ quę nūq̄ areſcūt·recte iſta dei ſeruus cōtēnit·q: i eis ſtabilitatē nō aſpicit. Qui poſt renūciatio/nem mūdi ad ſupernā patriam ſanctis deſideriꝭ inhiat·ab hac terrena intētiōe q̄ſi quibuſdā pen/nis ſubleuat⁹ erigit. ⁊ in quo lapſus erat·ꝓ gemi/tū cōſpicit. ⁊ vbi puenerit·cū gaudio magno in/tendit. Qui ꝯo a contēplationis requie reflexus in curis hui⁹ ſęculi incidit·ſi ad memoriā ſui re/uertatur·ꝓtinus ingemiſcit·quātumq; fuerint tranq̄lla quę pdidit. ⁊ q̄ confuſa ſint in q̄b⁹ ceci/dit·ex ipſa laboꝛis ſui difficultate cog̃ſcit. Quid enim in hac vita laboꝛioſi⁹ q̄ꝭ terrenis deſideriꝭ ęſtuare·aut quid hic ſecurius q̄ꝭ hui⁹ ſeculi nihil appetere? Qui enī hunc mundū diligūt·turbulen/tis eius curis ⁊ ſollicitudinibus cōturbant. Qui autem eū odiūt nec ſequūt·interne quieris tran/quillitate fruentes·futurę pacis requiē quā illic expectāt·hic quodāmodo habere iam inchoant.

De ſanctis qui ſe a conſortio ſęculi ſeparant Cap̄.xvii.

S Anctī viri funditus ſęculo renunciātes· ita huic mūdo moꝛiū⁹ ut ſoli deo viue/re delectent·quātoq; ab hui⁹ ſęculi con/uerſatiōe ſe ſubtrahūt·tanto interne mentis acie ꝓſentiā dei ⁊ angelicę ſocietatis frequentiā con/templant. Maloꝝ tam praua ſunt opa manife/ſta·ut hi qui ſupernā patriā deſiderāt·non ſolum moꝛes eoꝝ ħ ⁊ cōſoꝛtia fugiant. Quidā etiā coꝛ/poraliter ſeparari deſiderāt ab iniquis·ut eoꝝ nō iuoluant delictis. Nōnulli ⁊ ſi nō coꝛpali diſceſſu ſpiritali tamē ab eis intentione recedunt·qui ⁊ ſi cōmunes ſūt cōuerſatiōe·diſcreti tñ ſūt coꝛde uel opere. Et licꝫ ſępe in medio carnaliū vitā de⁹ ꝓ/tegat electoꝝ·tamē ſatis rarū eſt ut quiſq; inter ſęculi voluptates poſitus a vitijs maneat illibat⁹. i quib⁹ ⁊ ſi nō cito implicet·aliq̄n tamē attrahit. Neq; enī diu tut⁹ eſſe poterit qui piculo ꝓtimus fuerit. Uia ſine offendiculo·vita monachi ſine cupiditatis ⁊ timoꝛis impedimento. Dum enim cupiditatis ⁊ timoꝛis impedimento. Dum enim quiſq; a conſoꝛtio mundi abſtrahitur· nec cupi/ditas eum obligat cōſentientem·nec cruciat ſen/tientē. Bonū eſt coꝛpaliter remotū eſſe a mūdo·ħ multo ē melⁱ voluntate·vtrūq; ꝯo pfecte. Ille q̄ꝭ pfect⁹ ē q̄ huic ſęculo ⁊ coꝛpe ⁊ coꝛde diſcretus eſt. Onager ut ait iob·contemnit ciuitatē. ⁊ mona/chus cōmunē ſęculariū ciuiū conuerſationē. Hi aduerſa vitę noſtrę appetūt·ꝓſpera contemnūt·ut dū ab eis hęc vita deſpicit·futura inueniat.

De ꝓceptis altioꝛib⁹ monachoꝝ Cap̄.xviii.

Lia ſūt ꝓcepta quę dant fidelib⁹ cōmu/
a nē vitā i ſęculo agentib⁹ atq; alia ſęculo huic renūciātib⁹. Illis enim dicit ut ſua oīa bñ gerāt·iſtis ut ſua oīa derelinquāt. Illi ꝓ/ceptis generalib⁹ aſtringunt. iſti ꝓcepta ſpālia pfecti⁹ viuēdo trāſcēdūt. Ad pfectū nō ſufficit niſi ut abnegat oīb⁹ ſuis etiā ſeipſū q̄ſq; abneget. Sz q̄d ē ſeipſū abnegare·niſi voluntatib⁹ ꝓꝑijs renū/ciare? ut q̄ ſupb⁹ erat ſit humilis·qui iracūdus·cē ſtudeat manſuetus. Nā ſi ita quiſq; renūciet quę poſſidet omnibus·ut ſuis nō renūciet moꝛib⁹ ·nō eſt xp̄i diſcipulus. Qui enī renūciat oīb⁹ rebus ſuis·ſua abnegat; qui ꝯo renunciat moꝛib⁹ ꝓꝑ/uis·ſemetipſū ſcilicet abnegat. Unde ⁊ dñs: qui vult inquit poſt me venire·abneget ſemetipſum.

De tepoꝛe monachoꝝ Cap̄.xix.

Ui nō rigida intentione monachi ꝓ/
q feſſionem ſectant; quanto ſupni amoꝛis ꝓpoſitū diſſolute appetūt·tanto ꝓcliuius ad mūdi amoꝛē denuo reducunt. Nā ꝓfeſſio nō pfecta·ꝓſentis vitę reperit deſideria·in quib⁹ ⁊ ſi nōdum ſe monachus alliget ope·iam tñ alligat cogitationis amoꝛe. Longe quippe a deo ē anim⁹ cui hęc adhuc vita dulcis ē. Jſte enī q̄d de ſuper/nis appetat·quidve de infimis fugiat neſcit. Nā ſicut ſcriptū eſt: q̄ apponit ſcientiā apponit ⁊ do/loꝛē. Quantū enī quiſq; potuerit ſupna ſcire quę appetat·tanto de infimis acri⁹ quib⁹ inhęret do/lere debet. Propter hoc enī ⁊ iacobus ap̄ls dicit: Miſeri eſtote·lugete ⁊ plozate·riſus veſter in lu/ctum conuertat ⁊ gaudiū in męroꝛē. Hinc etiam dñs·beati inquit q̄ lugent qm̄ ipſi conſolabunt. Et rurſū: ve vobis qui rideris·qm̄ flebitis. Qui ad hoc conuerſionē ſanctitatis ꝓtendit·ut alijs q̄ꝭ ꝓeſſe deſideret·iſte nō diſcipul⁹ xp̄i ħ ꝓ/uitatis ſectatoꝛ exiſtit·q: nō ꝓ deo ħ ꝓ ſęculi hoꝛ/noꝛe poꝛtare ſtudet crucis xp̄i laboꝛem.

De humilitate monachi uel ope Cap̄.xx.

Umma virtus monachi humilitas·ſū/
ſ mū virtū⁹ ei⁹ ſupbia eſt. Tūc aūt ſe quiſq; monachum iudicet·qm̄ ſe minimū exiſti/mauerit·etiā cū maioꝛa virtutū opa geſſerit. Qui mūdū deſerūt ⁊ tñ virtutes ꝓceptoꝝ ſine coꝛ/dis humilitate ſequunt·iſti q̄ſi de excelſo grau⁹ coꝛ/ruūt·q: deteri⁹ ꝓ virtutū elatione deiciunt q̄ꝭ per vitia ꝓlabi potuerūt. Dis dei ſeruus de ſuis me/ritis non debet extolli·dū poſſe videat ex infe/rioꝛib⁹ ſibi ꝓclatioꝛes alios fieri. Nouerit aūt oīs ſanct⁹ ſe alteri⁹ nō ꝓponere ſanctitati. Semp enī ꝓſciētia ſeruꝰ dei humilis eſſe debet ⁊ triſtis·ſcili/cet ut ꝓ humilitatē non ſupbiat. ⁊ ꝓ vtile męroꝛē coꝛ ad laſciuiā nō diſſoluat. Dei ſeruus dū bonum aliq̄ opus agit·vtrū ei ad boni remunerationē ꝓtineat quę facit·incertus eſt·ne forte diſcuſſione

ęlestis iudicis reus pensęt. ⁊ in his que dei sunt negligenter aut superbe aliq̃d operasse inueniat. Ideoq; p hocipso tristis mẽrẽsq; efficit atq; indesinenter turbat reminiscens ꝑcul dubio scriptũ esse: maledict⁹ qui facit opus dñi negligẽter. Nã veraciter condẽnamur si per torporẽ ea que bona sũt agimus. Dei seruum sine intermissione legere orare ⁊ operari oportet ne forte mentẽ ocio dedita spũs fornicationis subripiat. Ledit enĩ labori voluptas animũ aũt vacãtẽ cito prẽoccupat. Lõtuere salomonẽ per ociũ multis fornicatiõib⁹ inuolutũ. ⁊ per fornicationis vitium vsq; in idolatriam lapsum.

De monachis q̃ curis ęculi occupãt Capitulum xxi.

b Qui p dei timore ęculo renunciãt ⁊ tñ curis rerũ familiariũ implicãt quãto se rez studijs occupãt tãto a charitate diuina seipsos separãt. Qui simul ⁊ terrenis parere curis ⁊ diuinis exercere studẽt vtrũq; cõplectere simul nõ valent. Nam duas curas pariter inesse pectori humano nõ posse. ⁊ duob⁹ seruientẽ dñis vtriq; placere difficile esse. Nisi prius a secretioribus cordis expellat inportuna secularium multitudo curaz animaq; intrinsecus iacet nequaq̃ resurgit. Nã dũ se per innumeras ęculi cogitationes spargit ad considerationẽ sui se nullatenꝰ colligit. Arguit eoz repor qui deo vacare volẽtes ⁊ mundo renũciant ⁊ curas ꝓprias aspernantur. ꝗ dũ propinquoz vtilitates ꝑcurant a dei amore se separant. Vir spiritalis ita ꝑdesse debet suis p/pinq̃tati ut dũ illis gratiã carnis prẽstare studet ipse a spiritali ꝓposito nequaq̃ declinet. Multi enĩ monachoz amore parentũ nõ solum terrenis curis sed etiã forensib⁹ iurgijs inuoluũt ⁊ p suoz tẽporali salute suas aias pdiderũt. Interdũ ordinata discretio est dũ negat ꝓmo qõ prẽstat extraneo ut noueris nõ ꝓhiberi pietatis officiũ sed negari carnalitatis affectũ. Parentib⁹ enĩ carnaliter prẽstatur qõ extraneis pie impendit. Sicut nostra nobis nõ odienda ẽ aia sed eius carnales affect⁹ odio habere debem⁹ ita nec parentes odio a nobis habẽdi sũt sed eoz impedimẽta que nos ab itinere recto prepediũt dũ tñ dñs ira precipit a nobis parẽtes odire sicut ⁊ aias nostras. Figuram sanctoz viroz renũciantiũ ęculo vaccas designasse allophilozũ archam dei gestãtes. Nam sicut illę pignozũ affectib⁹ a recto itinere minime digressę sunt ita ⁊ vir sanct⁹ mũdo renũcians parentelę obtentu nõ debet a bono impediri proposito.

De his q̃ a deo mũdi amore prepediũt Capitulum xxii.

m Ulti cupiunt cõuolare ad gratiã dei sed timent carere oblectamenta mũdi. Prouocat q̃dẽ eos amor xpi sed reuocat cupiditas ęculi. Qui proinde obliuiscũt voti quia capiũt illeceberis vanitatis. Queçũq; mens procellis mũdi huius inuolueris lignũ cõscende crucis ut a mari id est tẽpestate huius ęculi libereris Nã nullus te a lacu mortis humanę saluabit nisi xps eruerit. Qui ęculo renũciare disposuit trãsgressiõis reatu astringit si votũ mutauerit. Atrociter enĩ in discussiõe diuini iudicij arguendi sũt qui q̃ professiõe spoponderãt implere opere contempserũt. Mirabiliter cõparat similitudo a voluptatib⁹ mũdi conantri redire ad deũ retinentibus eũ cupiditatib⁹ ęculi ei qui dormitans exurgere conat ⁊ sopore somni deprimit. Ille enim ad bonũ nouit redire ⁊ voluptatũ fascib⁹ nõ siuit iste meli⁹ elegit vigilare ꝙ sporis torpore tenet. A bono in veteri⁹ lapsos supra carbones frigidos fieri nigriores. q; p torpore mentis ab igne charitatis dei extincti sũt. ⁊ p mũdi appetitũ a luce supne illuminatiõis ꝓuati nigredine pctoz fuscãt. Qui dã intẽtionẽ bone opationis meru extinguũt inopie nec pmittũt infirma mẽte desiderata pficere ⁊ cum indigere in mundo metuũt a gloria supna semetipsos abscindũt. Multis cõsilioz argumẽtis insidiat eis diabol⁹ in acq̃rẽdo plurima q̃ in paucis ⁊ modicis nouerant esse cõtenti. Opponit igit in eoz mẽtes futuras filioz egestates p suader habere plura vnde sibi egenisq; sufficiat q̃tenus his blandimẽtis intẽtionẽ bone deuotionis subuertat atq; in terrenis lucris deceptã mentem reducat. Multis argumẽtis insidiat diabol⁹ eis q̃ renũciãt ęculo ut ei⁹ se irez amori substernant Grau⁹ aũt illos in cõcupiscẽtijs ęculi ferit quos post renũciationẽ ad mundi amorẽ reduxerit. Et maxime p ceno doxiã subijcit sibi diabol⁹ monachũ ut quẽ p ęculi amorẽ retinere non potuit ab humilitatis culmine subtrahat. ⁊ supbię tumore sibi subditũ faciat. Dei seru⁹ semp fallẽtis diaboli pcuidere debet insidias. ⁊ magis i bonis operibus cordis debet adhibere cautelã ne p vanã gloriã pdat semetipsũ ac pereat cũctaq; bona amittat que recte agẽdo obtinuerat.

De iactantia Capitulum xxiii.

t Am in factis q̃ in dictis cauẽda ẽ iactãtia fienda tamẽ est ruina sibi quẽq̃ magis q̃ deo placere. ⁊ laudem ab hominibus cõparare. Uanus ⁊ erroris ẽ anim⁹ plenus famã appetere ⁊ ad capiẽdã terrenã laudẽ studiũ dare. Circũspice temetipsũ homo nihilq; tibi arroges de his que in te sũt pꝛeter peccatũ. Nõ declinat ad dexterã qui nõ sibi ꝙ deo tribuit bona que agit neq; ad sinistrã se vertit qui de dina indulgentia peccãdi licentiã nõ presumit. Hoc ẽ q̃ ꝓpheta ait: Hec via ambulate in ea neq; ad dexterã neq; ad sinistrã declinãtes. Uerũ ẽ q̃ natura experit delectari in laudib⁹ ꝙ tũc recte si in deo nõ in se q̃sq; laudet sicut scriptũ ẽ: In dño laudabit aia mea. Sepe vanã gloriã contẽnendo in aliud gen⁹ elatiõis incidit dũ in se q̃sq; gloriatur p eo q̃ cõtẽnat ab hominibus laudẽ. Quibusdam concessum est tantũdẽ bene agere ⁊ fructum boni operis non habere q̃ ipsi sibi auferunt per studiũ humanę iactantię. Semp suam aspiciant

ſcditatē qui vanę glorię fauores diligūt ⁊ pdidisse bonū opus doleāt qō p humana ostentatione fecerūt. Amato: vanę glorię vnde possit semp laudari agere nō quiescit. ⁊ subinde illi vires vanitatis ꝓuus appetit⁹ auget. Boni opis inchoatio nō debet citi⁹ palam ad hominū cognitionē venire ne dū boni inchoatio humanis oculis reserat a virtute pfectiōis inanescat intentio sanctitatis. Ante maturitatis enī temp⁹ messes florentes cito pereūt. germinaq; iutilia fiunt. Virtutes scōrū p ostentatiōis appetitū dominio dęmonū imundoꝝ subiciūt. sicut ęcechias rex q̄ diuitias suas chaldęis p iactantiā pdidit. ⁊ ꝓterea pituras p ꝓphetam audiuit. ut significaret dei seruū ꝟrutes suas dum vanę glorię studio pdiderit. statim dęmones suoꝝ operū dños facere. sicut ille p ostentationē chaldęos rerū suaꝝ dños fecit. Optima ē illa discretio. ut ⁊ nota sint opa nostra ad dei agendā gloriā. ⁊ occulta p elatione vitāda humana. Ille aūt debet publicare bonū qō agit. q̄ pfecta humilitate fūdatus. nulla iā elatione contingit. Nā is qui se intelligit adhuc amore laudis pulsari. facta bona in occulto agat. ne forte qō egerit pdat. Interdū viri sancti dū cupiūt fūditus suā mutabilitatē corrigere. aliquāto tumore tangunt elatiōis suę consciį actionis iusticię. ħ ab hui⁹ subꝛeptiōis malo humilitatis compunctione purgant. Viri sancti nōnūq; quosdam de se audiētes instruūt. ⁊ tū in his alta se considerationē custodiūt. ne dum alios a terrena intentione erigunt. ipsi in terrenę laudis appetitu demergāt. Quidā p incautā virtutū iactantiā relabunt ad vitia. ⁊ quidā dum vitioꝝ impulsū frequēter plangūt. de ipsa infirmitate p humilitatē validi⁹ cōualescūt. Plerūq; vtile ē arrogantib⁹ deseri a deo. quater⁹ suę infirmitatis consciį ad humilitatē redeant ⁊ humiles post casū existāt. Nōnulli falsa opinione arrogantię se esse pfectos existimant. dū non sint qui oboꝛtis tentationib⁹ innotescāt. Tanto quisq; fit veritati vicini⁹. quanto se esse longi⁹ ab ea fuerit arbitratus. Hoc enī humiliatis ē. quę deo hominē iūgit. Cęterū iactantia oculos quib⁹ deus videri poterat claudit. Sicut solis radius dū conspicit acies oculi hebetatur. sic ⁊ q̄ imoderate altioꝛa se scrutat. ab intentione veri obtundit. Sicut aqla ex alto ad ęscas collabitur. sic homo de alto bonę cōuersationis p carnalem appetitum ad inferioꝛa demergitur.

De hypocrisi Cap̄.xxiiii.

b Ypocrita verba sanctoꝝ habet. vitā non habet. ⁊ q̄s p sermonē doctrinę genuerit. non fouet exemplis ħ deserit. q: quos verbo ędificat. vita ⁊ moꝛib⁹ destruit. Hypocritę simulatoꝛes dicunt. q̄ iusti nō esse quęrūt ħ tm̄ videri cupiūt. Hi mala agunt. ⁊ bona ꝓfitent. Per ostentationē quippe boni apparēt. p actionem ꝟo mali existūt. Dia possunt a simplicib⁹ vitia ppetrari. simulatio ꝟo ⁊ hypocrisis nō cōmittit nisi a male astutis p calliditatē valentib⁹ vitia sub specie virtutū celare ⁊ nō veram sanctitatē obiicere. Sancti nō solū gloriā supꝛa modū suum omnino nō appetūt. ħ etiam hoc ipsum videri refugiūt q̄ esse meruerūt. Hypocritę aūt malicię suę occulta tegentes ante oculos hoiuꝫ quadā innocētię sanctitate se vestiūt ut venerent. Quib⁹ bene diuina voce dicit: Ue vobis hypocritę q̄a similes facti estis sepulchꝛis dealbatis. quę foꝛis quidē apparent hominib⁹ speciosa. intus ꝟo plena sūt ossib⁹ moꝛtuoꝝ. Ita ⁊ vos quidē foꝛis apparetis hominibus iusti. int⁹ ꝟo pleni estis auaritia ⁊ iniquitate. Duplicit⁹ damnant hypocritę. siue p occulta iniquitate. siue p apta simulatione. Ex illo enim condemnant. q: iniqui sūt. ex isto q: ostendūt q̄ nō sunt. Nō semp latent hypocritę. nā ⁊ si ī principio sui quidā nō pateāt. pꝛius tñ q̄ vita eoꝝ finiatur q̄ simulate vixerint detegunt. Omne enī sincerum permanet. Nam quę simulata sunt diuturna esse nō possunt. Non eoꝝ desperanda ē salus. q̄ adhuc aliquid terrenū sapiūt dū possint ⁊ in occultis agere vnde instificent. Hi enī meliores sūt hypocritis eo q̄ mali sint in apto ⁊ in occulto boni. Hypocritę ꝟo in occulto mali sunt. ⁊ bonos se palam ostendūt. Hypocritā iustus arguere. phibet ne deterioꝛ castigat⁹ existat. dicente salomone: Noli arguere derisoꝛē ne oderit te.

De inuidia Cap̄.xxv.

l Iuoꝝ alieni boni suū punit auctoꝛē. Nā vnde bonus ꝓficit. inde inuidus contabescit. Homines pꝛaue viuentes sicut de bonoꝝ lapsibus gratulant. ita de eoꝝ recte factis boniq; pseuerantia confundunt. Inuidus membꝛū est diaboli. cui⁹ inuidia moꝛs introiuit in oꝛbem terraꝝ. Sicut ⁊ superbus membꝛū est diaboli. de quo scriptū est: Omne sublime videt. ⁊ ipse est rex sup omnes filios superbię. Nulla est virtus quę nō habeat contrariū inuidię malū. Sola miseria caret inuidia. q: nemo inuidet misero. cui reuera nō liuoꝛ obiicitur. ħ sola misericoꝛdia adhibetur. Multi ⁊ bonos imitari volūt ⁊ de bonoꝝ ꝓfectibus inuidię liuoꝛe tabescūt. Quo fit ut nec illi corrigant a malo suo. ħ p inuidentiā deteꝛioꝛent. ⁊ bonos a recto studio quantū in ipsis est. si potuerint depꝛauare conēt. Qū malos boni ꝓficere vident. nō scandalizent. ħ quem sint finē habituri marime cogitent. Hoc omnis inuidus alienis virtutib⁹ pꝛęstat. quod beato iob satban pꝛęstitit. Nā dū ęmulat ꝓsperitatibus. cōmouit aduersa. Sz dū credidit eū diabolus posse. ꝓsternere. inde ei⁹ aucta sunt merita atq; inde claruerūt. ꝓbabiliora patientię documenta. Ita requirunt inuidi aditū malę famę. p quā bonoꝝ vitā maculēt. sicut quęrebāt ostiū sodomitę. quo domū Loth nociturī introirēt. Illi ꝟo ęcitate erroꝛis pcussi parietes videbāt. ostiū nō inueniebāt. Non aliter inuidi vidēdo velut parietē virtutes dissimulant vitia ꝟo pquirūt p quę eoꝝ conscientiā vꝛant.

De simulatione Cap.xxvi.

Raudulentię genus in modū pharetrę
f subtilit insidiaꝝ sagittas celat·ut falsam
faciat securitatē decipiatq; callide eū con
tra quē molit occulte. Cauendus ē inimicus qui
manifest· est·ħ magis ille q̄ videri nō potest. Fa
cile enī vincimus quę vident·quę aūt nō vident
difficile a nobis expellim⁹. Raro nocet homo ab
extraneis·si sui eū nō lędant. Magis enī insidijs
nostroꝝ q̄ aliox̄ piclitamur. Latent sępe venena
circūlita melle verboꝝ: Et tamdiu decepto: bo
nitatē simulat quousq; fallendo decipiat.

De odio Cap.xxvii.

On boies ħ vitia odio babēda sūt. Fle
n biliter aūt deplozandi sūt·q̄ odio in fra
trē tabescūt & contra alios pnitiosū ani
mi dolū fuant. A regno enī dei se sepant·q̄ semet
ipsos a charitate dissociant. Sicut mater ecclesia
p̄aue ab hominib⁹ hereticis p̄emit·ħ tñ eos ve
nientes ad se benigna charitate amplectit·ita &
singuli nostrū quoscūq; inimicos sustinemus·re
uertentes materna imitatiōe amplecti statim de
bemus. Cito ē ignoscendū cuiq̄ dū veniā postu
lat. Non posse peccata dimitti ei·qui i se peccāti
debita nō dimittit. Formā enim nobis indulgen
tię deus ex merito conditionis nostrę imposuit·
dū ita orare nos p̄cepit: Dimitte nobis debita
nostra·sicut & nos dimittim⁹ debitoꝛib⁹ nostris.
Justū ē enī dei iudiciū·tantūq; peccatori a se in
dulgeri ostendit·quantū alteruter vnusquisq; in
se offenso indulget. Quidam de suis fidentes me
ritis pigre in se delinquentib⁹ veniā p̄stant·sed
nihil pficit esse illibatū a culpa·qui nō est paratus
ad veniā·dū potius hęc magna sit culpa q̄ tar
dius relaxant fraterna delicta. Qui fratrem sibi
tardius reconciliat·deū sibi tardius placat. Fru
stra enī ꝓpitiari sibi deū quęrit·qui cito placari in
p̄ximū negligit.

De dilectione Cap.xxviii.

Uo sunt erga dilectionē ꝓximi conser
o uanda·vnū ne malū quis inferat, alterū
ut bonum intendat. Primum ut caueat
lędere·sequent ut discat p̄stare. Amicitia ē ani
moꝝ societas. Hęc quippe a duob⁹ incipit. Nā
minus q̄ inter duos dilectio esse nō poterit. An
tiqui enī diffinīt de societate duoꝝ vnā esse animā
in duob⁹ corpoꝛib⁹ ꝓpter vim scilicz amoris·sicut ī
actibus apl̄oꝝ legimus: Erat illis cor vnū & aīa
vna. nō q: multa corpora vnā habebant animam
ħ q: vinculo⁊ igne charitatis cōūcti vnū omnes
generalit sine dissensione sapiebant. Amicitia &
ꝓsperas res dulciores esse facit & aduersas cōmu
nione temperat·leuioresq; reddit·q: dum in tri
bulatione amici consolatio adiungit·nec frangit
animus nec cadere patit. Tūc vere amic⁹ amat·si
nō ꝓ se ħ ꝓ deo amet. Qui vo ꝓ se amicū diligit
insipienter eū amplectit. Multū in terra dimer
sus est·qui carnalit hominē moriturū plus dili
git q̄ oportet. Qui enī intemperant amicū amat
ꝓ se magis illū q̄ ꝓ deo amat. Quantū ergo bo
nus ē qui ꝓ deo fratrē diligit·tantū pnitiosus q̄
eū ꝓ seipso amplectit. Plerūq; diligit in alio ho
mo·qō odit in se·utpote i infantib⁹. Amam⁹ enī
quandā coꝝ ignauiā & tñ odimus·q: ignaui esse
nolum⁹. Sic lapides equos & cętera quęlibet di
ligimus·ħ tñ nolumus hoc esse etiā si possumus.

De fictis amicis Cap.xxix.

Ito p aduersa fraudulentus pareꝛ amic⁹
c Nam in ꝓsperitate incerta est amicitia.
nec scit vtrū ꝓsona an fęlicitas diligatur
Sępe p simulationē amicitia colit·ut q̄ nō potuit
apte decipere·decipiat fraudulent. Tunc quisq;
magis fit pierati iustitięq; diuinę contrarius·qñ
despicit amicū aliqua aduersitate pcussum. Qua
in re & sibi occasionē mercedis tollit·& erga pcus
sionem ꝓximi crudelis existit·veluti actū est inter
laçarū vlcerosum diuitēq; superbum. Per aduersa
igit & ꝓspera comꝓobat·si vtiq; vere diligat de⁹
& ꝓximus. q: dū aduersa ꝓcedunt·amicus frau
dulentus detegit·statimq; despicit quē se diligere
simulauit. Amicitia certa nulla vi excludit·nullo
tempoꝛe abolet. Ubicūq; enī se verterit tempus·
illa firma est. Rari sūt amici qui vsq; in finē exi
stant chari. Nā multos a charitate aut aduersi
tas temporis aut cōtentio quęlibet actiōis auer
tit. Sępe & ꝓ honoꝛes quoꝛūdam mutant & mo
res. & qs ante conglutinatos charitate habue
runt·postq̄ ad culmen honoꝛis venerint·amicos
habere despiciūt.

De amicitia munere oꝛta Cap.xxx

Nter veros amicos amicitia ex beniuo
i lentia oꝛit·inter fictos benefico adiungit.
Nō sunt fideles in amicitia quos mun⁹
nō gratia copulat. Nā cito deserūt nisi semꝑ ac
ceperint. Dilectio enī quę munere glutinat·code
suspenso dissoluit. Illa vera est amicitia quę nihil
quęrit ex rebus amici nisi solam beniuolentiā·sci
licet ut gratis amet amantē. Plerūq; amicitia ex
necessitate uel indigētia nascit·ut sit ꝓ quē quisq;
quod desiderat consequat. Ille aūt eam veraciter
quęrit·qui nihil egendo eam appetit. Nam illa ex
inopia breuis est & fucata·ista pura atq; ꝑpetua.

De concoꝛdia maloꝝ Cap.xxxi.

Micitia in rebus tm̄ bonis habenda
a est. Nam qui ea in malo vtunt·non sibi
amici ħ inimici existūt. Concoꝛdiā ma
loꝝ contrariā esse bonoꝝ. Et sicut optandum est
ut boni pacem babeant inuicē·sic optandū est ut
mali inuicē sint discoꝛdes. Unanimitatē quippe
maloꝝ bonoꝝ esse contrariam Paulus apl̄us ap
ꝓbat: qui malos contra se diuidit·quos in necē
suam concoꝛdasse conspexit. Inde & in lege·mare
rubrū hoc est concoꝛdia maloꝝ hominū·diuidit.
ut electoꝛum via tendens ad beatitudinē nō im
pediat. Impedit autē iter bonoꝝ·si mare·hoc est
vnitas nō diuidatur iniquoꝛum.

De correptione fraterna Cap.xxxii.

On debet vitia aliena corripere·q̄ adhuc
n virioꝝ contagionib⁹ seruit. Improbū est
enī arguere quēq̄ i alio·quod adhuc de/
prehendit in semetipso. Qui veraciter fraternam
vult corripere ac sanare ifirmitatē·ralē se prestare
fraternę vtilitati studeat·ut cū quē corripere cupit
humili corde āmoneat.ꝛ hoc faciēs ex cōpassione
q̄si cōmunis piculi·ne forte ꝛ ipse subiciat tenta/
tiōi. Sicut viri spirituales alieni peccati emēda/
tionē expectant·ita ꝓterui delinquentib⁹ deriden/
do insultāt.ꝛ quantū in ipsis est eos insanabiles
putant·nec inclināt cor ad compatiendi misericor
diā·ꝫ superbientes detestant atq̄ blasphemāt. Nō/
nūq̄ accidit ut intra amicos aliqua redargutio/
nis enutrita discordia·maiorē postea charitatem
parturiat·utpote dū corrigunt ea quę displicere in
amico vident.ꝛ hoc quidē primū nō sine quadam
æmulatione āmonitus suscipit·ꝫ correptus post/
modū gratias agit. At contra multi ꝓ parua lę/
sione vim charitatis rescindūt.ꝛ ab amore dile/
ctionis sese phennit retrahūt. Plęriq̄ correptio/
nē suā officium charitatis existimant. plęriq̄ vo
boc ipsū q̄ ex charitate corripiunt ad iniurię con
tumeliā trahunt. Unde euenit ut ex eo deteriores
efficiant·ꝓ quod emendari obediendo potuerūt.
Salubriꝫ accipiūt iusti quotiēs de suis excessibus
arguunt. Superflua aūt ē humilitas eoꝝ qui se ges/
sisse accusant quę nō admiserūt. Qui vo sine ar/
rogantia bona facta sua ꝓnūciat·ꝓcul dubio ne/
quaq̄ peccat. Est quoꝝdam excusatio puersoꝝ·
qui dū ꝓ suis facinoꝛib⁹ arguunt·verba iustoꝝm
ꝓ censura declinanda abiciūt·seruātes se diuino
iudicio quo puniēdi sūt durius·dum rpaliter con
temnūt iudicari sese ab hominib⁹. Iniquis mole/
sta est veritas ꝛ amara disciplina iusticię·nec de/
lectant nisi placētia ꝓpię imbecillitatis·iusticię
fęcundi ꝛ steriles veritati·cęci ad contuendā lucē
ꝛ oculati ad tenebrarū aspiciendū errorē. Lorda
reproboꝝ lubrica sūt ad malū consentiendū ꝛ flu/
xa·ad bonū vo consentiendū durissima. Probat
salomon ꝛ iusti emēdationē correpti.ꝛ stulti ob/
stinationē admoniti·dicēs: Doce iustū ꝛ festina/
bit accipere. De stulto aūt ait. Qui erudit derisо/
rem·ipse sibi facit iniuriam. Nōnullos tantę esse
prauitatis hoies·qui dū ipsi a malo corrigi negli/
gunt·corripientiū vitā falsa crimination detra/
ctant ꝛ ad sui sceleris solatiū vsurpant si uel falso
compererint qō ad infamiā bonoꝝ obiciant·si/
cut est illud ex salomone: Bona in malū conuer/
tit impius.ꝛ in electis imponit maculā. Ue autē
illi qui ꝛ suā renuit vitam corrigere.ꝛ bonoꝝ nō
desinit detrahere famę. Plęriq̄ mali similes sibi
in malū defendūt ꝛ patrocinio suo prauos cōtra
correptionem bonoꝝ suscipiūt·ne vnde displicēt
emendent·adiciētes in se alicna delicta·ut nō tm
de suis malis·ꝫ crīā de alioꝝ facinoꝛib⁹ puniant
quoꝝ peccata defendunt.

De prępositis ecclesię Cap.xxxiii.

Jr ecclesiasticus ꝛ crucifigi mūdo ꝓ mor/
v tificationē ꝓprie carnis debet: ꝛ dispen/
sationē ecclesiastici ordinis·si ex dei vo/
lūtate puenerit·nolens q̄dē ꝫ humilis gubernan/
dam suscipiat. Multis intercipit sathanas frau/
dibus eos qui vitę ꝛ sensus vtilitate prestantes:
prędesse ꝛ ꝓdesse alijs nolūt.ꝛ dum eis regimē ani/
maꝝ imponi renuūt·consultius arbitrātes ocio/
sam vitā agere q̄ lucris animaꝝ insistere. Qō tm
decepti agūt ꝓ argumentū diaboli fallentis eos ꝓ
speciē boni·ut dū illos a pastorali officio retra/
hit·nequaq̄ ꝓficiāt qui eoꝝ verbis atq̄ exemplis
instrui poterāt. Sancti viri nequaq̄ occupatio/
nū sęcularīū curas appetunt·ꝫ occulto ordine sibi
supimpositas gemūt. Et q̄uis illas ꝓ meliorē in/
tentionē fugiant·tm ꝓ subditam mentē portant.
Quas quidē iūmope si liceat vitare festināt·ꝫ ti/
mētes occultā dispensationē dei suscipiūt, qō refu
giunt·exercent qō vitare noscunt. Jntrant enim
ad cor ꝛ ibi consulūt quid velit, occulta voluntas
dei·sesęq̄ subditos debere esse sūmis ordinatiōi/
bus cognoscentes humiliant cervicem cordis iu/
go diuinę dispensationis.

De indignis prępositis Cap.xxxiiii.

On sunt ꝓmouēdi ad regimē ecclesię qui
n adhuc vitijs subiacent. Hinc ait q̄ ꝓ/
ceptū est dauid nō ędificare visibile tem/
plum q: sanguinū vir·id ē belli frequētia illi esset
Qua figura illi spiritaliter admonent qui vitioꝝ
adhuc corruptioni sunt dediti·ne templū ędificēt
hoc est·ecclesiā docere ne pręsumāt. Nō debet ho
noris ducatū suscipere qui nescit subiecē, tramite
vitę melioris ꝓcire. Neq̄ enī quisq̄ ad hoc tm
ꝓficit ut subditoꝝ culpas corrigat ꝛ ipse vitijs
seruiat. Qui nō se dignū ad episcopatū existimat
locū eius qui dignus est nō ꝓoccupet. Nā tam
sanctū est sacerdotij nomen ut nulla vitioꝝ nota
maculari se sinat. Graui⁹ enim condemnabiē·qui
indign⁹ suscipit qō nō meret. Qui regimē sacer/
dotij contendit appetere·ante in se discutiat·si vi
ta honori sit congrua. Q: si nō discrepat·humi/
liter ad id ad qō vocat accedat. Rearum quippe
culpę geminat·si quisq̄ cum culpa ad sacerdotale
culmen aspirat. Heu me miserū inexplicabilibus
nodis astrictū. Si enī susceptū regimē ecclesiastici
ordinis retinęā criminis conscius timore concu/
tior·si vo deseram ne deterior sit culpa susceptum
gregem relinquere amplius formido·vndiq̄ mi/
ser metuo.ꝛ in tanto rei discrimine quod sequar
ignoro. Uniuscuiusq̄ casus tanto maioris ē cri/
minis·quāto ꝛ prius q̄ caderet erat virtut. Prę/
cedentiū nāq̄ magnitudo virtutū·crescit ad cu/
mulū sequentiū delictoꝝ. Plęriq̄ sacerdotes suę
magis vtilitatis causa q̄ gregis prędesse desiderāt·
nec ut prosint prędules fieri cupiūt·ꝫ magis ut di/
uites fiant ꝛ honorent. Suscipiūt enī sublimitat,
culmen nō ꝓ pastorali regimine ꝫ ꝓ solo bonoꝛis

ambitione·atq; abiecto ope dignitatis·solā nois
atpetūr dignitatē. Dum mali sacerdotes deo igno
rante nō fiant·tamē ignorant a deo·ipso p ꝓphe
tam testante: Principes extiterūr·ꝫ nō cognoui.
ꝫ hoc nescire dei·reprobare est.

De indoctis prepositis Cap.xxxv.

Sicut iniqui ⁊ pecca tores ministeriū sa
s cerdotale assequi phibent·ita indocti ⁊
impiti a tali officio retrahunt. Illi enim
exemplis suis vitā bonoꝝ corrumpunt·isti ꝙ sua
ignauia iniquos corrigere nesciunt. Quō docere
poterūr·qđ ipsi nō didicerūt? Desinat locum do
cendi suscipere·q̄ nescit docere. Ignorātia quippe
ꝓsulū·virq; nō congruit subiectoꝝ. Cęcus enī si
cęco ducatū prebuerit, ambo in foueā cadūr. Sa
cerdotes indoctos p esaiā ꝓphetā dns improbat
dicēs: Ipsi inquit pastores ignorabāt intelligen
tiā. Et iterū: Speculatores cęci omnes. id ē im
periti episcopi. Nescierunt inquit vniuersi canes
muti non valentes latrare·hoc ē plebes cōmissas
nō valentes resistendo malis p verbum doctrinę
defendere.

De doctrina ⁊ exemplis prepo
sitorum Cap.xxxvi.

Am doctrina q̄ vita clarere debet eccle
s siasticus doctor. Nam doctrina sine vi
ta arrogantē reddit·vita sine doctrina
inutilē facit. Sacerdotis predicatio operib⁹ con
firmanda est·ita ut qō docet verbo·instruat ex
emplo. Vera est illa doctrina·quā viuendi sequit
forma. Nam nihil turpi⁹ est·q̄ si bonū qō quisq;
sermone predicat·explere ope negligat. Cūc enim
vtiliter predicatio ꝓferē·qñ efficaciter adimplēt.
Unusq̄sq; predicatoꝝ ⁊ bonę actionis·⁊ bonę pre
dicationis habere debet studiū·nā alterū sine al
tero nō facit perfectum·ꝫ precedit iustū bene facere
ut sequens bene possit docere. Dis vtilis doctor
plebib⁹ subiect ita se prestare debet atq; insistere
doctrinę·ut quanto clarer verbo·tanto claresca
⁊ meritō. Hā q̄ apls timotheo precipit cum oī
impio docere·non horat ad rumorē superbię·ꝫ ad
bonā actionē ⁊ vitę auctoritatē·videlicz ne liber
tatē preberet peccandi·si bene doceret ⁊ male vi
ueret. Unde ⁊ dns: Qui soluerit vnū de manda
tis istis minimis ⁊ sic docuerit·minim⁹ erit in re
gno cęlorum. Uides q̄ auctoritate magisterij ca
ret·qui quod docet nō facit. Sicut in nūmismate
metallū figura ⁊ pondus inquirit·ita ī omni do
ctore ecclesiastico·quid sequat·quid doceat·quo
modo viuat. Per qualitatem igit metalli doctrina
p figuram similitudo patrū·p pondus humi
litas designat. Qui ꝙ ab his tribus discrepa
uerit·nō metallum ꝫ terra erit.

De his qui male docent ⁊ male
viuūt Cap.xxxvii.

Nterdū doctoris vitio etiam ipsa vera
i doctrina vilescit·q; dum non viuit sicut
docet·ipsam quā predicat veritatē con
trempibilem facit. Arcus puersus est lingua ma
gistroꝝ docentiū bene ⁊ viuentiū male. Et ideo
quasi ex puerso arcu sagittam emittunt·dum suā
prauam vitam ꝓximę linguę ictu confodiunt. Qui
diuina predicāt ⁊ ex eiusdē predicationis digni
tate viuere minus curant·habētes ꝑbū dei i ore
⁊ in ope nō habētes·multa bene docentes·nihil
autē opantes· imitant balaam ariolū·q̄ corruens
ope·apros habuit oculos ad contuendā lucē do
ctrinę. Qui bene docet ⁊ male viuit·tanq̄ ęs aut
cymbalū sonū facit alijs·ipse tñ sibi maner insen
sualis. Qui bene docet ⁊ male viuit·q̄ docet be
ne viuentib⁹ pficit·q̄ ꝙ male vivit seipsum occi
dit·sicut sacerdos qui si digne agit ut sacerdotem
decet·ministeriū eius ⁊ ipsi ⁊ alijs vtile est. Indi
gne aūt viuens·alijs quidē vtilis est loquendo·se
autem interficit prauę viuēdo·ac p hoc qō in illo
mortuum est ꝓximus eius est·quod ꝙ vivit i co
id est sacrum ministerium alienum est. Qui bene
docet ⁊ male viuit·equat cęreo·qui bonam quidē
alijs lucem prestare·se ꝙ in malis suis cōsumere
videt atq; extinguere. Qui bene docet ⁊ male vi
uit·videt bonum malo coniūgere·lucem tenebras
cōmiscere·veritatem mendacio mutare.

De exemplis prauoꝝ sacerdotū Cap.xxxviii.

Ępe p quos iustitia docetur·p ipsos pec
s cati mor⁹ irrepit, ⁊ mors ad plebes per
transit·scilicet uel dum mala docent·uel
dum prava faciunt. Plerięz sacerdotes ⁊ clerici
prave viuentes forma ceteris in malū existūr·qui
in bonis exemplum esse debuerūr. Hi enī quos
cūcz exemplo malę conuersationis suę perdūt·de
illis rationem sine dubio reddituri sunt. Ex car
nalium prepositoꝝ exemplo plerūqz fit vita dete
rioꝝ subditorum. ⁊ plebis merito fūt tales sacer
dotes·qui exemplo deterioꝝ populum destruant
nō ędificent. Ex merito enim plebis nonūq̄ epi
scopi deprauant·quatenus prouidius corrūāt qui
sequunt. Capite languente cętera corporis mem
bra infirmantur. Unde ⁊ scriptum est: Omne ca
put languidum ⁊ omne cor męrens·a planta pe
dis vsq; ad verticem nō est in eo sanitas. Caput
enim languidū est doctor agens peccatum·cuius
malum ad corpus puenit·dum eo uel peccante uel
prave docēte pestifer languor ad plebes subditas
transit. Deteriores sunt qui sine doctrinis seu ex
emplis viram moresq; bonorum corrumpūr·his
qui substantias aliorū prediaqz diripiūr·hi enim
ea quę extra nos sūt sed tamen nostra auferunt·
corruptores ꝙ morum proprie nos ipsos diripiūt
quoniam diuitię iustorum mores eoꝝ sūt. Mul
tum ergo distant damna morum a damnis tem
poralium rerum·dum ista extra nos sunt·mores
ꝙ in nobis.

De prepositis carnalibus Cap.xxxix.

Rouidentia plerūqz diuini cōsilij ordi
p nant prepositi mūdana ⁊ exteriora sectā
tes·ut dū rpalib⁹ reb⁹ se totos impendūt

spiritales turiozē viram cōtemplationis exerceāt Quia durę sunt quiere viuere volentium sarcinę curarū episcopaliū·prouider sępe deus curis deditos sęcularib⁹·ad susceptionē regiminis·ut dū bi exteriora sine tędio procurant·spiritales reb⁹ interioribus sine impedimento rerum terrenarū deseruiant. Dei ergo ordinationē accusant a q̄ instituūtur qui episcopos cōdēnant·dū min⁹ spiritualia·sed magis terrena sectant. Ex diuini enī tabernaculi dispositione ob iniurias mūdi ferendas ⁊ turbines·quosdā institui episcopos sęcularibus curis insistentes·ut hi qui interius supna desiderant nullo terreno obsistente negocio liberius hoc quod amant intendant. Non est itaq̄ iudicādus a plebe rector inordinatus·dū magis nouerint populi·sui fuisse meriti peruersi regimē suscepisse pontificis. Nam pro meritis plebium disponit a deo vita rectorū. Exemplo dauid peccant ad cōparationē principū·qui ex merito plebis pręuaricant. Sententia damnant cham filij noe: qui suorū prępositor̄ culpas in publico produnt·sicut cham qui patris nudenda nō operuit sed deridenda monstrauit. Habituri sūt sem meritū ⁊ iaffeth q̄ reuerent operiunt quę patres suos excessisse cognoscunt·si tamē patrū facta non diligant sed rm̄ operiant nec imitentur. Nam sunt qui prępositos suos peruerse iudicant·dū terrenis studijs eos plus viderint cē intētos si uel parum iam ipsi de spiritalib⁹ cogitauerint. Rectores ergo a deo iudicandi sūt·a suis autem subditis nequaq̄ iudicandi sunt·exemplo dñi·qui per se vendentes colūbas ⁊ nūmulariorū mēsas proprio cuerit flagello ⁊ proiecit a tēplo·uel etiā sic dicit psalmista: Deus sterit in synagoga deorū: i medio aūt deos discernit. Qz si a fide exorbitauerit rector·tūc erit arguēdus a subditis·p moribus ꝯo reprobis tolerādus magis q̄ distringendus a plebe est.

De iracundis doctoribus Cap.xl.

i Racūdi doctores p rabiē furoris discipline modum ad imanitatē crudelitatis cōuertūt.⁊ vnde emēdare subditos poterāt·inde potius vulnerāt. Jdeo sine mēsura vicisci culpas prępositus iracundus·qz cor ei⁹ dispersum in rerū curis nō colligit in amorē vnius deitat̄. Mens enī solita i diuersis·cathena charitatis nō astringit. ꝟ male lacerata malea d omnē occasionem mouetur.

De superbis doctoribus Cap.xli.

b Onus doctor ⁊ i humilitate seruat disciplinam.⁊ per disciplinam nō incurrit supbiam. Elati aūt pastores plebes tyrannicę premūt·nō regūt·quicq̄ nō dei ꝟ suā gloriam a subditis exigūt. Multi sunt qui in verbo doctrinę nō humiles ꝟ arrogantes existūt·qui ⁊ ipsa recta quę predicāt·nō studio correctionis sed vitio elationis annūciant. Multi sūt qui nō ex consultu ędificādi ꝟ ex rumore supbiendi docent nec ut ꝑsint sapientes sunt·ꝟ ut sapiētes videant docere studēt. Ęstimatio prava arrogantiū sacerdotū p quam imitant sanctos rigore disciplinę.⁊ sequi negligūt charitatis affectione·videri volūt rigida seueritate·sed formā humilitatis prestare nequeūt·ut magis terribiles q̄ mites aspiciant. Supbi doctores vulnerare potius q̄ emendare nouerūt·salomone testante·qui ait: Jn ore stulti virga supbię·q: increpādo rigide feriūt.⁊ cōpati humiliter nesciūt. Bene alieni peccati curāda vitia suscipit·qui hoc ex cordis dilectione ⁊ humili cōscientia facit. Ęterū qui delinquentē superbo uel odioso animo corripit: nō emendat ꝟ pcutit. Quicq̄d enī pteruus uel indignantis anim⁹ ptulerit·obiurgantis furor ē·nō dilectio corrigētis.

De humilitate prępositor̄ Cap.xlii.

q Ui prefic̄ ad regimem·talit̄ erga discipliā subiectorū prestare se deber·ut non solū auctoritate·vez etiā humilitate claresc̄at. Sz tñ ita erit in eo virtus humilitatis·ne dissoluat̄ vita subditor̄ in vitijs·atq̄ ita auctoritas aderit potestatis·nec p tumorē cordis seueritas exist̄at imoderationis. Hęc est enī in dei sacerdotib⁹ vera discretio qua nec p libertatē supbi nec p humilitatē remissi sint. Hinc ē q̄ sci cū magna constantia redarguerūt etiā principum vitia in quibus cū sūma esset humilitas·loco rm̄ necessario libere transgressores iusticię increpabant. Aliqn̄ etiā subditis nos oportet animo eē humiliores·qm̄ facta subditor̄ iudicāt a nobis·nostra vero deus iudicat. Agnoscat epūs se esse conseruū plebis·nō dominū·vez hoc charitas nō contrario exigit.

De doctrinę discretione Cap.xliii.

n On oīb⁹ vna cadēq̄ doctrina ē adhibēda·ꝟ p qualitate morū diuersa exhortatio erit doctor̄. Nam quosdā increpatio dura·quosdā ꝯo exhortatio corrigit blanda. Sic̄ periti medici ad varios corpis morbos diuerso medicamine seruiunt·ita ut iuxta vulnerum varietates medicina diuersa sit.sic⁊ doctor eccleśię singulis quibusq̄ hominib⁹ congruū doctrinę remediū adhibebit.⁊ quid cuiq̄ oporteat procurate p seru ac pfessione annūciabit. Nō omnib⁹ ea quę sūt clausa aperienda sūt. Multi sūt enim qui capere nō possunt·quib⁹ si indiscrete manifestent·statim aut detrahūt aut negligunt. Prima quippe prudentię virtus ē eam quā docere oportet existimare psonā. Rudibus populis seu carnalib⁹ plana atq̄ cōmunia non sūma atq̄ ardua predicāda sunt·ne imensitate doctrinę opprimant potius q̄ erudiant. Unde ⁊ paul⁹ apl⁹us ait: Nō potui vobis loqui quasi spiritalib⁹ ꝟ quasi carnalibus·tāq̄ parvulis in xp̄o lac vobis potum dedi nō ęscā. Carnalib⁹ quippe animis·nec alta nimis de celestib⁹ nec terrena conuenit predicare·ꝟ mediocriter·ut initia eor̄ morescz desiderāt edoceri. Corv⁹ dum suos pullos viderit albi coloris·

nullis eos cibis alit·ꝫ tantūdem attendit donec paterno colore nigrescāt.ꝛ sic illos frequēti cibo reficit. Ira ꝛ ecclesię doctor strenuus nisi eos q̄s docere viderit ad suam similitudinē pnitētię confessione nigrescere.ꝛ nitore sęculi deposito lamentationis habitum de peccati recordatiōe induere utpote adhuc exteriorib⁹·hoc est carnalib⁹·non aperit intelligentię spiritalis ꝓfundiora mysteria ne dū audita nō capiūt·prius incipiāt contemnere q̄ venerari mādata cęlestia. Aliter est agendū erga eos qui nostro cōmittunt regimini si offendunt·atq; aliter cū his qui nobis cōmissi nō sunt qui si iusti sunt venerandi sūt·si ꝙo delinquunt ꝓ sola charitate ut locus est corripiendi sunt·nō rī cū ea seueritate sicut hi qui nobis regendi cōmissi sunt. Prius docendi sūt seniores plebis·ut p eos infra positi facilius doceant. Unde ꝛ aplus: hęc inquit cōmendo hominib⁹ fidelib⁹ qui idonei sūt ꝛ alios docere. Ingeniū boni doctoris ē incipere a laudibus eor quos salubriter obiurgatos corrigere cupit·sicut aplus ad corinthios facit quos a laudibus inchoat ꝛ increparionibus ꝓbat. Ex erant apud corinthios qui ꝛ laude ꝛ increpatiōe digni essent·ille ꝙo indiscrete loquit·q̄ sic vtraq; omnib⁹ loquit ut oib⁹ vtraq; cōuenire videant.

De silentio doctorum Cap̄.xliiii.

R o malo merito plebis aufert doctrina
p ꝓdicationis. Pro bono merito audientis tribuit sermo doctoris. In potestate diuina consistit cui velit deus doctrinę verbū dare uel cui auferre.ꝛ hoc aut ꝓ dicentis aut ꝓ audientis fit merito·ut modo ꝓ culpa plebis auferatur sermo doctoris·modo ꝙo ꝓ vtrib⁹ meritis tribuat. Nam ꝛ bonus docet bonū.ꝛ malus malum.ꝛ bonus malum.ꝛ malus bonū·q̄ tamen fit iuxta meritū populor. Nō omnia tempora congruūt doctrinę·ꝟm salomonis sententiam dicentis: Tempus tacendi ꝛ tēpus loquēdi. Nō⁹ quidem p tumorem ꝫ p discretionem ꝓprer malorum incorrigibilem iniquitatē·nōnūq; electos oportet a doctrina cessare. Interdum doctores ecclesię calore charitatis ardentes conticescūt a docendo quia nō est qui audiat·testante prophęta qui ait: Ciuitates austri clausę sunt ꝛ nō est qui aperiat. Qui docendi accepit officiū·interdū ad tempus facta ꝓmi taceat·quę statim corrigere nequaq; existimat. Nā si corrigere potest ꝛ dissimulat·verum est q; consensum alieni erroris habeat. Plq; sancti doctores ꝓ mali ptinacia q̄a iniquos emendare nequeūt his tacere disponūt·ꝫ calorem spiritus feruoris quo agunt ferre nō sustinentes· iterū in increparionē ꝓsiliūt iniquor.

De prębenda sacerdotali ꝓtectione in plebe Cap̄.xlv.

Uibus docendi forma cōmissa ē·multū
q subeūt ꝓiculi si cōtradicentibus veritati resistere voluerint·dū ꝓphęta doctorē ecclesię instruat·ad sūmū vsq; iusticię puenire·cum dicit: sup montē excelsū ascende tu q̄ euangelizas syon. scilicz ut ita pręemineat merito·sicut ꝛ gradu. Sequenter ne forte debeat a docendo timore restringi audiat: Exalta in fortitudine vocē tuā ꝛ noli timere. Unde ꝛ hieremię ita dns ait: Accinge lumbos tuos ꝛ surge loquere ad eos. ne formides a facie eorū·nec enī timere te faciam vultū eorū. vnde apparet·q; ꝛ nō timere donum dei est. Qui psonā potentis accipit.ꝛ veritatē loqui ptimescit·grauis culpę mulctat sentētia. Multi enī sacerdotes meru poteſtatis veritatē occultant.ꝛ habent rei q̄ a bono ope uel a iusticię prędicatiōe rei alicui⁹ formidine aut potestate terrente auertunt. Ex heu prochdolor inde metuūt·q; ul amore rer sęcularium implicant·uel q; aliquo facinoris ope confunduntur. Multi prę sules ecclesiar timentes ne amicitiā sęcularium ꝑdant.ꝛ molestiā odior incurrant·peccantes nō arguūt ꝛ corripere pauperū oppressores verent·nō ptimescētes q̄d de veritate sint reddituri rationē·ꝓ eo q; cōticescunt de plebib⁹ sibi cōmissis. Qñ a potentib⁹ pauperes opprimunt·ad eripiendos eos boni sacerdotes ꝓtectionis auxiliū ferūt·nec verent cuiusq; inimicitiar molestias·ꝫ oppressores pauperū palam arguūt·increpant·excōmunicant·minusq; metuunt eor nocendi insidias etiā si nocere valeāt. Pastor enī bonus animā suā ponit ꝓ ouib⁹. Sicut pugil pastor contra bestias oues custodire solet·ita ꝛ dei sacerdos sup gregē xpi sollicit⁹ esse debet·ne inimic⁹ vastet·ne pśecutor infestet·ne potentioris cuiusq; cupiditas vitā pauperū inquietet. Prauī aūt pastores nō habēt curā de ouibus·ꝫ sicut legit in euangelio de mercēnarijs·vident lupū venientē ꝛ fugiūt. Tūc enī fugiūt quando potentibus tacent.ꝛ malis resistere metuūt.

De disciplina sacerdotis in his qui delinquūt Cap̄.xlvi.

Acerdotes ꝓ populor iniquitate damnant·si eos aut ignorantes nō erudiant.
s aut peccātes nō arguāt·restante dño ad ꝓphetam: Speculatorē dedi te domui isrl. Si nō fueris locutus ut se custodiat impi⁹ a via sua·ille i iniquitate sua morietur·sanguinē aūt ei⁹ de manu tua requirā. Sic enī beli sacerdos ꝓ filiorū iniquitate damnat⁹ est.ꝛ licet eos delinquētes āmonuerit·ꝫ tamē nō ut oportebat redarguit. Sacerdotes exquirere debent peccata populor ꝛ sagaci sollicitudine vnūquēq; ꝓbare·iuxta testimonium dñi ad hieremiā loquētis: Probatorē inquit dedi te in ꝓbm meo robustum.ꝛ scies ꝛ ꝓbabis vias eor. Sacerdotes studio corrigēdi facta pscrutari debēt subiector·ut emēdatos lucrifacere possint. Sicut aūt peccatorē cōuenit argui·ita iustum nō exulcerari. Sacerdotes curā debēt habere de his qui pereunt·ut eorū redargutione aut corrigant a peccatis·aut si incorrigibiles existunt·ab ecclesia separentur. Atrociter arguuntur·qui decipiendo peccantes nō solum quia non arguūt ꝓ

peccato·sed etiã adulanter decipiũt·dicente ꝓpheta: Et erũt qui beatificant populũ istũ seducẽtes ⁊ qui beatificant᷑ ꝓcipitati. Atrociter iterũ arguntur qui peccantẽ nõ recipiũt·sed despiciunt ⁊ spernũt·nec alterius delictũ tanꝙ ꝓpriũ ingemiscũt. De talibus ꝙ esaiam dom⁹ cõminãs dicit: Qui dicunt recede a me·non appropinques mihi q⁹ immundus es. Isti fumus erunt in furore meo·ignis ardens tota die. Inde ẽ q⁹ ⁊ aplus omnib⁹ omnia fact⁹ est· nõ imitatione erroris·ꝫ compassionis miseratione·scilicꝫ ut ita vitia aliena fieret· quẽadmodũ si tali ⁊ ipse implicaret᷑ errore. Boni pastores populi debent delicta deflere: ⁊ totos se planctibus tradere·imitantes hieremiã ꝓphetam dicentẽ: Quis dabit capiti meo aquam. ⁊ oculis meis fontẽ lachrymaꝝ. ⁊ plorabo die ac nocte interfectos populi mei. Tanꝙ ꝓpria igitur delicta plebis peccata sacerdos fiere debet·ꝫ affectu cõpatiendi nõ accusatiõe cõmissi. Nõnulli ꝓsules gregis quosdã ꝙ pctõ a cõmunione eiciũt·ꝫ qualiter post viuere debeãt·ad melius exhortãdo nõ visitant. Quib⁹ congrue sermo diuin⁹ increpans cõminatur: Pastores qui pascitis populũ meum· vos dispersistis gregẽ meũ·eiecistis ⁊ nõ visitastis eos·ecce ego visitabo sup vos maliciã studiorũ vestroꝝ. Bonoꝝ studia sacerdotũ multa diligentia etiã prava plebiũ facta ꝙquirũt·ut dũ i minimis subditoꝝ peccatis se acerrimos ꝓstant· de maioꝛib⁹ malis cautos sibi subiectosqꝫ ac sollicitos faciant. Sicut medici morbos imminentes curandos suscipiũt·futuros ꝛo ne irrepant·medicinꝙ obiectu quadã ꝓscientia antecedũt· ita ⁊ doctores boni fic ea quꝙ male acta sunt resecant· ut ea quꝙ admitti possũt ne ꝓpetrent᷑ doctrina sua succurrẽte ꝓcueniãt. Qui blãdo verbo castigatus nõ corrigit᷑·acrius necesse ẽ ut arguatur. Cũ dolore eni abscindenda sunt quꝙ leuiter sanari nõ possũt. Qui admonitus secrete de peccato corrigi negligit·publice arguẽdus est·ut vuln⁹ qõ occulte sanari nescit manifeste debeat emendari. Manifesta pctã non sũt occulta correptiõe purganda. Palã eni sunt arguendi qui palã nocent· ut dũ aperta obiurgatiõe sanant᷑·hi qui eos imitando deliquerãt corrigãtur. Dum vn⁹ corripitur plurimi emendant᷑. Utilius est eni ut ꝓ multoꝝ salutione vnus cõdemnet᷑· qꝫ ꝙ vnius licentiam multi periclitent᷑. Ita cõtra delinquẽtes sermo ẽ ꝓferendus·sicut ei⁹ qui corripit᷑ expostulat salus. Si fi opus ẽ aliquã medicamẽti asperitatẽ ꝛ boꝝ ꝓdicatiõe aspergere·lenitatem tñ corde opus est retinere. Doctores nõnũqꝫ durius feriũt increpationib⁹ subditos·qui tñ a charitate eorũ ẽꝫ corripiũt nõ recedũt. Sꝙe ecclesię censura arrogantib⁹ videt᷑ eẽ supbia. ⁊ qõ a bonis pie fit· crudelit᷑ fieri putat᷑ a prauis·q⁹ nõ discernunt recto oculo qõ a bonis recto fit animo. Notãdũ ẽ vehement᷑ ab oi pontifice·ut tãto cauti⁹ erga cõmissos agat quãto durius a xpo iudicari formidat. Nã sicut scriptũ est: In qua mensura mensi fueritis·i ipsa remetiet᷑ vobis. Quotidie nãqꝫ oẽs delinquimus ⁊ in multis erroꝛibus labimur. Qui eni i nostris delictis clementes sum⁹·in alieno pctõ rigorẽ renere nequaꝙ debem⁹. Multi alioꝝ vitia cernũt· sua nõ aspiciũt. Et cũ ipsi maximis criminib⁹ obnoxij teneant᷑· minora pctã fratrib⁹ nõ dimittũt. Hypocritę trabẽ in oculo suo consistẽtẽ nõ sentiũt. ⁊ hꝛentẽ festucã in lumine fratris intrẽdũt. Facilius rephendim⁹ vitia aliena ꝙ nostra. Nã sꝙe quꝙ pversa i alijs iudicamus·i nobis nocibilia esse min⁹ sentim⁹. ⁊ qõ i alijs rephẽdim⁹· agere ipsi nõ erubescim⁹. Facilius vitia vniuscuiusqꝫ ꝙ virtutes intendim⁹· nec quid boni quisqꝫ gesserit agnoscere cupimus·sed quid mali egerit perscrutamur.

De subditis Capꝫ. xlvii.

Propter peccatũ primi hois humano generi pena diuinitus illata ẽ seruitutis·ita ut quib⁹ aspicit nõ cõgruere libertatem his misericordius irroget seruitutẽ. Et licꝫ pctõ humanę originis ꝙ baptismi gratiã cũctis fidelibus dimissũ sit·tamen ꝙuus deus ideo discreuit hoibus vitã·alios seruos constituẽs·alios dños ut licẽtia male agẽdi seruoꝝ·potestate dominantiũ restringat᷑. Nã si oẽs sine metu fuissent·quis esset q̃ a malis quẽpiã ꝓhiberet? Inde ⁊ in gentibus ꝓncipes regesqꝫ electi sũt·ut terroꝛe suo populos a malo coercerent·atqꝫ ad recte viuendum legib⁹ subderẽt. Quantũ attinet ad rationẽ·non ẽ psonaꝝ acceptio apud deũ·q̃ mũdi elegit ignobilia ⁊ cõtẽptibilia ⁊ quꝙ nõ sũt·ut ea quꝙ sũt destrueret·ne gloriet᷑ ois caro·hoc ẽ·carnalis potentia cozã illo. Un⁹ eni dñs ꝙualit᷑ ⁊ dñis fert consultũ ⁊ seruis. Melior ẽ subiecta seruitus ꝙ elata libertas. Multi eni iueniũt᷑ deo libere seruientes sub dñis cõstituti flagitiosis·q̃ ⁊ si subiecti sũt illis corpe·ꝓlati tamen sũt mente.

De ꝓlatis Capꝫ. xlviii.

Ir iustus aut oi potestate ꝙsulari eruitur·aut si aliqua cingit᷑·non sub illa curuatur ut sup⁹ tumeat·ꝫ eam sibi subijcit ut humilioꝛ innotescat. Probat᷑ autẽ hoc aplico exẽplo q̃ data sibi potestate etiã nec ad hoc vsus est qõ licebat·ꝫ dũ posset·ut illicita abnuit·sesqꝫ ut paruulum i medio eorũ quibus ꝓcerat ostendit. Qui in apprehendis honoꝛib⁹ ꝙsuli aut prosperitatibus mũdi instanti desudat laboꝛe· ⁊ hic ⁊ in futuro vacu⁹ inuenit᷑ a requie: tantoqꝫ sarcinis peccatoꝝ grauabitur·quãto a bonis operib⁹ extitit alien⁹. Quãto quisqꝫ ampli⁹ ꝙsularis honoꝛis dignitate sublimatur·tanto grauius curaꝝ ponderib⁹ aggrauat᷑·eisqꝫ magis mente ⁊ cogitatione subijcit᷑·quib⁹ sublimitatis gradu ꝓponit᷑ Nam ut quidã patrũ ait: Omne qõ supeminet· plus mꝛoꝛibus afficitur·ꝙ honoꝛibus gaudet. Quanto quisqꝫ curis mundi maioꝛibus occupatur·tanto facilius virtꝫ ꝓmitur. Si enim vix

valet peccata anim⁹ deuitare quietus· quãto magis occupatiõe ſeculari detent⁹? Non statim vtile eſt oẽ poteſtatis inſigne· ſed tunc vere ẽ vtile ſi bene gerat. Tunc aũt bene geritur quãdo ſubiectis ꝓdeſt quib⁹ terreno honore ꝓferẽ. Poteſtas bona eſt qñ deo donante ẽ· ut malũ timore coerceat· non ut temere malum cõmittat. Nihil autẽ peius ẽ q̃ p poteſtatẽ peccandi libertatẽ habere· nihilq; infelicius male agẽdi felicitate. Qui in ꝟ ſeculo bene imperat· ſine fine in ꝑpetuũ regnat: ⁊ de gloria ſeculi huius ad eternã tranſmeat gloriam. Qui ꝟo praue regnũ exercent· poſt veſtem fulgentẽ lapillorũq; nitorẽ· nudi ⁊ miſeri ad infernũ torquẽdi deſcendẽt. Reges a recte agendo vocati ſũt. ⁊ ideo ſicut recte faciendo regiũ nomẽ obtinetur· ita peccando amittitur. Nam ⁊ viros ſanctos ꝓinde reges vocari i ſanctis eloquijs· eo q̃ recte agãt· ſenſuſq; ꝓprios bene regant. ⁊ mot⁹ reſiſtẽtes ſibi rõnabili diſcretione cõdonãt. Recte igit̃ illi reges vocãt· q̃ tã ſemetipſos q̃ ſubiectos bene regẽdo modificare nouerũt. Quidam ipſũ nomẽ regiminis ad imanitatẽ tranſuertunt crudelitatis· dumq; ad culmẽ poteſtatis venerint i apoſtaſiam confeſtim labũtur· tantoq; ſe tumore cordis extollunt ut cũctos ſubditos i ſui comparatione deſpiciãt· eoſq; quibus ꝓeeſſe cõtingit nõ agnoſcãt. Quos cõgrue eccleſiaſtes admonet dicens: Ducem te conſtituerunt· noli extolli· ſed eſto illis quaſi vnus ex ipſis. Dum mundi reges ſublimiores ſe ceteris ſentiũt. mortales tũ ſe eſſe agnoſcant· nec regni gloriã qua i hoc ſeculo ſublimantur aſpiciant· ſed opus qõ ſecũ ad inferos deportent attendãt. Si q̃ amiſſuri ſũt huius tẽporis gloriã· illa agant quę poſt finẽ momentaneũ ſine fine poſſideant. Dum apl⁹ dicat: non ẽ poteſtas niſi a deo· quõ dũs p ꝓphetã de quorundã ꝓnciparu dicit: ipſi regnauerũt· ⁊ nõ ex me? Quaſi diceret: nõ me ꝓpitio· ⁊ me irato. Unde ⁊ inferi⁹ p eundẽ ꝓpheta addidit: Dabo inquit tibi regẽ in furore meo. Quo manifeſtius elucet bonam malãq; poteſtatẽ a deo ordinari· ⁊ bonã ꝓpitius malã iratus. Reges quãdo boni ſũt· munꝛis eſt dei· quando ꝟo mali· ſceleris ẽ populi. Scõm enĩ meritũ plebiũ diſponit̃ vita rectorũ: teſtante iob: Qui regnare facit hypocritã ꝓpter pctã ꝓpli. Iraſcente enĩ deo talẽ rectorem ꝓpli ſuſcipiũt· qualem ꝓ peccato merent̃. Nõnũq; p malicia plebis etiã reges mutant̃· ⁊ q̃ ante videbant̃ eſſe boni· accepto regno fiũt mali.

De iuſticia principiũ Cap̃.xlix.

Ui recte vult̃ regni poteſtate· ita ſe ꝓꝛ
q ſtare oĩbus debet ut quãto magis honoris celſitudine clarer· tanto ſemetipſum mente humiliet· ꝓponẽs ſibi exemplũ humilitatis dauid q̃ de ſuis meritis non tumuit· ⁊ humiliter ſeſe deijciẽs dixit: Uilis incedã· ⁊ vilior apparebo ante deũ qui elegit me. Qui recte vtitur regni ptãte· formam iuſticię factis magis q̃ verbis inſtituit. Iſte nulla ꝓſperitate erigitur· nulla aduerſitate turbat̃· nõ innitit̃ ꝓpꝛijs viribꝰ· nec a dño recedit cor ei⁹· regni faſtigio humili ꝓſidet animo· nõ eũ delectat iniquitas· nõ inflãmat cupiditas· ſine defraudatiõe alicuꝰ ex pauꝑe diuitẽ facit: ⁊ qõ iuſta poteſtate a ꝓplis extorquere poterat· ſepe miſericordię clemẽtia donat. Dedit deus principibus ꝓſulatum ꝓ regimine populorũ· ⁊ illis eos ꝓeeſſe voluit. cum quib⁹ vna eſt eis naſcendi moriendiq; conditio. Prodeſſe ergo debet populis principatus non nocere· nec dominando ꝓemere· ſed condeſcendẽdo conſulere· ut vere ſit vtile hoc poteſtatis inſigne. ⁊ dono dei ꝓ tuitiõe vtant̃ mẽbrorꝫ xpi. Mẽbra quippe xpi fideles ſũt populi· quos dũs a poteſtate quam accipiũt optime regũt· bonam vtiq; viciſſitudinẽ deo largitori rependũt. Bonus rex facilius ad iuſticiã a delicto regreditur· q̃ de iuſticia ad delictũ tranſferatur· ut noueris hic eſſe caſũ· illic ꝓpoſitũ. In ꝓpoſito ei⁹ eſſe debet nũq̃ deuiare a veritate. Qõ ſi caſu titubare contigerit· mox reſurgere.

De patientia principũ Cap̃.l.

Ꝛũq; princeps iuſtus etiã maloꝝ erro
p res diſſimulare nouit· nõ q̃ iniq̃tati coꝝ conſentiat ꝫ q̃ aptum temp⁹ correctiõis expectet quando eorũ vitia uel emendare valeat uel punire. Multi aduerſus principes cõiurationis crimine deteguntur· ſed probare volens deus clemẽtiã principũ· illos male machinare ꝑmittit· iſtos non deſerit. De illoꝝ malo bene iſtis facit· dum culpas quas illi faciũt· iſti mira patiẽtia idulgẽt. Reddere malũ ꝓ malo viciſſitudo iuſticię eſt· ꝫ qui clemẽtiã addit iuſticię· non malũ ꝓ malo culpatis reddit· ꝫ bonũ ꝓ malo offenſis impartit.

De delictis principũ ſiue exemplis Cap̃.li.

Ifficile eſt principem regredi ad melius
o ſi fuerit vitijs implicat⁹. Populi enĩ peccantes iudicẽ metuũt. ⁊ a malo ſuo legibus coercentur. Reges aurẽ niſi ſolo dei timore metuq; gehẽnę coerceant̃· libere in ꝓceps ꝓruũt ⁊ ꝓ abruptũ licentię in omne facin⁹ vitioꝝ labũt̃. Quanto quiſq; in ſupiori cõſtitut⁹ eſt loco· tanto in maiori verſat̃ periculo. ⁊ quãto ſplendoris honore celſior quiſq; ẽ· tanto ſi delinquat pctõ: maior eſt. Potentes enĩ potent̃ tormenta patientur. Cui ereni plus cõmittit̃· plus ab eo exigit̃. etiam cũ vſura pęnaꝝ. Reges vitam ſubditoꝝ facile exemplis ſuis uel ędificãt uel ſubuertũt· ideoq; ꝓncipem nõ decet delinquere· ne formã peccandi faciat peccati ei⁹ impunita licentia. Nã rex q̃ ruit i vitijs· cito viã oſtẽdit erroris· ſicut legit̃ de bieroboã qui peccauit ⁊ peccare fecit iſrl̃. Illi nãq; aſcribitur quicq̃d exemplo ei⁹ a ſubditis ꝓpetratur. Sicut nõnulli bonoꝝ principum deo placita facta ſequuntur· ita facile multi praua coꝝ exẽpla ſectantur. Pleriq; aũt apud iniquos ꝓncipes neceſſitate magis q̃ voto mali exiſtũt· dũ imperijs

eoꝝ obediũt. Nõnulli aũt sicut ꝓmpti sunt sequi reges in malũ·sic pigri sũt imitari illos in bonũ. Sepe vnde mali reges peccant·inde boni iustificant·dum pcedẽtiũ cupiditatẽ ⁊ maliciã corrigunt. Nam reuera peccatis eoꝝ cõmunicãt·si qõ illi diripuerũt·isti reterant. Cuiꝰ peccatũ quisq; sequit·necesse ẽ ut eius pcnã consequat. Neq; enĩ impar erit supplicio·cuius errori quisq; par est ac vitio.

Q: principes legibus teneantur Lap̃.liii.

i Ustum ẽ principẽ legibꝰ obtẽperare suis Cũ enim iura sua ab oĩbus custodiẽda existimet·quãdo ⁊ ipse illis reuerentiam pcebet. Principes legibꝰ teneri suis·nec in se conuenit frustrare iura·quç in subiectis constituunt. Justa est enĩ vocis eoꝝ auctoritas·si qõ populis ꝓhibent·sibi licere nõ patiant. Sub regiminis disciplina sçuli ptãtes subiectç sunt. ⁊ q̃uis culmine regni sint pediti·vinculo tamẽ fidei renent astricti·ut ⁊ fidẽ xpi suis legibꝰ pcedicẽt. ⁊ ipsam fidei pcedicationẽ moribus bonis cõseruẽt.

De potestate principũ in ecclesia Lap̃.liii.

P Rincipes sçuli nõnunq̃ intra ecclesiam potestat̃ adeptç culmina tenẽt·ut p eandem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Cęterũ intra ecclesiam potestates necessarie non essent·nisi ut qõ nõ pcualet sacerdos efficere p doctrinç sermonẽ·potestas hoc impleat p disciplinç terroꝛẽ. Sepe p regnũ terrenũ celeste regnũ ꝓficit·ut qui intra ecclesiam positi cõtra fidẽ ⁊ disciplinã ecclesiç agũt·rigoꝛe ꝓncipum conterant̃·ipsamq; disciplinã quam ecclesiç humilitas exercere nõ pcualet· cruciby supboꝝ potestas ꝓncipalis imponat. ⁊ ut veneratione mereat̃·virtute potestatis impartiat. Cognoscãt ꝓncipes sçuli deo debere se ratione reddere ꝓpt̃ ecclesiã quã a xpo tuendã suscipiũt. Nam siue augeatur pax ⁊ disciplina ecclesiç p fideles ꝓncipes siue soluat̃·ille ab eis ratione exigit qui eoꝝ potestati suam ecclesiam credidit.

De iudicibꝰ Lap̃.liiii.

D elictũ ptinet pncipũ qui pauos iudices cõtra voluntatẽ dei populis fidelibus pferũt. Nam sicut ꝑpli delictũ est·q̃n ꝓncipes mali sũt·sic ꝓncipis est pcrim quando iudices iniqui existunt. Bonus iudex sicut nocere cuilibet nescit· ita prodesse omnibus nouit. Alijs enim pestat censuram iusticiç·alijs bonitatem·qui iudicia sine psonarũ acceptione suscipit·non infirmat iusticiã auaricie fiãma·nec studet auferre alteri qõ cupiat sibi. Boni iudices iusticiam ad solam obtinendã salutem ęternã suscipiũt·nec eam muneribus acceptis destruũt·ut dũ de iusto iudicio rpalia lucra non appetũt·premio ęterno ditentur. Omnis qui recte iudicat statera·ram in manu gestat. ⁊ in vtroq; penso iusticiam ⁊ misericordiã portat·ꝯ p iusticiã reddit peccati sententiã·p misericordiã peccantis tẽperat pnũ· ut iusto libramine quędam pequitatẽ corrigat· quędam vo p miseratione indulgeat. Qui dei iudicia oculis suis pponit·semper timens trementsq; in omni negocio reformidat·ne de iusticię tramite deuians cadat. ⁊ vnde nõ iustificat̃·inde potius condemnetur.

De prauis iudicibus Lap̃.lv.

E minẽ stultoꝝ uel improbozũ oportere n iudicem esse. Nam stultus p ignauiam ignorat iusticiã· improbꝰ aũtẽ p cupiditatẽ corrũpit ipsam quã didicit veritatem. Gravius lacerant̃ pauperes a prauis iudicibꝰ·q̃ a cruentissimis hostibꝰ. Nullus enĩ pedo tam cupidus in alienis·q̃ iudex iniquus in suis. Latrones inaccensis faucibus ac latebroꝛis latentes infidias ponũt·isti palam rapacitatis auaricia sçuũt. Hostes in alienoꝝ tm̃ sanguinẽ intendũt· iudices quasi crudelissimi carnifices ciuiũ·oppressiõe sua sbiectoꝝ vitã extinguũt. Qui enĩ destruant multi sunt·rari sũt aũt qui populos legũ moderamine regant. Plerũq; ⁊ boni iudices sũt·sed ministros rapaces habẽt. Hoꝛ figura ut ait quidam tanq̃ scylla pingitur atq; describitur·ipsa quidem humana specie·sed capitibus canine accincta ⁊ circũdata. Nõ aliter quibusdã potestatibus accidit ut ipsoꝝ humanitatem immanitas iniquoꝝ sociozũ pturbet. Sepe iudices praui cupiditatis causa aut differũt aut puertunt iudicia· nec finiũt cepta negocia·quousq; marsupia eoꝝ qui causantur exhauriãt. Quãdo enim iudicant non causam sed dona cõsiderãt. ⁊ sicut negligentes sunt in discussiõe causarũ·sic in eoꝝ damno solliciti sunt. Judices praui iuxta ꝓpheteq; verbum quasi lupi pedam vespere non derelinquũt i mane·hoc est q̃ de psentis vitę tm̃ cõmodis cogitant non de futuris. Vita enim ista vesperũ. futura vo mane accipitur. Et bene ait quasi lupi·q; lupoꝝ more cũcta diripiũt. ⁊ vix pauca pauperibus derelinquãt.

De verbosis ⁊ elatis iudicibꝰ Lap̃.lvi.

V Erbosi iudices ⁊ elati ut sapientes videantur non discutiunt causas·sed afferũt· sicq; conturbant iudicij ordinẽ dum nõ suo contenti officio aliena pesumũt. Quidã enĩ dum iudicare incipiũt irascantur·ipsamq; iudicij sententiam in insaniam vertũt. Dequibus recte ꝓpheta dicitur; Qui conuertũt in furoꝛe iudicium. Qui enim iratus iudicat·in furoꝛem iudicium mutat·cum ante profert sententiam q̃ cognoscat. Furoꝛ in iudice inuestigatione veri non valet attingere·quia mens eius turbata furoꝛe ab inuestigatiõe alienatur iusticię. Iracũdus iudex iudicij examen plene considerare non valet· quia caligine furoꝛis non videt. Qui aũtẽ repulso furoꝛe discutit· facilius ad contuendam veritatem mentis serenitate cõsurgit. ⁊ sine vlla pturbatiõe ad equitatis intelligentiam pcnit.

De iudicibus qui acceptiõe plonaꝝ ꝛ causa amicoꝝ subuertũt iudicium Cap̃.lvii.

n On ē plona in iudicio obseruãda ꝫ causa. sic enī scriptũ est: Non accipias plonã in iudicio. Et iterũ: Non miserebeꝛis pauperis in iudicio. Qui enī cõsanguinitatꝫ uel amicitiꝫ fauoꝛe. siue inimicitiarum odio iudiciũ puertũt. sine dubio ī xp̃m q̄ ē veritas ꝛ iusticia peccare noscũtur. Iniqui iudices errãt ī veritate sentẽtiꝫ. dũ intẽdũt in q̄litatẽ plonꝫ. ꝛ exulcerant sꝫpe iustos dũ improbe defendũt iniquos. q̄ autẽ recte pꝫsidere studet. nec partem palpare nouit. nec cohibere a iusticia didicit.

Quib⁹ rebus subuertitur iudiciũ Cap̃.lviii.

q Ui recte iudicat ꝛ pꝫmiũ inde remuneꝛationis expectat. fraudẽ in dñũ ꝓperat. qꝛ iusticiã quam gratis impartiri debuit acceptiõe pecuniꝫ vendit. Bonis male vtunt̃ qui iuste ꝓ tꝛali lucro iudicãt. Tales q̄ppe ad veritatẽ nõ iusticiꝫ defensio. ꝫ amoꝛ pecuniꝫ pꝛouocat: Quibus si spes nũmi subtrahit̃. confestim a iusticiꝫ defensione recedũt. Acceptio munerꝫ pꝫuaricatio veritatis ē. Uñ ꝛ ꝓiusto dicitur: Qui excutit manꝰ suas ab oi munere. iste in excelsis habitabit. Diues muneribꝰ cito coꝛrũpit iudicẽ. pauper aũt dñ non habet qd̄ offeraꝛ. non solũ audiri contẽnit. ꝫ etiã contra veritatẽ oppꝛimitur. Cito violatur auro iusticia. nullãq; reus primescit culpã. quã redimere nũmis existimat. Plus enī obtinet mentẽ censoꝛis amoꝛ lucri q̄ equitas iudicij. Tres sũt munerũ acceptiões quibꝰ cõtra iusticiã humana vanitas militat. id est fauoꝛ amicitiaꝫ. adulatio laudis. ꝛ coꝛpalis acceptio muneris. Facilius aũt puertitur animꝰ rei coꝛpoꝛee munere q̄ꝫ gratiꝫ laudisq; fauoꝛe. Quattuoꝛ modis puertit̃ hũanũ iudiciũ. timoꝛe. cupiditate. odio. ꝛ amoꝛe. Timoꝛe. dum metu potestatis alicuꝰ veritatẽ loq̄ pauescimꝰ. Cupiditate. dũ pꝫmio muneris alicuꝰ coꝛrũpimur. Odio. dũ cõtra quẽlibet aduersari molimur. Amoꝛe. dũ amico uel ꝓpinquis placere contẽdimꝰ. His enī quattuoꝛ causis sꝫpe equitas violat̃. sꝫpe innocentia lędit̃.

De falso teste Cap̃.lix.

e Si mẽdaciũ gratis dicitur. quãto magis si venale quęratur? Neq; enim deerit multipleꝫ cõuentꝰ falsoꝝ. si tm̃ pꝫsentia fit nũmoꝝ. Testis falsidicꝰ. tribꝰ ē psonis obnoxius. Primũ deo quẽ piurando contẽnit. ꝛ sequẽt̃ iudici quẽ mentiendo fallit. postremo innocenti quẽ falso testimonio lędit. Testibꝰ falsis cõiunctis tarde mẽdacij falsitas repit̃. Qꝛ si sepati fuerint. examine iudicantis cito manifestanť. Nam sic̃ in vnitate pꝛauoꝝ grãdis ē foꝛtitudo. ita in separatiõe maioꝛ ifirmitas. Fraudulẽtia cito repꝛhẽditur cũ mẽdaciũ falsidicoꝝ sibi cõuenit. Unũ pene crimẽ habẽt. ꝛ q̄ falsitatẽ ꝓmit. ꝛ q̄ suppꝛimit veritatẽ. qꝛ ꝛ ille obesse vult. ꝛ iste ꝓdesse nõ vult. Peioꝛ ē aũt testis q̄ lędit. q̄ꝫ q̄ pꝫstare nolit. Nã ille malignꝰ ē. iste iutilis. Iniquꝰ testis q̄ꝫ sua falsitate coꝛpi rebusq; officiat. animę tũ nihil oberit. imo maxim̃ lucrũ cõfert si impetꝰ ęqnimiter tulerit. Erit aũt ille apud deũ cõdẽnatꝰ. q̄ aduersus innocentẽ falsũ testimoniũ uel dicit. uel dicẽtibꝰ credit. Nã non solũ ille reus ē q̄ falsũ de alio pfert. ꝫ ꝛ is qui cito aurẽ criminibus pꝫbet. Qui metu potestatis veritatẽ occultat. eiusdẽ veritatis iracundiã sibi cẽlitus puocat. qꝛ plus pꝛimescit hoĩem q̄ꝫ diuinã trepidet indignationem. Btũs cuius testimonio innocẽs ab scelere obiecto purgat̃: impiꝰ cuiꝰ ꝓditiõe etiã iniquꝰ periꝛmit̃. Neq; enī decet xp̃ianũ morti obnoxiũ pdere ꝛ ad effundẽdũ sanguinẽ infeliciũ voce testificationis pꝫbere sermonem. Justi enim tm̃ ad ministeriũ debẽt esse salutis. ira ꝺo indignatiõis ꝛ tribulationes ꝛ imissiões per angelos malos.

De causidicis Cap̃.lx.

n Egociozũ fozensiũ sectatozes ꝓpt̃ ꝓximi dilectionẽ sęculare negociũ deserere debẽt. aut certe manẽte ꝓximi charitate negociũ sequãt̃ terrenũ. Sꝫ qꝛ prarũ ē ut inter iurgãtes charitas maneat. post ponẽda ē rei causatio. ut ꝓseueret dilectio. Antiq̄ fozensem eloquentiã caninã facũdiã nũcupabant. eo q̄ causidici in certaminibꝰ cãrũ omissis quę agũt veluti canes alterutrũ sese lacerãt. iurgiaq; cãrũ ad iniurias suas cõmutant. De oppꝛessozibꝰ paupeꝝ Cap̃.lxi.

p Aupeꝝ oppꝛessozes tũc se sciant grauiozi dignos sentẽtia. quãdo pꝫualuerint his quibꝰ nocere voluerũt. Nã tãto atrociꝰ futuro supplicio condẽnãdi sũt. quãto hic fozcius contra miseroꝝ vitã inualuerint. Audiant iudices ꝛ q̄ pꝫsunt ꝓpłis. qꝛ ꝓ tꝛalibus molestijs q̄s plebibꝰ ingerũt ęterno incẽdio cremabũt̃. testante dño per esaiã ꝓphetã: Irat⁹ inq̄t sũ sup populũ meũ. ꝛ dedi eos in manu tua. nõ posuisti eis misericozdiã. ꝫ aggrauasti iugũ tuũ valde. Descende in puluere. sede. tace ꝛ intra in tenebꝛas. Ueniet sup te malũ ꝛ nescies oꝛtũ eiꝰ. ꝛ irruet sup te calamitas quã nõ poteris expiare. Ueniet sup te repente miseriã quã nescis. Magis mala faciẽtibꝰ q̄ꝫ mala patientibꝰ dolere debemꝰ. Illi enī pꝛaua faciẽdo ī malũ ꝓficiũt. isti patiẽdo a malo coꝛrigũt̃. Deꝰ aũt p malas volũtates aliozũ ī alijs multa opat̃ bona. Malignantiũ hoĩuꝫ volũtas nequaq̄ põt ipleri. nisi deꝰ dederit potestatẽ. Nam dũ hoĩes deo pmittẽte malũ qd̄ cõcupiscũt pficiunt. ipse dicit̃ facere q̄ pmittit. Inde ē qd̄ scriptũ est per ꝓphetã: Si erit malum qd̄ dñs non fecit? Uerũtamẽ qd̄ iniqui mala expetunt voluntate: idcirco deus pficiendi dat potestatẽ p suam bonã voluntatem. quia de nostro malo ipse multa bona operatur. Quidam cum dei volũtati resistunt nescientes consilium dei faciunt. quo noueris sic deo subiecta esse omnia. ut ipsi qui eius dispositioni aduersanť ei⁹ impleãt voluntatẽ. Propter ea in hac vita boni iudicãtur a malis. ut ite; in illa

vita mali iudicenꝫ a bonis·siue ut etiã sit hic bonis tẽporalis afflictio.ꝛ illic ẽterna remuneratio. Idcirco sũt necessarij mali·ut quotiẽs boni offendunt flagellenꝫ ab illis. Hinc est ꝙ assur virgam furoris sui testatur dñs. Sed quotiens ira fit·de dei indignatiõe ꝓcedit·ut deus ꝑ illos i eos sęuiat quos flagellando emẽdare desiderat. Sed ille iustissima volũtate·illi ꝙo sępe crudeli intentione sicut ꝑ ꝓphetam de codẽ assur dicit: Ipse aũt non sic arbitratꝫ ad conterendũ paratum ẽ cor eius. Atrocẽ sup eos diuinũ furorẽ ventuꝝ qui existũt ꝓsecutores ꝛ violenti fidelib⁹. Consolando enĩ ꝑ ꝓphetã de⁹ suos·ita iudicare ꝓmittit aduersarios. Eos inq̃t q̃ iudicauerũt te ego iudicabo.ꝛ ciba/bo hostes tuos carnib⁹ suis.ꝛ q̃si a musto sanguine suo inebriabunꝫ. Habet aliquẽ vsum ꝛ maloꝝ iniquitas.ꝙ electos dei suis moribus laniant·ac per hoc vita impioꝝ sibi deperit·iustoꝝ aũt non perit ꝫ ꝓficit·dum eos mali ꝑ tribulatiõis exercitiũ ad ꝓsentẽ odiendam vitã ꝛ futurã desiderandam eruditũr. Interdũ enĩ ꝓdest puersoꝝ prauitas vtilitati iustoꝝ·dum eos malicia sua erudiunt.ꝛ ad regna ęlorũ requirenda·molestia tpali impellunt. Probaꝫ hoc exẽplo israeliticę plebis· quę tũc duri⁹ agebaꝫ in ęgypto·qñ oportebat eã ꝑ moysen ad trã repromissionis vocari.ꝛ ex malis quę in egypto patiebaꝫ discedere.ꝛ ad promissam patriã festinare. Iniqui dũ cõstantiã iusti i ꝓsecutionib⁹ suis aspiciũt·mentis confusiõe tabescũt: Et dũ aduersa ostentãt nec vincũt·tandem de sue puerilitatis insania confundũt. Stulti cõtra bonos studiũ semp assumũt·q̃b⁹ dũ ꝓsperitas elucet· iactãter de suis meritis gloriãꝫ ꝛ bonoꝝ atq̃ iustorũ afflictiõib⁹ derrabũt·dũq̃ eis aduersa contigerint mox ad blasphemiã pusillanimitate animi cõuertunt. Quidã simpliciũ nescientes dispensationẽ dei·i maloꝝ ꝓfectib⁹ scandaliçanꝫ·dicentes iuxta ꝓphetam: Quare via impioꝝ ꝓsperaꝫ: bene est omnib⁹ qui ꝓuaricanꝫ·ꝛ inique agunt. Qui enĩ hoc dicũt·non intrenꝫ ꝙ prauoꝝ hoiuꝝ temporalẽ ꝛ caducam felicitatẽ aspiciũt· ꝫ magis nouissima eorũ intrẽdãt·quãta illis ꝑ hęc ẽterna supplicia ꝓparenꝫ·dicente ꝓpheta: Ducũt in bonis dies suos ꝛ subito ad inferna descẽdũt.

De tribulatiõe iustorũ Cap.lxii.

i Ustus i aduersis ꝓbari se cognoscat·nõ deiici. Viri sancti plus formidant ꝓspera ꝙ aduersa·q: dei seruos ꝓspera deiiciũt·aduersa ꝙo eruditũr. Ideoq̃ si viri cõstantia ira portare debet aduersa ut frangi nõ queat. Tũc magis sunt dei oculi sup iustos·quando eos affligi ab iniquis ꝓuidentia supna ꝓmittit. Nã tũc eis gaudia disponũtur ẽterna·qñ ꝓsenti tribulatiõe ꝓbanꝫ. O ẽs virę hui⁹ tribulatiões aq̃s similes cõparanꝫ ꝓteritis·ꝓrerea q: si quid in hac vita tribulatiõis acciderit·nõ stat ꝫ celeriter trãsit. Qui vitę futurę ꝓmia diligẽter excogitat; mala oia virę ꝓsentis ęquanimiter portat·qñ ex illius dulcedine hui⁹ amaritudinẽ temperat.ꝛ ex ęternitate illi⁹ breuitatem hui⁹ despicit transitoriã. Grauari diuerso malo tpali ꝑ vtilitate eorũ est qui vitę isti⁹ mala pferũt·q: cũ dolore grauanꝫ·cupiditatis ꝛ luxurię viriozũq̃ ęteroꝝ mala non apperũt. Plus ꝓdesse saluti tentatiões sęculi ꝙ ꝓsperitates. Nã ex ꝓsperitate in deteri⁹ itur·ex tentatiõis dolore i melio⁹ ꝓficit. Unusq̃sq̃ ad tentationẽ animũ ꝓparare debet. Nemin⁹ enĩ dũ sperat tentatio grauat. dure aũt ꝓmit si non sperata aduenerit. Saptẽtis ẽ cõtra oia aduersa ante meditari·nec inueniri casus debet quem nõ consilia eius ꝓueniãt.

De amatoribus mũdi Cap.lxiii.

Undi amatores nõ solũ ex eo rei sunt ꝙ
m infima ꝑ sũmis appetũt·vez etiã ꝛ miseri·ꝑ hoc ꝙ graui crũna ad ipsa desiderata ptingunt. Grauꝫ torquet impius mũdi exaggerãdo cõmoda·ꝙ iust⁹ tolerãdo aduersa. Qui enĩ bona mundi diligit·velit non velit timoris ꝛ doloris pęnę succũbit. Quiq̃ plus ꝙ oporet res trãsitorias diligũt·maiorẽ sibi ingerũt dolorẽ rei ablatę ꝙ amorẽ parturiebãt possessę. Cũ graui enĩ dolore amittunt·quę cũ magno amore habẽt. Minus aũt carẽdo dolem⁹·quę min⁹ possidẽdo diligim⁹. Sciãt sęculi lucra secrãtes quantũ sint vana uel aduersa quę diligũt: quę etiã nec in hoc sęculo sine cõtritione graui conquirũt.ꝛ ꝑ q̃b⁹ in futuro supplicio pęnas dabũt. His q̃ in volũtate sęculariũ desideriozꝝ ꝓsistũt·bene restimoniũ ꝓphetę dicit: Factꝫ ẽ effraim panis subcinericius· q̃ nõ reuersaꝫ·id ẽ ita obruũtur ęcitate secularis amoris ut nũq̃ respiscãt ad deũ amorẽ retorquere mentis. Multis mortu⁹ est mũdus·ipsi tñ vicissim mũdo mortui nõ sũt. Bona enĩ sęculi diligunt.ꝛ tñ ipsa quę diligũt minime consequũt: in vtroq̃ vacui·q:ꝛ futura ꝓdũt ꝛ ꝓsentia nõ acq̃rũt. Egestas est electorũ ꝙ peregrinanꝫ a bonis sempiternis.ꝛ in hoc exilio diutius remorantur. Egestas est reproborũ ꝙ abũdant vitijs ꝛ virtutib⁹ vacuãt·seq̃ esse inopes nesciunt. Oꝫ ꝓbat ꝑ apocalypsim iohãnis q̃ ꝛra hui⁹ mũdi amatores sic ait: Dicis ꝙ diues sũ ꝛ locuples ꝛ nulli⁹ egeo ꝛ nescis quia tu es miser ꝛ miserabilis ꝛ pauper ꝛ ęcus ꝛ nudus. Glorię tpalis sequaces ꝛ si nitidi sũt foris fulgore potentię·interi⁹ tñ vacui sũt elatione supbię·sicuti calami exterius quidem nitẽt· ꝫ interi⁹ vacuant. Ob hoc reprobi exteri⁹ ut calami nitidi· interius ꝙo vacui. electi ꝙo exterius quasi arborũ cortices fędi·interi⁹ ꝙo solidi. Qui preciosо cultu incedũt audiãt ꝓphetã· quẽadmodũ detestaꝫ eoꝝ corpalia ornamẽta.ꝛ q̃s successus habeat cultꝰ secularis compositꝰ ꝛ ornatus·hoc ẽ pro suaui odore fętorem.ꝛ pro ęona funiculum.ꝛ ceterа. Legant ꝓphetam diuites quoꝝ spes opulentia ẽ.ꝛ audiãt cũ dicente: Ue q̃ opulẽti estis. Quãto enĩ quisq̃ potẽtia maior ẽ·tãto magis liber ẽ ad peccãdũ. Nã patrimoniũ grãde·grãdis

tentatio ē. Plus veneranť hoīes i ꝺ̄ sęculo ꝑ tpa-
li potētia q̄ꝫ ꝑ reuerentia sanctitatis. Suscipiūt
enī qō magis sūt diuites. ⁊ q̄ hoies sūt oio despi-
ciūt. Sūt quidā iusti qui sine lęsione cuiusq̄; suis
rebus vtunť. Itē sunt quidā diuites humiles. q̄s
nō inflat supbia rerū. veluti plęriq; fuerūt sci ve-
teris testamenti. q̄ ⁊ affluebant diuitijs. ⁊ tñ hu-
militate pollebāt. Āt cōtra quosdam supbos di-
uites rerū copia facit elatos; quoꝝ nō sūt opes ī
vitio. ꝫ volūtas. Nam crimē in reꝰ nō ē. sed in
vsu agentis. Est elatio pauperū quos nec diuitię
eleuāt ⁊ volūtas sola ī eis supba ē. His ⁊ si opes
desūt. ꝓpter mētis tñ tumorē plus q̄ꝫ supbi diuites
condēnāť. Securꝰ vult eē diues. paup eē nō vult.
Sed quō erit diues quietꝰ quem suis stimulis res
ipsę ne careantur semper faciunt inquietum? Et
ideo elegit cupiditas inquietum eē ⁊ timidū di-
uitem. q̄ꝫ securū pauco sumptu contētū eē ⁊ pau-
perē. Bonis bene vtunť qui diuitijs sibi cōcessis
in reꝰ salutaribus pfruunť. Bonis male vtunť
qui aut iuste ꝑ tpali lucro iudicāt. aut aliq̄d boni
ꝑ vanę glorię appetitu faciūt. Malis male vtunť
qui noxias cogitationes opibus prauis pficiunt.
Bene malis vtunť q̄ luxuriā carnis cōiugali ho-
nestate restringūt. Sed sicut malo bñ vti bonū ē
sic bono bene vti meliꝰ ē. Et sicut bono male vti
malū est. sic malo male vti pessimū est.

De diuitijs ⁊ elemosyna Cap. lxiiii.

Kauiter in deū delinquunt. q̄ diuitijs a
deo cōcessis nō ī rebus salutaribꝰ. ꝫ i vsi-
bus prauis vtūť. Nescīūt enī impartire pauꝑibꝰ.
opp̄ssis subuenire despiciūt. ⁊ inde magis augent
delicta. vnde redimere debuerūt. Hoc habet tñ
bonū possessio presentiū rerū. si vitā reficiat mise-
rozū. Preter hoc tētatio est mundi lucrū. tantoq̄
maiora supplicia ī futurū dabūt. quāto ⁊ ipsa ma-
iora sūt. Potērtes enī potēť tormēta patiūť. Ter-
rena oia seruādo amittimꝰ. largiendo seruamus.
Patrimoinū enī retentū perit. manet aūt eroga-
tū. Diu enī cū reꝰ nostris durare nō possumꝰ. q̄a
aut nos illas moriendo deserimꝰ. aut illę nos vi-
uentes deserūt. Pro diuersitate vsus alij de rebus
mundanis pereūt. q̄s cupidꝰ rapiūt. alij vo sal-
uanť. dū in eoꝝ pulchritudine cōditoris pulcher-
rimā. ꝓuidentiā laudātes miranť. uel dū. ꝑ mise-
ricordię opibꝰ ex eis celestia bona mercanť. Mi-
sericordia a cōpatiendo alienę miserię vocabulū
sortita ē. Nullus aūt ī alio misericors eē pōt qui
prauе viuendo in se misericors non ē. Qui enim
sibi nequā ē. cui bonꝰ est? Nulla scelera elemosy-
nis posse redimi. si in pctis q̄sq̄ pmanserit. Tūc
autē fructu elemosynarū indulgentia consequiť
q̄n ab scelerꝝ ope desiniť. Uerū ē q̄ pctā oia mise-
ricordię opibꝰ expurgāť. ꝫ iā caueat peccare q̄ mi-
sericordiā impartitur. Cerꝝ nulla ē delicti venia
q̄n sic ꝓcedit misericordia ut eā sequāť pctā. Nō
est elemosyna quę glorię magis causa q̄ꝫ misericor
dię impartitur intuitu. Quali enim intentione
ab vnoquoq̄ largitur. taliter ⁊ apud deū recipiť.
Qui ergo hic de bono laudem ꝓsentē appetit.
spem pdit ⁊ gloriā mercedis ī futuro nō recipit.
Dū enī causa iactantię paup pascit. etiā ipsū mi-
sericordię opus in pctm̄ cōuertit. In tātū elemo-
synaꝝ opa pctā extinguūt. atq̄ in tantū ad regnū
sęculi futuri ꝓficiūt. ut etiā iudex celestis in futu-
ro iudicio veniēs. in dextera consistentibꝰ dicat:
Esuriui ⁊ dedistis mihi manducare. sitiui ⁊ de-
distis mihi bibere. hospes eram ⁊ collegistis me.
nudus eram ⁊ cooperuistis me. Quibꝰ etiā bene
ꝓmittit dicens: Uenite bñdicti patris mei. pci-
pite ꝓparatū vobis regnū. His aūt quos nulla
ꝓcedentia elemosynaꝝ facta sequūť. eterni iudi-
cis voce sic dicit: Esuriui enī ⁊ nō dedistis mihi
mā ducare. sitiui ⁊ nō dedistis mihi bibere. Qui-
bus iuste dicit: Discedite a me maledicti ī ignem
ęternū q̄ paratꝰ ē diabolo ⁊ angelis eiꝰ. Qui hic
misericordiā nō impartit. illic pietatis fructū nō
iuenit. exēplo ardētis diuitis q̄ in inferno ad te-
nuissima petēda compulsus ē. qui hic tenuissima
neganda studuit. Quid tribui subtiliꝰ. quid di-
strictꝰ petere poterat? Guttā aquę ardēs petijt q̄
micas panis negauit. Sero diues oculos aperuit
quādo laçaꝝ pauperē requiescentē vidit. quē ia-
centē ante ianuas videre despexit. Non solū qui
esurientē ⁊ sitientē ⁊ nudo beneficiū largitatis ipen-
dit. uel fiąd aliud indigenti largiť. ꝫ ⁊ q̄ inimicū
diligit. ⁊ q̄ lugētī affectū cōpassiōis ⁊ cōsolatiōis
ꝑtit. aut errantē fratrē charitatiue porrigēdo
ad viā veritatis reuocat. aut in q̄buslibet neces-
sitatibꝰ cōsiliū adhibet. elemosynam ꝓcul dubio
facit. Nā ⁊ doctrinę uel disciplinę bonū elemo-
syna ē. ⁊ misericordia caruali eminētioꝝ ē. Qui-
cūq̄ egēs poscit etiā si indigentē se simulet. ex to-
to illi corde cōmiserari oportet. Et licꝫ ille fortas-
se falsam indigētis speciē ꝓferat. is tamē q̄ sim-
pliciter impartit fructū misericordię nō amittit.
Quis quisq̄ sit egēs. nullus tamē vnde tribuat
indigēti excusationē inopię pōt obtendere. qñ ex
ꝓcepto saluatoris etiā calicē aquę frigidę ꝓcipiamur indigēti ꝓbere. Nā si aliud nō haben-
tes idipsū benigne tribuamus. mercedē ꝓcul du-
bio nō amittimꝰ. Cerꝝ si amplꝰ possumꝰ ⁊ ege-
statē simulādo minꝰ largimur. nō egentē ꝫ deum
fallimꝰ. cui cōscientiā nostrā abscondere nō pos-
sumꝰ. Duę sūt elemosynę. vna corporalis scilꝫ egēti
dare quicq̄d potueris. Altera spiritalis. dimitte-
re a q̄ lęsus extiteris. Hanc ꝓma adhibēda ē mi-
seris. secūda malis. Erit ḡ quod semp impartia-
as. ⁊ si nō pecuniā saltē uel gratiā. Non erit ele-
mosyna cū murmuratiōe ꝓbēda. ne comitante
tristicia merces pereat dispēsata. Tūc aūt bñ tri-
buiť. quādo cū mētis hilaritate ꝓbeť. Unde ⁊
aplus: hilarē inq̄t datorē diligit deꝰ. Metuēdū
est itaq̄ ne paup aut cū tedio nostra oblata suscī-
piat. aut ne oio ꝓtermissus męrens tristisq̄ re-
cedat. De rapinis alienis elemosynā facere nō est

officiū miseratiōis. ꝫ emolumētū magnū sceleris. Unde ⁊ salomon: Qui offert inquit sacrificiū de rapina paupꝝ. ranꝯ si quis victimet filiū in cōspectu patris sui. Qui enī iuste tollit. iuste nūꝯ distribuit. nec bene alteri pꝛęber qđ ab alio male extorquet. Magnū scelus ē. rem paupꝝ pꝛęstare diuitib⁹. ⁊ de sumptib⁹ inopū acquirere fauores potentū. arenti terrę aquā rollere. ⁊ flumina quę nō indigent irrigare. Nōnūꝯ largitas diuitū. pdiga nō ad vtilitatē ꝫ ad elationē effundit. comparati hypocritis qui nō ad ędificationē docent audientiū. ꝫ ad suę glozię exaggerandū coturnū. Reꝓhēsibilis ē supflua effusio largitatis. Nā qui modū seruat. auar⁹ nulli est. ꝫ oīb⁹ largus est. Dispēsatoꝛ non debet eē pdigus. ꝫ discret⁹. largiri enī debet quātū oportet: ut tenendo mēsuram in vno sufficiat pluribus.

Qꝛ tm̄ i vita ē licitū opari bonū Cap̄. lxv.

t Antū enī in hac vita ē licitū opari bonū illic nāꝯ non iam opatio expectat. ꝫ retributio meritoꝛ. Hęc vita impijs lōga ⁊ grata ē. ī oculis aūt iustoꝛ amara ⁊ breuis. Et licz vita ista breuis sit. mozas tñ sibi fieri credit. qꝛ quātūlibet breue sit tpis spaciū. tñ ⁊ si viuenti parū ē. non amanti. pcul dubio longū ē. Qui vitę pꝛęsentis longitudinē nō de suo spacio. ꝫ de ei⁹ fine cōsiderat. q̄ sit breuis ⁊ misera satis vtiliter pensat. Uita enī pꝛęsens. qꝛ ipsis suis incrementis deficit breuis est. Suo enī augmento perit. dū id qđ videt i futuro. pficere. in pꝛęterito deficit. Itē ex ipso eē breuis vita pꝛęsens ostendit. exquo nō pmanet ꝫ finit. Tela enī consumat filis. ⁊ vita hoīs expletur diebus singulis. Qꝛ diu in hac vita viuit. quęritur vtrū augmentū. an recti⁹ detrimētū dicatur. Ex quō possit recte dici augmētū. qđ p dimensiōes ętatū ad moztis tendit detrimētū? Qui vitā longā quęris. ad eā tende vitā. p qua xp̄ian⁹ es. id est ęternā. nō ad istā de qua ad erudiendū te descēdit vita ętterna. id ē xp̄s verbū carni coniūctū. Hęc ē enī vita viralis. nam ista moztalis ē. Mozi oportet hoīem ī carne mūdo. ne moriatur in aīa xp̄o. Nā vere tūc viuere quisq̄ creditur si ꝫm sęculū moziēs in solo deo viuere deletetur. De moza vitę istius tędiū patit iustus. eo q̄ ad desideratam patriam tarde pueniat. ⁊ vitę pꝛęsentis erūnā segnius amittat.

De metu moztis Cap̄. lxvi.

q Uamuis sancti ab hui⁹ vitę erūnis liberari se cupiāt. cito volētes exire de coꝛpore dei tñ dispensatiōe plęrūqꝯ diu in hac vita versantur. ut p longa tolerantię experimenta solidius eoꝝ patientia roboret. Multi vitā odio habēt. ⁊ tñ mozi timent. qđ plęrisq̄ in angustia contingere solet. sicq̄ cōtrario affectu ⁊ viuendi habent tędiū. ⁊ moziendi metū. Sollicite debet vnusquisq̄ viuere ⁊ semp terminū vitę suę considerare. ut de cōtemplatione illi⁹ anim⁹ se semp ad alta sustollat. ⁊ hui⁹ sęculi blanditias cū timoze caueat. Scriptū est enī: In omnib⁹ opibus tuis memoꝛare nouissima tua. ⁊ in ęternū nō peccabis Uenturi exitus ignoꝛātia incerta ē: ⁊ dū quisq̄ mozi nō existimat tollitur. Unde vnusquisq̄ festinet. ne in iniquitatibus suis rapiat. simulq̄ finiatur vita cū culpa. Nam incētoꝛ diabolus eos quos viuētes accendit ad vitia. subito moziētes ꝓtrahere nitit ad toꝛmenta. Sępe diuites in hac fallaci vita dum de potētię gloria uel reꝝ abundantia gestiūt. ab his repente hoza qua nesciunt impꝛouiso exitu rapiunt. atq̄ absoꝛbente. pfūdo cruciandi ętternis gehēnę incendijs deputant. De quib⁹ bene p ꝓphetam dicit: Ducūt in bonis dies suos. ⁊ in pūcto ad inferna descendunt. Iniquus moziens q̄ imitatiōe sua multos ad culpā traꝛerat delectatiōe pcī. multos a culpa reuocat terroꝛe toꝛmēti. Qđ etiā psalmista testat dicēs: Letabitur iustus cū viderit vindictā impioꝝ. manus suas lauabit in sanguine pcoꝝ. In peccatoꝝ enī mozientiū sanguine iusti lauant man⁹. qꝛ dū eoꝝ pęna conspicit. conspiciētis vita mūdat. Cui⁹ enī talis tā crudelis exit⁹ cernit: nō solū q̄ viderit refugit. ꝫ alios etiā ab imitatione illi⁹ quātā valuerit exhoꝛtatione cōpescit. In exitu vitę animę electoꝝ nimio terrent metu. incerti vtrū ad pęmiū an ad suppliciū transeant. Quidā aūt electi in fine suo purgant a leuibus quibusdā pctis. quidā ꝛo ī ipso exitu suo bilarescūt ex ętternoꝝ cōtēplatiōe bonoꝝ. Quis enī q̄sq̄ i hac vita sit iust⁹. tñ dū ex coꝛpe isto egredit ptimescit. ne dignus supplicio sit. Null⁹ est enī homo absq̄ pctō. nec q̄sq̄ pōt de dei secur⁹ esse iudicio. cū etiam ⁊ de ociosis ꝛbis reddēda sit ratio. Finē iustoꝝ optimū vocatio tranquilla cōmendat. ut ex eo intelligantur scoꝝ habere cōsoꝛtiū angeloꝝ. ex quo ab hoc coꝛpoze sine veratione dura tollūt. Pꝛauos aūt hoīnes apostatę angeli excipiūt moꝛientes. ut eis sint ipsi toꝛtoꝛes in pęnis q̄ fuerūt suasoꝛes ī vitijs. ⁊ si pietas. p defunctis fidelibus flere iubeat. fides tñ. p eis lugere vetat. Illi enī deploꝛādi sūt in moꝛte quos miseros infern⁹ ex hac vita recepit non quos cęlestis aula xp̄i letificandos includit. Hic est enī xp̄ianę miseratiōis affectus ut. p vnoquoq̄ moꝛtuo sacrificiū deo offerat. Inde est qđ scriptū est: Et moꝛtuo ne fraudes misericoꝛdiā.

Finit liber tertius ⁊ vltim⁹ de sūmo bono sancti Isidoꝛi hyspalensis epi: Impꝛessus Uenetijs per Petrū loslein de Langenceñ. .M.cccc.lxxxiij.

(v. Panzer V. III. Pag. 189 N. 669)

